

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Über dieses Buch

Dies ist ein digitales Exemplar eines Buches, das seit Generationen in den Regalen der Bibliotheken aufbewahrt wurde, bevor es von Google im Rahmen eines Projekts, mit dem die Bücher dieser Welt online verfügbar gemacht werden sollen, sorgfältig gescannt wurde.

Das Buch hat das Urheberrecht überdauert und kann nun öffentlich zugänglich gemacht werden. Ein öffentlich zugängliches Buch ist ein Buch, das niemals Urheberrechten unterlag oder bei dem die Schutzfrist des Urheberrechts abgelaufen ist. Ob ein Buch öffentlich zugänglich ist, kann von Land zu Land unterschiedlich sein. Öffentlich zugängliche Bücher sind unser Tor zur Vergangenheit und stellen ein geschichtliches, kulturelles und wissenschaftliches Vermögen dar, das häufig nur schwierig zu entdecken ist.

Gebrauchsspuren, Anmerkungen und andere Randbemerkungen, die im Originalband enthalten sind, finden sich auch in dieser Datei – eine Erinnerung an die lange Reise, die das Buch vom Verleger zu einer Bibliothek und weiter zu Ihnen hinter sich gebracht hat.

Nutzungsrichtlinien

Google ist stolz, mit Bibliotheken in partnerschaftlicher Zusammenarbeit öffentlich zugängliches Material zu digitalisieren und einer breiten Masse zugänglich zu machen. Öffentlich zugängliche Bücher gehören der Öffentlichkeit, und wir sind nur ihre Hüter. Nichtsdestotrotz ist diese Arbeit kostspielig. Um diese Ressource weiterhin zur Verfügung stellen zu können, haben wir Schritte unternommen, um den Missbrauch durch kommerzielle Parteien zu verhindern. Dazu gehören technische Einschränkungen für automatisierte Abfragen.

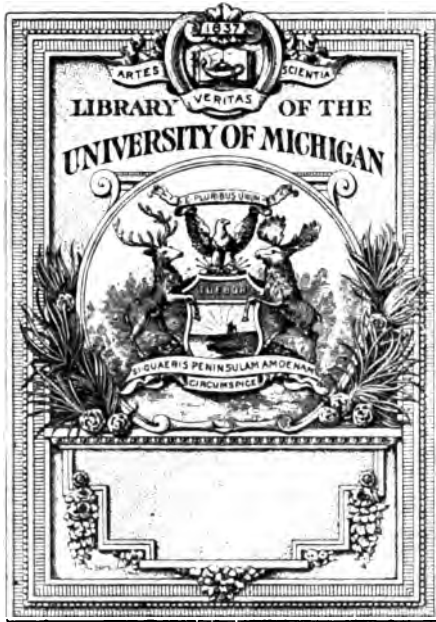
Wir bitten Sie um Einhaltung folgender Richtlinien:

- + *Nutzung der Dateien zu nichtkommerziellen Zwecken* Wir haben Google Buchsuche für Endanwender konzipiert und möchten, dass Sie diese Dateien nur für persönliche, nichtkommerzielle Zwecke verwenden.
- + *Keine automatisierten Abfragen* Senden Sie keine automatisierten Abfragen irgendwelcher Art an das Google-System. Wenn Sie Recherchen über maschinelle Übersetzung, optische Zeichenerkennung oder andere Bereiche durchführen, in denen der Zugang zu Text in großen Mengen nützlich ist, wenden Sie sich bitte an uns. Wir fördern die Nutzung des öffentlich zugänglichen Materials für diese Zwecke und können Ihnen unter Umständen helfen.
- + *Beibehaltung von Google-Markenelementen* Das "Wasserzeichen" von Google, das Sie in jeder Datei finden, ist wichtig zur Information über dieses Projekt und hilft den Anwendern weiteres Material über Google Buchsuche zu finden. Bitte entfernen Sie das Wasserzeichen nicht.
- + *Bewegen Sie sich innerhalb der Legalität* Unabhängig von Ihrem Verwendungszweck müssen Sie sich Ihrer Verantwortung bewusst sein, sicherzustellen, dass Ihre Nutzung legal ist. Gehen Sie nicht davon aus, dass ein Buch, das nach unserem Dafürhalten für Nutzer in den USA öffentlich zugänglich ist, auch für Nutzer in anderen Ländern öffentlich zugänglich ist. Ob ein Buch noch dem Urheberrecht unterliegt, ist von Land zu Land verschieden. Wir können keine Beratung leisten, ob eine bestimmte Nutzung eines bestimmten Buches gesetzlich zulässig ist. Gehen Sie nicht davon aus, dass das Erscheinen eines Buchs in Google Buchsuche bedeutet, dass es in jeder Form und überall auf der Welt verwendet werden kann. Eine Urheberrechtsverletzung kann schwerwiegende Folgen haben.

Über Google Buchsuche

Das Ziel von Google besteht darin, die weltweiten Informationen zu organisieren und allgemein nutzbar und zugänglich zu machen. Google Buchsuche hilft Lesern dabei, die Bücher dieser Welt zu entdecken, und unterstützt Autoren und Verleger dabei, neue Zielgruppen zu erreichen. Den gesamten Buchtext können Sie im Internet unter <http://books.google.com> durchsuchen.

.

.

LEIPZIGER STUDIEN

ZUR

CLASSISCHEN PHILOLOGIE

HERAUSGEGEBEN

VON

O. RIBBECK H. LIPSIUS C. WACHSMUTH

ELFTER BAND

Erstes Heft.

LEIPZIG

VERLAG VON S. HIRZEL

1888.

Si quis inquirere vult, qualis extiterit conexus inter eos rerum Alexandri Magni scriptores, qui etiam ante aut non multo post illius obitum opera historica de eius expeditionibus composuerunt, ei primam legem et gravissimam dico, ut quam potissimum via ac ratione procedendum sit secum reputet. Sic enim cum in omnibus aliis tum maxime in hac nostra quaestione agere oportet, cum tot tantisque difficultatibus obstructa sit, ut haud pauci graves commiserint errores, quippe qui falsam viam saepius inierint. Quorum in numero praecipue is habendus est, qui ultimus totam quaestionem ad certum finem perducere conatus est, A. Fraenkelius, quem singulis quidem in rebus haud raro bene esse meritum de rerum ab Alexandro gestarum memoria nemo negabit. Sed tamen facere non possum, quin in universum parum eum profecisse ideo libere profitear, quia ratione usus esse sat infelici videtur. Paucis igitur eam adumbrabo. Nonnullis^o fragmentis in comparationem vocatis Fraenkelius conclusit memoriam priorum rerum Alexandri scriptorum duplici via posterioribus adfluxisse. Adhibitos enim esse Callisthenem Onesicritum Charetem Nearchum et ab Aristobulo, quem maximam partem exscripsisset Arrianus, et a Clitarcho, ad quem Diodorus Curtius Iustinus redirent; sic voluit explicare, unde factum esset, ut Arrianus cum reliquis saepissime congrueret. Iam ubi Arrianus consentiret cum ceterorum relationibus Aristobulum fontem statuendum esse propterea Fraenkelius arbitratus est, quia Ptolemaeum alterum Arriani auctorem alios fontes exscripsisse parum veri esset simile. Inde factum est, ut maiorem partem libri Arrianei Aristobulo adtribuat, non Ptolemaeo, quem pleraque Arriano praebuisse iam dudum viri docti sibi persuaseraut.

Accedit autem vitium gravissimum a Fraenkeliio saepius commissum. Prorsus enim neglexit complures rerum scriptores illis temporibus aequales fuisse, qui insuper rerum relatarum oculati testes fuerunt. Itaque saepissime usu venire poterat, ut duo scriptores eandem rem simillime describerent, dummodo diligenter observarent veritatemque amplecterentur. Nobis quidem qualis conexus inter singulos scriptores extet investigantibus haud parvae difficultates inde oboriuntur; nam consentaneum est duas relationes, quae summa in re consentiunt, non statim unum ad fontem referendas esse. Sed saepissime hoc fecit Fraenkelius, unde plane intellegitur, cur in tot errores delapsus sit.

Deinde ratione Fraenkeliio factum est, ut in fine demum libri sui quaestionem instituerit de Arriani libro inter Ptolemaeum et Aristobulum distribuendo. Equidem contrariam viam amplector; primum omnium in Arrianum inquirendum esse arbitror, quia hic certiore nitimur fundamento. Neque vero ita disputationem faciemus, ut qui vulgarem quam dicunt memoriam tradiderunt scriptores prorsus neglegamus, quod ideo non licet, quia ipse Arrianus haud pauca ex ea petiit. Quae cum debeat ei fonti, ex quo Plutarchum longe maximam ut videtur Alexandri vitae partem hausisse intellegemus, hic prae ceteris nobis respiciendus erit auctor.

Quos potissimum se sequi auctores in Anabasi conscribenda Arrianum ipsum in operis sui praefatione exponere notum est; elegit ex magno numero eorum qui Alexandri res gestas descripserant duos, quibus prae ceteris maximam tribuendam esse fidem sibi persuaserat, Ptolemaeum Lagi filium et Aristobulum. Quod prudenter eum fecisse nemo negavit, qui semel Alexandri rerum memoriae cognoscendae operam dedit; neque defuit ei merita huius rei laus.

Iam quaeritur, quodnam secutus consilium suum uterque auctor opus conscripserit. Atque si Ptolemaei fragmenta quae nobis servata sunt perspexerimus, statim apparebit praecipue eum tractasse res bellicas, quod pro ingenio suo eum fecisse

pronus est conicere; homo enim erat militaris, qui paene omnium expeditionum quas Alexander suscepit ita particeps fuit, ut munere quodam militari fungeretur. Nullum vero extat fragmentum, ex quo curasse eum res geographicas evadat; neque profecto videtur diligentius eas pertractasse. Nam V 21, 8, qui locus gravissimus est ad Ptolemaei rationem cognoscendam, dicit Arrianus haec: *τούτου τοῦ Ἀλεξάνδρου ποταμοῦ τὸ μέγεθος μόνου τῶν Ἰνδῶν ποταμῶν Πτολεμαῖος ὁ Λάγον ἀνέγραψεν*. Inde consequitur ipsum Arrianum non ignorasse Ptolemaeum haud ita curiosum fuisse quaestionum geographicarum; ubi vero Ptolemaeus eas accuratius tetigerit, cohaeruisse eas artissimo vinculo cum rerum militarium descriptione, quae melius explicaretur et intellexeretur, summa cum probabilitate nos quoque ut iam alii fecerunt suspicabimur.

Quodsi vero Aristobuli fragmenta, quae haud pauca aetatem tulerunt, perlustrabimus, rerum militarium quidem descriptionem eum, ut par est, non neglexisse patebit; sed magna diligentia ea imprimis enarravit explicavitque, quae pertinebant ad terrarum ab Alexandro subactarum naturam et incolas. Saepius videmus et Arrianum et Strabonem ex eo talia proferre, quibus describuntur populi terrae plantae fluvii similia id generis. Deinde ad ipsam regis personam quae pertinent diligentius tractavit.

Quae cum ita sint, recte opinor concludemus Arrianum etiam ea de causa Ptolemaeum et Aristobulum ex tanta scriptorum multitudine selegisse, quia ex his duobus aptissime historiam Alexandri componi intellegebat; poterat nimirum optime unius narrationem ex altero supplere. Etiam huius modi consilium in auctoribus eligendis secutum eum esse quis tandem infitias ibit?

Id igitur semper tenendum esse puto Arrianum rerum militarium descriptionem praecipue sumpsisse ex Ptolemaeo, quippe qui has magis curaverit. Accedit quod compluribus locis, ubi utriusque auctoris de rebus bellicis sententiam proferret Arrianus, praetulisse eum Ptolemaei memoriam Aristobuli narrationi elucet.

Accedit autem vitium gravissimum a Fraenkeliō saepius commissum. Prorsus enim neglexit complures rerum scriptores illis temporibus aequales fuisse, qui insuper rerum relatarum oculati testes fuerunt. Itaque saepissime usu venire poterat, ut duo scriptores eandem rem simillime describerent, dummodo diligenter observarent veritatemque amplecterentur. Nobis quidem qualis conexus inter singulos scriptores extet investigantibus haud parvae difficultates inde oboriuntur; nam consentaneum est duas relationes, quae summa in re consentiunt, non statim unum ad fontem referendas esse. Sed saepissime hoc fecit Fraenkelius, unde plane intellegitur, cur in tot errores delapsus sit.

Deinde ratione Fraenkeliī factum est, ut in fine demum libri sui quaestionem instituerit de Arriani libro inter Ptolemaeum et Aristobulum distribuendo. Equidem contrariam viam amplector; primum omnium in Arrianum inquirendum esse arbitror, quia hic certiore nitimur fundamento. Neque vero ita disputationem faciemus, ut qui vulgarem quam dicunt memoriam tradiderunt scriptores prorsus neglegamus, quod ideo non licet, quia ipse Arrianus haud pauca ex ea petiit. Quae cum debeat ei fonti, ex quo Plutarchum longe maximam ut videtur Alexandri vitae partem hausisse intellegemus, hic praeceteris nobis respiciendus erit auctor.

Quos potissimum se sequi auctores in Anabasi conscribenda Arrianum ipsum in operis sui praefatione exponere notum est; elegit ex magno numero eorum qui Alexandri res gestas descripserant duos, quibus prae ceteris maximam tribuendam esse fidem sibi persuaserat, Ptolemaeum Lagi filium et Aristobulum. Quod prudenter eum fecisse nemo negavit, qui semel Alexandri rerum memoriae cognoscendae operam dedit; neque defuit ei merita huius rei laus.

Iam quaeritur, quodnam secutus consilium suum uterque auctor opis conscripserit. Atque si Ptolemaei fragmenta quae nobis servata sunt perspexerimus, statim apparebit praecipue eum tractasse res bellicas, quod pro ingenio suo eum fecisse

pronum est conicere; homo enim erat militaris, qui paene omnium expeditionum quas Alexander suscepit ita particeps fuit, ut munere quodam militari fungeretur. Nullum vero extat fragmentum, ex quo curasse eum res geographicas evadat; neque profecto videtur diligentius eas pertractasse. Nam V 21, 8, qui locus gravissimus est ad Ptolemaei rationem cognoscendam, dicit Arrianus haec: *τούτου τοῦ Ἀλεξάνδρου ποταμοῦ τὸ μέγεθος μόνου τῶν Ἰνδοῶν ποταμῶν Πτολεμαῖος ὁ Λάγυ ἀνέγραψεν*. Inde consequitur ipsum Arrianum non ignorasse Ptolemaeum haud ita curiosum fuisse quaestionum geographicarum; ubi vero Ptolemaeus eas accuratius tetigerit, cohaeruisse eas artissimo vinculo cum rerum militarium descriptione, quae melius explicaretur et intellexeretur, summa cum probabilitate nos quoque ut iam alii fecerunt suspicabimur.

Quodsi vero Aristobuli fragmenta, quae haud pauca aetatem tulerunt, perlustrabimus, rerum militarium quidem descriptionem eum, ut par est, non neglexisse patebit; sed magna diligentia ea imprimis enarravit explicavitque, quae pertinebant ad terrarum ab Alexandro subactarum naturam et incolas. Saepius videmus et Arrianum et Strabonem ex eo talia proferre, quibus describuntur populi terrae plantae fluvii similia id generis. Deinde ad ipsam regis personam quae pertinent diligentius tractavit.

Quae cum ita sint, recte opinor concludemus Arrianum etiam ea de causa Ptolemaeum et Aristobulum ex tanta scriptorum multitudine selegisse, quia ex his duobus aptissime historiam Alexandri componi intellegebat; poterat nimirum optime unius narrationem ex altero supplere. Etiam huius modi consilium in auctoribus eligendis secutum eum esse quis tandem infitias ibit?

Id igitur semper tenendum esse puto Arrianum rerum militarium descriptionem praecipue sumpsisse ex Ptolemaeo, quippe qui has magis curaverit. Accedit quod compluribus locis, ubi utriusque auctoris de rebus bellicis sententiam proferat Arrianus, praetulisse eum Ptolemaei memoriam Aristobuli narrationi elucet.

V 14 loquitur Arrianus de pugna inter Alexandrum qui Hydaspen transiit et Pori filium commissa. Primum Aristobuli sententiam narrat § 3, tum profert § 4 ex tertio quodam fonte narrationem ab ea diversam; denique vero profitetur: *ἀλλὰ Πτολεμαῖος ὁ Λάγον, ὅτι καὶ ἐγὼ ξυμφέρομαι, ἄλλως λέγει*, atque fusius exponit, cur Ptolemaei narratio potiore fidem mereat.

Deinde IV 6, 1 postquam capite praecedenti copiosius exposuit Arrianus cladem Macedonum apud Maracanda a Spitamene acceptam, addit ex Aristobulo multo brevioram atque ab illa diversam narrationem, unde recte cum Schoenio¹⁾ efficiemus priorem haustam esse ex Ptolemaeo. Ptolemaeum igitur priore loco respexit Arrianus, tum Aristobulum.

Praeterea in disputationis nostrae decursu demonstrabimus Arrianum in expeditionum bellicarum narrationem procul dubio ex Ptolemaeo haustam talia inseruisse ex Aristobulo, quibus res geographicae tractantur. Praecipue hinc elucet studuisse eum, ut Ptolemaei memoriam commode suppleret.

Sed in universum quoque longe maximam Ptolemaeo Arrianum tribuisse fidem nos contendimus. In praefatione enim exponit causas, quibus conmotus Ptolemaeum et Aristobulum maiore fide dignos quam ceteros existimet. Profert autem ad utriusque fidem confirmandam duas causas, ad Ptolemaei etiam tertiam:²⁾ *Πτολεμαῖος δὲ πρὸς τῷ συστρατεῦσαι ὅτι καὶ ἀντὶ βασιλεῖ ὄντι ἀσχερότερον ἢ τῷ ἄλλῃ ψεύσασθαι ἦν*. Quo loco alius etiam gravior videtur esse: VI 2, 4, ubi loquitur Arrianus de multitudine navium ab Alexandro extractarum. Hic postea demonstrabimus eum Aristobuli numero Ptolemaei praetulisse, qui verior ei esse videbatur. Ptolemaeum vero se maxime sequi aperte his verbis dicit: *ὥστε λέγει Πτολεμαῖος ὁ Λάγον, ᾧ μάλιστα ἐγὼ ἔπομαι*.

Sed iam sententiam meam expromam de ratione inter Arrianum et Curtium Rufum intercedente, de qua pri-

1) De rerum Alex. M. scriptorum imprimis Arriani et Plutarchi fontibus. 1870. p. 6.

2) Cf. Petersdorff, *Eine neue Hauptquelle des Q. Curtius Rufus*, p. 57.

mus copiosius disputavit Petersdorffius.¹⁾ Multis enim locis ubi Curtius cum Diodoro prorsus conspirat, discrepat ab Arriano; contra non raro consentit accuratissime cum Arriano, ubi apud Diodorum nihil simile invenitur. Hinc efficitur Curtium (utrum ipse an potius auctor eius fuerit nunc non quaero) praeter fontem, ad quem Diodorus redit, auctore quodam Arriani usum esse, ergo praeter Clitarchum quem volunt aut Ptolemaeo aut Aristobulo. Iam quaeritur uter fuerit; atque si me audis Petersdorffius recte comprobavit multos Curtii locos cum Arriani narratione prorsus conspirantes fluxisse ex Ptolemaeo; monuit enim locis illis in universum res bellicas diligenter enarrari, quarum descriptionem Ptolemaeo deberi nobis persuasimus. Miror autem, quod Fraenkelius, qui multus est in Schoenii coniectura de qua mox agetur refutanda, prorsus neglexit illius viri docti coniecturam refellere. Ipse vero in Laudieni²⁾ sententiam abiit, qui Aristobuli memoriam solam apud Curtium deprehendi censet; nisi quod Laudienus putavit Curtium ipsum Aristobuli opus adhibuisse, cum Fraenkelius statuat Curtium ex auctore quodam hausisse, qui Clitarchum et Aristobulum iam compilavisset. Recte quidem nonnullos locos Curtianos, qui congruunt cum Arriano, rettulit Laudienus ad Aristobulum; neque vero praepropere inde efficere licet, omnes locos ex eodem fonte fluxisse.³⁾ In idem vitium ceciderunt Glueckius⁴⁾ et Fraenkelius. Qui cum Clitarchum et Aristobulum eisdem auctoribus usos esse statuat, exspectamus saltem illos quos dixi locos Curtianos conspirare cum Diodoro, qui item Clitarchum adhibuit; sed hoc non fieri, immo Diodorum discrepare a Curtio, ubi cum Arriano conspirat, iam supra monui. Hic maxime Fraenkeli error, quo perductus

1) Diodorus Curtius Arrianus quibus ex fontibus expeditiones ab Alexandro in Asia usque ad Darei mortem factas hauserint. 1870.

2) *Ueber die Quellen zur Gesch. Alexanders d. Gr. in Diod. Curt. Plut.* 1874.

3) Cf. Petersdorff, *Eine neue Hauptquelle*, p. 46.

4) De Tyro ab A. M. oppugnata et capta. Quaestiones de fontibus ad A. M. historiam pertinentibus. 1886. p. 16.

paene omnia quae levem similitudinem produnt ex eodem fonte derivat, perspicitur. Itaque ex hac quoque parte Fraenkeli sententia concidit; propter hanc vero imprimis opinionem falsissime de Aristobulo Curtii fonte conceptam factum est, ut nimis multas Arriani narrationes non Ptolemaeo sed Aristobulo attribuerit.

Sed ad sententiam nostram confirmandam necesse erit tales locos Arriani, quos certis argumentis ex Ptolemaeo petitos esse comprobatur, cum Curtio comparari. L. III c. 5 ex Ptolemaeo fluxisse inde apparet, quod initio dicit Arrianus: *εἰς Μέμφιν δὲ αὐτῷ πρεσβείαι τε ἐκ τῆς Ἑλλάδος ἦγον.* Aristobulus enim, ut ex ultimis capitis antecedentis verbis intellegitur, Alexandrum ab Hammonis oraculo non Memphim, sed Alexandriam redisse tradiderat. Loquitur autem Arrianus capite quinto de viris, quos Aegypto Alexander praefecit. Atque de hac re valde consentit Curtii narratio.

Curt. IV 8, 4sq. Itaque Aegypto praefecit Aeschylum Rhodium et Peucesten Macedonem quattuor milibus militum in praesidium regionis eius datis: claustra Nili fluminis Polemonem tueri iubet: XXX ad hoc triremes datae. Africae deinde, quae Aegypto iuncta est, praepositus Apollonius: vectigalibus eiusdem Africae Aegyptique Cleomenes.

Arr. III 5, 3—5 κατέστησε ... ἐν Πηλουσίῳ δὲ Πολέμωνα τὸν Μεγακλέους, Πελλαιὸν ... ἐπισκόπους δὲ αὐτῶν Αἰσχύλον τε καὶ Ἐρικπιον τὸν Χαλκιδέα. Αἰβύνης δὲ τῆς προσχώρου ἄρχειν δίδωσιν Ἀπολλώνιον Χαρίνου, Ἀραβίας δὲ τῆς πρὸς Ἡρώων πόλει Κλεομένην τὸν ἐκ Ναυκρατίας· καὶ τούτῳ παρηγγέλλετο ... αὐτὸν δὲ ἐκλέγειν παρ' αὐτῶν τοὺς φόρους· ... στρατηγὸς δὲ τῆ στρατιᾶ κατέστησεν ... Πενθέσταν τε τὸν Μακαράταν.

L. III 23 describitur Alexandri in Hyrcaniam expeditio. Ut fons indagetur, apte Aristobuli fragmentum apud Strabonem l. XI p. 509 § 2 servatum cum Arriani § 1 componitur; ab utroque Hyrcaniae natura explicatur.

Arr. § 1 καὶ τῇ μὲν ὄρεσιν ἀπείργεται δασέσι καὶ ὑψη- | Aristob. φησὶ δ' Ἀριστόβουλος ὑλώδη οὖσαν τὴν Ἑρκανίαν δρῶν

λοις, τὸ πεδίον δὲ αὐτῆς ἔχειν, πεύκην δὲ καὶ ἐλάτην καὶ καθήκει ἔστε ἐπὶ τὴν μεγάλην τὴν ταύτη θάλατταν. | πύτυν μὴ φύειν, τὴν δ' Ἰνδικὴν πληθύνειν τοῦτοις.

Quis unquam sibi persuadebit utrumque locum ab eodem auctore profectum esse? Neque poterat Aristobulus alio loco nisi hoc ipso de hac re verba facere. Ergo Ptolemaeum Arrianus adhibuit. Curtius vero nonnullis locis ita cum eo conspirat, ut idem fons apud eum statuendus sit.

Curt. VI 4, 2sq. ad fines Hyrcaniae penetrat, Cratero relicto cum iis copiis, quibus praeerat, et ea manu, quam Amyntas ducebat, additis sexcentis equitibus et totidem sagittariis. Erigyium impedimenta, modico praesidio dato, campestri itinere ducere iubet. Ipse cum phalange et equitatu CL stadia emensus, castra in valle, qua Hyrcaniam ad-eunt, communit. Nemus praealtis densisque arboribus umbrosum est.

Arr. § 2 Κράτερον δὲ τὴν τε αὐτοῦ τάξιν ἔχοντα καὶ τὴν Ἀμύντου καὶ τῶν τοξοτῶν ἔστιν οὓς καὶ ὄλιγους τῶν ἱππέων ἐπὶ Ταπούρων ἔστειλεν· Ἐρίγιον δὲ τοὺς τε ξένους καὶ τὴν λοιπὴν ἵππον ἀναλαβόντα τὴν λεωφόρον τε καὶ μακροτέραν ἡγείσθαι ἐκέλευσε, τὰς ἀμάξας καὶ τὰ σκευοφόρα καὶ τὸν ἄλλον ὄμιλον ἄγοντα.

§ 3 ἀναλαβῶν τοὺς τε ὑπασπιστὰς καὶ τῆς Μακεδονικῆς φύλαγος . . .

§ 4 . . . ἐν τῇ πεδίῳ κατεστρατοπέδευσε.

καὶ τῇ μὲν ὄρεσιν ἀπειργεταὶ δασέσι καὶ ὑψηλοῖς.

Curt. § 23 cum Phraterphernes ei occurrit seque et eos, qui post Darei mortem profugerant, dedens. — Hic ei Craterus et Erigyus occurrunt.

§ 4 καὶ ἐνταῦθα ὄντος — Φραταφέρνης — καὶ ἄλλοι τῶν ἀπὸ Δαρείου Περσῶν οἱ ἐπιφανέστατοι ἀφικόμενοι παρέδωσαν σφᾶς αὐτούς. . . . ἀνέλαβε τοὺς ὑπολειφθέντας κατὰ τὴν ὁδόν.

Apparet igitur etiam Curtianam narrationem redire ad Ptolemaeum, quoniam hic procul dubio Arriani fons est statuendus.

Restat, ut de tertio quodam Arriani fonte dicam.

Notum est A. Schoenium commentatione acuminis plena comprobare studuisse Arrianum et Plutarchum communi usos esse fonte, qui diversas diversorum de Alexandri rebus gestis relationes contineret, ut singulis auctorum nomina adporentur; Arrianum igitur Ptolemaei et Aristobuli libros ipsos nequaquam versavisse, sed ex conlectione illa narrationes sub Ptolemaei et Aristobuli nominibus venditas selegisse, Plutarchum autem, quippe qui non *ιστορίαν* sed *βίον* scribere vulerit, ex illa deprompsisse memorias ad finem suum magis idoneas, velut facete dicta iocos res fabulosas alia eius generis. Quam coniecturam non omni ex parte stare posse ostendit A. Schaeferus *annal. philol.* vol. CI p. 433 sqq., qui ut certissimum argumentum proferam rectissime monuit nullam esse causam, cur fidem denegemus Arriano in praefatione ipsi declaranti¹⁾ se ea esse conscripturum, quae Ptolemaeus et Aristobulus memoriae prodidissent; neque debuit Schoenius consuetudinem in Plutarcho observatam Arriano obtrudere. Recte tamen concessit Schaeferus Arrianum ea, quae commemorasse sese *ὡς λεγόμενα μόνον ὑπὲρ Ἀλεξάνδρου* in praefatione adfirmaret, ex conlectione quadam sumpsisse, quam etiam Plutarchum praecipue in suum usum convertisse propter magnum amborum consensum consentaneum esset. Atque haec coniectura a plurimis viris doctis comprobata est. Attamen non defuerunt, qui etiam hanc sententiam absurdam nec ullo modo probabilem esse professi sint, ex quibus nomino Laudienum — cuius hariolationes recte explosit Kaerstius²⁾ —

1) Hic refutanda esse sententia videtur, quam nuper H. Nissenus protulit in *Mus. Rhen.* vol. XLIII p. 246 (*Ueber die Abfassungszeit von Arrians Anabasis*); contendit enim elucere ex praefatione *Anabasis* Arrianum neminem praeter Ptolemaeum et Aristobulum laudare voluisse, quod consilium quattuor libris primis observasset, cum reliquis etiam alii citarentur. Sed talem legem se secuturum esse Arrianum omnino non profiteri quivis concedet, qui eius verba diligenter consideraverit: dicit se Ptolemaeum et Aristobulum esse exscripturum, neque vero se hos solos laudaturum.

2) *Beiträge zur Quellenkritik des Q. Curtius Rufus.* p. 35.

Koehlerum ¹⁾, Fraenkelium, qui vehementius quam reliqui Schoenium impugnavit. Sed valde dubito, num argumenta, quibus demonstrare studuit Plutarchum ipsos scriptores quos laudavit ante oculos habuisse, satis accommodata sint ad persuadendum. Primum enim id Fraenkelio vitio dandum est, quod Schaeferi sententia plerumque prorsus neglecta solam Schoenii coniecturam refellit; facile sane erat ostendere Arrianum ipsos Aristobuli et Ptolemaei libros in manibus habuisse, difficilius Schaeferum refutare. Itaque hac in quaestione Fraenkelius callidius quam prudentius versatus videtur esse.

Deinde nunquam credam Plutarchum tantam tam diversorum rerum Alexandri scriptorum cognitionem sibi comparavisse ad talem vitam conscribendam ²⁾, qua in re semper id tenendum erit nequaquam eum historiam componere voluisse. Atque Fraenkelius ipse quodammodo confessus est (p. 326), mirum videri posse Plutarchum, ut temporis spatium tam artis finibus circumscriptum tractaret, tot auctorum narrationes commiscuisse et conglutinasse. Neque talis ratio congruit cum consuetudine huius scriptoris, quae in aliis vitis conspicua est; solet enim Plutarchus auctores iam in fonte suo laudatos adferre, verum fontem cui debuerit suppressere, nisi si memoriam quandam singularem minusve credibilem auctoris sui testimonio confirmare atque tueri vult aut alius scriptoris sententiam illius auctoritate refellere studet.

Iam restat, ut videamus, utrum ex auctore Plutarchi hausisse Arrianum ea, quae *λεγόμενα μόνον* esse disertim significavit, velimus accipere necne. Atque hac de re ad certum iudicium veniemus, si consensum respexerimus, quem extare saepius inter duorum scriptorum narrationes Schoenius p. 33—49 luculenter exposuit. Praecipue ei loci premendi sunt, quibus de eadem re complures auctores ab utroque laudantur; ibi enim necessario statuendum est utrumque scriptorem ex com-

1) *Eine Quellenkritik zur Geschichte Alexanders des Grossen in Diodorus Curtius und Justin.* 1879.

2) Recte iudicat de hac re A. Vogelius, *Ueber die Quellen Plutarchs in der Vita Alexanders*, p. 1 sq.

Nam Aristum quoque sive eadem sive simillima protulisse satis dilucide evadit ex Arriani verbis. Itaque concludemus utrumque Aristum et Asclepiadem non paullo post annum 200 scripsisse.

Videmus igitur quae Schoenius et Schaeferus de tempore atque auctore communis illius fontis protulerunt stare non posse. Tertiam de libri conlectanei scriptore coniecturam protulit I. Kaerstius l. l. p. 34 sqq., qui cum Gutschmidio consentiens statuit Strabonem communem Arriani et Plutarchi fontem fuisse. Equidem profiteor me hanc sententiam verissimam esse arbitrari; nego vero Kaerstium coniecturam suam ita comprobasse, ut omnes dubitationes iam exemptae sint. Itaque necesse erit nova argumenta adferantur, quod fieri posse credo. Sed priusquam accuratius ea profero, pauca praemonenda esse videntur de illius viri opere, quod conscripsit de Alexandri rebus gestis.

Strabonem historiam Alexandri rerum gestarum composuisse elucet ex ipsius verbis l. II p. 70 C. *ἀπαντες μὲν τοίνυν οἱ περὶ τῆς Ἰνδικῆς γράψαντες ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ψευδολόγοι γεγόνασιν . . . καὶ ἡμῖν δ' ἐπῆρξεν ἐπὶ πλέον κατιδεῖν ταῦτα ὑπομνηματιζομένοις τὰς Ἀλεξάνδρου πράξεις*. Iam omnibus fere viris doctis historia illa locum suum habuisse visa est in uno vel duobus quattuor illorum librorum, qui continebant praefationem *ὑπομνημάτων ἱστορικῶν*, quibus τὰ μετὰ Πολύβιον tractavit. Itaque si revera ab Alexandri regno initium fecit, Strabonem quattuor illis libris tempora inde ab anno 336 usque ad 146 descripsisse existimari oportet. Quae sententia num recta esset, primus dubitavit Muellerus ¹⁾ idque optimo iure. Saepissime enim, quod ex libris geographicis cognoscitur, singulas res gestas Alexandri amplissime exsecutus est, quod nequaquam consentaneum est in praefatione. Itaque melius de peculiari opere cogitabitur, quod inscriptum erat *ὑπομνήματα*, ut adparet ex verbis modo laudatis: *ὑπομνηματιζομένοις τὰς Ἀ. πράξεις*. Cuius operis fragmenta etsi apud nullum inveniuntur scriptorem, tamen haud pauca ex geographicis libris

1) Hist. Graec. Fragm. vol. III p. 490.

expiscari possumus. Fere enim omnia ad Alexandri historiam spectantia, quae Strabo his libris inseruit, ex opere suo petisse arbitrandus est. Quam rationem utique veram esse imprimis monuit Millerus *Die Alexandergeschichte nach Strabo* p. 1 sqq.; quo libello ea collegit, quae ei ex opere historico translata esse videbantur.

Iam quaeritur, quanam ratione usus Strabo hypomnemata composuerit. Nihil impedit, quominus huius quaestionis solvendae causa rationem in geographico opere adhibitam comparemus. Elucet autem ex hoc opere lectio paene admirabilis, modo hic modo ille scriptor laudatur; paene ingens excerptorum multitudo in unam conlecta est congeriem. Saepissime videmus eum de una eademque re diversorum auctorum testimonia religiose composuisse. Eandem congerendae materiae diligentiam in historicis quoque operibus enituisse non solum per se veri est simillimum, sed etiam vel ex paucis hypomnematum historicorum fragmentis intellegere licet; conferas velim haec fragmenta: 9 Muell. (Ioseph. Ant. Iud. XIII 11, 3) *ὡς μαρτυρεῖ τοῦτο καὶ Στράβων ἐκ τοῦ Τιμαγένοῦς ὀνόματος λέγων οὕτως*; 13 (ibid. XIV 8, 3) *μαρτυρεῖ δέ μου τῷ λόγῳ Στράβων ὁ Καππάδοξ λέγων ἐξ Ἀσινίου ὀνόματος οὕτως*. — καὶ ἐν ἑτέροις πάλιν ἐξ Ὑψικράτους ὀνόματος λέγει οὕτως. Quae sufficiunt ad Strabonis hypomnematum indolem et consilium recte cognoscendum.

Apertum igitur est Strabonis hypomnematum de Alexandri rebus gestis naturam similem fuisse libri conlectanei, quem dicere consuevimus. Neque vero magna cum probabilitate contendat quisquam a duobus deinceps viris doctis eundem laborem esse susceptum, ut quae extarent memoriae de regis illius vita et expeditionibus simpliciter in unam congeriem conligerent.

Transeo nunc ad eos locos tractandos, quibus potissimum comprobatur, Strabonem ab Arriano et Plutarcho adhibitum esse. Atque primum de Aristo, de quo paullo ante egi, nonnulla addenda sunt. Huius enim ipsius auctoris mentionem aptissime ad Strabonem referemus. Nemo enim scriptorum,

qui ante Chr. n. vixerunt, eum novit praeter Strabonem, qui bis Aristi mentionem inicit; uno loco (p. 682) Salamine eum oriundum fuisse adnotat, altero autem (p. 730) laudat eum una cum Aristobulo et Onesicrito de Cyri sepulcro, ergo de re maxime cum Alexandri historia coniuncta. Recte autem statuemus XV 3, 7 et 8 Strabonem ex suo ipsius opere historico transtulisse in geographica. Nullus igitur dubito, quin Arrianus Straboni Aristi mentionem debeat.

Accedunt alia neque pauca neque levia argumenta, quorum unum praeter cetera est memorabile.

Lib. VII 22, 2 sqq. primum narratur Alexandrum Babylonem sine timore redisse, quoniam vidisset nullam Chaldaeorum vaticinio esse vim; tum transit Arrianus ad fabulam illam de Alexandri diademate, quod regi in paludibus Babylonii naviganti ingenti vento abreptum arundini adhaesit, sed a nauta quodam servatum est. Iam componi videmus Aristobuli memoriam cum aliorum testimoniis. Plerosque enim referre exponit Arrianus (*καὶ οἱ μὲν πολλοὶ τῶν ἀναγραφάντων τὰ Ἀλεξάνδρου*) nautam illum talento ab Alexandro donatum, tum vero vatibus postulantis capite plecti iussum esse; contra Aristobulum memorare talentum quidem eum accepisse, sed plagis adfectum esse quippe inter natandum diadema capiti imponere ausum. Eundem auctorem referre nautam illum fuisse Phoenicem, a nonnullis autem Seleucum diadema servasse affirmari: *εἰσὶ δὲ οἱ Σέλευκον λέγουσι· καὶ τοῦτο τῷ τε Ἀλεξάνδρῳ σημήναι τὴν τελευτὴν καὶ τῷ Σελεύκῳ τὴν βασιλείαν τὴν μεγάλην*. Unde §§ 2—3 fluxerint, disertis quidem verbis non dicitur; sed haec quoque verba ex Aristobulo manasse ut intellegatur opus est Arrianum contendere cum Strabone XVI 1, 11 p. 741, qui sua sumpsit ex illo auctore:

Strab. ταῦτα δὲ πραγματεύεσθαι περὶ τὰς διώρυγας τὸν Ἀλέξαν- δρον, καὶ τοὺς τάφους σκευωρεῖ- σθαι τοὺς τῶν βασιλέων καὶ δυ- ναστῶν· τοὺς γὰρ πλείστους ἐν ταῖς λίμναις εἶναι.	Att. τῶν βασιλέων τῶν Ἀσσυρίων τοὺς τάφους ἐν ταῖς λίμναις τε εἶναι τοὺς πολλοὺς καὶ ἐν τοῖς ἔλεσι δεδομημένους.
--	--

Eadem fabula redit apud Appianum Syr. c. 56, ubi eadem fit variorum illorum testimoniorum oppositio, quamquam Aristobulus ipse non laudatur. Itaque cum duo scriptores tam vehementer consentiant, communem quendam fontem ab utroque usurpatum esse recte arbitrabimur. Quaerendum igitur est, ex quonam auctore hauserit Appianus.

Agitur de historiae Syriacae c. 52—68. Ineunti c. 52 haec ait Appianus: τῆς δὲ βίβλου τῆσδε οὔσης Συριακῆς — οὐκ ἀπεικὸς δὲ τὰ Μακεδόνων ἐπιδραμεῖν, οἱ πρὸ Ῥωμαίων Συρίας ἐβασίλευον. Tum praebet ille brevem historiae Syriacae conspectum inde ab Alexandro usque ad annum 64, quo Pompeius Syriam reddidit provinciam Romanam: unius Seleuci historia amplius tractatur. Inde consentaneum fit Appiani fontem usque ad annum illum pertinuisse. Neque enim Seleuci historia a reliqua narratione separanda est, quod Fraenkeli placuit, qui fluxisse illam ex Hieronymi opere censet (cf. p. 85). Primum enim nequaquam ostendi potest Appianum novisse et adhibuisse Cardianum; uno quidem loco eum laudat, Mithr. c. 8 Ἰερώνυμος δὲ οὐδ' ἐπιψαῦσαι (scil. Alexandrum) τῶν ἔθνων ὅλως, ἀλλ' ἀνὰ τὴν παράλιον τῆς Παμφυλίας καὶ Κιλικίας ἐτέραν ὁδὸν ἐπὶ τὸν Λαρεῖον τραπέσθαι; sed sine dubio hic illius nomen debet ei, quem in bellis Mithridaticis enarrantis adhibuit. Sed etiam firmioribus demonstrabimus argumentis Seleuci historiam non fluxisse ex Hieronymo. Dicit enim Appianus c. 64 extr. de Lysimachi et Seleuci aetate τοῦ μὲν ἐς ἑβδομήκοντα ἔτη, τοῦ δὲ ἐς πλέονα τούτων ἔτι ἄλλα τρία; in quibus numerum ἑβδομήκοντα corruptum non esse ex eis apparet, quae c. 63 leguntur καὶ Σέλευκος μὲν οὕτω τελευτᾷ τρία καὶ ἑβδομήκοντα ἔτη βιώσας. Neque vero cum illo numero consentit ipse Cardianus; dicit enim Lucian. Macrob. 11¹⁾: καὶ Λυσίμαχος δὲ Μακεδόνων βασιλεὺς ἐν τῇ πρὸς Σέλευκον ἀπώλετο μάχῃ ἔτος ὀγδοηκοστὸν²⁾ τελῶν, ὡς ὁ αὐτὸς φησιν Ἰερώνυμος. Ne hic quidem numerus corruptus

1) Fragm. 4 apud Muell. FHG II p. 453.

2) Hunc numerum altero esse credibilem monuit Droysenus *Gesch. d. Hellenism.* II 2 p. 327 adn. 1.

est, quoniam id agit Lucianus, ut viros enumeret, qui aetate longissima fuerunt.

Ex alio quoque loco manifestum fit Hieronymum non esse inspectum ab Appiano. C. 58 inquit perhibentur haec: *φασὶ δὲ αὐτῷ τὰς Σελευκείας οὐκ ἴδοντι, τὴν μὲν ἐπὶ τῇ θαλάσῃ, διοσημίαν ἠγγήσασθαι κεραυνῶν, καὶ διὰ τοῦτο θεὸν αὐτοῖς Κεραυνὸν ἔθετο, καὶ θρησκευοῦσι καὶ ὕμνοῦσι καὶ νῦν Κεραυνόν.* Sine dubio ultima quoque verba sumpsit Appianus ex fonte suo; primum enim quis est qui contendat tale quid eum compertum habuisse? Deinde vix etiam Appiani aetate Κεραυνόν illum colebant. Neque vero Hieronymus illud *καὶ νῦν* dicere potuit. Seleucia enim a. 300 condita est, Hieronymus autem iam circa a. 262 obiit. Ut statuamus Cardianum illa verba triginta annis post urbem conditam scripsisse: tam exiguum hoc temporis spatium esse adparet, ut sic fari vix potuerit. Atque Seleucus ipse a. demum 281 mortuus est. Vixit igitur Appiani auctor non paullo post Hieronymum; ergo non licebit Selenci historiam a reliquorum regum enumeratione discernere, immo uni debentur omnia auctori, qui post annum 64 scripsit.

Hunc fontem fuisse Strabonem mihi persuasum est; nonnullis enim locis Appianus mirum quantum consentit cum eis quae Strabo profert in libris geographicis. Primum conferas velim hos duos locos, quibus simillima narrantur de Sandrocotto Indorum rege:

<p>App. c. 55 <i>καὶ τὸν Ἰνδὸν περάσας ἐπολέμησεν Ἄνδροκώτῳ βασιλεῖ τῶν περὶ αὐτὸν Ἰνδῶν, μερὶ φίλιαν αὐτῷ καὶ κῆδος συνέθετο.</i></p>	<p>Strab. XV p. 724 § 9 <i>ἔδωκε δὲ Σέλευκος ὁ Νικάτωρ Σανδροκώτῳ, συνθέμενος ἐπιγάμιαν καὶ ἀντιλαβῶν ἐλέφαντας πεντακοσίων.</i></p>
--	--

Deinde uterque consentit de urbibus a Seleuco conditis:

<p>App. 57 <i>πόλεις δὲ ᾤκισεν ἐπὶ τὸ μῆκος τῆς ἀρχῆς ὅλης ἑκατάδεκα μὲν Ἀντιοχείας ἐπὶ τῷ πατρὶ, πέντε δὲ ἐπὶ τῇ μητρὶ Λαοδικείας, ἑννέα δ'</i></p>	<p>Strab. XVI p. 749—50 <i>ἡ δὲ Σελευκίς ἀρίστη μὲν ἐστὶ τῶν λεχθεισῶν μεριδίων, καλεῖται δὲ τετράπολις καὶ ἐστὶ κατὰ τὰς ἐξεχούσας ἐν αὐτῇ πόλεις, ἐπεὶ</i></p>
--	--

<p>ἐπωνύμους ἑαυτοῦ, τέσσαρας δ' ἐπὶ ταῖς γυναιξί, τρεῖς Ἀπαμείας καὶ Στρατονίκειαν μίαν. καὶ εἰσὶν αὐτῶν ἐπιφανέσταται καὶ νῦν Σελεύκειαι μὲν ἢ τε ἐπὶ τῇ Θαλάσση καὶ ἢ ἐπὶ τοῦ Τίγρητος ποταμοῦ, Λαοδίκεια δὲ ἢ ἐν τῇ Φοινίκῃ καὶ Ἀντιόχεια ἢ ὑπὸ τῷ Λιβάνῳ ὄρει καὶ ἢ τῆς Συρίας Ἀπάμεια.</p>	<p>πλείους γέ εἰσι, μέγιστα δὲ τέτταρες, Ἀντιόχεια ἢ ἐπὶ Δάφνῃ καὶ Σελεύκεια ἢ ἐν Πιερῷ καὶ Ἀπάμεια δὲ καὶ Λαοδίκεια-Σελεύκου τοῦ Νικάτορος κτίσματα· ἢ μὲν οὖν μεγίστη τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἐπωνύμος, ἢ δ' ἐρμυνοτάτη αὐτοῦ, αἱ δ' ἄλλαι ἢ μὲν Ἀπάμεια τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Ἀπάμας, ἢ δὲ Λαοδίκεια τῆς μητρός.</p>
--	---

Appianus etiam quintam urbem Ἀντιόχειαν τὴν ἐπὶ τοῦ Τίγρητος ποταμοῦ addit; sed nemo hanc gravem esse discrepantiam adfirmabit, quoniam Strabo loquitur de Seleucidis quattuor urbibus. Praeterea non multo post § 5 dicit de Antiochia οὐ πολὺ τε λείπεται καὶ δυνάμει καὶ μεγέθει Σελευκείας τῆς ἐπὶ τῷ Τίγρει. Sed ne id quidem quod apud Strabonem legitur Σελεύκεια ἢ ἐν Πιερῷ, apud Appianum autem Σελεύκεια ἢ ἐπὶ τῇ Θαλάσση premendum est; conferas § 8: πρὸς Θαλάττη δὲ τούτων ἐστὶν ἢ Σελεύκεια καὶ ἢ Πιερῷ, ὅρος συνεχὲς τῷ Ἀμανῷ.

Optime deinde quadrant ad Strabonem geographum, quae c. 63 disseruntur de variis urbibus, quae Argos appellabantur. Accedit quod omnes, quas adfert Appianus, Strabo commemorat: Argos Amphiloichicum X p. 450. 462, Oresticum VII p. 326, Ionicum V p. 215, VI p. 283. Neque parvi est momenti, quod Argonautarum apud Appianum mentio fit, quoniam saepissime Strabo in geographia illorum expeditionem tangit.

Neque vero obicias Strabonem de Seleuco loqui non potuisse, quia opus eius demum ab a. 146 initium cepisset. Iam supra p. 14 monuimus quattuor libris primis hypomnematorum historicorum breviter eum tractasse tempora praecedentia. Initium igitur totum opus cepit fortasse ab Alexandri Magni morte.

Iam vero summo iure contendemus fabulas illas de Alexandri diademate Strabonem ipsum conlegisse et ex hypo-

mnematis quibus Alexandri res gestas tractavit sumpsisse in hypomnemata historica¹⁾, quae post illa conscripsisse videtur. Neque enim cogitare licet Strabonem talem variorum testimoniorum congeriem, praesertim in re quae illo loco minoris momenti esset, operi suo inserturum fuisse, nisi ipse eam composuisset. Simul autem Arrianum, quippe qui ad eundem fontem redeat atque Appianus, hausisse sua ex opere Straboniano adparet.

Transeo ad alterum quoddam indicium satis manifestum. L. VI 24, 1—3 exponit Arrianus, quibus causis commotus Alexander per Gedrosiam redierit in Persidem. Hausisse eum hic ex Strabone facile est demonstratu. Necesse vero est utriusque locos exscribere:

ΑΓΓ. c. 24, 1 και λέγουσιν οἱ πολλοὶ τῶν Ξηγγραψάντων τὰ ἀμφ' Ἀλέξανδρον οὐ μὴν ἀγνοήσαντα Ἀλέξανδρον τῆς ὁδοῦ τὴν χαλεπότητα ταύτη ἔλθειν, τοῦτο μὲν μόνος Νέαρχος λέγει ὡς, ἀλλὰ ἀκούσαντα γὰρ ὅτι οὐπω τις πρόσθεν διελθὼν ταύτη ξὺν στρατιᾷ ἀπεσώθη ὅτι μὴ Σεμίραμις ὅτε ἐξ Ἰνδῶν ἔφυγε. καὶ ταύτην δὲ ἔλεγον οἱ ἐπιχώριοι ξὺν εἴκοσι μόνοις τῆς στρατιᾶς ἀποσωθῆναι· Κῦρον δὲ τὸν Καμβύσου ξὺν ἑπτὰ μόνοις καὶ τοῦτον. ἔλθειν γὰρ δὴ καὶ Κῦρον ἐς τοὺς χώρους τούτους ὡς ἐσβαλοῦντα ἐς τὴν Ἰνδῶν γῆν, φθάσαι δὲ ὑπὸ τῆς ἔρημιας τε καὶ ἀπορίας τῆς

Strab. XV p. 686 § 5 φησὶ γοῦν Νέαρχος φιλονεικῆσαι αὐτὸν διὰ τῆς Γεδρωσίας ἀγαγεῖν τὴν στρατιάν, πεπεισμένον διότι καὶ Σεμίραμις ἐστράτευσεν ἐπὶ Ἰνδοῦς καὶ Κῦρος· ἀλλ' ἡ μὲν ἀνέστρεψε φεύγουσα μετὰ εἴκοσιν ἀνθρώπων, ἑκεῖνος δὲ μεθ' ἑπτὰ· ὡς σεμνὸν τὸ ἐκείνων τοσαῦτα παθόντων αὐτὸν καὶ στρατόπεδον διασῶσαι μετὰ νίκης διὰ τῶν αἰτῶν ἐθνῶν τε καὶ τόπων.

p. 722 § 5 φασὶ δὲ φιλονεικῆσαι τὸν Ἀλέξανδρον καίπερ εἰδότες τὰς ἀπορίας πρὸς τὴν κατέχουσαν δόξαν, ὡς Σεμίραμις μὲν ἐξ Ἰνδῶν φεύγουσα σωθεῖη μετὰ ἀνδρῶν ὡς εἴκοσι, Κῦρος δὲ ἑπτὰ, εἰ δὲ

1) Sic statuendum esse docuit me cum in eo esset, ut falso de hoc loco iudicarem, C. Wachsmuthius praeceptor excellentissimus.

ὁδοῦ ταύτης ἀπολέσαντα τὴν
πολλὴν τῆς στρατιᾶς. καὶ ταῦ-
τα Ἀλεξάνδρῳ ἐξαγγελλόμενα
ἔριν ἐμβαλεῖν πρὸς Κῦρον καὶ
Σεμίραμιν. τοίτων τε οὖν ἕνεκα
καὶ ἅμα ὡς τῷ ναυτικῷ ἐγγύ-
θεν ἐκπορίζεσθαι τὰ ἀναγκαῖα,
λέγει Νέαρχος ταύτην τραπῆναι
Ἀλέξανδρον.

ναίτο ἀπὸ τοσοῦτο στράτευμα
διασωῶσαι διὰ τῆς αὐτῆς χώρας,
νικῶν καὶ ταῦτα.

Ex Arriani verbis elucet plerosque Alexandri rerum scrip-
tores adfirmasse regem non ignorasse quidem itineris illius
difficultatem, sed illac proficisci voluisse ea de causa, quia
Cyrum et Semiramiam eandem expeditionem suscepisse audi-
visset. Hoc quidem etiam Nearchum tradidisse (τοίτων ἕνε-
κα-λέγει Νέαρχος ταύτην τραπῆναι Ἀλέξανδρον) sed illud
negasse; immo non novisse Alexandrum tantam itineris dif-
ficultatem (οὐ μὴν ἀγνοίσαντα Ἀλέξανδρον τῆς ὁδοῦ τὴν χαλε-
πότητα ταύτη ἐλθεῖν, τοῦτο μὲν μόνος Νέαρχος λέγει ὧδε,
ἀλλὰ κτλ.). Voluit nimirum Nearchus regem a nimiae auda-
ciae opprobrio defendere. Strabonem autem et plerorumque
scriptorum et Nearchi memorias compertas habere videmus
ex locis, quos exscripsi; praecipue alter locus (p. 722) maximi
est momenti. Quibus verbis antecedunt apud Strabonem Ne-
archi ipsius verba. Nonnulli vero, ut Coraes et Grosskur-
dius, mutaverunt illud φασὶ in φησί, quia quae hic de Cyro
et Semiramide narrarentur prorsus congruerent cum illo Ne-
archi fragmento p. 686. Haec quidem mera est hariolatio;
obstant Arriani verba, ex quibus Nearchum non dixisse verba
καίπερ εἰδῶτα τὰς ἀπορίας adparet. Immo haec sunt verba
τῶν πολλῶν. Itaque illud φασὶ Strabonem consulto dixisse
credemus. Luculenter vero ex consensu quo viri docti illi
abusi sunt efficitur ut opinor Strabonem variorum scripto-
rum composuisse memorias ita, ut Arrianus eas perhibet; uno
nimirum loco ex opere suo exscripsit sententiam Nearchi, altero
τῶν πολλῶν. Aliter consensum illum vix explicaveris. Simul
autem nunc manifestum fit Arrianum hausisse ex Strabone.

muni fonte hausisse, in quo diversa iam testimonia conlecta erant. Sic Arr. II 3, 7 = Plut. 18, 2 comparantur memoriae τῶν πολλῶν et Aristobuli de nodo Gordio ab Alexandro soluto; idem fit Arr. II 4, 7 = Plut. 19, 1 de Alexandro Tarsi aegrotante; Arr. IV 14, 3 = Plut. Alex. 55, 5 deprehendimus Ptolemaei et Aristobuli sententias de Callisthenis philosophi morte, nisi quod apud Plutarchum Charetis quoque memoria addita est. Hi loci tam graves sunt, ut facere nequeam, quin prorsus abeam in Schaeferi opinionem de Schoenii coniectura pronuntiatam. Neque vero sententia mea eo concuti potest, quod nonnullis locis Arrianus memoriam a Plutarchi diversam tradit; immo inde indoles operis illius conlectanei ab utroque usurpati maxime conspicua fit, quod sine dubio haud exiguam diversorum testimoniorum congeriem continebat, ex qua alia Plutarchus alia Arrianus eligebat. Quod num recte statuum, postea apparebit.

Quaeramus vero, quis fuerit et quando vixerit operis conlectanei auctor. De hac quidem re etsi Schoenius certi quidquam pronuntiare non est ausus, tamen quam via ac ratione hac in quaestione solvenda esset procedendum demonstravit. Circumspexit enim tempora scriptorum et ab Arriano et Plutarcho c. 46 laudatorum, unde effecit utrumque adhibuisse scriptorem, qui circa annum 200 vixerit. Adsensu Schaeferi haec sententia est comprobata, qui suspicatus est Satyrum fuisse operis conlectanei auctorem; quae coniectura nullo argumento nititur, neque crediderim talem operis historici rationem qualem mihi fingo quadrare in Satyrum biographum,

Porro mihi persuadere nequeo scriptorem illum quem Arrianus Plutarchusque exscripserunt vixisse illo tempore. Neque enim recte siquid video egit Schoenius de Aristi Salaminii tempore, qui ab Arriano VII 15, 5 una cum Asclepiade, de quo nihil scimus, laudatur: Ἄριστος δὲ καὶ Ἀσκληπιάδης τῶν τὰ Ἀλεξάνδρον ἀναγραψάντων καὶ Ῥωμαίους λέγουσιν ὅτι ἐπρέσβευσαν· καὶ ἐντυχόντα ταῖς πρεσβείαις Ἀλέξανδρον ὑπὲρ Ῥωμαίων τι τῆς ἐσομένης ἐς τὸ ἔπειτα δυνάμειος μαντεύσασθαι, τὸν τε κόσμον τῶν ἀνδρῶν ἰδόντα καὶ τὸ φιλό-

πονόν τε καὶ ἔλευθέριον καὶ περὶ τοῦ πολιτεύματος ἅμα δια-
 πυνθανόμενον. Fortasse ideo nominavit illos auctores, quia
 de Romanorum legatione, re videlicet gravissima, egerant. Ea-
 dem quoque de causa disertim dixit neque ullum Romanorum
 scriptorem neque Ptolemaeum neque Aristobulum illius lega-
 tionis mentionem fecisse. Est autem veri simillimum Arrianum
 illorum auctorum testimonia repperisse inter λεγόμενα; vix ipse
 eorum libros adiit. Recte vero monuit Schoenius Aristum illum
 (nimirum Salaminium, nam de alio cogitari nequit) vixisse ante
 Strabonem, qui dicit de eo l. XIV p. 682 καὶ μετὰ ταῦτα ἢ
 Σαλαμίς, ὅθεν ἦν Ἀριστος ὁ συγγραφεὺς. Idem l. XV p. 730
 adfirmat Aristum multo natu minorem (πολὺ μὲν ἔστι νεώ-
 τερος τούτων) esse Aristobulo et Onesicrito. Deinde comme-
 moratur Aristus ab Athenaeo l. X p. 436 E ἔπιπε δὲ πλείστον
 καὶ Ἀλκέτας ὁ Μακεδῶν, ὡς φησιν Ἀριστος ὁ Σαλαμίνιος,
 καὶ Διότιμος ὁ Ἀθηναῖος. Οὗτος δὲ καὶ χώνη ἐπεκαλεῖτο
 . . . ὡς φησι Πολέμων. Iam cum quae antecederent apud
 Athenaeum de Arcadione et Erasixeno strenuis potatoribus
 item ex Polemone petita esse vidisset, coniecit C. Muellerus ¹⁾
 etiam Aristi testimonium fluxisse ex Polemone, quem circa
 annum 200 Aristophanis Byzantii aequalem floruisse constat.
 Cui sententiae adstipulatus est Schoenius l. l. p. 58. Facile
 vero perspicitur argumentationem eius non esse rectam. Pri-
 mum dicit non cadere in Aristum Polemone paullo antiquio-
 rem ea, quae Arrianus praeterea ex illius et Asclepiadae
 operibus deprompsisset de rationibus, quibus ductus Alexander
 Romanorum legatos comiter excepisset. Hoc quidem bene dis-
 putavit; nam quae Arrianus de ea re profert, non potuerunt
 scribi, nisi eo tempore, cum Romani rebus Graecis et Asia-
 ticis iam dudum sese immiscuerant, ergo non ante annum 200.
 Sed nunquam licebit cum Schoenio, qui falso Muellerei de
 Aristi tempore coniectura nimis lubrica nititur, omnia quae
 ab Arriano exponuntur de legatione illa ad solum Asclepiadem
 referre, praesertim cum de hoc scriptore nihil certi sciamus. ²⁾

1) Fragm. Scriptt. rerum Alex M. p. 154.

2) Cf. Lehre, Herodiani scripta tria. p. 433.

Tum capite extremo exponit Plutarchus viam ad Hammonem ferentem valde periculosam esse ea de causa, quia saepissime magna austri vi proficiscentes harena obruerentur; exemplum adfert Cambysis regis, cuius exercitus ita interisset. De qua re mirum quantum consentit cum Strabone XVII p. 520, qui sua hausit ex Herodoti l. III c. 26:

<p>Plut. τὸν δέ, εἰ λάβρος ἐν ἄμμω βαθείᾳ καὶ ἄγαντι πορευομένοις ἐπιπέσοι νότος, ὡς που καὶ πάλαι λέγεται περὶ τὸν Καμβύσου στρατὸν ἀναστήσας θίνα μεγάλην καὶ κρηματώσας τὸ πεδίων μυριάδας ἀνθρώπων πέντε καταχῶσαι καὶ διασθεῖραι.</p>	<p>Strab. ἐκ δὲ Ψέλιος ἴχεν εἰς Πρωμνιν ἑρμυρῆν πόλιν διελθὼν τοὺς θίνας, ἐν οἷς ὁ Καμβύσου καταχῶσθη στρατὸς ἐμπεσόντος ἀνέμου.</p>
--	--

De Alexandri itinere ad Hammonis templum facto laudat Plutarchus c. 27 Callisthenem; hunc ipsum Strabonem adhibuisse et exscripsisse de eadem re videmus ex l. XVII p. 513 - 514, ubi multa ex eo proferuntur de expeditione illa oralisque acceptis ab Hamnone.

Uterque consentit de forma urbis conditae: c. 26 εἰς σχῆμα χλαμίδος = Strab. p. 793 ἔστι δὲ χλαμυδοειδὲς τὸ σχῆμα τοῦ ἐδάγους τῆς πόλεως.

Denique Straboni id maxime convenit, quod Plutarchus Homeri quosdam versus de Pharo insula adfert; quam studiose Strabo Homerum in libris geographicis laudaverit quis nescit?

Itaque dubium manere nequit, quin haec capita fluxerint ex Strabone. Accedit vero, quod ipsam fabulam, de qua nunc agimus, apud Strabonem invenimus, XVII p. 792, ubi loquitur de Alexandria condita. Dixit quidem quispiam ex Strabone Plutarchum hic ideo haurire non potuisse, quia novam fabulam de avibus farina vescentibus addat. Quid tamen impedit, quominus Strabonem non omnia ex hypomnematis in libros geographicos transtulisse arbitremur? Nonne etiam Arrianus fabulam de avibus prolatam omisit? Hic quidem Aristandrum commemorat, cum Strabo et Plutarchus in universum de vatibus loquantur; sed Arrianum quoque de com-

pluribus vatibus dicere videmus: τούτο δὲ ἐπιλεξαμένους τοὺς μάντις καὶ μάλιστα δὴ Ἀρίστανδρον τὸν Τελμισσέα. Atque de ceteris Strabo et Arrianus tantopere consentiunt, ut iure hunc ex illo sua petisse statuere possimus. Id autem semper in his quaestionibus respiciendum est saepius Plutarchum fontem suum abbreviasse, haud paucas memorias prorsus praeterisse, denique complures in unam contraxisse, quoniam omnia commemorare neque volebat neque poterat; quam rationem etiam saepius inlustrabimus exemplis sat luculentis. Ita intellegitur, quomodo factum sit, ut Arrianus et Plutarchus, quamquam in summa re consensus perspicitur, tamen singulis rebus nonnunquam inter se discrepent.

Quae cum ita sint, communem hic Arriani Plutarchique fontem fuisse Strabonis hypomnemata nos contendimus.

Lib. VI 11 profert Arrianus multas de Alexandro apud Mallos vulnerato memorias atque § 1 et 2 disserit de sagitta ex vulnere extracta. Tum § 3 sqq. exponit Alexandrum non in Oxydracis, quod falso multi tradidissent, sed in Mallis vulnus accepisse neque Ptolemaeum regem ex vitae periculo imminenti servasse. Addit § 4—6 similem locorum commutationem a rerum scriptoribus commissam; errore enim deductos plerosque referre (ὁ πᾶς λόγος κατέχει) ultimum cum Dareo proelium pugnatum esse apud Arbelam, non apud Gaugamelam. Invenimus hanc eandem quaestionem de proelii illius loco in Plutarchi vit. c. 31; ambo vero scriptores prorsus de hac re congruunt cum Strabone XVI p. 737 § 3.

Arr. § 4 ἐπεὶ καὶ τὴν τελευταίαν μάχην τὴν πρὸς Λαρεῖον γενομένην, καθ' ἣντινα ἔφηνε Λαρεῖος . . . πρὸς Ἀρβήλους γενέσθαι ὁ πᾶς λόγος κατέχει . . . Ἀρβηλα δὲ τοῦ χώρου ἐν ᾧ τὴν ἑσχάτην μάχην Λαρεῖός τε καὶ Ἀλέξανδρος ἐμαχέσαντο οἱ μὲν

Plut. τὴν δὲ μεγάλην μάχην πρὸς Λαρεῖον οὐκ ἐν Ἀρβήλοις, ὡς περ οἱ πολλοὶ γράφουσιν, ἀλλὰ ἐν Γαυγαμήλοις γενέσθαι συνέπεισε. Σημαίνειν δὲ φασιν οἶκον καμήλου τὴν διάλεκτον, ἐπὶ τῶν πάλαι τις βασιλέων ἔκφυγών πολιμίους ἐπὶ καμήλου δρο-

Strab. Γαυγαμήλα κώμη, ἐν ἣ συνέβη νικηθῆναι καὶ ἀποβαλεῖν τὴν ἀρχὴν Λαρεῖον. ἔστι μὲν οὖν τόπος ἐπίσημος οὗτος καὶ τοῦνομα μεθερμηνευθὲν γάρ ἐστι καμήλου οἶκος· ἠνόμασε δ' οὕτω Λαρεῖος ὁ Ὑστάσπεω, κτήμα δὸς εἰς διατροφήν τῆ

τὰ πλείστα ξηγγράφωσαν-
τες λέγουσιν ὅτι ἑξα-
κοσίους σταδίους ἀπέ-
χει, οἱ δὲ τὰ ἐλάχιστα,
ὅτι ἑς πεντακοσίους.
ἀλλὰ ἐν Γαυγαμήλοις
γὰρ γενέσθαι τὴν μάχην
πρὸς τῷ ποταμῷ Βο-
μῶδῳ λέγει Πτολεμαῖος
καὶ Ἀριστόβουλος. πό-
λις δὲ οὐκ ἦν τὰ Γαυ-
γάμηλα, ἀλλὰ κώμη με-
γάλη, οὐδὲ ὄνομαστὸς ὁ
χωρὸς οὐδὲ εἰς ἀκοήν
ἦδὺ τὸ ὄνομα· ἔνθεν δὴ
μοι δοκεῖ πόλις οὕσα
τὰ Ἄρβηλα. ἀπηνέγκατο
τὴν δόξαν τῆς μεγάλης
μάχης.

μάδος ἐνταῦθα καθι-
δρυσεν αὐτήν, ἀποτάξας
τινας κόμας καὶ προσ-
όδους εἰς τὴν ἐπιμέ-
λειαν.

καμήλω τῇ συνεκπεπο-
νηκυία μάλιστα τὴν ὀ-
δὸν τὴν διὰ τῆς ἐρήμου
Σκιθίας μετὰ τῶν φορ-
τίων, ἐν οἷς ἦν καὶ ἡ
διατροφή τῷ βασιλεῖ. οἱ
μέντοι Μακεδόνες τοῦ-
το μὲν ὁρῶντες κόμιον
εὐτελές, τὰ δὲ Ἄρβη-
λα κατοικίαν ἀξιόλογον,
κτίσμα ὧς φασιν Ἄρβή-
λου τοῦ Ἀθμονέως, πε-
ρὶ Ἄρβηλα τὴν μάχην
καὶ νίκην κατεφήμεσαν
καὶ τοῖς ἀγγραφεῦσιν
οὕτω παρέδωκαν.

Facile intellegitur Arrianum et Plutarchum ad eundem redire auctorem, quem fuisse Strabonem negari nequit. Quoniam vero Strabonem quaestionem illam ante ipsius proelii descriptionem praebuisse ex Plutarcho adparet, iure statuemus Arrianum eam inseruisse in memoriarum de Alexandro vulnerato traditarum conlectionem, cum hunc locum commodum aptumque esse duceret. Nequaquam igitur anxie et religiose servavit ordinem a Strabone institutum, sed transposuit, quando placebat; quae res neminem offendet. Nullo vero argumento nititur coniectura Fraenkeli, qui Schoenium (cf. p. 28) secutus contendit, sumpsisse sua Strabonem ex Eratosthene (cf. p. 46); quod etiam si verum esset, nihil impediret, quominus Arrianum et Plutarchum ex Strabone sua petisse stateremus. Denique notandum est Arrianum ipsum fortasse adtulisse Ptolemaei et Aristobuli auctoritatem, quia nihil simile invenitur apud Plutarchum et Strabonem.

Sed etiam reliquam narrationem testimoniorumque variorum conlectionem Arrianum debere Straboni satis certa ratione comprobari potest. Kaerstius enim (p. 33 sqq.) contulit hos Curtii et Arriani locos, quibus disseritur de Ptolemaeo, quem

Alexandrum in Mallorum urbe expugnanda comitatum esse multi tradiderant.

Curt. IX 5, 21 Ptolemaeum qui postea regnavit huic pugnae adfuisse auctor est Clitarchus et Timagenes. Sed ipse, scilicet gloriae suae non refragatus, afuisse se missum in expeditionem memoriae tradidit.

Arr. 11, 8 Πτολεμαῖον γὰρ τὸν Λάγου ἔστιν οἱ ἀνέγραψαν ξυναναβῆ-
ναί τε Ἀλεξάνδρῳ κατὰ τὴν κλιμακα
δοῦ Πευκέστα καὶ ὑπερασπίσαι κει-
μένον, καὶ ἐπὶ τῆδε Σωτήρα ἐπικλη-
θῆναι τὸν Πτολεμαῖον· καίτοι αὐτὸς
Πτολεμαῖος ἀναγέγραφεν οὐδὲ παρα-
γενέσθαι τούτῳ τῷ ἔργῳ· ἀλλὰ στρα-
τιᾶς γὰρ αὐτὸς ἡγούμενος ἄλλας μάχε-
σθαι μάχας καὶ πρὸς ἄλλους βαρβάρους.

Haec tantopere conspirant, ut ex eodem fonte ea fluxisse veri sit simillimum; ¹⁾ quem existimandum esse Strabonem ratio temporum docet, ut bene Kaerstius Gutschmidio monente statuit. Accedit autem quod Strabo saepissime Timagenem in usum suum convertit. Conferas primum Ioseph. Ant. Iud. XIII 11, 3 ὡς μαρτυρεῖ τοῦτο καὶ Στράβων ἐκ τοῦ Τιμαγένους ὀνόματος λέγων οὕτως. Deinde bis eum laudat in libris geographicis; utroque vero loco eius fidem in dubitationem vocat eiusque auctoritati alius scriptoris testimonium opponit. L. IV p. 188 hausit nonnulla ex Timagene de Tectosagis, statim vero monet πιθανώτερος δ' ἔστιν ὁ Ποσειδωνίου λόγος. Deinde fabulas quasdam a Timagene de miro quodam aenearum guttarum imbre respuit XV p. 711 his verbis μῦθος δὲ καὶ τὸ ὑπὸ Τιμαγένους λεχθέν, quibus subiungit Megasthenis testimonium maiore fide dignum: ἐγγυτέρω δὲ πιστεῦς φησιν ὁ Μεγασθένης. Consuevit igitur Strabo ²⁾ Timagenis narrationes impugnare, quod maximi momenti videtur esse, cum videamus etiam Curtii loco illum refutari. Itaque etiam hic Arrianum sua ex Strabonis hypomnematis

1) Sic etiam Schoenius iudicat p. 47.

2) Consentaneum est non placuisse Straboni, qui Octaviani partes sequebatur, mores et ingenium Timagenis, quem liberiore in Augustum lingua usum esse scimus.

petisse mihi persuasum est. Num vero etiam plura Curtius debeat Straboni praeter locum a nobis adlatum, nunc amplius quaerere non licet.

Iam tractanda sunt l. VII c. 1, 5—3, 6. Primum profert Arrianus narratiunculam quandam de Indorum philosophis, qui regis cupiditatem imperii quam maxime amplificandi vehementer perstrinxerant; quoniam in eis quae antecedunt (§ 2 et 3) futuras Alexandri expeditiones enumeraverat, aptissima erat occasio talia inserendi, quae ad eandem rem spectare adparet. Ceterum significat se uti tertio illo fonte: *ὡν λέγουσιν ἔστιν οὗς κτλ.* (c. 1, 5—2, 1). Quam fabulam cum his verbis concludat: *ἐπήγεσε μὲν Ἀλέξανδρος τοὺς τε λόγους αὐτοῖς καὶ τοὺς εἰπόντας, ἔκρασσε δὲ ὁμῶς ἄλλα καὶ τάναντια οἷς ἐπήγεσεν*, transitum parat ad fabulam de Diogene regem ex solis splendore recedere iubente circumlatam, quae et ipsa ex tertio fonte petita esse existimanda est: *ἐπεὶ καὶ Λιογένην τὸν ἐκ Σινώπης θαυμάσαι λέγεται*. Eandem fabulam Plutarchus narrat c. 14, 2 prorsus congruenter cum Arriano sic locutus: *πρὸς τοῦτο λέγεται τὸν Ἀλέξανδρον οὕτω διατεθῆναι καὶ θαυμάσαι*. Etiam in reliquis ita consentiunt ambo auctores, ut de communi fonte dubitari nequeat. Tertia denique additur narratio, quae item de philosophis agit, quorum *καρτερίαν ἐθαύμασεν*; cuius originem produnt verba *ὑποκρίνασθαι γὰρ λέγεται*; quin etiam is laudatur, qui narratiunculam illam memoriae prodiderat: *ἀλλὰ Κάλανον γὰρ ἀναπεισθῆναι τῶν ταύτη σοφιστῶν, ὄντινα μάλιστα δὴ αὐτοῦ ἀκράτορα Μεγασθένης ἀνέγραψεν αὐτοῖς τοὺς σοφιστὰς λέγειν, κακίζοντας τὸν Κάλανον ὅτι ἀπολιπὼν τὴν παρὰ σοφίῃν εἰδαιμονίαν, ὃ δὲ δεσπότην ἄλλον ἢ τὸν θεὸν ἐθεράπευε*. Potuit quidem hic Megasthenem ipsum adhibere, quam saepius evoluit in historia Indica conscribenda. Eandem autem fabulam narrat Strabo XV p. 718 et ipse Megasthenem secutus. Apud quem cum Calanus initio fabulae commemoretur, Arrianus ordinem mutasse videtur propterea quod dicit c. 3 ineunte: *ταῦτα ἐγὼ ἀνέγραψα, ὅτι καὶ ὑπερὶ Κάλανου ἔχρη ἐίπειν ἐν τῇ περὶ Ἀλεξάνδρου συγγραφή*. Voluit

nimirum aptissime ad ea quae secuntur transire. Id vero bene animadvertendum est etiam a Strabone hanc Megasthenis memoriam coniungi cum Calani cremati narratione, quod vix casui tribuendum est.

Sed ut de eis quae secuntur rectius feramus iudicium oportet Plutarchi memoriam accuratius inspicere, ut cognoscatur, quomodo eius narratio composita sit.

C. 67 primum refertur fabula quaedam de Ocho Persarum rege, quam iterum narrat Plutarchus de mulier. virt. 5; cuius debetur fonti ignoratur. Tum agit de Cyri sepulcro violato. Quae habet de Polymacho Pellaeo, apud alium scriptorem non redeunt; titulum vero sepulcri illius ex duobus Plutarchum composuisse facile cognosces, si comparaveris, quae Arrianus VI 29, 8 ex Aristobulo profert. Huius enim verba continet titulum, quem adfert Plutarchus. Memoriam vero de Cyri sepulcro conlegisse Strabonem elucet ex XV 3, 7 sq., ubi laudat de hac re Aristobulum Onesicritum Aristum.

C. 69 exeunte Plutarchus mortem Calani narrat. Arte cum hac narratione cohaeret prima capituli 70, qua potatio illa describitur, quam post philosophi illius mortem rex instituisse dicitur. Hic Chares fons statuendus est; primum enim ipse a Plutarcho laudatur, deinde eadem sub illius auctoris nomine deprehenduntur apud Athenaeum X p. 437 in catalogo *φιλοποτών*. Iam Vogelius l. l. p. 16 sibi persuasit Plutarchi narrationem de Calani morte proditam ex eodem Charete fluxisse, quia verba, quae Calano morituro tribuerentur: *ἐδεξιούτο τούς παρόντας τῶν Μακεδόνων καὶ παρεκάλει τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἡδέως γενέσθαι καὶ μεθύσθῃναι μετὰ τοῦ βασιλέως* ad ea, quae c. 70 ex illo adferrentur, spectarent cum eisque cohaerent. Hoc quidem recte virum doctissimum statuisse nemo negabit. Attamen argumento gravissimo prohibemur, quominus totam Plutarchi de Calani morte memoriam ex Charete haustam esse nobis persuadeamus. Nam quae Plutarchus dicit de habitu, quo usus Calanus mortem igneam expectabat: *ταῦτα δ' εἰπὼν κατακλιθεὶς καὶ συγκαλυψάμενος οὐκ ἐκινήθη τοῦ πυρὸς πλησιάζοντος. ἀλλ' ἐν ᾧ κατεκλίθη σχήματι, τοῦτο*

mnematis quibus Alexandri res gestas tractavit sumpsisse in hypomnemata historica, quae post illa conscripsisse videtur. Neque enim cogitare licet Strabonem talem variorum testimoniorum congeriem, praesertim in re quae illo loco minoris momenti esset, operi suo inserturum fuisse, nisi ipse eam composuisset. Simul autem Arrianum, quippe qui ad eundem fontem redeat atque Appianus, hausisse sua ex opere Straboniano adparet.

Transeo ad alterum quoddam indicium satis manifestum. L. VI 24, 1—3 exponit Arrianus, quibus causis commotus Alexander per Gedrosiam redierit in Persidem. Hausisse eum hic ex Strabone facile est demonstratu. Necesse vero est utriusque locos exscribere:

<p>ARR. c. 24, 1 καὶ λέγουσιν οἱ πολλοὶ τῶν ξηγγραψάντων τὰ ἀμφ' Ἀλέξανδρον οὐ μὴν ἀγνοήσαντα Ἀλέξανδρον τῆς ὁδοῦ τὴν χαλεπότεντα ταύτην ἔλθειν. τοῦτο μὲν μόνος Νέαρχος λέγει ὡδὲ ἀλλὰ ἀκούσαντα γὰρ ὅτι οὐκ εἶν πρόσθεν διελθὼν ταύτην ξὺν στρατιᾷ ἀπεσώθη. οἱ μὲν Σειράραις ὅτε ἐξ Ἰνδῶν ἔρχετο καὶ ταύτην δὲ ἔλεγον οἱ ἐπιχώριοι ξὺν εἰκοσι μόνοις τῆς στρατιᾶς ἀποσωθῆναι. Κῦρος δὲ τὸν Καμβίσιον ξὺν ἑπτὰ μόνοις καὶ τοῖτον. ἔλθειν γὰρ δὲ καὶ Κῦρον ἐς τοὺς χώρους τοίτους ὡς ἐμβαλοῦντα ἐς τὴν Ἰνδῶν γῆν. φθάσαι δὲ ὑπὸ τῆς ἐρημίας τε καὶ ἀπορίας τῆς</p>	<p>Strab. XV p. 656 § 5 φησὶ γοῖν Νέαρχος φιλονεικῆσαι αὐτὸν διὰ τῆς Γεδρωσίας ἀγαγεῖν τὴν στρατιάν. πεπισθόμενον δὲ οὐ καὶ Σειράραις ἐστράτευσεν ἐπὶ Ἰνδοῖς καὶ Κῦρος· ἀλλ' ἴ μὲν ἀνέστρεψε μετὰ εἴκοσιν ἀνθρώπων. ἐκεῖνος δὲ μεθ' ἑπτὰ ὡς σεμνὸν τὸ ἐκείνων τοσαῦτα παθόντων αὐτὸν καὶ στρατοπέδον διασωσάμενος μετὰ νίκης διὰ τῶν αὐτῶν ἰθῦν τε καὶ τόπων.</p> <p>p. 722 § 5 φασὶ δὲ φιλονεικῆσαι τὸν Ἀλέξανδρον καὶ περ εἰδόντα τὰς ἀπορίας πρὸς τὴν κατεχοῖσαν δοξάν. ὡς Σειράραις μὲν ἐξ Ἰνδῶν φείγοντα σωθεῖν μετὰ ἀνθρώπων ὡς εἴκοσι, Κῦρος δὲ ἑπτὰ. εἰ δὲ</p>
--	--

1) Sic statuendum esse docuit me cum in eo esset, ut falso de hoc loco iudicarem, C. Wachsmuthius praeceptor excellentissimus.

<p>ὁδοῦ ταύτης ἀπολέσαντα τὴν πολλὴν τῆς στρατιᾶς. καὶ ταῦ- τα Ἀλεξάνδρῳ ἐξαγγελλόμενα ἔριν ἐμβαλεῖν πρὸς Κῦρον καὶ Σεμίραμιν. τοίτων τε οὐκ ἔνεκα καὶ ἅμα ὡς τῷ ναυτικῷ ἐγγύ- θεν ἐκπορίζεσθαι τὰ ἀναγκαῖα, λέγει Νέαρχος ταύτην τραπῆναι Ἀλέξανδρον.</p>	<p>γαίτο αὐτὸ τοσοῦτο στρατεύμα διασωῶσαι διὰ τῆς αὐτῆς χώρας, ναυκῶν καὶ ταῦτα.</p>
--	--

Ex Arriani verbis elucet plerosque Alexandri rerum scrip-
tores adfirmasse regem non ignorasse quidem itineris illius
difficultatem, sed illac proficisci voluisse ea de causa, quia
Cyrum et Semiramiam eandem expeditionem suscepisse audi-
visset. Hoc quidem etiam Nearchum tradidisse (τοίτων ἔνε-
κα-λέγει Νέαρχος ταύτην τραπῆναι Ἀλέξανδρον) sed illud
negasse; immo non novisse Alexandrum tantam itineris dif-
ficultatem (οὐ μὴν ἀγνοίσαντα Ἀλέξανδρον τῆς ὁδοῦ τὴν χαλε-
πότητα ταύτη ἐλθεῖν, τοῦτο μὲν μόνος Νέαρχος λέγει ὧδε,
ἀλλὰ κτλ.). Voluit nimirum Nearchus regem a nimiae auda-
ciae opprobrio defendere. Strabonem autem et plerorumque
scriptorum et Nearchi memorias compertas habere videmus
ex locis, quos exscripsi; praecipue alter locus (p. 722) maximi
est momenti. Quibus verbis antecedunt apud Strabonem Ne-
archi ipsius verba. Nonnulli vero, ut Coraes et Grosskur-
dius, mutaverunt illud φασὶ in φησί, quia quae hic de Cyro
et Semiramide narrarentur prorsus congruerent cum illo Ne-
archi fragmento p. 686. Haec quidem mera est hariolatio;
obstant Arriani verba, ex quibus Nearchum non dixisse verba
καίπερ εἰδῶτα τὰς ἀπορίας adparet. Immo haec sunt verba
τῶν πολλῶν. Itaque illud φασὶ Strabonem consulto dixisse
credemus. Luculenter vero ex consensu quo viri docti illi
abusi sunt efficitur ut opinor Strabonem variorum scripto-
rum composuisse memorias ita, ut Arrianus eas perhibet; uno
nimirum loco ex opere suo exscripsit sententiam Nearchi, altero
τῶν πολλῶν. Aliter consensum illum vix explicaveris. Simul
autem nunc manifestum fit Arrianum hausisse ex Strabone.

Accedit aliud, quod dignissimum est memoratu. C. 24, 4 ita pergit Arrianus, ut ea quae secuntur ex Nearcho fluxisse adfirmandum sit; atque recte monuit Vogelius¹⁾ c. 24, 4—6; 25; 26, 4—5, quibus Arrianus alteram itineris per Gedrosiam facti descriptionem priori ex Aristobulo sumptae (c. 21—23) adserit, deprompta esse ex Nearcho, quia Arrianus prorsus consentit cum Strabone p. 721 sqq., quem sua scriptori illi debuisse dilucidum est. At in hac ipsa descriptione invenimus verba illa *γασὶ δὲ κιλ.* Itaque dubitari iam nequit, quin Arrianus omnia haec sumpsit ex Strabone. Neque enim quamquam in historia Indica conscribenda Nearchum in manibus habuit, hic Arrianum eum ipsum evolvisse credam, quia media in Nearchi narratione deprehenditur luculentum operis conlectanei vestigium c. 26, 1—3 *ἐνθα δὲ ἔργον καλὸν εἴπερ τι ἄλλο τῶν Ἀλεξάνδρου οὐκ ἔδοξε μοι ἀφανίσαι, ἢ ἐν τῇδε τῇ χώρᾳ πραχθὲν ἢ ἔτι ἔμπροσθεν ἐν Παραταμισάδαις, ὡς μετεξέτεροι ἀνέγραψαν.* Quae non sumpta esse ex Nearcho quivis concedet. Sed artissime cohaeret haec fabula cum eis quae antecedunt. Praeterea si Strabonem inspicimus, invenimus fabulam quandam, quae et ipsa ex vulgari memoria desumpta est, p. 723 § 7 *ἐν δὲ τοῖς Ὠρίταις τὰ τοξείματα χρίσθαι θανάσιμοις φαρμάκοις ἔφασαν;* tum adnectitur narratio illa de Ptolemaeo vulnerato et mirum in modum sanato, quae item deprehenditur Diod. XVII 103 Curt. IX 8, 22 Iustin. XII 10, 3. Ex Nearcho eam non esse petitam inde quoque elucet, quod ipse Strabo de fabulae illius fide iudicium sobrium plenumque dubitationis subiungit: *εἰκὸς δὲ τινα μὲνῦσαι τῶν εἰδότηων, τὸ δὲ μὲθῶδες προσετέθει κολακείας χάριν.* Videmus igitur Strabonem hanc libri quinti decimi partem sumpsisse ex opere historico.

Denique ostendi potest etiam in Plutarchi fonte Nearchi narrationem adhibitam esse. Cuius descriptio quamquam brevissima est, tamen certum illius auctoris vestigium in ea cognoscitur:

1) De fontibus, quibus Strabo in libro XV conscribendo usus sit. p. 34.

Plut. 66. καὶ πλείστους ὁ λι-
μὸς διέφθειρεν, ἄσπορον χώραν
ἐπιόντας ἀνθρώπων κακοβίων,
ὀλίγα καὶ ἀγεννῆ πρόβατα κε-
κτημένων, ἃ τοὺς θαλαττίους
ἰχθύς εἰδισμένα προσφέρεισθαι
σάρκα μοχθηρὰν εἶχε καὶ δυσ-
ώδη.

Strab. p. 720 § 2 τοῖς δ'
ἰχθύσι χρωῖνται καὶ αὐτοὶ καὶ
θρέμματα καὶ τοῖς ὀμβροῖς
ὑδασι καὶ ὀρυκτοῖς· καὶ τὰ
κρέα δὲ τῶν θρεμμάτων ἰχθύων
προσβάλλει. Cf. etiam Arr.
hist. Ind. c. 19, 13 et Vogel.
l. l. p. 32 sq.

Itaque hac quoque ex parte comprobatur Strabonem esse operis conlectanei auctorem.

In recensendis reliquis locis, quibus idem evincemus, sequemur ordinem libri Arrianei.

L. III 2, 1—2 refert Arrianus vaticinium quoddam Aristandri vatis Telmissensis, cuius narrationis originem produnt verba initio posita: λέγεται δὲ τις καὶ τοιόσδε λόγος, οὐκ ἄπιστος ἔμοιγε. Narratur Alexandrum, cum condendae Alexandriae operam dedisset, circuitum urbis farina designasse, quia nihil praesto fuisset, quo aptius terra potuisset inscribi. Quod omen esse secundum Aristandrum edixisse. Fraenkelius p. 270 ex Aristobulo haustam esse hanc fabulam contendit, quem non fuisse fontem elucet his ex verbis: Ἀριστανδρὸν τὸν Τελμισσέα, ὃς δὴ πολλὰ καὶ ἄλλα ἀληθεῦσαι ἐλέγετο. Nam quomodo Arrianus sic loqui poterat, si Aristobulus iam antea Aristandrum saepius commemoraverat? Eandem fabulam narrat Plutarchus, qui c. 26 et 27 agit de Alexandro in Aegypto versante. Facile vero est demonstratu Plutarchum hausisse ex Strabone.

Initio c. 26 commemorat Plutarchus Iliadem τὴν ἐκ τοῦ νάρθηκος λεγομένην, cuius paene eisdem verbis mentionem facit Strabo XIII p. 594.

Plut. κιβωτίου δὲ τινος αὐτῷ προσ-
ενεχθέντος, οὗ πολυτελέστερον
οὐδὲν ἐφάνη τοῖς τὰ Δαρείου χρή-
ματα καὶ τὰς ἀποσκευὰς παραλαμ-
βάνουσιν . . . αὐτὸς ἔφη τὴν Ἰλιάδα
φρουρήσειν ἐνταῦθα καταθήμενος.

Strab. ἔπειτα καταθέν-
τος εἰς νάρθηκα ὃν εὔρεν
ἐν τῇ Περσικῇ γὰρ πολυ-
τελῶς κατεσκευασμέ-
νον.

Tum capite extremo exponit Plutarchus viam ad Hammonem ferentem valde periculosam esse ea de causa, quia saepissime magna austri vi proficiscentes harena obruerentur; exemplum adfert Cambysis regis, cuius exercitus ita interisset. De qua re mirum quantum consentit cum Strabone XVII p. 820, qui sua hausit ex Herodoti l. III c. 26:

<p>Plut. τὸν δέ, εἰ λάβρος ἐν ἄμμω βαθείᾳ καὶ ἀχανεῖ πορευομένοις ἐπιπέσοι νότος, ὡς που καὶ πάλαι λέγεται περὶ τὸν Καμβύσου στρατὸν ἀναστήσας θίνα μεγάλην καὶ κυματώσας τὸ πεδῖον μυριάδας ἀνθρώπων πέντε καταχῶσαι καὶ διαφθεῖραι.</p>	<p>Strab. ἐκ δὲ Ψέλιος ἤκεν εἰς Πρῆμιν ἐρυμνὴν πόλιν διελθὼν τοὺς θίνας, ἐν οἷς ὁ Καμβύσου κατεχώσθη στρατὸς ἐμπεσόντος ἀνέμου.</p>
---	---

De Alexandri itinere ad Hammonis templum facto laudat Plutarchus c. 27 Callisthenem; hunc ipsum Strabonem adhibuisse et exscripsisse de eadem re videmus ex l. XVII p. 813 - 814, ubi multa ex eo proferuntur de expeditione illa oralisque acceptis ab Hamnone.

Uterque consentit de forma urbis conditae: c. 26 εἰς σχῆμα χλαμύδος = Strab. p. 793 ἔστι δὲ χλαμυδοειδὲς τὸ σχῆμα τοῦ ἐδάφους τῆς πόλεως.

Denique Straboni id maxime convenit, quod Plutarchus Homeri quosdam versus de Pharo insula adfert; quam studioso Strabo Homerum in libris geographicis laudaverit quis nescit?

Itaque dubium manere nequit, quin haec capita fluxerint ex Strabone. Accedit vero, quod ipsam fabulam, de qua nunc agimus, apud Strabonem invenimus, XVII p. 792, ubi loquitur de Alexandria condita. Dixerit quidem quispiam ex Strabone Plutarchum hic ideo haurire non potuisse, quia novam fabulam de avibus farina vescentibus addat. Quid tamen impedit, quominus Strabonem non omnia ex hypomnematis in libros geographicos transtulisse arbitremur? Nonne etiam Arrianus fabulam de avibus prolatam omisit? Hic quidem Aristandrum commemorat, cum Strabo et Plutarchus in universum de vatibus loquantur; sed Arrianum quoque de com-

pluribus vatibus dicere videmus: *τοῦτο δὲ ἐπιλεξαμένους τοὺς μάντις καὶ μάλιστα δὴ Ἀρίστανδρον τὸν Τελμισσαί.* Atque de ceteris Strabo et Arrianus tantopere consentiunt, ut iure hunc ex illo sua petisse statuere possimus. Id autem semper in his quaestionibus respiciendum est saepius Plutarchum fontem suum abbreviasse, haud paucas memorias prorsus praeterisse, denique complures in unam contraxisse, quoniam omnia commemorare neque volebat neque poterat; quam rationem etiam saepius inlustrabimus exemplis sat luculentis. Ita intellegitur, quomodo factum sit, ut Arrianus et Plutarchus, quamquam in summa re consensus perspicitur, tamen singulis rebus nonnunquam inter se discrepent.

Quae cum ita sint, communem hic Arriani Plutarchique fontem fuisse Strabonis hypomnemata nos contendimus.

Lib. VI 11 profert Arrianus multas de Alexandro apud Mallos vulnerato memorias atque § 1 et 2 disserit de sagitta ex vulnere extracta. Tum § 3 sqq. exponit Alexandrum non in Oxydracis, quod falso multi tradidissent, sed in Mallis vulnus accepisse neque Ptolemaeum regem ex vitae periculo imminenti servasse. Addit § 4—6 similem locorum commutationem a rerum scriptoribus commissam; errore enim deductos plerosque referre (*ὁ πᾶς λόγος κατέχει*) ultimum cum Dareo proelium pugnatum esse apud Arbelam, non apud Gangamelam. Invenimus hanc eandem quaestionem de proelii illius loco in Plutarchi vit. c. 31; ambo vero scriptores prorsus de hac re congruunt cum Strabone XVI p. 737 § 3.

Arr. § 4 ἐπεὶ καὶ τὴν τελευταίαν μάχην τὴν πρὸς Δαρεῖον γενομένην, καθ' ἣντινα ἔφραγε Δαρεῖος . . . πρὸς Ἀρβήλοις γενέσθαι ὁ πᾶς λόγος κατέχει . . . Ἀρβηλα δὲ τοῦ χώρου ἐν ᾧ τὴν ἐσχάτην μάχην Δαρεῖός τε καὶ Ἀλέξανδρος ἐμαχέσαντο οἱ μὲν

Plut. τὴν δε μεγάλην μάχην πρὸς Δαρεῖον οὐκ ἐν Ἀρβήλοις, ὡσπερ οἱ πολλοὶ γράφουσιν, ἀλλὰ ἐν Γανγαμήλοις γενέσθαι συνέπεσε. Σημαίνειν δὲ φασιν οἶκον καμήλου τὴν διάλεκτον, ἐπὶ τῶν παλαιῶν βασιλέων ἐκφυγῶν πολεμίου ἐπὶ καμήλου δρο-

Strab. Γανγάμηλα κώμη, ἐν ᾗ συνέβη νικηθῆναι καὶ ἀποβαλεῖν τὴν ἀρχὴν Δαρεῖον. ἔστι μὲν οὖν τόπος ἐπισημὸς οὗτος καὶ τοῦνομα μεθερμηνευθὲν γάρ ἐστι καμήλου οἶκος· ὠνόμασε δ' οὕτω Δαρεῖος ὁ Ὑγιάσπεω, κτήμα δὸς εἰς διατροφήν τῃ

τὰ πλείστα ξηγράψαντες λέγουσιν ὅτι ἑξακοσίους σταδίους ἀπέχει, οἱ δὲ τὰ ἐλάχιστα, ὅτι ἕς πεντακοσίους. ἀλλὰ ἐν Γαυγαμήλοις γὰρ γενέσθαι τὴν μάχην πρὸς τῷ ποταμῷ Βουμῶδι λέγει Πτολεμαῖος καὶ Ἀριστόβουλος. πόλις δὲ οὐκ ἦν τὰ Γαυγάμηλα, ἀλλὰ κώμη μεγάλη, οὐδὲ ὀνομαστὸς ὁ χῶρος οὐδὲ εἰς ἀκοὴν ἦδὲ τὸ ὄνομα· ἔνθεν ὁμοί μοι δοκεῖ πόλις οὕσα τὰ Ἄρβηλα. ἀπηνέγκαστο τὴν δόξαν τῆς μεγάλης μάχης.

μάδος ἐνταῦθα καθύδρουσεν αὐτήν, ἀποτάξας τινὰς κώμας καὶ προσόδους εἰς τὴν ἐπιμέλειαν.

καμήλων τῇ συνεκπεπονηκῆναι μάλιστα τὴν ὁδὸν τὴν διὰ τῆς ἐρήμου Σκυθίας μετὰ τῶν φορτίων, ἐν οἷς ἦν καὶ ἡ διατροφή τῷ βασιλεῖ. οἱ μέντοι Μακεδόνες τοῦτο μὲν ὀρώντες κώμιον εὐτελές, τὰ δὲ Ἄρβηλα κατοικίαν ἀξιόλογον, κτίσμα ὡς φασιν Ἄρβηλοι τοῦ Ἄθμονέως, περὶ Ἄρβηλα τὴν μάχην καὶ νίκην κατεφήμισαν καὶ τοῖς ἀγγραφεῦσιν οὕτω παρέδωκαν.

Facile intellegitur Arrianum et Plutarchum ad eundem redire auctorem, quem fuisse Strabonem negari nequit. Quoniam vero Strabonem quaestionem illam ante ipsius proelii descriptionem praebuisse ex Plutarcho adparet, iure statuemus Arrianum eam inseruisse in memoriarum de Alexandro vulnerrato traditarum conlectionem, cum hunc locum commodum aptumque esse duceret. Nequaquam igitur anxie et religiose servavit ordinem a Strabone institutum, sed transposuit, quando placebat; quae res neminem offendet. Nullo vero argumento nititur coniectura Fraenkelii, qui Schoenium (cf. p. 28) secutus contendit, sumpsisse sua Strabonem ex Eratosthene (cf. p. 46); quod etiam si verum esset, nihil impediret, quominus Arrianum et Plutarchum ex Strabone sua petisse statueremus. Denique notandum est Arrianum ipsum fortasse adtulisse Ptolemaei et Aristobuli auctoritatem, quia nihil simile invenitur apud Plutarchum et Strabonem.

Sed etiam reliquam narrationem testimoniorumque variarum conlectionem Arrianum debere Straboni satis certa ratione comprobari potest. Kaerstius enim (p. 33 sqq.) contulit hos Curtii et Arriani locos, quibus disseritur de Ptolemaeo, quem

Alexandrum in Mallorum urbe expugnanda comitatum esse multi tradiderant.

Curt. IX 5, 21 Ptolemaeum qui postea regnavit huic pugnae adfuisse auctor est Clitarchus et Timagenes. Sed ipse, scilicet gloriae suae non refragatus, afuisse se missum in expeditionem memoriae tradidit.

Arr. 11, 8 Πτολεμαῖον γὰρ τὸν Λάγον ἔστιν οἱ ἀνέγραψαν ξυναναβῆ-
ναί τε Ἀλεξάνδρῳ κατὰ τὴν κλιμακα
δοῦ Πενκέστη καὶ ὑπερασπίσαι κει-
μένον, καὶ ἐπὶ τῷδε Σωτήρῃ ἐπικλη-
θῆναι τὸν Πτολεμαῖον· καίτοι αὐτὸς
Πτολεμαῖος ἀναγέγραφεν οὐδὲ παρα-
γενέσθαι τούτῳ τῷ ἔργῳ· ἀλλὰ στρα-
τιᾶς γὰρ αὐτὸς ἡγούμενος ἄλλας μάχε-
σθαι μάχας καὶ πρὸς ἄλλους βαρβάρους.

Haec tantopere conspirant, ut ex eodem fonte ea fluxisse veri sit simillimum; ¹⁾ quem existimandum esse Strabonem ratio temporum docet, ut bene Kaerstius Gutschmidio monente statuit. Accedit autem quod Strabo saepissime Timagenem in usum suum convertit. Conferas primum Ioseph. Ant. Iud. XIII 11, 3 ὡς μαρτυρεῖ τοῦτο καὶ Στράβων ἐκ τοῦ Τιμαγένους ὀνόματος λέγων οὕτως. Deinde bis eum laudat in libris geographicis; utroque vero loco eius fidem in dubitationem vocat eiusque auctoritati alius scriptoris testimonium opponit. L. IV p. 188 hausit nonnulla ex Timagene de Tectosagis, statim vero monet πιθανώτερος δ' ἔστιν ὁ Ποσειδωνίου λόγος. Deinde fabulas quasdam a Timagene de miro quodam aenearum guttarum imbre respuit XV p. 711 his verbis μῦθος δὲ καὶ τὸ ὑπὸ Τιμαγένους λεχθέν, quibus subiungit Megasthenis testimonium maiore fide dignum: ἔγγυτέρῳ δὲ πιστεῦς φησιν ὁ Μεγασθένης. Consuevit igitur Strabo ²⁾ Timagenis narrationes impugnare, quod maximi momenti videtur esse, cum videamus etiam Curtii loco illum refutari. Itaque etiam hic Arrianum sua ex Strabonis hypomnematis

1) Sic etiam Schoenius iudicat p. 47.

2) Consentaneum est non placuisse Straboni, qui Octaviani partes sequebatur, mores et ingenium Timagenis, quem liberiore in Augustum lingua usum esse scimus.

petisse mihi persuasum est. Num vero etiam plura Curtius debeat Straboni praeter locum a nobis adlatum, nunc amplius quaerere non licet.

Iam tractanda sunt l. VII c. 1, 5—3, 6. Primum profert Arrianus narratiunculam quandam de Indorum philosophis, qui regis cupiditatem imperii quam maxime amplificandi vehementer perstrinxerant; quoniam in eis quae antecedunt (§ 2 et 3) futuras Alexandri expeditiones enumeraverat, aptissima erat occasio talia inserendi, quae ad eandem rem spectare adparet. Ceterum significat se uti tertio illo fonte: *ὦν λέγουσιν ἔστιν οὖς κτλ.* (c. 1, 5—2, 1). Quam fabulam cum his verbis concludat: *ἐπήρесе μὲν Ἀλέξανδρος τοὺς τε λόγους αὐτοῖς καὶ τοὺς εἰπόντας, ἔπρασσε δὲ ὅμως ἄλλα καὶ τάναντία οἷς ἐπήρесе*, transitum parat ad fabulam de Diogene regem ex solis splendore recedere iubente circumlatam, quae et ipsa ex tertio fonte petita esse existimanda est: *ἐπεὶ καὶ Διογένην τὸν ἐκ Σινιόπης θαυμάσαι λέγεται*. Eandem fabulam Plutarchus narrat c. 14, 2 prorsus congruenter cum Arriano sic locutus: *πρὸς τοῦτο λέγεται τὸν Ἀλέξανδρον οὕτω διατεθῆναι καὶ θαυμάσαι*. Etiam in reliquis ita consentiunt ambo auctores, ut de communi fonte dubitari nequeat. Tertia denique additur narratio, quae item de philosophis agit, quorum *καρτερίαν ἐθαύμασεν*; cuius originem produnt verba *ἔποχρινασθαι γὰρ λέγεται*; quin etiam is laudatur, qui narratiunculam illam memoriae prodiderat: *ἀλλὰ Κάλανον γὰρ ἀναπεισθῆναι τῶν ταύτη σοφιστῶν, ὅτινα μάλιστα δὴ αὐτοῦ ἀκράτορα Μεγασθένης ἀνέγραψεν αὐτοὺς τοὺς σοφιστὰς λέγειν, κακίζοντας τὸν Κάλανον ὅτι ἀπολιπὼν τὴν παρὰ σοφίῃν εὐδαιμονίαν, ὃ δὲ δεσπότην ἄλλον ἢ τὸν θεὸν ἐθεράπευε*. Potuit quidem hic Megasthenem ipsum adhibere, quam saepius evoluit in historia Indica conscribenda. Eandem autem fabulam narrat Strabo XV p. 718 et ipse Megasthenem secutus. Apud quem cum Calanus initio fabulae commemoretur, Arrianus ordinem mutasse videtur propterea quod dicit c. 3 ineunte: *ταῦτα ἐγὼ ἀνέγραψα, ὅτι καὶ ὑπὲρ Κάλανου ἐχρῆν εἰπεῖν ἐν τῇ περὶ Ἀλεξάνδρου συγγραφῇ*. Voluit

nimirum aptissime ad ea quae secuntur transire. Id vero bene animadvertendum est etiam a Strabone hanc Megasthenis memoriam coniungi cum Calani cremati narratione, quod vix casui tribuendum est.

Sed ut de eis quae secuntur rectius feramus iudicium oportet Plutarchi memoriam accuratius inspicere, ut cognoscatur, quomodo eius narratio composita sit.

C. 67 primum refertur fabula quaedam de Ocho Persarum rege, quam iterum narrat Plutarchus de mulier. virt. 5; cuius debetur fonti ignoratur. Tum agit de Cyri sepulcro violato. Quae habet de Polymacho Pellaeo, apud alium scriptorem non redeunt; titulum vero sepulcri illius ex duobus Plutarchum composuisse facile cognosces, si comparaveris, quae Arrianus VI 29, 8 ex Aristobulo profert. Huius enim verba continet titulum, quem adfert Plutarchus. Memorias vero de Cyri sepulcro conlegisse Strabonem elucet ex XV 3, 7sq., ubi laudat de hac re Aristobulum Onesicritum Aristum.

C. 69 exeunte Plutarchus mortem Calani narrat. Arte cum hac narratione cohaeret prima capitis 70, qua potatio illa describitur, quam post philosophi illius mortem rex instituisse dicitur. Hic Chares fons statuendus est; primum enim ipse a Plutarcho laudatur, deinde eadem sub illius auctoris nomine deprehenduntur apud Athenaeum X p. 437 in catalogo *φιλοποτιῶν*. Iam Vogelius l. l. p. 16 sibi persuasit Plutarchi narrationem de Calani morte proditam ex eodem Charete fluxisse, quia verba, quae Calano morituro tribuerentur: *ἔδεξιούτο τοὺς παρόντας τῶν Μακεδόνων καὶ παρεκάλει τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἡδέως γενέσθαι καὶ μεθύσθῃναι μετὰ τοῦ βασιλέως* ad ea, quae c. 70 ex illo adferrentur, spectarent cum eis cohaerent. Hoc quidem recte virum doctissimum statuisse nemo negabit. Attamen argumento gravissimo prohibemur, quominus totam Plutarchi de Calani morte memoriam ex Charete haustam esse nobis persuadeamus. Nam quae Plutarchus dicit de habitu, quo usus Calanus mortem igneam expectabat: *ταῦτα δ' εἰπὼν κατακλιθεὶς καὶ συγκαλυψάμενος οὐκ ἐκινήθη τοῦ πυρὸς πλησιάζοντος, ἀλλ' ἐν ᾧ κατεκλήθη σχήματι, τοῦτο*

διατηρῶν ἐκαλλιέρισεν ἑαυτὸν τῷ πατρίῳ νόμῳ τῶν ἐκεῖ σοφιστῶν prorsus consentiunt cum Arriano c. 3, 5, Diodoro c. 107, 5, Strabone XV p. 717 § 68; sed Charetem aliter narrasse dicimus ex Athenaei verbis: *Χάρης δ' ὁ Μυτιληναῖος ἐν ταῖς περὶ Ἀλέξανδρον ἱστορίαις περὶ Καλάνου εἰπὼν τοῦ Ἰνδοῦ φιλοσόφου, ὅτι ῥίψας ἑαυτὸν εἰς πυρὰν νενημένην ἀπέθανε.*¹⁾ Iam Fraenkelius p. 167 Athenaeum non diligenter reddidisse Charetem atque tota narratione in unum enuntiatum satis breve contracta falso verbo usum esse arbitratus est. Quam sententiam probaret quispiam, nisi Athenaeus cum altera memoria a Strabone de Calani morte prodita consentiret: *μετὰ τὴν πομπὴν μεθ' ἧς ἦκε ῥίψαντα ἑαυτὸν ὡς ἂν δοκὸν συνεμπρησθῆναι τῷ οἴκῳ.* Itaque Plutarchum non unius scriptoris narrationem

1) Calani mentionem facit Lucianus de morte Peregr. 25: *ἐκεῖνοι γὰρ (scil. οἱ Βραχμῆνες) οὐκ ἐμπηδῶσιν εἰς τὸ πῦρ, ὡς Ὀνησίκριτος ὁ Ἀλεξάνδρου κυβερνήτης ἰδὼν Κάλανον καόμενόν φησιν, ἀλλ' ἐπειδὴν νήσωσι, πλησίον παραστάντες ἀκίνητοι ἀνέχονται παροπτώμενοι, εἰτ' ἐπιβάντες κατὰ σχῆμα καίονται οὐδ' ὅσον ὀλίγον ἐκτρέψαντες τῆς κατακλισεως.* Tradidit igitur Onesicritus similiter atque Chares et Strabo insiluisse Calanum in ignem; aliter Luciani verba intellegi non possunt. Sed conexum huius loci perspicimus. Peregrinus in ignem sese praecipitavit; tamen cum Brachmanis eum comparare non licet, quia hi maximam prae se ferunt constantiam, cum priusquam moriuntur vehementissimos suscipiant dolores. Peregrinus vero flammis deditus illico necatus est. Quae si nobiscum reputamus, nonne mirum videtur, quod Lucianus Onesicriti testis oculati auctoritatem adlata id ipsum comprobatur, quod factum esse negat? Nonne contra se ipse pugnat? Neque ullo verbo significavit falsam esse Onesicriti memoriam. Aptius hercle fuisset, si suam sententiam oculati testis testimonio confirmasset. Sed accedit aliud. Omnino non rettulit Onesicritus Brachmanos in ignem insilire vel Calanum insiluisse. Hoc elucet ex duobus locis Strabonianis, quos ex Onesicrito desumptos esse conexum evincitur; XV p. 715 § 64 *διαλεχθῆναι δ' ἐν τούτῳ Καλάνῳ, ὃν καὶ συνακολουθῆσαι τῷ βασιλεῖ μέχρι Περίσδος καὶ ἀποθανεῖν τῷ πατρίῳ νόμῳ τεθέντα ἐπὶ πυρκαϊάν;* p. 716 § 65 *αἰσχιστον δ' αὐτοῖς νομίζεσθαι νόσον σωματικὴν τὸν δ' ὑπονόησαντα καθ' αὐτοῦ τοῦτο, ἐξάγειν ἑαυτὸν διὰ πυρὸς νήσαντα πυρὰν, ὑπάλειψάμενον δὲ καὶ καθίσαντα ἐπὶ τὴν πυρὰν ὑπάψαι κελύειν, ἀκίνητον δὲ καλεσθαι.* Ergo Lucianum scripsisse suspicabimur: *ἐκεῖνοι γὰρ οὐκ ἐμπηδῶσιν εἰς τὸ πῦρ, ἀλλ', ὡς Ὀνησίκριτος ὁ Ἀ. κυβερνήτης ἰδὼν Κάλανον καόμενόν φησιν, ἐπειδὴν νήσωσι κτλ.*

reddere, sed varias in unam conglutinasse oportet concludi. Vides quam bene haec quadrent ad sententiam nostram de conlectaneo quodam opere a Plutarcho adhibito; nimirum contraxit narratiunculas quas in eo invenerat in telam artissimam.

Etiam c. 70 facile demonstrari potest Plutarchi narrationem ad diversos redire auctores; Fraenkelius quidem censuit descriptionem nuptiarum Susae celebratarum Chareti ideo attribuendam esse, quia satis copiose de hac re eum egisse constaret. Habemus enim amplum eius fragmentum illis de festis, quod servavit Athenaeus XII p. 538 B. Sed perlegas velim Plutarchi et Charetis narrationem: nihil fere invenitur, in quo uterque consentiat.

Iam ad Arrianum redeamus. Primum certissimis vestigiis intellegitur, Arrianum narrationem Calani cremati non hausisse ex Aristobulo, sed ex tertio illo fonte. Compluries enim sic citat: *οἱ δὲ λέγουσιν*; quin etiam § 6 laudatur Nearchus. Denique ipse multorum auctorum memorias se referre indicat his: *ταῦτα ἱκανοὶ ἀναγεγράφασιν*. Itaque neque ex solo Aristobulo neque Ptolemaeo hausit. Redire vero Plutarchum et Arrianum ad Strabonem non est difficile demonstratu. Primum enim, ut iam supra p. 28 monui, Strabo et Arrianus coniungunt Megasthenis narrationem cum memoria de Calano mortuo prodita; deinde vero ex Strabonis verbis p. 717 § 68 adparet multas eum novisse memorias diversorum scriptorum. Sic enim loquitur: *τῆς δ' ἀνομολογίας τῶν συγγραφέων ἔστω παράδειγμα καὶ ὁ περὶ τοῦ Καλάνου λόγος*. Tum addit comitatum eum esse Alexandrum et mortem voluntariam obisse omnes quidem referre, sed qua ratione et quibus de causis mortem sibi consciverit inter eos minus constare. Sine dubio haec iam in opere historico exposuit. Profert vero duas memorias de Calano cremato: altera vulgaris est, altera Chareti tribuenda erit, quem auctorem apud Plutarchum reperimus, quod haud mediocris est momenti. Accedit tertium argumentum, cuius iam Kaerstius mentionem fecit. Dicit Plutarchus c. 69 extr., postquam Calani mortem descripsit: *τοῦτο πολλοῖς ἔτεσιν ὕστερον ἄλλος Ἴνδὸς ἐν Ἀθήναις Καίσαρι συνῶν*

ἐπολισε, quae ex eodem fonte fluxisse atque ea quae antecedunt negari nequit. Idem autem amplius refert Strabo XV p. 719 —720 Nicolaum Damascenum secutus; breviter tantum alio quodam loco commemorat, p. 686 § 4, ubi itidem Calani mentionem inicit: ἦκεν — καὶ ὁ κατακαύσας ἑαυτὸν Ἀθήνησι σοφιστῆς Ἰνδός, καθάπερ καὶ ὁ Κάλανος Ἀλεξάνδρῳ τὴν τοιαύτην θῆαν ἐπιδειξάμενος.

Haec omnia argumenta adeo valent, ut etiam hic de Strabone communi Arriani et Plutarchi auctore dubitari non liceat.

Postremo loco agendum est de VII 13, 2—5, ubi narrat Arrianus de Amazonibus ab Atropate Mediae satrapa ad Alexandrum ductis. *Λεγόμενα* eum referre apertum est; dicit enim initio *ἐνταῦθα λέγουσιν ὅτι* et paullo post *οἱ δὲ καὶ λέγουσιν ὅτι*. Disertis deinde verbis monet Arrianus § 3: *ταῦτα οὔτε Ἀριστόβουλος οὔτε Πτολεμαῖος οὔτε τις ἄλλος ἀνέγραψεν ὅστις ἱκανὸς ἔπερ τοιούτων τεκμηριῶσαι*. Arriani narrationem respondere ei quam Plutarchus c. 46 proderet, sibi persuasit Schoenius p. 45, cui paene prorsus adsensus est Schaeferus l. I. p. 441. Contra Koehlerus p. 24 et Fraenkelius p. 60 sqq. statuerunt hos duos locos vix esse consociandos, quia Arrianus valde discreparet a Plutarcho; narrat enim Atropaten ad Alexandrum centum mulieres habitu Amazonum vestitas et armatas duxisse; haec autem fabula plane aliena est a vulgari et a plurimis scriptoribus circumlata; quam Plutarchum quoque referre videmus. Immo patet narrationem ab Arriano proditam ad alterius exemplum confictam esse, quod dilucide ex his praecipue intellegas: *κελεῦσαι δ' ἀπαγγεῖλαι πρὸς τὴν βασίλισσαν σφιῶν ὅτι αὐτὸς ἦξει πρὸς αὐτὴν παιδοποιησόμενος*, ab eo fortasse scriptore, qui illam fabulam veri similiorem reddere studebat. Itaque statuendum est duplicem extitisse memoriam de Amazonibus ad Alexandrum venientibus. Attamen Arriano eam quaestionem, quam in usum suum convertit Plutarchus, ante oculos esse potuisse nemo negabit, qua in re cum Schaefero prorsus consentio, nam etiam apud Arrianum in universum de Amazonibus agitur. Atque ordinem operis coniectanei eum neglexisse iam semel vidimus. Certe novit alteram illam

fabulam, sed elegit hanc sat diversam memoriam, quia illam omni fide carere sibi persuaserat.

A Plutarcho magnum auctorum numerum commemorari capite illo notum est, quos omnes eum ipsum inspexisse nemo contendet nisi quis consulto id quod verum est videre nolit. Amazones cum Alexandro convenisse Plutarcho testante contenderunt quinque auctores, inter quos Clitarchus nominatur, negaverunt multo plures praeter alios quosdam Aristobulus quoque et Ptolemaeus; hos vero dixisse *φάσμα γεγονέναι τοῦτο* adfirmat Plutarchus. Hoc verum esse nequit, immo id certum videtur esse illos omnino non mentionem fecisse Amazonum. Fortasse id quod de uno vel altero reliquorum dixerat Plutarchi auctor, ipse neglegentius ad omnes rettulit. Hoc unum recte Fraenkelius mihi statuuisse videtur.

Quem vero Plutarchi fontem fuisse suspicabimur? Non dubito, quin Strabo fuerit, qui XI p. 505 amplissime tractat Amazonum fabulam. Dicit enim *καθάπερ καὶ περὶ Θαλασσίας, ἣν Ἀλεξάνδρῳ συμμῖξαι φασιν ἐν τῇ Ὑγκανίᾳ καὶ συγγενέσθαι τεκνοποιίας χάριν, δυναστεύουσαν τῶν Ἀμαζόνων· οὐ γὰρ ὁμολογεῖται τοῦτο· ἀλλὰ τῶν συγγραφέων τοσοῦτων ὄντων οἱ μάλιστα τῆς ἀληθείας φροντισάντες οὐκ εἰρήκασιν, οὐδ' οἱ πιστευόμενοι μάλιστα οὐδενὸς μέμνηται τοιούτου, οὐδ' οἱ εἰπόντες τὰ αὐτὰ εἰρήκασιν*; quibus adicit Clitarchi memoriam. Inde sequitur magnum variorum auctorum numerum eum adiiisse, ut quid tradidissent de Amazonibus cognosceret. Atque etiam id quaesivit, num ei qui Amazones cum Alexandro convenisse narrarent inter se consentirent. Quorum auctorum omnium testimonia et memorias composuisse eum in hypomnematibus consentaneum est. Sed aliud accedit, quod animum advertit in Strabonem. Inter auctores quos Plutarchus recenset invenimus Polycletum¹⁾ quendam, quem de rebus Alexandri scripsisse ex fragmentorum argumento viri docti conlegerunt. Quem scriptorem semel laudant Aelianus N. A. XVI 41 et Athe-

1) Quod traditum est *Πολύκριτος*, sine dubio recte emendavit Coraes; eundem librariorum errorem deprehendimus apud Strabonem XV p. 735. Cf. Muell. Fragm. Scriptt. rer. Alex. M. p. 124.

naeus XII p. 539 A, quinquies vero Strabo, XI p. 509 de mari Caspio, XV p. 728 § 2 de Susorum urbe muris non circumdata, ibid. § 4 de Choaspe Eulaeo Tigride, p. 735 de Persarum moribus, p. 742 de Euphrate non exundante. Utri igitur illorum testimoniorum conlectio probabilius adtribuitur, Plutarcho an Straboni? Equidem nullus dubitaverim adfirmare ad Strabonem redire et Plutarchum et Arrianum.

Praeter locos in quos adhuc inquisivimus complures extant unius Plutarchi, quos ea de causa placet commemorare, quia Strabonem fuisse operis conlectanei auctorem ex eis adparet. Atque primum omnium monendum esse videtur etiam Plutarchum c. 62 eadem de Sandrocotto Indorum rege et Seleuco Nicatore narrare atque Strabonem (cf. p. 724 § 9), ex quo Appianum sua hausisse supra p. 18 ostendimus; dicit haec Plutarchus *Ἀνδρόκοτος γὰρ ὕστερον οὐ πολλῶ βασιλεύσας Σελείκῳ πεντακοσίους ἐλέφαντας ἔδωρίσατο*. Quae verba non fluxisse ex eo auctore, ex quo reliqua quae hoc capite continentur repetenda esse videntur, recte opinor monuerunt Vogelius l. l. p. 15 et Fraenkelius p. 153. Strabo sua sumpsit fortasse ex Megasthene.

Congruit porro Plutarchi c. 59 cum eis quae a Strabone p. 698 § 28 exponuntur de regno Taxilis, cum quo Alexander foedus icit:

Plut. ὁ δὲ Ταξίλης λέγεται μὲν τῆς Ἰνδικῆς ἔχειν μοῖραν οὐκ ἀποδέουσιν Αἰγύπτου τὸ μέγεθος, εἴβοτον δὲ καὶ καλλικαρπον ἐν τοῖς μάλιστα, σοφὸς δὲ τις ἀνὴρ εἶναι καὶ τὸν Ἀλέξανδρον ἀσπασάμενος . . . λαβὼν δὲ δῶρα πολλὰ καὶ δοῦς πλεονα τέλος χίλια τάλαντα νομίσματος αὐτῷ προέπειν. Ἐφ' οἷς τοὺς μὲν γίλους ἰσχυρῶς ἐλύπησε, τῶν δὲ βαρβάρων πολλοὺς ἐποίησεν ἡμερωτέρως ἔχειν πρὸς αὐτόν.

Strab. Τάξιλά ἐστι πόλις μεγάλη καὶ ἐννομοτάτη, καὶ ἡ περικειμένη χώρα σιχνή καὶ σφόδρα εἰδαίμων . . . ἐδέξαντό τε δι' φιλανθρωπίως τὸν Ἀλ. οἱ ἄνθρωποι καὶ ὁ βασιλεὺς αὐτῶν Ταξίλης· ἔτυχόν τε πλειόνων ἢ αὐτοὶ παρέσχον, ὥστε φθονεῖν τοὺς Μακεδόνας καὶ λέγειν ὡς οὐκ εἶχεν, ὡς ἔοικεν, Ἀλέξανδρος οὓς εὐεργετήσῃ πρὶν ἢ διέβη τὸν Ἰνδόν. φασὶ δ' εἶναι τινες τὴν χώραν ταίτην Αἰγύπτου μείζονα.

Hi loci ideo gravissimi sunt momenti, quia Plutarchum pariter ac Strabonem variorum scriptorum memorias proferre elucet.

Denique conferas quaeso, quae Plut. c. 35 = Strab. p. 743 § 15 narrantur de puero quodam naphtha superfuso et quae c. 72 = p. 641 § 23 de Stasicrate vel Dinocrate memorantur, qui Athonem montem in figuram humanam sese conformaturum pollicitus esse Alexandro dicitur.

Ex Strabone igitur sumpsisse suspicabimur Plutarchum omnia quos laudat in Alexandri vita scriptorum nomina. Quorum novissimus est Sotio, cuius auctoritatem adfert c. 61 λέγεται δὲ καὶ κίνα Περίταν ὄνομα τετραμμένον ὑπ' αὐτοῦ καὶ στεργόμενον ἀποβαλὼν κτίσαι πόλιν ἐπιώνυμον. Τοῦτο δὲ Σωτίων φησὶ Ποτάμιονος ἀκοῦσαι τοῦ Λεσβίου. Sotio fuit philosophus ille Alexandrinus, quem floruisse a. p. Chr. 13 scimus ex Hieronymo, quo tempore Romae eum docuisse inde adparet, quod Seneca, qui anno a. Chr. quarto natus est, se puerum sedisse apud Sotionem narrat (Epist. 49, 2). Poterat igitur Strabo Sotionem adire in opere suo conscribendo. Sed quid de Potamone? Hunc imperante Tiberio floruisse vulgo ferunt, cum Suidas de eo adnotet ἐσοφίστευσεν ἐν Ρώμῃ ἐπὶ Καίσαρος Τιβερίου. Sed hoc Suidae testimonium, quo si recte se haberet sententia nostra fortasse concideret, falsum esse nuper demonstravit C. Cichorius *Rom und Mytilene* p. 62 sq.; evicit enim praecipue titulo quodam usus Mytilenis invento Potamonem illum a. 29 a. Chr. legatum Lesbo Romam venisse iamque eo tempore haud parva fuisse auctoritate. Itaque initio imperii Augusti eius ἀκμὴν fuisse putabimus. Videtur autem Potamo Sotionis praeceptor fuisse (cf. F. Nietzsche in *Mus. Rhen.* vol. XXIII p. 639) eique Lesbi narraisse fabulam illam, quam in Plutarcho scriptam legimus. Nihil igitur nos impedit, quominus Sotionis quoque testimonium ex Strabone esse derivatum suspicemur.

Quae cum ita sint, sat certa ratione adhibita nos enucleasse credimus Strabonem fuisse illum quem Schoenius statuit fontem, ex quo Arrianus ea sumpsit, quae commemorasse

sese *ὡς λεγόμενα μόνον ὑπὲρ Ἀλεξάνδρου* in praefatione affirmat, cuique Plutarchus maximam vitae Alexandri partem debere videtur. In Plutarcho quidem non miraberis, quod fontem suum nusquam nominavit; sed quaerat quispiam, et cur Arrianus quoque silentio eum suppresserit, qui reliqua ex Ptolemaeo et Aristobulo sese hausisse disertis verbis confessus sit, et num verum Vogelius viderit fontem illum communem fuisse anonymum existimans. Nos melius statuemus ab Arriano ideo Strabonem non nominatum esse, quia videbat non certa ratione ductum historiam Alexandri eum composuisse, sed id solum studuisse, ut quae de regis illius vita et expeditionibus diversissimi rerum gestarum scriptores memoriae prodidissent in unam congeriem conligeret. Ac ne voluisse quidem Strabonem Alexandri historiam scribere etiam ex eius ipsius verbis iam supra p. 14 adlatis *ὑπομνηματιζομένοις τὰς Ἀλεξάνδρου πράξεις* satis adparet. Composuit Strabo *ὑπομνήματα ἱστορικά*, non *ἱστορίας*.

Dixi de fontibus, quibus usus est Arrianus in Alexandri historia conscribenda; sequitur, ut dicam de ratione, qua eos adhibuit. Atque primum quidem quaerendum erit, quodnam in auctoribus laudandis Arrianus observaverit consilium.

Multos scriptores antiquos, si ex aliorum libris quaequam depromunt, auctoris nomen (ut mentionem eius inicere operae pretium esse ducant) non initio verborum exscriptorum ponere, sed eo loco, cuius fides auctoris adhibiti testimonio imprimis confirmanda fulciendaque esse videbatur, observare licet. Idem fit in Anabasi. Atque imprimis tum, cum numeros profert, amat Arrianus fontis auctoritatem adferre. Sic I 2, 7 descripta pugna cum Triballis commissa, quorum tria milia ceciderant, cum Macedonum undecim equites et quadraginta pedites interfecti esse dicerentur, disertis verbis adnotat sic referre Ptolemaeum (*αὐτῶν δὲ Μακεδόνων τελευτῆσαι λέγει Πτολεμαῖος κτλ.*), ne numeris magnae suspicioni obnoxiiis fides deesset neve ipse falsa vel incredibilia memoriae prodere videretur. Simillime IV 25, 4 caesorum Arigaeorum multitudo

commemoratur Ptolemaeo teste adlato. II 11, 8 memorat Arrianus proelio Issico centum et decem milia Persarum necatos esse; adicit autem illico ὥστε λέγει Πτολεμαῖος ὁ Λάγου, ξυνεπισπόμενος τότε Ἀλεξάνδρῳ, τοὺς μετὰ σφῶν διώκοντας Δαρείον, ὡς ἐπὶ φάραγγί τινι ἐν τῇ διώξει ἐγένοντο, ἐπὶ τῶν νεκρῶν διαβῆναι τὴν φάραγγα.

Etiam Aristobulus ubi de numeris agitur laudatur; sic III 3, 3 de spatio inter Alexandriam et Paraetonium; deinde VII 28, 1 de annis, quos vixit Alexander. Neque vero sine probabilitate suspicatur Schoenius l. l. p. 18 omnia ea quoque quae arte inter se cohaerentia Aristobuli locum sequantur usque ad c. 30 extrem. pendere ex Aristobulo, cuius auctoritate iterum utitur c. 29, ubi loquitur de regis conviviiis.

Sed aliarum quoque memoriarum fidem Arrianus fontis auctoritate comprobatur, si ea non posse carere videntur, etiam eis locis, quibus reliqua ex eodem eum petisse sumere licebit. Laudat hac de causa Ptolemaeum I 8, 1 de Perdicca signo non exspectato in Thebanorum praesidia impetum faciente; V 28, 4 de sacrificiis cum Hyphasin flumen esset transiturus factis; VI 10, 1 de Alexandro in Mallorum urbe vulnerato. Atque hic profecto multum eius intererat illius memoriam addito nomine proferre, quoniam paullo post (c. 11, 7) variae aliorum sententiae exponuntur et refutantur.

Aristobulum laudat illa de causa VI 22, 4 de Gadosorum regione sat mirabilium plantarum arborumque plena. Notandum est, quod hic auctor de Pithagorae vaticiniis VII 18 quater in uno eodemque capite citatur; noluit nimirum Arrianus tales fabulas portentaque auctoris nomine non addito proferre neque hic neque VII 24, 1. Qua de causa eum VI 29 saepius laudaverit de Cyri sepulcro, elucet ex § 10 καὶ λέγει Ἀριστόβουλος αὐτὸς ταχθῆναι πρὸς Ἀλεξάνδρου κοσμηῆσαι ἐξ ὑπαρχῆς τῷ Κύρῳ τὸν τάφον. Cf. etiam VII 20, 5 de Icarum insulae mira cognominatione.

Deinde citat Arrianus auctores, si unius fontis narratione finita ad alterum transit. Duobus locis nominatim adfert Aristobulum, quia ex eo in rerum bellicarum narrationem a

Ptolemaeo suppeditatam inseruit quaedam geographica: III 28, 5 et 30, 7. Sed non fecit III 29, 2 et IV 6, 5, ubi inseruit quae Aristobulus de Oxo et Polytimeto fluminibus exposuerat. III 11, 3—7 ubi agitur de proelio apud Gaugamelam commisso aciei Persicae descriptionem quam praebet Arrianus ex Aristobulo fluxisse statuit Fraenkelius p. 271, quia Aristobulus laudaretur; cui sententiae subscribere nequeo. Etenim ex verbis *ἐτάχθη δὲ αὐτῷ ἡ στρατιὰ ὡδε· ἐάλω γὰρ ὕστερον ἢ τάξις ἣντινα ἔταξε Δαρείος γεγραμμένη, ὡς λέγει Ἀριστοβούλος* non licet praepropere concludere omnia ex Aristobuli opere petita esse, immo Arrianum haec verba in Ptolemaei narrationem inseruisse mihi quidem veri esse similis videtur, cum huic unice conveniat aciei descriptio. —

Uno quodam loco inseruit Arrianus numerum a Ptolemaeo relatum in Aristobuli narrationem; de quo paullo amplio-rem instituamus quaestionem, quia res haud leviusculi est momenti.

Libri sexti quinque prioribus capitibus describuntur navigationes in Hydaspe et Acesine factae, quas secuta est expeditio usque ad Indi fluminis ostium. Iam dicit Arrianus c. 2, 3 totius classis ducem fuisse Nearchum eiusque gubernatorem Onesicritum; tum § 4 numerus navium profertur *ἦν δὲ τὸ ξίμπαν πλεῖθος τῶν νεῶν, ὡς λέγει Πτολεμαῖος ὁ Λάγου, ἧ μάλιστα ἐγὼ ἔπομαι, τριακόντοροι μὲν ἐς ὀγδοήκοντα· τὰ δὲ πάντα πλοῖα σὺν τοῖς ἱππαγωγοῖς τε καὶ κερκύροις καὶ ὅσα ἄλλα ποιήματα ἢ τῶν πάλαι πλεόντων κατὰ τοὺς ποταμοὺς ἢ ἐν τῇ τότε ποιηθέντων οὐ πολὺ ἀποδέοντα τῶν δισχίλιων.* Iam dixerit fortasse quispiam Ptolemaeo deberi totum huius libri initium; tamen sat multa argumenta praesto sunt, quibus Arrianum Aristobuli verba hic exscripsisse demonstratur. Quae c. 1, 2 de crocodillis in Indo flumine conspectis exponuntur cum Aristobuli fragmento a Strabone XV p. 707 servato congruunt. C. 4, 2 de Hydaspis magnitudine dicitur, ergo ne hic quidem cogitare licet de Ptolemaeo. Ipsa autem navigatio explicatur colore tam rhetorico, ut nemo eam Ptolemaeo adtribuat. Recte igitur contendit

Fraenkelius p. 130 Aristobulum in his capitibus fuisse Arriani auctorem.

Inseruit vero Arrianus verba Ptolemaei in Aristobuli descriptionem. Sed quanam de causa hoc fecit? Fortasse opineris Aristobulum omnino non prodidisse memoriae, quanta navium fuisset multitudo. Quod ut per se veri est dissimilimum, ita revera demonstrare possum commemorasse eum navium numerum in opere suo. Ad hanc quaestionem expediendam necesse est paullo accuratius inspiciantur capita 18 et 19 Historiae Indicae, quibus Arrianus praebet descriptionem navigationis illius, priusquam ad Nearchi expeditionem narrandam transit. Consentit autem haec descriptio adprime cum Anabasis capitibus. Iam dicit Vogelius 'De fontibus quibus Strabo in libro XV conscribendo usus sit' p. 18 de Nearcho ab Arriano in historia Indica componenda adhibito: 'inde a c. 18 usque ad finem libri, si hunc ipsum et pauca quae in extrem. 19 traduntur exceperis omnia Nearchi esse apertum est'. Censet igitur capita 18 et 19 fluxisse ex Nearcho, neque vero in hanc rem subtilius inquisivit, quod si fecisset, rectius tulisset iudicium. Etiam Fraenkelius p. 130 statuit Nearchum Arriani fontem esse; cuius argumenta refellere supersedeo, quia fere omnia nimis levia sunt. Immo si diligentius Anabasis et historiae Indicae capita contuleris, Arrianum etiam hic Aristobulum in usum suum convertisse statim videbis. Conferendi enim sunt hi loci, quos plene exscribere non supervacaneum mihi videtur.

Anab. 1, 6 καὶ τὸν κατὰ-
πλοῦν τὸν κατὰ τοὺς ποταμοὺς
ἔσειε ἐπὶ τὴν μεγάλην θάλασ-
σαν ἐπινοοῦντα παρασκευασθῆ-
ναι οἱ ἐπὶ τῆδε κελεῖσαι τὰς
ναῦς. αἱ δ' ὑπερσεῖται αὐτῶ
ἐς τὰς ναῦς ξυνεπληρώθησαν
ἐκ τῶν ξυνεπομένων τῆ στρα-
τιᾷ Φοινίκων καὶ Κυπρίων καὶ
Καρῶν καὶ Αἰγυπτίων.

Ind. 18, 1 Ἀλέξανδρος γάρ,
ἐπειδὴ οἱ παρεσκεύαστο τὸ ναυ-
τικὸν ἐπὶ τοῦ Ὑδάσπεω τῆσιν
ὄχθησιν, ἐπιλεγόμενος ὅσοι τε
Φοινικῶν καὶ ὅσοι Κύπριοι ἢ
Αἰγύπτιοι εἶποντο ἐν τῇ ἄνω
στρατιγασίῃ, ἐκ τούτων ἐπλή-
ρου τὰς νέας.

Anab. 3, 1 sq. ὡς δὲ ξύμπαντα αὐτῷ παρεσκεύαστο, ὑπὸ τὴν ἔω ὁ μὲν στρατὸς ἐπέβαινε τῶν νεῶν, αὐτὸς δὲ ἔθνε τοῖς θεοῖς ὡς νόμος καὶ τῷ ποταμῷ τῷ Ὑδάσπῃ ὅπως οἱ μάντις ἐξηγοῦντο. καὶ ἐπιβὰς τῆς νεῶς ἀπὸ τῆς πρῶτας ἐκ χρυσῆς φιάλης ἔσπενδεν ἐς τὸν ποταμόν, τὸν τε Ἀλεσίην ξυνεπικαλούμενος τῷ Ὑδάσπῃ, ὄντινα μέγιστον τῶν ἄλλων ποταμῶν ξυμβάλλειν τῷ Ὑδάσπῃ ἐπέτυστο καὶ οὐ πόρρω αὐτῶν εἶναι τὰς ξυμβολάς, καὶ τὸν Ἰνδόν, ἐς ὄντινα ὁ Ἀλεσίης ξὺν τῷ Ὑδάσπῃ ἐμβάλλει. ἐπὶ δὲ Ἡρακλεῖ τε τῷ προπάτορι σπείσας καὶ Ἄμμωνι καὶ τοῖς ἄλλοις θεοῖς ὅσοις αὐτῷ νόμος σημῆναι ἐς ἀναγωγὴν κελεύει τῇ σάλπιγγι.

Ind. 18, 11—12 ὡς δὲ ταῦτα ἐκεκόσμητο Ἀλεξάνδρῳ, ἔθνε τοῖσι θεοῖσιν ὅσοι γε πάτριοι ἢ μαντευτοὶ αὐτῷ, καὶ Ποσειδῶνι καὶ Ἀμφιτρίτῃ καὶ Νηρηῖσι καὶ αὐτῷ τῷ Ὠκεανῷ, καὶ τῷ Ὑδάσπῃ ποταμῷ, ἀπὸ τοῦ ὤρηάτο, καὶ τῷ Ἀλεσίῃ, ἐς ὄντινα ἐκδιδοὶ Ὑδάσπης, καὶ τῷ Ἰνδῷ, ἐς ὄντινα ἄμφω ἐκδιδοῦσιν ἀγωνέες τε αὐτῷ μουσικοὶ καὶ γυμνικοὶ ἐποιεῦντο, καὶ ἱερῆια τῇ στρατιῇ πάσῃ κατὰ τέλεα ἐδίδοτο.

Hic quidem deorum, quibus Alexander sacrificari iussit, in Historia Indica nominantur Neptunus Amphitrite Nereides Oceanus, in Anabasi Hercules et Hammon; neque vero haec discrepantia ea est, ut prohibeat, quominus idem statuatur fons. Utroque enim loco Arrianus omisit nonnullos deorum, qui ab Aristobulo enumerati erant. Quod iure licet contendere, quia in Ind. dicit ἔθνε τοῖσι θεοῖσιν ὅσοι γε πάτριοι ἢ μαντευτοὶ αὐτῷ. Praeterea Hercules, qui in Anabasi vocatur προπάτωρ, θεὸς πάτριος est Alexandri. In Anabasi autem Arrianum disertis verbis dicere videmus σπείσας . . . καὶ τοῖς ἄλλοις θεοῖς, quae verba permittunt, ut in eius fonte etiam plures deos nominatos esse sumamus. Denique Arrianus in Anabasi non commemoravit ludos ab Alexandro institutos.

Anab. 2, 2 τὴν στρατιὰν δὲ διένειμεν ὧδε· αὐτὸς μὲν τοὺς ὑπασπιστάς τε ἅμα οἱ ξύμπαντας ἐπὶ τὰς ναῦς ἀνεβί-

Ind. 19, 1—3 ὡς δὲ πάντα ἐξήρτυτο αὐτῷ εἰς ἀναγωγὴν, Κράτερον μὲν τὰ ἐπὶ θάτερα τοῦ Ὑδάσπεω ἵεναι σὺν τῇ

βασε καὶ τοὺς τοξότας καὶ τοὺς Ἀγριᾶνας καὶ τὸ ἄγγμα τῶν ἰππέων. Κράτερος δὲ αὐτῷ μοιράν τε τῶν πεζῶν καὶ τῶν ἰππέων παρὰ τὴν ὄχθην τοῦ Ὑδάσπου τὴν ἐν δεξιᾷ ἦγε· κατὰ δὲ τὴν ἑτέραν ὄχθην τὸ πλείστον τε καὶ κράτιστον τῆς στρατιᾶς καὶ τοὺς ἐλέφαντας Ἡφαιστίων προῦχῶρει ἄγων, ἦδη ὄντας ἐς διακοσίους· τοῖσι δὲ ἦν παρηγγελλόμενον ὡς τάχιστα ἄγειν ἵνα περ τὰ Σωπείδου βασιλεία.

στρατιῇ ἐκέλευσε πεζικῇ τε καὶ ἰππικῇ· ἐς τὸ ἐπὶ θάτερα δὲ Ἡφαιστίων αὐτῷ παρεπορεύετο σὺν ἄλλῃ στρατιῇ πλείονι ἔτι τῆς τῷ Κρατέρῳ συντεταγμένης. καὶ τοὺς ἐλέφαντας Ἡφαιστίων αὐτῷ ἦγεν, ὄντας ἐς διακοσίους. αὐτὸς δὲ τοὺς τε ὑπασπιστάς καλεομένους ἅμα οἱ ἦγε καὶ τοὺς τοξότας πάντας καὶ τῶν ἰππέων τοὺς ἑταίρους καλεομένους, τοὺς πάντας ἐς ὀκτακισχιλλούς. τοῖσι μὲν δὴ ἀμφὶ Κράτερον καὶ Ἡφαιστίωνα ἐτέτακτο, ἵνα προπορευθέντες ὑπομένοιοιεν τὸν στόλον.

In historia Indica mutavit Arrianus ordinem ab Aristobulo institutum, quod facile intelleges; sed complura usque ad verbum congruunt.

Anab. 2, 2 Φιλίππῳ δὲ τῷ σατραπάῃ τῆς ἐπ' ἐκεῖνα τοῦ Ἰνδοῦ ὡς ἐπὶ Βακτριῶν γῆς διαλείποντι τρεῖς ἡμέρας παρήγγελο ἔπεσθαι ξὺν τοῖσι ἀμφ' αὐτόν. 4, 1 μείνας δὲ ἐνταῦθα ἡμέρας δύο, ὡς καὶ Φίλιππος αὐτῷ ξὺν τῇ λοιπῇ στρατιᾷ ἀφίκετο, τοῦτον μὲν ἐπὶ τὸν Ἀλεσίην ποταμὸν ἐκπέμπει ξὺν οἷς ἔχων ἦκε, τάξας παρὰ τοῦ Ἀλεσίου ποταμοῦ τὴν ὄχθην πορεύεσθαι.

Ind. 19, 4 Φίλιππον δὲ, ὃς αὐτῷ σατραπῆς τῆς χώρας ταύτης ἦν, ἐπὶ τοῦ Ἀλεσίου ποταμοῦ τὰς ὄχθας πέμπει, ἅμα στρατιῇ πολλῇ καὶ τοῦτον.

Primo obtutu credas hic esse gravem discrepantiam; tamen manifestum est Arrianum in historia Indica duos Aristobuli locos in unum contraxisse. Itaque hic quoque idem fons statuendus erit. Denique notandum est Arrianum in Anabasi omisisse ¹⁾ trierarchorum enumerationem, quam si aliunde pe-

1) Nominat Arrianus solos Nearchum et Onesicritum; atque de hoc

tisset et hic inseruisset, nostro iure miraremur. Fraenkelius quidem censet (p. 128) ex Nearcho eam desumptam esse propter § 10 *ναύαρχος δὲ αὐτοῖσιν ἐπεστάθῃ Νέαρχος Ἀνδροτίμων, τὸ γένος μὲν Κρής ὁ Νέαρχος, ὅκει δὲ ἐν Ἀμφιπόλει τῇ ἐπὶ Στρυμόνι*, quae a nemine alio nisi ab ipso Nearcho scribi potuissent. Estne revera hoc certissimum argumentum? Nego. Immo ipse Aristobulus non solum tales enumerationes proferre solebat sed etiam singulorum virorum genus et patriam accuratius enarrare. Sic VI 28, 4, ubi Aristobulum fontem esse Arriani adparet, enumerantur somatophylaces, quos etiam inter trierarchos Ind. hist. invenimus. Placet duos hos locos ex adverso ponere:

VI 28, 4 <i>Λεοννάτον Ἀντέον, Ἡφαιστῶνα τὸν Ἀμύντορος, Λυσίμαχον Ἀγαθοκλέους, Ἀριστόνον Πεισαίου, τούτους μὲν Πελλαιούς, Περδίκαν δὲ Ὀρόντου ἐκ τῆς Ὀρεσιτίδος, Πτολεμαῖον δὲ τὸν Λάγου καὶ Πείθωνα Κρατεῖα Ἐορδαίους.</i>	§ 3 <i>τριήραρχοι — Ἡφαιστῶνα τε Ἀμύντορος καὶ Λεόννατος ὁ Ἀντέον καὶ Λυσίμαχος ὁ Ἀγαθοκλέους — οὗτοι μὲν Πελλαιοί. § 5 ἐκ δὲ Ὀρεσιτίδος — Περδικας ὁ Ὀρόντεω Ἐορδαῖοι δὲ Πτολεμαῖός τε ὁ Λάγου καὶ Ἀριστόνους ὁ Πεισαίου. § 6 Πείθων Κρατεῖα.</i>
--	--

Quae cum tantopere conspirent, de Aristobulo utriusque loci fonte dubitari nequit; sed in uno offendat aliquis. In Anabasi Aristonus Pellaeis adnumeratur, cum in hist. Ind. Eordensem eum esse Arrianus adnotet. Si quis librarii cuiusdam errorem statuat, Anabasis locum debet emendare.

Derivanda igitur sunt c. 18 et 19 non ex Nearcho sed ex Aristobulo; animadvertas autem, quod Arrianus c. 19, 8 ipse

dicit: *Ὁ, ὃς ἐν τῇ ξηγγραφῇ ἦντινα ἐπερ Ἀλεξάνδρον ξυνέγραψε καὶ τοῦτο ἐμφέσατο, ναύαρχον ἑαυτὸν εἶναι γράψας, κυβερνήτην ὄντα*. Quae cum desint in hist. Ind. Arrianus ipse addidisse videtur, nam Aristobulum ea dixisse iam per se veri est dissimillimum. Schoenius quidem p. 29 censuit Aristobulum respexisse ad Onesicriti commenta, cum ex loco Arriani probari non posset Arrianum ipso Onesicriti libro usum esse. Sed potuit ex Strabonis opere notitiam illam *περὶ τοῦ τῶν παραδόξων ἀρχικυβερνήτου* sibi comparare; cf. enim geogr. XV p. 698 § 28.

mentionem inicit descriptionis in Anabasi exhibitae: ὅπως μὲν δὴ κατὰ τοὺς ποταμοὺς κατέπλωσεν αὐτῷ ὁ σιόλος — πάντα ταῦτα λέλεκται μοι ἤδη ἐν τῇ ἄλλῃ τῇ Ἀιτικῇ συγγραφῇ. Itaque nihil aptius erat, quam ut utroque loco eundem auctorem sequeretur. Adhibuisse autem in hist. Ind. conscribenda se non solos Eratosthenem Megasthenem Nearchum ipse profitetur Anab. V 5, 1 ἀλλ' ἐπεὶ Ἰνδῶν ἰδίαι μοι γεγράφεται ὅσα πιστότατα ἐς ἀφήγησιν οἱ τε ξὺν Ἀλεξάνδρῳ στρατεύσαντες καὶ ὁ Νέαρχος, ἐπὶ δὲ ὅσα Μεγασθένης τε καὶ Ἐρατοσθένης, δοκίμῳ ἄνδρῳ, ξυνεγραψάτην. Denique unum addam: si minus Aristobulus capitum illorum fons esset, nequaquam eum in Anabasi adhibitum esse statuere liceret. Plane enim est incredibile, Aristobulum aliis scriptoribus tam obnoxium fuisse, ut paene ad verbum eos exscriberet. Hoc Fraenkelius quidem voluit, sed ne umbram quidem argumenti protulit ad sententiam suam confirmandam. Semper vero in memoria tenendum est Aristobulum rerum relatarum testem oculatum fuisse.

Sed redeamus eo, unde profecti sumus. Ex Aristobulo igitur sumpsit Arrianus, quae dicit hist. Ind. 19, 7 de navium numero: νέες δὲ αἱ σύμπασαι αὐτῷ [χίλια καὶ] ὀκτακόσμαι ἦσαν, αἶ τε μακρὰ καὶ ὅσα στρογγύλα πλοῖα καὶ ἄλλαι ἵππαγωγοὶ καὶ σιτία ἅμα τῇ στρατιῇ ἄγουσαι.

Ergo usus est Aristobulus his vocabulis: μακρὰ νῆες et στρογγύλα πλοῖα; atque haec revera reperimus c. 5, 2 quem locum p. 38 ad Aristobulum rettulimus. Neque vero apud Arrianum deprehenduntur Ptolemaei termini qui dicuntur technici, τριακόντοροι et κέρκουροι. Sic coniectura mea de Aristobulo et in Anabasi et historia Indica adhibito pulcherrime confirmatur.

Verba χίλια καὶ, quae uncis inclusi, inserenda esse coniecit Schmiederus; quem secutus est Hercherus, qui ne adnotavit quidem in praefatione critica deesse ea in libris manuscriptis. Contra illum disputavit C. Muellerus Geogr. Gr. min. I p. 331, cui adsensus est Eberhardus in Hercheriana altera. Nimirum voluit Schmiederus numeros in hist. Ind. et Anab.

traditos exaequare. Idem egit Kruegerus, qui suspicatus est in Anabasi esse scribendum τῶν χιλίων pro τῶν διαχιλίων. Utrumque falsum est. Nam si Arrianus in Aristobuli opere invenisset numerum cum Ptolemaei congruentem, qua tandem causa eum commotum putabis, ut Ptolemaei memoriam anteponeret Aristobuli, praesertim cum adferat Ptolemaei auctoritatem his verbis usus: ὥστε λέγει Πτ., ᾧ μάλιστα ἐγὼ ἔπομαι.

Quibus disputatis dubium iam non poterit manere, quomodo res sese habeat. Arrianus apud Aristobulum numerum invenit multo minorem quam apud Ptolemaeum; sed cum hic maiore fide ei dignus esse videretur, Aristobuli memoriam sprexit, Ptolemaei autem inseruit. Ergo id fecit, quod in praefatione pollicitus est: Πτολεμαῖος — καὶ Ἀριστόβουλος — ὅσα δὲ οὐ ταῦτά (scil. ξυνέγραψαν), τούτων τὰ πισιότερα ἐμοὶ φαινόμενα — ἐπιλεξάμενος.

Denique VI 28, 1 et 2 narrat fabulam de Alexandro in Carmania sub specie Dionysi debacchante, quam sumpsit ex Strabone. Annotat enim neque apud Ptolemaeum neque Aristobulum eam deprehendi. Tum pergit Arrianus § 3 ἀλλ' ἐκεῖνα ἤδη Ἀριστοβούλῳ ἐπόμενος ξυγγράφω, oratione indirecta adiungens ea quae sequuntur. Mirum esset, si verba illa quibus significat se antea Aristobulum non exscripsisse ad solum capituli initium spectarent. Itaque suspicabimur capitibus antecedentibus eum non adhibuisse Aristobulum. Atque revera eum non est secutus c. 24—26, quae p. 22 iam Straboni tribuimus; cui cum c. 27 adtribui non possit, hoc ex Ptolemaeo desumptum esse iudicabimus. Quae sententia eo comprobatur, quod cum § 2, qua agitur de Philippo satrapa occiso, mirum quantum Curtius X 1, 20—22 conspirat.

Iam ad eos locos transeamus, quibus Ptolemaei et Aristobuli testimonia inter se discrepantia proferuntur.

L. III 4 describit Arrianus sine dubio Aristobulum secutus Hammonis oraculum fontemque mirabilem ibi inventum. Capite extremo de reditu Alexandri dicit ἀνέξεν ἐπ' Αἰγύπτου, ὡς μὲν Ἀριστόβουλος λέγει, τὴν αὐτὴν ὀπίσω ὁδόν, ὡς δὲ Πτολεμαῖος ὁ Λάγου, ἄλλην εὐθείαν ὡς ἐπὶ Μέμφιν.

Quia vero Arrianus proximo capite ineunte sic pergit: *εἰς Μέμφιν δὲ ἀντὶ πρεσβεῖαι τε πολλαὶ ἐκ τῆς Ἑλλάδος ἦγον*, videmus eum ab Aristobulo ad Ptolemaeum transisse. Noluit autem Aristobuli memoriam prorsus silentio praeterire, ne quis crederet hunc idem rettulisse ac Ptolemaeum. Ex hoc loco perspicimus insignem historici diligentiam.

III 30, 5 profert breviter tantum variam Aristobuli de Besso capto memoriam, postquam capitibus praecedentibus Ptolemaeum secutus amplissime narravit, quomodo proditor ille captus sit. Nimirum ideo hic dissensum illorum adnotavit, quia res erat gravissima, quod non poterimus dicere de discrepantiis, quas deprehendimus IV 3, 5 et V 20, 2 (de septimae urbis expugnatione et de populi cuiusdam nomine). III 3, 5 et 6 discrimen adnotavit, quia agitur de prodigiosa quadam fabula.

L. IV caput quintum quo Arrianus cladem Macedonum contra Spitamenem missorum exponit, manasse ex Ptolemaeo recte intellexit Schoenius p. 6. Addit enim Arrianus Aristobuli auctoritatem adferens (*Ἀριστόβουλος δὲ λέγει*) aliam de eadem clade narrationem a priore diversam c. 6, 1–2. Iam existimaveris etiam aliis locis, quibus eandem citandi rationem deprehendimus, item esse statuendum praecedentia fluxisse ex altero Arriani fonte. Attamen duo loci talem opinionem non admittunt.

L. VII 4, 4 sq. describit Arrianus nuptias Susae factas; *αὐτὸς μὲν τῶν Δαριεῶν θυγατέρων τὴν πρεσβυτάτην Βαρσίνην ἤγάγετο, ὡς δὲ λέγει Ἀριστόβουλος, καὶ ἄλλην πρὸς ταύτη τῶν Ὠχοῦ θυγατέρων τὴν νεωτάτην Παρῦσαιτιν*. Fraenkelius sibi persuasit ea quae de Barsine dicerentur fluxisse ex Ptolemaeo, reliqua vero ex Aristobulo omnia, quia veri non esset simile Ptolemaeum talem enumerationem composuisse. Hoc unum recte confirmavit, reliquis non subscribo, quia talis laudandi ratio ab Arriani consuetudine discrepat; immo Ptolemaei non Aristobuli memoriam adtulisset, si reliquam narrationem ex hoc sumpsisset. Cum igitur diversa Aristobuli memoria inseratur reliquisque quae explicantur opponatur,

festum est. Immo simillime ea quae apud Arrianum praecedunt eum prodidisse memoriae arbitramur. Sic enim Curtius quoque rerum ordinem exponit V 3, quamquam in singulis rebus non paullum discrepat ab Arriano. Consociandae igitur sunt duae narrationes: nimirum Sisygambis Uxiorum preces adiuvit, cum Alexander eis parcere nollet. Praeterea rerum militarium descriptio nemini convenit nisi Lagidae. Ergo totam narrationem ab Arriano ex Ptolemaeo petitam esse mihi persuasum est; addidit autem nomen Ptolemaei, ut fidem nuntii confirmaret illius auctoritate gravissima. Ne hic quidem particula δὲ premenda est.¹⁾

Refutare hic lubet opinionem quandam Petersdorffi, quam pronuntiavit '*Eine neue Hauptquelle*' p. 45 adn. 2. Dicit enim, quia Arrianus memoriam illam de Sisygambi supplicante Ptolemaeum solum referre adnotaret, concludendum esse propter rationem ab Arriano in fontibus adhibitis observatam, reliquos fontes nihil de illa re tradidisse. Quam sententiam falsam esse elucet ex eis quae adhuc disputavimus. Itaque non recte conclusit Petersdorffius etiam ea quae Curtius V 3, 12—14 de Sisygambi narret, ad Ptolemaeum referenda esse.

Denique Ptolemaeus et Aristobulus testes inter se consentientes adferuntur ab Arriano III 26, 1 de Philotae insidiis iam in Aegypto Alexandro nuntiatis.

Complures denique loci extant, quibus ita Arrianus auctores suos nominat, ut eorum sententias comparet cum memoria vulgari. De his testimoniis dupliciter statuere licet: aut iam invenit ea in Strabonis opere, quod iam p. 12 nonnullis exemplis comprobavimus, aut ipse inspexit Ptolemaei et Aristobuli libros.

Invenit igitur Arrianus auctores suos primarios etiam a Strabone exscriptos esse; qua re nescio an commotus sit, ut

1) Cum haec iam scripsissem, vidi Zimmermannum in Hermae vol. XXIII p. 125 sqq. eandem laudandi rationem in Strabonis libris geographicis observasse. Dicit Strabo *Ἀρτεμίδωρος δὲ λέγει*, vel *Ποσειδάωνος δὲ λέγει*, quamquam etiam ea quae praecedunt ex eodem petivit fonte; quod certissimis ille vir doctus comprobavit exemplis.

saepius narrationibus, quae ad Aristobulum redeunt, addiderit notas libri conlectanei. Talibus locis nimirum veri est similius Arrianum non verba illius operis, sed ipsius Aristobuli, quem in manibus habebat, reddidisse.

L. II 5, 2—4 loquitur Arrianus de Anchialo oppido et Sardapali monumento. Narrat autem haec secundum Aristobulum, ex quo eadem hausit nomine auctoris adposito Athenaeus XII p. 530 A. Arrianus tamen dicit § 2: *ταύτην δὲ Σαρδανάπαλον κίσαι τὸν Ἀσσίριον λόγος*. Apud Strabonem eum eandem memoriam repperisse certo argumento comprobare possumus; nam hic quoque eadem refert ex Aristobulo XIV p. 672, quod nimirum etiam in hypomnematis fecerat.

L. VII 20, 1—2 disserit Arrianus de Arabum religione et regione, incipit vero his verbis narrationem suam: *Λόγος δὲ κατέχει ὅτι ἤκουεν Ἀραβας δύο μόνον τιμᾶν θεούς*. Haec et ex Aristobulo petita et in opere quoque conlectaneo esse exposita, docet pariter Strabo, qui eadem memorat XVI p. 741 § 11, quae auctori illi sese debere ipse adnotat initio: *φρσι δ' Ἀριστόβουλος*.

Similiter statuemus de libri VII c. 16 et 17, quae fluxisse ex Aristobulo certis argumentis ostendi potest. C. 16, 1—4 huic tribuimus, quia quae hic de Oxo flumine exponuntur prorsus conspirant cum III 29, 2, ubi Aristobulum adhibitum esse docet Strabo, qui p. 509 § 3 eadem ex Aristobulo profert. Tum agit Arrianus usque ad proximi capitis finem de Chaldaeorum vaticinio, quo Alexandrum a Babylonis ingressu deterrere conabantur. Cohaerent vero c. 16, 5—8 cum c. 17, 5, ubi Aristobulus nominatim adfertur; utroque loco narratur de Chaldaeis Alexandro suadentibus, ne orientem versus respiciens exercitum in urbem duceret, sed potius ex parte orienti ingrederetur. Iam invenimus c. 16, 6 notam operis Straboniani: *ἀποκρίνασθαι αὐτοῖς λόγος Εὐρυπίδου τοῦ ποιητοῦ ἔπος*. Huius dicti Aristobulum mentionem fecisse efficio ex conexu conloquii illius Alexandri Chaldaeorumque, quod Arrianus refert. Iam vero contendo hanc narrationem in opere conlectaneo eum invenisse eaque de causa fontis illius notam

addidisse. Atque revera demonstrare possumus Strabonem hanc Aristobuli memoriam novisse.

Eandem enim narrationem profert Appianus b. c. II 153, qui postquam coniurationem contra Caesarem factam narravit, c. 149 dicit: *οὕτω μὲν δὴ Γάιος Καίσαρ ἐτελεύτησεν — ἀνὴρ ἐπιτυχέστατος ἐς πάντα καὶ δαιμόνιος καὶ μεγαλοπράγμων καὶ εἰκότως ἐξομοιούμενος Ἀλεξάνδρῳ*. Quam sententiam capitibus sequentibus comprobare studet multis prolatis ex utriusque viri vita et rebus gestis. Iam quaeritur utrum ipse hanc comparisonem Alexandri et Caesaris composuerit an fonti cuidam debeat. Illud veri non est simile in auctore, qui hercle non abundat propriis sentiis et inventis, sed ea solet repetere, quae alii iam senserant et excogitaverant. Neque profecto erat Appiano ea Alexandri historiae notitia, quam eum qui hanc comparisonem conscripsit habuisse statuendum est. Quemnam igitur fuisse credemus tanta illius historiae scientia instructum, ut in vita Caesaris describenda uti potuerit? Strabonis hypomnemata historica et a Plutarcho in vita Caesaris et ab Appiano bellorum civilium libro altero adhibita esse commentatione acuminis plena, cui inscripsit *Caesar in Orient*, W. Iudeichius demonstravit, quae sententia quin vera sit dubitari nequit. Strabonem vero amplissimam Alexandri rerum gestarum notitiam habuisse nos ipsi demonstravimus. Huc accedit quod Plutarchus vit. Caes. c. 63 ipsum Strabonem laudat de vaticiniis quibusdam paullo ante Caesaris mortem observatis; apud Appianum vero Alexandrum et Caesarem inter se comparari propter omina quaedam videmus. Itaque dubitari iam nequit, quin Strabo auctor Appiani fuerit; omnia autem quae apud Appianum de Alexandro adferuntur Strabonem sumpsisse ex suo opere de illius rebus gestis consentaneum est. Quae si vera sunt, etiam hinc concludere licet (cf. p. 20) Strabonem hypomnemata de Alexandro composita scripsisse ante hypomnemata historica.

Quae cum ita sint, Arrianum narrationem Aristobuli de versu Euripideo ab Alexandro recitato in Strabonis hypomnematis invenisse pro certo adfirmamus. Sed etiam revera eum

hic inspexisse illud opus ex vestigio haud ambigno cognoscitur. C. 17 enim ubi agitur de Beli templo, quem rex restituere conabatur, inveniuntur dilucidae notae fontis tertii: οἱ μὲν λέγουσιν ὅτι ἐπὶ τοῖς θεμελίοις τοῖς πρόσθεν — οἱ δὲ ὅτι καὶ μεῖζονα ἔτι τοῦ πάλαι ὄντος. Itaque suspicio oritur haec non ex Aristobulo sumpta, sed ex Strabone inserta esse, qui quod notatu perdignum est loquitur de Beli templo simillime XVI p. 738 § 5. Quae res cum ita se habeat, nulla remanere poterit dubitatio.

Perversa igitur est sententia Fraenkeli, qui p. 70 contendit iam Aristobulum adhibuisse formas illas loquendi *λόγος. λόγος κατέχει. λέγουσιν* similes ut memorias ex aliis auctoribus a se petitas significaret ex eoque Arrianum desumpsisse. Neque usus est exemplis certissimis ad coniecturam suam confirmandam; nam Aristobuli locus, quem adfert ex Strab. XIV p. 672: ἔνιοι δὲ καὶ ἐπιγραφὴν εἶναι φασὶν Ἀσσυρίοις γράμμασι τοιάνδε, sic non legitur in libris. Illud φασὶν omnes omitunt, deinde ἔνιοι δὲ desunt in Epit. Vat., qua de causa recte Cramerus eas voculas induxit. Denique nunquam rationibus sat idoneis poterit evinci tali modo Aristobulum in suum usum convertisse aliorum scriptorum memorias.

Transeo nunc ad inlustrandam rationem, qua usus Arrianus fontes suos exscripsit. Quaeritur enim primum, utrum diligenter materiem ab auctoribus praebitam reddiderit an temerarie mutaverit additamentisque a se ipso confictis amplificaverit.

Haud paucis locis eius narrationem cum aliorum scriptorum memoria quae ex eodem fonte fluxit contendere possumus, qua in re saepissime videmus eum cum illis vel in paucillis consentire. De hac re iam Fraenkelius sat amplam quaestionem instituit, in qua id vituperandum videtur esse, quod non semper certis usus est exemplis ad id quod sibi proposuerat comprobandum. Certissima enim utique eligenda erant. Consulto autem supra p. 39 sq. Anab. VI c. 1—4 et Hist. Ind. c. 18 et 19 in comparationem tam diligentem vocavi; ideo enim multum valent ad nostram rem, quia utroque loco Arrianus

eundem auctorem adhibuit. Vidimus autem Arrianum, cum Anabasis capita componeret, omisisse quidem complura, nonnulla abbreviasse; sed pleraque vehementer conspirant cum eis, quae in hist. Ind. exponuntur. Unde patet fuisse eum hoc loco Aristobulo valde obnoxium. Huc pertinet etiam alius locus, de quo iam disputavimus (p. 16sq.); memorias de Alexandri diademate compositas diligenter ex fonte suo transumpsit, quod luculenter apparet ex Appiani comparatione.

Inde concludendum est, Arrianum in universum diligenter fontes suos exscripsisse, qua de re consentio cum Fraenkeliō; ex exemplis ab eo adlatis ea eligas velim et contempleris, quae apta sunt ad hanc sententiam comprobendam, velut 4, 5, 6, 9 alia (cf. p. 331 sq.).

Non prorsus in hanc sententiam, quae plerisque probata est, abiit B. Niesius libello quodam cui inscripsit 'De Sardanapali epitaphio' (Ind. lect. aestiv. Marburg. 1880); ubi diligentius tractavit quae Arrianus II 5, 2—4 de Anchialo oppido et Sardanapali monumento profert. Id pro certo adfirmavimus (p. 48) redire ad Aristobulum quae narrat Arrianus; nam quae ille de hac re rettulerat, duobus locis, Athen. XII p. 530 A et Strab. XIV p. 672, servata sunt. Itaque hac de re nulla dubitatio moveri potest. Sed sunt differentiae quaedam inter Arrianum et Aristobulum, in quas Niesius accuratius inquisivit. Secundum illum enim figura Sardanapali plaudentium more concludit (*συμβεβληκῶς τὰς χεῖρας ἀλλήλαις ὡς μάλιστα ἐς κρότον συμβάλλονται*), apud hunc concludit dextrae manus digitos more eorum, qui contemptionem quandam significare volunt (*συμβάλλοντα τοὺς τῆς δεξιᾶς χειρὸς δακτύλους ὡς ἂν ἀποκροτοῦντα*). Itaque non intellecta est verbi *ἀποκροτεῖν* notio ab Arriano. Neque vero ex hoc errore statim concludendum erit, in universum Arriani fidem male se habere. Contendit quidem Niesius eum alia quoque temere novasse, quia exponeret Arrianus Assyrios quasi interpretatos esse titulum: *οἱ μὲν Ἀσσύριοι καὶ μέτρον ἔφασκον ἐπεῖναι τῷ ἐπιγράμματι — καὶ τὸ παιῖζε θαδιουργότερον ἐγγεγράφθαι ἔφασαν τῷ Ἀσσυρίῳ ὀνόματι*; immo Cilices saltem nominandos fuisse censet Niesius. Sed

cave ne haec Arriano opprobrio des: neque enim ex eo quod Athenaeus et Strabo prorsus de hac re tacent iam efficiendum est Arrianum haec novasse, praesertim cum narratio eius etiam reliquis multo amplior est quam illorum. Quid igitur impedit, quominus Aristobulo ipsi ista verba adtribuamus? Immo nihil aliud Arrianus commisisse videtur, quam quod non intellexit, quid sibi vellet mirum illud *αποροτείν* verbum. Hoc certe nesciebat bonus Arrianus: neque ei veniam denegemus. Itaque hoc exemplum non aptum est quo demonstretur fontes suos Arrianum temerarie mutasse.

Saepius usu venit, ut Arrianus suam exprimatur sententiam de aliqua re, quod solet facere vocabulis *ὡς δοκεῖ μοι* vel similibus usis. Sed cave praepropere credas eis locis eum ipsum ea addidisse, quae pro suo iudicio propinat; aliquoties enim facile perspicitur repeti auctoris sententiam. VII 19 extrem. dicit haec: *ἦν δὲ αὐτοῦ τοῦ ναυτικοῦ ἢ παρασκευῆς ὡς ἐκεῖ Ἀραβας τοὺς πολλοὺς προφρασίην μὲν, ὅτι τὸ δὲ ἀληθές, ὡς γὰρ μοι δοκεῖ, ἀπλήροτος ἦν τοῦ πιάσθαι τι αἰετὶ Μέξανδρος.* Hic Geierus recte perspexit Arrianum Aristobuli sententiam pro sua vendere: nam Strabo XVI p. 741 ex eodem fonte hauriens prorsus congruenter loquitur: *τὸ δ' ἀληθές, ὁρροηόμενον πάντων εἶναι κερσον.* Similiter res sese habet VI 11, 6: *ἐνθεν δὲ μοι δοκεῖ πολλὰ οὕσα Ἀρβηλα ἀπηρέγαστο τὴν ὄψαν τῆς μεγάλης μάχης:* cf. Strab. XVI p. 737. Perinde indicabimus de VI 19, 5: *αὐτὸς δὲ ὑπερβαλὼν τοῦ Ἰνδοῦ ποταμοῦ τὰς ἐξοχὰς ἐς τὸ τέλος ἀπέπλεε, ὡς μὲν ἔλεγεν, ἀπιθεῖν εἰ ποὺ τις χώρα κλεισιον ἀνίσχει ἐν τῷ πόντῳ: ἐμοὶ δὲ δοκεῖ οὐκ ἔξιςτι ὡς πεπλεικεναὶ τὴν μεγάλην τὴν ἔξω Ἰνδοῦ θάλασσαν.* Paene risum movet alius locus, qui huc pertinet: II 24, 6 dicit, postquam Ptolemaeum secutus narravit Tyri urbis expugnationem: *καὶ τὴν αὖν τὴν Τυρίαν τὴν ἰσθμὴν — τῷ Ἡρακλεῖ ἀνέδθηκε καὶ ἐπίγραμμα ἐπ' αὐτῆ, ἢ αὐτὸς ποιήσας ἢ ὅταν δὲ ἄλλον ποιήσαντος, οὐκ ἄξιον μνήμης τὸ ἐπίγραμμα: διὰ τοῦτο καὶ ἐγὼ αὐτὸ ἀναγράψαι ἀπέλιπσα.* Apparet eum sententiam auctoris sui sibi vindicasse, nam epigramma ipse sine dubio non legit.

Restat, ut quaeramus, quamnam Arrianus secutus sit rationem, quando ex uno fonte quaedam inseruit in alterius narrationem. Iam supra p. 37 monui bis eum eis locis Aristobulum citasse, sed non saepius. Praecipue vero tertii libri finis multum valet ad rationem Arriani bene perspiciendam. Describitur ibi fuga Bessi inde a c. 28 usque ad 30, 5; ipse autem Arrianus indicat narratione finita, utrum auctorem secutus sit: *καὶ ταῦτα Πτολεμαῖος ὑπὲρ Βήσσου ἀνέγραψεν*. Inde consentaneum redditur omnia quae ad Bessi fugam pertinent ex Ptolemaeo eum hausisse, praesertim cum brevissime variam Aristobuli sententiam de Besso victo c. 30, 5 adserat. Nimirum quia ipse Ptolemaeus ab Alexandro missus erat ad Bessum fugientem persequendum et capiendum eius memoriam potiore fide dignam esse existimavit. Sed accuratius inquiremus in capita illa. C. 28, 5—7 digressionem habes de Caucasi montis natura; hic bis Aristobulus ab Arriano laudatur, unde adparet ad hunc auctorem eum transisse, ut illum montem describeret; ergo ea quae praecedunt ex Ptolemaeo fluxerunt. Accedit quod c. 28, 2 rursus agitur de Satibarzanis rebellione, in qua narranda iam antea Arrianum Ptolemaeum secutum esse veri est simillimum. Simul autem inde quod Aristobulus de rebus geographicis laudatur consecutaneum fit, Arrianum § 8, ubi pergit Alexandri expeditiones explicare Bessi capiendi causa susceptas, redisse ad Ptolemaeum, quem sequitur usque ad c. 29, 2; nam quae hic de Oxo flumine exponuntur hausit ex Aristobulo, quem hoc quidem loco non citavit, sed congruunt, quae Strabo XI p. 509 § 3 ex illo auctore de eodem flumine profert, adprime cum Arriani verbis. Iam quaeritur, ubi Arrianum ad Ptolemaeum redire statuendum sit. Describitur § 3 et 4 transitus Oxi fluvii; in quibus manifestum Ptolemaei vestigium deprehenditur, quod ut melius cognoscatur huius loci comparisonem institui cum duobus aliis, quibus et ipsis secundum Ptolemaeum explicatur indoles coriorum, quos Macedones in flumine transgrediendo adhibuerunt. Itaque componamus haec:

§ 4 ξυναγαγὼν οὖν τὰς
διφθέρας ὑφ' αἷς ἐσκή-
νον οἱ στρατιῶται φο-
ρυτοῦ ἐμπλῆσαι ἐκέλευσεν
ὡς ξηροτάτου καὶ καταδῆσαι
τε καὶ ξυρράψαι ἀκριβῶς,
τοῦ μὴ ἐσδύεσθαι ἐς αὐτὺς τοῦ
ἕδατος. ἐμπλησθεῖσαι δὲ καὶ
ξυρραφεῖσαι ἱκανὰ ἐγένοντο
διαβιβᾶσαι τὸν στρατὸν ἐν
πέντε ἡμέραις.

I 3, 6 τὰς δὲ διφθέρας
ὑφ' αἷς ἐσκήνον τῆς κάρ-
φης πληρώσας καὶ ὅσα μο-
νόξυλα πλοῖα ἐκ τῆς χώρας
ξυναγαγὼν — διεβίβαζεν
ἐπ' αὐτῶν τῆς στρατιᾶς κτλ.

V 12, 3 καὶ ἐνταῦθα ἐπλη-
ροῦντο τῆς νυκτὸς αἱ διφ-
θέραι τῆς κάρφης ἐκ πολ-
λοῦ ἤδη παρενηγεμένης καὶ
κατερράπτοντο ἐς ἀκρι-
βειαν.

Adparet ex horum locorum similitudine etiam paragrapho quarta Ptolemaeum adhibitum esse; hausit autem ex eo Arrianus etiam § 3, quoniam inde a verbis διαβάλλειν δὲ ἐπιχειροῦντι artissimus descriptionis extat conexus. Ceteroquin, id quod silentio praeterire nolui, Ptolemaeum rerum geographicarum minus curiosum de eis non copiosius verba fecisse videmus quam satis esse putabat ad expeditiones Alexandri recte intellegendas; nam ad hunc finem omnia spectant, quae de Oxo flumine dicuntur. Apte cum hac Acesinis descriptio et ipsa ex Ptolemaeo petita componitur V 20, 8, ubi item illud ῥεῦμα ὄξυ deprehenditur; quia vero Ptolemaeus adnotavit Oxum sex stadia latum esse (§ 3), intellegimus recte dixisse Arrianum illo loco: τοῦτου τοῦ Ἀκεσίνου ποταμοῦ τὸ μέγεθος μόνου τῶν Ἰνδῶν ποταμῶν Πτολεμαῖος ὁ Λάγον ἀνέγραψεν. Paragraphum sextam c. 30 manasse ex Ptolemaeo inde adparet, quod proxima paragrapho statim ad Aristobulum transit Arrianus, ut ipse disertis verbis significat; inserit enim, quae de Tanaide in illius opere invenerat; reliquae huius capituli paragraphi nimirum Ptolemaeo tribuendae sunt, quia cohaerent cum argumento paragraphi sextae.

Simillime sese habet l. IV caput sextum. Caput quintum quo Arrianus cladem Macedonum contra Spitamenem missorum exponit manasse ex Ptolemaeo, iam supra (p. 45) cum Schoenio monuimus. Addit enim Arrianus Aristobuli auctoritate adlata

aliam de eadem clade memoriam a priore diversam c. 6, 1—2; simul autem recte agnovit Schoenius in sequentibus Arrianum redire ad Ptolemaeum, quod et per se consentaneum est et alio argumento comprobatur. Dicit enim Arrianus § 5 Alexandrum redeuntem terram vastavisse atque *τοὺς ἐς τὰ ἐρύματα καταπεφευγότας τῶν βαρβάρων* interfecisse. Cum his verbis contendamus locos duos simillimos qui propter accuratam rerum militarium descriptionem ex Ptolemaeo derivandi sunt; c. 15, 7 *ὅτι πολλοὺς τῶν Σογδιανῶν ἐς τὰ ἐρύματα ξυμπεφευγέναι ἤγγελλετο* (cf. etiam p. 63); c. 16, 3 *καὶ οἱ ἄλλοι ὡς ἐκάστοις προῦχώρει ἐπήεσαν, τοὺς μὲν τινὰς τῶν ἐς τὰ ἐρύματα ξυμπεφευγόντων βίᾳ ἐξαιροῦντες*. Incipiunt igitur Aristobuli verba inde a *καὶ ἐπῆλθε τὴν χώραν κτλ.*; nam quae hic inseruntur de Polytimei fluminis natura hausta esse ex hoc auctore docet fragmentum a Strabone p. 518 servatum. Rursus igitur Arrianus res geographicas ab Aristobulo explanatas accuratissime inseruit in Ptolemaei rerum bellicarum descriptionem; huic nimirum caput 7 debetur, quia redit Arrianus a digressione; § 4 et 5 ipse conscripsit.

Ex his exemplis videmus nunquam Arrianum Aristobuli et Ptolemaei narrationes inter se commiscuisse, neque unius sententiam alterius memoria in comparationem vocata mutasse, sed diligenter auctores suos exscripsisse, modo hunc modo illum adhibentem, prout res postulare videbatur. Itaque aliis quoque locis, nisi causae graves obstant, statuere licebit Arrianum rationem hic observatam secutum esse.

Iam eo deducta est quaestio nostra, ut diiudicare possimus, quaenam Anabasis partes Ptolemaeo quaenam Aristobulo adtribuendae sint. Ita vero officio nostro perfungemur, ut prius ea capita notemus, quae ex Ptolemaeo Aristobulove fluxisse certis comprobatur argumentis. Ex Ptolemaeo igitur Arrianus certo hausit hos locos:

Lib. I c. 1—6 de expeditione contra Thracas Triballos Taulantios; c. 7—8; 9, 9—10 de Thebarum expugnatione;

c. 10 de Atheniensium legatione; c. 11, 3—6 de expeditionis Persicae initio; argumenta conguessit Fraenkelius p. 256sqq.;

c. 16, 4 de Macedonibus pugna apud Granicum necatis; alios enim numeros profert Aristobulus Plut. c. 16.

Lib. II c. 11, 8 de Persis proelio Issico interfectis; cf. p. 37.

Lib. III c. 5 de Aegypti praefectis; cf. p. 8. 44.

c. 17 Uxii superantur; cf. p. 46.

c. 23 de Alexandri in Hyrcania expeditione; cf. p. 8.

c. 28, 1—4; 8—10. 29, 1; 3—7. 30, 1—5 de Bessi fuga; cf. p. 53sq.

c. 30, 6; 10—11; cf. p. 54.

Lib. IV c. 5, 2—9 de pugna apud Maracanda; cf. p. 54.

c. 6, 3—5. 7 (exceptis § 4 et 5, quas Arrianus ipse composuit); cf. p. 55.

c. 22, 3—30, 7 de itinere in Indiam facto; cf. Fraenkel. p. 279sq.

Lib. V c. 8, 4—14, 2. 15, 1—17, 3 de pugna cum Poro rege commissa; c. 14, 3 enim inseritur varia Aristobuli memoria, quae cum antecedentibus consociari nequit. Deinde citatur Ptolemaeus c. 15, 1.

c. 20, 1—29, 5 de itinere usque ad Hyphasin facto; cf. Fraenkel. p. 281.

Lib. VI c. 6—11, 1 de Mallorum urbe expugnata. Iam supra p. 38 demonstravimus initium libri sexti Arrianum sumpsisse ex Aristobulo; redisse vero eum alicubi ad Ptolemaeum inde conligitur, quod hic c. 10, 1 laudatur. Iam quaeritur, unde incipiat Ptolemaei narratio, desinat Aristobuli. Dicat vero quispiam c. 5, 5 transire Arrianum ad Ptolemaeum, quia huic optime conveniant, quae explicentur de exercitus distributione; sed § 5 *καὶ ἐνταῦθα Ἡφαιστίων τε αὐτῶ καὶ Κράτερος καὶ Φίλιππος ξὺν τοῖς ἀμφ' αὐτοὺς ὁμοῦ ἴδι ἦσαν* referenda esse ad c. 4, 1 adparet, ubi memorat Arrianus Philippum Craterum Hephaestionem praemissos esse ad confluentem Acesinis et Hydaspis. Itaque hic Aristobulum fontem esse statuemus. Tum secuntur haec *ὁ δὲ τοὺς μὲν ἐλέγαντας καὶ τὴν Πολυσπέρχοντος τάξιν καὶ τοὺς ἰπποτοξότας -- διαβιβάσας*

τὸν Ὑδάσπην Κρατέρῳ ἄγειν προσέταξε. Quae vehementer pugnant cum eis, quae initio capitis sexti proferuntur αἰτὸς δὲ ἀναλαβὼν τοὺς ὑπασπιστάς τε καὶ τοὺς τοξότας καὶ τοὺς Ἀγριαῖνας — καὶ τοὺς ἵπποτοξότας τε πάντας καὶ τῶν ἱππέων καὶ τῶν ἐταίρων τοὺς ἡμιστάς — ὡς ἐπὶ Μαλλοῦς ἦγεν. Qua ex differentia sequitur capite sexto ineunti redire Arrianum ad Ptolemaeum; errorem enim eum commisisse propter discrepantiae naturam vix est veri simile.

Ex Aristobulo vero hos locos fluxisse certis argumentis concluditur:

Lib. II c. 5, 2—4 de Sardanapali monumento; cf. p. 48. 51.

Lib. III c. 3, 3—5; c. 4 de Ammonis oraculo; cf. p. 44; c. 26, 1 de Philotae insidiis; cf. p. 47; c. 28, 5—7 de Caucasio monte; cf. p. 53; c. 29, 2 de Oxo flumine; cf. p. 53; c. 30, 5 de Besso capto; c. 30, 7 de Tanaide flumine; cf. p. 54.

Lib. IV c. 6, 1—2 de pugna apud Maracanda; cf. p. 45.

c. 6, 6—7 de Polytimeto flumine; cf. p. 55.

Lib. V c. 14, 3 de pugna cum Pori filio; cf. p. 6. 56.

Lib. VI c. 1—5 de navigationibus ab Alexandro in Acesine et Hydaspe susceptis; cf. p. 38sq.; c. 18, 2—24, 1 de itinere per Gedrosiam facto; cf. Fraenkel. p. 281; c. 28, 3—30, 3; ipse dicit (c. 28, 3) Arrianus ἀλλ' ἐκεῖνα ἤδη Ἀριστοβούλῳ ἐπόμενος ἐνγράφῳ; hunc igitur usque ad libri finem procul dubio secutus est. Atque etiam capite ultimo Aristobulum fontem esse cognoscimus, si c. 28, 3 comparamus cum c. 30, 2; utroque loco simillima de Peucesta dicuntur. Deinde si contulerimus, quae c. 29, 2 et 30, 1 de Orxine et Phrasaorte explicantur, videbimus etiam priorem c. 29 partem (§ 1—3) ubi Aristobulus non citatur, ex eo fluxisse; de Cyri enim sepulcro ab Alexandro restituto quater laudatur.

Lib. VII c. 4, 4—8 de nuptiis Susianis; cf. p. 45 sqq.

c. 7 Alexandri navigationes in Eulaeo et Tigride factae describuntur. Eadem redeunt apud Strabonem XVI p. 740, quem § 9—11 ex Aristobulo hausisse manifestum est; laudatur enim ille auctor p. 741 init. Uterque disserit de alveis ex Euphrate derivatis cataractisque a Persis contra classium hostilium invasionem extractis.

c. 16 et 17 de Chaldaeorum vaticinio; cf. p. 48.

c. 18, 1—5 de Pithagorae vaticiniis; cf. p. 37.

c. 19, 3—22, 1. Aut Aristobulus ipse citatur aut consentit Arrianus cum Aristobuli fragmentis a Strabone servatis XVI p. 740. 741.

c. 24 καὶ τι καὶ τοιόνδε πρὸ τῶν μελλόντων σημήναι λέγει Ἀριστόβουλος.

Haec Ptolemaeo et Aristobulo adtribuuntur certis prolatis argumentis, quibus in reliquis Anabasis partibus caremus, ita ut saepius quidem in medio relinqui oporteat, utrum Ptolemaeus an Aristobulus fons sit statuendus. Multos tamen locos probabilis ex uno quam ex altero repeti affirmare licet¹⁾, qua de causa nostrum esse putavimus etiam de his iudicium qualecunque possumus proferre.

Atque ut rursus incipiam a Ptolemaeo, huic tribuimus eos locos, quibus res militares describuntur, sive conspirant cum narratione Curtiana sive non; apte vero huic enumerationi peculiaris quaedam quaestio praemittenda mihi videtur, quae versatur in iudicanda cognoscendaque utriusque auctoris ab Arriano adhibiti consuetudine. Agitur enim de Aristandri Telmissensis vaticiniis, quae optime seorsim a nobis tractabuntur.

Notum est Arrianum multis locis proferre oracula prodigia alia huius generis; itaque quaesiverunt viri docti, utri talia attribuenda essent auctori, Aristobulo an Ptolemaeo. Atque primum Schoenius l. l. p. 23 monuit in Aristobuli haud paucis fragmentis miram quandam superstitionem esse conspicuam. Sic III 3, 6 dicit Arrianus Aristobulum memoriae tradidisse in itinere ad Hammonis templum suscepto duos

1) Non adstipulor hac in quaestione Kaerstio, cuius libellum *Forschungen zur Geschichte Alexanders des Grossen* 1887 tum demum cum pleraque iam scripseram inspicere mihi licuit. Negat enim p. 91 accuratius discerni posse, quae Aristobulo quae Ptolemaeo tribuenda sint, sed satis habendum esse existimat, si in universum quaeenam utriusque scriptoris natura et indoles fuerit cognoscatur. Immo ipsa varia utriusque consuetudine aptissime utemur ad iudicandum, utrum Arrianus exscripserit.

corvos ante exercitum volasse. Praeterea his locis res prodigiosas et mirabiles Arrianus vendit illius auctoritate adlata: IV 13, 5, ubi agitur de Syra quadam vaticinante, VII 18 ubi uberrime eum locutum esse adparet de Pithagorae vaticinationibus, VII 22, 2 ubi narratur de reportato Alexandri diademate, denique VII 24, 1 ubi laudatur de solio regio a vili quodam homine occupato. Quare Schoenius huic auctori tribuit omnes narrationes, quas profert Arrianus de Aristandri vatis Telmissensis vaticiniis, quae novem locis inveniuntur. Quam sententiam prorsus comprobavit Schaeferus l. l. p. 439. Etenim persuaserunt sibi hi viri docti eiusmodi narrationes haudquaquam resipere sobrium Ptolemaei Lagidae ingenium; immo consentaneum esse hunc auctorem veritatis amantissimum fabulas illas sprevisse, quas permulti rerum Alexandri scriptores delectationis causa divulgassent. Unum tamen prodigium Arrianus tribuit Ptolemaeo III 3, 5; narraverat enim duos dracones exercitum Alexandri per loca harenosa duxisse ad Hammonis oraculum et reduxisse. Neque vero fugit viros doctos, qua de causa Ptolemaeus rem tam portentosam prodiderit memoriae, recte intellegentes hanc fabulam non ex inani miraculorum studio esse deducendam. Voluit nimirum Lagida, quoniam regnum Aegyptiacum acceperat, Hammonis dei sacerdotium adulari; de qua re conferas, quae exposuerunt Geierus ¹⁾ p. 10 et Schaeferus p. 436. Quapropter teneamus consulto eum hoc loco prodigium narraisse, non miraculorum amore commotum.

Denique Fraenkelius Schoenii sententiam de Aristandri vaticiniis ex Aristobulo derivandis comprobavit eaque usus est in alia quadam quaestione disceptanda, quae exorta est de fine operis a Callisthene philosopho de Alexandri expeditione conscripti, quem vere anni 327 interfectum esse scimus; attamen opinio eius sat multis argumentis debilitari potest. Iamdudum animadversum est post Cliti caedem, quam anno 328 non multo ante Callisthenis mortem factam esse

1) Scriptt. Histor. Alex. M. 1844.

constat, a nullo rerum Alexandri scriptore Aristandri Telmisensis iam mentionem fieri, quae res mira non ita explicanda est, ut Aristandrum eo fere tempore diem supremum obiisse sumamus; nam ut infra videbimus vixit etiam post Alexandri mortem. Iam Fraenkelius iudicavit unum quendam auctorem vaticinia Aristandri narrasse, ex quo fluxissent per Aristobulum in Arriani historiam, per Clitarchum in Curtium et Diodorum. Deinde cum vidisset nonnulla vaticinia magna cum probabilitatis specie tribui Callistheni, promptissime coniecit, huic auctori omnia tribuenda esse; sic optime explicari, cur post Cliti mortem nulla a reliquis scriptoribus referrentur, quoniam paullo post Callisthenes mortuus esset. Nullo negotio demonstrari potest, quam infirmo fundamento nitatur haec coniectura, quae primo quidem obtutu speciosa videtur esse.

Primum enim aliis de causis veri dissimillimum est Callisthenem usque ad Cliti mortem historiam Alexandri continuavisse; qua de re provoco ad ea quae Droysenus sagacissime exposuit *Gesch. d. Hellenism.* I 2 p. 379, ostendens iam multo ante Clitum interfectum Callisthenem fastidisse fabulas in maiorem Alexandri gloriam memoriae tradere, utpote qui eo tempore iamdudum adversaretur Alexandro superbius sese gerenti.

Quid? ad unum tantum auctorem talium narratiuncularum genus referendum esse num omnino Fraenkelius idoneis argumentis comprobavit? Erat Aristander inter comites Alexandri multumque eius auctoritas valuisse videtur in omnibus rebus divinis. Quidni igitur alii quoque rerum scriptores artem vaticinandi ab eo cultam commemoraverint? Nam etiam horum scriptorum complures Alexandrum comitabantur.

Gravissimum denique argumentum, quod contra Fraenkeli coniecturam proferri potest, id esse existimo, quod nequaquam Arriani narrationes, quae sunt de vate illo, ex Aristobulo desumptas esse certis rationibus demonstravit, sed satis habuit de hac re Schoenii coniecturam repetere, iusto confidentius opinor.

Qui vero factum sit, ut post annum 328 nullae de Ari-

standro narrationes apud Alexandri rerum scriptores inveniantur, ignoramus. Sed ut unum afferam, haud scio an optimo iure coniciatur, Arriano iam non placuisse omnes eius vaticinationes in fontibus suis inventas memoriae prodere. In Indiam Aristandrum profectum esse elucet ex App. Syr. 64, ubi vaticinium illius profertur, quod in ea terra datum esse adparet ex Iustin. XV 3, 11.

Sed gravioris hercle momenti erit quaerere, quonam ex fonte Arrianus singulas hauserit fabulas. Inscius autem incidit in similem sententiam atque protulit E. Rohdus in Mus. Rhen. vol. XXXVIII p. 302 adnot. 1 coniciens Aristandri vaticinia sumpsisse Arrianum ex Ptolemaeo. Sed cum breviter tantum ille vir doctissimus hanc quaestionem tetigerit, praeterea nova quaedam argumenta me proferre posse credam, denique cum nonnullis de vaticiniis Rohdii coniectura stare non possit, haud inutile videtur singulos locos ubi Aristander ab Arriano commemoratur diligentius perlustrare, ut fons eorum quam certissime eruatur.

Atque primum moneo Arrianum duo vaticinia Aristandri sumpsisse ex Strabonis libro. Alterum invenimus III 2, 1—2 de cuius origine iam diximus p. 23.

Alter locus, ubi Arrianum opus conlectaneum exscripsisse manifestum est, invenitur I 11, 1—2; hoc quidem loco eam rem non significavit locutione peculiari, ut alibi eius mos est; tamen originem harum paragraphorum luculentissime produnt verba *οἱ δὲ καὶ ταῖς Μούσαις λέγουσιν ὅτι ἀγῶνα ἐποίησε*. Accedit autem, quod § 2, ubi de Aristandro loquitur, prorsus conspirat cum Plutarcho c. 14 extr. Iam cum § 1 fere prorsus congruat cum Diodoro XVII 16, 3, perspicuum fit auctorem operis conlectanei eundem adhibuisse fontem, ad quem Diodorus redit. Deinde videmus, Plutarchum non omnia recepisse, quae in fonte suo invenit.

Transeo nunc ad reliquorum vaticiniorum fontem indagandum.

IV 4 transitus Tanaidis fluminis atque pugna contra Scythas tam perite describitur, ut tota narratio optime quadret

ad Lagidae ingenium militare. At Aristander commemoratur, qui sacrificio facto transgressum prosperum non portendi vaticinatur. Hunc locum lubet comparare cum V 2S, 4, ubi similime exponit Arrianus Alexandrum usque ad Hyphasin profectum, cum vidisset militum animos reditus cupidissimos esse, tamen sacrificasse, ut prosperi transgressus auspiciam adsequeretur. Dnos locos ex adverso posui:

<p>IV 4, 3 <i>Ἐπιμένω δὲ ἐπὶ τῇ διαβάσει τὰ ἱερά οὐκ ἐγένετο· ὁ δὲ βασιλεὺς μὲν ἔφερον οὐ γιγνομένων· ἡμῶς δὲ ἑκατέρωθεν καὶ ἕμενον. ὡς δὲ οὐκ ἀνέσαν οἱ Σκύθαι, αὐθις ἐπὶ τῇ διαβάσει ἐθύετο· καὶ αὐτὸς ἐς κινδυνὸν αὐτῆς σημαίνεσθαι Ἀριστανδρὸς ὁ μάντις ἔφραζεν.</i></p>	<p>V 2S, 4 <i>ὡς δὲ σιγῇ αὐτὸ πολλὴν ἦν ἀνά τὸ στρατοπέδον καὶ ἀχθόμενοι μὲν τῇ ὄρῃ αὐτοῦ δῆλοι ἦσαν. οὐ μὴν μεταβαλλόμενοι γε ἐπ' αὐτῆς, ἐνταῦθα δὲ λέγει Πτολεμαῖος ὁ Ἰάγον ὅτι ἐπὶ τῇ διαβάσει οὐδὲν μείον γινετο αὐτῆς τὰ ἱερά.</i></p>
--	---

Deinde comparemus V 3, 6, ubi narratur Alexandrum pervenisse ad Indum flumen: *ἐνταῦθα θύει Ἀλέξανδρος τοῖς θεοῖς ὅσοις αὐτῷ νόμος καὶ ἀγῶνα ποιεῖ γυμνικὸν καὶ ἐπιτικὸν ἐπὶ τῷ ποταμῷ· καὶ γίγνεται αὐτῷ ἐπὶ τῇ διαβάσει τὰ ἱερά.* Etiam hic Ptolemaeum ab Arriano adhibitum esse facile intellegitur; cohaerent enim paragraphi 5 et 6 artissime cum fine libri antecedentis, ubi Ptolemaeum fontem esse probavimus p. 56. Feliciter autem factum est, quod Arrianus V 2S, 4 ipsum Ptolemaeum laudavit. Tanta similitudo intercedit inter omnes hos locos, ut coagamur etiam primum ex eodem fonte derivare. Tum vero Aristandri vaticinium a Ptolemaeo narratum esse concludemus, cum sine ulla probabilitate contendat quispiam Arrianum utriusque auctoris narrationem in unam conglutinasse, quod prorsus ab eius consuetudine abhorreere vidimus. De eodem vaticinio agit Curtius VII 7, sed tota eius narratio tantopere distat ab Arrianea, ut vehementissime mirer, quomodo Fraenkelius de communi Clitarchi et Aristobuli fonte cogitare potuerit; ipse concedere debet, a Curtio memoriam ab Arriani sat diversam proferri.

Transeo ad IV 15, S, ubi narratur Alexandrum apud Oxum

flumen castra posuisse: οὐ μακρὰν τῆς σκηνῆς τῆς αὐτοῦ Ἀλεξάνδρου πηγὴ ὕδατος καὶ ἄλλη ἐλαίου πηγὴ πλησίον αὐτῆς ἀνέσχε. καὶ Πτολεμαίῳ τῷ Λάγῳ τῷ σωματοφύλακι ἐπειδὴ ἐσηγγέλθη τὸ τέρας, Πτολεμαῖος Ἀλεξάνδρῳ ἔφρασεν. Tum Aristander olei fontem labores portendere pronuntiat, simul autem victoriam post labores. Equidem cum Rohdio persuasum habeo neminem nisi Ptolemaeum ipsum hic adhibitum esse, quia tam diserte narrat Arrianus eum de prodigio audivisse statimque regi id nuntiasse. Fraenkelius quidem p. 183 et 228 ex loco quodam Straboniano conclusit Aristobulum olei fontem commemoravisse; sed facile refutari poterit. Libro XI p. 518 § 5 laudat Strabo Aristobulum de Polytimeto fluvio; tum sic pergit, τοῦ δὲ Ὠχοῦ ποταμοῦ πλησίον ὀρύττοντας εὐρεῖν ἐλαίου πηγὴν λέγουσιν. Id non premam quod Strabo nullam aquae fontis mentionem facit; poterat consulto eum omittere, quia illo loco agit de terra bituminosa. Sed vocabulo λέγουσιν dilucide significavit se ad alium fontem transire. Potuit quidem Aristobulus prodigium illud commemorare; ex loco tamen Straboniano hoc effici nequit. Utique autem futilli Fraenkeli argumento non prohibemur, quominus etiam hoc loco Arriani Ptolemaeum auctorem statuamus.

Etiam plures scriptores hunc fontem commemorasse elucet ex Plutarchi c. 57, cuius narratio ad alium redit, quia non prorsus cum Arriano congruit. Dicit enim in fundamento tabernaculi regii fodiendo fontem adparuisse, cum Arrianus eum prope illud prosiluisse dicat. Similiter narrat Curtius VII 10, 13—14 in ipso tabernaculo regis conspectum esse fontem, sed fontem aquae habet, olei non novit. Denique notandum est Plutarchum vaticinium ad expeditionem Indicam relatum post Cliti demum mortem narrare, id quod non fit apud Arrianum et Curtium. Necessario ex his discrepantiis trium scriptorum consequitur non ab uno auctore illud prodigium profectum sed a compluribus divulgatum esse.

Deinde Aristander commemoratur in Tyri oppugnatae descriptione II 18, 1: narrat Arrianus per somnum Alexandro speciem Herculis oblatam esse dextram porrigentis atque in urbem

introducunt. Necessse vero erit indagare, quemnam auctorem Arrianus c. 17—24, quibus obsidio explicatur, adhibuerit. Sollerti quadam comparatione usus Fraenkelius in altera descriptionis parte Ptolemaei vestigia detexit (cf. p. 269); contulit enim c. 22, 7 et 23, 4 cum eis quae secundum Ptolemaeum exponuntur IV 26, 6. Qua de re prorsus ei adsentior. Deinde in priore parte tantopere saepius congruit Curtius cum Arriano¹⁾, ut eodem fonte usos eos esse negari nequeat, praesertim cum eorum quibus conspirant nec vola nec vestigium apud Diodorumprehendatur. Uterque commemorat iisdem verbis Carthaginensium legatos (Curt. IV 2, 10 = Arrian. II 24, 5): porro consentiunt Arrianus c. 18, 6; 19 et Curtius IV 2, 23 de machinis ab Alexandro ea de causa instructis, ut Macedonibus adversus telorum ictus praesidio essent. Denique uterque eadem narrat (Arr. 19, 1—5 = Curt. IV 3, 2—4) de navi bitumine et sulphure illita, quae a Tyriis in Macedonum turres immissa est. Itaque etiam his locis Arrianus ad Ptolemaeum redit. Tum quae Curtius exponit c. 2, 19 et 20 consentiunt cum Diod. XVII 41, 1; sed apud hunc plane nihil invenitur, quod congruat cum Curtii § 15—17. Contra cum Arriano Curtius consentit de somnio illo Alexandri, quamquam Aristandri vaticinationem omittit. Componamus amborum narrationes:

<p>Arr. c. 18, 1 <i>καὶ τι καὶ θεῖον ἀπέκλειθεν αὐτόν. ὅτι ἐνύπνιον αὐτῆς ἐκείνης τῆς νυκτὸς ἐδόκει αὐτὸς μὲν τῷ τείχει προσάγειν τῶν Τυρίων. τὸν δὲ Ἡρακλῆα δεξιούσθαι τε αὐτὸν καὶ ἀνάγειν εἰς τὴν πόλιν.</i></p>	<p>Curt. IV 2, 17: at ille haudquaquam rudis pertractandi militares animos speciem sibi Herculis in somno oblatam esse pronuntiat, dextram porrigentis: illo duce, illo aperiente in urbem intrare se visum.</p>
---	--

Itaque concludemus etiam Curtii narrationem de somnio Alexandri proditam ex Arriani fonte esse haustam, ergo ex Ptolemaeo. Eundem auctorem statuemus in Plutarchi c. 24, qui prorsus consentit cum Arriano, nisi quod Aristandri vati-

1) Cf. Petersdorff. l. l. p. 15—17.

cinium omisit. Praeter Ptolemaeum complures scriptores Aristandri in Tyri obsidione narranda mentionem fecisse inde efficiendum videtur esse, quod Curtius IV 2, 14 aliud eius vaticinium narrat; idem prodigium habet Diodorus XVII 41, 7, sed tacet de Aristandro. Deinde Plutarchus c. 24 narrat vidisse Alexandrum in somnio Satyrum, cuius omnis explicationem Artemidorus Oneirocrit. IV 24 Aristandro tribuit. Omnia haec vaticinia ad Tyri obsidionem pertinentia tam diversa sunt inter se, ut vix ab uno eodemque auctore profecta esse possint.

Iam vero cum compluribus locis demonstraverimus Arrianum redire ad Ptolemaeum, licet conicere totam descriptionem ex illo haustam esse; neque enim eos moror, qui Arriani narrationem ex Ptolemaeo et Aristobulo conscriptam esse futtilibus argumentis comprobare studuerunt. Atque in universum prodere eam scriptorem rerum militarium peritissimum testemque oculatum nemo opinor negaverit.

Paullo ante proelium apud Gangamelam factum (III 7, 6) Arrianus paene totius lunae defectionem evenisse tradit, Aristandrum autem praedicasse bonam fortunam illa re Macedonibus portendi eodemque mense Alexandrum victoriam reportaturum esse. Quia vero descriptione proelii finita rursus ad hoc vaticinium respicitur (c. 15, 7), etiam hic statim oportebit quaerere, ex quo auctore Arrianus eam sumpserit, ut certius discernatur, unde fluxerit prodigii et Aristandri mentio. Atque per se veri est similius Arrianum in proelii gravissimi narratione Ptolemaeum praetulisse Aristobulo, quem voluit Fraenkelius statuere. Iam supra exposui aciei Persicae enarrationem (c. 11, 3—7) ex Ptolemaeo fluxisse p. 38. Deinde apud Curtium nonnulla inveniuntur, quae conspirant cum Arriano, desunt apud Diodorum. Sic comparavit Petersdorffius l. l. p. 19 Arriani c. 13, 2—3; 14, 1 cum Curtii IV 15, 12 et 13 et Arriani c. 13, 4 cum Curt. c. 15, 18; horum quidem locorum similitudinem non tantum premam, quia Curtius alio conexu haec profert; fortasse tamen concedendum erit Curtium turbas fecisse. Sed consensus manifestissimus extat inter hos locos,

quibus agitur de pugna quadam equestri in proelii fine inter Persas et Macedones commissa:

c. 15, 1—2 ἐς βάθος τε γάρ, οἷα δὴ ἰληδὸν τεταγμένοι, ἀνέστρεφον οἱ βάββαροι καὶ ἀντιμέτωποι τοῖς ἀμφ' Ἀλέξανδρον ξυμπεσόντες οὔτε ἀκοντισμῷ ἔτι οὔτ' ἐξελιγμοῖς τῶν ἵππων, ἤπερ ἵππομαχίας ¹⁾ δίκη, ἐχρῶντο, ἀλλὰ διεκπαῖσαι πᾶς τις τὸ καθ' αἰτόν κτλ.

c. 16, 21 deinde Macedonum paucitate conspecta turmas in obvios concitaverunt. 24 Invasere turbatos amici quoque: nec Persae inulti cadebant, quippe non universae acies, quam hae tumultuariae manus vehementius iniere certamen.

Praecipue § 5—6 capituli tertii decimi Ptolemaeum adhibitum esse dilucide ostendi potest. Loquitur ibi Arrianus de Persarum curribus falcatis, qui ad Macedonum aciem disturbandam missi erant. Simillimus autem hic locus est alteri I 1, 8, quo et ipso de curribus dicitur, quos Thraces barbari e regione sublimiore in Macedones demiserunt, ut eis oppressi interficerentur; ubi Ptolemaeum esse exscriptum nemo negabit. Opus est duos hos locos ex adverso ponere:

III 13, 6 ἔστι δὲ ἂ καὶ διεξέπεσε διὰ τῶν τάξεων· διέσχον γάρ, ὠσπερ παρήγγελτο αὐτοῖς, ἵνα προσέπιπτε τὰ ἄρματα· καὶ ταύτη μάλιστα ξυνέβη αὐτὰ τε σῶα καὶ οἷς ἐπηλάθῃ ἀβλαβῶς διελεθεῖν.

I 1, 8 παραγγέλλει . . . ὅσοις μὲν ὁδοῦ . . . παρέχοι λῦσαι τὴν τάξιν, τούτους δὲ διαχωρῆσαι, ὡς δι' αὐτῶν ἐκπεσεῖν τὰς ἀμάξας· ὅσοι δὲ περικαταλαμβάνοντο, ξυννεύσαντας τοὺς δὲ καὶ πεσόντας ἐς γῆν συγκλεῖσαι ἐς ἀκριβὲς τὰς ἀσπίδας, τοῦ κατ' αὐτῶν φερομένου τὰς ἀμάξας καὶ τῇ ῥύμῃ κατὰ τὸ εἶκος ὑπερπηδῶσας ἀβλαβῶς ἐπελεθεῖν· καὶ οὕτω ξυνέβη ὅπως παρήνεσέ τε Ἀλέξανδρος καὶ εἴκασεν.

Duobus locis videmus eandem rem tam congruenter enarratam esse, ut cum uno Ptolemaeus adhibitus sit ab Arriano, idem de altero loco statuendum sit.

1) In his ipsis verbis: ἤπερ ἵππομαχίας δίκη militare Ptolemaei ingenium agnoscere mihi videor.

Iam cum compluribus locis vestigia Ptolemaei deprehendantur, maxima cum probabilitate contendemus totam proelii apud Gaugamelam facti descriptionem ex illo auctore fluxisse.

Sed redeamus ad Aristandrum et quaeramus, num fortasse eius vaticinium ex Aristobulo insertum sit ab Arriano in Ptolemaei narrationem. Quod quominus credamus, unum est quod nos impediat. Respicit Arrianus ad vaticinium illud c. 15, 7 hisce verbis: *καὶ Ἀριστάνδρῳ ξυνέβη ἡ μαντεία ἐν τῷ ἀντιῷ μηνί ἐν ὄτῳ ἡ σελήνη ἐκλιπῆς ἐφάνη τὴν τε μάχην Ἀλεξάνδρῳ καὶ τὴν νίκην γενέσθαι*. Idem autem fit eisdem verbis IV 4, 9: *καὶ οὕτω ξυνέβη ἡ μαντεία Ἀριστάνδρῳ*, ubi Ptolemaeum usurpatum esse p. 62 demonstravimus. Itaque hoc quoque loco Ptolemaeum fontem esse nobis facile persuadebimus. Pugnat vero gravissime contra Fraenkeli coniecturam, quod in descriptione Arrianea non invenitur illud ipsum vaticinium, quod ad Callisthenem redire verisimile est. Tradit enim Plutarchus c. 33 Aristandrum in proelio apud Gaugamelam commisso prope regem equo vehementem militibus ostendisse aquilam super Alexandri capite volantem; saepius vero in illo capite laudatur Callisthenes.

Denique dicendum est de II 26, 4; 27, 1—2. Primum omnium id statuendum est totam Gazae oppugnationis descriptionem ex uno repetendam esse scriptore. Itaque hic nemini licebit sumere vaticinium in reliquam narrationem insertum esse; immo artissime cum ea contextum est. Quodsi respicimus expeditionem militarem et oppugnationem hic describi, deinde Arrianum paullo ante in Tyri urbis obsessione explicanda secutum esse Ptolemaeum, ut p. 63 sq. exposuimus, cum aliqua probabilitate suspicabimur eum haec quoque duo capita ex eodem fonte deprompsisse.

Unus superest locus, quo cum certa argumenta desint discerni nequit, utrum Ptolemaeus an Aristobulus usurpatus sit.

I 25, 6 *καὶ τι καὶ θεῖον ἐφόβει αὐτούς*. Hic ne id quidem diiudicari potest, num totum caput ex uno fonte haustum sit; poterat Arrianus § 6—8, quibus vaticinium Aristandri exponitur, ex unius narratione in alterius inserere.

Sed memoratu saltem dignum est hoc vaticinium nullo alio loco commemorari.

Quae cum ita sint, id comprobavimus duo vaticinia Aristandri fluxisse ex opere illo conlectaneo, quinque sumpta esse ex Ptolemaeo, in uno tantum rem dubiam manere. Nusquam autem idoneis argumentis demonstratum est, Aristobulum fontem esse. Sed superest ut quaeramus, num certa quadam causa commotus illius viri vaticinationes narravisse Ptolemaeus existimandus sit. Atque ut hanc rem disceptemus, opus est de narratiuncula quadam fusius disserere, quam tradit Aelianus Var. Hist. XII 64; qua agitur de Alexandri corpore in Aegyptum transportato: *ἀλλ' οὗτός γε τριάκοντα ἡμέρας κατέλειπτο ἀκηδής, ἕως Ἀριστάνδρος ὁ Τελμησεύς, θεόληπτος γενόμενος ἢ ἔκ τινος ἄλλης συντυχίας κατασχεθεῖς, ἦλθεν εἰς μέσους τοὺς Μακεδόνας καὶ πρὸς αὐτοὺς ἔφη πάντων τῶν ἐξ αἰῶνος βασιλέων εὐδαιμονέστατον Ἀλέξανδρον γεγονέναι καὶ ζῶντα καὶ ἀποθανόντα· λέγειν γὰρ τοὺς θεοὺς πρὸς αὐτόν, ὅτι ἄρα ἡ ἐποδεξαμένη γῆ τὸ σῶμα, ἐν ᾧ τὸ πρότερον ἦκησεν ἢ ἐκείνου ψυχῇ, πανευδαίμων τε ἔσται καὶ ἀπόρθητος δι' αἰῶνος.* Quibus addit Ptolemaeus regis corpus furatum esse, ut in Aegyptum deportaret; Perdiccam autem Aristandri vaticinio incitatum fugientem esse persecutum. Tum proelio acerrimo orto Ptolemaeus corpore ipso clam praemisso Perdiccam imagine quadam Alexandri simillima decerpisse. Quis videt corruptam esse veritatem fabulis non apte confictis; nunquam enim de Alexandri corporis possessione Ptolemaeus et Perdiccas inter se decertaverunt; praecipue autem simulacrum illud mera fictio est. Attamen totam narratiunculam a posteriore quodam scriptore excogitatam esse non licet praepropere contendere, quam rationem multi quidem nunc in deliciis habent; aliquid sane inesse potest, quod redeat ad priorem quandam auctorem. Quidni Aristandri vaticinium iam ab eo narratum sit? Iamque Droysenus *Gesch. d. Hellenism.* II 1 p. 111 Ptolemaeus Aristandri praedictioni fidem tribuisse vel saltem ea uti voluisse suspicatus est. Fortasse cum aliqua probabilitate statuere licet Ptolemaeus cum aucto-

ritatem suam augere et corroborare studuerit Aristandrum impulsisse ad pronuntiandum vaticinium id genus. Atque cum constet Ptolemaeum prodigio quodam usum Hammonis dei sacerdotium adulatum esse, simile propositum eum altero illo vaticinio persecutum esse in promptu est conicere; nimirum id egisse putandus est, ut omnium Aegyptiorum animos sibi regnanti obnoxios faceret, quippe qui salutiferum Alexandri corpus in eorum terram transportasset. Quae si ita sunt, perspicuum fit, cur saepius vatis illius effata rettulerit; nempe ut magnam eius dictis fidem compararet. Sed utcunque haec res sese habet, id fortissime licet adfirmare aliquam extitisse necessitudinem inter Ptolemaeum et Aristandrum. Quae si recte disputavimus, adparet perperam multos iudicasse Ptolemaeum prorsus alienum fuisse a vaticiniis prodigiisque memoriae tradendis. Placet hic narratiunculae cuiusdam mentionem inicere, quam refert Appianus Syr. 56 de Seleuco; quem Babylonem proficiscentem offendisse ad lapidem: *καὶ τὸν λίθον ἀνασκαφέντα ἄγκυραν ὀφθῆναι. Φορβουμένων δὲ τῶν μάντεων ὡς ἐπὶ συμβόλῳ κατοχῆς, Πτολεμαῖον τὸν Λάγου παραπέμποντα εἰπεῖν ἀσφαλείας τὴν ἄγκυραν οὐ κατοχῆς εἶναι σύμβολον.* Sive vera sive ficta haec fabula est, id certo momenti est, quod talis interpretatio superstitionis plena Lagidae adtribui poterat.

Sequantur ei loci qui propterea ex Ptolemaeo repetendi sunt, quod conspirant cum narratione Curtiana.

Lib. I c. 24. Conferri possunt haec:

<p>§ 2 ἔπεμψε δὲ καὶ Κλέανδρον τὸν Πολεμοκράτους ἐπὶ ξυλλογῇ στρατιωτῶν εἰς Πελοπόννησον.</p>	<p>Curt. III 1, 1 ad conducendum ex Peloponneso militem Cleandro cum pecunia missa.</p>
---	---

Accedit aliud. II 20, 5 in descriptione Tyri obsidionis commemoratur Cleander ex Peloponneso rediens; hausit ibi Arrianus ex Ptolemaeo (cf. p. 62 sq.). Rursus idem memorat Curt. IV 3, 11.

c. 29. Consentit Curtius III 1, 6—9 cum Arriano de pacatione cum Celaenarum urbis incolis facta Atheniensiumque captivos postulantium legatione.

Lib. II c. 1—2 tam arte cohaerent, ut ex uno auctore ea fluxisse sit statuendum; describuntur expeditiones a Memnone et Pharnabazo in mari Aegaeo susceptae. Quae c. 2, 1 dicuntur de Thymode et Pharnabazo, ad verbum conspirant cum Curt. III 3, 1.

c. 4 de Alexandri itinere per Galatiam Cappadociam Ciliaciam facto = Curt. III 1, 22—24; 4, 1—5; 11—15. Qui cum multo uberius has expeditiones descripserit, abbreviatam esse Ptolemaei narrationem ab Arriano manifestum est.

c. 5, 5—9 de Alexandro Solis versante = Curt. III 7, 2—5.

c. 6—12, 2. Describitur proelium Issicum; multum iuvat, quod c. 11, 8 ipsum Ptolemaeum laudat de ingenti Persarum caesorum multitudine, quo de loco verba fecimus p. 37. Est autem gravissimi momenti, quod Arrianus disertim monet Ptolemaeum tum inter Alexandri comites fuisse (*ἔννεπισπόμενος τότε Ἀλεξάνδρῳ*); permirum igitur erat, si oculati testis narrationem in reliquis sprevisset. Totam vero narrationem ex Ptolemaeo manasse, inde veri fit simillimum, quod permultis locis consensus cum Curtio cognoscitur, cuius descriptionem compositam et conglutinatam esse ex Ptolemaeo et memoria vulgari docuit Petersdorffius l. l. p. 13 sq.

c. 13 de Darei fuga et de Pharnabazi et Autophradatis in mari Aegaeo expeditionibus = Curt. IV 1, 1—3; 6; 37.

Lib. III c. 2, 3—7 de rebus in mari Aegaeo gestis = Curt. IV 5, 13—22; 8, 11.

c. 6 de Atheniensium legatis, de Amphotero classis praefecto, de Hercule Tyrio = Curt. IV 8, 12—16.

c. 16 = Curt. V 1, 43—45; 2, 16—17; 1, 40—42 de Babyloniae et Susianae praefectis deque Amynta cum exercitu ex Macedonia redeunte.

c. 25. Uterque eadem profert de Besso vestem regiam induente (§ 3 = Curt. VI 6, 13), de Nicanore Parmenionis filio subita morte correpto (§ 4 = C. 6, 18—19), de Satibarzane deficiente et Alexandri adventu audito fugiente (§ 5—7 = C. 6, 20—22), de Barsaente Darei interfectore qui in Indiam effugit (§ 8 = Curt. 6, 36).

Lib. IV c. 18, 1—3 de satrapis, quos Alexander provinciis Persicis praefecit = Curt. VIII 3, 17.

Lib. VI c. 27. Consentiant, quae Arrianus § 2 et Curtius X 1, 20—22 referunt de Philippi satrapae morte; cf. p. 44.

Denique ex Ptolemaeo probabilius quam ex Aristobulo derivabimus etiam has partes, quia in illum intendit rerum bellicarum descriptio:

Lib. I c. 12, 6—16, 7. Proelium apud Granicum flumen. C. 16, 4 sine dubio ex Ptolemaeo Arrianum sumpsisse dilucide adparet ex Plutarchi comparatione:

<p>Arr. Μακεδόνων δὲ τῶν μὲν ἑταίρων ἀμφὶ τοὺς εἴκοσι καὶ πέντε ἐν τῇ πρώτῃ προσβολῇ ἀπέθανον· καὶ τούτων χαλκαῖ εἰκόνες ἐν Δίῳ ἐστάσι, Ἀλε- ξάνδρου κελεύσαντος Λύσιππον ποιῆσαι, ὅπερ καὶ Ἀλέξαν- δρον μόνος προκριθεὶς ἐποίει, τῶν δὲ ἄλλων ἰππέων ὑπὲρ τοὺς ἑξήκοντα, πεζοὶ δὲ ἐς τοὺς τριάκοντα.</p>	<p>Plut. 16 τῶν δὲ περὶ τὸν Ἀλέξανδρον Ἀριστόβουλος φη- σι τέσσαρας καὶ τριάκοντα νε- κροὺς γενέσθαι τοὺς πάντας ᾧ ἐννέα πεζοὺς εἶναι. τού- των μὲν οὖν ἐκέλευσεν εἰκόνας ἀνασταθῆναι χαλκᾶς, ἃς Λύ- σιππος εἰργάσατο.</p>
---	--

Manifestum est ea quae Arrianus de Lysippo dicit ex eodem fonte fluxisse, ex quo numeri sumpti sunt, ergo ex Ptolemaeo. Inde vero concludemus etiam in reliquis Arrianum eum secutum esse; nam si numeros in Aristobuli narrationem inseruisset, ex more suo eum, opinor, laudasset.

c. 17—23. Sardes Ephesus Miletus Halicarnassus capiuntur. C. 17, 5—6 omen quoddam narratur, de quo rectum protulit iudicium Droysenus *Gesch. d. Hellenism.* I 2 p. 197 adn.

c. 26 praeter Ptolemaeum etiam Aristobulum adhibitum esse non sine probabilitate statuemus. Initio loquitur Arrianus de itinere Alexandri secundum Climacem facto eamque reddit rei expositionem, quam primus dederat Callisthenes ad Alexandri gloriam augendam (frg. 25). Contra alteram apud Strabonem invenimus, cui maior fides habenda est, cum Alexandrum

per fluctus litus inundantes iter cum exercitu fecisse narretur. Itaque Fraenkelium (p. 93) recte Strabonis memoriam ad Ptolemaeum veritatis amantissimum, Arriani contra ad Aristobulum rettulisse existimo. Accedit quod ab Arriano quaestio instituitur de ventis, quorum flatu inundatio facta est; quae res optime Aristobulo convenit. Deinde quae § 4 disseruntur de origine et lingua Sidetarum recte fortasse Fraenkelius p. 264 derivavit ex Aristobulo. Hos igitur duos locos inseruit Arrianus in Ptolemaei narrationem.

c. 27. Narrat Arrianus c. 27, 7 noluisse Alexandrum barbaros ex angustiis Termessensibus vi expellere, sed castra poni iussisse sperantem hostes mox angustias esse relicturos: *καὶ ξυνέβη ὅπως εἴκαζεν*. Hac locutione uti solet Arrianus, ubi narratur Alexandri consilium quoddam militare bono fuisse eventum. Primum invenitur I 1, 9 *καὶ οὕτως ξυνέβη ὅπως παρήνεσέ τε Ἀλέξανδρος καὶ εἴκασεν*, tum V 23, 5 *καὶ ξυνέβη οὕτως ὅπως εἴκασεν*, IV 29, 6 *καὶ ξυνέβη οὕτως*. Quia vero hi tres loci ex Ptolemaeo (cf. p. 55. 56) fluxerunt, illam locutionem non Arriano deberi, sed scriptoris illius propriam fuisse concludemus, praesertim cum eis locis quibus exponuntur consilia militaria usurpetur. Eandem loquendi formam deprehendimus his quoque locis: II 10, 3 *καὶ ξυνέβη ὅπως εἴκασεν Ἀλέξανδρος*, III 18, 9 ubi de ipso Ptolemaeo agitur: *Ἀλέξανδρος γὰρ τοῦτο αὐτὸ ὅπερ ξυνέβη ἐποτοπήσας Πτολεμαῖον ἀπολελοῖται αὐτοῦ*, IV 2, 5 *καὶ ξυνέβη δὲ οὕτως ὅπως εἴκασε*. — C. 28 eidem fonti debetur ac c. 27; nam verba quae habes init. § 2 *τὴν Τέρμησσαν δὲ ἀπέγνω εἰλεῖν ἂν ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ* artissime cum eis quae antecedunt cohaerent.

Lib. III c. 1 de expeditione in Aegyptum facta.

c. 7, 1—5 describitur Alexandri usque ad Gaugamelam per Syriam et Mesopotamiam iter.

c. 18 pugna cum Ariobarzane satrapa ad portas Persicas facta.

c. 19—22 fuga et mors Darei regis.

c. 24 cohaeret artissime cum eo quod proxime antecedit quod e Ptolemaeo esse derivatum p. 8 sq. demonstravimus. Per-

tinent enim ad c. 23, 7 verba § 3 *σατραπήν δὲ ἀπέδειξεν αὐτῶν Ἀντοφραδάτην, ὄντιν περ καὶ τῶν Ταπούρων*; deinde rursus agit Arrianus § 4 de mercennariis Graecis, quod iam c. 23, 8 fecerat.

c. 27, 4—5 iter per Energetas factum.

Lib. IV c. 1—3 Sogdianae urbes rebellantes expugnantur.

c. 5, 1 de priore Scytharum legatione.

c. 15, 1—6 de altera Scytharum legatione.

c. 16 et 17 Spitamenes post pugnas diutinas vincitur et necatur.

c. 18, 4—19, 5; 20, 4—22, 2 rupes Oxyartis et Chorienis expugnantur.

Lib. V c. 3, 5—6 continuatur expeditionis Indicae narratio ita, ut arte cohaereat cum fine libri antecedentis, ubi Ptolemaeus adhibitus est; cf. p. 62.

Lib. VII c. 15, 1—3 expeditio contra Cossaeos suscepta.

Quae praeterea Aristobulo adtribuimus, sunt haec.

Lib. I c. 26, 1 de itinere secundum Climacem facto; 4 de Sidetarum lingua et origine; cf. p. 71. 72.

c. 29, 1 de Ascania lacu sal concretum praebente.

c. 29, 5 de Sangario flumine.

Lib. V c. 18, 4—19, 3 exponuntur, quae Poro regi post proelii finem acciderint. Attamen c. 19, 2 deprehendimus notam libri conlectanei, ubi colloquium Alexandri et Pori refertur: *Πῶρον δὲ ἀποκρίνασθαι λόγος*. Addidit eam Arrianus, quia invenit hanc narratiunculam etiam in Strabonis opere; quod cognoscitur ex Plutarchi c. 60. Videmus vero ibi Arrianum notam illam posuisse, ubi apud Plutarchum initium fit narrationis. Plutarchum sua ex Onesicrito hausisse Fraenkelius censuit p. 134 sqq.; sed valde vereor, num recte sic statuatur. Comparentur duorum auctorum verba:

<p>Arrian. c. 19, 3 <i>καὶ Ἀλέξανδρος</i> — <i>τήν τε ἀρχὴν τῆ Πύρω τῶν τε</i> <i>αὐτοῦ Ἰνδῶν ἔδωκε καὶ ἄλλην ἔτι</i> <i>χώραν πρὸς τῆ πάλαι οὖση πλει-</i> <i>ονα τῆς πρόσθεν προσέθηκεν.</i></p>	<p>Plut. 60 <i>οὐ μόνον οὖν ἀφη-</i> <i>κεν αὐτὸν ἄρχειν ἢν ἐβασί-</i> <i>λευε σατραπήν καλούμενον,</i> <i>ἀλλὰ καὶ προσέθηκε χώραν</i> <i>καὶ τοὺς αὐτονόμους κατα-</i></p>
--	--

VI 2, 1 (ex Aristobulo): βασιλέα | στρεψάμενος, ἐν ἧ̄ πεντε-
 μὲν τῆς ἐαλωκίας ἦδη, Ἰνδῶν γῆς | καίδεκα μὲν ἔθνη, πόλεις
 ἀπέδειξε Πῶρον, ἐπτά μὲν ἔθνων | δὲ πεντακισχιλίας ἀξιολό-
 τῶν ἕμπάντων, πόλεων δὲ ἐν | γους. κόμας δὲ παμπόλλας
 τοῖς ἔθνεσιν ἐπὲρ τὰς δισχιλίας. | εἶναί φασιν.

Protulit igitur Aristobulus alios numeros ac Plutarchi auctor, qui Onesicritus non fuit; conferas enim huius fragmentum 11 cum Plutarchi numeris. Deinde adparet Plutarchum per vocabulum φασιν verba alius cuiusdam auctoris addidisse priori narrationi, quae cum congruat cum Arrianea, debetur Aristobulo. Novo igitur exemplo docemur Plutarchi memorias non esse temere confundendas, sed potius diligentissime separandas; neque Aristobulum ex aliis auctoribus hausisse praepere existimandum esse.

c. 19, 4—5 de Nicaea et Bucephala urbibus ab Alexandro conditis deque Bucephali morte; cf. Schoenium l. l. p. 29 sq.

Lib. VI c. 12—18, 1 de expeditione inde a Mallorum urbe usque ad Indi fluminis ostium facta; cf. Fraenkel. p. 281 sq.

Lib. VII. Quod in universum ad hunc librum adinet, recte monuit Fraenkelius praeunte tamen Schoenio nullo libro saepius laudari Aristobulum, deinde creberrime Arrianum consentire cum illius auctoris fragmentis a Strabone servatis; unde veri quam simillimum fit eum inde ab libri sexti fine magis sese adplicasse ad Aristobuli memoriam quam Ptolemaei. Cuius rei causa vix in obscuro manebit. Nam cum post Alexandri ex India reditum paene nullae expeditiones susceptae sint a rege, iure Schoenius p. 12 censuit adumbrasse breviter Ptolemaeum, quae Alexander inde a reditu usque ad mortem gessit. Itaque etiam hac de causa potius de Aristobulo auctore cogitabimus eique tribuemus ea de quibus nondum iudicium protulimus.

c. 1, 1 de Alexandro novas expeditiones cogitante.

c. 4, 1—3 (— ἀπονοστήσεως) de praefectorum iniuriis.

c. 6 de Epigonis Persisque nobilibus ab Alexandro in Macedonum exercitum receptis.

- c. 8—12 de militibus Opi rebellantibus et in patriam missis deque Olympiadis et Antipatri rixa.
 c. 23. Alexander Babylonem redit.
 c. 28—30 de Alexandri ingenio moribusque; cf. p. 37.

Tertium est, ut eos locos enumerem, quos ex Strabonis hypomnematis sumptos esse inde evincitur, quod Arrianus rem relatam verbis quae sunt λέγουσιν, λέγεται, εἰσὶ δὲ οἱ λέγουσιν, ὁ πᾶς λόγος κατέχει similibus dubiam esse significavit; ampliorem autem quaestionem tum instituiam, si operae pretium esse videbitur. Saepius enim aliquid fructus redundaturum esse ad inlustrandam rationem a Plutarcho in vita Alexandri conscribenda adhibitam sperare licet.

Lib. I c. 9, 10 = Plut. c. 11, 6 de Pindari domo Alexandri iussu servata.

c. 11, 1—2 = Plut. c. 14 extr., de Aristandri vaticinio; cf. p. 61.

c. 11, 6—12, 1 (cf. Plut. c. 15, 3) de rebus ab Alexandro Troiae gestis.

c. 12, 10 et 16, 3 extr. de Arsitae consilio et morte.

Lib. II c. 3, 2—7 = Plut. c. 18. Agitur de nodo Gordio.

c. 7, 4—11 de Alexandro Tarsi morbo adfecto. Plutarchus (c. 19) maximam partem cum Arriano congruit, aliis rebus valde dissentit, denique multa profert, quae apud Arrianum desiderantur; videtur igitur complures narrationes in unam coegisse, cum Arrianus morbum et medelam fortasse secundum ipsum Aristobulum narret. Fere eadem, quae § 7 de Cydno flumine exponuntur, proferre Strabonem XIV p. 673 notatu videtur dignum esse.

c. 12, 3—8. Agitur de mulieribus Persicis captivis. Est autem Arriani narratio haud mediocris momenti. Primum enim verba facit de Leonnato ab Alexandro ad Darei uxorem consolandam misso atque sic incipit: ἀλλὰ λέγουσι τινες τῶν τὰ Ἀλεξάνδρου γραψάντων; invenit igitur hanc narrationem apud Strabonem. Qua finita disertim adnotat: ταῦτα μὲν Πτολεμαῖος καὶ Ἀριστόβουλος λέγουσιν. Iam cum alteram

totius narrationis partem (de Alexandro ipso Darei uxorem visitante) his verbis usus adserat: *λογος δὲ ἔχει καὶ αἰτὸν Μεξάνδρον τῆ ὑστεραίᾳ παρελθεῖν εἰςω Σὺν Ἡρασιότι μόνῳ τῶν ἐταίρων.* haec Ptolemaeum et Aristobulum non tradidisse consentaneum est. Hoc ideo moneo, quia Fraenkelius (p. 210. 267) omnia quae Arrianus memorat ad Aristobulum rettulit, quod minime credibile est.

In Plutarchi narratione c. 21) unum est, in quo iure offendas; tacet omnino de Alexandro ipso mulieres visitante. Mirum enim videtur, quod hanc fabulam Plutarchus omisit, quippe quae prae ceteris idonea sit ad ingenium regis illustrandum et laudandum *διὰ τὴν τε ἐς τὰς γυναῖκας κατοικισίον καὶ τὴν εἰς τὸν ἐταῖρον πίστιν καὶ τιμὴν.* ut Arriani verbis utar. Neque vero Plutarchum eam non novisse neque in fonte suo repperisse inde licebit concludere. Immo eum consilio quodam perductum hanc omisisse credam. Proximo enim capite verba epistolae cuiusdam Alexandri laudat haec: *καὶ περὶ αὐτοῦ κατὰ λέξιν ἐν ταύτῃ τῇ ἐπιστολῇ γέγραφαίην· ἐγὼ γὰρ οὐχ ὅτι ἰσχυρῶς ἂν εἰσέθευην τὴν Λαρείου γυναῖκα ἢ θεβουλιμημένος ἰδεῖν. ἀλλ' οὐδὲ τῶν λεγομένων περὶ τῆς εὐμορφίας αὐτῆς προσδεγμένους τὸν λόγον.* Haec nimirum verba, quibus magis Alexander laudabatur quam narratione illa, eum commoverunt, ut illam prorsus silentio praeteriret. ¹⁾

At Ptolemaeum et Aristobulum revera a Strabone usurpatos esse comprobatur mira quadam congruentia, quae cernitur inter Plutarchum et Arrianum:

<p>Arr. § 5 ὅτι τὴν Θερπειαν αὐ- ταῖς Συγχωρεῖ Μέξανδρος τὴν βα- σιλικὴν καὶ τὸν ἄλλον κόσμον καὶ καλεῖσθαι βασιλίσσας, ἐπεὶ οὐδὲ κατὰ ἔχθραν οἱ γενέσθαι τὸν κο- σμον πρὸς Λαρείον. ἀλλὰ ἐπέθ τῆς ἀρχῆς τῆς Λισίας διακε- πολεμίσθαι ἐνόμος.</p>	<p>Plut. Λαρεῖον γὰρ ἐπέθ ἡγεμονίας πολεμείν. ἐκείναις δὲ πάντα ὑπάρξειν. ῶν καὶ Λαρείον βασιλεύον- τος ἡξιοῦντο.</p>
---	---

1) Falsum de hac re iudicium protulit Vogelius l. l. p. 5.

Porro autem consentit Plutarchus cum Curtio III 12, 13 de Persis sepeliendis:

Plut. <i>θάψαι γὰρ ὅσους ἐβού- λοντο Περσῶν ἔδωκεν, ἐσθῆτι καὶ κόσμῳ χρησαμέναις ἐκ τῶν λαφύρων.</i>	Curt. matricque Darei per- mitti (scil. iubet), quos vellet patrio more sepeliret.
--	--

In Diodori ¹⁾ narratione (XVII 37 et 38) haec desunt; sed de alia quadam re consentit hic cum Plutarcho:

Plut. <i>θεραπέας τε καὶ τι- μῆς, ἣν εἶχον, οὐδ' ὀτιοῦν ἀφείλε, συντάξεις δὲ καὶ μεί- ζονας ἐκαρπούντο τῶν προ- τέρων.</i>	Diod. 38, 1 <i>τὴν μὲν θερά- πειαν αὐτῇ πᾶσαν τὴν δοθεῖ- σαν ὑπὸ Λαρείου παρέδωκεν, ἰδίαν δ' ἄλλην οὐκ ἐλάτ- τονα τῆς προυπαρχούσης προσεδώρησατο.</i>
--	--

Deinde loquitur Plutarchus de abstinentia Alexandri, de qua tacet Diodorus; eadem proferunt Curtius § 21 et 22 et Arrianus IV 19, ubi agitur de Roxane ab Alexandro in honestum matrimonium ducta. Fortasse haec ad opus conlectaneum redeunt, quia quae statim post exponuntur de eunucho illo cum Dareo conloquente ex eo hausta sunt.

Quibus expositis Plutarchum non unius scriptoris narrationem reddere adparet, sed ex diversis memoriis modo haec modo illa excerpisse, quae in artificiosam telam commiseret. Haec autem omnia eum ex ipsis primariis fontibus conlegisse quisnam sincera mente contendat?

c. 25, 1—3 iterum Dareum litteras ad Alexandrum misisse Arrianus refert. § 2 sic loquitur: *Παρμενίωνα μὲν λέγουσιν Ἀλεξάνδρῳ εἰπεῖν*, unde Schaeferus l. l. p. 439. 444 atque Vogelius p. 10 recte concluderunt, Arrianum adiisse opus conlectaneum, quam sententiam confirmat consensus, qui extat inter Arrianum et Plutarchi c. 29. Ab utroque Diodorus c. 54 et Curtius IV 5 singulis rebus dissentiunt. Ad quemnam auctorem Arriani memoria redeat, enucleari non poterit.

1) Conferas Diodori et Curtii narrationes: videbis priorem fabulae partem ad alium quandam, alteram ad eundem fontem redire.

Lib. III c. 2, 1—2 de Aristandri vaticinio; cf. p. 23 sq.

c. 3, 6 comparat Arrianus τὸν πλείονα λόγον cum Aristobuli et Ptolemaei memoria.

c. 10 consilium Parmenionis (Παρμενίων δὲ λέγουσιν ὅτι κτλ.) = Plut. c. 31; cf. Vogel. L. L. p. 10.

c. 27, 1—3 narratur Amyntan eiusque fratres proditionis accusatos causa iudicata absolutos esse (λέγουσι δὲ καὶ Ἀμύνταν κτλ.).

Lib. IV c. 8—14 de Cliti et Callisthenis caede; cf. Schoenium p. 39 sqq.; Vogel. p. 12 sq.

c. 19, 6—20, 3 de eunuchō cum Dareo conloquente.

c. 25, 1 dicitur de Aorno rupe; ait Arrianus καὶ λόγος ἐπὲρ αὐτῆς κατέχει οὐδὲ Ἡρακλεῖ τῇ Λιῶς ἄλωτὸν γενέσθαι τὴν πέτραν; tum § 2 Arrianus ipse disserit de fabulosa Herculis persona, § 3 verbo λέγουσιν addito natura et magnitudo rupis illius describitur. Strabonem hanc fabulam non ignorasse intellegimus ex libro XV p. 688.

Lib. V c. 1—2 agit Arrianus de Nysaeis: c. 1, 1 ἐν δὲ τῇ χῶρᾳ ταύτῃ — καὶ Νῦσαν πόλιν οἰκείσθαι λέγουσι; c. 2, 3 τὸν δὲ Ἄκουφιν ταῦτα ἀκούσαντα ἐπιμειδιάσθαι λέγεται τῷ λόγῳ; § 7 οἱ δὲ καὶ τάδε ἀνέγραψαν. De conloquio inter Alexandrum et Acuphin instituto consentit Plutarchus c. 58, quem redire ad Onesicritum Fraenkelius p. 139 et Vogelius p. 14 censuerunt; neque vero haec coniectura argumento sat probabili confirmatur. Deinde Fraenkelius contendit Arrianum hic ex Aristobulo hausisse; id quidem concedendum erit hunc de Nysaeis egisse, quia Arrianus ex eo haec profert VI 2, 3 τοὺς ἱππέας δὲ τοὺς Νυσαίους ἀποπέμκει ἐς τὴν Νῦσαν. Sed quaenam ad eum redeant, erui non poterit. Adiungit vero Arrianus narrationi de Nysaeis c. 3, 1—4 Eratosthenis iudicium de fabulis similibus confictis a Macedonibus; idem fecisse Strabonem ex libro XV p. 688 licet concludere.

c. 14, 4 οἱ δὲ μάχην λέγουσιν κτλ. Comparantur inter se vulgaris memoria de pugna Alexandri cum Pori filio commissa et ea quae Aristobulus et Ptolemaeus rettulerant.

c. 19, 5—6 οἱ δὲ λέγουσιν. Adferuntur quaedam de

nomine Bucephali explicando. Strabonem de hac re egisse videmus ex l. XV p. 698 § 29. Etiam fabula illa de Bucephalo ab Uxiis capto quae § 6 memoratur fonti tertio debetur; cf. enim Plut. c. 44.

Lib. VI c. 11, 1 (τὸ δὲ βέλος ἐξεκκῦσαι)—8; cf. p. 25 sq.

c. 24, 1—26, 5 de expeditione Gedrosiana; cf. p. 20 sq.

c. 28, 1—2 de bacchico itinere per Carmaniam facto.

Lib. VII c. 1, 2—3 οἱ δὲ καὶ τάδε ἀνέγραψαν. Simillime apud Curtium X 1, 17 expeditiones, quas Alexander sibi proposuerat, enumerantur, quam ob rem utriusque scriptoris memoria ad eundem fontem redire videtur.

c. 1, 4—3, 6 de variis philosophis; cf. p. 28 sq.

c. 4, 3 οὐ μὴν ἀλλὰ — λέγεται = Curt. X 1, 39.

c. 11, 9 εἶναι δὲ κατέχει λόγος τοὺς μετασχόντας etc.

c. 12 extrem. extat lacuna in Arriani codicibus; tamen eum locutum esse de Hephaestione et Eumene inter se conciliatis elucet ex verbis paucis quae perniciem effugerunt c. 13 init.: *τούτῳ τῇ λόγῳ ὑπέξαντα Ἡφαιστίωνα συναλλαγῆναι Εὐμένει, οὐκ ἐκόντα ἐκόντι.* Id vero suspicionem movet, quod oratione obliqua quam dicunt utitur Arrianus, id quod saepius solet facere in eis quae ex opere conlectaneo sumpta sunt. Atque Strabonem in sequentibus adhibitum esse adparet ex his: *ἐν ταύτῃ τῇ ὁδῷ καὶ τὸ πεδίον λέγεται ἰδεῖν Ἀλέξανδρον τὸ ἀνεμῆνον ταῖς ἵπποις ταῖς βασιλικαῖς*, in quibus manifestum est verba *ἐν ταύτῃ τῇ ὁδῷ* ad ea spectare, quae antea de Hephaestione et Eumene Arrianus narraverat. Narrationem autem ipsam de equis proditam ex vulgari petitam esse memoria, docet Diodorus, qui XVII 110, 6 eandem praebet. Etiam aliud accedit: in c. 14, quod item debetur fonti tertio, haec leguntur: *πρῶτον δὲ Εὐμένη ἄρξαι τοῦ σοφίσματος, ὄντινα ὀλίγῳ πρόσθεν ἔφραμεν ὅτι διηρέχθη πρὸς Ἡφαιστίωνα.* Illud *ἔφραμεν* verbum non premo, sed reliqua dilucide docent, dictum fuisse in opere conlectaneo de rixa Hephaestionis Eumenisque.

c. 13, 1 de equis Nysaeis. Tertium fontem adhibitum esse etiam inde evincitur, quod Herodotus laudatur.

c. 13, 2—6 de Amazonibus; cf. p. 32 sq.

c. 14 narratur Hephaestionis mors. Imprimis ex hoc capite, in quo diversissimas diversorum scriptorum memorias in unam congeriem conlectas invenimus, egregie indolem hypomnematum Strabonianorum perspicimus. De Plutarcho conferas Vogel. l. l. p. 16.

c. 15, 4—6 enumerantur complurium gentium legationes ad Alexandrum missae. Consentaneum est neque Ptolemaeum neque Aristobulum Bruttiorum Lucanorum Tyrrhenorum mentionem fecisse. Accedit, quod magnus extat consensus inter Arrianum et Diodorum c. 113, 2.

Arr. 4 καὶ Κελτοὺς καὶ Ἰβη-
ρας ὑπὲρ φιλίας δεησομένους,
ὧν τὰ τε ὀνόματα καὶ τὰς
σκευὰς τότε πρῶτον ὁφθῆναι
πρὸς Ἑλλήνων τε καὶ Μακε-
δόνων.

Diod. ἔτι δ' Ἰλλήριοι καὶ
τῶν περὶ τὸν Ἀδρίαν οἰκούν-
των οἱ πλείους, τὰ τε Θράκια
γένη καὶ τῶν πλησιοχώρων Γα-
λατιῶν, ὧν τότε πρῶτον τὸ
γένος ἐγνώσθη παρὰ τοῖς Ἑλ-
λησιν.

Inde efficio a Strabone de hac re adhibitum esse eum ad quem Diodorus redit auctorem. De Aristo et Asclepiade hoc loco laudatis iam diximus (p. 12. 15).

c. 17, 2 de Beli templi magnitudine: οἱ μὲν λέγουσιν — οἱ δέ; cf. p. 50.

c. 18, 6 καὶ μὲν δὴ καὶ ὑπὲρ Καλάνου — τοῖοσδε τις ἀναγέγραπται λόγος.

c. 19, 1—2 rursus agitur de legationibus et nunc quidem de Graecis; etiam hic Arrianum pendere ex Strabone est in propatulo. Dicit enim: ὑπὲρ ὧτων μὲν ἕκαστοι πρεσβευσόμενοι οὐκ ἀναγέγραπται, deinde ἀποπέμψαι ὀπίσω λέγεται, denique εἰκόνας τὰς χαλκᾶς οὕτω λέγεται ἀπενεχθῆναι. Tum explicat credere se legatos illos missos esse, ut Alexandrum coronarent eique victorias cum alias tum maxime Indicas gratularentur, quod ideo contendit, quia videbat postea alios quoque Graecos ob eandem causam legatos misisse; cf. c. 23, 2. Oblitus vero est Arrianus se iam priore quodam

loco (III 16, 8) narrasse statuas Harmodii et Aristogitonis a Xerxe ereptas regem Athenas remisisse.

c. 22, 2—5 de diademate Alexandri; cf. p. 16 sq.

c. 24, 2 οἱ δὲ καὶ τῶν ἐν φυλακῇ ἀδέσμων ὄντα λέγουσιν.

c. 24, 4 (δοῦναι δὲ λέγεται — τὸν κῶμον).

c. 25—26, 3 deprehendimus fragmentum τῶν βασιλειῶν ἐφημερίδων, quo narrantur Alexandri aegroti dies extremi; eundem fontem Plutarchus de regis morbo et morte adhibuit c. 76, qui laudat diaria regia etiam c. 23, 2. Schoenius quidem contenderat et Arriani et Plutarchi fragmentum ab eodem die capere initium, quam sententiam falsam esse ostendit Plewius in annal. philol. vol. 103 (1871) p. 533; monuit enim Plutarchi diem primum respondere Arriani diei alteri. Facile vero demonstrari potest, quomodo factum sit, ut Plutarchus primum diem omitteret. Etenim si Plutarchum et Arrianum diligentius contuleris, ea quae Arrianus sub die primo profert iam antea c. 75 a Plutarcho commemorata esse videbis.

Arr. c. 24, 4 ἀπὸ δὲ τοῦ πότου αὐτὸν μὲν ἀπαλλάττεσθαι ἐθέλειν ἐπὶ κοιτῶνα εἰσὶν οἱ ἀνέγραψαν· Μήδιον δὲ αὐτῷ ἐντυχόντα — δεηθῆναι κωμάσαι παρὰ οἱ· γενέσθαι γὰρ ἂν ἡδὺν τὸν κῶμον.

c. 25, 1 καὶ αἱ βασίλειοι ἐφημερίδες ὡς ἔχουσι· πίνειν παρὰ Μηδίῳ αὐτὸν κωμάσαντα· ἔπειτα ἐξαναστάντα καὶ λουσάμενον καθεύδειν τε καὶ αὖθις δειπνεῖν παρὰ Μηδίῳ καὶ αὖθις πίνειν πόρρω τῶν νυκτῶν. ἀπαλαχθέντα δὲ τοῦ πότου λούσασθαι· καὶ λουσάμενον ὀλίγον τι ἐμφραγεῖν καὶ καθεύδειν αὐτοῦ, ὅτι ἤδη ἐπύρεσσαν.

Plut. c. 75 ἐστιάσας δὲ λαμπρῶς τοὺς περὶ Νέαρχον, εἶτα λουσάμενος, ὥσπερ εἰώθει μέλλων καθεύδειν, Μηδίου δεηθέντος ὄχετο κωμασόμενος πρὸς αὐτόν· κακεῖ πινὼν ὅλην τὴν ἐπιούσαν ἡμέραν ἤρξατο πυρέττειν.

c. 76 ὀγδόῃ ἐπὶ δεκάτῃ Δαισίου μηνὸς ἐκάθευδεν ἐν τῷ λουτρῶνι διὰ τὸ πυρέξαι.

Quia igitur iam capite praecedenti Plutarchus narraverat Alexandrum ad Medii epulas sese contulisse, noluit hoc repe-

Potamo Lesbios quando fuerit 35.
 Ptolemaeus praecipue res bellicas tractat 4; rerum geographicarum minus curiosus 5. 54; commemorat Acesinis latitudinem, *ibid.*; num narraverit prodigia 59; Aristandri vaticinia memorat 61 sq.; Hammonis sacerdotes adulatur 59. 69; Alexandri corpus in Aegyptum transportat 68; omen quoddam Seleuco interpretatur 69; utitur verbis *καὶ συνέβη οὕτως ὅπως εἴκαζεν* 72; versum quendam mentione quasi indignum omittit 53.
 Sardanapali monumentum 48. 51.
 Seleucus, eius aetas 17; de urbibus ab eo conditis 18 sq.
 Seneca Sotionis discipulus 35.

Sotio philosophus a Plutarcho laudatus 35.

Strabo Alexandri rerum historiam scripsit 14 sq.; de libris geographicis hypomnematorum historicorum fragmenta continentibus, *ibid.*; qua ratione usus opera sua historica composuerit 15. 36; hypomnemata historica post Alexandri historiam conscripsit 19. 49; unde hypomnemata historica initium ceperint 19; ab Appiano adhibitus 18. 19. 49; Argonautarum expeditionem saepius tangit 19; lubenter laudat Homerum 24.

Timagenes a Strabone refellitur 27; a Curtio laudatur, *ibid.*

ὑπομνήματα 36.

INDEX LOCORUM ARRIANEORUM

	pagina		pagina
praef.	6	29, 1	73
I 1, 8	66	5	73
1—6	55	II 1—2	70
2, 7	36	3, 2—7	75
7—8; 9, 9—10	55	4	70
8, 1	37	5, 2—4	48. 51 sq.
9, 10	75	5—9	70
11, 1—2	61	6—12, 2	70
11, 3—6	55	7, 4—11	75
11, 6—12, 1	75	11, 8	37
12, 6—16, 7	71	12, 3—8	75
12, 10	75	13	70
16, 3	75	17—24	64
16, 4	56. 71	18, 1	64
17—23	71	24, 6	52
24	69	25, 1—3	77
25	67	26—27	67
26	71	III 1	72
27—28	72	2, 1—2	23 sq.
29	69	3—7	70

	pagina		pagina
III 3, 3	37	28, 1	78
5-6	45. 59. 78	V 1-2	78
4	44	3, 5-6	62. 73
5	8. 44 sq.	5, 1	43
6	70	8, 4-17, 3	56
7, 1-5	72	12-18, 1	74
7, 6-15, 7	65	14	6
10	78	14, 4	78
11, 3-7	38	18, 4-19, 3	73
13, 6	66	19, 4-5	74
15, 1-2	66	5-6	78
16	70	20, 1-29, 5	56
17, 6	46	20, 2	45
18	72	21, 8	5
19-22	72	28, 4	37. 62
23	8 sq.	VI 1-5	38 sq. 50
24	72	1, 2	38
25	70	2, 3	41 adn. 1
26, 1	47	4	6. 38
27, 1-3	78	4, 2	38
4-5	73	5, 2	43
28 30	53 sq.	6-11, 1	56 sq.
28, 5	38	10, 1	37
29, 2	38	11, 6	52
30, 5	45	19, 5	52
IV 1-3	73	22, 4	37
3, 5	45	27	44
4	61 sq.	28, 1-3	44. 79
4, 9	66	28, 3-30, 3	57
5	45. 73	28, 4	42
6-7	6. 38. 45. 54 sq.	29	37
8-14	78	VII 1, 1	74
14, 3	12	2-3	79
15, 1-6	73	1, 5-3, 6	28 sq.
8	63	4, 1 3	74
16-17	73	3	79
18, 1-3	71	4	45
18, 4-22, 2	73	6	74
19	77	7	57
19, 6-20, 3	78	8-12	75
22, 3-30, 7	56	11	25 sq.
25, 4	36	11, 9	79

	pagina		pagina
VII 12	79	21—23	22
13, 1	79	22	16 sq. 51
2—5	32 sq.	23	75
14	80	24	58
15, 1—3	73	24—26	22. 44
4—6	80	24, 1	37
5	12	1—3	20
16—17	48 sq.	2	81
18	37	4	81
18, 6	80	25—26, 3	81. 82
19, 1—2	80	26, 1—3	22
19, 3—22, 1	58	27	82
19, 6	52	28, 1	37
20, 1—2	48	28—30	37
5	37		

TABULA ARGUMENTI

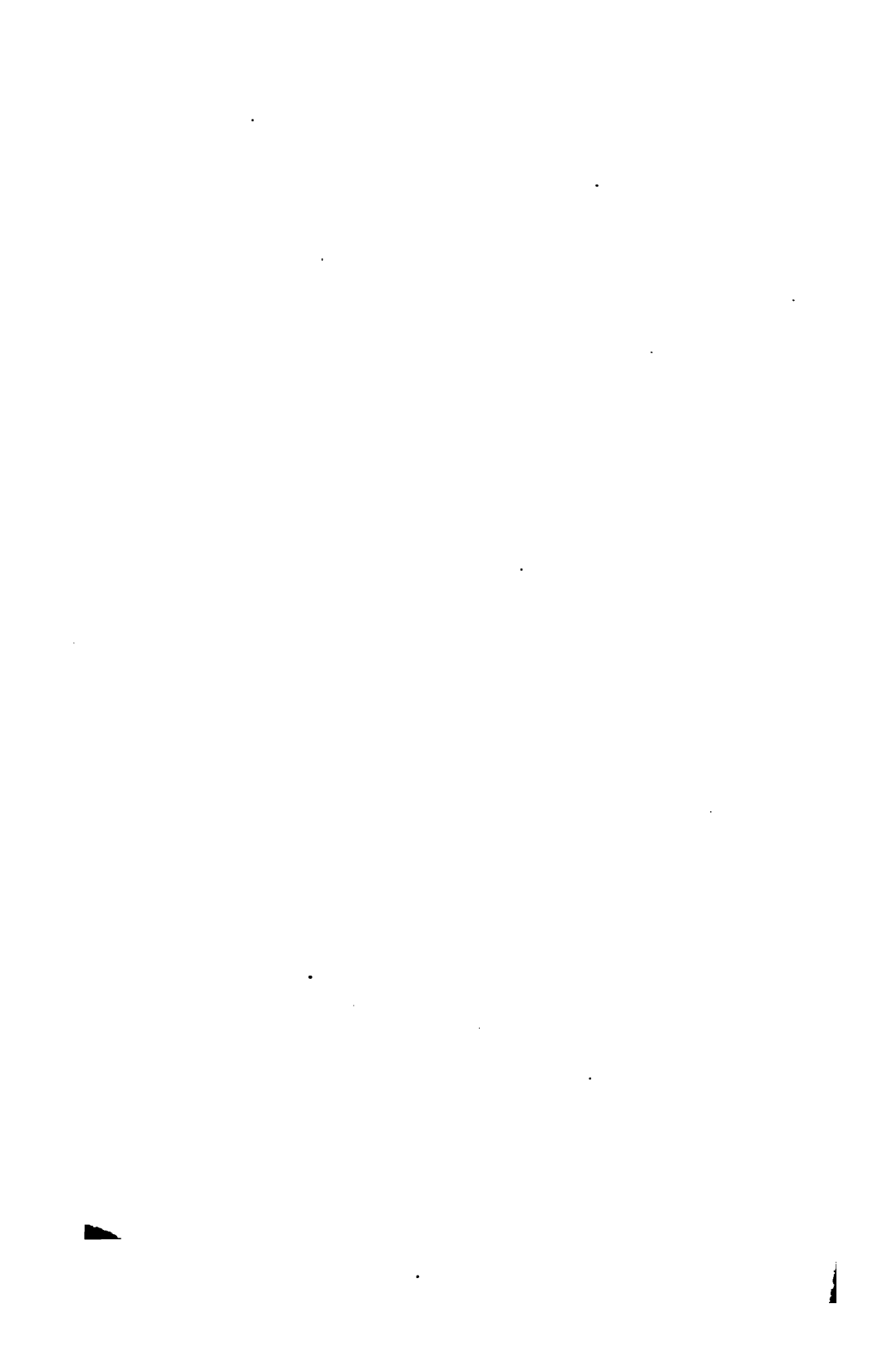
	pagina
Praefatio	3—4
I De singulis Arriani fontibus	4—36
De Ptolemaeo et Aristobulo	4—6
De ratione inter Arrianum et Curtium intercedente	6—9
De Strabone communi Arriani et Plutarchi auctore	10—36
II De ratione qua usus Arrianus auctores adhibuit	36—55
Quomodo et quando auctores laudaverit	36—50
Qua diligentia auctores exscripserit	50—52
Quomodo eorum memorias composuerit	53—55
III De Anabasi inter Ptolemaeum Aristobulum Stra- bonem distribuenda	55—82
Quaenam partes Ptolemaeo et Aristobulo adtribuantur certis prolatis argumentis	55—58
Quaenam partes maiore cum probabilitate deriventur	
A ex Ptolemaeo	58—73
1. de Aristandri vaticiniis	58—60
2. loci Arrianei cum Curtio conspirantes	69—71
3. loci rerum bellicarum descriptionem continentes	71—73
B ex Aristobulo	73—75
Loci ex Strabonis hypomnematis sumpti	75—82
Index rerum	83—84
Index locorum Arrianeorum	84—86

DE DIOSCURIDIS
ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΠΑΡ ΟΜΗΡΩΙ ΝΟΜΩΝ
LIBELLO

SCRIPSIT

ROBERTUS WEBER.

FRAGMENTA

Praemittere commentationi aptum visum est ipsas collectas et dispositas Dioscuridei περὶ τῶν παρ' Ὀμήρω νόμων libelli reliquias, ut ad fragmentorum hos numeros versusque remittere liceat eos qui dissertationem nostram legent.

I.

Suidas s. v. Ὀμηρος (<>) et Athenaei epitomā I 8°
(Ὅτι Διοσκουρίδης ἐν τοῖς παρ' Ὀμήρω νόμοις φησὶν ὡς ὁ ποιητής) ὁρῶν τὴν σωφροσύνην οἰκιοτάτην ἀρετὴν οὖσαν τοῖς νέοις καὶ πρώτῃν, ἔτι δὲ ἀριόττουσαν καὶ πάντων τῶν καλῶν χορηγὸν οὖσαν, βουλόμενος ἐμφῦσαι πάλιν αὐτὴν ἀπ' ἀρχῆς 5 καὶ ἐφεξῆς, ἵνα τὴν σχολὴν καὶ τὸν ζῆλον ἐν τοῖς καλοῖς ἔργοις ἀναλίσκωσι καὶ ὧσιν εὐεργετικοὶ καὶ κοινωνικοὶ πρὸς ἀλλήλους, εὐτελεῖ κατεσκεύασε πᾶσι τὸν βίον καὶ αὐτάρκη, λογιζόμενος τὰς ἐπιθυμίας καὶ τὰς ἡδονὰς ἰσχυροτάτας γίνεσθαι (καὶ πρώτας ἔτι τε καὶ ἐμφύτους τὰς) περὶ ἔδωδῃν καὶ 10 πόσιν, τοὺς δὲ διαμεμενηκότας ἐν εὐτελείᾳ εὐτάκτους καὶ περὶ τὸν ἄλλον βίον γίνεσθαι ἐγκρατεῖς. ἀπλήν οὖν ἀποδέδωκε τὴν δίαίταν πᾶσι καὶ τὴν αὐτὴν ὁμοίως βασιλεῦσιν ἰδιώταις, νέοις πρεσβύταις, <λέγων·

παρὰ δὲ ξεστὴν ἐτάννουσε τράπεζαν

15

σίτον δ' αἰδοίῃ ταμίῃ παρέθηκε φέρουσα (η 174).

δαίτρος δὲ κρειῶν πίνακας παρέθηκεν ἀείρας (α 141),

12 sqq. [Plut.] Vit. Hom. c. 205 φανερός δέ ἐστι καὶ τὴν λιτὴν δίαίταν ὑγιεινὴν ὑπολαμβάνων. πεποιήκε γὰρ τοὺς

1 sqq. Optime Kaibelius textum restituit.

καὶ τούτων ὀπτιῶν καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ βοείων· παρὰ δὲ ταῦτα οὔτε ἐν ἑορταῖς οὔτ' ἐν γάμοις οὔτ' ἐν ἄλλῃ συνόδῳ παρατίθῃσιν οὐδέν, καίτοι πολλάκις τὸν Ἀγαμέμνονα ποιήσας δειπνίζοντα τοὺς ἀρίστους· καὶ οὐ Θρία καὶ κἀνδύλον καὶ ἄμψας
 5 μελίπηκτά τε τοῖς βασιλεῦσιν ἐξαίρετα παρατίθῃσιν Ὀμηρος, ἀλλ' ἀφ' ὧν εὐ' ἔξειν ἔμελλον τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν. Αἴαντα οὖν μετὰ τὴν μονομαχίαν νώτοισι βοῶν γέραιρεν ὁ Ἀγαμέμνων (H 321)· καὶ Νέστορι δ' ἤδη ὄντι γηραιῷ (γ 33) καὶ Φοίνικι (I 215) κρέας ὀπτιὸν δίδωσι, ἀριστῶν ἡμᾶς τιῶν ἀτάκτων ἐπι-
 10 θυμιῶν. καὶ Ἀλκίνοους δὲ ὁ τὸν τρυφερὸν ἡρημένος βίον (τοὺς τρυφερωτάτους ἑστιῶν Φαίακας καὶ τὸν Ὀδυσσεά ξενίζων, ἐπιδεικνύμενος αὐτῷ τὴν τοῦ κήπου κατασκευὴν καὶ τῆς οἰκίας καὶ τὸν αὐτοῦ βίον, τοιαύτας παρατίθεται τραπέζας). καὶ Μενέλαος δὲ τοὺς τῶν παιδῶν γάμους ποιούμενος (καὶ τοῦ
 15 Τηλεμάχου πρὸς αὐτὸν παραγενομένου)

νώτα βοός παρέθηκεν

(ὄπτ' ἐν χερσὶν ἐλών), τὰ δ' αὖ οἱ γέρα πάρθεσαν αὐτῷ (δ 64).

καὶ Νέστωρ δὲ βόας θύει Ποσειδῶνι παρὰ τῇ θαλάσῃ διὰ τῶν φιλιτάτων καὶ οἰκειοτάτων τέκνων, βασιλεὺς ὦν καὶ πολ-
 20 λούς ἔχων ὑπηκόους, (τάδε παρακελεύόμενος·

ἀλλ' ἄγ', ὃ μὲν πεδίονδ' ἐπὶ βοῶν ἴτω (γ 421)

ἤρωας ὀπτοις κρέασι χρωμένους, περιελὼν τὴν περὶ τὰ βρώματα περιεργίαν.

1 sqq. Dio Chrysost. II 87 R εὐωχεῖ γε μὴν ἀπὸ κρεῶν
 25 τοὺς ἤρωας (ὀπτῶν), καὶ τούτων βοείων, δῆλον ὅτι ἰσχυρός, οὐχ ἠδονῆς ἕνεκεν. τὸν γοῦν Ἀγαμέμνονα τὸν συμπάντων βασιλέα καὶ πλουσιώτατον βοῶν αἰετῶν φησι θύειν καὶ ἐπὶ τούτων καλεῖν τοὺς ἀρίστους. καὶ τὸν Αἴαντα μετὰ τὴν νίκην φιλοφρονεῖται τοῖς νώτοις τοῦ βοός.

ANCTORES 1 sqq. Plato de re publ. 404^c.

18 sqq. Corpus peripat.: Porph. quaest. ad γ 411. 412; Athen. XIV 660^{b,c}.

20 cf. Kaibel. Herm. XXII 331.

25 ὀπτῶν fortasse inserendum censuimus.

καὶ τὰ ἐξῆς)· ὀσιωτέρα γὰρ αὐτῆ ἢ θυσία θεοῖς καὶ προσφιλεστέρα ἢ διὰ τῶν οἰκείων καὶ εὐνουστάτων ἀνδρῶν.

Athen. I 9^c Πρίαμος δὲ παρὰ τῷ ποιητῇ καὶ ὀνειδίξει τοῖς υἱοῖς ἀναλλασκουσι τὰ μὴ νενομισμένα·

ἀργῶν ἢ δ' ἐρίφων ἐπιδήμιοι ἀρπακτῆρες (Ω 262). 5

II.

Athen. I 9^b καὶ τοὺς μνηστῆρας ὕβριστὰς ὄντας καὶ πρὸς ἡδονὰς ἀνειμένους οὔτε ἰχθύς ἐσθλόντας ποιεῖ οὔτε ὄρνιθας οὔτε μελλίπηκτα, περιελὼν παντὶ σθένει τὰς μαγειρικὰς μαγανείας, . . . ὣν ἡ κατασκευὴ περιεργότερα.

Athen. I 9^d Ἑλλήσποντον δὲ Ὀμηρος ἰχθυόεντα προσ- 10
αγορεύων (I 360) καὶ τοὺς Φαλακας πλωτικωτάτους ποιῶν καὶ ἐν τῇ Ἰθάκῃ εἰδὼς λιμένας πλείους καὶ νήσους προσεχεῖς πολλὰς, ἐν αἷς ἰχθύων ἐγένετο πλῆθος καὶ ἀγρίων ὄρνιθων, καὶ εἰς εὐδαιμονίαν δὲ καταριθμῶν τὸ τὴν θάλασσαν ἰχθύς παρέχειν, ὅμως τούτων οὐδὲν οὐδένα ποιεῖ προσφερόμενον. 15

6 sqq. Dio Chrysost. II 87 R ἰχθύων δὲ οὐδέποτε γενομένων αὐτοῖς ἐποίησε καὶ ταῦτα ἐπὶ θαλάττης στρατοπεδεύοντας, καίτοι τὸν Ἑλλήσποντον, ὡπερ ἐστίν, ἰχθυόεντα ἐκάστοτε καλῶν. πάνν γὰρ ὀρθῶς αὐτὸ τοῦτο ἀπεμνημόνευσεν ὁ Πλάτων. ἀλλ' οὐδὲ τοὺς μνηστῆρας ἰχθύσιν ἐστιᾶ, σφόδρα 20
ἀσελγεῖς καὶ τρυφεροὺς ὄντας, ἐν Ἰθάκῃ καὶ ταῦτα ἐστιωμένους.

Plut. quaest. conviv. VIII 8 III 13 ὅθεν Ὀμηρος οὐ μόνον τοὺς Ἑλληνας ἰχθύων ἀπέχομένους πεποίηκε περὶ τὸν Ἑλλήσποντον στρατοπεδεύοντας, ἀλλ' οὐδὲ ἀβροβλοῖς Φαλαξίν οὐδὲ 25
τοῖς ἀσώτοις μνηστῆραϊν, ἀμφοτέροις οὔσι νησιώταις, θαλάττιον παρατέθεικεν ὄψον.

Plut. quaest. conviv. IV 4 III 4 οἱ γοῦν ἥρωες εὐτελοῦς καὶ λιτῆς ἐθάδες ὡσπερ ἀσκηταὶ διαίτης ὄντες, καὶ τῆς τροφῆς πᾶσαν ἡδονὴν ἐπίθετον καὶ περιεργὸν ἀφελόντες, ὡς 30
μηδ' ἰχθύσι χηρῆσθαι παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον στρατοπεδεύοντες, οὐχ ὑπέμειναν κτλ.

III.

Athen. I 9^d καὶ μὴν οὐδ' ὀπώραν παρατίθησιν τινι καί-
περ οὔσαν πολλήν καὶ ἥδιστα ταύτης μνημονεύων καὶ πάντα
χρόνον παρασκευάζων ἀθάνατον· ὄγγη γάρ, φησίν, ἐπ' ὄγγη
(η 120) καὶ τὰ ἐξῆς.

IV.

- 5 Athen. I 9^e ἀλλὰ μὴν οὐδὲ στεφανομένους οὐδὲ μυρου-
μένους ποιεῖ ὥσπερ οὐδὲ θυμιώνας, ἀλλὰ πάντων τούτων
ἀπολομένους τοὺς ἀνθρώπους εἰς ἐλευθερίαν καὶ αὐτάρχειαν
ἐξαιρεῖται τοὺς πρώτους. καὶ θεοῖς δὲ ἀπλήν ἀποδίδωσι
δαιταν νέκταρ καὶ ἀμβροσίαν. καὶ τοὺς ἀνθρώπους δὲ ποιεῖ
10 τιμῶνας αὐτοὺς ἀπὸ τῆς διαίτης, ἀφελῶν λιβανωτῶν καὶ
σμύρναν καὶ στεφάνους καὶ τὴν περὶ ταῦτα τρυφήν.

V.

- Athen. I 9^f καὶ τῆς ἀπλῆς δὲ ταύτης διαίτης οὐκ ἀπλί-
στως ἀπολαύοντας παρίστησιν, ἀλλ' ὡς οἱ κράτιστοι τιῶν
λατρῶν ἀφαιρεῖ τὰς πλησιμονάς,
15 αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἐδητίος ἐξ ἔρον ἔντο (α 150)
καὶ τὴν ἐπιθυμίαν πληρώσαντες οἱ μὲν ἐξώρμων ἐπὶ μελέτην
ἀθλητικὴν δίσκοισι τερπόμενοι καὶ αἰγανέαις (δ 626), τῇ παιδιᾷ
τὸ πρὸς σπουδὴν ἐμμελετῶντες· οἱ δὲ κίθαριδῶν ἠκροῶντο
τὰς ἥρωικὰς πράξεις ἐν μέλει καὶ ῥυθμῷ ποιούντων.

- 20 Iulian. Misop. 452, 5 H. τὸ γὰρ καὶ ἰχθύων καὶ ὀρνι-
θίων λόγον ποιεῖσθαι πέρα τρυφῆς εἶναι καὶ ἧς οὐδὲ τοῖς ἐν
Ἰθάκῃ μνηστῆρσι μετὴν ἀσελγείας.

- 16 sqq. [Plut.] l. l. c. 207 ὅπως δὲ καὶ γυμνασίοις χρῆ-
σθαι παραγγέλλει, φανερὸν ἐκ πολλῶν. αἰὶ γὰρ πονοῦντας
25 ποιεῖ, τοὺς μὲν ἐν τοῖς προσίχοισιν ἔργοις, τοὺς δὲ δι' ἐπι-
τηδευμάτων. ὅποτε καὶ τοὺς μάλιστα τῇ ἡδοναθελείᾳ κεχρη-

ANCTORES 5 sqq. Aristarchus ad N 736.

8 fort. τοὺς πρώτους (ἄους) var. lect. v. τοὺς ἀνθρώπους (άνους);
itaque τοὺς πρώτους delendum? Wachsmuthius.

Athen. I 24^b καὶ δίσκοις δὲ καὶ ἀκοντίοις μετὰ τινος
συμμετρίας ἔχρῶντο·

δίσκοισιν τέρποντο καὶ αἰγανέησιν ἰέντες (δ 626)·
τὸ γὰρ τέρπον τὴν κακοπάθειαν κουφίζει.

VI.

Athen. I 24^c καὶ ἐπὶ κυνηγεία δὲ ἑξίασιν οἱ νέοι πρὸς 5
μελέτην τῶν πολεμικῶν κινδύνων καὶ ἐπὶ θήρας παντοίας,
ἀφ' ὧν ἑωμαλεώτεροι καὶ ὑγιεινότεροι διατέλουν, [ὡς] ὅτε
'πυργηδὸν σφέας αὐτοὺς ἀρτύνουσι καὶ ἀντίον ἰστάμενοι ἀκον-
τίζουσιν' (M 43).

VII.

Athen. I 24^c ἴσασι δὲ καὶ λουτρὰ ἄκη πόνων παντοία, 10
κόπον μὲν θαλάττῃ λύντες, ἣ μάλιστα τοῖς νεύροις ἐστὶ πρόσ-
φορος, ἀναχαλῶντες δὲ ταῖς ἐμβάσεσι τὰς τῶν μυῶν συντά-
σεις, εἰτ' ἐπαλείφοντες λίπα πρὸς τὸ μὴ ξηρανθέντος τοῦ
ὑδατος ἀπεσκληρυμμένα γίνεσθαι τὰ σώματα. οἱ γοῦν ἀπὸ
τῆς σκοπιῆς ἐπανελθόντες 'ἰδρῶ πολλὸν ἀπενίζοντο θαλάσση 15
κνήμας ἠδὲ λόφον ἀμφὶ τε μηρούς' (K 572. 73.), καὶ οὕτως
ἀναψύξαντες

ἔς ρ' ἀσαμίνθους βάντες ἐυξέστας λουσάντο.

τῶ δὲ λοεσσαμένῳ καὶ ἀλειψαμένῳ λίπ' ἐλαίῳ

δείπνῳ ἐφιζανέτην. (x 576 sqq.)

20

μένους Φαίλακας καὶ τοὺς ἀσώτους μνηστῆρας γυμναζομένους
εἰσάγει. καὶ πόνους μὲν τοὺς αὐτάρχεις αἰτίους ὑγείας ὄντας
νομίζει.

10 sqq. [Plut.] l. l. c. 209 καὶ ὅπου δὲ λουτρὰ καὶ χρῆ-
ματα, ὡς ἐπὶ τοῦ Διομήδους καὶ Ὀδυσσεῶς ἐκ τῆς νυκτηγε- 25
σίας ἀνακομισθέντων (K 572 sqq.). καὶ γὰρ οἶαν ὠφέλειαν ἔχει
τὰ λουτρὰ διὰ τούτων μάλιστα δηλοῖ

Θυμῆρες κεράσασα κατὰ κρατὸς τε καὶ ὤμων (x 362).

7 ὡς del. Wilamowitzius.

18 sqq. versus restituimus.

ἔστι δὲ καὶ τρόπος ἕτερος καμάτων λύσεως ἐκ τῶν κατὰ κεφαλῆς καταιονήσεων·

Θυμῆρες κεράσασα κατὰ κρατός τε καὶ ὤμων (κ 362).

VIII.

Dio Chrysost. II 87 R ἔοικέ γε μὴν καὶ τὰ περὶ κοί-
 5 τήν καὶ τὴν καθ' ἡμέραν διαίταν ἱκανὸς εἶναι παιδεύειν Ὀμη-
 ρος. τὸν γοῦν Διομίδην πάνυ στερεῶς κατέκλινεν ἐπὶ
 βύρσης ἀγραύλου βοός, (κίχλη περιστῆσας τὰ δόρατα ὀρθὰ
 ἐπὶ σαυρωτῆρος, οὐ κόσμου χάριν, ἀλλ' ἔτοίμα λαβεῖν).

IX.

Athen. I 18^a ἐς τὸ πρέπον δὲ Ὀμηρος ἀφορῶν τοὺς
 10 ἥρωας οὐ παρήγαγεν ἄλλο τι δαινυμένους ἢ κρέα καὶ ταῦτα
 ἑαυτοῖς σκευάζοντας. οὐ γὰρ ἔχει γέλωτα οὐδ' αἰσχύνην ὀψαρ-
 τύοντας αὐτοὺς καὶ ἔβροντας ὄραν. ἐπετήδειον γὰρ τὴν αὐτο-
 διακονίαν καὶ ἐκαλλωπίζοντο. φησὶ Χρύσιππος, τῇ ἐν τού-
 τοις εὐστροφίᾳ. Ὀδυσσεὺς γοῦν δαιτρεῦσαι τε καὶ πῦρ
 15 νηῆσαι ὀίος οὐκ ἄλλος δεξιὸς εἶναι φησι (ο 322). καὶ ἐν
 Λιταῖς δὲ Πάτροκλος καὶ Ἀχιλλεὺς πάντα εὐτρεπίζει (I 202.

φανερὸν οὖν, ὅτι ἐντεῦθεν ἔχοντα τὴν ἀρχὴν τὰ νεῦρα, εἰκότως
 ἀπ' αὐτῶν καὶ τὴν ἴασιν τοῦ κόπου λαμβάνει.

12sq. Aelianus var. hist. VII 5 καὶ Λαέρτης δὲ αὐτορ-
 20 γῶν ὑπὸ τοῦ παιδὸς πεφώραται καὶ φυτόν ξύων, καίτοι γη-
 ράσκων βαθύτατα. ὁμολογεῖ δὲ καὶ Ὀδυσσεὺς αὐτὸς πολλὰ
 εἰδέναί καὶ τεχνίτης αὐτῶν εἶναι

δοητοσύνη οὐκ ἂν μοι ἐρίσσειεν βροτὸς ἄλλος

πῦρ τ' εὐ νηῆσαι, διὰ τε ξύλα δανὰ κεάσσαι (ο 321 sq.).

25 καὶ τὴν σχεδίαν δὲ οὐ δεηθεὶς ναυπηγῶν, ἀλλὰ δι' ἑαυτοῦ
 τὴν ταχίστην εἰργάσατο. καὶ Ἀχιλλεὺς δέ, τρίτος ὢν ἀπὸ τοῦ

ANCTORES 4sq. Corp. perip. (?): scholia Ven. A ad I 661,
 Ven. B ad K 75.

12sq. Chrysippus: Dio Chrysost. LXXI 378 R n, schol.
 Ven. A et B ad Θ 53, Aristarch. ad Γ 261.

209). καὶ Μενελάου δὲ τελούντος γάμους ὁ νυμφίος Μεγαπένθησ οἰνοχοεῖ (ο 141).

X.

(Dio Chrysost. II 87 R δεῖ δὲ τοῦ ποιητοῦ τὰ μὲν ὡς συμβουλευόντος καὶ παραινούντος ἀποδέχεσθαι, τὰ δὲ ὡς ἐξηγουμένον μόνον, πολλὰ δὲ ὡς ὄνειδίζοντος καὶ καταγελῶντος.) 5

XI (cf. I).

Athen. I 16° οἶδε δ' Ὀμηρος καὶ ποικίλας ἐδωδᾶς· λέγει γοῦν (ζ 76) 'ἐδωδὴν παντοίην' καὶ (γ 480) 'ὄψα οἶα ἔδουσι διοτρεφέες βασιλῆες'.

Athen. I 25^a ὅτι δὲ καὶ ἐφθοῖς ἐχρῶντο κρέασιν ἐμφανίζει ἐν οἷς λέγει· 10

ὡς δὲ λέβησ ζεῖ . . .

κνίσση μελδόμενος ἀπαλοτρεφέος σιάλοιο (Φ 362 sq.). καὶ ὁ κατ' Ὀδυσσεῶσ ἀφειδὲσ ποῦσ βοῶσ (ν 299) τοῦτου σημειῶν· πόδα γὰρ βόειον οὐδεῖσ ὀπτᾶ. καὶ τὸ (α 141) 'κρειῶν δὲ πίνακασ παρέθρηκεν αἶρας παντοίων' οὐ μόνον τὴν τῶν 15 κρεῶν ἐξαλλαγὴν δηλοῖ, ὡς ὀρνίθεια, χοίρεια, ἐρίφεια, βόεια λέγων, ἀλλὰ τὴν σκευασίαν ὡσ ποικίλην ἔχοντα καὶ οὐ μονοειδῆ ἀλλὰ περιττὴν. ὡσ ἀνακίπτειν τὰσ Σικελικὰσ καὶ Συβαρικὰσ

Διὸσ, αὐτὸσ διακόπτει τὰ κρέα, δεῖπνον τοῖσ παρὰ τῶν Ἀχαιῶν ἀφικόμενοισ πρέσβεσιν εὔτρεπισαι σπεύδων. 20

14 sqq. Dio Chrysost. II 88 R ταῦτα δὲ λέγει διδάσκων καὶ παραινῶν ὡσ δεῖ καὶ τραπέζης ἐπιμελεῖσθαι τοῦσ ἀγαθοῦσ, ἐπεὶ τροφῆσ γε παντοίασ καὶ πολυτελείασ οὐκ ἐτύγχανεν ἄπειροσ ὤν, ὡστε τοῦσ περὶ ταῦτα νῦν ἐπτοημένουσ Πέρσασ καὶ Σύρουσ καὶ τῶν Ἑλλήνων Ἰταλιώτασ καὶ Ἴωνασ μηδὲ ἐγγῶσ 25 ἐφικνεῖσθαι τῆσ παρ' Ὀμήρῳ χορηγίασ καὶ ἀβρότῆτοσ.

ΑΥΣΤΟΡΕΣ 3 sqq. cf. Stoicorum interpretandi rationem apud Dionem Chrysost. LIII 276 R II.

9 sqq. Aristarchus ad Φ 362.

18 καὶ Ἰταλικὰσ glossam del. Kaibelius.

26 ἀφικνεῖσθαι codd.: corr. Reiskius.

τραπέζας, ἤδη δὲ καὶ Χίος. μαρτυροῦνται γὰρ καὶ Χίοι οὐκ ἔλαττον τῶν προειρημένων ἐπὶ ὄψαρτυτικῇ. Τιμοκλῆς·

Χίοι πολὺ

ἄριστ' ἀνευρήκασιν ὄψαρτυτικῆν.

XII (cf. II).

- 5 Athen. I 13^a καὶ ἰχθύσι δὲ "Ὀμηρος ποιεῖ χρωμένους τοὺς τότε καὶ ὄρισι. κατὰ γοῦν τὴν Θρινακίαν οἱ Ὀδυσσεῶς ἑταῖροι θηρεύουσιν·

ἰχθύς ὄρνιθός τε φίλας θ' ὅ τι χεῖρας ἴκοιτο
γναμπτοῖς ἀγκίστροισιν (μ 331).

- 10 οὐ γὰρ ἐν τῇ Θρινακίᾳ ἐκεχάλευτο τὰ ἀγκίστρα, ἀλλ' ἐπετρέροντο ἐν τῷ πλῆθι δηλονότι· ὥστε ἦν αὐτοῖς θήρας ἰχθύων ἐπιμέλεια καὶ τέχνη. εἰκάζει δὲ καὶ τοὺς ὑπὸ Σκύλλης ἀρπαζόμενους Ὀδυσσεῶς ἑταίρους ἰχθύσι προμήκει θάβδω ἀλισκομένους καὶ θύραζε ριπτομένοις (μ 251).

- 15 Athen. I 25^b ὅτι δὲ καὶ ἰχθύς ἦσθιον Σαρπηδῶν δηλονότι (E 487), ὁμοίων τὴν ἄλωσιν πανάγρου δικτίου θήρα. καίτοι Εὐβουλος κατὰ τὴν κωμικὴν χάριν φησὶ παίζων·

- 6 sqq. Plut. quaest. conviv. VIII 8 π 14 οἱ δὲ Ὀδυσσεῶς ἑταῖροι, τοσαύτην πλέοντες θάλατταν, οὐδαμοῦ καθῆκαν ἄγκιστρον, οὐδὲ πόρκον, οὐδὲ δικτίον ἀλφίτων παρόντων.

ἀλλ' ὅτε δὴ νηὸς ἐξέφθιτο ἦια πάντα (μ 329)

μικρὸν ἔμπροσθεν ἢ ταῖς τοῦ Ἥλλου βουσίην ἐπιχειρεῖν, ἰχθύς ἀγρεύοντες οὐκ ὄψον ἀλλὰ τροφὴν ἀναγκαίαν ἐποιοῦντο

γναμπτοῖς ἀγκίστροισιν. ἔτειρε δὲ γαστέρα λιμός (μ 332).

- 25 ὑπὸ τῆς αὐτῆς ἀνάγκης ἰχθύσι τε χρωμένων καὶ τὰς τοῦ Ἥλλου βουῖς κατεσθίωντων.

- Plut. de Isid. et Osir. c. 7 ὁ δὲ ἐμφανῆς καὶ πρόχειρος (sc. λόγος), οὐκ ἀναγκαῖον, οὐδ' ἀπεριεργον ὄψον ἀποφαίνων τὸν ἰχθύν, Ὀμήρω μαρτυρεῖ, μήτε Φαίλακας τοὺς ἀβροβλους
50 μήτε τοὺς Ἰθακησίους ἀνθρώπους νησιώτας, ἰχθύσι χρωμέ-

ἰχθύν δ' "Ὀμηρος ἐσθλιόντ' εἶρηκε ποῦ
 τίνα τῶν Ἀχαιῶν; κρέα δὲ μόνον ὤπτων, ἐπεὶ
 ἔφροντα γ' οὐ πεποίηκεν αὐτῶν οὐδένα.
 ἀλλ' οὐδεμίαν ἄλλην ἐταίραν εἶδέ τις
 αὐτῶν, ἑαυτοὺς δ' ἔδεφρον ἐνιαυτοὺς δέκα.
 πικρὰν στρατείαν δ' εἶχον, οὔτινες πόλιν
 βίᾳ λαβόντες εὐρυπρωκτότεροι πολὺ
 τῆς πόλεως ἀπεχώρησαν ἢς εἶλον τότε.

5

οὐδὲ τὸν ἀέρα δ' οἱ ἦρωες τοῖς ὄρνεσι εἶων ἐλεύθερον, πα-
 γίδας καὶ νεφέλας ἐπὶ ταῖς κίχλαις καὶ πελειάσις ἰστάντες. 10
 ἐγυμνάζοντο δὲ πρὸς ὄρνεοθηρευτικὴν τὴν πελειάδα τῆ μη-
 ρίνθῳ κρεμάντες ἀπὸ νηὸς ἰστοῦ καὶ τοξεύοντες ἐκηβόλως εἰς
 αὐτήν, ὡς ἐν τῷ ἐπιταφίῳ δηλοῦται (Ψ 852).

Athen. I 13° οὐ μνημονεύει δὲ τοιαύτης ἐδωδῆς ἐπὶ τῶν
 δεῖπνων, ὡς οὐκ οἰκείας νομιζομένης τῆς τροφῆς τοῖς ἐν ἀξιώ- 15
 μασις ἦρωσι κειμένοις, ὡς οὐδὲ τῆς τῶν νεογνῶν ἱερείων. οὐ
 μόνον δὲ ἰχθύσις ἀλλὰ καὶ ὄστρεοις ἐχρῶντο, καίτοι τῆς
 τούτων ἐδωδῆς οὐ πολὺ ἐχούσης τὸ ὠφέλιμον καὶ ἡδύ, ἀλλὰ
 καὶ τῷ βυθῷ κατὰ βάθος κειμένων. καὶ οὐκ ἔστιν εἰς ταῦτα
 ἄλλη τιλὴ τέχνη χρῆσασθαι ἢ δύντα κατὰ βυθῷ. 20

ἢ μάλ' ἑλαφρὸς ἀνήρ, ὃς ῥεῖα κυβιστᾷ (Π 745),
 ὃν καὶ λέγει πολλοὺς ἀν κορέσαι τήθεα διφῶντα.

XIII (cf. III).

Athen. I 24° παρετίθετο δὲ τοῖς ἦρωσι δειπνοῦσι καὶ
 λάχανα. ὅτι δὲ αἶδασι τὰς λαχανείας δῆλον ἐκ τῶν παρὰ νεῖατον
 ὄρχον κοσμητῶν πρασιῶν (η 127). ἀλλὰ μὴν καὶ τοῖς κακοχυ- 25
 μοτάτοις χρομόις ἐχρῶντο·

ἐπὶ δὲ κρόμμον ποτοῦ ὄψον (Α 630).

νοὺς ποιοῦντι, μήτε τοὺς Ὀδυσσέως ἐταίρους ἐν πλωῦ τοσοῦτω
 καὶ ἐν θαλάττῃ πρὶν εἰς ἐσχάτην ἐλθεῖν ἀπορίαν.

25 sqq. Plut. quaest. conviv. IV 4 III 8 τὸ μὲν γὰρ Ὀμη- 30

ΑΥΚΤΟΡΕΣ 23 sqq. Aristarchus ad Π 747 Ven. A.

4 ἀλλ' οὐδὲ μὴν ἀλλ' codd.: corr. Meinekius.

ἐπιμελουμένους δὲ αὐτοὺς εἰσάγει καὶ τῶν ἀκροδρόων (η 120)·
 ὄγγη γὰρ ἐπ' ὄγγη που γηράσκει, σῦκον δ' ἐπὶ σύκῳ'. διὸ
 καὶ τῶν δένδρων τὰ μὲν καρποφόρα καλὰ προσαγορεύει (η 114)·
 ἔνθα δένδρεα καλὰ πεφύκει, ὄγγηαι καὶ ζοιαὶ καὶ μηλέαι'.
 5 τὰ δ' εἰς ξυλείαν εὐθέτα μακρά, τοῖς ἐπιθέτοις τὰς χρήσεις
 διαστέλλων·

ἔνθα δένδρεα μακρὰ πεφύκει,
 κλήθρη τ' αἴγειρός τ' ἐλάτη τ' ἦν οὐρανομήκης (ε 238 sq.).
 ἀρχαιοτέρα δ' ἦν καὶ τῶν Τρωικῶν ἤ τούτων χρήσις. Τάν-
 10 ταλος γοῦν οὐδὲ θανῶν ἀπαλλάττεται τῆς τούτων ἐπιθυμίας
 (λ 588 sqq.)· εἶπερ ὁ κολάζων αἰτὸν θεὸς προσείων, καθάπερ
 οἱ τὰ ἄλογα τῶν ζῴων τοῖς θαλλοῖς ἄγοντες, τοὺς τοιοῦτους
 καρποὺς ἀποκρούεται αὐτὸν τῆς ἀπολαύσεως, ὅτε τῆς ἐλπί-
 δος ἐγγὺς ἔλθοι. καὶ Λαέρτην δ' Ὀδυσσεὺς ἀναμιμνήσκει ὧν
 15 ἔδωκεν αὐτῷ παιδί ὄντι (ω 340)· ὄγγηαι μοι δῶκας τρισκαί-
 δεκά' καὶ τὰ ἐξῆς.

Athen. I 25^d παρέλιπε δὲ τὴν χρῆσιν τῶν λαχάνων καὶ
 ἰχθύων καὶ τῶν ὀρνίθων διὰ τε τὴν λιχνεῖαν καὶ προσέτι τὴν
 ἐν ταῖς σκευασίαις ἀπρέπειαν, ἐλάττω κεκρικῶς ἡρωικῶν καὶ
 20 θείων ἔργων.

XIV (cf. IV).

Athen. I 17^b Δυνατωτάτη δὲ παρ' Ὀμήρῳ καὶ ἡ τῶν
 μύρων εὐωδία·

τοῦ καὶ κινυμένιοιο Διὸς κατὰ χαλκοβατῆς δῶ
 ἔμπης εἰς γαῖαν τε καὶ οὐρανὸν ἕκει' αὐτμή (Ξ 173 sq.).

25 Athen. I 18^e Ὀμηρος δὲ τὴν τοῦ μύρου φύσιν εἰδὼς οὐκ
 εἰσῆγαγε μύροις ἀλειφομένους τοὺς ἥρωας πλὴν τὸν Πάριον ἐν
 οἷς φησὶ 'κάλλει στίλβων' (Γ 392), ὡς καὶ Ἀφροδίτῃ κάλλει

ρικὸν ἐκείνο 'κρόμμον ποτοῦ ὄψον' ναύταις καὶ κωπηλάταις
 μᾶλλον ἢ βασιλεῦσιν ἐπιτήδειον ἦν.

ANCTORES 11 sqq. Plato Phaedr. p. 230^d.

25 sqq. Aristarchus ad Ξ 172 Ψ 186: Athen. XV 688^ed.

23 versum restitimus, οὐ κιν. Δ. ποτι χ. δῶμα codd.

τὰ πρόσωπα καθαίρει (σ 192). ἀλλ' οὐδὲ στεφανομένους εἰσάγει, καίτοι τῷ ἐκ τῆς μεταφορᾶς ὁμοιώματι σημαίνεται ὅτι ἦδει τὸν στέφανον. φησὶ γοῦν·

νῆσος, ἣν πέρι πόντος ἀπειρίτος ἐστεφάνωτο (κ 195)
καί·

πάντη γάρ σε περὶ στέφανος πολέμοιο δέδωκεν (N 736). 5

XV (cf. VIII).

Athen. I 17^b καὶ στρωμνὰς δὲ οἶδε διαπρεπούσας· τοιαύτας οὖν Ἀρήτη Ὀδυσσεὶ ὑποστρωγνύειν κελεύει (η 336), καὶ Νέστωρ αὐχεὶ πρὸς Τηλέμαχον πολλῶν τοιοῦτων εὐπορεῖν (γ 349).

XVI (cf. IX).

Athen. I 17^b πολυτελεῖς δ' αὐτοῖς καὶ οἱ διακονούμενοι. 10

XVII.

Athen. I 16^c οἶδε δὲ καὶ πᾶσαν τὴν νῦν πολυτέλειαν.

Dio Chrysost. II 85 R τὰ γὰρ τοῦ Ἀλκίνοῦ βασιλεία, ἀνδρὸς Ἑλληνος καὶ νησιώτου, διεκόσμησεν οὐ μόνον κήποις καὶ φυτόις καὶ ὕδασι, ὡς ἦδιστα ἐνοικεῖν, ἀλλὰ καὶ ἀγάλμασι χρυσοῖς. ἔτι δὲ μᾶλλον τὴν τοῦ Μενελάου οἴκησιν, καὶ ταῦτα 15 ἀπὸ στρατείας ἦκοντος, ἀρ' οὐ Περσικὴν τινα καὶ Μηδικὴν ἐξηγεῖται, σχεδόν τι οὐ πολὺ ἀποδέουσαν Σεμιράμιδος ἢ Δαρείου τε καὶ Ξέρξου τῶν βασιλείων; φησὶ γοῦν (δ 45. 46. 73)·

ὥστε γὰρ ἡελίου αἴγλη πέλεν ἢ ἐσελήνης

δῶμα καθ' ὑπερεφῆς Μενελάου κυδαλίμοιο 20

χρῆσοῦ τ' ἠλέκτρον τε καὶ ἀργύρου ἢ δ' ἐλέφαντος.

12 sqq. Athen. I 16^c οἴκων μὲν οὖν λαμπρότατος ὁ Μενελάου. τοιοῦτον δὲ τινα ὑφίσταται τῇ κατασκευῇ καὶ λαμπρότητι οἶανπερ Πολύβιος (34, 9, 15 Hu) Ἰβηρὸς τινος βασιλέως οἴκλιαν· ὃν καὶ ἐξηλωκέναι λέγει τὴν τῶν Φαιάκων τρυφὴν 25 πλὴν τοῦ τοῦς κρατῆρας ἐν μέσῳ τῆς οἰκίας ἐστάναι πλήρεις οἶνον κριθίνου, ἀργυροῦς ὄντας καὶ χρυσοῦς.

Cf. Dio Chrysost. LXXIX 432 R π.

ANCTORES 1 sqq. Aristarchus ad N 736 et ad A 700 (apud Bekker.).

24 οἶανπερ inseruit Kaibelius.

Athen. I 16^d Ὀμηρος δὲ τοπογραφῶν καὶ τὴν Καλυψοῦς οἰκίαν ἐκπλήττει τὸν Ἑρμῆν (ε 75).

Athen. V 193^c τῶν δὲ ἡρωικῶν οἰκῶν τοὺς μείζοντας Ὀμηρος μέγαρα καλεῖ καὶ δώματα καὶ κλισίας, οἱ δὲ νῦν ξει-
 5 νῶνας καὶ ἀνδρῶνας ὀνομάζουσι.

XVIII.

Athen. I 16^d ἀπολαυστικὸς δὲ ἔστι παρ' αὐτῶν καὶ ὁ τῶν Φαιάκων βλος· αἰεὶ γὰρ ἡμῖν δαῖς τε φίλη κίθαρίς τε καὶ τὰ ἐξῆς (9 248).

Athen. XII 513^a ὁ δὲ παρὰ τῷ Ὀμήρῳ Ὀδυσσεὺς ἡγε-
 10 μῶν δοκεῖ γεγενῆσθαι Ἐπικούρῳ τῆς πολυθρυλήτου ἡδονῆς, ὅσπερ φησὶν (ι 5 sqq.)·

οὐ γὰρ ἔγωγέ τι φημι τέλος χαριέστερον εἶναι
 ἢ ὅταν εὐφροσύνη μὲν ἔχη κατὰ δῆμον ἅπαντα,
 15 δαιτυμόνες δ' ἀνὰ δώματ' ἀκουάζωνται αἰοιδῶ
 ἤμενοι ἐξείης, παρὰ δὲ πλήθουσι τράπεζαι
 σίτου καὶ κρειῶν, μέθυ δ' ἐκ κρητῆρος ἀφύσσων
 οἰνοχόος παρέχησι καὶ ἐγγεῖη δεπάεσσιν.
 τοῦτό τι μοι κάλλιστον ἐνὶ φρεσὶν εἶδεται εἶναι.

1sq. Dio Chrysost. II 86 R ἔτι δὲ μᾶλλον τὸ τῆς
 20 Καλυψοῦς, ἅτε ὠραίας καὶ φιλανθρωπίου θεᾶς, ἐν νήσῳ καθ' αὐτὴν ἀπωκισμένης. τοῦτο μὲν γὰρ εὐώδη διαφερόντως φησὶ τὴν νῆσον τῶν ἡδίστων ἐν αὐτῇ θυμιαμάτων, τοῦτο δὲ σύσκιον δένδροις εὐθαλέσι, κύκλω δὲ περὶ τὸ σπήλαιον ἄμπελον περιήκουσαν ὠραίαν, βότρυσι βριθομένην, ἔμπροσθεν δὲ λειμῶνας
 25 ἀπαλοὺς ἀναμιξὲ σελίνων τε καὶ ἐτέρων, ἐν δὲ τῷ μέσῳ κρήνας τέτταρας λαμπροῦ καὶ διαφανοῦς ὕδατος πάντοσε ἀπορρέοντος, ἅτε οὐκ ὄντος ἑτεροκλινοῦς οὐδὲ ἀνίσου τοῦ χωρίου. πάντα γὰρ ταῦτα ὑπερφυῶς ἐρωτικά καὶ ἡδέα, κατὰ τὸν τρόπον οἶμαι τῆς θεᾶς.

ANCTORES 9 sqq. Stoicus quidam: [Plut.] l. l. c. 150. Heraclit. alleg. Hom. c. 75. schol. ad ι 28.

ὁ δὲ Μεγακλείδης φησὶ τὸν Ὀδυσσεά καθομιλοῦντα τοὺς καιροὺς ὑπὲρ τοῦ δοκεῖν ὁμοίῃθις τοῖς Φαίαιξιν εἶναι τὸ ἀβροδίατον αὐτῶν ἀσπάζεσθαι, προπυθόμενον τοῦ Ἀλκίνοῦ·

αἰεὶ δ' ἡμῖν δαῖς τε φίλη κίθαρίς τε χοροὶ τε,
εἶματα τ' ἐξημοιβὰ λοετρά τε θερμὰ καὶ εὐναί (9 248sq.). 5
μόνως γὰρ οὕτως ᾄθη ἰὼν ἤλιπιζε μὴ διαμαρτεῖν.

Athen. I 16^a ἂ ἔπη (ι 5 sqq.) Ἐρατοσθένους οὕτω γεγράφθαι φησὶν·

οὐ γὰρ ἔγωγέ τί φημι τέλος χαριέστερον εἶναι
ἢ ὅταν εὐφροσύνη μὲν ἔχη κακότητος ἀπουσίας, 10
δαιτυμόνες δ' ἀνὰ δώματ' ἀκουάζωνται αἰδοῦ,
κακότητος ἀπουσίας φάσκων τῆς ἀφροσύνης. ἀδύνατον γὰρ μὴ
φρονίμους εἶναι Φαίαικας, οἳ μάλα φίλοι εἰσι θεοῖσιν, ὡς ἡ
Ναυσικάα φησὶ (ζ 203).

XIX.

Athen. XII 513^a εἰσὶ δ' οἱ φασὶ ταύτης εἶναι τῆς γνώ- 15
μης τὸν Ὀμηρον, προτάττοντα τοῦ σπουδαίου βίου πολλάκις
τὸν καθ' ἡδονήν, λέγοντα·

οἱ δὲ θεοὶ παρ Ζηνὶ καθήμενοι ἡγορόωντο
χρυσέω ἐν δαπέδῳ, μετὰ δὲ σφισι πότνια Ἥβη
νέκταρ ἐφροχόει, τοὶ δὲ χρυσεῖς δεπάεσσι 20
δειδέχατ' ἀλλήλους (Α 1 sqq.).

καὶ ὁ Μενέλαος δὲ παρ' αὐτῶ φησὶν·

οὐδέ κεν ἡμέας
ἄλλο διέκρινεν φιλέοντέ τε τερπομένῳ τε (δ 178sq.).

1 sqq. Athen. V 192° τὸ δὲ τοῦ Ἀλκινόου συμπόσιον, 25
πρὸς ὃ ἀποτέταται ὁ τοῦ Ὀδυσσεως λόγος (ι 5 sqq.).

οὐ γὰρ ἔγωγέ τί φημι τέλος χαριέστερον εἶναι
ἢ ὅταν εὐφροσύνη μὲν ἔχη κατὰ δῆμον ἅπαντα,
δαιτυμόνες δ' ἀνὰ δώματ' ἀκουάζωνται αἰδοῦ,
ξένου ὑποδοχὴν ἔχει, ὄντων καὶ αὐτῶν τῶν Φαίαικων τρυφερῶν. 30

καί·

ἤμεθα δαινύμενοι κρέα τ' ἄσπετα καὶ μέθυ ἡδύ (ι 162).
διόπερ καὶ Ὀδυσσεὺς τρυφήν καὶ λαγνείαν τέλος τοῦ βίου
παρὰ τῷ Ἀλκινόῳ τίθεται.

XX.

- 5 Athen. I 18^f παρατηρητέον δὲ καὶ ὅτι ἐν μὲν Ὀδυσσεΐα
ἀπονιζομένους τὰς χεῖρας ποιεῖ πρὶν μεταλαβεῖν τροφῆς, ἐν
Ἰλιάδι δὲ τοῦτο ποιοῦντας οὐκ ἔστιν εὐρεῖν. σχολαζόντων γὰρ
βίος ὁ ἐν Ὀδυσσεΐα καὶ διὰ τὴν εἰρήνην τρυφῶντων· διὸ
οἱ ἐνταῦθα ἐθεράπευον τὸ σῶμα διὰ λουτρῶν καὶ κατανιμ-
10 μάτων. διὰ τοῦτο καὶ ἀστραγαλίζουσιν ἐν ταύτῃ τῇ πολιτείᾳ
καὶ ὀρχοῦνται καὶ σφαιρίζουσιν.

XXI.

Athen. I 16° καὶ οἱ μνηστῆρες δὲ παρ' αὐτῷ 'πεσοῖσι
προπάροιθε θυράων' (α 107) ἐτέρποντο.

- Athen. I 17^b οὕτω δὲ διὰ τὴν τρυφήν τὰς χεῖρας οἱ μνη-
15 στῆρες ἔχουσιν ἀπαλὰς ὡς μηδὲ τὸ τόξον ἐντείνειν δύνασθαι
(φ 150).

XXII.

Athen. I 10^c οἶδε δὲ ὁ Ὅμηρος καὶ τὸ ὠφέλιμον καὶ τὸ
σύμμετρον τοῦ οἴνου ἐν οἷς τὸν χανδὸν ἐλόντα αὐτὸν βλέπτε-

- 14 sq. Dio Chrysost. LV 289 B Π de Antinoο τελευ-
τῶν δὲ ἐπεχείρει τοξεύειν, ἄπειρος ὢν τοξικῆς καὶ τὰς χεῖρας
20 οὕτω ὑπὸ τρυφῆς διερθαρμένος, ὡς μὴ δύνασθαι ἄπτεσθαι
τῆς νευρᾶς, εἰ μὴ τις ἐπιχρίσειε στέαρ, μὴδ' ἐπιτείνειν
δυνάμενος τὸ τόξον, μηδὲ ὅπως στήσειε τοὺς πελέκεις ὁ Τηλέ-
μαχος σνιεύς.

- 16 sqq. [Plut.] l. l. c. 206 οἶδε δὲ καὶ οἴνον χρήσεως δια-
25 φοράς· ὅτι ὁ μὲν πολὺς ποθῆεις βλαβερός, ὁ δὲ μέτριος ὠφέ-
λιμος. τὸ μὲν οὕτως·

ANCTORES 16 sqq. Corp. perip.: Porphyr. ad Z 265 p. 101,
19 Schr.

17 ἐλόντα Brunckius, ἔλκοντα codd.

⋮ ⋮ ⋮
⋮ ⋮ ⋮
⋮ ⋮ ⋮

σθαί φησι (φ 294). καὶ κράσεων δὲ γένη διάφορα ἐπίσταται· οὐκ ἂν γὰρ Ἀχιλλεύς τὸ ζωρότερον κεραίρειν διέστειλε (I 203), μὴ οὔσης τινὸς καθημερινῆς κράσεως.

XXIII.

Athen. I 10* διὸ οὐδὲν θαυμαστὸν τοὺς οὕτω τεθραμμένους ἀφλεγμάντους εἶναι τὰ σώματα καὶ τὰς ψυχάς. ἐν- 5
δεικνύμενος οὖν καὶ τὴν εὐταξίαν ὡς ὑγιεινόν ἐστι καὶ εὐχρηστον καὶ κοινόν, τὸν σοφώτατον Νέστορα πεποιήκε (A 639) Μαχάονι τῷ ἱατρῷ τετρωμένῳ τὸν δεξιὸν ὤμον προσφέροντα οἶνον, ταῖς φλεγμοναῖς ἐναντιώτατον ὄντα, καὶ τοῦτον Πράμνιον, ὃν ἴδμεν παχὺν καὶ πολύτροφον (οὐ διψήσεως ἄκος, 10
ἀλλ' ἐμπορήσεως ἕνεκα· πεπωκότε γοῦν παρακελεύεται συν-εχῶς τοῦτο ποιεῖν· σὺ μὲν, φησί (Ξ 5), πῖνε καθήμενος), καὶ ἐπιζύοντα τυρὸν αἶγειον, 'ἐπὶ δὲ κρόμμον ποτοῦ ὄψον' (A 630), ἵνα πλείον πίνῃ, καίτοι ἀλλαχοῦ λέγων (Z 265) τὸν οἶνον ἐκλύειν τὴν ἰσχὴν καὶ ἀπογυιοῦν. περὶ δὲ τοῦ Ἐκτορος Ἐκάβῃ 15
(Z 258) οἰομένη μενεῖν αὐτὸν τὸ καταλειπόμενον τῆς ἡμέρας παρακαλεῖ πειν σπείσαντα, προτρεπομένη εἰς Θυμηδῖαν· ὃ δ' ὑπερτίθεται πρὸς πρᾶξιν ἐξιῶν. καὶ ἥ μὲν ἀπερισπᾶστος ἐπαινεῖ τὸν οἶνον, ὃ δὲ μετὰ ἄσθματος ἦκων ἀπωθεῖται. καὶ

οἶνός σε τρώει μελιθδής, ὅς τε καὶ ἄλλους 20
βλάπτει, ὅς ἂν μιν χανδὸν ἔλῃ, μηδ' αἴσιμα πίνῃ (φ 294 sq.)·
τὸ δὲ ἐκείνως·

ἄνδρι δὲ κεκμηῶτι μένος μέγα οἶνος ἀέξει (Z 261).

9 sqq. [Plut.] l. l. c. 206 τὸν δὲ σφοδρὸν καὶ καρωτικὸν τῷ Κύκλωπι ὁ Ὀδυσσεὺς παρατίθησι· τὸν δὲ στύφοντα πρὸς 25
ἴασι. οὗτος γάρ ἐστιν ὁ Πράμνιος, ὃν τῷ Μαχάονι τετρωμένῳ δίδωσιν.

[Plut.] l. l. c. 210 τὸν δὲ Μαχάονα τρωθέντα οὐ μεγάλην οὐδὲ καίριον πλῆγὴν ἐπὶ τοῦ ὤμου, εἰκότως ἀφυλακτοτέρᾳ διαίτη ποιεῖ χρώμενον. 30

ANCTORES 1 sqq. Corp. perip.: Plut. quaest. conviv. V 4 π.

18 sqq. Corp. perip.: Porphyr. ad Z 265 p. 101, 23 sq. Schr., p. 101, 5 sqq. Schr.

ἢ μὲν ἄξιοι σπείσαντα πιεῖν, ὃ δὲ καθημαγμένος ἀσεβὲς ἡγείται. ἴσως οὖν οὐκ ἐγίνωσκεν αὐτὸν εὐδιαφόρητον ἄνευ στερεμνίου σιτίου μίγματος, ὃ τοῖς ἱατροῖς διὰ τὴν τέχνην
 5 ἔστι δῆλον· τοῖς γοῦν καρδιακοῖς μετὰ οἴνου σιτώδες ἀνα-
 5 μίγουσιν τι πρὸς κατοχὴν τῆς δυνάμεως. ἀλλ' ἐκεῖνος τῷ μὲν Μαχάονι μετ' ἀλφίτου καὶ τυροῦ δέδωκε τὸν οἶνον, τὸν δ' Ὀδυσσεῖα ποιεῖ συνάπτοντα τὴν ἀπὸ τῶν σιτίων καὶ οἴνου ὠφέλειαν·

ὅς δέ κ' ἀνήρ οἴνοιο κορεσσάμενος καὶ ἐδωδῆς (T 167).

10 τῷ δὲ κωθωνιζομένῳ δίδωσι τὸν ἡδύποτον, οὕτω καλέσας αὐτόν·

ἐν δὲ πίθοι οἴνοιο παλαιοῦ ἡδυπότοιο (β 340).

XXIV.

(Athen. X 433^b πλείστον δὲ ἔπιε τῶν μὲν ἡρώων Νέστωρ ὁ τριγέρων· φανερωῶς γὰρ αὐτὸς προσέκειτο τῶν ἄλλων μᾶλλον
 15 τῷ οἴνῳ καὶ τοῦ Ἀγαμέμνονος αὐτοῦ, ὃν ὡς πολυπότην ἐπι-
 πλήσει ὁ Ἀχιλλεύς (A 225). ὃ δὲ Νέστωρ καὶ τῆς μεγί-
 στης μάχης ἐνεστηκίας οὐκ ἀπέχεται τοῦ πίνειν. φησὶ γοῦν Ὅμηρος·

Νέστορα δ' οὐκ ἔλαθεν λαχὴ πίνοντά περ ἔμπης (Ξ 1).

20 καὶ μόνου δὲ τούτου τῶν ἡρώων τὸ ποτήριον ἡρμήνευκεν, ὡς τὴν Ἀχιλλέως ἀσπίδα. ἐστρατεύετο γὰρ μετ' αὐτοῦ καθάπερ καὶ τῆς ἀσπίδος ἐκείνης, ἧς φησὶν ὁ Ἔκτωρ καὶ μέχρι οὐρανοῦ ἦκειν τὸ κλέος (Θ 192). οὐκ ἂν ἀμάρτοι δέ τις καὶ τὸ ποτή-

6 sqq. [Plut.] l. l. c. 206 καὶ ὅτι δυνάμεως ποιητικὸς
 25 (sc. οἴνος, T 167 sqq.)·

ὅς δέ κ' ἀνήρ οἴνοιο κορεσσάμενος καὶ ἐδωδῆς
 ἀνδράσι δυσμενέεσσι πανημέριος πολεμίζῃ,
 Φαρσαλέον νύ τοι ἦτορ ἐνὶ φρεσὶν, οὐδέ τι γυναι
 πρὶν κάμνει, πρὶν πάντας ἐρωῆσαι πολέμοιο.

ANCTORES 2 sqq. Corp. perip.: Porphyg. ad A 624 p. 167, 21 sqq. Schr., ad Z 265 p. 100, 21 sqq., p. 101, 22 Schr.

6 sqq. Corp. perip.: Porphyg. ad Z 265 p. 100, 2 sqq. Schr.

ριον αὐτοῦ λέγων φιάλην Ἄρεως κατὰ τὸν Ἀντιφάνους Καινέα, ἐν ᾧ λέγεται οὕτως·

εἰτ' ἤδη δὸς φιάλην Ἄρεως,
κατὰ Τιμόθεον, ξυστόν τε βέλος.

ἀλλὰ μὴν καὶ διὰ τὴν φιλοποσίαν ὁ Νέστωρ καὶ παρ' Ἀχιλλέως φιάλην λαμβάνει δῶρον ἐν τῷ ἐπὶ Πατρόκλῳ ἐπιτελούμενῳ ἀγῶνι (Ψ 616), οὐχ ὅτι καὶ τῷ νικηθέντι ἔδωκε δέπας ὁ Ἀχιλλεύς. ὁ δὲ Εὐμηλος λαμβάνει θῶρακα (Ψ 560) δραμῶν ἄθλον ἐπισηφαλῶς καὶ ἀμυχθεῖς, ἀσφαλείας ὄπλον.)

XXV.

Athen. I 10° τῆς μέθης δὲ κατατρέχων ὁ ποιητὴς τὸν 10
τηλικούτον Κύκλωπα ὑπὸ μικροῦ σώματος διὰ ταύτην ἀπολλύμενον παρίστησι καὶ Εὐρυτύωνα τὸν Κένταυρον (φ 295)· τοὺς τε παρὰ Κίρκη λόντας ποιεῖ καὶ λύκους ταῖς ἡδοναῖς ἐπακολουθήσαντας. τὸν δὲ Ὀδυσσεά σφίξει τῷ Ἐρμού λόγῳ πεισθέντα· διὸ καὶ ἀπαθὴς γίνεται. Ἐλπήνορα δὲ πάροινον ὄντα 15
καὶ τρυφερὸν κατακρημνίζει. καὶ Ἀντίνοος δ' ὁ λέγων πρὸς Ὀδυσσεά 'οἴνός σε τρώει μελιθής' (φ 293) αὐτὸς οὐκ ἀπειχετο τοῦ πώματος· διὸ καὶ τρωθεῖς ἀπώλετο, ἔτι κρατῶν τὸ ποτήριον. ποιεῖ δὲ καὶ τοὺς Ἑλληνας ἐν τῷ ἀπόπλῳ μεθύοντας, διὸ καὶ στασιάζοντας· ὅθεν καὶ ἀπόλλυνται. ἱστορεῖ δὲ 20
καὶ τὸν δεινότετον τῶν Τρώων ἐν τῷ βουλεύεσθαι Αἰνείαν

16 sqq. Dio Chrysost. LV 289 R II de Antinoo ὁμοίως δὲ καὶ τοῦτον ἀποθανόντα ἐποίησεν, οὐκ εἰκῆ πληγέντα διὰ τοῦ λαίμου, οὐχ ὅπου ἔτυχεν, ὥσπερ ἀμέλει τὸν Πανδαρον διὰ τῆς γλώττης.

25

ANCTORES 5 sqq. Corp. perip. (?): schol. ad Ψ 616 Ven. B.

12 sqq. Stoicus quidam: Heracl. alleg. Hom. c. 72, [Plut.] l. l. c. 126, Porphyr. apud Stobaeum in eclog. I 41, 60 G. (p. 445 W.), Dio Chrysost. VIII 283, 284 R et LXXVIII 427 R II, Horat. Ep. I 2, 23 sqq. 20 sqq. Corp. peripat.: schol. Ven. B ad Y 84.

7 οὐχί deletimus (var. l. v. οὐχ) (cf. Ψ 656), οὐχ ὅτι καὶ οὐχί codd.

8 seiunximus verba: τοῖς γὰρ φιλοπόταις — ἀνατείνοντες.

21 Αἰνείαν ante τῶν scriptum post βουλεύεσθαι transposuit Kaibelius.

διὰ τὴν ἐν τῇ μέθῃ παρῆρσιαν καὶ τὰς ἀπειλὰς ἅς Τρωσὶν ὑπέσχετο οἰνοποτάζων (Υ 84) ὑπομείναντα τὴν Ἀχιλλέως δρμὴν καὶ μικροῦ παραπολλύμενον. καὶ Ἀγαμέμνων δὲ λέγει που περὶ αὐτοῦ·

- 5 ἄλλ' ἐπεὶ ἀσάμην φρεσὶ λευγαλέσι πιθήσας (I 119)
 ἣ οἶνῳ μεθύων, ἣ μ' ἔβλαψαν θεοὶ αὐτοί,
 εἰς τὴν αὐτὴν τιθεὶς πλάστιγγα τὴν μέθην τῇ μανίᾳ. οὕτω
 δὲ καὶ τὰ ἔπη ταῦτα προηρέγκατο Διοσκουρίδης ὁ Ἴσο-
 κράτους μαθητής. καὶ ὁ Ἀχιλλεὺς δ' ὀνειδίζων τῷ Ἀγα-
 10 μέμονοι φησιν· 'οἰνοβαρές, κυνὸς ὄμματ' ἔχων' (Α 225).

XXVI.

- (Athen. XIII 556^d 'Θαυμάσαι δ' ἂν τις (φησὶν Ἀριστο-
 τέλης) ὅτι οὐδαμοῦ τῆς Ἰλιάδος Ὅμηρος ἐποίησε Μενελάῳ
 συγκοιμημένην παλλακίδα πᾶσι δούς γυναῖκας. κοιμῶνται γοῦν
 παρ' αὐτῷ καὶ οἱ γέροντες μετὰ γυναικῶν, Νέστωρ καὶ Φοῖνιξ.
 15 οὐ γὰρ ἦσαν οὗτοι ἐκλελυμένοι τοῖς σώμασιν ἐν τοῖς τῆς νεό-
 τητος χρόνοις ἢ διὰ μέθης ἢ δι' ἀφροδισίων ἢ καὶ διὰ τῆς
 ἐν ταῖς ἀθηφαγίαις ἀπειρίας, ὥστε εἰκότως ἔρρωνται τῷ γήραϊ.
 ἔοικεν οὖν ὁ Σπαρτιάτης αἰδεῖσθαι γαμετὴν οὐσαν τὴν Ἑλένην,
 ὑπὲρ ἧς καὶ τὴν στρατιὰν ἤθροισε. διόπερ φυλάττεται τὴν
 20 πρὸς ἄλλην κοινωνίαν. ὁ δ' Ἀγαμέμνων ὡς πολυγύναιος ὑπὸ
 Θεορίτου λοιδορεῖται·

πλεῖαί τοι χαλκοῦ κλισίαι, πολλαὶ δὲ γυναῖκες
 εἰσὶν ἐν κλισίῃς ἑξαιρετοί, ἅς τοι Ἀχαιοὶ
 πρωτίστῳ δίδομεν (B 226 sqq.).

- 25 ἄλλ' οὐκ εἰκὸς (φησὶν ὁ Ἀριστοτέλης) εἰς χρῆσιν εἶναι τὸ

11 sqq. Athen. I 25^f κοιμῶνται δὲ μετὰ γυναικῶν παρ' Ὅμηρῳ οὐ μόνον οἱ νέοι, ἀλλὰ καὶ οἱ γέροντες Φοῖνιξ τε καὶ Νέστωρ· μόνῳ Μενελάῳ οὐ συνέζευκται γυνὴ διὰ γυναῖκα γαμετὴν ἠρπασμένην τὴν στρατεῖαν πεποιημένην.

ΑΥΣΤΟΡΕΣ 9 sqq. Corp. perip.: Plut. quaest. conv. V 4 π 6, Porphy. ad I 203 (cf. Aristot. de arte poet. c. 25).

πλήθος τῶν γυναικῶν, ἀλλ' εἰς γέρας· ἐπεὶ οὐδὲ τὸν πολὺν οἶνον εἰς τὸ μεθύειν παρεσκευάσατο.)

XXVII.

Athen. I 10^a ποιεῖ δὲ Ὀμηρος καὶ τὰς κόρας καὶ τὰς γυναῖκας λουούσας τοὺς ξένους, ὡς οὔτε φλεγμονὴν οὔτε ἀκρᾶσιαν τῶν εὖ βεβιωκότων καὶ σωφρόνως ἀπτομένας. ἀρχαῖον δὲ τοῦτο ἔθος· λούουσι γοῦν καὶ αἱ Κωκάλου θυγατέρες, ὡς νενομισμένον, τὸν Μίνω παραγεγόμενον εἰς Σικελίαν. 5

XXVIII.

Athen. XII 511^a καίτοι τινές φασὶ κατὰ φύσιν εἶναι τὴν ἡδονὴν ἐκ τοῦ πάντα ζῆα δεδουλωσθαι ταύτη, ὥσπερ οὐχὶ καὶ δειλλας καὶ φόβου καὶ τῶν ἄλλων παθημάτων κοινῶς 10 μὲν ἐν ἅπασιν ὄντων, παρὰ δὲ τοῖς λογισμῶ χρωμένους ἀποδοκιμαζομένων. τὸ οὖν ἡδονὰς διώκειν προπετιῶς λύπας ἐστὶ θηρεύειν. διόπερ Ὀμηρος ἐπονείδιστον βουλόμενος ποιῆσαι τὴν ἡδονὴν καὶ τῶν θεῶν φησὶ τοὺς μεγίστους οὐδὲν ὑπὸ τῆς σφετέρως ὠφελείσθαι δυνάμεως, ἀλλὰ τὰ μέγιστα βλάπτεσθαι 15 προενεχθέντας ὑπ' αὐτῆς. ὅσα μὲν γὰρ ἀργυρινῶν ὁ Ζεὺς ἐφρόντιζεν ὑπὲρ τῶν Τρώων, ταῦτ' ἀπώλεσε μεθ' ἡμέραν ὑφ' ἡδονῆς κρατηθεῖς. καὶ ὁ Ἄρης ἀλκιμώτατος ὢν ὑπὸ τοῦ ἀσθενεστάτου Ἡφαίστου συνεποδίσθη, καὶ ὥφλεν αἰσχύνῃ καὶ ζημίαν ἐκδοὺς ἑαυτὸν ἔρωσιν ἀλογίστοις. φησὶ γοῦν πρὸς 20 τοὺς θεοὺς, ὅτι ἦλθον αὐτὸν θεασόμενοι δεδεμένον·

οὐκ ἀρετᾶ κακὰ ἔργα· κηχάνει τοι βραδὺς ὠκύν·
ὡς καὶ νῦν Ἡφαιστος ἐὼν βραδὺς εἶλεν Ἄρρη,
ὠκυτότατόν περ ἴοντα θεῶν, οἳ Ὀλυμπον ἔχουσιν,
χωλὸς ἐὼν τέχνησι· τὸ καὶ ζῳάγρι' ὀφέλλει (9 329 sqq.). 25

Λύτορες 3 sqq. Aristarchus ad γ 464, cf. Lehrs. de Ar. stud. Hom. p. 185.

16 sqq. Corp. perip.: Porphy. ad Ξ 314.

18 sqq. Corp. perip.: Porphy. ad ϑ 267.

διὰ τὴν ἐν τῇ μέθῃ παρῴρησιαν καὶ τὰς ἀπειλὰς ἄς Τρωσὶν ὑπέσχετο οἰνοποτάζων (Υ 84) ὑπομείναντα τὴν Ἀχιλλέως ὀρμὴν καὶ μικροῦ παραπολλύμενον. καὶ Ἀγαμέμνων δὲ λέγει πρὸς αὐτοῦ·

- 5 ἄλλ' ἐπεὶ ἀσάμην φρεσὶ λευγαλέησι πιθήσας (I 119)
ἣ οἴνω μεθύων, ἣ μ' ἔβλαψαν θεοὶ αὐτοί,
εἰς τὴν αὐτὴν τιθεὶς πλάστιγγα τὴν μέθην τῇ μανίᾳ. οὕτω
δὲ καὶ τὰ ἔπη ταῦτα προηρέγκατο Διοσκουρίδης ὁ Ἴσοκράτους μαθητής. καὶ ὁ Ἀχιλλεὺς δ' ὀνειδίζων τῷ Ἀγα-
10 μέμνονι φησὶν· 'οἴνοβαρές, κυνὸς ὄμματ' ἔχων' (Α 225).

XXVI.

- (Athen. XIII 556^a 'Θαυμάσαι δ' ἂν τις (φησὶν Ἀριστοτέλης) ὅτι οὐδαμοῦ τῆς Ἰλιάδος Ὅμηρος ἐποίησε Μενελάω συγκοιμωμένην παλλακίδα πᾶσι δούς γυναῖκας. κοιμῶνται γοῦν παρ' αὐτῷ καὶ οἱ γέροντες μετὰ γυναικῶν, Νέστωρ καὶ Φοῖνιξ.
15 οὐ γὰρ ἦσαν οὗτοι ἐκκελυμένοι τοῖς σώμασιν ἐν τοῖς τῆς νεότητος χρόνοις ἢ διὰ μέθης ἢ δι' ἀφροδισίων ἢ καὶ διὰ τῆς ἐν ταῖς ἀδηφαγίαις ἀπεψίας, ὥστε εἰκότως ἔρρωνται τῷ γῆρα. ἔοικεν οὖν ὁ Σπαρτιάτης αἰδεῖσθαι γαμετὴν οὐσαν τὴν Ἑλένην, ὑπὲρ ἧς καὶ τὴν στρατιὰν ἤθροισε. διόπερ φυλάττεται τὴν
20 πρὸς ἄλλην κοινωνίαν. ὁ δ' Ἀγαμέμνων ὡς πολυγύναιος ὑπὸ Θεοσίτου λοιδορεῖται·

πλείαι τοι χαλκοῦ κλισίαι, πολλαὶ δὲ γυναῖκες
εἰσὶν ἐνὶ κλισίῃς ἑξαιρετοί, ἄς τοι Ἀχαιοὶ
πρωτίστῳ δίδομεν (B 226 sqq.).

- 25 ἄλλ' οὐκ εἰκὸς (φησὶν ὁ Ἀριστοτέλης) εἰς χρῆσιν εἶναι τὸ

11 sqq. Athen. I 25^f κοιμῶνται δὲ μετὰ γυναικῶν παρ' Ὁμήρῳ οὐ μόνον οἱ νέοι, ἀλλὰ καὶ οἱ γέροντες Φοῖνιξ τε καὶ Νέστωρ· μόνῳ Μενελάῳ οὐ συνέζευκται γυνὴ διὰ γυναῖκα γαμετὴν ἤρπασμένην τὴν στρατεῖαν πεποιημένην.

ΑΥΣΤΟΡΕΣ 9 sqq. Corp. perip.: Plut. quaest. conv. V 4 π 6, Porphyr. ad I 203 (cf. Aristot. de arte poet. c. 25).

πληθὸς τῶν γυναικῶν, ἀλλ' εἰς γέρας· ἐπεὶ οὐδὲ τὸν πολὺν οἶνον εἰς τὸ μεθύειν παρεσκευάσατο.)

XXVII.

Athen. I 10^a ποιεῖ δὲ Ὀμηρος καὶ τὰς κόρας καὶ τὰς γυναῖκας λουούσας τοὺς ξένους, ὡς οὔτε φλεγμονὴν οὔτε ἀκρασίαν τῶν εὐ βεβιωκότων καὶ σωφρόνως ἀπτομένας. ἀρχαῖον δὲ τοῦτο ἔθος· λούουσι γοῦν καὶ αἱ Κωκάλου θυγατέρες, ὡς νομομισμένον, τὸν Μίνω παραγενόμενον εἰς Σικελίαν.

XXVIII.

Athen. XII 511^a καίτοι τινές φασὶ κατὰ φύσιν εἶναι τὴν ἡδονὴν ἐκ τοῦ πάντα ζῷα δεδουλωσθαι ταύτῃ, ὥσπερ οὐχὶ καὶ δειλίας καὶ φόβου καὶ τῶν ἄλλων παθημάτων κοινῶς 10 μὲν ἐν ἅπασιν ὄντων, παρὰ δὲ τοῖς λογισμῶ χρωμένοις ἀποδοκιμαζομένῳ. τὸ οὖν ἡδονὰς διώκειν προπετιῶς λύπας ἐστὶ θηρεῖν. διόπερ Ὀμηρος ἐπονείδιστον βουλόμενος ποιῆσαι τὴν ἡδονὴν καὶ τῶν θεῶν φησὶ τοὺς μεγίστους οὐδὲν ὑπὸ τῆς σφετέρας ὠφελείῃσθαι δυνάμεως, ἀλλὰ τὰ μέγιστα βλάπτεσθαι 15 προενεχθέντας ὑπ' αὐτῆς. ὅσα μὲν γὰρ ἀργυρνῶν ὁ Ζεὺς ἐφρόντιζεν ὑπὲρ τῶν Τρώων, ταῦτ' ἀπώλεσε μεθ' ἡμέραν ὑφ' ἡδονῆς κρατηθεῖς. καὶ ὁ Ἄρης ἀλκιμώτατος ὢν ὑπὸ τοῦ ἀσθενεστάτου Ἡφαίστου συνεποδίσθη, καὶ ὠφλεν αἰσχύνῃ καὶ ζημίαν ἐκδοῦς ἑαυτὸν ἔρωσιν ἀλογιστοῖς. φησὶ γοῦν πρὸς 20 τοὺς θεοὺς, ὅτ' ἦλθον αὐτὸν θεασόμενοί δεδεμένον· οὐκ ἀρετῆ κακὰ ἔργα· κηράναι τοι βραδὺς ὠκύν· ὡς καὶ νῦν Ἡφαιστος ἐὼν βραδὺς εἶλεν Ἄρῃα, ὠκυτότατον περ ἔόντα θεῶν, οἷ' Ὀλυμπον ἔχουσιν, χλωλὸς ἐὼν τέχνησι· τὸ καὶ ζωάγρι' ὀφέλλει (9 329 sqq.). 25

Αἴτιοι 3 sqq. Aristarchus ad γ 464, cf. Lehrs. de Ar. stud. Hom. p. 185.

16 sqq. Corp. perip.: Porphy. ad Ξ 314.

18 sqq. Corp. perip.: Porphy. ad θ 267.

XXIX.

Athen. I 11^b ὅτι τροφαῖς ἐχρῶντο <οἱ> ἥρωες παρ' Ὀμήρῳ
 πρῶτον μὲν τῷ καλουμένῳ ἀκρατίσματι, ὃ λέγει ἄριστον. οὐ
 ἄπαξ μέμνηται ἐν Ὀδυσσεΐα·

Ὀδυσσεὺς καὶ διὸς ὑφορβός

5 ἐντύνοντο ἄριστον <ἀμ' ἡοῖ>, κηαμένω πῦρ (π 1 sq.),
 καὶ ἄπαξ ἐν Ἰλιάδι·

ἔσσυμένως ἐπένοντο καὶ ἐντύνοντο ἄριστον (Ω 124).

λέγει δὲ τὸ πρωινὸν ἔμβρωμα, ὃ ἡμεῖς ἀκρατισμὸν καλοῦμεν
 διὰ τὸ ἐν ἀκράτῳ βρέχειν καὶ προσίεσθαι ψωμούς, ὡς

10 Ἀριστομένης·

ἀκρατιοῦμαι μικρόν, εἰθ' ἤξω πάλιν,
 ἄρτου δις ἢ τρις ἀποδακῶν.

Φιλήμων δὲ φησιν ὅτι τροφαῖς δ' ἐχρῶντο οἱ παλαιοί, ἀκρα-
 τίσματι, ἀριστῳ, ἐσπερίσματι, δεῖπνῳ. τὸν μὲν οὖν ἀκρατισμὸν

15 ἄριστον ἔλεγον, τὸ δὲ ἄριστον δεῖπνον, τὸ δὲ δεῖπνον δόρπον.

1 sqq. Plut. quaest. conviv. VIII 6, iv ὑπολαβὼν δὲ ὁ
 Θέων, ἥκιστα, εἶπεν, εἰ δεῖ τοῖς τὸν ἀρχαῖον βίον δια-
 μνημονεύουσι πιστεύειν. φασὶ γὰρ ἐκείνους, ἐργατικούς ἅμα
 καὶ σώφρονας ὄντας, ἔωθεν ἐσθλῆν ἄρτον ἐν ἀκράτῳ, καὶ μηδὲν
 20 ἄλλο· διὸ τοῦτο μὲν ἀκράτισμα καλεῖν διὰ τὸν ἄκρατον. ὄψον
 δὲ τὸ παρασκευαζόμενον εἰς δεῖπνον αὐτοῖς. ὄψη γὰρ δεῖπνεῖν
 ἀπὸ τῶν πράξεων γενομένους. ἐκ τούτου καὶ τὸ δεῖπνον καὶ
 τὸ ἄριστον, ἀφ' ὅτου λάβοι τοῦνομα, ζήτησιν παρέσχε. καὶ
 τὸ μὲν ἄριστον ἐδόκει τῷ ἀκρατίσματι ταῦτόν εἶναι, μάρτυρι
 25 τῷ Ὀμήρῳ, λέγοντι τοὺς περὶ τὸν Εὐμαιὸν (π 2) ἐντύνοντας

ANCTORES 1 sqq. Aristarchus ad Ω 124 et ad π 2, cf. Lehrs. l. l.
 p. 127 sqq.

10 sqq. Aristarchus, cf. quae disputavimus 'de Philemone Athe-
 niensi glossographo' in commentat. Ribbeck. p. 449.

20 sqq. Aristarchus ad A 630 in Ven. A.

2 οἱ add. Kaibelius | 4 sq. restituimus versus.

14 sq. τὸν μὲν οὖν ἀκρατισμὸν διανησιμὸν ἔλεγον, τὸ δὲ ἄριστον
 δορηπτόν, τὸ δὲ δεῖπνον ἐπιδορηπτόν codd.: correximus in comment.
 Ribbeck. l. l. p. 447 sq.

ἐστὶ δὲ ἡ τάξις καὶ παρ' Αἰσχύλῳ τῶν ὀνομάτων ἐν οἷς ὁ Παλαμήδης πεποίηται λέγων·

καὶ ταξίαρχος καὶ στρατάρχος καὶ ἑκατοντάρχος

ἔταξα. σῖτον δ' εἰδέναι διώρισα

ἄριστα, δεῖπνα, δόρπα δ' αἰρεῖσθαι τρίτα. 5

τῆς δὲ τετάρτης τροφῆς οὕτως Ὀμηρος μέμνηται (ρ 599)· 'σὺ δ' ἔρχοο δειελήσας', ὃ καλοῦσιν τινες δειλινόν, ὃ ἔστι μεταξὺ τοῦ ὑφ' ἡμῶν λεγόμενον ἄριστου καὶ δεῖπνου. καὶ ἄριστον μὲν ἔστι τὸ ὑπὸ τὴν ἔω λαμβανόμενον, δεῖπνον δὲ τὸ μεσημβρινόν, ὃ ἡμεῖς ἄριστον, δόρπον δὲ τὸ ἑσπερινόν. μήποτε δὲ 10 καὶ συνωνυμῶν τὸ ἄριστον τῷ δεῖπνῳ. ἐπὶ γὰρ τῆς πρωϊνῆς που τροφῆς ἔφη (Θ 53. 54)· 'οἱ δ' ἄρα δεῖπνον ἔλοντο . . . ἀπὸ δ' αὐτοῦ θωρήσσοντο'. μετὰ γὰρ τὴν ἀνατολὴν εὐθύς δεῖπνοποισιόμενοι προέρχονται εἰς τὴν μάχην.

Athen. I 12* ἰδιάζον δὲ τὸ παρὰ Μενελάῳ εἰσάγει συμ- 15 πόσιον. δεῖπνήσαντας γὰρ ποιεῖ ὀμιλοῦντας (δ 61)· εἰτ' ἀπονησαμένους ποιεῖ πάλιν δεῖπνοῦντας καὶ δόρπου ἑξαυτίς μεμνημένους (δ 215) μετὰ τὸν κλαυθμόν.

ἄριστον ἅμ' ἧοι φαινομένηφι'. καὶ πιθανὸν ἐδόκει, διὰ τὴν ἑωθινὴν ὥραν ἄριστον ὀνομάσθαι καθάπερ τὸ αὔριον κτλ. 20

Athen. V 193* ὁσάκις δὲ καὶ τροφὰς ἐλάμβανον, προειρηκαμεν ἤδη ὅτι δὴ τρεῖς ἦσαν. γελοῖοι γὰρ εἰσιν οἱ φάσκοντες ὅτι καὶ τέσσαρας ἐλάμβανον, ἐπεὶ ὁ ποιητὴς ἔφη (ρ 599)· 'σὺ δ' ἔρχοο δειελήσας', οὐ νοοῦντες ὅτι λέγει τὸν δειλινὸν δια- 25 τρίψας χρόνον. ὅμως δὲ οὐδεὶς δεῖξει παρὰ τῷ ποιητῇ τρίς τινα λαμβάνοντα τροφὰς διὰ τὸ τὸ αὐτὸ ποτε μὲν ἄριστον, ποτὲ δὲ δεῖπνον ὀνομάζεσθαι.

ANCTORES 10 sqq. Corp. perip.: Porphyr. ad Θ 53, scholia Ven. A et B ad B 381, Eustath. ad loc. p. 242, 17 sqq.

15 sqq. Aristarchus (?), cf. Aristonic. ed. Carnuth. ad δ 61, p. 41 not. 1.

22 sqq. Aristarchus ad ρ 599.

26 Verba διὰ το τὸ αὐτὸ ποτε κτλ. tradita post: ὅτι δη τρεῖς ἦσαν (v. 22) transposuit Schweighauserus.

XXX.

Athen. I 11^f εὐχοῦνται δὲ παρ' Ὀμήρω καθήμενοι.

Athen. V 192^a ἐκαθέζοντο δὲ καὶ δειπνοῦντες οἱ τότε.
πολλαχοῦ γοῦν ὁ Ὀμηρός φησιν·

ἔξειλς ἔζοντο κατὰ κλισμούς τε θρόνους τε (α 145).

5 ὁ γὰρ θρόνος αὐτὸ μόνον ἑλευθέριός ἐστιν καθέδρα σὺν ὑπο-
ποδίῳ, ὅπερ θρήνυν καλοῦντες ἐντεῦθεν αὐτὸν ὠνόμασαν
θρόνον τοῦ θρήσασθαι χάριν, ὅπερ ἐπὶ τοῦ καθέζεσθαι τάσ-
σουσιν, ὡς Φιλητᾶς·

θρήσασθαι δὲ πλατάνῳ γαίῃ ὕπο.

10 ὁ δὲ κλισμὸς περιττοτέρως κεκόσμηται ἀνακλίσει. τούτων δ'
εὐτελέστερος ἦν ὁ δίφρος· τῷ γοῦν Ὀδυσσεὶ ἑπαίτη εἶναι
δοκοῦντι δίφρον ἀεικέλιον, φησί (ν 259), καταθεις ὀλίγην τε
τράπεζαν·

XXXI.

Athen. I 11^f οἴονται δὲ τινες καὶ ἐκάστῳ τῶν δαιτυ-
15 μόνων κατ' ἄνδρα παρακείσθαι τράπεζαν. τῷ γοῦν Μέντη,
φασίν, ἀφικομένῳ πρὸς Τηλέμαχον τῶν τραπέζων παρακει-
μένων ξεστή παρετέθη τράπεζα (α 138). οὐκ ἐστὶ δὲ τοῦτο
ἐμφανῶς τοῦ προκειμένου κατασκευαστικόν· δύναται γὰρ ἢ
Ἀθηναῖα ἀπὸ τῆς Τηλεμάχου τραπέζης δαιτυσθαι.

XXXII.

20 Athen. I 11^f παρ' ὄλην δὲ τὴν συνοσίαν παρέκειντο αἱ
τράπεζαι πλήρεις, (ὡς παρὰ πολλοῖς τῶν βαρβάρων ἔτι καὶ νῦν
ἔθος ἐστὶ, κατηρεφές παντοίων ἀγαθῶν, κατὰ Ἀνακρέοντα).

Athen. V 193^b διαμαρτάνουσι δὲ πολλοὶ παρὰ τῷ ποιητῇ
ἐφεξῆς τιθέντες τούτους τοὺς στίχους (α 139 sqq. δ 55 sqq.)·

25 1 sqq. Athen. I 17^f καθέζονται δ' ἐν τοῖς συνδείπνοις
οἱ ἥρωες, οὐ κατακέκλινται.

ANCTORES 1 sqq. cf. Athen. VIII 363^f. XI 459^c. 460^a.

15 sqq. Aristarchus (?): schol. δ 54.

20 sqq. Aristarchus ad Δ 262.

σίτον δ' αἰδοίη ταμίη παρέθηκε φέρουσα,
εἶδατα πολλ' ἐπιθείσα, χαριζομένη παρεόντων·
δαιτρός δὲ κρειῶν πίνακας παρέθηκεν αἰείρας.

εἰ γὰρ εἶδατα παρέθηκεν ἡ ταμίη, δῆλον ὡς κρεάτων λείψανα
τυγγάνοντα, τὸν δαιτρὸν οὐκ ἔδει παρεισφέρειν. διόπερ τὸ δ
δίστιχον ἀπαρκεῖ. ἀπαλλαγέντων δὲ τῶν δειπνούντων αἱ τρά-
πεζαι ἐβαστάζοντο, ὥσπερ παρὰ τοῖς μνηστήρσι (τ 61) καὶ
τοῖς Φαίαισιν, ἐφ' ὧν καὶ λέγει·

ἀμφιπόλοι δ' ἀπεκόσμεον ἔντεα δαιτός (η 232),
δῆλον ὡς τὰ ἀγγεῖα. καὶ γὰρ τῶν ὄπλων τὰ σκεπαστικά, θώ- 10
ρακα καὶ κνημίδας καὶ τὰ τοῦτοις ἐμφερῆ λέγουσιν ἔντη,
καθάπερ ἀγγεῖα τῶν τοῦ σώματος μερῶν ὄντα.

Athen. I 12^a τῷ δὲ μὴ αἰρεσθαι τὰς τραπέζας ἐναν-
τιοῦσθαι δοκεῖ τὸ ἐν Ἰλιάδι·

ἔσθων καὶ πίνων, ἔτι καὶ παρέκειτο τράπεζα (Ω 476). 15
ἀναγνωστέον οὖν οὕτω·

ἔσθων καὶ πίνων ἔτι, καὶ παρέκειτο τράπεζα,
ἢ τὸν καιρὸν αἰτιᾶσθαι τὸν παρόντα δεῖ. πῶς γὰρ ἦν πρόπον
τῷ Ἀχιλλεῖ πενθοῦντι παρακεῖσθαι τράπεζαν καθάπερ τοῖς
εὐωχομένοις παρ' ὄλην τὴν συνουσίαν; 20

XXXIII.

Athen. I 12^b παρετίθεντο δὲ οἱ μὲν ἄρτοι σὺν τοῖς κα-
νοῖς, τὰ δὲ δεῖπνα κρέα μόνον ἦν ὀπτά. ζυμὸν δὲ οὐκ ἐποίει
Ὀμηρος θύων βοῦς

6 sqq. Athen. I 12^a μετὰ δὲ τὴν ἀναχώρησιν αἱ δμῶαι
'ἀπὸ μὲν σίτον πολλὸν ἤρεον καὶ τράπεζαν καὶ δέπα' (τ 61). 25

ANCTORES 6 sqq. Aristarchus ad η 174.

10 sqq. Aristarchus: Apollon. Soph. p. 69, 17 Bekk., scholia
Ven. A et B ad Γ 339.

13 sqq. Aristarchus ad Ω 476 in cod. Vict. (cf. Hiller. Philol.
XXVIII 115).

22 sq. Aristarchus ad Π 747 Ven. B.

οὐδ' ἤψεν κρέα
οὐδ' ἐγκέφαλον· ὥπτα δὲ καὶ τὰς κοιλίας.
οὕτω σφόδρ' ἦν ἀρχαίος,
Ἀντιφάνης φησί.

XXXIV.

5 Athen. I 12° καὶ τῶν κρεῶν δὲ μοῖραι ἐνέμοντο· ὅθεν
ἔλασας φησὶ τὰς δαίτας ἀπὸ τῆς ἰσότητος. τὰ γὰρ δεῖπνα δαίτας
ἔλεγον ἀπὸ τοῦ δατεῖσθαι, οὐ μόνον τῶν κρεῶν διανεμομένων
ἀλλὰ καὶ τοῦ οἴνου·

ἦδη μὲν δαιτὸς κεκορήμεθα θυμὸν ἔτισης (9 98).
10 καὶ·

χαῖρ', Ἀχιλεῦ, δαιτὸς μὲν ἔτισης οὐκ ἐπιδευεῖς (I 225).
ἐκ τούτων δ' ἐπελίσθη Ζηνὸδοτος δαῖτα ἔισην τὴν ἀγαθὴν
λέγεσθαι. ἐπεὶ γὰρ ἡ τροφή τῷ ἀνθρώπῳ ἀγαθὸν ἀναγκαῖον
ἦν, ἐπεκτείννας, φησὶν, εἴρηκεν ἔισην. ἐπεὶ οἱ πρῶτοι ἄνθρω-
15 ποι, οἷς δὲ οὐ παρεῖν ἄφθονος τροφή, ἄρτι φαινομένης ἀφρόου

5 sqq. Plut. quaest. conviv. II 10, 1 ὅτε τὴν ἐπώνυμον
ἀρχὴν ἤρχον οἴκοι, τὰ πλεῖστα τῶν δεῖπνων δαῖτες ἦσαν, ἐν
ταῖς θυσιαῖς ἐκάστῳ μερίδος ἀποκληρουμένης.

8 sq. Plut. conviv. sept. sapient. c. 13 p. 156° ἐπεὶ τὰς
20 γε προπόσεις, ἔφη, λιτὰς πυνθάνομαι τοὺς παλαιούς, δαιτρὸν,
ὡς Ὀμηρος ἔφη (A 262), καὶ μετρητὸν ἐκάστου πίνοντος κτλ.

14 sqq. Plut. quaest. conviv. II 10 π 3 οὐ γὰρ φιλικὸν
οὐδὲ συμποτικὸν, οἶμαι, προοίμιον εὐωχίας, ὑφόρασις καὶ ἀρ-
πασμός, καὶ χειρῶν ἄμιλλα καὶ διαγκωνισμός, ἀλλ' ἄτοπα καὶ
25 κυνικά καὶ τελευτῶντα πολλάκις εἰς λοιδορίας καὶ ὀργάς, οὐ
κατ' ἀλλήλων μόνον ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν τραπεζοκόμων καὶ
κατὰ τῶν ἐστιώντων.

Ἀντορβες 5 sqq. Aristarchus: Apollon. Soph. p. 56, 8 Bekk.
(Etym. M. 251, 30), scholia ad A 468 Ven. B et 9 98; cf. Tryphonem
apud Athenaeum XIV 640°.

14 sqq. cf. peripatetica scholia ad A 449 Ven. A et ad γ 441
Ambros. E.

20 αὐτούς codd.: corr. Hercherus λιτάς.

ἐπ' αὐτὴν ἰόντες βία ἤρπαζον καὶ ἀφηροῦντο τοὺς ἔχοντας, καὶ μετὰ τῆς ἀκοσμίας ἐγίνοντο καὶ φρόνοι. ἔξ ὧν εἰκὸς λεχθῆναι καὶ τὴν ἀτασθαλίαν, ὅτι ἐν ταῖς θαλίαις τὰ πρῶτα ἐξημάρτανον οἱ ἄνθρωποι εἰς ἀλλήλους. ὡς δὲ παρεγένετο αὐτοῖς πολλὴ ἐκ τῆς Δήμητρος, διένεμον ἐκάστῳ ἴσην, καὶ οὕτως εἰς κόσμον ἦλθε τοῖς ἀνθρώποις τὰ δόρυπα. διὸ ἄρτου τε ἐπίνοια πέμματός τε εἰς ἴσον διαμεμοιραμένου καὶ τοῖς διαπίνουσιν ἄλεισα. καὶ γὰρ ταῦτα εἰς <τὸ> ἴσον χωροῦντων ἐγίνετο. ὥστε ἡ τροφή δαίς ἐπὶ τῷ δαίεσθαι λέγεται, ὅ ἐστι διαμοιρᾶσθαι ἐπ' ἴσης· καὶ ὁ τὰ κρέα ὀπτῶν δαιτρός, ἐπεὶ ἴσην ἐκάστῳ μοῖραν ἐδίδου. καὶ ἐπὶ μόνων ἀνθρώπων δαῖτα λέγει ὁ ποιητής, ἐπὶ δὲ θηρίων οὐκ ἔτι. ἀγνωῶν δὲ ταύτης τῆς φωνῆς τὴν δύναμιν Ζηηόδοτος ἐν τῇ κατ' αὐτὸν ἐκδόσει γράφει·

αὐτοὺς δὲ ἐλώρια τεῦχε κύνεσσιν

οἰωνοῖσι τε δαῖτα (A 4 sq.),

15

τὴν τῶν γυπῶν καὶ τῶν ἄλλων οἰωνῶν τροφήν οὕτω καλῶν, μόνου ἀνθρώπου χωροῦντος εἰς τὸ ἴσον ἐκ τῆς πρόσθεν βίας. διὸ καὶ μόνου τούτου ἡ τροφή δαίς, καὶ μοῖρα τὸ ἐκάστῳ δίδόμενον.

οὐκ ἔφερον δὲ οἴκαδε παρ' Ὀμήρω οἱ δαιτυμόνες τὰ λειπόμενα, ἀλλὰ κορεσθέντες κατέλιπον παρ' οἷς ἦν ἡ δαίς· καὶ ἡ ταμία λαβοῦσα εἶχεν, ἵνα ἂν τις ἀφίκηται ξένος, ἔχει δούναι αὐτῷ.

XXXV.

Athen. I 13^d ἐκάστῳ δὲ τῶν δαιτυμόνων παρ' Ὀμήρω παρακείται ποτήριον. Δημόδοκῳ γοῦν (D 69) παρατίθεται

4 sqq. Plut. quaest. conviv. II 10, π 4 ὅσον δὲ χρόνον ἡ Μοῖρα καὶ ἡ Λάχεσις ἰσότητι τὴν περὶ τὰ δεῖπνα καὶ συμπόσια κοινωνίαν ἐβράβεινον, οὐδὲν ἰδεῖν ἄκοσμον ἦν, οὐδ' ἀνελεύθερον· ἀλλὰ καὶ τὰ δεῖπνα δαίτας ἐκάλουν, καὶ τοὺς ἐστιωμένους δαιτυμόνας, δαιτροὺς δὲ τοὺς τραπεζοκόμους, ἀπὸ τοῦ διαιρεῖν καὶ διανέμειν.

24 sqq. Plut. quaest. conviv. II 10, I 4 καίτοι τίνα ἔχει διαφορὰν, κύλικα καταστήσαντα τῶν κεκλημένων ἐκάστῳ, καὶ χοῦν ἐμπλησάμενον οἴνου καὶ τράπεζαν ἰδίαν κτλ.

κάνεον και τράπεζα και δέπας 'πιεῖν ὅτε θυμὸς ἀνώγοι'. ἐπιστέφονται δὲ ποτοῖο οἱ κρητῆρες (A 470), ἥτοι ὑπερχειλῆς οἱ κρατῆρες ποιοῦνται, ὥστε διὰ τοῦ ποτοῦ ἐπιστεφανοῦσθαι, και ταῦτα ἐπρασσον πρὸς οἴωνοῦ τιθέμενοι. κοῦροι δὲ δια-
 5 νέμουσι 'πᾶσιν ἐπαρξάμενοι δεπάεσσι' (A 471). τὸ δὲ πᾶσιν οὐ τοῖς ποτηρίοις, ἀλλὰ τοῖς ἀνδράσιν. Ἀλκίονος γοῦν τῷ Ποντονόῳ φησί· 'μέθῃ νείμον πᾶσιν ἀνὰ μέγαρον' (η 179)· και ἐξῆς ἐπάγει·

νώμησεν δ' ἄρα πᾶσιν ἐπαρξάμενος δεπάεσσι (η 183).
 10 εἰσὶ δὲ και τοῖς ἀρίστοις κατά δεῖπνα τιμαί. Τυδεΐδης γοῦν (Θ 162) και κρέασι και πλείοις δεπάεσσι τιμᾶται, και Αἴας (Η 321) νῶτοισι διηγεκέεσσι γεραίρεται, και οἱ βασιλεῖς δὲ τοῖς αὐτοῖς· 'νῶτα βοός, τά ῥά οἱ πάρθεσαν αὐτῷ' (δ 65). και Ἰδομενέα δὲ Ἀγαμέμνων πλείῳ δέπα τιμᾶ (A 262). και
 15 Σαρπηθῶν δὲ παρά Λυκίοις τοῖς αὐτοῖς τιμᾶται, και ἔδρη και κρέασι (M 310).

ἦν δὲ τις αὐτοῖς και διὰ τῆς προπόσεως ἀσπασμός. οἱ γοῦν θεοὶ 'χρυσέοις δεπάεσσι δειδέχατ' ἀλλήλους' (A 1 sqq.), ἥτοι ἐδεξιοῦντο προπίνοντες ἑαυτοῖς ταῖς δεξιαῖς. και τις δὲ

20 10 sqq. Athen. V 192^f οἱ δὲ κρατῆρες αὐτοῖς, ὥσπερ ἔχει και τοῦνομα, κεκραμένοι παρεστήκεσαν, ἐξ ὧν οἱ κοῦροι διακονοῦμενοι τοῖς μὲν ἐντιμοτάτοις ἀεὶ πλήρες παρείχον τὸ ποτήριον, τοῖς δ' ἄλλοις ἐξ ἴσου διένεμον. ὁ γοῦν Ἀγαμέμνων πρὸς τὸν Ἰδομενέα φησί·

25 σὸν δὲ πλείον δέπας αἰεὶ ἔστιχ' ὥσπερ ἐμοί, πιεῖν ὅτε θυμὸς ἀνώγοι (A 262 sqq.). προέπινον δ' ἀλλήλοισ οὐχ ὥσπερ ἡμεῖς (τοῦτο γὰρ προεκπιεῖν ἔστιν), ἀλλὰ μεστὸν τὸν σκύφον·

πλησάμενος δ' οἴνοιο δέπας δειδεχτ' Ἀχιλλῆα (I 224).
 30 17 sqq. Plut. conviv. sept. sapient. l. l. ἀρ' οὖν ... και τοῖς θεοῖς ὁ Ζεὺς ὥπερ τοῖς ἀριστεῦσιν ὁ Ἀγαμέμνων μετρητὸν ἐνέχει τὸ ποτόν, ὅτε προῦπινον ἀλλήλοισ ἐστιώμενοι παρ' αὐτῷ;

ANCTORES 10 sqq. Aristarchus ad A 262.

19 sqq. Aristarchus (?): schol. Ven. B ad A 4.

‘δειδεκτ’ Ἀχιλλέα’ (I 224) ἀντὶ τοῦ ἐδεξιούτο, ὃ ἔστι προέπεινεν αὐτῷ τῇ δεξιᾷ διδοὺς τὸ ποτήριον.

Athen. XI 498° (ἐξέπεινον ἀντὶ τοῦ προέπεινον). κυρίως γάρ ἔστι τοῦτο προπίνειν τὸ ἐτέρῳ πρὸ ἑαυτοῦ δοῦναι πίνειν. καὶ ὁ Ὀδυσσεὺς δὲ παρ’ Ὀμήρω τῇ 5

Ἀρήτη δ’ ἐν χειρὶ τίθει δέπας ἀμφικύπελλον (ν 57), καὶ ἐν Ἰλιάδι

πλησάμενος δ’ οἴνοιο δέπας δειδεκτ’ Ἀχιλλῆα (I 224). πληροῦντες γὰρ προέπεινον ἀλλήλοις μετὰ προσαγορεύσεως.

Athen. I 14^a ἐδωροῦντο δὲ καὶ ἀπὸ τῆς αὐτῶν μοίρας 10 οἷς ἐβούλοντο, ὡς Ὀδυσσεὺς (9 475) κώτου ἀποπροταμῶν οὗ αὐτῷ παρέθεντο τῷ Δημοδόκῳ.

XXXVI.

Athen. I 17° παρ’ Ὀμήρω δὲ οἱ ἀριστεῖς κοσμίως δει-
πνοῦσιν ἐν Ἀγαμέμνονος. εἰ δ’ ἐν Ὀδυσσεῖα (9 75) φιλονει-
κοῦσιν Ἀχιλλεὺς καὶ Ὀδυσσεύς, καὶ Ἀγαμέμνων ‘χαῖρε νόψ’ 15
(9 78), ἀλλ’ ὠφέλιμοι αἱ φιλοτιμίαι ζητούντων εἰ δόλω ἢ
μάχῃ αἰρεθῆναι. δεῖ τὸ Ἰλιον. ἀλλ’ οὐδὲ . . . μνηστῆρας εἰσ-
άγει μεθύοντας, . . . ἀλλὰ πόδα βόειον ἐπὶ τὸν Ὀδυσσεά
ρίπτουμένον (ν 299).

XXXVII.

Athen. I 14^a ἐχρῶντο δ’ ἐν τοῖς συμποσίοις καὶ καθαρω- 20
δοῖς καὶ ὀρχησταῖς, ὡς οἱ μνηστῆρες. καὶ παρὰ Μενελάω (δ 17)
‘ἐμέλειτο θεῖος αἰδός’, δύο δὲ κυβιστητῆρες ‘μολπῆς ἐξάρ-
χοντες ἐδίνεον’. μολπῆς δὲ ἀντὶ τοῦ παιδιας.

10 sqq. Plut. conviv. sept. sapient. l. l. . . ἐκάστου . . .
ὡσπερ λείας μέριδας μεταδιδόντος τῷ πλησίον. 25

ANCTORES 3 sqq. Aristarchus ad ν 25 et 57, ad I 224.

16 sqq. Corp. perip.: Porphy. ad 9 75. 77.

21 sqq. Aristarchus ad ζ 101, δ 19, A 474 (cf. Friedl. ad loc.),
cf. Lehrs. l. l. p. 138: Herodicus apud Athen. V 180^d.

16 λόγῳ codd.: corr. Schweighauserus, cf. Porphy. ad 9 75.

25 ὡσπερ αἷας codd.: corr. Hauptius.

σῶφρον δέ τι ἦν τὸ τῶν αἰοιδῶν γένος καὶ φιλοσόφων
 διάφασιν ἐπέχον. Ἀγαμέμνων γοῦν τὸν αἰοιδὸν καταλείπει τῇ
 Κλυταιμῆστρα φύλακα καὶ παραινετῆρά τινα· ὃς πρῶτον μὲν
 ἀρετὴν γυναικῶν διερχόμενος ἐνέβαλλέ τινα φιλοτιμίαν εἰς
 5 καλοκάγαθίαν, εἶτα διατριβὴν παρέχων ἠδείαν ἀπειλάνα τὴν
 διάνοιαν φαύλων ἐπινοίων. διὸ Ἀἴγισθος οὐ πρότερον διέ-
 φθειρε τὴν γυναῖκα πρὶν τὸν αἰοιδὸν ἀποκτείνειν ἐν νήσῳ ἐρήμῃ.
 τοιοῦτός ἐστι καὶ ὁ παρὰ τοῖς μνηστῆρσιν αἰείδων ἀνάγκη, ὅς
 τοὺς ἐφεδρεύοντας τῇ Πηνελόπῃ ἐβδελύττετο. κοινῶς δέ που
 10 πάντας τοὺς αἰοιδούς αἰδοίους τοῖς ἀνθρώποις εἶναι φησι·
 τοῦνεκ' ἄρα σφέας

οἶμας Μοῦσ' ἐδίδαξε φίλησέ τε φύλον αἰοιδῶν (9 480 sq.).
 ὁ δὲ παρὰ Θαΐαξι Δημόδοκος ἄδει Ἄρεος καὶ Ἀφροδίτης
 συνουσίαν (9 267), οὐ διὰ τὸ ἀποδέχεσθαι τὸ τοιοῦτον πάθος,
 15 ἀλλ' ἀποτρέπων αὐτοὺς παρανόμων ἔργων, ἢ εἰδῶς ἐν τρυ-
 φερῷ τινι βίῳ τεθραμμένους κἀντεῦθεν ὁμοιότατα τοῖς τρώ-
 ποις αὐτῶν τὰ πρὸς ἀνάπαισιν προφέρων.

Athen. V 192^d μετὰ γὰρ τὸν ἀγῶνα τὸν γυμνικὸν ἄδει ὁ
 ψῶδς (9 267) 'ἀμφ' Ἄρεος φιλότητα' μῦθόν τινα χλεύη κεκρα-
 20 μένον, καίτοι εἰς τὴν μνηστηροφονίαν ὑποθηκῶν ὑποτιθεμένων
 τῷ Ὀδυσσεῖ, ὡς τοῦ Κυλλοποδίωνος τὸν ἀνδρείοτατον Ἄρη
 καταγωνισαμένου.

Athen. I 14^d καὶ τοῖς μνηστῆρσιν ἄδει πρὸς τὴν αὐτὴν
 βουλήν ὁ Φῆμιος νόστον Ἀχαιῶν (α 326). καὶ αἱ Σειρήνες δὲ

25 2 sqq. [Plut.] l. l. c. 213 ὡς ἐπὶ τῆς Κλυταιμῆστρας πε-
 ποίηκε. φησὶ γὰρ ὅτι 'φρεσὶ κέχρητ' ἀγαθῆσιν' (γ 266), τὸ
 πρότερον, ἕως παρόντα εἶχε τὸν αἰοιδὸν (τουτέστι διδάσκαλόν
 τινα) ὑπὸ τοῦ Ἀγαμέμνονος ἐπισταθέντα, ὅπως αὐτῇ τὰ ἄριστα
 παραινῆ. τοῦτον δὲ ἐκποδῶν ὁ Ἀἴγισθος θέμενος παρέπεισεν
 30 αὐτὴν ἐξαμαρτάνειν.

ΑΥΣΤΟΒΕΣ 1 sqq. Demetrius Phalereus in corpor. peripat.: scholia
 ad γ 267. 8 sqq. Timolaus in corp. peripat.: schol. ad γ 267.

23 sqq. Corp. perip.: Porphyg. (?) ad α 327.

15 ἢ inseruit Wilamowitzius.

23 πρὸς τὴν αὐτῶν βουλήν codd.: corr. idem.

ἄδουσι τῷ Ὀδυσσεὶ τὰ μάλιστα αὐτὸν τέρποντα καὶ τὰ οἰκεία τῇ φιλοτιμίᾳ αὐτοῦ καὶ πολυμαθεῖα λέγουσαι. ἴσμεν γάρ, φασί (μ 189 sq.), τὰ τ' ἄλλα καὶ ὅσα γένηται ἐν χθονὶ πολυβοτείρῃ'.

XXXVIII.

Dio Chrysost. Π 93 R χορεύματα δὲ καὶ χοροὺς ἀνάλογον τούτοις οὐ σφαλλομένους οὐδὲ ἀκρατεῖς, ἀλλὰ ὡς οἶόν 5 τε ἰσχυροὺς καὶ σώφρονας ἐπάγειν ἐν καθεστῶτι θυθμῷ, τὴν γιγνομένην τοῖς θεοῖς ἀπαρχὴν ἅμα καὶ μελέτην τῶν πολεμικῶν. ὄρχησίν γε μὴν τὴν ἐνόπλιον, ἧς φησιν ὁ ποιητὴς καὶ τὸν Μηριόνην ἔμπειρον εἶναι· τῶν γὰρ Τρώων τινὰ πεποιήκε λέγοντα· 10

Μηριόνη, τάχα κέν σε καὶ ὄρχηστήν περ ἔοντα ἔγχος ἐμὸν κατέπεισε διαμπερές, εἰ σ' ἔβαλόν περ (Π 617 sq.). ἢ σὺ οἶε ἄλλην τινὰ λέγειν ἐπίστασθαι τὸν τοῦ Μόλου υἱόν, ἀριθμούμενον ἐν τοῖς ἀρίστοις τῶν Ἀχαιῶν, ἢ τὴν ἐνόπλιον, τὴν Κουρητικὴν, ἢ περ ἢ ἐπιχώριος τοῖς Κρησί, τὴν ὄξειαν 15 καὶ ἑλαφρὰν κίνησιν πρὸς τὸ διακλίνειν καὶ φυλάξασθαι ὀρθῶς τὸ βέλος;

XXXIX.

Athen. I 14^d ὄρχήσεις δ' εἰσὶ παρ' Ὀμήρω αἱ μὲν τινες τῶν κυβιστητήρων, αἱ δὲ διὰ τῆς σφαιρας.

Athen. I 15^c οἱ Φαίλακες δὲ παρ' Ὀμήρω καὶ ἄνευ σφαιρας ὄρχοῦνται. καὶ ὄρχοῦνται που ἀνὰ μέρος πικνῶς (τοῦτο γάρ ἐστι τὸ 'ταρφέ' ἀμειβόμενοι' (Θ 379)), ἄλλων ἐφροσῶτων καὶ ἐπικροτούντων τοῖς λιχανοῖς δακτύλοις, ὃ φησι ληκεῖν. οἶδε δὲ ὁ ποιητὴς καὶ τὴν πρὸς ᾧδὴν ὄρχησιν. Διημοδόκου γοῦν ἄδοντας (Θ 262) κοῦροι πρῶθῆβαι ὠρχοῦντο. καὶ ἐν τῇ 25 Ὀπλοποιᾷ δὲ παιδὸς καθαρίζοντος ἄλλοι ἐναντιοὶ μολπῇ τε ὄρχηθμῷ τε ἔσκαιρον (Σ 572). ὑποσημαίνεται δὲ ἐν τούτοις ὁ ὑποχρηματικὸς τρόπος.

ANCTORES 13 sqq. Corp. perip.: schol. Ven. A et B ad Π 617, cf. Aristoxen. apud Athen. XIV 631^c, 630^b.

21 sqq. Corp. perip.: schol. ad Θ 379.

24 sqq. Corp. perip.: schol. ad Θ 262.

XL.

Plut. quaest. conviv. VII 8 iv 5 ἀλλ' ἢ γε κίθαρα πάλαι
που καὶ καθ' Ὅμηρον ἐτι τοῖς χρόνοις γνωρίζη τῆς δαιτός
ἔστιν.

XLI.

Dio Chrysost. II 82 R τὸν γοῦν Ἀχιλλέα πεποίηκεν
5 ὑστερίζοντα ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῶν Ἀχαιῶν οὐκ ἔκλυτα οὐδὲ
ἔρωτικά μελέη ᾄδοντα· καίτοι φησί γε ἔρᾶν αὐτὸν τῆς Βρισηίδος.
ἀλλὰ κίθάρᾳ μὲν χρῆσθαι, μὰ Δί' οὐκ ὠησάμενον οὐδ' οἴκο-
θεν ἄγοντα παρὰ τοῦ πατρός, ἀλλὰ ἐκ τῶν λαφύρων ἐξελό-
μενον, ὅτε εἶλε τὰς Θήβας καὶ τὸν Ἡετίωνα ἀπέκτεινε τὸν
10 τοῦ Ἐκτορος κηδεστήν.

τῆ ὅ γε, φησί, θυμὸν ἕτερπεν· ἄειδε δ' ἄρα κλέα
ἀνδρῶν (I 189),

ὡς οὐδέποτε ἐκλανθάνεσθαι δέον τῆς ἀρετῆς οὐδὲ τῶν εὐκλειῶν
πράξεων, οὔτε πίνοντα οὔτε ᾄδοντα, τὸν γενναῖον ἄνδρα καὶ
15 βασιλικόν, ἀλλ' αἰεὶ διατελεῖν ἢ πράττοντα αὐτὸν μέγα τι καὶ
θανμαστὸν ἢ μεμνημένον τῶν ὁμοίων.

XLII.

Athen. I 16^a ἐχρῶντο δὲ καὶ αὐλοῖς καὶ σύριγγιν οἱ ἥρωες.
ὁ γοῦν Ἀγαμέμνων αὐλῶν συρίγγων τ' ἐνοπήν' (K 13) ἀκούει.
εἰς δὲ τὰ συμπόσια οὐ παρήγαγε· πλὴν ἐν τῇ Ὀπλοποιίᾳ
20 γάμων γινομένων αὐλῶν μνημονεύει (Σ 495). τοῖς δὲ βαρβάροις
ἀποδίδωσι τοὺς αὐλοὺς· παρὰ Τρωσὶ γοῦν ἦν αὐλῶν συρίγ-
γων τ' ἐνοπή'.

ANCTORES 1 sqq. Corp. perip., cf. Athen. XIV 627^e in Aristoxe-
neis, peripateticis capitibus.

4 sqq. Corp. perip., cf. Chamaeleontem apud Athen. XIV 624^a
(Aelian. var. hist. XIV 23), Porphyr. ad I 186 (cf. Aristarch. ad
I 188).

17 sqq. Aristarchus ad K 13 et Σ 495, cf. scholia ad K 13 in
Ven. A, ad Σ 495 in Ven. B.

XLIII.

Plut. de aud. poet. 29de ἔτι δὲ καὶ τὰς ἐν τοῖς γένεσι διαφορὰς σκεπτέον, ὧν τοιοῦτός ἐστιν ὁ τρόπος. Οἱ μὲν Τρῶες ἐπίσσι μετὰ κρανῆς καὶ θράσσους (Γ 2 sqq.), οἱ δὲ Ἀχαιοὶ 'σιγῇ δειδιότες σημάτορας' (Α 431). τὸ γὰρ ἐν χερσὶ πολεμίων ὄντων φοβείσθαι τοὺς ἄρχοντας ἀνδρείας ἅμα καὶ πει- 5 θαρχίας σημεῖον (cf. Vitam Cleomenis p. 808de).

Dio Chrysost. II 90 R καὶ μέντοι καὶ νικῶντας τοὺς Ἀχαιοὺς καθ' ἡσυχίαν φησὶ στρατοπεδεύειν. παρὰ δὲ τοῖς Τρωσὶν ἐπειδὴ τι πλεονεκτεῖν ἔδοξαν, εὐθὺς εἶναι δι' ὅλης 10 τῆς νυκτὸς

αἰλῶν συρίγγων τ' ἐνοπήν ὀμαδὸν τ' ἀνθρώπων (Κ 13)· ὡς καὶ τοῦτο ἱκανὸν ὄν σημεῖον ἀρετῆς ἢ κακίας, ὅτινες ἂν ἐγκρατῶς τὰς εὐτυχίας ἦν τούναντιον μεθ' ὕβρεως φέρωσιν.

XLIV.

Dio Chrysost. II 89 R τὸν γοῦν Κᾶρα τὸν χρυσῷ καλλωπιζόμενον εἰς τὸν πόλεμον μάλα ὕβριστικῶς ἐλοιδορήσεν 15 εἰπὼν·

ὅς καὶ χρυσὸν ἔχων πόλεμόνδ' ἵεν ἤτε κούρη
νήπιος, οὐδ' ἄρα οἱ τό γ' ἐπήρκεσε λυγρὸν ὄλεθρον,
ἀλλ' ἐδάμη ὑπὸ χερσὶ ποδώκεος Αἰακίδαο
ἐν ποταμῷ· χρυσὸν δ' Ἀχιλεὺς ἐκόμισσε δαιφρων (Β 872 sqq.). 20

1 sqq. Dio Chrysost. II 90 R ἐκ δὲ τούτων τῶν ἐπιτηδευμάτων τοὺς τε ἄρχοντας πεποίηκεν ἀγαθοὺς καὶ τὸ πλῆθος εὐτακτον. προίσι γοῦν αὐτῷ 'σιγῇ δειδιότες σημάτορας' (Α 431), οἱ δὲ βάρβαροι μετὰ πολλοῦ θορύβου καὶ ἀταξίας, ταῖς γεράνοις ὁμοίως, ὡς τοῦτο μάλιστα σωτήριον ὄν καὶ 25 νικηφόρον ἐν τοῖς κινδύνοις, τὸ μὴ ἀδεεῖς εἶναι τῶν ἡγεμόνων τοὺς στρατιώτας. ὅσοι δ' ἂν ὦσιν ἄφοβοι τῶν σφετέρων ἀρχόντων, οὗτοι τάχιστα ἂν φοβοῖντο τοὺς πολεμίους.

ANCTORES 1 sqq. Aristarchus ad N 41: scholia Ven. B ad N 41, Ven. A ad Γ 1, Ven. B ad Γ 2, Ven. B ad Α 433 et H 306. 307, Ven. A et B ad Θ 542, Ven. B ad Α 429, Porphyr. ad Α 401. 402.

14 sqq. Aristarchus ad B 871.

καταγελῶν αὐτοῦ τῆς τρυφῆς ἅμα καὶ τῆς ἀφροσύνης, ὅτι τοῖς
πολεμίοις ἄθλα ἐκόμιζε τοῦ θανάτου σχεδόν. οὐκὸν φαίνεται
χρυσοφορίας ἐπαινῶν ὁ Ὅμηρος, καὶ ταῦτα εἰς πόλεμον, ψελίων
τε καὶ στρεπτῶν, ἔτι δὲ χρυσῶν φαλάρων καὶ χαλινῶν, ὅποια
5 τοὺς Πέρσας φασὶν ἐπιτηδεύειν.

XLV.

Athen. I 16^b ἔσπενδον δὲ ἀπὸ τῶν δειπνῶν ἀγαλίοντες
καὶ τὰς σπονδὰς ἐποιοῦντο Ἑρμῇ (η 137) καὶ οὐχ ὡς ὕστερον
Διὶ τελείῳ. δοκεῖ γὰρ Ἑρμῆς ὕπνου προστατῆς εἶναι. σπέν-
δουσι δ' αὐτῷ καὶ ἐπὶ ταῖς γλώσσαις (γ 341) ἐκ τῶν δειπνῶν
10 ἀπιόντες. προσνέμονται δ' αὐτῷ αἱ γλώσσαις διὰ τὴν ἐρμηνείαν.

6 sqq. Plut. quaest. conviv. VII 9, 6 οἱ δὲ τῷ Ἑρμῇ πνε-
μάτῳ σπένδοντες, ὅτε μνησαίετο κοίτου' (η 138), ἄρ' οἶκ τὸ
αὐτὸ συνάγουσι τῷ οἴνῳ τὸν λόγον;

AVCTORES 1sq. Aristarchus ad P 52 Ven. A.

6 sqq. Stoicus quidam: Heracl. allegor. Hom. c. 72, Porphyr.
ad γ 332 et 341, schol. ad Apoll. Rhod. A 517.

Cum primum ad haec tractanda studia aggredieremur, incultum fere aravimus agellum. Nam quae apud Athenaeum in primo libro p. 8^e sqq. sat ampla copia de Homericorum heroum vita ac moribus enarrantur, Dioscuridi ¹⁾ Isocrateo deberi inde a Casaubono putavere viri docti. Quae coniectura paene certa videbatur Suidae testimonio s. v. *Ὀμηρος* integrum Athenaeum secuti: *Ὅτι Διοσκουρίδης ἐν τοῖς παρ' Ὀμήρω νόμοις κτλ.* et epitomae quodam loco paulo infra p. 11^a, ubi Dioscurides Isocratis discipulus laudatur. Qua opinione etiam tunc occupatus Schraderus in prolegomenis Porphyrii ²⁾ has res attingens Plutarchum et Porphyrium hoc Dioscuridis opere usos esse comprobare studuit nec fructum defuturum esse ei promisit, qui accuratius in hanc materiem inquisiturus esset. Tum autem Hillerus ³⁾ totius quaestionis firmum fundamentum sublatum esse censebat, cum Suidam sua non ex integro Athenaeo sed ex nostra epitoma hausisse contenderet. Interpolatoris enim cuiusdam licentia inserta esse existimavit quae inter lexicographum et epitomen diversa exstarent. Dioscuridis autem nomen huic excerpto praefixum esse, cum infra apud Athenaeum legisset falsarius ille Isocratei Dioscuridis mentionem. Interim de hac quaestione Kaibelii quaedam commentatiun-

1) Manuscripti quidem libri in hoc nomine scribendo fluctuant inter *Διοσκορίδης* et *Διοσκουρίδης*, cf. Kuehnii in Anazarbei edition. praefatione, Med. Gr. vol. XXV p. vii. *Διοσκουρίδης* autem solam veram esse scripturam et tituli docent et nummi, vide Roehlii Ind. ad Boeckhii C. I. G. p. 84 et Mionneti indices in vol. suppl. IX, 2 p. 25. 138 (*descript. des médailles antiques*).

2) 'Quaest. Homeric. ad Iliadem pertinent. reliqu.' (Lips. 1880/82) p. 373 sqq.

3) In Mus. Rhen. vol. XL (a. 1885) p. 204 sqq.

cula emissa est in Hermae vol. XXII p. 323 sqq. et eodem fere tempore Aug. Brunkii dissertatio foras data, quae inscribitur 'de excerptis *περὶ τοῦ τῶν ἡρώων καθ' Ὀμηρον βίου* ab Athenaeo servatis' (Gryphiswaldae 1887). Ac maxime Kaibelius Hillerum refutavit et suam integrioris Athenaei epitomen Suidam praebere luculenter demonstravit. Tamen Dioscuridis nomen sprevit, cum de Isocrateo non esset cogitandum, quod ab Alexandrinis grammaticis videretur pendere auctor; duos autem sumere Dioscurides aequè videri absurdum atque duos Homeros duas Sapphus. De duabus autem rebus remansit ei scrupulus, num revera Suidas, cuius excerptum antea abrumptur, illum de Isocrateo Dioscuride locum legisset, ut hinc huius nomen superscriberet. Deinde vix credibile ei videbatur finxisse Suidam hunc titulum: *ἐν τοῖς παρ' Ὀμήρω νόμοις*. Quae sane sat magni sunt momenti. Nam quae apud Athenaeum leguntur p. 8°: *περὶ τοῦ τῶν ἡρώων καθ' Ὀμηρον βίου* et p. 24^b: *ἔτι περὶ τοῦ τῶν ἡρώων βίου*, his repugnante Brunkio l. l. p. 14 potius statuimus horum capitum argumentum comprehendere. Immo his quoque Suidae verbis fidem esse tribuendam Wachsmuthius plane nobis persuasit. Nam in tanta nominis frequentia facillime potuit fieri, ut Dioscurides quidam *ἐν τοῖς παρ' Ὀμήρω νόμοις* alterum cognominem laudaret Isocrateum. Apud Fabricium ¹⁾ enim, qui Ionsii tabulam ('de script. philosoph. hist.') recepit, praeter Anazarbeum celeberrimum et duos, quos tituli testantur, quattuordecim huius nominis viri ex litteris Graecis enumerantur. De medicis autem homonymis disputavit Kuehnus in praef. Dioscur.²⁾ et Ilbergius ('de Galeni vocum Hippocraticar. glossario'³⁾). Hic quoque factum est, ut alter alterum compilaverit Dioscuridem (cf. Galeni lexic. Hippocr. XIX p. 64 K.) eodemque spiritu de tertio quodam Dioscuride sermo est ipso quoque scriptore (cf. p. 63 K.). Alia autem est ratio huius Dioscuridis, qui heroum Homeri-

1) In bibl. Graec. vol. IV p. 675/78 ed. Harl.

2) In Med. Gr. vol. XXV p. VIII. IX.

3) In 'Commentat. philolog. quibus Ottoni Ribbeckio congratulantur discip. Lipsiens.' p. 345.

corum vitam moresque diligenter exponendos suscepit, alia illius Isocratei rhetoris, qui ut Homerum temulentiam insaniae parem existimasse comprobaret, versum quendam Iliadi inseruit a se ipso inflexum.

Si autem miraberis in Athenaei epitoma plane evanuisse et nomen et titulum, meminisse iuvabit, quibus tertii libri exemplis Wissowa ¹⁾ demonstraverit, quam neglegens fuerit in his rebus Athenaei excerptor. Optime vero ipsum Kaibelium inducimus disputantem de epitomae indole et fide (in praef. vol. I p. VIII): 'Athenaeus si legere potuisset epitomen, vix ipse se cognosset: quos ambitiose ille in testimonium vocaverat scriptores innumeros, eorum epitomator nomina saepissime, librorum titulos fere semper sustulit'.

Ergo Dioscuridem interim nuncupemus huius operis auctorem. Qui ne hoc vano nomine praeditus maneat, sed aliquo modo una cum studiis suis nunc revivescat, di donent.

De Brunkii dissertatione restat ut iudicium feramus. Qua cum olim viderentur fruges esse demessae, tamen proficientibus nobis in his studiis magis magisque elucebat aditum tantum his rebus solvendis eum pandisse et in limine restitisse, ut nunc nobis non tam racematio quam messis sat ampla videatur esse relicta. Summa autem haec fere est Brunkii dissertationis, quo fundamento nisi nostram componamus commentationem: quaecunque in primo Athenaei libro de Homericorum heroum vita ac moribus enarrarentur, ea omnia ex eodem fluxisse libello. Quod ut comprobaretur, Plutarchei succurrebant ex quaestionibus convivalibus nonnulli loci, quos Schraderus l. l. indicaverat. Dein ex Pseudo-Plutarcheo *περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς ποιήσεως Ὀμήρου* libello quaedam capita (205—209) cum his Athenaei enarrationibus conspirare recte animadvertit (p. 10 sqq. 17 sqq. 21). Denique multa inter sese cohaerere inde imprimis demonstravit, quod certa in his rebus ratio cognoscitur, qua primum de heroibus aliquid statuitur, deinde

1) 'De Athenaei epitom. observat.' in Commentat. in honor. Reifferscheidii p. 23.

autem ipsum Homerum etiam contrariae rei bene gnarum esse ostenditur (p. 5 sqq.). Quamquam autem ad singulas res melius illustrandas, cum materiae largior fons nobis fluxerit, hic illic singula multa in promptu habemus, tamen ne acta agendi probrum subeamus, graviora tantum quae commisisse vel omisisse videatur sodalis Gryphiensis correxisse satis habemus.

Omnino nihil evicit Brunkius de libelli natura et indole, nihil de fontibus, id quod nobis prae ceteris videtur inquisitione dignum. Huc primum quidem pedem inferimus. Tria enim de his libelli partibus, quas Brunkii *scriptiuncula* nisi nunc certo Dioscuridi tribuere licet, nos comprobaturos esse pollicemur:

1. Uberrimam latere Aristarchorum commentariorum doctrinam;
2. Stoicarum Homeri interpretationum certa reperiri vestigia;
3. Peripateticarum solutionum illud corpus abunde adhibitum esse, quod detexisse Schraderi meritum est l. l. p. 421 sqq.

Omnigena veterum Homerica studia cum sic quodammodo comprehendat Dioscuridis libellus, re vera altiore indagazione haud indignus est.

CAPUT I.

Aristarcho aetate inferiorem esse huius *περὶ τοῦ τῶν ἡρώων καὶ Ὁμηρον βίου* libelli auctorem sibi evicisse visus est Brunkius p. 30. Aristarcheae autem doctrinae quantum in eo inesset, plane non vidit. Duobus locis allatis contentus est. Quin immo tantum non in singulis capitibus τοῦ γραμματικῶ-
τάτου vestigia reperiuntur. Nam Aristonicum post Lehrsii egregias curas nobis quasi ipsius esse instar Aristarchi latuit virum doctum. Cuius rei ita non habuit rationem, ut Aristonici scholia ad *A* 262 et *Π* 747 ex ipso Dioscuridis libello fluxisse contenderet (p. 7 et 22). Quae cum ita sint, non a re videtur

conquirere, quidquid debeat Aristarcho. Mirum enim in modum interdum ad verbum Athenaeus cum Aristonici frustulis concinit, quantumcunque uterque epitomatorum culpa passus est. Qua autem ratione Aristonicus ipsius Aristarchi verba reddiderit, non raro arto inter Didymum et Aristonicum consensu patet, qua de re legas velim Ludwichii libri *Aristarchs Homer. Textkritik* I p. 52.

Aristarchea sane observatio est ¹⁾ virginum fuisse lavare hospites, quam et Aristonicus testatur ad γ 464 ²⁾: ὅτι ἐπὶ παρθένων ἔθος ἦν τοὺς ἥρωας λούεσθαι κτλ. et Porphyrius, cui iure adsignaveris, quae ad γ 464 cod. Hamb. *T* praebet: ὡς Ἀρισταρχος οἶεται. Quamquam huic ipsi rei ne nimium tribuas. Nam ne meram quidem Athenaeus exprimit Aristarchi opinionem: ποιεῖ δὲ Ὀμηρος τὰς κόρας καὶ τὰς γυναῖκας λουούσας τοὺς ξένους, quippe quem solis virginibus id munus tribuisse disertis verbis traditum sit ³⁾.

Magis idonea quae cum ipsis Aristonici verbis comparentur, haec Athenaei sunt l. I p. 11^b, unde incipiunt capita illa continuo ordine Aristarcheae sapientiae plena:

1) Athen. I c. 18 ineunte, cf. Brunk. p. 29.

2) Cf. etiam Aristonicum ad *E* 905 et λ 601 et scholia ad δ 252 et Ven. B ad *E* 722, quippe quae Aristarchi iudicium reddant.

3) Adhibuit ipsum illud argumentum Aristarchus ad athetesin comprobendam versuum qui sunt in *Necyia* λ 601 sqq. de Herculis et Hebes conubio: cf. Lehrs. de Aristarchi stud. *Homer.* ² p. 185 s. v. Hercules. Impugnata autem esse a veteribus interpretibus hanc Aristarcheam observationem ex Porphyrii quaestione discimus ad ζ 221 servata, de quibus ipsis versibus non imprudenter nuper disseruit Marxius in *Mus. Rhen.* vol. XLII p. 254. Ubi altero loco haec profertur solutio: τάχα δ' οὐδ' ὄλωσ παρθένοι λούουσι. λέγεται γὰρ τὸν δ' ἐπεὶ οὖν δμῶιαι λούσαν' (δ 49), ἀλλ' οὐχὶ κοῦραι. καὶ περὶ τῆς Ἥβης γὰρ ἀμφισβητεῖται εἰ παρθένος ἦν. καὶ ἡ Ἑλένη λούοιτ' ἂν Ὀδυσσεύα (δ 252), quo ei qui Porphyrii quaestiones ad *Odysseam* pertinentes constituendas suscepit, referenda esse puto, quae ad γ 464 cod. *T* conservavit: ἀδύνατον γὰρ τῷ Νέστορι . . . παρθένον εἶναι θυματέρα. λύεται δ' ἐκ τοῦ ἔθους. ἔφαμεν γὰρ μὴ εἶναι παρθένον ἔργον τὸ λούειν ὡς Ἀρισταρχος οἶεται. Tertiam quandam solutionem, qua causativa quam grammatici vocant significatione ἔλουσεν positum statuitur, praebet scholion ad ζ 215, quocum concinit ex scholio ad γ 464: λουθῆναι αὐτὸν ἐποίησεν· οὐ γὰρ αὐτῆ ἔλουσεν.

Unde iure quodam hanc etymologiam apud Dioscuridem fuisse credideris. Sed num omnes hae Plutarcheae etymologiae cum Brunkio (p. 15) sint eidem fonti tribuendae, hoc in Plutarcho non licet statuere, quem in his quidem scriptis non tam unum fontem excrripsisse sed in lectitando undique doctrinam collegisse constat. Quanta autem harum etymologiarum multitudo et varietas apud veteres circumlata sit, demonstratur scholio ad β 22. Quod in universum quidem Aristarcheam prae se fert de cenis Homericis sententiam (cf. Carnuth. ad loc.). Utrum tamen ex etymologiis sint, quae apud Aristarchum fuerint necne, ambiguum est¹⁾. Certe nulla cum Plutarcho conspirat. Quae copia etiam augetur ab Eustathio (ad β 22 p. 1432, 1 sqq.), qui praeter scholion de quo diximus nonnullis vanis etymologiis uberius alium quoque fontem excrripsit inde a verbis: *δηλον δὲ καὶ ὅτι δεῖπνον μὲν κτλ.* talibus nugis repletum. Ne ex his quidem ulla cum Plutarcho concinit etymologiis.

Sequamur interim Athenaei ordinem, ut quid ex Aristarchi copiis petierit Dioscurides investigemus.

Quae in Athen. c. 20²⁾ p. 11^f et locupletiora in l. V c. 20 p. 193^b (fr. 32 p. 110, 20. 21; 111, 6—9) leguntur de mensis

1) Aeschyleos quoque versus ex Aristarcho in hoc scholion transiisse probabile videtur Philemonis ipsa opinione omissa. Huius enim apud Aristarchum fuerunt: *ἔστι δὲ ἡ τάξις καὶ παρ' Αἰσχύλῳ τῶν ὀνομάτων κτλ.* In scholio autem leguntur: *Αἰσχύλος δὲ καὶ τῆς τάξεως τῶν ὀνομάτων μέρους ἔστιν λέγων κτλ.*, unde Eustathius ad loc.: *διὸ καὶ Αἰσχύλος τῶν μετρῶν (lege ματρῶν) κτλ.*

2) Athenaei verba ineunte c. 20 (fr. 30) conspirare nobis videntur cum scholio ad δ 54 de Telemacho et Pisistrato apud Menelaum devertentibus, quo melius perspicitur huius sententiae refutandae ratio, quod suam quisque habuerit mensam: *παρὰ δὲ ξεστὴν ἐτάννυσε τράπεζαν] παρέκειντο γὰρ τοῖς θρόνοις αἱ τράπεζαι, — εἰκότως δὲ νῦν τὰ περὶ τῆς ταμίας παράκειται —, οὐ γὰρ ἐν τῷ ξενίῳ παρὰ Τηλεμάχῳ τὴν Ἀθηνῶν ἐπισηληλύθασιν γὰρ οὗτοι τοῖς περὶ τὸν Μενέλαον, ἐξ ἀρχῆς δὲ παρὰ τῷ Τηλεμάχῳ πάρεστιν ὁ Μέντης, ut una utrique apponi potuerit mensa. Ex Aristarcho et Dioscuridis et scholiastae sapientiam derivatam esse facile conicias.*

Verbis quae apud Athenaeum secuntur: *ἰδιάζον δὲ παρὰ Μενελάῳ εἰσάγει συμπόσιον κτλ.* turbari sententiae nexum, immo coniungenda ea

inter cenam quidem adstantibus, sed auferendis finito convivio, cum Aristonici scholiis conveniunt ad Λ 262: ὅτι διὰ παντὸς αἱ τράπεζαι παρέκειντο et ad η 174: ἀθετεῖται τὸ ἔπος ὡς ἀσύμφωνον τῇ τοῦ Ὀμήρου συνηθείᾳ. οὐ γὰρ ποιεῖ τὰς τραπέζας ἀφαιρουμένας παρόντων τῶν δαιτυμόνων ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν, cuius atheteseos causam rectissime explanavit Carnuthius ad hunc locum p. 74. Etiam quae secuntur apud Athenaeum p. 193^c, quibus verba 'ἔντεα δαιτός' (η 232) (fr. 32 p. 111, 10—12) explicantur, Aristarchea esse Apollonii Sophistae consensu comprobatur, quem ipsos Aristarchi commentarios in conscribendo lexico adiisse Leydius evicit, 'de Apollon. Soph. lexico Homer.' (Lips. 1885) p. 20 sqq. Apollonii enim haec sunt (p. 69, 17 ed. Bekk.): ἔντεα τὰ ὄπλα, κυρίως τὰ ἐντὸς περιέχοντα τὸν ἄνδρα, οἶον ἄσπις καὶ θώραξ καὶ κνημίδες. λέγει δὲ ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἐννοίας καὶ τὰ ἀγγεῖα ἔντεα ἀπὸ τοῦ ἐντὸς αὐτῶν τινα περιέχειν, οἶον 'ἀμφίπολοι δ' ἀπεκόσμεον ἔντεα δαιτός' (η 232). Unde Aristonico sunt tribuenda eiusdem argumenti scholia Ven. A et B ad Γ 339.

Cum his rebus arte cohaerent, quae apud Athenaeum p. 12^a subinde secuntur: τῷ δὲ μὴ αἵρεσθαι τὰς τραπέζας κτλ. (fr. 32 p. 111, 13—20)¹). Quibuscum bene congrunt quae in Victoriano codice leguntur ad Ω 476 (cf. Hiller. in Philol. XXVIII p. 115)²): ἀθετεῖται. οὐ γὰρ ἀφηροῦντο αἱ τράπεζαι παρ' αὐτῶν, ἀλλὰ

esse cum antecedenti capite nos quoque cognoveramus ut Brunkius p. 15. Nec tamen putamus suo loco legisse etiam tunc Eustathium haec Athenaei verba (ad ρ 599 p. 1833), praesertim cum rem suam consarcinaverit ex l. V c. 20 et l. I c. 19 et capitis 20 hoc enuntiato. Neque enim ubi fusius persequitur ex more suo Athenaei l. I c. 19 de cenarum numero (ad π 2 p. 1791, 30) Menelai convivii mentionem fecit. Immo ipsum epitomatozem huius modi permulta commississe satis docent exempla, quae Kaibelius attulit in Herm. vol. XXII p. 328 adn. 1. Quomodo autem Aristarchus ex sua ratione interpretatus sit hoc peculiare convivium, ex scholio ut opinamur discimus ad δ 61, cf. Lehrs. l. l. p. 129; Carnuth. l. l. p. 41 adn. 1.

1) Est nimirum inepta coniectura ἔσθων καὶ πίνων ἔτι, καὶ παρέκειτο τράπεζα Dioscuridis ut videtur, quae omnino rationem non habet verborum quae antecedunt:

νέον δ' ἀπέληγεν ἐδωδῆς κτλ.

2) Cf. Ludwichium l. l. in Didymi fragm. ad loc. I p. 503.

μέχρι ἀναστῶσιν ἔκειντο. φησὶ γὰρ 'αἱ δ' ἀπὸ μὲν σίτον πολὺν ἤρρον ἢ δὲ τράπεζαν' (τ 61). ἢ τούτου ὡς πενθούντος ἤρρο.
 Cum codex Venetus A mutilus esset hac parte — interciderunt duo folia continentia versus inde a 405—504 libri Ω — Hillerus l. l. prorsus certo contendere posse negavit Aristarchi esse hanc athetesis. Nos quidem vix dubitamus scholion Aristonico tribuere, utpote cui debeamus Aristarchearum atheteseon notitiam¹⁾. Victorianum codicem a Veneto A proxime abesse Ludwichius credidit (l. l. I p. 89), ut ne de praestantia quidem codicis possit dubitari, nisi quod interim Maassius (Herm. XIX p. 273 sqq.) recte comprobasse videtur Victoriani patrem Townleianum librum esse, cuius tamen scholia nondum emissa sunt. Vides autem ad hunc locum servatum esse Homericum exemplum τ 61 ab Dioscuride Aristarchum secuto allatum (fr. 32 p. 111, 6. 7) ad eandem rem comprobendam (cf. supra p. 128 sq.). Omnino vero rem evincit Athenaei et Aristarchi in omnibus his capitibus consensus. Quam ob rem potius quod subtiliorem diligentiam persequi voluerit, Aristarcho opprobrio vertemus, cum nihil discriminis statueret inter magnifica convivia Phaeacum procorumque et Achillis solius cenam in tentorio sumptam.

Tum caput 21 (fr. 34) optimo iure Aristarcho vindicatur. In quo contra Zenodotum bis pugnatur, et quod *δαῖς ἔιση* pro *ἀγαθή* habuerit, et quod *οἰωνοῖσι τε δαῖτα* (A 5) voluerit scribi, cum *δαῖς* non de bestiis, sed solo de hominum cibo dici statuatur. Lehrsius quidem (l. l. p. 87), cum ex scholiis ea exciderint, Aristarcheam doctrinam his supplere non dubitavit. Quae res paene certa fit, cum in codice Ven. A ad A 5 *διπλῆ περιεστιγμένη* servata sit, quam *πρὸς Ζηρόδοτον τὸν διορθωτὴν* adhibebat Aristarchus. At tamen Ludwichio scrupuli remanserunt l. l. II p. 88 adn. 54. Mirandum sane est, quod in scholiis huius rei memoria plane periit²⁾, sed epitomatores, quod hoc quoque commiserint, recte incusabuntur.

1) Cf. Ludw. l. l. I p. 60. 61.

2) Nimirum non Aristonici *ἔτι* sed Athenaeum excerptis est, quod legitur apud grammaticum quendam in Crameri anecd. Paris. IV p. 467: *ὅτι οὐκ ἐπὶ θηρίων λέγει Ὀμηρος δαῖτα, ἀλλὰ ἐπὶ μόνων ἀνθρώπων.*

Certe autem, quod Ludwichius tertio loco protulit, nimis perspicuam fuisse hanc *δαίς* vocis etymologiam de *δαίω* verbo derivatam et Aristarchi acumine quasi non dignam, ut facile illa regula a quovis potuerit fingi, hoc nullo modo probamus. Selenco quidem ita res non visa est, apud Athen. I p. 24^b (cf. Suid. s. v. *δαίς*): *Ὅτι Σέλευκός φησι τὴν παρ' Ὀμήρω δαίτα θάλειαν στοιχείων μεταθέσει δαιταν εἶναι. τὸ δὲ ἀπὸ τοῦ δαίσασθαι λέγειν βιαιότερόν ἐστιν.* Nobis autem videtur haec rectissima etymologia et verbi *ἔιση* explicatio optime enarrata satis digna Aristarcho. Apollonii autem Sophistae testimonium Ludwichius in suum usum convertere non debuit, quoniam illum verborum ab Aristarcho explicatorum haud ignarum fuisse ipse probe scit (cf. I p. 75; II p. 484 adn. 2). Immo clarissimum fundamentum Aristarchea scilicet doctrina omnibus videtur subesse, qui hanc persecuntur etymologiam: Athenaeo (I p. 12^c) et Suidae s. v. *δαιτός ἔιση* integriorem Athenaeum excerptenti, Apollonio Sophistae (p. 56, 8 ed. Bekk.) et Etymolog. Magno (p. 251, 30), scholiis Homericis ad *A* 468 Ven. B et ad *9* 98. Quin Apollonii (et inde Etymol. Magn.) verba: *ἐπεὶ μεριστὰ ἦν τὸ παλαιὸν τὰ βρώματα*, sicut Tryphonis (apud Athen. XIV p. 640^e): *Τρύφων δὲ φησι τὸ παλαιὸν πρὶν εἰσελθεῖν τοὺς δαιτυμόνας ἐπὶ τῶν τραπεζῶν κείσθαι τὴν ἐκάστου μοῖραν κτλ.* quasi respicere videntur ad Aristarcheam illam explicationem apud Athenaeum longius explanatam.

Sed quae de primis hominibus enarrantur caedes et rapinas non veritis, ut cibum sibi pararent, in his Epicureorum rationem sequi videtur Aristarchus, quae quidem ex. gr. apud Lucretium in l. V inde a v. 922 sqq. et apud Horatium in Satir. I 3, 99 sqq. legitur¹⁾. Ut autem in his rebus Epicurum partim ab Theophrasto pendere Zellerus animadvertit²⁾, sic illud quoque peripateticorum fuisse videtur, quod Cereris beneficio ad modestiam revocati sint homines, quam rem nostros poetas excoluisse notum est. Si enim scholia Ven. A ad *A* 449 et

1) Cf. Zellerum 'hist. philos. Gr.' III 1³ p. 416.

2) *Ueber die Lehre des Aristoteles von der Ewigkeit der Welt*, Comm. acad. Berol. a. 1878 p. 107. 108 et 'hist. philos. Gr.' I. 1. adn. 1.

cod. Ambr. E ad γ 441 de οὐλῶν, οὐλοχτυῶν in immolandis hostiis consuetudine explicanda inspexeris, non dubitabis, quin communis fons ea suppeditaverit. Qui quis fuerit, cum ex Theophrasti nomine, quem eandem rem et ἐν τῇ περὶ εὐρημάτων et in libro περὶ εὐσεβείας tractasse exposuit Bernaysius (*Theophrastos Schrift über Frömmigkeit* p. 40. 41. 54. 55), tum ex rerum indole facili coniectura adsequi licet. Fuit peripateticum illud corpus Homericas complectens solutiones, quod supra (p. 124) commemoravimus, unde in scholia Homericæ sat multa transiisse infra elucebit. Cum Aristarchea autem ratione optime haec conspirant (ad γ 441): λέγουσι γάρ· δίκην ἀγρίων ζώων καὶ ἀλόγων ἔζων τὸ παλαιὸν οἱ ἄνθρωποι διὰ τὸ σίτον μὴ εἶναι μηδ' ἄλλο τι οἰκτεῖον τοῖς ἀνθρώποις, βοτάνας δὲ καὶ ἄκρα δένδρων ἤσθιον. εἶτα ἐφάνη ἡ κριθὴ, ἐξ ἧς διεκρίθησαν καὶ διεχωρίσθησαν οἱ ἄνθρωποι τῶν ἀλόγων ζώων κατὰ τὴν τροφήν¹⁾. Quam peripateticorum doctrinam videtur secutus esse Aristarchus, ut δαιτὸς ἐίσης etymologiam et explicationem commendaret et firmaret.

Sed iam pergamus in Aristarchi Homericæ interpretationis copiis investigandis.

Prorsus Aristarchea sunt quae de piscibus comedendis exposita sunt in Athen. c. 22 p. 13^{b-d} (fr. 12 p. 96, 5—14; 97, 14—22) remotis quae huc ab ipso Naucratica inserta sunt (cf. Brunk. l. l. p. 4 adn. 9), quibuscum coniungenda sunt p. 25^{b-d} (fr. 12 p. 96, 15—17; 97, 1—13) et comparanda quae supra fuerunt p. 9^{b-d} (fr. 2). Nam Aristonici ad II 747 hoc scholion Ven. A est: ἡ διπλὴ ὅτι ἅπαξ εἴρηκε τήθεα. ἔστι δὲ εἶδος θαλασσίων ὀστρέων· πρὸς τοὺς χωρίζοντας. φασὶ γάρ· ὁ τῆς Ἰλιάδος ποιητῆς οὐ παρεισάγει τοὺς ἥρωας χρωμένους ἰχθύσιν, ὁ δὲ τῆς Ὀδυσσεύας (δ 368. μ 251. 331)²⁾. Putamus Aristarchum

1) Quae ne ab ipso quidem Theophrasto aliena esse ut comprobetur, multa ex Bernaysii egregio libro possunt adferri, cf. imprimis p. 80. 81. 96. 97. 98 de omnium animalium propinquitate (cf. Zellerum l. l. II 2³ p. 851. 866), alia. Vide etiam Rohdii librum *Der Griech. Roman* p. 201 adn. 2.

2) Huc etiam pertinet scholion ad x 124 de Laestrygonibus: ἰχθύς δ' ὡς πειροντεῖς δῆλον δὲ ἐκ τούτου, ὅτι ᾗδεσαν ἰχθύων τροφήν. οἰκτεῖον δὲ ἡ εἰκῶν, ἐπεὶ ἐκ θαλάσσης ἐλάμβανον ἰχθύων τρόπον καὶ κατήσθιον.

etiam alia ex Piade exempla protulisse de piscibus capiendis, quibus adversarios refutaret, velut E 487 (cf. Athen. p. 25^b), Ω 80, cuius rei bene gnarus erat (cf. Ariston. ad loc.). Pergit hunc in modum: *φανερὸν δὲ εἰ καὶ μὴ παρειαίγει χρωμένους, ἴσασιν ἐκ τοῦ τὸν Πάτροκλον ὀνομάζειν τήθεα. νοητέον δὲ τὸν ποιητὴν διὰ τὸ μικροπρεπὲς παρητηῆσθαι.* Integriorem autem Aristarcheae sententiae formam nobis deprehendere videmur in scholio Ven. B ad Π 747, quod cum ex ipsius Aristarchi commentariis sua via huc pervenisse vix censendum sit, ex Aristonici libello manasse iure putamus. Ubi ad verba *τήθεα διφῶν*] haec notata sunt: *οὐχ ὅμοια ταῦτα τῇ ἄλλῃ περὶ τοὺς ἥρωας διατη· οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τοὺς ἀβροδιαίτους Φαλακας ἢ μνηστῆρας τοῖς τοιοῦτοις χρωμένους εἰσήγαγεν. ἦτοι οὖν ὅπερ αὐτὸς ἀλλαχόθεν ἠπίστατο Πάτροκλος τοῖς ἥρωσι περιέθηκεν, οὐχ ὡς αἰεὶ χρωμένων τοῖς ὄστρεοις πρὸς τροφὴν τῶν ἥρων, πρὸς ἀνάγκην δ' ἐν πλῆρ. οὐδὲ γὰρ ἰχθύσι χρωμένους εἰσήγαγεν ἢ ὄρνισιν. ἀλλ' ὅμως δι' ἀνάγκην καὶ τοῖς τοιοῦτοις ἐπιχειροῦσιν οἱ Ὀδυσσεὺς ἑταῖροι (μ 330).* Quibuscum concinunt Aristonici ad δ 368 (cf. Carnuth. ad loc.) haec: *ἀλλαχόσε οὐ λέγει ὁ Ὀμηρος ἐσθλὴν τοὺς ἥρωας ἰχθύας. νῦν δὲ φησι τοῦτους ἀγρεύειν ἰχθύας διὰ τὸ τελεῖσθαι ἐπὶ τοῦ λιμοῦ (δ 369 et μ 332).* Unde aves quoque heroas non comedisse nisi famis vi coactos Aristarcheam observationem esse elucet, quam Dioscuridem in suum usum vocasse Athenaeus docet p. 9^d, 13^a. Quamquam novisse Homerum artem avium telo petendarum demonstratur p. 25^{o d} (fr. 12 p. 97, 9—13; fr. 13 p. 98, 21)¹). Qua de Aristarchi ratione, quod quaedam ipsi Homero cognita fuerint, tamen heroas uti non faciat, Lehrsius disputavit l. l. p. 333. Quae secuntur in hoc scholio Ven. B, cum

1) Haec quoque Dioscuridis verba Athen. I p. 25^d (fr. 13 p. 98, 20—23) ante oculos habuit Plutarchus, cum in eodem capite, quo inde suae rei fructum cepit, in quaest. conviv. VIII 8 (cf. Schrader. p. 376 Brunk. p. 5) haec de Pythagoraeis dissereret: *ἥκιστα τῶν ὄρων ἐχρῶντο τοῖς ἰχθύσιν, ἢ τὸ παράπαν οὐκ ἐχρῶντο. καὶ γὰρ ἄνευ τῆς ἀδικίας ἀπρασίαν τινα καὶ λιχνεῖαν ἐμφαίνειν ἔοικεν ἢ περὶ ταῦτα πραγματεία πολυτελής οὐσα καὶ περιεργος.*

Aristonico conspirant in Ven. A: καθόλου γὰρ τὴν τοιαύτην χρῆσιν διὰ τὸ μικροπρεπῆς παρητήσατο. Ibi autem leguntur: νοητέον δὲ τὸν ποιητὴν διὰ τὸ μικροπρεπῆς παρητήσθαι. Denique haec sunt scholii: κρέασι δὲ ὀπτοῖς χρῆσθαι αὐτοῖς φησιν, ἵνα καὶ ἐπ' Ἀχιλλέως εἰπεῖν δυνήθῃ 'τιῷ δ' ἔχεν Ἀντομέδων, τάμνε δ' ἄρα διὸς Ἀχιλλεύς' (I 209). ὄρα δὲ οἶον ἦν ἐχθρὸν καθάριεν τὸν τῆς Θέτιδος ἢ τὸν ζωμὸν ἔψειν, quae optime nobis convenire videntur cum Athenaei capitis 20 exitu (fr. 33), Aristarchea sapientia quantum supra (p. 128 sqq.) vidimus repleti. Antiphanis ¹⁾ autem testimonium adeo ad rem pertinet,

1) Haec Antiphanis verba: Ὅμηρος ἠψεν . . . 'οὐδ' ἐγκέφαλον' ut recte intellegantur, Plutarchi quendam locum in quaest. conviv. VIII 9 III 25 subvenire putamus: λέγονσι δὲ μὴδὲ ἐγκέφαλον ἐσθίειν τοὺς παλαιούς. διὸ καὶ Ὅμηρον εἰπεῖν, — sunt Achillis de Agamemnone verba:

(ἐχθρὰ δὲ μοι τοῦ δῶρα) τίω δέ μιν ἐν καρὸς αἴσῃ (I 378),

τὸν ἐγκέφαλον οὕτως διὰ τὸ ῥίπτειν καὶ ἀποβάλλειν μυστατομένους προσειπόντα, ubi ἔγκαρος uno vocabulo scribendum esse Eustathius testatur ad I 378 p. 757, 35 amplioribus scholiis usus: ἄλλοι δὲ γράφουσι μὲν . . . ἔγκαρος καὶ κλίνουσιν ἔγκαρ, ἔγκαρος, τὴν δὲ λέξιν ἐπὶ ἐγκεφάλου νοοῦσι . . . καὶ τοῦτο μὲν ἕτεροι, ἐν οἷς καὶ Πλούταρχος κτλ. Ad hanc igitur interpretationem putamus spectare Antiphanis verba nec qua alia causa niti possint, nobis perspicuum est. Similia autem proferuntur in scholio ad I 378 Ven. A, cuius initium Aristonici est. Quocum quae apud Dindorfium concreverunt, videntur collato scholio Porphyriano in Ven. B Porphyrii curtata frustula esse ut solent in cod. A. Attamen in hac ipsa re nunc non ita concinunt. In Ven. A enim haec sunt: ἢ ὅτι Ἀθηναῖοι τὸν ἐγκέφαλον οὔτε ἤσθιον οὔτε ὠνόμαζον. ἔγκαρος οὖν τοῦ ἐγκεφάλου, in quibus Atheniensium mentio plane absurda est. Sed quomodo 'οἱ Ἀθηναῖοι' irrepserint, fortasse ex Athen. II p. 65^f perspicere licet (sub lemmate ἐγκέφαλοι χοιρεῖοι): οὐδένα γοῦν τῶν ἀρχαίων βεβρωκέναι διὰ τὸ τὰς αἰσθήσεις ἀπάσας σχεδὸν ἐν αὐτῷ εἶναι. Ἀπολλόδωρος δ' ὁ Ἀθηναῖος οὐδ' ὀνομάζειν τινὰ τῶν παλαιῶν φησιν ἐγκέφαλον κτλ., ut auctoris nomen omissum in scholio deperdito vestigia sua reliquisse quispiam putet. Neque tamen refragabimur, si cui simplicior videbitur illa ratio, qua ipsos cerebri contemptores latere in hac corrupta voce Ἀθηναῖοι statuitur. Wachsmuthius proposuit (οἱ) ἀρχαῖοι, quod bene suadere videtur idem Athenaei locus. In Porphyriano scholio Ven. B in hac solutione tractanda miro modo aequae absurda, atque quae illic de Atheniensibus fuerunt, haec sunt: τὰ γὰρ παλαιὰ (cf. Plutarchi τοὺς παλαιούς) τῶν γραιδίων ἀπορρίπτει τὸν ἐγκέφαλον. λέγει οὖν τὸ 'τίω δέ μιν ἐν καρὸς

ut vix Aristarcho iure detrahatur, nedum Dioscuridi. Num autem, id quod Meinekius (III p. 144) et Kockius (II 1 p. 124) voluerunt, verba ζῶμὸν δὲ οὐκ ἐπολεῖ "Ὀμηρος θύων βοῦς" ad Antiphanem referenda et versibus sint includenda, collato scholio minus videtur probabile. Sed de Aristarchea totius scholii origine nunc vix dubitabis, ut ne hoc quidem ex Dioscuridis opere in scholia HomERICA transiisse Brunkio (p. 22) credamus, id quod omnino nusquam factum esse in proficiendis his quaestionibus elucebit.

Quae his similia sunt, huc colligere lubet. Oleris esum novisse quidem Homerum neque tamen in carminibus induxisse discimus p. 24^{ef} et p. 25^d (fr. 13 p. 97, 23. 24 et p. 98, 20—23). Aristarchi esse hanc observationem ultimis his Aristonici ad II 747 verbis comprobatur: καὶ μὴν οὐδὲ λαχάνους παρεισάγει χρωμένους. ἀλλ' ὅμως φησί·

δμῶες Ὀδυσσῆος τέμενος μέγα κοπήσοντες (ρ 299).

Deinde nihil apposuisse Homerum heroibus nisi assas carnes largiter exponitur p. 9^a (fr. 1 p. 90, 1—17) et firmatur p. 12^b (fr. 33). Sed tamen ne elixas quidem carnes illi ignotas fuisse exemplo v. Ϝ 362 demonstratur p. 25^d (fr. 11 p. 95, 9—18). Aristonicus autem ad Ϝ 362 haec habet: ὅτι οἶδεν ἔψησιν κρεῖν, χρωμένους δὲ τοὺς ἥρωας οὐ παρεισάγει.

Similia statuuntur de heroum coronarum, de myrrhae et suffimenti usu p. 9^e, 17^b, 18^{ef} (fr. 4 et 14). De coronis autem Aristonici haec sunt ad N 736: ἡ διπλῆ ὅτι στέφανον ἡρωικόν

αἶσθ' τουτέστιν τιμῶμαι αὐτὸν ἐν ἧ μοίρᾳ αἱ γυναῖκες τὸν ἐγκέφαλον, quae ex eadem contextus corruptela restituta esse facile conicias. Apud Plutarchum igitur huius solutionis mera forma servata est, quam hac quoque parte et Plutarcho et Porphyrio communem fontem suppeditasse iure credes, corpus illud peripateticarum Homericarum solutionum supra iam p. 124. 132 memoratum (cf. Schrad. l. l. p. 426). Utut autem haec sunt, ut Antiphani verbis suum acumen reddatur, huius solutionis putamus irrideri interpretes, qui quantum sudaverint in hoc explicando versu, nomina docent apud Porphyrium. Verba autem οὐδ' ἧψεν κρέα . . . ὅπτα δὲ καὶ τὰς κοιλίας, quam bene possunt pertinere ad Platonis, qui comico aequalis fuit, de re publ. III p. 404^b haec: ὅτι "Ὀμηρος τοὺς ἥρωας ἐστιᾷ . . . οὔτε ἐφ' θοῖς κρέασιν, ἀλλὰ μόνον ὀπτοῖς κτλ.?

πρόσωπον ἰσώμακε. οὐδέποτε δὲ χρωμένους εἰσήγαγε (inser. Lehrsius) διὰ τῶν γενομένων αἰτῶν. οὐ γὰρ οἱ τῆς Πηγελόπτης μνηστῆρες οὐθ' οἱ Φαίακες οὐθ' οἱ ἐπὶ τῶν θουσιῶν ἐστέφοντο. ἀλλ' ἴσως ἀπὸ τῆς κατὰ τὴν ἐμπλοκὴν στεφάνης διὰ τὸ κυκλοτερὲς εἶρηται (cf. Friedlaender. ad loc. p. 225 ¹). De unguentis autem haec conferas Aristonici verba ad Ξ 172: ἡ διπλῆ ὅτι μύρον μὲν οὐκ ὀνομάζει, τεθυμιαμένον δὲ ἔλαιον τὸ μύρον λέγει, ὥστε εἰδέναι τὴν χρῆσιν, τὸ δὲ ὄνομα μή. λέγει δὲ πον 'ῥοδόεντι δὲ χρίεν ἔλαιω' (ψ 186) καὶ 'κάλλει μὲν οἱ πρῶτα (sc. οἶψ χρίεται Ἀφροδίτῃ)' (σ 191) μύρου τι γένος ὀνοματοποιήσας. Similia sunt eiusdem verba ad ψ 186: ὅτι μὲν ὀνομασίαν ἀγνοεῖ, τὴν δὲ σκευασίαν οἶδε, et haec quoque huc pertinent ad σ 192: κάλλει] νῦν τὰ μύρα. V. (cf. Caruth. ad loc.) ²).

In c. 23 p. 13^{ef} (fr. 35 p. 114, 10—16) et I. V ³) c. 20 p. 192^f (fr. 35 p. 114, 22—26) quae de poculorum honoribus dispu-

1) Eodem sunt referenda codicis Victoriani apud Bekk. ad A 700 haec: στέφανον δὲ ὄλωσ οὐκ οἶδεν ὁ ποιητής, οὐκ ἐν νίχῃ, οὐκ ἐν θουλαίς, οὐκ ἐν συμποσίῳ. cf. Lehrs. I. I. p. 198.

2) Plane hoc quadrant, quae Athenaeus XV p. 688^{ed}, ubi fusius de myrrha disputavit, habet: ὁ δὲ Ὅμηρος τὴν μὲν χρῆσιν οἶδε τῶν μύρων, ἔλαια δὲ αὐτὰ καλεῖ μετ' ἐπιθέτον, 'ῥοδόεντι χρίεν ἔλαιω' (ψ 186) καὶ ἀλλαχοῦ δὲ λέγει τι 'τεθυωμένον' (Ξ 172). Secuntur eadem exempla amplius enarrata. Ex Dioscuride vix possunt huc inserta esse. Pamphilo haec omnia deberi Schoenemannus contendit in diss. Bonn. 'de lexicogr. antiqu. qui rerum ordinem secuti sunt' 1886 p. 110 sqq. Certo principem originem ab Aristarcho ducunt.

3) Ut in I. V cc. 20 et de quo videbimus 19 ab ipso Athenaeo compositis Naucratis Dioscuridem compilavit, potuit etiam in cc. 1 et 2, quae eodem modo undique consarcinavit, antequam in cc. 3—18 Herodicum secutus continua oratione de Homericō convivio collato cum Platonico Xenophonteo Epicureo disputaret (cf. Schmidt. de Herodico Crateteo, Elbing. 1886. p. X sqq.). Quod eo facilius forte putaveris, si Aristarchea vestigia agnoveris in eis, quae de Bellerophonte et Lyciorum rege (Z 167 sqq.) enarrantur p. 185^c: διόπερ οὐδὲ πρότερον ἠρώτων, οὔτινες εἶεν ἀλλ' ὕστερον, ὡς τὴν ξενίαν αὐτὴν τιμῶντες ἀλλ' οὐ τοὺς ἐν μέρει καὶ καθ' ἕκαστον ἡμῶν. Aristonici autem ad Z 176 sunt: ὅτι ἔθος ἦν παρὰ τοῖς παλαιοῖς ξενίζειν πρότερον, εἴτα πυνθάνεσθαι τίνος ἔνεκεν παραγεγῶσιν οἱ ξένοι. Neque tamen haec observatio Aristarcho tam peculiaris

tantur, quos praestantioribus viris in conviviis tribuerint heroes, Aristarcheis niti observationibus Aristonici comprobatur scholio ad *A* 262, cuius parte altera supra (p. 129) usi sumus, hoc: ὅτι διὰ παντὸς αἱ τράπεζαι παρέκειντο καὶ πλήρη τὰ ποτήρια τοῖς ἐν τιμῇ ἔκειτο, τοῖς δὲ ἄλλοις πρὸς μέρος ἐνεχεῖτο. Inde ea quoque fluxisse quae de propinandi more secuntur et p. 13^f 14^a (fr. 35 p. 114, 17—115, 2)¹⁾ et l. V p. 193^a (fr. 35 p. 114, 27—29) Aristonicus testatur ad *v* 25 et 57 his: ὅτι οἱ ἐστιῶμενοι τοῖς ἐστιῶσι προπίνουσι παρὰ τῆ ποιητῆ, ὡς Ὀδυσσεὺς Ἀχιλλεῖ (*I* 224) καὶ Εὐμαίῳ ὁ αὐτός. Prorsus autem cum Athen. p. 193^a (fr. 35 p. 114, 27—29) haec congruunt Aristonici ad *I* 224: ἡ διπλῆ πρὸς τὸ ἔθος ὅτι πλήρη καὶ οὐ κενὰ προὔπινον ὀρέγοντες τὰ ποτήρια. Denique huc ea quoque pertinent, quae suo Marte in l. XI p. 498^c (fr. 35 p. 115, 3—9), ubi de voce σκύφος disseritur, Athenaeus inseruit, ut Anacreonteum 'ἐξέπινον' explicaret, sed mala Fortuna.

Deinde Aristarchi rationem in c. 24 reddunt haec verba: καὶ παρὰ Μενελάῳ 'ἐμέλλετο θεῖος ἀοιδός' (δ 17), δύο δὲ κυβιστητῆρες μολπῆς ἐξάρχοντες ἐδίνεον. μολπῆς δὲ ἀντὶ τοῦ παιδιᾶς. Legebat Aristarchus ἐξάρχοντες (δ 19), in qua quidem re etiam Herodico Crateteo fides habenda erit apud Athenaeum V p. 180^d huius rei Alexandream grammaticum accusanti²⁾: προσσυνῆψαν (sc. οἱ περὶ Ἀριστάρχον) τοιοῦτους τινὰς στιχοὺς (δ 15—19) μετενεγκόντες ἐκ τῆς Ὀπλοποιίας σὺν αὐτῷ γε τῷ περὶ τὴν λέξιν ἀμαρτήματι. οὐ γὰρ ἐξάρχοντες οἱ κυβιστητῆρες, ἀλλ' ἐξάρχοντος τοῦ ἠδοῦ πάντως ὠρχοῦντο. τὸ γὰρ ἐξάρχειν τῆς φόρμιγγος ἴδιον. Quamquam Aristarcheae

videtur, quam quisvis ex lectione Homeri potuit cognoscere. Immo verba: τὸ δὲ πρὸς τοὺς ξένους συμπόσιον ὃ τῆς Ἀγκίας βασιλεὺς διδάσκει οἶον εἶναι δεῖ Herodicum videntur prodere, si huc contuleris: p. 177^c: ἐδίδαξε δ' Ὀμηρος, p. 179^b: ἄ δεῖ ποιεῖν ἡμᾶς διδάσκει πάλιν Ὀμηρος, p. 191^d: διδάσκει δ' ἡμᾶς Ὀμηρος, alia.

1) Eandem *δειδέχαστο* formae etymologiam de porrecta dextra sumptam, quam Dioscurides exponit hoc loco, legimus in Ven. B ad *A* 4: *δειδέχαστ*] ἀπὸ τῆς δεξιᾶς ἢ μεταφορὰ κτλ., ut Aristonici hoc frustulum esse probabile videatur.

2) Cf. Schmidt. l. l. p. X.

doctrinae ille ignarum omnino se praebet. Nam Aristarchus *μολπή* vocem nusquam de cantu dictam esse voluit, sed semper de ludo, maxime saltationis lusu. Haec volunt verba: *μολπῆς δὲ ἀντὶ τοῦ παιδιᾶς* apud Athenaeum. Quibuscum ipsius Aristonici verba confer ad ζ 101: *πᾶσαν παιδιᾶν μολπὴν λέγων* et ad ipsum locum δ 19: *ὅτι οὐ τὴν ψδὴν ἀλλὰ τὴν παιγνίαν* ¹⁾ *λέγει οὕτω* (sc. *μολπὴν*) κτλ. (cf. Friedlaend. ad Ariston. A 474. Lehrs. l. l. p. 138) ²⁾. Perversa igitur est Brunkii sententia (p. 30. 31), quod huius libelli auctor his verbis *μολπῆς δ' ἀντὶ τοῦ παιδιᾶς* impugnet, quae critici contra Aristarchi mendam disputaverint. Quem tractamus locus impugnatoris Aristarchi cuiusvis omnino rationem non habet, sed ea verba ipsius sunt Aristarchi.

Denique recte fortasse comparantur, quae de tibiaram commemoratione proferuntur apud Athen. in c. 28 p. 16^a (fr. 42) et Aristonici ad Σ 495 haec: *ὅτι ἐνθάδε μόνον καὶ ἐν τῇ Κ μέμνηται ἀλῶν*, et ad K 13 haec: *ὅτι ἐνθάδε καὶ ἐπὶ τῆς Ὀπλοποιίας τῶν ἀλῶν μέμνηται* (Σ 495). Huc usque Friedlaenderus scholion Aristonico tribuit. Quae apud Dindorfium in eodem scholio secuntur, hic non locum habent, sunt ex interiore margine partim sumpta (cf. Dind. adn.). Rei recte perspicendae Dindorfii obest editio. Tamen quibus cum Athenaeo simile aliquid intercedit, in ultimo scholio leguntur haec: *ἐσημειώσατο δὲ διὰ τοῦ ἤχου ὅτι παρὰ τοῖς βαρβάροις ἐγινώσκето τὰ ὄργανα ταῦτα*. Magis etiam huc pertinent quae in Ven. B ad Σ 495 exstant ex versibus K 11sq. desumpta: *Φρὺξ ὁ ἀλῶς . . . καὶ ὅτε γὰρ νικητῆροισι Τρῶες, ἀλῶν-*

1) Aptius legi putamus *παιδιᾶν* hoc quoque loco.

2) Paene sequitur ex hac lectione *μολπῆς ἐξάρχοντες* Aristarchum exprunxisse — nimirum non delevisse — versum:

μετὰ δὲ σφιν ἐμέλλετο θεῖος αἰιδός
φορμίζων (δ 17)

ex *μέλπεσθαι* verbi usu male hic adhibito. Quod nimirum Dioscuridem non impedivit, ne enarraret: *καὶ παρὰ Μενελάφ ἐμέλλετο θεῖος αἰιδός*, quamquam in ceteris Aristarchum secutus. Alia in hac re a viris doctis multum tractata hic non curamus. cf. Ludwich. l. l. I. ad Σ 604 p. 439, ad δ 15 p. 536.

σιν, παρὰ δὲ "Ἐλλῆσιν οὐδαμοῦ αἰλός. Quae ex Aristarchea interpretatione frustula superesse facile tibi nunc persuadeas, praesertim cum hoc quoque tecum reputaveris, quod ad N 41 Aristarchus de Troianis dixit: *ἐκάστοτε γὰρ Θορυβώδεις τοὺς Τρῶας παρίστισιν*, qua de re infra disputandum erit.

Longiores fuimus in hac tractanda re, ut taedium fortasse commotum sit. Sed intererat nostra ostendere in his Athenaei capitibus aliquo modo etiam integros nobis virescere Aristarcheorum commentariorum hortulos. Unde etiam de Aristarchi arte critica hic illic nos aliquid addiscere, quod nunc maiore fiducia possit contendi, iam vidimus. Ludwichius enim l. l. I p. 72 sq. Athenaeum non bonum de Aristarcho diorthota fideiussorem habuit. Sed non unum Athenaei iudicium est, quippe qui instar multorum auctorum exstet. In his quidem capitibus Dioscurides sat bonum se praestare videtur. Neque dubitamus quin in l. V capite 20 prorsus Aristarcho p. 193^b (fr. 32 p. 110, 23 — 111, 6) versuum α 139. 140, δ 55. 56 athetesis nunc iure Aristarcho adscribatur, quo digna videtur, quamquam huius rei nulla alia memoria aetatem perduravit.

Altero loco stoicorum certa vestigia in Dioscuridis his apud Athenaeum servatis frustulis nos detecturos esse promissimus, ut ab horum studiis illum non alienum fuisse appareat. Nimirum *σωφροσύνη, αὐτάρκεια, εὐτέλεια*, quarum in primis capitibus 15 et 16 non semel mentio fit, etiam in stoicorum virtutibus enumerantur. Quomodo autem *εὐταξία* Nestoris et Machaonis exemplo illustretur in c. 17, hoc quoque cum stoicis conspirat, de qua virtute (Chrysippus apud) Stob. II p. 61, 7 W.: *εὐταξίαν δὲ ἐπιστήμην τοῦ πότε πρακτέον, καὶ τί μετὰ τί, καὶ καθόλου τῆς τάξεως τῶν πράξεων* sive apud Andronicum Rhodium in libello qui fertur *περὶ παθῶν* p. 24, 8 Sch.: *εὐταξία δὲ ἐμπειρία καταχωρισμοῦ πράξεων* sive apud Cicero-nem (de offic. I 40, 112): sic definitur a stoicis, ut modestia (sc. *εὐταξία*) sit scientia rerum earum, quae agentur aut dicentur loco suo conlocandarum¹⁾.

1) Cf. Schuchardtium, 'Andron. Rhod. qui fertur libelli *περὶ παθῶν* pars altera de virtutibus et vitiiis', Darmstadiae 1883 p. 45.

Ipsam vero stoae alterum patrem adesse videtur Dioscurides in conscribendo libro Chrysippum, cuius nomen apud Athenaeum laudatur p. 18^b. Brunkius quidem (p. 9) ab ipso Athenaeo stoici mentionem iniectam esse putavit velut p. 9°. Sed ibi aliter res sese habet. Quae illic laudantur Chrysippi: *καὶ τὸ παρὰ πολλοῖς λασταυροκάκων καλούμενον βρώμα, ὡς φησι Χρύσιππος* Suida auctore s. v. *λασταυροκάκων* pleniorum Athenaeum secuto ex libris sumpta sunt *περὶ καλοῦ καὶ ἡδονῆς* ¹⁾. Hos autem inter Athenaei fontes, quos ipse exscripserit, habendos esse contendimus, ac primum quidem, quod plerumque diligenter librorum numeri citantur, IV 137^f XIII 565^a quartus liber, III 89^d VIII 335^d 337^a IX 373^a XIV 616^{a,b} quintus, VIII 335^e septimus laudatur liber. Deinde quae ex quarto libro (XIII 565^a) de barbarum rasurae historia enarrantur, amplioris ambitus sunt, quam ut intercedenti alicui auctori debeantur. Quae tanti spatii quasi exousandi causa his indicuntur: *οὐκ ἀκαίρως δὲ, ὡς ἐμαντὸν πείθω, μεμνήσομαι τῆς λέξεως*, donec tandem leguntur: *καὶ ταῦτα μὲν ὁ Θαυμάσιος εἶρηκε Χρύσιππος*. Tum facile perspicitur ipsum Athenaeum ex primario fonte XI 373^a parenteseos loco haec suo Marte intulisse de genere vocis ὄρνεις: *καὶ Χρύσιππος δὲ ὁ φιλόσοφος ἐν τῇ πέμπτῃ περὶ τοῦ καλοῦ καὶ τῆς ἡδονῆς γράφει οὕτως 'καθάπερ τινὲς τὰς λευκὰς ὄρνιθας τῶν μελαινῶν ἡδίους εἶναι μᾶλλον'*. Denique fere integra ex his libris videntur l. VIII capita 13 usque ad 16 hausta esse, quae de voluptate sunt, ipsa cum testimoniorum larga copia, quantum quidem temporum ratio admittit, quae bene videntur Chrysippi indolem reddere citandi studiosissimi ²⁾.

Alia contra est ratio Chrysippeorum verborum p. 18^b (fr. 9). Quae non tam facile possunt seiungi quam Brunkio (p. 9) visum est: *ἐπειθήδενον γὰρ τὴν αὐτοδιακονίαν καὶ ἐκαλλιπιῶζοντο, φησὶ Χρύσιππος, τῇ ἐν τούτοις εὐστροφίᾳ*. Nam omnino non

1) Integrum titulum Laertii catalogus praebet (VII 7, 202): *περὶ τοῦ καλοῦ καὶ τῆς ἡδονῆς πρὸς Ἄριστοκρέοντα* ἰ.

2) Cf. Laert. Diog. VII 7, 180. 181. X 1, 27. Galen. de Hipp. dogm. III 4 p. 314 sqq. K. Vide Zellerum 'hist. philos. Gr.' III 1³ p. 42.

licet separare Ulixis exemplum quod sequitur, qui o 321 sqq. re vera de se gloriatur:

*δηρσοσύνη οὐκ ἄν μοι ἐρλσσειε βροτὸς ἄλλος
πῦρ τ' εὐ νηῆσαι διὰ τε ξύλα δανὰ κεάσσαι
δαιτρεῦσαι τε καὶ ὀπτῆσαι καὶ οἶνοχοῆσαι
οἶά τε τοῖς ἀγαθοῖσι παραδρῶωσι χέρηες,*

ex quibus versibus ut persaepe apud Athenaeum epitomatorum culpa frustula tantum restare elucet. Tum plura essent removenda. Fuisse tamen apud Dioscuridem haec exempla Chryssippeae *ἀντοδιακονίας* rectissime Brunkius animadvertit (p. 10), quod his ex more nostri de quo disputavimus quasi respondent verba quae praeierunt p. 17^b: *πολυτελεῖς δ' αὐτοῖς καὶ οἱ διακονούμενοι*. Nimirum verba p. 18^a: *ἐς τὸ πρέπον δὲ Ὀμηρος ἀφορῶν τοὺς ἥρωας οὐ παρήγαγεν ἄλλο τι δαιτυμένους ἢ κρέα* ab ipso Athenaeo consarcinata videntur collatis capitibus l. I 15. 45. 46. Nova inducuntur his: *καὶ ταῦτα ἐαυτοῖς σκευάζοντας*, ut hinc Chrysippi doctrinam incipere merito putemus. Bona fortuna eadem Ulixis Achillis exempla integriore forma servavit Aelianus in var. hist. VII 5 (fr. 9 p. 94, 19 sqq.) quibus Laertae quoque additur, quem sua manu hortum colentem deprehenderit filius. Iure his integrum Athenaeum, antequam grammatici huius opes discerpserint, ab Aeliano nobis reddi censebimus. Quamquam si communem fontem haec et Athenaeo et Aeliano suppeditasse males, sive fuit Dioscurides, sive ipse Chrysippus, non possumus refragari, quoad in has quidem res accuratius aliquis inquisierit de integro Athenaeo curis Kaibellii nunc edoctus.

Dio quoque Chrysostomus rhetor in oratione LXXI, quae *περὶ φιλοσόφου* habita est, hanc Chryssippeam rationem de Ulixis persona persecutus est. In qua oratione disputavit rhetor contra stoicorum illud placitum: *δεῖν πάντα ἐν πᾶσιν εἶναι περιττὸν τὸν φιλόσοφον*, cuius generis fuisse Hippiam et Ulixem Homericum. Quae de Ulixee omnigena eloquentia erudito enarrentur, redire ad Antisthenis interpretationem vocabuli *πολύτροπος* Ernestus Weber 'de Dione Chrysostomo cynicorum sectatore' ('stud. Lips.' X p. 228) comprobavit (cf. Duemm-

leri Antisthenica p. 23). Huc pertinent, quibus Ulixes, ut cum Chrysippo apud Horatium loquamur, tanquam vere 'sapiens operis sic optimus omnis sit opifex'. Sunt Dionis haec p. 378 R π: *σχεδὸν δὲ καὶ Ὀμηρὸς Ὀδυσσεὰ πεποιήκεν οὐ μόνον γνώμη διαφέροντα . . . ἀλλὰ καὶ τῶν τοιούτων ἀπάντων ἔμπειρον, τεκτονικῆς καὶ οἰκοδομίας καὶ ναυπηγικῆς. πῶς γὰρ ἂν τὸ λέχος ἐποίησεν ἀποκόψας τὸν τῆς ἐλάας θάλλον, εἰ μὴ τεκτονικῆς ἐπιστήμων ἦν;* Quae pertinent ad lectum genialem ab ipso Ulixee aedificatum (ψ 181 sqq.). *πῶς δ' ἂν περιέβαλε τὸν θάλαμον, εἰ μὴ καὶ οἰκοδομῆσαι ἠπίστατο* (ψ 192—194); *πῶς δ' ἂν εἰργάσατο τὴν σχεδίαν οὐκ ὢν ἔμπειρὸς ναυπηγίας* (ε 234 sqq.); Quibuscum Aeliani conferas v. h. VII 5: *καὶ τὴν σχεδίαν οὐ δεηθεὶς ναυπηγῶν . . . εἰργάσατο.* Dein Dio: *τὰ δὲ περὶ φυτεῖαν καὶ γεωργίαν εὐθὺς ἐκ παίδων ἔσπουδακῶς φαίνεται, παρὰ τοῦ πατρὸς δένδρα αἰτῶν καὶ ἀμπέλους* (ω 336 sqq.). *ἄλλως τε καὶ τοῦ πατρὸς γεωργοῦ ὄντος πάνυ ἐπιμελοῦς τε καὶ ἔμπειρον εἰκὸς ἦν αὐτὸν ταῦτα μὴ ἀγνοεῖν* (cf. Laertae exemplum apud Aelianum), *ὅπου γε καὶ προκαλεῖται τὸν Εὐρύμαχον καὶ ἀμῆσαι καὶ ἀρόσαι* (σ 365 sqq.). Denique cum Athenaeo et Aeliano conspirant haec: *ἀλλὰ φησι καὶ τῶν τοιούτων ἔμπειρος εἶναι, μαγειρικῆς τε καὶ οἰνοχολίας καὶ τῆς ἄλλης ἀπάσης διακονίας, ἃ φησι τοῖς χείρονας τοῖς ἀγαθοῖς διακονεῖσθαι* (ο 324).

Ne Aristarchum quidem haec Chrysippea interpretandi ratio effugit, cum apud Aristonicum ad Γ 261 haec legantur: *ἡ διπλῆ ὅτι δύο ἐπεδέχοντο οἱ δῖοι. διὸ νῦν Πρίαμος ἠνιοχεῖ παραιβατοῦντος τοῦ Ἀντήνορος. καὶ ὅτι οἱ ἥρωες πάντες ἔμπειροι καὶ ἀντοργοί, διὸ καὶ Ὀδυσσεὺς ναυπηγεῖ* (ε 234 sqq.), *καὶ κυβερνᾷ* (κ 32). Haec autem de Ulixis αὐτοδιακονία sive ἀντοργία doctrina, ut his ipsis verbis utamur, qui stoicis omnium virtutum fuit exemplum¹⁾, quasi comprehenditur scholio quodam ad Θ 93 Ven. A adnotatum, ut *πολυμήχανος* cur appellatus esset Ulixes illustraretur. Quo in scholio duplici forma servato, quarum alteram Ven. B quoque exhibet, Ulixem se-

1) Cf. Zellerum 'hist. philos. Gr.' III 1³ p. 335.

decim artium — si omnes computaveris, decem et octo enumerare poteris — peritum se praestare demonstratur. Neque desunt illae, de quibus apud Athenaeum Chrysippo auctore, Aelianum, Dionem, Aristarchum legitur. Quod scholion si non ad ipsum Chrysippum referendum esse putabis, tamen ex huius interpretandi more prodiisse facile concedes.

Deinde autem stoicorum sapientiae vestigia reperire nobis videmur in eis, quae de Circe et Ulixis sociis narrantur p. 10^e (fr. 25 p. 105, 12—15). In quibus breviter contractis ex ipsius Homeri narratione mere ficta et fabulosa non facile intelliguntur verba: *ταῖς ἡδοναῖς ἐπακολουθήσαντας*. Quae ut recte explicentur, Heraclitum prodire iubemus in allegor. Homer. c. 72 haec docentem: *ὁ δὲ Κίρκης κυκεῶν ἡδονῆς ἐστὶν ἀγγεῖον, ὃ πίνοντες οἱ ἀκόλαστοι διὰ τῆς ἐφημέρου πλησμονῆς σωὼν ἀθλιώτερον βίον ζῶσιν. διὰ τοῦτο οἱ μὲν Ὀδυσσεύως ἐταῖροι χορὸς ὄντες ἡλίθιος ἤττηνται τῆς γαστριμαργίας. ἡ δὲ Ὀδυσσεύως φρόνησις ἐνίκησε τὴν παρὰ Κίρκῃ τρυφήν. ἀμέλει τὸ πρῶτον ἐκ τῆς νεῶς ἀνιόντι καὶ πλησίον ὄντι τοῖς προθύροις Ἑρμῆς ἐφίσταται, τουτέστιν ὁ ἔμφρων λόγος. ὑφιστάμεθα γοῦν ἐτύμως αὐτὸν Ἑρμῆν λέγεσθαι παντὸς τοῦ νοουμένου κατὰ ψυχὴν ἐρμηγέα τινὰ ὄντα.* Ne quae ultimo quidem loco de Mercurio allegorica ratione exponuntur, Dioscuridi ignota fuisse nobis ex his recte colligere videmur, quae apud Athenaeum p. 16^b de ἐρμηγείῃ leguntur (fr. 45), praesertim cum haec quoque Heracliti l. l. comparaveris: *γλῶττα δ' αὐτῷ θυσία, τὸ μόνον λόγου μέρος, καὶ τελευταίῳ ἐπὶ κόλτην ἴοντες Ἑρμῆ σπένδουσιν, ἐπεὶ πάσης φωνῆς ἐστὶν ὄρος ὕπνος.*

Eadem autem doctrina apud Porphyrium legitur in cod. Ambros. E ad γ 332, cui scholion praeter formae indolem vel inde vindicatur, quod ipsius nomen in scholii exitu citatur, ad versum *τάμνετε μὲν γλώσσας]* τετραχῶς λέγεται. τὰς γλώσσας γὰρ τῷ Ἑρμῆ ἀνετίθουν ὡς ἐφόρῳ τοῦ λόγου. καὶ ὅτε ἔμελλον κοιμηθῆναι, ἔθνον γλώσσας δεικνύντες ὅτι τῆς ἡμέρας παρελθούσης οὐ χρῆ ἔτι λαλεῖν, ἀλλὰ καιρὸν ποιεῖσθαι ὕπνου μετὰ τὸ δειπνῆσαι τὴν νύκτα, uberius fere quam apud Heraclitum fuit. Huc autem referendum est scholion ad γ 341,

ἐξήγησαν διὰ τί τοῖς θεοῖς ἀπένεμον τὰς γλώσσας, ex quo ad nostram rem spectant: οἱ δὲ ὅτι δεῖ παύειν αὐτήν (sc. τὴν γλώσσαν) εἰς κοίτην ἴοντας. ὄθεν καὶ τῷ Ἑρμῇ πνεύματι σπένδεσκον (η 138). Eodem pertinent frustula ad η 138: διὰ τὸ μνεῖαν ἔχειν λόγου τὸν κοιμώμενον. ἢ ὅτι ὕπνου παρεκτικὸς ὁ θεός. E.¹⁾ Mirum autem illud est in hac re, quod inter sese confusi sunt Odysseae duo loci η 137. 138 et γ 332. 341. Nam illic in sacrificio Mercurio apud Phaeaces parato nihil legitur de linguis immolandis, ubi autem linguae commemorantur γ 332. 341, immo ut Neptuno sacrificium fiat, monet Minerva.

Heracliti autem et Porphyrii his in rebus consensus nos remittit ad communem quendam fontem, quem his quidem rebus non attactis Schraderus l. l. p. 393—406 detexit. Stoicarum illud corpus allegoariarum est, quod Vitruvio aliquis vetustior condidit, ex quo thesauro Heracleo grammaticus (unde Probus et Sextus Empiricus) et Heraclitus materiam delibarent et enchiridio quodam breviato intercedente Stobaeus et Plutarchus personatus libelli de vita et poesi Homeri scriptor. Cuius memoriam Dielsius excitavit (de doxograph. Graec. p. 88 sqq.). Quod etiam Athenagoram, Minucium Felicem, alios in suum usum vocasse Neumannus monuit 'Gött. gel. Anz.' 1884 p. 360. Sed Porphyrium quoque in componendis quaestionibus Home-ricis compilatorem fuisse Schraderus comprobavit l. l.²⁾

1) Unde Porphyrii reliquiae videntur esse etiam scholia ad x 277 de vocibus [Ἑρμείας χρυσόραπις] . . . ὅτι ὁ λόγος θεὸς κτλ., ad x 305: . . . τὸ μῶλον, τοῦτό φησι τὸν τέλειον λόγον. ὅφ' οὐ βοηθούμενος οὐδὲν παθεῖν ἐδύνατο, ad o 319: ἐπειδὴ τὸν Ἑρμῆν τοῦ λόγου λέγονσιν ἔφορον κτλ., alia.

2) Ex hoc stoicarum allegoariarum corpore derivatum esse videtur etiam scholion ad Apollon. Rhodii A 517, eadem doctrina repletum: ὅτι ἔθος ἦν τοῖς παλαιοῖς κρατῆρα κινᾶν, ὅτε μέλλοιεν καθεῦδειν, καὶ τὰς γλώσσας τῶν ἱεροῶν ἐπιθύνειν τῷ Ἑρμῇ καὶ ἐπισπένδειν οἶνον. καὶ ἴσως φναικῶς. ἐπεὶ γὰρ Ἑρμῆς λόγος εἶναι παραδέδοται, ὄργανον δὲ αὐτοῦ ἡ γλῶσσα, ἥτις ὕπνου ἐπιπεσόντος ἤρεμεῖ, εἰκότως τῷ Ἑρμῇ αὐτὴν θύουσαι. καὶ Ὀμηρος 'γλώσσας δ' ἐν πνυρὶ βάλλον'. Nam etiam in aliis Apollonii scholiis eundem fontem adhibitum esse potest demonstrari, ut Heilbutius in mus. Rhenan. vol. XXXIX p. 158 eam memoriam quae apud Dielsium p. 91 composita est iterari docuit in schol. Apollon. ad A 498.

Quae autem de Circe narrantur apud Heraclitum, leviter tanguntur apud Athenaeum, eadem ampliore ratione persecutus est etiam Porphyrius apud Stobaeum in eclogis (I 41, 60 G. p. 445 W.), itemque Pseudo-Plutarchus in c. 126 talia protulit, ut iam Dielsius l. l. p. 98 utrique in hac quoque exponenda re allego-riarum librum patuisse merito contenderit, variare tamen illos excerptendo. Plane vero ex stoicorum ratione illud quoque de Ulixē dictum esse (Athen. p. 10^f): διὸ καὶ ἀπαθῆς γίνεται eo facilius putabis, si tecum reputaveris stoicorum ἀπάθειαν et ex. gr. Laertii Diogenis illud: φασὶ δὲ καὶ ἀπαθῆ εἶναι τὸν σοφόν¹⁾. Maxime cum his concinnat, quae Plutarchus personatus l. l. exhibet: Ὁ δὲ ἔμφρων ἀνὴρ, αὐτὸς ὁ Ὀδυσσεύς, οὐκ ἔπαθε τὴν τοιαύτην μεταβολήν, παρὰ τοῦ Ἑρμοῦ. ταυτέστι τοῦ λόγου, τὸ ἀπαθῆς λαβίον.

Ex quo autem stoico auctore allego-riarum ille conditor suam de Circe et Mercurio doctrinam deprompserit, eundem Dioscuridi suppeditasse statuendum erit. Quem Chrysippum esse iure conicias, cum hunc Dioscuridem adiisse supra viderimus. Inde etiam Dio Chrysostomus hanc de Circe explicationem petiisse videtur, qui fusius eam persequitur in orat. VIII p. 283 et 284 R et in or. LXXVIII p. 427 R II. Ubi Ulixidis socii his praedicantur: δύστηνοι ἀνθρώποι καὶ ἀνόητοι, διεσφαρμένοι διὰ τρυφὴν καὶ ἀγλίαν²⁾. Quam interpretationem Horatium quoque amplexum esse iudicamus in epistula ad Lollium in-eunte (I 2, 1 sqq.). Nam quibus exemplis illustrat melius docere Homerum, quid turpe, quid utile sit, philosophis, illa non tam ab ipso videntur ficta esse in 'relegendis' carminibus, quam Graecos sapiunt interpretes et philosophos atque eos stoicos³⁾. De Circe autem haec sunt (v. 23 sqq.):

1) Cf. Zellerum 'hist. philos. Gr.' III 1³ p. 234.

2) Vide eodem modo in Procopii epistula ad Orionem 117 (p. 579, 36 Herch.) Ulixem Circae et Sirenibus quasi ἡδοναῖς oblectari et propria virtute et μῶλν herba, i. e. λόγῳ, quam Mercurius donaverit, quae eidem stoicorum doctrinae originem debent.

3) Plane eadem atque Horatius Homerum docentem inducit Plutarchus person. l. l. c. 163: . . . ἐν τε τῇ Ἰλιάδι . . . ὅτι μέλλει λέγειν ὅσα διὰ τὴν Ἀχιλλέως ὀργὴν καὶ τὴν Ἀγαμέμνονος ἔβρον κακῶς τοῖς Ἑλλήσιν

Sirenum voces et Circae pocula nosti:

Quae si cum sociis stultus cupidusque bibisset,

Sub domina meretrice fuisset turpis et excors,

Vixisset canis immundus vel amica luto sus.

Illud 'stultus' bene explicabimus verbis Heracliteis: οἱ μὲν Ὀδυσσεὺς ἑταῖροι χορὸς ὄντες ἡλιθίος, Dioneis: ἄνθρωποι ἀνόητοι, Pseudo-Plutarcheis: ἄφρονες ἄνθρωποι, illud 'cupidus' Athenaei verbis: ταῖς ἡδοναῖς ἐπακολουθήσαντες. Circe autem 'domina meretrix' ἡδονῆς explicationem sat clare demonstrat.

Tertio loco peripatetica scrinia diripuisse Dioscuridem in conscribendo libello ut comprobemus in animo est. Quod lucrum ut faciamus, Dioscuridea apud Athenaeum l. I capita 17 et 18 subveniunt, in quibus de vini apud Homerum usu accuratius agitur. Plura in c. 17 conspirare cum Porphyrii quaestionibus Homericis ad *A* 623 et *Z* 265 servatis Schraderus animadvertit l. l. p. 375, ut Dioscuridis opus — nimirum Isocrateum eum habuit — inter eos libros esse censeret, quos Porphyrius in componendis quaestionibus adhibuisset (p. 376). Alia autem quae in his capitibus narrantur etiam proferri in Plutarchi quaestionum convivalium problemate l. V quarto nos subinde demonstrabimus. In quo quaestio quaedam agitur nota ex Aristotelis arte poetica (c. 25), quid sibi velint Achilles verba (*I* 203) 'ζωρότερον κέραιε', quibus Patroclum merum infundere iubeat. Duae enim solutiones iam Aristotelis temporibus circumferebantur: καὶ τὸ 'ζωρότερον δὲ κέραιε' οὐ τὸ ἄκρατον, ὡς οἰνόφλυξιν, ἀλλὰ τὸ θᾶπτον. Hanc autem quaestionem Porphyrius quoque tractavit ad *I* 203, quem una cum Plutarcho eodem fonte usum esse Schraderus l. l. p. 373. 421 sqq. comprobavit, peripatetico illo solutionum corpore, quod compluries commemoravimus. Neque licet de hac quidem re dubitare.

συνέβη (cf. Horat. l. l. v. 6—16), καὶ ἐν τῇ Ὀδυσσειᾷ, ὅσοις πόνοις καὶ κινδύνοις περιπεσῶν ὁ Ὀδυσσεὺς πάντων τῇ τῆς ψυχῆς συνέσει καὶ καρτερῆι περιεγένετο (cf. v. 17—26). cf. Porphyriionis verba ad loc.: 'In Iliade enim ostendit vitia hominum, in Odyssea per Ulixis personam virtutes demonstrat.'

Præsertim autem ad ipsam hanc rem efficiendam aggredimur, aliud quid absolvere necesse est. Nam Athenæus quoque in l. X p. 423^d, cum Ulpianus dipnosophista puerum admonuisset: *ἐμοὶ οὐν ὦ παῖ ζωρότερον κέραιρε*, ampliorem disputationem de *ζωρότερον* significatione inseruit, et solutionum ordine et ipsis enarrationis verbis Plutarcheæ plane similem, auctam tamen quattuor comicorum testimoniis et Theophrastei libri *περὶ μέθης* quodam loco. Excerpsit Athenæus, id quod Schraderus l. l. p. 375 adn. 1 rectissime vidit, Plutarcheum problema, cuius quaestiones convivales fuerunt in exemplis illius (II 52^d Plutarcho laudato alludit ad quaest. conv. I 6 IV), cuius memoriam in mente habuit, cum inter dipnosophistas Plutarchem grammaticum induceret (cf. Kaibelii praef. ad vol. I p. vi). Neque uno verbo opus esset, nisi Brunkius (p. 3 adn. 7) ob Theophrasti testimonium Athenæi et Plutarchi locos ad eundem fontem referendos esse censuisset. Quae res a Plutarchi in auctoribus adhibendis ratione, quantum quidem ad hos libros pertinet, plane esset aliena. Neque enim tantopere ad verbum exscribere solet fontes suos philosophus Chaeconeensis. Sed in propatulo res est. Comicorum testimonia nimirum Athenæus suo Marte addidit, sive ex lexicis sibi suppetentibus deprompsit, sive comicorum lectioni debuit (cf. VIII 335^d). Iam vide compilantem Athenæum. Nicerati apud Plutarchem sententiam ad verbum exscripsit, nisi quod nominis loco *τινὲς δέ* substituit. Quod autem Plutarchi *ὁ δὴ καὶ λόγον ἔχειν* immutavit in *γὰρ.....ἄτοπον* ex iudicii licentia factum est, nisi potius cum Schweighausero *οὐκ* excidisse mavis. Subinde enim apud Plutarchem legitur *οὐκ ἄτοπον*. Male vero excerpit Socielis opinionem, quod Empedocle auctore *ζωρός* idem esset atque *εὐκράτος*, comparativum autem stare positivi loco velut *δεξιτερόν* pro *δεξιόν*, *θηλύτερον* pro *θηλν*. Quibus apud Athenæum respondent haec: *ἄλλοι δὲ τὸ εὐκράτον ὡσπερ τὸ δεξιτερόν ἀντὶ τοῦ δεξιού*, quae sic fere non intelleguntur, nisi forte grammaticus ille epitomator sexti septimive saeculi integrum Athenæum contraxit. Denique si Antipatri sententiam cum Athenæo comparaveris, apud hunc super-

esse invenies τὸ ζα ὅτι μέγεθος ἢ πλῆθος σημαίνει, quod verbum nisi apud Plutarchum in memoria tam lacunosa excidisse putabis, Athenaeum ipsum adiunxisse facile credes. Quare feliciter gesta Athenaeus Plutarchum de manibus posuit. Etiam Diphili versus adscripsit ratione non habita, quod ἐὺωρότερον ibi nulli responderet earum significationum quas modo protulerat. In somniando Theophrasti quoque testimonium adglutinavit cum versibus Empedoclis, quod eandem explicationem iam ex Plutarcho adposuisset, plane securus. Unde tamen Theophrasti locum, cuius περὶ μέθης liber in dipnosophistarum l. X et XI compluries obviam fit, Athenaeus sumpserit, fere certo licet autumare. Loco illum subsequenti (X p. 424^ε) quae Theophrastus narravit, Hieronymus Rhodius recepit 'καὶ οὗτος ἐν τῷ περὶ μέθης' ¹⁾, quem non ipsum in manibus Athenaeum habuisse ex l. XIII p. 556^b conclusit Bappius (*Beiträge zur Quellenkritik des Athenäus* in commentat. Ribbeck. p. 260), immo Seleuco grammatico Homericō Tiberii convivae deberi hanc quidem partem merito comprobare studuit (p. 265). Huius enim 'περὶ ἀρχαίων συμποσίων' opes Athenaeum in primo et decimo potissimum libro itemque in quarto et undecimo compilasse, sive 'ἐν συμμικτοῖς' sive alicubi in illius libris fuissent compositae. Quamquam quomodo certiores fines Seleuco apud Athenaeum possint adscribi, aliis demonstrandum reliquit. Ex eiusdem ratione apparet Theophrasti de ἀκρατοποσίᾳ verba (p. 427^d) cum Chamaeleontis 'ἐν τῷ περὶ μέθης' enarrationibus (p. 427^b^e) ad Selencum, inde ad Athenaeum pervenisse. Eadem fuit via testimonii p. 429^b (cf. Bapp. p. 261 l. l.), eadem l. XI p. 463^c et 465^b, si Bappii (p. 263) coniectura de capite quarto (p. 460^f) et Chamaeleontis περὶ μέθης testimonio recte se habet, id quod nobis videtur. Nam haec quoque capita 'περὶ ἀρχαίων συμποσίων' sunt. Eodem pertinet l. XI c. 1S: ἔθος

1) De his περὶ μέθης peripateticorum litteris Aristotelis, Theophrasti, Hieronymi Rhodii, Chamaeleontis et quae inter singulos intercedat ratio, cf. Rosium in Aristot. pseudepigr. p. 116 et uberius disputantem Koepkium 'de Chamaeleonte peripatetico' (1856) p. 39 sq., de Aristotelis et Theophrasti libris his Zellerum 'hist. philos. Gr.' II 2° p. 103 adn. 1.

δ' ἦν πρότερον ἐν τῷ ποτηρίῳ ἕδωρ ἐμβάλλεσθαι κτλ. laudato Theophrasto quamvis titulo περὶ μέθης omisso, qui locus bene coniungitur cum l. X p. 427^a.¹⁾ Uno autem loco (XI p. 497^c) sub lemmate ζυτόν Theophrasti verba ex lexicographo quodam Athenaeo videntur innotuisse, quem Pamphilum esse ex Schoenemanni l. l. ratione facile credes, certis causis adhuc comprobari nequit. Quibus expositis non dubitamus, quin eo de quo agimus loco p. 423^f Athenaeus Theophrasti testimonium cum Empedoclis versibus ex Seleuco Plutarcheae disputationi adnexuerit. Hoc quoque pro certo fere licet statuere fuisse Theophrasteam explicationem Empedoclis versibus nixam etiam in corpore illo peripatetico, unde eam Plutarchus in suas res deduxit (l. l. V 4 I 3), velut continebatur illud Aristotelis: esse ζωρότερον idem atque θᾶπτον, quod et Plutarchus (l. l. V 4 II 1) et Porphyrius (ad I 203) in suum usum vocaverunt.

Sed Dioscurideum cum hoc Plutarchi problemate conspiciat fr. 22 apud Athen. I p. 10^c. Quae verba primum quidem, quo loco nunc leguntur, vix possunt fuisse apud integrum Athenaeum, nequaquam apud Dioscuridem. Sic enim plane seintuntur verba: ἴσως οὖν οὐκ ἐγνώσκειν κτλ., quibus ad Nestoris et Machaonis exemplum ineunte capite tractatum revertitur auctor. Nam quae de Hectore et Hecuba narrantur, huic exemplo inserta fuisse etiam nunc cognoscimus. Commissurae enim instar sunt verba: καίτοι ἀλλαχοῦ λέγων τὸν οἶνον ἐκλύειν τὴν ἰσχὺν καὶ ἀπογνῶν et Hectoris ad Hecubam versus (Z 265):

Μὴ μ' ἀπογνώσης, μένεος δ' ἀλκῆς τε λάθωμαι.

Multa autem in transponendis singulis enuntiatis peccasse Athenaei epitomatores Kaibelius larga exemplorum copia demonstravit in Herm. vol. XXII p. 328 adn. 1, id quod hoc quoque loco eum commisisse non negabis. Videntur autem haec verba apud Dioscuridem fuisse in fronte totius de vini apud Homerum usu disputationis, quo loco apud Pseudo-Plutarchum l. l. c. 206 leguntur (fr. 22 p. 102, 24 sqq.). Quod autem varia no-

1) Alii etiam, quos hoc capite Athenaeus laudat auctores, in Seleucois partibus citati erant: Xenophanes p. 462^c l. XI, Anacreon p. 427^{a b d} 429^b. 430^d l. X, Hesiodus p. 425^b l. X.

verit Homerus miscendi vini genera et suam Achilles habuerit mixtionem, in Plutarchi problematis ea parte insunt, in qua ipse Plutarchus suam enarrat solutionem. Ut enim Achillem contra Zoili crimen defendat, Phoenicem, Ulixem tamquam seniores meraciore vino gaudere Pelidem bene scientem fuisse profert. Dein haec leguntur: *ἔπειτα Χείρωνος ὦν μαθητῆς καὶ τῆς περὶ τὸ σῶμα διαίτης οὐκ ἄπειρος ἐλογίζετο δῆπουθεν, ὅτι τοῖς ἀργούσι καὶ σχολάζουσι παρὰ τὸ εἰλωθὸς σώμασιν ἀνεμῆνη καὶ μαλακωτέρα κρᾶσις ἀρμόζει.* Tum ob medicinae artem praedicatur Achilles et bibendi temperantiam. Unde haec quoque explicantur: *Λοιδορούμενος δὲ τῷ Ἀγαμέμνονι κρῶτον αὐτὸν οἴνοβαρῆ προσείργεν (A 225) ὡς μάλιστα τῶν νοσημάτων τὴν οἴνοφλυγίαν προβαλλόμενος.* Dioscuridis autem de temulentia disputantis apud Athen. p. 11^b haec sunt: *καὶ ὁ Ἀχιλλεύς δ' ὀνειδίζων τῷ Ἀγαμέμνονι φησιν (A 225)· 'οἴνοβαρές, κυνὸς ὄμματ' ἔχων'.* Denique in Plutarcheae quaestionis exitu Achillis *συνήθην κρᾶσιν* componas cum Athenaei *καθημερινῆ*. Ergo in sua ipsius quidem solutione enarranda Plutarchus Dioscuridem secutus videtur esse, cuius opus ei suppetiisse convivales quaestiones conscribenti Schraderus evicit l. l. p. 373 sqq. Sed eandem quamvis curtatam Porphyrius servavit (ad I 203): *οἱ δὲ ἀπὸ τοῦ ἔθους (sc. λύουσιν). . . ἢ ἴσως ὡς μουσικὸς καὶ ἑδαιρέστερον πίνων, ἀφ' ὧν ὀνειδίξει καὶ οἴνοφλυγίαν Ἀγαμέμνονι.* Quam ob rem etiam in corpore illo peripatetico fuisse videtur, quod et Plutarcho et Porphyrio patebat. Quae coniectura duabus causis nobis confirmari videtur. Primum quidem peripatetici illi solutores id agebant, ut heroum dicta et facta contra Platonis potissimum et Zoili opprobria defenderent (cf. Schrader. l. l. p. 424). Zoilum illud *ζωρότερον κέραιε* Achilli crimini obvertisse Plutarchus docet, Plato autem de re publ. III p. 390^a vituperaverat Achillis verba: *οἴνοβαρές, κυνὸς ὄμματ' ἔχων.*¹⁾ Dein Plutarchus et Porphyrius conspirant in ipsa voce *οἴνο-*

1) Quem versum multifarie etiam defendisse solutores vide apud Porphyrium ad A 225, quas res ex eodem peripateticorum opere collectaneo produisse Schraderus opinatur l. l. p. 426.

φλυγιά, quae ad Aristotelis illud nos remittit (de arte poetica c. 25): οὐ τὸ ἄκρατον ὡς οἰνόφλυξιν ἀλλὰ τὸ θᾶπτον, quam solutionem illud corpus continuisse ex Plutarchi et Porphyrii consensu constat. Quae cum ita sint, his rebus exponendis et Dioscuridi et Plutarcho et Porphyrio eundem praesto fuisse fontem elucet. Ergo Dioscurides quoque copias illas peripateticorum solutorum novit et suae materiae adhibuit.

Qua re comprobata ad quaestionem eam delabimur, utrum Porphyrius omnino in quaestionibus Homericis componendis Dioscuridis *περὶ τῶν παρ' Ὀμήρῳ νόμων* librum adhibuerit, id quod ex Schraderi observationibus (l. l. p. 374 sqq.) constare videbatur, an ex eodem fonte peripateticarum illarum solutionum et Dioscuridi et Porphyrio suppeditata sint, quae similia uterque exhibet. Quamquam autem et Dioscuridis¹⁾ et Porphyrii libris contractis tantum utimur, tamen certum iudicium fieri potest. Quae adhuc Schraderus ex Dioscuridis opere in Porphyrii quaestiones transiisse putabat, ad Athenaei ipsum illud caput 17 spectant de vini apud Homerum usu et ad sententiam quandam de cenis heroum apud Athenaeum c. 19 exeunte et apud Porphyrium ad Θ 53 explanatam. Quae de Hectore et Hecuba apud Athenaeum leguntur p. 10°: καὶ ἡ μὲν ἀπερισπᾶστος ἐπαινεῖ τὸν οἶνον, ὃ δὲ μετὰ ἄσθματος ἦκων ἀπώθειται, apud Porphyrium ad Z 265 in quaestione breviori forma (p. 101, 23 Schr.) his respondet: ἡ ὅτι μετέωρον ἔχει τὸ πνεῦμα ὡς ὄρμαϊος ἐλθῶν, σπεύδει δὲ καὶ ἀπέλθειν ὄρμαϊος. Quae autem apud Athenaeum sunt: καὶ ἡ μὲν ἄξιοι σπείσαντα κτεῖν, ὃ δὲ καθημαγμένος ἀσεβὲς ἡγείται, apud Porphyrium in ampliore quaestione forma (p. 101, 5 sqq. Schr.) ea solutione continentur, qua *καθ' ὑπερβατόν* versus Z 265 post 268 transponitur. Quas res tam ample apud Dioscuridem narratas fuisse, ut hinc Porphyrius eas potuerit in suum usum convertere, praesertim cum hoc de Hectore et

1) Satis tamen integram Dioscuridis commentationem ab Athenaei epitomatore traditam esse Kaibelius coniecit in praef. Athen. vol. I p. xvii, quod in libris V et XI epitomator Homericarum rerum studiosum se praestitisset.

Hecuba exemplum medium in Nestoris et Machaonis insertum fuisse comprobaverimus, quis est qui credat? Immo ex eadem illa peripateticorum doctrina haec ad utrumque manaverunt. Item apud Porphyrium ad *A* 624 de Nestore Machaoni sancio Pramnium vinum ministrante quaestio illa, utrum in ipso potando cibos edi oporteat necne, diligentius et fusius exponitur, quam ut ex Dioscuride (fr. 23 p. 104, 2—9) sua delibare potuerit Porphyrius. Hoc quoque loco uterque eodem fonte usus est.¹⁾

Restat ut Porphyrium de Homericis cenis ad *Θ* 53 disputantem audiamus: *δείπνον λέγεται καὶ τὸ ἐξ ἑωθινοῦ ἀκράτισμα, ὡς νῦν ἐν τοῖς προκειμένοις (Θ 53. 54), καὶ τὸ ὑφ' ἱμῶν λεγόμενον ἄριστον, ὡς ἐν τῷ*

ἦμος δὲ δρυτόμος περ' ἀνὴρ ὠπλίσατο δείπνον (A 86). καὶ πάλιν ἄριστον τὸ ἀκράτισμα·

ἐντίναντο ἄριστον ἅμ' ἡοὶ κειμένῳ πῖρ (π 2).

Quocum Dioscurides, postquam Aristarchum secutus de tribus Homericis cenis sententiam exposuit, conspirat in fr. 29 p. 109, 10—14. Etiam haec optime potuerunt locum habere in peripatetico illo opere, unde ad utrumque pervenerint, quippe quae

1) Quomodo autem hae de Nestore et Hecuba narrationes apud Dioscuridem compositae fuerunt ita, ut illic Homerus commendare videretur vini usum, hic recicere, eadem ratione iam una tractatae fuisse videntur in corpore illo peripatetico. Nam apud Porphyrium quoque in quaestionum ipso opere olim has coniunctas exstitisse probabile est. (De pristino quaestionum ordine cf. Schrader. l. l. in praefat. p. iv. v.) Quae enim solutiones ad *Z* 265 et *A* 624 nunc traduntur, ex iisdem partim videntur prodiisse. Sic ad *Z* 265 in priore scholio (p. 100, 21 Schr.) leguntur haec: *ἢ γὰρ τροφή σὺν τῷ οἴνῳ τὸ πλεῖστον συμβάλλεται εἰς δύναμιν, ὥσπερ καὶ ἀλλαγῶ εἶπεν ὁ ποιητής (I 706)·*

σῖτον καὶ οἴνοιο, τὸ γὰρ μένος ἐστὶ καὶ ἀλή (Diomedes loquitur) καὶ πάλιν (T 167 sq., sunt Ulixis)·

ὃς δὲ κ' ἀνὴρ οἴνοιο κορεσάμενος καὶ ἐδωδῆς ἀνδράσι δοσμένεσσι κτλ.,

quibuscum Dioscuridis conferas fr. 23 p. 104, 6—9. Quo pertinent quae in posteriore scholio sunt (p. 101, 21 Schr.): *ἢ ὅτι δίχα τροφῆς βλάπτει τῶν κείρων καθαπτόμενος, ὡς φησι Λίκος.* Quae optime demum ex medicorum ratione explicantur quaestione ad *A* 624 servata. Omnem autem horum scholiorum doctrinam Dioscurides quasi comprehendit fr. 23 p. 104, 2—5.

prohibeant ab Homero luxuriam quandam, quod bis tantum Homerici heroes videantur cenasse, cum ἄριστον et δειπνον nominibus eadem significetur cena.¹⁾

In eodem de temulentia capite Athen. l. I 18 quae narrantur, quod iactantiae poenam paene luisset Aeneas (fr. 25 p. 105, 20. 21, p. 106, 1—3), eadem morali ratione deflexa leguntur in scholio Ven. B ad Y 84: παιδευτικὰ ταῦτα, τῆς παρὰ τοῖς συμποσίοις προπετείας ἀπαλλάσσοντα, δι' ὧν φησι τὸν Αἰνείαν διὰ τὰς παρ' ὄνῳ ὑποσχέσεις ὀλίγον δεῖν κινδυνεύσαι. Quam doctrinam ex eodem fonte, ex quo de vini apud Homerum usu suae rei Dioscurides fructum cepit, et huic suppeditatam esse et in scholia pervenisse probabile est, ex peripatetico illo collectaneo opere.

Certius autem hunc eundem fontem nobis deprehendere videmur in eis quae de vetustis cantoribus disputavit Athenaeus p. 14^b sqq. (fr. 37 p. 116, 1 sqq.) collatis scholiis quae ad γ 267 aetatem perduraverunt. Peripatetici enim Demetrii Phaleri²⁾ potissimum sunt quae illic exponuntur: οὕτω Δημήτριος ὁ Φαληρεύς. Aliis narratis de Demodoco cantore Pythia vincente, cum Menelaus et Ulixes Delphicum Apollinem adirent, haec leguntur: τὸν δὲ Δημόδοκον εἰς Μυκήνας λαβὼν Ἀγαμέμνων ἔταξε τὴν Κλυταιμίστραν τηρεῖν. ἐτίμων δὲ λίαν τοὺς ᾠδοὺς ὡς διδασκάλους τῶν τε θεῶν καὶ παλαιῶν ἀνδραγαθῆμάτων, καὶ τῶν ἄλλων ὀργάνων πλέον τὴν λύραν ἡγάπων. δηλοῖ δὲ καὶ Κλυταιμίστρα τὴν εἰς αὐτὸν τιμὴν. οὐ γὰρ φρονεῖν ἄλλ' ἀφορίζεῖν αὐτὸν ἐκέλευσε. Quae amplius aliud

1) Eandem sententiam amplectuntur scholia Ven. A et quod paulo plenius est Ven. B ad B 381: δειπνον τὸ ἐσθινὸν ἄριστον (velut Porph. ad Θ 53), ὃ δι' ἀνάγκην πρὸ τοῦ ἄριστος ποιοῦνται. δόρπον δὲ τὸ ἐσπερινὸν δόροπόν τι ὄν, τὸ μετὰ τὴν πᾶσιν τῶν δοράτων δίδόμενον. τὸ δὲ δειπνον ἔσθ' ὅτε πᾶσαν τροφήν. Αἰσχύλος δὲ κακῶς ἄριστα δειπνα δόρπα θ' αἰρεῖσθαι, τρισὶ δ' οὐδέποτε οὔτε μνηστῆρες οὔτε μὴ κύκλωψ ἐχρῶντο τροφαῖς, quae ampliore etiam ratione Eustathius persequitur ad B 381 p. 242, 17 sqq. Ex iisdem peripateticis thesauris haec originem ducere nunc probabile videtur.

2) Huius de studiis Homericis vide Sengebuschii dissertationem Home-ricam priorem in Dindorfii Iliadis edit. p. 89 sqq.

Ambrosiani libri *E* scholion persequitur ita, ut ipsius Athenaei verba bene possint cum his componi, id quod Schweighauserus in animadvers. ad locum princeps indicavit.

Athenaei sunt:

σῶφρον δέ τι ἦν τὸ τῶν ἀοιδῶν γένος καὶ φιλοσόφων διάθεσιν ἐπέχον.

Ἀγαμέμνων γοῦν τὸν ἀοιδὸν καταλείπει τῇ Κλυταιμῆστρα φύλακα καὶ παραινετῆρά τινα· ὃς πρῶτον μὲν ἀρετὴν γυναικῶν διερχόμενος ἐνέβαλλέ τινα φιλοτιμίαν εἰς καλοκάγαθίαν, εἶτα διατριβὴν παρέχων ἠδεια ἀπεπλάνα τὴν διάνοιαν φάυλων ἐπινοιῶν. διὸ Αἴγισθος οὐ πρότερον διέφθειρε τὴν γυναῖκα πρὶν τὸν ἀοιδὸν ἀποκτείνει ἐν νήσῳ ἐρήμῃ.

scholii:

τὸ ἀρχαῖον οἱ ἀοιδοὶ φιλοσόφου τάξιν ἐπέσχον καὶ πάντες αὐτοῖς προσεῖχον ὡς σοφοῖς, καὶ παιδευθῆναι τοῖς παρεδίδοσαν τοὺς ἀναγκαίους.

καὶ ὁ καταλιφθεῖς οὖν παρὰ τῇ Κλυταιμῆστρα ψδὸς πονηρὰς ἐπινοίας ἐγγίνεσθαι ἐκώλυε, διηγούμενος ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἀρετὰς.

καὶ ἕως τούτου ἐσωφρόνει, ἕως αὐτῇ παρῆν οὗτος.

Quod scholion ex eodem fonte prodiisse atque illud, cuius fronti ipsum Demetrii nomen praefixum est, haec ultima quoque verba demonstrant: τοῦτόν τινες Χαριάδην, οἱ δὲ Δημόδοκον καλοῦσιν, οἱ δὲ Γλαῦκον. Nam illa de Chariade sententia est Timolai, in altero quoque scholio commemorata: Τιμόλαος δὲ ἀδελφὸν αὐτόν φησιν εἶναι Φημίου, ὃν ἀκολουθῆσαι τῇ Πηνελόπῃ εἰς Ἰθάκην πρὸς παραφυλακὴν αὐτῆς· διὸ καὶ βία τοῖς μνηστήρεσιν ᾄδει coniuncto scholio ad α 325: οὗτος ὁ ἀοιδὸς (secl. Phemius) ἀδελφὸς ἦν Χαριάδου (cf. Dind. adnot.) τοῦ Κλυταιμῆστρας ψδοῦ συνάρας ἀπὸ Λακεδαιμονος Πηνελόπῃ. Demodocum autem illum nominatum fuisse Demetrius Phalereus voluit, nescio quis Glaucum. Cum Timolai autem verbis de Phemio Penelopae quasi custode prolatis haec conspirant quae apud Athenaeum insecuntur: τοιοῦτός ἐστι (velut

Clytemestrae) καὶ ὁ παρὰ μνηστῆρσιν αἰδίων ἀνάγκη, ὃς τοῖς ἐφειδρέουσας τῇ Πηνελόπῃ ἐβδελύττετο. Dein quae super Demodooi de Marte et Venere cantu apud Athen. p. 14° (fr. 37 p. 116, 13—17) sunt, his duas contineri solutiones Wilamowitzius rectissime animadvertit, cum ἡ particulam inter utramque vellet inseri. Quas ex eiusdem peripatetici corporis indole illa, quā ab Homero hoc quoque prohiberetur crimen, petitas esse fere certo licet statuere. Denique haec quoque Athenaei: καὶ τοῖς μνηστῆρσιν ἄδει πρὸς τὴν αὐτὴν βουλήν ὁ Φήμιος νόστον Ἀχαιῶν (α 326) quodammodo cum scholii ad α 327 possunt comparari hae solutione: καὶ φασὲν ὅτι οἰκονομικῶς ὁ Φήμιος τοῦτο ποιεῖ, ἵνα τῆς τοιαύτης αἰοιδῆς τοῦ Φημίου ἢ Πηνελόπῃ ἀκρωμένη τοῦ οἰκείου ἀνδρὸς μνημονεύῃ καὶ ἀποσοβῇ τοὺς μνηστῆρας. Hoc scholion ad eundem fontem revocandum esse non negabis, sive intercesserit Porphyrius, sive ex ipso illo corpore in scholia devenerit, quod ambigi potest. Probamus autem Wilamowitzii, in quam nos quoque incideramus, correcturam 'πρὸς τὴν αὐτὴν βουλήν' pro codicum memoria 'αὐτῶν', ut haec verba quasi respondeant illi 'οἰκονομικῶς', quod 'consulto' cecinisset Phemius Achivorum reditum. Nam in Schweighauseri traditae scripturae explicatione 'ipsorum admonendorum causa' vix aliquis acquiescat.

Ad peripatetici corporis subsidia etiam in eis proferendis confugit Dioscurides, quae apud Athen. I p. 17° de Ulixe et Achille leguntur inter sese certantibus gaudente Agamemnone, 'λόγῳ ἢ μάχῃ αἰρεῖσθαι δεῖ τὸ Ἴλιον' (fr. 36 p. 115, 13—17). Nam qua de re inter sese certaverint, ex Homero non discimus. Sed aequè peritum se praestat Porphyrius in solutionibus ad § 75. 77 servatis, ut probrum illud ab Homero arceatur, ne 'χαιρέκακος' videatur Agamemnon de amicorum contentione. Haec potissimum adferre iuvabit ad § 77: λύουσι δὲ ἐκ τῆς λέξεως οἱ μὲν, ὅτι μάχονται οἱ ἄνθρωποι οὐ μόνον ἀφιλέχθρας, ἀλλὰ καὶ φιλοεικούντες ὑπὲρ καλοῦ καὶ ἀρετῆς, quibuscum Dioscuridis componas haec: ἀλλ' ὠφέλιμοι αἱ φιλοτιμίαι ζητούντων κτλ. Infra autem sunt: καὶ ὁ μὲν Ἀχιλλεὺς ἔλεγε δι' ἀνδρείαν ἀλῶναι τὸ Ἴλιον, ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς διὰ μηχανῆς καὶ

φρονήσεως, et ad 9 75 haec sunt: ὁ μὲν βιάζεσθαι παρήγει . . . ὁ δὲ δόλῳ μετελθεῖν. Unde Schweighaeuseri coniecturam, qui λόγῳ in δόλῳ apud Athenaeum corrigi voluit, confirmari lubens concedes. Cum Porphyrii et Dioscuridis consensus tum ipsa rei indoles peripateticum prodit opus.

Denique idem liber eis videtur quodammodo subesse, quae leguntur p. 9^b (fr. 1 p. 90, 18—21, p. 91, 1. 2) de Nestoris sacrificio, qui ipse cum filiis mactaverit boves *βασιλεὺς ὧν καὶ πολλοὺς ἔχων ὑπηκόους*. Nam quae secuntur, quod sanctissimum diisque acceptissimum illud sit sacrificium, quod per cognatos amicissimosque fiat viros, tanquam solutionis instar sunt quaestionis Porphyrianae (ad γ 411. 412): *διὰ τί ὁ Νέστωρ βασιλεὺς ὧν τοῖς αὐτοῦ παισὶν ἐπιτέλλει τὰ τῶν δούλων καὶ τῶν ὑπὸ χεῖρα*; Quamquam hoc quidem loco haec aetatem non tulerunt.¹⁾

1) Eiusdem originis nobis videntur esse, quae apud Athen. XIV p. 660^b sunt: *καὶ Ἀγαμέμνων δὲ παρ' Ὀμήρῳ θίει βασιλείων. φησὶ γὰρ ὁ ποιητής (Γ 292 sqq.)*

ἦ καὶ ἀπὸ στομάχου ἀρῶν τάμε νηλεὲς χαλκῷ
κτλ. et haec potissimum: *καὶ Θρασυμήδης ὁ τοῦ Νέστορος εἶδος ἀναλαβὼν πέλεκυν κόπτει τὸν βοῦν, ἐπεὶ διὰ τὸ γῆρας ὁ Νέστωρ οὐκ ἐδύνατο. συνεπόνου δὲ αὐτῷ καὶ οἱ ἄλλοι ἀδελφοί.* Sed vix ex Dioscuride huc illata videntur. Nam omnino in his capitibus de coquis sacrificiis sermo est, in hoc quidem de huius artis prisco honore. Haec autem HomERICA exempla quamquam non tam arte cohaerent cum ipsis eis quae antecedunt, tamen nobis vix separanda videntur ab censorum Romanorum exemplo, quod subsequitur, quippe qui ipsorum manu victimas ceciderint. Quod ab Dioscuride alienum est. Contra hoc loco Dioscuridem putamus Nestoris exemplum protulisse, quo nunc apud Athenaeum est. Ubi non tam hanc heroum *ἀντοργίαν* curavit, quam id comprobare voluit *bovem* sacrificasse regem et *'bubulae'* carnis Pyllos quoque edisse heroas (cf. p. 9^b). Neque quae de praeconum apud Homerum ministerio hoc Athenaei capite sunt (p. 660^{cd}), Dioscuridi tribuimus, quamquam quodammodo cum scholio ad ο 319 conveniunt. Eadem fere in l. X p. 425^d ita interposita sunt, ut disputationis cursum interrumpant (cf. Bapp. in comment. Ribb. l. l. p. 260) eodem Cleidemo laudato (cf. Müller. F. H. G. I 359 sqq.), cuius partes sunt in his Athenaei l. XIV capitibus 79. 50.

CAPUT II.

Quoniam de fontibus Dioscuridei libri disputavimus, quantum ex Brunkii dissertatione ei adscribere licet, alterum illud interest: novis detectis vestigiis propagare libelli fines. Ac primum quidem operis expilatorem proferimus adhuc ignotum. Nam Dionem quoque Chrysostomum novisse Dioscuridis librum et in suum usum convertisse contendimus. Quam ad rem comprobendam exordium capere lubet a media altera oratione, in qua quid Homerus de optimo rege doceat, Philippus et Alexander inter sese disceptantes inducuntur.

Ubi Alexander p. 87 R:

εὐωχεῖ γε μὴν ἀπὸ κρεῶν τοὺς ἤρωας¹⁾ καὶ τούτων βοείων²⁾, δῆλον ὅτι ἰσχύος, οὐχ ἡδονῆς ἔνεκεν.

τὸν γοῦν Ἀγαμέμνονα τὸν συμπάντων βασιλέα καὶ πλουσιώτατον βοῦν ἀεὶ φησιν θύειν καὶ ἐπὶ τοῦτον καλεῖν τοὺς ἀρστους. καὶ τὸν Αἴαντα μετὰ

Quibuscum plane congruunt apud Athenaeum haec p. 8^f:

ἀπλῆν οὖν ἀπέδωκε τὴν διαίταν πᾶσι, ὅπτα παρατιθεῖς πᾶσι κρέα, καὶ ταῦτα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ βόεια καὶ οὐ θρεῖα καὶ κανδύλην, . . . ἄλλ' ἀφ' ὧν εὖ ἔξειν ἔμελλον τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν.

Αἴαντα γοῦν³⁾ μετὰ τὴν

1) Utrum ὀπτῶν hoc loco apud Dionem exciderit, id quod facile fieri potuit in tanto genetivorum numero, necne, dubii haeremus, cum gravius videatur, quam quod Dionem prorsus praetermisisse probabile sit, nisi forte ipsam ob genetivorum copiam consulto contempsit scriptor elegantiae sermonis studiosissimus.

2) Suidae s. v. Ὀμηρος ex integriore Athenaeo plane eadem sunt: κρεῶν . . . , καὶ τούτων ὀπτῶν καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ βοείων.

3) οὖν exhibent epitomae codices, γοῦν correxit Dindorfius, probavit Meinekius. Quod et sensu paene flagitatur et Dionis loco commendatur: τὸν γοῦν Ἀγαμέμνονα . . . καὶ τὸν Αἴαντα κτλ. Kaibelius quidem traditam scripturam retinuit, cui in eodem constituendo enuntiatio ne illud

τὴν νίκην φιλοφρονεῖται τοῖς
νώτοις τοῦ βοός.

ἰχθύων δὲ οὐδέποτε γενομέ-
νους αὐτοὺς ἐποίησε καὶ ταῦτα
ἐπὶ τῆς θαλάττης στρατοπε-
δεύοντας, καίτοι τὸν Ἑλλήσ-
ποντον, ὡσπερ ἐστίν, ἰχθυ-
όεντα ἐκάστοτε καλῶν.

πάνυ γὰρ ὀρθῶς αὐτὸ τοῦτο
ἀπεμνημόνευσεν ὁ Πλάτων.
ἀλλ' οὐδὲ τοὺς μνηστῆρας
ἰχθύσιν ἐστιᾶ, σφόδρα ἀσελ-
γεῖς καὶ τρυφεροὺς ὄντας,
ἐν Ἰθάκῃ καὶ ταῦτα ἐστιω-
μένους.

μονομαχίαν νώτοισι βοῶν
γέραιρεν ὁ Ἀγαμέμνων.

p. 9^d: Ἑλλήσποντον δὲ Ὀμη-
ρος ἰχθυόεντα προσαγο-
ρεύων καὶ εἰς εὐδαιμο-
νίαν δὲ καταριθμῶν τὸ τὴν
θάλασσαν ἰχθύς παρέχειν,
ὅμως τούτων οὐδὲν οὐδένα
ποιεῖ προσφερόμερον.

p. 9^b: καὶ τοὺς μνηστῆρας
δὲ ὑβριστὰς ὄντας καὶ πρὸς
ἡδονὰς ἀνειμένους οὔτε
ἰχθύς ἐσθίωντας ποιεῖ οὔτε
ὄρνιθας. Denique compara haec
p. 9^d: καὶ ἐν τῇ Ἰθάκῃ εἰδὼς
λιμένας πλείους καὶ νήσους
προσεχεῖς πολλὰς, ἐν αἷς ἰχθυ-
ων ἐγένετο πληθῆος.

Eundem et Chrysostomo et Athenaeo fluxisse fontem luce
clarius est. Quaecunque autem sunt apud Dionem, fuisse
omnia apud Dioscuridem certis argumentis etiam nunc com-
probari potest. Nam quae de Agamemnonis convivii in Athe-
naei epitoma nunc desiderantur, Suidas servavit ex integriore
Athenaeo s. v. Ὀμηρος (fr. 1 p. 90, 3. 4). Qua re argumentum
gravissimum eis addere licet, quae Kaibelius et Brunkius pro-
tulerunt, quo uno Hilleri de Suidae interpolatore infringatur

quidem concedimus, quod βοῶν deleri voluit, cum Suidas illud omisisset.
Quamquam autem in versibus H 321. 22, quo haec spectant, βοῶν expres-
sim mentio non fit, tamen hic illud deesse non potest, quod potissimum
auctoris interfuit, 'bubula' terga proposuisse Aiaci Agamemnonem.

opinio. Quod autem illud quoque legebatur apud Dioscuridem abstinuisse heroas piscibus *καὶ ταῦτα ἐπὶ Θαλάττης στρατοπεδεύοντας*, huius observatiunculæ testis Plutarchus est (in quaest. conv. IV 4 III 4)¹⁾ eundem fontem secutus: *ὥς μὴδ' ἰχθύσι χρῆσθαι παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον στρατοπεδεύοντας*. In qua quidem re ut in totius argumenti summa Dioscurides pendet a Platone²⁾ (de re publ. III p. 404^{b c}), id quod non fugit Dionem Platonis scientissimum, unde illius verba: *πάνν γὰρ ὀρθῶς αὐτὸ τοῦτο ἀπεμνημόνευσεν ὁ Πλάτων, nisi forte ipse Dioscurides Platonici testimonii mentionem iniecit. Sunt autem Platonis haec: καὶ παρ' Ὀμήρου τά γε τοιαῦτα μάθοι ἂν τις. οἶσθα γάρ, ὅτι ἐπὶ στρατείας ἐν ταῖς τῶν ἡρώων ἐστιάσειν οὔτε ἰχθύσιν αὐτοῖς ἐστιῶ, καὶ ταῦτα ἐπὶ Θαλάττῃ ἐν Ἑλλήσποντῷ ὄντας, οὔτε ἐφθοῖς κρέασιν, ἀλλὰ μόνον ὀπτοῖς, ἃ δὴ μάλιστα ἂν εἴη στρατιώταις εὐπορα. πανταχοῦ γὰρ ὡς ἔπος εἰπεῖν αὐτῷ τῷ πυρὶ χρῆσθαι εὐπορώτερον ἢ ἀγγελία ξυμπεριφέρειν. καὶ μάλα. οὐδὲ μὴν ἡδυσμάτων, ὡς ἐγῶμαι, Ὀμηρος πῶποτε ἐμνήσθη. Ne ultima quidem quae Platonis sunt, Dioscuridem fugisse documento sunt Athenaei haec p. 9^a: καὶ οὐ θρία καὶ κανδύλην καὶ ἄμητας μελίπηκτά τε τοῖς βασιλεῦσιν ἐξαιρετα παρατίθησιν Ὀμηρος.*

Quae secuntur apud Dionem p. 88 R de verbis *μενοεικῆς δαίς*, qua *μένος* i. e. *ισχύς* praebeatur, num Dioscuridi debeantur, comprobari non potest, quamquam optime rei conveniunt. Sed iam deprehendimus Dioscuridem: *ταῦτα δὲ λέγει* (de simplici heroum victu) *διδάσκων καὶ παραινῶν κτλ.* (fr. 11 p. 95, 21—26)³⁾. En habes quod Dioscuridis libro quasi sigillum impressum est, quod Homerus quamquam hac illa re abstinentes heroas finxerit, piscium cibo, myrrhae et coronarum

1) Cf. Brunkium l. l. p. 3.

2) Item Platonici Phaedri quendam locum p. 230^d Dioscurideis eis apud Athen. I 25^b (fr. 13 p. 98, 14. 15) subesse, quae in Tantali enarrando supplicio de pastore sunt, qui virides frutices ostentans ducat cupidum gregem, Schweighauserus docuit in animadvers. ad loc.

3) *ἐφικνεῖσθαι* scribendum esse censemus cum Reiskio et Emperio pro codicum memoria *ἀφικνεῖσθαι*.

usu, carnis coctione, aliis, tamen ipse ipsarum rerum haud ignarus inducitur, de qua re Brunkius disputavit p. 8 sqq. Quantopere autem Aristarchus ei hac quoque parte auxilio fuerit, supra demonstravimus p. 133 sqq., cf. Lehrs. l. l. p. 333. Ex Athenaeo vero huc spectant, utpote quae ab heroum simplicissimo victu prorsus abhorreant, p. 16^c (fr. 11 p. 95, 6—8; fr. 17 p. 99, 12), et quae dubitanter huc referri voluit Brunkius (p. 9 adn. 14) apud Athen. p. 25° (fr. 11 p. 95, 14—18). Immo haec quoque verba: *ὡς ἀνακόπτειν τὰς Σικελικὰς καὶ Συβαρτικὰς [καὶ Ἰταλικὰς] ¹⁾ τραπέζας ἤδη καὶ Χίος* haud cunctanter ad Dioscuridem revocabis, si haec Dionea comparaveris: *ὥστε τοὺς περὶ ταῦτα νῦν ἐπιτοημένους Πέρσας καὶ Σύρους καὶ τῶν Ἑλλήνων Ἰταλιώτας καὶ Ἴωνας μηδὲ ἐγγὺς ἐρικνεῖσθαι τῆς παρ' Ὀμήρω χορηγίας καὶ ἀβρότῆτος*. Videntur autem Athenaei verba accuratius nobis reddere ipsum fontem quam Dionis simpliciorum qualem apud Dioscuridem legebat sermonem exaggerantis. Brunkius (p. 39) ipsum Athenaeum haec verba consarcinasse sibi persuasit ex libro XII, ubi de Tyrrenorum, Siculorum, Sybaritarum luxuria disseruit. Sed tam arte cum eis quae antecedunt cohaerent et ita rei conveniunt, ut ipsam hanc ob causam vix discernenda esse putemus. Ne de Timoclis quidem testimonio concedimus (fr. 11 p. 96, 2—4). Nam ipsos Chios bene commemoratos fuisse censemus, scilicet unde Homerum oriundum fuisse et luxuriam novisse Dioscurides fortasse putaverit, quod in verbis *ἤδη δὲ καὶ Χίος* inesse videtur. Quae autem de Chiis dicuntur, ex comico sunt deducta. Comico omnino studiosus fuisse videtur Dioscurides. Comico versus p. 11^c apud eum fuisse videntur (cf. supra p. 127), Antiphanis p. 12^c et Eubuli p. 25^c vix possunt propter rem ei detrahi.²⁾

Hanc eandem *πολυτέλειαν*, qua quidem regias et domus

1) Quin *καὶ Ἰταλικὰς* Kaibelium secuti glossematis loco irrepsisse putemus, non impedimur Dioneo: *καὶ τῶν Ἑλλήνων Ἰταλιώτας*. Qui pro Chiis Iones substituerit, eum pari modo Siculas et Sybariticas mensas sua sponte ita comprehendisse facile putabimus.

2) Aliter Brunkius p. 5 adn. 11.

Homerus splendidissime ornatas descripserit, apud Dioscuridem enarratam et exemplis illustratam fuisse iterum Dionis et Athenaei consensu discimus, quamvis exigua sint, quae Athenaeus et Athenaei epitomatores nobis reliquerunt p. 16^c (fr. 17 p. 99, 12, 23—28). Menelai aedibus celebratis sequitur Alcinoi regiae exemplum, quod suo Marte coniunxit Athenaeus cum historiola de Iberici cuiusdam principis domo ex Polybio desumpta.¹⁾ Denique Calypsus mentio fit: *Ὀμηρος δὲ τοπογραφῶν καὶ τὴν Καλυψοῦς οἰκίαν ἐκκλήττει τὸν Ἑρμῆν*. Merito autem cum his conferes quae apud Dionem leguntur inde a verbis p. 83 R: *οὐδὲ οἴκησιν ἀξιοῖς κατεσκευάσθαι τὸν βασιλέα κιλ*. Succurrit enim Dioscuridis libri ratio, ut Athenaeo inter dipnosophistas disputandi materiem obtulit²⁾, Philippo quoque adversus Alexandrum velitanti, ut hanc *δαπάνην καὶ πολυτέλειαν* opprobret Homero, uso Alcinoi et Menelai exemplis p. 85 R³⁾ (fr. 17 p. 99, 13—22). Et ne Calypsus quidem antrum apud Dionem desideratur p. 86 R (fr. 17 p. 100, 19—29).^{4) 5)}

1) Cf. XXXIV 9, 15 Hu. 2) Cf. Brunkium l. l. p. 24 adn. 26.

3) Inde haec quoque Dionis quodammodo exorta videntur esse, in or. LXXIX p. 432 R II: *καὶ ὅτι χρυσῶ τὰς οἰκίας ἐρέπτονται καὶ μετὰ πάντα ἀργύρου καὶ ἡλέκτρον καὶ ἐλέφαντος, ὅποια Ὀμηρος εἶρηκε τὰ Ἀλκίνοῦ καὶ τὰ Μενελάου βασιλεία ὑπερβάλλειν τότε ἀληθὲς καὶ τὸ δυνατόν σχεδόν*.

4) Huius similem descriptionem Atalantae antri ex Calypsus Homeric exemplo (ε 55 sqq.) expressam vide apud Aelianum var. hist. XIII 1.

5) Quae his similia enarrat Iulianus imperator p. 66, 10 H de Alcinoi et Menelai domuum magnificentia, p. 144, 25 H de Calypsus antro et Phaeacum luxuria, alia, Dioneae lectionis videntur esse vestigia. Nam Prusensem bene novit Iulianus, laudavit in or. VII p. 275, 18 H. Uno autem loco, quo de piscium esu agitur ne procis quidem ab Homero concesso, in Mispog. p. 452, 4 H (fr. 2 p. 92, 20—22), non solum Dionem videtur secutus esse propter avium commemorationem, quae desideratur apud illum in or. II p. 88 R (fr. 2 p. 91, 20—22), cum concinant in ipsis *τριφῆς* et *ἀσελγείας* verbis, quae nec Plutarchus nec Athenaeus eiusdem rei expilatores exhibent. Sed ipsius Dioscuridis librum etiam tunc patuisse Iuliano nemo comprobare poterit. Nobis quidem videtur sua quasi contaminasse ex Dione et Athenaei his: *καὶ τοὺς μνηστῆρας . . . οὔτε ἰχθῦς ἐσθλοτάς ποιεῖ οὔτε δορυθας*, cuius thesaurus Iuliano, qui ipse scripsit convivium, exempli instar ignotos fuisse vix quisquam putabit.

Haec sunt quae in hac altera oratione cum Athenaeo ita conspirant, ut certo ad Dioscuridem referenda videantur. De aliis posthac videbimus. Quamquam facile conicitur, quae de templis narrentur ornandis hostium armis (p. 83 R), de Ulixis domo firma atque tuta (p. 86 R) hac quoque parte omnibus antecellentis, eidem deberi fonti, quippe quae opposita sint Homericæ illi in describendis domibus Menelai et Alcinoi magnificentiae. Sed desunt certa argumenta. Quae autem de Diomede in pelle bubula recumbente leguntur p. 87 R (fr. 8), eis apud Athenaeum ex more Dioscuridei operis quasi respondere videntur, quae p. 17^b (fr. 15) de Aretae et Nestoris narrentur pretiosis stragulis et lectis eleganter constructis. Ad quam consuetudinem putamus pertinere Dionis quaedam verba, quae insunt in alterius orationis mediis istis exemplis Homericæ interpretationis, de qua modo disputavimus. Sunt haec p. 87 R (fr. 10): *δει δὲ τοῦ ποιητοῦ τὰ μὲν ὡς συμβουλευοντος καὶ παραινούντος ἀποδέχασθαι, τὰ δὲ ὡς ἐξηγουμένου μόνον, πολλὰ δὲ ὡς ὀνειδίζοντος καὶ καταγελώντος*. Ergo Homerum quasi omnium virtutum et vitiorum scientia, omnino omni eruditione praeditum his quidem rebus docentem agere, illis referentem tantum statuit Chrysostomus, tertium autem quod commemoratur de illudente Homero, nimirum quasi primo continetur. Quod haud scio an bene concinat cum stoicorum ratione, in qua excolenda eis praeierat Antisthenes, qui quomodo Homerum interpretati sint, Dio testatur in or. LIII p. 276 R II: *Ὁ δὲ Ζήνων οὐδὲν τῶν τοῦ Ὀμήρου ψέγει ἅμα διηγούμενος καὶ διδάσκων, ὅτι τὰ μὲν κατὰ δόξαν, τὰ δὲ κατὰ ἀλήθειαν γέγραπεν, ὅπως μὴ φαίνεται αὐτὸς αὐτῷ μαχόμενος ἔν τισι δοκοῦσιν ἐναντίως εἰρησθαι. . . . ἔτι δὲ καὶ Περσῆος ὁ τοῦ Ζήνωνος κατὰ τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν γέγραφε καὶ ἄλλοι πλείους*. Quem locum nuper bene explicavit Dionis oratione VII p. 254 sq. R adhibita Ernestus Weber l. l. p. 224 sq. Nimirum quae ex veritate Homerus a stoicis dixisse fingitur, ea nostra in re eum docentem inducit rhetor Prusensis, quae ex opinione hominum narrasse dicitur, *ἡγούμενος τὴν τῶν πολλῶν διάνοιαν περὶ τε πλοῦτος καὶ τῶν ἄλλων, ἃ θαυμάζουσι* (VII p. 254 R),

ea referre tantum Homerum statuit. Quam ob rem in hoc quoque libelli persequendo consilio ab stoicis pendere Dioscuridem similemque Aristarchi rationem (cf. p. 133. 160) cum stoicorum doctrina quodammodo cohaerere comprobatum esse censemus.

Sed multa etiam supersunt in hac altera Dionis oratione Dioscuridea frustula. Quae ut cognoscamus, HomERICA succurrunt scholia. Hagenus nuper in dissertatione quam inscripsit 'quaestiones Dioneae' Kiliae 1887 emissa talia composuit p. 55—63, quae Dioni cum scholiis communia essent. Quamquam hanc quidem materiem minime exhaustit. Ex quo consensu mirum in modum sibi evicisse ille visus est (p. 55. 62 sq.) scholiis Homericis usum esse Dionem nostris similibus sed locupletioribus, unde omnem suam uberem de Homericis rebus doctrinam petiisset Prusensis. Quae res ab omni probabilitate ita abhorret, quantum quidem novimus Dionem, quem una cum Plutarcho huius aetatis omnigenis litteris versatissimum nuncupare solemus, ut vix pluribus eam refutare opus esse videatur. Meliores enim hercle Dioni patebant fontes. Quae alterius orationis exempla protulit Hagenus (p. 55—57), ea Dioscuridem illi fere omnia suppeditasse probabile est, scholia autem haec quidem Aristonici potissimum videntur. Item quae septimae et undecimae maxime orationum (p. 57—62) in comparationem vocavit, quae ex Zoili ratione scripta esse Duemmleri (l. l. p. 39) prona est coniectura, ex iisdem ipsis fontibus et ad Dionem et in scholia pervenisse rectius statuatur. Sed haec quidem non curamus.

Cum Homericis scholiis Ven. B ad A 429 et Γ 2 et Porphyriano quodam frustulo ad A 401 Hagenus contulit p. 56, quae Dio p. 90 R de Achivis et Troianis exposuit diversa ratione ab Homero descriptis (fr. 43 p. 119, 21—28, 7—13). Quae re vera Dioscurideae esse originis Plutarchus testatur, qui eiusdem rei expilatorem se praebet in libelli de audiendis poetis capite 10 p. 29^{d e} 1) (fr. 43 p. 119, 1—6 = p. 119, 21—28), et de

1) Eandem de legum oboedientia sententiam Plutarchus protulit etiam in vita Cleomenis p. 808^{d e}: οἱ γὰρ δειλότατοι πρὸς τοὺς νόμους θαρραλέωτατοι πρὸς τοὺς πολεμίους εἰσι laudato versu A 431.

Troianorum tibiis conspirat Athenaeus p. 16^b (fr. 42 p. 118, 20—22). Aristarchum autem in his persequendis rebus Dioscurides videtur secutus esse, id quod quantum quidem ad tibias a barbaris adhibitae pertinet, supra p. 138 sq. iam tetigimus. Aristonicus enim ad verba: *Τρωῆς . . . ἄβρομοι ἀνίαχοι* (N 41) in Ven. A haec habet: ἡ διπλῆ ὅτι ἀντὶ τοῦ ἄγαν βρομοῦντες καὶ ἄγαν λαχούντες, κατ' ἐπιτασιν τοῦ α κειμένου. ἐκάστοτε γὰρ *Θορυβῶδεις τοὺς Τρωῆς παρίστησιν*. Eiusdem autem interpretationis fragmina multa etiam natant in scholiorum Homericorum colluvie, plura quam Hagenus attulit, quae ex Aristarcheis copiis superesse nunc facile tibi persuadebis. Huc enim pertinent quae Venetus B ad hunc versum N 41 servavit: *ἄβρομοι] πολύβρομοι . φύσει γὰρ ὄντες Θορυβῶδεις τῇ νίκῃ πλείον Θορυβοῦσιν*, quae cum Dionis verbis bene conveniunt. Diversos omnino Graecorum et Troianorum exercitus depinxisse Homerum in scholiis exponitur Ven. A ad Γ 1, Ven. B ad Γ 2 (cf. Hagen. l. 1.): *ἄμφω τὰς στρατιάς διατυποὶ καὶ μέχρι τέλους οὐκ ἐξίσταται τοῦ ἦθους ὥστ' ὅιες πολυπάμονος* (A 433) καὶ *ἔς Τρωῶν ὄμαδον κίεν* (H 307). Ad A 433 autem in Ven. B haec sunt: *εἴωθεν δ' αἰὲ ἀντιπαράβallein τὸ Θορυβῶδες τῶν Τρωῶν . δειλὸν δὲ καὶ κατωφερὲς ἡ ὄις*, et ad H 306. 307 in eodem libro: *ἐπὶ μὲν Αἴαντος τὸν λαόν, ἐπὶ δὲ Ἐκτορος ὄμαδὸν φησι διαστείλας . αἰὲ γὰρ Θορυβῶδεις αὐτοὺς ἐκδέχεται*. Tum ad Θ 542 in utroque codice haec leguntur: *καλῶς ἐπὶ μὲν τῶν Ἑλλήνων φησὶν Ἀργεῖοι δὲ μέγ' ἵαχον* (B 333), *ἐπὶ δὲ τῶν Τρωῶν κελάδησαν λέγει . Θορυβῶδες γὰρ (αἰὲ) τὸ βαρβαρικόν*. Unde hoc quoque scholion Aristarcho iure vindicaveris in Ven. B ad A 437: *εἰκότως τὸ βάρβαρον Θορυβεὶ μᾶλλον, ἐτερογλωσσον ὄν . ὃ γὰρ μὴ ἔστιν ὁμόφωνον, τοῦτο ἀνάγκη Θορυβεῖν*. Sed super Graecorum laude plane similia Plutarcheis et Dioneis verbis exhibit scholion Ven. B ad A 429 (cf. Hagen. l. 1.): *. . . ὑποφραίνει γοῦν ἄκρωσ ὡς εὐπειθεῖς Ἑλληνες τοὺς πολεμίους οὐ δεδιότες ἀλλὰ μᾶλλον τοὺς ἡγεμόνας*. Ex hac autem Aristarchea doctrina Porphyrius quoque verborum: *τὸν δ' οὔτι προσέφη κρατερὸς Διομήδης αἰδεσθεὶς βασιλῆος ἐνιπήν'* (ad A 401. 402) hanc solutionem sibi con-

formavisse videtur, quam Hagenus l. l. contulit: σῶφρων ὅστις οὐδέποτε τοὺς πολέμιους δέσας φοβεῖται τὴν ἐπίπληξιν τοῦ στρατηγῶ. καὶ νῦν μὲν ἴνα μὴ δοκεῖ εἶναι λάλος, ἡσυχάζει. Porphyrium enim Aristarcheorum operibus sive ipsis sive opere illo Homérico ex horum libris composito usum esse Schraderus comprobavit l. l. p. 447. 469. 470.¹⁾ Idem l. l. p. 426. 448 ex Plutarchi et Porphyrii consensu utriusque a peripatetico illo corpore haec subministrata esse putavit. Sed Aristarcheus copias his subesse, quas et Plutarcho et Dionis Dioscurides prae-buerit, nunc nostro iure contendimus.

Quae quidem Dionis p. 89 R (fr. 44 p. 119, 14—20) de Care, sive Naste sive Antimacho, puellae more auro ornato (B 867 sqq.) comparavit Hagenus (p. 56) cum scholio Ven. B ad B 872: *Εὐφορβος μέντοι καὶ Γλαῦκος χρυσᾶ ὄπλα ἔχουσιν, ἀλλ' οὐ κομψοῦνται, ἐπεὶ μὴ γυναικεῖα τὰ αὐτῶν ὡς τὰ τούτου*, haec quoque ex Aristarcho derivata esse non negabis, si quae in Ven. A ad B 871 Aristonici sunt, legeris: . . . καὶ ὅτι οὐ λέγει ὄπλα αὐτὸν ἔχειν χρυσᾶ . . . , ἀλλὰ κόσμον χρυσοῦν. λέγει γὰρ ἤντε κούρη. ἐνεπλέκοντο γὰρ χρυσὸν οἱ βάρβαροι. ἑπλόχοι θ' οἱ χρυσῶ τε καὶ ἀργύρῳ ἐσφίγοντο' (P 52 de Euphorbo). Quibuscum haec quoque Dionis concinunt (p. 90 R): οὐκὼν φαίνεται χρυσοφορίας ἐπαινῶν ὃ Ὀμηρος καὶ ταῦτα εἰς πόλεμον, ψελίων τε καὶ στρεπτιῶν κτλ. (fr. 44 p. 120, 2—5). Si non ipsa arma commemorat Dio, tamen tanquam singula servavit χρυσοῦν φαλάρων καὶ χαλινῶν mentionem, quae non vituperasset Homerus. Eodem pertinent quae in Ven. A curtata et sic vix recte expressa sunt ad P 52: ἀλλὰ λανθάνουσιν οἱ βάρ-

1) Ab Aristarcheis haec quoque mutuatus est Porphyrius, quae ei cum Dioscuride communia sunt de mensis adstantibus et removendis ad A 449 et δ 52, quod vidimus. Utrum autem inter hanc quaestionem (cf. etiam ad a 138): διὰ τί δὲ μετὰ τὸ δεῖπνον οὐ ποιεῖ τοὺς ἀνθρώπους ἀπονιπτοντας τὰς χεῖρας et Dioscuridis haec apud Athen. p. 18': παρατηρητέον δὲ ὅτι ἐν μὲν Ὀδύσσειᾳ ἀπονιζομένους τὰς χεῖρας ποιεῖ πρὶν μεταλαβεῖν τροφῆς, ἐν Ἰλιάδι δὲ τοῦτο ποιοῦντας οὐκ ἔστιν εὐρεῖν (fr. 20 p. 102, 5—7) neglecto ceteroqui versu A 449 vinculum quoddam intercedat eadem ratione necne, nunc parum perspicitur (cf. Schrader. l. l. p. 376 adn. 2).

βαροι οὐκ ἐπὶ καλλωπισμῷ φέροντες τὸν χρυσόν, ἀλλὰ λάφυρα τοῖς πολεμίοις. Nam nobis haec videntur idem fere voluisse quod apud Dionem p. 89 R legitur hunc in modum: καταγελῶν αὐτοῦ (sc. Ὀμηρος τοῦ χρυσῷ καλλωπιζόμενοι Κᾶρος) . . . ὅτι τοῖς πολεμίοις ἄθλα ἐκόμιζε τοῦ θανάτου σχεδόν (fr. 44 p. 120, 1. 2). Ex hoc autem Dionis et Aristarchi consensu fere certum esse putamus apud Dioscuridem haec narrata fuisse, eo quidem loco, ut videtur, quo illum secutus de barbarorum et Graecorum diversa ratione disputavit Dioscurides, id quod, quamquam in hoc quidem exemplo apud Dionem non tantopere palam fit quantopere in Aristarcheis his scholiis, certe in eis, quae apud eum subsecuntur (fr. 43).

Quae autem de Achillis cithara (p. 55) et de Merione saltatore (p. 57) Hagenus protulit, Dioscuridea videri meliore loco infra p. 177 et 179 comprobabitur. Alia contra via nostro quidem iudicio eorum fuit, quae de Agamemnonis laude quasi optimi regis cum tauro comparato Dio p. 96 et 97 R et Porphyrius ad B 482 exhibent similia (cf. Hagen. l. l. p. 57)¹⁾. Cuius rei coniecturam inde facere licet, quod in Plutarchi personati libello in c. 87 fere eadem leguntur: σχῆμα δὲ βασιλῆιον καὶ ὑπερέχον ἐτύπωσε διὰ τούτων: ἥντε βοῦς ἀγέληφι μέγ' ἔξοχος ἐπλετο πάντων' (B 480). Unde Porphyrium et Pseudo-Plutarchum sua ex stoico illo allegoriarum corpore hausisse probabile est. Qui autem auctor huius operis conditori haec subministraverit, eundem Dioni praebuisse putamus. Nam apud Dioscuridem haec vix videntur fuisse.²⁾

Denique, quae Hagenum omnino fugerunt, Dionis p. 87 R (fr. 8 p. 94, 6—8) in altera oratione de Diomede verba cum scholiis quibusdam comparare licet. Ex Dioscuride haec manasse supra p. 162 comprobare studuimus, quippe quae cum

1) Haec quoque Dionis de tauro verba p. 98 R: ἀλλὰ τῶν ἀφρόνων ζώων ἡγεμονικώτατόν γε καὶ ἄριστον πεφυκότα . . . cum Porphyrianis (ad B 478) comparare licet: λοιπὸν δὲ τὸ ἡγεμονικὸν καὶ ἔξαρχον τῶν ἄλλων ταύρω ἀπέικασεν.

2) Antisthenem de Agamemnone similia docuisse exposuit Ernestus Weber l. l. p. 232.

eis essent coniungenda, quae Athenaeus servavit p. 17^b (fr. 15). Haec Dionis et Athenaei doctrina quasi comprehenditur scholiis Ven. A ad I 661 et Ven. B ad K 75 ad eundem fontem referendis. Illo enim loco haec sunt ad verbum ῥήγος: λέγει οὖν βαπτὸν περιπόλαιον, οἱ δὲ τάπητα. οἰκεία δὲ ἡ κοίτη τῷ γέροντι, scilicet Phoenici. καὶ ὁ Νέστωρ καθεύδει ἐννῆ ἔνι μαλακῇ (K 75). οἱ δὲ ἑταῖροι τοῦ Διομήδους ὑπὸ κρασὶν εἶχον ἀσπίδας (K 152), καὶ αὐτὸς ῥινὸν ὑπέστρωτο βοὸς ἀγραύλοιο (K 155). Ad K 55 haec leguntur: μαλακῇ γὰρ στρωμνῇ ἔστι τῷ γέροντι (scil. Nestori) ὡς καὶ τῷ Φοίνικι. τῷ δὲ Διομήδει νεωτέρῳ ὄντι ὑπέστρωτο ῥινὸς βοός (K 155): τὸν δὲ Ὀδυσσεὰ κατέκλιεν Εὐμαιὸς ὑποβαλὼν ῥῖπας καὶ δέρμα αἰγός (ξ 49). Quae scholia cum nulla vestigia exstent, cur Aristarcho tribuantur, ex peripatetico illo collectaneo opere originem ducere iure quodam conicias, unde Dioscurides quoque haec potuerit lucrari. Apud cynicos quoque circumlatum fuisse illud Diomedis exemplum Ernestus Weber l. l. p. 232 ex Diogenis quae fertur quadam epistula XXXVII (p. 251, 45 H.) comprobare studuit.

Cum haec altera Dionis oratio repleta sit Dioscurideis copiis, frustra quaesieris in aliis orationibus, ut ipsum hunc libellum subesse evincas. Unum restat exemplum. Similem quendam interpretandi morem de Antinoi morte luserunt et Dioscurides apud Athen. p. 10^f (fr. 25 p. 105, 16—19) et Dio in or. LV p. 288 et 289 R II. Hic enim accuratius illud exemplum persequitur, ut nihil temere et sine consilio induxisse Homerum demonstret. Itaque de Antinoo omnium procorum maxime libidinoso haec dicit: ὁμοίως δὲ καὶ τοῦτον ἀποθανόντα ἐποίησεν, οὐκ εἰκῆ πληγέντα διὰ τοῦ λαιμοῦ, οὐχ' ὅπου ἔτνχεν, ὡς περ ἀμέλει τὸν Πάνδαρον διὰ τῆς γλώσσης.¹⁾ Sed ipsius Dioscuridis librum Dioni de Antinoo observatum esse his elucet:

1) Eadem de Pandaro Demetrium Scepsium docuisse Athenaeus demonstrat VI p. 236^c: φησὶν δ' ὁ Σκήψιος Δημήτριος ὡς καὶ Πάνδαρον διὰ τὸ ἐπιωρκεῖναι (sc. τιτρώσκεισθαι), cf. Gaedii dissertationem: 'de Demetrii Scepsii quae supersunt', Gryphiswaldae editam 1860 (fr. 74 p. 58). Ceteroqui de Pandaro supra disputavit Dio in or. LV p. 287 R II.

Dionis sunt p. 289 R II (fr. 21
p. 102, 18—23):

τελευτῶν δὲ ἐπεχειρεῖ τοξεύειν
ἄπειρος ὢν τοξικῆς καὶ τὰς
χεῖρας οὕτω ὑπὸ τρυφῆς
διεφθαρμένος¹⁾, ὥς μὴ δύ-
νασθαι ἄπτεσθαι τῆς νευρᾶς,
εἰ μὴ τις ἐπιχρίσειε στέαρ
(φ 175 sqq.)... μὴ δὲ ἐπιτεῖ-
ναι δυνάμενος τὸ τόξον
κτλ.

Apud Athen. p. 17^b de procis
haec leguntur (fr. 21 p. 102,
14. 15):

οὕτω δὲ διὰ τὴν τρυφὴν
τὰς χεῖρας οἱ μνηστῆρες
ἔχουσιν ἀπαλὰς, ὥς μὴ δὲ τὸ
τόξον ἐντεῖναι δύνασθαι.

Nimirum inde non concludimus haec Athenaei verba apud Dioscuridem cum Antinoi exemplo coniuncta fuisse. Immo Dionem liberius fonte suo usum esse credimus. Nam optime cohaerent cum ineuntis capituli 29 his: καὶ οἱ μνηστῆρες δὲ παρ' αὐτῶ πεσσοῖσι προπάροιθε θυράων ἐτέρποντο (fr. 21 p. 102, 12. 13). De Phaeniae autem et Apionis testimoniis extrinsecus ex Pamphilo additis rectissime Brunkium iudicavisse censemus l. l. p. 34. Fuerunt haec in ea quidem libri parte, ubi de magnificentia et luxuria Phaeacum et procorum disputavit Dioscurides.

Deinde Plutarchus quibus locis et qua ratione Dioscuridis librum in suum usum converterit, nondum absolvit Brunkius, ut non sine fructu hanc rem denuo nos tractaturos esse speremus. Nam non solum in quaestionibus convivalibus, sed etiam in nonnullis aliis Plutarchi libris Dioscuridis vestigia insunt.²⁾ Adhuc Schraderus (l. l. p. 374 sqq.) consensum animadvertit inter ea, quae apud Athenaeum in l. I c. 19 et apud

1) Videntur quasi huc respicere Dionis verba in or. VII p. 267 R de ἀργίᾳ disputantis: καὶ ὅτι ἄλλως τὰς χεῖρας ἔχεις κατὰ τοὺς μνηστῆρας ἀτρίπτους καὶ ἀπαλὰς (φ 251).

2) Qua in re nobis totum Plutarchum versantibus, cum Duebneriano indicī fides plane nulla sit, auxilio venerunt, quas res conguessit et disposuit Ammonetius in dissertatione 'de Plutarchi studiis Homericis', Regimonti Borussorum edita a. 1887, cf. imprimis p. 36 sqq. 'de cultu et victu heroum'.

Plutarchum in quaest. conviv. VIII 6 iv de cenis heroum exponuntur (fr. 29 p. 108, 1—9 = p. 108, 16—25, p. 109, 19), et inter ea, quae apud Athen. in l. I c. 16 et Plut. in quaest. conviv. VIII 8 iii sunt de piscium cibo ab Homericâ aetate alieno (fr. 2 p. 91, 10—15 = p. 91, 23—26). Brunkius (p. 3) huc spectare vidit in quaest. conviv. IV 4 iii haec quoque: οἱ γούν ἤρωες κτλ. (fr. 2 p. 91, 28—32), quibus quasi comprehenduntur, quae sunt apud Athen. in capite 15 et capituli 16 initio. Idem rectissime (p. 4 sq.) cum Plutarchea illa quaestione (VIII 8 iii) contulit etiam Athenaei caput 22 praeter 16 (fr. 12 p. 96, 5—14 = p. 96, 18—26). Denique eandem rem protulisse illum comprobavit (p. 24) in libelli de Iside et Osiride c. 7 (fr. 12 p. 96, 27—30, p. 97, 25. 26), ita adhibitam, ut Aegyptios sacerdotes piscium esu abstinere demonstraret. Nos autem supra p. 163 Chaeroneensem expilasse Dioscurideum opus docuimus in libro de audiendis poetis p. 29^d collato Dione II 90 R (fr. 43 p. 119, 1—6 = p. 119, 21—28).

Nimirum Plutarchum compilatorem ex more Athenaeiprehendi non exspectamus. Sed licentius alienam materiem suis rebus intexere solet variatam non raro et suo consilio adaptatam, ut interdum leviter res stringens ex lectione sua meminisse tantum videatur. Cuius rei exemplum suppeditat ex ipsis etiam quaestionibus convivalibus problema l. II 10: πότερον οἱ παλαιοὶ βέλτιον ἐποίουν πρὸς μερίδα ἢ οἱ νῦν ἐκ κοινοῦ δειπνοῦντες, si Aristarcheum illud caput apud Athen. l. I 21 potissimum, quo δαίς ἐίσθη explicatur, in comparisonem vocaveris. Quae enim Plutarchi ineunte in problemate sunt (fr. 34 p. 112, 16—18), nituntur Aristarchea illa etymologia δαίς vocis: ἐν ταῖς θυσίαις ἐκάστῳ μερίδος ἀποκληρουμένης. Dioscurides autem illam persequitur apud Athen. p. 12^e (fr. 34 p. 112, 5—11). Deinde ex Dioscuride derivata est illa sententia in Hagiae verbis (l. l. i 4), quod sua cuique convivarum apposita sit mensa, suum cuique poculum (fr. 35 p. 113, 31—33). Nam cum his componas velim, quae sunt apud Athen. p. 11^f (fr. 31 p. 110, 14. 15) et p. 13^d (fr. 35 p. 113, 24. 25, p. 114, 1). Imprimis autem Dioscuridis vestigia hac re palam fiunt, qua

ratione ipse Plutarchus harum epularum defensionem suscepit l. l. π 3. Nam quae de cenarum indole exposuit, antequam sua cuique distributa fuisset portio (fr. 34 p. 112, 22—27), plane eis respondent, quae Athenaeus de eadem re enarrat p. 12^d (fr. 34 p. 112, 14. 15, p. 113, 1—4).

Denique haec ipsa inter sese comparentur, quibus uterque pergit l. s. s.:

Plutarchus (fr. 34 p. 113, 26—31):

Ὅσον δὲ χρόνον ἢ Μοῖρα καὶ ἢ Λάχσεις ἰσότητι τὴν περὶ τὰ δεῖπνα καὶ συμπόσια κοινωνίαν ἐβράβευον, οὐδὲν ἰδεῖν ἄκοσμον ἦν οὐδ' ἀνελεύθερον.

ἀλλὰ καὶ τὰ δεῖπνα δαίτας ἐκάλουν, καὶ τοὺς ἐστιωμένους δαιτυμόνας, δαιτροὺς δὲ τοὺς τραπεζοκόμους ἀπὸ τοῦ δαιρεῖν καὶ διανέμειν.

Athenaeus (fr. 34 p. 113, 4—6, 9—11):

ὥς δὲ παρεγένετο αὐτοῖς πολλὴ ἐκ τῆς Λίμνητος διένεμον ἐκάστῳ ἴσην, καὶ οὕτως εἰς κόσμον ἦλθε τοῖς ἀνθρώποις τὰ δόρπα.

ὥστε ἡ τροφή δαῖς ἐπὶ τῷ δαῖσθαι λέγεται, ὃ ἐστι διαμοιρᾶσθαι ἐπ' ἴσης. καὶ ὁ τὰ κρέα ὀπτῶν δαιτρός, ἐπεὶ ἴσην ἐκάστῳ μοῖραν ἐδίδου.

Quae res summi momenti videtur ei quaestioni indagandae, quomodo exortae sint hae quaestiones convivales. Volkmannus enim (*Leben, Schriften und Philosophie des Plutarch* I 55 sqq.) sermones eis contineri existimabat re et veritate habitos, quos ex schedularum adumbrationibus (cf. l. l. p. 177) fusius et ornatius enarrasset Plutarchus. Atque eandem sententiam amplectitur Ernestus Grafius in commentationibus Ribbeckianis (*Plutarchisches* inde a p. 59), fidam in his inesse memoriam arbitratus. Idem quae necessario inde secuntur, colligere audet his: de fontibus in componendis convivalibus quaestionibus omnino non esse cogitandum (p. 61). Ex eis autem quae supra exposuimus efficitur Chaeroneensem philosophum vel ipsos in conscribendo auctores adiisse vel quos fructus ex lectitando cepisset, eos scite sermonibus inseruisse. Ante nos etiam alii quaestionum fontes statuere. Sic Valentinus Rose (*Aristot. Pseudep.* p. 116) problemata quae Aristot-

telis nomine feruntur, largam ei praeuisse materiam animadvertit. Dein Schraderus (l. l. p. 376 et 426) et Porphyrium in zetematis Homericis et Plutarchum in symposiacis corporis illius solutionum Homericarum peripatetici copias diripuisse comprobavit. Bappius quoque (de font. quibus Athen. in rebus musicis lyricisque enarrandis usus sit, in stud. Lips. VIII p. 97) eidem fonti iure tribuit, quae de Pylade et Bathyllo saltatoribus iisdem fere verbis Plutarchus (quaest. conviv. VII 8 III) et Athenaeus (I p. 20^d) produunt. Quem Seleucum Tiberii convivam esse idem nuper evicit in commentat. Ribbeck. p. 258 sqq. Quodsi in ipsis conviviis huius aetatis viri docti ita colloqui solebant, ut quasi gloriarentur, quantum ex litterarum lectione meminissent, quanto magis hoc factum esse putabimus in conscribendis istis rebus, quas fortasse tetigerant in illis colloquiis? Immo vero late etiam patuisse in his libris Plutarchi fingendi et exornandi artem et in personis inductis et in rebus tractatis, ut non raro sermones veritate omnino non habitos esse censendum sit, vel hinc conicias quod inde a Socraticorum temporibus peculiare erat litterarum genus 'conviviorum', in quibus omnigena doctrina solebat enarrari. Athenaei totum dipnosopistarum fictum convivium nuncupasse satis est.

Cum Plutarchi problemate l. VII nono: *ὅτι βουλεύεσθαι παρὰ πότον οὐχ ἦτον ἢν Ἑλληνικὸν ἢ Περσικόν* (cf. Herodot. I 133), id quod Agamemnonis in Iliade conviviis comprobatur versuum *H 324 I 93. 70. 74* copia laudata, plane conveniunt Athenaei in l. V c. 19 haec verba: *ἐν ἐγίοις δὲ καὶ τῶν Περσικῶν συμποσίων ἐγίνοντό τινες καὶ βουλαὶ καθάπερ ἐν τῇ τοῦ Ἀγαμέμνονος κατὰ στρατείας*. Sed huius capituli initium Seleuco deberi suo iure Bappius comprobavit (l. l. p. 265), cui haec tribuenda esse nos quoque putamus, quippe quae magis Seleuco *περὶ ἀρχαίων συμποσίων* disputanti adaptata videantur quam Dioscuridis rationi. Plutarchum autem a Seleuceo illo opere pendere non miraberis, cum in antecedenti quoque quaestione (VII 8 III) inde eum quaedam sumpsisse modo commemoratum sit. Tamen Dioscuridis in huius Athenaei capituli initio sunt haec: *οἱ νέοι τῶν ἐλευθέρων ᾤνοχόουν ἕς ὁ τοῦ*

Μενελάου υἱός, καίτοι νυμφίος ἰπάρχων καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς γάμοις, quorum verborum mentio fluxit ex l. I p. 18^b. Neque enim ipsis in nuptiis (in l. δ) pincernam agit Megapenthes, sed o 141, cum Sparta proficiscitur Telemachus. Quae recte proferuntur a Seleuco (apud Athen. X p. 424^a, cf. Bapp. l. l.): *ῥινοχόουν τε παρὰ τοῖς ἀρχαίοις οἱ εὐγενέστατοι παῖδες, ὡς ὁ τοῦ Μενελάου υἱός*

ῥινοχόει δ' υἱός Μενελάου κυδαλλμιο (o 141).

Ceteroquin autem huius capituli prior pars usque ad verba: *κατὰ τὴν στρατείαν* ex rerum indole ad Seleucum videtur referenda.¹⁾ De reliquis infra erit dicendum. Sed Plutarchum quoque in eodem problemate praeter Seleucum etiam Dioscuridem adiisse haec documento sunt in quaestionis exitu (fr. 45 p. 120, 11—13): *οἱ δὲ τῷ Ἐρμῇ πνυμάτιρ σπένδοντες, ὅτε μνησαίατο κοῖτου (η 138), ἄρ' οὐκ τὸ αὐτὸ συνάγουσι τῷ οἴνῳ τὸν λόγον;* De qua stoicorum doctrina supra disputatum est.

Tum haec quoque ex Dioscuride meminisse videtur Plutarchus, quae in quaestione iam commemorata IV 4 π 8 de caepa tanquam Homericō cibo obiter inseruit (fr. 13 p. 97, 30, p. 98, 28. 29). Nam huius fuerunt (apud Athen. p. 24^f): *ἀλλὰ μὴν καὶ τοῖς κακοχυμοτάτοις κρομίοις ἐχρῶντο* · ἐπὶ δὲ κρό-

1) Similia tamen eis, quae apud Seleucum fuerunt: *καὶ δούλος οὐδεις ἦν ὁ διακονήσων, ἀλλ' οἱ νέοι τῶν ἐλευθέρων ῥινοχόουν, ὡς ὁ τοῦ Μενελάου υἱός καὶ τὰλλα δὲ πάντα παρεσκευάζον τοῖς δειπνοῦσιν ἐλεύθεροι*, etiam apud Dioscuridem videntur narrata fuisse, ex quibus nunc nihil restat nisi hoc apud Athen. p. 17^b: *πολυτελεῖς δ' αὐτοῖς καὶ οἱ διακονούμενοι* (fr. 16). Cum his rebus scholia Ven. A et B ad A 470 conspirant ad verba notata: *κοῦροι μὲν κρητῆρας κτλ.] ἀρχαῖον ἔθος οἴνοχοεῖν τοὺς νέους. διὸ καὶ παῖδας μέχρι τοῦ νῦν τοὺς δούλους φαμέν. καὶ Γαννμήδης καὶ Ἥβη ὑπηρεταὶ θεῶν εἰσιν (Y 234 A 2)*. In Ven. B autem etiam haec sunt: *.. οἴνοχοεῖ δὲ υἱός Μενελάου. ἐπὶ δ' ἀνέρες ἐσθλοὶ ὄροντο οἴνον ἐποινοχοεῦντες* (γ 471). *διὸ καὶ παῖδας κτλ.* Quae nunc videntur Seleuceae originis esse, nisi forte Aristarchi sunt, ut inde sua habere Seleucum censendum sit. Nam πρὸς τὸ ἀρχαῖον ἔθος saepe (cf. Lehrs. l. l. p. 11) illum diplen posuisse scimus, dein illius rationem sapiunt scholia nec illo videntur indigna. Sed interim ambiguum maneat iudicium.

μον ποτοῦ ὄψον' (A 630) (fr. 13 p. 97, 25—27, cf. Athen. p. 10^b, fr. 23 p. 103, 13).

Denique in Plutarchei Convivii septem sapientium quodam loco (c. 13 p. 156^e) male tradito Dioscuridem nobis deprehendere videmur, quem ex Hauptii et Bernardakis curis versibus qui irrepserunt deletis A 262. 263 sic legi volumus: ἐπεὶ τὰς γε προπόσεις αὐτάς, ἔφη (scil. Mnesiphilus), πυνθάνομαι λέγειν τοῖς παλαιοῖς ἐνδεῖν, 'δαιτρόν'¹⁾, ὡς Ὀμηρος ἔφη (A 262), καὶ μετρητὸν ἐκάστου πίνοντος, εἶτα ὡσπερ λείας²⁾ μέριδας μεταδιδόντος τῷ πλησίον. Quo haec quoque Chersiae poetae quae subsequitur quaestio pertinet: ἄρ' οὖν, ἔφη, καὶ τοῖς θεοῖς ὁ Ζεὺς, ὡσπερ τοῖς ἀριστεύσιν ὁ Ἀγαμέμνων, μετρητὸν ἐνέχει τὸ ποτόν, ὅτε προὔπινον ἀλλήλοις ἐστιώμενοι παρ' αὐτῷ; Quibus fuisse quasdam veteribus propinationes apud Plutarchum legitur, his Dioscuridea respondent apud Athen. p. 13^f de heroum 'διὰ τῆς προπόσεως ἀσπασμῶν' (fr. 35 p. 114, 17) et in l. V quaedam potissimum verba p. 193^a (fr. 35 p. 114, 27. 28). Quae autem de vini partitione apud illum sunt, cum Dioscuride conveniunt apud Athen. p. 12^a (fr. 34 p. 112, 8 = p. 112, 19—21). Tum quod suae quisque partis conviva aliis largiri solitus esset, hoc quoque Dioscuridis fuit apud Athen. p. 14^a (fr. 35 p. 115, 10—12 = p. 115, 24. 25). Denique deos quoque inter sese propinasse in Dioscuridis libello legebatur apud Athen. p. 13^f (fr. 35 p. 114, 17—19 = p. 114, 30—33). 'Convivii' vero Plutarcheam originem si recte contra Volkmannum (l. l. I 188 sqq.) comprobantur G. Herrmannus³⁾

1) Hercherus ut huic loco difficillimo aliquo modo succurreret, quamquam leni mutatione αὐτάς correxit in λιτάς, tamen iusto audacius traditorum verborum loco λέγειν τοῖς παλαιοῖς scribi voluit πίνειν τοὺς παλαιοὺς. At tamen multo aptiorem et simpliciorum medelam Bernardakis adhibuit, cum in corrupta voce ἐνδεινον latere cognovisset verba: ἐνδεῖν δαιτρόν. Δαιτρόν autem iam restituerat Meziriacus.

2) Traditae litterae αίας sunt. Quod autem nuper Kaibelius coniecit in Herm. vol. XXII p. 505 'ὡσπερ ἰδίας μερίδος' propter ὡσπερ ibi plane supervacaneum non probamus. Immo ab omni parte Hauptii praeplacet inventum 'ὡσπερ λείας', quod nec Hercherum nec Bernardakim recepisse miramur.

3) 'Quaestiones criticae de Plutarchi Moralibus. Part. I τῶν ἐπτά σοφῶν συμπόσιον'. Halis 1875.

— nam ex stoicorum consuetudine prolata sunt — et Dioni et Plutarchi Vitae haec suppeditata esse rectius statuemus.

Denique ut ex Athenaeo amplificemus Dioscurideas copias restat. Unum quidem ex ipso primo libro superest, quod certo Dioscuridi vindicare nobis videtur. Quae enim de saltationibus Homericis capitibus 25 et 27 ineuntibus exponuntur, et Bappius in dissertatione (l. l. p. 139 sqq.) et Brunkius (l. l. p. 31 sqq.), qui Bappii horum capitum 24—36 tractationem neglexit, ab Dioscuridis opere segreganda esse voluerunt. Haec omnia ex opere quodam *περὶ παιδιᾶς*, quale Suetonius conscripsisset, fluxisse Bappius putavit (p. 141), haud iure ut nobis videtur. Facile enim illa, quae Homerum omnino non curant, de pilarum variarum lusuum inventionibus clarisque lusoribus ab his possunt secerni tanquam aliunde deprompta, utpote quae interrumpant qui inter horum capitum initia existit artum conexum, quem Brunkius quoque animadvertit p. 31. Eorum autem quae ad Halii et Laodamae saltationis lusum pertinent apud Athen. p. 15^c (fr. 39 p. 117, 21—23): *καὶ ὀρχοῦνται πον ἀνὰ μέρος πυκνῶς (τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ 'ταρφέ' ἀμειβόμενοι)* κτλ., eandem interpretationem conservavit scholion ad § 379: *πυκνῶς πλέκοντες εἰς ἀλλήλους (= ταρφέα — πυκνῶς) ἐναλλασσόμενοι (= ἀνὰ μέρος — ἀμειβόμενοι)*. Dein cum eis quae apud Naucraticam subsecuntur: *οἶδε δὲ ὁ ποιητὴς καὶ τὴν πρὸς ῥῶδην ὄρχησιν κτλ.* (fr. 39 p. 117, 24—28), bene comparatur scholion ad § 262: *πρὸς ῥῶδην δὲ καὶ λίραν τὴν ὄρχησιν ἐποιοῦντο, οὐ μὴν πρὸς ἀλόν. ἦν δὲ τις ῥυθμοῦ ὁμιλησις ἐναρμονίου ὑπὸ τῆς λέξεως. ἄτοπον γὰρ μιμεῖσθαι μοιχείαν*. Quae verba ex ipsius hyporchematis definitione, quae quidem apud Athenaeum sequatur: *καὶ ἐστὶν ἡ τοιαύτη ὄρχησις μίμησις τῶν ὑπὸ τῆς λέξεως ἐρμηνευομένων πράξεων* conformata videntur. Quae autem de ipso hyporchemate in hoc capite 27 insunt, peripateticam doctrinam sapere videbantur Bappio l. l. p. 139. Brunkius haec eidem fonti tribuenda esse censuit, cui deberentur, quae in l. XIV p. 631^c de hyporchematica saltatione exstarent. Quem Dionysium Halicarnassensem esse Bappius p. 149 coniecit, non comprobavit. Utut haec sunt, quae

ad ipsum Homerum his in capitibus spectant, nostro iure ex peripatetico illo opere et ad Dioscuridem et in scholia pervenisse statuimus.

De saltatione Homerica etiam quaedam protulit ex Aeneae de Merione Cretensi his verbis derivata (II 617):

*Μηριόνη, τάχα κέν σε καὶ ὄρχηστὴν περ ἔοντα
ἔγχος ἔμὸν κατέκταυσε κτλ.*

Dio Chrysostomus in altera oratione p. 93 R (fr. 38), quae cum scholio Ven. A ad II 617 composuit Hagenus l. l. p. 57. Tamen quod cum ipsis Dionis verbis comparetur scholion multo magis idoneum est hoc, quod in Ven. B legitur:

Dionis enim sunt:

*ἢ σὺ οἶε ἄλλην τινὰ λέγειν
ἐπιλοασθαι τὸν τοῦ Μόλου
υἱὸν (sc. ὄρχησιν) ἢ τὴν
ἐνόπλιον, τὴν Κουρητικὴν,
ἢ περ ἣν ἐπιχώριος τοῖς Κρη-
σί, τὴν ὄξειαν καὶ ἐλαφρὰν
κίνησιν πρὸς τὸ διακλίνειν
καὶ φυλάσασθαι ῥαδίως τὸ βέ-
λος;*

scholii:

*Κρηῆτες γὰρ ἀσκοῦσι τὴν
ἐνόπλιον ὄρχησιν, ἔμπειροι
ὄντες ἀπὸ τῆς τῶν Κουρή-
των μυθολογίας. ἄκρως δὲ
ἐξεφάυλισε τὸ εὐκίνητον τοῦ
ἀνδρός. βουλόμενος γὰρ αὐτὸν
ἐλαφρὸν εἰπεῖν, τοῦτο παρα-
τρέψας εἰς ὄρχησιν ἐχλεύασεν.*

Hanc quoque rem Dioscuridis fuisse ex peripatetico operis cornu subministratam probabilis videtur coniectura.¹⁾

1) Peripateticorum sapientiam hoc quoque in his scholiis redolet, quod saltationis omnino statuuntur genera tria: *πυρρίχη, σίκιννις, κορδακισμός*, quamquam *πυρρίχη ἐμμελείας* loco ex lyricae saltationis generibus perpetuam substituta est, cf. Aristoxenum apud Athen. l. XIV p. 631^c^d, Bappii dissert. l. l. p. 96 (adn. 1) et 97. Cum ipso hoc Homericō Merionis Cretensis exemplo quodammodo haec quoque cohaerere videntur Aristoxeni peripatetici apud Athen. XIV p. 630^b: *ἄλλοι δὲ Κρηῆτα λέγουσι τὸ γένος εἶναι Σίκιννον. ὄρχησται δ' οἱ Κρηῆτες, ὡς φησιν Ἀριστόξενος*. Hanc Aristoxeni doctrinam apud Athen. I p. 20° cum eis quae de Bathyllo et Pylade saltatoribus produntur, Aristocle fortasse hic quoque inter utrumque intercedente ex Seleuco in dipnosophistarum sermones receptam esse probabile est (cf. Bapp. in comm. Ribb. p. 263 sqq.). Unde suspicio exoritur libri XIV capita quidem 28 usque ad 30, quae continuo ordine de saltationibus sunt et

Facilis ex saltatione transitus fuit ad instrumenta musica ab Homero adhibita, de quibus initio capitis 28 (fr. 42) disse-ruit Dioscurides, praesertim p. 15^d (fr. 39 p. 117, 26) cithara modo commemorata. Attamen de cithara hoc quidem loco apud Athenaeum omnia exciderunt. Quamquam simile aliquid Plutarcheis his in quaest. conv. VII 8 iv 5 (fr. 40): ἀλλ' ἡ γε κίθαρα πάλαι πον καὶ καθ' Ὀμηρον ἔτι τοῖς χρόνοις γνω-ρίμη τῆς δαιτός ἐστιν (cf. § 99, ρ 270. 271) etiam apud Dios-curidem fuisse nobis sequi videtur ex Athenaei de tibiis et syringis his verbis (fr. 42 p. 118, 19): εἰς δὲ τὰ συμπόσια οὐ παρήγαγε. Eadem fere apud Athenaeum sunt in l. XIV p. 627^e: ὄθεν ἔοικε καὶ Ὀμηρος διατηρῶν τὴν ἀρχαίαν τῶν Ἑλλήνων κατάστασιν λέγειν

φάρμιγγός θ' ἦν δαιτὶ θεοὶ ποιήσαν ἑταίρην,

qui versus ex ρ 262 et 271 conflatus est. Quae verba, sicut quod sequitur exemplum ex Iliade A sumptum, quod dii musi-cae vi conciliati sint post contentionem Achillis causa abortam, fortasse ex Dioscuridis pratis flosculos esse putaveris. Neque tamen adeo bonam de Athenaeo sententiam habere licet non tam auctoris quam compilantis librarii vicibus functo, ut tam scite haec his capitibus intulisse putandus sit. Continuo enim cursu haec capita 23—26 et 31—33 secundum Erwini Rohdii libellum 'de Iulii Pollucis in apparatu scaenico enarrando fon-tibus', Lipsiae emissum 1870 p. 36—46, quibus certo caput 18 adnumerare non dubitamus, de veteris musicae mitigandi me-dendi ad omnes virtutes animos inflammandi vi agunt, quorum Aristoxenea vestigia Rohdus detexit l. l. Ergo certe peri-pateticorum doctrinam prae se ferunt (cf. Bappii dissert. p. 104), sive ex Rohdii coniectura (p. 45) Chamaeleon Naucratis sup-

cum illis in primo libro concinunt, non ex Dionysio (cf. Bapp. diss. p. 149), sed ex Seleuco ab Athenaeo transscripta esse. Quae de pyrrhicha in ex-tremo c. 29 sunt 'Caesarum Romanorum aetati propria' (cf. Bapp. diss. p. 101) quam commode pertinent ad Tiberii convivam! Sed altioris inda-gationis haec est quaestio. Ceterum ex eadem peripatetica doctrina de-pendent quae Herodici sunt apud Athen. V p. 181^a^b de saltationibus ex Cretico more apud Homerum descriptis.

peditavit, sive ex Bappii ratione per Aristoclem (p. 104) et Dionysium (p. 149) huc illata sunt. Adhuc neutri confidimus. Quae autem Chamaeleon p. 624^a protulit ¹⁾ lenivisse Achillem iram citharae lusu (I 186 sqq.), quam ex Eetionis spoliis ei tribuisset Homerus, cum Pelidae in Dionis altera oratione exemplo aliquo modo conspirant p. 82 R (fr. 41 p. 118, 7—12). Chrysostomum cum in oratione XXXII ab eadem peripateticorum doctrina pendere Rohdinus comprobaverit (p. 37. 45), eum hoc quoque Achillis exemplum inde sumpsisse fortasse credas. Tamen ne apud Dioscuridem quidem hoc exemplum celeberrimum defuisse verisimile videtur, unde eius mentionem inicere potuerit rhetor Prusensis. Dioscuridi autem in hoc quoque exemplo enarrando peripateticum corpus patebat. Nam quae apud Porphyrium in hac tractanda quaestione (ad I 186): ἀπρεπὲς δοκεῖ καταλαμβάνεσθαι καθαρίζοντα (scil. Achillem) supersunt: παραμυθία γὰρ ταῦτα θυμοῦ καὶ λύπης hinc fluxisse propter rerum indolem vix negabis. Cum Dionis autem omnibus his verbis (fr. 41) hanc Porphyrii λίσιν concordare concedes: ἔστι δὲ νέος καὶ φιλόμουσος καὶ λάφυρον ἔχων τὴν κιθάραν, καὶ οὐ θηλυδριώδη μέλη ἀλλὰ κλέα ἀνδρῶν ἄδει. Quae autem Aristarchi (cf. Ariston. ad I 188) cum hoc Dionis loco Hagenus composuit (l. l. p. 55), eis eiusdem quaestionis quasi solutio videtur contineri.

Certo Dioscuridis sunt verba apud Athenaeum p. 11^f (fr. 30 p. 110, 1): εὐωχοῦνται δὲ παρ' Ὀμήρῳ καθήμενοι, item p. 17²: καθίζονται δ' ἐν τοῖς συνδείπνοις οἱ ἥρωες, οὐ κατακέκλιται, quibus transitum sibi paravit sophista ad quandam de Alexandro Magno historiolum ab Duride narratam, quam cum eis quae secuntur, ex Hegesandri hypomnematis petiit. Huius enim memoria tam trita est apud Athenaeum, ut ipsum ei in manibus fuisse censendum sit. Unde etiam in l. V capitulis 20 Aristarcho-Dioscuridei initium ad Dioscuridem re-

1) Cliniae Pythagoraei et Achillis exempla ut Athenaeus coniuncta exhibet Aelianus in var. hist. XIV 23, sive integrum Athenaeum sive communem fontem expilavit, quod adhuc ambigi potest.

ferendum videtur: *ἐκαθέζοντο δὲ καὶ δειπνοῦντες οἱ τότε κτλ.* (fr. 30 p. 110, 2—13).¹⁾

Dein Dioscurideo apud Athenaeum libri I capiti 18, quod temulentiae poenarum Homericæ exempla persequitur inde a verbis: *τῆς μέθης δὲ κατατρέχων ὁ ποιητῆς κτλ.* (fr. 25), quodammodo respondet l. XII caput tertium p. 511^abc, quibus noxam ferre *ἡδονῆν* Homericis exemplis demonstratur (fr. 28). Ut enim omnino in huius libri primis capitibus sophista varios pannos, dummodo de voluptate et luxuria essent, undique collectos consuit, hoc frustum ex Dioscuride huc eum posuisse putamus. In capitis primis verbis stoicum quendam audire tibi videaris contra Epicureorum rationem pugnantem. Quae autem de Iove protulit: *ὅσα μὲν γὰρ ἀγρυπνῶν ὁ Ζεὺς ἐφροντίζεν ὑπὲρ τῶν Τρώων, ταῦτ' ἀπώλεσε μεθ' ἡμέραν ὅφ' ἡδονῆς κρατηθεῖς*, ad verbum propemodum locum habent in Porphyrii problematis (ad Ξ 314 sqq.): *τίνος ἕνεκεν τοσοῦτον ἀκρατῆ παρίστισι τὸν Δία ὡς μὴ δύνασθαι κρατεῖν ἑαυτοῦ; hac solutione: ἄλλως τε διδάξαι βούλεται τοὺς νέους ὁ ποιητῆς, ὅσον ἐστὶ χαλεπὸν μὴ κρατεῖν τῶν παθῶν, ὅπου καὶ Ζεὺς ὁ παγκρατῆς πάθει νικηθεὶς ἐξημιώθη τὴν ὄνησιν, ἣν ἐξ ἀγρυπνίας περιποιήσατο.* Neque quae de Marte poenae vice ab Vulcano victo secuntur, apud Porphyrium desunt ad Θ 267, cui haec scholia tribuenda esse arbitrati vix errabimus: *οὐκ ἀτόπως ἐπὶ ἡδυπαθῶν ᾗδει ταῦτα ὁ καθαρωδός, δι' ὧν ἡδονται, (ἀλλὰ)²⁾ σωφρονίζων αὐτούς. δέσμιον γὰρ εἰσάγει τὸν μοιχὸν καὶ τοὺς θεοὺς λέγοντας 'οὐκ ἀρετῆ*

1) Sed idem fere legitur in l. VIII p. 363^f: *ὄθεν οὔτε κατακλνεσθαι παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἔθος, ἀλλὰ 'δαίνυνθ' ἐξόμενοι'*, ut non possit ex Dioscuride huc insertum esse. Nam in continuis capitibus ibi de veteribus conviviis sermo est, quae si ex rerum indole et auctoribus laudatis coniecturam facere licet, ex Seleuci illo opere *περὶ ἀρχαίων συμποσίων* statuimus derivata esse. Eodem pertinere videntur, quae huius Homericæ moris exempla protulit Athenaeus in l. XI initio, cuius de Seleuceis vestigiis fere constat, Adrasti et Polyidi, quae Homerum omnino non curant, dein Euryclyae et Autolyçi, ex versibus *ν* 399 sqq. arguta ratione extricatum.

2) 'ἀλλὰ' nos quidem inseruimus.

κατὰ ἔργα' (§ 329). Quae exempla Dioscuridem ex peripatetici operis divitiis mutuatum esse sponte apparet, quippe in quo Demodoci cantum defensum fuisse supra p. 155 viderimus. Attamen etiam duae causae huic rei comprobandae succurrunt, ex quibus ibi haec quodammodo iam coniuncta fuisse probabile videtur. Plato enim de re publ. III p. 390^b horum vituperator exstitit, et de Cephisodoro Isocrateo haec sunt apud Athen. III p. 122^b: Κηφισόδωρος γοῦν ὁ Ἰσοκράτους τοῦ ἑῆτορος μαθητῆς ἐν τῷ τρίτῳ τῶν πρὸς Ἀριστοτέλην λέγει ὅτι εὗροι τις ἂν ὑπὸ τῶν ἄλλων ποιητῶν ἢ καὶ σοφιστῶν ἐν ἡ δύο γοῦν πονηρῶς εἰρημένα, οἷα παρὰ μὲν Ἀρχιλόχῳ, . . . aliis, Ὀμήρῳ δὲ τὸ τὴν Ἥραν ἐπιβουλεύσαι τῷ Διὶ καὶ τὸν Ἄρη μοιχεύειν. ἐφ' οἷς πάντες κατηγοροῦσιν αὐτῶν.

In eodem XII libro septimum quoque caput maximam partem Nancratitam ab Dioscuride lucratum esse statuimus. Voluptuosam enim vitam novisse et descripsisse Homerum ex operis ratione in l. I p. 16^d his Dioscurides comprobavit (fr. 18 p. 100, 6—8): ἀπολαστικὸς δὲ ἐστι παρ' αὐτῷ καὶ ὁ τῶν Φαιάκων βίος· ἀεὶ γὰρ ἡμῖν δαίς τε φίλη κίθαρίς τε καὶ τὰ ἔξῃς (§ 248 sqq.), post quae verba iure Kaibelius desideravit Ulixis mentionem et versuum ι 5 sqq. vulgatam memoriam, ut sic demum Eratosthenis coniectura potuerit proferri. Ampliorem autem de horum versuum ι 5 sqq. interpretatione disputationem sophista proponit in l. XII c. 7 (fr. 18 p. 100, 9—18, p. 101, 1—7), quam cum illis coniungere ab omni parte commodum est. Locus ille Odysseae πολυθρόλυτος est, ab vituperatoribus et defensoribus multum agitatus.¹⁾ Quae de Ulixē, qui Epicuro voluptatis auctor exstiterit, et de Megaclidis solutione Athenaeus protulit, coniuncta leguntur etiam in Plutarchi personati libelli c. 150 ea quidem libri parte, qua Dioscuridem nondum adiit ille auctor, quo in capite singulos

1) Hac Epicuri vel Aristippi ratione Heraclides Ponticus ἐν τῷ περι ἡδονῆς' apud Athen. XII p. 512^d hos versus explicavit, sed 'κωμικῶς' teste Laertio Diogene in fine catalogi l. V 6, 88, ut decet Platonis et Aristotelis alumnum. Eiusdem rei documento est Athenaei l. XII totum caput 5 (cf. Schweigh. ad loc.). Tamen cum capite 7 hoc omnino non cohaeret.

philosophos ex Homero suas doctrinas deduxisse comprobatur. Democriti enim exemplo allato haec secuntur: ἄλλους δὲ πλανηθέντας (scil. δεῖ μνημονεῦσαι), ἐν οἷς ἐκεῖνος οὐχ ἐλόμενος, ἀλλὰ πρὸς τὸν παραπίπτοντα καιρὸν ἀρμοζόμενος τισὶ περιέθρηκεν, ἐπεὶ γε ¹⁾ ὁ Ὀδυσσεὺς παρ' Ἀλκινόω κατεχόμενος ἡδυναθεία καὶ τροφῇ κεκρημένω πρὸς χάριν αὐτῷ διαλεγόμενος ἔφη, 'οὐ γὰρ ἔγωγέ' κτλ. (ι 5—11), quibus Megaclidis peripatetici ²⁾ rationem perstringi patet. Dein haec secuntur: τοῖτοις παραχθείς καὶ Ἐπίκουρος τὴν ἴδοντὴν τέλος εὐδαιμονίας ἐνόμισε. Quas res cum omnino stoicorum sapientiam prae se ferant, Heracliti allegoriarum c. 75 consensu, quae quidem ad Epicurum spectent, ex stoico illo corpore depromptas esse omnibus probabitur. ³⁾ Ergo ab stoico quodam haec quidem de Epicuro accipere potuit Dioscurides, quem re probata etiam corporis illius auctor expilasse censendus esset. Quamquam certe Megaclidis peripatetici solutionem ne in peripatetico quidem opere defuisse suspicamur. Nam Porphyrius quoque ad ι 5, cui id scholion vindicare nemo dubitabit, Megaclidis solutionem quamvis nomine non laudato servavit. Haec enim in codice H sunt: λύεται δὲ ἀπὸ τοῦ προσώπου. πρὸς οὓς γὰρ φησιν, αὐτοὶ ἦσαν φάσκοντες 'αἰεὶ δ' ἡμῖν' — τῶν πρὸς εὐωχίαν. Quae amplius in codice T ita enarrantur, ut cum ipsis Dioscuridis verbis satis congruant:

Porphyrii sunt ad ι 5: οὐ πάντως ἀποδεχόμενος τὸν τοιοῦτον βίον ἐπαινεί, ἀλλὰ	ὁ δὲ	Athenaei XII p. 513 ^{b c} : Μεγακλειδῆος φησὶ τὸν
---	------	---

1) Traditum est: Ἐπεὶ γὰρ ὁ Ὀδυσσεὺς κτλ. At tamen illud enuntiatum cum antecedentibus verbis coniungendum esse statuimus. Nam ita demum suo ordine fluunt sententiae. Quam ob rem illud γὰρ aut plane delendum est aut quod Wachsmuthius proposuit corrigendum: ἐπεὶ γε, quod praeplicet.

2) De Megaclidis peripatetici studiis Homericis cf. Sengebuschium in diss. Homer. priore apud Dindorf. l. l. p. 88. 99, Schraderum l. l. p. 414.

3) Cur hoc stoicum corpus etiam hanc peripateticam rem ita adhibitam continuisse negandum sit, omnino non intellegimus. Schradero enim scrupulus resedit, cf. l. l. p. 414. Tamen vix probabile est 'alium cuiusdam explicationem cum Megaclidis congruentem fuisse.'

ἀρμόζεται κατὰ τὸν παρόν-
τα καιρὸν (cf. Ps.-Plut. verba)
ὑπὲρ τοῦ τυχεῖν ὧν ἐβούλετο.
προσποιεῖται οὖν τὸ ἀβροδί-
αιτον ἀσπάξασθαι τῶν
Φαίακων ἀκηκῶς λεγόν-
των·

‘αἰεὶ δ’ ἡμῖν δαίς τε φίλη κί-
θαρίς τε χοροὶ τὲ’ (ῥ 248).

Ὀδυσσεὶα καθομιλοῦντα τοὺς
καιροὺς ὑπὲρ τοῦ δοκεῖν
ὀμοήθεις τοῖς Φαίαξιν εἶναι
τὸ ἀβροδίαιτον αὐτῶν ἀ-
σπάξασθαι προσκινθόμε-
νον τοῦ Ἀλκίνοῦ·

‘αἰεὶ δ’ ἡμῖν δαίς τε φίλη κί-
θαρίς τε χοροὶ τε
εἶματά τ’ ἐξημοιβὰ λοετρά τε
θερμὰ καὶ εὐναί’ (ῥ 248. 249).
μόνως γὰρ οὕτως ᾤήθη ὧν
ἤλπιζε μὴ διαμαρτεῖν.

Etiam si enim Porphyrius sua et ex stoico et ex peripatetico opere delibare potuit, tamen hunc ob concentum peripateticum corpus utriusque subesse putamus, cum apud Pseudo-Plutarchum ex stoicorum consilio ita deflexa esset haec res, ut quosdam philosophos ab Homero sumpsisse doctrinam accommodandi res praesenti tempori statueretur.¹⁾

Eadem fere Athenaeus protulit in l. V capite 19, quod supra p. 171 sqq. ex Seleuceis pannis et Dioscuridis quodam frustulo consutum esse vidimus: τὸ δὲ τοῦ Ἀλκινόου συμπόσιον, πρὸς δ’ ἀποτετάται ὁ τοῦ Ὀδυσσεύως λόγος· ‘οὐ γὰρ ἐγωγέ τί φημι κτλ. (ι 5—8) ξένου ὑποδοχὴν ἔχει, ὄντων καὶ αὐτῶν τῶν Φαίακων τραφερῶν (fr. 18 p. 101, 26—31). Nam vix recte

1) Stoicum illud de Epicuri furto inventum etiam scholion exhibet ad ι 28: γινῶθι ὅτι καλῶς λέγει καὶ Ἐπίκουρος ὁ φιλόσοφος τῶ ἕαντοῦ δόγματι ἀριστον τέλος εἶναι πάντων τὴν ἡδονήν, ἐξ Ὀμήρου τοῦτο λαβῶν καὶ ἐπὶ πάντων αὐτὸς ἐκτείνας τὴν τῆς ἡδονῆς τελειότητα, quae non spectare possunt nisi ad versus ι 5 sqq. Quam ob rem hoc quoque Porphyrii quoddam frustum esse conicias, sive ex stoico corpore depromptum est, sive in peripatetico etiam hoc receptum fuisse credideris, unde et Porphyrius et Dioscurides potuerint in suas res deducere.

Ad eandem rem Seneca quoque alludit in epist. mor. l. XIII 3 (88), 5 his: ‘nam modo Stoicum illum faciunt (scil. Homerum) . . . , modo Epicureum, laudantem statum quietae civitatis et inter convivia cantusque vitam exigentis, modo Peripateticum’ etc.

Schweighaeuserus illa verba: *ξένου ὑποδοχὴν ἔχει* his reddidit: 'continet illud receptionem hospitis'. Sed ex Megaclidis ratione hoc fere volunt: 'continet hospitis captationem benevolentiae ipsis luxuriosis Phaeacibus', velut *εἰς ὑποδοχὴν λέγειν τινί* ex. gr. legitur apud Aeschinē (II 62). Quam ob rem hoc quidem enuntiātum ex Dioscuride huic capiti tessellato sophistam intulisse censemus. Quod autem subsequitur: *ὅπερ συμβάλλων τις πρὸς τὰ τῶν φιλοσόφων συμπόσια κτλ.* ex Herodici capitum 3—18 ratione sive ipse sibi conformavit sive ex illo conrasit. Sed quae in capitis exitu de Demodoci cantu exponuntur (fr. 37 p. 116, 18—22), iterum ex Dioscuridis hortulis sunt conquisiti flosculi. Nam quod ab claudicante Vulcano superatus sit Mars deorum fortissimus, Dioscurideum esse ex Athen. p. 511^b (fr. 28 p. 107, 18—25) elucet, quod disputavimus p. 180. Quod autem Demodoci cantu Ulixi quasi procorum mors praedicatur, quamvis inepta sint, tamen peripateticae illi rationi conveniunt, qua certo consilio carmina elegisse cantores supra p. 155 vidimus. Haec quoque tanquam excusantis solutionis instar huic materiae succurrunt.

Restat, ut suis terminis Dioscuridis fines in l. XII c. 7 circumscribamus. Certo huic tribueris capitis finem inde a verbis: *εἰσὶ δ' οἱ φασὶ κτλ.* (fr. 19) — nimirum Dioscuridem indicat subdolos Naucratis —, quippe quae prorsus huius libri consilio accommodata sint. His quoque ultimis verbis ipse conexus comprobatur: *διόπερ καὶ Ὀδυσσεὺς τρυφήν καὶ λαγνεῖαν τέλος τοῦ βίου παρὰ τῆ Ἀλκινόω τιθεταί.* Sed quae in medio capite Pindari¹⁾, Sophoclis, Theognidis de polypo testimonia insunt, ipsum Athenaeum ex more suo addidisse facile credes.

Duo supersunt quae Dioscuridea fragmenta esse existimamus apud Athenaeum. Sed pro certo ut hoc affirmemus, non adeo suppetunt argumenta ex aliis auctoribus desumpta. Alterum est Athenaei caput 42 libri X de Nestore vini studioso inde a verbis: *πλειστον δὲ ἔπιε τῶν μὲν ἡρώων Νέστωρ δ τριγέων κτλ.* (fr. 24), quod probabilitate quadam Dioscuridi

1) Collato Plutarcho de soll. animal. p. 978*.

tribuat. Nam totius capitis indoles huic accomodata est, quippe quod bene coniungatur cum Athenaei libri I capite 17 (fr. 23). Si autem ex Asclepiadis Myrleani *περὶ Νεστορίδος* libello hoc transcriptum esse quispiam dixerit, quem in l. XI **sophista affatim expilavit** 1), non ita huius rationi haec convenire ipse videat. Immo his: *τοῦ Ἀγαμέμνωνος . . . , ὃν ὡς πολυπότην ἐπιπλήσσει ὁ Ἀχιλλεύς* quasi sese ipsum exscripsisse videtur Dioscurides (cf. supra p. 150), neque Antiphanis comici testimonium ab hoc alienum est. Huic autem rei illustrandae, quod non temere Homerus Nestori potissimum poculum offerentem induxerit Achillem, Eumelo corporis tutaminis causa thoracem, quippe qui periculose cucurrerit, horum meminisse iuvabit, quae de Antinoo supra p. 167 disputata sunt. Quae vero de hoc Nestoris poculo narrantur, ea quasi duas huius quaestionis solutiones esse facile intelleges, cur poculum Nestori dono dederit Achilles, quarum alteram acceperit, alteram spreverit ille auctor. 2) Quam ob rem ne hoc quidem ab Dioscuride abhorre concedes. Tanquam instar tertiae huius rei solutionis scholion est in Ven. B ad Ψ 616, quamquam hic non ita de ipso poculo quam omnino de Nestoris praemio cogitatur: *ἀγαθός ἐστι νομοθέτης* (sc. Achilles), *ἀξιῶν καὶ φρονήσεως ἄλλα τιθεσθαι. παρ' Ὀμήρου τοίνυν διδαχθεὶς Ἰσοκράτης ἐπιτιμᾷ τοῖς μὴ φρονήσεως ἄλλα τιθεῖσιν. ὥσπερ δὲ τὸν βασιλέα* (Agamemnonem v. 890) *οὕτω καὶ τὸν συνετὸν ἀκοντὶ στεφανοῖ.* 3) Quod scholion Kaibelius adhibuit, ut in

1) Cf. praecipue capita 76—85.

2) Kaibelii miramur horum verborum distinctionem. Parenthesi enim inclusit haec tantum verba: *τοῖς γὰρ φιλοπόταις οὐ παρέπεται τὸ νικᾶν διὰ τὸ ῥᾶθυμον*, quasi verbis quae secuntur: *ἢ ὅτι διὰ δίψαν μάλιστα λείπονται οἱ πύκται διὰ τὸ βαρεῖσθαι τὰς χεῖρας ἀνατείνοντας* tertia quaedam solutio eius quaestionis proferatur, cur poculum Nestori obtulerit Achilles. Immo post haec demum verba parenthesin esse concludendam unusquisque concedet. Nam his etiam illud explicatur, cur potatores non sequatur victoria. Haec omnia verba parenthesi loco haud opportune huc inserta si ab ipso Athenaeo addita esse statuerimus, vix errabimus.

3) Eandem solutionem Accius protulit in didascalis in fr. X Baehr. (fragm. poet. Roman. p. 268):

hac altera solutione corrigeret corrupta verba: οὐχ οτι καὶ οὐχὶ τῷ νικηθέντι ἔδωκε δέπας ὁ Ἀχιλλεύς in οὐχ ὅτι ἀκο- νιτὶ τῷ νικηθέντι κτλ. Vix tamen hac ratione suam medelam his verbis allatam esse putamus. Nos quidem alterum οὐχὶ delendum esse censemus tanquam variam lectionem, ut illam solutorem ad versum Ψ 656 respexisse statuendum sit:

τῷ δ' ἄρα νικηθέντι τίθει δέπας ἀμφικύπελλον.

Eadem ratione Casaubonus rem explicavit, quamquam audacius pro verbis οὐχ ὅτι καὶ οὐχὶ τῷ νικηθέντι scribi voluit ὅτι ἐ καὶ τῷ νικηθέντι (cf. Schweighauser. ad locum).

Alter ille Athenaei locus legitur ineunte libro XIII p. 556^a (fr. 26). Quae praecedunt inde a capitis 3 initio ea de re, quod barbarorum quidem mulieres patiantur pellices, non Graecorum, certo cohaerent cum eis quae secuntur. Nam ex hac consuetudine Aristoteles exposuit Menelaum Helenam veritum abstinnisse ab aliarum feminarum concubitu. Itaque si haec quoque ex Dioscuride fluxisse contenderis, quamquam praeter Priami mulieres parum ipsum Homerum curant, lubenter ad stipulabimur, praesertim cum Dioscuridem de diversa barbarorum et Achivorum ratione disputasse supra p. 163 sqq. comprobatum sit. Quae autem Aristotelis hic ample de Menelao, Nestore, Phoenice narrantur, in libro I breviter proferuntur p. 25^f (fr. 26 p. 106, 11—20 = p. 106, 26—29) in fine earum rerum, quas ex Dioscuride petiit Athenaeus. Quare Brunkius (p. 39) haec ab Dioscuridis opere desecari voluit. Nos quidem contrarium inde concludimus, ut haec quoque in l. XIII ei tribuamus. Quae vero Aristotelis sequitur solutio, ut libidinis et temulentiae crimen ab Agamemnone prohibeatur, prorsus peripatetici corporis indolem prae se fert, ut Dioscuride intercedente haec ad Athenaeum pervenisse probabile videatur. Tamen

‘sapientiaeque invictae

gratia atque honoris patera Nestorem mactavit
aurea’,

ut illud de Nestoris praemio zetema ab Accio agitatam esse prona videatur coniectura, id quod bene convenit cum illius operis natura et indole, cf. Ribbeckii ‘hist. poes. Roman.’ I p. 267 sq.

infirmiora esse haec argumenta fatemur, quam ut certi quidquam statuatur.

His omnibus expositis illud superest, ut aliquo modo Dioscuridei libelli argumentum et dispositionem adumbremus, id quod, quantum potuit, Brunkius quoque conatus est l. l. p. 22 sqq. Nam rationem reddi opus est de ordine quem instituimus in componendis fragmentis, quae dissertationi praemisimus. Nimirum hac quoque parte principem optimumque ducem se praebet Athenaeus, quantumcunque rem 'dissecuit, coniunxit, mutavit', ut disputandi materiem inter dipnosophistas distribueret, cf. Brunk. l. l. p. 23 sq. Nam optime etiamnunc cognoscitur, quae inter sese cohaereant.

Quin in primo fragmento⁶ libelli initium deprehendamus, nemo in dubitationem vocabit. Nam eo totius scriptiunculae consilium illud indicatur: *σωφροσύνης* praeceptorem sese praestare Homerum. Quam ob rem omnibus heroibus simplicissimum tribuit victum, semper assas carnes atque eas bovis, non haedi aut agni (fr. 1). Neque piscibus aut avibus inducit illos vescentes (fr. 2), nec frugibus (fr. 3). Neque coronis neque unguentis eos facit utentes et deis quoque simplicem tribuit victum, nectar et ambrosiam, nec tura aut myrrha aut coronae adhibentur ad eos colendos (fr. 4). Sed tam modeste cenati alii discis iaculisque sese oblectant ludicro certamine ad seria sese exercentes, alii cantores audiunt (fr. 5). Eodem modo 'πρὸς μελέτην τῶν πολεμικῶν' venatum exeunt iuvenes (fr. 6), laborum autem ut remedia varia noverunt lavandi genera (fr. 7). Etiam lectus qualis esse debeat, docet Homerus Diomedis exemplo 'στερεῶς' in pelle bubula recumbentis (fr. 8). Nec quae de heroum *ἀντουργία* Dioscurides Chrysippum secutus disputavit, huc pertinere quisquam negabit (fr. 9). His omnibus narrandis rebus praeceptorem agere Homerum, alia eum referre tantum docet fragmentum 10, siquidem his ipsis Dionis verbis haec exposuit Dioscurides. Nam Homerus etiam varios novit cibos, immo etiam elixas carnes varii generis et varium in modum paratas (fr. 11). Neque piscium aut avium esus ab eo

alienus est (fr. 12), neque olerum aut frugum (fr. 13). Nec vero unguentorum Homerum fugit suaveolentia, neque ignotus ei fuit coronarum usus (fr. 14). Atque etiam lectos novit eleganter constructos et pretiosa stragula (fr. 15), quin immo sumptuosos famulos (fr. 16). Omnino omnem novit Dioscurideae aetatis magnificentiam. Itaque splendidissime describit regias Menelai, Alcinoi, Calypsus speluncam (fr. 17). Voluptati vero dedita est apud eundem Phaeacum vita, quin ipse Ulixes quibusdam videtur Epicuri ratione illis voluptatis praedicator exstitisse (fr. 18. 19). In Odyssea omnino propter otium et pacem luxuriae indulgent (fr. 20). Sic proci ante fores calculorum lusu sese oblectant et propter desidiam et luxuriam tam molles habent manus, ut ne arcum quidem possint tendere (fr. 21). Quo in ordine fragmentorum planissime fluere sententias lubens concedes, ut singulas res singulis non raro tam apte suppleri iure mireris.

Tum complura fragmenta ad vini usum pertinent (22—25). Novit Homerus vini modum, quatenus conducat, quatenus noceat, et varia miscendi genera (fr. 22). Illud quidem illustratur Nestoris exemplo Machaoni Pramnium ministrantis (fr. 23) et fragmento 24, si re vera Dioscuridi tribuitur, de potatore Nestore. Sed temulentiae poenas large enumerat fragmentum 25. Dein quodammodo inter sese cohaerent fragmenta 26—28. In fragmento 26, quod num iure ad hunc libellum referatur dubium est, illud exponitur, cur uni Menelao nulla iungatur mulier, cum ceteri cum feminis concumbant. Alterum (fr. 27) de castitate mulierum et virginum est, quae hospites lavent. Sed libidinis poenas persequitur fragmentum 28.

Denique secuntur continuo ordine Athenaeo fido auctore ea fragmenta, quae ad cenas et convivia spectant easque res, quae cum his cohaerent (29—45), cf. Brunk. l. l. p. 16. Ac primum quidem accurate de cenarum numero disputatur (fr. 29), dein illud exponitur assedissee heroas in cenando (fr. 30) et refutatur, quod quidam suam cuique mensam appositam fuisse statuerint (fr. 31). Finito demum convivio remonentur mensae (fr. 32). Panes apponuntur cum ipsis canistellis (fr. 33), carnis

autem assae et vini sua cuique convivarum distribuitur portio (fr. 34), suum quisque habet poculum, pluribus autem poculis et carnibus praestantiores honorantur viri; etiam propinandi inter sese morem noverunt heroes (fr. 35). Omnino decore cenant. Quodsi in Odyssea Ulixes et Achilles inter sese deceptantes inducuntur, utilis est illa contentio, utrum dolo an pugna expugnandum sit Ilium (fr. 36). In ipsis autem conviviis adhibentur citharoedi et saltatores (fr. 37—39). Iam facilis ad instrumenta musica fuit transitus (fr. 40—42). De cithara 'convivii amica' sunt fragmenta 40 et 41, tibus autem et fistulas non in conviviis adhibuit poeta. Omnino barbaris tribuit tibus (fr. 42). Simili ratione de barbarorum et Achivorum diversa ratione agunt fragmenta 43 et 44. Denique soluta cena Mercurio libant linguas tamquam somni praesidi (fr. 45).

Quoniam super opere Dioscuridis non sine fructu nos disputavisse confidimus, de ipso auctore circumspicere ex re videtur. Quem cum grammaticorum, stoicorum, peripateticorum scrinia in conscribendo suo libro adisse comprobatum sit, vel inde eius aetatis limine vixisse eum concludas, qua non tam de suo componere libros quam vetustiorum scripta expilare solebant. Certe inter Aristarchum et Dionem Plutarchumque, quantum vidimus, fuit Dioscurides. Ergo non potest cogitari de Isocrateo, non de Pyrrhoneo Cyprio, Timonis discipulo, cuius memoriam Sotion servavit apud Laertium Diogenem IX 114. 115 ¹⁾, non de Zenonis successoris Chrysippi patre, ad quem stoeae ille alter princeps complures librorum suorum scripsit.²⁾ Apud Athenaeum duo etiam cuiusdam Dioscuridis libri commemorantur, in l. IV p. 140^{b et c} *Λακωνική πολιτεία*, in l. XI p. 507^d *ἀπομνημονεύματα*, quos Athenaeus ipse non in manibus habuit. Tamen summa probabilitate ei de quo agimus Dioscuridi tribuuntur, quippe quem solum inter huius aetatis hoc nomine praeditos quantum accepimus revera scrip-

1) Cf. Wachsmuthii Sillographos p. 9 adn. 5.

2) Cf. Laertium Diogenem VII 190. 193. 198. 200. 202.

torem fuisse sciamus. *Ἀπομνημονευμάτων* mentio Hegesandri Delphi commentariis debetur, cuius de temporibus nihil colligere licet nisi illud, quod post tempora belli contra Perseum gesti scripsit ¹⁾, ut de Dioscuride hinc nihil redundet. Si quid ex duobus huius operis fragmentis ab Athenaeo et Laertio Diogene subministratis ²⁾ coniectare licet, clarorum virorum memorabilia dicta liber videtur continuisse, qua ratione ex gr. Hermogenes ³⁾ explicavit vocem *ἀπομνημόνευμα* tanquam *χρεία* similem. Quam ob rem in dubio relinquere malumus, num quod de lyra ab Apolline Amphioni data fragmentum ex Apollonii Rhodii scholiis suppeditatum Muellereus cum his coniunxit, revera huc pertineat.

Certioribus etiam argumentis *Λακωνικὴν πολιτείαν* ad hunc Dioscuridem referre licet. Nam quaecumque fragmenta apud Plutarchum et Athenaeum aetatem tulerunt ⁴⁾, in antiquitatibus Lacedaemoniorum versantur. In primo quidem de Minervae Optiletidis templo ab Lycurgo dedicato disputatur ⁵⁾, in altero de orthagoriscis porcellis, in tertio de honoribus, quos Anticrati Epaminondae percussori eiusque posteris decreverint Spartani. Quibus adde quartum ab Muellereus omissum, quod de Lacedaemoniorum *ἐπακλῶν* cenis agit apud Athen. IV p. 140^f. Quam rationem cum huius Dioscuridis studiis, quippe qui in Homericis antiquitatibus operam suam collocaverit, convenire non negabis. Alterum hoc proferimus argumentum. Utrouque

1) Cf. Mueller. FHG IV p. 412, Droysenum *Geschichte des Hellenismus* III 1 p. 246 adn. 3. Hegesander enim in fr. 20 (M.) Rhodophontem commemorat, Rhodiorum rei publicae quendam administratorem, quem anno a. Chr. n. 167 legatum Romam missum esse ex Polybio constat (XXX 5, 4).

2) Cf. Mueller. FHG II p. 196 fr. 6 et 7.

3) In *progymn.* p. 5 (Speng.).

4) Cf. Mueller. FHG II p. 192.

5) Eiusdem historiologiae eundem auctorem Olympiodorum ad Platonis Gorgiam (cf. Iahnii *Archiv* XIV p. 522) excitasse his verbis: *Ἰσοκονρίδης ὁ ἱστορικός* Wachsmuthius nos docuit. *Ἱστορικός* autem hac aetate eodem iure videtur appellatus esse quo ex gr. ab Augustino de civ. dei XVIII 17 Reatinus — est de gente populi Romani liber, quem sequitur ille — *'Varro historicus'*.

loco quibus huius operis mentio fit apud Athenaeum (p. 140^{b et f}), Dioscuridem Persaeum stoicum secutum esse aperte verbis indicatur. Ab stoicorum autem studiis eum de quo sermo est non alienum fuisse supra satis comprobavimus. Immo in Dionis illo loco orationis LIII p. 276 R II de Homericis stoicorum studiis multum agitato, de quo nos quoque disputavimus p. 162 sq., ipsius Persaei excitatur memoria: *ἔτι δὲ καὶ Περσαῖος ὁ τοῦ Ζήνωνος κατὰ τὴν αὐτὴν ἐπόθεσιν γέγραφε καὶ ἄλλοι πλείους*. Quam ob rem his quoque rebus inter utrumque vinculum quoddam intercedere tuo iure conicias. Cum autem stoicos potissimum, Zenonem, Persaeum, Sphaerum de re publica Spartanorum libros condidisse constaret, Dioscuridem Chryssippi amicum huius libri auctorem esse Ionsius voluit.¹⁾ Attamen, num omnino scripserit ille, nescimus, ut praevalere nostram rationem omnes concessuros esse putemus.

Quodsi revera *Λακωνικὴν πολιτείαν* scripsit idem Dioscurides qui libellum *περὶ τῶν παρ' Ὀμήρω νόμων* composuit, angustioribus terminis aetatem licet circumscribere. Nam ex Didymi diligentia conrasa sunt, quae in libri IV his capitibus (certe inde a p. 138°—141°) auctoribus raris et tantum non unicus laudatis de Lacedaemoniorum rebus enarrantur. Quod autem ipsius Dioscuridis mentio ab Didymo fuit iniecta, his comprobatur: Contra Polemonem inducit disputantem Athenaeus Didymum, p. 139^c: *ταῦτα μὲν ὁ Πολέμων. πρὸς ὃν ἀντιλέγων Δίδυμος ὁ γραμματικὸς . . φησὶ τάδε· Πολυκράτης ἐν τοῖς Λακωνικοῖς κτλ.* De Dioscuride autem infra sunt p. 140^b: *ἀλλὰ μὴν οὐδ' ὀρθογραφίσκοι λέγονται, ὡς φησιν ὁ Πολέμων (cf. supra p. 139^b), οἱ γαλαθηνοὶ χοῖροι, ἀλλ' ὀρθογραφίσκοι, ἐπεὶ πρὸς τὸν ὄρθρον πιπράσκονται, ὡς Περσαῖος ἱστορεῖ ἐν τῇ Λακωνικῇ πολιτείᾳ καὶ Διοσκουρίδης ἐν δευτέρῃ πολιτείᾳ καὶ Ἀριστοκλῆς ἐν τῇ προτέρῃ καὶ οὗτος τῆς Λακωνίων πολιτείας.* Eodem modo in *ἐκκαίκλων* interpretatione (p. 140^{d et f}) proferenda contra Polemonem ab Persaei et Dioscuridis parte stare videtur Didymus.

1) Cf. Fabricium in *Bibl. Gr.* I. I.

Ergo quod inter Aristarchum et Didymum interfuerit saeculum vidisse Dioscuridem statuimus. Quod si cui numeris exprimere lubeat, fere inter annos a. Chr. n. 160 et 60 eum vixisse dicat. Aliquantulo autem propius eum accessisse ad Aristarchi tempora fortasse inde concludas, quod p. 140² inter Dioscuridem et Didymum intercedit Aristocles quidam, cuius nomen Schweighaeuserus certa emendatione nobis videtur correxisse in Nicoelis. Huius enim testimonium alteri de Persaeo et Dioscuride loco et antecedit (p. 140²) et subsequitur (p. 141^a).¹⁾

Unum restat de Dioscuridis alicuius quodam opere testimonium, quod ad hunc revocetur, Photii s. v. *σικτάλι*, hoc: *Διοσκοριδῆς ἐν τοῖς περὶ ἰομίμων κτλ.*²⁾ Probabiliter autem Muellerus coniecit huius operis partem fuisse *περὶ τῶν παρ' Ὀμίρω νόμων* libellum. Nam prorsus Alexandrinorum respondet mori, ex quo operum amplo ambitu compositorum singulis partibus singulos superscribere solebant titulos. Immo etiam *Λακωνικὴν πολιτείαν*, si recte de eius natura et indole indicavimus, eiusdem operis partem fuisse eo facilius conicias, quod Spartanorum quandam consuetudinem enarrat illud Photianum fragmentum.

1) Cf. Bappii dissertat. l. l. p. 55.

2) Cf. Mueller. l. l. fr. 4.

INDEX RERUM

- Accii didascal. fr. X** Baehr. p. 268: 185 adn. 3
Achillis et Ulixis contentio 155 sq. in addendis p. 196
Achivi et Troiani diversa ratione ab Homero descripti 163 sqq.
Aelianus 141. 179 adn. 1
Agamemno cum tauro comparatus 166
Alcinoi et Menelai domuum magnificentia 161 sq.
Antiphanis comici fr. 273 K (π p. 124) explicatum 134 adn. 1
Apollonius sophista Aristarcheae doctrinae testis 129. 131
Aristarchi doctrina a Dioscuride adhibita 124—139. 160. 164 sqq. 169 sq.;
scholia ad eum referuntur Ven. B ad *A* 468: 131, (Ven. A et B ad *A* 470:
172 adn. 1), Ven. B ad *B* 872: 165, Ven. A ad *I* 1, Ven. B ad *I* 2: 164,
Ven. B ad *A* 4: 137 adn. 1, Ven. B ad *A* 429. 433. 437: 164, Ven. B ad
H 306. 307: 164, Ven. A et B ad *Θ* 542: 164, Ven. B ad *N* 41: 164,
Ven. B ad *Π* 747: 133 sqq., Ven. A ad *P* 52: 165, Ven. B ad *Σ* 495:
138 sq., cod. E et H ad *ϑ* 98, cod. T ad *κ* 124: 132 adn. 2; ei tribuitur
athetesis versuum *α* 139. 140, *δ* 55. 56: 139; Aristarchus peripateticam
quandam doctrinam 131 sq., Chrysippeam 142, omnino stoicorum quan-
dam interpretandi rationem secutus 162
Aristonicus v. Aristarchus
Athenaeus Dioscuridis expilator 121 sqq. 124—156. 176—187; eius cum
Dione Chrysostomo consensus 157—162. 177. 179, cum Plutarcho 127. 133
adn. 1. 147—151. 168—174, cum Pseudo-Plutarcho libelli *περὶ τοῦ βίου*
καὶ τῆς ποιήσεως Ὀμήρου scriptore 174 sq.; emendatur X 433^d: 185 sq.
Calypsus antrum 161
Circae allegoria 143. 145 sq.
Chrysippus 140—143. 145
Demetrius Phalereus 153 sqq.
Dio Chrysostomus Dioscuridem adhibuit 157—168. 177. 179; Chrysi-
ppeum quendam interpretandi morem secutus est in orat. LXXI: 141 sq.,
omnino stoicorum 145. 166. 175 sq.
Diomedes in pelle bubula recumbens 162. 166 sq.
Dioscurides revera libelli περὶ τῶν παρ' Ὀμήρου νόμων auctor 121 sqq.;
de nominis scriptura 121 adn. 1; de aetate 189—192; Aristarchi doctri-
nam adhibuit: v. **Aristarchus**, stoicorum 139—146. 162 sq. 191, Schra-
leipziger Studien. XI.

- deri peripateticum solutionum corpus 146—156. 167. 176 sq. 178 sq. 180 sq. 152 sqq. 166; eius homonymi 122. 159; eiusdem ἀπομνημονεύματα 158 sq., *Λακωνική πολιτεία* 159 sqq., *περὶ νομίμων* 192
εὐταξία 139. 174
- Hegesander Delphus 179. 190
- Heracliti allegor. Homericæ 143 sq. 152
- Herodicus Crateteus 136 adn. 3. 137. 164
- Heroum de conviviis 126—137. 169 sq.; de cenarum numero 126 sqq. 152 sq.; de piscium, avium esu 132 sqq. 157 sqq. 161 adn. 5, carnis assae 134. 157 sqq., elixæ 135, oleris 135, caepæ 172 sq.; de coronarum, myrrhæ, suffimenti usu 135 sq.; de vini usu 146 sqq. 174. 184 sqq.; de honoribus inter cenam 136 sq. 173; de cantoribus 137. 153 sqq. 174 sq., saltationibus 137 sq. 176 sq., de instrumentis musicis 135. 175 sq.; de ἀντροδιακονίᾳ 140 sqq.; de luxuria et magnificentia 159 sqq. 168
- Horatius stoicos secutus 145 sq.
- Iulianus 161 adn. 5
- Megaclides peripateticus 181 sq.
- Mercurii allegoria 143 sq. 172
- Nestor vini studiosus 184 sqq.
- Philemon Atheniensis glossographus 126 sq.
- Plato Dioscuridis auctor 159
- Plutarchus Dioscuridis expilator 127 sq. 133 adn. 1. 159. 163. 168—174, peripatetici solutionum corporis 146. 149 sqq. 196 in addendis; de quaestionum convivalium fontibus et natura 170 sq.
- Plutarchus personatus libelli *περὶ τοῦ βίον καὶ τῆς ποιήσεως Ὀμήρου* auctor Dioscuridem compilavit 123. 174 sq., Dielsii corpus stoicarum allegoriarum 145. 166. 181 sq.; eiusdem stoicæ doctrinae atque Dio Chrysostomus testis 175 sq.; emendatur c. 150: 162 adn. 2
- Porphyrus non Dioscuridem adhibuit (121. 146), sed uterque corpore peripatetico usus est 151 sq. 155 sq. 179. 180 sq. 182 sq., stoicarum allegoriarum Dielsii corpus secutus est 143 sq. 145. 166; ab Aristarcho sive Aristarcho dependet 164 sq.; quaestio quaedam restituitur 125 adn. 3
- Scholia Aristarcho vindicata v. Aristarchus; Chrysippeam rationem exprimunt scholia Ven. A et B ad Θ 53: 142 sq.; peripatetici corporis videntur Ven. A ad A 449: 131 sq., Ven. A et B ad B 351: 153 adn. 1, Ven. A ad I 661 et Ven. B ad K 75: 167, Ven. A et B ad Π 617: 177, Ven. B ad Y 84: 153, scholia ad γ 267: 153 sqq., cod. E ad γ 441: 131 sq., cod. T ad θ 260, cod. V ad θ 379: 176 sq.; in scholiis ad Apollonium Rhodium servatis Dielsii stoici corporis vestigia 144 adn. 2; tentantur scholia Ven. A ad B 378: 134 adn. 1, Aristonici ad δ 19: 138 adn. 1
- Seleucus grammaticus Tiberii conviva 148 sq. 171 sq. 177 adn. 1. 180 adn. 1
- Suidae et Athenæi ratio 121 sq. 156
- Theophrastus *περὶ μέθης* 147 sq.

Tryphon Aristarchum secutus 131

Ulixes ἀπαθής 145; Epicuro voluptatis auctor 181 sqq.; eius ἀντουργία 141 sqq.

ζωροότερον κέραιε 146 sqq.

INDEX LOCORUM

QUIBUS TRACTANTUR FRAGMENTA

I 121 sqq. 135. 156. 157 sqq. 187	XXIV 184 sqq. 188
II 132. 157 sqq. 161 adn. 5. 169. 187	XXV 143 sqq. 150. 152. 167 sq.
III 187	XXVI 186 sq. 188
IV 135 sq. 187	XXVII 125. 188
V 187	XXVIII 180 sq. 188
VI 187	XXIX 125—128. 152 sq. 169
VII 187	XXX 179 sq. 188
VIII 162. 166. 187	XXXI 128 adn. 2. 169. 188
IX 140 sqq. 172. 187	XXXII 128 sqq. 139. 188
X 162 sq. 187	XXXIII 134 sq. 188
XI 135. 159 sq. 187	XXXIV 130 sqq. 169 sq. 173. 189
XII 132 sq. 169. 187 sq.	XXXV 136 sq. 169. 173. 189
XIII 133 adn. 1. 135. 172 sq. 188	XXXVI 155 sq. 189. 196 in addendis
XIV 135 sq. 188	XXXVII 137 sq. 153 sqq. 174 sq. 184. 189
XV 162. 167. 188	XXXVIII 177. 189
XVI 141. 172 adn. 1. 188	XXXIX 176 sq. 189
XVII 160. 161. 188	XL 178. 189
XVIII 181 sqq. 188	XLI 179. 189
XIX 184. 188	XLII 138 sq. 178. 189
XX 165 adn. 1. 188	XLIII 163 sqq. 169. 189
XXI 167 sq. 188	XLIV 165 sq. 189
XXII 149 sqq. 188	XLV 143 sq. 172. 189
XXIII 139. 149—152. 174. 188	

TABULA ARGUMENTI

	pagina
I Fragmenta Dioscuridis περι τῶν παρ' Ὀμήρου νόμων libelli	89—120
II Commentatio	121—192
Praefatio de Dioscuridis nomine	121—124
Caput I de libelli fontibus	124—156
1 de Aristarcho	124—139
2 de stoicis vestigiis	139—146

	pagina
3 de Schraderi peripatetico solutionum corpore	146—156
Caput II de libelli finibus propagandis	157—187
1 de Dione Chrysostomo	157—168
2 de Plutarcho	168—174
3 de Plutarcho personato libelli <i>περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς ποιήσεως Ὀμήρου</i> auctore	174—175
4 de Athenaeo	176—187
Libelli adumbratio	187—189
Exodium de Dioscuridis aetate et reliquis scriptis	189—192
III Indices	193—195
Addenda et corrigenda	196

ADDENDA ET CORRIGENDA

Ad p. 100 Auctores 9 sqq. Stoicus quidam etc. *adde.* Seneca epist. XIII 3 (88), 5, cf. p. 183 adn. 1.

Ad p. 112, 19 sqq.: Haec Plutarchoi 'Convivii' verba ex Hercheri ratione restituta sunt. Sed quas nunc iudicemus de constituendis his verbis, postquam Bernardakis inspeximus editionem modo emissam, exposuimus p. 173.

Ad p. 128 adn. 2 lege fr. 31.

Ad fr. 36 et p. 155 sq.: Ad eandem Ulixis et Achillis contentionem pertinet scholion Ven. A ad I 347: *πρὸς τὸ ἐν Ὀδυσσεῖα ζητούμενον 'νεῖκος Ὀδυσσεὺς καὶ Πηλεΐδω Ἀχιλλῆος' (9 75), ὅτι ἐμφαίνει καὶ νῦν ἀναιρῶν τὴν ἐπιχείρησιν τῶν περὶ Ὀδυσσεῖα λεγόντων βουλή καὶ λόγῳ αἰρεθῆσεσθαι τὴν πόλιν. νῦν γὰρ οὗτος ἐπισαρκάζων λέγει, quod eiusdem Porphyrii quaestionis frustulum esse facile conicies. Ex quibus verbis non tam certam esse elucet Schweighauseri correcturam δόλῳ quam nobis ex altero Porphyrii consensu visum est. Sed ferri posse nunc putamus apud Athenaeum λόγῳ. Eiusdem autem de Agamemnonis gaudio solutionis, quam et Dioscurides et Porphyrius protulerunt, testis est Plutarchus in vita Agesilai c. 5: *τοῦτο δὲ ἀμέλει συνεωρακέναι καὶ τὸν Ὀμηρὸν οἶονταί τινες· οὐ γὰρ ἂν τὸν Ἀγαμέμνονα ποιῆσαι χαίροντα τοῦ Ὀδυσσεὺς καὶ τοῦ Ἀχιλλέως εἰς λουδοῦσαν προαχθέντων 'ἐκπάγλους ἐπέεσσι', εἰ μὴ μέγα τοῖς κοινοῖς ἀγαθὸν ἐνόμιζεν εἶναι τὸν πρὸς ἀλλήλους ζῆλον καὶ τὴν διαφορὰν τῶν ἀρίστων.* cf. Welckeri epic. cycl. I p. 269. Unde ex peripatetico corpore haec fluxisse denuo confirmatur.*

Zu Cicero's Schrift de republica.

‘Cicero widmete das Buch (das Werk über den Staat) einem Manne, mit welchem er einst in Smyrna P. Rutilius Rufus sah, entweder seinem Bruder Quintus oder Atticus; mehr ist nicht zu ermitteln’: so resumirte der sorgfältige Drumann, *Gesch. Roms* VI S. 86 das Ergebniss der bisherigen Untersuchungen über die Frage nach der Persönlichkeit, der Cicero sein grosses staatswissenschaftliches Werk gewidmet hat. Und in der That ist es (obwohl beides vor und nach Drumann geschehen ist) ebensowenig zulässig, aus den Worten die Atticus im Brutus 5, 19 an Cicero richtet (*ut illos de re publica libros edidisti nihil a te sane postea accepimus*) zu entnehmen, dass Atticus der so Geehrte gewesen sei, als aus der Aeusserung Cicero's an seinen Bruder (ad Quint. frat. III 5. 6, 1), die sich auf eine wieder fallen gelassene Aenderung des Planes der noch in der Ausarbeitung begriffenen Schrift bezieht (*loquar ipse tecum et tamen illa quae institueram ad te si Romam uenero mittam*), den Schluss zu ziehen, dass das fertige Werk dem Bruder dedicirt sei.

Aber eben die Stelle, von der man als der einzig sicheren Grundlage zur Beantwortung der Frage ausgegangen ist, lehrt bei schärferer Betrachtung, dass in der That nur an den Bruder Quintus zu denken sei. Am Schluss der Einleitung der Schrift de rep. I 8, 13 sagt Cicero: ‘unius aetatis clarissimorum ac sapientissimorum nostrae civitatis virorum disputatio repetenda memoria est, quae mihi tibi que quondam adulescentulo est a P. Rutilio Rufo Zmyrnae cum simul essemus complures dies exposita’. Als Cicero in Smyrna weilte — es war das auf der Reise, die er zur Kräftigung seiner sehr zarten Constitution und zu weiterer Ausbildung 79 und 78 v. Chr.

	pagina
3 de Schraderi peripatetico solutionum corpore	146—156
Caput II de libelli finibus propagandis	157—187
1 de Dione Chrysostomo	157—168
2 de Plutarcho	168—174
3 de Plutarcho personato libelli <i>περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς ποιήσεως Ὀμήρου</i> auctore	174—175
4 de Athenaeo	176—187
Libelli adumbratio	187—189
Exodium de Dioscuridis aetate et reliquis scriptis	189—192
III Indices	193—195
Addenda et corrigenda	196

ADDENDA ET CORRIGENDA

Ad p. 100 Auctores 9 sqq. Stoicus quidam etc. *adde*: Seneca epist. XIII 3 (88), 5, cf. p. 183 adn. 1.

Ad p. 112, 19 sqq.: Haec Plutarchoi 'Convivii' verba ex Hercheri ratione restituta sunt. Sed quae nunc iudicemus de constituendis his verbis, postquam Bernardakis inspeximus editionem modo emissam, exposuimus p. 173.

Ad p. 128 adn. 2 lege fr. 31.

Ad fr. 36 et p. 155 sq.: Ad eandem Ulixidis et Achillis contentionem pertinet scholion Ven. A ad I 347: *πρὸς τὸ ἐν Ὀδυσσεῖα ζητούμενον 'νεῖκος Ὀδυσσεὺς καὶ Πηλεΐδω Ἀχιλλεύς' (9 75), ὅτι ἐμφαίνει καὶ νῦν ἀναιρῶν τὴν ἐπιχειροῦσιν τῶν περὶ Ὀδυσσεῖα λεγόντων βουλή καὶ λόγῳ αἰρεθῆσθαι τὴν πόλιν. νῦν γὰρ οὗτος ἐπισαρκάζων λέγει, quod eiusdem Porphyrii quaestionis frustulum esse facile conicies. Ex quibus verbis non tam certam esse elucet Schweighauseri correcturam δόλῳ quam nobis ex altero Porphyrii consensu visum est. Sed ferri posse nunc putamus apud Athenaeum λόγῳ. Eiusdem autem de Agamemnonis gaudio solutionis, quam et Dioscurides et Porphyrius protulerunt, testis est Plutarchus in vita Agesilai c. 5: *τοῦτο δὲ ἀμέλει συνεωρακέναί καὶ τὸν Ὀμηρὸν οἶονταί τινες· οὐ γὰρ ἂν τὸν Ἀγαμέμνονα ποιῆσαι χαίροντα τοῦ Ὀδυσσεὺς καὶ τοῦ Ἀχιλλεύς εἰς λαιδορίαν προαχθέντων ἐκπάγλως ἐπέεσσιν, εἰ μὴ μέγα τοῖς κοινοῖς ἀγαθὸν ἐνόμιζεν εἶναι τὸν πρὸς ἀλλήλους ζῆλον καὶ τὴν διαφορὰν τῶν ἀρίστων. cf. Welckeri epic. cycl. I p. 269. Unde ex peripatetico corpore haec fluxisse denuo confirmatur.**

Zu Cicero's Schrift de republica.

‘Cicero widmete das Buch (das Werk über den Staat) einem Manne, mit welchem er einst in Smyrna P. Rutilius Rufus sah, entweder seinem Bruder Quintus oder Atticus; mehr ist nicht zu ermitteln’: so resumirte der sorgfältige Drumann, *Gesch. Roms* VI S. 86 das Ergebniss der bisherigen Untersuchungen über die Frage nach der Persönlichkeit, der Cicero sein grosses staatswissenschaftliches Werk gewidmet hat. Und in der That ist es (obwohl beides vor und nach Drumann gesehen ist) ebensowenig zulässig, aus den Worten die Atticus im Brutus 5, 19 an Cicero richtet (*ut illos de re publica libros edidisti nihil a te sane postea accepimus*) zu entnehmen, dass Atticus der so Geehrte gewesen sei, als aus der Aeusserung Cicero's an seinen Bruder (ad Quint. frat. III 5. 6, 1), die sich auf eine wieder fallen gelassene Aenderung des Planes der noch in der Ausarbeitung begriffenen Schrift bezieht (*loquar ipse tecum et tamen illa quae institueram ad te si Romam uenero mittam*), den Schluss zu ziehen, dass das fertige Werk dem Bruder dedicirt sei.

Aber eben die Stelle, von der man als der einzig sicheren Grundlage zur Beantwortung der Frage ausgegangen ist, lehrt bei schärferer Betrachtung, dass in der That nur an den Bruder Quintus zu denken sei. Am Schluss der Einleitung der Schrift de rep. I 8, 13 sagt Cicero: ‘unius aetatis clarissimorum ac sapientissimorum nostrae civitatis virorum disputatio repetenda memoria est, quae mihi tibi quondam adolescentulo est a P. Rutilio Rufo Zmyrnae cum simul essemus complures dies exposita’. Als Cicero in Smyrna weilte — es war das auf der Reise, die er zur Kräftigung seiner sehr zarten Constitution und zu weiterer Ausbildung 79 und 78 v. Chr.

nach Griechenland und Kleinasien unternahm —, stand er im 29. Jahre seines Lebens: sein Reisebegleiter, den er als 'adulescentulus' bezeichnet, kann aber unmöglich der um drei Jahr ältere Atticus gewesen sein, nicht sowohl deshalb, weil der Ausdruck für ein Alter von 31 Jahren absolut unstatthaft wäre — obwohl auch das nicht ganz ohne Bedenken ist¹⁾ —, als vielmehr aus dem einfachen Grund, weil Cicero die Jugend seines Begleiters in dieser Verbindung, wo er ihn unmittelbar neben sich nennt, nur dann so einseitig hervorheben konnte, wenn dieser jünger als er selbst, nicht aber wenn er älter war: im letzteren Falle hätte er doch mindestens *adulescentulis* sagen müssen. Wir werden also mit Nothwendigkeit — da aus dem Freundeskreis Cicero's eben nur noch Quintus in Betracht kommen kann — auf seinen jüngeren Bruder geführt, der um volle vier Jahre von ihm geschieden, also damals erst im Alter von 24 Jahren stand.

Und die Verbindung Cicero's mit seinem Bruder war ja gerade in jenen Jahren, in denen die Bücher de republica entstanden, dieser aber als Legat Caesars in Gallien und Britannien weilte und so Marcus werthvolle Dienste leisten konnte, eine besonders intime, wie er ihn denn auch unmittelbar darauf als Legaten mit nach Cilicien nahm.

Uebrigens spräche gegen Atticus auch noch eine weitere Erwägung. Dieser wurde ja eben durch die in Rede stehende Schrift Cicero's veranlasst²⁾, seinen berühmten — oder, wie man nach dem neuerdings gewonnenen Einblick in das Wesen dieser Arbeit vielmehr sagen muss, seinen bertichtigten — *Annalis* zu schreiben, den er Cicero widmete. Ueber diese Dedikation und die von ihm sehr hoch gestellte Bedeutung des Werkes spricht sich nun aber Cicero selbst mit erfreuten

1) Das nächstkommende Beispiel dürfte das des Cicero selbst sein, der sich, als er die Vertheidigung für Roscius aus Ameria hielt, als *adulescentulus* (Or. 30, 107), gleich darauf als *adulescens* bezeichnet: doch hatte Cicero damals das Alter von 28 Jahren noch nicht überschritten.

2) Bei Cic. Brut. 5, 19 sagt Atticus selber: *eisque (de re publica libris) nosmet ipsi ad uterum rerum (nostrarum) memoriam comprehendendam impulsus atque incensi sumus.*

und ausführlichen Worten aus, jedoch ohne mit einer Silbe anzudeuten, dass hier nur ein *ἀντιδωρον* des Atticus vorliege (was es doch in jenem Falle gewesen wäre), vielmehr in einer Weise, die jene Voraussetzung geradezu ausschliesst, so nämlich, dass er sich ausdrücklich zu einer Gegenleistung verpflichtet, wenn auch augenblicklich nicht im Stande fühlt und bekennt. Die ganz unzweideutigen Worte Cicero's (Brutus 3, 14 — 4, 16) lauten: 'An mihi potuit, inquam (Cicero), esse aut gratior ulla salutatio aut ad hoc tempus aptior quam illius libri, quo me hic affatus quasi iacentem excitavit? Tum ille (Brutus): nempe eum dicis, inquit, quo iste omnem rerum memoriam breviter et, ut mihi quidem visum est, perdiligenter amplexus est? Istum ipsum, inquam, Brute, dico librum mihi saluti fuisse. Tum Atticus: optatissimum mihi quidem est quod dicis; sed quid tandem habuit liber iste, quod tibi aut novum aut tanto usui potuit esse? Ille vero et nova, inquam, mihi quidem multa et eam utilitatem quam requirebam, ut explicatis ordinibus temporum uno in conspectu omnia viderem. quae cum studiose tractare coepissem, ipsa mihi tractatio litterarum salutaris fuit admonuitque, Pomponi, ut a te ipso sumerem aliquid ad me reficiendum teque remunerandum si non pari, at grato tamen munere: quamquam illud Hesiodium laudatur a doctis, quod eadem mensura reddere iubet qua acceperis aut etiam cumulatiore si possis. ego autem voluntatem tibi profecto emetiar sed rem ipsam nondum posse videor; idque ut ignoscas a te peto'.

Diesen Ausführungen gegenüber kann ein ernsthaftes Bedenken nicht mehr erregen die oft besprochene Erzählung von Laurentius Müller¹⁾, der von seiner Reise in der Krimm, die er 1581 machte, berichtet: 'Wir haben auch einen Wolhynischen Edelmann mit uns gehabt, Woinowsky genannt . . . Derselbe hatte aus der Bibliotheca in der Wallachey, als der Despot vom Herrn Lasky eingesetzt und der Türkische Gu-

1) 'Polnische, Liefländische, Moskowitische, Schwedische und andere Historien so sich unter dem jetzigen Könige zu Polen zugetragen' (Frankfurt 1585).

bernator, der Alexander, geschlagen worden, herrliche monumenta scripta bekommen, darunter auch die libri Ciceronis de Republica ad Atticum, mit gülden Buchstaben auf Pergament geschrieben, waren in einem Umschlage mit einem unbekanntem Sigel verpitschiert gewesen, wie man noch sehen konnte'. Man braucht an der Wahrheit der Thatsache, dass im 16. Jahrhundert noch eine Handschrift des Ciceronischen Werkes existirt habe, an sich durchaus keinen Zweifel zu hegen¹⁾; steht ja doch nicht bloss für das 10. Jahrhundert das Vorhandensein desselben fest²⁾, sondern auch Petrarca scheint es noch gekannt zu haben³⁾. Aber dass mit jenen Worten die Aufschrift des betreffenden Codex selbst genau wiedergegeben sei, muss jetzt direkt als unmöglich bezeichnet werden; nichts zwingt aber auch dies anzunehmen, um so weniger als auch in dem Vatikanischen Palimpsest sich in den allein erhaltenen Auf- und Unterschriften, denen des zweiten Buches, nur die Worte DE REPUBLICA INC. LIB. II. und M. TULLI CIC. DE REP. LIBER II. EXP. finden, und auch sonst in den Handschriften der Ciceronischen Werke nur ausnahmsweise den Titeln noch die Angabe 'ad Brutum' u. s. w. hinzugefügt ist. Es liegt bei Müller wohl nur gelehrte (eben aus Brutus a. a. O. geschöpfte, aber falsche) Combination vor.

Dass der Text des Palimpsestes sich keineswegs frei von Glossemen gehalten hat, ist von vielen bemerkt; z. B. tilgte im ersten Buch Dobree 14, 22 *caelo*, 18, 30 die Beischrift des Verses des Ennius und *catus*, Heinrich 17, 28 *de qua modo dicebatur*, Madvig 33, 50 *rex*, 34, 51 *eo nomine*, 43, 67 *sint*, Haupt 36, 56 *expoliri* = *ex parili*, C. F. W. Müller 19, 31 *locupletibus*; und zwar sind diese Glosseme mit Madvig zu reden 'additamenta ex pravo sententiae intellectu orta aut

1) Vgl. die Ausführungen von Moser p. XL und namentlich Münnich, Cic. libri de rep. notitia codicis Sarmatici illustrati Götting. 1825.

2) Vgl. Becker, catalogi biblioth. ant. (1884) p. 76 n. 9.

3) S. Negroni, *Petrarca a Novara* (1876) p. 19 und 20, wo dasselbe auch für Matteo Veggio angenommen wird.

etiam rectum intellectum declarantia'. Auch an der noch immer gequälten Stelle I 3, 6 ist allein ein Glossem die Ursache der Verwirrung, wie Urlichs a. gl. a. O. bereits ganz richtig erkannte, nur nicht festhielt:

nam vel exilium Camilli vel offensio commemoratur Ahalae vel invidia Nasicae vel expulsio Laenatis vel Opimii damnatio vel fuga Metelli vel acerbissima Marii clades, principum caedes vel eorum multorum pestes, quae paullo post secutae sunt.

Denn dass hier die Ueberlieferung der gesperrten Worte unhaltbar ist ¹⁾, zeigt ebensowohl das Fehlen der Disjunctivpartikel vor *principum*, wie die hier zumal thörichte Tautologie *caedes vel eorum multorum pestes*. Eins von beiden, *caedes* oder *pestes* genügt, und zwar schrieb Cicero offenbar nicht *caedes*, was durch *pestes* zu erklären nie einem Leser in den Sinn gekommen wäre, sondern das gewähltere Wort *pestes*, dessen Sinn und etwas seltene pluralische Verwendung zu erklären die Beischrift dienen sollte *caedes eorum multorum*. Also konnte dieses letzte Beispiel der längeren Aufzählung nur lauten: *vel principum pestes*; nachdem aber das Glossem in den Text aufgenommen war, ergab sich die Umstellung der Partikel *vel* von selbst.

Ich füge gleich aus dem Anfang der Schrift zwei neue Belege solcher Glosseme hinzu:

I 1, 1 schreibt Cicero, nachdem er in der chronologisch geordneten Aufzählung von Ruhmesthaten, durch die sich römische Helden um das Vaterland verdient gemacht haben, bis auf den älteren Cato herabgelangt ist:

omitto innumerabiles viros, quorum singuli saluti huic civitati fuerunt et qui sunt <non> procul ab aetatis huius

1) Moser und Halm wollten *principum caedes* tilgen, Mähly *Zeitschr. f. Gymn.-Wes.* 1967 p. 807 allein *vel principum caedes* stehen lassen; andere wollten mehr retten, so C. F. W. Müller, indem er schrieb, *principum(que) caedes vel eorum multorum pestes* oder Francken (*principum caedes multorum pestes(que)*); noch andere glaubten mit einer Aenderung von *eorum* auszukommen, sei es, dass sie statt dessen *bellorum* (Osann) schrieben oder *aliorum*, wie Urlichs *Eos* I p. 64 auch vorschlug.

memoria, [commemorare eos desino] ne quis se aut suorum aliquem praetermissum queratur.

Cicero bricht also die Aufzählung ab und giebt als Grund dieses Abbrechens die Rücksicht auf die Empfindlichkeit der lebenden Generation an, da leicht der Eine oder der Andere seinen eigenen Namen oder den Namen eines der Seinigen in der Liste vermissen könne: mithin muss vor *procul*, wie längst erkannt ist, die Negation ausgefallen sein ¹⁾.

Was aber wollen die Worte *commemorare eos desino* besagen? sollen sie den Begriff *omitto* einfach wiederholen? wenn sie das nur wenigstens thäten! sie fügen aber vielmehr mit *desino* einen neuen, hier ganz verkehrten Begriff hinzu; wie kann man aufhören etwas zu thun, was man noch gar nicht angefangen hat? Der Letztgenannte war ja doch der alte Cato gewesen, der Gegenwart näher stehende waren also überhaupt noch nicht erwähnt! Auch Halm's Aenderung, der für *qui* vorschlägt *quia* (besser wäre dann wenigstens *set quia sunt non procul* zu setzen), hilft gegen diesen entscheidenden Anstoss gar nichts. Ich sehe in den Worten lediglich ein Glossem, zu *omitto* hinzugeschrieben, nachdem die einfache Corruptel, die der Anfang alles Uebels wurde, bereits vor sich gegangen, nämlich nach SVNT ein NON oder NŌ ausgefallen war. Der Leser glaubte nun, Cicero habe sich nicht ganz correct ausgedrückt, wenn er von den der älteren Geschichte angehörigen grossen Männern Roms sage, er 'übergehe' sie; er

1) Ritschl, *Opusc.* III p. 812 betonte gewiss mit Recht, dass der Relativsatz *qui sunt* — *memoria* zu dem Vorhergehenden gezogen werden müsse; aber er wollte vielmehr *etiam qui sunt procul ab aetatis huius memoria* schreiben. Allein nicht in der älteren römischen Geschichte gab es die zahllosen hochverdienten Männer, die Cic. übergehen zu wollen erklärt, sondern in der jüngsten Vergangenheit; auch tritt so die Hauptsache, dass Cic. das Berühren der der Gegenwart näher liegenden Zeiten bedenklich findet, nicht genügend hervor. Für die folgenden Ausführungen ist es übrigens gleichgültig, wie man sich hierüber entscheidet: auch bei Ritschl's Aenderung bleibt *commemorare eos desino* ein nicht bloss überflüssiger, sondern logisch unklarer Zusatz, wenn er auch nicht mehr geradezu widersinnig ist, wie bei der gewöhnlichen Lesung.

hatte sie ja bereits zum Theil in dem Vorhergehenden genannt: also erklärte jener *omitto* umschreibend mit den Worten *commemorare eos desino*, welche dann vom Rand etwas weiter unten in den Text gekommen sind. An falscher Stelle ist das Glossem z. B. auch I 17, 28 eingesetzt. —

Ein zweiter Fall findet sich I 3, 5 an einer Stelle, an der Cicero die Ausführungen derjenigen Römer wiedergiebt, die es unter Berufung auch auf die Lehren griechischer Philosophen für das Verständigste erklärten, sich um den Staat gar nicht zu kümmern. Von diesen (*qui contra disputant* 3, 4) heisst es, mit besonderer Vorliebe schilderten sie alles Ungemach, was Staatsmännern widerfahren sei, alle Fälle von Ungerechtigkeit und Undankbarkeit der Mitbürger gegen jene aufzählend:

hinc enim illa apud Graecos exempla, et Miltiadem ¹⁾ . . . vitam . . . in vinculis profudisse et Themistoclem . . . in barbariae sinus confugisse quam affixerat. nec vero levitatis [Atheniensium] crudelitatisque in amplissimos civis exempla deficiunt, quae nata et frequentata apud illos etiam in gravissimam civitatem nostram dicunt redundasse.

Jenen Gegnern gehen also die Beispiele von Undankbarkeit gegen grosse verdiente Männer nicht aus: sie behaupten vielmehr, in Griechenland seien sie zuerst aufgekommen und mächtig gediehen, aber auch in den römischen Staat eingedrungen. Doch ist dieser einleuchtende Gedanke merkwürdig schief ausgedrückt: die Beispiele *levitatis Atheniensium* sind bei ihnen (also doch wohl den Athenern) entstanden und verbreitet, und eben sie nach Rom gleichsam hertibergeflossen. Der erste

1) So vermuthete, wenn auch nur ganz zaghaft und neben anderen Vorschlägen, bereits Creuzer; überliefert ist *illa et apud Graecos exempla Miltiadem*, was man durch ein Anakoluth zu erklären sucht, bei dem überaus einfachen Satzbau an sich sehr unwahrscheinlich; aber mindestens hätte es doch *et illa apud Gr. ex.* heissen müssen, wie wirklich Heinrich conjicirte. Steht also *et* sicher nicht am rechten Platze, so empfiehlt es sich unbedingt, die Umstellung so vorzunehmen, dass auch zugleich der Hauptanstoß verschwindet.

Theil des Gedankens ist zwar richtig, aber in seinem ersten Gliede (dass die Heimath der Leichtfertigkeit der Athener in Athen sei) doch zu selbstverständlich, während sein zweiter Theil geradezu widersinnig ausgedrückt ist: in Rom gab's doch nicht Beweise von Undankbarkeit der Athener! Das hätte doch mindestens *Attica levitas* heissen müssen, wie man von *Attica fides* oder *Punica fides* spricht. Uebrigens ist auch die plötzliche Beschränkung auf die Athener, nachdem zuvor allgemein von *Graeci* die Rede war, anstössig.

Der beabsichtigte Gedanke ist aber vielmehr ein allgemeiner, so wie ich ihn oben formulirte: 'Ungerechtigkeit gegen verdiente Mitbürger ist zuerst bei den Griechen aufgekommen und hier sehr stark entwickelt und dann auch nach Rom übergetreten'; also fort mit *Atheniensium!* es ist zu *levitatis* hinzugefügt, eben weil die allgemeine Fassung des Gedankens nicht verstanden wurde und aus den zwei von Cicero der Geschichte Athens entnommenen Beispielen abgeleitet: *apud illos* geht nun ganz correct auf die vorher genannten *Graecos*.

Auch sonst bedarf der Text der Ciceronischen Schrift noch vielfach der Besserung.

Z. B. I 2, 3 *quae est enim istorum (philosophorum) oratio tam exquisita quae sit anteposenda bene constitutae civitati publico iure et moribus.* — So liest man die Worte jetzt: im Codex steht aber von erster Hand über dem E von IURE ein I; mithin ist zu schreiben, was freilich auch ohne diesen Anhalt lediglich mit Rücksicht auf Gedanken und Wortstellung herzustellen gewesen wäre, *bene constitutae civitatis publico iuri et moribus.*

Oder I 4, 7 *quamquam nostri casus plus honoris habuerunt quam laboris neque tantum molestiae quam gloriae, maioremque laetitiam ex desiderio bonorum percepimus quam ex laetitia improborum dolorem.* War es wirklich (ganz abgesehen von dem Gebrauch desselben Wortes *laetitia* in zwei ganz verschiedenen Bedeutungen in kürzestem Zwischenraum) die

Freude der schlechten Mitbürger, die dem verbannten Consul hauptsächlich Schmerz bereitete? welche Freude? die darüber dass er verbannt war? aber sie selbst hatten ja die Verbannung bewirkt, und eben dies war es doch, was Cicero tief betrückte: der Jammer darüber liegt ja in zahlreichen Aeusserungen vor. Also vielmehr die Undankbarkeit seiner Mitbürger, die *levitas crudelitasque*, wie Cicero kurz zuvor (3, 5) sich ausdrückt, waren hier zu erwähnen: und wie er gleich darauf von *immanibus adversariis* (5, 9) spricht, so wird er hier ihre *saevitia* erwähnt haben; das eben erst geschriebene *laetitiam* lag dem Schreiber noch im Kopf, als er *saevitia* in *laetitia* verdarb.

Ferner in der scharf präcisirten Ausführung über *virtus* und *ars*, die 2, 2 erhalten ist, heisst es: *nec vero habere virtutem satis est, quasi artem aliquam nisi utare; etsi ars quidem cum ea non utare scientia tamen ipsa teneri potest, virtus in usu sui tota posita est; usus autem eius est maximus civitatis gubernatio*. Der Gegensatz zu *scientia* (Theorie) ist mit *usu* (Praxis) gegeben: aber das zu *usu* hinzugesetzte *sui* verdirbt den Contrast und ist schwerlich lateinisch: es ist wohl nur aus einer irrthümlichen Dittographie der beiden letzten Buchstaben von *usu* entstanden.

Noch eins: die Erzählung des eigentlichen Dialogs beginnt mit den Worten (9, 14): *cum P. Africanus hic, Pauli filius feriis latinis . . . constituisset in hortis esse etc.* Hier nimmt man *hic* in dem Sinn von *ille*, 'jener bekannte': bedeutet das aber *hic*? Man verweist auf den Komikergebrauch, über den Bentley zu Terenz Adelph. V 8, 24 spricht; allein hier ist ja *hic* immer *δεικτικῶς* gesagt: z. B. Eunuch. V 5, 21 *Archonidis huius filiam*. Noch weniger passen die Beispiele, die man anführt um zu beweisen, dass Cicero selber diesen jüngeren Africanus mit *hic* bezeichne; ich brauche sie nur herzuschreiben, sie sprechen für sich selbst: pro Arch. 7, 16 *hunc, quem patres nostri viderunt, divinum hominem Africanum* und in Verrem V 25 *neque ad illius superioris Africani . . . celeritatem neque ad huius qui postea fuit singulare consilium*.

Da Cicero den Gentilnomina oder Cognomina bei ihrer ersten Erwähnung in diesem Dialog regelmässig den Vornamen hinzuzufügen pflegt und auch unten 19, 31 *L. Pauli nepos*, nicht bloss *Pauli nepos* sagt, vermuthe ich in HIC den Rest von LUCI; denn der codex Vaticanus schreibt öfters die Praenomina aus, z. B. gleich im Anfang (1, 1) *Aulus Atilius* und *Quintus Maximus*. Also schrieb Cicero wohl: *Publius Africanus, L. Pauli filius*.

C. Wachsmuth.

LEIPZIGER STUDIEN

ZUR

CLASSISCHEN PHILOLOGIE

HERAUSGEGEBEN

VON

O. BIBBECK H. LIPSIUS C. WACHSMUTH

ELFTER BAND.

LEIPZIG

VERLAG VON S. HIRZEL

1889.

LEIPZIGER STUDIEN

ZUR

CLASSISCHEN PHILOLOGIE

HERAUSGEGEBEN

VON

O. RIBBECK H. LIPSIUS C. WACHSMUTH

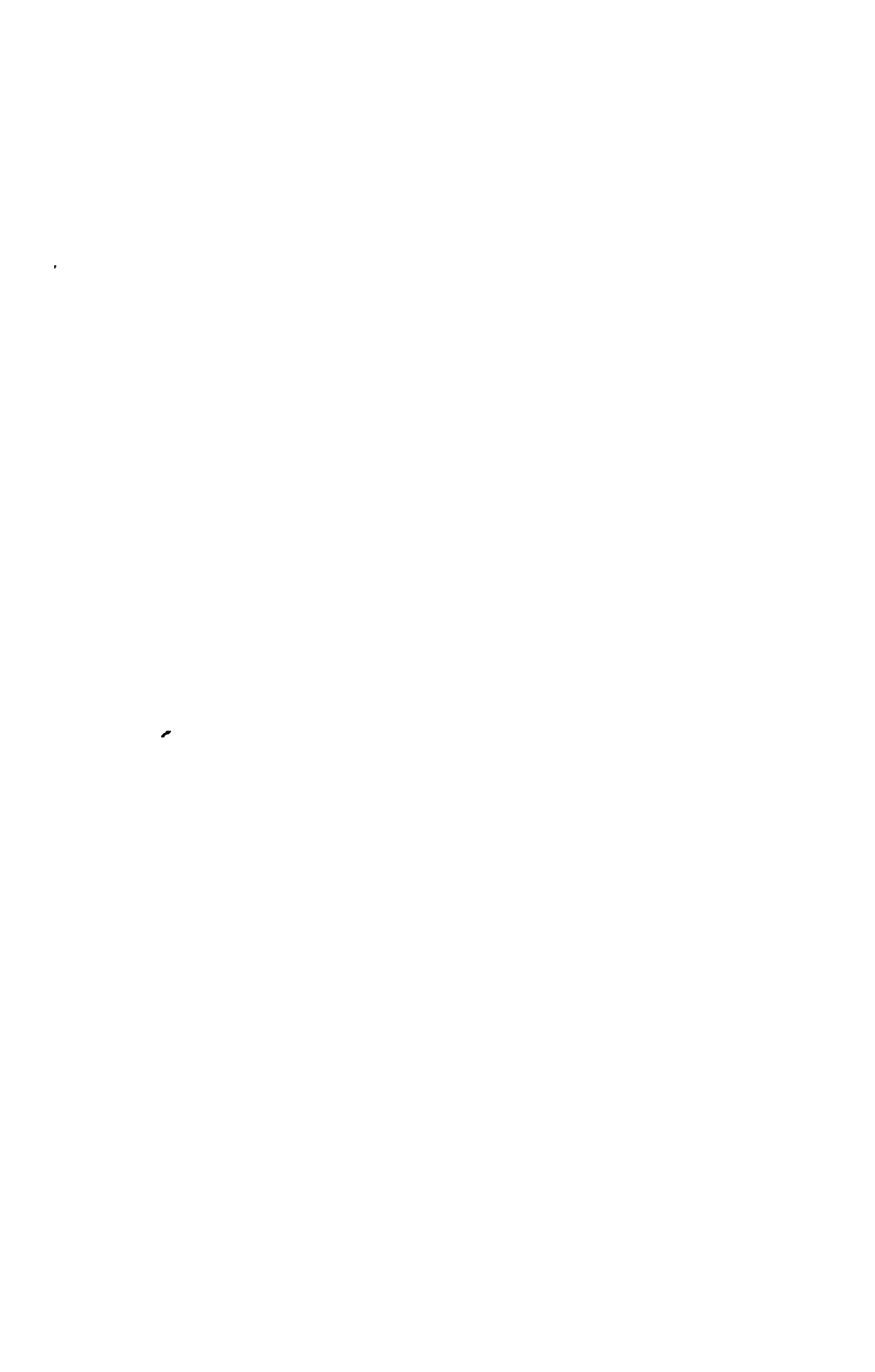
ELFTER BAND

Zweites Heft.

LEIPZIG

VERLAG VON S. HIRZEL

1889.

INHALT.

	Seite
MAXIMILIANUS LUEDECKE , De fontibus quibus usus Arrianus Anabasin composuit	1
ROBERTUS WEBER , De Dioscuridis περί τῶν παρ' Ὀμήρω νόμων libello	87
C. WACHSMUTH , Zu Cicero's Schrift de republica	197
PAULUS HARTLICH , De exhortationum a Graecis Romanisque scriptarum historia et indole	207
C. WACHSMUTH , Zu Seneca's Apocolocyntosis	337
J. H. LIPSIUS , Zu Demosthenes	351

DE
EXHORTATIONUM A GRAECIS ROMANISQUE

SCRIPTARUM

HISTORIA ET INDOLE

DISSERUIT

PAULUS HARTLICH.

Exhortationum (*Προτρεπτικῶν*) a Graecis Romanisque scriptarum historiam qui indagare vult et earum naturam atque indolem accurate exponere, non omnes tractabit veterum libros in quibus aliquo modo ad hortandum oratio spectat, sed eorum tantum rationem habebit qui arte et consilio ita confecti sunt, ut exhortationum speciem prae se ferant. Librorum enim genus apud Graecos exstitisse, cui nomen *προτρεπτικοί* inditum est, artificiose excultum multisque tractatum, hodie nemo negabit, quamquam virorum doctorum quae nunc circumferuntur de protrepticorum natura et ratione opiniones confusae fere sunt atque falsae. Itaque cum adhuc non nisi obiter a viris doctis de protrepticis dictum sit, nunc quantum fieri potest accurate de hac re quaestionem instituiam idque potissimum sequar, ut quosnam libros veteres *προτρεπτικούς* appellaverint et quas in eis res quoque modo tractaverint, demonstrarem.

Inquirenti autem in hanc rem non leves obiciuntur difficultates. Nam cum symposiorum, consolationum exemplis praestantissimis quae tradita sunt naturam et indolem harum litterarum optime cognoscere liceat, exhortationes plurimae eaeque antiquissimae temporum invidia perierunt. Quae enim nunc protreptici nomine inscripta feruntur, ea et pauca sunt et posterioribus demum saeculis scripta, velut Lesbonactis rhetoris inanes declamationes, Galeni *προτρεπτικός ἐπὶ τέχνας*, Iamblichi *προτρεπτικός εἰς φιλοσοφίαν*, Themistii orationes IX et XXIV. Accedunt hominum Christianae religionis studiosorum libri protreptici, quos minime hic curamus, inprimis

Clementis Alexandrini *προτρεπτικός*, deinde Iustini Martyris, Tatiani, aliorum quos mittimus.

Sed cum multo altius repetenda sit exhortationum historia, maxime dolendum est quod nihil nisi exigua fragmenta ex protrepticis supersunt: longe autem plurimos protrepticos non novimus nisi Laertii Diogenis mentione, qui in tabulis librorum a philosophis scriptorum titulum '*προτρεπτικός*' tam saepe affert, ut libros hoc nomine inscriptos et multos fuisse et artificiose excultos recte colligere possimus.

Res etiam impeditior fit ideo, quod si veteres non apertis verbis locum ex protreptico sumptum esse testantur, ad iudicandum difficillimum est, num quae afferunt protreptico tribuenda sint. Argumenta enim quae in his libris tractantur tam varia sunt, rationes exhortationum tam diversae inveniuntur, ut ei, qui protrepticis fragmenta assignare velit, summa sit adhibenda diligentia.

Itaque ut in tanta subsidiorum inopia veteris protreptici imaginem refingamus, una est via ea, ut omnes accurate locos examinemus, quibus veteres dilucide de protrepticis locuntur, et, si omnia vestigia persecuti singula comparaverimus et cum eis coniunxerimus, quae ex recentioris aetatis protrepticis comperta habemus, tum recentiores etiam hoc in scribendi genere veterum exempla ad imitandum sibi proposuisse et ex virorum egregiorum auctoritate pependisse apparebit deque natura atque historia horum scriptorum certius aliquid proferre licebit.

Atque proficiscendum est ab Isocratis loco qui est in orationis vel epistolae ad Demonicum missae paragrapho tertia. Sed priusquam de hoc loco dicamus, de fide quae huic orationi tribuenda sit quid sentiam exponendum videtur. Dubitaverunt enim et antiquioris et recentioris temporis viri docti, num oratio *πρὸς Δημόνικον*, quae nunc prima legitur in corpore orationum Isocratearum, ab oratore Attico clarissimo composita sit. Ac primum quae veteres grammatici opposuerunt, non magni sunt momenti. Nam quod indices illi critici omnes Isocratis *παραινέσεις* subditas esse affirmabant *διὰ τὸ*

ἀσθενὲς τῆς φράσεως (Anonym. in vita Isocr.), Isocrates ipse eorum iudicium pravum esse docuit cum παραίνεσιν πρὸς Νικοκλέα (or. II) ipse laudaret (XV, 73) et ex tertia paraenesi Νικοκλήϊ locum transferret in orationem περὶ ἀντιδόσεως (§ 253).

Harpocration (s. v. ἑπακτός) huius orationis § 23 laudat his verbis 'Ἰσοκράτης Ἀπολλωνιάτης ἐν ταῖς πρὸς Δημόνικον παραίνεσεσιν' quibus Isocratis discipulum eodem nomine e Ponto oriundum orationis auctorem significat. Fuerunt igitur qui, quod παραίνεσις Isocratis esse negabatur, ad Apolloniatem orationem referrent: viri credo magis nomine confisi quam certis argumentis nisi. Suidas quidem, qui Apolloniatae libros enumeravit, λόγον πρὸς Δημόνικον non exhibet, ineptissimeque quispiam paraenesin ad Demonicum scriptam idem esse diceret atque τὸν προτρεπτικὸν Apolloniatae quem Suidas novit: nam protrepticis opponit auctor orationem suam (§ 3). Itaque concidit hoc grammaticorum inventum.

Contra Dionysius Halic., qui e LX orationibus Isocratis nomine circumlatis, XXXV subditas esse iudicavit, hanc primam Isocrati tribuit (de Isocr. 10. Rhet. 5). Deinde Hermogenes (Rhet. gr. III, 421, 4. 430, 9), alii rhetores, grammatici, de fide huius orationis non dubitare videntur.¹⁾

Veterum igitur iudicia, ut omnino in hisce quaestionibus eorum auctoritas levis est, ambigua sunt et rem plane in dubio relinunt.

Inter eos qui his temporibus de hac re quaesiverunt, imprimis Benselerus laudandus est, qui in Jahni annal. (II, 121—133) multis argumentis orationem ab Isocrate abiudicare conabatur; et tanta fide plurimis viris doctis Benselerus disseruisse visus est, ut spuriam esse hanc orationem paene omnes sibi persuaserint.

At non sunt ea qua videntur vi et gravitate Benseleri argumenta, quod ne eos quidem fugit qui postea Benseleri de hac re sententiam professi sunt: Blassius²⁾, Lehmann de

1) Omnes locos accurate collegit Keil, anal. Isocr. 1885 p. 13 sqq.

2) Blass, Att. Bereds. II, 256 sqq.

Lehnsfeld ¹⁾, Jahr. ²⁾ Qui cum multa falso a Benselero contra orationem prolata esse cognovissent, in quaestionis tamen summa cum Benselero consentirent, orationis patronus existit Henkelius, qui in progr. Rudolphopol. graece conscripto Benselerum pedetemptim refutavit et orationem genuinam esse contendit. Etsi vero non omnia quae in suspicionem vocavit Benselerus, ab Henkelio dissoluta et explicata sunt, recte tamen Benseleri argumenta partim levia partim falsa aperuit, ut iustius ac cautius de hac oratione iudicare possimus.

Henkelium igitur et Jahrium adeant, qui quod contra Benselerum dicendum sit, scire cupiant: nos quaedam in universum proferemus a viris doctis nondum satis cognita, quae ut huius orationis formam et indolem perspiciamus et recte aestimemus respicienda esse censeo.

Atque tria sunt Benseleri argumenta, primum quod hiatus in huius orationis codd. saepius inveniatur, deinde quod loquendi usus discrepet ab Isocratis consuetudine, tum quod oratio nulla ratione disposita videatur. Ad hiatum quod attinet vanum esse Benseleri opprobrium, omnes nunc consentiunt. ³⁾ Restant duo argumenta ex quibus Blassio prius, alterum Lehmanno visum est gravissimum. Ac profecto negari non potest detractis ipsis eis, quae falso a Benselero notata sunt, esse nonnulla in sermonis usu quae offendant, eodemque modo Jahrio conamen, quo orationis certam dispositionem restituere ausus est eiectionis multis locis quos interpolatos esse sibi persuasit, parum processit. Licet igitur aliquid veri insit in his Benseleri opprobriis, nequaquam his argumentis orationem ad Demonicum Isocratis non esse evincitur. Omnino enim priusquam, quo modo sermonis usu ab aliis Isocratis orationibus haec prima differat, tam accurate examinetur et inde quae secuntur temere colligatur, quaerendum est de huius orationis natura et indole, ut quo consilio scripta sit recte intellegatur.

1) Lehmann de Lehnsfeld, de orat. ad D. Isocrati abiudicanda, Diss. Lugd. Bat. 1879.

2) Jahr, Quaest. Isocr., Diss. Hal. 1881.

3) Cf. Schneider, 'Isocr., ausgew. Red.' I p. V.

Non enim est oratio *ἐπιδεικτική*, non habemus verborum ambitus arte conditos et longe extensos, sed in epistulae speciem composita est admonitio ad virtutem vel *παραίνεσις*. Auctor enim veteris cum Demonici patre amicitiae memor adulescenti dono misit hanc paraenesin, qua eum docet quid petendum quid fugiendum, quibus hominibus familiariter utendum, quo denique modo vita instituenda sit, sive ut dicit § 12: *πειράσσομαι συντόμως ὑποθέσθαι, δι' ὧν ἂν μοι δοκεῖς ἐπιτηδευμάτων πλείστον πρὸς ἀρετὴν ἐπιδοῦναι καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἀνθρώποις εὐδοκιμῆσαι.*

Universa igitur bene vivendi doctrina summatim traditur, traditur vero a rhetore, non a philosopho, quod ei reputent, qui in hac oratione sententiarum ordinem diligenter dispositum desiderant: distinguendum enim utrum Aristotelis *Ethica* et Ciceronis de officiis libros an rhetoris ad puerum missam virtutis descriptionem legamus.

At dubitas num Isocrates, summus in rerum dispositione artifex, hanc cohortationum farraginem tam incompositam conscripserit: Lege quaeso reliquas duas Isocratis *παραίνεσεις*, videbis orationis rationem in hac atque in illis plane esse eandem. Hae tres *παραίνεσεις* omnino eundem in modum institutae ac dispositae sunt.¹⁾ In prima et altera oratione exordium excipiunt adhortationes et dehortationes (I, 13—43. II, 9—39), in tertia inter prooemium (1—13) singulasque adhortationes interposita est pars quam *βεβλώσειν* rhetores dicunt (14—47), qua regum imperium laudatur et eius, qui dicit, regnandi ius atque dignitas exponitur. Iam vero quis non videt in omnibus his admonitionibus singulas *προτροπὰς* et *ἀποτροπὰς* neque ordinatas neque inter se conexas esse? Quod nobis fortasse offensionem est, veteribus autem non fuit. Isocrates enim ipse quomodo a paraenesi differant reliquae orationes exposuit XV, 68, ubi postquam quartae et octavae orationis locos attulit, de secunda oratione haec dicit: *οὐχ*

1) Cf. de hac re O. Kohl, de Isocr. suasoriarum disposit. Pr. Cruc. 1874 p. 7.

ὁμοίως δὲ γέγραπται τοῖς ἀνεγνωσμένοις· οὔτοι μὲν γὰρ τὸ λεγόμενον ὁμολογούμενον ἀεὶ τῇ προειρημένῃ καὶ συγκεκλειμένον ἔχουσιν, ἐν δὲ τούτῳ τὸ ἄνταντιον· ἀπολύσας γὰρ ἀπὸ τοῦ προτέρου καὶ χωρὶς ὥσπερ τὰ καλούμενα κεφάλαια ποιήσας, πειρῶμαι διὰ βραχέων ἕκαστον ὧν συμβουλεύω φράζειν. Dat igitur in his praecepta velut singula capita brevi forma contracta. Iam si hanc rationem, quam suam orator ipse agnoscit, ad hanc primam orationem transferamus, quid de ea iudicandum sit apparebit. Sed unum velim animadvertas, quod in Nicocleis, cum de pietate ac fide regis ac populi agatur, non tam late praecepta patent quam in oratione Demonicea, in qua omnia vivendi praecepta comprehenduntur. Quare in or. II et III licet paulo melius cohaereant singula praecepta quam in prima: si respexeris ad res et sententias ad totam vitae artem pertinentes ratio hic atque illic plane una est eademque.¹⁾

Itaque Benselerus, Jahrius, alii, qui primam orationem Isocrati abiudicant, cum in orat. II res nihilo melius ordinatas esse cognovissent, orationem secundam interpolatam esse dixerunt; totam, opinor, subditam esse coniecissent, si Isocrates suam esse non ipse professus esset. Nituntur autem loco orationis *περὶ ἀντιδόσεως* (XV, 73), quo Isocrates partem orationis secundae (II, 14—39) recitat. Urbinas quidem codex nihil praebet nisi primum et ultimum huius partis vocabulum, Vaticanus autem et Laurentianus integram exhibentes nonnulla omittunt (Blass, *Att. Ber.* II, 249, 1; Jahr, l. c. p. 43 sqq.). Quae in his codd. desunt, viri illi docti postea appicta esse demonstrare frustra conati sunt: nam quae codices illi omittunt, ea in secundae orationis conexum optime quadrant; deinde vero, quod Vaticanus et Laurentianus quaedam praetereunt, nihil demonstrat; nam in antiquissimis libris manu scriptis locum ex orat. II repetitum omnino non exscriptum fuisse consentaneum est. Nihil autem proficit Jahrius (l. c. p. 43 sqq.) hos locos perscrutatus, ut quae offendant in eis

1) Blass, *Att. Ber.* II, 251.

inveniat. Ceterum si hos locos aliena manu insertos esse concedamus, mira quaedam et inaudita intercedit necessitudo inter hunc interpolatorem et auctorem nescio quem, qui primam orationem scripsit. Inter sententias enim primae et secundae orationi communes, quas collegit Albrechtus (in Philol. XLIII, 245), inveniuntur loci orationis secundae quos interpolatos esse dicit Jahrius. Denique, si ne his quidem argumentis quibusdam persuadetur, orationem secundam esse incorruptam, certe manent tertiae orationis *προτροπαί* quae maxime confusae sunt (Blass, *Att. Ber.* II, 253).¹⁾

Quae cum ita sint, nego eos recte argumentari qui quod res in §§ 13—44 non ex ordine dispositae sunt, orationem primam ab Isocrate abiudicant.

At dicet aliquis 'philosophi igitur diligentiam in hac paraenesi non exspectabimus, sed oratoris quae tandem est ars?' Recte obiciet, nam nisi artificium aliquod in hoc dicendi genere deprehenderetur, Isocratem illud exculturum fuisse non est credibile. Ac profecto est ars quaedam paraeneseos, sed quae sit, iam quaeritur. Isocrates ipse vero de hac re docuit in or. II, 40 sq. Exscribo verba quae ad nos attinent:

καὶ μὴ θαυμάσης, εἰ πολλὰ τῶν λεγομένων ἐστὶν, ἃ καὶ σὺ γινώσκεις, οὐδὲ γὰρ ἐμὲ τοῦτο παρέλαθεν, ἀλλ' ἠπιστάμην — — ἀλλὰ γὰρ οὐκ ἐν τοῖς λόγοις χρὴ τούτοις [τῶν ἐπιτηδευμάτων] ζητεῖν τὰς καινότητας, ἐν οἷς οὔτε παράδοξον οὔτ' ἄπιστον οὔτ' ἔξω τῶν νομιζομένων οὐδὲν ἔξεστιν εἰπεῖν, ἀλλ' ἠγεῖσθαι τοῦ-

1) Inter eos qui primam orationem Isocrati abiudicant, invenitur Bruno Keil, cuius verba sunt in Hermae vol. XXIII, 375 haec: *innere wie aussere Kritik haben die Demonicea als Fälschung erwiesen, die nicht nur im Anschluss an die erste Nicoclea, wie Albrechts Zusammenstellungen (Philol. 43, 244 ff.) zeigen, sondern auch, wie oft bemerkt, als directe Ausführung der Worte der letzteren Rede εἴ τις ἐκλέξειε τῶν παρεχόντων ποιητῶν τὰς καλουμένας γνώμας κτῆ. (§ 44) gearbeitet ist.* Nec minus confidenter Keilius omnes secundae orationis locos, qui in orat. de antid. omissi sunt, interpolatos esse dixit. Sed quam ille in §§ 16—33 dispositionem cognovisse sibi visus est, non invenitur in his paragraphis, et si inesset, Isocrates eam apertis verbis indicasset.

τον χαριέστατον, ὃς ἂν τῶν διεσπαρμένων ἐν ταῖς τῶν ἄλλων διανοίαις ἀθροῖσαι πλείστα δινηθῆι καὶ φράσαι κάλλιστα περὶ αὐτῶν.

Adde locum (XV, 68) quem supra pag. 214 laudavi, ubi Isocrates dicit sententias in paraenesi ὡς περὶ κεφάλαια conecti, dicendi formam esse τὸ διὰ βραχείων φράζειν vel συντόμως ἐποθέσθαι. Concise enim loquitur is qui praecepta dat, sententiae sunt strictissimae. Itaque figurae Gorgianae abunde adhibentur et singula membra in singulis verborum comprehensionibus accurate sibi respondent, velut II, 38. 39. Multo etiam concinniores in brevitate sententiae sunt primae orationis. Hac enim in oratione, ubi magister puero praecepta vitae tradit, verborum concinnitas et quae antithesi et parisoni efficitur aequabilitas quasi substituta est pro numerorum usu. Nam quis non intellegit, auctorem id praecipue studere, ut praecepta memoriae facile tradi possint? Quo studio perductus, ut sententiae auribus sono quasi blandiantur et mente facile percipiantur ac memoria teneantur, auctor non solum Gorgianis figuris nimis large usus, sed etiam in loquendi ratione poetas interdum secutus est et a constructione verborum Atticis probata paulo discessit. Etenim ut poeta metri vinculis a sermonis consuetudine paulo recedere cogitur, ita Isocrates libelli consilio ac ratione permotus in loquendi usu nonnulla sibi indulgit quae in orationibus suis epideicticis evitavit. Illustremus haec propositis singulis sententiis quae in prima oratione leguntur. § 18 ἐὰν ἦς φιλομαθής, ἔσει πολυμαθής. 20. τῷ μὲν τρόπῳ γίνου φιλοπροσήγορος, τῷ λόγῳ δὲ εὐπροσήγορος. 40. πειρῶ τῷ σώματι μὲν εἶναι φιλόπονος, τῇ δὲ ψυχῇ φιλόσοφος. 27. εἶναι βούλον τὰ περὶ τὴν ἐσθῆτα φιλόκαλος, ἀλλὰ μὴ καλλωπιστής· ἔστι δὲ φιλοκάλου μὲν τὸ μεγαλοπρεπές, καλλωπιστοῦ δὲ τὸ περιέρχον. Omnia haec verba φιλομαθής, πολυμαθής et similia, Benselerus notat ἅπαξ εἰρημένα. Sed quis mirabitur quod nusquam nisi hoc loco apud Isocratē inveniuntur? Ad usum suum eleganter conformata sunt. Ceterum bene animadvertas eiusmodi notiones ingeniose excogitatas a prae-

ceptore sequenti enuntiato explicari: confer §§ 15. 20. 27. 28. 31. Aequabilitatis aptaeque membrorum compositionis causa nonnullas in dicendi usu discrepantias ortas esse supra dixi; velut in his: § 13 *ἐκείνο μὲν γὰρ τῆς τῶν χρημάτων εὐπορίας σημεῖον, τοῦτο δὲ τῆς τῶν τρόπων καλοκαγαθίας τεκμήριον.* § 26 *ὁμοίως αἰσχρὸν εἶναι νόμιζε τῶν ἐχθρῶν νικᾶσθαι ταῖς κακοποιαῖς καὶ τῶν φίλων ἠττᾶσθαι ταῖς εὐεργεσίαις.* § 34 *ἡγοῦ κράτιστον εἶναι παρὰ μὲν τῶν θεῶν εὐτυχίαν, παρὰ δ' ἡμῶν αὐτῶν εὐβουλίαν.* (Cf. quae Benselerus ad has paragraphos adnotavit).

Accedunt alia. Inveniuntur enim in hac oratione non pauca praecepta quae explanantur additis sententiis vel proverbiis et apophthegmatis. Exempli causa in § 20: *τὰς ἐντεύξεις μὴ ποιῶν πυκνὰς τοῖς αὐτοῖς, μηδὲ μακρὰς περὶ τῶν αὐτῶν· πλησμονὴ γὰρ ἀπάντων.* § 25 *δοκίμαζε τοὺς φίλους ἐκ τε τῆς περὶ τὸν βίον ἀτυχίας καὶ τῆς ἐν τοῖς κινδύνοις κοινωνίας, τὸ μὲν γὰρ χρυσίον ἐν τῷ πυρὶ βασανίζομεν, τοὺς δὲ φίλους ἐν ταῖς ἀτυχεῖς διαγιγνώσκομεν.* § 29 *μηδενὶ συμφορὰν ὀνειδίσης· κοινὴ γὰρ ἡ τύχη καὶ τὸ μέλλον ἀόρατον.* Cf. §§ 27. 33. 40.

Probabile mihi videtur has gnomas rotundas et concinnas dicta esse vetusta quae Isocrates non ipse invenit sed e vulgari usu recepit. Supra enim legimus (in orat. II, 41) Isocratem in paraenesi, quod attinet ad argumentum, nihil novi proferre, sed aliorum dicta et sententias a se congeri et suaviter explicari confitetur. Quod verum esse etiam in nonnullis sententiis comprobari potest.

Confer § 16

τὰς ἡδονὰς θήρηνε τὰς μετὰ δόξης· τέρψις γὰρ σὺν τῷ καλῷ μὲν ἄριστον, ἄνευ δὲ τούτου κάκιστον.

cum Stob. fl. 9, 33

Πίττακος ἔφη· ἡδονὴ σὺν τῷ καλῷ δίκαιον.

Quid? praepositionis *σύν* usus, quo maxime offenduntur Benseler et Blass, nonne dictione ad poetarum rationem conformata excusatur?

Deinde apophthegma insigni brevitate, quod legitur in § 40:

μάλιστα τὴν σεαντοῦ φρόνησιν ἄσκει· μέγιστον ἐν ἐλαχίστῳ νοῦς ἀγαθὸς ἐν ἀνθρώπου σώματι.

confer cum Periandri decreto (Laert. D. I, 97) Περικλῆς ἐρωτηθεὶς τί μέγιστον ἐν ἐλαχίστῳ εἶπε, φρένες ἀγαθαὶ ἐν σώματι ἀνθρώπου.

Sententia quae exstat in orat. § 41 πολλοῖς γὰρ ἡ γλῶττα προτρέχει τῆς διανοίας, Pittaco datur apud Laert. Diog. I, 70 et Stob. fl. 3, 79.

§ 16. Μηδέποτε μηδὲν αἰσχρὸν ποιήσας ἔλπιζε λήσειν· καὶ γὰρ ἂν τοὺς πολλοὺς λάθῃς, σεαντῷ συνειδήσεις.

Democriti fr. 100 Mull. Μηδὲν τι μᾶλλον τοὺς ἀνθρώπους αἰδέεσθαι ἑωυτοῦ, μηδέ τι μᾶλλον ἐξεργάζεσθαι κακόν, εἰ μέλλει μηδεὶς εἰδήσειν, ἢ εἰ πάντες ἀνθρώποι.

Formam συνειδήσεις, quae offendit, Isocrates servavit nolens immutare tritum sermone proverbium.

Sic multa dicta et decreta inveniuntur quae modo septem sapientibus modo aliis philosophis tribuuntur, re autem vera ad certos auctores non possunt revocari. Quae Isocrates ea forma, qua pervulgata erant, recepit et in suum usum convertit. Quare errant qui, quod in his inveniuntur, quae ab Isocratis dicendi more discedant, orationem ab Isocrate scriptam non esse colligunt.

Accedit tertium, unde nonnulla Isocrate indigna in hac oratione orta esse puto, nempe quod depravata et interpolata ad nos pervenit. Omnibus fere gnomologiis hoc accidit, ut plane mirandum esset si hic libellus milies descriptus et in scholis a puerulis tritus, hanc corruptionis sortem effugisset. Quantum autem quae hodie legimus differant ab eis quae Isocrates scripsit, difficile est ad dicendum; fieri potest ut paulo post Isocratis mortem in scholis quaedam praecepta, quae idonea non videbantur, vel mutata vel eiecta, alia substituta sint. Ne quis tamen in emendanda hac oratione ver-

setur ea qua Jahrius ratione, qui vi ac studio dispositionem singulorum praeceptorum extricare conatus est. Medicina adhibenda est eis quae tradita sunt, in quibus perturbationes et vitia multa inveniuntur. Insignis est locus § 25, ubi verba *μη τυχῶν μὲν γὰρ οὐδὲν βλαβήσει κτέ.* ponenda sunt ante verba *περὶ τῶν ἐπιτῶν ὡς ἀπορρήτων ἀνακοινοῦ.* Vidit hoc Bergkiius, Poet. lyr. II, 126. Vitiose legitur etiam § 28. — Memorabiles sunt eae sententiae, quae plane solutae sunt ab reliquis et in quibus multa praecepta comprehenduntur, velut § 16 *τοὺς μὲν θεοὺς φοβοῦ, τοὺς δὲ γονεῖς τίμα, τοὺς δὲ φίλους ἀσχύνου, τοῖς δὲ νόμοις πείθου.* Cf. 32. His simillimae sunt αἱ ἐπο-
θήκαι τῶν ἑπτὰ σοφῶν, quas Sosiades refert apud Stob. fl. 3, 80.

Haec habui quae monerem ne quis temerarie hanc orationem Isocrati abiudicaret. Obiter tantum, ut rectius de huius orationis natura iudicari possit, sententiam meam aperui: rem secundum has rationes altius et accuratius persequendam esse aio. Argumenta vero Benseleri vide num tanti momenti sint, ut etiam nunc de huius orationis fide recte dubitare possis. Primum quidem vanum esse supra dixi, tertium reieci conlatis reliquis Isocratis admonitionibus eiusque de paraenesi praeceptis, secundum vero, quod ad sermonis vitia attinet, tam grave non est, non solum quod illa vitia omnino minora sunt, sed etiam quod ea, quae re vera inveniuntur, ex orationis quam explicavi condicione intellegi et excusari possunt.

Quare ne eae quidem offensiones, quas in prologo et epilo-
logo esse Benselerus dixit, suspicionem movebunt. Has enim orationis partes Isocratis ingenium spirare, omnes consentiunt. Sententias si spectas, quae in hac oratione proferuntur, omnia illa vivendi praecepta veterum ingenium ac vetustam disciplinam redolent. Lege quae de orationis argumento iudicaverunt Sandys et Blass (*Att. Ber.* II, 259). — Unum tantum addam. Supra pag. 215 dixi miram intercedere inter primam et alteram Isocratis orationem similitudinem. Sunt enim loci in utraque oratione qui ad verbum paene consentiant, quos Albrechtus, ut dixi, collegit (in philol. XLIII, 245). Sed etiam mirabiliora sunt quae Albrechtus compositis his locis con-

clusit: „dafs beide Reden entweder eine gemeinsame Quelle haben, oder dafs die eine Original, die andre Kopie ist. In jenem Falle müfste Isocrates, falls die erste Rede echt, zweimal einen Andren, in diesem müfste er sich selbst ausgeschrieben haben.“ Mirum sane ad exitum pervenit Albrechtus. Mitto quod eos tantum locos attulit, qui cum secunda oratione conferri possunt, cum in aliis orationibus non sint nulli: velut confer I, 8 cum X, 45; § 11 cum VI, 81. VIII, 56; § 39 cum VIII, 34. IV, 28; § 5 cum VIII, 62. XV, 217; § 38 cum III, 43. Albrechtus dicit, alteram orationem alterius esse exemplar. Quid? argumentum utriusque orationis nonne singulare est ac diversum? nonne in dictis tantum singulis certisque dicendi conspirant formulis, quibus omnino Isocrates non semel usus est? Quod autem praecepta quaedam primae et secundae orationis inveniuntur quae vel in pusillis congruunt, non miror: quae enim Isocrates in secunda oratione regi dat, redeunt in prima, si privato quoque homini conveniunt. Albrechtum offendit quod Isocrates (II, 40) aliorum sententias se ad suum usum contulisse dixit, cum, si modo prima oratio ante secundam scripta est, auctor de sententiis ab ipso antea prolatis apud auditores se excusare deberet. At hoc ipso argumento Albrechtum nunc refello. Nam cum Isocratem ἐν ὑποθήκαις aliorum dicta proferre dudum viderimus, quid mirum quod in utraque oratione praecepta inveniuntur plane eisdem verbis edicta?

Non aptum igitur est, quod Albrechtus huius orationis auctorem dicit semidoctum. Immo optimi aevi monumentum est neque ignotum Anaximeni τέχνης ἡγετορικῆς auctori (Blass, *Att. Ber.* II, 361. Jahr, l. c. p. 28). Caveamus ergo ne in posterum sive quod omnino a paraeneseos oratione abhorremus sive quod Isocratis artem et elegantiam non recte solis ex eius epideicticis orationibus aestimamus, obscuretur iudicium nostrum, ne in similem inducamur errorem, quo captus Henricus Stephanus (in diatr. Isocr.) non tantum primam, sed etiam alteram orationem Isocrati abiudicavit: ducentis enim annis et duodeviginti post a Mustoxyde in bibliothecis inventa est illa pars

orationis XV, in qua Isocrates huius orationis auctorem se esse disertis verbis testatur. —

Sed iam confirmata huius orationis fide et auctoritate redeamus ad eum locum a quo profecti sumus. In § 3 igitur et quae proxime secuntur leguntur haec: ὅσοι μὲν οὖν πρὸς τοὺς ἑαυτῶν φίλους τοὺς προτρεπτικούς λόγους συγγράφουσι, καλὸν μὲν ἔργον ἐπιχειροῦσιν, οὐ μὴν περὶ γε τὸ κράτιστον τῆς φιλοσοφίας διατρέβουσι· ὅσοι δὲ τοῖς νεωτέροις εἰσηγοῦνται μὴ δι' ὧν τὴν δεινότητα τὴν ἐν τοῖς λόγοις ἀσκήσουσιν, ἀλλ' ὅπως τὰ τῶν τρόπων ἤδη σπουδαῖοι πεφυκέναι δόξουσι, τοσοῦτω μᾶλλον ἐκείνων τοὺς ἀσκοῦντας ὠφελούσιν, ὅσου οἱ μὲν ἐπὶ λόγον μόνον παρακαλοῦσιν, οἱ δὲ τὸν τρόπον αὐτῶν ἐπανορθοῦσιν. Διόπερ ἡμεῖς οὐ παρακλήσιν εὐρόντες ἀλλὰ παραίνεσιν γράψαντες μέλλομέν σοι συμβουλεύειν, ὧν χρῆ τὸς νεωτέρους ὀρέγεσθαι καὶ τίνων ἔργων ἀπέχεσθαι καὶ ποίοις τιῶν ἀνθρώποις ὁμιλεῖν καὶ πῶς τὸν ἑαυτῶν βίον οἰκονομεῖν. Ex his verbis duo utique colliguntur: primum Isocratem τοὺς προτρεπτικούς λόγους memorare quasi notum aliquid aliisque probatum, deinde opponere eum suam ad Demonicum orationem τοῖς προτρεπτικοῖς λόγοις ut gravius opus levioribus illis. Quaeritur autem quos Isocrates dixerit illos προτρεπτικούς λόγους. Perperam O. Schneiderus, novissimus huius orationis editor, verba intellexit vertens „die (zu der wissenschaftl. Beschäftigung und damit zur Bildung) nötigen Anleitungen.“ Προτρέπειν est ‘instigare’, segnius progredientem vel subsistentem incitare. Hesych. προτρέπειν· προβιβάζειν. Per translationem προτρέπειν et προτρέπεσθαι est ‘exhortari, adhortari’. Hesych. προτρέπου· παρακάλει. Adiectivum προτρεπτικός significat id „quod ad exhortandum valens est“. Sic Aeschines (III, 542) quod praeco quondam nuntiaverat fore ut filii eorum qui pugnis fortes se praestiterint, publice usque ad pubertatem educentur, appellat κήρυγμα προτρεπτικώτατον πρὸς ἀρετήν. Cf. Aesch. I, 191.

Προτρεπτικοὶ λόγοι verba sunt aut — si verba arte sunt disposita et coniuncta — orationes quae ad exhortationem valent

vel in quibus vis hortandi inest. Has igitur orationes qui ad suos mittunt, secundum Isocratem pulchrae quidem rei student, neque vero quod summum est philosophiae secuntur. Atque τὸ κράτιστον τῆς φιλοσοφίας Isocrati videtur esse eloquentiae studium eaque dicendi facultas qua quis hominum animos et mores excolere atque confirmare possit. Ei vero qui τοὺς προτρεπτικούς λόγους conscribunt, cum ad dicendi tantum vim et exercitationem discipulos adhortentur (cf. § 4 οἱ μὲν ἐπὶ λόγον μόνον παρακαλοῦσι et δι' ὧν τὴν δεινότητα τὴν ἐν τοῖς λόγοις ἀσκήσουσιν) ingenii conformationem neglegunt. Haec facile intelleguntur. Difficiliora sunt quae secuntur: διόπερ ἡμεῖς οὐ παράκλησιν εὐρόντες ἀλλὰ παραίνεσιν γράψαντες μέλλομέν σοι συμβουλευεῖν κτέ.

Schneiderus quidem graviter opposita dicit participia εὐρόντες-γράψαντες, prius explicat „gesucht, mühsam ausstudiert“, γράψαντες „rasch hingeworfen“. Recte interpretari Schneiderum nequaquam concedo.¹⁾ Contraria sunt hoc loco inter se verba παράκλησις et παραίνεσις; orationem enim ad Demonicum παραίνεσιν dicit, παρακλήσεις vero vocat τοὺς προτρεπτικούς λόγους. παράκλησιν hic pro προτροπῆς notionem accipiendam esse sponte apparet testaturque Harpocration hunc locum respiciens ‘παράκλησις ἀντὶ τοῦ προτροπῆ’. Ac saepius παρακαλεῖν et προτρέπειν coniunguntur ab Isocrate, cf. III, 12. 43. IX, 77. XV, 84. 85. Παραίνεσις non est exhortatio, sed ut Senecae verbo utar (ep. 95, 65) praeeptio. In paraenesi dantur ὑποθήκαι ὡς χρηὴ ζῆν (Isocr. or. II, 3); orator in ea non adhortatur, sed monet, suadet, praecipit. Itaque paraenesis propius attinet ad γένος συμβουλευτικόν, ut recte statuit Ammonius de diff. verb. 132: παραίνεσις ἐστὶ συμβουλή ἀντιθέρησιν οὐκ ἐπιδεχομένη διὰ τὸ ἐξ αὐτῆς λεγόμενον πάντως ὁμολογεῖσθαι ἀγαθόν, ὡς εἴ τις παραίνεσει σωφρονεῖν, ὅπερ ἐστὶν ὠμολογημένον ἀγαθόν.

Contra in protreptico orator mere exhortatur. Sed quamnam ad rem? Dubium esse non potest, eae orationes quas

1) Vide Volkmann, *Rh. d. Gr. u. R.*² p. 337 adn.

protrepticas novit Isocrates, quin fuerint *παρακλήσεις πρὸς τὴν ῥητορικὴν τέχνην*. Aliter enim verba — *δι' ὧν τὴν δεινότητα τὴν ἐν τοῖς λόγοις ἀσκήσουσιν* et — *ἐπὶ λόγον μόνον παρακαλοῦσι* — explicari non possunt.¹⁾ Isocrates igitur in § 5 haec dicere voluit: „itaque ego non adhortationem ad eloquentiae studium excogitavi (*παρακλήσιν*), sed paraenesin scripsi, ut tibi quae a puero facienda fugiendaque sint praecipiam.“

Ex Isocratis loco intellegitur eo tempore circumlatas esse protrepticas orationes a magistris ad discipulos habitas, quibus adulescentes ut in dicendi arte studium collocarent, arte et ratione confirmati sunt. Quod orationum genus, etsi exemplum non superest, e *sophistarum* tamen genere ortum esse pro certo affirmamus. Quamvis enim varia fuerint *sophistarum* studia, quamvis multiplex eorum doctrina: in hac tamen re omnes consentiunt, ut eis qui eruditionis participes fieri vellent, comparandam dicerent facultatem callide disserendi et virtutem ad persuadendum accommodatam. Haec enim est ista *δεινότης ἢ ἐν τοῖς λόγοις*, quam Isocrates hoc loco dicit et quam suis pollicetur Protagoras (Plat. Prot. 318°); in dicendi exercitatione nititur quasi fundamento *ἢ παιδεία*, ad quam *sophistae* adducere student discipulos. Hanc igitur artem colendam cum primo loco *sophistae* discipulis commendarent, fiebat ut, priusquam interiorem traderent disciplinam, in scholis verba facerent de comparanda dicendi facultate eiusque ad ingenia conformanda et mentes exacuendas vi atque utilitate. Has vero orationes, quibus auspicati sunt disciplinam suam *sophistae*, protrepticas fuisse, Isocrati facile credimus. Adhaeret enim *sophistis* studium comparandi admiratores ac sectatores. Itaque eae orationes, et quibus demonstrabant, quam rectam ad virtutem et *παιδείαν* viam cognovissent et quibus auditores, ut hanc virtutis viam ingrederentur eorumque disciplinae se committerent exhortan-

1) Neglexit hoc Bergkiius, qui Aristotelis protrepticum ab Isocrate significari coniecit (Lg. IV p. 365): Sed obstant huic sententiae etiam alia quae de protrepticis effici possunt.

tur, omnes fuerunt natura *προτρεπτικοὶ λόγοι*, et, cum omnis *παιδείας* initium dicerent facundiam quandam et orationis sollertiam, ad discipulos et habuerunt et scripserunt *προτρεπτικούς πρὸς τὴν ῥητορικὴν τέχνην*. In his orationibus, sicuti res ipsa tulit, sophistae quam maxime dicendi genere eleganti conditoque suavitate atque omnibus sermonis artificiiis usi sunt, quibus audientium animos permulcere eosque ad se adlicere possent.

Iam vero recte ad sophistas exhortationum initia referri, testis gravissimus est Plato, qui in Euthydemo dialogo sophistarum *προτρεπτικούς* perstrinxit. Producit enim Euthydemum et Dionysodorum, fratres sophistas, qui celerrime atque optime virtutem se docere dicunt (273^d). Quos Socrates, cum quaerenti respondissent se virtutem etiam eis tradere discipulis, quibus eam doceri posse nondum persuasum esset, maxime idoneos esse ratus qui ad sapientiae ac virtutis studium adhortarentur (274^e), rogat ut exemplum huius artis praebeant et Cliniae adulescenti persuadeant *ὡς χρὴ φιλοσοφεῖν καὶ ἀρετῆς ἐπιμελεῖσθαι* (275). Mox autem cum sophistae meris nugis et versutiis adulescentem perturbassent, Socrates eos ioca agere opinatus, ipse ex tempore specimen dare conatus est, qualem sibi finxerit *τὴν προτρεπτικὴν σοφίαν* (278^d). — Hoc loco omnia demonstrant, Socratem non esse versatum in protreptici arte exercenda, sed peritos eius esse sophistas. Nam ut ad rem insuetam adgreditur his verbis: *τολήμῳ αὐτοσχεδιάσαι ἐναντίον ὑμῶν* (278^d) et *τὸ μὲν ἐμὸν παράδειγμα οἷον ἐπιθυμῶ τῶν προτρεπτικῶν λόγων εἶναι τοιοῦτον, ἰδιωτικὸν ἴσως καὶ μόλις διὰ μακρῶν λεγόμενον* (282^d). De Platonis protreptico infra dicam. Nunc satis est statuisset sophistas sibi adrogasse *τὴν προτρεπτικὴν σοφίαν*, id est docendi quandam artem, qua audientibus scientiam seu virtutem utique comparandam esse persuadetur simulque ad earum curam studiumque incitatur. Quod autem supra ex Isocratis loco collegimus, sophistarum *προτρεπτικούς λόγους* id potissimum spectasse ut discipulorum ingenia ad disserendum apta fierent,

probatur Euthydemii et Dionysodori cum adolescente colloquio. Nam etsi sophistarum exhortandi artem Plato festive exposuit, hoc certe credimus, sophistas dialecticis captionibus dictisque argutis admirationem discipulis inicere studuisse.

Sed ut omnino sophistarum virtutis et litterarum laus brevi tempore imminuta est, sic exhortationum quoque genus paulo post depravatum esse videmus. Ex Euthydemii enim fine videmus Athenis eo tempore cives probos incertos fuisse, quibus magistris filios traderent instituendos: qui cum rhetorum et sophistarum nugas viderent, homines simplices non potuerunt haec studia non despiciere totamque aspernari philosophiam. Omne enim litterarum studium et verum discendi ac sciendi desiderium sublatum videbatur funditusque eversum, cum cognitio posita esset in verborum contentione et simulata sapientia (Bonitz, *Plat. Stud.*, p. 122). Quare eorum qui sinceræ veritatis studiosi erant, si confundi nollent cum illis, magnopere interfuit abiectis et depulsis a se sophistarum artibus monstrare hominibus diversissima esse illorum studia a suis. Quod Isocratem fecisse videmus cum multis locis tum in or. XIII *κατὰ τῶν σοφιστῶν*. Sed cum ne hic quidem, quae sit verae philosophiae vis ac natura perspexisset, utpote qui ipse homines ad scientiam pervenire posse negaret et in arte oratoria omnem ingenii cultum et doctrinam inesse putaret, hac in oratione Platonis verae philosophiae studia cum sophistarum arte confudit eiusque dialogos mentis tantum exercitationes esse iudicavit, quibus ingenium quidem acuat, ad vitam autem οὐδ' ἂν ἐλάχιστον μέρος ἀπολαύσομεν (XIII, 11). Plato igitur in Euthydemo cum philosophiae patronus existeret, et philosophos non veros nec genuinos esse sophistas demonstrare et Isocrati philosophiae obtrectatori respondere debuit. Qua arte utrumque coniunxerit Plato, exposuit Reinhardtus, de Isocr. aemulis p. 30 sqq.

Caput autem eorum philosophorum, quorum specimen Plato Euthydemii et Dionysodori personis depingere videtur, Athenis eo tempore fuit Antisthenes Cynicus, qui (ἀπὸ ἐπητόρων φιλόσοφος, Suid.) primus artem sophistarum cum

philosophandi ratione coniunxit. Quanta Antisthenes tum apud homines auctoritate fuerit, non minimum ex eo cognoscitur, quod Plato eius doctrinam in libris suis saepissime impugnare ac refellere studet. Et ne in Euthydemo quidem, ubi Plato philosophiam vere Socraticam simulatae sophistarum sapientiae opposuit, cum fatuis istis dialecticis tantum egit — indigni enim erant, qui a Platone refellerentur — immo id est eius consilium ut Antisthenis disciplinam ad iuventutem educandam minime aptam esse ostendat (Bonitz, *Plat. Stud.* p. 130. Duemmler, *Antisth.* p. 59). Fuisse autem Antisthenem inter eos, qui τὴν προτρεπτικὴν σοφίαν sibi sumpserunt, optime cognoscitur ea re, quod auctor est operis exhortatorii, in libros tres digesti, quod a Laertio Diogene VI, 16 affertur hoc titulo: *περὶ δικαιοσύνης καὶ ἀνδρείας προτρεπτικός πρῶτος, δεύτερος, τρίτος, περὶ Θεόγνιδος δ' ε'.*

Index libri num recte se habeat, multi dubitaverunt. Winckelmannus ¹⁾ Ambrosio antecedente delet verba *περὶ δικαιοσύνης καὶ ἀνδρείας*, Adolphus Mueller ²⁾ verbum *προτρεπτικός* grammaticorum additamentum esse censet, Hirzelius ³⁾ post *ἀνδρείας* interpungens, titulo *περὶ δικ. κ. ἀνδ.* singularem librum significari dicit. Ego nihil mutaverim. Verum quidem est quod Hirzelius (l. c.) dixit, nihil amplius addi solere ad titulum *προτρεπτικός*: sed non est quod traditum perditum libri indicem ad arbitrium mutemus. Insuper ne cum Hirzelio distrahamus inscriptiones, primum impedit quod in catalogo aliae exstant simillimae, velut *περὶ παιδοποιΐας ἢ περὶ γάμου ἔρωτικός, περὶ τῶν σοφιστῶν φυσιογνωμονικός, περὶ νίκης οἰκονομικός*, deinde quod singulares libros *περὶ δικαιοσύνης καὶ ἀνδρείας* Antisthenem composuisse vix est credibile, cum in tabula legantur tituli *περὶ ἀνδρείας, περὶ νόμου ἢ περὶ καλοῦ καὶ δικαίου*.

Non minus difficilis est altera quaestio, quid significet titulus *περὶ Θεόγνιδος δ' ε'.* Coniecit Nietzsche ⁴⁾ pro *περὶ*

1) *Antisth. fragm. coll.* Winckelmann, 1842.

2) Mueller, *de Antisth. Cyn. vit. et script. Progr.* 1860.

3) *Hermes* X, 72, 1.

4) in *Mus. Rhen.* XXII p. 195.

Θεόγν. subaudiendum esse *περὶ φρονήσεως καὶ σωφροσύνης*, quarum virtutum praeco Theognis est: habes quattuor fontes honestatis, de quibus Antisthenes in protreptico apte disserere potuit. Sed neutiquam verba quae tradita sunt *περὶ Θεόγν.* Nietzsche hic ratione explicavit. Quod de Theognide Antisthenes scripsit, non pertinet ad protrepticum, in quo Antisthenem Gorgiana dicendi ratione usum esse testis est Laertius Diogenes VI, 1, 1. Veri autem est simile Antisthenem Theognidi interpretando operam navasse eiusque libello quasi enchiridio usum *τὰς ὑποθήκας παραινετικὰς* (cf. Isocr. II, 43) explicasse, poetam modo laudantem modo corrigentem, quos commentarios in bibliothecis grammatici coniunxerunt cum opere exhortatorio, quem ad modum in Isocratis Nicoele (or. III) protrepticam orationem ¹⁾ secuntur *ὑποθήκαι* et in Iamblichi protreptico adiungitur (a cap. XX) *ἡ διὰ τῶν ὑποθηκῶν προτροπή*, ut denique omnino artissime coniuncti sunt *ὁ ὑποθετικὸς* et *ὁ προτρεπτικὸς λόγος* (Stob. Ecl. II 52 p. 44).

Haec sufficiant de titulo. Quae autem libri indoles fuerit, quas res et quo modo Antisthenes exposuerit, ne coniectura quidem assequi possumus. Gorgiana oratio in hoc opere notabatur, ut dixi. His convenit quod a grammaticis in protreptico singulae voces observabantur, quibus Antisthenes peculiari sensu usus est. Narrant Pollux (VI, 16, 98. X, 19, 68), scholiasta Apoll. Rhod. (II, 569) alii, Antisthenem de poculorum genere, cui nomen fuit *βομβυλιός*, verba fecisse, quod vas liquorem ex angusto ore guttatim emittit. Isocrates in Hel. laud. 12 sophisticis obiciens quod res exiguas vilesque propterea ad laudandum sibi sumerent, quod aemulos ea in re non haberent, haec dicit: *τῶν μὲν γὰρ τοὺς βομβυλιοὺς καὶ τοὺς ἄλας καὶ τὰ τοιαῦτα βουληθέντων ἐπαινεῖν οὐδεὶς πώποτε λόγων ἠπόρησεν, οἱ δὲ τῶν ὁμολογουμένων ἀγαθῶν ἢ καλῶν ἢ τῶν διαφερόντων ἐπ' ἀρετῇ λέγειν ἐπιχειροῦσάντες πολὺ καταδέεστερον τῶν ὑπαρχόντων ἀπαντες εἰρήκασιν.* Antisthenem perstringi ab Isocrate nemo non videt. Cur autem

1) Volkmann, *Rh. d. Gr. u. R.* ² p. 337.

hoc poculum laudaverit Antisthenes, ex Athenaei loco XI, 784^d quem recte huc rettulit Winckelmannus, colligitur: βομβυλιός. *Θηρίκλειον Ῥοδιακόν, οὗ περὶ τῆς ἰδέας Σωκράτης φησὶν· οἱ μὲν ἐκ φιάλης πίνοντες ὅσον θέλουσι τάχιστ' ἀπαλλαγῆσονται, οἱ δὲ ἐκ βομβυλιῦ κατὰ μικρὸν στάζοντες.* Iam si recte hic locus Antisthenis protreptico datur, duo statim secuntur: primum Antisthenem Socratis discipulum fuisse eum protrepticum scriberet, quod scitu perdignum, quoniam a sophistis protreptici orti sunt et sophistarum dicendi usum in protreptico Antisthenis inventum esse diximus. Deinde vero, cum Socrates loquens eo loco inducatur, comprobatur quod e Laertii verbis VI, 1 efficitur, exhortationes scilicet fuisse dialogos, sicuti alii Antisthenis libri teste Laertio II, 54. III, 35. Quodsi τὸ ῥητορικὸν εἶδος cum in omnibus dialogis tum in protreptico insigne fuit (L. D. VI, 1), vividum conloquentium sermonem institutum esse vix credibile est. Sed dialogi forma usus est Antisthenes, quod Socratis vestigia pressit: sophistarum vero *προτρεπτικοί* cam non habebant. Ceterum memorabile est, quod in Euthydemo Socrates sophistas invitat, ut in protreptico — *εἰ μὴ διαφέρει* (275^b) — dialogo utantur, 'quod eo adolescens magis assuetus sit'.

Nihil amplius de Antisthenis protreptico statui potest; quae enim viri docti occasione data de huius libri argumento coniectaverunt¹⁾, inutilia sunt quod certis argumentis carent.

Alius Socratis discipulus Aristippus Cyrenaeus, voluptariae sectae auctor, qui priusquam in Socratis disciplinam se dedit, ipse sophistarum artes factitaverat, *προτρεπτικόν* scripsit Sotione et Panaetio testibus apud Laert. Diog. II, 85. De eius libris nihil compertum habemus ac ne tituli quidem librorum Aristippeorum, qui apud Laertium Diog. II, 83 sqq. sunt, satis constant. Aristippi enim volumina duabus enumerantur tabulis, quarum prior continet duo opera: historiae Libyae libr. III et volumen XXV dialogorum, quorum indices nominantur. Altera tabula a Sotione et Panaetio probata, XII titulos

1) Cf. Usener, quaest. Anax. p. 10; E. Weber, Stud. Lipsiens. X. p. 200.

continens, VII tantum profert eosdem atque prior tabula. Restant igitur indices quinque in Sotionis et Panaetii tabula, qui in priore non inveniuntur: *περὶ παιδείας, περὶ ἀρετῆς, προτρεπτικός*, — qui primo loco in tabula nominantur —, et duo extremo loco positi: *πρὸς Σωκράτην, περὶ τύχης*. Fieri igitur potest ut quinque hi libri, quos Sot. et Pan. afferunt, lateant in reliquis librorum titulis a Laertio laudatis. Sed cum ne prior quidem tabula integra sit, laudante Diog. VIII, 1, 9 Aristippi librum *περὶ φυσιολογιῶν*, qui deest in tabula, praestat conicere quinque illos libros in priore tabula errore omissos esse, quod eo facilius fieri potuit, si hos libros non dialogi forma compositos ob eamque rem in dialogorum volumine non comprehensos fuisse suspicamur. Probabile mihi hoc videtur, quod horum librorum inscriptiones ab reliquis differunt, et in protreptico quidem oratoria dicendi forma ad argumentum accommodatior est.

Antisthenes igitur et Aristippus philosophi, qui sophistarum alumni eorumque studiis nutriti postea in Socratis disciplinam transierant, protrepticos a sophistis ad philosophos transtulerunt.

Nec mirandum hos viros Socratis discipulos factos exhortandi morem non abiecissee. Socrates enim ipse erat *φιλόσοφος προτρεπτικώτατος* solebatque dicere (Cic. de or. I, 46) perfectum sibi opus esse, si quis satis esset concitatus cohortatione sua ad studium cognoscendae perspiciendaeque virtutis. Hoc autem ipsum Socrati exprobraverunt. Socratis enim mos adulescentes ad virtutem adhortandi, cum quae facerent, perversa, quae scirent, falsa esse demonstraret, multos ad errorem perduxisse videtur, quasi Socrates adhortari ad virtutem tantum, adducere non posset. Haec iudicia post Socratis mortem audita esse, e Xenophontis cognoscitur verbis Mem. I, 4, 1: *εἰ δέ τινες Σωκράτην νομίζουσι, ὡς ἔνιοι γράφουσὶ τε καὶ λέγουσι περὶ αὐτοῦ τεκμαιρόμενοι, προτρέψασθαι μὲν ἀνθρώπους ἐπ' ἀρετὴν κράτιστον γεγονέναι, προαγαγεῖν δ' ἐπ' αὐτὴν οὐκ ἰκανὸν, σκεψάμενοι κτέ.* Acerrime autem ob hanc rem Socratem vituperavit Clitophon in dialogo, qui inscribitur *Κλειτοφῶν*,

quem Platoni subditum esse nunc omnes consentiunt. Meum non est hoc loco de huius dialogi tempore et auctore virorum doctorum opiniones diversissimas retractare ¹⁾: hoc tamen Xenophontis quem exscripsi locus docet, ea quae a Clitophonte contra Socratem proferuntur, manasse ex illius aetatis de philosophia Socratica iudiciis et aestimatione. Etenim Socratis illa ratio quae quaerendo et dubitando et definiendo paene acquievit, a Platone accepta et in scriptis eius ad artem reducta, etsi apud homines mirum in modum facultatem recte et strenue cogitandi excitare et veritatis studium augere poterat, iis tamen satisfacere nequivit, qui philosophiam non philosophandi causa tractabant, sed praecepta ex ea requirebant, quibus vitae usum confirmarent. Quod maxime patres, qui filios philosophis erudiendos committebant, a magistris postulasse manifestum est. Haec desiderabant simplices homines in Socratis et Platonis disciplina. Quae igitur Socrates dicere soleat: frustra homines divitias appetere, si mentem colere neglegerent; homines grammaticae, musicae, gymnasticae artis studio non reddi meliores; peccari ab omnibus ignorantia boni et mali; eum, qui rebus uti nesciret, eis melius omnino carere; vita igitur qui nesciret uti, melius non vivere —: de his Clitophon (408^b) ait: *τούτοις δὲ τοῖς λόγοις καὶ ἑτέροις τοιούτοις παμπόλλοις καὶ παγκάλως λεγομένοις, ὡς διδασκὸν ἀρετῆ καὶ πάντων ἑαυτοῦ δεῖ μάλιστα ἐπιμελεῖσθαι, σχεδὸν οὔτ' ἀντεῖπον πώποτε οὔτ' οἶμαι μήποθ' ὕστερον ἀντεῖπω· προ-
 τρεπτικωτάτους τε γὰρ ἤγοῦμαι καὶ ὠφελιμωτάτους, καὶ ἀτεχνῶς ὥσπερ καθεύδοντας ἐπεγείρειν ἡμᾶς. Sed quid deinde? Quae est illa ars, qua virtus nobis contingit? *Ἰσχυροσύνη* inquit Socratici, sed hanc ipsam modo explicant *τὸ συμφέρον*, modo *τὸ δέον*, modo *τὸ ὠφέλιμον*, alii aliter. Ultimum, inquit Clitophon, se refugium Socratem ipsum adiisse et cum ne is quidem concisum atque distinctum responsum dare aut voluerit aut potuerit, desperantem iam de Socratis*

1) Steinhart, *Plat. W.* VII, 1 p. 47—62. K. F. Hermann, *Gesch. u. Syst. d. plat. Philos.* p. 426. Susemihl, *Uebers. d. plat. W.* V, 507—529. Kunert, quae inter Clitoph. et Plat. remp. interc. necess. Diss. 1881.

eiusque amicis ad Thrasymachi castra transiturum, nisi vellet ἤδη παύσασθαι τῶν λόγων τῶν προτρεπτικῶν. Finem denique facit his verbis: μὴ μὲν γὰρ προτετραμμένῳ σε ἄνθρωπῳ, ὃ Σώκρατες, ἄξιον εἶναι τοῦ παντὸς φήσω, προτετραμμένῳ δὲ σχεδὸν καὶ ἐμπόδιον τοῦ πρὸς τέλος ἀρετῆς ἐλθόντα εὐδαίμονα γενέσθαι. — Negari non potest Xenophontem librum simili consilio conscriptum significasse, cum illud ipsum opprobrium quod Xenophon commemorat, Clitophontis auctor diligenter persecutus sit. Neque tamen Kunerto (l. c. p. 14) adstipulor, qui et Xenophontis locum quem laudavi ad Clitophontem pertinere contendit et hunc dialogum ante editum Xenophontis librum conscriptum esse collegit.

Primum enim vide quam perversam sibi finxerit dialogi auctor imaginem rationis qua ductus Socrates in exhortando fuerit. Nunquam Socrates morum censor castigatque ea gravitate et severitate usus est ut ὡσπερ ἐπὶ μηχανῆς τραγικῆς θεὸς declamaret ποῖ φέρεσθε, ὦ ἄνθρωποι; κτέ. (Clitoph. 407^b). Deinde Hirzelio adsentior, qui Clitophontis auctorem dicit (p. 77) Socrateam exhortandi artem talem finxisse qualem in aliorum protrepticis invenerat. Aliae enim sunt sophistarum et qui eos imitati sunt, Antisthenis, Aristippi exhortationes, aliae Socratis. Falso Clitopho Socrati tribuit orationes exhortatorias eo nomine ad pueros erudiendos habitas; nam etsi Socrates summopere animos hominum προτρεπτικῶς commovit, nunquam tamen eius sermones neque apud Xenophontem neque apud Platonem nominantur προτρεπτικοί. Plato igitur in Euthydemo, ubi protreptici exemplum Socratem facit proferentem, rem Socrati insuetam arguit, Clitophontis contra auctor Socratis disserendi rationem semper significat vocabulis προτρέπειν, προτροπή, προτρεπτικοὶ λόγοι.

Itaque Clitophon dialogus Xenophontis aetate nequaquam scriptus erat, cuius etiam opprobriis Xenophon multo acrius et accommodatius respondisset, si eum cognovisset. Immo alia secuntur Xenophon, alia Clitophon: Xenophon quidem, qui philosophiae studium ad recte agendi magis quam ad cognoscendi rationem referri vult, id potissimum curat, ut magi-

strum suum ad artem bene vivendi magnopere profuisse demonstrat, Clitophon vero Socrati obiecit, quod concitare quidem ad studium cognoscendae virtutis non desiisset, doctrinam autem ratione et praeceptis bene exstructam proponere nequisset. Itaque Clitophon contra Socratem virtutis praedicatorum nitens, quam diversa ac discrepantia Socratis et Socraticorum de doctrina et praeceptis iudicia circumferantur ostendit; Xenophon quam plurima affert exempla, quibus adulescentes a Socrate ad virtutem adductos esse comprobet. Habemus autem exemplum protreptici Socratici apud Xenophontem in Mem. IV, 2 ubi Euthydemum adolescentem ingenii sui nimium amatorem, qui rei publicae gubernandae se dare vult, quae et quanta haec ars sit docet eoque modo quam multa etiam adulescenti ad discendum et cognoscendum reliqua sint, si ea dignus esse velit, ostendit.

Inter protrepticum vero, quem Clitophon Socrati tribuit et eum quem Plato Socratem facit loquentem in Euthydemo, certa quaedam intercedit necessitudo. In utroque enim Socrates demonstrat bonum non esse quo qui possideat uti nesciat (Clitoph. 408 Euthyd. 280 sqq. 289). Deinde quod in Clitophonte (409) Socratis discipuli iustitiae vel artis politicae opus definire nesciunt, hoc pertinet ad ea quae Socrates cum Clinia in Euthydemo (289. 290) disputavit. Recte igitur colliges eum, qui Clitophontem scripsit, Socratis protrepticum quem Plato finxit spectasse. — Ceterum a posterioris aetatis scriptoribus Socratis oratio, quae proponitur in Clitoph. 407^b, genuinus et sincerus putabatur Socratis protrepticus. Itaque multi philosophi haec Socratis verba exhortationibus suis inseruerunt, de quibus locis infra dicemus. Verba quidem *ποὶ φέρουσιν κτέ.* legimus apud Pseudoplut. de libr. educ. 7; Dionem Chrys. XIII, 425 R; Epictet. III, 22, 23; Themist. XXIV, 320d; Lucian. Cyn. 18. —

Protreptici igitur ex orbe sophistarum suscepti cum non abhorrerent a Socratis more, permanserunt apud Socraticos. Quibus exhortationibus cum omnes homines, et divites et pauperes, nobiles et ignobiles, ad scientiae virtutisque studium

invitarentur, orationem acutis conclusionibus, crebris proverbiiis, commodis comparationibus exornatam et expolitam fuisse consentaneum est. Velut Antisthenes, quo modo in exhortationibus oratione imaginibus distincta usus sit, ex Laertii loco discimus (VI, 1, 11), ubi notiones ex arte gladiatoria et militari depromptae notandae sunt: (Ἀντισθ. ἔφη) αὐτάρχη δὲ τὴν ἀρετὴν πρὸς εὐδαιμονίαν, μηδενὸς προσδεομένην ὅτι μὴ Σωκρατικῆς ἰσχύος. (12) ἀναφαίρετον ὄπλον ἢ ἀρετὴ. (13) τεῖχος ἀσφαλέστατον φρόνησιν κτέ. Maxime autem hominum admirationem excitavit prompta et arguta disputanti ars quae a sophistis inventa et a Megaricis atque Cynicis exulta est. Omnia illa orationis artificia: ambiguitates, captiones dialecticas, aenigmata, παράδοξα adhibuerunt in adhortationibus, si quidem recte de Platonis Euthydemo iudicamus. Itaque cum magis magisque sophistae in captiones se induerent spinasque vellent in orationibus quibus ad virtutem incitare debebant, Plato non solum pestiferam esse cognovit vim huius artis ad educandos pueros, sed philosophiae etiam nomen et apud homines auctoritatem periclitari intellexit. Philosophiae igitur dignitatem et veritatem Plato in Euthydemo a mendaci scientiae specie simulataque doctrina eo modo vindicavit, ut iuxta sophistarum nugas ineptiasque posuerit sinceræ Socratis disciplinae exemplum, quod ratione sua et strenuo sententiarum ordine mire discrepat ab illorum quam venditant exhortandi arte. Atque haec fere sunt quae Plato in protreptico (278°—282^d. 288^d sq.) persecutus est:

Omnes beati esse cupimus. Beati autem sumus si multa bona possidemus. Bona deinde dicimus: divitias, valetudinem, pulchritudinem, nobilitatem, potentiam, honorem, prudentiam, iustitiam, fortitudinem, sapientiam. Iam vero e bonis tum demum felicitatem hauriemus, si bonis utemur, et recte quidem si utemur; nam si abutemur, magis damno sunt quam si eis carebimus. Recte autem rebus uti cum scientia doceat, efficitur, ut ex bonis non nisi scientia et prudentia praediti utilitatem capiamus. Itaque omnia quae supra memorabantur bona tum demum vere sunt bona, si quis eis utatur

prudenter. Nulla igitur neque bona nec mala exstant nisi unum bonum φρόνησις et unum malum ἀμαθία. Sapientiam doceri posse Clinias Socrati concedit quasi notum. Ergo, concludit Socrates, cum sapientiam doceri posse dicas eamque solam homines beatos efficere scias, potesne quidquam antiquius habere quam ut philosopheris?

Hoc loco Socrates ad sophistas versus (282^d) τὸ μὲν ἐμόν, inquit, παράδειγμα, ὃ Διονυσόδωρ³ε τε παῖ Εὐθύδημε, οἷων ἐπιθυμῶ τῶν προτρεπτικῶν λόγων εἶναι, τοιοῦτον, ἰδιωτικὸν ἴσως καὶ μόλις διὰ μακρῶν λεγόμενον· σφῆν δὲ ὁπότερος βούλεται, ταῦτὸν τοῦτο τέχνην πράττων ἐπιδειξάτω ἡμῖν. Sed frustra hos admonet ut iam pergere velint, demonstrantes, utrum tota scientia paranda an intra definitos scientiae cuiusdam fines felicitas inveniri possit. Quibus cum etiam tum iocari placuerit, ipse pergit (288^d) quaerens cum Clinia quae sit summa scientia:

ea nempe, in qua συμπέπτωκεν ἅμα τό τε ποιεῖν καὶ τὸ ἐπίστασθαι χρῆσθαι τούτῳ, ὃ ἂν ποιῆ (289^b). Talis autem neque est ἡ λογοποιικὴ τέχνη neque ἡ στρατηρικὴ. Hic Socrates sermonis finem faciens Critoni refert, tandem sibi et Cliniae τὴν βασιλικὴν τέχνην summam artem visam esse, sed ne sic quidem omnem dubitationem sublatam fuisse.

Si quaerimus quae sit in his verbis vis et quo iure Plato hanc disputationem προτρεπτικὸν λόγον nominaverit, haec statuenda esse existimo.

Socrates a sententia omnibus probata et concessa profectus adolescentem per seriem conclusionum via et arte eo deducit ut concedat: philosophandum eis est, qui beati esse volunt. Deinde in altera parte quanta sit scientia quam philosophando paramus, magna cum arte adumbrando rei speciem ac formam significavit. Duas igitur res Plato ad exhortandum maxime idoneas iudicavit: primum ut naturae quaedam lege homines ad philosophiae studium se conferre adolescenti persuaderetur: nam philosophando eam sibi scientiam homines parant quae ad virtutem et felicitatem necessaria est.

Deinde ut adulescens notione animi praesentiret huius scientiae amplitudinem et praestantiam: quare Plato eam non definivit, sed definiendam permisit Cliniae, cuius ingenium Socrates brevi ita incitavit, ut paulo post (290^b) primos quasi fructus reddiderit *τῆς Σωκράτους προτροπῆς*.¹⁾

Optime autem hac re Plato ostendit, quam diverse adulescentis ingenium Socratis et sophistarum institutione commotum sit: sophistarum enim quaestionibus perturbatus et anxius quid respondeat, nescit (275^d 277^a), Socrati fortiter et acute responsa reddit et mox sententiarum ordinem, quem Socrates instituit, sponte persequi potest.

Haec igitur est Platonis protreptici indoles, quem ille e limpido fonte Socrateae disciplinae hauriens exemplar dedit aetati suae; quo factum est ut inde ab eo tempore οἱ προτρεπτικοὶ λόγοι quasi sanciti in omnium philosophorum disciplinas recepti sint. Ac saepe eas sententias, quas Plato in protreptico suo expressit, in aliorum protrepticis adhibitae esse videbimus.

Exhortantur autem philosophorum *προτρεπτικοί* simul *πρὸς ἀρετὴν* et *πρὸς φιλοσοφίαν*. Quo modo hoc cohaereat, ex Euthyd. (273^d) discimus, ubi sophistae dicunt se in protrepticis *ἀρετὴν οἷον τ' εἶναι παραδοῦναι κάλλιστ' ἀνθρώπων καὶ τάχιστα*. Nihilominus Socrates (275) ait: *ὑμεῖς ἄρα, ὦ Διονυσόδωρε, τῶν νῦν ἀνθρώπων κάλλιστ' ἂν προτρέψαιτε εἰς φιλοσοφίαν καὶ ἀρετῆς ἐπιμέλειαν*. Haec non subdole addita esse a Platone, recte animadvertit Bonitzius (*Plat. Stud.* p. 119); nam si virtus docetur, scientia est (*διδασκόν τι*), philosophia autem est *κτῆσις ἐπιστήμης* (288^d).

Patet igitur duo genera *τῶν προτρεπτικῶν λόγων* distinguenda esse, primum sophisticum vel rhetoricum, alte-

1) Sic enim explicanda sunt quae leguntur Euthyd. 290^c, ubi Crito Cliniae responsa Socrati data ita admiratur, ut a doctiore homine ea data esse opinetur. Quod parum intellexit Susemihl, *Ueb. d. pl. W.* V, 794, 2.

rum philosophicum. Etsi enim propinqua sunt haec genera eaque aetate qua denuo effloruerant sophistarum studia, paene coaluerunt, non tamen adducimur, ut hoc discrimen dimittamus. In rhetorico protreptico exhortationes pertinent ad res secundum oratoris consilium argumentique naturam variatas et ad usum accommodatas; in philosophico autem continentur exhortationes, quibus ad philosophiae studium incitatur. Inprimis autem tractandi sunt philosophorum protreptici, utpote qui graviores atque cognitione studioque nostro dignissimi sunt. Neque tamen non respiciendi rhetores ac sophistae, apud quos videlicet haec species primas egerat radices, nec postea unquam extirpata est, quamquam pauca admodum eorum supersunt vestigia, et quae quidem servantur, tam inanes sunt declamationes, ut nihil fere peculiare et in protrepticis singulare habeant.

Perquirendi igitur philosophorum librorum indices, non unius sectae, sed pari modo omnium: errant enim qui protrepticos certae philosophorum scholae adsignant, immo apud omnes fuerunt, qui hanc speciem excoluerint.

Atque primus inter Exhortationum scriptores obfertur nobis Aristoteles¹⁾, philosophorum princeps, qui hac quoque in re quasi exemplar exstitit, quod omnes qui sequebantur imitati sunt. A Laertio Diogene inter Stagiritae libros tabulae suae (V, 22) duodecimo loco nominatur *προτρεπτικός α'*, inter indices *περὶ πλούτου* et *περὶ ψυχῆς*. Magnopere sane dolendum est quod eadem sorte, qua paene omnes *προτρεπτικοὶ λόγοι* temporum iniuria perierunt, hic quoque liber abreptus est, ex quo, si in manibus esset, multarum rerum rationem petere possemus, quae nunc in hoc librorum genere incertae sunt.

Unum omnino locum apud veteres novimus quo Aristotelis *προτρεπτικός* laudatur, apud Stobaeum in floril. 95, 21 s. l.

1) Bernays, *Dialog. d. Ar.* p. 116—121. Bywater, *Journal of phil.* II p. 55 sqq. Hirzel, *Herm.* X, 83 sqq. Fragmenta protreptici coll. Heitz, in *Arist. edit. Didot.* vol. IV^b, 46. Val. Rose, *Arist. Pseudep.* p. 71 sq., deinde in *Arist. edit. Acad. Reg. Bor.* vol. V, 47—50 p. 1453. Nunc eidem novam fragmentorum collectionem debemus, a Teubnero a. 1886 editam.

Ἐκ τῶν Τέλειτος ἐπιτομῆ. Agitur in eo libro e quo Stobaeus excerptit, de quaestione 'num paupertas impedimento sit hominibus ad philosophandum', contra quod auctor paupertatem potius utilem esse ratus hanc affert narratiunculam:

Ἐξήνων ἔφη Κράττητα ἀναγινώσκειν ἐν σικυτείῳ καθήμενον τὸν Ἀριστοτέλους προτρεπτικόν, ὃν ἔγραψε πρὸς Θεμισώνα τὸν Κυπρίων βασιλέα λέγων ὅτι οὐδενὶ πλείω ἀγαθὰ ὑπάρχει πρὸς τὸ φιλοσοφῆσαι· πλουτόν τε γὰρ πλείστον αὐτὸν ἔχειν ὥστε δαπανᾶν εἰς ταῦτα, ἔτι δὲ δόξαν ὑπάρχειν αὐτῷ· ἀναγινώσκοντος δὲ αὐτοῦ τὸν σικυτεῖα ἔφη προσέχειν ἅμα ῥάπτονα καὶ τὸν Κράττητα εἰπεῖν· ἐγὼ μοι δοκῶ, ὦ Φίλισκε, γράσειν εἰς σὲ προτρεπτικόν· πλείω γὰρ ὁρῶ σοι ὑπάρχοντα πρὸς τὸ φιλοσοφῆσαι ὣν ἔγραψεν Ἀριστοτέλης'.

Priusquam ex hoc loco ampliora colligamus, repellendae sunt dubitationes quas excitavit Roseus, ut eadem huic libro sors eveniret quae reliquis libris contigit. Quas quidem dubitationes in protreptico Aristoteli abiudicando vir doctissimus excitavisse videtur ut in opinione sua perseveraret. Nam quod dicit (Arist. pseudep. p. 70) 'quamvis igitur in antiquo quodam chriarum libro de Cratete Aristotelis protrepticum legente atque audiente Zenone relatum fuerit, non sequitur rem hominum memoria traditam et fortasse inventam re vera ita accidisse' — hoc omitto quod contra eiusmodi dubitationes omnino disputari non potest: illud tantum respicio quod Teletis auctoritatem nullam esse contendit. Teles¹⁾ enim, quo tempore vixerit, nobis non plane ignotum est, ut Roseus opinatur. Exstant enim huius philosophi Cynici apud Stobaeum plura fragmenta e libris variis excerpta, quorum duo indices saepius redeunt, unus περὶ φυγῆς, alter, e quo protreptici testimonium hausimus, citatur 'τῶν Τέλειτος ἐπιτομῆ' (cf. Stob. fl. 97, 31). Librum περὶ φυγῆς scriptum esse c. annum 240 a. Ch. n. intellegitur ex eis quae de Hippomedonte²⁾ dicuntur

1) de Telete doctissime disseruit Wilamowitz, quaest. phil. IV, 1881, in excurs. III p. 292—319. Cf. etiam E. Weber, Stud. Lips. X, 212 adn. 1.

2) Cf. Droysen, *Gesch. d. Hell.* III, 1² p. 408.

(in vol. II p. 66, 6 ed. M.). Qui index fuerit alterius libri nescitur, sed de paupertate in eo actum esse fragmenta probant. Quo tempore hic liber ortus sit, ex ipso eo loco quem tractamus, efficitur. Dicit enim auctor *ἐν τῷ νῦν πολέμῳ*, quibus verbis significat bellum Chremonideum, quod gestum est annis 266, 263.¹⁾ Deinde si legitur *Ζήνων ἔφη*, Stoicorum caput iam mortuum esse verisimile est. Itaque Zenonem facile Teles novit. Zenon autem Cratetis fuit discipulus (Laert. Dig. VII, 2), cuius aequalis fuit Theophrastus (Laert. Diog. VI, 96). Ergo quod de Cratete hoc loco Teles narrat, minime sumptum est e vetere et fabuloso chriarum libro, sed auctoritatem et fidem habet haud spernendam. Iam redeamus ad testimonium ipsum. Aristoteles igitur librum qui inscribatur *προτρεπτικός* ad Themisonem misit, Cypriorum regem, quo eum ad philosophandum exhortaretur. Fuit vero Themison unus ex novem regulis Cypriis regno expulsis a Ptolemaeo Ol. 116, 3 et principatum fortasse obtinuit in urbe Cerynia, cuius dynastam Diod. XIX, 79 et XIX, 59 memorat nomine omissio (Droysen II, 2 p. 9 sq.). Themisoni igitur, quem sicuti Bernaysius (p. 116) coniecit per Eudemum cognoverat, hunc Aristoteles librum misit, in cuius proemio, ut gratum faceret regulo, ob divitias et gloriam ad philosophandum omnia praesto esse demonstravit. Hoc tantum ex Stobaei loco efficitur; utrum regem regno depulsum an adulescentem etiam tunc Aristoteles adhortatus sit, id non liquet.

Aristotelis protrepticus praeterea laudatur a recentioribus commentatoribus, quorum locos collegit Roseus in Arist. pseudopigr. p. 71, 2. Gravissimum inter eos est Alexandri Aphrodisiensis testimonium, qui librum ipse fortasse inspexit. Huius verba sunt haec — — *ἐπεὶ φιλοσοφεῖν λέγεται καὶ τὸ ζῆτειν αὐτὸ τοῦτο εἴτε χρὴ φιλοσοφεῖν εἴτε καὶ μὴ, ὡς εἶπεν αὐτὸς ἐν τῷ προτρεπτικῷ*. Deinde Olympiodorus (in Alcib. p. 144) haec scribit: *καὶ Ἀριστοτέλης μὲν ἐν τῷ προτρεπτικῷ ἔλεγεν ὅτι εἴτε φιλοσοφητέον εἴτε μὴ*

1) Droysen p. 225 sqq.

φιλοσοφικέον, φιλοσοφικέον· τίαντος δὲ φιλοσοφικέον. Similia proferunt Elias et David, quos mittimus.

Speciosum illud Aristotelis dictum, quod ex ordine commentatores omnes laudant, magnam grammaticis et rhetoribus admirationem iniecit. Eodem usi sunt Quintilianus V, 10, 70, Clemens Alex. Strom. VI, 18 p. 825 P, alii (cf. Cic. ad Attic. I, 16, 13) et apud Ciceronem redit quodam loco, ut mox videbimus.

Haec si omnia sunt quae e perduto Aristotelis libro ad nostram memoriam venerunt — neque laudatur usquam alibi —, ex eis hoc tantum efficies, Aristotelem philosophiae adversariis ingeniosa argumentandi ratione philosophandum utique esse persuasisse. Ac figura illa quanquam sine dubio contracta traditur a rhetoribus grammaticisque, et apud Aristotelem ultimum fortasse membrum atque quasi summa fuit in longo argumentorum et conclusionum ordine, dialecticam tamen illam sapit rationem, quam in huiusmodi orationis natura et indole a principio infuisse diximus.

Sed patet alia via, qua caute et circumspecte progressi altius in intimam libri naturam descendere possumus. Exstat enim argutum illud Aristotelis dictum tertio quodam loco, apud *Lactantium*, Inst. Div. III, 16, 9, ubi haec leguntur: 'Ciceronis Hortensius contra philosophiam disserens, circumvenitur arguta conclusione, quod cum diceret philosophandum non esse, nihilominus philosophari videbatur, quoniam philosophi est, quid in vita faciendum vel non faciendum sit, disputare'. Aristotelis argumentatione Ciceronem usum esse apparet; usus autem est in Hortensio dialogo, de quo libro ipse dicit de divinat. II, 1: 'cohortati sumus ut maxime potuimus ad philosophiae studium eo libro qui est inscriptus Hortensius', et Tusc. disp. (II, 4) 'nos universae philosophiae vituperatoribus respondimus in Hortensio'. Adde locos: de fin. I, 2; Tusc. disp. III, 6; de off. II, 6; Acad. pr. II, 6. In Hortensio igitur dialogo Cicero ad philosophiam adhortatus est eiusque vituperatores eadem convicit argumentatione atque Aristoteles in protreptico.

Accedit testimonium gravissimum quod exstat apud Trebellium Pollionem, de Salonino Gallieno 2: 'scis ipse, quales homines cum iis, qui aliqua de maioribus eorum scripserint, quantum gerant bellum, nec ignota esse arbitror quae dicit M. Tullius in Hortensio, quem ad exemplum protreptici scripsit.' Bywater (l. m. p. 55) et Usener (*Mus. Rhen.* XXVIII p. 396) ex his verbis collegerunt Ciceronem in Hortensio scribendo fonte usum esse Aristotelis protreptico; quibus oblocutus Hirzelius (l. m. p. 82) e Pollionis verbis hoc tantum sequi existimavit, Hortensium dialogum a Cicerone ad morem et indolem τῶν προτρεπτικῶν quales tum fuerunt, institutum esse. Recte hoc monuit vir doctus. Nam scriptor ille historiae Augustae, qui sub finem Diocletiani imperii historias suas composuit, si Ciceronis dialogum ad exemplum protreptici conscriptum esse dicit, vereor ne permulti protreptici animo eius obversati sint, Aristotelis vero librum neque inspexerit neque cognoverit unquam.

Sin Pollio alio ex fonte hauriens ut doctrinae sibi speciem daret hoc addidit, certe Aristotelis nomen reticere non debuit. Itaque nihil aliud ex Pollionis verbis recte concludimus quam Ciceronem in Hortensio dialogo protrepticorum rationem ad imitandum sibi proposuisse. Quod a Pollione recte traditum esse infra demonstrabo, cum quae illa protrepticorum ratio atque indoles fuerit, e veterum quibusdam locis compertum habeamus. Nunc satis est confirmare, Ciceronis Hortensium adscribendum esse generi τῶν προτρεπτικῶν λόγων. Atque hoc in opere conficiendo etsi multorum et ipsius Posidonii praeceptoris exemplis uti licuit, Ciceronem Aristotelis auctoritatem non sprevisse cum per se probabile est, tum Lactantii loco evincitur. Nostrum igitur est perlustrare Hortensii fragmenta, si quid inveniri possit ab Aristotele petatum, ita quidem comparatum, ut in eius protreptico locum tenere potuerit. At cum semel tantum inter Hortensii fragmenta occurrat locus, quem Cicero diserte Aristoteli tribuit, fragmenta autem ipsa pleraque discissa sint in parva frustula, cavendum est

ne hariolando rem magis turbemus quam probando illustremus.

Itaque perfeliciter accidit, quod Bywateri, doctissimi viri, sagacitate aliunde comparata sunt adminicula quaedam, quibus in lucem protractis haec quaestio mirum quantum illustratur. Ille enim demonstravit ex Aristotelis protreptico sumpta esse nonnulla ab Iamblichō in libro qui et ipse inscribitur *Προτρεπτικός*.¹⁾ Sed cum Bywater ex Iamblichō opere plura Aristotelis protreptico tribuisse visus esset, quam probari posset, Hirzelius (in Herm. X, 83–95) Bywaterum partim refutare conatus non nisi pauca ex Aristotelis protreptico petita esse contendit. Res autem nondum expedita est et in quam denuo inquiratur dignissima. Longe igitur relicta Aristotelis aetate descendamus nunc ad saeculum p. Ch. tertium vel quarti initium, quo tempore Iamblichus hunc librum scripsit.

Iamblichus enim Chalcidensis, Porphyrii Neoplatonici discipulus, inter commentarios quos *περὶ Πυθαγόρου αἰδέσεως* scripsit, unum composuit qui inscribitur *λόγος προτρεπτικός εἰς φιλοσοφίαν*. Secutus est eum librum, quem de vita Pythagorae confecerat, sicuti ipse dicit in exordio protreptici. Iamblichō *προτρεπτικός* ad propagandam philosophiam Pythagorico-Platonicam conscriptus, non solum undecunque consarcinatus est, ut vix quidquam ab auctore suo Marte excogitatum invenias, sed scriptorem etiam monstrat inertem compilatorem minimeque accuratum, cuius in excerptis vestigia inhaereant tam puerilis negligentiae, ut taedium paene moveant eis qui librum perlegunt. Sed quamvis vile sit auctoris meritum, opera eius, quo insolentius fontes nunc reconditos compilavit, eo est utilior. Fructus igitur cum ex his sordibus percepturi simus, in opere pertractando paulo accuratius versabimur.

Ipse dicit in exordio se postquam Pythagorae vitam descripserit, iam de huius scholae communi ad omnes virtutes

1) Iamblichō Adhort. ad philos. ed. Kiessling, Lips. 1813. Ad fidem cod. Florent. eum nuperrime (bibl. Teubn.) reconsuit Pistelli, qui de codicibus rettulerat et textus specimen ediderat in *Museo Italiano di Antichità class.*, vol. II (1888) p. 457 sqq.

ac disciplinas institutione dicere velle, qua quidem homines non ad singulare bonum, sed ad omnia bona et honesta incitentur. In ipso adhortando tripertita ratione se usurum esse pollicetur, prima communi, qua ad philosophiae studium incitatur *κατά τινα κοινὸν καὶ δημόδιον προτρεπτικὸν τρόπον* (Iambl. protr. p. 12 ed. Kiessling); deinde media quadam ratione, qua prolaturus est cohortationes omni philosophiae communes intermixtis Pythagoraeorum praecipuis sententiis; denique progressurus est ad *τὰ ἴδια προτρεπτικὰ τῆς πυθαγορικῆς αἰρέσεως* (p. 14). Hanc operis sui distributionem, quae eisdem verbis descripta ab auctore sterili in cap. XXI de symbolorum Pythagoricorum interpretatione usurpata est, Iamblichus ita est secutus, ut prima exhortandi ratione usus sit in capp. II et III, media in capp. IV—XX, tertia in cap. XXI, in quo explicat symbola Pythagorica.

In cap. II proferuntur sententiae populares satis tritae, quarum *προτρεπτικὸς χαρακτήρ* est in comparationibus quibus virtutis notiones conferuntur cum rebus manifestis et per se veritatis speciem prae se ferentibus. Hae enim similitudines habent insignem ad cohortandum vim, cf. p. 42, 3.

In cap. III laudat versus aurei quod dicitur carminis, quos commentario instructos Iamblichus e fonte Neopythagorico exscripsit.¹⁾ Deinde in cap. IV ad esotericas quas dicit cohortationes progressus multos locos e libro *περὶ σοφίας* Archytae supposito affert et quae in eis ad exhortandum pertinent copiose exponit. — Quae adhuc ab Iamblichio disputata sunt, facile distinguuntur ab sequentibus. Nam in eis quae tractavimus, cum auctor e libris neopythagoricis hauriens locos quos affert, ut cohortationi inserviant, suo arbitrio interpretari coactus sit, labor Iamblichi maior est, oratio ob hanc rem inanis ac saepe obscura, argumentum exile. Condicio autem plane mutatur inde a cap. V, quo ineunte auctor proficitur *ἀνταῖς ταῖς πυθαγορικαῖς διαιρέσεσι προσχρησθαι εἰς*

1) Iamblichus primus hoc opusculo usus esse eiusque titulum *χρυσῆ ἔπη* novisse videtur. — De aureo carmine disseruit Nauckius in epimetro ad Iambl. de vit. Pyth. p. 201 sqq.

τὸ προτρέπειν: iam iam augetur dicendi genus, argumentatio fit strictissima, sententiae sunt insignes. Rem abhinc ita instituit, ut a diversis divisionibus (διαίρεσει) profectus demonstraret, quo modo singulae ad cohortandum idoneae sint. Hae enim sunt quae ab eo dicuntur αἱ προτρεπτικαὶ ἐφοδοὶ (p. 72, 12) vel διαίρεσεις, παραλήψεις, παρορμήσεις, quae omnes eo redeunt ut conclament „philosophandum est, si cupimus esse beati.“ Quas autem Iamblichus appellat διαίρεσεις Πυθαγορικὰς, earum pars maxima impudenter exscripta est e Platonis dialogis, passim quidem ita ad verbum expressae, ut ne dialogi quidem vestigia satis exstincta vel temporum ratio habita sit, passim Platonis verbis depravatis vel falso explicatis vel ita deflexis ut eius elegantiae vix vestigium remanserit.

Ne tamen putemus Iamblichum ipsum Platonis dialogos compilasse: immo compilatas διαίρεσεις Pythagoraeque nomine prolatas invenit in fonte, ex quo antea hausit.¹⁾ Sumpta sunt ex Platonis dialogis: cap. V totum, ut videtur; capitis VI pars prior (p. 84—92); deinde capp. XIII—XIX integra. — Restat minor pars, quae capitis VI posteriorem partem et capp. VII—XII continet. Quae iam quaeritur unde sumpta sit. Atque Bywater cum recte fontem peripateticum exhaustum esse vidisset, ut omnia quae inde a quinto capite usque ad duodecesimum (exceptis pp. 72—92) leguntur, ad Aristotelis protrepticum referret, his potissimum argumentis permotus est: primum quod in fragmento Aristotelis ingenii acumen agnoscat et unus quidem locus ex Aristotele petitus inveniatur; tum quod in dicendi genere et colore haec pars cum Ciceronis Hortensio convenire videatur; denique quod tituli eidem et Iamblichi et Aristotelis operi praescripti sint. Bywateri argumenta etsi plane spernere hodie nemo audebit, eum tamen inventi gaudio commotum protreptico suo nimium vindicasse, ne hoc quidem quisquam negabit.

1) Hoc affirmavit Hirzel p. 94 adn., negavit Diels, *Archiv f. Gesch. d. Philos.* I, 4 p. 489, 20.

Ceterum vir doctissimus fragmentum ex pluribus partibus compositum esse, statui posse concesserat, quod eum recte suspicatum esse cuique haec capita perlegenti exploratum est. Retractata igitur Hirzelius Bywateri quaestione negavit illa capita unius libri partes fuisse, quod in eis omnis conexus et orationis progressus desideretur: ipse vero capita VII et VIII Aristotelis protreptico adsignavit.

Plurima quanquam recte vir doctus monuit, una tamen in re eaque gravissima, ne ipse quidem iusta via progressus videtur: nempe quod singulorum capitum summam referens, ea quasi simplices ac definitas absolutasque operis particulas esse statuit, ita quidem, ut, si quae sententia uno capite prolata ac disceptata redeat in alterius capituli aliquo loco, hoc alterum caput aliud ac diversi libri partem esse argumentetur. Quae ratio de singulis quidem capitibus usurpata, stare nequit in Iamblichi farragine, quod singula capita ipsa ex diversis elementis conflata sunt. Nam etsi Iamblichus in singulorum capitum initiis certum argumentum quod tractaturus sit, indicat, saepe tamen e variis libris varios pannos tam inepte consarcinavit, ut a proposito plane aberrasse sit existimandus. Itaque non ea est recta via, ut ad diversos fontes bina capita referamus, si in utroque eadem sententia redit vel similis aliqua res tractatur, sed distinguendae sunt singulae *διαίρεσεις*, quibus auctor ad cohortandum usus est. Qua in re nos adiuvat Iamblichi inscitia, qui ab uno fragmento ad aliud transiens formulis usus est tam inanibus, ut ex eis, ubi diversa consarcinata sint, plerumque facile dignoscere possimus. Haec nunc ita illustrabimus, ut qua ratione Iamblichus in Platone compilando usus sit, breviter dicam et verba formulasque dicendi, quas ad fragmentorum nexum adhibuit, in uno conspectu proponam.¹⁾

In cap. V p. 64—70 omissis aliis, aliis contractis exscri-

1) Integra opinione, quam supra (p. 243) protuli, liceat mihi in sequentibus, quoniam commodius est, de Iamblicho Aristotelis et Platonis compilatore loqui.

bitur Enthydemus (275^a, 282^a, 288^d—289^b). Comprehendit p. 72 a verbis *εἰ τοίνυν κτέ* quae excerpit et finem loco imponit hac formula: *τοιαύτη τις ἐστὶν ἢ ἐκ τῆς <πρώτης> διαιρέσεως προτρεπτικῆ ἔφοδος*. Secuntur duo frustula simili modo inserta:

p. 72 Ἄλλη δὲ ἐστὶ παρὰ αὐτοῖς τοιαύτη διαιρέσις.

p. 74 ταύτη δ' ἐστὶ παραπλησία τοιαύτη διαιρέσις.

p. 76 verbis Ἄπ' ἄλλης δὲ ἀρχῆς διαιροῦσι τὰ τοιαῦτα transit ad Plat. Alcib. I, 130^b, cui assuitur inepte verbis τῆς δὲ αὐτῆς ἔχεται γνώμης καὶ ταῦτα (p. 78) locus e libro V de legg. petitus, quem (p. 80) finivit hoc modo: *τοῦτο δὲ οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ δεόντως φιλοσοφεῖν κτέ*. Deinde pergit ad Tim. 89^e—90^d praemissis verbis: *τελέως δ' ἂν καὶ οὕτως ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐκ διαιρέσεως ἐπέλθοιμεν*. In cap. VI temere agglutinat quaedam quae concinnata sunt e Reip. libr. IX (588^e—591^e). p. 92, 5 a verbis *καὶ ἐνὶ δηλονότι* nonnulla addit, ut divisio cohortationi melius inserviat, finemque facit eadem formula stultissima qua usus est p. 80, 8: *τοῦτο δὲ οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ τὸ φιλοσοφεῖν κτέ*.

Deinde secuntur (p. 92, 12—174) fragmenta peripatetica. Caput XIII ex Platonis Phaedone concinnatum est, sed variis huius dialogi locis coniunctis: incipit Phaed. 64—67^d. Finem facit p. 188, 16: *ὥστε τὸ μέγιστον ἡμῖν ἀγαθὸν ἢ φιλοσοφία παρέχουσα κτέ*. Eodem modo quae secuntur e Phaed. 68^c—69^e concludit (p. 196, 1): *εἰ τοίνυν καὶ ἀρετὴν τελείαν — — φιλοσοφία μόνη παρέχειν πέφυκεν, μόνης αὐτῆς ἀντιλαμβάνεσθαι ἄξιον*. Transit deinde (p. 196, 4) ad Phaed. 82^c—84^b, clausulamque addit (p. 204, 10): *ἐκ δὲ τῆς τοιαύτης ἐφόδου φαίνεται ἡμῖν φιλοσοφία ἀπαλλαγὴν τῶν ἀνθρωπίνων δεσμῶν παρέχειν κτέ*. Ineptissimis verbis p. 208, 6 — *τοῦτων δὲ οὕτως ἐχόντων* — consuti sunt loci e Phaed. 114^e et Apol. 29^d petiti. Pariter terminat in cap. XIV quod e Theaet. (173^d—177^b) ad verbum excerpit: *εἰ δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει — — οὐδὲν ἄλλο χρὴ πράττειν ἢ φιλοσοφίας ἀντιλαμβάνεσθαι γενναίως*. Similimam formulam vide (p. 240) in fine capituli XV, quod e Reipubl. libro VII (init.) fluxit. Cap. XVI (p. 240) incipit verbis

nostra sunt, trifariam dividuntur (Peripateticorum ratione) in animum, corpus, et ea quae corporis sunt. Omnia igitur, ait Iamblichus, animi causa facienda sunt animique facultatum, penes quas est imperium. Deinde pergit ineptis verbis — *εἰ δὴ τοῦτο οὕτως ἔχει* — quibus identidem usus est, si locos consarcinat (velut p. 228, 3. p. 208, 6. cf. quae supra pag. 245 attuli), hoc modo:

<p><i>εἰ δὴ τοῦτο οὕτως ἔχει, οὐδὲν τῶν δεόντων πράττουσιν, ὅσοι χρημάτων μὲν πέρι τὴν πᾶσαν σπουδὴν ἔχουσι, δικαιοσύνης δὲ ἀμελοῦσι, δι' ἣν ἐπιστάμεθα ὀρθῶς χρῆσθαι τοῖς χρήμασι, καὶ τοῦ μὲν ζῆν καὶ ὑγιαίνειν φρονεῖν τῷ σώματι, τοῦ δὲ ὀρθῶς χρῆσθαι τῇ ζωῇ καὶ ὑγιεῖν ἀμελοῦσι, κτέ.</i></p>	<p>Socrat. in protreptico (Cleitoph. 407). <i>ποῖ φέρεσθε, ὦνθρωποι, καὶ ἀγνοεῖτε οὐδὲν τῶν δεόντων πράττοντες, οἵτινες χρημάτων μὲν πέρι πᾶσαν σπουδὴν ἔχετε, ὅπως ἡμῖν ἔσται, τῶν δ' υἱέων οἷς ταῦτα παραδώσετε, ὅπως ἐπιστήσονται χρῆσθαι δικαίως τούτοις, ἀμελεῖτε κτέ.</i></p>
--	---

Quae secuntur, Iamblichus in brevius contraxit: cf. Cleitoph. 409° et 410.

Haec si recte disputata sunt, Iamblichus protrepticos veterum imprimis compilavit; ex Aristotelis igitur libro longe plurima in rivulos suos derivasse Iamblichum, hac ipsa ratiocinatione recte concluderis.

Iam praemunita via persequamur protreptici vestigia atque incipiamus, ut par est, ab eis quae ad veritatem proxime accedunt. Supra dixi unum tantum locum in Hortensii fragmentis occurrere quem Cicero Aristoteli aperte tribuit. Fragmentum est Hortensii 88 (ed. Baiter.), ab Augustino (contr. Iul. Pal. IV, 15) servatum, qui Ciceronem narrat in extremis Hortensii partibus multa de hominum vanitate atque infelicitate conquestum haec dixisse:

Ex quibus humanae, inquit, vitae erroribus et aerumnis fit, ut interdum veteres illi sive

Iambl. Pr. cap. VIII p. 134 sq.
τις ἂν οὐν εἰς ταῦτα βλέπων οἴοιτο εὐδαίμων εἶναι καὶ μακάριος, οἱ πρῶτον εὐθὺς φύσει

vates sive in sacris initiisque tradendis divinae mentis interpretes, qui nos ob aliqua scelera suscepta in vita superiore poenarum luendarum causa natos esse dixerunt, aliquid vidisse videantur, verumque sit illud, quod est apud Aristotelem, simili nos affectos esse supplicio atque eos, qui quondam, cum in praedonum Etruscorum manus incidissent, crudelitate excogitata necabantur, quorum corpora viva cum mortuis, adversa adversis accommodata, quam aptissime (artissime *coni. Bernays.*) colligabantur, sic nostros animos cum corporibus copulatos ut vivos cum mortuis esse coniunctos.

συνέσταιμεν, καθάπερ φασὶν οἱ τὰς τελετὰς λέγοντες, ὥσπερ ἂν ἐπὶ τιμωρίᾳ πάντες; τοῦτο γὰρ θείως οἱ ἀρχαιότεροι λέγουσι τὸ φάναι δίδόναι τὴν ψυχὴν τιμωρίαν καὶ ζῆν ἡμᾶς ἐπὶ κολάσει μεγάλων τινῶν ἁμαρτημάτων· πάνν γὰρ ἡ σύζευξις τοιοῦτῳ τινὶ ἔοικε πρὸς τὸ σῶμα τῆς ψυχῆς. ὥσπερ γὰρ τοὺς ἐν τῇ Τυρόνιᾳ φασὶ βασανίζειν πολλὰκις τοὺς ἀλισκομένους προσδεσμεύοντας κατ' ἀντικρὺ τοῖς ζῶσι νεκροῦς ἀντιπροσώπους ἕκαστον πρὸς ἕκαστον μέρος προσαρμόττοντας, οὕτως ἔοικεν ἡ ψυχὴ διατετάσθαι καὶ προσκεκολληθῆσθαι πᾶσι τοῖς αἰσθητικοῖς τοῦ σώματος μέλεσιν.

Bernays (l. m. p. 24 et 144), qui Iamblichi locum non noverat, fragmentum ex Eudemo petatum esse coniecerat. Bywater primus ad Iamblichum relegans fragmentum protreptico adsignavit.

Ceterum Ciceronem deprehendimus Aristotelem sequentem prius quam auctoris nomen indicavit (Bywater p. 60). Apud Iamblichum autem locum ita habemus exscriptum, ut quin ipsius Aristotelis verba legamus dubium non sit.

Paulo ante eum locum, quem exscripsi, occurrunt verba, quae Aristotelis esse iterum testimonio confirmari potest. Quae enim p. 134, 1 de Lyncei oculis leguntur, comparanda sunt cum Boethii loco de consol. III, 8, 21, ubi hominum bona ad beatitudinem nihil efficere formaeque nitorem fictum mutabilemque esse explicans, haec dicit Boethius:

Quod si, ut Aristoteles ait, Lyncei oculis homines uterentur, ut eorum visus obstantia penetraret, nonne introspectis visceribus illud Alcibiadis superficie pulcherrimum corpus turpissimum videretur?

Iambl. protr. p. 134.
εἰ γὰρ τις ἐδύνατο βλέπειν ὄξυ καθάπερ τὸν Λυγκέα φασίν, ὅς διὰ τῶν τοίχων ἐώρα καὶ τῶν δένδρων, πότ' ἂν ἔδοξεν εἶναι τινα τὴν ὄψιν ἀνεκτόν, ὁρῶν ἐξ οἴων συνέστηκε κακῶν;

Rectissime Bywater Iamblichi et Boethii locis conlatis, haec verba ad Aristotelis protrepticum rettulit. Atque confirmatur viri docti coniectura alio argumento. Boethius enim, ubi mendacis formam felicitatis depingit (de consol. III, 3—8), e fonte hausit protreptico: inprimis ea quae in cap. VIII profert, protreptici naturam spirare videntur, cum in eis inveniantur τόποι usitatissimi, de quibus loco idoneo dicam. Suspiciari licet, Ciceronem quoque illud de Lyncei oculis in Hortensio protulisse. Iamblichum autem videmus Aristotelis orationi nervos detrahentem: pro Alcibiadis enim nomine, quo usus erat Aristoteles ut pulchritudinis exemplum perfectissimum proponeret, Iamblichus nominum propriorum rerumque definitarum contemptor vocem inanem τινά substituit.

Iam vero firmo nitimur fundamento, si omnia quae apud Iamblichum p. 132 inde a verbis γγολη δ' ἂν τις κτέ. legimus, Aristotelis protreptico tribuimus. Nam quod Augustinus apud Ciceronem in extremis Hortensii partibus multos de hominum vanitate gemitus invenit, hoc optime cum Iamblichi loco convenit. At si hanc partem capituli octavi protreptico tribuimus, idem de priore capituli parte valet. Est enim cap. VIII de paucis unum, quod quin unum simplexque sit dubitari non potest. Proficiscitur adhortatio hic ἀπὸ τῶν κοινῶν ἐννοιῶν vel τῶν ἐναργῶν πᾶσι φαινομένων, quare oratio ad populare iudicium accommodata est, sed sententiarum varietate sermonisque quadam vi insignis, ut summi viri ingenium, quale veterum iudicio in dialogis conspicuum fuit ¹⁾, facile agnoscamus.

1) Ammonius proleg. in Arist. categ. (p. 36^b 28 Br.): ἐν δέ γε τοῖς

Et quanquam quae condicio fuerit fontis, cui Iamblichus Aristotelis verba debeat, nescimus, neque qua fide ac diligentia ab eo reddita sint exploratum habemus: multas tamen sententias et singulas notiones Aristotelias ex eius libris comprobare possumus. Pauca proferam. Nemo, inquit, vitam et amplissimis opibus exstructam appetit, si sana mente carere debeat; itaque bona cupimus non nisi sentiendi ac sapiendi causa. Hanc ob rem neque ebrius neque puer quisquam nostrum per totam vitam esse velit. Cf. Eth. Nic. 1171^a, 1 *οὐδεὶς τ' ἂν ἔλοιτο ζῆν παιδίου διάνοιαν ἔχων.* (Eth. End. 1215^b). Neque dormire quisquam semper velit. Cum his cf. Eth. Nic. 1095^b 32. Eth. End. 1216^a 3.¹) Fortasse Endymion hoc loco ab Aristotele memorabatur, cf. Cic. in Tusc. disp. I, 38, 92.

Porro quod parentes eximio honore persequendos, mortem autem quam maxime fugiendam esse censemus, ex cognoscendi ac sapiendi studio derivatur. Prudentia autem indigemus non ad vivendum, sed ad bene vivendum, quem ad modum in opibus parandis non spectamus, ut πρὸς τὸ ζῆν μόνον sufficiant, sed πρὸς τὸ εὖ ζῆν adsint. Pergit p. 132 *τοῖς μὲν οὖν πολλοῖς πολλῇ συγγνώμῃ τοῦτο πράττειν· εὔχονται μὲν γὰρ εὐδαιμονεῖν, ἀγαπῶσι δὲ καὶ μόνον δύνωνται ζῆν, ὅστις δ' οἶεται μὴ πάντα τρόπον ὑπομένειν αὐτὸ δεῖν, καταγέλαστον ἦδη τὸ μὴ πάντα πόνον πονεῖν καὶ πᾶσαν σπουδὴν σπουδάζειν ὅπως κτήσεται ταύτην τὴν φρόνησιν ἣτις γινώσεται τὴν ἀλιθίαν.* His verbis protreptici nota quasi impressa videtur.

Sequitur sortis humanae consideratio his verbis instituta: *γνοίη δ' ἂν τις τὸ αὐτὸ καὶ ἀπὸ τούτων, εἰ θεωρήσειεν ὑπ' αὐγῆς τὸν ἀνθρώπειον βίον. εὐρήσει γὰρ τὰ δοκοῦντα εἶναι μεγάλα τοῖς ἀνθρώποις πάντα ὄντα σκιαγραφίαν. ὅθεν καὶ λέγεται καλῶς τὸ μηδὲν εἶναι τὸν ἀνθρώπον καὶ τὸ μηδὲν εἶναι βέβαιον τῶν ἀνθρωπίνων.*

διαλογικοῖς, ἃ πρὸς τοὺς πολλοὺς αὐτῷ (Aristot.) γέγραπται, καὶ ὄγκον φροντίζει τινὸς καὶ περιεργίας λέξεων καὶ μεταφορῶν, καὶ πρὸς τὰ τῶν λεγόντων πρόσωπα σχηματίζει τὸ εἶδος τῆς λέξεως καὶ ἀπλῶς ὅσα λόγον οἶδε καλλωπίζειν ἰδεῖν.

1) vide etiam Augustinum, Confess. VIII, 12, qui Hortensium fortasse sequitur.

Ad 'θεωρεῖν ὑπ' ἀγίας' (qua locutione usus est Aristoph. in Thesmoph. 500) cf. Plat. Phaedr. 268^a. 269^a. *συαγραφία* legitur apud Plat. Phaed. 69^b. Pergit (p. 132): *ἰσχύς τε γὰρ καὶ μέγεθος καὶ κάλλος γέλως ἐστὶ καὶ οὐδενὸς ἄξια, κάλλος τε παρὰ τὸ μηδὲν ὄραν ἀκριβὲς δοκεῖ εἶναι τοιοῦτον. εἰ γὰρ τις ἐδύνατο — —* (sequitur locus de Lyncei oculis, quem supra pag. 250 exscripsi) *τιμαὶ δὲ καὶ δόξαι τὰ ζηλούμενα μᾶλλον τῶν λοιπῶν ἀδιηγῆτου γέμει φλυαρίας.* (cf. Plat. in Phaed. 66^c). *τῷ γὰρ καθορῶντι τῶν αἰδίων τι ἡλίθιον περὶ ταῦτα σπουδάζειν. τί δ' ἐστὶ μακρὸν ἢ τί πολυχρόνιον τῶν ἀνθρωπίνων; ἀλλὰ διὰ τὴν ἡμετέραν ἀσθένειαν οἴμαι καὶ βίου βραχύτητα καὶ τοῦτο φαίνεται πολύ.*

Hoc loco Usenerus ¹⁾ Aristotelem multa de gloria vanitate exposuisse censet. Ex Aristotelis enim protreptico sumpta sunt, si Usenerum sequeris, ea quae in Somnio Scipionis (de rep. VI, 23) Cicero de gloria disseruit. Haec paulo variata iterasse postea Ciceronem in Hortensio, quo ex fonte Boethium hausisse cum de eadem re verba faceret de cons. II, 7. Quae igitur Aristoteles de gloria terrae angustis limitibus ac temporis exiguo ad aeternitatem spatio coartata dixerit, eorum vestigia deprehendisse sibi visus est Usenerus in Iamblichi verbis *τί δ' ἐστὶ μακρὸν ἢ τί πολυχρόνιον τῶν ἀνθρώπων*;

At ego persuadere mihi non possum, his in verbis latere tam longam de gloria argumentationem, qualem sibi finxit Usenerus: immo Iamblichum hoc loco fere ad verbum Aristotelem exscripsisse putaverim. Hoc ea quoque re confirmatur quod illa verba leguntur proxime ab eis locis, quos ad verbum ex Aristotelis libro expressos esse Cicero et Boethius testantur. Cur igitur hanc de gloria explicationem Iamblichus sperneret, si invenit? Videat etiam Usenerus num verbo *μακρόν* illud argumentum de gloria intra fines angustos conclusa recte significetur. Mihi quidem secus videtur. Ego totam illam argumentationem quae in Somnio § 23 sqq. legitur, ab Aristotelis protreptico alienam esse puto: Censorini (de die

1) in Mus. Rhen. XXVIII p. 400 sqq.

nat. XVIII, 11) enim locus, quem huc rettulit Usenerus, non est protreptici, sed ex libris *περὶ φιλοσοφίας* sumptus (cf. Rosei fragm. Arist. p. 39, 25). Hoc tantum recte monuit Usenerus, Ciceronem in Hortensio simili modo de gloria intra fines angustos compressa dixisse (Hort. fr. 80) atque in Somnio, sed multo brevius, sicuti res tulit. Boethium autem in consol. libro II, 7 Hortensium sequi, non Somnium Scip., minime vir doctus demonstravit.

Plane autem concidunt ea quae Usenerus ex Iamblichi verbis *τί δ' ἐστὶ μακρόν κτέ.* effecit, si ea contuleris cum Ciceronis loco in Tusc. disp. I, 39, 94:

quae vero aetas longa est? aut quid omnino homini longum? — — sed quia ultra nihil habemus, hoc longum dicimus.	<i>τί δ' ἐστὶ μακρόν ἢ τί πολυχρόνιον τῶν ἀνθρώπων; ἀλλὰ διὰ τὴν ἰμέτεραν ἀσθένειαν, οἴμαι, καὶ βίου βραχύτητα καὶ τοῦτο φαίνεται πολὺ τι.</i>
---	--

Non igitur est quod diutius dubitemus, quin apud Iamblicum p. 134 Aristotelis ipsius verba legamus.

Itaque nihil in vita studio nostro dignum est, nihil pretiosum, nisi quantum in nobis est mentis et scientiae (p. 136). Una cogitandi facultate ad divinam naturam homo accedit: *ὁ νοῦς γὰρ ἡμῶν ὁ θεός, εἴτε Ἐρμώτιμος εἴτε Ἀναξαγόρας εἶπε τοῦτο, καὶ ὅτι ὁ θνητὸς αἰὼν μέρος ἔχει θεοῦ τινός.* Aristotelis more poetarum floribus et sentiis communibus ornata est oratio. Ceterum de Hermetimo cf. Arist. Metaph. I 3 p. 984^b—18. Locus denique finitur sic: *ἢ φιλοσοφητέον οὖν ἢ χαίρειν εἰποῦσι τῷ ζῆν ἀπιτέον ἐντεῦθεν, ὡς τὰ ἄλλα γε πάντα φλυαρία τις ἔοικεν εἶναι πολλῇ καὶ λῆρος.*

His verbis vere protrepticis et grandi quodam orationis genere prolatis Iamblichus ieiunam clausulam addit: *οὕτως ἂν τις τὰς ἀπὸ τῶν <κοινωνῶν> ἐννοιωῶν ἐφόδους συγκεφαλαιώσαιο δέοντως εἰς προτροπὴν τοῦ δεῖν φιλοσοφεῖν κτέ.*

Quaerentibus autem quo loco in Aristotelis libro hoc fragmentum positum fuerit, certi nihil responderi potest. Cice-

ronem quidem Augustini testimonio narrationem illam de Etruscorum cruciatu in extremis dialogi partibus attulisse scimus; eodem teste discimus in Hortensio antecessisse multas de humanae vitae vanitate querellas: iam locus Iamblichi cum his ita convenit ut non solum querellas istas ex Aristotelis libro sumptas esse suspiceris, sed eas etiam apud Aristotelem sub finem prolatas esse conicias, quod et verborum vis ac gravitas suadet. Ipse vero finis Hortensii ab Augustino servatus est (fr. 90). Cicero Platonem (Phaed. 84^b) imitatus dixerat philosophandum nobis esse, si aut exstingui tranquille aut redire velimus ad illos, a quibus essemus profecti. Ne Aristotelis quidem librum crediderim desperatis illis verbis (in fine cap. VIII) finitum fuisse, sed felicitatis quadam futurae spe ostenta Aristotelem suam ad philosophiam exhortationem terminasse est probabile. Haec contemplativa sapientia ac vitae spes in qua *φιλοσοφίσομεν ζῶντες ἀληθῶς* (p. 174), depingitur in capite XII apud Iamblichum, quod Aristotelicum colorem prae se ferre videtur. Verba Iamblichi in hoc sunt p. 170, 1—6 et p. 174, 8—12. Felicitatis definitio, quae p. 170, 11 legitur, consentit cum ea, quam Aristoteles in Pol. IV, 1 habet: cf.

Iambl. p. 170.

<p>οὐκοῦν τὴν εὐδαιμονίαν τιθέ- μεθα ἥτοι φρόνησιν εἶναι καὶ τινα σοφίαν, ἢ τὴν ἀρετὴν ἢ τὸ μάλιστα χαίρειν (ἢ) πάντα ταῦτα. Cf. p. 172, 1.2.</p>	<p>— — καὶ τὸ ζῆν εὐδαιμόνως, εἴτ' ἐν τῷ χαίρειν ἐστὶν εἴτ' ἐν ἀρετῇ τοῖς ἀνθρώποις εἴτ' ἐν ἀμφοῖν. Cf. Eth. Eud. 1214^a 30.</p>
---	--

, Arist. Pol. IV, 1.

Ex protreptico hoc fragmentum depromptum videtur, primum quod maxime ἡ φρόνησις commendatur, ad quam praecipue οἱ προτρέποντες incitant (cf. apud Iambl. VIII p. 128, 9. 132, 12. 172, 5); deinde quod exhortandi vis in verbis re vera inest (cf. p. 172, 8 p. 174, 3). Tota denique argumentatio cum eo redeat, ut philosophandum nobis sit, si beati esse velimus et aeternas laetities percipere, ubi aptius locum tenere potuit nisi in protreptico? Terminavit igitur Aristoteles protrepticum his verbis (p. 172):

— φιλοσοφικέον ἂν εἴη, μάλιστα τοῖς δυναμένοις· ἡ γὰρ τοι τοῦτ' ἐστὶ τὸ τελέως εὖ ζῆν, ἡ μάλιστα γε πάντων, ὡς ἐν εἰπεῖν, αἴτιον ταῖς ψυχαῖς. ἀλλ' ἐνταῦθα μὲν διὰ τὸ παρὰ φύσιν ἴσως εἶναι τὸ γένος ἰμῶν χαλεπὸν τὸ μαρτάνειν καὶ σκοπεῖν ἐστὶ — — ἂν δέ ποτε δυνηθῶμεν σωθῆναι πάλιν, ὅθεν ἐλλήθθαμεν δῆλον, ὡς ἴδιον καὶ ἕξον αὐτὸ ποιήσομεν πάντες. νῦν μὲν γὰρ ἀφειμένοι τῶν ἀγαθῶν διατελοῦμεν πράττοντες τὰ ἀναγκαῖα, καὶ μάλιστα πάντων οἱ μάλιστα μακάριοι δοκοῦντες εἶναι τοῖς πολλοῖς· ἐὰν δὲ τῆς οὐρανίας ὁδοῦ λαβώμεθα καὶ ἐπὶ τὸ σύννομον ἄστρον τὴν ζωὴν τὴν ἐαυτῶν ἀπερελίσωμεν, τότε φιλοσοφήσομεν ζῶντες ἀληθῶς καὶ θεούμενοι θεωρίας ἀμυγάνους τὸ κάλλος, ἀτενίζοντες τῇ ψυχῇ πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἀραρότως καὶ θεούμενοι τὴν τῶν θεῶν ἀρχήν, εὐφρανόμενοι καὶ χαίροντες συνεχῶς ἀπὸ τοῦ θεωρεῖν, ἡδόμενοι χωρὶς πάσης λύπης. —

Ne tamen quis de Aristotele horum verborum auctore dubitet, quod Platonis doctrina¹⁾ in eis cognoscitur: immo optime hoc loco confirmatur, quod et antea vidimus (p. 252) et aliis locis perspicitur, Aristotelem in protreptico sicut in aliis dialogis quin Platonis sententiis ac verbis uteretur eiusque orationem imitaretur non recusavisse.²⁾ Scimus in Eudemo dialogo Aristotelem Platonis Phaedonem ad imitandum sibi proposuisse neque idem solum argumentum persecutum sed etiam simillima dialogi forma usum esse (Bernays p. 23, Zeller II² p. 59, 1). Iam quae supra exscripsi, ad sententias in Phaedone prolatas proxime accedunt, quid igitur mirum quod Platonis memoriam nobis afferre videntur?

Sed transeo ad certiora. Totum VIII caput cum sine ulla dubitatione protreptico dare potuerimus, multo difficilior est quaestio in antecedenti capite iudicando. Hirzelius quidem hoc caput (VII = c. VI. VII apud Pistell.) integrum protreptico vindicavit: cui ego non adsentior, cum e diversis frustulis ita consarcinatum videatur, ut utrum unius libri e

1) σύννομον illud ἄστρον invenitur apud Plat. Tim. 42^b. Cf. τὸ ξυγενές in Phaed. 84^b θεωρίας ἀμυγάνους τὸ κάλλος cf. Plat. Civit. X p. 615^a.

2) Diels, *Archiv f. Gesch. d. Philos.* I, 4 p. 492 sqq.

variis locis an diversis ex fontibus compilatum sit haud facile sit ad diiudicandum. Sed iam videamus quid rei sit.

Iamblichus capiti septimo haec verba praemittit; *ἐπεὶ δὲ ἀνθρώποις διαλεγόμεθα* ¹⁾, ἀλλ' οὐχὶ τοῖς τὴν θείαν μοῖραν τῆς ζωῆς πρόχειρον ἔχουσι, δεῖ συμμειγνύναι ταῖς τοιαύταις παρακλήσεσι τὰς πρὸς τὸν πολιτικὸν καὶ πρακτικὸν βίον προτροπὰς. Postquam igitur contemplativam philosophiam commendavit, iam descendere vult ad laudem philosophiae quatenus ad civilem vitam et ad omnes actiones utilis sit. Huic quasi indici capitis duae exiles παρακλήσεις satisfaciunt, quae leguntur p. 102 et 104. Prior incipit a verbis ὧδε οὖν λέγωμεν, in qua Aristotelis illud exponitur philosophiam esse eam scientiam qua rebus ad vitae usum necessariis recte uti discamus. Verba φιλοσοφητέον ἄρα ἡμῖν, εἰ μέλλομεν ὀρθῶς πολιτεῦσθαι κτὲ (p. 104) Iamblichus addidit. Sequitur altera παράκλησις (p. 104, 3—16) adiuncta verbis ἔτι τοίνυν, quibus Iamblichus uti solet, si res diversas conglutinat (cf. p. 240 cap. XVI). Huius διαιρέσεως summa est: φιλοσοφητέον ἐκ παντὸς τρόπου, ἄς μόνης φιλοσοφίας τὴν ὀρθὴν κρίσιν καὶ τὴν ἀναμάρτητον ἐπιτακτικὴν φρόνησιν ἐν ἑαυτῇ περιεχούσης. Haec etsi sunt Aristotelia (ὑπηρετοῦσα ἐπιστήμη Metaph. 98^a 16. ἡ φρόνησις ἐπιτακτικὴ Eth. Nic. 1143^a 8), tamen ita mutilata et decurtata leguntur, ut utrum reliquiae sint argumentationis e protreptico petitae an aliunde compilata, diiudicare nequeam.

Iterum verbis ἔτι τοίνυν adnectit nova, quibus demonstrat (p. 104, 16): ἐπεὶ τὰ δυνατὰ καὶ ὠφέλιμα πάντες αἰρούμεθα, ἀποδεικτέον (corr. Pistelli pro παραδεικτέον) ὡς τῇ φιλοσοφεῖν ἀμρότερα ταῦτα ὑπάρχει καὶ ὅτι τὴν χαλεπότητα τῆς κήσεως ὑποδεστέραν ἔχει τοῦ μεγέθους τῆς ὠφελείας. Fragmentum quod sequitur, bene est dispositum et continua argumentatione progrediens. In hoc unam quidem sen-

1) Cf. Diels, 'Arch. f. Gesch. d. Philos.' I, 4 p. 485, 13: „Iamblich gibt den aristotel. Gedanken wieder, der im Gegensatz zu dem idealen platonischen αγαθὸν das den Gegenstand seiner Ethik bildende αγαθὸν als ἀνθρώπινον fasst. S. Nic. I 1. 1094^a 22ff. 4. 1096^b 34.“

tentiarum seriem si Aristotelicam esse probari possit, totum fragmentum (p. 104 extr. — 114, 8) ex Aristotelis protreptico petitum esse aio.

Dispositio fragmenti haec est, ut p. 106—108, 17 demonstretur esse *ἐπιστήμην τῆς ἀληθείας καὶ τῆς περὶ ψυχῆν ἀρετῆς* eamque nos consequi posse; haec scientia summum bonum est: p. 108, 18—112, 6; denique philosophia facilius ad comparandum est quam reliqua bona: p. 112, 7—114, 8.

In hac parte probandi ratio tota est Aristotelica, argumenta ipsa et sententiae protreptici naturam prae se ferunt. Quae p. 106 leguntur, conveniunt cum Eth. Eud. 1217^a 35. Deinde hic quoque omnibus bonis praefertur ἡ φρόνησις. In re publica, inquit (p. 108 extr.), lex imperat; lex autem est φρόνησις τις καὶ λόγος ἀπὸ φρονήσεως.¹⁾ Summum igitur bonum est ἡ φρόνησις (p. 110, 12). Pergit deinde vere προτρεπτικῶς²⁾: οὐ δὲ δεῖ φεύγειν φιλοσοφίαν, εἴπερ ἐστὶν ἡ μὲν φιλοσοφία κατὰπερ οἴομεθα κτῆσις τε καὶ χρῆσις σοφίας (cf. Plat. in protreptico, Euthyd. 288^d), ἡ δὲ σοφία τῶν μεγίστων ἀγαθῶν· οὐδὲ δεῖ χρημάτων μὲν ἕνεκα πλεῖν ἐφ' Ἡρακλέους στήλας καὶ πολλάκις κινδυνεύειν, διὰ δὲ φρόνησιν μηδὲν πονεῖν μηδὲ δαπανᾶν. ἢ μὴν ἀνδραποδῶδες γε τοῦ ζῆν, ἀλλὰ μὴ τοῦ ζῆν εὖ γλίχασθαι (cf. 1278^b 29), καὶ ταῖς τῶν πολλῶν ἀπὸν ἀκολουθεῖν δόξαις, ἀλλὰ μὴ τοὺς πολλοὺς ἀξιῶν ταῖς αὐτοῦ, καὶ τὰ μὲν χρήματα ζητεῖν, τῶν δὲ καλῶν μηδεμίαν ἐπιμέλειαν ποιῆσθαι τὸ παράπαν. Deinde philosophiam facile attingi posse demonstrat (p. 112), quod ad exhortandum maxime valet, ut recte dicit Plutarchus, Moral. 544^d.³⁾ Iam quae hoc loco ab Iamblichō proferuntur, Aristoteli

1) Eth. Nic. 1180^a 21 ὁ δὲ νόμος — λόγος ὢν ἀπὸ τινος φρονήσεως καὶ νοῦ.

2) Haec verba etiam Rose inter protreptici fragmenta recepit: fr.³ 52 p. 62, 7.

3) ἡ γὰρ ἔργον ὁμοῦ καὶ λόγον ἔχουσα προτροπή καὶ παράδειγμα καὶ ζῆλον οἰκείον ἔμπυχός ἐστι καὶ κινεῖ καὶ παροτρύνει καὶ μεθ' ὁρμῆς καὶ προαιρέσεως ἐλπιδας ὡς ἐφικτῶν καὶ οὐκ ἀδυνάτων παρίστησι.

deberi Proclus testatur in commentariorum in Euclidis elem. prologo I p. 28 (ed. Friedlein), quem locum optime huc rettulit Valentinus Rose (in fragm. Aristot. collect., nova edit. 1886 p. 62). Locos adscribam:

Iamblich. protr. p. 112.

διότι δὲ πολλῶν ἕξις τῶν ἄλλων ἀγαθῶν ἢ κτήσις αὐτῆς (sc. τῆς φιλοσοφίας), ἐκ τῶνδε πεισθελή τις ἄν.

τὸ γὰρ μήτε μισθοῦ παρὰ τῶν ἀνθρώπων γινομένου τοῖς φιλοσοφοῦσι, δι' ὃν συντόμως οὕτως ἂν διαπονήσειαν, πολὺ τε προεμένους εἰς τὰς ἄλλας τέχνας ὅμως ἐξ ὀλίγου χρόνου θέοντας παρεληλυθῆναι ταῖς ἀκριβείαις, σημειῶν μοι δοκεῖ τῆς περὶ τὴν φιλοσοφίαν εἶναι ἑρασιώτης. ἔτι δὲ τὸ πάντας φιλοχωρεῖν (ἐπ' delet Rose) αὐτῇ καὶ βούλεσθαι σχολάζειν ἀφεμένους τῶν ἄλλων ἀπάντων, οὐ μικρὸν τεκμήριον ὅτι μεθ' ἡδονῆς ἢ προσεδρεῖα γίνεται. πονεῖν γὰρ οὐδεὶς ἐθέλει πολὺν χρόνον.

Proclus, comm. in Eucl. p. 28 ed. Friedlein.

δηλοῖ δὲ τὸ δι' ἑαυτὴν εἶναι τοῖς μετιοῦσιν αἰρετὴν (τὴν μαθ. ἐπιστήμην), ὃ καὶ Ἀριστοτέλης πού φησιν, τὸ μηδενὸς μισθοῦ προκειμένου τοῖς ζητοῦσιν ὅμως ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ τοσαύτην ἐπίδοσιν τὴν τῶν μαθημάτων θεωρίαν λαβεῖν, ἔτι δὲ τὸ πάντας αὐτῇ φιλοχωρεῖν καὶ βούλεσθαι σχολάζειν τῶν ἄλλων ἀφεμένους, ὅσοι καὶ κατὰ μικρὸν ἐφήψαντο τῆς ἀπ' αὐτῆς ὠφελείας, ὥστε οἳ γε καταφρονητικῶς ἔχουσι τῆς τῶν μαθημάτων γεύσεως, ἄγευστοι τυγχάνουσι ὄντες τῶν ἐν αὐτοῖς ἡδονῶν.

Si vero haec pars Aristotelis est, sequitur ut ea quoque quae antecedunt, eiusdem auctoris sint, eam ob causam, quod eundem fontem iterum exscripsit Iamblichus in commentatione Pythagorica tertia περὶ τῆς κοινῆς μαθηματικῆς ἐπιστήμης (Anecd. Paris. II p. 317 Villosion). Hinc ampliora evadunt: quae enim apud Iamblichum in protreptico p. 106. 108 disseruntur, haec aperte dicta sunt contra eos qui negant ὅτι τῆς ἀληθείας καὶ τῆς περὶ ψυχὴν ἀρετῆς ἔστιν

quae Plato in protreptico exposuit (Euthyd. 281^{b-1}). Eadem reddidit Themistius in protreptico, quo de infra dicemus. De domino, qui suis servis deterior est (v. 12), Galenus loquitur in protreptico. Simillima etiam sunt ea, quae de divitiarum pretio protulit Boethius de consol. II, 5. Nonnulla exscribam:

„(l. c. § 45) iam vero pulchrum variis fulgere vestibus putas? quarum si grata intuitu species est, aut materiae naturam aut ingenium mirabor artificis. An vero te longus ordo famulorum facit esse felicem? qui si vitiosi moribus sint, perniciosa domus sarcina — —: sin vero probi, quonam modo in tuis opibus aliena probitas numerabitur? — — (§ 85) Quam vero late patet vester hic error qui ornari posse aliquid ornamentis existimatis alienis? At id fieri nequit. nam si quid ex apposis luceat, ipsa quidem quae sunt apposita laudantur, illud vero his tutum atque velatum in sua nihilominus foeditate perdurat — —.“

Aristoteles igitur mendacem felicitatis formam ostendens de eis quae hominibus videntur bona, re autem vera non sunt, disseruit. Haec, quae apud Stobaeum legimus, de divitiis¹⁾ maxime dicta sunt; probabile est Aristotelem quoque, sicuti multi alii protrepticorum auctores fecerunt, de ceteris rebus, quibus se homines adepturos felicitatem putant, copiosius dixisse. Fortasse ex protreptico hausit Boethius (de cons. III, 8) ea, quae de illorum bonorum vanitate 'brevissime'²⁾ profert. Dicit enim III, 8, 4:

‘Quantis vero implicatae malis sint, brevissime monstrabo. quid enim? pecuniamne congregare conabar? sed eripies habenti: dignitatibus fulgere velis? danti supplicabis et qui

1) Repugnare inter se videntur ea quae Aristotelem de divitiis dixisse Zenon narrat apud Stob. fl. 95, 21 (locum exscripsi p. 236) et quae leguntur in protreptici fragmento apud Stob. fl. 3, 54 (vide p. 268). Sed. cf. quae de hac re exposuit *Diels in Archiv f. Gesch. d. Philos.* I, 4 p. 482 sq., qui rectissime quod apud Zenonem Crates refert, ab Aristotele in prooemio dicta esse suspicatus est.

2) Similia sunt quae *συντόμως* Pseudoplutarchus *περὶ παιδων ἀγωγῆς* cap. VIII docet. vide infra.

(Iambl.).

νοι δὲ καὶ δοξάζοντες τὰς ἀνθρωπικὰς χρείας τῶν
ὀρθῶς ὄλῳ καὶ παντὶ δια- περὶ τὴν θεωρίαν μόνην ἐσχο-
φέρουσι πρὸς τὰς χρείας. λαϊκῶν.

(Proclus).

Quae secuntur Proclus habet p. 25, 20—22. Iamblichus igitur et Proclus in communi fonte philosophiam seu scientias in cognitione positas et accusatas et defensas invenerunt, quare eadem argumenta quae vituperatores contra philosophiam proferentes Aristoteles induxerat, altera parte refutavit. Velut in his:

Adversarius (Iambl. III.
p. 216 Vill.)

φασὶ γὰρ οἱ μὲν εἶναι τὴν
τῶν ἀδίκων καὶ δικαίων καὶ
κακῶν καὶ ἀγαθῶν ἐπι-
στήμην, ὁμοίαν οὖσαν γεω-
μετρίᾳ καὶ ταῖς ἄλλαις ταῖς
τοιαύταις, οἳ δὲ τὴν περὶ
φύσεώς τε καὶ τῆς τοι-
αύτης ἀληθείας φρόνη-
σιν κτέ.

Defensor (Iambl. protr.
p. 104).

ὅτι μὲν οὖν τὰς περὶ τῶν
δικαίων καὶ τῶν συμφε-
ρόντων, ἔτι δὲ περὶ φύσεώς
τε καὶ τῆς ἄλλης ἀληθεί-
ας ἐπιστήμας δυνατόι λα-
βεῖν ἔσμεν, ῥᾶδιον ἐπιδειξαι.

Dubium non est, quin arma et impugnandae et defendendae philosophiae Iamblichus et Proclus ex Aristotelis libro petiverint: quem librum protrepticum esse, commentatorum testimonio quod memoravi et eis quae de Hortensii indole supra (p. 239) dixi quaeque infra de protreptici partibus docebo, optime confirmatur. —

Quae deinde in Iamblichi protreptico (p. 114) a verbis ἴδοι δ' ἄν τις τὸ αὐτὸ γνωριμώτερον secuntur, ex alio fonte hausta sunt, non ex protreptico, ut Hirzelio (p. 94) videtur. Res difficillima est, quod in his quoque varias παρακλήσεις conglutinatas habemus.

Prima sententiarum series est p. 114, 9—12, imperfecta illa neque integra, quae redit explanata in cap. XII p. 170. Sequitur altera p. 114, 20—116, 18 verbis illis copulativis ἔτι τοίνυν adiuncta, qua demonstratur eam virtutem quae

summa animi partis, id est rationis, propria est, maxime esse expetendam. Haec breviori forma iam supra inveniri (p. 72) antea monstravi (locos proposui p. 217). Tertia diaeresis p. 116, 18 eisdem verbis *ἔτι τοίνυν* incipit. Dicit cuiusque rei munus per se peractum melius esse quam vi aliena perfectum. Hominis autem propriam naturam efficit *ὁ νοῦς καὶ ὁ λόγος* (p. 118, 9), cuius opus positum est in veritatis cognitione. Huius autem cognitionis finis est *ἡ θεωρία*.

Negari non potest, quin Aristotelis sententiae in hac parte multae inveniantur. Confer quae p. 120 leguntur cum Eth. Nic. 1097^a 15; deinde p. 124 cum Eth. Nic. 1170^a 20 Metaph. I, 1. Sed non nisi frustula sunt miserrime consuta, quae Iamblichus si uno ex fonte hausit, e dialogo compilavit et in continuam orationem transfigurare conatus est. Quod quidem negotium pessime successit Iamblichō, nam dialogi vestigia et sententiarum mira brevitate atque inconcinnitate et verborum sermonis propriorum insigni usu facile cognoscuntur (cf. p. 116, 6 sqq. p. 120. p. 122, 1—12, maxime p. 126 init.).

Protreptici non esse hanc alteram septimi capitis partem, hac ratione demonstrari potest.

Adversarii enim apud Aristotelem haec contra philosophiam proferunt (Iambl. in comm. Pyth. III p. 217, 5):

δεῖ δὴ μὴ λεληθέναι τὸν μέλλοντα περὶ τούτων ἐξετάζειν, ὅτι πάντα τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰ πρὸς τὸν βίον ὠφέλιμα τοῖς ἀνθρώποις ἐν τῷ χρῆσθαι καὶ πράττειν ἐστίν, ἀλλ' οὐκ ἐν τῷ γινώσκειν μόνον κτέ. et (ibid. p. 217, 11):

ὥστε προσήκει καὶ τὴν φιλοσοφίαν, εἴπερ ἐστὶν ὠφέλιμος, ἥτοι πράξις εἶναι τῶν ἀγαθῶν ἢ χρησίμων εἰς τὰς τοιαύτας πράξεις· ὅτι μὲν οὖν οὐκ ἐστὶν οὐδ' αὐτὴ πραγμάτων ἐργασία οὐτ' ἄλλη τῶν προειρημένων ἐπιστημῶν οὐδεμία, φανερόν ἐστι πᾶσιν. ὅτι δ' οὐδ' ἐστὶ χρίσιμος εἰς τὰς πράξεις, ἐκείθεν ἂν τις καταμάθοι. — — Videmus igitur adversarios philosophiae id maxime exprobrare, quod cum in agendo non versetur, utilis non sit. Bonum enim — sic argumentantur — nihil est nisi quod utile; utile autem non invenitur

Porro Aristoteles adversariis ostendit non eodem semper loco fuisse philosophiam, sed progressus fecisse inter homines quam maximos. Descripsit hoc loco philosophiae *γένεσιν*: ascendisse eam quae hominibus innata sit cogitandi facultatem paulatim ab rebus ad vitae usum necessariis et ab artibus ad voluptatem et cultum inveniendis ad summam rerum contemplationem (Iambl. in comm. Pyth. III p. 218, 27. Procl. p. 29, 1); itaque cum ad hanc contemplativam scientiam homines Thaletis demum temporibus (qui est *ὁ τῆς τοιαύτης φιλοσοφίας ἀρχηγός*, Metaph. 983^b 20) pervenerint, fit ut cognoscendi quidem studium antiquissimum, ea vero scientia quae cognoscendo acquiescat, recentissima appellanda sit. — Recensuit deinde Aristoteles veterum philosophorum doctrinas monstravitque quanta fuerit Socratis vis et auctoritas ad philosophiae studium propagandum (Cic. Tusc. disp. III p. 28, 69. Iambl. comm. Pyth. III p. 218, 27).

Postquam Aristoteles philosophiam etiam ad vitae usum utilissimam esse argumentis comprobavit, scientiam contemplativam per se eligendam esse demonstrare instituit, etiam si ad vitam humanam nihil emolumenti redundet (Iambl. pr. p. 148—152). Hanc sententiam longe gravissimam accurate defendit Aristoteles in exhortatione sua. Ad vivendum, ait, homines vulgares contemplativa scientia fortasse carere possunt: sed qui non qualibet ratione licet miserrima vivere vult, ad philosophiam accedat necesse est. Demonstravit hoc depicta vitae humanae condicione. Res enim humanae plenae sunt nugarum et animus noster, si aeterna contemplatur, ridet humana (Iambl. pr. p. 132 sqq.). Itaque ut fugiamus hominum errores ac vitia, acuendum est illud quod solum in nobis divinum est et immortale, mens quidem et intellegentia.

Philosophandum igitur nobis est, si solutis corporis com-
pedibus caelestem viam ingressi vitam agere volumus in sidere illo cognato, in quo veritatem intuentes summaque ex contemplando gaudia percipientes perpetua perfruemur cognitione (Iambl. pr. p. 172 sq.).

Haec nunc sufficiant de Aristotelis protreptico. Iam pergo recensere philosophos quos scimus in exhortationibus scribendis philosophorum clarissimorum exempla esse secutos: qui etsi multi sunt, de libris tamen eorum paene nihil comperit habemus.

Inter Cynicos protreptici auctor affertur **Monimus Syracusanus**, Diogenis discipulus, apud Laert. Diog. VI, 83 *γέγραφε δὲ παλγνια σπουδῆ λεληθνίε μεμιγμένα καὶ περὶ ὁρμῶν δύο καὶ προτρεπτικόν*. Nihil de Monimi libro accepimus.

Peripatetici non pauci in hoc genere tractando versati sunt. Inter quos primum tenet locum **Theophrastus**, Aristotelis discipulus. In Laert. Diog. catalogi (V, 49) parte tertia inter indices *περὶ τῆς θείας εὐδαιμονίας πρὸς τοὺς ἐξ Ἀκαδημίας* et *πῶς ἄριστ' ἂν πόλις οἰκοῖτο* legitur *Προτρεπτικός α*. Repetitur hic titulus in quarta parte, quae ut prima, ad litterarum ordinem est disposita eiusque videtur supplementum esse.¹⁾ — Testimonium de Theophrasti libro nusquam invenitur neque inter fragmenta est ullum, quod ex protreptico sumptum esse merito coniecero.

Sequitur **Chamaeleon** Heracleota Ponticus qui et ipse ex Aristotelis disciplina profectus est (Athen. IX, 406. X, 473). Eius protreptici semel Athenaeus mentionem fecit, haec referens (IV, 184^d):

ἔμελε δὲ τοῖς πάλοι πᾶσιν Ἑλλησι μουσικῆς. διόπερ καὶ ἡ αὐλητικὴ περισπούδαστος ἦν. Χαμαιλέων γοῦν ὁ Ἡρακλειώτης ἐν τῷ ἐπιγραφομένῳ Προτρεπτικῷ Λακεδαιμονίου φησὶ καὶ Θηβαίους πάντας αὐλεῖν μανθάνειν, Ἡρακλειώτας τε τοὺς ἐν τῷ Πόντῳ καθ' ἑαυτὸν ἔτι, Ἀθηναίων τε τοὺς ἐμφανεστάτους Καλλιαν τε τὸν Ἰππονίκου καὶ Κριτίαν τὸν Καλλιόλοχου.

Chamaeleon igitur, homo liberalium artium et litterarum studiosissimus, in protreptico musicae quoque artis studium commendavit, utpote quod ad hominum animos excolendos et

1) de tabula Theophr. cf. Useneri *Analecta Theophr.*, D. Bonn. 1858.

ad humanitatem conformandos multum valeat. Itaque afferens viros inlustrissimos ac de re publica bene meritos horum exemplo quam veneranda sit musica ostendit. Facile igitur in protreptico dixerit Chamaeleon ea, quae Athen. XIII, 623 profert:

Κλεινίας γοῦν ὁ Πυθαγόρειος, ὡς Χαμαιλέον ὁ Ποντικὸς ἱστορεῖ, καὶ τῷ βίῳ καὶ τοῖς ἡθροῖσι διαφορῶν, εἴ ποτε συνέβαινε χαλεπαίνειν αὐτὸν δι' ὀργήν, ἀναλαμβάνων τὴν λύραν ἐκιδάριζε· πρὸς δὲ τοὺς ἐπιζητοῦντας τὴν αἰτίαν ἔλεγε· πραῦνομαι.

Quatenus igitur ad colendos animos musica apta esset, Chamaeleon eam discipulis suis exercendam in hoc libro proposuit; minime autem e protreptico petita sunt quae de labente musica narravit ex Chamaeleonte Athenaeus (XIV, 628^d. XIII, 600. IX, 390). Haec enim, quae ad historiam attinent, in libro *περὶ κωμῳδίας* locum tenuerunt multo aptiorem.

Aristo Ceus Peripateticus num protrepticum scripserit, parum constat. Panaetium et Sosicratem si sequimur, ex omnibus libris, quos Laert. Diog. VII, 163 Aristoni Chio Stoico tribuit, quattuor tantum epistolae ad Cleanthem scriptae Stoici fuerunt, reliqui omnes Peripatetici.

Res est difficillima. Panaetii enim de librorum philosophorum fide iudicium acutum quidem, sed haud raro iniquum fuisse scimus; verumne autem in hac re an falsum sit, explorare nequimus, quod in veterum testimoniis, quibus nitimur, ab antiquissimis temporibus nomina Chius et Ceus (vel Cius, vide Ritschel. Opusc. I, 555 not.) miserrime confusa sunt. Multis etiam locis nomen tantum Aristo legebatur, quibus augebatur perturbatio. Tertium vero accedit, id quod omnium ambiguitatum mihi fons videtur esse. Horum enim philosophorum cum nomina tum ingenia similia sunt. In utroque enim invenitur studium et amor cynicae philosophandi rationis. Aristo Peripateticus appellatur Bionis Borysthenitae *ἑλληωτίας* a Strabone (X, 5, 6), Aristo Chius Cynicae sectae se imitatore significat, cum in Cynosarge disseruerit (Laert. Diog. VII, 3, 161). Aristo

Ceius composuit dialogum qui inscribebatur Lycon, quem Plutarchus (de aud. poet. 1) cum Aesopi fabulis et Heraclidis Pontici libro Ἰθακῆς affert¹⁾; porro Cei ἑρωτικὰ ὅμοια laudantur apud Athenaeum saepius (v. indic.), quae siquidem recte se habet Panaetii et Sosicratis iudicium, apud Laert. Diog. (VII, 163) appellantur ἑρωτικὰ διατριβαί. Distinguenda sunt²⁾ ab his τὰ τοῦ Ἀριστωνος ὁμοιώματα, e quibus Stobaeus in florilegio Aristonis dicta affert. Has enim similitudines recte Ritschellius³⁾ tribuit Stoico, a quo non scriptae, sed ex cuius usu ac ratione a discipulis collectae et editae sunt.

Itaque cum utrumque philosophum in docendi ratione Cynico isto more per comparationes ac similitudines res morales explicandi et definiendi usum esse videamus, fit ut quaestio per se lubrica plane perturbetur verumque sit illud quod vir doctus in Biblioth. phil. Walchii dixit: „*sich um die Theorie der Aristone interessieren, hießse für oder wider einen Schatten fechten.*“ Ac profecto plane contrariae sunt virorum doctorum de tabula apud Laert. VII, 2, 7 sententiae: Krischius (*Unters.* p. 405) omnes libros Chio tribuit, Hubmannus (in Jahn. annal. suppl. III, 1834) rursus omnes dedit Ceo, neuter vero iudicium suum argumentis satis confirmare potuit. Interim Sauppium (in Philodemi de vitis libro, ed. Sauppium 1853, p. 6) demonstravit librum ἐπὲρ κενοδοξίας re vera a Peripatetico scriptum esse, Zellerus (II, 2, 925) vero recte monet non omnes libros eo loco a Laertio laudatos a Peripatetico scriptos esse posse.

Mitto has quaestiones, inutiles illas ad rem nostram. Libri Stoici et Peripatetici ab antiquis scriptoribus confusi sunt sive quod nomina permutata erant sive quod horum philosophorum libri eodem titulo inscripti circumferebantur: inter quos protrepticus fortasse fuit. Nam quod Krischius Aristonis protrepticum cum aliorum Stoicorum protrepticis composuit, ut eum a Stoico scriptum esse doceret, poterat vir doctus etiam Peripateticos protrepticorum scriptores

1) Ritschellii Opusc. I p. 551—559.

2) Hirzel, *Unters.* II, 1 p. 31 not. 2.

• 3) Ritschel, l. c. p. 558.

nominare. Perverse autem de hac re disseruit Hubmannus (l. c. § 10), qui ut Aristonem Chium protrepticum non scripsisse probaret, hunc Senecae locum attulit, qui est in Epist. 99, 13:

„Ariston Chius non tantum supervacuas esse dixit naturalem et rationalem (sc. partem philosophiae), sed etiam contrarias. Moralem quoque, quam solam reliquerat, circumcidit: nam eum locum, qui monitiones continet, sustulit et paedagogi esse dixit, non philosophi.“ Eodem fonte usus Sext. Emp. adv. math. VII, 12:

Ἀριστῶν ὁ Χίος οὐ μόνον, ὡς φασί, παρηγεῖτο τὴν τε φυσικὴν καὶ λογικὴν θεωρίαν διὰ τὸ ἀνωφέλές καὶ πρὸς κατοῦ τοῖς φιλοσόφοις ὑπάρχειν, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἱθικοῦ τόπου τινὰς συμπεριέγραψε καθάπερ τὸν τε παραινετικὸν καὶ τὸν ὑποθετικὸν τόπον· τούτους γὰρ εἰς τίτθας ἂν καὶ παιδαγωγούς πίπτειν.

Contempsit igitur Ariston, ut ait Seneca in ep. 94 init., praeceptivam partem philosophiae, id est monitoris singula praecepta (ep. 94, 8) ‘sic incede, sic coena, hoc viro, hoc feminae, hoc marito, hoc caelibī convenit’, nec vero universam ad philosophiam exhortationem sprexit (cf. ep. 94, 21 extr.): immo tantam exhortationibus vim attribuit, ut earum ope singula praecepta supervacanea fieri existimaret. Hanc ob causam orationem exhortatoriam summonere ab Aristone excultam esse persuasum habeo.¹⁾ Ipse ad virtutem incitare tantum philosophi esse statuit, ut exclamaret: *ᾧφελειν καὶ τὰ θιγρία λόγων συνιέναι κινητικῶν πρὸς ἀρετὴν* (Plutarch. II p. 948, 28 Duebn.). Virum autem ad exhortandum maxime idoneum fuisse ob dicendi vim et eloquentiae dulcedinem e veterum testimoniis discimus, qui Aristonem laudant *πειστικὸν ἄνδρα* (Laert. Diog. VII, 161. Aelian. v. h. III, 33) eique cognomen *Σειρήν* indiderunt. Non igitur dubito quin Aristo Stoicus protreptici fuerit auctor. Accedit quod Stoici inter ceteros philosophos in hoc litterarum genere excelluerunt.

1) quasnam res Aristo in exhortatione sua tractaverit, optime colliges e Senecae loco in ep. 94, 7 et 8, quae verba Aristonis sunt.

Atque inter Zenonis quidem scripta protrepticus non invenitur, Persaei autem Cittici, Zenonis auditoris, memorantur *προτρεπτικοί* apud Laert. Diog. VII, 36. Persaeus Halyconea, Antigoni filium, erudit; cui fortasse protrepticos dedicavit.

Nihil deinde scimus de Cleanthis Assii protreptico, quem inter eius ethica scripta laudat Laert. Diog. VII, 174. Utebatur Cleanthes oratione figuris crebra ac distincta multisque poetarum locis ornata (Sext. Emp. adv. math. III, 9. Cic. de fin. II, 69), quare libri eius *βιβλία κάλλιστα* apud Diogenem (VII, 178) appellantur. De paraenetica philosophiae parte mitius iudicavit quam Aristo, ut ait Seneca in ep. 94,4 (fragm. eth. 20 Wachsm.): 'Cleanthes utilem quidem iudicat et hanc partem, sed imbecillam, nisi ab universo fluit, nisi decreta ipsa philosophiae et capita cognovit.' Virtutem doceri posse in protreptico explicavit, si quidem hoc concludere licet ex Diogenis verbis VII, 91: *διδασκῆν τε εἶναι αὐτὴν, λέγω τὴν ἀρετὴν, καὶ Χρυσίππος ἐν τῷ πρώτῳ περὶ τέλους φησὶ καὶ Κλεάνθης καὶ Ποσειδώνιος ἐν τοῖς προτρεπτικοῖς καὶ Ἐκάτων.* — Ex ethicis fragmentis nullum ausim protreptico vindicare, cum plurima ita comparata sint, ut compluribus libris possint assignari.

In Cleanthis locum successit Chrysippus, qui ut omnes philosophiae locos tractavit, sic in protrepticorum genere munus suum praestitit. Quinques enim apud Plutarchum libri Chrysippeus laudantur qui protrepticorum naturam ostendunt, quanquam titulum genuinum nescimus. Plutarchus libros hoc modo citavit: Chrysippus *ἐν τῷ πρώτῳ περὶ τοῦ προτρέπεσθαι* (de comm. not. 5 = 1297, 30 Duebn. de Stoic. rep. 30 = 1282, 15), *ἐν τοῖς περὶ τοῦ προτρέπεσθαι* (de Stoic. rep. 14 = 1271, 23), contra *τῶν προτρεπτικῶν* liber primus et tertius nominatur (ibid. 17 = 1274, 13 sq.) et *ἐν τῷ τῶν προτρεπτικῶν* dicit (ibid. 22 = 1278, 10), ubi libri numerum per errorem excidisse manifestum est.

Chrysippus igitur duo opera confecit, unum *περὶ τοῦ προτρέπεσθαι*, alterum quod inscribatur *προτρεπτικοί*; in

priore de arte cohortandi disseruit, in altero exemplum protreptici dedit.

Quae Plutarchus e libris *περὶ τοῦ Προτρέπεσθαι* affert, haec sunt: De Stoic. rep. 14 = 1271, 21:

πολλαχού μὲν τοιοῦτός ἐστιν (sc. ὁ Χρύσιππος). ἐν δὲ ταῖς πρὸς ἑτέρους ἀντιλογίαις ἥμιστα φροντίζει τοῦ μηδὲν εἰπεῖν ἐναντίον ἑαυτῷ καὶ διάφωνον. Ἐν γοῦν τοῖς περὶ τοῦ Προτρέπεσθαι, τοῦ Πλάτωνος ἐπιλαμβανόμενος λέγοντος, ὅτι τῷ μηδὲ μαθόντι μηδ' ἐπισταμένῳ ζῆν, λυσιτελεῖ μὴ ζῆν, ταῦτ' εἶρηκε κατὰ λέξιν·

ὁ γὰρ τοιοῦτος λόγος καὶ ἑαυτῷ μάχεται καὶ ἥμιστά ἐστι προτρεπτικός. Πρῶτον γὰρ παραδεικνύων ὅτι κράτιστον ἡμῖν ἐστὶ τὸ μὴ ζῆν, καὶ τρόπον τινὰ ἀποθνήσκειν ἀξιών, πρὸς ἑτέρα τινα μᾶλλον ἡμᾶς προτρέπεται ἢ τὸ φιλοσοφεῖν. οὐ γάρ ἐστι μὴ ζῶντα φιλοσοφεῖν, οὐδὲ μὴ πολὺν χρόνον ἐπιζήσαντα κακῶς καὶ ἀπειρώς, φρόνιμον γενέσθαι. καὶ παρελθὼν δὲ φησιν ὅτι 'καὶ τοῖς φάυλοις καθήκει μένειν ἐν τῷ ζῆν'. καὶ εἶτα κατὰ λέξιν 'πρῶτον γὰρ ἡ ἀρετὴ ψιλῶς οὐδὲν ἐστὶ πρὸς τὸ ζῆν ἡμᾶς, οὕτω δ' οὐδ' ἡ κακία οὐδὲν ἐστὶ πρὸς τὸ δεῖν ἡμᾶς ἀπιέναι.'¹⁾

Ex hoc fragmento apparet Chrysippum in libris *περὶ τοῦ Προτρέπεσθαι* de Platonis exhortandi arte iudicasse. Quae enim contra Platonem hoc loco protulit, ad protrepticum pertinent, quem Plato in Euthydemo praebuit. In Euthydemo (281^{b-ε}) enim Socrates Cliniae demonstrat nullam rem bonum appellari posse qua uti nesciamus eisque nos melius rebus carere, quibus perverse utamur (281^d 289^{a-b}), qua ex ratione effici cogique potest ut, qui vita uti nesciat, melius non vivat. Atque haec est eadem argumentatio quam adhibuit Clitophon Socratis protrepticam orationem imitans (408): καὶ τελευτᾷ δὴ καλῶς ὁ λόγος οὕτως σοι, ὡς ὅστις ψυχῇ μὴ

1) Cf. de Stoic. rep. 18, 1, ubi Chrysippus haec dicit: λυσιτελεῖ ζῆν ἄφρονα μᾶλλον ἢ μὴ βιοῦν κἄν μηδέποτε μέλλῃ φρονήσειν. Hanc sententiam Chrysippum protulisse in *περὶ φύσεως* libr. III, efficitur ex alio Plut. loco, de comm. not. 12, 4 (= 1302, 25). Cf. etiam ibid. 11, 8.

ἐπίσταται χρῆσθαι. τούτῳ τὸ ἄγειν ἰσχυρίαν τῆ ψυχῆ καὶ μὴ
ζῆν κρεῖττον ἢ ζῆν πρῶτοντι καθ' αὐτόν.

Hoc igitur Platonis Chrysippus dicit minime esse προ-
τρειπτικόν. Sed pugnantia in libris suis proposuit, si Plu-
tarchum audiamus, qui hoc modo pergit:

Καὶ μὴν οὐχ ἕτερα δεῖ βιβλία διειληῖσαι τοῦ Χρυσίππου
τὴν πρὸς αὐτὸν ἐνδεικνυμένον μάχην· ἀλλ' ἐν αὐτοῖς τούτοις
ποτὲ μὲν τοῦ Ἀντισθένης ἐπαινῶν προφέρεται τὸ 'Λεῖν
κτᾶσθαι νοῦν ἢ βρόχον'. καὶ τοῦ Τερτυλιου τὸ 'Ἥρην ἀρετῆς
πελάσαι τέμασιν, ἢ θανάτου'. καίτοι τί ταῦτα βούλεται δι-
λοῦν ἄλλο, πλὴν ὅτι τὸ μὴ ζῆν λυσιτελέστερόν ἐστι τοῦ ζῆν
τοῖς κακοῖς καὶ ἀνοήτοις; ποτὲ δὲ τὸν Θεόγγιν (175 sq.) ἐκαν-
ορθούμενος 'οὐκ ἔδει', φησὶν, 'εἰλεῖν'. χρῆ πενίαν φεύγοντα
μᾶλλον δὲ "χρῆ κακίαν φεύγοντα, καὶ ἐς βαθυκίττα πόντον
ὄλιπτειν καὶ πετρῶν, Κύρνε, κατ' ἰλιβάτων".

Eandem Chrysippi discrepantiam Plutarchus tractavit de
comm. not. 22, 8 (1308, 23 Duebn.): τὸν τοῖνον Θεόγγιν αὐτοὶ
παντελῶς ἀγεννη καὶ μικρὸν ἠγοῦνται, λέγοντα· χρῆ πενήν
κτέ — οὕτως ἀποδεικνύοντα πρὸς τὴν πενίαν ἀδιάφορον οὖσαν·
ἀλλ' αὐτοὶ γε ταῦτα πεζῶ λόγῳ παρακελεύονται, καὶ λέγουσιν
ὅτι χρῆ νόσον φεύγοντα μεγάλην καὶ ἀλγηδόνα σύντονον, ἐὰν
μὴ παρῆ ξίφος ἢ κώνειον, εἰς θάλατταν ἀφείναι καὶ κατὰ
πετρῶν ὄλιπτειν ἑαυτόν. ὦν οὐδέτερον βλαβερόν οὐδὲ κακὸν
οὐδ' ἀσύμφορόν ἐστιν, οὐδὲ κακοδαίμονας ποιεῖ τοὺς περι-
πίπτοντας.

Reliqua, quae ex his libris Plutarchus affert, pertinent ad
Stoicorum προηγημένα, de quibus alia in libris περὶ Ἀγαθῶν
alia in primo libro περὶ τοῦ Προτρέπεσθαι Chrysippum ex-
ponere Plutarchus contendit. Audi ipsum:

de Stoic. rep. 30, 5: 'οὐδὲν εἶναι φησι (ὁ Χρ.) τούτων (sc.
τῶν προηγημένων) καθόλου πρὸς ἡμᾶς ἀλλ' ἀποσπᾶν τὸν λό-
γον ἡμᾶς καὶ ἀποστρέφειν ἀπάντων τῶν τοιούτων'. Ταῦτα
γὰρ ἐν τῷ πρώτῳ περὶ τοῦ Προτρέπεσθαι γέγραπεν.

In eodem libro de summo bono haec dixit: de comm.
not. 5, 2 (1297, 29): 'ἐν τῷ κατ' ἀρετῆν βιοῦν μόνον ἐστὶ τὸ

εὐδαιμόνως, τῶν ἄλλων, φησὶν, οὐδὲν ὄντων πρὸς ἡμᾶς οὐδ' εἰς τοῦτο συνεργούντων'.

Simili modo Plutarchus ex protrepticis locos composuit quos inter se repugnare dicit. De Stoic. rep. 17, 2 (= 1274, 14) Chrysippum vituperat quod in tertio libro τῶν Προτρεπτικῶν, τὸν περὶ ἀγαθῶν καὶ κακιῶν λόγον, ὃν αὐτὸς εἰσάγει καὶ δοκιμάζει 'συμφωνότατον εἶναι φησι τῷ βίῳ καὶ μάλιστα τῶν ἐμφύτων ἀπτεσθαι προλήψεων'. Ταῦτι γὰρ ἐν τῷ τρίτῳ τῶν Προτρεπτικῶν εἴρηκεν. Ἐν δὲ τῷ πρώτῳ 'τοῦτον τὸν λόγον, φησὶν, ἀπὸ τῶν ἄλλων ἀπάντων ἀφέλκειν τὸν ἄνθρωπον, ὡς οὐδὲν ὄντων πρὸς ἡμᾶς οὐδὲ συνεργούντων πρὸς εὐδαιμονίαν οὐδέν'.

In protrepticis etiam haec dixit Chrysippus, teste Plutarcho de Stoic. rep. 22 (1278, 10): καὶ τὸ μητράσιν ἢ θυγατράσιν ἢ ἀδελφαῖς συγγενέσθαι, καὶ τὸ φαγεῖν τι, καὶ προελθεῖν ἀπὸ λεχοῦς ἢ θανάτου πρὸς ἱερὸν διαβέβληται· καὶ πρὸς τὰ θηρία φησὶ δεῖν ἀποβλέπειν καὶ τοῖς ὑπ' ἐκείνων γενομένοις τεκμαίρεσθαι τὸ μηδὲν ἄτοπον μηδὲ παρὰ φύσιν εἶναι τῶν τοιοῦτων· εὐκαίρως γὰρ πρὸς ταῦτα γίνεσθαι τὰς τῶν ἄλλων ζήρων παραθέσεις, εἰς τὸ μήτε συγγινόμενα μήτε γεννῶντα μητ' ἐπαποθνήσκοντα ἐν τοῖς ἱεροῖς μαινεῖν τὸ θεῖον'.¹⁾

Chrysippi libros similes inter se fuisse elucet, si comparas locos Plutarchi 1297, 29. 1282, 12. 1274, 10. Quod complures et diversos libros protrepticos composuit, non admodum mirum in hoc philosopho, de quo Galenus (V p. 214 K.): Χρυσίππῳ μὲν γὰρ καὶ τοῦτο φιλόν, οὐ δις ἢ τρίς, ἀλλὰ καὶ τετράκις ἐνόησε καὶ πεντάκις ὑπὲρ τῶν αὐτῶν ἐν διαφερούσαις πραγματείαις διέρχεσθαι (cf. Laert. Diog. X, 27).

Unum certe ex his fragmentis discimus: Chrysippum etiam in protrepticis eundem se auctorem praeuisse qualem e reliquis eius libris novimus. Ne igitur putemus Chrysippum in exhortationibus orationis quadam dulcedine vel vivida et artificiosa exhortandi ratione animos adolescentium permovisse,

1) de his verbis cf. Zellerum, *hist. phil. Gr.* III, 1, 281.

immo demonstrandi refutandi opponendi occasionem acutum ingenium etiam his in libris praestitit. Chrysippus cum immensam rerum tractandarum molem sibi proposuisset et admirabili laboris assiduitate multis libris Zenonis et Cleanthis doctrinam ab illis imperfecte acceptam firmare, emendare, contra adversariorum vituperationes defendere conatus esset, non potuit pari modo philosophiae adferre orationis concinnitatem atque elegantiam. Accedebat quod Chrysippi temporibus magnae inter Academicos et Stoicos exortae erant discordiae, cum Carneades acerrima disputandi dexteritate et ingenii acumine praeditus, Stoicorum disciplinam plane evertere studeret: nec minus inter Chrysippum et Epicurum magnae intercedebant concertationes, quas ob res Chrysippi oratio semper pugna videtur fuisse et quasi bellatoria. Si igitur Chrysippus eo dicendi genere, quod descripsit Cicero ¹⁾ de orat. III, 18, in his quoque libris usus est, protrepticos eius longe a propria sua natura atque indole remotos fuisse putabimus.

Supra dixi concertationes intercessisse inter Chrysippum et Epicurum. Apud Laert. Diog. X, 26 hoc legimus: *ἐξήλον δ' αὐτὸν (sc. Epicurum) Χρύσιππος ἐν πολυγραφίᾳ, καθά φησι καὶ Καρνεάδης, παράσιτον αὐτὸν τῶν βιβλίων ἀνακαλιῶν.* Memorabile hoc videtur, quod etiam protreptici exemplum Epicurus edidit (Laert. Diog. X. 27). Nihil quidem de eo compertum habemus. Ut tamen quo modo Epicurus ad philosophiam exhortatus sit, cogitare possimus, locos nonnullos ex epistula ad Menoeceum data proponam, qui ad protreptici naturam proxime accedunt.

Laert. Diog. X, 122 (Usener Epicur. p. 59): *Μήτε νέος τις ὢν μελλέτω φιλοσοφεῖν, μήτε γέρον ὑπάρχων κοπιᾷτω φιλοσοφῶν. οὔτε γὰρ ἄωρος οὐδεὶς ἐστὶν οὔτε πάρωρος πρὸς τὸ κατὰ ψυχὴν ὑγιαίνειν. ὁ δὲ λέγων μήπω τοῦ φιλοσοφεῖν ὑπάρχειν ἢ παρεληλυθῆναι τὴν ὥραν ὁμοίως ἐστὶ τῷ λέγοντι*

1) Cicero de orat. III, 18: Stoici orationum genus habent fortasse subtile, certe acutum: sed, ut in oratore, exile, inusitatum, abhorrens ab auribus vulgi, obscurum, inane, ieunum, ac totum eiusmodi quo uti ad vulgus nullo modo possis.

πρὸς εὐδαιμονίαν ἢ μήπω παρῆναι τὴν ὥραν ἢ μηκέτ' εἶναι. ὥστε φιλοσοφητέον καὶ νέψ καὶ γέροντι. κ. τ. λ.

Ibidem 132 (Usener p. 64). Οὐ γὰρ πότοι καὶ κῶμοι σινείροντες οὐδ' ἀπόλασις παιδῶν καὶ γυναικῶν καὶ ἰχθύων καὶ τῶν ἄλλων, ὅσα φέρει πολυτελὴς τράπεζα, τὸν ἠδὺν γεννῆ βιον, ἀλλὰ νήφων λογισμὸς καὶ τὰς αἰτίας ἐξερευνῶν πάσης αἰρέσεως καὶ φυχῆς καὶ τὰς δόξας ἐξελαύνων, ἐξ ὧν πλεῖστος τὰς ψυχὰς καταλαμβάνει θόρυβος. Τούτων δὲ πάντων ἀρχὴ καὶ τὸ μέγιστον ἀγαθὸν φρόνησις. διὸ καὶ φιλοσοφίας τιμιώτερον ὑπάρχει φρόνησις, ἐξ ἧς αἱ λοιπαὶ πᾶσαι πεφύκασιν ἀρεταί κ. τ. λ.

Memorable est etiam fragmentum (116 apud Usenerum) epistulae ad Anaxarchum missae: ἐγὼ δ' ἐφ' ἡθονὰς συνεχεῖς παρακαλῶ, καὶ οὐκ ἐπ' ἀρετὰς κενὰς καὶ ματαίας καὶ παραχώδεις, ἔχούσας τῶν καρπῶν τὰς ἐλπίδας.

Pervenimus ad Posidonii protrepticos. Posidonii praecceptor Panaetius primus relicta veterum Stoicorum sentiendi asperitate et loquendi acerbitate in scribendo popularem quandam elegantiam amplexus est, qua philosophiam ex eruditorum umbraculis ad solem produxit. Amplificatis igitur paulo Stoicae rationis finibus adiit in disserendo ad Socratis et Platonis venustatem illamque suavitatem, qua Academici et Peripatetici florebant (Cic. de fin. IV, 28 de off. II, 10). Ac multo magis Posidonius qua erat multiplici variaque doctrina, conciliandis philosophorum placitis indulsit missisque Stoicorum paradoxis philosophiam ad vitam hominumque usum fructuosam reddere studuit.

Ex his, quae dixi, facile intellegitur Posidonium in ea philosophiae parte, quae est de moribus, non neglexisse τὸν παραινετικὸν τόπον. Audivimus severiores Stoicos, velut Aristonem, eum locum qui monitiones contineat, sustulisse, Cleanthem imbecillam hanc partem iudicasse, nisi decreta philosophiae cum ea coniuncta essent: Posidonius vero longum ei spatium concessit. Seneca in epist. 95, 65 de hac re haec habet:

‘Posidonius non tantum praeceptionem — nihil enim nos hoc verbo uti prohibet — sed etiam suasionem et consolationem et exhortationem necessariam iudicat’.

Quid significant notiones praeceptio, suasio, consolatio, exhortatio, breviter illustrandum est. Praeceptio est is „locus qui monitiones continet“ (Seneca epist. 59, 13) vel ὁ *παραινετικός*, quod Seneca ipse dicit in epist. 95, 1.

Distinguitur altera pars quae appellatur ‘suasio’, graece ὁ ὑποθετικός, id est (Seneca epist. 94, 1) ea pars philosophiae, quae dat propria cuique personae praecepta. Deinde Graecorum *παραμυθητικός* minus recte apud Senecam vertitur consolatio (Seneca epist. 39, 49. 94, 21. 95, 34. 65 et saepius). Quid enim Graecis philosophis sit ὁ *παραμυθητικός*, cognoscitur ex Eudori definitione apud Stobaeum in Ecl. II p. 44 Wachsm. ‘ὁ παραμυθητικός ὁ περὶ τῶν ἀλλοτριούντων ἀποτινων πράξεων’. Itaque rectius Seneca in epist. 94, 39 τὸν *παραμυθητικόν* interpretatus est ‘consolationes dissuasionesque’.¹⁾ — Denique exhortatio est ὁ *προτρεπτικός λόγος*, quem ne Aristoteles quidem reicere ausus est, ut supra demonstravi (p. 276).

Posidonius igitur cum protreptico locum concederet in philosophiae parte morali, ipse *Προτρεπτικούς* scripsit teste Laertio Diogene (VII, 54, 91), quo loco eum in protrepticis virtutem doceri posse explicasse Diogenes narrat. Idem alio loco (VII, 66, 129) de his libris haec habet: *Λοκεῖ δ’ αὐτοῖς (sc. τοῖς Στωικοῖς) μήτε διὰ τὴν διαφωνίαν ἀφίστασθαι φιλοσοφίας, ἐπεὶ τῷ λόγῳ τούτῳ προλήψιν ὅλον τὸν βίον, ὡς καὶ Ποσειδώνιος φησιν ἐν τοῖς Προτρεπτικοῖς*. Habemus sententiam vere protrepticam! Minime enim haec ad solam Scepticorum *διαφωνίαν* (Laert. Diog. IX, 88. Sext. Emp. Hypot. I, 165), sed omnino ad philosophorum dissensiones pertinet, quibus ne quis deterreatur quominus ad philosophiam accedat, Posidonius monet.

Sed percommode accidit quod, cum Seneca in epistula 90. Posidonii protrepticum tractaverit, accuratius illorum librorum

1) de hac re disseruit Bernays. de Philonis Hypotheticis; *Abhandlungen* I p. 268 adnot.

naturam et argumentum cognoscere nobis licet. Nam etsi Seneca eo loco libri titulum e quo Posidonii sententias affert, non nominavit, ne minima quidem dubitatio est, quin de protreptico Senecam verba facere Bakius¹⁾ recte coniecerit.

Posidonius igitur in protreptico philosophiam laudavit artium inventricem, quae quibus vita cotidiana utitur hominibus comparavit. Quo enim modo vita hominum singulis aetatibus exulta fuerit, quae morum mutationes inter homines exstiterint, breviter descripsit eo modo, ut quae philosophiae erga homines beneficia essent et quantam eis utilitatem attulisset, uno in conspectu omnes viderent.

Persequamur Posidonii sententias quantum ex Senecae epistula elici possunt.

Aurea aetate, ait, homines cum naturam incorrupti sequerentur, melioris arbitrio se commiserunt, penes sapientes igitur regnum fuit. (§ 5) „Hi continebant manus et infirmoerem a validioribus tuebantur. suadebant dissuadebantque et utilia atque inutilia monstrabant. horum prudentia, ne quid deesset suis, providebat. fortitudo pericula arcebat. beneficentia augebat ornabatque subiectos. officium erat imperare, non regnum. nemo quantum posset, adversus eos experiebatur, per quos coeperat posse, nec erat cuiquam aut animus in iniuriam aut causa, cum bene imperanti bene pareretur nihilque rex maius minari male parentibus posset, quam ut abirent e regno.“ Postquam deinde in vitia delapsi homines regnaque in tyrannidem conversa sunt, sapientes invenerunt leges. Itaque Solon in septem illius aevi sapientium numero habebatur et Lycurgus si eadem aetas tulisset, illi numero accessisset octavus. —

Hactenus Seneca Posidonio adsentitur. Sed longius progreditur Posidonius. Dicit enim philosophiam etiam instrumentorum ad cotidianum usum necessariorum fuisse opificem artiumque vilissimarum inventricem. Delectavit scilicet magnum virum multis litteris variisque eruditionibus ornatum, de hominum instrumentis, quibus in vita utuntur, paulo fusius dicere

1) Bakius, de Posidonio Rhodio p. 33.

quam necesse erat. Itaque accuratius exposuit philosophiam docuisse tecta moliri, sapientes excogitavisse ferramenta fabrilia, eosdem invenisse ferri metalla et aerea, corporum tegumenta fomentaque, artem texendi et arandi et coquendi, alias permultas res, quas enumerare longum est.

Pergit Seneca (§ 25): 'Omnia', inquit (sc. Posidonius), 'haec sapiens quidem invenit: sed minora, quam ut ipse tractaret, sordidioribus ministris dedit'. Inferioris igitur sapientiae quasi fructus haec inventa Posidonius dixit. Adde quae in § 30 leguntur: Non abduxit, inquam, se, ut Posidonio videtur, ab istis artibus sapiens, sed ad illas omnino non venit.

Iam credo apparere quid sibi voluerit Posidonius, cum has res in protreptico tractaret. Posidonius sapientiam et philosophiam idem esse dixerat ob eamque causam utramque eodem tempore apud homines coortam esse statuit. Nec vero Posidonius philosophiam procedente tempore paulatim adolevisse et magis magisque ab hominibus excultam esse negavit, immo ipsum hoc demonstrare conatus est, quod e §§ 25 et 30 recte efficitur.¹⁾ Scientia enim illa philosophica quam dii ipsi hominibus tribuerunt (Seneca, l. c. § 1), primum quidem artes excogitavit, deinde inventis instrumentis quibus homines uterentur ut vitam excolerent, ad difficiliora et altiora progressa est.

Iam conferas cum hac Posidonii argumentatione ea quae Aristoteles in protreptico exposuit testibus Iambl. comm. Pyth. III, 218, 27 et Proclo in Eucl. p. 29, 1 (supra p. 266sq.): et inter hos protrepticos necessitudinem intercedere senties. Aristoteles enim in libro suo philosophandi quasi infimum gradum significaverat ingenii illam vim, quae res necessarias ex-

1) Corrigendus igitur est Hirzelius, *Unters.* III p. 347, 3, qui cum fragmenta illa Aristotelis protreptici non nosset, rem non perspexit. Ceterum ne Seneca quidem philosophiae initia et incrementa esse negavit: hoc tantum cognoscendi studium, quod hominibus insitum est, negat unquam instrumentorum ad usus necessarios fuisse opificem (cf. apud Senecam l. c. § 25).

cogitavit et invenit, ex qua paulatim ad veritatem contemplandam philosophia ascendit. Eundem autem sapientiae finem a Posidonio statutum esse, optime e Clementis Alexandrini verbis elucet hisce (in Strom. II, 416):

ἐπὶ πᾶσι τε ὁ Ποσειδώνιος (sc. τὸ τέλος εἶναι ἔφη) τὸ ζῆν θεωροῦντα τὴν τῶν ὄλων ἀλήθειαν καὶ τάξιν καὶ συγκατασκευάζοντα αὐτὸν κατὰ τὸ δυνατόν, κατὰ μηδὲν ἀγόμενον ὑπὸ τοῦ ἀλόγου μέρους τῆς ψυχῆς.

In protreptico igitur maxime puto apparuisse τὸ ἀριστοτελίζον quod in Posidonii libris invenit Strabo (III p. 104). Atque haec sententia, quae sponte se offert, aliis argumentis confirmatur.

Posidonius in protreptico, sicuti res tulit, philosophiam summis laudibus extulit; dixit *προλήψειν ὄλον τὸν βίον*, si recedamus a philosophia: omne igitur ingenium ad philosophiae gloriam laudemque adhibuit. Ciceroni adrisisse has philosophiae laudes orationis quadam altitudine prolatas, facile credimus: easdem a Cicerone in suum usum conversas esse etiam demonstrabimus. Cicero enim in libris suis philosophicis et maxime in Tusculanis disputationibus nonnullis locis occasione oblata inseruit laudationes philosophiae, haud apte saepius illas in sententiarum ordinem inclusas, sed ab auctore ut videtur studio et amore adspersas. Qui loci omnes ita sunt comparati, ut Ciceronem eos e Posidonii protreptico petivisse pro certo affirmari possit. Velut quae legitur philosophiae laus in Tuscul. disp. I, 25, 61—64, plane ad eandem redit argumentationem, qua accuratius explanata et illustrata Posidonius usus est Seneca teste in epist. 90, 7 sqq. Sed longius progredi licet. Neque enim Cicero tantum et Posidonius consentiunt, sed tertius accedit Aristoteles (Procl. in Eucl. p. 29, 1; Iamb. comm. Pythag. III, p. 218, 27. 218, 41). Locos igitur exstare dicimus, in quibus et Aristotelis et Posidonii protreptici cum Ciceronis philosophiae laudibus, quas libris suis sparsim inseruit, optime conveniunt.

Exempla proponam.

<p>Cicero in Tusc. I, 61 sqq. Quid? illa vis, quae tandem est — — — Omnes magni; etiam superiores, qui fruges, qui vestitum, qui tecta, qui cultum vitae, qui praesidia contra feras invenerunt: a quibus mansuefacti et ex-culti, a necessariis artificii ad elegantiora defluximus. Nam et auribus oblectatio magna parta est, inventa et temperata varietate et natura sonorum.</p>	<p>Posid. apud Senec. ep. 90, 7. illa (philosophia) — — docuit tecta moliri... tetrini quoque artem a sapientibus dixit inventam etc. ib. 90, 25. 'omnia' inquit (Posidon.) 'haec sapiens quidem invenit, sed minora quam ut ipse tractaret, sordidioribus ministris dedit'.</p>	<p>Aristoteles Procl. p. 29, 1. <i>καὶ γὰρ ὅλως πεισάμενοι τῆς περὶ τὰ ἀναγκαῖα φροντίδος οἱ ἄνθρωποι περὶ τὴν ζήτησιν ἐτρέποντο τῶν μαθημάτων.</i> Iambl. comm. Pyth. III p. 218, 27. <i>μετὰ γὰρ τὴν φθορὰν καὶ τὸν κατακλισμὸν τὰ περὶ τὴν τροφήν — — εὐπορώτεροι δὲ γεγόμενοι τὰς πρὸς ἡδονὴν ἐξεργάσαντο τέχνας, ὅλον μουσικήν καὶ τὰς τοιαύτας, πλεονάσαντες δὲ τῶν ἀναγκαίων οὕτως ἐπεχείρησαν φιλοσοφεῖν.</i></p>
--	--	--

Ex Posidonii protreptico haustum est Tusc. disp. libri quinti prooemium (Tusc. disp. V, 2, 5).

<p>O vitae philosophia dux! o virtutis indagatrix, expultrix-que vitiorum! quid non modo nos, sed omnino vita hominum sine te esse potuisset?</p>	<p>Cf. Laert. Diog. VII, 66, 129. <i>δοκεῖ δ' αὐτοῖς μήτε διὰ τὴν διαφωνίαν ἀφίστασθαι φιλοσοφίας, ἐπεὶ τῇ λόγῳ τούτῳ προλείπειν ὅλον τὸν βίον, ὡς καὶ Ποσειδώνιος φησιν ἐν τοῖς προτρεπτικοῖς.</i></p>
---	---

<p>(Tusc. disp. V, 2, 5). Tu urbes peperisti: tu dissipatos ho-</p>	<p>Cf. ibid. I, 25, 62 (e protreptico). — — aut qui dissipatos ho-</p>	<p>Seneca in ep. 90, 3 (Posidonium se-</p>
--	---	--

mines in societatem vitae convocasti: tu eos inter se primo domiciliis, deinde coniugiis, tum litterarum et vocum communione iunxisti: tu inventrix legum, tu magistra morum et disciplinae fuisti —

mines congregavit et ad societatem vitae convocavit? aut qui sonos vocis, qui infiniti videbantur, paucis litterarum notis terminavit?

I, 26, 64. — —
haec (phil.) nos primum ad illorum (deorum) cultum, deinde ad ius hominum, quod situm est in generis humani societate, tum ad modestiam magnitudinemque animi erudivit.

quens): Huius (philosophiae) opus unum est de divinis humanisque verum invenire. ab hac nunquam recedit religio, iustitia, pietas et omnis alius committatus virtutum consortiarum et inter se cohaerentium. Haec docuit colere divina, humana diligere et penes deos imperium esse, inter homines consortium.

Pergit:

Est autem unus dies, bene et ex praeceptis tuis actus, peccanti immortalitati anteponendus.

(V, 2, 6) At philosophia quidem tantum abest, ut proinde, ac de hominum est vita merita, laudetur, ut a plerisque neglecta, a multis etiam vituperetur. Vituperare quisquam

Posidon. apud Senec.
epist. 78, 28:

— ut Posidonius ait 'unus dies hominum eruditorum plus patet quam imperitis longissima aetas.

vitae parentem, et hoc parri-
cidio se inquinare audet? — —

Sed, ut opinor, hic error et haec
indoctorum animis offusa caligo
est, quod tam longe retro re-
spicere non possunt, nec eos,
a quibus vita hominum in-
structa primis sit, fuisse
philosophos arbitrantur.

Id ipsum Posidonius in pro-
treptico demonstrare conatus
est: philosophos fuisse, a
quibus vita hominum primis
instructa sit! Senecae epist. 90.

(Tuscul. disp. V, 3, 7).

Quam rem anti-
quissimam cum vi-
deamus, nomen ta-
men esse confitemur
recens. Nam sa-
pientiam quidem ip-
sam, quis negare po-
test, non modo re-
esse antiquam, verum
etiam nomine? — —

Itaque et illos sep-
tem, qui a Graecis
σοφοί, sapientes a
nostris et habebantur
et nominabantur, et
multis ante se-
culis Lyncurgum,
cuius temporibus Ho-
merus etiam fuisse
... traditur — — ac-
cepimus — — habitos
esse sapientes.

Posidonius.

Idem contendit
Posidonius, cf.
quae exposui p.
285 extr.

De septem sa-
pientibus Posido-
nius eodem modo
dixerit apud Se-
necam epist. 90,
5 — 6. Cf. § 6:
Lyncurgum si
eadem aetas
tulisset, sacro
illi numero ac-
cessisset octavus.

Aristoteles (apud
Iambl. in comm. Pyth.
III p. 218, 27).

*νεύτατον οὖν ὁμο-
λογουμένως ἐστὶ τῶν
ἐπιτηδευμάτων τῆ περὶ
τὴν ἀλήθειαν ἀκριβο-
λογία.*

ibid. — — *ἀλλ' ὅμως
ἐπιδίδωσι πλεον, διώ-
τι τῇ γρίσει ἐστὶ πρε-
σβύτατα.*

Secundum Posidonii protrepticum a Cicerone scripta est
sapientiae laus quae legitur de legibus I, 22.

Cf. de legg. I, 23.
nam cum animus...
exacerit illam ut
oculorum sic ingenii
aciem, ad bona dili-
genda et reicienda
contraria — quae
virtus ex provi-
dendo est appel-
lata prudentia.

Posid. Senec.
90, 5.
horum (sc. sa-
pientium) pru-
dentia, ne quid
deesset suis,
providebat.

Hortensii fr. 21.
id enim est sa-
pientis providere,
ex quo sapientia
est appellata pru-
dentia.

Posidonii protreptico nititur Cicero in Tusc. disp. V, 24, 68, ubi gaudia commemorantur, quae percipit, qui omnes philosophiae partes, physicam dico, ethicam, dialecticam mente sua comprehendit iisque plene satisfacit.

Omnibus his locis non ad verbum Posidonii protrepticum Ciceronem exscripsisse apparet: alios enim fontes adiit Cicero cum Tusculanas disputationes ¹⁾, cum de legibus libros conficeret, sed occasione data, ut dixi, laudandae philosophiae studio incensus sententias Posidonii e protreptico petitas, quae in memoria haeserint, libris suis inseruit. Ac profecto locos illos, quos protreptico tribuimus, alio ex fonte a Cicerone additos esse, ex ea quoque re perspicitur, quod dissipati fere sunt et sententiarum ordo eis non continetur. Quod de philosophiae laude, quae est in Tusc. disp. I, 25, 61 sqq., Hirzelius (l. c. III, 346, 1) optime demonstravit. Eodem modo laus philosophiae in quinto Tusculanarum disp. libro prooemii loco est et ob hanc rem cum ea quae sequitur explicatione non arte cohaeret. Idem valet de reliquis locis. Probabile mihi videtur, plures locos ita comparatos ad Posidonii protrepticos

1) Minime igitur Corsseno (de Posidonio Rhodio, Bonn. 1878. Mus. Rhen. XXXVI, 506 sqq.) adsentior, qui Tusc. disp. libr. I totum ex Posidonii libro haustum esse dixit, cf. Hirzel, *Unters.* III, 349, 1. Neque magis Usenerum laudo qui (in Epic. p. LVII) Tusc. disp. caput quod legitur V, 24, 68—28, 82, e Posidonii protreptico petatum esse dicit. Haec et similia qui statuunt, quas res et quomodo veteres tractaverint in protrepticis, se ignorare confitentur.

referendos esse, velut in Tusc. disp. I, 27, 66, postquam Cicero animi naturam aeternam et divinam esse demonstravit, sequitur in §§ 68—70 haec expositio:

Ut, cum videmus speciem primum candoremque caeli, deinde conversionis celeritatem tantam, quantam cogitare non possumus, tum vicissitudines dierum ac noctium, commutationesque temporum quadripartitas, ad maturitatem frugum et ad temperationem corporum aptas, eorumque omnium moderatorem et ducem solem; lunamque accretione et deminutione luminis quasi fastorum notis signantem dies; tum in eodem orbe, in duodecim partes distributo, quinque stellas ferri, eodem cursu constantissime servantes, disparibus inter se motibus; nocturnamque caeli formam undique sideribus ornatam: tum globum terrae eminentem e mari, fixum in medio mundi universi loco —, ceteras partes incultas — tum multitudinem pecudum —, hominemque ipsum quasi contemplatorem caeli ac deorum, ipsorumque cultorem; atque hominis utilitati agros omnes et maria parentia — (70) haec igitur et alia innumerabilia cum cernimus — et q. seq.

In his non solum Stoicorum doctrina cognoscitur, sed etiam argumentum quod ad Posidonii protrepticum optime quadravit. Postea autem additum esse hunc locum a Cicerone, optime inde perspicitur, quod eo interposito oratio ita non progressa est, ut Cicero simillimis verbis § 67 („ubi igitur aut qualis est ista mens?“) et § 70 („in quo igitur loco est?“) quae antea exposuit, finiverit. Per digressionem igitur interponi quae in §§ 68—70 leguntur, manifestum est. —

In Tusculanis disputationibus aliisque libris philosophicis Ciceronem Posidonii protreptico usum esse cognovimus: per se igitur probabile est eundem in Hortensio, cum ipse protrepticum scriberet, magistri exemplum multo accuratius ad imitandum sibi proposuisse. Non dubito quin hoc demonstrari posset, si dialogum haberemus; sed etiam fragmenta Hortensii haec docent.¹⁾ Argumentandi autem ratio postulat antequam

1) Iam supra (p. 290) Hortensii fr. 21 cum Posidonii verbis apud Senec. ep. 90, 5 et apud Ciceronem de legg. I, 23 comparavimus. Ciceronem a

in hanc rem inquiramus, ut nonnulla praemittantur de Hortensio, Ciceronis protreptico.

Quo tempore et consilio Hortensius dialogus ¹⁾ a Cicerone sit compositus, ex ipsius cognoscitur verbis de div. II, 1, 1 ubi libros a se scriptos temporum ordine servato enumerat. Elucet enim Hortensium a Cicerone cum libros de omnibus philosophiae disciplinis editurus esset, praemissum esse quo, cur ad hoc scribendi genus se contulisset, exponeret repulsisque philosophiae adversariis omnibus philosophandum esse persuaderet (cf. de fin. I, 1, 2. Tusc. II, 2, 4. III, 3, 6. de off. II, 2, 6). Ex libelli igitur argumento sequebatur, ut Cicero philosophiam quam maxime laudaret atque eius studium ad vitam utilissimum maximeque idoneum esse demonstraret. Quam rem orator illustrissimus recenti tum philosophiae studio incensus pro ingenii fervore ac dicendi suavitate tam feliciter persecutus est, ut Hortensius dialogus non solum simul atque editus est hominibus probaretur, sed etiam postea a rhetoribus et philosophis multum tractaretur, inprimis vero ecclesiae praeceptores non mediocriter delectaret.

Atque in rhetorum scholis Hortensium tractatum fuisse, Augustinus testatur de beata vita 4 (Migne, Patrolog. lat. 32 p. 961): 'Ego postquam in schola rhetoris librum illum Ciceronis, qui Hortensius vocatur, accepi, tanto amore philosophiae succensus sum, ut statim ad eam me transferre meditarer'. Idem Confess. III, 7 p. 685 dicit imbecilla tunc aetate se didicisse libros eloquentiae pergitque: 'et usitato iam discendi ordine perveneram in librum quendam Ciceronis cuius linguam fere omnes mirantur, pectus non ita. Sed liber ille ipsius exhortationem ad philosophiam continet et vocatur Hortensius'. Sed adliciebat Ciceronis dialogus multo etiam magis severiores homines sapientiaeque studiosos.

Posidonio pendere Hirzelius, *Unters.* III, 347, 2 optime animadvertit, frustra negavit Diels p. 487, 17. 'Prudentia providet' legitur apud August. de civ. Dei II, 20.

1) Hortensii fragmenta coll. Orelli, Cic. opera IV p. 980. Baiter et Kayser Cic. opera XI p. 57. C. F. W. Mueller, Ciceronis scripta Partis IV vol. III p. 312. Ego Baiteri collectionem secutus sum.

Scimus Lactantium Augustinum Boethium in libris suis Hortensium saepius laudavisse et Ciceronis verba in usum suum convertisse. Augustinus quidem lecto Hortensio quantopere ad sapientiae studium commotus sit, nemo est qui nesciat et ipse multus est in laudanda libri virtute. Quo magis, cum in tot hominum manibus versatus esset Hortensius, mirandum est quod sequentia saecula hunc librum non tulerunt. Sive homines perversa religione perducti tempore errorum pleno eum perdiderunt¹⁾, quod nollent tolerare tantam sentiendi pietatem ac severitatem in homine verae religionis ignaro, sive infelix nescio quae fortuna Hortensium nobis invidit: nunc certe non nisi fragmenta exstant, quae Lactantio et Augustino praecipue debemus. Itaque, quamvis Ciceronis Hortensium desideremus, hoc incundissimum est quod fragmentis examinatis atque dispositis non solum de dialogi argumento, sed etiam de fontibus quibus in eo conscribendo Cicero usus sit, indicare possumus. Quod nobis iam faciendum est ita quidem, ut maxime protreptici naturam perspiciamus, omittamus ea quae vel aliunde nota vel minoris videantur esse momenti.²⁾

Atque duae partes Hortensii insignes sunt, altera Hortensii contra philosophiam disputatio, altera exhortatio Ciceronis ad philosophiam. Ciceronis autem exhortatio secundum Philonis de protrepticis praecepta, de quibus infra dicam, bipartita fuit: primum enim Hortensii argumenta refutabantur (*λόγος ἀπελεγτικός*), deinde philosophia laudabatur ad eiusque studium invitabatur (*λ. ἐνδεικτικός*). His igitur partibus Hortensii argumentum nititur, reliqua ad dialogi artem pertinent. Res acta fingitur in vita Luculli (fr. 3. 4. coll. Baiter et Kayser), qui et ipse et Catulus loquentes inducuntur secundasque partes sustinent, cum primarum actores sint Cicero et Hortensius. Villam signis tabulisque pictis pulchre ornatam cum admira-

1) C. W. T. Mus. Rhen. n. s. a. 1842 p. 127.

2) de Hortensii fragmentis ordinandis disputavit Fr. Schneider in Progr. Tremeznensi a. 1841 et in Jahnni Annal. phil. XI (1845) p. 537. Multo graviora sunt quae de Hortensio exposuit Kriche in comment. de Cic. Acad., Stud. Gotting. a. 1845 p. 151.

naturam et argumentum cognoscere nobis licet. Nam etsi Seneca eo loco libri titulum e quo Posidonii sententias affert, non nominavit, ne minima quidem dubitatio est, quin de protreptico Senecam verba facere Bakius¹⁾ recte coniecerit.

Posidonius igitur in protreptico philosophiam laudavit artium inventricem, quae quibus vita cotidiana utitur hominibus comparavit. Quo enim modo vita hominum singulis aetatibus exulta fuerit, quae morum mutationes inter homines extiterint, breviter descripsit eo modo, ut quae philosophiae erga homines beneficia essent et quantam eis utilitatem attulisset, uno in conspectu omnes viderent.

Persequamur Posidonii sententias quantum ex Senecae epistula elici possunt.

Aurea aetate, ait, homines cum naturam incorrupti sequerentur, melioris arbitrio se commiserunt, penes sapientes igitur regnum fuit. (§ 5) „Hi continebant manus et infirmiorum a validioribus tuebantur. suadebant dissuadebantque et utilia atque inutilia monstrabant. horum prudentia, ne quid deesset suis, providebat. fortitudo pericula arcebat. beneficentia augebat ornabatque subiectos. officium erat imperare, non regnum. nemo quantum posset, adversus eos experiebatur, per quos coeperat posse, nec erat cuiquam aut animus in iniuriam aut causa, cum bene imperanti bene pareretur nihilque rex maius minari male parentibus posset, quam ut abirent e regno.“ Postquam deinde in vitia delapsi homines regnaque in tyrannidem conversa sunt, sapientes invenerunt leges. Itaque Solon in septem illius aevi sapientium numero habebatur et Lycurgus si eadem aetas tulisset, illi numero accessisset octavus. —

Hactenus Seneca Posidonio adsentitur. Sed longius progreditur Posidonius. Dicit enim philosophiam etiam instrumentorum ad cotidianum usum necessariorum fuisse opificem artiumque vilissimarum inventricem. Delectavit scilicet magnum virum multis litteris variisque eruditionibus ornatum, de hominum instrumentis, quibus in vita utuntur, paulo fusius dicere

1) Bakius, de Posidonio Rhodio p. 33.

(p. 289) diximus. Iam vero Aristoteles quoque in protreptico sapiendi quidem et cognoscendi desiderium inter homines ab initio exstitisse exposuit, recens autem esse quod in rerum contemplatione acquiescat studium (supra p. 266. 289): atque hic quisquam negabit inter Aristotelis et Posidonii et Ciceronis protrepticos intercedere certam necessitudinem? Plane mirandum est, quantum in hoc quoque litterarum genere veteres ad imitandi studium se contulerint: velut hic locus, quo de sapientiae vel philosophiae aetate ac nomine agitur, non solum apud Aristotelem, Posidonium, Ciceronem invenitur, sed quartum redit in Senecae exhortationibus, quod mox videbimus.

Nunc redimus ad Hortensii contra philosophiam orationem, quae quo modo processerit e fragmentis exilibus haud cognosces. Sed vestigia eius inveniri puto apud Lactantium eodem loco, quem supra laudavi. Velut hos locos conferas

Lact. Inst. div. III, 61, 1:

Sapientia autem nisi in aliquo actu fuerit, quo vim suam exerceat, inanis et falsa est.

Aristot. in protr. (Iambl. p. 216 Vill.)

ὥστε προσήκει καὶ τὴν φιλοσοφίαν εἶπερ ἔστιν ὠφέλιμος ἥτοι πράξις εἶναι τῶν ἀγαθῶν κτέ.

Cum Aristotelis fragmento conveniunt etiam quae secuntur apud Lactantium, qui postquam fragmentum e Ciceronis de re publica libris attulit, hoc modo pergit: 'Bonos enim facere oportet potius quam inclusos in angulis faciendo praecipere, quae ne ipsi quidem faciunt, qui locuntur: et quoniam se a veris actibus removerunt, apparet eos exercendae linguae causa, vel advocandi gratia artem ipsam philosophiae reperisse: qui autem docent tantum nec faciunt, ipsi praeceptis suis detrahunt pondus. Quis enim obtemperet, cum ipsi praeceptores doceant non obtemperare? Bonum est autem recta et honesta praecipere: sed nisi et facias, mendacium est; et incongruens atque ineptum est, non in pectore sed in labris habere bonitatem. Non ergo utilitatem ex philosophia, sed

oblectationem petunt'. Testatur hoc Lactantius Ciceronis quodam loco qui ex Hortensii oratione contra philosophiam habita petitus est (fr. 32).

Deinde breviter dicit quid de philosophia sentiat: 'Sed profecto, quoniam nihil ad vitam boni afferebant (philosophi) nec ipsi decretis suis obtemperabant nec quisquam per tot saecula inventus est, qui eorum legibus viveret: abicienda est igitur omnis philosophia'. Plane ad eundem orationis finem pervenit Hortensius (fr. 19). Hoc loco Cicero Aristotelis illa mirabili conclusione usus (fr. 19, cf. supra p. 238) adversarii verba 'philosophandum non esse' arripuit ex eis que Hortensium quamvis nolit tamen philosophari effecit. Hortensius, etsi fortiter Ciceroni subtiliter disserenti resistere audet (fr. 54), mox datis singulis (fr. 49—51) omnia dare coactus est.

Sequebatur hanc partem dialogicam, qua obtrectator philosophiae refutatus est, Ciceronis ad philosophiam exhortatio, cuius initium fecit a sententia 'beati certe omnes esse volumus' (fr. 26). Ab eadem Platonem in protreptico profectum esse supra (p. 233) vidimus nec minus Aristotelem eo modo exorsum esse probabile est (cf. *Metaph.* I, 1. *Eth. Nic.* I, 1 *Anal. post.* I, 1). Etiam Augustinus, qui in primo libro contra Academicos scripto Romanianum ad philosophiam cohortatur, disputationis suae exordium sumit ab his verbis 'beati certe esse volumus' (contra *Acad.* I, 5 cf. etiam de *civ. Dei* XIX, 1).

Sed plura ex hoc loco ad perspiciendam Ciceronis argumentationem elici possunt. Augustinus enim, qui libros contra Academicos primo suae conversionis tempore conscripsit (de *trin.* XV, 12), cum animus eius lecto nuper Hortensio permotus esset, facere non potuit quin in primo libro ad protreptici exemplum scripto Hortensium sequeretur. Quod et ipse confitetur (contra *Acad.* I, 4 = p. 908) et res quae tractatur docet. Recte enim Krischius¹⁾ Hortensii fragmentum esse cognovit,

1) *Stud. Gotting.* a. 1845 p. 152, 1. Ex hoc fragmento cognoscitur Ciceronem etiam in Hortensio cum sapientis imaginem fingeret, summum Academiae dogma possessum esse. Cum Krischio (p. 154 adn.) igitur Ciceronis, non Hortensii (Diels p. 458) verba esse dico, quae Augustinus

quod legitur *ibid.* I, 7 (p. 909): 'Placuit Ciceroni nostro beatum esse qui veritatem investigat, etiamsi ad eius inventionem non valeat pervenire — — quis ignorat cum affirmasse vehementer, nihil ab homine percipi posse nihilque remanere sapienti nisi diligentissimam inquisitionem veritatis, propterea quia, si incertis rebus esset assensus, etiam si fortasse verae forent, liberari ab errore non posset? quae maxima est culpa sapientis' fr. 96). Pergit: 'Quam ob rem, si et sapientem necessario beatum esse credendum est et veritatis sola inquisitio perfectum sapientiae munus est: quid dubitamus existimare beatam vitam etiam per se ipsa investigatione veritatis posse contingere?' (Cf. *August. Confess.* VIII, 17).

Cicero igitur ad eam orationis suae summam pervenit, ad quam omnes redeunt protreptici (supra p. 243): philosophandum est, si volumus esse beati. Hortensio autem neganti philosophiam esse sapientiam respondit, philosophiam sapientiae amorem esse ac studium, et beate vivere non eum, qui veritatem invenisset, cum inveniri omnino non posset (fr. 92. 95), sed qui eam diligenter quaereret.¹⁾ Aristotelis igitur argumentis usus, quanta gaudia e sola veritatis inquisitione sapiens percipiat, depinxit eorumque felicitatem praedicavit, qui semper secundum divinam animi partem vixerint (cf. *Hortensii* fr. 40. 90

habet c. *Acad.* III 14, 31: 'clamat Cicero (*Acad.* II, 66) se ipsum magnum esse opinatorem, sed de sapiente se quaerere. Certe in Hortensio legistis: si igitur nec certi est quicquam nec opinari sapientis est, nihil unquam sapiens adprobabit'.

1) Ad hanc Ciceronis argumentationem pertinent fortasse nonnulla quae Licentius Academicus apud Augustinum in primo contra *Acad.* libro exponit. Cf. I, 3, 9: Veritatem illam solum Deum nosse arbitrator, aut forte hominis animam, cum hoc corpus, hoc est tenebrosus carcerem dereliquerit. Hominis autem finis est, perfecte quaerere veritatem — — hoc est enim pervenire ad finem, ultra quem non potest progredi. Quisquis ergo minus instanter quam oportet veritatem quaerit, is ad finem hominis non pervenit; quisquis autem tantum quantum homo potest ac debet, dat operam inveniendae veritati, is etiamsi eam non inveniatur, beatus est; totum enim facit, quod ut faciat, ita natus est. Cf. I, 4, 11. 4, 14. 4. 23. 4, 25.

cum Iambl. protr. p. 148 = fr. 58 Rose, ibid. p. 136 = fr. 61 Rose).

Alio loco (Confess. III, 8) Augustinus de Hortensio haec dicit: 'hoc tamen solo delectabar in illa exhortatione, quod non illam aut illam sectam, sed ipsam, quaecunque esset, sapientiam ut diligerem et quaererem et assequerem et tenerem atque amplexarer, excitabar sermone illo et accendebar et ardebam'. Haec confirmantur Ciceronis locis quibus dicit se in Hortensio de universa philosophia quantopere expetenda esset disseruisse (Tusc. III, 6. II, 4). Monuit igitur, Aristotelis et Posidonii exemplo usus, ne quis philosophorum singulorum inter se dissensionibus a philosophiae studio deterreretur. Philosophorum enim dixit rationem tantum distare 'quantum inter se homines studiis, moribus, omni vitae ratione differant' (fr. 27). Hoc explanavit exemplis, velut Aristonis praefracti, ferrei doctrina describenda (fr. 28 cf. fr. 82. 83).¹⁾ Ex quibus omnibus discrepantiis philosophia integra evadet: 'habet enim ipsa certam et definitam viam' (fr. 61).

Sed ampliora ex Hortensii fragmentis efficiuntur. Ciceronem enim puto in oratione sua simili modo atque in Tusc. V, 24, 69 (ubi Posidonium sequitur, supra p. 290) exposuisse, quo modo philosophiae tres partes natae sint et quae gaudia ex eis tractandis sapiens percipiat. Atque primum quidem multus erat in caeli descriptione, quam rem, nisi fallor, fusius persecutus est Posidonius (Tusc. I, 28, 68). Fragmenta huc refero 25. 43. 44. Usenerus quidem haec ad eam, quam sibi finxit, de gloria explicationem refert coniunctisque fragmentis 25 et 44 Ciceronem dicit 'magni' qui vocatur 'anni' tempora reputasse ab Romuli interitu, qui obscurato sole factus est. Useneri coniecturam stare non posse supra (p. 252) exposui, neque quae de fr. 25 et 44 excogitavit probabilia videntur. Ciceronem enim hoc loco non de gloria disputasse, sed siderum admirabilem ordinem ac motus spectasse, verba docent quibus fr. 44

1) fr. 28. 34 Diels (487, 17) ad Hortensii orationem refert. Sed Ciceronem hoc loco eodem modo atque Aristotelem (fr. 53 Rose) philosophorum disciplinas perlustrasse manifestum est.

ab Augustino (de civ. Dei III, 15, 1) inducitur: 'in Hortensio dialogo (Cicero), cum de solis canonicis defectio[n]ibus loqueretur, ut easdem inquit tenebras efficiat (sol), quas effecit in interitu Romuli, qui in obscuracione solis est factus'. Fortasse Cicero caeli siderumque peritos laudavit quod primi hominibus perturbatis inanem religionem timoremque deiecis-
sent, cf. locum in primo de rep. libro 16, 25 (ubi etiam de obscuracione solis in Romuli interitu facta Cicero loquitur).

Itaque ego sic Ciceronem in Hortensio disputasse suspicor. Primum homo, cum sidera spectaverit innumerabilia caelo inhaerentia eorumque ordinem totiusque mundi motus conversionesque perspexerit, ad initiorum pervenit et naturae indagacionem. Haec autem tractanti animo exstitit illa ab Apolline Pythio praecepta cognitio, qua excitatus est ut semet ipsum nosceret quantaque instrumenta ad obtinendam adipiscendamque sapientiam habeat tentaret: hinc virtutis disciplinae exstiterunt (Tusc. V, 25, 70 de legg. I, 22, 58 fr. Hort. 58. 59). Sequebatur tertia disserendi ratio verique et falsi indicandi scientia, qua res definiuntur, genera distinguuntur, omnes sapientiae partes fundantur (fr. 45. 46). His igitur scientiis, si sapiens exacerit ingenii aciem seque ipsum ac mundum perspexerit, non 'unius circumdatum moenibus loci, sed civem totius mundi quasi unius urbis' (de legg. I, 23, 61) se esse censebit. Quae vero est illa, quam homines venditant gloria? Licet puncto quodam circumsaepi sint homines, si terram conferas cum ingenti mundi spatio: 'ne in continentibus quidem terris vestrum nomen dilatari potest' (fr. 80). Deplorans deinde vitae humanae vanitatem (fr. 88—93) orationem multis Aristotelis et Platonis (e Phaedone petitis) distinxit sententiis. Hoc loco de corporis voluptatibus (fr. 66. 73. 74) ac de divitiarum usu (fr. 65. 68. 69) multum disputasse videtur.¹⁾

Denique Cicero, cum nihil certi ab hominibus percipi posset 'quod omnis noster intellectus multis obstruitur diffi-

1) huc pertinet Augustini locus Soliloqu. I, 17 — p. 878, quem Diels p. 479 Hortensio recte tribuit. Addenda sunt ea quae in Augustini proreptico leguntur contra Acad. I, 1—2 p. 906/7.

cultatibus' (fr. 92. cf. Aristot. apud Iambl. p. 172 ἀλλ' ἐνταῦθα μὲν διὰ τὸ παρὰ φύσιν ἴσως εἶναι τὸ γένος ἡμῶν, χαλεπὸν τὸ μανθάνειν καὶ σκοπεῖν ἔστιν κτλ. supra p. 255), probata maxime Academicorum philosophandi ratione, diligentissimam veritatis inquisitionem commendavit in eaque investiganda operam et curam nostram ut ponamus, vehementer adhortatus est (fr. 95. 96).

Has igitur res Cicero in Hortensio tractavit. Iam credo apparet eum in libro conscribendo non uno ex fonte hausisse, sed duos adiisse eosque fontes consimiles fuisse. Fieri igitur potest, si Aristotelis librum Cicero in manibus non habuit, ut Aristotelis loci qui in Hortensio leguntur, ex Posidonio petiti sint. Quod ego tamen contendere nolim. Cicero enim Aristotelis protreptico facile usus est; tales enim Aristotelis libros cum facilius intellexeret, diligentius lectitavit inque suum usum convertit. Ceterum Cicero in hoc libello etiam nonnulla ex ipsius ingenio addidisse putandus est. Praestandae enim orationis, ad philosophiam quae hortetur idoneae, laudandaeque sapientiae a natura habuit adiumenta sane optima.

Nimis curiosi viri docti fuerunt in investigando fonte ex quo uno pendere dicerent Ciceronem in Hortensio. Cogitavisse eos de Aristotele, de Posidonio, et quid censendum sit de hac re, exposui. Sed tertius existit auctor, quem exscripsisse Ciceronem in Hortensio contendit C. Fr. Hermannus¹⁾: Philonem dico Larissaeum, Clitomachi auditorem et in regenda Academia successorem, qui bello Mithridatico Romae et Ciceronis et aliorum nobilium praeceptor fuit (Cic. Tusc. disp. II, 3, 9). — Non est cur hodie de Hermanni coniectura disceptem: nemo opinor eam probabit, quae argumentis non ita confirmata est, ut sitne protrepticus a Philone scriptus sciamus. Unum vero recte iam a Krischio²⁾ demonstratum est: Ciceronem Hortensium libris suis praemisisse quasi λόγον προτρεπτικόν secundum distributionem quandam philosophiae partium a Philone

1) K. Fr. Hermann 'de Philone Larissaeo' Gott. 1851 (p. 6). disp. II, ibid. 1855 (p. 7).

2) Krischius in diss. de Cic. Acad., Stud. Gott. 1845 p. 126—200.

factam, quam e Didymo affert Stobaeus in Anthol. II p. 39 Wachsm. Ex qua cum disci possit, quem locum intra philosophiae partes tenuerit ὁ προτρεπτικός λόγος, res postulat ut exhibeamus Stobaei locum.

Philo similitudinem quandam persequitur. Comparatur enim philosophus et medicus: ille animum hic corpus curat. Uterque negotium suum sex exsequitur partibus: (p. 40, 1) Καθάπερ οὖν ἔργον ἰατροῦ πρῶτον μὲν πείσαι τὸν κάμνοντα παραδέξασθαι τὴν θεραπείαν, δεύτερον δὲ τοῖς τῶν ἀντισυμβουλευόντων λόγους ὑφελῆσθαι, οὕτως καὶ τοῦ φιλοσόφου. Κεῖται τοίνυν ἐκάτερον τούτων ἐν τῷ προσαγορευμένῳ προτρεπτικῷ λόγῳ [ἔστι γὰρ ὁ προτρεπτικός ὁ παρορμῶν ἐπὶ τὴν ἀρετὴν]. Τούτου δ' ὃ μὲν ἐνδείκνυται τὸ μεγαλωφελὲς αὐτῆς, ὃ δὲ τοῖς ἀνασκευάζοντας ἢ κατηγοροῦντας ἢ πῶς ἄλλως κακοηθιζομένους <εἰς> τὴν φιλοσοφίαν ἀπελέγχει.

Sequitur ὁ θεραπευτικός λόγος. Namque ut expulsis eis quae morbum efficiunt, medicus ad sanandum adgreditur et medicamenta adhibet, ita philosophus agit (p. 40, 16): μετὰ γὰρ τὰ προτρεπτικὰ πειρᾶται τὰ θεραπευτικὰ προσάγειν, ἐφ' ὃ καὶ τοῖς παρορμητικοῖς κέχρηται διμερῶς· τὸ μὲν γὰρ ὑπεξαιρετικὸν τῶν ψευδῶς γεγενημένων δοξῶν, δι' ἃς τὰ κριτήρια νοσοποιεῖται τῆς ψυχῆς, προσάγει λόγον, τὸ δὲ τῶν ἰγῶς ἔχουσῶν ἐνθετικόν.

Continetur hac in parte ὁ περὶ ἀγαθῶν καὶ κακιῶν τόπος. Reliquae partes sunt ὁ λόγος περὶ τέλους, περὶ βίων, τὸ πολιτικὸν μέρος, denique ὁ ὑποθετικός λόγος; nam hic quoque huc referendus est, ut ait Philo (p. 41, 18):

ἐπεὶ δὲ καὶ τῶν μέσως διακειμένων ἀνθρώπων πρόνοιαν ποιητέον, οὓς τινὰς ἐκ τῶν παραινετικῶν λόγων ὠφελῆσθαι συμβάλει, μὴ δυναμένους προσευκαιρεῖν τοῖς διεξοδικοῖς πλάττειν ἢ διὰ χρόνου στενοχωρίας ἢ διὰ τινὰς ἀναγκαίας ἀσχολίας, ἐπεισενεκτέον τὸν ὑποθετικὸν λόγον, δι' οὗ τὰς πρὸς τὴν ἀσφάλειαν καὶ τὴν ὀρθότητα τῆς ἐκάστου χρήσεως ὑποθήκας ἐν ἐπιτομαῖς ἔξουσιν.

Etsi Philo in philosophandi ratione ad veterem Academiam revertit, in hac diaeresi Stoicorum quoque morem imitatus est. Similem igitur locum protreptico etiam Stoicos concessisse probabile est. —

Sed Philonis protreptici definitio quam apud Stobaeum legimus, non vacat offensione. Suspicionem enim movent verba (p. 40, 6 et 7) *ἔστι γὰρ ὁ προτρεπτικός ὁ παρορμῶν ἐπὶ τὴν ἀρετὴν*. Haec si recte se habent, sequitur ut in v. 7 verbum *ἀντὶς* ad *ἀρετὴν* pertineat, quod ferri nequit. Neque enim virtutis utilitatem *ὁ προτρεπτικός* ostendit, sed philosophiae, atque haec protreptici vis et natura est, ut virtutem philosophando comparari doceat. Itaque Wachsmuthius olim pro *ἀρετὴν* coniecerat *μελέτην*: sed multo probabilius mihi videtur, quod nunc vir doctissimus iudicat, verba *ἔστι γὰρ — ἀρετὴν* spuria esse et a sciolo quodam addita. Superfluum esse hoc additamentum, quoniam accurata protreptici definitio statim sequitur, nemo non videt. Ad verbum autem *ἀντὶς* (p. 40, 7) facile suppletur *τῆς φιλοσοφίας*, cum et antecedit *τοῦ φιλοσόφου* et in eadem sententia legatur *τὴν φιλοσοφίαν*.

Iam omnia optime liquent: Philo aliique philosophi in philosophiae disciplina initium fecerunt a protreptico, quo ei qui adhuc alieni sunt a philosophia, ut ad eam accedant, incitantur. Atque duae sunt partes protreptici, prima est *ἐνδεικτικὴ* altera *ἀπελεγτικὴ*, illa demonstratur quot sint philosophiae commoda, hac philosophiae adversarii et vituperatores refelluntur. Habemus protrepticorum quasi extrema lineamenta formamque peculiarem et iam credo elucet, cur nonnulla, quae a viris doctis de protrepticorum indole et natura prava sentientibus eius modi libris tributa sunt, reiecerim (vide quae p. 290 adnotavi). Sponte enim apparet in libris hunc in modum comparatis omissas esse philosophorum umbratiles disceptationes doctasque controversias: de universa philosophia quantopere et expetenda esset et colenda, scriptores in protrepticis dixerunt (cf. Cic. Tusc. III, 6). Itaque Posidonius Ari-

stotelem imitatus hortabatur *μῆτε διὰ τῶν διαγωνίων ἀγίστασθαι φιλοσοφίας* (Laert. Diog. VII, 129) et Cicero in Hortensio idem fecit, ut demonstravi (p. 298). Insignis autem in protrepticis fuit philosophiae adversariorum refutatio. Vidimus et Aristotelem et Ciceronem philosophiae contemplativae contemptores refutasse neque dubito quin Posidonius quoque orationem contra vituperatores habuerit, quod efficere mihi videor e Ciceronis (in Tusc. disp. V, 2, 6) loco, qui ex Posidonii protreptico petitus est.

Quid multa? Quae Philo de protreptici natura atque indole exposuit, eis libris, quos novimus, omni ex parte confirmantur. Exhortatio igitur eum efficit animi habitum, quo homo postquam philosophandum esse sibi persuasit, ad philosophiae studium se accingit (cf. Iambl. protr. p. 10). Hac subornatus ad philosophiam homo accedere eiusque disciplinis initiari potest.

Transeo ad alteram philosophiae distributionem Philonis consimilem, quae ex eodem Didymo excerpta apud Stobaeum II, 48, p. 42 proponitur. Huius auctor est Eudorus, Aristonis Cei aequalis, quibus suppar Strabo (XVII, 1, 5 p. 790) narrat utrumque philosophum librum de Nilo tam similem scripsisse, ut uter alterum compilasset nesciretur. Eudorus igitur, qui Academicus quidem nomen prae se tulit, 'reapse autem eclecticus philosophi exemplar est' (Diels Doxogr. p. 81), scripsit *διαίρεσιν τοῦ κατὰ φιλοσοφίαν λόγου* philosophorum istius aetatis more, qui nimii fuerunt in dividendo (Diels l. c. p. 71). Eudorus moralis philosophiae partes dicit tres — *τὸ θεωρητικόν, ὀργανικόν, πρακτικόν μέρος* — quas Seneca ex Eudoro vel cum Eudoro ex eodem fonte attulit in epist. 89, 14.¹⁾ Hae partes Stoicorum spinosa ratione deinceps singulas in particulas discernuntur, inter quas bis occurrit ὁ προτρεπτικός. Primum enim adscribitur contemplativae philosophiae parti, quae continet *τὸ περὶ ἀρετῶν καὶ κακιῶν μέρος*. Haec enim virtutum descriptio duplex est, aut singularis, in qua

1) Bernays, *Abh.* I p. 267 adn.

singulae virtutes explicantur et definiuntur, aut generalis, quae est τὸ προτρεπτικὸν (μέρος)· τοῦτο γὰρ εἰς τὸ μόνως (τοῦτοι γὰρ ἔστι μόνως conl. Usener) ἐνδείξασθαι τὴν ἀρετὴν καὶ κακίαν (L. I. p. 43, 13).

Alii vero τὸν προτρεπτικὸν τόπον ad moralis philosophiae partem tertiam quae est de actionibus traxerunt. Haec enim sic divisa fuit:

A. ὁ περὶ τῶν οἰκειούντων πρὸς τινὰς πράξεις.

a. ὁ ἐποθετικός (44, 14).

b. ὁ προτρεπτικός (ἔτιοι γὰρ καὶ τοῦτον ἐπὶ τόνδε τάττουσιν 44, 15).

B. ὁ περὶ τῶν ἀλλοτριούντων ἀπὸ τινῶν πράξεων σive περὶ τῶν ἀποτρπόντων (44, 15), id est

ὁ παραμυθητικός sive παθολογικός (44, 16).

Qui igitur locus in morali philosophiae parte protreptico tribuendus esset, inter philosophos in controversia versabatur. Atque qui εἰς τὸ μόνως ἐνδείξασθαι τὴν ἀρετὴν καὶ κακίαν protreptico usi sunt, Peripatetici fuerunt (quorum exemplo Diels Dox. p. 81, 5 hanc diaeresin omnino scriptam esse suspicatur). Convenire hanc protreptici definitionem cum Philonea manifestum est. Ei autem philosophi qui protrepticum cum hypothetico artius composuerunt, si quid video, inter Stoicos quaerendi sunt. Certe non eandem auctoritatem protrepticus habet secundam hanc alteram distributionem, sed appendicis loco positus videtur sicut αἱ προτροπαὶ τε καὶ ἀποτροπαὶ in Stoicorum moralis philosophiae definitione, quae, perturbatione quidem non vacua, exstat apud Laert. Diog. VII, 84. Consentit haec Stoicorum Ethicae divisio cum hac altera Eudori etiam ea in re, quod τὰς προτροπὰς cum ea parte, quae est de actionibus, arte coniunctas esse videmus.

Ceterum de hac Eudori dispositione et simili illa apud Senecam in epist. 89, 14 obvia recte mihi disseruisse videtur Madvigius, cum haec dixit (de Fin. p. 829): 'haec igitur divisione parum subtili Stoicos quoque quosdam usos esse,

Senecae credimus; num tamen quisquam, cum scribendo universam disciplinam explicaret, eo ordine uti potuerit, non iniuria ambigi potest; receptum eum et communem fuisse, et res ipsa credere vetat et Cicero atque Diogenes (VII, 84) et Ioannes⁷.

Pergimus ad alios protrepticorum auctores. Hortationes ad philosophiam scripsit Eudori illustrissimus aequalis, Augustus imperator, teste Suetonio 85. Qui cum omnino vitam suam ac studia ad illius aetatis mores adaptare vellet, in hac quoque litterarum specie aliquid praestare conatus est. Impletus est philosophiae eruditione per Arium Didymum, cuius ipsa quam supra memoravimus epitome, in Augusti usum fortasse scripta fuit (Diels Dox. p. 83). Ac profecisse videtur Divus in his studiis, si credimus Agrippae in libello ad Caium misso, quem recitat Philo (10). Nihil autem de hortationum indole compertum habemus. Ciceronem imitatum esse Augustum in hortationibus coniecit Diels (l. c.).

Succedit Seneca¹⁾ Stoicus exhortationum auctor, cuius operis nunc perditae pauca exstant frustula in Lactantii Institutionibus Divinis. Haec fragmenta si legis, exaudibis Senecam severum vitiorum sectatorem morumque censorem, qui monendi atque obiurgandi munere fungitur specie quadam ac gravitate, qua hodie paenitentiae praecones utuntur, eo vero tempore usi sunt homines severiores, quos prolapsi in vitia saeculi taeduit et qui in philosophiae studio receptaculum atque vitae perversitate perfugium ipsi inveniebant aliisque monstrabant. Quo fit, ut in exhortationibus oratio ad sacrarum orationum, quas in aedibus Christianorum audimus similitudinem speciemque paulatim accesserit (cf. fr. 14. 15). Itaque cum ea tum esset hominum condicio, ut alii circumfluere omnibus copiis atque in omnium rerum abundantia viverent, alii in egestate vitam degerent; alii summo loco nati in altissimo dignitatis gradu collocati essent, alii obscuro loco orti iniquissima uterentur fortuna; denique cum in tantis miseriis

1) Senecae fragmenta coll. Haase in Sen. Oper. III p. 418 sqq. Exhort. fragmenta exstant p. 421 - 423.

versaretur hominum maxima pars et tam diversa ac plane contraria esset hominum vitae sors: philosophus in exhortationibus ostendit omnes homines delectu omni ac discrimine remoto ad philosophiam pervenire posse, hanc unam homines beatos reddere, bona non esse divitias, nobilitatem, gloriam, immo quo plura homines possideant, eo infeliciores eos esse. Haec et similia, quae apud huius saeculi philosophos velut apud Musonium, Epictotum, Marcum Aurelium, Dionem, Lucianum multis verbis tractantur, in protrepticis maxime explicata et paene decantata sunt.¹⁾

Seneca in exhortationibus dialogi forma usus videtur.²⁾ Adversatus est philosophiae vituperatori, quem non novimus, sed dubitari non potest, quin quae apud Lactant. Inst. III, 15, 1 (fr. 17) et 11—14 (fr. 18) et in cap. 16, 14 (fr. 21) leguntur, partim a vituperatore partim a laudatore philosophiae dicta sint. Acerrime philosophi accusantur in fr. 18: 'plerique philosophorum tales sunt, disertissimi in convicium suum, quos si audias in avaritiam, in libidinem, in ambitionem perorantes, indicium professos putes; adeo redundant ad ipsos maledicta in publicum missa, quos non aliter intueri decet quam medicos, quorum tituli remedia habent, pyxides venena. Quosdam vero nec pudor vitiorum tenet, sed patrocina turpitudini suae fingunt, ut etiam honeste peccare videantur'. Haec aperte adversarius dixit.

Puto contra Haasii opinionem cum Walchio, ex Seneca petivisse Lactantium ea verba quae in fr. 20 adversarius respondet 'atqui nihil interest, quo animo facias, quod fecisse vitiosum est, quia facta cernuntur, animus non videtur'. Quod ea re etiam probabilius fit, quod in cap. XVI Lactantius aperte argumenta affert Hortensii (cf. p. 295). Itaque ad eundem

1) Cf. Augustinum de ordine I, 31 = p. 993.

2) Eadem iudicare video Rossbachium in Herm. XVII, 370, 5. Quod idem nuper in Comment. Vratisl. Phil. II, 3 (1888) contendit, scripta 'de formulis honestae vitae' et 'de remediis fortuit.' ex exhortationibus excerpta esse, minime probo. Confundit vir doctus προτρεπτικούς et ὑποθετικούς λόγους.

finem pervenit Lactantius atque Hortensius: 'abicienda est igitur omnis philosophia' (Lact. III, 16, 5). In § 12 deinde Hortensii verba profert: 'quando philosophi esse coeperunt? Thales ut opinor primus. Recens haec quidem aetas, ubi ergo apud antiquiores latuit amor iste investigandae veritatis?' Laudato deinde Lucretii versu V, 336, pergit in § 15: Et Seneca 'nondum sunt', inquit, 'mille anni, ex quo initia sapientiae mota sunt'. Manifesto consentiunt in argumentandi ratione adversarii philosophiae in Hortensio Ciceronis et in Senecae Exhortationibus, ita ut Senecam Ciceronis vestigia persecutum esse recte statuas.¹⁾

Supra dixi philosophos in exhortationibus hominibus demonstrasse omnes ad philosophandum et natos et aptos esse: inprimis vero huius aetatis Stoici multi erant in ea re, ut philosophiam commendarent regibus, servis, mulieribus. Haec Senecam quoque in Exhortationibus explicasse, e Lact. III, 25 colligitur. Neque enim ea tantum quae in § 15 (= fr. 23) leguntur, sed totum caput e Senecae Exhortat. compilatum videtur.²⁾

In exhortationibus igitur haec fortasse dixit Seneca (Lact. III, 25, 4): 'quid est aliud hominibus negare sapientiam, quam mentibus eorum verum ac divinum lumen auferre? quod si natura hominis sapientiae capax est, oportuit opifices et rusticos et mulieres et omnes denique qui humanam fortunam gerunt doceri ut sapiant populumque sapientium ex omni lingua et conditione et sexu et aetate conflare . . . (7) Senserunt hoc adeo Stoici qui et servis et mulieribus philosophandum esse dixerunt; Epicurus quoque, qui rudes omnium litterarum ad philosophiam invitat . . . (8) Conati quidem illi sunt facere, quod veritas exigebat: sed non potuit ultra verba procedi. primum quia multis artibus opus est ut ad philosophiam possit accedi . . . (12) Ob eam causam Tullius ait abhorrere a multitudine philosophiam . . . (14) In rebus igitur obscuritate im-

1) Haec etiam Diels contendit p. 475.

2) Usener, Epic. p. 171 adn.

placitis et ingeniorum varietate confusis et eloquentium virorum exquisito sermone fucatis quis imperito ac rudi locus est? Denique nullas unquam mulieres philosophari docuerunt, praeter unam ex omni memoria Themisten, neque servos praeter unum Phaedonem, quem male servientem redemisse ac docuisse Cebetem tradunt. Enumerant etiam Platonem ac Diogenem, qui tamen servi non fuerunt, sed his servitus evenerat. Sunt enim capti. Platonem quidem redemisse Anniceris quidam traditur HS VIII. Itaque insectatus est conviciis hunc ipsum redemptorem Seneca, quod parvo Platonem aestimaverit, furiosus ut mihi quidem videtur, qui homini fuerit iratus, quod non multam pecuniam perdidit: scilicet aurum adpendere debuit tanquam pro mortuo Hectore, aut tantum ingerere numorum, quantum venditor non poposcit. Ex barbaris vero nullum praeter unum Anacharsim Scytham, qui philosophiam ne somniasset quidem, nisi et linguam et litteras ante didicisset. — Terminavit Seneca, ut ait Lact. VI, 24, 12 Exhortationes hac sententia (fr. 24): 'Magnum (inquit) nescio quid maiusque quam cogitari potest, nomen est, cui vivendo operam damus. Huic nos adprobemus, nam nihil prodest inclusam esse conscientiam: patemus (*corrige* pateamus) deo'.

Non fugit nos Exhortationum speciem, quo magis in philosophia conlaudanda acquievit oratio, nullis praeceptis datis, eo proprius accessisse ad ostentativum dicendi genus. Homines enim adducere verbis, ut ea quae eis viderentur bona, despicerent, eosque e vitae miseriis vocare ad philosophiam quasi in asylum, in quo rebus adversis per-fugium invenirent: hoc non tam docti quam eloquentis oratoris fuit. Itaque in exhortationum genere elaborando studia sua collocaverunt rhetores illi, quos Philostratus (vit. soph. I, 1) appellat τὸς φιλοσοφῆσαντας ἐν δόξῃ τοῦ σοφιστεῦσαι, et quorum philosophia 'clamores capit', ut ait Seneca epist. 52, 9.

Quales fuerint rhetorum declamationes protrepticae, cum e multis severiorum philosophorum locis, quibus earum mentionum faciunt, tum ex Epicteti dissertationibus colligere

licet. Epictetus enim (III, 23) contra τοὺς ἀναγιγνώσκοντας καὶ διαλεγόμενους ἐπιδεικτικῶς dicens, vituperat eos philosophos qui orationibus suis prodesse quidem velint, re autem vera nihil nisi laudem ac mercedem sectati audientium laudes atque adplausus captent: esse hoc rhetoris, non philosophi; ad philosophum enim ultro venire qui audiant, veluti ad medicum aegrotantes; neque ideo parentes liberos peregre mittere, ut in scholis philosophorum ἐπιφωνήματα audiant; pergit (33): τί οὖν; οὐκ ἔστιν ὁ προτρεπτικός χαρῆς; τίς γὰρ οὐ λέγει, ὡς ὁ ἐλεγκτικός, ὡς ὁ διδασκαλικός. Τίς οὖν πῶποτε τέταρτον εἶπε μετὰ τούτων τὸν ἐπιδεικτικόν; τίς γὰρ ἔστιν ὁ προτρεπτικός; δύνασθαι καὶ ἐνὶ καὶ πολλοῖς δεῖξαι τὴν μάχην ἐν ἧ κλύονται· καὶ ὅτι μᾶλλον πάντων φροντίζουσιν ἢ ὧν θέλουσιν. Θέλουσι μὲν γὰρ τὰ πρὸς εὐδαιμονίαν φέροντα, ἀλλαχού δ' αἰτὰ ζητοῦσι. Deinde (36): οὐδὲν ἂν προτρεπτικώτερον ἢ ὅταν ὁ λέγων ἐμφανῆ τοῖς ἀκούουσιν, ὅτι χρεῖαν αὐτῶν ἔχει. Quis enim, ait, si te audit dicentem, descendit in se? Quis animo permotus exiens dicit 'hoc iam non faciam'?, apud te dicunt 'pulchre dixit de hac re'.

Is igitur est protreptici finis Epicteti opinione, ut homini de semet ipso sollicitudinem ac curam afferat eumque contra utilitatem suam facere demonstrat. Hoc enim omnis philosophiae αἴσθησις μάχης τῆς πρὸς ἀλλήλους τῶν ἀνθρώπων κτέ., et qui hoc distinctissime exponere potest, ad cohortandum maxime valet (II, 26, 4): Λεινός οὖν ἐν λόγῳ, ὁ δ' αὐτός καὶ προτρεπτικός καὶ ἐλεγκτικός οὗτος ὁ δυνάμενος ἐκάστην παραδείξαι τὴν μάχην καθ' ἣν ἀμαριάνει, καὶ σαφῶς παραστήσαι πῶς ὁ θέλει οὐ ποιεῖ, καὶ ὁ μὴ θέλει, ποιεῖ.

Idem III, 16, 7 discipulos monet, ut malorum hominum consuetudinem vitent caveantque eorum insolentiam qui putida sua proferunt, dum ipsi eis rebus, quas in scholis didicissent, fidem facere ex propria ratione nesciant. Illos enim dicit multo potiores esse ὅτι ἐκείνοι μὲν τὰ σαφῆ ταῦτα ἀπὸ δογμάτων λαλοῦσιν· ἡμεῖς δὲ τὰ κομψὰ ἀπὸ τῶν χειλῶν διὰ

τοῦτο ἄτονά ἐστι καὶ νεκρά· καὶ σικχᾶναι ἐστὶν ἀκούοντα ὑμῶν τοὺς προτρεπτικούς καὶ τὴν ἀρετὴν τὴν ταλαίπωρον ἢ ἄνω καὶ κάτω θρυλλεῖται.

Haec Epictetus de protrepticis. Marcus Aurelius, Epicteti admirator, in libris *Εἰς ἑαυτόν* (I, 7) rustico dicit se debere τὸ μὴ ἐκτραπῆναι εἰς ζῆλον σοφιστικὸν μήτε συγγράφειν περὶ τῶν θεωρημάτων ἢ προτρεπτικὰ λογάρια διαλέγεσθαι, ἢ φαντασιοπλήκτως τὸν ἀσκητικὸν ἢ τὸν εὐεργετικὸν ἄνδρα ἐπιδείκνυσθαι.

Plutarchus in exordio libri qui inscribitur *πολιτικὰ παραγγέλματα*, deridet τοὺς προτρεπομένους τῶν φιλοσόφων, διδάσκοντας δὲ μηδὲν, μηδὲ ὑποτιθεμένους· ὅμοιοι γὰρ εἰσι τοῖς τοὺς λύχνους προμύττουσιν, ἔλαιον δὲ μὴ ἐγγέουσιν.

Haec igitur de sophistarum protrepticis indicaverunt Epictetus, Plutarchus, alii. Quaeritur num ipsi illius saeculi philosophi protrepticos scripsisse vel habuisse putandi sint. Atque Musonii quidem Rufi, Epicteti praeceptoris, protrepticum non novimus, sed exstant eius orationes quae ad protrepticorum similitudinem accedunt, dico eam, ex qua fragmentum affert Stobaeus in fl. 46, 67 s. l. 'ὅτι φιλοσοφητέον καὶ τοῖς βασιλεύσιν'. Sententiae quae in hoc fragmento leguntur, mere sunt protrepticae. Eadem dici possunt de Musonii oratione 'ὅτι καὶ γυναιξὶ φιλοσοφητέον', cuius fragmentum legitur apud Stob. in Exc. Dam. II, 126 = Anth. II p. 244 W.

Epictetus protrepticum non scripsit, etsi totum eius disserendi genus *προτρεπτικόν* est. Nam cum Socratis ratione uteretur, tam Epicteti quam Socratis disputationes quodam modo *προτρεπτικαί* appellari possunt. Sic optime intellegitur Stobaei locus in fl. 97, 28, cui lemma inscribitur: Ἐκ τῶν Ἀρριανοῦ προτρεπτικῶν ὁμιλιῶν. Hoc enim titulo Epicteti dissertationes significari, quas Arrianus litteris mandavit, ostendit nuper R. Asmus (Quaest. Epict., Frib. Brisig. 1888 p. 36 sqq.). Ceterum Cynici protreptici exemplum Epictetus praebet in Diss. III, 22 *περὶ Κυνισμοῦ*. Hoc loco postquam quae sit natura et ingenium Cynici genuini exposuit, pergit (26): δεῖ οὖν αὐτόν (sc. τὸν Κυνικόν) δύνασθαι ἀνατει-

νάμενον, ἂν οὕτω τύχη καὶ ἐπὶ σκιρῆν τραγικὴν ἀνερχόμενον λέγειν τὸ τοῦ Σωκράτους· Ὡς ἄνθρωποι, ποῖ φέρεσθε; τί ποιεῖτε; ὡς ταλαίπωροι· ἄλλην ὁδὸν ἀπέρχεσθε, τὴν οὖσαν ἀπολειπότες· ἀλλαχοῦ ζητεῖτε τὸ εὖρον καὶ τὸ εὐδαιμονικόν, ὅπου οὐκ ἔστιν· οὐδ' ἄλλον δεικνύοντος πιστεύετε. Τί αὐτὸ ἔξω ζητεῖτε; ἐν σώματι; οὐκ ἔστιν· εἰ ἀπιστεῖτε, ἴδετε Μύρωνα, ἴδετε Ὀφέλλιον. Ἐν κτήσει; οὐκ ἔστιν· εἰ δ' ἀπιστεῖτε, ἴδετε Κροῖσον· ἴδετε τοὺς νῦν πλουσίους, ὅσης οἰμωγῆς ὁ βίος αὐτῶν μεστός ἐστιν. Ἐν ἀρχῇ; οὐκ ἔστιν· εἰ δὲ μὴ γε, ἔδει τοὺς δις καὶ τρις ὑπάτους εὐδαιμονας εἶναι· οὐκ εἰσὶ δέ . . . (30) ἐν βασιλείᾳ; οὐκ ἔστιν, εἰ δὲ μὴ Νέρων ἂν εὐδαιμων ἐγένετο, καὶ Σαρδανάπαλος . . . (31) Τί οὖν σοι κακόν ἐστιν; ἐκεῖνο, ὅτι ποτέ, ἠμέληται σου καὶ κατέφθαρται ἢ ὀρεγόμεθα, ἢ ἐκκλίνομεν, ἢ ὀρμώμεν καὶ ἀφορμώμεν. Πῶς ἠμέληται; Ἄγνοεὶ τὴν οὐσίαν τοῦ ἀγαθοῦ πρὸς ἣν κέφυκε, καὶ τὴν τοῦ κακοῦ· καὶ τί ἴδιον ἔχει, καὶ τί ἀλλότριον κτέ. Imitatus est Epictetus Socratis protrepticum, quem in Clitophonte legimus (cf. p. 231). Conferendum est cum his quod Cynicus apud Lucianum (in Cyn. cap. VII) exposuit.¹⁾

Appendicis loco pauca afferenda sunt de Plutarcho. Plutarchus enim protrepticum scripsit quo adolescentem, ut rem publicam capessat, exhortatus est. Supra (p. 310) exscripsi quod Plutarchus in libri *πολιτικά παραγγέλματα* initio contra τοὺς προτρεπομένους dixit: quod eis exprobativ ipse vitare studens, adulescenti ad quem librum mittit, singula praecepta dat. Sed antea protrepticum ad eum Plutarchum scripsisse, verba docent haec ὄρω οὖν σε παρωρημένον ὑπὸ τοῦ λόγου πρὸς πολιτείαν — — — ἀξιοῖς δὲ παραγγέλματα λαβεῖν πολιτικά'. Simillimum est exordium fragmenti *περὶ μοναρχ. καὶ δημοκρ. καὶ ὀλιγ.* (p. 1007 Duebn.): Ὁ προτρεπόμενος καὶ διαίρων ἐπὶ πολιτείαν βέβληται λόγος· ἐκτινώμενος ἤδη τὴν ὀφειλομένην ἐποικοδομοῦντες τῇ προτροπῇ διδασκαλίαν, ὀφείλεται δὲ τῷ παραδεδεγμένῳ τὴν ἐπὶ τὸ πρᾶττειν τὰ κοινὰ προτροπὴν καὶ ὀρμὴν, ἕξῃς ἀκοῦσαι καὶ λαβεῖν παραγγέλ-

1) de Epict. III, 22 disseruit Weberus, Stud. Lips. X, 202.

μετα πολιτείας κτλ. Videmus igitur Plutarchum philosophorum morem imitatus coniunxisse τὸν προτρεπτικὸν et τὸν ὑποθρεπτικὸν λόγον.

In Lampriae catalogo duo protreptici afferuntur, unus (sub n. 214) Προτρεπτικός εἰς Ἀσκληπιὸν Περγαμινόν, alter (sub n. 207 A—E) Προτρεπτικός πρὸς νέον πλοῦσιον. Ex hoc altero libro deprompta esse conicio quae Stobaeus habet sub lemmate Πλουτάρχου κατὰ πλοῦτου (fl. 93, 33). Haec enim verba in protrepticum optime quadrant:

fr. XXI Duebn. (Stob. fl. 93, 33 κατὰ πλοῦτου).

Ἄλλ' ἀεληστία καὶ ἄπιστός ἐστιν ἐν αὐτοῖς μανία, τοιοῦτο μὲν ἐνθουσιασμῷ χρῆσθαι περὶ τὴν κτῆσιν, ὡς εἰ κτήσινιο μηκέτι καμουμένους· τοσαύτη δὲ ἀμελεία περὶ τὰ ληφθέντα, ὡς μὴ γεγόμενα. Δυσερωτιῶσι δὲ τῶν ἀπόντων, ὑπερφρόντες ὧν ἔχουσιν· οὐδὲν γὰρ οὕτως ἀγαπῶσιν, ὡς ἂν ἐκλιζοσιν. Οὐκ οἶδα πότερον αὐτοῖς ἄμεινόν ἐστιν ἔχειν ἢ προσδοκῆν· ἔχοντες γὰρ, οὐ χρωῖται· προσδοκῶντες δὲ, κάμνουσι. Τί οὖν ἐκαινοῦμεν τοιοῦτον ἀγαθόν, οὗ πέρας ἐστὶν οὐδὲν, ἀλλὰ τὸ ληφθὲν ἐτέρων ἀρχή; Confer cum his Boeth. de cons. III, 3.

Nec minus protreptici naturam prae se ferre videtur hoc fr. XXIV Duebn. (Stob. fl. 53, 14 Πλουτ. ἐκ τοῦ κατ' ἰσχύος).

Τί δέ σοι τοιοῦτον ἀγαθόν εὐτυχεῖται μᾶλλον, ὡς ἕνεκα τοιοῦτο μητριὰν μὲν τῶν ἀνθρώπων, μητέρα δὲ τῶν ἀλόγων ζῴων γεννησθαι τὴν φύσιν, μεγέθους καὶ ὀξύτητος καὶ ὀξύωσις χεῖριν; Ἡ δὲ ἀνθρώπων ἴδιος ἰσχύς ὁ ψυχῆς ἐστὶ λογισμὸς, ἢ καὶ ἰλλεφαντας ἐλὸ δρυμὸν εἶλε ποδάγρας, καὶ ἵππους ἐχαλίτωσε, καὶ βόας ἀρότοις ἐπέξενξε, καὶ τὰ ἐναέρια κατασκευασε καλῆμοις, καὶ τὰ βίβια δεδουκότα δικτύοις ἀνήγαγε· τοῖς ἔστιν ἰσχύς. Ἡ δ' ἐστὶ μεῖζων, ὅταν γῆς περιόδους καὶ αἰεταῖοι μεγέθη καὶ ἀστέρων κύκλους διώκοισα μὴ κάμη· τοῖς ἔν' Ἡρακλέους ἄζια· τίς γὰρ οἶκ' ἂν βούλοιο μᾶλλον ἰδιουμένους εἶναι ἢ Λέκλωψ; Locos consimiles e protrepticis petitos infra afferam.

Delapsi sumus temporum ratione ad eam aetatem, qua imperatorum Romanorum studio ac favore rhetores ac sophistae

scholarum umbris relictis novo splendore artes suas inter homines exercuerunt. Ut Gorgiae et Protagorae olim aetate sophistae omnes fere litterarum disciplinas comprehenderant, ita tunc quoque eorum studia magna apud homines auctoritate et gratia florere coeperunt. Ac vide, quae olim inter rhetoricae et philosophiae exstiterat artissima coniunctio, renata est his Caesarianis temporibus. Quid igitur mirum quod protreptici, quos ex orbe virorum qui simillimis studiis temporibus quidem et condicionibus mutatis animos hominum moverant, ortos esse diximus, in hoc quoque sophistarum theatro exsultaverunt? Atque quamvis increpent et illudant hos declamatores strenui philosophi ut Seneca (epist. 52), Musonius (Gell. V, 1), Epictetus (diss. III, 23): ipsi in dissertationibus suis ab illorum dicendi ratione non multum absunt. Omnes enim huius aetatis philosophi philosophiam ob eam rem tractari voluerunt, ut hominum mores confirmarentur et emendarentur; neque logicam neque naturalem philosophiae partem probant nisi inde, ut aliquid utilitatis conferatur ad hominum vitam recte agendam, quare omnes multi sunt in disputando contra morum pravitatem et vitia generis humani.

Iam omnes illae orationes sive ab rhetore sive a philosopho sunt habitae, quibus demonstratur res fragiles esse quas homines in bonis numerent, velut sanitatem libertatem gloriam nobilitatem divitias pulchritudinem patriam, quarum loco commendatur ἡ αἰτάρχεια; deinde quibus monemur, ut quod in nobis sit divinum atque immortale excolamus, spernamus ea quae externa et in casu sint: omnes, inquam, haec orationes habent cum protrepticis quandam similitudinem.

Inprimis Dionis Chrysostomi orationes paracneticae τὸν προτρεπτικὸν χαρακτῆρα prae se ferunt, nomen vero protreptici nulla habet. Ac profecto neque Exhortationes ad plebem hoc loco in censum veniunt neque homiliae illae Dionis, quas Weberus προτρεπτικοὺς λόγους significavit (l. c. p. 233 sqq.). Nam quo iure vir doctus Dionis orationes III, VI, IX Rohdii auctoritatem secutus protrepticos dixerit, ego nescio neque ipse satis demonstrasse videtur: nihil prorsus

in illis inest, unde protreptici naturam et indolem cognoscere possis. Multo rectius Weberus in oratione XIII protrepticum inventre potuit. In hac enim oratione Dio narrat, quo modo ipse ad philosophiam provocatus ac necessitate quadam, ut ad praecepta philosophiae et ad mores corrigendos attenderet, coactus sit. Cum vero adhuc indoctior esset quam ut propriam exponeret prudentiam, dicit usurpasse se sermonem a Socrate quodam dictum (424^R) ὃν οὐδέποτε ἐκείνος ἐπαύσατο λέγων, πανταχοῦ τε καὶ πρὸς πάντας βωῶν — ὡς περ ἀπὸ μηχανῆς θεός, ὡς ἔφη τις.

Quae sequitur oratio, eam Duemmlerus (in Antisthenicis p. 8—11) ex Antisthenis Archelao fluxisse credidit, quod falsum esse haec docet comparatio:

Dio Chrysa. or. XIII, 424 R.:

ὡς περ ἀπὸ μηχανῆς θεός — ἔβου κἀν ἀνδρείως τε καὶ ἀπιστολώς. Ὁν θρω-
λοι, ἀγνοεῖτε μηδὲν τῶν θεουτιῶν πράττοντες, χρη-
μαίων μὲν ἐπιπορευόμενοι καὶ κοπιῶντες πανταχοῦ, ὅπως αἰτοὶ τοῦ ἀφθονοῦ ἔχητε καὶ τοῖς παιδῶν ἐπὶ εὐδαιμονίας καταδω-
σθε. αἰτῶν δὲ τῶν παιδῶν καὶ προλεγον ἐπιπῶν τῶν παιδων ἡμετέρας καὶ ὁμοίως ἀει-
τες, πρὸς ἀκαταστάτους. — κα-
τέπειτα ἢ κατεθέμετες διησυχῶντες τοῖς χρημασι χρῆσθαι καὶ.

Pseudoplat. Clitoph. 407:

ὡς περ ἐπὶ μηχανῆς τρα-
γικῆς θεός. ἔντις λέγων
κοῖ φέρεσθε. Ὁν θρωποι,
καὶ ἀγνοεῖτε οὐδὲν τῶν θεουτιῶν πράττοντες, οἴ-
τινες χρημάτων μὲν περὶ τὴν αἴσθησιν σκεπτῆν ἔχετε, ὅπως εὐαὶν ἔσται, τῶν δ' εὐίων οἷς ταῦτα καταδῶσετε, ὅπως ἐπιστησονται χρῆσθαι δι-
καιῶς τοῖς. ἀμελεῖτε πρὸς.

Si igitur Dio (431) dicit τῶν ἡρώων οὗτοι ἀνθρώπος ὃν ἡμετέρας ἐπιπορευόμενοι πάντες ἐπὶ σωφροκαί δὴ καὶ ὁ ἀποπῶν σοφῶν αἰτῶν ἡμετέρας — non aptum est de alio cogitare ac Socrate. Protrepticum esse Socratis orationem, quam Dio profert, ipse dicit (431 R (p. 249, 10): καὶ οὕτω

δι' παρεκάλει πρὸς τὸ ἐπιμελῆσθαι καὶ προσέχειν αἰτῶν τὸν νοῦν [καὶ φιλοσοφεῖν]· ἤθει γὰρ ὅτι τοῦτο ζητοῦντες οὐδὲν ἄλλο ποιήσουσιν ἢ φιλοσοφήσουσι κτέ. In fine orationis, postquam Socratis protrepticum enarravit, sententias addit quibus ipse in protrepticis usus est, non coram duobus vel tribus hominibus verba faciens, ut Socrates (432 R p. 250, 4 Dind.), sed praesentibus permultis hortans ὅτι δέονται παιδείας κρείττονος καὶ ἐπιμελεστέρας, εἰ μέλλουσιν εὐδαιμονες ἔσεσθαι κτέ.

Hoc loco afferam protreptici fragmentum quod invenitur in libello Pseudoplutarcheo ¹⁾ περὶ παιδων ἀγωγῆς. Declamationis auctor in cap. VIII (5^d) inseruit laudationem τῆς παιδείας, quae sententiis pervulgatis et in protrepticis maxime usitatis consarcinata est. Locum propono:

— — — καὶ τὰ μὲν ἄλλα τῶν ἀγαθῶν ἀνθρώπινα καὶ μικρὰ καὶ οὐκ ἀξιοσπούδαστα καθέστηκεν. εὐγένεια καλὸν μὲν, ἀλλὰ προγόνων ἀγαθόν· πλοῦτος δὲ τίμιον μὲν, ἀλλὰ τύχης κτήμα, ἐπειδὴ τῶν μὲν ἐχόντων πολλὰκις ἀφείλετο, τοῖς δ' οὐκ ἐλπίσασι φέρουσα προήνεγκε, καὶ ὁ πολὺς πλοῦτος σκοπὸς ἔκκειται τοῖς βουλομένοις βυλάντια τοξεύειν, κακουργοῖς οἰκέταις καὶ σικοφάνταις, καὶ τὸ μέγιστον, ὅτι καὶ τοῖς πονηροτάτοις μέτεστι. δόξα γε μὴν σεμνὸν μὲν, ἀλλ' ἀβέβαιον. κάλλος δὲ περιμάχητον μὲν, ἀλλ' ὀλιγοχρόνιον. ὑγίεια δὲ τίμιον μὲν, ἀλλ' εὐμετάστατον. ἰσχύς δὲ ζῆλωτὸν μὲν, ἀλλὰ νόσφ' εὐάλωτον καὶ γήρα. τὸ δὲ ὅλον εἴ τις ἐπὶ τῇ τοῦ σώματος ζώμῃ φρονεῖ, μαθέτω γνώμης διαμαρτάνων. νόστον γάρ ἐστιν ἰσχύς ἀνθρωπίνη τῆς τῶν ἄλλων ζῴων δυνάμεως; λέγω δὲ οἶον ἐλεφάντων καὶ ταύρων καὶ λεόντων. παιδεία δὲ τῶν ἐν ἡμῖν μόνον ἐστὶν ἀθάνατον καὶ θεῖον. καὶ δύο τὰ πάντων ἐστὶ κυριώτατα ἐν ἀνθρωπίνῃ φύσει, νοῦς καὶ λόγος. καὶ ὁ μὲν νοῦς ἀρχικός ἐστι τοῦ λόγου, ὁ δὲ λόγος ὑπερηλικὸς τοῦ νοῦ, τύχη μὲν ἀνάλωτος, σικοφαντία δὲ ἀναφαιρέτος, νόσφ' ἀδιάφορος, γήρα δ' ἀλύμαντος. μόνος γὰρ ὁ νοῦς παλαι-

1) 'libellum istum non esse scriptum a Plutarcho non magis Wyttenbach quam Benseler Schellens Fuhr demonstraverunt: actam esse causam etiam tirones clamant', Gercke de Gal. et Pl. in *Mus. Rhen.* 41 p. 471.

ούμενος ἀνηβᾶ, καὶ ὁ χρόνος τᾶλλα πάντ' ἀφαιρῶν τῷ γήρεα προστίθῃσι τὴν ἐπιστήμην. Habemus hoc loco protrepticum quasi summarium, simillimum ei quod apud Boethium (de cons. III, 8, 4—30) legimus (cf. p. 269 extr.).

E protreptico desumpta est etiam philosophiae laudatio quae in eiusdem libelli cap. X (7^d) sequitur:

διὸ δεῖ τῆς ἄλλης παιδείας ὡσπερ κεφάλαιον ποιεῖν τὴν φιλοσοφίαν. περὶ μὲν γὰρ τὴν τοῦ σώματος ἐπιμέλειαν διττὰς εὖρον ἐπιστήμας οἱ ἄνθρωποι, τὴν ἰατρικὴν καὶ τὴν γυμναστικὴν, ὧν ἡ μὲν τὴν ὑγιείαν ἡ δὲ τὴν εὐξίαν ἐντίθῃσι. τῶν δὲ τῆς ψυχῆς ἀρρωστημάτων καὶ παθῶν ἡ φιλοσοφία μόνη φάρμακόν ἐστι. διὰ γὰρ ταύτην ἐστὶ καὶ μετὰ ταύτης γινῶναι τί τὸ καλὸν τί τὸ αἰσχρόν, τί τὸ δίκαιον κτέ.

Transeo ad Galeni protrepticum, librum 'suavissimum et lectu perdignum', quem recte dicit novissimus editor Ioannes Marquardt.¹⁾ Huius libelli cum codex manu scriptus adhuc non inventus sit, adeamus necesse est editiones veteres quae protrepticum praebent hoc titulo inscriptum: Γαληνοῦ παραφραστοῦ τοῦ Μηνοδότου προτρεπτικὸς λόγος ἐπὶ τέχνας. Menodotum, Empiricorum principem et Aenesidemi successorem (Strabo XII, 5, 1^b. Laert. Diog. IX, 115) Galenus non memorat nisi ut eum refellat (vide indicem, in vol. XX ed. Kuehn.). In libro περὶ τῶν ἰδίων βιβλίων cap. 9 (XIX, 38 K.) Galenus quae contra Empiricos scripsit afferens, praeter alios libros commemorat hos: 'Περὶ τῶν Μηνοδότου Σεβήρων ἕνδεκα, ὑπομνήματα γ' εἰς τὸ Μηνοδότου Σεβήρων²⁾', quem titulum excipit hic: Προτρεπτικὸς ἐπὶ ἰατρικὴν. Quod nusquam alibi neque in libro περὶ τῶν ἰδ. βιβλ. neque in περὶ τάξεως τῶν ἰδ. βιβλ. Galenus protreptici mentionem facit, Goulstonus et Willetus³⁾ censuerunt librum 'προτρεπτικὸς ἐπὶ ἰατρικὴν' quem suum agnovit Galenus, et hunc libellum unum esse

1) Galeni scripta minora, vol. I ex recogn. Ioannis Marquardt. Lips. 1854. (p. XXV.)

2) huius operis mentionem fecit Galenus in 'libro de subfigur. empir.' p. 64, 5. p. 66, 19 ed. Bonnet.

3) Γαληνοῦ προτρ. ἐπὶ τέχνας. ed. Abrah. Willet, Lugd. Bat. 1812.

opus idemque. At quem nos tenemus, non est protrepticus *ἐπὶ λατρικῆν*, sed *ἐπὶ τέχνας*; ad idem igitur opus temere viri docti hos libros rettulerunt. Neque tamen longe eos a vero aberrasse credo, nam persuasum mihi est protrepticum *ἐπὶ τέχνας* prooemii loco a Galeno praemissum esse cohortationi ad medicinam.¹⁾ Argumenta quibus haec sententia confirmetur habeo tria: primum, id quod omnes viderunt, ad libelli calcem auctor optimam esse artem medicinam se deinceps demonstraturum esse pollicetur (p. 129, 28 ed. Marqu. *τοῦτο δ' αὐτὸ δεικτέον ἐφεξῆς*). Deinde initio artes enumerans primam Aesculapii artem nominavit (p. 104, 1), etiamsi hoc quidem loco philosophiae primitias dare periclitatur. Hoc recte animadvertit Gerckius (*Mus. Rhen. XLI p. 470*). Accedit tertium, quod nemo vidit: in cap. IX postquam Galenus in universum ad artes discendas adhortatus est, quaestionem instituit de athletarum negotio his verbis (p. 116, 21): *τὸ δὲ τῶν ἀθλητῶν ἐπιτήδευμα μόνον ἵποπτεύω, μὴ ποτ' ἄρα τοῦτο — — ἔξαπατήσῃ τινὰ τῶν νέων ὡς προκριθῆναι τινος τέχνης. Ὅθεν ἄμεινον προδιασκέψασθαι περὶ αὐτοῦ*. Verbo *προδιασκέψασθαι* usus non esset Galenus, si ampliora non editurus fuisset. Itaque hoc pro certo affirmari potest, Galeni protrepticum quem habemus, partem esse operis ad medicinam artem exhortantis.

Videtur autem Galenus aliquo modo Empiricis adversatum esse in protreptico. Nam etsi nihil confido titulo illi, quem editiones habent, a grammatico ficto, qui librorum titulos a Galeno (de libr. propr. 9) enumeratos falso enotavit, miror tamen quod in capite illo nono Galenus nullos affert libros nisi qui de Empiricorum secta vel contra eam scripti sunt. Puto igitur cohortationis ad medicinam partem deperditam Empiricis quodam modo oppositam fuisse. Quos cum eas medicinae partes, quas Graeci *ἀνατομίαν* et *φυσιολογίαν* no-

1) Hoc apud me constabat cum nondum legissem ea quae Crusius disseruit de Plutarcho et Galeno in *Mus. Rhen. XXXIX, 592*. Assentitur in hac re etiam Gerckius (in *Mus. Rhen. XLI, 470*), qui Crusii de Plutarcho Galeni in protrept. auctore coniecturam recte refutavit.

minant, contempsisse sciamus¹⁾, facile has disciplinas inprimis praedicaverit Galenus. Atque omnino quod Galenus ad eas artes quae in inspectione, id est cognitione et aestimatione positae sunt, valde exhortatus est, res ipsa talit ut Empiricis adversaretur.

Haec si recte disputata sunt, Galeni *προτρεπτικός ἐπὶ ἰατρικήν* in tres partes divisus est: prima enim ad artem ediscendam omnino cohortabatur, altera athletarum negotium non aptum esse et ab arte alienissimum demonstrabat, tertia ad medicinam artium summam incitabat. Huius igitur operis exhortatorii exstant partes priores, quae pro argumenti natura a parte tertia separatim et legebantur et describebantur. Tripartitum autem si opus hoc modo fuit, optime libri imago cum aliorum protrepticorum indole ac natura convenit, in quibus et *ἐλεγκτικόν* et *ἐνδεικτικόν λόγον* inesse vidimus (p. 293. 302).

Accedimus nunc ad libri argumentum, in quo tractando id specto, ut et quae sententiae in protrepticis usitatae sint exponam et huius libri cum aliis eiusdem generis cognationem ostendam.

Proficiscitur Galenus a discrimine quod est inter reliqua animalia et hominem: Stoicorum ratione bestiis tribuitur *ὁ λόγος προφορικός*, hominibus *ὁ λόγος ἐνδιάθετος*, quo omnibus animalibus homo antecellit. Homo enim non solum peritus est earum artium quas bestiae naturae magis instinctu quam voluntate callent, velut texendi, fingendi, nandi; sed divinis quoque artibus eruditus est Aesculapii, Apollinis, nec geometriam nec astronomiam ignorat; quin etiam tantus eius est cognoscendi amor, ut summum sibi comparaverit, philosophiam. Quam ob rem, etiam si mente praedita sint animalia, homo tamen solus appellatur *λογικός* (cap. I).

Philosophiam summum bonum esse a dis ipsis hominibus datum, saepe exponitur in protrepticis. Sententia est Platonis in *Timaeo* (47^b): *ἐξ ὧν ἐπορισάμεθα φιλοσοφίας γένος, οὗ μείζον ἀγαθὸν οὔτ' ἦλθεν οὔτε ἦξει ποτὲ τῷ θνητῷ γένει*

1) de Empiricis cf. Wittweri *Archiv* I, 3 sqq.

δωρηθῆν ἐκ Θεῶν. Cf. Ciceronis locos, quos Posidonio tribuimus in Tusc. disp. I, 26, 64. de legg. I, 22, 5S. etiam Acad. prior. I, 2, 8.

Nonne igitur turpe est spretis eis, quibus cum deis coniuncti sumus, Fortunae se dare mutabili ac variae? Quam recte antiqui specie finxerunt mulieris caecae in globo gubernaculum tenentis.

Depingitur deinde ἡ Τύχη eodem fere modo atque in Cebetis tabulae cap. VII: ἡ δὲ γυνὴ ἐκείνη τις ἔστιν, ἡ ὥσπερ τυφλὴ καὶ μαινομένη τις εἶναι δοκοῦσα, καὶ ἐστηκῖα ἐπὶ λέθου τινὸς στρογγύλου καλεῖται μὲν Τύχη. ἔστι δὲ οὐ μόνον τυφλὴ, ἀλλὰ καὶ μαινομένη καὶ κωφή. Similia leguntur apud Plutarchum, de fort. Rom. II, 317^{a et b} apud Dionem Chrysost. 63 p. 205 Dind. et 65 p. 218. Cf. etiam Simpl. Phys. I p. 81 B, Pacuv. apud Auct. ad Her. II, 33.

Proponit in cap. IV et V Galenus picturam lepidissimam, in qua iambici poematis vestigia observavit Crusius (in Mus. Rhen. XXXIX, 586). Hac parte Fortunae catervam aspicimus, illac Mercurii comitatum, mentis domini artiumque magistri. Dei deaeque habitus ac species accurate describitur. Mercurii facies fingitur ad Παιδείας similitudinem, quae est apud Cebetem in tabulae cap. XVIII. In Tychae comitatu invenies pigros atque imprudentes, vanasque spes sequentes velut Croesum, Polycratem, Cyrum, Priamum, Dionysum, deinde seditiosos homines, perfidos, alios nefarios. Mercurium secuntur honesti, artium amatores, docti; deo proximi sunt Socrates, Homerus, Hippocrates, Platon eorumque amici; his adiuncti sunt geometri, arithmetici, philosophi, medici, astronomi, grammatici; agmen denique claudunt pictores, sculptores, magistri, architecti, lapicidae, alii artifices: qui omnes intuentur quem secuntur deum.

Mercurius hoc loco est Graecorum Ἐρμῆς Ἀόγιος, qui a rhetoribus ac philosophis etiam ἐρμηνεύς, νοῦς, λόγος προφορικὸς dicebatur (O. Mueller *Handb. d. Arch.* 587. 589, 4. Welcker *Götterlehre* II, 453. Preller *Myth. d. Gr.* 339 sq.).

Neminem de suis Mercurium destituere, Galenus Aristippi exemplo demonstrat, cuius dictum a Vitruvio (de arch. VI) quoque refertur. Hac cum re male consentit quod Aristoteles (Metaph. II, 2) narrat Aristippum contempsisse mathematicam. Similem narratiunculam Cicero habet de rep. I, 17, 29. Antistheni vero tributum legitur Aristippi dictum apud Laert. Diog. VI, 1, 6.

Deinceps Galenus neque ob divitias (cap. VI) neque ob nobilitatem (cap. VII) neque ob pulchritudinem (cap. VIII) artium studium spernendum esse ostendit. Haec enim bona non sunt nisi animi virtus ac scientia accedat.

Haec est argumentandi illa ratio quam in omnibus protrepticis redire videmus: velut apud Platonem (Euthyd. 281^b sqq.), Aristotelem (Iambli. protr. p. 132, Stob. flor. 3, 54), Ciceronem in Hortensio (fr. 68—72), Boethium (de consol. II, 5—7. III, 3—7), Pseudoplutarchum (περὶ παιδῶν ἀγωγῆς cap. VIII), Epictetum (III, 22, 27).

In cap. VI divitis imaginem exprimit, qui plura semper bona appetens se ipsum abicit ac prosternit. Is enim cum animalium brutorum ea praeferat, quae artem callent, sicuti canes venaticos, equos militares, servosque sibi comparet magno pretio, qui artem factitant, nonne inquit turpe est (p. 109, 1):
 τὸν οἰκέτην μὲν ἐπίστε δραχμῶν εἶναι μείων ἄξιον, αἰτὸν δὲ τὸν δεσπότην αὐτοῦ μηδὲ μιᾶς: καὶ τί λέγω μιᾶς; οἶδ' ἂν προῖκα εἰς τὸν τοιοῦτον λαβῶι.

Habemus sententiam e protreptico Aristotelis petitam, cf. Stob. fl. 3, 54 ὥστε γὰρ εἴ τις τῶν οἰκετῶν αὐτοῦ χείρων εἴη, καταγέλαστος ἂν γένοιτο κτέ.

Accuratius Galeni verba Clemens Alex. tetigit in Paedag. III, 6 (p. 274 Potter.): μή τι ἄρα καὶ πρὸς ἡμᾶς φησὶ τις. ὁ ἄλλος αὐτοῦ πεντεκαίδεκα ταλαντῶν ἔστιν ἄξιον ἢ τὸ χωρὶον ἢ ὁ οἰκέτης ἢ τὸ χρῆσιον. αὐτὸς δὲ χαλκῶν ἔστιν οὐ τιμιώτερος τριῶν. Cf. ibid. III, 2, 19 et 11.

Similis locus est apud Epictetum (Diss. III, 26, 25): διὰ τι δ' οὕτως ἀχρηστον καὶ ἀνωφελῆ σεαυτὸν παρασκευάσας; ἵνα μηδεὶς σε εἰς οἰκίαν φέλη θέξασθαι. μηδεὶς ἐπιμεληθῆναι;

ἀλλὰ σκεῦος μὲν δόλοκλιρον καὶ χρήσιμον ἔξω ἐρριμμένον πᾶς τις εἰρῶν ἀναιρήσεται, καὶ κέρδος ἰγίσεται, σὲ δ' οὐδέεις, ἀλλὰ πᾶς ζημίαν· οὕτως οὐδὲ κενὸς δένασαι χρεῖαν παρασχεῖν, οὐδ' ἀλεκτρονόος. Τί οὖν ἔτι ζῆν θέλεις, τοιοῦτος ὢν; cf. Epicteti fragm. XXVI (III p. 74 Schweigh.).

Haec Galenus illustrat dicta afferens virorum illustrium. Demosthenes divites qui rudi animo sunt appellavit χρυσᾶ πρόβατα. Simile est quod Laert. Diog. VI, 74 de Diogene narrat (τὸν πλούσιον ἀμαθῆ πρόβατον εἶπε χρυσόμαλλον), et quod Socratis fertur apud Stobaeum in Anthol. II, 31, 46 p. 209 W. — Diogenes eosdem comparavit cum fici arboribus in loco declivi positis: quarum fructus ut corvi comedunt, sic divitum opes adultores. Idem narrat Laert. Diog. VI, 60 et Stob. fl. 92, 13; Crateti adscribitur hoc dictum apud Stob. fl. 15, 10. — Tertium addit Galenus (p. 109, 25) hoc: ὅθεν οὐδ' ὁ ταῖς κρήναις τοὺς τοιοῦτους εἰκάσας ἄμουσός τις ἦν. καὶ γάρ τοι καὶ οἱ ἀπὸ τῶν κρηνῶν ὑδρευόμενοι πρόσθεν, ἐπειδὴν μηκέτ' ἔχωσιν ὑδωρ ἀνασφράμενοι προσουροῦσι. Quem dicit Galenus τὸν οὐκ ἄμουσον neque hoc loco neque alio (p. 127, 13) ubi οὐκ ἀμούσων τινός versus quosdam affert, compertum habemus. Probabile est id quod Hauptius (Herm. IV, 28) dicit, Galenum aequalem laudavisse.¹⁾

In cap. VII Galenus refellit eos qui generis nobilitati confidunt. Quae de hac re disputat, ad Aristotelem referenda sunt, qui in Rhet. 1390^b 8 haec habet: εὐγενείας μὲν οὖν ἡθός ἐστι τὸ φιλοτιμότερον εἶναι τὸν κεκτημένον αὐτήν· ἅπαντες γὰρ ὅταν ὑπάρχη τι, πρὸς τοῦτο σωρεύειν εἰώθασιν, ἡ δ' εὐγένεια ἐντιμότης προγόνων ἐστὶν κτέ. Cf. Polit. 1284, 34.²⁾ Hoc iudicium Aristoteles in protreptico iteravit, ex quo Boethius haurire videtur de cons. III, 6, 18: 'iam vero quam sit inane quam futile nobilitatis nomen, quis non videat? quae si ad claritudinem refertur, aliena est. videtur namque esse nobilitas quaedam de meritis veniens laus parentum. Quod

1) Cf. etiam Brandt, Corp. poes. ep. Gr. ludib. fasc. I p. 103.

2) Cf. Immisch, Comment. Ribbeck. p. 53.

ματα πολιτείας κτέ. Videmus igitur Plutarchum philosophorum morem imitatus coniunxisse τὸν προτρεπτικόν et τὸν ὑποθετικὸν λόγον.

In Lampriae catalogo duo protreptici afferuntur, unus (sub n. 214) *Προτρεπτικός εἰς Ἀσκληπιὸν Περγαμηγόν*, alter (sub n. 207 A—E) *Προτρεπτικός πρὸς νέον πλούσιον*. Ex hoc altero libro deprompta esse conicio quae Stobaeus habet sub lemmate *Πλουτάρχου κατὰ πλούτου* (fl. 93, 33). Haec enim verba in protrepticum optime quadrant:

fr. XXI Duebn. (Stob. fl. 93, 33 κατὰ πλούτου).

Ἄλλ' ἀπληστία καὶ ἄπιστός ἐστιν ἐν αὐτοῖς μανία, τοιοῦτ' μὲν ἐνθουσιασμῷ χρῆσθαι περὶ τὴν κτῆσιν, ὡς εἰ κησαιντο μηκέτι καμινομένους· τοσαύτη δὲ ἀμελεία περὶ τὰ ληφθέντα, ὡς μὴ γεγόμενα. Δυσερωτιῶσι δὲ τῶν ἀπόντων, ὑπερορῶντες ὧν ἔχουσιν· οὐδὲν γὰρ οὕτως ἀγαπῶσιν, ὡς ἂ ἐλπίζουσιν. Οὐκ οἶδα κότερον αὐτοῖς ἄμεινόν ἐστιν ἔχειν ἢ προσδοκᾶν· ἔχοντες γὰρ, οὐ χρῶνται· προσδοκῶντες δὲ, κάμνουσι. Τί οὖν ἐπαινοῦμεν τοιοῦτον ἀγαθόν, οὐ πέρας ἐστὶν οὐδὲν, ἀλλὰ τὸ ληφθὲν ἐτέρων ἀρχή; Confer cum his Boeth. de cons. III, 3.

Nec minus protreptici naturam prae se ferre videtur hoc fr. XXIV Duebn. (Stob. fl. 53, 14 Πλουτ. ἐκ τοῦ κατ' ἰσχύος).

Τί δέ σοι τοιοῦτον ἀγαθόν εὐτυχεῖται μᾶλλον, ὡς ἔνεκα τούτου μητριᾶν μὲν τῶν ἀνθρώπων, μητέρα δὲ τῶν ἀλόγων ζῴων γεγενῆσθαι τὴν φύσιν, μεγέθους καὶ ὀξύτητος καὶ ὀξυπίας χάριν; Ἡ δὲ ἀνθρώπων ἴδιος ἰσχύς ὁ ψυχῆς ἐστὶ λογισμός, ἢ καὶ ἑλέφαντας ὑπὸ δρυμὸν εἰλε ποδάγρας, καὶ ἵππους ἐχαλίνωσε, καὶ βόας ἀρότροις ὑπέξενυξε, καὶ τὰ ἐναέρια κατέσπασε καλάμοις, καὶ τὰ βύθια δεδυκότα δικτύοις ἀνήγαγε· τοῦτ' ἐστὶν ἰσχύς. Ἡ δ' ἔτι μείζων, ὅταν γῆς περιόδους καὶ οὐρανοῦ μεγέθη καὶ ἀστέρων κύκλους διώκουσα μὴ κάμη· ταῦτ' ἦν Ἡρακλέους ἄξια· τίς γὰρ οὐκ ἂν βούλοιο μᾶλλον Ὀδυσσεὺς εἶναι ἢ Κίκλωψ; Locos consimiles e protrepticis petitos infra afferam.

Delapsi sumus temporum ratione ad eam aetatem, qua imperatorum Romanorum studio ac favore rhetores ac sophistae

scholarum umbris relictis novo splendore artes suas inter homines exercuerunt. Ut Gorgiae et Protagorae olim aetate sophistae omnes fere litterarum disciplinas comprehenderant, ita tunc quoque eorum studia magna apud homines auctoritate et gratia florere coeperunt. Ac vide, quae olim inter rhetoricæ et philosophiæ extiterat artissima coniunctio, renata est his Caesarianis temporibus. Quid igitur mirum quod protreptici, quos ex orbe virorum qui simillimis studiis temporibus quidem et condicionibus mutatis animos hominum movebant, ortos esse diximus, in hoc quoque sophistarum theatro exsultaverunt? Atque quamvis increpent et illudant hos declamatores strenui philosophi ut Seneca (epist. 52), Musonius (Gell. V, 1), Epictetus (diss. III, 23): ipsi in dissertationibus suis ab illorum dicendi ratione non multum absunt. Omnes enim huius aetatis philosophi philosophiam ob eam rem tractari voluerunt, ut hominum mores confirmarentur et emendarentur; neque logicam neque naturalem philosophiæ partem probant nisi inde, ut aliquid utilitatis conferatur ad hominum vitam recte agendam, quare omnes multi sunt in disputando contra morum pravitatem et vitia generis humani.

Iam omnes illae orationes sive ab rhetore sive a philosopho sunt habitae, quibus demonstratur res fragiles esse quas homines in bonis numerent, velut sanitatem libertatem gloriam nobilitatem divitias pulchritudinem patriam, quarum loco commendatur ἡ αἰτάρκεια; deinde quibus monemur, ut quod in nobis sit divinum atque immortale excolamus, spernamus ea quae externa et in casu sint: omnes, inquam, hae orationes habent cum protrepticis quandam similitudinem.

Inprimis Dionis Chrysostomi orationes paraeneticæ τὸν προτρεπτικὸν χαρακτῆρα prae se ferunt, nomen vero protreptici nulla habet. Ac profecto neque Exhortationes ad plebem hoc loco in censum veniunt neque homiliae illae Dionis, quas Weberus προτρεπτικούς λόγους significavit (l. c. p. 233 sqq.). Nam quo iure vir doctus Dionis orationes III, VI, IX Rohdii auctoritatem secutus protrepticos dixerit, ego nescio neque ipse satis demonstrasse videtur: nihil prorsus

in illis inest, unde protreptici naturam et indolem cognoscere possis. Multo rectius Weberus in oratione XIII protrepticum invenire potuit. In hac enim oratione Dio narrat, quo modo ipse ad philosophiam provocatus ac necessitate quadam, ut ad praecepta philosophiae et ad mores corrigendos attenderet, coactus sit. Cum vero adhuc indoctior esset quam ut propriam exponeret prudentiam, dicit usurpasse se sermonem a Socrate quodam dictum (424^R) ὃν οὐδέποτε ἐκείνος ἐπαύσατο λέγων, πανταχοῦ τε καὶ πρὸς ἅπαντας βωῶν — ὡς περ ἀπὸ μηχανῆς θεός, ὡς ἔφη τις.

Quae sequitur oratio, eam Duemmlerus (in Antisthenicis p. 8—11) ex Antisthenis Archelao fluxisse credidit, quod falsum esse haec docet comparatio:

Dio Chrys. or. XIII, 424 R.:
ὡς περ ἀπὸ μηχανῆς θεός — ἐβόα πάνν ἀνδρείως τε καὶ ἀνυποστόλως· Ὡν θρωποὶ, ἀγνοεῖτε μηδὲν τῶν δεόντων πράττοντες, χρημάτων μὲν ἐπιμελούμενοι καὶ πορίζοντες πάντα τρόπον, ὅπως αὐτοὶ τε ἄφθονα ἔχητε καὶ τοῖς παισὶν ἔτι πλείω παραδώσετε, αὐτῶν δὲ τῶν παιδῶν καὶ πρότερον ὑμῶν τῶν πατέρων ἡμελήκατε ὁμοίως ἅπαντες, οὐδὲ μίαν εὐρόντες. — παιδευσιν — ἦν παιδευθέντες δυνήσονται τοῖς χρήμασι χρῆσθαι κτέ.

Pseudoplat. Clitoph. 407:
ὡς περ ἐπὶ μηχανῆς τραγικῆς θεός, ὕμνεις λέγων· ποῖ φέρεσθε, ὦν θρωποὶ, καὶ ἀγνοεῖτε οὐδὲν τῶν δεόντων πράττοντες, οἷτινες χρημάτων μὲν πέρι τὴν πᾶσαν σπουδὴν ἔχετε, ὅπως ὑμῖν ἔσται, τῶν δ' υἱέων οἷς ταῦτα παραδώσετε, ὅπως ἐπιστήσονται χρῆσθαι δικαίως τούτοις, ἀμελεῖτε κτέ.

Si igitur Dio (431) dicit 'εἰσὶν οἱ λόγοι οὗτοι ἀνδρὸς ὃν οἷ τε Ἕλληγες ἐθαύμασαν ἅπαντες ἐπὶ σοφίᾳ καὶ δὴ καὶ ὁ Ἀπόλλων σοφὸν αὐτὸν ἠγήσατο' — non aptum est de alio cogitare ac Socrate. Protrepticum esse Socratis orationem, quam Dio profert, ipse dicit 431 R (p. 249, 10): καὶ οὕτω

δὴ παρεκάλει πρὸς τὸ ἐπιμελίσθαι καὶ προσέχειν αὐτῷ τὸν νοῦν [καὶ φιλοσοφεῖν]: ἤδει γὰρ ὅτι τοῦτο ζητούντες οὐδὲν ἄλλο ποιήσουσιν ἢ φιλοσοφήσουσι κτέ. In fine orationis, postquam Socratis protrepticum enarravit, sententias addit quibus ipse in protrepticis usus est, non coram duobus vel tribus hominibus verba faciens, ut Socrates (132 R p. 250, 4 Dind.), sed praesentibus permultis hortans ὅτι δέονται παιδείας κρείττονος καὶ ἐπιμελεστέρας, εἰ μέλλουσιν εὐδαιμόνες ἔσεσθαι κτέ.

Hoc loco afferam protreptici fragmentum quod invenitur in libello Pseudoplutarcheo ¹⁾ περὶ παιδῶν ἀγωγῆς. Declamationis auctor in cap. VIII (5^d) inseruit laudationem τῆς παιδείας, quae sententiis pervulgatis et in protrepticis maxime usitatis consarcinata est. Locum propono:

— — — καὶ τὰ μὲν ἄλλα τῶν ἀγαθῶν ἀνθρώπινα καὶ μικρὰ καὶ οὐκ ἀξιοσπούδαστα καθέστηκεν. εὐγένεια καλὸν μὲν, ἀλλὰ προγόνων ἀγαθόν· πλοῦτος δὲ τίμιον μὲν, ἀλλὰ τύχης κτήμα, ἐπειδὴ τῶν μὲν ἐχόντων πολλὰκις ἀφείλετο, τοῖς δ' οὐκ ἐλλείψασσι φέρουσα προήνεγκε, καὶ ὁ πολὺς πλοῦτος σκοπὸς ἔκκειται τοῖς βουλομένοις βαλάντια τοξεύειν, κακούργοις οἰκταῖς καὶ συκοφάνταις, καὶ τὸ μέγιστον, ὅτι καὶ τοῖς πονηροτάτοις μέτεστι. δόξα γε μὴν σεμνὸν μὲν, ἀλλ' ἀβέβαιον. κάλλος δὲ περιμάχητον μὲν, ἀλλ' ὀλιγοχρόνιον. ὑγεία δὲ τίμιον μὲν, ἀλλ' εὐμετάστατον. ἰσχύς δὲ ζῆλωτὸν μὲν, ἀλλὰ νόσῳ εὐάλωτον καὶ γήρα. τὸ δὲ ὅλον εἴ τις ἐπὶ τῇ τοῦ σώματος ῥώμῃ φρονεῖ, μαθέτω γνώμης διαμαρτάνων. πόσιον γὰρ ἔστιν ἰσχύς ἀνθρωπίνῃ τῆς τῶν ἄλλων ζῳῶν δυνάμει; λέγω δὲ οἷον ἐλεφάντων καὶ ταύρων καὶ λέοντων. παιδεία δὲ τῶν ἐν ἡμῖν μόνον ἔστιν ἀθάνατον καὶ θεῖον. καὶ δύο τὰ πάντων ἔστι κυριώτατα ἐν ἀνθρωπίνῃ φύσει, νοῦς καὶ λόγος. καὶ ὁ μὲν νοῦς ἀρχικός ἔστι τοῦ λόγου, ὁ δὲ λόγος ὑπερηλικὸς τοῦ νοῦ, τύχη μὲν ἀνάλωτος, συκοφαντία δὲ ἀναφαιρέτος, νόσῳ δ' ἀδιάφθορος, γήρα δ' ἀλύμαντος. μόνος γὰρ ὁ νοῦς παλαι-

1) 'libellum istum non esse scriptum a Plutarcho non magis Wyttenbach quam Benseler Schellens Fuhr demonstraverunt: actam esse causam etiam titrones clamant', Gercke de Gal. et Pl. in *Mus. Rhen.* 41 p. 471.

ούμενος ἀνηβᾶ, καὶ ὁ χρόνος τᾶλλα πάντ' ἀφαιρῶν τῷ γήρεσσι προστίθῃσι τὴν ἐπιστήμην. Habemus hoc loco protreptici quasi summarium, simillimum ei quod apud Boethium (de cons. III, 8, 4—30) legimus (cf. p. 269 extr.).

E protreptico desumpta est etiam philosophiae laudatio quae in eiusdem libelli cap. X (7^a) sequitur:

διὸ δεῖ τῆς ἄλλης παιδείας ὡςπερ κεφάλαιον ποιεῖν τὴν φιλοσοφίαν. περὶ μὲν γὰρ τὴν τοῦ σώματος ἐπιμέλειαν διττὰς εὖρον ἐπιστήμας οἱ ἄνθρωποι, τὴν ἰατρικὴν καὶ τὴν γυμναστικὴν, ὧν ἡ μὲν τὴν ὑγιείαν ἡ δὲ τὴν εὐεξίαν ἐντίθῃσι. τῶν δὲ τῆς ψυχῆς ἀρρωστημάτων καὶ παθῶν ἡ φιλοσοφία μόνη φάρμακόν ἐστι. διὰ γὰρ ταύτην ἐστὶ καὶ μετὰ ταύτης γινῶναι τί τὸ καλὸν τί τὸ αἰσχρὸν, τί τὸ δίκαιον κτέ.

Transeo ad Galeni protrepticum, librum 'suavissimum et lectu perdignum', quem recte dicit novissimus editor Ioannes Marquardt.¹⁾ Huius libelli cum codex manu scriptus adhuc non inventus sit, adeamus necesse est editiones veteres quae protrepticum praebent hoc titulo inscriptum: Γαληνοῦ παραφραστοῦ τοῦ Μηνοδότου προτρεπτικὸς λόγος ἐπὶ τέχνῃς. Menodotum, Empiricorum principem et Aenesidemi successorem (Strabo XII, 5, 1^b. Laert. Diog. IX, 115) Galenus non memorat nisi ut eum refellat (vide indicem, in vol. XX ed. Kuehn.). In libro περὶ τῶν ἰδίων βιβλίων cap. 9 (XIX, 38 K.) Galenus quae contra Empiricos scripsit afferens, praeter alios libros commemorat hos: 'Περὶ τῶν Μηνοδότου Σεβήρω ἔνδεκα, ὑπομνήματα γ' εἰς τὸ Μηνοδότου Σεβήρω²⁾', quem titulum excipit hic: Προτρεπτικὸς ἐπὶ ἰατρικῇ. Quod nusquam alibi neque in libro περὶ τῶν ἰδ. βιβλ. neque in περὶ τάξεως τῶν ἰδ. βιβλ. Galenus protreptici mentionem facit, Goulstonus et Willetus³⁾ censuerunt librum 'προτρεπτικὸς ἐπὶ ἰατρικῇ' quem suum agnovit Galenus, et hunc libellum unum esse

1) Galeni scripta minora, vol. I ex recogn. Ioannis Marquardt. Lips. 1884. (p. XXV.)

2) huius operis mentionem fecit Galenus in 'libro de subfigur. empir.' p. 64, 5. p. 66, 19 ed. Bonnet.

3) Γαληνοῦ προτρ. ἐπὶ τέχνῃς, ed. Abrah. Willet, Lugd. Bat. 1812.

opus idemque. At quem nos tenemus, non est protrepticus *ἐπὶ ἰατρικῆν*, sed *ἐπὶ τέχνας*; ad idem igitur opus temere viri docti hos libros rettulerunt. Neque tamen longe eos a vero aberrasse credo, nam persuasum mihi est protrepticum *ἐπὶ τέχνας* prooemii loco a Galeno praemissum esse cohortationi ad medicinam.¹⁾ Argumenta quibus haec sententia confirmetur habeo tria: primum, id quod omnes viderunt, ad libelli calcem auctor optimam esse artem medicinam se deinceps demonstraturum esse pollicetur (p. 129, 28 ed. Marqu. *τοῦτο δ' αὐτὸ δεικτέον ἐφεξῆς*). Deinde initio artes enumerans primam Aesculapii artem nominavit (p. 104, 1), etiamsi hoc quidem loco philosophiae primitias dare periclitatur. Hoc recte animadvertit Gerckius (*Mus. Rhen. XLI p. 470*). Accedit tertium, quod nemo vidit: in cap. IX postquam Galenus in universum ad artes discendas adhortatus est, quaestionem instituit de athletarum negotio his verbis (p. 116, 21): *τὸ δὲ τῶν ἀθλητῶν ἐπιτήδευμα μόνον ἔποπτεύω, μὴ ποτ' ἄρα τοῦτο — — ἔξαπατήσῃ τινὰ τῶν νέων ὡς προκριθῆναι τινος τέχνης. Ὅθεν ἄμεινον προδιασκέψασθαι περὶ αὐτοῦ*. Verbo *προδιασκέψασθαι* usus non esset Galenus, si ampliora non editurus fuisset. Itaque hoc pro certo affirmari potest, Galeni protrepticum quem habemus, partem esse operis ad medicinam artem exhortantis.

Videtur autem Galenus aliquo modo Empiricis adversatum esse in protreptico. Nam etsi nihil confido titulo illi, quem editiones habent, a grammatico ficto, qui librorum titulos a Galeno (de libr. propr. 9) enumeratos falso enotavit, miror tamen quod in capite illo nono Galenus nullos affert libros nisi qui de Empiricorum secta vel contra eam scripti sunt. Puto igitur cohortationis ad medicinam partem deperditam Empiricis quodam modo oppositam fuisse. Quos cum eas medicinae partes, quas Graeci *ἀνατομίαν* et *φυσιολογίαν* no-

1) Hoc apud me constabat cum nondum legissem ea quae Crusius disseruit de Plutarcho et Galeno in *Mus. Rhen. XXXIX, 592*. Assentitur in hac re etiam Gerckius (in *Mus. Rhen. XLI, 470*), qui Crusii de Plutarcho Galeni in protrept. auctore coniecturam recte refutavit.

minant, contempsisse sciamus¹⁾, facile has disciplinas inprimis praedicaverit Galenus. Atque omnino quod Galenus ad eas artes quae in inspectione, id est cognitione et aestimatione positae sunt, valde exhortatus est, res ipsa tulit ut Empiricis adversaretur.

Haec si recte disputata sunt, Galeni *προτρεπτικός ἐκὶ ἰατρικῆν* in tres partes divisus est: prima enim ad artem ediscendam omnino cohortabatur, altera athletarum negotium non aptum esse et ab arte alienissimum demonstrabat, tertia ad medicinam artium summam incitabat. Huius igitur operis exhortatorii exstant partes priores, quae pro argumenti natura a parte tertia separatim et legebantur et describebantur. Tripartitum autem si opus hoc modo fuit, optime libri imago cum aliorum protrepticorum indole ac natura convenit, in quibus et *ἐλεγκτικὸν* et *ἐνδεικτικὸν λόγον* inesse vidimus (p. 293. 302).

Accedimus nunc ad libri argumentum, in quo tractando id specto, ut et quae sententiae in protrepticis usitatae sint exponam et huius libri cum aliis eiusdem generis cognitionem ostendam.

Proficiscitur Galenus a discrimine quod est inter reliqua animalia et hominem: Stoicorum ratione bestiis tribuitur *ὁ λόγος προφορικός*, hominibus *ὁ λόγος ἐνδιάθετος*, quo omnibus animalibus homo antecellit. Homo enim non solum peritus est earum artium quas bestiae naturae magis instinctu quam voluntate callent, velut texendi, fingendi, nandi; sed divinis quoque artibus eruditus est Aesculapii, Apollinis, nec geometriam nec astronomiam ignorat; quin etiam tantus eius est cognoscendi amor, ut summum sibi comparaverit, philosophiam. Quam ob rem, etiam si mente praedita sint animalia, homo tamen solus appellatur *λογικός* (cap. I).

Philosophiam summum bonum esse a dis ipsis hominibus datum, saepe exponitur in protrepticis. Sententia est Platonis in Timaeo (47^b): *ἐξ ὧν ἐπορισάμεθα φιλοσοφίας γένος, οὐ μείζον ἀγαθὸν οὔτ' ἦλθεν οὔτε ἦξει ποτὲ τῷ θνητῷ γένει*

1) de Empiricis cf. Wittweri *Archiv* I, 3 sqq.

δωρηθῆν ἐκ θεῶν. Cf. Ciceronis locos, quos Posidonio tribuimus in Tusc. disp. I, 26, 64. de legg. I, 22, 58. etiam Acad. prior. I, 2, 8.

Nonne igitur turpe est spretis eis, quibus cum deis coniuncti sumus, Fortunae se dare mutabili ac variae? Quam recte antiqui specie finxerunt mulieris caecae in globo gubernaculum tenentis.

Depingitur deinde ἡ Τύχη eodem fere modo atque in Ceбетis tabulae cap. VII: ἡ δὲ γυνὴ ἔκλεινη τις ἔστιν, ἡ ὡσπερ τυφλή καὶ μαινομένη τις εἶναι δοκοῦσα, καὶ ἔστηκνία ἐπὶ λθου τινὸς στορογγύλου καλεῖται μὲν Τύχη. ἔστι δὲ οὐ μόνον τυφλή, ἀλλὰ καὶ μαινομένη καὶ κωφή. Similia leguntur apud Plutarchum, de fort. Rom. II, 317^{a et b} apud Dionem Chrysost. 63 p. 205 Dind. et 65 p. 218. Cf. etiam Simpl. Phys. I p. 81 B, Pacuv. apud Auct. ad Her. II, 33.

Proponit in cap. IV et V Galenus picturam lepidissimam, in qua iambici poematis vestigia observavit Crusius (in Mus. Rhen. XXXIX, 586). Hac parte Fortunae catervam aspicimus, illac Mercurii comitatum, mentis domini artiumque magistri. Dei deaeque habitus ac species accurate describitur. Mercurii facies fingitur ad Παιδείας similitudinem, quae est apud Cebetem in tabulae cap. XVIII. In Tychae comitatu invenies pigros atque imprudentes, vanasque spes sequentes velut Croesum, Polycratem, Cyrum, Priamum, Dionysum, deinde seditiosos homines, perfidos, alios nefarios. Mercurium secuntur honesti, artium amatores, docti; deo proximi sunt Socrates, Homerus, Hippocrates, Platon eorumque amici; his adiuncti sunt geometri, arithmetici, philosophi, medici, astronomi, grammatici; agmen denique claudunt pictores, sculptores, magistri, architecti, lapididae, alii artifices: qui omnes intuentur quem secuntur deum.

Mercurius hoc loco est Graecorum Ἐρμῆς Λόγιος, qui a rhetoribus ac philosophis etiam ἑρμηνεύς, νοῦς, λόγος προφορικός dicebatur (O. Mueller Handb. d. Arch. 587. 589, 4. Welcker Götterlehre II, 453. Preller Myth. d. Gr. 339 sq.).

Neminem de suis Mercurium destituere, Galenus Aristippi exemplo demonstrat, cuius dictum a Vitruvio (de arch. VI) quoque refertur. Hac cum re male consentit quod Aristoteles (Metaph. II, 2) narrat Aristippum contempsisse mathematicam. Similem narratiunculam Cicero habet de rep. I, 17, 29. Antistheni vero tributum legitur Aristippi dictum apud Laert. Diog. VI, 1, 6.

Deinceps Galenus neque ob divitias (cap. VI) neque ob nobilitatem (cap. VII) neque ob pulchritudinem (cap. VIII) artium studium spernendum esse ostendit. Haec enim bona non sunt nisi animi virtus ac scientia accedat.

Haec est argumentandi illa ratio quam in omnibus protrepticis redire videmus: velut apud Platonem (Euthyd. 281^b sqq.), Aristotelem (Iambl. protr. p. 132, Stob. flor. 3, 54), Ciceronem in Hortensio (fr. 68—72), Boethium (de consol. II, 5—7. III, 3—7), Pseudoplutarchum (*περὶ παιδίων ἀγωγῆς* cap. VIII), Epictetum (III, 22, 27).

In cap. VI divitis imaginem exprimit, qui plura semper bona appetens se ipsum abicit ac prosternit. Is enim cum animalium brutorum ea praeferat, quae artem callent, sicuti canes venaticos, equos militares, servosque sibi comparet magno pretio, qui artem factitant, nonne inquit turpe est (p. 109, 1): *τὸν οἰκέτην μὲν ἐνλοτε δραχμῶν εἶναι μυρίων ἄξιον, αὐτὸν δὲ τὸν δεσπότην αὐτοῦ μηδὲ μιᾶς; καὶ τί λέγω μιᾶς; οὐδ' ἂν προῖκά τις τὸν τοιοῦτον λάβοι.*

Habemus sententiam e protreptico Aristotelis petitam, cf. Stob. fl. 3, 54 *ὥσπερ γὰρ εἴ τις τῶν οἰκετῶν αὐτοῦ χεῖρων εἴη, καταγέλαστος ἂν γένοιτο κτέ.*

Accuratius Galeni verba Clemens Alex. tetigit in Paedag. III, 6 (p. 274 Potter.): *μη πη ἄρα καὶ πρὸς ἡμᾶς φήσῃ τις, ὁ ἵππος αὐτοῦ πεντεκαίδεκα ταλάντων ἐστὶν ἄξιον ἢ τὸ χωρίον ἢ ὁ οἰκέτης ἢ τὸ χρυσίον, αὐτὸς δὲ χαλκῶν ἐστὶν οὐ τιμιώτερος τριῶν.* Cf. *ibid.* III, 2, 10 et 11.

Similis locus est apud Epictetum (Diss. III, 26, 25): *διὰ τί δ' οὕτως ἄχρηστον καὶ ἀνωφελῆ σεαυτὸν παρεσκεύασας ἵνα μηδεὶς σε εἰς οἰκίαν θέλη δέξασθαι, μηδεὶς ἐπιμεληθῆναι;*

ἀλλὰ σκεῖτος μὲν δλόκληρον καὶ χρήσιμον ἔξω ἐρριμμένον πᾶς τις εὐρών ἀναιρήσεται, καὶ κέρδος ἰγίσειται, σὲ δ' οὐδεὶς, ἀλλὰ πᾶς ζῆμιαν· οὕτως οὐδὲ κινὸς δύνασαι χρεῖαν παρασχεῖν, οὐδ' ἀλεκτρονόος. Τί οὖν ἐτι ζῆν θέλεις, τοιοῦτος οὖν; cf. Epicteti fragm. XXVI (III p. 74 Schweigh.).

Haec Galenus illustrat dicta afferens virorum illustrium. Demosthenes divites qui rudi animo sunt appellavit *χρησῶ πρόβατα*. Simile est quod Laert. Diog. VI, 74 de Diogene narrat (τὸν πλούσιον ἀμαθῆ πρόβατον εἶπε χρυσόμαλλον), et quod Socratis fertur apud Stobaeum in Anthol. II, 31, 46 p. 209 W. — Diogenes eosdem comparavit cum fici arboribus in loco declivi positis: quarum fructus ut corvi comedunt, sic divitum opes adultores. Idem narrat Laert. Diog. VI, 60 et Stob. fl. 92, 13; Crateti adscribitur hoc dictum apud Stob. fl. 15, 10. — Tertium addit Galenus (p. 109, 25) hoc: ὅθεν οὐδ' ὁ ταῖς κρήναις τοὺς τοιοῦτους εἰκάσας ἄμουσός τις ἦν. καὶ γάρ τοι καὶ οἱ ἀπὸ τῶν κρηγῶν ἔδρευόμενοι πρόσθεν, ἐπειδὴν μηκέτ' ἔχωσιν ἔδωρ ἀνασυράμενοι προσουροῦσι. Quem dicit Galenus τὸν οὐκ ἄμουσον neque hoc loco neque alio (p. 127, 13) ubi οὐκ ἀμούσων τινός versus quosdam affert, compertum habemus. Probabile est id quod Hauptius (Herm. IV, 28) dicit, Galenum aequalem laudavisse.¹⁾

In cap. VII Galenus refellit eos qui generis nobilitati confidunt. Quae de hac re disputat, ad Aristotelem referenda sunt, qui in Rhet. 1390^b 8 haec habet: *εὐγενείας μὲν οὖν ἡθός ἐστι τὸ φιλοτιμότερον εἶναι τὸν κεκτημένον αὐτήν· ἅπαντες γὰρ ὅταν ὑπάρχη τι, πρὸς τοῦτο σωρεύειν εἰώθασιν, ἢ δ' εὐγένεια ἐντιμότης προγόνων ἐστίν κτέ.* Cf. Polit. 1284, 34.²⁾ Hoc indicium Aristoteles in protreptico iteravit, ex quo Boethius haurire videtur de cons. III, 6, 18: 'iam vero quam sit inane quam futile nobilitatis nomen, quis non videat? quae si ad claritudinem refertur, aliena est. videtur namque esse nobilitas quaedam de meritis veniens laus parentum. Quod

1) Cf. etiam Brandt, Corp. poes. ep. Gr. ludib. fasc. I p. 108.

2) Cf. Immisch, Comment. Ribbeck. p. 83.

si claritudinem praedicatio facit, illi sint clari necesse est qui praedicantur. Quare splendidum te, si tuam non habes, aliena claritudo non efficit. Quod si quid est in nobilitate bonum, id esse arbitror solum, ut inposita nobilibus necessitudo videatur, ne a maiorum virtute degeneret.²

Homo nequam, ait Galenus, qui maiorum gloria nititur, nequitiam facit insigniorem (cf. Cic. de off. II, 13, 44). Itaque qui nobili loco natus est, artem exerceat oportet, qua re nunquam deformabit gentem; nec minus qui infimo loco, cuius nomen artis studio quam maxime ornabitur.

Explanaui haec, ut solet, apophthegmatis additis. Themistoclis dictum (p. 111, 17) non multum differt ab Iphicrateo apud Stob. fl. 86, 15; cf. Pseudoplut. vol. V p. 78, 27 Dueb. Anacharsidis illud (p. 111, 24) invenitur apud Laert. Diog. I, 8, 5. Stob. fl. 86, 16. Apophth. Vind. 69. Quod Galenus dicit viros non illustrari patriae nomine, verum patriam virorum in ea natorum gloria claram fieri, hoc exemplis demonstravit in hisce commentationibus tritissimis: Anacharsidis scilicet Seytharumque, Pindari ac Boeotiae, Aristotelis et Stagironum. Eisdem ad eandem rem usus est Themistius in or. XXVII, 334^c. 337^c.

In cap. VIII pulchritudo corporis quam fugax sit, Galenus disputat. Compara haec:

Galenus protr. p. 113, 11:

"*Ἀμεινον οὖν ἐστὶν ἐγνωκό-
τας τὴν μὲν τῶν μειρακίων
ᾠραν τοῖς ἡρῖνοῖς ἄνδρῃσιν
ἐοικῶσαν ὀλιγοχρόνιον τε τὴν
τέρψιν ἔχουσαν — —*

Boethius e protreptico hauriens (de cons. III, 8, 19):
formae vero nitor ut rapidus
est ut velox et vernalium
florum mutabilitate fugacior?

In fine huius partis Galenus *οἶον ἀγαθὸν τινα ἐπωδόν* (p. 115, 16) Diogenis factum narrat vere cynicum. Diogenes enim apud divitem cenans, qui res suas optime quidem comparatas et splendide ornatas habebat, semet ipsum vero abiciebat, screavit sputumque in eum coniecit, quod nihil in

domo tam neglectum ac sordidum vidisset quam dominum ipsum.

Idem legitur apud Laert. Diog. VI, 2, 32 et in epist. Diog. 38, 5 p. 253 Herch. Contra ab Aristippo hoc factum esse dicit Laert. Diog. II, 75. Similia habes apud Apuleium de deo Socr. II p. 170; cf. epigramma apud Riesium 443.

Sequitur altera pars libelli, in qua auctor eos adloquitur qui *προτειραμμένοι* sunt artemque ediscendam esse dicunt. Philonis igitur de protreptico expositionem si reputamus, Galenus deinceps conatur τὰ *θεραπευτικὰ προσάγειν*. quod negotium duplex est: τὸ μὲν γὰρ ὑπεξαίρετικὸν τῶν ψευδῶς γεγενημένων δοξῶν, δι' ἃς τὰ κριτήρια νοσοποιεῖται τῆς ψυχῆς, προσάγει λόγον, τὸ δὲ τῶν ἰγιῶς ἐχουσῶν ἐνθετικόν (cf. p. 301).

Δόξαν ψευδῶς γεγενημένην Galenus dicit eorum opinionem, qui athletarum studium ad artem pertinere dicant. Verae enim artis τέλος cum βιωφελές sit (p. 116, 15), hoc non invenitur in athletarum negotio, quod corporis quidem vim, gloriam, honores, divitias hominibus praebere videtur, re vera non praebet.

Athleticam philosophi multi vituperaverunt, vide Wyttenbach. ad Pseudoplut. de libr. ed. 11 (adnot. p. 117). Improbabant eam Xenophanes et Euripides, nec non Socrates, Plato, Aristoteles. Diogenes quidem Sinopensis educatoris officio fungens vetuit paedotribas discipulos in athletarum morem exercere (plura attulit Becker Charicl. II² p. 214 sqq.). Galenus ipse etiam aliis locis contra athleticam disseruit, (velut Περὶ ἰατρ. 37. de sanit. tuend. 3, 2) sed nusquam tam graviter quam hoc in libello.

Proficiscitur auctor (p. 117, 4) in hac parte a sententia simili atque in libri exordio. Hominum genus dicit deis cognatum esse καθ' ὅσον λογικόν ἐστι, animalibus καθ' ὅσον θνητόν. Itaque si altiozem appetimus coniunctionem, maxime animus excolendus est (cf. Iambl. protr. p. 100): quo conformato homo summum bonum attingit, cum ineruditus descendat ad bruta animalia. Corporis autem exercitatione homo

bestias non modo non vincet, sed ne aequiparabit quidem unquam. Pergit p. 117, 13: *τίς γὰρ λέόντων ἢ ἐλεφάντων ἀλκιμώτερος; τίς δ' ὠκύτερος λαγωῦ;* Eadem demonstrat Galenus p. 127, 15 versus laudans poetae nobis ignoti.

Saepeissime hic locus occurrit in protrepticis: cf. Iambl. protr. p. 100. Pseudoplut. de libr. educ. cap. VIII (locum exscripsi p. 315); deinde Plutarchus *κατ' ἰσχύος* (exscripsi fragmentum pag. 312); Boethius de cons. III, 8, 15 (exscripsi p. 269 sq.). Plane eodem modo disseruit Themist. in orat. XXXIV p. 445, 10 Dind. Adde Eusebii locum quem Stob. fl. 53, 16 praebet, et Diogenis verba apud Dion. Chrys. IX, 293 R. — Facile augere possum locorum numerum, sed his ipsis quos attuli Crusio, viro doctissimo, persuasurum me esse puto, eiusmodi locos Galenum non apud Plutarchum tantum, sed in omnibus protrepticis invenisse.

In cap. X auctor ut sententiam suam confirmet, sapientium virorum de athletica profert iudicia, argumentandi usus ratione Socratica (cf. Plat. Alcib. I, 117^c. Euthyd. 279^e. Xenoph. Mem. III, 3, 9). Mox autem haec abrumpit dicens (p. 120, 3): *ὄλως μὲν οὖν ἐπὶ μάρτυρος οὐκ ἐβουλόμην κρίνεσθαι· ζητορικὸν γὰρ τὸ τοιοῦτον μᾶλλον ἢ τιμῶντος ἀλήθειαν ἀνδρός.* Quod vero multi homines ad aliorum auctoritatem confugere quam rem ipsam explorare malunt, inserit Galenus de Phryne narratiunculam (p. 120, 10—23), quae quamque rem per se solam exquirendam esse doceat. Iam a cap. XI res ipsa spectatur. Quaeritur igitur num bonum sit ἡ ἄσκησις ἀθλητική. Bona distribuuntur Peripateticorum more in genera tria: *τῶν μὲν περὶ ψυχῆν ὄντων, τῶν δὲ περὶ σῶμα, τῶν δ' ἐκτός.* Atque animi bonum athletica certe non est, nam athletae (121, 12): *ὡς ἐν βορβόρῳ πολλῶν τὴν ψυχὴν ἑαυτῶν ἔχουσι κατεσβεσμένην* (cf. Plat. de rep. VII, 533). Sed ne corporis quidem bonum affert, neque sanitatem, quod Hippocrates et alii testantur, nam in hac re *οἱ ἀθληταί* vere ἄθλιοι sunt (Clem. Alex. Paed. II, 1); neque corporis vires, quod Milonis vitae exitu demonstratur (Paus. VI, 14, 8. Strabo VI, 263. Val. Max. IX, 12, 9. Gell. XV, 16. Ovid. Ib. 699 schol. Theocr. 4, 9 schol.).

In cap. XIII (p. 127, 15) Galenus ad iridendos athletas versus laudat poetae ignoti, quos e memoria adscripsit; quorum versuum formam metricam restituere conati sunt Haupt (opusc. III, 445) et Cobet (Mnem. IV, 352. X, 178). Quae autem Crusius (Mus. Rhen. XXXIX, 591) de huius carminis auctore expeditivisse sibi visus est, concidunt. Acute respondit Crusio Gerckius in Mus. Rhen. XLI, 470 quem ille non refutavit Mus. Rhen. XLIII p. 461 sq.

Postremo Galenus athletarum negotium neque incundum neque fructuosum esse monstrat. Itaque colendam dicit artem totam per vitam mansuram. Omnium autem artium praestantissimae sunt αἱ λογικαὶ καὶ σεμναί (p. 129, 11), e quibus una exercenda est adulescenti ὅτι μὴ παντάπασιν ἡ ψυχὴ βροσκιματώδης ἐστίν (129, 26). Quibus omnibus tamen potior est medicina, quod ait deinceps demonstrandum.

Vidimus Galeni libellum ad protrepticorum exemplum accurate esse scriptum. Huius generis speciem ac similitudinem inde quoque gerit, quod poetarum loci, facete dicta, comparationes, denique omnia illa orationis popularis artificia et ornamenta rhetorica large adhibita sunt. Sed etiamsi multos τόπους e protrepticis sumptos in hoc libello occurrere vidimus, nego tamen Galenum uno protreptico fonte usum esse. Nulla enim fere sententia in huius protreptici priore parte legitur, quae non bis ac saepius in rhetoricis eius aetatis scriptis inveniatur. Itaque Crusius desinat mirari quod nonnullos locos in libro περὶ παιδίων ἀγωγῆς et Galeni libello consentientes animadvertit. Quid? opusculum rhetoricum et hoc et illud est, simili consilio ac ratione confectum. Num igitur, quod in his nonnullas sententias similibus verbis prolatas esse videmus, licet de altero alterius fonte cogitare? An Boethium sive Themistium a Galeno pendere dices, apud quos loci simillimi inveniuntur?

Galenus igitur in cohortatione sua, quam ad pueros habuit (cf. p. 116, 11. 117, 4. 116, 4), eas sententias in suum usum converterat quibus οἱ προτρέποντες uti solebant. In altera autem parte Galenum, contra athletas disputantem, sua ipsius

argumenta proferre, sponte apparet. Sententias suas multorum et poetarum et philosophorum testimoniis stabilivit ea quae solent rhetores ratione.

Transimus ad Themistium, cuius orationes duae protreptici nomen ferunt, oratio IX et XXIV in corp. Dindorf. Etsi Themistius rhetor genuinus est, in his tamen orationibus duo protrepticorum genera agnoscuntur. Oratio enim IX rhetoricus, oratio XXIV philosophicus protrepticus appellari potest (cf. p. 235 extr.). Quae genera quo modo distinguenda sint, ut intellegamus, addenda pauca sunt de rhetorum protrepticis.

Rhetores fuisse exhortativae orationis inventores dudum vidimus: iam cum Antisthenis et Platonis opera ad philosophos venissent protreptici, rhetores tamen hoc dicendi genus non abiecerunt. Demetrium Phalereum protreptici auctorem fuisse Laertius Diog. V, 80 tradidit. Nihil quidem de hoc libro scimus, in universum autem de eius indole valebit quod Laertius (ibid.) de Demetrii dicendi genere dixit *‘χαρακτήρ δὲ φιλόσοφος, εὐτονία ξητορικῆ καὶ δυνάμει κεκραμένος.’*

Illius vero temporis, quo Atticae dicendi rationis studium laete renatum est et repudiata Asiaticorum sententiosa et arguta dictione oratores redierunt ad Atticorum incorruptum et elegans eloquendi genus, duae servatae sunt declamationes Lesbonactis rhetoris, quae inscribuntur *Προτρεπτικοί* (ed. Bekker, orat. Att. V p. 654. Conrad. Orelli, Lips. 1820).

De Lesbonactis persona et aetate nihil certum est, quod apud grammaticos duo vel tres huius nominis Mytilenaei confusi sunt ¹⁾. Lesbonactis *προτρεπτικοί* declamationes sunt genuinae: fingitur in eis oratio ducis Atheniensis ad milites habita tempore obsidionis Deceleensis. Neque tamen sine causa his orationibus protreptici nomen inditum esse apparet: immo eas habebant proprietates quae eo tempore in huius generis ora-

1) Haud sane operae pretium est hoc loco examinare hanc rem difficillimam. Quam qui accuratius cognoscere velint, legant quae exposuit Rohde, *Griech. Roman* p. 341, 3 et nunc Cichorius, *Rom u. Mytilene* p. 65.

tione exspectabantur. Quae quales fuerint ut cognoscamus, rhetorum locos proponam quibus protrepticorum mentionem faciunt.

Atque Aristoteles τὴν προτροπὴν generis deliberativi partem esse dixerat (Rhet. 1, 3, 14): τρία γένη τῶν λόγων τῶν ῥητορικῶν, συμβουλευτικόν, δικανικόν, ἐπιδεικτικόν, συμβουλῆς δὲ τὸ μὲν προτροπή, τὸ δὲ ἀποτροπή. Accuratius Anaximenes in Rhet. ad Alex. 1 p. 174 (ed. Spengel): δύο γένη τῶν πολιτικῶν εἰσι λόγων, τὸ μὲν δημηγορικόν, τὸ δὲ δικανικόν· εἶδη δὲ τούτων ἑπτὰ· προτρεπτικόν, ἀποτρεπτικόν, ἔγκωμιαστικόν, ψευτικόν, κατηγορικόν, ἀπολογητικόν, καὶ ἔξεταστικόν — Καθόλου μὲν οὖν εἰπεῖν, προτροπή, μὲν ἔστιν ἐπὶ προαιρέσει ἢ λόγους ἢ πράξεις παρακλήσεις. Τὸν προτρέποντα χρὴ δεικνύειν ταῦτα ἐφ' ἃ παρακαλεῖ, δίκαια ὄντα καὶ νόμιμα καὶ συμφέροντα καὶ καλὰ καὶ ἡδέα καὶ ῥᾷδια παραχθῆναι· εἰ δὲ μή, δυνατὰ τε δεικτέον, ὅταν ἐπὶ δυσχερῇ παρακαλῆ, καὶ ὡς ἀναγκαῖα ταῦτα ποιεῖν ἔστιν.

Postquam τὸ ἐπιδεικτικόν γένος seorsum a reliquis tertium dicendi genus tractatum est, locus τῆς προτροπῆς in utroque inveniebatur. Recte enim Quintilianus III, 8, 28 'totum autem laudativum genus habet aliquid simile suasoriis, quia plerumque eadem illic suaderi, hic laudari solent.' Itaque rhetores notiones προτροπὴν, συμβουλὴν accuratius distinguere conati sunt: quos si intellegere vis, non neglegendum quod, cum oratorum ars a forensi exercitatione repulsa inde a Demetrii Phalerei temporibus in declamationibus scholasticisque exercitationibus tractaretur et suasoriae atque controversiae in usum venirent, tunc quidem etiam intra demonstrativum genus exstitit τὸ εἶδος δικανικόν et συμβουλευτικόν. A Demetrii igitur aetate distinguenda sunt duo eloquentiae genera, unum in negotiis (πραγματικόν) alterum in ostentatione (ἐπιδεικτικόν) positum (Quintil. III, 4, 14). Hoc ostentativum genus continet τὸ εἶδος δικανικόν, συμβουλευτικόν, ἔγκωμιαστικόν, et in hoc quaestiones iudiciales et deliberativae de rebus fictis scriptae et arte elaboratae nominantur μελέται et ἀγῶνες, quibus respondent Romanorum declamatorum contro-

versiae ac suasoriae.¹⁾ Ab his bene distinguendi sunt οἱ προ-
 τρεπτικοὶ λόγοι, in quibus semper ad eas res incitatur
 quas bonas et utiles esse nemo negat.

Pseudoulian. ad Demosth. Oly. I, 16, 4: ἰστέον δὲ ὅτι
 διενήνοχε προτροπὴ συμβουλήs ἐν τούτῳ ὅτι ἐν μὲν τῇ
 συμβουλήῃ καὶ τὸ ἀγαθὸν ὑπὲρ οὗ συμβουλευόμεν, ἀμφισβή-
 τησιν ἔχει καὶ ὁ τρόπος, δι' οὗ ἂν περιγενοίμεθα τῶν χρη-
 σίμων, ἀντίρρησιν ἐπιδέχεται· ἐν δὲ τῇ προτροπῇ καὶ τὸ
 ἀγαθὸν πρόδηλον καὶ ὁ τρόπος· οὐδεὶς γὰρ προτρέπων
 ἐπιτίθεται καὶ τὸν τρόπον δι' οὗ κρατῆσαι δυνα-
 τόν.²⁾

In protreptico igitur ad bonum ab omnibus probatum et
 laudatum orator adhortatur et cum, qua via bonum adipisca-
 mur pateat, non eget praeceptis quibus opus est in parae-
 nesi. Neque igitur suadendum neque praeciendum est ei
 qui protrepticum scribit, sed tota exhortativa est oratio. Iam
 vero cum id bonum quod ἀντίρρησιν οὐκ ἐπιδέχεται ad vir-
 tutem semper pertineat et ad felicitatem, sequitur ut ad vir-
 tutis commendationem etiam rhetorum protreptici
 redire soleant.

Tales igitur exhortationes scripsit Lesbonax, in quibus
 inducit imperatorem milites ad fortitudinem adhortantem:
 fortitudine enim omnes reliquae virtutes continentur apud
 Lesbonactem. Ostenditur militibus, si fortes erunt, omnia bona
 contingere (totam virtutem p. 22, 12 ed. Orelli; pacem 13, iu-
 stitiam 14; sapientiam 25, 15 pulchritudinem, nobilitatem). Ora-
 tionis dispositio ea est, ut probetur adversus hostes pugnare
 esse ὅσιον (3), σύμφερον, ἀναγκαῖον (18—20), ἔνδοξον.

In altera oratione milites admonentur quos fortiter pro
 patria pugnatos esse orator antea sibi persuasit. At pluri-
 mum ait ibi virtutem crescere, ubi maximis praemiis et laudi-
 bus extollatur (39, 24). Haec vere προτρεπτικῶs dicta sunt,

1) Volkmann, *Rhet. d. Gr.* p. 309.

2) Ernesti, *lexic. techn.* p. 298. — Quo modo παραλνσεις differat a
 συμβουλή et προτροπή, vide Pseudoulp. l. c. Ammon. de diff. verb. 132
 ed. Valck. Syr. Sopat. in *Rhet. Gr.* IV, 763.

cf. Iul. Victorem (Rhet. lat. p. 171, 30): 'cum enim exhortor, nihil persuadeo, sed volentem aliquid ut magis velit, instigo'. (Arist. Eth. Nic. 1197^b 7. Lesbon. 38, 24). Instigat deinceps orator, maiorum gloriam comparans et militum virtutem quam in pugna praestaturi sunt cum impietate et maleficio hostium.

Omnino oratio, qua quis ad virtutem admonetur maiorum laude proposita, προτρεπτικός λόγος est. Talis est Isocratis Euagoras, quae oratio παράκλησις appellatur ab ipso 76. cf. 77 ubi dicit: τοὺς μὲν γὰρ ἄλλους προτρέπομεν ἐπὶ τὴν φιλοσοφίαν ἑτέρους ἐπαινοῦντες — ἐγὼ δὲ σὲ οἰκείως παρακαλῶ. — Deinde refert Dionysius Hal. (Rhet. VI, 4) protrepticum fuisse partem τοῦ μεθόδου ἐπιταφίων. Postquam enim patria, gens, educatio, res gestae mortui satis laudatae sunt ab oratore, μετὰ ταῦτα δ' inquit, ἐν μὲν τοῖς κοινοῖς (λόγοις) ἐπὶ τὸ προτρεπτικὸν μεταβησόμεθα προτρέποντες ἐπὶ τὰ ὅμοια τοὺς ὑπολειπομένους. Addit 'καὶ πολὺς ὁ τόπος οὗτος'. Tum sequitur ὁ παραμυθητικός, id est oratio ad consolandos superstites accommodata (cf. Thucyd. II, 45). Quod autem dicit ἐν τοῖς κοινοῖς λόγοις (i. e. τοῖς πρὸς πόλιν καὶ δῆμον) opponit τοὺς ἰδίους, ἐν οἷς τὸ μὲν προτρεπτικὸν ἐνίοτε μὲν οὐδὲ ὅλως παραλαμβάνομεν διὰ τὸ τάχα ἂν, εἰ τύχοι, παῖδας εἶναι τοὺς κατοικομένους.

Species huius laudativi generis est ὁ προτρεπτικός ἀθληταῖς, quem Dionysius copiosius tractavit in Rhet. cap. VII. Haec est μετὰ ἐπαινῶν καὶ ἀποδείξεων παράκλησις quae recitatur priusquam athletae certamen gymnicum subeunt.

Redimus ad Themistium, cuius orationem nonam rhetoricum protrepticum esse dixi. Scripta est ad Valentianum, qui cum patre in castris versatus consulatum auspicatur. Redit tota ad patris laudationem, cui gratias agit orator nomine senatus populi que Romani ob consulatus honorem filio delatum. Oratio XXIV inscribitur προτρεπτικός Νικομήδεισιν εἰς φιλοσοφίαν. Demonstrat audientibus Themistius quod dicit (307^d) ὅτι οὐκ ἔστι χαρίτων ἐρημος παντελῶς ἢ φιλοσοφίας ἀλγή. Philosophia enim coniuncta esse debet cum eloquentiae lepore ac suavitate, quae, ubi iunctae sunt, cencentu quodam admi-

rabili auditores permulcent, seiunctae autem in pectora non descendunt.

Apud Themistium quoque ὁ θεραπευτικὸς λόγος sequitur τὸν προτρεπτικόν (302^b). Omnino Themistius utitur comparatione illa apud philosophos tritissima, qua philosophus cum medico confertur; inventa est haec similitudo a Cynicis (Zellerus II, 1 p. 285, 3), versati sunt in ea deinde Stoici, quos ob eam rem vituperat Cicero in Tusc. disp. IV, 10. Decantatum autem idem ab huius aetatis philosophis, Philone (Stob. Anth. II p. 49), Seneca (epist. 117, 33 et saepe), Musonio (Plut. de coh. ira 2 p. 453), Epicteto (in dissert. III, 23, 30), Marco Aurelio III, 13.

Celeberrimus τόπος exstat apud Themistium 309, ubi maxime insignis est commendatio τῆς φρονήσεως.

Themist. XXIV, 309:	Aristot. in protr. (Stob. fl. 3, 54):	Plato, in Euthyd. 281 ^c :
<p>οὔτε γονέων ἐπιφάνεια οὔτε κάλους ὑπερβολῆ ὄφελος μέγα τῷ κεκτημένῳ δίχα φρονήσεως, ἀλλὰ τὰ λαμπρὰ ταῦτα καί σεμνὰ παιδείας μὲν κατακοσμοῦσης οὐ πάντῃ ἂν ἄτιμα δόξειεν, ἄνευ δὲ ταύτης ἐπιφανεστέραν ποιεῖ τὴν μορφῆν.</p>	<p>τοῖς γὰρ διακειμένοις τὰ περὶ τὴν ψυχὴν κακῶς, οὔτε πλοῦτος οὔτε κάλος τῶν ἀγαθῶν ἔστιν· ἀλλ' ὅσῳ περ ἂν αὐταὶ μᾶλλον αἰ διαθέσεις καθ' ὑπερβολὴν ὑπάρξωσι, τοσοῦτῳ καὶ μείζω τὸ κεκτημένον βλάπτουσι, χωρὶς φρονήσεως παραγενομένοι.</p>	<p>ὄφελος τι τῶν ἄλλων κτημάτων ἄνευ φρονήσεως; — — ἔαν μὲν αὐτῶν ἡγήται ἀμαθία, μείζω κακὰ εἶναι τῶν ἐναντίων ὅσῳ δυνατώτερα ὑπηρετεῖν τῷ ἡγουμένῳ κακῷ ὄντι.</p>

Them. 307^a: σπουδαῖον λέγομεν οὐ τὸν πολλοὺς μὲν ἀγροῦς, πολλὰς δὲ οἰκίας πεπαμένον, πολλὰ δὲ ἱμάτια καὶ ὑποδήματα, καὶ δειπνοῦντά τε ἐκ πολυτελοῦς τραπέζης καὶ πίνοντα ἀπό

χρυσῶν ἐκπωμαίων, ἀλλ' ὅστις νοῦν ἔχει πολὺν καὶ παιδείας ἐπιμελεῖται.

Locos similes invenimus in Aristotelis protreptico (Stob. fl. 3, 54), apud Galenum in cap. VI, apud Ciceronem in Hortensio fr. 68—72, Tusc. disp. V, 15, 45, et apud alios per multos.

Praeterea Themistius Socratis protreptico qui est in Clitophonte dialogo, usus est in or. XXVI, 320^d. E protreptico deinde desumpta sunt quae in orationis XXXIV capite altero profert. Laudavi hunc locum supra (p. 324), cum similem Galeni locum afferrem. Sed etiam in eis quae secuntur, multae inveniuntur sententiae e protrepticis desumptae. Themistius enim philosophiae initia et incrementa narrat, eodem ut videtur modo quo fecerant Aristoteles et Posidonius. Qui postquam Posidonii exemplo Lycurgum et Solonem legesatores inter primos philosophos fuisse ostendit, pergit in cap. IV sic: *καὶ ἡ μὲν πρώτη γένεσις φιλοσοφίας αὕτη καὶ τοιαύτη· προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου ταῦτόν ὑπέμεινε καὶ φιλοσοφία ταῖς ἄλλαις τέχναις. καὶ ὡς περ ἐκεῖναι χρείας ἐκάστην παραγαγούσης οὐκ ἔστησαν ἐπὶ τῆς χρείας, οὐδὲ ἄχρι τῶν τοίχων καὶ τοῦ ὀρόφου προῆλθεν ἡ οἰκοδομική, οὐδὲ ἄχρι μόνου τοῦ σκέπειν τὸ σῶμα ὑφαντική, ἀλλὰ προύβησαν περαιτέρω, καὶ τὸ καλὸν τῷ ἀναγκαίῳ προσεξειργήσαντο, καὶ τοῦ προσεῖναι κόσμον ἐν τοῖς ἔργοις ἐπεμέλησαν, οὕτω καὶ φιλοσοφία τὸ γινῶθαι σαυτὸν καὶ τὸ γινῶθαι καιρὸν, καὶ τὸ μηδὲν ἄγαν οὐκ ἀγαπήσασα, οὐδὲ ἀρκεσθεῖσα τοῖς ἀναγκαίοις πρὸς τὸν ἀνθρώπινον βίον ἔργοις νοουθετήμασι, περιεβλήηται πολὺν τὸν ἔξωθεν κόσμον, τὴν τῆς φύσεως ἱστορίαν καὶ τὴν τοῦ λόγου ἀπεργασίαν.* Cum his conferendi sunt Iambl. in comm. Pyth. III p. 218, 27 et Posid. apud Senecam in ep. 90.

Protreptici simillima est Themistii ἐπίδειξις philosophica in recensione Syriaca saeculi p. Ch. n. fortasse sexti servata, quam verterunt Buechelerus et Gildemeister in Mus. Rhen. XXVII p. 438 sqq. Demonstratur qua quis via facile ad philosophiam pervenire possit (Iambl. pr. p. 110). Quo attentius auditores auscultent, orator sermone festivo et venusto

utitur, medicos imitatus qui medicamenta acerba in poculo melle circumlito potui dant (cf. Themist. in protr. XXIV p. 302^b). p. 447—449 hominem monstrat nihil possidere nisi quod in se habeat, non esse penes eum divitias, sanitatem, sed prudentiam, sapientiam, tranquillitatem. Et cum reliquis in artibus hominibus opus sit rebus et materia, quibus ars exerceatur, ea ars qua animi bona obtinemus, sibi ipsa satis est nullisque aliunde rebus indigens (Iambl. pr. p. 114). Narrat deinde Stilponis illud, qui capta patria nihil sibi raptum esse dixit, cum sapientiae raptores non vidisset (idem Pseudoplut. in protreptici fragmento, de libr. educ. VIII = 8 f narrat, et similia sunt, quae leguntur apud Iambl. in cap. VI p. 100). — Secuntur multi alii loci pervulgati, quos cum saepe citaverim, nunc mitto.

Plures commemorare possum rhetores, quorum feruntur orationes protreptici nomine inscriptae, velut Himerium, Libanium, alios. Sed praetermitto hos omnes, cum nihil eorum declamationibus ad rem nostram lucremur.

Uno verbo tantum Clementis Alexandrini protrepticum attingam. Argumenta quae in protrepticis tractabantur, non multum abfuisse a Theologorum studiis ac ratione nemo non videt. Quos ut omnino multa argumenta Christianae doctrinae a philosophis deprompsisse suisque sermonibus ad populum habitis inseruisse et cum sacrae Scripturae explanatione coniunxisse consentaneum est ¹⁾, sic in exhortationibus scribundis philosophos imitati sunt Ecclesiae doctores velut Clemens Alexandrinus, Iustinus Martyr, Tatianus.

Et Clemens Alexandrinus cum in libris suis edendis veterum philosophorum rationem sequi vellet, protreptico suo eum locum dedit, quem habet apud Philonem. Audiamus ipsum quae dicit in exordio paedagogi: *τριῶν γέ τοι τούτων περὶ τὸν ἄνθρωπον ὄντων, ἡθῶν, πράξεων, παθῶν, ὁ προτρεπτικὸς εἴληχεν τὰ ἥθη αὐτοῦ, θεοσεβείας καθηγεμών, ὁ τροπιδίου δίκην ὑποκείμενος λόγος εἰς οἰκοδομὴν πίστεως* —

1) Clementem Alex. a Musonio pendere, nuper demonstravit Wendland in quaestionibus Musonianis. Berol. 1886.

— πράξεών τε άπασών ό λόγος έμισιατεί ό έποθρετικός. τὰ δέ πάθη ό παραμυθητικός ίάται —. Haec igitur ad philosophorum rationem dicta esse apparet. In ipso tamen protreptico Clementis noli sententias e veteribus protrepticis petitas quaerere. Natura enim huius libri mere est *έλεγκτική*, nam Clemens in eo ab impiis idolorum mysteriis et deorum nefariis sacrificiis homines avocatur et gentium libidines et stultitiam vehementer accusat. Unum tantum locum affero: p. 7 (Potter) Clemens de gentilibus, qui cum simulacris deorum copulati sunt, haec dicit: τὸ γὰρ πονηρὸν καὶ έρπυστικὸν θηρῖον γοητεῦον καταδουλοῦται καὶ αἰκίξεται εἰσέτι νῦν τοὺς ανθρώπους, έμοι δοκεῖν, βαρβαρικῶς τιμωρούμενον, οὐ νεκροῖς τοὺς αἰχμαλώτους συνδεῖν λέγονται σώμασιν, έστ' αν αυτοῖς καὶ συσαπῶσιν. Hanc de Etruscorum crudelitate narrationem ab Aristotele in protreptico prolatam et a Cicerone in Hortensio repetitam esse diximus.

INDEX RERUM

- Alexander Aphrod.** 238.
- Antisthenes** 226. 233 **Archelaus** 314.
ἀπελεγτικὸς λόγος pars protreptici 293. 302.
- Aristo** 274 sqq.
- Aristoteles protreptici auctor** 236 sqq.; ad protreptici exemplum scripsit Cicero Hortensium 240; fragmenta exstant apud Iamblichum 241 sqq.; occurrunt sententiae Platonicae 255; protreptici argumentum enarratur 271 sqq.
- Aristippus** 228.
- Athletarum artem philosophi vituperaverunt** 323.
- Augustinus Ciceronis Hortensium sequitur in libr. contr. Acad.** 296. 297. 1. 299. 1.
- Augustus** 305.
- Boethius de cons.** II, 5; III, 3—8 e protreptico hausit 250. 269. 321.
βομβυλιός 227.
- Censorinus** 253.
- Chamaeleon** 273.
- Chrysippus** 277 sqq. In libris *περὶ τοῦ προτρέπασθαι* de Platonis exhortandi arte iudicat 278.
- Ciceronis Hortensius est protreptικός** 240; usurpat Aristotelem 248 sqq.; Posidonium 290; eius partes duae 293; argumentum enarratur 299 sq.
- Cicero de republ. VI, 23 non ex Aristotelis protreptico sumptum** 252. 298 sq. locus Tus. I, 39, 94 ex Aristotelis protreptico petitas 253.
- Cleanthes Stoicus quid de paraenetica philosophiae parte senserit** 277.
- Clitophon dialogus Platoni subditus** 229 sqq.; eum respicit Iamblichus 247, Chrysippus 278, Dio Chrys. 314, Themistius 331.
- Demetrius Phal.** 326.
- Dio Chrysost.** 314.
ἐνδεικτικὸς λόγος pars protreptici 293. 302.
- Epictetus** 308 sqq.
- Epicurus** 281.
- Etruscorum cruciatus** 249. 254. 333.
- Eudorus de protreptici natura disseruit** 303 sq.
- exhortatio = προτρεπτικὸς λόγος** 283. 303.
- Galenus** 316 sqq.
- Himerius** 332.
ἑποθρετικὸς λόγος 283. 301. 304.
- Isocrates auctor orationis ad Demonicum** 210 sqq.; huius orationis § 3 explicatur 221 sqq.; philosophiae adversarius 225.
- Iamblichus Aristotelis protrepticum compilavit** 241. 246 sqq.; qua ratione Platonem exscripserit 244;

veterum *προτρεπτικοίς* bene novit 247; Clitophonte usus est 248; verbis *ἐπι τοίνυν* nova adiungere solet 256. 260 sq.; Aristotelis protrepticum iterum exscripsit in comm. Pythag. tertia 258. 266.
Libanius 332.
Lyncei oculi 250.
Musonius Rufus 310.
παραίνεσις opp. *παράκλησις* 222; 'praeceptio' vertitur a Seneca 282 sq.
παράκλησις = *προτροπή* 222.
παραμυθητικός 283; definitur ab Eudoro 304, a Clemente Alex. 332.
Persaeus Stoicus 277.
Philo Larissaeus 301.
φρόνησις maxime commendatur in protrepticis 254. 255. 330.
Plato in Euthydemo sophistarum *προτρεπτικούς* perstrinxit 224; protreptici vere Socratici exemplum edidit 233 sqq.; de eo Chrysaippus iudicat 278.
Plutarchus 310 sq. Pseudoplutarchus 315 sq.
Posidonius 282 sqq.; ei adversatur

Seneca 284; *ἀριστοτελεῖται* 286 sqq.; eum sequitur Cicero in philosophiae laudibus 286 sqq.
 Proclus 258. 267.
προτρεπτικοὶ λόγοι quid significant apud Isocratem (I, 3) 221 sq.; e sophistarum genere orti 223; in Euthydemo perstringuntur 224; duo genera distinguuntur 235 sq.; duae partes protreptici 293. 302; Philonis definitio 301, Eudori 303; ad ostentativum dicendi genus accedunt 308; rhetorum *προτρ.* 327 sqq.
προτροπή generis deliberativi pars 326 sq.
 Seneca 305 sq. Ciceronem sequitur 306; Posidonii protrepticum tractat 293 sq.
 Socrates 224 *φιλόσοφος προτρεπτικώτατος* 229; aliae sophistarum aliae Socratis exhortationes 231 sq. sophistae 224. 310.
 Stobaeus 268. 312.
 Teles 237.
 Themison 238.
 Themistius 326. 329 sq.
 Theognis 227.

TABULA ARGUMENTI

	pagina
I. De exhortationum origine.	
De Isocratis ad Demonicum oratione	210—222
De sophistarum protrepticis	223—225
De Antisthene et Aristippo	225—229
De Clitophonte dialogo	229—232
De Platonis Euthydemo	232—235
II. De philosophorum protrepticis.	
De Aristotalis protreptico	236—272
De Monimo Theophrasto Chamaeleonte Aristone Persaeo Cleanthe Chrysippo Epicuro	272—282
De Posidonio	282—291
De Ciceronis Hortensio	291—300
De Philonis et Eudori distributionibus	300—304
III. De posteriorum philosophorum, sophistarum, rhetorum scriptis exhortatoriis.	
De Augusto, de Seneca	305—308
De Epicteto, Marco Aurelio, Plutarcho	308—313
De Dione Chrysostomo, Pseudoplutarcho	313—316
De Galeni protreptico <i>ἐπὶ τέχνας</i>	316—325
De rhetorum protrepticis	326—332
De Clemente Alexandrino	332—333
IV. Indices	334—335

Zu Seneca's Apocolocyntosis.

Kann der Ausgang, mit dem jetzt die Apocolocyntosis aufhört, wirklich als ein befriedigender Abschluss der Satire gelten, in der eine Fülle geistreichsten Witzes mit spielender Hand ausgestreut ist?

Aeacus hat bereits sein verdammendes Urtheil über Claudius ausgesprochen: auch eine adaequate Bestrafung ist eronnen. Wie die Strafen der drei grossen mythischen Verbrecher der Unterwelt, Sisyphus, Tantalus, Ixion in vergeblichem schwerstem Mühen, in hoffnungslosem Schmachten nach stets wieder sich entziehendem Genuss und in rastlosem Wirbel bestehen, so soll sich auch der verstorbene Kaiser in immer neuer, nie befriedigter Leidenschaft verzehren und zwar der des Würfelspieles, dem er im Leben mit wahnsinniger Gier ergeben war und das er nun auf Geheiss des Aeacus ewig treiben wird mit einem Becher, durch dessen weichenden Boden die geschüttelten Würfel stetig durchgleiten.

Mit der Schilderung dieses ebenso aufregenden wie hoffnungslosen Treibens scheint Alles auf das passendste abgeschlossen. Da tritt plötzlich ein Wechsel der Scenerie ein. Der in der Unterwelt weilende ¹⁾ Kaiser Caligula erscheint und requirirt Claudius auf Grund der körperlichen Züchtigungen, die er ihm in seiner Jugend hatte zu Theil werden lassen, als seinen Sklaven und verschenkt ihn dann an Aeacus. Der Todtenrichter giebt ihn weiter an seinen Freigelassenen Menander 'ut a cognitionibus esset'.

1) Trotzdem will ihn Kraffert, *neue Beiträge z. Krit. u. Erkl. lat. Aut.* (Verden 1888) S. 19 durch eine Conjectur bei Seneca in den Olymp einführen, indem er c. 1 schreibt 'qua (via Appia) scis et divum Augustum et Tiberium <et> Caesarem ad deos isse'.

Hier bedarf Verschiedenes der Erläuterung. Zunächst ist klar, dass unter Menander kein anderer als der grosse Komiker gemeint sein kann. Diese Fiction ist nicht bloss dadurch motivirt, dass der Dichter 'der Mit- und Nachwelt den Spiegel der Wahrheit vorhält', sondern namentlich auch durch die grosse Vorliebe Menander's für Rechtshändel, deren Darstellung wir so häufig in seinen Stücken begegnen, z. B. in den *Ἐπιτρέποντες*, *Ἐπίκληροι*, *Λοκροί* (vgl. Quintilian, *inst. orat.* X 1, 10), auch im *Θησαυρός* (vgl. Terenz, *Eunuch.* prol. 10).

Vortrefflich ist auch der Einfall, dass Claudius nun wieder wie auf Erden in Abhängigkeit von einem Freigelassenen geräth. Dies unwürdige Verhältniss ist auch noch an einer andern Stelle von unserm Satiriker persifirt worden, in der Eröffnung nämlich, welche die Febris in Bezug auf den Geburtsort des Claudius an Hercules macht (c. 6): 'illum ego tibi recipio [Luguduni] natum, ubi Licinus multis annis regnavit'. Der Witz dieser neuen Wendung zur Bezeichnung von Lugudunum liegt ja — was ich bei Bücheler nicht angemerkt finde — eben darin, dass Claudius in der Stadt geboren ist, die lange Jahre unter der fast unbeschränkten Gewaltherrschaft jenes berühmten Freigelassenen Caesar's geschmachtet hatte: sodass des Claudius gefügiger Gehorsam gegen die Launen seiner Freigelassenen wie ein Erbtheil seiner Heimath erscheint.

Vor Allem aber bedarf die Stellung, die hier Claudius bei Menander zugewiesen wird, der Aufklärung. Angespielt wird ja natürlich auf das wahrscheinlich eben erst von Claudius geschaffene Amt *a cognitionibus*, ein Amt, dessen Aufgabe es war, für die persönliche Rechtsprechung des Kaisers die nöthigen Vorbereitungen und Informationen zu beschaffen, sowie für die Vollstreckung der Strafen Sorge zu tragen. An der Spitze des Amtes stand damals ein kaiserlicher Freigelassener: diesem entspricht also hier Menander. Aber wie es dem Oberdirigenten des Amtes, der speciell und einfach *a cognitionibus* genannt wurde, nicht an Unterbeamten (*adiutores*) und kaiserlichem Gesinde fehlte, so kann hier auch dem Vorstand Me-

ander ein Sklave zu niederen Verrichtungen, die in den Geschäftskreis des Amtes *a cognitionibus* fallen, beigegeben sein. Insbesondere waren Henker und Folterknechte wie bei dem republikanischen Gericht aus den *servi publici*, so bei dem kaiserlichen Gericht aus dem kaiserlichen Gesinde entnommen: und zu einer solchen Stellung muss man sich auch Claudius bestimmt denken.¹⁾

Aber eben das, worauf Alles ankam, dass der mächtige Herr der Welt nun verdammt sein soll, ewig Henkersdienste zu thun, hätte erstens doch, wenn auch noch so knapp, gesagt werden müssen. Und zum Andern bildet selbst so diese neue Verwendung des Kaisers, als eine definitive gedacht, nicht bloss keine Steigerung gegenüber der so glücklich ersonnenen fried- und ruhelosen Rolle als Würfeler mit dem bodenlosen Becher, sondern die ganze Erfindung ist nach jener genialen Idee merkwürdig matt und ohne feinere Würze. Wozu dann überhaupt das ganze Nachspiel? Die Erwähnung 'des Schimpfs und der Schande, womit Caligula den Claudius behandelt hatte' (Bücheler), mag eine pikante Zuthat abgeben, genügt aber doch nicht zur Einführung einer ganz neuen Situation, nachdem ein so befriedigender Abschluss gewonnen war. Vielmehr erwartet man einen glänzenden, das Bisherige überbietenden Schlusseffekt; und dass diesem Alles zueilt, zeigt

1) Wenn Ilirschfeld, *Röm. Verwalt.-Gesch.* I. S. 208 Anm. 2 meint, der Hohn liege auch darin, dass Claudius 'zugleich seine nutzlose Beschäftigung mit Processen fortzuführen verurtheilt wird', so ist doch weder statthaft eine Verwendung des Sklaven zum Rechtsprechen anzunehmen, noch läge in dieser Fortsetzung einer wenn auch sachlich unfruchtbaren Beschäftigung, durch die aber ja gerade seine grösste Leidenschaft befriedigt wurde, eine irgend angemessene Bestrafung des Kaisers. Auch könnte die Betheiligung beim Todtengericht nicht wohl als eine 'nutzlose' Beschäftigung gedacht werden. Denn bei all der Freiheit und Ironie, mit welcher auch die Götter im Olymp behandelt werden, bei denen es ja genau so wie bei den Menschen und besonders wie bei den versammelten Vätern in Rom zugeht, die unerschütterte Grundlage der ganzen phantastischen Erfindung ist und bleibt doch immer die Vorstellung, dass den Verbrecher durch das Todtengericht die Vergeltung treffe; also ist jede, auch eine indirekte Verspottung desselben ausgeschlossen.

eben die ganz skizzenhafte, hastig vorwärts drängende Erzählung, die nun aber mitten in der Entwicklung abbricht.

Auch der durch Cassius Dio LX 35 verbürgte Titel der Satire ἀποκολοκύντωσις verlangt einen anderen Ausgang, vorausgesetzt, dass Cassius eben von unserer Satire spricht: eine Annahme, die Bücheler (*Symb. phil. Bonn.* p. 36) über jeden Zweifel erhoben zu haben schien, die nun aber doch so eben wieder in Frage gestellt ist und zwar von einem so genauen Kenner und so geschmackvollen Beurtheiler der römischen Satire wie Birt.¹⁾

Denn wenn Birt auch eine ganz bestimmte Entscheidung für eine der verschiedenen Möglichkeiten, die er aufstellt, nicht geben will, so neigt er doch sehr stark zu dem Glauben, dass dieses in den Codices als *apothosis* bezeichnete Schriftchen und die Apokolokyntosis des Cassius zwei verschiedene Stücke seien, beide Satiren des Seneca, beide unmittelbar nach dem Tode des Claudius zu dessen Verhöhnung geschrieben, aber das erste eine politische, das zweite eine philosophische Verspottung enthaltend. Und zwar bringt er hierfür zwei Gründe vor, die freilich schwerlich bei Vielen eine ähnliche Ueberzeugung erwecken werden.

Einmal nämlich, meint er, sei es undenkbar, dass unsere an brillantem Witz reiche Schrift von Cassius oder seinem Gewährsmann so geringschätzig behandelt worden sei, wie es mit der Apokolokyntosis a. a. O. geschehe, wo ein Dictum des Gallio mehr gelobt werde als die ganze Satire des Seneca. Um dieses scheinbare Argument zu widerlegen; ist es nöthig, die ganze Stelle des Cassius in ihrem Wortlaut herzusetzen: Ἀγριππῖνα δὲ καὶ ὁ Νέρων πενθεῖν προσεποιούοντο ὃν ἀπεκτόνεσαν, ἕς τε τὸν οὐρανὸν ἀνήγαγον ὃν ἐκ τοῦ συμποσίου φοράδην ἐξενήνοχεσαν. Ὅθεν περ Λούκιος Ιούλιος Γαλλίων ὁ τοῦ Σεnéκα ἀδελφὸς ἀστειότατόν τι ἀπεφθέγγετο. (συνέθηκε μὲν γὰρ καὶ ὁ Σεnéκας σύγγραμμα ἀποκολοκύντωσιν αὐτὸ ὡσπερ τιὰ ἀπαθανάτισιν ὀνομάσας· ἐκείνος δὲ ἐν βρα-

1) In dem Programm des Marburger Lect.-Verzeichn. Winter 1888/89 'de Senecae apocolocyntosi et apothesei lucubratio' p. VIII f.

χυτάτω πολλὰ εἰπόν ἀποκημονεύεται.) ἐπειδὴ γὰρ τοὺς ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ θανατουμένους ἀγκίστροις τισὶ μεγάλοις οἱ δῆμοι ἐς τε τὴν ἀγορὰν ἀνεῖλκον κἀντεῦθεν ἐς τὸν ποταμὸν ἔσυρον, ἔφη τὸν Κλαύδιον ἀγκίστρῳ ἐς τὸν οὐρανὸν ἀνεχθῆναι. Mit Nichten ist hier ein aesthetisches Urtheil über den Werth der Satire Seneca's ausgesprochen oder auch nur angedeutet, indem ihr gegentüber jener boshafte Ausspruch des Iunius Gallio als witzig hervorgehoben wird: sondern es wird in dem Zusammenhang der geschichtlichen Erzählung an eine Bemerkung dartüber, dass die nämlichen Personen, die Claudius umgebracht hatten, ihn apotheosirten, ein Apophthegma des Gallio angeknüpft, das eben diesen curiosen Contrast in ein drastisches Bild zusammenfasste. Und nur gleichsam parenthetisch wird die litterarische Notiz eingeschoben (die ich zur schärferen Markirung oben in Klammern eingeschlossen habe), dass auch der Bruder dieses Gallio die Apotheose des Kaisers verhöhnte und zwar in einer besonderen Schrift.

Zum Andern ist Birt geneigt, den handschriftlich überlieferten Titel unserer Satire, *apotheosis*, für ursprünglich zu halten; denn er glaubt in ihm eine amphibolische Anspielung auf ihren eigenartigen Inhalt zu erkennen. Anstatt nämlich seine Apotheose zu erreichen, erscheine ja Claudius nach seinem Tode überall, in Rom, im Olymp und selbst in der Unterwelt als ἀπόθνητος, d. h. als ein Unbegehrter; Niemand wünsche ihn, die Römer freuen sich ihn los zu sein, aus dem Olymp werde er herausgeworfen und selbst in der Unterwelt verschmähen ihn Caligula und Aeacus als Sklaven. 'Iam vero ex verbo ποθέω si quis declinet ἀποθέωσις', sagt er zum Schluss, 'eam formam ridicule barbaram esse non nescius nimirum fuit Seneca; tamen eum in ἀποθεώσει sonum ioculariter captasse quasi ποθήσεως negatio inesset, sonus ipse suadere et persuadere videtur'. Ich gebe absichtlich die Worte wieder, um an der Fassung einer Ansicht nichts zu verschieben, die ich nicht bloss für ausserordentlich künstlich und gesucht, sondern selbst sprachlich für geradezu ausgeschlossen halte. Ich glaube das in gewissen Gattungen der hellenischen Lit-

teratur reichlich gepflegte Gebiet der Wortspielereien einiger-massen zu überschauen ¹⁾, wüsste aber in der That kein Beispiel, das sich auch nur entfernt mit der hier angenommenen Anspielung vergleichen liesse, da eben die Form, die allein einen gewissen äusseren Gleichklang ermöglichen könnte, *ποῦ ἐω* hier einfach undenkbar ist.

Es wird also doch wohl bei der Entscheidung Bücheler's sein Bewenden haben müssen: "bei Dio eine Schrift Seneca's gegen den todten Claudius 'Verkürzung wie eine Art Vergötterung' benannt, in den Handschriften eine Satire desselben auf denselben 'Apotheose' betitelt, wer wollte da zweifeln, dass Dio eben auf die erhaltene Spottschrift zielt?"

Nur in einem Punkt scheint mir den Ausführungen Birt's ein richtiger Gedanke zu Grunde zu liegen. Man mag über die Freiheit der Satire, Titel in losestem Zusammenhang mit dem Inhalt zu erfinden, denken wie man will (aus dem von Bücheler angeführten Beispiel der Varronischen Satiren — darin hat Birt ganz Recht — kann man einen bündigen Schluss freilich um deswillen nicht ziehen, weil bei ihren spärlichen und zufälligen Ueberbleibseln ja gar nicht zu ersehen ist, in wie weit die gewählten Titel zu ihrem Rechte kommen): aber eins wenigstens fordert die Aufschrift *ἀποκολοκύντωσις* gebieterisch. Die Dummheit des Kaisers muss bei der schliesslichen Anweisung seiner dauernden Stellung in der Unterwelt in eclatanter Weise hervortreten. Wiederholt und mit schärfstem Accent ist ja durch die ganze Satire hindurch von der unglaublichen Schwachsinnigkeit des Kaisers die Rede: nun muss sie aber ihre definitive Besiegelung erfahren. Und eben diese fehlt bei dem jetzigen Schluss.

Also, von zwei verschiedenen Seiten her gelangt man zu demselben Resultat: unsere Schrift ist am Ende defekt oder vielmehr verstümmelt. Denn dass dies Cabinetstück beissen-

1) Beiläufig kann ich auch nicht zugeben, dass — wie Birt S. IX glaubt — bei Aristophanes Acharn. V. 75 der Ausruf des Dikaiopolis *ὦ Κρανὰ πόλις* eine Anspielung darauf enthalte, dass die Athener den Wein nur *κεκραμμένον* (nicht wie die Perser *ἄκρατον*) tranken.

der *Invective* von Seneca zwar unmittelbar nach des Claudius Tod geschrieben, aber unvollendet gelassen, d. h. von ihm selbst gar nicht ausgegeben und dann etwa erst nach seinem Tode mit anderen Resten seines litterarischen Nachlasses als *Torso* veröffentlicht sei, ist sehr schwer zu glauben, zumal es ganz an sonstigen Spuren eines solchen Zustandes fehlt. Selbst wenn es richtig wäre, dass sich mehrfach Zeichen von Flüchtigkeit und mangelnder Ueberarbeitung fänden — die meisten derartigen Anstösse lassen sich vielmehr durch richtige Exegese oder einfache Emendation heben (s. unten); nur die merkwürdigen Verse, in denen geschildert wird, wie die Parzen Nero's Lebensfaden spinnen, bilden eine Ausnahme, auf die ich gelegentlich einmal genauer zu sprechen komme —, so wäre das ja leicht erklärlich bei einem solchen in der Erregung des Augenblicks hingeworfenen *Capriccio*, bei dem das Erscheinen zum richtigen Zeitpunkt (d. h. in den ersten Tagen jubelnden Aufathmens nach dem Ende des Kaisers) die Hälfte des Erfolges war. Dagegen ist es ja bekannt und allgemein anerkannt, dass der Archetypus unserer Handschriften in cap. 7 eine Einbusse erlitten, wahrscheinlich ein Blatt verloren hat: was liegt näher als anzunehmen, dass eben auch am Ende des Schriftchens ein Blattverlust eingetreten ist?

Damit ist meines Erachtens die Grenze dessen, was sich mit einiger Wahrscheinlichkeit feststellen lässt, erreicht. Die springende Laune des Satirikers lässt sich ohne weiteren Anhalt im Einzelnen eben nicht errathen. Doch darf man im Allgemeinen wohl vermuthen, dass der grosse Menschenkenner Menander den Dummkopf Claudius alsbald erkannt und ihm einen seiner Dummheit entsprechenden Platz angewiesen haben wird: als Herr konnte er ja mit dem Sklaven nach Belieben schalten. Und noch Eins scheint jetzt erst seine volle Erklärung zu finden, wie nämlich Seneca gerade darauf verfiel, den Komiker Menander einzuführen: die weit gehende Freiheit des komischen Dichters gestattete jede, auch die phantastischste Veranstaltung. Und so bekenne ich zum Schluss, dass eben die groteske Verwandlung des kaiserlichen Hohl-

kopfes in einen veritabeln Kürbis, die der Titel anzudeuten scheint, auch mir keinesweges unglaublich dünkt; sie gäbe vielmehr, wenn Seneca diese Idee wirklich durchführte, eine sehr effectvolle und das Ganze passend abschliessende Finalentscheidung des Dichters, der zugleich in der Unterwelt *a cognitionibus* war.¹⁾

Dass manche kleine erklärende Glosseme von dem Rand bereits in den Text des Archetypus unserer ältesten Handschriften (des Sangallensis und Valenciennensis) eingedrungen sind, ist längst bemerkt (z. B. cap. 5 p. 230, 10 der 3. Bütcheler'schen Ausgabe Petron's *aeque Homericus*; c. 9 p. 232, 11 *aut ex his quos alii ζειδωπος ἄροντα*; c. 13 p. 235, 2 *nuntius* u. a.). Doch ist einiges Hierhergehörige noch nicht hervorgehoben.

So gleich im ersten Satz: 'quid actum sit in caelo ante diem III. idus Octobris anno novo, initio saeculi felicissimi volo memoriae tradere'. Hier erfordert *annus novus* = 'Neujahrstag' einen erklärenden Zusatz; denn der Todestag des Kaisers (13. Oktober 43) ist doch eben nicht ein Neujahrstag schlechthin, sondern der des glücklichen Zeitalters, das mit dem Hinscheiden des Claudius, bez. dem Regierungsantritt des Nero anhebt. Also gehört *saeculi felicissimi* nothwendig als Genitiv zu *anno novo*; und das dazwischen stehende *initio* ist nichts als eine prosaische Wiederholung des gewählteren Ausdrucks. Mithin schrieb Seneca: 'III. idus Octobris, anno novo saeculi felicissimi'.

Auch in der feierlichen Datirung c. 2 'mensis erat October: dies III. idus [Octobris]; horam non possum certam tibi dicere' ist das zweite, von mir eingeklammerte *Octobris* in diesem Zusammenhang, wo erst der Monat, dann der Tag,

1) Ohne dass es mir nöthig schien, mit Birt hier tiefsinnige Bezugnahme auf philosophische Anschauungen, die für jene Zeit nicht einmal nachweisbar, bei dem Satiriker vorauszusetzen, der eben nur seiner Laune den Zügel schiessen liess, wenn er den Kaiser so als 'Hohlkopf' unsterblich machte.

zuletzt die Stunde bestimmt wird, nicht bloss überflüssig, sondern unzulässig.

Hier und an anderen Stellen haben diese kleinen Eindringlinge freilich keinen wesentlichen Schaden gethan: übel aber ist durch sie die bissige Ausführung der Febris über den Geburtsort des Claudius (c. 6) zugerichtet, so übel, dass sie geradezu ihre wohlberechnete Wirkung eingebläst hat.

Während sonst die Götter ihre Lieblinge nach dem Tode geleiten, hat allein die Febris sich mit dem verstorbenen Claudius aufgemacht, und als dieser an den Pforten des Himmels sich Hercules gegenüber prahlerisch seiner trojanischen Herkunft berühmt, tritt sie ein und straft ihn mit folgenden an den leichtgläubigen Gott gerichteten Worten Lügen:

'iste, inquit, mera mendacia narrat. ego tibi dico, quae cum illo tot annis vixi: [Luguduni natus est,] Marci municipem vides. quod tibi narro, ad sextum decimum lapidem natus est a Vienna, Gallus germanus; itaque quod Gallum facere oportebat Romam cepit. hunc ego tibi recipio [Luguduni] natum, ubi Licinus multis annis regnavit.'

Der Witz dieser Rede liegt in der dreimaligen Umschreibung des Geburtsortes des Kaisers, Lugudunum. Zunächst wird Claudius verächtlich als Landsmann eines Galliers vorgestellt, der damals in Rom wohlbekannt gewesen sein muss. Denn dass der Name eines solchen in dem überlieferten *Marci* versteckt liegt, geht aus dem Folgenden hervor ('quod tibi narro . . . Gallus germanus'). Auch Bücheler hat sich jetzt mit Recht zu dieser Ansicht bekannt (während er früher mit Gronov *Planci* schreiben wollte, das Cognomen des von Caesar bestellten Statthalters L. Munacius, wodurch gerade die Spitze abgebrochen würde); und Birt stimmt zu (p. XIV), nur dass er die Wahl auf den Kreis der Lugudunenser beschränken will, was keinesweges nothwendig ist, da der Kaiser eben schlechtweg als ein Gallier bezeichnet werden soll. Unter den in Betracht kommenden gallischen Namen steht am nächsten *Mariccus*: so hiess der Bojerhäuptling, der im Dreikaiserjahr als 'Befreier von Gallien' und 'Gott' eine so hervorragende

Rolle spielte (Tacit. Hist. II 61). Ob gerade diese Persönlichkeit gemeint ist, steht freilich sehr dahin, obwohl es ja möglich wäre, dass der Bojer schon damals in seinem Lugudunum benachbarten Gau grosses Ansehen genoss. Aber bei unserer Unkenntniss der gallischen Zustände damaliger Zeit wäre es ja auch keine verwegene Annahme, dass ein anderer Häuptling desselben Namens sich eine gewisse Berthmtheit verschafft hatte.

Das wird aufgenommen und wiederholt mit der zweiten Variation: 'wie ich dir sage, er ist 16 Miglien von Vienna geboren, ein ächter Gallier ¹⁾, und hat denn auch, wie er als Gallier musste, Rom erobert'. Diese zweite Wendung ist wiederum sehr boshaft, indem zum andern Male nicht das von Claudius zur glänzenden Capitale des römischen Galliens erhobene Lugudunum selbst genannt, sondern der Geburtsort nach der alten (mit Lugudunum in heller Rivalität lebenden) Hauptstadt der Allobroger bezeichnet wird, als ob es sich um ein obscures gallisches Nest handelte (wie wenn man von einem Berliner sagte, er sei 6 Stunden von Potsdam zu Hause). So wird der Kaiser als vermeintlicher Gallier von Geburt, also als Barbar gekennzeichnet.

Endlich bei der dritten Ausdrucksweise: 'er ist geboren, wo Licinus viele Jahre herrschte', liegt, wie oben (S. 338) ausgeführt wurde, der Stachel in der Betonung der Abhängigkeit von Freigelassenen, zu der Claudius ebenso wie zur Herrschaft über Rom schon durch seine Geburt prädestinirt ist.

Wenn mithin der kaiserliche Geburtsort dreimal je mit besonderer Pointe umschrieben wird, kann unmöglich die ganze Rede der 'zungenfertigen giftigen Alten' anheben mit dem nackten 'Luguduni natus est': dies ist vielmehr als richtiges Glossem zu den Worten: 'ad XVI lapidem natus est a Vienna' auszuscheiden: war Lugudunum von Anfang an genannt, so

1) Ich weiss nicht, weshalb Friedländer a. gl. a. O. S. 3 diese einfache Erklärung verschmäht hat und statt dessen meint, es seien hier wie bei Varro de vita populi Romani unter 'Galli germani' wirklich aus Gallien stammende 'Iudiones' im Gegensatz zu den Galli genannten Gladiatoren verstanden.

verliert ja das Folgende alle Pointe. Oder vielmehr, das ganze Spiel kann sich ja nur in dem künstlichen Dunkel entwickeln, das auf der Herkunft des Kaisers absichtlich liegen bleibt, ist aber undenkbar, wenn von vorne herein die tatsächliche Angabe jede Illusion zerstörte. Und auch in dem dritten Satz wird das *Luguduni* vor *recipio* besser wegbleiben, wemgleich es hier als an letzter Stelle allenfalls entschuldigt werden kann.

Auch in dem letzten Satz derselben Rede der Febris 'tu autem qui plura loca calcasti quam ullus mulio perpetuarius, [Lugudunenses] scire debes multa milia inter Xanthum et Rhodanum interesse' ist *Lugudunenses* mit Recht schon von Bücheler entfernt. Nur durfte er nicht daran denken, dass sich Febris hier an Claudius selbst wende: bloss an Hercules, der die ganze Welt durchwandert hat, können sich die Worte richten 'tu qui plura loca calcasti etc.', wie er denn auch vorher fortwährend von Febris angeredet ist. Aber mit Unrecht haben Friedländer und Birt das Wort *Lugudunenses*, das zur Erklärung von *Rhodanum* beige-schrieben war und nun unconstruirbar im Satze steht, wieder halten wollen: jener, indem er die Lesart der schlechteren Handschriften aufnahm, die ja nur eine weitere Folge des Glossems ist (nämlich die Einschlebung eines *et* nach *debes*); dieser (p. XIV), indem er *Lugudunensis* schrieb¹⁾, obwohl gar nicht abzusehen ist, weshalb es gerade nur oder vornehmlich in Lugudunum solche 'muliones perpetuarii' gegeben haben sollte, die die Beförderungen von Reisenden nicht bloss zwischen zwei bestimmten Orten, sondern von Anfang bis zu Ende grösserer, selbst der weitesten Reisen übernahmen²⁾.

1) Auch für das Wortspiel, das zwischen Xanthus und Rhodanus in Bezug auf ihre Farbe (gelb und rosenroth) von Birt a. a. O. angenommen wird, gestehe ich kein Verständniss zu haben.

2) Denn so ist von Friedländer im Königsberger ind. lect. 1873/74 p. 3 f. dieser singuläre Ausdruck einleuchtend richtig erklärt: 'eum puto intellegendum esse, qui peregrinatores eodem vehiculo . . . quocumque velent deportaret, etiam in locos remotissimos'.

Eine andere Classe von Verderbnissen rührt von kleinen Ausfällen her. Hieher ziehe ich z. B. die schon von Friedländer als defekt bezeichnete Stelle c. 5: 'nuntiator Iovi venisse quendam . . . nescio quid illum minari . . . ; pedem dextrum trahere. quasisse se, cuius nationis esset . . . non intellegere se linguam eius'. Gewiss musste in diesem Zusammenhang der Thürhüter des Olymp bezeichnet werden und genigte die allgemeine passivische Wendung nicht. Nur scheint es mir nicht nöthig, an den Namen einer bestimmten niederen Gottheit, wie Divus Limentinus zu denken; ich meine vielmehr, es genügt, wenn wir mit leichter Aenderung schreiben: 'nuntiat (ianit)or Iovi etc.'

Wir gewinnen dadurch zugleich die richtige Erklärung von c. 6 Ende: 'putares omnes illius libertos esse: adeo illum nemo curabat', zu welchen Worten Bücheler bemerkt: "wir erfuhren nur von Hercules' und Febris' Anwesenheit; hier wird stillschweigend eine grössere Zahl dienender Geister vorausgesetzt". Diese Inconcinnität fällt nun weg; die drei, der Thürhüter, Febris und Hercules genügen ja für das 'omnes': Niemand kehrt sich an Claudius, gleich als ob sie alle seine Freigelassenen wären. Durch die Aenderung, mit der Birt den Anstoss an *omnes* beseitigen wollte (a. a. O.), indem er nämlich statt *esse* schrieb *adesse*, würde übrigens, soviel ich sehen kann, nichts gebessert, vielmehr erst recht eine viel grössere Zahl erfordert.

Auch in c. 1 muss in den Worten 'qui verum proverbium fecerat, aut regem aut fatuum nasci oportere' vor *verum* etwas ausgefallen sein; nur möchte ich nicht mit Mommsen und Birt *bis* einschieben, sondern *bisariam*. Denn nicht zweimal hat der dummköpfige Kaiser das Sprichwort wahr gemacht, wohl aber zwiefältig oder doppelt, weil er eben zugleich König und Dummkopf ist (nicht *aut — aut*, sondern *et — et*). Dagegen würde die von Kraffert a. a. O. befürwortete Einfügung eines *regem* auch vor *aut regem* nicht bloss das bekannte Sprichwort in ein unbekanntes verwandeln, sondern auch jeden Witz glücklich vernichten.

Zum Schluss noch ein paar vereinzelt Besserungsvorschläge. In c. 3 wird dem Verständniss durch Aenderung der Interpunction aufzuhelfen sein. Die Worte 'et tamen non est mirum, si errant et horam eius nemo novit; nemo enim unquam illum natum putavit' enthalten eine kleine logische Unrichtigkeit. Denn der Satz 'horam eius nemo novit' knüpft nicht bloss etwas Neues an, sondern giebt zugleich den Grund des Vorhergehenden: weil seine Geburtsstunde Niemand kennt (das ist doch nothwendig *hora*), ist es — nach den Lehren der Horoskopie — auch nicht möglich, seine Todesstunde mit Sicherheit voranzusagen; und ausserdem enthält der mit *enim* angehängte letzte Satz doch nur die Begründung des unmittelbar Vorhergehenden 'horam eius nemo novit'. In dieser Satire, welche die asyndetische Verbindung bevorzugt und sie auch öfters bei causalem Verhältniss anwendet, ist die logische Verknüpfung der Gedanken richtig zum Ausdruck gebracht, wenn wir interpungiren: 'non est mirum, si errant; et horam eius nemo novit', d. h. 'es ist nicht verwunderlich, wenn sie (betreffs seiner Todesstunde) irren; kennt doch auch Niemand seine Geburtsstunde'. Die Ausdrucksweise *et — non* für *ne — quidem* findet sich auch sonst bei Seneca, z. B. epist. 84, 2 'ego vero et in ipsa suffocatione non desii'.

Cap. 8 ist die Rede eines Gottes wiedergegeben, der sich gegen Hercules mit ziemlich heftigen Worten wendet. Hier ist noch manches zu erklären und zu bessern, was ich heute nicht beröhre. Nur zwei Kleinigkeiten, die sich kurz abthun lassen, will ich noch besprechen.

'Si mehercules', sagt der Gott, komischer Weise bei Hercules schwörend, den er angreift, 'a Saturno petisset hoc beneficium, cuius mensem toto anno celebravit Saturnalicus princeps, non tulisset illud, nedum ab Iove, quem, quantum quidem in illo fuit, damnavit incesti'. Hier steht statt der gesperrten Worte in dem Sang. und Val. *illum deum ab iove* (so Val., *iovem* Sang.) *qui*: die oben wiedergegebene Emendation stammt von Gronov und ist von Bücheler acceptirt. Birt p. XV tadelt dabei das überflüssige *illud* und schlägt vor:

illum deum? abi! Iovem qui (oder *qui Iovem*). Damit geht aber, was hier unerlässlich ist, die Gegenüberstellung von Saturnus und Jupiter als Götter, an die sich das Gesuch des Claudius um Apotheose richtet, verloren. Der nicht ohne Grund von Birt erhobene Anstoss lässt sich dagegen leicht beseitigen, wenn man noch dazu mit engerem Anschluss an die Ueberlieferung schreibt *ille, nedum ab Iove*. Es verdient dabei hervorgehoben zu werden, wie in cap. 6 und 8, cap. 14 und 15 Claudius immer und immer wieder mit *ille* bezeichnet wird. Auch die Wiederholung des Pronomens in demselben kleinen Satz ist nicht anstössig; gerade so lasen wir cap. 6 Ende die Worte: 'putares omnes illius esse libertos, adeo illum nemo curabat'. (Es wäre deshalb auch cap. 15 p. 236, 23 nicht nöthig, das zweite *illum* mit Bücheler einzuklammern, eher das folgende *ab illo* in *ab ipso* zu ändern.)

Beiläufig mag hier noch die Bemerkung eingeschoben werden, dass es sich eben mit Rücksicht auf diesen Gebrauch in cap. 14 empfiehlt, dem Sätzchen 'advocatum non invenit' sein Subject, das in der That, da lauter andere Subjecte vorgehen, nicht wohl entbehrt werden kann, wiederzugeben, indem man im Anfang *<ille>* einschreibt, zumal dies nach den griechischen Worten KON ICTE leicht von dem Schreiber übersehen werden konnte, leichter jedenfalls, als das von Birt p. XVI vorgeschlagene *<reus>*. Das was am allernächsten läge, nämlich *iste*, scheint eben durch die obige Observatiuncula ausgeschlossen.

Am Ende der Rede ist überliefert 'quid in cubiculo suo faciat, nescit'; das ist doch wohl selbst von Claudius etwas zu viel behauptet und vor allem es trifft nicht: gemeint ist, dass er nicht einmal von dem, was in seinem eigenen Schlafgemach vorging, d. h. von den bekannten Ausschweifungen der Messalina etwas merkte (*μόνος οὐκ ἠπίστατο τὰ ἐν τῷ βασιλείῳ δρώμενα* sagt Cass. Dio XL 28). Also dünkte ich doch, schrieben wir lieber *fuciant*.

C. Wachsmuth.

Zu Demosthenes.

Der seit den Tagen der Scholiasten für besonders schwierig geltende Stelle der Demosthenischen Kranzrede, mit der die *προκατασκευή* beginnt, haben zuletzt Schömann eine besondere Abhandlung in den Jahrbüchern für Philologie (XCIX S. 755 ff.) und W. Schmid einen wesentlichen Theil seiner Bemerkungen zur Kritik und Exegese der Rede gewidmet, die im letzten Hefte des Philologus (XLVII S. 427 ff.) gedruckt sind.¹⁾ Der eine wie der andere Erklärungsversuch kann ebenso wenig befriedigen, als die Deutungen der Herausgeber, die man in Fox bekanntem Buche bequem zusammengestellt und mit einer neuen vermehrt findet. Aber bei dem unlängst von anderer Seite geäußerten Worte, dass die Stelle noch immer jedem Versuche einer befriedigenden Erklärung trotze, darf es um so weniger sein Bewenden haben, je näher mir von jeher die richtige Lösung zu liegen schien.

Es handelt sich um § 12 und 13, die ich hersetze, wie sie meiner Meinung nach ohne Abgehen von der handschriftlichen Ueberlieferung zu schreiben sind: *Τὰ μὲν οὖν κατηγορημένα πολλὰ καὶ περὶ ὧν ἐνίων μεγάλας καὶ τὰς ἐσχάτας οἱ νόμοι διδῶσι τιμωρίας· τοῦ δὲ παρόντος ἀγῶνος ἡ προαίρεσις αὐτῇ ἐχθροῦ μὲν ἐπήρειαν ἔχει καὶ ὕβριν καὶ προ-*

1) Schmid's Vermuthung zu § 18 beruht nur auf Missverständniß meiner Note zu der Stelle, seine Vertheidigung der Wortfolge *ἀλλὰ τὸ καὶ τῇ τάξει* § 2 auf der unzulässigen Voraussetzung, dass auch so *ἀλλὰ καὶ* zusammengehören können, während seine Vertretung des folgenden *καὶ τῇ ἀπολογίᾳ* gegen Useners Conjectur den springenden Punkt nicht trifft, dass unter *οἱ ἀγωνιζόμενοι* nach Demosthenischem Sprachgebrauch vorzugsweise die Angeklagten zu verstehen sind.

πηλακισμὸν ὁμοῦ καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα· τῶν μέντοι κατηγοριῶν καὶ τῶν αἰτιῶν τῶν εἰρημένων, εἵπερ ἦσαν ἀληθεῖς, οὐκ ἔχει τῇ πόλει δίκην ἀξίαν λαβεῖν, οὐδ' ἔγγυς. (13) οὐ γὰρ ἀφαιρεῖσθαι δεῖ τὸ προσελθεῖν τῇ δῆμῳ καὶ λόγου τυχεῖν, οὐδ' ἐν ἐπιθρείας τάξει καὶ φθόνου τοῦτο ποιεῖν· οὔτε μὰ τοὺς θεοὺς ὀρθῶς ἔχον οὔτε πολιτικὸν οὔτε δικαίον ἐστιν, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι· ἀλλ' ἐφ' οἷς ἀδικοῦντά μ' ἑώρα τὴν πόλιν, οὐσί γε τηλικούτοις ἤλιγα νῦν ἐτραγῶδει καὶ διεξήει, ταῖς ἐκ τῶν νόμων τιμωρίαις παρ' αὐτὰ τὰ δίκηματα χρῆσθαι κ. τ. λ.

Ueber den Gedanken von § 12 wird kaum noch ein Zweifel bestehen. So zahlreich und schwer auch die von Aischines erhobenen Beschuldigungen sind, so gewährt doch die von ihm angestellte Klage ihm wohl die Möglichkeit, seinen Gegner zu beschimpfen, nicht aber dessen angebliche Verbrechen gegen den Staat zur Ahndung zu bringen. Also den Widerspruch zwischen der Schwere der von Aischines vorgebrachten Anklagen und den möglichen Folgen des Rechtsstreits hervorzuheben, die Unmöglichkeit nachzuweisen, auf dem von jenem eingeschlagenen Wege dem vorgeblich verletzten Staatsinteresse Genugthuung zu verschaffen, darum ist es dem Redner in erster Linie zu thun. Daneben ergibt sich allerdings zugleich ein Präjudiz gegen die Berechtigung der erhobenen Anklagen, das zuerst in εἵπερ ἦσαν ἀληθεῖς ausgesprochen und bald in οὐσί γε τηλικούτοις wiederholt ist. Aber die wesentliche Aufgabe der προκατασκευή bleibt doch die Ungehörigkeit des gegnerischen Verfahrens darzuthun, wie ihr weiterer Verlauf § 14 ff. beweist, der von jenem Nebenzweck durchaus nicht gedeckt wird. Darum liegt auch in den resumirenden Anfangsworten von § 17 das Hauptgewicht nicht auf οὔτ' ἐπ' ἀληθείας οὐδεμιᾶς, sondern auf οὔτε δικαίως. Verkannt ist dieser Sachverhalt von Fox, wenn er in unserm Abschnitt geradezu 'die allgemeine Widerlegung der exagonischen Anklagen gegen das Staatsleben des Demosthenes' erkennt.

Eine Unsicherheit besteht über die Bedeutung des Wortes προαίρεσις, das gewöhnlich als 'Tendenz, Sinn' verstanden

wird. Die richtige Deutung 'Wahl', die namentlich § 280 an die Hand giebt, hat schon Prinz in der revue de l'instruction publique en Belgique 1866 n. 12 gewiesen, der damit die Dunkelheit der Stelle gehoben glaubte. Soviel wird allerdings sofort klar, wie sehr die von Dobree und Weil eingesetzte Interpunction hinter *αὐτῆ*, wie sie für *αὐτῆ* schreiben, das Richtige verfehlt, während der Zusatz des *αὐτῆ* den Gegensatz zu τὰ κατηγορούμενα zum treffenden Ausdruck bringt. Das erkennt auch Schmid an, freilich mit irriger Auffassung des letztern Begriffs, verbindet aber damit Dobrees Vorschlag zu der unstatthaften Schreibung ἡ προαίρεσις αὐτῆ αὐτῆ, weil zu dem zweiten Gliede τῶν μέντοι κατηγορῶν κτλ. das auch von ihm missdeutete προαίρεσις nicht Subject sein könne.

Im Anschluss an den erörterten Gedanken bringt nun § 13 den Nachweis, wie Aischines hätte handeln müssen, wenn es ihm in Wahrheit darum zu thun wäre, dem Staate zu einer entsprechenden Genugthuung für die angeblichen Verschuldungen des Demosthenes zu verhelfen (ἐφ' οἷς ἀδικοῦντά μ' ἔώρα κτλ.). Diesem positiven Gedanken tritt aber voran das Negative, was Aischines in jenem Falle nicht thun durfte (οὐ δεῖ ἀφαιρεῖσθαι κτλ.) und dennoch gethan hat, darum weil seine Absicht bei dem Processe nur darauf ging, seiner persönlichen Feindschaft Befriedigung zu verschaffen. Wäre dieser Gedanke nicht vorausgeschoben, so hätte an der Berechtigung des begründenden γὰρ schwerlich je ein Zweifel aufkommen können. Denn mit dem was der Process nicht erreichen kann, ist das was er nicht bezwecken kann, so unmittelbar gegeben, dass letzteres kaum noch ausdrücklich ausgesprochen zu werden brauchte. Nur die Einfügung jenes negativen Gliedes konnte zur Rechtfertigung der begründenden Partikel die Ergänzung eines besonderen Satzes nothwendig erscheinen lassen, wie sie zuletzt in einer durch seine schon berührte Auffassung bedingten Formulirung Fox, der früher an die Aenderung οὐκ ἄρα gedacht hatte, verlangt hat ('ein ungebührliches und nicht auf Grund der Wahrheit vom Ankläger beliebtes Verfahren'). An der Richtigkeit des γὰρ hält mit Recht

auch Schmid fest. Aber seine Vermuthung, dass an Stelle des im Σ durch leichtes Versehen ausgefallenen $\delta\epsilon\iota$ ¹⁾ ein Verbum gestanden haben müsse, das dem Sinne nach einem $\sigma\upsilon\kappa$ $\acute{\alpha}\xi\iota\alpha$ $\delta\acute{\iota}\kappa\eta$ $\acute{\epsilon}\sigma\tau\iota\nu$ gleiche, fällt aus dem nachgewiesenen Gedankenzusammenhange heraus.

Aber die grössere Schwierigkeit liegt in der Frage, was unter dem $\pi\rho\sigma\sigma\epsilon\lambda\theta\epsilon\iota\nu$ $\tau\tilde{\omega}$ $\delta\eta\mu\omega$ $\kappa\alpha\iota$ $\lambda\acute{o}\gamma\omega\upsilon$ $\tau\upsilon\chi\epsilon\iota\nu$ zu verstehen ist, das Aischines dem Demosthenes nehmen will. Gewöhnlich bezieht man die Worte auf das Auftreten vor Gericht, welches Aischines dem Demosthenes damit abzuschneiden suchte, dass er den Richtern diesen gar nicht zum Worte kommen zu lassen empfahl § 202. Dagegen hat aber Schömann mit vollem Rechte geltend gemacht, dass der Sprachgebrauch $\pi\rho\sigma\sigma\epsilon\lambda\theta\epsilon\iota\nu$ $\tau\tilde{\omega}$ $\delta\eta\mu\omega$ nur vom Auftreten in der Volksversammlung zu verstehn erlaube, und vergeblich sucht dies wieder Fox darum in Abrede zu stellen, weil das hinzugefügte $\lambda\acute{o}\gamma\omega\upsilon$ $\tau\upsilon\chi\epsilon\iota\nu$ die herkömmliche Beziehung allerdings gestatten würde. Aber schwerer noch fällt ins Gewicht, dass mit jenem Gedanken das nicht getroffen würde, was Demosthenes an dem gegenwärtigen Verfahren des Aischines vorzugsweise zu rügen hat, und darum kein befriedigender Gegensatz zu dem folgenden Gliede $\acute{\alpha}\lambda\lambda$ ’ $\acute{\epsilon}\varphi$ ’ $\sigma\acute{\iota}\varsigma$ $\kappa\tau\lambda.$ erzielt wäre. Derselbe Grund aber entscheidet auch gegen Schömanns eigene Deutung: Aischines habe dem Demosthenes die Möglichkeit entzogen vor dem Volke aufzutreten durch die gegen Ktesiphons Antrag eingelegte $\acute{\upsilon}\pi\omega\mu\sigma\sigma\acute{\iota}\alpha$, weil in deren Folge der

1) $\delta\epsilon\iota$ zu streichen, wie nach Spengels Vorgang Westermann, Weil und Blass gethan haben, kann ich nicht rathsam finden, weil ich in der daraus sich ergebenden Verbindung $\sigma\upsilon$ $\gamma\acute{\alpha}\rho$ $\acute{\alpha}\varphi\alpha\iota\rho\epsilon\acute{\iota}\sigma\theta\alpha\iota$ — $\sigma\upsilon\delta\epsilon$ — $\pi\omega\iota\epsilon\acute{\iota}\nu$ $\sigma\upsilon\tau\epsilon$ $\acute{\alpha}\rho\theta\omega\acute{\varsigma}$ $\acute{\epsilon}\chi\omega\nu$ $\kappa\tau\lambda.$ keine ‘lebendige’, sondern nur eine ganz verschrobene Redeweise erkennen kann. Wäre das Asyndeton der Parenthese $\sigma\upsilon\tau\epsilon$ $\mu\acute{\alpha}$ $\tau\circ\upsilon\varsigma$ $\theta\epsilon\sigma\acute{\iota}\varsigma$ in der That unerträglich, so läge die Einsetzung eines $\gamma\acute{\alpha}\rho$ nahe, an welche auch Fox gedacht hat. Den Gedanken, den ganzen § 13 bis zu $\gamma\rho\alpha\phi\acute{o}\mu\epsilon\nu\omicron\nu$ zu tilgen, hat sein Urheber Usener sicherlich selbst längst aufgegeben; abgesehen von allem andern wäre dann der Anschluss des allein übrig bleibenden Satzes $\sigma\upsilon$ ’ $\gamma\acute{\alpha}\rho$ $\delta\eta\pi\omega\nu$ $\kappa\tau\eta\sigma\iota\varphi\omega\nu\tau\alpha$ $\kappa\tau\lambda.$ an § 12 ebenso wenig verständlich, als $\tau\tilde{\omega}\nu$ $\acute{\alpha}\lambda\lambda\omega\nu$ in § 14.

Antrag gar nicht zur Debatte gelangt sei. Ob letzteres der Fall gewesen ist, wissen wir nicht. Jedenfalls aber wäre dieser Zweck schon mit Einlegung der Hypomosie erreicht gewesen, ohne dass ihr die *γραφὴ παρανόμων* zu folgen brauchte, während was hier dem Aischines zur Last gelegt wird, die *προαίρεσις τοῦ παρόντος ἀγῶνος* mit jener Absicht gar nichts zu schaffen hat, sodass auch die schon von Dobree verlangte Aenderung des *δεῖ* in *ἔδει* nichts helfen kann. Hierüber hat schon Schmid treffend geurtheilt, der überhaupt in diesem Punkte allein auf dem rechten Wege war. In anderer Weise verstösst gegen den Zusammenhang die Erklärung, welche Weil versucht hat. Er erwartet den Gedanken: Man darf dem Staate nicht die Gelegenheit zur Ahndung der Verbrechen dadurch entziehen, dass man darauf verzichtet vor dem Volke aufzutreten um seine Klagen vorzubringen und die Möglichkeit zu ihrer Vertretung zu erhalten. Um diesen Sinn zu gewinnen, bringt Weil verschiedene Aenderungen des *ἀφαιρέσθαι τὸ* — in Vorschlag, unter denen sich *ἀφίστασθαι τοῦ* — noch am meisten empfehlen würde. Allein auch damit wäre der von Weil gesuchte Gedanke nicht zu angemessenem Ausdruck gebracht. Das correcte Verfahren, das von Aischines an unserer Stelle gefordert wird (anders § 307 ff., worauf die Antwort in den von Weil angeführten Worten der Klagrede § 220 gegeben ist), lag nicht in dem Auftreten vor dem Volk, sondern im Anhängigmachen von Klagen, von denen höchstens die Eisangelie zunächst an das Volk gebracht werden konnte.

Jede Aenderung der Stelle kann den Gedankengang des Redners nur verderben oder verdunkeln. Zu dem im Folgenden von Aischines für den Fall geforderten Verfahren, dass es ihm wirklich um Genugthuung für den angeblich geschädigten Staat zu thun gewesen wäre, tritt in entsprechenden Gegensatz nur das, worauf es jetzt in Wahrheit ihm ankommt, um seinem persönlichen Hasse zu genügen. Das aber ist, wie namentlich der Epilog der Klagrede deutlich zeigt, nichts anderes, als den Demosthenes für die Zukunft politisch unmöglich zu machen. Und in der That musste dies ebenso die

nothwendige Folge einer Verurtheilung des Ktesiphon sein, wie seine glänzende Freisprechung für Aischines die gleiche von seinem Gegner vorausgesagte (§ 52) Folge nach sich gezogen hat. Invidiös aber drückt Demosthenes jenes Absehn der Klage also aus: Aischines will ihm das Recht rauben, das im Begriffe der Demokratie liegt, das man darum nicht einmal aus Neid oder Scheelsucht einem Bürger entziehen darf, das Recht der *ἰσχυρογία*. Erst damit tritt auch das *ἐν ἐπιχειρίας τάξει καὶ φθόρον* ins richtige Licht, welches die Hinzufügung des von Weil beanstandeten Satzgliedes *οὐδὲ ποιεῖν* bedingt hat.

Es lohnte sich an einem bezeichnenden Falle darzuthun, wie auch an viel versuchten Stellen es nur der einfachen Mittel scharfer Interpretation bedarf. Aber Verwahrung muss ich einlegen gegen die Art von Exegese, mit deren Hülfe jüngst Ed. Schwartz die Behandlung der *ἀπαγωγή* in der Neubearbeitung des *Attischen Processes* bemängeln zu dürfen geglaubt hat (Rhein. Mus. XLIV S. 115 f.). Wenn bei Demosthenes XXIII, 80 es als Voraussetzung für die Anwendbarkeit dieser Klagform gegen einen Mörder bezeichnet wird, dass man ihn in den Tempeln oder auf dem Markt herumgehen sieht, so wird damit deutlich die Zuständigkeit des Rechtsmittels von dem Betreten der Stätten abhängig gemacht, von denen der Mörder auch ohne Einleitung eines gerichtlichen Verfahrens nachweislich ausgeschlossen war. Schwartz dagegen glaubt die Berechtigung der Klagform an die Unanfechtbarkeit des Thatbestandes gebunden und diese Voraussetzung durch das von Demosthenes gebrauchte Wort *ἀνδροφόνος* zum Ausdruck gebracht. Aber damit wird einmal jene vom Redner unzweideutig bezeugte Bedingung ganz fallen gelassen; denn auch den Ausweg, sie zu dem andern Erforderniss hinzutretend zu denken, verbietet der Fall des Agoratos, der nach Schwartz eben in die von Demosthenes bezeichnete Kategorie gehört. Andererseits ermangelt die für das Wort *ἀνδροφόνος* geforderte Bedeutung, auf welcher aller Nachdruck liegen würde, jeden Belegs, während der Sinn 'Mörder' ohne den von Demosthe-

nes anderwärts hineininterpretirten Nebenbegriff einer gerichtlichen Verurtheilung auch für die Rechtssprache durch das richtig verstandene Gesetz über die ἀπόρρητα gesichert ist. Ich war sonach vollkommen berechtigt, diese Art der ἀπαγωγή von der ἀπαγωγή τῶν κακούργων zu trennen, deren Voraussetzung das Ergriffensein ἐπ' αὐτοφώρῳ, d. h. in flagranti bildet. Dass in der Praxis diesem Erforderniss der weitere Sinn der Offenkundigkeit gegeben worden ist, habe ich selbst hervorgehoben. Dass aber das Gesetz diesen Sinn mit dem Ausdrücke verbunden habe, wird durch keine der dafür geltend gemachten Stellen bewiesen, am wenigsten durch Demosth. XLV, 81, und durch die Erörterung des Lysias in der Agoratea vielmehr widerrathen, der Schwartz wenig gerecht geworden ist. Noch mehr freilich hat er sich bei Andokides vergriffen, welcher an dem ihm zur Last gelegten und charakteristisch gefundenen Kunststück (S. 112 f.) ganz unschuldig ist. Denn mit keinem Worte hat er behauptet (II, 27), dass die früher gewährte ἄδεια ihm nicht durch das Psephisma des Isotimides, sondern erst durch die Vierhundert entzogen worden sei, sondern nur das gesagt, dass das Volk zur Annahme jenes Psephisma sich von derselben Seite habe bestimmen lassen, von der es auch zur Einsetzung des oligarchischen Regiments verleitet worden sei — was wir ihm diesmal aufs Wort glauben dürfen. Auch die Bemerkungen über das erste Buch des Thukydides (Rhein. Mus. XLI S. 203 ff.) wären wohl anders gerathen, wenn ihr Verfasser tiefer in den Gedankengang seines Autors einzudringen sich bemüht hätte, anstatt was er missverstand, sofort für 'unrettbar verloren' zu erklären.

J. H. Lipsius.

Druck von J. B. Hirschfeld in Leipzig.

LEIPZIGER STUDIEN

ZUR

CLASSISCHEN PHILOLOGIE

HERAUSGEGEBEN

VON

O. RIBBECK H. LIPSIUS C. WACHSMUTH

ELFTER BAND

SUPPLEMENTHEFT.

LEIPZIG

VERLAG VON S. HIRZEL

1889.

1

2

3

STRABONIS
ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΩΝ
FRAGMENTA
COLLEGIT ET ENARRAVIT
ADIECTIS
QUAESTIONIBUS STRABONIANIS
PAULUS OTTO

Strabonis Amasensis geographica, quae senex plus quam octoginta annorum composuit, merito plurimi aestimantur, quod in hoc opere, ut erat vir varia eruditione atque doctrina exquisitissima repletus, non solum rerum, quas aliunde non habemus compertas, quasi thesaurum coacervavit, sed etiam veterum auctorum, quorum memoria abolevit, scriptis diligenter excerptis magnam fragmentorum copiam servavit. Neque tamen potest esse dubium, quin etiam maiore Strabonis nomen floreret gloria, si amplissimum eius opus, ad quod integris viribus in ipso aetatis robore accessit et in quo elaborando haud dubie plurimum operae studiique consumpsit, hypomnemata historica dico, prospera fortuna conservatum ad nostra tempora pervenisset. Etenim in geographicis manifesta senectutis apparere vestigia, quicumque paulo diligentius animum attenderit, facile cognoscet. Nam quod auctorum illustrium iudex existit saepe iniquus atque iniustus, quod in eorum scriptis percensendis minuta utitur subtilitate, quod res levissimas acerbè reprehendit atque cavillatur, haec omnia sunt profecto senis difficilis atque morosi. Sed accedit aliud longe gravissimum. Nimirum Strabo omnino non erat geographus, sed cum mathematicae et astronomiae, quibus quasi fundamentis nititur omnis geographia, plane esset ignarus, scriptorum geographicorum cogitationes plane non est assecutus. Inde factum est, ut perperam de eis et imprimis de Eratosthene, geographorum principe, iudicaret. Qua re suo iure Muellenhoffius¹⁾ satis acerbam de Strabone geographo exprompsit sen-

1) 'Deutsche Altertumskunde' vol. I pp. 313 sqq.

tentiam. Sed in ipso opere geographico etiam historici Strabo identidem agit partes, neque potest negari, quin hae particulae, quae pertinent ad rerum gestarum historiam vel ad gentium descriptionem, quae cum historia arte cohaeret, longe ceteris praestent. Ad historiam igitur scribendam Strabo natus et aptus erat, non ad geographiam¹⁾.

Atque una potissimum, qua Strabo maxime insignis est, virtus operi eius historico certe summo fuit decori, diligentiam dico ac fidem²⁾. Nam ex geographicis apparet veritatis eum fuisse studiosissimum neque umquam, etiamsi non semper verum assecutus sit, de industria veritatem depravasse aut mendacio contaminasse.

Quo magis dolendum est, quod magnum Strabonis opus historicum ad nostram aetatem non perduravit. Neque tamen prorsus interiit, verum si comprehenderimus, quaecumque de eo extant testimonia, et, quaecumque servata sunt eius frustula, diligenter acquisiverimus, fieri poterit, ut et quae fuerit huius operis ratio accuratius cognoscatur et quaenam ad posterioris aetatis scriptores inde fluxerint certiore iudicio disceptetur. Quae res cum a viris doctis adhuc fere omnino neglecta sit³⁾, ut de integro eam aggrediar et, quoad eius facere poterō, strenue persequar, mihi propositum est.

Ac primum quidem, quid ex scriptorum testimoniis de Strabonis hypomnematis historicis discamus, quaerendum est.

Atque initium videtur faciendum a loco, qui est in Strabonis geogr. I 1, 22 sq. p. 13, ubi ipse de hypomnematis historicis profitetur haec: *Ἀπλῶς δὲ κοινὸν εἶναι τὸ σύγγραμμα τοῦτο* (sc. geographica) *δεῖ καὶ πολιτικὸν καὶ δημοφελὲς ὁμοίως*

1) Sic rectissime iudicavit Benedictus Niese, vir doctus de Strabone optime meritus, in Herm. vol. XIII p. 44 sq.

2) Cf. Groskurd 'Strabons Erdbeschreibung verdeutsch't vol. I p. XXI.

3) Carolus Mueller in fragmentor. historic. Graec. vol. III pp. 490 sqq. pauca de historicis hypomnematis praefatus quindecim omnino collegit fragmenta. Qui praeterea data occasione de hoc opere verba fecerunt, hic enumerare longum est: qui si quid memoratu dignum protulerunt, suo loco moneam.

ὡσπερ τὴν τῆς ἱστορίας γραφὴν. Κακεὶ δὲ πολιτικὸν λέγομεν οὐχὶ τὸν παντάπασιν ἀπαίδευτον, ἀλλὰ τὸν μετασχόντα τῆς τε ἐγκυκλίου καὶ συνήθους ἀγωγῆς τοῖς ἐλευθέροις καὶ τοῖς φιλοσοφοῦσιν· οὐδὲ γὰρ ἂν οὔτε ψέγειν δύναιτο καλῶς οὔτ' ἐπαινεῖν, οὐδὲ κρίνειν ὅσα μνήμης ἄξια τῶν γεγονότων, ὅτι μὴδὲν ἐμέλησεν ἀρετῆς καὶ φρονήσεως καὶ τῶν εἰς ταῦτα λόγων. — Διόπερ ἡμεῖς πεποιηκότες ὑπομνήματα ἱστορικὰ χρήσιμα, ὡς ὑπολαμβάνομεν, εἰς τὴν ἡθικὴν καὶ πολιτικὴν φιλοσοφίαν ἐγγωμεν προσθεῖναι καὶ τήνδε τὴν σύνταξιν· ὁμοειδῆς γὰρ καὶ αὕτη καὶ πρὸς τοὺς αὐτοὺς ἄνδρας καὶ μάλιστα τοὺς ἐν ταῖς ὑπεροχαῖς. Ἔτι δὲ τὸν αὐτὸν τρόπον, ὅνπερ ἐκεῖ τὰ περὶ τοὺς ἐπιφανεῖς ἄνδρας καὶ βίους τυγχάνει μνήμης, τὰ δὲ μικρὰ καὶ ἄδοξα παραλείπεται, κἀνταῦθα δεῖ τὰ μικρὰ καὶ τὰ ἀφανῆ παραπέμπειν, ἐν δὲ τοῖς ἐνδόξοις καὶ μεγάλοις καὶ ἐν οἷς τὸ πραγματικὸν καὶ εὐμνημόνευτον καὶ ἡδὺ διατρέβειν κτλ.

Strabo Stoicae sectae erat addictus¹⁾: quod nisi aliunde haberemus compertum, certe ex hoc loco iure efficeretur cum propter alia indicia tum, quod et in historicis et in geographicis conscribendis ad utilitatem omnia se rettulisse aperte indicat; nempe utrumque opus oportere dicit esse *πολιτικὸν καὶ δημωφελές*, et hypomnemata historica existimat fuisse *χρήσιμα εἰς τὴν ἡθικὴν καὶ πολιτικὴν φιλοσοφίαν*. Quod plane convenit cum Stoicorum doctrina, quam secutus etiam Polybius, cuius historiam in ipsis hypomnematis historicis Strabo continuavit²⁾, prorsus idem quod Strabo in historia componenda spectavit³⁾. Stoicorum igitur ratione ac consilio Strabo hypomnemata conscripsit.

Sed etiam aliud ex illis Strabonis verbis consequitur. Affirmat enim historica hypomnemata et geographica esse *ὁμοειδῆ*. Similem igitur geographicorum illius quoque operis cogitabimus formam atque indolem. Iam vero in geographicis videmus Strabonem non tam id studuisse, ut nitida atque arti-

1) Cf. Groskurd l. l. I p. XIX sq.

2) V. infra p. 7 sq.

3) Cf. Hirzel 'Untersuchungen zu Ciceros philosophischen Schriften'

ficiosa narratione legentium animos delectaret, quam ut, quaecumque aut propria observatione didicerat aut ex aliorum scriptorum operibus collegerat, in unum congereret atque simplici et sicca narratione exponeret. Itaque, ut erat vir immensae lectionis et variae doctrinae, ingentem excerptorum copiam summa diligentia contexuit, multos auctores laudavit, saepe eiusdem rei diversas scriptorum memorias attulit: ut breviter dicam, Strabonis geographica sunt opus collectaneum, doctum hercle et laboriosum. Eiusdem igitur consentaneum est etiam hypomnemata historica fuisse generis. Etiam in hoc opere id maxime eum statuendum est egisse, ut quae diversi rerum scriptores memoriae tradiderant, quam plenissime colligeret, exciperet, excerpta componeret atque inter se coniungeret. Sed licet emergere ultra probabilitatem. Talem enim, qualem modo divinando assecuti sumus, re vera hypomnematorum historicorum fuisse indolem vel paucis, quae apud alios scriptores extant, fragmentis luculentissime confirmatur: vide fr. 9 (Mueller), ubi Timagenem totidem verbis exscripsit¹⁾, et fr. 13, ubi de eadem re et Asinii Pollionis et Hypsicratis profert testimonium ipsum²⁾. Elucet igitur hoc quoque doctum fuisse opus summa diligentia elaboratum, in quo non tam compositionis artem et orationis elegantiam sectabatur Strabo quam id, ut omnem undique materiam in unum cogeret.

Quid? Nonne ipso libri titulo hoc idem significatur? Inscriptum fuit hoc opus *ἱστορικὰ ὑπομνήματα*. Iam vero Ernestus Koepke, qui 'de hypomnematis Graecis' duas publici iuris fecit dissertationes, de universo hoc hypomnematorum genere dicit fere haec³⁾: 'Eorum auctores ea, quae legerunt, ad memoriae subsidium exscripserunt eamque ob causam consignaverunt, ut ex illis, quae de doctrina aliqua vel de rebus

1) Ex Ios. A. I. XIII 11, 3: *ὡς μαρτυρεῖ τοῦτο καὶ Στράβων ἐκ τοῦ Τιμαγένου ὀνόματος λέγων οὕτως κτλ.*

2) Ex Ios. A. I. XIV 8, 3: *μαρτυρεῖ δέ μου τῷ λόγῳ Στράβων ὁ Καππάδοξ λέγων ἐξ Ἀσινίου ὀνόματος οὕτως — καὶ ἐν ἑτέρῳ πάλιν ἐξ Ὑψικράτους ὀνόματος λέγει οὕτως κτλ.*

3) In partic. I progr. gymn. Werderian. Berolin. 1842 p. 9 sq.

historicis memoratu digna ex diversis scriptoribus collegerant, novum conderent libellum.' Itaque hac quoque ex parte nostra sententia praeclare confirmatur. Apparet autem, si haec vera sunt, etiam Strabonis geographica, quae ipse ὁμοειδῆ dicit esse hypomnematis historicis, nihil aliud esse quam ὑπομνήματα. Atque ipse Strabo hoc nomine ea appellavit XVII 1, 36 p. 809: εἴρηται δὲ περὶ τούτων διὰ πλειόνων ἐν τῷ πρώτῳ ὑπομνήματι τῆς γεωγραφίας. Etiam stili negligentia atque incuria, de qua supra monuimus, universo hypomnematorum generi est communis, ut recte exposuerunt Koepkius l. l. p. 11 et Usenerus in 'Epicureorum' praefatione p. XLII. Huic autem rei consequens est hypomnematorum auctores ea non edidisse, ut a populo delectationis ac voluptatis causa legerentur, sed sibi suisque maxime scripsisse, ut Usenerus l. l. commode monuit. Quid? quod hoc idem de suis operibus profitetur Strabo, quippe qui ea scripta esse dicat πρὸς τοὺς αὐτοὺς καὶ μάλιστα τοὺς ἐν ταῖς ὑπεροχαῖς? Electo igitur legentium circulo opera sua composuit, de quo infra p. 11 accuratiora docebo. Omnia autem haec vide quam bene inter se conveniant et se confirmant.

Quodsi Strabonis hypomnemata historica omni orationis ornatu atque cultu caruerunt, unum certissime inde licet concludere, quod haud parvi sane est momenti, nimirum hoc: Strabonem non ipsum composuisse orationes, quas viris illustribus attributas narrationi insereret, ut vividiores atque iucundiores eam redderet, qui mos apud veteres historicos latissime patet. Sed potuit fieri, ut iam in fontibus, quos excerpebat, tales orationes inveniret; quas fortasse breviter ac summatim enarravit obliqua, ut opinor, plerumque usus oratione. Longae autem et diligenter perpolitae orationes ab opere eius historico certe afuerunt. Sed satis de his disputavimus.

Iam alterius Strabonis loci ratio est habenda, ubi ipse operis historici inicit mentionem, XI 9, 3 p. 515: Εἰρηκότες δὲ πολλὰ περὶ τῶν Παρθικῶν νομίμων ἐν τῇ ἕκτῃ τῶν ἱστορικῶν ὑπομνημάτων βιβλίῳ, δευτέρῃ δὲ τῶν μετὰ Πολύβιον, παραλείψομεν ἐνταῦθα, μὴ ταυτολογεῖν δόξομεν,

τοσοῦτον εἰπόντες μόνον, ὅτι τῶν Παρθυαίων συνέδριόν φησιν εἶναι Ποσειδώνιος διπτόν κτλ.¹⁾ De Parthorum igitur institutis Strabo exposuerat in sexto hypomnematorum historicorum libro, qui erat secundus τῶν μετὰ Πολύβιον. Nam sic Strabonis verba sunt accipienda²⁾. Ergo universum quidem opus inscripserat ἱστορικὰ ὑπομνήματα, sed libros inde a quinto etiam separatim a reliquis numeravit inscriptos τὰ μετὰ Πολύβιον. Hos autem τῶν μετὰ Πολύβιον libros fuisse quadraginta tres discimus ex additamento in Suidae codice Parisino A ad γ. Πολύβιος in margine adscripto, omissio in cod. Vossian. V, in reliquis libris in ipsum contextum recepto, cui non est cur fidem abrogemus³⁾. Quod si verum est, hypomnemata historica continebant libros quadraginta septem.

Ex altero autem illo titulo cognoscitur Strabonem Polybii historias continuasse, id quod iam ante eum fecerat Posidonius, et ipse Stoicus, sed plane diversa ratione: nam Posidonius scripserat ἱστορίαν, Strabo ἱστορικὰ ὑπομνήματα. Iam quoniam Polybius usque ad Carthaginis excidium et ad Graeciae libertatis interitum, id est usque ad annum 146 a. Chr. n., historiam perduxerat, Strabonem inde ab hoc tempore in quinto hypomnematorum libro, qui erat primus τῶν μετὰ Πολύβιον, initium cepisse consentaneum est.

Sed iam oritur quaestio, quidnam in quattuor primis hypomnematorum libris Strabo tractaverit. Ac vix potest dubi-

1) Hoc quoque loco Strabonis materiae congerendae diligentia paene anxia elucet. Nam Posidonii de Parthorum conciliis testimonium, quod in hypomnematis videtur eum fugisse, hic religiose addit.

2) Ante Casaubonum vulgata erat sententia, quam nuperrime recoxit Ridgeway in 'The classical review' vol. II 1868 fasc. III., his verbis Strabonem indicare, duo diversa a se scripta esse opera historica: ἱστορικὰ ὑπομνήματα et τὰ μετὰ Πολύβιον. Neque vero ipsa verba hunc sensum admittunt. Nam si hoc volebat Strabo significare, dicendum ei erat ἐν τῇ ἑκτῇ τῶν ἱστορικῶν ὑπομνημάτων βιβλῷ καὶ ἐν τῇ δευτέρῃ τῶν μετὰ Πολύβιον. Verum primus vidit Casaubonus.

3) Ἰστέον ὅτι διαδέχεται τὴν Πολυβίου ἱστορίαν Ποσειδώνιος Ὀλυμποπολίτης σοφιστής· ἔγραψε δὲ καὶ Στράβων Ἀμασῆς τὰ μετὰ Πολύβιον ἐν βιβλίοις (λόγοις A) μγ'.

tari, quin Polybii exemplum imitatus hos libros ut *προπορασκευήν* sequentibus praemuniverit ¹⁾ eo consilio, ut rebus antea gestis breviter enarratis eae, quas accuratius atque fusius tractare ei propositum erat, res melius intellegerentur.

Sed quaeritur, num possit investigari, quam alte rerum memoriam Strabo in his libris repetiverit. Ac multi quidem viri docti ²⁾ loco geographicorum nisi ³⁾ putaverunt Strabonem in his quattuor libris Alexandri Magni rerum gestarum et temporum sequentium usque ad annum 146 a. Chr. n. historiam comprehendisse. Qua de re primus addubitavit Carolus Mueller (F H G III p. 490) peculiare de Alexandri rebus Strabonem opus composuisse suspicatus. Quam sententiam unice esse veram nuperrime demonstravit Maximilianus Luedecke ⁴⁾. E fragmentis enim, quae ex Strabonis geographicis collegit Millerus l. l., luculenter apparet multo diligentius atque uberius de Alexandri rebus gestis egisse Strabonem quam ut in praefationis uno vel duobus libris locum possint habuisse. Haec hypomnemata de Alexandri Magni rebus gestis, scripta a Strabone ante hypomnemata historica ⁵⁾, ipsa quoque nihil aliud fuisse nisi ingentem excerptorum congeriem fragmenta a Millero collecta evidenter docent ⁶⁾.

Quae cum extra omnem dubitationis aleam sint posita, iam facile est ad coniciendum, quid quattuor illi primi libri continuerint. Veri enim est simillimum Strabonem ab Alexandri Magni morte exorsum res inde ab hoc tempore usque ad annum 146 a. Chr. n. gestas breviter exposuisse. Ac singu-

1) Sic Polybius duos libros operi suo praemisit, cf. Polyb. I 3, 7 sqq.

2) Gerard. Ioann. Vossius: De historicis Graecis II c. 6. Groskurd ad Strab. geogr. I 1, 15 adn. 2. Anton. Miller 'Die Alexandergeschichte nach Strabo' part. I progr. Wirceburg. 1882 p. 1.

3) II 1, 9 p. 70: *Ἄπαντες μὲν τοίνυν οἱ περὶ τῆς Ἰνδικῆς γράψαντες ὡς ἐπὶ τὸ πολὺν ψευδολογοὶ γεγονάσι — — καὶ ἡμῖν γ' ὑπῆρξεν ἐπὶ πλεόν καταθεῖν ταῦτα ὑπομνηματιζομένοις τὰς Ἀλεξάνδρου πράξεις.*

4) 'De fontibus quibus usus Arrianus Anabasin composuit' in stud. Lips. vol. XI 1888 p. 14.

5) Cf. Luedecke l. l. p. 20 et 49.

6) Cf. Luedecke l. l. p. 15 et 36.

hanc quidem rebus Orientis et imprimis Asiae impendisse videtur operam duplici de causa: et quod hae res ei ut ex Asia oriundo maxime erant cordi, et quod tam difficiles et tam implicatae erant, ut posterior singularum civitatum historia vix recte posset intellegi, nisi quis earum initia ac progressionem inde ab Alexandri morte diligenter esset persecutus. In regnorum ab Alexandri Magni successoribus, quos diadochos Graeci vocant, conditorum historiam in his libris Strabo putandus est adumbrasse. Atque Appianum in Syriac. capp. 52—68, ubi Syriae inde ab Alexandri morte historiam breviter exponit, ex Strabonis hypomnematis hausisse veri simillimum est, ut demonstravit Luedekius l. l. p. 17 sqq. Qui cum plane ex mea sententia nec non me suadente haec explanaverit, nolo eadem hic repetere, sed ad eius dissertationem, si quis accuratiora vult edoceri, remitto.

Quinto deinde hypomnematorum libro Strabo aggressus est ad enarranda τὰ μετὰ Πολύβιον.

Iam oritur quaestio subdifficilis, ad quem usque terminum Strabo in his libris quadraginta tribus rerum historiam perduxerit. Sed priusquam in hanc rem inquiramus, iuvabit indagare si modo fieri potest, quonam tempore hypomnemata historica a Strabone sint composita atque in lucem emissa.

Hypomnemata historica scripta esse constat ante geographica. Geographicum autem opus conditum est a Strabone primis Tiberii principatus annis vel, ut accuratius dicam, anno 18 p. Chr. n. sqq.¹⁾ Iam cum inter grandia haec opera aliquantum temporis intercessisse necessario sit statuendum et cum iam ante annum 18, priusquam scribere inciperet, Strabonem complures annos in materia amplissima conquirenda pateat consumpsisse, multo ante annum 18 p. Chr. n. hypomnemata historica publicata esse elucet. Neque minus certum est hoc opus tam magnum et tam doctum non ab adolescente, sed a viro maturo annis et iudicii firmi esse confectum. Iam Strabonis vita paucis erit in memoriam revocanda. Natus

1) Cf. Benedict. Niese in Herm. vol. XIII p. 33 sqq.

erat Amasiae anno fere 63 a. Chr. n.¹⁾; deinde Nysae, ubi admodum adolescens Aristodemo magistro usus est, et in aliis Asiae oppidis eum commoratum esse scimus, neque tamen ultra Asiae fines processit ante annum 29 a. Chr. n. Quo ipso anno per mare Aegaeum Corinthum et inde Romam profectus est²⁾. Qua in urbe Strabo paulatim in virorum Romanorum et genere et eruditione insignium videtur venisse familiaritatem, et ita factum est, ut anno 27 vel 26 a. Chr. n.³⁾ L. Aelium Gallum, Aegypti praefectum, a quo in cohortem amicorum erat receptus, in provinciam sequeretur⁴⁾. Cui cum anno 24 a. Chr. n.⁵⁾ succederet Petronius, una cum Aelio Gallo hoc anno Strabonem Romam rediisse veri simile est, quam urbem usque ad mortem non videtur reliquisse⁶⁾.

Harum rerum, quae ad Strabonis vitam pertinent, memores paulo accuratius consideremus locum illum (I 1, 23 p. 13), ubi dicit, se geographica scripsisse eisdem hominibus, quibus historica hypomnemata: *πρὸς τοὺς αὐτοὺς καὶ μάλιστα τοὺς ἐν ταῖς ὑπεροχαῖς* i. e. 'qui in fastigio aliquo positi sunt.' Quinam autem hi sint, minime obscurum. Nam geographica Strabonem scripsisse civibus Romanis eisque nobilibus, qui in re publica administranda partes habebant, ex multis geographicorum locis elucet, ut recte monuit Niesius l. l. p. 45⁷⁾. In

1) Cf. B. Niese l. l. p. 37 sqq. et in mus. Rhen. vol. XXXVIII p. 567 sqq.

2) Cf. geogr. X 5, 3 p. 485. VIII 6, 19 p. 377. 21 p. 379. B. Niese in Herm. vol. XIII p. 42 sq.

3) De anno, quo Aelius Gallus in Aegypti praefectura successerit Cornelio Gallo, non satis constat. Anno certe 26 a. Chr. n. hic maiestatis postulatus manus sibi intulit: cf. Cass. Dio. LIII 23. Itaque aut hoc ipso aut fortasse iam antecedenti anno in eius locum missus est Aelius.

4) Cf. geogr. II 5, 12 p. 118. XVII 1, 29 p. 806. 46 p. 816.

5) Cf. Mommsen 'Res gest. div. Aug.' p. 106 sqq.

6) Cf. B. Niese l. l. p. 44.

7) Conferas velim praeter locos a Niesio laudatos I 1, 16 p. 9, ubi de geographiae utilitate exponit: *Τῆς γεωγραφίας τὸ πλέον ἐστὶ πρὸς τὰς χρεῖας τὰς πολιτικάς. Χώρα γὰρ τῶν πράξεων ἐστὶ γῆ καὶ θάλαττα, ἣν οἰκοῦμεν, μεγίστη δ' ἡ σύμπασα, ἣν περὶ ἰδίως καλοῦμεν οἰκουμένην, ὥστε τῶν μεγίστων πράξεων αὕτη ἂν εἴη χώρα, μέγιστοι δὲ τῶν στρατηλατῶν, ὅσοι δύνανται γῆς καὶ θαλάττης ἄρχειν, ἔθνη καὶ πόλεις*

eorundem igitur virorum usum etiam hypomnemata historica Strabo composuerat. Itaque non ante annum 24 a. Chr., quo ex itinere Aegyptiaco Romam revertit, ad illud opus accessisse putandus est. Nam inde ab hoc demum tempore tanto operi vacabat. Dubium igitur non est, quin inter annos 24 a. Chr. n. et 18 p. Chr. n. hypomnemata historica composuerit. Verum si reputamus Strabonem in ingenti materiae copia ex diversissimis fontibus conquirenda atque congerenda permultos haud dubie desudasse annos, et ipsam deinde operis, quod quadraginta septem libris constabat, conscriptionem rem fuisse longinqui temporis, haud, opinor, aberrabimus a vero, si Strabonem non prius totum opus statuimus absolvisse quam intra primum p. Chr. n. decennium.

Iam redeamus ad priorem illam quaestionem qua enucleandum est, ad quem usque terminum Strabo rerum historiam perduxerit. Atque fragmentorum, quae apud alios scriptores extant, ultimum pertinet ad annum 38 a. Chr. n.¹⁾ Sed quoniam causa extrinsecus allata non impeditus est Strabo, quominus opus perficeret, consentaneum est non quolibet anno finem eum fecisse scribendi, sed certa usum ratione insigne aliquod temporis vestigium ac rerum discrimen elegisse, quo apte subsisteret. Quod cum bene intellegerent Groskurdus²⁾ et Muellerus³⁾ usque ad pugnam Actiacam (31 a. Chr.) Strabonem narrationem deduxisse, quo anno Octavianus imperio potitus esset, arbitrati sunt. Quod si fecisset, parum prudenter egisse putandus esset. Quamquam enim post victoriam Actiacam extincto Antonio Octavianus solus imperator erat relictus, tamen si universae, qualem scripsit Strabo, historiae

συνάγοντες εἰς μίαν ἔξουσίαν καὶ διοίκησιν πολιτικῆν. Ἀῆλον οὖν, ὅτι ἡ γεωγραφικὴ πᾶσα ἐπὶ τὰς πράξεις ἀνάγεται τὰς ἡγεμονικὰς. — — Βέλτιον γὰρ ἂν διαχειροῦσιν ἕκαστα εἰδότες τὴν χώραν ὅπως τις καὶ πῶς κειμένη τυγχάνει καὶ τίνας διαφορὰς ἴσχυσα τὰς τ' ἐν τῷ περιέχοντι καὶ τὰς ἐν αὐτῇ. Quid? Nonne aperte designat Romanos, quorum imperium totum fere tum amplectebatur orbem terrarum?

1) Fr. 15 (Mueller.) ap. Ios. A. I. XV 1, 2.

2) L. I. vol. I p. 20 adn. 2.

3) F H G vol. III p. 490.

rationem spectamus, hac re neque finis veteris alicuius rei publicae Romanae aevi neque novi initium indicatur. Nam imperator quidem iam antea erat Octavianus, principatus autem nondum erat constitutus, res publica diuturnis bellis civilibus afflicta ac paene eversa nondum in ordinem erat redacta. Immo potius novum aevum incipit anno 27 a. Chr., qui Augusti principatus est natalicius¹⁾. Quo anno Octavianus re publica composita nomen Augusti accepit et, ut erat penes eum summa imperii, provincias plane nova ratione ordinavit, ita ut inter se et senatum eas distribueret. Inde ab hoc anno Augustorum annos esse numeratos tradit Censorinus²⁾; Cassius autem Dio (LIII 17) hoc anno ἀκριβῆ μοναρχίαν esse constitutam testatur. Atque ipsi Straboni id quam maxime laudi est tribuendum, quod omnium aetatis Augustae scriptorum, cum reliqui rerum specie decepti Octavianum hoc anno suam potestatem deposuisse et libertatem pristinam restituisse putarent, solus verum cognovit³⁾ in geogr. XVII 3, 25 p. 840, ubi haec dicit: ἐπειδὴ γὰρ ἡ πατρις ἐπέτριψεν ἀντῷ τὴν προστασίαν τῆς ἡγεμονίας καὶ πολέμου καὶ εἰρήνης κατέστη κύριος διὰ βίου, διχα διεῖλε πᾶσαν τὴν χώραν κτλ. Ut vero novo hoc rerum ordine ab Augusto instituto aptissime opus geographicum finit, ita etiam hypomnematorum historicorum hunc eum posuisse terminum persuasum habeo. — Libri igitur illi, quos inscripsit τὰ μετὰ Πολύβιον, annos 146—27 a. Chr. complectebantur.

Quid ex tanti huius operis ruina nobis relictum est? Quindecim omnino fragmenta apud varios scriptores servata Muellerus congressit. Quodsi nihil praeterea superesset, de singulis rebus accuratius cognoscendis omnino hercle esset desperandum. At reliquus est fons uberrimus, qui adhuc plane neglectus est, ipsius nimirum Strabonis geographica. Res enim historicae per totum hoc opus dispersae inveniuntur. In singulis terris, urbibus, oppidis, locis enumerandis Strabo occasione

1) Cf. Mommsen 'Römisches Staatsrecht' II 2^a p. 724.

2) De die nat. 21, 8.

3) Cf. Mommsen l. l. p. 724. adn. 1 et Res gest. div. Aug. p. 146.

oblata, quos casus singula diversis temporibus experta sint oppida, quae res memoria dignae ibi gestae sint, pugnas, urbium obsessiones, multaque alia, quae ad historiam pertinent, quasi in transitu breviter commemorat. Quae res quamquam paucis tantum verbis saepenumero a Strabone perstringuntur, tamen haud raro tam singulares sunt, tantaque ex eis enitet doctrina, ut non possit dubitari, quin ex hypomnematis historicis in geographica Strabo eas transtulerit ita quidem, ut quae ibi accuratius atque copiosius exposuerat, hic summatim perscriberet. Qua re quid simplicius, quid magis consentaneum? praesertim cum in hypomnemata omnia undique congesserit velut in thesaurum, ex quo quodcumque in rem esse videbatur commode poterat depromere.

Quae quamquam tam manifesta sunt, ut vix opus sit singulis argumentis, tamen vel haec suppeditant. Nam cum quindecim hypomnematorum apud alios auctores inveniuntur fragmenta, peropportune accidit, quod bis fragmentum ex ipsis hypomnematis desumptum cum Strabonis testimonio geographicis inserto licet conferre. Atque utroque loco egregie videmus ea inter se convenire: conferas fragmentorum, quae infra collegi, fr. 65 a et b (Sullam Aedepsi, Euboeae insulae in oppido, thermis usum esse) et fr. 124 a et b (Hierosolyma a Pompeio expugnata esse *τῆ τῆς νηστείας ἡμέρα*, quae res nusquam alias narratur).

Praeterea luculentissime hoc demonstratur eis, quae in Galliae atque Britanniae descriptione Strabo passim de Caesaris bellis Gallicis breviter adnotat. Quae quin maximam partem ex Caesaris de bello Gallico commentariis hausta sint, nemo potest dubitare¹⁾; sed insunt etiam res, quas apud Caesarem frustra quaesiveris. Itaque rectissime suspicatus est A. Vogel²⁾ Strabonem in hac geographicorum parte conscribenda non ipsum Caesarem inspexisse, sed ex hypomnematis historicis haec petivisse, ubi Caesare praecipuo, neque tamen unico usus erat fonte.

1) De qua re vide quae infra disputavi.

2) In *Philolog.* vol. XLI p. 519 sqq.

Nunc video etiam Guilelmum Fabricium in dissertatione, quam inscripsit 'Theophanes von Mytilene und Q. Dellius als Quellen der Geographie des Strabon' (Argentorat. 1888), recte cognovisse multa eorum, quae in geographicis de bellis Mithridaticis et de Antonii bello Parthico hic illic exponit, ex hypomnematis historicis deprompsisse Strabonem.

Quid? Nonne etiam hypomnematis de Alexandri Magni rebus gestis largissime usus est Strabo in geographicis scribendis, quod qui non videat plane caecus sit?

Eodem igitur iure, quo Millerus his usus est ad hypomnematorum de Alexandro detrimentum aliqua certe ex parte resarciendum, nos quoque, quae Strabo in geographicis de annorum 146—27 a. Chr. historia passim expromit, ad hypomnematorum historicorum memoriam, quantum eius fieri potest, redintegrandam atque restituendam utemur. Itaque operae pretium duxi haec fragmina, quae per totum opus geographicum dispersa inveniuntur, colligere atque in certum ordinem redigere. Qua in re quam secutus sim rationem, breviter mihi erit praemonendum.

Recepi eas res solas, quae pertinent ad annorum inde ab a. 146 a. Chr. sequentium historiam, ad τὰ μετὰ Πολύβιον; quae de priorum temporum historia hic illic profert Strabo, omisi causas commotus hisce. Quae Strabo in quattuor primis hypomnematorum libris tractasset, non plane constare supra vidimus, et quamquam hoc licet suspicari, tamen quem in singulis rebus enarrandis adhibuerit modum, omnino nescimus. Quas vero in geographicis illorum temporum res commemorat, pleraeque non tales sunt, ut ex hypomnematis historicis translatae esse necessario sint statuendae. Nam partim sunt res notissimae, partim urbium κτίσεις, quas etiam in geographicis fontibus eum invenisse veri simile est, permulta autem ex ipso Polybio hausit, quem eiusmodi rerum testem profert VII 7, 3 p. 332. VIII 6, 23 p. 381. Verum etiam ubi non diserte eum laudat, saepe Polybio fonte usus est, velut de Carthaginis urbis situ eiusque excidio (XVII 3, 14 sq. p. 832 sq.)¹⁾. Sed cum

1) Cf. A. Vogel in Philolog. vol. XLIII p. 413.

Polybius inter eos fuerit auctores, quos ad geographica componenda adhibuit Strabo, ex eo ipso, non ex hypomnematis haec eum desumpsisse consentaneum est.

Plane alia ratio eorum est locorum, ubi populi alicuius historiam inde a priscis temporibus usque ad suam aetatem ordine, sed strictim narrat. Eiusmodi conspectum veri simile est Strabonem proposuisse eo hypomnematorum historicorum loco, ubi in historia temporum illorum, quae tractare animum induxerat, primum populi illius facienda erat mentio. Itaque haec non omisi suo loco inserere.

Hypomnematorum historicorum terminum fuisse annum 27 a. Chr. supra studui probare. Itaque si in geographicis Strabo etiam rerum, quae posterioribus annis gestae sunt, saepius facit mentionem, haec certe non ex opere historico petivit, sed de suo adiecit, ut quodammodo suppleret hypomnemata et ad recentissima usque tempora produceret. Et iuvat hercle animadvertere, quantum intersit inter haec et illa, quae ad annos 146—27 a. Chr. pertinent. Cum enim haec, quae iam in hypomnematis historicis accurate enarraverat, breviter et carptim semper fere commemoret, illa haud raro plenius atque uberius explicat, quippe de quibus antea nondum fecerit verba¹⁾.

Fragments autem quaecumque pertinent ad annos 146—27 a. Chr. quam plenissime collegi, quamquam me non fugit nonnulla Strabonem etiam aliunde potuisse desumere. Sic cum brevissime dicit, oppidum aliquod civium Romanorum coloniam accepisse, hoc fortasse in fonte geographico invenit. Sic etiam fr. 253a, ubi Athenodori, Augusti magistri et amici, vitam satis accurate enarrat, non eam prae se ferre speciem concedo, ut ex hypomnematis historicis videatur petitum. Certe quae de Athenodoro profert, ex hoc ipso comperit, cuius familiaritate utebatur. Sed quoniam haec cum rebus politicis arte coniuncta sunt, non putavi praetereunda.

Etiam maiore iure inter fragmenta mihi videor recepisse

1) Cf. XVI 4, 22—24 p. 780 sqq. XVII 1, 54 p. 820 sq. (de Aelii Galli et Petronii expeditionibus); VII 1, 4 p. 291 sq. XVI 1, 28 p. 748 sq. etc.

nonnullas res historicas in geographica a Strabone insertas, quas Guilelmus Fabricius in dissertatione supra laudata ex sua ipsius memoria ac recordatione a Strabone conscriptas esse putat. Nam etiam cum opus historicum conderet et tum quidem multo recentior Straboni suppetebat illarum rerum memoria, quam haud dubie in priore quoque opere conscribendo in usum suum convertit.

Non potest dubitari, quin Strabo in hypomnematis etiam res geographicas accurate tractaverit et singulorum populorum mores atque instituta descriperit. Nam in sexto hypomnematorum historicorum libro *περὶ τῶν Παρθικῶν νομίμων* multa se dixisse ipse affirmat in geogr. XI 9, 3 p. 515 (v. supra p. 7 sq.)¹). Etiam huiusmodi res Strabonem inde nonnumquam in geographica transtulisse vel eosdem certe saepenumero atque in hypomnematis adiisse fontes non est dissimile veri. Verum haec cum in geographicis haud dubie multo fusius exposuisset quam in hypomnematis, erant omittenda²). Itaque res geographicas non recepi nisi eas, quas in hypomnematis quoque historicis habuisse locum inde apparet, quod Appianus et Plutarchus, quos certis quibusdam locis ex Strabonis hypomnematis hausisse infra docebo, accuratissime cum Strabonis verbis consentiunt.

Iam de ordine, in quem fragmenta redegi, pauca dicam. Atque valde dolendum est, quod quomodo inter illos quadra-

1) Ceterum moneo, ne quis hoc loco abusus nihil omnino ex hypomnematis historicis in geographica transtulisse Strabonem contendat, quippe qui dicat se Parthorum instituta, quae iam in hypomnematis historicis tractarit, hic praeteriturum esse, *μὴ ταυτολογεῖν δόξωμεν*. Nam hoc minime est *ταυτολογεῖν*, si Strabo singulas res, quas illic fuse enarraverat, hic data occasione paucis verbis commemorat.

2) Sic quae Guilelmus Fabricius l. l. ex Theophanis Mytilenaei opere, quo bellum a Pompeio cum Mithridate gestum tractaverat, hausta esse a Strabone studuit demonstrare, ne haec quidem omnia erant recipienda, propterea quod Theophanis historiam in geographicis conscribendis denuo adhibuit Strabo et, quae de rebus geographicis ille docuerat, copiosius certe hic excerpserat quam illic, ut recte ipse Fabricius exposuit l. l. p. 235. Omnino autem illum v. d. Theophani multo plura attribuisse quam, quae res vera Strabo ei debeat, infra demonstrabo.

ginta tres τῶν μετὰ Πολύβιον libros Strabo materiam distribuerit prorsus ignoramus. Nusquam enim libri numerus indicatur nisi uno illo geographicorum loco (XI 9, 3 p. 515). Itaque cum omni veri atque genuini ordinis restituendi subsidio simus destituti, optimum factu esse putavi in fragmentis digerendis temporis ordinem servare ita tamen, ut, quae aliqua ratione inter se essent coniuncta, quantum fieri posset componerem neglecta interdum etiam temporum ratione; ubi tempus non accurate potest definiri, loco, qui mihi videbatur esse maxime idoneus, haec fragmenta inserui. Quae vero ad eandem rem spectant fragmenta vel quorum aliud alio suppletur, uno numero comprehendi et distinxi appositis litteris a b c etc. Pauca illa quae apud alios scriptores servata sunt fragmenta a Muelero collecta suo loco inserui asterisco notata.

In Strabonis librorum varietate lectionis adnotanda Kraemerum secutus his usus sum codicum siglis: **A** = Parisiensis n. 1397; **B** = Mediceus plut. 28, 5; **C** = Parisiensis n. 1393; **D** = Venetus n. 640; **E** = Vaticanus n. 482 (Epitome Vat.); **F** = Vaticanus n. 1329; **g** = Vaticanus n. 174; **h** = Mosquensis; **i** = Escorialensis; **k** = Mediceus plut. 28, 40; **l** = Venetus n. 377; **m** = Venetus n. 378; **n** = Etonensis; **o** = Parisiensis n. 1394; **p** = Vaticanus n. 173; **q** = Parisiensis n. 1395; **r** = Parisiensis n. 1398; **s** = Parisiensis n. 1408; **t** = Parisiensis n. 1396; **u** = Ambrosianus M 53; **v** = Ambrosianus G 93; **w** = Venetus n. 379; **x** = Mediceus plut. 28, 19; **y** = Urbinas n. 81; **z** = Mediceus plut. 28, 15; **Epit.** = Epitome Palatina n. 398; **Pleth.** = Epitome Gemisti Plethonis.

Verum hoc moneo consulto a me esse omissas lectionis discrepantias, quaecumque levioris sunt momenti, velut sollemnia librariorum menda, quae in paucis tantum codicibusprehenduntur reliquis libris in vera lectione conspirantibus.

Uncis quadratis [] inclusi verba eicienda; uncis his < > circumdedi verba suppleta, quae male ommissa sunt in libris manuscriptis.

.: hoc signo indicavi lacunam.

— — —: hoc signo usus sum, si quae omisi verba ad rem minus pertinentia.

Restat, ut quas in testimoniis afferendis secutus sum editiones enumerem:

Appiani hist. Rom. ed. Ludovic. Mendelssohn; Plutarchi vitae iterum recogn. Carol. Sintenis; Cassii Dionis hist. Rom. ed. Ludovic. Dindorf; Diodori bibl. hist. ex recens. et cum annotat. Lud. Dindorfii Lips. 1867/68; Iosephi opera recogn. Immanuel Bekker; Eusebii chronica ed. Alfred. Schoene; Sallusti quae supers. rec. Rudolf. Dietsch; Caesaris comment. cum suppl. ed. Carol. Nipperdey, edit. tert. stereotyp.; T. Livi perioch. Iulii Obsequentis prodig. lib. rec. Otto Iahn; Orosii hist. rec. Carol. Zangemeister; Eutropii breviar. rec. Francisc. Ruehl; Flori epit. ed. Carol. Halm; Vellei hist. Rom. ed. Carol. Halm; Iustini epit. rec. Francisc. Ruehl; Plinii nat. hist. recogn. Ludovic. Ianus.

HYPOMNEMATORUM HISTORICORUM RELIQUIAE

* 1

Iosephus c. Apion. II 7 (Mueller FHG III p. 491 fr. 1)
'In hoc enim sacrario (sc. in templo Hierosolymitano) Apion
praesumpsit edicere asini caput collocasse Iudaeos et id colere
ac dignum facere tanta religione; et hoc affirmat fuisse depa-
5 latum, dum Antiochus Epiphanes et exspoliasset templum (a.
168/7 a. Chr. n.) et illud caput invenisset ex auro compositum
multis pecuniis dignum. — — Quia vero Antiochus neque
iustam fecit templi depraedationem, sed egestate pecuniarum
ad hoc accessit, cum non esset hostis, et socios insuper nos
10 suos et amicos aggressus est, nec aliquid dignum derisione
illic invenit: multi et digni conscriptores super hoc quoque
testantur Polybius Megalopolitanus, Strabo Cappadox, Ni-
colaus Damascenus, Timagenes et Castor chronographus
et Apollodorus: qui omnes dicunt pecuniis indigentem An-
15 tiochum transgressum foedera Iudaeorum et spoliasse templum
auro argentoque plenum.'

Cf. Ioseph. A. I. XII 5, 4. B. I. I 1, 1. 1. Macc. 1, 21 sqq. Dis-
crepat Diodor. XXXIV 1, 3 (qui sequitur Posidonium: cf. Mueller FHG
III p. 256 fr. 14) 'Αντίοχος γὰρ ὁ προσαγορευθεὶς Ἐπιφανῆς καταπολε-
μήσας τοὺς Ἰουδαίους εἰσήλθεν εἰς τοῦ ἄδουτου τοῦ θεοῦ σηκόν, οἱ νό-
μιμον εἰσιέναι μόνον τὸν ἱερέα· εὐρών δὲ ἐν αὐτῷ λίθινον ἄγαλμα ἀν-
δρὸς βαθυπώγωνος καθήμενον ἐπ' ὄνον μετὰ χειρας ἔχον βιβλίον, τοῦτο
μὲν ὑπέλαβε Μωυσέως εἶναι κτλ.

2

Strab. geogr. XVII 3, 13 p. 832 'Ἡ δὲ Ἰτύκη δευτέρα μετὰ
Καρχηδόνα τῷ μεγέθει καὶ τῷ ἀξιώματι καταλυθείσης δὲ

Cf. Appian. Pun. 135 *Λέκα δὲ σφῶν ἀντῶν ἡ βουλή τοὺς ἀρίστους
ἔπεμπε διαθησομένους Λιβύην μετὰ Σκιπίωνος ἐς τὸ Ῥωμαίων συμφέρον.*

Καρχηδόνος (a. 146) ἐκείνη ἦν ὡς ἂν μητροπόλις τοῖς Ῥωμαίοις καὶ ὀρηγήριον πρὸς τὰς ἐν Αἰβύβῃ πράξεις.

— — καὶ ὅσαι (sc. πόλεις) Ῥωμαίοις ἐβεβοηθήκεσαν χώρον ἔδωκαν ἐκάστη τῆς δορικτήτων, καὶ πρῶτον μάλιστα Ἰτυκαίους τὴν μέχρι Καρχηδόνος αὐτῆς καὶ Ἰππῶνος ἐπὶ θάτερα.

3

Str. VIII 6, 23 p. 381 Σχεδὸν δέ τι καὶ τῶν ἄλλων ἀναθημάτων τῶν ἐν Ῥώμῃ τὰ πλεῖστα καὶ ἄριστα ἐντεῦθεν (sc. ex urbe Corintho a Mummiō deleta a. 146) ἀφίχθαι· τινὰ δὲ καὶ αἱ κύκλῳ τῆς Ῥώμης πόλεις ἔσχον. Μεγαλόφρων γὰρ ὢν μᾶλλον ἢ φιλότεχνος ὁ Μόμμιος, ὡς φασί, μετεδίδου ἑραδίως 5 τοῖς δεηθείσι. Λεύκολλος δὲ κατασκευάσας τὸ τῆς Εὐτυχίας ἱερὸν καὶ στοάν τινα χρῆσιν ἤτήσατο ὢν εἶχεν ἀνδριάντων ὁ Μόμμιος, ὡς κοσμήσων τὸ ἱερὸν μέχρι ἀναδείξεως, εἴτ' ἀποδώσων· οὐκ ἀπέδωκε δέ, ἀλλ' ἀνέθηκε κελεύσας αἰρεῖν εἰ βούλεται· πρόφως δ' ἤγεγεν ἐκείνος οὐ φροντίσας οὐδέν, ὥστ' 10 ἠὲδοκίμει τοῦ ἀναθέντος μᾶλλον.

3 ἀφίχται Coraes

Cf. Cass. Dio. fr. 76, 2 Ἐς τοσοῦτον γὰρ ἐπεικειάς φῦσει προήκων ἦν (sc. ὁ Μόμμιος) ὥστε καὶ τῷ Λουκούλλῳ χρῆσαι τε ἀγάλματα πρὸς τὴν τοῦ Τυχαίου, δ' ἐκ τοῦ Ἰβηρικοῦ πολέμου κατασκευάσει, καθιέρωσιν, καὶ μὴ βουληθέντος αὐτὰ ὡς καὶ ἱερὰ ἐκ τῆς ἀναθέσεως γεγονότα ἀποδοῦναι μηδεμίαν ὀργὴν ποιήσασθαι, ἀλλ' ἐπὶ τῷ ἐκείνου ὀνόματι τὰ ἐαυτοῦ λάφυρα περιδεῖν ἀνακείμενα. Cicero Verr. IV 2, 4.

4

Str. XI 9, 2 sq. p. 515 Νεωτερισθέντων δὲ τῶν ἔξω τοῦ Ταύρου διὰ τὸ πρὸς ἄλλοις εἶναι τοὺς τῆς Συρίας καὶ τῆς Μηδίας βασιλέας τοὺς ἔχοντας καὶ ταῦτα, πρῶτον μὲν τὴν

2 πρὸς ἀλλήλους loz, πρὸς ἀλλήλους codd. rell.: corr. Tyrwhitt.

Cf. Cass. Dio. XL 14 Ἐπεὶ δὲ ἢ τε τῶν Περσῶν ἀρχὴ κατεχύθη καὶ τὰ τῶν Μακεδόνων ἤκμασεν οἱ τε τοῦ Ἀλεξάνδρου διάδοχοι στασιάζοντες ἄλλοι ἄλλα ἀπετέμοντο καὶ βασιλείας ἰδίας κατασκευάσαντο.

Βακτριανὴν ἀπέστησαν οἱ πεπιστευμένοι καὶ τὴν ἐγγὺς αὐτῆς
 5 πᾶσαν οἱ περὶ Εὐφράτημον. Ἐπειτ' Ἀρσάκης ἀνὴρ Σκύθης
 τῶν Λαῶν τινὰς ἔχων, τοὺς Πάρνους καλουμένους νομάδας
 παροικοῦντας τὸν Ὠχρον, ἐπῆλθεν ἐπὶ τὴν Παρθυαίαν καὶ
 ἐκράτησεν αὐτῆς (c. a. 250). Κατ' ἀρχὰς μὲν οὖν ἀσθενὴς ἦν
 10 καὶ οἱ διαδεξάμενοι ἐκείνον, ἔπειθ' οὕτως ἴσχυσαν ἀφαιρού-
 μενοι τὴν πλησίον αἰεὶ διὰ τὰς ἐν τοῖς πολέμοις κατορθώσεις,
 ὥστε τελευτώντες ἀπάσης τῆς ἐντὸς Εὐφράτου κύριοι κατέ-
 στησαν. Ἀφείλοντο δὲ καὶ τῆς Βακτριανῆς μέρος βιασάμενοι
 τοὺς Σκύθας καὶ ἔτι πρότερον τοὺς περὶ Εὐκρατίδαν (regn. c.
 15 a. 175—155), καὶ νῦν ἐπάρχουσι τσαούτης γῆς καὶ τσοσούτων
 ἔθνων, ὥστε ἀντίπαλοι τοῖς Ῥωμαίοις τρόπον τινὰ γέγονασι
 κατὰ μέγεθος τῆς ἀρχῆς. Ἄτιος δ' ὁ βίος αὐτῶν καὶ τὰ
 ἔθνη τὰ ἔχοντα πολὺ μὲν τὸ βάρβαρον καὶ τὸ Σκυθικόν, πλέον

6 δατίων codd.: corr. Kylander

ἔς τε τὸ μέσον τότε πρῶτον ὑπ' Ἀρσάκου τινὸς ἀφίκοντο, ὅθενπερ
 καὶ οἱ ἔπειτα βασιλεύσαντες αὐτῶν Ἀρσακίδαὶ ἐπωνομάσθησαν, καὶ εὐ-
 τυχήσαντες τὴν τε πλησιόχωρον ἐκτήσαντο πᾶσαν καὶ τὴν Μεσοποτα-
 μίαν σατραπείαις κατέσχον, τελευτώντες δὲ ἐπὶ τοσοῦτο καὶ τῆς δόξης
 καὶ τῆς δυνάμεως ἐχώρησαν, ὥστε καὶ τοῖς Ῥωμαίοις τότε τε ἀντιπολε-
 μῆσαι καὶ δεῦρο αἰεὶ ἀντίπαλοι νομῆζεσθαι. Appian. Syr. 65 Καὶ Παρ-
 θυαῖοι τῆς ἀποστάσεως τότε (sc. ἐπὶ Ἀντιόχου τοῦ Θεοῦ) ἤρξαν ὡς τε-
 ταραγμένης τῆς τῶν Σελευκιδῶν ἀρχῆς. Justin. XLI 4 sq. *Diductis*
Macedonibus in bellum civile cum ceteris superioris Asiae populis Eume-
nem secuti sunt (sc. Parthi), *quo victo ad Antigonum transiere. Post*
hunc a Nicatore Seleuco ac mox ab Antiocho et successoribus eius pos-
sessi, a cuius pronepote Seleuco primum defecere primo Punico bello,
L. Manlio Vulstone M. Atilio Regulo consulibus. Huius defectionis in-
punitatem illis duorum fratrum regum, Seleuci et Antiochi, discordia
dedit, qui dum invicem eripere sibi regnum volunt, persequi defectores
omiserunt. Eodem tempore etiam Diodotus, mille urbium Bactrianarum
praefectus, defecit regemque se appellari iussit, quod exemplum secuti
totius Orientis populi a Macedonibus defecere. Erat eo tempore Arsaces,
vir sicut incertae originis, ita virtutis expertae. Hic solitus latrociniiis et
rapto vivere accepta opinione Seleucum a Gallis in Asia victum, solutus
regis metu, cum praedonum manu Parthos ingressus praefectum eorum
Andragoran oppressit sublatoque eo imperium gentis invasit. Non magno

μέντοι τὸ χρήσιμον πρὸς ἡγεμονίαν καὶ τὴν ἐν τοῖς πολέμοις
κατόρθωσιν. (3) Φασὶ δὲ τοὺς Πάρους Δάας μετανάστας εἶναι 20
ἐκ τῶν ὑπὲρ τῆς Μαιώτιδος Δαῶν, οὓς Ξανθίου ἢ Παρίου
καλοῦσιν· οὐδὲ πᾶν δ' ὠμολόγηται Δάας εἶναι τινὰς τῶν ὑπὲρ
τῆς Μαιώτιδος Σκυθῶν· ἀπὸ τούτων δ' οὖν ἔλκειν φασὶ τὸ
γένος τὸν Ἀρσάκην, οἱ δὲ Βακτριανὸν λέγουσιν αὐτόν, φεύ-
γοντα δὲ τὴν αὐξήσιν τῶν περὶ Διόδωτον ἀποστήσαι τὴν Παρ- 25
θυσίαν.

21 ξανθίου Crz, Ξανθίου Xyl. | παρίου codd.

*deinde post tempore Hyrcanorum quoque regnum occupavit, atque ita
duarum civitatum imperio praeditus grandem exercitum parat metu cum
Seleuci tum et Diodoti, Bactrianorum regis. Sed cito morte Diodoti metu
liberatus cum filio eius, et ipso Diodoto, foedus ac pacem fecit, nec nullo
post cum Seleuco rege ad defectores persequendos veniente congressus
victor fuit; quem diem Parthi exinde sollemnem velut initium libertatis
observant e. q. s. — Cf. Arrian. Parthica in Phot. bibl. cod. 58. Hero-
dian. VI 2, 7. Zosim. I 18. Euseb. chron. can. ad a. Abr. 1766
p. 120 sq. (Schoene). Ampel. 31. — In temporibus erraverunt Tacit.
hist. V 8. Amm. Marcell. XXIII 6, 2 sqq.*

COMM. Haec de regni Parthici origine veri simile est narraſſe
Strabonem, ubi primum Parthorum ei facienda erat mentio, in sexto hypo-
mnematorum historicorum libro, qui erat alter τῶν μετα Πολύβιον, quo
loco etiam de Parthorum institutis exposuit: cf. fr. 7. — De temporum
ratione conferas Alfredi de Gutschmid librum 'Geschichte Irans und seiner
Nachbarländer' ed. Noeldeke (Tubing. 1888) p. 29 sqq. — Quod Strabo
dicit regnum Bactrianum condidisse τοὺς περὶ Εὐθύδημον, haud dubie
memoria lapsus est, ut recte monuit Gutschmidius l. l. p. 29 adn. 1.
Nam is, qui Bactriam a Syriae regum imperio liberavit, fuit Diodotus: cf.
Iustin. l. l.

5

a. Str. XI 11, 1 sq. p. 516 sq. Τῆς δὲ Βακτρίας μέρη μὲν
τινα τῇ Ἀριᾷ παραβέβληται πρὸς ἄρκιον, τὰ πολλὰ δ' ὑπέρ-
κειται πρὸς ἕω· πολλὴ δ' ἐστὶ καὶ ἀάμφορος πλὴν ἑλαίου.
Τροσοῦτον δὲ ἴσχυσαν οἱ ἀποστήσαντες Ἕλληνες αὐτὴν διὰ τὴν
ἀρετὴν τῆς χώρας, ὥστε τῆς τε Ἀριανῆς ἐπεκράτουσιν καὶ τῶν 5

Ἰνδῶν, ὡς φησιν Ἀπολλόδωρος ὁ Ἀρταμιτηνός, καὶ πλείω ἔθνη κατεστρέψαντο ἢ Ἀλέξανδρος, καὶ μάλιστα Μένανδρος (regn. c. a. 125—95) — εἴ γε καὶ τὸν Ἰπτανιν διέβη πρὸς ἔω καὶ μέχρι Ἰσάμου προῆλθε — τὰ μὲν [γὰρ] αὐτός, 10 τὰ δὲ Δημήτριος (e regno eiectus c. a. 159) ὁ Εὐθυδήμου υἱός, τοῦ Βακτρῶν βασιλέως· οὐ μόνον δὲ τὴν Παταληνὴν κατέσχον, ἀλλὰ καὶ τῆς ἄλλης παραλίας τὴν τε Σαραόστου καλουμένην καὶ τὴν Σιγέρδιδος βασιλείαν. Καθ' ὅλου δὲ φησιν ἐκεῖνος τῆς συμπάσης Ἀριανῆς πρόσχημα εἶναι τὴν Βακτρια- 15 νήν· καὶ δὴ καὶ μέχρι Σηρῶν καὶ Φρυγῶν ἐξέτεινον τὴν ἀρχήν. (2) Πόλεις δ' εἶχον τὰ τε Βάκτρα, ἢ περ καὶ Ζαριάσπαν καλοῦσιν, ἣν διαρρεῖ ὁμώνυμος ποταμὸς εἰσβάλλον εἰς τὸν Ὄξον, καὶ Ἀδραψα καὶ ἄλλας πλείους· τούτων δ' ἦν καὶ ἡ Εὐκρατιδεῖα τοῦ ἄρξαντος ἐπώνυμος. Οἱ δὲ κατασχόντες αὐτὴν Ἑλλη- 20 νες καὶ εἰς σατραπείας διηρέκασιν, ὧν τὴν τε Ἀσπιώνου καὶ τὴν Τουριοῦαν ἀφῆρηντο Εὐκρατιδῆν (c. a. 175—155) οἱ Παρθυσῆται. Ἔσχον δὲ καὶ τὴν Σογδιανὴν ὑπερκειμένην πρὸς ἔω τῆς Βακτριανῆς.

b. Str. XV 1, 3 p. 685 sq. Ἀπολλόδωρος γοῦν ὁ τὰ 25 Παρθικὰ ποιήσας μεμνημένος καὶ τῶν τὴν Βακτριανὴν ἀποσησάντων Ἑλλήνων παρὰ τῶν Συριακῶν βασιλέων τῶν ἀπὸ Σελεύκου τοῦ Νικάτορος, φησὶ μὲν αὐτοὺς αἰξηθέντας

6 ἀτραμτινὸς οὐ, Ἀρταμιτηνός Coraes, sed cf. Steph. Byz. s. v. || 9 Ἰσάμου] Ἰμάου Cas., Ἰομάνου Mannert Geogr. V 295, Σοίρον Cunningham; eundem intellegi Indiae fluvium, quem Σάμβον appellat Arrian. Ind. 4, 4, put. Gutschmid 'Gesch. Irans' p. 104 adn. 4 || 11 παταληνὴν CDhZ, παταληνὴν codd. rel.: sed infra semper Παταληνὴν exhib. codd. opt. || 15 φανῶν codd.: corr. Tzschucke || 17 ἐκβάλλον codd., ἐμβάλλον cdd.: corr. Mein. || 18 δάρανα codd.: corr. Mein. ex XV p. 725 | εὐκρατιδεῖα codd.: corr. Mein. || 21 Τουριοῦαν] Ταπουρίαν Du Theil., Ταπουρίαν Mein., Τουριοῦανου vel Τουριανου susp. Mueller, ut sit satrapae nomen.

7 sq. cf. Trog. Pomp. prolog. 41.

10 cf. Polyb. XI 34.

10 sqq. cf. Iustin. XLI 6, 1 sqq. *Eodem ferme tempore, sicut in Parthis Mithridates, ita in Bactris Eucratides, magni uterque viri, regna ineunt. Sed Parthorum fortuna felicior ad summum hoc duce imperii fastigium eos perduxit. Bactriani autem per varia bella iactati non regnum tantum, verum etiam libertatem amiserunt, siquidem Sogdianorum et Arachotorum et Drangarum et Arcorum Indorumque bellis fatigati ad*

ἐπιθέσθαι καὶ τῇ Ἰνδικῇ· οὐδὲν δὲ προσανακαλύπτει † τῶν πρότερον ἐγνωσμένων, ἀλλὰ καὶ ἐναντιολογεῖ, πλεῖω τῆς Ἰνδικῆς ἐκείνους ἢ Μακεδόνας καταστρέψασθαι λέγων· Εὐκρατίδαν γοῦν πόλεις χιλίας ὑφ' ἑαυτῷ ἔχειν.

28 Locus corruptus, Kramer recte monet expectari dativum τοῖς περὶ ἐγνωσμένοις.

postremum ab invalidioribus Parthis velut exsangues oppressi sunt. Multa tamen Eucratides bella magna virtute gessit, quibus adtritum cum obsidionem Demetrii, regis Indorum, pateretur, cum CCC militibus LX milia hostium adsidiis eruptionibus vicit. Quinto itaque mense liberatus Indiam in potestatem redegit.

COMM. De omnibus his rebus conferas Gutschmidii librum 'Geschichte Irans' p. 44 sqq. et p. 104, quem etiam in temporibus indicandis secutus sum.

6

a. Str. I 2, 1 p. 14 Οἱ δὲ Παρθυαῖοι τὰ περὶ τὴν Ὑγκανίαν καὶ τὴν Βακτριανὴν καὶ τοὺς ὑπὲρ τούτων Σκύθας γνωριμωτέρους ἡμῖν ἐποίησαν, ἥττον γνωριζομένους ὑπὸ τῶν πρότερον.

b. Str. II 5, 12 p. 118 Ἀπήγγελται δ' ἡμῖν καὶ ὑπὸ τῶν τὰ Παρθικὰ συγγραψάντων τῶν περὶ Ἀπολλόδωρον τὸν Ἀρτεμιτηνόν, ἃ πολλῶν ἐκείνοι μᾶλλον ἀφώρισαν, τὰ περὶ τὴν Ὑγκανίαν καὶ τὴν Βακτριανήν.

3/4 πρότερον sup. ων A

7 ἀρτεμιτην codd.: corr. Kram. | Post πολλῶν add. ἄλλων Cor. Malim cum Cas. pro πολλῶν ser. τῶν ἄλλων.

7

Str. XI 9, 3 p. 515 (= fr. 2 Mueller) Εἰρηκότες δὲ πολλὰ περὶ τῶν Παρθικῶν νομίμων ἐν τῇ ἕκτῃ τῶν ἱστορικῶν ὑπομνημάτων βιβλῳ, δευτέρω δὲ τῶν μετὰ Πολύβιον, παραλείψομεν ἐνταῦθα, μὴ ταυτολογεῖν δόξωμεν, τοσοῦτον εἰπόντες μόνον, ὅτι τῶν Παρθυαίων συνέδριόν φησιν εἶναι Ποσειδώνιος διττόν, τὸ μὲν συγγενῶν, τὸ δὲ σοφῶν καὶ μάγων, ἐξ ὧν ἀμφοῖν τοὺς βασιλεῖς καθίστασθαι.

6 εὐγενῶν Cor., sed cf. Kramer || 7 καθίστασθαι E Cor., καθίστησιν codd. rell., καθιστάσιν Cas.

8

Str. XVI 1, 16 p. 743 Πλησίον (sc. τῆς Σελευκείας) δ' ἐστὶ κώμη Κτησιφῶν λεγομένη μεγάλη· ταύτην δ' ἐποιοῦντο χειμάδιον οἱ τῶν Παρθυαίων βασιλεῖς φειδόμενοι τῶν Σελευκέων, ἵνα μὴ κατασταθμεύοιντο ὑπὸ τοῦ Σκυθικοῦ φύλου καὶ
 5 στρατιωτικοῦ· δυνάμει οὖν Παρθικῇ πόλιν ἀντὶ κώμης ἐστὶ καὶ τὸ μέγεθος τοσοῦτόν γε πλήθος δεχομένη καὶ τὴν κατασκευὴν ὑπ' ἐκείνων αὐτῶν κατασκευασμένη καὶ τὰ ὄνια καὶ τὰς τέχνας προσφόρους ἐκείνοις πεπορισμένη. Εἰώθασι γὰρ ἐνταῦθα τοῦ χειμῶνος διάγειν οἱ βασιλεῖς διὰ τὸ εὐάερον·
 10 θέρους δὲ ἐν Ἐκβατάνοις καὶ τῇ Ὑρκανίᾳ διὰ τὴν ἐπικρατείαν τῆς παλαιᾶς δόξης.

5 παρθικῆ codd.: corr. Kram. || 6 δεχόμενοι δὲ F

Cf. Iov. A. I. XVIII 8, 9 Τούτοις δὲ ἦν εἰς Κτησιφῶντα ἀποχωρήσει, πόλιν Ἑλληνίδα καὶ τῇ Σελευκείᾳ πλησίον κειμένην, ἐνθα χειμάζει τε ὁ βασιλεὺς κατὰ πᾶν ἔτος καὶ ἡ πλειοτὴ τῆς ἀποσκευῆς αὐτοῦ τῆδε ἀποκειμένη τυγχάνει. Cf. Cass. Dio. XL 14. Plin. N. H. VI 122. Tac. ann. VI 42.

9

Str. XVI 1, 18 p. 744 Πολλὴ δὲ οὖσα (sc. ἡ Ἑλυμαῖς) πολὺ καὶ τὸ στρατιωτικὸν παρέχεται, ὥστε καὶ ὁ βασιλεὺς αὐτῶν δύναμιν κεκτημένος μεγάλην οὐκ ἀξιοῖ τῶ τῶν Παρθυαίων βασιλεῖ παραπλησίως τοῖς ἄλλοις ὑπήκοος εἶναι· ὁμοίως δὲ
 5 (καὶ πρὸς τοὺς Πέρσας) καὶ πρὸς τοὺς Μακεδόνας ὕστερον τοὺς τῆς Συρίας ἄρχοντας διέκειτο. Ἀντίοχον μὲν οὖν τὸν Μέγαν τὸ τοῦ Βήλου σὺλᾶν ἱερὸν ἐπιχειρήσαντα ἀνεῖλον ἐπιθέμενοι καθ' αὐτοὺς οἱ πλησίον βάρβαροι. Ἐκ δὲ τῶν ἐκείνη συμβάντων παιδευθεὶς ὁ Παρθυαῖος χρόνους ὕστερον ἀκούων
 10 τὰ ἱερὰ πλοῦσια παρ' αὐτοῖς, ὄρων δ' ἀπειθοῦντας, ἐμβάλλει μετὰ δυνάμειος μεγάλης καὶ τό τε τῆς Ἀθηνᾶς ἱερὸν εἶλε καὶ τὸ τῆς Ἀρτέμιδος, τὰ Ἄζαρα, καὶ ἦρε ταλάντων μυρίων γάζαν·

5 καὶ πρὸς τοὺς Πέρσας iure add. Kram., Letronn. voluit eicere ὕστερον vel mutare in πρότερον || 12 τὰ Ζάρα Cas.

9 sqq. cf. Inst. XLI 6, 8 *His viribus auctus Mithridates* — — in

ἤρέθη δὲ καὶ πρὸς τῷ Ἡδυνῶντι ποταμῷ Σελεύκεια μεγάλη πόλις· Σολόκη δ' ἐκαλεῖτο πρότερον.

Hyrcaniam proficiscitur. Unde reversus bellum cum Elymaeorum rege gessit, quo victo hanc quoque gentem regno adiecit.

COMM. Haec gesta sunt ab Arsace VI Mithridate I (regn. c. a. 171—138) ultimis eius regni temporibus: cf. Gutschmid 'Geschichte Irans' p. 53 sq.

10

a. Str. XVI 2, 10 p. 752 *Ἀηλοῖ δὲ τὴν δύναμιν ταύτην (sc. τῆς Ἀπαμείας) ἦ τε τοῦ Τρύφωνος ἐπικληθέντος Διοδότου παραύξησις καὶ ἐπίθεις τῇ βασιλείᾳ τῶν Σύρων ἐντεῦθεν ὀρμηθέντος. Ἐγγένητο μὲν γὰρ ἐν Κασιανοῖς, φρουρίῳ τινὶ τῆς Ἀπαμείων γῆς, τραφεὶς δ' ἐν τῇ Ἀπαμείᾳ καὶ συσταθεὶς τῷ βασιλεῖ καὶ τοῖς περὶ αὐτόν, ἐπειδὴ νεωτερίζειν ὤρμησεν, ἐκ τῆς πόλεως ταύτης ἔσχε τὰς ἀφορμὰς καὶ τῶν περιουκιδῶν, Λαρίσης τε καὶ τῶν Κασιανῶν καὶ Μεγάρων καὶ*

4 ἐγγένητο Cor. | κασιανοῖς codd.: corr. Grosk. || 8 λαρίσης codd.: corr. Kram.

In universum cf. App. Syr. 68 *Παρὰ δὲ τὴν ἀναρχίαν τήνδε δοῦλος τῶν βασιλέων Διόδοτος παιδίον Ἀλέξανδρον ἐξ Ἀλεξάνδρου τοῦ νόθου καὶ τῆς Πτολεμαίου θυγατρὸς ἐπὶ τὴν βασιλείαν ἤγαγεν. Καὶ τὸ παιδίον κτείνας αὐτὸς ἐπετόλμησε τῇ ἀρχῇ, Τρύφων ἀφ' ἑαυτοῦ μετονομασθεὶς. Ἄλλ' αὐτὸν Ἀντιόχος ὁ ἀδελφὸς Δημητρίου τοῦ αἰχμαλώτου — κτείνει κατιῶν ἐς τὰ πατρῶα σὺν πόνῳ πολλῷ. — Diodor. XXXII fr. 9^c. XXXIII fr. 3. 4^a. 28. 28^a. Ios. A. I. XIII 5, 1. 3. 4. 11; 6, 1—5; 7, 1—2. B. I. I 2, 1 sq. I. Macc. 11—15. Ioann. Antioch. fr. 65 (Mueller FHG IV p. 561). Liv. perioch. 52. 55. Oros. V 4, 17 sq. Trog. Pomp. prol. 35 sq. Iustin. XXXVI 1, 7 sq. XXXVIII 9, 3. Frontin. strat. II 13, 2. Euseb. chron. can. ad a. Abr. 1878 sq. p. 128 sq. Sch.*

4 sq. cf. Ios. A. I. XIII 5, 1 Ἀλεξάνδρον τις στρατηγός, Ἀπαμὲς τὸ γένος, Διόδοτος ὁ καὶ Τρύφων ἐπικληθεὶς κτλ. Posidon. fr. 10 (Mueller III p. 254).

5 sqq. cf. Diod. XXXIII fr. 4^a Ὅτι Διόδοτός τις ἐπικαλούμενος Τρύφων, ὑπάρχων δὲ ἐν πολλῷ ἀξιώματι τῶν παρὰ τῷ βασιλεῖ φίλων — ἀποστάς τοῦ Δημητρίου καὶ ταχὺ πολλοὺς εὐρῶν κοινωνοῦντας τῆς προαιρέσεως † τοὺς περὶ τὴν Λάρισαν κτλ.

Ἀπολλωνίας καὶ ἄλλων τοιούτων, αἱ συνετέλουν εἰς τὴν Ἀπά-
 10 μειαν ἅπασαι· ἐκεῖνός τε δὴ βασιλεὺς [ἐκ] τῆσδε τῆς χώρας
 ἀνεδείχθη καὶ ἀντέσχε πολὺν χρόνον.

b. Str. XIV 5, 2 p. 668 Πρῶτον τοίνυν ἐστὶ τῶν Κιλικίων
 φρούριον τὸ Κορακῆσιον, ἰδρυνμένον ἐπὶ πέτρας ἀπορρωγῶς,
 ᾧ ἐχρήσατο Διόδωτος ὁ Τρύφων προσαγορευθεὶς ὀρμητηρίῳ,
 15 καθ' ὃν καιρὸν ἀπέστησε τὴν Συρίαν τῶν βασιλέων καὶ διε-
 πολέμει πρὸς ἐκείνους, τοτὲ μὲν κατορθῶν τοτὲ δὲ πταίων.
 Τοῦτον μὲν οὖν Ἀντίοχος ὁ Δημητρίου κατακλείσας εἰς τι
 χωρίον ἠνάγκασε διεργάσασθαι τὸ σῶμα. Τοῖς δὲ Κιλιξίν ἀρ-
 χὴν τοῦ τὰ πειρατικά συνίστασθαι Τρύφων αἴτιος κατέστη,
 20 καὶ ἡ τῶν βασιλέων οὐδένεια τῶν τότε ἐκ διαδοχῆς ἐπιστα-
 τούτων τὴν Συρίας ἅμα καὶ τῆς Κιλικίας.

c. Str. XVI 2, 19 p. 755 Εἰδ' ὁ Λύκος ποταμὸς καὶ
 Βηρυτός· αὕτη δὲ κατεσπᾶσθη μὲν ὑπὸ Τρύφωνος.

10 ἐκ om. edd. iure

18 ἀρχὴ codd.: corr. Grosk.

17 sqq. cf. 10s. A. I. XIII 7, 2 Γενόμενος δὲ ἐν τῇ Σελευκείᾳ ὁ
 Ἀντίοχος (sc. Sidetes) — ὤρμησε πολεμῆσων τὸν Τρύφωνα καὶ κρα-
 τήσας αὐτοῦ τῇ μάχῃ τῆς ἄνω Συρίας ἐξέβαλεν εἰς τὴν Φοινίκην, διώξας
 ἄχρι ταύτης, εἰς τε Λῶραν φρούριόν τι θυσάλωτον ἐπολιόρκει συμψυ-
 γόντα. — — Ὁ μὲν γὰρ Τρύφων ἐκ τῆς Λῶρας φυγὼν εἰς Ἀπάμειαν
 καὶ ληφθεὶς ἐν αὐτῇ τῇ πολιορκίᾳ διεφθάρη βασιλεύσας ἔτη τρεῖς. CHAGAZ
 Perg. fr. 40 (Mueller FHG III p. 644) Τρύφων ἐν Λῶρᾳ τῆς Κολλῆς
 Συρίας πόλει πολιορκούμενος ὑπ' Ἀντιόχου ἔφυγεν εἰς Πτολεμαῖδα τὴν
 Ἄκην λεγομένην. I. Macc. 15, 11. 25. 37 Καὶ ἐδίωξεν αὐτὸν Ἀντίοχος
 ὁ βασιλεὺς καὶ ἦλθε φεύγων εἰς Λωρᾶ τὴν ἐπὶ τῆς θαλάσσης. — Ἀντιό-
 χος δὲ ὁ βασιλεὺς παρενέβαλεν ἐπὶ Λωρᾶ ἐν τῇ δευτέρᾳ προσάγων διὰ
 παντὸς αὐτῇ τὰς χεῖρας καὶ μηχανὰς ποιούμενος καὶ συνέκλεισε τὸν
 Τρύφωνα. — Τρύφων δὲ ἐμβὰς εἰς πλοῖον ἔφυγεν εἰς Ὀρθωσιὰδα. Euseb.
 ap. Syncell. 552, 17 Οὗτος Τρύφωνα — — ἐκ Σίδης ἐλθὼν πολιορκεῖ εἰς
 Λάρα καταφυγόντα κάκειθεν εἰς Ὀρθωσιαν· ἐξ ἧς διωχθεὶς εἰς πῦρ
 ἐναλλόμενος θνήσκει.

COMM. De Tryphonis temporibus cf. Clinton. fast. Hell. III p. 326 sqq.,
 qui Maccabaeorum libri I maxime nisus testimoniis a. 146 extr. Demetrio
 eiecto Antiochum, Alexandri filium, a Tryphone statuit esse substitutum,
 a. 142 hunc regem a Tryphone esse occisum, a. 139 ipsum periisse Try-

phonem (vel potius a. 138: cf. Mendelssohn in act. soc. philol. Lips. ed. Ritschel. V p. 108 adn. 2 et p. 110). Secundum Livium autem, cum quo reliqui auctores fere consentiunt, Antiochus a Tryphone rex factus a. 145 (perioch. 52) ab eodem interficitur a. 137 (per. 55): cf. Mueller FHG II p. XX adn. ad Diod. fr. XXV 5.

11

Str. XVI 2, 26 p. 758 Ἱστορεῖται δὲ παράδοξον πάθος τῶν πάνυ σπανίων κατὰ τὸν αἰγιαλὸν τοῦτον τὸν μεταξὺ τῆς τε Τύρου καὶ τῆς Πτολεμαΐδος. Καθ' ὃν γὰρ καιρὸν οἱ Πτολεμαεῖς μάχην συνάψαντες πρὸς Σαρπηδόνα τὸν στρατηγὸν ἐλείφθησαν ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ τροπῆς γενομένης λαμπρᾶς, 5 ἐπέκλυσε ἐκ τοῦ πελάγους κῦμα τοὺς φεύγοντας ὅμοιον πλημμυρίδι, καὶ τοὺς μὲν εἰς τὸ πέλαγος ἀφῆρπασε καὶ διέφθειρεν, οἱ δ' ἐν τοῖς κόλλοις τόποις ἔμειναν νεκροί· διαδεξαμένη δὲ ἡ ἄμπωτις πάλιν ἀνεκάλυψε καὶ ἔδειξε τὰ σώματα τῶν κειμένων ἀναμιξῆ ἐν νεκροῖς ἰχθύσι. 10

4 συνῆψαν Cas. || 5 ἐλήφθησαν F, in codd. rell. omissum

Cf. Posidon. fr. 10 ex Ath. VIII p. 333 B (Mueller FHG III p. 254) Ὅτε Τρύφων ὁ Ἀπαμεύς ὁ τὴν τῶν Σύρων βασιλείαν ἀρπάσας ἐπολεμεῖτο ὑπὸ Σαρπηδόνοιο τοῦ Δημητρίου στρατηγοῦ (cf. Diodor. XXXIII fr. 28) περὶ Πτολεμαΐδα πόλιν, καὶ ὡς ὁ Σαρπηδὼν λειψθεὶς ἀνεχώρησεν εἰς τὴν μεσόγειαν μετὰ τῶν ἰσίων στρατηγῶν, οἱ δὲ τοῦ Τρύφωνος ὄδεον κατὰ τὸ πλησίον νικήσαντες τὴν μάχην, ἐξαίφνης πελάγιον κῦμα ἐξαρθὲν μετέωρον εἰς ὕψος ἐξαισιον ἐπῆλθε τῇ γῆ καὶ πάντας αὐτοὺς ἐπέκλυσε, διέφθειρέ τε ὑποβρυχίους, ἰχθύων τε πολλὴν σωρὸν ἀναχωροῦν τὸ κῦμα μετὰ τῶν νεκρῶν κατέλυπε. Καὶ οἱ περὶ τὸν Σαρπηδόνα ἀκούσαντες τὴν συμφορὰν ἐπελθόντες τοῖς μὲν τῶν πολεμίων σώμασιν ἐφήσθησαν, ἰχθύων δὲ ἀφθονίαν ἀπηνέγκαντο, καὶ ἔθυσαν Ποσειδῶνι τροπαίῳ πρὸς τοῖς προαστείοις τῆς πόλεως.

COMM. Strabo et Posidonius et in re et in ipsis adeo verbis tam mire consentiunt, ut vix possit dubitari, quin Strabo ante oculos habuerit Posidonium. Quo magis mirandum est, quod una in re, quae haud parvi est momenti, prorsus inter se dissident. Nam exercitus ille, qui maris fluctibus obruitur, ab utroque quidem auctore perhibetur idem, scilicet Tryphonis vel Ptolemaënsium, ut tradit Strabo, quos in Tryphonis fuisse potestate scimus ex I. Macc. 12, 45 sqq.; 13, 12: at victum eum dicit

Strabo, Posidonius victorem. Posidonii autem verba, quae ipsa exhibet Athenaeus, tam clara tamque perspicua sunt, ut falso intellegi a Strabone non potuerint. Tamen Strabonem hic errorem commisisse utique statuendum est et in geographico quidem opere. In historicis hypomnematis Posidonium secutus haud dubie verum tradidit. At cum postea hanc rem inde in geographica transferret, in illud miraculum magis quam in res historicas subsicivas intentus has ipsas confudit. Fortasse etiam languoris atque animi debilitatis, quae senectutis est propria, hic licet agnoscere vestigium. Ne hoc quidem ex Posidonii sententia esse videtur, quod dicit relicta esse τὰ σώματα τῶν κειμένων ἀναμξ ἐν νεκροῖς ἰχθύσι. Nam Posidonius narrat Sarpedonis milites piscium ingentem copiam abstulisse; igitur vivos sine dubio eos intellegit.

12

Str. IV 6, 7 p. 205 Ἔχει δὲ καὶ χρυσεῖα ἢ τῶν Σαλασσοῶν, ἃ κατεῖχον ἰσχύοντες οἱ Σαλασσοὶ πρότερον, καθάπερ καὶ τῶν παρόδων ἦσαν κύριοι. Προσελάμβανε δὲ πλείστον εἰς τὴν μεταλλεῖαν αὐτοῖς ὁ Λουρίας ποταμὸς εἰς τὰ χρυσοπλῆσια, 5 διόπερ ἐπὶ πολλοὺς τόπους σχίζοντες (εἰς) τὰς ἐξοχτείας τὸ ὕδωρ τὸ κοινὸν ρεῖθρον ἐξεκένουν. Τοῦτο δ' ἐκείνοις μὲν συνέφερε πρὸς τὴν τοῦ χρυσοῦ θήραν, τοὺς δὲ γεωργοῦντας τὰ ὑπ' αὐτοῖς πεδία τῆς ἀρδεῖας στερομένους ἐλύπει, τοῦ ποταμοῦ δυναμένου ποτίζειν τὴν χώραν διὰ τὸ ὑπερδέξιον 10 ἔχειν τὸ ρεῖθρον. Ἐκ δὲ ταύτης τῆς αἰτίας πόλεμοι συνεχεῖς ἦσαν πρὸς ἀλλήλους ἀμφοτέροις τοῖς ἔθνεσι. Κρατησάντων δὲ Ῥωμαίων τῶν μὲν χρυσοουργείων ἐξέπεσον καὶ τῆς χώρας οἱ Σαλασσοὶ, τὰ δ' ὄρη κατέχοντες ἀκμὴν τὸ ὕδωρ ἐπώλουν τοῖς δημοσιώναις τοῖς ἐργολαβήσασιν τὰ χρυσεῖα· καὶ πρὸς τούτους 15 δ' ἦσαν αἰεὶ διαφοραὶ διὰ τὴν πλεονεξίαν τῶν δημοσιωνῶν. Οὕτω δὲ συνέβαινε τοὺς στρατηγιῶντας αἰεὶ τῶν Ῥωμαίων καὶ

5 *eis* add. Cas. || 6 *ρεῖθρον*] ὕδωρ C || 8 *στερομένους* codd. cxc. A || 9 *Ante δυναμένου* add. *μὴ* no || 12 *χρυσουργίων* codd.: corr. Cor. || 14 *τούτοις* codd.: corr. Xyl. || 15 *δημοσιων* codd.: corr. Xyl.

Cf. Cass. Dio. fr. 74 Ὅτι ὁ Κλαύδιος ὁ συνάρχων Μετέλλον (a. 143 a. Chr.) — ἐτυχεν ἐν τῇ Ἰταλίᾳ λαχὼν ἄρχειν καὶ πολέμιον οὐδὲν ἀποδεδειγμένον εἶχε καὶ ἐπεθύμησε πάντως τινὰ ἐπινικίων πρόφασιν λαβεῖν, καὶ Σαλάσσους Γαλάτας μὴ ἐγκαλομένους τι ἐξεπολέμωσε τοῖς Ῥω-

πεμπομένους ἐπὶ τοὺς τόπους εὐπορεῖν προφάσεων, ἅφ' ὧν πολεμήσουσι.

μαλοῖς. Ἐπέμφθη γὰρ ὡς συμβιβάσων αὐτοὺς τοῖς ὁμοχώροις περὶ τοῦ ὕδατος τοῦ ἐς τὰ χρυσεῖα ἀναγκαῖον διαφορομένους, καὶ τὴν τε χώραν αὐτῶν πᾶσαν κατέδραμεν . . . κτλ. cf. Liv. per. 53. Gros. V 4, 7. Obseq. 21. Plin. N. H. XVIII 182.

13

a. Str. III 3, 3 p. 152 Τοῦ δὲ Τάγου τὰ πρὸς ἄρκτον ἢ Λυσιτανία ἐστὶ μέγιστον τῶν Ἰβηρικῶν ἐθνῶν καὶ πλείστοις χρόνοις ὑπὸ Ῥωμαίων πολεμηθέν.

b. Str. III 3, 5 p. 154 Ἔθνη μὲν οὖν περὶ τριάκοντα τὴν χώραν νέμεται τὴν μεταξὺ Τάγου καὶ τῶν Ἀρτάβρων. Εὐδαί- 5
μονος δὲ τῆς χώρας ὑπαρχούσης κατὰ τε καρπούς καὶ βοσκή-
ματα καὶ τοῦ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ τῶν παραπλησίων πλῆ-
θος, ὅμως οἱ πλείους αὐτῶν τὸν ἀπὸ τῆς γῆς ἀφέντες βίον
ἐν ληστηρίοις διετέλουν καὶ συνεχεῖ πολέμῳ πρὸς τε ἀλλήλους
καὶ τοὺς ὁμόρους αὐτοῖς διαβαίνοντες τὸν Τάγον, ἕως ἔπεισαν 10
αὐτοὺς Ῥωμαῖοι ταπεινώσαντες καὶ κόμας ποιήσαντες τὰς
πόλεις αὐτῶν τὰς πλείστας, ἐνίας δὲ καὶ συνοικίζοντες βέλ-
τιον. Ἦρχον δὲ τῆς ἀνομίας ταύτης οἱ ὄρειοι καθάπερ εἰκός·
λυπρὰν γὰρ νεμόμενοι καὶ μικρὰ κεκτημένοι τῶν ἀλλοτρίων
ἐπεθύμουν. Οἱ δὲ ἀμνόμενοι τούτους ἄκυροι τῶν ἰδίων ἔργων 15
καθίσταντο ἐξ ἀνάγκης, ὥστ' ἀντὶ τοῦ γεωργεῖν ἐπολέμουν καὶ
οὗτοι, καὶ συνέβαινε τὴν χώραν ἀμελουμένην στείραν οὖσαν
τῶν ἐμφύτων ἀγαθῶν οἰκείσθαι ὑπὸ ληστῶν.

c. Str. III 1, 6 p. 139 Φέρεται δ' ἀπὸ τῶν ἐφ' ἡμῶν μερῶν
ἐκάτερος (sc. ὁ Τάγος καὶ ὁ Ἄνας ποταμός)· ἀλλ' ὁ μὲν ἐπ' 20
εὐθείας εἰς τὴν ἐσπέραν ἐκδίδωσι πολὺ μείζων ὢν θατέρου,
ὁ δ' Ἄνας πρὸς νότον ἐπιστρέφει τὴν μεσοποταμίαν ἀφορ-
ζων, ἣν Κελτικοὶ νέμονται τὸ πλεόν καὶ τῶν Λυσιτανῶν τινες
ἐκ τῆς περῆας τοῦ Τάγου μετοικισθέντες ὑπὸ Ῥωμαίων.

4 παντήκοντα ClB (sed hic post corr.) Cor. || 13 ἤρξαντο B(?), ἴσχον C | ἀνομίας Cas. || 14 μικρὰν C || 17 οὖσαν] εἶναι B(?) et marg. A pr. man.

14

a. Str. III 4, 5 p. 158 *Εἰ γὰρ δὴ συνασπίξειν ἐβούλοντο ἀλλήλοις* (sc. οἱ Ἰβηρες) *οὔτε Καρχηδονίοις ὑπῆρξεν ἂν καταστρέψασθαι ἐπελθοῦσι τὴν πλείστην αὐτῶν ἐκ περιουσίας — οὔτε τῷ ληστῇ Οὐριάθῳ* († a. 140).

5 b. Str. VI 4, 2 p. 287 *Τὴν· τε γὰρ Ἰβηρίαν οὐκ ἐπαύσαντο* (sc. οἱ Ῥωμαῖοι) *ὑπαγόμενοι τοῖς ὅπλοις, ἕως ἅπασαν κατεστρέψαντο, Νομαντίνους τε ἐξελόντες καὶ Οὐριάθον καὶ Σερτώριον ὕστερον διαφθείραντες.*

7 *οὐραίοι* codd.

15

a. Str. III 3, 1 p. 152 *Ταύτῃ δὲ τῇ πόλει* (sc. Μόρωνι) *Βροῦτος ὁ Καλλαϊκὸς προσαγορευθεὶς ὕμητηρίῳ χρώμενος ἐπολέμησε πρὸς τοὺς Λυσιτανούς καὶ κατέστρεψε τούτους. Τοῖς δὲ τοῦ ποταμοῦ* (sc. τοῦ Τάγου) *† πλίθροις ἐπετείχισε* 5 *τὴν Ὀλυσιπῶνα ὡς ἂν ἔχοι τοὺς ἀνάπλους ἐλευθέρους καὶ τὰς ἀνακομιδὰς τῶν ἐπιτηδείων, ὥστε καὶ τῶν περὶ τὸν Τάγον πόλεων αὐταὶ κράτισται.*

b. Str. III 3, 4 p. 153 *Γνωριμώτατοι δὲ τῶν ποταμῶν*

4 πλίθροι ABCI, πλείροις (quod scribendum erat πλευροῖς) Cas., πλεμύροις Cor., κλειθροῖς Mein. vindic. Strab. p. 25, quod aptissimum videtur | ἐπετείχισε τὴν Ὀλυσιπῶνα scripsi ex Kram. conl. | ἐπεχείρησε τὴν ὄλωσην codd., ἐπετείχισέ τινας πόλεις Cas., ἐπεχείρησε τὴν ἄλωσιν Siebenk., ἐπωχύρωσε τὴν Ὀλυσιπῶνα Mueller || 5 ὡς ἂν] ἴν' Mein. || 6 ὥστε καὶ] ὥστ' εἰσὶ Mein. | Ante περὶ add. τὸν Cl, unde Mueller conl. ὥστε πασῶν τῶν περὶ.

In universum cf. App. Hisp. 73—75. Liv. per. 55. 56. 59. Flor. I 33, 12. Oros. V 5, 12. Vell. II 5. Eutr. IV 19. Fest. (Sext. Ruf.) 5, 1. Val. Max. VI 4 ext. 1.

8 sqq. cf. App. Hisp. 74 *Καὶ τὸν Λόριον περάσας* (sc. ὁ Βροῦτος) *πολλὰ μὲν πολέμῳ κατέδραμε, πολλὰ δὲ παρὰ τῶν αὐτοῦ ἐνδιδόντων ὄμηρα αἰτήσας ἐπὶ Αθήναις μετῆει, πρῶτος ὁδὲ Ῥωμαίων ἐπινοῶν τὸν ποταμὸν τόνδε διαβῆναι. Περάσας δὲ καὶ τόνδε καὶ μέχρι Μινίου* (codd. Νίμιος: corr. Cas.) *ἑτέρου ποταμοῦ προελθὼν — ἐστράτευσεν ἐπὶ τοῖς Βρακάρους.*

ἐφεξῆς τῷ Τάγῳ Μοῦνδας — — μετὰ δὲ τούτους Δούριος — — εἴτ' ἄλλοι ποταμοί· καὶ μετὰ τούτους ὁ τῆς Λήθης, 10 ὄν τινες Διμαίαν, οἱ δὲ Βελιῶνα καλοῦσι· καὶ οὗτος δ' ἐκ Κελτιβήρων καὶ Οὐακκαίων ῥεῖ καὶ ὁ μετ' αὐτὸν Βαίνις (οἱ δὲ Μίνιόν φασι) — — Τῆς μὲν οὖν Βρούτου στρατείας ὄρος οὗτος.

c. Str. III 3, 7 p. 155 Διφθερινοῖς τε πλοίοις ἐχρῶντο 15 (sc. οἱ Καλλαῖκοι) ἕως ἐπὶ Βρούτου διὰ τὰς πλημμυρίδας καὶ τὰ τενάγη, νυνὶ δὲ καὶ τὰ μονόξυλα ἤδη σπάνια.

d. Str. III 3, 2 p. 152 Καλλαῖκοι δ' ὕστατοι τῆς ὄρει- νῆς ἐπέχοντες πολλήν· διὸ καὶ δυσμαχώτατοι ὄντες τῷ τε καταπολεμήσαντι τοὺς Λυσιτανούς αὐτοὶ παρέσχον τὴν ἐπι- 20 νυμίαν κτλ.

9 μουλιάδας codd.: corr. Cas. || 11 Βελιῶνα] Ὀβλιουῶνα Xyl., sed cf. Miller 'Strabos Quellen ueb. Gall. u. Britann.' (progr. Regensburg. 1867/8)

p. 7 sq. || 12 Βαίνις] Ναῖβις Cas.

17 ἦδη] ἄ δὴ codd.: corr. Grosk.

10 cf. Liv. per. 55 *Cum flumen Oblivionem transire nollent, raptum signifero signum ipse transtulit* (sc. Brutus). Flor. I 33, 12. Plut. quaest. Rom. 34.

18 sqq. cf. Vell. II 5 (*Brutus penetratis omnibus Hispaniae gentibus, ingenti vi hominum urbiumque potitus numero, aditis quae vix audita erant, Gallaei cognomen meruit*). Ovid. fast. VI 455.

COMM. Decimus Iunius Brutus in Hispania bellum gessit cum Lusitanis annis 138—135 a. Chr.

16

Str. III 4, 13 p. 162 Πόλις δ' αὐτῶν (sc. τῶν Ἀρόν- ἀκων) ὀνομαστοτάτη Νομαντία. Ἐδειξαν δὲ τὴν ἀρετὴν τῷ Κελτιβηρικῷ πολέμῳ τῷ πρὸς Ῥωμαίους εἰκοσαετεί γενομένῳ (a. 153—133)· πολλὰ γὰρ στρατεύματα σὺν ἡγεμόσιν ἐφθάρη, τὸ δὲ τελευταῖον οἱ Νομαντίνοι πολιορκούμενοι ἀπεκατέρη- 5

5 διεκατέρησαν codd.: corr. Mein.

5 sq. cf. App. Hisp. 97 sq. Ἔμοι μὲν δὴ ταῦτα περὶ Νομαντιῶν εἰπεῖν ἐπῆλθεν ἐς τὴν ὀλιγότητα αὐτῶν καὶ φερεπονίαν ἀφορῶντι καὶ ἔργα πολλὰ καὶ χρόνον ὅσον διεκατέρησαν· οἱ δὲ πρῶτα μὲν αὐτοὺς

σαν πλὴν ὀλίγων τῶν ἐνδόντων τὸ τεῖχος (cf. VI 4, 2 p. 287 οἱ Ῥωμαῖοι — — Νομαντίνους τε ἐξελόντες κτλ.).

οἱ βουλόμενοι διερχῶντο ἕτερος ἐτέρως· οἱ λοιποὶ δ' ἐξήσαν τρίτης ἡμέρας ἐς τὸ δεδομένον χωρίον, δυσόρατοί τε καὶ ἀλλόκοτοι πάνπαν ὄφθῆναι — — Ἐπιεξάμενος δ' αὐτῶν πενήκοντα ὁ Σκιπίων ἐς Θρίαμβον τοὺς λοιποὺς ἀπέδοτο καὶ τὴν πόλιν κατέσκαψε. *Discrepat memoria Liviana: cf. Oros. V 7, 16 sqq. Novissima spe desperationis in mortem omnes destinati clausam urbem ipsi introrsum succenderunt cunctique pariter ferro veneno atque igne consumpti sunt — — Unum Numantinum victoris catena non tenuit; unde triumphum dederit, Roma non vidit. Flor. I 34, 16 sq. Liv. per. 59.*

17

Str. XIII 4, 1 sq. p. 623/4 Ἐχει δὲ τινα ἡγεμονίαν πρὸς τοὺς τόπους τούτους τὸ Πέργαμον, ἐπιφανῆς πόλις καὶ πολὺν συνεντυχήσασα χρόνον τοῖς Ἀτταλικοῖς βασιλεῦσι· καὶ δὴ καὶ ἐντεῦθεν ἀρκτέον τῆς ἐξῆς περιουσίας, καὶ πρῶτον περὶ τῶν βασιλέων, 5 ὁπόθεν ἀρμήθησαν καὶ εἰς ἃ κατέστρεψαν, ἐν βραχεῖσι δηλωτέον. Ἦν μὲν δὴ τὸ Πέργαμον Λυσιμάχου γαζοφυλάκιον τοῦ Ἀγαθοκλέους, ἐνὸς τῶν Ἀλεξάνδρου διαδόχων, αὐτὴν τὴν ἄκραν τοῦ ὄρους συνοικουμένην ἔχον· ἔστι δὲ στραβιλοειδὲς τὸ ὄρος εἰς ὄξειαν κορυφὴν ἀπολήγον. Ἐπιπίστευτο δὲ τὴν φυλακὴν τοῦ 10 ἐρύματος τούτου καὶ τῶν χρημάτων (ἦν δὲ τάλαντα ἑννακισχίλια) Φιλέταιρος, ἀνὴρ Τιανός, Θλιβίας ἐκ παιδός· συνέβη γὰρ ἐν τινι ταφῇ θέας οὔσης καὶ πολλῶν παρόντων ἀποληφθεῖσαν ἐν τῷ ὄχλῳ τὴν κομίζουσαν τροφὸν τὸν Φιλέταιρον ἐτι νήπιον 15 συνθλιβῆναι μέχρι τοσοῦδε, ὥστε πηρωθῆναι τὸν παῖδα. Ἦν μὲν δὴ εὐνοῦχος, τραφεῖς δὲ καλῶς ἐράνη τῆς πίστεως ταύτης ἄξιος. Τέως μὲν οὖν εὐνοὺς διέμεινε τῷ Λυσιμάχῳ, διενεχθεὶς δὲ πρὸς Ἀρσινόην τὴν γυναῖκα αὐτοῦ διαβάλλουσαν αὐτὸν ἀνέστησε τὸ χωρίον καὶ πρὸς τοὺς καιροὺς ἐπολιτεύετο ὄρων ἐπιτηδέλους πρὸς νεωτερισμόν· ὃ τε γὰρ Λυσιμάχος κακοῖς οἰκειοῖς περι- 20 πεσῶν ἠναγκάσθη τὸν υἱὸν ἀνελεῖν Ἀγαθοκλέα, Σέλευκός τε ἐπελθῶν ὁ Νικάτωρ ἐκείνόν τε κατέλυσε καὶ αὐτὸς κατελύθη δολοφονηθεὶς ὑπὸ Πτολεμαίου τοῦ Κερανοῦ. Τοιούτων δὲ

10 ἑνακισχίλια Mein. || 14 συντριβῆναι Dhi || 16 διέμεινε CDΣε Cor. || 21 θπανελθῶν μοα

Φορύβων ὄντων διεγένετο μένων ἐπὶ τοῦ ἐρύματος ὁ εὐνοῦχος
 καὶ πολιτευόμενος δι' ὑποσχέσεων καὶ τῆς ἄλλης Θεραπείας
 αἰεὶ πρὸς τὸν ἰσχύοντα καὶ ἐγγὺς παρόντα· διετέλεσε γοῦν ἔτη 25
 εἴκοσι (a. 281—263) κύριος ὢν τοῦ φρουρίου καὶ τῶν χρημά-
 των. (2) Ἦσαν δ' αὐτῶ δύο ἀδελφοί, πρεσβύτερος μὲν Εὐ-
 μένης, νεώτερος δ' Ἀτταλος· ἐκ μὲν οὖν τοῦ Εὐμένους ἐγένετο
 ὁμώνυμος τῷ πατρὶ Εὐμένης, ὅσπερ καὶ διεδέξατο τὸ Πέρ-
 γαμον, καὶ ἦν ἤδη δυνάστης τῶν κύκλιω χωρίων, ὥστε καὶ περὶ 30
 Σάρδεις ἐνίκησε μάχῃ συμβαλὼν Ἀντίοχον τὸν Σελεύκου· δύο
 δὲ καὶ εἴκοσιν ἄρξας ἔτη (a. 263—241) τελευτᾶ τὸν βίον. Ἐκ
 δὲ Ἀττάλου καὶ Ἀντιοχίδος τῆς Ἀχαιοῦ γεγονῶς Ἀτταλος
 διεδέξατο τὴν ἀρχὴν καὶ ἀνηγορεύθη βασιλεὺς πρῶτος νικῆσας
 Γαλάτας μάχῃ μεγάλη. Οὗτος δὲ καὶ Ῥωμαίοις κατέστη φίλος 35
 καὶ συνεπολέμησε πρὸς Φίλιππον μετὰ τοῦ Ῥοδίων ναυτικοῦ·
 γηραιὸς δὲ ἐτελεύτα βασιλεύσας ἔτη τρία καὶ τετραράκοντα
 (a. 241—197), κατέλιπε δὲ τέτταρας υἱοὺς ἐξ Ἀπολλωνίδος,
 Κυζικηνῆς γυναικός, Εὐμένη, Ἀτταλον, Φιλέταιρον, Ἀθήναιον.
 Οἱ μὲν οὖν νεώτεροι διετέλεσαν ἰδιῶται, τῶν δ' ἄλλων ὁ 40
 πρεσβύτερος Εὐμένης ἐβασίλευσε· συνεπολέμησε δὲ οὗτος
 Ῥωμαίοις πρὸς τε Ἀντίοχον τὸν μέγαν καὶ πρὸς Περσέα καὶ
 ἔλαβε παρὰ τῶν Ῥωμαίων ἅπασαν τὴν ὑπ' Ἀντιόχῳ τὴν ἐντὸς
 τοῦ Ταύρου. Πρῶτερον δ' ἦν τὰ περὶ Πέργαμον οὐ πολλὰ
 χωρία μέχρι τῆς θαλάττης τῆς κατὰ τὸν Ἐλαϊτῆν κόλπον καὶ 45
 τὸν Ἀδραμυττηγόν. Κατεσκεύασε δ' οὗτος τὴν πόλιν καὶ τὸ
 Νικηφόριον ἄλσει κατεφίτευσε καὶ ἀναθήματα καὶ βιβλιοθήκας
 καὶ τὴν ἐπὶ τοσόνδε κατοικίαν τοῦ Περγάμου τὴν νῦν οὖσαν ἐκεῖ-
 νος προσεφιλοκάλησε· βασιλεύσας δὲ ἔτη τριάκοντα καὶ ἑννέα
 (a. 197—159) ἀπέλιπεν υἱῶ τὴν ἀρχὴν Ἀττάλῳ γεγονότι ἐκ
 Στρατονίκης τῆς Ἀριαράθου θυγατρὸς τοῦ Καππαδόκων βασι-
 λέως. Ἐπίτροπον δὲ κατέστησε καὶ τοῦ παιδὸς νέου τελείως ὄν-
 τος καὶ τῆς ἀρχῆς τὸν ἀδελφὸν Ἀτταλον. Ἐν δὲ καὶ εἴκοσιν
 ἔτη βασιλεύσας (a. 159—138) γέρων οὗτος τελευτᾶ κατορθώσας

24 δε.] μεθ' μοz || 30 τῶν χωρίων τῶν κύκλιω Dh || 37 δε] καὶ F |
 ἐτελεύτησε μοz || 39 Ἀθηναίων codd.: corr. Tzsch. || 47 ἄλλος μοzwxz || 48
 Verba ἐπὶ τοσόνδε ante τὴν transponenda male coni. Grosk. || 49 δε] om. codd.
 exe. x, τε μοz | τετραράκοντα codd.: τριάκοντα scripsi ex coni. Simsoni: cf.
 Schweigh. ad Polyb. XXXII 23 et v. Cappelle l. infra l. p. 151 adn. 1

55 πολλά· καὶ γὰρ Δημήτριον τὸν Σελεύκου συγκατεπολέμησεν
 Ἀλεξάνδρῳ τῷ Ἀντιόχου καὶ συνεμάχησε Ῥωμαίοις ἐπὶ τὸν
 Ψευδοφιλιππον, ἐχειρώσατο δὲ καὶ Διήγγυλιν τὸν Καινῶν βασι-
 λέα στρατεύσας εἰς τὴν Θράκην, ἀνεῖλε δὲ καὶ Προυσίαν ἐπι-
 σσστήσας αὐτῷ Νικομήδῃ τὸν υἱόν, κατέλιπε δὲ τὴν ἀρχὴν τῷ
 60 ἐπιτροπευθέντι Ἀττάλῳ· βασιλεύσας δὲ οὗτος ἔτη πέντε
 (a. 138—133) καὶ κληθεὶς Φιλομήτωρ ἐτελεύτα νόσῳ τὸν βλον,
 κατέλιπε δὲ κληρονόμους Ῥωμαίους· οἱ δ' ἐπαρχίαν ἀπέδειξαν
 τὴν χώραν Ἀσίαν προσαγορεύσαντες, ὁμώνυμον τῇ ἡπείρῳ.

57 Καινῶν] ἐκείνων CDhimorwiz, ἐκείνον F, καινὸν Epit.: corr. Palmer †
 59 Ante τὴν ἀρχὴν add. καὶ oodd. exc. Fz

61 sqq. cf. Plut. Tib. Gracch. 14. Liv. per. 58. Oros. V 8, 4.
 Eutr. IV 18. Flor. I 35. Vell. II 4. Obseq. 28. Ps. Aurel. 64, 5.
 Fest. 10, 2. Iust. XXXVI 4. Plin. N. H. XXXIII 148.

COMM. De regibus Pergamenis eorumque temporibus cf. Clinton
 fast. Hell. III p. 410 sqq.; van Cappelle 'Commentat. de regib. et anti-
 quitat. Pergamen.' p. 149 sqq.; M. H. E. Meier 'Pergamen. Reich' in Erschii
 et Gruberi encycl. ser. III vol. XVI p. 345 sqq.; nunc v. Imhoof 'Die
 Muenzen der Dynastie v. Pergamon' 1884. — Quod Strabo v. 26 Philetaero
 annos XX tribuit, non liquet quomodo eos computarit: certe Philetaerus
 sui iuris erat a. 281—263; a. 284—281 Seleuci Nicatoris erat praefectus:
 cf. Imhoof l. 1.

18

Str. XIV 1, 38 p. 646 Μετὰ δὲ Σμύρναν αἱ Λεῦκαι πολί-
 χιον, ὃ ἀπέστησεν Ἀριστόνικος μετὰ τὴν Ἀττάλου τοῦ Φιλο-
 μήτορος τελευτήν (a. 133), δοκῶν τοῦ γένους εἶναι τοῦ τῶν
 βασιλέων καὶ διανοούμενος εἰς ἑαυτὸν ποιεῖσθαι τὴν ἀρχήν· ἐν-
 5 τεῦθεν μὲν οὖν ἐξέπεσεν ἡττηθεὶς ναυμαχίᾳ περὶ τὴν Κυμαίαν
 ὑπὸ Ἐφρῶν, εἰς δὲ τὴν μεσόγαιαν ἀνιῶν ἤθροισε διὰ τα-
 χέων πλῆθος ἀπόρων τε ἀνθρώπων καὶ δούλων ἐπ' ἑλευθερίᾳ
 κατακεκλημένων, οὓς Ἡλιοπολίτας ἐκάλεσε. Πρῶτον μὲν οὖν

Cf. Eutr. IV 20 *Motum interim in Asia bellum est ab Aristonico
 Eumenis filio, qui ex concubina susceptus fuerat. Hic Eumenes frater
 Attali fuerat. Adversus eum missus P. Licinius Crassus infinita regum
 habuit auxilia. Nam et Bithyniae rex Nicomedes Romanos iuvit et Mi-
 thridates Ponticus — et Ariarathes Cappadox et Pylaemenes Paphla-*

παρεισέπεσεν εἰς Θυάτειρα, εἶτ' Ἀπολλωνίδα ἔσχεν, εἶτ' ἄλλων ἐρίετο φρουρίων· οὐ πολλὸν δὲ διεγένετο χρόνον, ἀλλ' εὐ- 10
θὺς αἶ τε πόλεις ἔπειψαν πληθὺς, καὶ Νικομίδης ὁ Βιθυνὸς ἐπεκούρησε καὶ οἱ τῶν Καππαδόκων βασιλεῖς. Ἐπειτα πρέσβεις Ῥωμαίων πέντε ἦγον καὶ μετὰ ταῦτα στρατιὰ καὶ ὑπατος Πόπλιος Κράσσος (a. 131) καὶ μετὰ ταῦτα Μάρκος Περπέρινας, ὃς καὶ κατέλυσε τὸν πόλεμον ζωγρίᾳ λαβῶν τὸν Ἀριστόνικον 15
καὶ ἀναπέμψας εἰς Ῥώμην (a. 130). Ἐκεῖνος μὲν οὖν ἐν τῇ δεσμοτηρίᾳ κατέστρεψε τὸν βίον (a. 129), Περπέριναν δὲ νόσος διέφθειρε (a. 130), Κράσσος δὲ περὶ Λεύκας ἐπιθεμένον τινῶν ἔτεσεν ἐν μάχῃ (a. 130). Μάνιος δ' Ἀκύλλιος ἐπελθὼν ὑπατος (a. 129) μετὰ δέκα πρεσβευτῶν διέταξε τὴν ἐπαρχίαν εἰς 20
τὸ νῦν ἔτι συμμέμον τῆς πολιτείας σχῆμα.

13 στρατιά codd.: corr. Cor.

gon. Victus tamen Crassus et in proelio interfectus [est]. Caput ipsius Aristonico oblatum est, corpus Smyrnae sepultum. Postea Perperna consul Romanus qui successor Crasso veniebat audita belli fortuna ad Asiam celeravit et acie victum Aristonicum apud Stratoniceam civitatem, quo confugerat, fame ad deditionem compulit. Aristonicus iussu senatus Romae in carcere strangulatus est. Triumphari enim de eo non poterat, quia Perperna apud Pergamum Romam rediens diem obierat. Cf. Liv. per. 59. Flor. I 35. Oros. V 10, 1—5. Vell. II 4. Iust. XXXVI 4, 6 sqq. Sall. hist. IV fr. 61 (19), 8. App. Mithr. 12. 62. b. c. I 17. Plut. Flam. 21. Tib. Gracch. 20.

13 sq. 18 Cic. Phil. XI 8, 18. Asc. on. ad Cic. in Scaur. p. 24 Or. Obseq. 28. Frontin. IV 5, 16. Val. Max. III 2, 12. VIII 7, 6. Gell. I 13, 11 sqq.

14 sqq. Vell. II 38. Val. Max. III 4, 5.

19

Str. VI 2, 6 p. 272/3 Ἐν δὲ τῇ μεσογαίᾳ (sc. τῆς Σικελίας) τὴν μὲν Ἐνναν, ἐν ἣ τὸ ἱερὸν τῆς Δήμητρος, ἔχουσιν ὀλίγοι κειμένην ἐπὶ λόφῳ περιειλημμένην πλατέσιν ὄροπεδίοις ἀροσίμοις πᾶσαν. Ἐκάκωσαν δ' αὐτὴν μάλιστα ἐμπολιορκηθέντες

4 πᾶσιν Cluver

Cf. Diod. XXXIV fr. 2, 1—48 (1) Ὅτι μετὰ τὴν Καρχηδονίαν

5 οί περι Εὔνον δραπέται καὶ μόλις ἐξαιρεθέντες ὑπὸ Ῥωμαίων
 (a. 132)· ἔπαθον δὲ τὰ αὐτὰ ταῦτα καὶ Καταναῖοι καὶ Ταυ-
 ρομενῖται καὶ ἄλλοι πλείους. — — Τὴν οὖν ἔρημιαν (sc.
 τῆς μεσογαίας) κατανοήσαντες Ῥωμαῖοι κατακτησάμενοι τὰ τε
 ὄρη καὶ τῶν πεδίων τὰ πλείστα ἵπποφοροῖς καὶ βουκόλοις
 10 καὶ ποιμέσι παρέδωσαν· ὕφ' ὧν πολλάκις εἰς κινδύνους κατέστη
 μεγάλους ἢ νῆσος, τὸ μὲν πρῶτον ἐπὶ ληστείας τρεπομένων
 σποράδην τῶν νομέων, εἶτα καὶ κατὰ πλήρη συνισταμένων καὶ

κατάλυσιν ἐπὶ ἐξήκοντα ἔτει τῶν Σικελῶν εὐροοῦντων ἐν πᾶσιν ὁ δου-
 λικὸς αὐτοῖς ἐπανάστη πόλεμος ἐξ αἰτίας τοιαύτης. Ἐπὶ πολὺ τοῖς βί-
 οῖς ἀναδραμόντες καὶ μεγάλους περιποισάμενοι πλοῦτους σινηγόραζον
 οἰκετῶν πλήθος — — (2) Ἐχρῶντο δὲ αὐτῶν τοῖς μὲν νέοις νομεῦσι,
 τοῖς δ' ἄλλοις ὡς πη ἐκάστῃ ἢ χρεῖα ἐπέβαλλε. Βαρέως δ' αὐτοῖς κατὰ
 τε τὰς ὑπηρεσίας ἐχρῶντο καὶ ἐπιμελείας παντελῶς ὀλίγης ἤξιον ὅσα
 τε ἐντρέφεσθαι καὶ ὅσα ἐνδύσασθαι. Ἐξ ὧν οἱ πλείους ἀπὸ ληστείας
 τὸ ζῆν ἐπορίζοντο, καὶ μετὰ φόνων ἦν ἅπαντα καθάπερ στρατευ-
 μάτων διεσπαρμένων τῶν ληστῶν. — — (4) Πιεζόμενοι δὲ οἱ δοῦλοι
 ταῖς ταιλαιπωρίαις καὶ πληγαῖς τὰ πολλὰ παραλόγως ἐβριζόμενοι οὐχ
 ὑπέμενον. Συνιόντες οὖν ἀλλήλοις κατὰ τὰς ἐγκαίριαις συνελάλων περὶ
 ἀποστάσεως, ἕως εἰς ἔργον τὴν βουλὴν ἤγαγον. (5) Ἦν δὲ τις οἰκέτης
 Σύρος Ἀντιγένοῦς Ἐνναῖον, τὸ γένος ἐκ τῆς Ἀπαμείας, ἀνθρωπος μάγος
 καὶ τερατοουργὸς τὸν τρόπον. — — (11) Εὐθὺς οὖν τετρακοσίους τῶν
 ὁμοδούλων σινηθροισαν καὶ ὡς ἂν ὁ καιρὸς ἐδίδον καθοπλισθέντες εἰς
 τὴν Ἐνναν τὴν πόλιν εἰσπίπτουσι ἀφηγομένον αὐτῶν καὶ τοῦ πυρός
 τὰς φλόγας τερατενομένον τούτοις τοῦ Ἐννον. Ταῖς δ' οἰκίας ἐπεισ-
 ελθόντες πλείστον φόνον εἰργάζοντο. — — (14) Ἐκεῖθεν αἰρεῖται βα-
 σιλεὺς ὁ Εὐνους οὔτε δι' ἀνδρείαν οὔτε διὰ στρατηγίαν, διὰ δὲ μόνην
 τερατείαν καὶ τὸ τῆς ἀποστάσεως ἄρξαι. — — (16) Περιθήμενος δὲ διά-
 δημα καὶ πάντα τὰ ἄλλα τὰ περὶ αὐτὸν βασιλικῶς διακοσμῆσας — —
 ἐπῆει πᾶσαν λεηλατῶν τὴν χώραν, καὶ πλήθος ἀπειρον οἰκετῶν προσ-
 λαμβάνων ἐθάύρησε καὶ στρατηγοῖς Ῥωμαίων πολεμῆσαι καὶ συμπλα-
 κεῖς τῷ πλήθει πολλάκις ἐκράτησεν, ἔχων ἤδη στρατιώτας ὑπὲρ τοῖς
 μυρίους. — — (20) Κατὰ δὲ Σικελίαν ἠῤῥατο τὸ κακόν, καὶ πόλεις ἤλ-
 σκοντο αὐτάνδροι καὶ πολλὰ στρατόπεδα ὑπὸ τῶν ἀποστατῶν κατεκό-
 πησαν, ἕως Ῥουπίλιος ὁ Ῥωμαῖον στρατηγὸς τὸ Ταυρομένιον ἀνεώσαστο
 Ῥωμαίοις, καρτερῶς μὲν αὐτὸ πολιορκήσας καὶ εἰς ἄφατον ἀνάγκην καὶ
 λιμὸν τοὺς ἀποστάτας συγκλείσας. — — (21) Ἐκεῖθεν ἐπὶ τὴν Ἐνναν ἐλ-
 θὼν παραπλησίως ἐπολιόρκει — — καὶ εἰλε καὶ ταύτην προδοσίᾳ τὴν
 πόλιν, ἐπεὶ οὐδ' ἦν ἀλώσιμος διὰ τὴν ὀχρηρότητα βίαι χειρός. Cf. Liv.
 per. 56—59. Oros. V 6, 3 sqq. 9, 4—8. Flor. II 7, 2—8. Val. Max.

πορθούντων τὰς κατοικίας, καθάπερ ἰγίκα οἱ περὶ Εὐνον
τὴν Ἐνναν κατέσχον.

II 7, 9. IX 12 ext. 1. Front. IV 1, 26. Cic. Verr. IV 50, 112. Athen.
VI 104 p. 273 A. Plut. Sull. 36.

COMM. De huius belli temporibus cf. C. Buecher 'Die Aufstaende
der unfreien Arbeiter' (Francof. ad M. 1874) p. 121 sqq., qui etiam pro-
bavit et Strab. et Diod. hic hausisse e Posidonio.

20

Str. XVI 2, 34 p. 760 Τῆς δ' Ἰουδαίας τὰ μὲν ἐσπέρια
ἄκρα τὰ πρὸς τῷ Κασίῳ κατέχουσιν Ἰδουμαῖοι τε καὶ ἡ λίμνη.
Ναβαταῖοι δ' εἰσὶν οἱ Ἰδουμαῖοι· κατὰ στάσιν δ' ἐκπεσόντες
ἐκεῖθεν προσεχώρησαν τοῖς Ἰουδαίοις καὶ τῶν νομίμων τῶν
αὐτῶν ἐκείνοις ἐκοινώνησαν (a. 129).

5

2 Ante Ἰδουμαῖοι add. οἱ C | τε om. E

Cf. Ios. A. I. XIII 9, 1 Ὑρκανὸς δὲ καὶ τῆς Ἰουδαίας αἰρεῖ πό-
λεις Ἄδωρα καὶ Μάρισσαν καὶ ἅπαντας τοὺς Ἰδουμαίους ὑποχειρίους
ποιησάμενος ἐπέτρεψεν αὐτοῖς μένειν ἐν τῇ χώρᾳ, εἰ περιτέμνουν τε τὰ
αἰδοῖα καὶ τοῖς Ἰουδαίων νομίμοις χρῆσθαι θέλοιν. Οἱ δὲ πόθῳ τῆς
πατρῴου γῆς καὶ τὴν περιτομὴν καὶ τὴν ἄλλην τοῦ βίου διαίταν ὑπέμει-
ναν τὴν αὐτὴν Ἰουδαίους ποιήσασθαι. Κάκεινος αὐτοῖς χρόνος ἤρχεν
ὥστε εἶναι τὸ λοιπὸν Ἰουδαίους. Cf. ib. 15, 4. B. I. I 2, 6.

21

Str. VI 2, 11 p. 277 Ποσειδώνιος δὲ κατὰ τὴν ἑαυτοῦ
μνήμην φησὶ περὶ τροπᾶς θερινᾶς ἅμα τῇ ἔφ μεταξὺ τῆς
Ἰερᾶς καὶ τῆς Εὐωνύμου πρὸς ὕψος ἀρθεῖσαν ἐξαισίον τὴν θά-
λατταν ὄραθῆναι καὶ συμμείναι τινα χρόνον ἀναφυσωμένην
συνεχῶς, εἶτα παύσασθαι· τοὺς δὲ τολμήσαντας προσπλεῖν 5
ιδόντας νεκροὺς ἰχθύας ἐλαννομένους ὑπὸ τοῦ ῥοῦ [τοὺς δὲ]

3 Ἰερᾶς Mein. | 6 τοὺς δὲ del. Siebenk.

Cf. Obseq. 29 *M. Aemilio Lucio Aurelio coss.* (a. 126) — — *ad
insulas Liparas mare efferebuit et quibusdam adustis navibus vapore pleros-
que navales exanimavit, piscium vim magnam exanimem dispersit.* Cf.
Oros. V 10, 11. Augustin. de civ. dei III 31.

καὶ θέρμη καὶ δυσωδίᾳ πληγέντας φυγεῖν, ἐν δὲ τῶν πλοια-
 ρίων τὸ μᾶλλον πλησιάσαν τοὺς μὲν τῶν ἐνότων ἀποβαλεῖν,
 τοὺς δ' εἰς Λιπάραν μόλις σῶσαι, τοτὲ μὲν ἔκφρονας γινο-
 10 μένους ὁμοίως τοῖς ἐπιληπτικοῖς, τοτὲ δὲ ἀνατρέχοντας εἰς
 τοὺς οἰκείους λογισμούς· πολλαῖς δ' ἡμέραις ὕστερον ὀρᾶσθαι
 πηλὸν ἐπανθούντα τῇ θαλάττῃ, πολλαχοῦ δὲ καὶ φλόγας ἐκπι-
 πτούσας καὶ καπνοὺς καὶ λιγνύας, ὕστερον δὲ παγῆναι καὶ γενέ-
 σθαι τοῖς μυλλταῖς λίθοις ἑοικότα τὸν πάγον· τὸν δὲ τῆς Σι-
 15 κελίας στρατηγὸν Τίτον Φλαμίνιον δηλώσαι τῇ συγκλήτῳ, τὴν
 δὲ πέμψασαν ἐκθύσασθαι ἐν τε τῷ νησιδίῳ καὶ ἐν Λιπάραις
 τοῖς τε καταθρόνοις θεοῖς καὶ τοῖς θαλαττίοις (a. 126).

7 ἐν n (ex corr.) o, ἐκ ABCI || 15 Φλαμίνιον Du Theil., sed cf. Sintenis
 ad Plut. Tit. 1

22

Str. V 3, 10 p. 237 Ἐτι δὲ Φρεγέλλαι, παρ' ἣν ὁ Λεῖρις
 φεῖ ὁ εἰς τὰς Μιντούρας ἐκδιδούς, νῦν μὲν κώμη, πόλις δὲ
 ποτε γεγονῖα ἀξιόλογος — — κατεσκάφη δ' ὑπὸ Ῥωμαίων
 ἀποστᾶσα (a. 125).

Cf. Liv. per. 60 *L. Opimius praetor Fregellanos qui defecerant
 in deditionem accepit, Fregellas diruit.* Cf. Obseq. 30. Vell. II 6, 4.
 Plut. C. Gracch. 3. Auct. ad Herenn. IV 15, 22, 27, 37. Cic. de
 invent. II 34, 105. de fin. V 22, 62. Phil. III 6, 17. Ascon. ad Cic. in
 Pis. 95 p. 17 Or.

23

Str. III 5, 1 p. 167/8 Τῶν δὲ προκειμένων νήσων τῆς
 Ἰβηρίας τὰς μὲν Πιτυούσας δύο καὶ τὰς Γυμνησίας δύο (κα-
 λοῦσι καὶ Βαλιαρίδας) προκείσθαι συμβαίνει τῆς μεταξὺ Ταρ-
 ράκωνος καὶ Σούκρωνος παραλίας — — Τῶν δὲ Γυμνησιῶν
 5 ἡ μὲν μείζων ἔχει δύο πόλεις, Πάλμαν καὶ Πολεντίαν — —
 Διὰ δὲ τὴν ἀρετὴν τῶν τόπων καὶ οἱ κατοικοῦντες εἰρηναῖοι,
 καθάπερ καὶ οἱ κατὰ τὴν Ἐβουσον. Κακούργων δὲ τινῶν ὀλλῶν

3 βαλιαρίδας B || 5 παλλάμαν codd.: corr. Xyl. | ποτεντίαν codd.:
 corr. Kram. || 7 Ἐβουσον Cor.

Cf. Flor. I 43 *Quatenus Metelli Macedonici domus bellicis agno-
 minibus adsueverat, altero ex liberis eius Cretico facto mora non fuit*

κοινωνίας συστησαμένων πρὸς τοὺς ἐν τοῖς πελάγεσι ληστὰς διε-
 βλήθησαν ἅπαντες, καὶ διέβη Μέτελλος ἐπ' αὐτοὺς ὁ Βαλιαρικὸς
 προσαγορευθεὶς (a. 123—122), ὅστις καὶ τὰς πόλεις ἔκτισε. Διὰ 10
 δὲ τὴν αὐτὴν ἀρετὴν ἐπιβουλευόμενοι, καίπερ εἰρηναῖοι ὄντες,
 ὁμῶς σφενδονῆται ἄριστοι λέγονται· καὶ τοῦτ' ἤσκησαν, ὡς
 φασι, διαφερόντως, ἐξ ὄτου Φοίνικες κατέσχον τὰς νήσους.
 Οὗτοι δὲ καὶ ἐνδῦσαι λέγονται πρῶτοι τοὺς ἀνθρώπους χιτῶ-
 νας πλατυσήμους· ἄζωστοι δ' ἐπὶ τοὺς ἀγῶνας ἐξήσσαν αἰγίδα 15
 περὶ τῆ χειρὶ ἔχοντες καὶ πεπυρακτωμένον ἀκόντιον, σπάνιον
 δὲ καὶ λελογχωμένον σιδήρω μικρῷ, σφενδόνας δὲ περὶ τῆ
 κεφαλῆ τρεῖς μελαγκρανίνας ἢ τριχίνας ἢ νευρίνας, τὴν μὲν
 μακρόκωλον πρὸς τὰς μακροβολίας, τὴν δὲ βραχύκωλον πρὸς
 τὰς ἐν βραχεὶ βολάς, τὴν δὲ μέσην πρὸς τὰς μέσας. Ἦσκούντο 20
 δ' ἐκ παιδῶν οὕτως ταῖς σφενδόναῖς, ὥστ' οὐδ' ἄλλως τοῖς
 παισὶν ἄρτον ἐδίδοσαν ἄνευ τοῦ τῆ σφενδόνη τυχεῖν. Διόπερ

11 Ante ἐπιβουλευόμενοι add. αἰ Bekker || 15 Ante ἄζωστοι lacunam
 stat. Groak. Mein. || 16 παρὰ C | καὶ ἢ codd.: corr. Cor.-Inter ἔχοντες et
 πεπυρ. exoid. <τῆ δὲ δεξιᾷ> susp. Mein. || 18 Post τρεῖς in codd. sec. verba
 μελαγκρανίνας· σχοίνου εἶδος, ἐξ οὗ πλέκεται τὰ σχοινία· καὶ Φιλητᾶς γε
 ἐν Ἐρμηνείᾳ λευγαλῆος δὲ χιτῶν πεπιωμένων· ἀμφὶ δ' ἀραιῇ ἔξεδε εἰλεῖ-
 ται κομμα μελαγκράνινον' ὡς σχοίνω ἐζωσμένον, quae pro scholio esse ha-
 benda recte intell. Tyrwhitt | μελαγκρανίνας codd., μελαγκρανίας Salmas.: corr.
 Cas. || 22 τῆ σφενδόνης codd.: corr. Cas.

*quin alter quoque Balearicus vocaretur. Baleares per id tempus insulae
 piratica rabie maria corruperant. Homines feros atque silvestres mireris
 ausos a scopulis suis saltem maria prospicere. Ascendere etiam incon-
 ditas rates et praeternavigantes subinde inopinato impetu terruere. Sed
 cum venientem ab alto Romanam classem prospexissent, praedam putan-
 tes ausi etiam occurrere, et primo impetu ingenti lapidum sazorumque
 nimbo classem operuerunt. Tribus quisque fundis proeliantur. Certos
 esse quis miretur ictus, cum haec sola genti arma sint, id unum ab in-
 fantia studium? Cibum puer a matre non accipit, nisi quem ipsa mon-
 strante percusserit. Sed non diu lapidatione Romanos terruere etc. Cf.
 Liv. per. 60. Oros. V 13, 1. Plin. N. H. III 77. — De fundis paulum
 discrepat Diodor. V 18, 3 sq. Ὀπλισμὸς δ' ἐστὶν αὐτοῖς σφενδόνας, καὶ
 τούτων μίαν μὲν περὶ τὴν κεφαλὴν ἔχουσιν, ἄλλην δὲ περὶ τὴν γαστέρα,
 τρίτην δ' ἐν ταῖς χερσὶ. — Κατὰ δὲ τὴν εὐστοχίαν οὕτως ἀκριβεῖς
 εἰσιν ὥστε κατὰ τὸ πλεῖστον μὴ ἀμαρτάνειν τοῦ προκειμένου σκοποῦ.
 Αἴτια δὲ τούτων αἰ συνεχεῖς ἐκ παιδῶν μελέται, καθ' ἃς ὑπὸ τῶν μη-
 τέρων ἀναγκάζονται παῖδες ὄντες συνεχῶς σφενδονᾶν· προκειμένου γὰρ*

ὁ Μέτελλος προσπλέων πρὸς τὰς νήσους δέρρεις ἔτεινεν ὑπὲρ τῶν καταστρωμάτων, σκέπην πρὸς τὰς σφενδόνας. Εἰσήγαγε δὲ ἐποίκους τρισχιλλούς τῶν ἐκ τῆς Ἰβηρίας Ῥωμαίων.

σκοποῦ κατά τι ξύλον ἠρημένον ἄρτον, οὐ πρότερον δίδοται τῷ μελετῶντι φαγεῖν, ἕως ἂν τυχὼν τοῦ ἄρτου συγχωρούμενον λάβῃ παρὰ τῆς μητρὸς καταφαγεῖν τοῦτον.

COMM. Diodorum hoc loco hausisse ex Timaeo, Strabonem ac Livium ex Posidonio, qui ipse quoque usus esset Timaeo, recte demonstravit Muellenhoff 'Deutsche Altertumskunde' I p. 465 sqq.

24

Str. VI 3, 4 p. 281 Περὶ τε τὰ Ἀννίβεια καὶ τὴν ἑλευθερίαν ἀφηρέθησαν (sc. οἱ Ταραντίνοι), ὕστερον δ' ἀποικίαν Ῥωμαίων δεξάμενοι καθ' ἡσυχίαν ζῶσι καὶ βέλτιον ἢ πρότερον.

1 τε] δὲ Cor. | Ἀννιβαϊκὰ susp. Kram.

Cf. Plut. C. Gracch. 8 Αὐθις ἑτέροις νόμοις ἀπηργήσατο τὸ πλῆθος (sc. C. Gracchus tr. pl. II a. 122), ἀποικίας μὲν εἰς Τάραντα καὶ Καπύην πέμπεσθαι γράφων. Vell. I 15 Et post annum (a. 123, qua in re erravit) Scolacium Minervium, Tarentum Neptunia — — colonia condita est.

COMM. De hac colonia cf. Mommsen CIL I p. 87^b.

25

a. Str. IV 6, 3 p. 203 Τὸν τεῦθεν δ' ἤδη (sc. ἀπὸ τοῦ Μονοίκου λιμένος) μέχρι Μασσαλίας καὶ μικρὸν προσωτέρω τὸ τῶν Σαλύων ἔθνος οἰκεῖ τὰς Ἄλπεις τὰς ὑπερκειμένας καὶ τινα τῆς αὐτῆς παραλίας ἀναμίξ τοῖς Ἕλλησι. Καλοῦσι δὲ τοὺς Σάλυας οἱ μὲν παλαιοὶ τῶν Ἑλλήνων Αἰγνας καὶ τὴν χώραν, ἣν ἔχουσι οἱ Μασσαλιῶται, Αἰγυστικὴν, οἱ δ' ὕστερον Κελτολίγνας ὀνομάζουσι καὶ τὴν μέχρι Λουερῖωνος καὶ τοῦ Ῥοδανοῦ πεδιάδα τούτοις προσνέμουσιν, ἀφ' ἧς οὐ πεζὴν

4 τινας codd.: corr. Cor. | τῆς παραλίας αὐτῆς Grosk., αὐτῆς τῆς παραλίας Muell. | 7 Λουερῖωνος] Λουερτία D' Anvillius, Λουενῖωνος Mannert, Λουενῖωνος Mein., codd. scripturam defendit Mueller p. 962

μόνον, ἀλλὰ καὶ ἱππικὴν ἔστελλον στρατιὰν εἰς δέκα μέρη
 διηρημένοι. Πρώτους δ' ἐχειρώσαντο Ῥωμαῖοι τούτους τῶν 10
 ὑπεραλλίων Κελτῶν πολὺν χρόνον πολεμήσαντες καὶ τοῦτοις
 καὶ τοῖς Λίγυσι ἀποκεκλειόσι τὰς εἰς τὴν Ἰβηρίαν παρόδους
 τὰς διὰ τῆς παραλλίας. Καὶ γὰρ καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θά-
 λατταν ἐληίζοντο καὶ τοσοῦτον ἴσχυον, ὥστε μόλις στρατοπέ-
 δοις μεγάλοις πορευτῆν εἶναι τὴν ὁδόν. Ὀγδοηκοστὸν δ' ἔτος 15
 πολεμοῦντες (a. 122) διεπράξαντο μόλις, ὥστ' ἐπὶ δώδεκα
 σταδίους τὸ πλάτος ἀνεῖσθαι τὴν ὁδὸν τοῖς ὀδεύουσι δημοσίᾳ.
 Μετὰ ταῦτα μέντοι κατέλυσαν ἀπαντας καὶ διέταξαν αὐτοὶ
 τὰς πολιτείας ἐπιστήσαντες φόβον.

b. Str. IV 1, 5 p. 180 Ὑστερον μέντοι ταῖς ἀνδραγαθίαις 20
 ἴσχυσαν (sc. οἱ Μασσαλιῶται) προσλαβεῖν τινα τῶν πέριξ πε-
 δίων ἀπὸ τῆς αὐτῆς δυνάμεως, ἀφ' ἧς καὶ τὰς πόλεις ἔκτισαν,
 ἐπιτειχίσματα τὰς μὲν κατὰ τὴν Ἰβηρίαν τοῖς Ἰβηρσιν — —
 τὸ δὲ Ταυροέντιον καὶ τὴν Ὀλβίαν καὶ Ἀντιπολιν καὶ Νίκαιαν
 τῆ τῶν Σαλῶν ἔθνει καὶ τοῖς Λίγυσι τοῖς τὰς Ἄλλεις οἰκοῦ- 25
 σιν. Εἰσὶ δὲ καὶ νεώσοικοι παρ' αὐτοῖς καὶ ὀπλοθήκη· πρότε-
 ρον δὲ καὶ πλοίων εὐπορία καὶ ὄπλων καὶ ὀργάνων τῶν τε
 πρὸς τὰς ναυτιλίας χρησίμων, ἀφ' ὧν πρὸς τε τοὺς βαρβά-
 ρους ἀντέσχον καὶ Ῥωμαίους ἐκτήσαντο φίλους, καὶ πολλὰ καὶ
 αὐτοὶ χρήσιμοι κατέστησαν ἐκείνοις κακίνοι προσελάβοντο τῆς 30
 αὐξήσεως αὐτῶν. Σέξτιος γοῦν ὁ καταλύσας τοὺς Σάλυας
 (a. 124—122) οὐ πολὺ ἄποθεν τῆς Μασσαλλίας κτίσας πόλιν
 ὀμώνυμον ἑαυτοῦ τε καὶ τῶν ὑδάτων τῶν θερμῶν, ὧν τινα
 μεταβεβληκέναι φασὶν εἰς ψυχρά, ἐνταῦθά τε φρουρὰν κατῴ-

19 φόρον ald. Mein.

24 ταυροέντιον BCl: corr. Cas. || 25 ἔθνει — οἰκοῦσιν pr. m. add. in
 marg. B || 30 προσέλαβον Mein. || 32 ἀπωθεν Mein.

10 sq. 24 sqq. cf. Liv. per. 47 Q. Opimius cos. (a. 154) *transalpi-
 nos Ligures, qui Massiliensium oppida Antipolim et Nicaeam vastabant,
 subegit*. Polyb. XXXIII fr. 5—8. — Liv. per. 60 M. Fulvius Flac-
 cus primus *transalpinos Ligures domuit bello* (a. 125) *missus in auxilium
 Massiliensium adversus Salluvios Gallos, qui fines Massiliensium popula-
 bantur*. Flor. I 37, 3. Amm. Marc. XV 12.

31 sqq. cf. Liv. per. 61 C. Sextius procos. *victa Salluviorum gente
 coloniam Aquas Sextias condidit, ob aquarum copiam e caldis frigidisque*

- 35 κισε Ῥωμαίων (a. 122) καὶ ἐκ τῆς παραλίας τῆς εἰς τὴν Ἰταλίαν ἀγούσης ἀπὸ Μασσαλίας ἀνέστειλε τοὺς βαρβάρους, οὐ δυναμένων τῶν Μασσαλιωτῶν ἀνείργειν αὐτοὺς τελέως. Οὐδ' αὐτὸς δὲ πλέον ἴσχυσεν ἀλλ' ἢ τοσοῦτον μόνον, ὅσον κατὰ μὲν τὰ εὐλλίμενα ἀπὸ τῆς θαλάττης ἀπελθεῖν [ἐπι] τοὺς βαρβάρους
- 40 ἐπὶ δώδεκα σταδίους, κατὰ δὲ τοὺς τραχώνας ἐπὶ ὀκτώ· τὴν δὲ λειψθεῖσαν ὑπ' ἐκείνων τοῖς Μασσαλιώταις παραδέδωκεν.

39 ἐπι inclusit Xyl. | 40 τοῦ τραχώνος ABCI: corr. Kram.

fontibus atque a nomine suo ita appellatas. (Errat Liv., quod Aquas Sextias coloniam dicit: fuit castellum praesidio Romano firmatum: cf. Marquardt 'Roem. Staatsverwaltung' I² p. 260 adn. 5) Cf. Eutr. IV 22. Vell. I 15. Obseq. 32. Cassiodor. a. 122/632. Amm. Marc. XV 12. Diod. XXXIV fr. 23. Fast. triumph. a. 122/632.

COMM. Quod Strabo dicit post diuturnum bellum cum Liguribus gestum octogesimo anno vix obtinuisse Romanos, ut duodecim stadia a mari recederent (a. 122), anno 202 post secundi belli Punici finem, in quo Ligures Hannibali socios se adiunxerant, haec bella initium cepisse statuit. Ac sane inde ab hoc tempore Romanis id maxime erat agendum, ut illos populos subigerent, qui intercludebant aditum in Hispaniam, quam in provinciae formam Romani tum erant redacturi. Quamquam iam a. 235 Romanos cum Liguribus pugnasse discimus ex Liv. per. 20 ('*adversus Ligures tunc primum exercitus promotus est*'): cf. fast. triumphal. a. 236. 233. 223.

26

- a. Str. IV 2, 3 p. 191 Τῆς δυνάμεως δὲ τῆς πρότερον Ἀρούεργοι μέγα τεκμήριον παρέχονται τὸ πολλάκις πολεμῆσαι πρὸς Ῥωμαίους τοτὲ μὲν μυριάσιν εἴκοσι, πάλιν δὲ διπλασίαις· τοσαύταις γὰρ πρὸς Καίσαρα τὸν Θεὸν διηγωνίσαντο μετὰ
- 5 Οὐερκιγγετόριγος, πρότερον δὲ καὶ εἴκοσι πρὸς Μάξιμον τὸν Αἰμιλιανὸν καὶ πρὸς Δομίτιον δ' ὡσαύτως Ἀηνόβαρβον (a. 121)·

6 Δομίτιον codd. hic et infra: corr. Mein. | ἰνόβαρβον codd.: corr. hic et infra Xyl.

In universum cf. Diod. V 25, 1 Ἡ τοίνυν Γαλατία κατοικεῖται μὲν ὑπο πολλῶν ἔθνων διαφόρων τοῖς μεγέθεσι· τὰ μέγιστα γὰρ αὐτῶν σχεδὸν εἴκοσι μυριάδας ἀνδρῶν ἔχει (ex Posidonio, quo etiam Strabo hic

πρὸς μὲν οὖν Καίσαρα — — — πρὸς δὲ Μάξιμον Αἰμιλιανὸν
κατὰ τὴν συμβολὴν τοῦ τ' Ἰσαρος καὶ τοῦ Ῥοδανοῦ, καθ' ἣν
καὶ τὸ Κέμμενον ὄρος πλησιάζει τῷ Ῥοδανῷ· πρὸς δὲ Δομί-
τιον κατωτέρω ἔτι κατὰ τὴν συμβολὴν τοῦ τε Σούλγα καὶ τοῦ 10
Ῥοδανοῦ. Διέτειναν δὲ τὴν ἀρχὴν οἱ Ἀρούεργοι καὶ μέγρι
Νάρβωνος καὶ τῶν ὄρων τῆς Μασσαλιώτιδος, ἐκράτουν δὲ καὶ
τῶν μέγρι Πυρήνης ἐθνῶν καὶ μέγρι ὠκεανοῦ καὶ Ῥήνου. Βι-
τυτίου δὲ τοῦ πρὸς τὸν Μάξιμον καὶ τὸν Δομίτιον πολεμή-
σαντος ὁ πατήρ Λουέριος τοσοῦτον πλοῦτις λέγεται καὶ τρυφῇ 15
διεγεγκεῖν, ὥστε ποτὲ ἐπίδειξιν ποιούμενος τοῖς φίλοις τῆς
εὐπορίας εἰς ἀπήνης φέρεσθαι διὰ πεδίου χρυσοῦ νόμισμα
καὶ ἀργύρου δεῦρο κάκεισε διασπείρων, ὥστε συλλέγειν ἐκε-
νους ἀκολουθοῦντας.

b. Str. IV 1, 11 p. 185 Μεταξὺ δὲ τοῦ Ἀρουντία καὶ τοῦ 20
Ἰσαρος καὶ ἄλλοι ποταμοὶ ῥέουσιν ἀπὸ τῶν Ἄλπεων ἐπὶ τὸν
Ῥοδανόν, δύο μὲν οἱ περιρρέοντες πόλιν Καουάρων [καὶ Οὐάρων]
κοινῷ ῥεῖθρῳ συμβάλλοντες εἰς τὸν Ῥοδανόν, τρίτος δὲ Σούλ-
γας ὁ κατὰ Οὐνδαλον πόλιν μισγόμενος τῷ Ῥοδανῷ, ὅπου Γναῖος
Ἀηρόβαρβος μεγάλη μάχῃ πολλὰς ἐτρέψατο Κελτικῶν μυριάδας. 25
— — Καθ' ὃ δὲ συμπίπτουσιν ὁ Ἰσαρ ποταμὸς καὶ ὁ Ῥοδανὸς

13 βιτίου codd.: corr. Kram. || 16 φίλοις] ὄλοις vel πολλοῖς Cor.

22 κλουάρων codd.: corr. Siebenk. | καὶ Οὐάρων verba multis coniec-
turis temptata iure eiecit Xyl. || 24 Οὐνδαλον Scalig. || 26 Ἰσαρος E

usus est fonte: cf. Muellenhoff 'Deutsche Altertumskunde' II p. 303 sq.).
Liv. per. 61 *Cn. Domitius procos. adversus Allobrogas ad oppidum
Vindalium feliciter pugnavit. Quibus bellum inferendi causa fuit, quod
Tutomotulum Salluviorum regem fugientem recepissent et omni ope iuvis-
sent, quodque Aeduorum agros . . . populi Romani vastavissent.* — —
*Q. Fabius Maximus cos., Pauli nepos, adversus Allobrogas et Bituitum
Arvernorum regem feliciter pugnavit. Ex Bituiti exercitu occisa milia
CXX etc. Flor. I 37, 3 sqq. Prima trans Alpes arma nostra sensere
Saluvii, cum de eis fidissima atque amicissima civitas Massilia querere-
tur; Allobrogos deinde et Arverni, cum adversus eos similes Haeduorum
querelae opem et auxilium nostrum flagitarent: utriusque victoriae testes
Isara et Vindelicus amnes et impiger fluminum Rhodanus.* — — *Nihil
tam conspicuum in triumpho quam rex ipse Vituitus discoloribus in armis
argenteoque carpento, qualis pugnaverat. Utriusque victoriae quod quan-
tumque gaudium fuerit, vel hinc aestimari potest, quod et Domitius Ahen-*

καὶ τὸ Κέμμενον ὄρος, Κόιντος Φάβιος Μάξιμος Αἰμιλιανὸς οὐχ ὄλαις τρισὶ μυριάσιν εἴκοσι μυριάδας Κελτῶν κατέκοψε καὶ ἔστησε τρόπιον αὐτόθι λευκοῦ λίθου καὶ νεὼς δύο, τὸν
 90 μὲν Ἄρειος, τὸν δ' Ἡρακλέους.

c. Str. IV 1, 11 p. 186 Ἀλλόβριγες δὲ μυριάσι πολλαῖς πρότερον μὲν ἐστράτεον, νῦν δὲ γεωργοῦσι τὰ πεδία καὶ τοὺς ἀυλῶνας τοὺς ἐν ταῖς Ἄλπεσι.

barbus et Fabius Maximus ipsis quibus pugnaverant locis saxatas erexere turres et desuper exornata armis hostilibus tropaea fixerunt. Cf. Oros. V 13, 2. 14, 1—4. Eutr. IV 22. Vell. II 10. 39. Val. Max. IX 6, 3. Cic. pr. Font. 16, 36. Hieronym. ad a. Abr. 1691 p. 131 Sch. Fast. triumph. a. 121/633.

7 sq. 27 sq. cf. Caes. b. G. I 45. Plin. N. H. VII 166.

9 sq. 24 sq. cf. App. Gall. 12. Suet. Nero 2.

13 sqq. cf. Posidon. fr. 25 (Mueller FHG III p. 260 sq.) Ἔτι δὲ ὁ Ποσειδώνιος διηγούμενος καὶ τὸν Λουερνίου τοῦ Βιτύτιος πατρὸς πλοῦτον τοῦ ὑπὸ Ῥωμαίων καθαιρεθέντος φησὶ δημαγωγῶντα αὐτὸν τοὺς ὄχλους ἐν ἄρματι φέρεσθαι διὰ τῶν πεδίων καὶ σπείρειν χρυσὸν καὶ ἄργυρον ταῖς ἀκολουθούσαις τῶν Κελτῶν μυριάσι.

27

a. Str. VII 2, 1 sq. p. 292/3 Περὶ δὲ Κίμβρων τὰ μὲν οὐκ εὖ λέγεται, τὰ δ' ἔχει πιθανότητος οὐ μετρίας. Οὔτε γὰρ τὴν τοιαύτην αἰτίαν τοῦ πλάνητας γενέσθαι καὶ ληστρικοὺς ἀποδέξαιτ' ἂν τις, ὅτι χερρόνησον οἰκοῦντες μεγάλη πλημμυ-
 5 ρίδι ἐξελαθεῖεν ἐκ τῶν τόπων· καὶ γὰρ νῦν ἔχουσι τὴν χώραν, ἣν εἶχον πρότερον — — Γελοῖον δὲ τῇ φυσικῇ καὶ αἰωνίῳ πάθει δις ἐκάστης ἡμέρας συμβαλόντι προσοργισθέντας ἀπελθεῖν ἐκ τοῦ τόπου. Ἔοικε δὲ πλάσματι τὸ συμβῆναι ποτε ὑπερβάλλουσαν πλημμυρίδα· ἐπιτάσεις μὲν γὰρ καὶ ἀνέσεις δέχε-

2 οὐ om. n Cor. | οὔτε] οὐδὲ Cor. || 5 ἐξελαθεῖεν C(?)ghno, ἐξελασθῆσαν codd. vell. || 7 παροργισθέντας Xyl., παρορηθέντας Cor. || 8 εοικε δὲ καὶ πλ. vel. εοικε τε πλ. Cor. || 9 πλημμυρίδα ὑπερβάλλουσαν BC(?)

2 sqq. cf. Flor. I 38, 1 *Cimbri, Teutoni atque Tigurini ab extremis Galliae profugii, cum terras eorum inundasset Oceanus, novas sedes toto orbe quaerebant.* Cf. Verr. Flacc. ap. Fest. p. 17.

12 sqq. Cf. Diod. V 32, 3 sq. Ἀγριωτῶτων δὲ ὄντων τῶν ὑπὸ τὰς

ται τεταγμένας δὲ καὶ περιοδιζούσας ὁ ὠκεανὸς ἐν τοῖς τοιού- 10
τοις πάθειν. — — Ταῦτά τε δὴ δικαίως ἐπιτιμᾷ τοῖς
συγγραφεῦσι Ποσειδώνιος καὶ οὐ κακῶς εἰκάζει, διότι λη-
στρικοὶ ὄντες καὶ πλάνητες οἱ Κίμβροι καὶ μέχρι τῶν περὶ
τὴν Μαιώτιν ποιήσαιντο στρατεῖαν, ἀπ' ἐκείνων δὲ καὶ ὁ
Κιμμέριος κληθεῖθι βόσπορος, οἷον Κιμβρικός, Κιμμερίους τοὺς 15
Κίμβρους ὀνομασάντων τῶν Ἑλλήνων.

b. Str. II 3, 6 p. 102 Εἰκάζει δὲ καὶ (sc. ὁ Ποσειδώ-
νιος) τὴν τῶν Κίμβρων καὶ τῶν συγγενῶν ἔξανάστασιν ἐκ τῆς
οἰκείας γενέσθαι κατὰ (ληστειαν, οὐ κατὰ) θαλάττης ἔφοδον 20
ἀθρόαν συμβᾶσαν.

10 περιοριζούσας codd.: corr. Tzsch. || 11 ταῦτα δὲ codd.: corr. Cor. ||
14 ὁ] ἡ codd.: corr. Mein. || 15 κληθεῖς codd.: corr. Cas.
19 γενέσθαι κατὰ θαλάττης ἔφοδον οὐκ ἀθρόαν συμβ. codd.: restitui
locum ex Cor. conii. felicioiss., (κατὰ ληστειαν) γενέσθαι, οὐ κατὰ θαλ. ἐφ.
Mein.

ἄρκτους κατοικούντων (sc. Κελτῶν) καὶ τῶν τῆ Σκυθία πλησιοχώρων,
φασὶ τινὰς ἀνθρώπους ἐσθίειν — — Διαβεβοημένης δὲ τῆς τούτων ἀλ-
κῆς καὶ ἀγριότητος, φασὶ τινες ἐν τοῖς παλαιῶς χρόνοις τοὺς τὴν Ἀσίαν
ἄπασαν καταδραμόντας, ὀνομαζομένους δὲ Κιμμερίους, τούτους εἶναι,
βραχὺν τοῦ χρόνου τὴν λέξιν φθειραντος ἐν τῇ τῶν καλουμένων Κίμβρων
προσηγορίᾳ. Ζηλοῦσι γὰρ ἐκ παλαιοῦ ληστεύειν ἐπὶ τὰς ἀλλοτρίας χώ-
ρας ἐπερχόμενοι καὶ καταφρονεῖν ἀπάντων. Plut. Mar. 11: Ἄλλοι δὲ
φασὶ Κιμμερίων τὸ μὲν πρῶτον ὑφ' Ἑλλήνων τῶν κάλοι γνωσθὲν οὐ
μέγα γενέσθαι τοῦ παντὸς μόριον, ἀλλὰ φυγὴν ἢ στάσιον τινὰ βιασθεῖσαν
ὑπὸ Σκυθῶν εἰς Ἀσίαν ἀπὸ τῆς Μαιώτιδος διαπερᾶσαι Λυγδάμιος ἡγου-
μένου, τὸ δὲ πλεῖστον αὐτῶν καὶ μαχιμώτατον ἐπ' ἐσχάτοις οἰκοῦν παρὰ
τὴν ἕξω θάλασσαν γῆν μὲν νέμεσθαι σύσκιον — — Ἐνθεν οὖν τὴν ἔφο-
δον εἶναι τῶν βαρβάρων τούτων ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν, Κιμμερίων μὲν ἐξ
ἀρχῆς, τότε δὲ Κίμβρων οὐκ ἀπὸ τρόπου προσαγορευομένων.

COMM. De Posidonio et Strabonis et Diodori et Plutarchi narra-
tionis fonte optime disseruit Muellenhoff 'Deutsche Altertumskunde' II
p. 163 sqq.

28

a. Str. VII 2, 2 p. 293 Φησὶ δὲ καὶ (sc. ὁ Ποσειδώ-
νιος) Βοῖους τὸν Ἐρκύνιον δρυμὸν οἰκεῖν πρότερον, τοὺς δὲ

2 Βοίους Mein., et sic semper

Κίμβρους ὑρμήσαντας ἐπὶ τὸν τόπον τοῦτον, ἀποκρουσθέντας ὑπὸ τῶν Βοϊῶν ἐπὶ τὸν Ἰστρον καὶ τοὺς Σχορδίσκους Γαλάτας
 5 *καταβῆναι, εἰτ' ἐπὶ Τευρίστας καὶ Ταυρίσκους, καὶ τούτους*
Γαλάτας.

b. Str. V. 1, 8 p. 214 *Διορίζονται δὲ (sc. οἱ Ἐνετοὶ) ποταμῶν ῥέοντι ἀπὸ Ἀλπειῶν ὄρων ἀνάπλουν ἔχοντι καὶ διακοσίων σταδίων ἐπὶ τοῖς χιλοῖς εἰς Νωρήϊαν πόλιν, περὶ ἣν Γναῖος*
 10 *Κάρβων συμβαλὼν Κίμβρους οὐδὲν ἔπραξεν (a. 113).*

5 *Ταυρίστας* Cas. | *καὶ Ταυρίσκ.*] ἡ *Ταυρ.* Grosk. || 8 *ἀλπίων* codd.: corr. Cor. | *καὶ inclusit Cor.* || 9 *ἦν*] ἦς 1 || 10 *κιμβροῖς* codd.: corr. Cor.

7 sqq. Cf. App. Gall. 13. Diod. XXXIV fr. 37. Liv. per. 63. Obseq. 38. Entr. IV 25. Vell. II 8, 3. 12, 2. Tac. Germ. 37.

29

a. Str. XVII 3, 15 p. 833 *Τὴν δὲ χώραν τὴν μὲν ἐπαρχίαν ἀπέδειξαν Ῥωμαῖοι τὴν ὑπὸ τοῖς Καρχηδονίοις, τῆς δὲ Μασσανάσσης († a. 148) ἀπέδειξαν κύριον καὶ τοὺς ἀπογόνους τοὺς περὶ Μικίψαν (a. 148—118). Μάλιστα γὰρ ἐσπουδάσθη παρὰ*
 5 *τοῖς Ῥωμαίοις ὁ Μασσανάσσης δι' ἀρετὴν καὶ φιλίαν· καὶ γὰρ*
δὴ καὶ οὗτός ἐστιν ὁ τοὺς Νομάδας πολιτικούς κατασκευάσας
καὶ γεωργούς, ἔτι δ' ἀντὶ τοῦ ληστεύειν διδάξας στρατεύειν.

b. Str. XVII 3, 9 p. 829 *Τὴν δὲ χώραν (sc. τῶν Μασσαι-συλλίων) μετὰ Σόφακα κατέσχε Μασσανάσσης, εἶτα Μικίψας,*
 10 *εἶτα καὶ οἱ ἐκεῖνον διαδεξάμενοι.*

c. Str. XVII 3, 13 p. 832 *Κίρτα τέ ἐστιν ἐν μεσογαίᾳ, τὸ Μασσανάσσου καὶ τῶν ἐξῆς διαδόχων βασιλείων, πόλις εὐερε-στάτη καὶ κατεσκευασμένη καλῶς τοῖς πᾶσι, καὶ μάλιστα ὑπὸ Μικίψα, ὅστις καὶ Ἑλληνας συνήκισεν ἐν αὐτῇ καὶ τσοαύτην*
 15 *ἐποίησεν, ὥστ' ἐκπέμπειν μυρίους ἱππέας, διπλασίους δὲ πεζούς.*

6 *καὶ* om. h Cor.

10 *καὶ* om. xx Cor.

2 sq. cf. Sall. Jug. 5. Liv. XXX 44, 12.

5 sqq. cf. Polyb. XXXVII fr. 10, 7 sq. App. Pun. 106.

Str. XVII 3, 12 p. 831 Ἦν δὲ ἡ μὲν πρὸς τῇ Μαυρουσία προσοδικωτέρα τε καὶ δυναμικωτέρα, ἡ δὲ πρὸς τῇ Καρχηδονία καὶ τῇ Μασσυλιῶν ἀνθηροτέρα τε καὶ κατεσκευασμένη βέλτιον, καίπερ κεκακωμένη διὰ τὰ Καρχηδόνια τὸ πρῶτον, ἔπειτα διὰ τὸν πρὸς Ἴουγούρθαν πόλεμον· ἐκεῖνος γὰρ Ἀδάργβαλα ἔκπο- 5 λιορκήσας ἐν Ἰτύκῃ καὶ ἀνελών, φίλον ὄντα Ῥωμαίων, (a. 112) ἐνέπλησε τὴν χώραν πολέμου. — Συνηφανίσθησαν δὲ τοῖς ἡγεμόσι καὶ αἱ πόλεις, Τισιαοῦς τε καὶ Οὔαγα (a. 108) καὶ Θάλα (a. 108), ἔτι δὲ καὶ Κάψα (a. 107), τὸ γαζοφυλάκιον τοῦ Ἴου- 10 γούρθα, καὶ Ζάμα καὶ Ζίγχα.

3 *μασσαίλων* *moz* *μασσαισυλίων* x *μασσυλαιών* codd. rell.: corr. Kram. || 8 *οὔατα* codd.: corr. Letronn., *Οὔαγα* Mein. || 10 *ζάμα* codd.: corr. Xyl.

In universum cf. Diod. XXXIV fr. 31. 32. 35. 35*. 39. App. Numid. fr. 1—5. Plut. Mar. 7—10. Sull. 3. Cass. Dio. fr. 89. Sall. Jug. 20 sqq. Liv. per. 64—66. Oros. V 15, 1—19. Flor. I 36. Eutr. IV 26 sq. Obseq. 39 sq. Vell. II 11 sq. Ps. Aur. 75, 2. Val. Max. II 7, 2. VI 9, 6. 14. VIII 14, 4. Frontin. I 8, 8. II 1, 13. 4, 10. III 9, 3. IV 1, 2. Cic. de off. III 20, 79.

5 sq. Discrepant omnes reliqui scriptores: Diod. XXXIV fr. 31 Ὅτι κατὰ τὴν Λιβύην παραταξαμένων ἀλλήλοις τῶν βασιλέων Ἰουγόρθας κρατήσας τῇ μάχῃ πολλοὺς ἀνείλε τῶν Νομάδων, ὃ δὲ Ἀτάργβας ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ καταφυγὼν εἰς Κίρταν καὶ συγκλεισθεὶς εἰς πολιορκίαν ἐξαπέστειλε πρεσβευτὰς εἰς Ῥώμην — Ὁ Ἰουγόρθας περιταφρεύσας τὴν πόλιν ἐνδοεῖα κατεπόνησε τοὺς ἐν τῇ πόλει, τὸν δὲ ἀδελφὸν ἐξελεθόντα μεθ' ἱκετηρίας καὶ τῆς μὲν βασιλείας ἐξιστάμενον, τὸ δὲ ζῆν αἰτούμενον ἀπέσφαξεν. Sall. Jug. 20—26. Liv. per. 64. — Itaque quod Uticae hoc factum esse dicit Strabo, per errorem lapsus videtur esse ex hypomnematibus hist. haec parum diligenter excerpens.

8 sq. De Vagae oppidi excidio cf. Sall. Jug. 66—69. App. Num. fr. 3. Plut. Mar. 8.

De Thala cf. Sall. Jug. 75. Flor. I 36, 11.

De Capsa cf. Sall. Jug. 89—91. Flor. I 36, 14. Oros. V 15, 8. Mommsen C. I. L. VIII 1 p. 22 No. XVII putat verba τὸ γαζοφυλάκιον τοῦ Ἰουγούρθα aut Strabonis aut librarii errore apposita esse ad Capsae oppidi nomen, quippe quae potius ad Thalam pertinerent teste Sallustio (l. 1. cf. Flor. l. 1.); sed cf. Oros. l. 1. *Marius urbem Capsam, ab Hercule Phoenice ut ferunt conditam, regis tunc thesauris confertissimam dolo circumvenit et cepit.*

Str. V 1, 11 p. 217 Πολὺ δὲ καὶ τῆς ἐντὸς τοῦ Πάδου κατείχετο ὑπὸ ἑλῶν, δι' ὧν Ἀννίβας χαλεπῶς διήλθε προῶν ἐπὶ Τυρρηλίαν· ἀλλ' ἀνέψυξε τὰ πεδία ὁ Σκαῦρος διώρυγας πλωτὰς ἀπὸ τοῦ Πάδου μέχρι Πάρμης ἄγων. Κατὰ γὰρ Πλα-
 5 κεντίαν ὁ Τρεβίας συμβάλλων τῷ Πάδῳ καὶ ἔτι πρότερον ἄλλοι πλείους πληροῦσι πέραν τοῦ μετρίου. Οὗτος δὲ ὁ Σκαῦρός ἐστιν ὁ καὶ τὴν Αἰμιλίαν ὁδὸν στρώσας τὴν διὰ Πισῶν καὶ Λούνης μέχρι Σαβάτων κἀντεῦθεν διὰ Δέρθωνος (a. 109).

2 προσήθε no || 3/4 διώρυγαις πλωταῖς ἀπὸ τ. Π. μέχρι Παρμησιῶν codd.: corr. Mein., μέχρι Πάρμης ταμῶν Muell. || 4 Verba κατὰ γὰρ Πλ. — μετρίου post Τυρρηλίαν (v. 3) male collocavit Groesk.

6 sq. cf. Ps. Aurel. 72, 8 (*M. Aemilius Scaurus*) censor (a. 109) *viam Aemiliam stravit*.

Str. IV 1, 13 p. 188 Καὶ τοὺς Τεκτοσάγας δὲ φασὶ μετα-
 σχεῖν τῆς ἐπὶ Δελφοὺς στρατείας (sc. τοῦ Βρέννου a. 278),
 [καὶ] τοὺς τε Θησαυροὺς τοὺς εὐρεθέντας παρ' αὐτοῖς ὑπὸ
 5 Καίπιωνος τοῦ στρατηγοῦ τῶν Ῥωμαίων ἐν πόλει Τολώσση
 (a. 106) τῶν ἐκείθεν χρημάτων μέρος εἶναι φασὶ, προσθεῖναι
 δὲ τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἐκ τῶν ἰδίων οἰκῶν ἀνιεροῦντας καὶ
 ἐξιλασκομένους τὸν θεόν· προσαιψάμενον δ' αὐτῶν τὸν Καί-
 10 πίωνα διὰ τοῦτο ἐν δυστυχήμασι καταστρέφει τὸν βίον ὡς
 ἱερόσυλον ἐκβληθέντα ὑπὸ τῆς πατρίδος (a. 95), διαδόχους δ'
 ἀπολιπόντα παῖδας, ἃς συνέβη καταπορνευθεῖσας, ὡς εἴρηκε
 Τιμαγένης, ἀισχρῶς ἀπολέσθαι. Πιθανώτερος δ' ἐστὶν ὁ

3 καὶ expunxit Kram., τε post τοὺς delendum cens. Cor. || 4 σικιπίωνος codd.: corr. Xyl. || 7 σικιπίωνα codd.: corr. Xyl. || 9 ὑπὸ delendum censet Kram. || 10 οἷς ClB (ex corr.), αἷς Cor.: corr. Kram. | καταπορνευθεῖσιν Cl, καταπορνευθεῖσαις Cor.: corr. Kram.

1 sqq. cf. Iust. XXXII 3, 6—11 *Namque Galli bello adversus Delphos infeliciter gesto, in quo maiorem vim numinis quam hostium senserant, amisso Brenno duce pars in Asiam, pars in Thraciam extorres fugerant. Inde per eadem vestigia, qua venerant, antiquam patriam re-*

Ποσειδωνίου λόγος· τὰ μὲν γὰρ εἰρεθέντα ἐν τῇ Τολώσση
 χρήματα μυρίων πού καὶ πεντακισχιλίων ταλάντων γενέσθαι
 φησί, τὰ μὲν ἐν σηκοῖς ἀποκείμενα, τὰ δ' ἐν λμναῖς ἱεραῖς,
 οὐδεμίαν κατασκευὴν ἔχοντα, ἀλλ' ἄργον χρυσίον καὶ ἄργυρον· 15
 τὸ δ' ἐν Δελφοῖς ἱερὸν κατ' ἐκείνους ἤδη τοὺς χρόνους ὑπάρξει
 κενὸν τῶν τοιούτων σεσυλημένον ὑπὸ τῶν Φωκῶν κατὰ τὸν
 ἱερὸν πόλεμον· εἰ δὲ καὶ τι ἐλείφθη, διανείμασθαι πολλούς·
 οὐδὲ σωθῆναι δὲ αὐτοὺς εἰκὸς εἰς τὴν οἰκειαν ἀθλίως ἀπαλ-
 λάξαντας μετὰ τὴν ἐκ Δελφῶν ἀποχώρησιν καὶ σκεδασθέντας 20
 ἄλλους ἐπ' ἄλλα μέρη κατὰ διχοστασίαν. Ἄλλ', ὡς περ ἐκεῖ-
 νός τε εἶρηκε καὶ ἄλλοι πλείους, ἡ χώρα πολύχρυσος οὕσα καὶ
 19 μεταλλίζαντας C

petivere. Ex his manus quaedam in conflante Danuvii et Savi consedit Scordiscosque se appellari voluit. Tectosagi autem, cum in antiquam patriam Tolosam venissent comprehensique pestifera lue essent, non prius sanitatem recipere quam aruspicum responsis moniti aurum argentumque bellis sacrilegiisque quaesitum in Tolosensem lacum mergerent, quod omne magno post tempore Caepio, Romanus consul, abstulit. Fuere autem argenti pondo centum decem milia, auri pondo quingvies decies centum milia. Quod sacrilegium causa excidii Caepioni exercituique eius postea fuit. Romanos quoque Cimbrici belli tumultus velut ultor sacrae pecuniae insecutus est. (Haec certe ex Timagene fluxerunt: cf. Muellenhoff 'Deutsche Altertums-k.' II p. 166 adn. 2) — Cass. Dio. fr. 90
 Ὅτι Τόλοσαν πρότερον μὲν ἔνσπονδον οὖσαν τοῖς Ῥωμαίοις, στασιάζουσαν
 δὲ πρὸς τὰς τῶν Κίμβρων ἐλπίδας, ὡς καὶ τοὺς φρουροὺς δεθῆναι, προ-
 κατέσχον νικτὸς ἑξαπίνης ὑπὸ τῶν ἐπιτηδίων ἐσαχθέντες καὶ τὰ ἱερά
 διήρπασαν καὶ ἄλλα χωρὶς χρήματα πολλὰ ἔλαβον· τὸ γὰρ χωρίον ἄλλως
 τε παλαιόπλουτον ἦν καὶ τὰ ἀναθήματα, ἃ ποτε οἱ Γαλάται οἱ μετὰ
 Βρέννου στρατεύσαντες ἐκ τῶν Δελφῶν ἐσύλησαν, εἶχεν. Οὐ μέντοι καὶ
 ἀξιόλογόν τι ἀπ' αὐτῶν τοῖς οἴκοι Ῥωμαίοις περιεγένετο, ἀλλ' αὐτοὶ
 ἐκεῖνοι τὰ πλείω ἐσφετερίσαντο. Καὶ ἐπὶ τούτῳ συχνοὶ εὐθύνθησαν.
 Cf. Oros. V 15, 25. Gell. III 9, 7. Ps. Aur. 73, 5.

7 sqq. cf. Val. Max. IV 7, 3 *Lucius autem Rheginus — — tribunus plebis Caepionem in carcerem coniectum, quod illius culpa exercitus noster a Cimbris et Teutonis videbatur deletus, veteris arteaque amicitiae memor publica custodia liberavit, nec hactenus amicum egisse contentus etiam fugae eius comes accessit.* Cf. Cic. Brut. 35, 135. 44, 162 partit. or. 30, 105 de nat. deor. III 30, 74 de orat. II 28, 124. 47, 197. 148, 198 sqq. pr. Balb. 11, 28 Tusc. V 5, 14.

22 sqq. cf. Diod. V 27, 4 Ἴδιον δὲ τι καὶ παράδοξον παρὰ τοῖς
 4*

δαισιδαιμόνων ἀνθρώπων καὶ οὐ πολυτελῶν τοῖς βίοις πολ-
 λαχοῦ [τῆς Κελτικῆς] ἔσχε θησαυροῦς· μάλιστα δ' αὐτοῖς αἱ
 25 λίμναι τὴν ἀσυλίαν παρείχον, εἰς ἃς καθέλεσαν ἀργύρου ἢ καὶ
 χρυσοῦ βάρη. Οἱ γοῦν Ῥωμαῖοι κρατήσαντες τῶν τόπων ἀπέ-
 δοντο τὰς λίμνας δημοσίᾳ, καὶ τῶν ὠνησαμένων πολλοὶ μύλους
 εὔρον σφυρηλάτους ἀργυροῦς. Ἐν δὲ τῇ Τολώσῃ καὶ τὸ ἱερὸν
 ἦν ἅγιον, τιμώμενον σφόδρα ὑπὸ τῶν περιοίκων, καὶ τὰ χρή-
 30 ματα ἐπλεόνασε διὰ τοῦτο πολλῶν ἀνατιθέντων καὶ μηδενὸς
 προσάπτεσθαι θαρροῦντος.

24 τῆς Κελτικῆς eiecit Grosk.

ἀνω Κελτοῖς ἐστὶ περὶ τὰ τεμένη τῶν θεῶν γινόμενον· ἐν γὰρ τοῖς
 ἱεροῖς καὶ τεμένεσιν ἐπὶ τῆς χώρας ἀνειμένοις ἔρριπται πολὺς χρυσὸς
 ἀνατεθειμένος τοῖς θεοῖς, καὶ τῶν ἐγγχωρίων οὐδεὶς ἄπτεται τούτου διὰ
 τὴν δαισιδαιμονίαν, καίπερ ὄντων τῶν Κελτῶν φιλαργύρων καθ' ἕπερ-
 βολήν. (Exscripsit hic Diodorus haud dubie Posidonium: cf. Muellenhoff
 I. I. II p. 303 et 306)

* 33

Ioseph. A. I. XIII 11, 3 (Mueller FHG III p. 493 fr. 9)
 Ταῦτ' εἰπὼν ἐπαποθνήσκει τοῖς λόγοις (sc. Ἀριστόβουλος ὁ
 Ὑρκανοῦ) βασιλεύσας ἐνιαυτὸν (a. 106/5), χρηματίσας μὲν φι-
 5 λέλλην, πολλὰ δ' εὐεργετήσας τὴν πατρίδα, πολεμήσας Ἰτου-
 ραίαν καὶ πολλὴν αὐτῶν τῆς χώρας τῇ Ἰουδαίᾳ προσεκτεσάμενος
 ἀναγκάσας τε τοὺς ἐνοικοῦντας, εἰ βούλονται μένειν ἐν τῇ χώρᾳ,
 περιτέμενεσθαι καὶ κατὰ τοὺς Ἰουδαίων νόμους ζῆν. Φύσει
 δ' ἐπιεικεῖ ἐκέχρητο καὶ σφόδρα ἦν αἰδοῦς ἥττων, ὡς μαρτυ-
 10 ρεῖ τοῦτο καὶ Στράβων ἐκ τοῦ Τιμαγένου ὀνόματος
 λέγων οὕτως· Ἐπιεικῆς τε ἐγένετο οὗτος ὁ ἀνὴρ καὶ πολλὰ
 τοῖς Ἰουδαίοις χρήσιμος· χώραν τε γὰρ αὐτοῖς προσεκτεσάτο
 καὶ τὸ μέρος τοῦ τῶν Ἰουραίων ἔθνους ὠκειώσατο δεσμιῶ
 συνάψας τῇ τῶν αἰδοίων περιτομῇ.

* 34

Ioseph. A. I. XIII 10, 4 (Mueller FHG III p. 491 fr. 3)
 Κλεοπάτρα γὰρ ἡ βασίλισσα πρὸς τὸν υἱὸν στασιάζουσα Πτο-

λεμαιοὺν τὸν Λάθουρον ἐπιλεγόμενον κατέστησεν ἡγεμόνας Χελκίαν καὶ Ἀνανίαν, υἱοὺς ὄντας Ὀνίου τοῦ οἰκοδομήσαντος τὸν ναὸν ἐν τῷ Ἡλιοπολίτῃ νομῷ πρὸς τὸν ἐν Ἱερουσολύμοις, ὡς 5 καὶ ἐν ἄλλοις δεδηλώκαμεν. Παραδοῦσα δὲ τούτοις ἡ Κλεοπάτρα τὴν στρατιὰν οὐδὲν δίχα τῆς τούτων γνώμης ἔπραττεν, ὡς μαρτυρεῖ καὶ Στράβων ἡμῖν ὁ Καϊπάδοξ λέγων οὕτως· ‘Οἱ γὰρ πλείους οἳ τε συγκατελθόντες † ἡμῖν καὶ οἱ ἕστερον ἐπιπεμπόμενοι παρὰ τῆς Κλεοπάτρας εἰς Κύπρον μετεβάλλοντο παραχρῆμα πρὸς τὸν Πτολεμαίων· μόνοι δὲ οἱ ἐκ τῆς Ὀνίου λεγόμενοι συνέμενον Ἰουδαῖοι διὰ τὸ τοὺς πόλεις αὐτῶν εὐδοκιμεῖν μάλιστα παρὰ τῇ βασιλείῃ, Χελκίαν τε καὶ Ἀνανίαν.’ 10

Cf. Ios. XIII 13, 1 Κλεοπάτρα δ' ὄρωσα τὸν υἱὸν ἀξανάμενον καὶ τὴν τε Ἰουδαίαν ἀδεῶς πορθεῖντα καὶ τὴν Γαζαίων πόλιν ὑπήκοον ἔχοντα — — παραχρῆμα μετὰ ναυτικῆς καὶ πεζῆς δυνάμεως ἐπ' αὐτὸν ἐξώρμησεν ἡγεμόνας τῆς ὅλης στρατιᾶς ἀποδείξασα Χελκίαν καὶ Ἀνανίαν τοὺς Ἰουδαίους. Pomp. Trog. prol. 39 *Ut Alexandriae mortuo rege Ptolomaeo Physcone filius eius Ptolomaeus Lathyros accepto regno expulsus est a matre Cyprium et in Syria bello petitus ab eadem. Iust. XXXIX 4, 1 At in Aegypto Cleopatra cum gravaretur socio regni, filio Ptolomaeo, — — exulare cogit arcessito minore filio Alexandro et rege in locum fratris constituto. Nec filium regno expulisse contenta bello Cypri exulantem persequitur.* Cf. Porphyg. Tyr. fr. 7, 3 (Mueller FHG III p. 721).

* 35

Ioseph. A. I. XIII 12, 6 (fr. 10 Mueller) Πτολεμαῖος δὲ (sc. ὁ Λάθουρος) μετὰ τὴν νίκην (de Alexandro, Hyrcani filio, qui a. 105 Iudaeorum regnum occupavit) προσκαταδραμῶν τὴν χώραν ὀψίας ἐπιγενομένης ἐν τισὶ κώμαις τῆς Ἰουδαίας κατέμεινε, ἃς γυναικῶν εὐρῶν μεστὰς καὶ νηπίων ἐκέλευσε τοὺς 5 στρατιώτας ἀποσφάττοντας αὐτοὺς καὶ κρουροῦντας, ἔπειτα εἰς λέβητας ζέοντας ἐνιέντας τὰ μέλη ἀπάρχεσθαι. Τοῦτο δὲ προσέταξεν, ἵν' οἱ διαφυγόντες ἐκ τῆς μάχης καὶ πρὸς αὐτοὺς ἐλθόντες σαρκοφάγους ἐπολάβωσιν εἶναι τοὺς πολεμίους καὶ διὰ τοῦτο ἔτι μᾶλλον αὐτοὺς καταπλαγῶσι ταῦτ' ἰδόντες. 10 Λέγει δὲ καὶ Στράβων καὶ Νικόλαος, ὅτι τοῦτον αὐτοῖς ἐχρήσαντο τὸν τρόπον, καθὼς καὶ γὰρ προείρηκα.

Str. IV 1, 8 p. 183 Μάριος δὲ ὕστερον ὁρῶν τυφλόστομον γινόμενον (sc. τὸν Ῥοδανόν) ἐκ τῆς προσχώσεως καὶ δυσείσβολον καινὴν ἔτεμε διώρυχα καὶ ταύτη δεξάμενος τὸ πλεόν τοῦ ποταμοῦ Μασσαλιώταις ἔδωκεν ἀριστεῖον κατὰ τὸν πρὸς 5 Ἄμβρωνας καὶ Τυυγενούσ πόλεμον (a. 104/3).

1 Μάριος] τίμαιος codd. errore inde orto, quod in enuntiato proxime antecedenti Timaeus commemoratur: corr. Xyl.

Cf. Plut. Mar. 15 Πυρθανόμενος δὲ τοὺς πολεμίους ὁ Μάριος ἐγγὺς εἶναι διὰ ταχέων ὑπερέβαλε τὰς Ἄλπεις· καὶ τειχίσας στρατόπεδον παρὰ τῷ Ῥοδανῷ ποταμῷ συνήγεν εἰς αὐτὸ χορηγίαν ἄφθονον — Τὴν δὲ κομὴν ὣν ἔδειτο τῷ στρατεύματι μακρὰν καὶ πολιτελῆ πρότερον οὖσαν πρὸς τὴν θάλασσαν αὐτὸς εἰργάσατο ῥαδίαν καὶ ταχεῖαν. Τὰ γὰρ στόματα τοῦ Ῥοδανοῦ πρὸς τὰς ἀνακοπὰς τῆς θαλάσσης ἴσυν τε πολλὴν λαμβάνοντα καὶ θίνα πηλῷ βαθεῖ συμπεπιλημένην ὑπὸ τοῦ κλύδωνος χαλεπὸν καὶ ἐπίπονον καὶ βραδύπορον τοῖς σιταγωγοῖς ἐποίει τὸν εἰσπλυν. Ὅ δὲ τρέψας ἐνταῦθα τὸν στρατὸν σχολάζοντα τάφρον μεγάλην ἐνέβαλε, καὶ ταύτη πολὺ μέρος τοῦ ποταμοῦ μεταστήσας περιήγαγεν εἰς ἐπιτήδειον αἰγιαλόν, βαθὺ μὲν καὶ ναοὶ μεγάλας ἔποχον, λείον δὲ καὶ ἄκλυστον στόμα λαβοῦσαν πρὸς τὴν θάλασσαν. Αὕτη μὲν οὖν ἔτι ἀπ' ἐκείνου τὴν ἑκωνμητὴν φιλᾷται. Cf. Plin. N. H. 34. Mela II 78 p. 50, 27 sq. P. Solin. 2, 53 p. 48, 1 sqq. M. Ptol. II 10, 2.

COMM. Hanc fossam non a. 102, ut narrat Plutarchus l. 1., sed a. 104/3 a Mario ductam esse recte exposuit Muellenhoff 'Deutsche Altertumsk.' II p. 123 sq.

a. Str. VII 2, 2 p. 293/4 Φησὶ δὲ καὶ (sc. ὁ Ποσειδώνιος) Βοίους τὸν Ἐρκύνιον δρυμὸν οἰκεῖν πρότερον, τοὺς δὲ Κίμβρους ὀρμήσαντας ἐπὶ τὸν τόπον τοῦτον, ἀποκρουσθέντας ὑπὸ τῶν Βοίων ἐπὶ τὸν Ἴστρον καὶ τοὺς Σκορδίσκους Γάλατας καταβῆναι, εἰτ' ἐπὶ Τευρίστας καὶ Ταυρίσκους, καὶ τούτους Γαλάτας, εἰτ' ἐπὶ Ἐλουηττίους, πολυχρύσους μὲν ἄν-

5 Ταυρίστας Cas. | καὶ T.] ἢ T. Grosk.

6 sqq. cf. Liv. per. 65 L. Cassius cos. (a. 107) a Tigurinis Gallis, pago Helvetiorum, qui a civitate secesserant, in finibus Nitiobrogum cum exercitu caesus est. Cf. Oros. V 15, 23. Caes. b. G. I 7.

δρας, εἰρηναίους δέ· ὀρώντας δὲ τὸν ἐκ τῶν ληστηρίων πλοῦτον ὑπερβάλλοντα τοῦ παρ' ἑαυτοῖς τοὺς Ἐλουηττίους ἐπαρθῆναι, μάλιστα δ' αὐτῶν Τιγυρηνοὺς τε καὶ Τωυγένους, ὥστε καὶ συνεξορμηῆσαι. Πάντες μέντοι κατελύθησαν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, 10 αὐτοὶ τε οἱ Κίμβροι καὶ οἱ συναράμενοι τούτοις, οἱ μὲν ὑπερβαλόντες τὰς Ἄλπεις εἰς τὴν Ἰταλίαν (a. 101), οἱ δ' ἔξω τῶν Ἄλπεων (a. 102).

b. Str. IV 3, 3 p. 193 Φασὶ δὲ καὶ πολυχρῆσους τοὺς Ἐλουηττίους μηδὲν μέντοι ἦντον ἐπὶ ληστειαν τραπέσθαι τὰς 15 τῶν Κίμβρων εὐπορίας ἰδόντας· ἀφανισθῆναι δ' αὐτῶν τὰ δύο φῦλα, τριῶν ὄντων, κατὰ στρατείας.

c. St. IV 4, 3 p. 196 Τούτων δὲ τοὺς Βέλγας ἀρίστους

9 τιγυρήνους codd., Τιγυρήνους coni. Kram. | Τωυγένους] sic legitur in codd. hoc loco, sed supra fr. 36, 5 Τωυγενοῦς | 10 τῶν om. E | 15 ἐλουηττινοῦς codd. | τρέπεσθαι codd.

10 sqq. cf. Plut. Mar. 15 Τῶν δὲ βαρβάρων διελόντων σφᾶς αὐτοὺς δὶχα Κίμβροι μὲν ἔλαχον διὰ Νωρικῶν ἄνωθεν ἐπὶ Κάτλον χωρεῖν καὶ τὴν πάροδον ἐκείνην βιάζεσθαι, Τεύτονες δὲ καὶ Ἀμβρωνες διὰ Λιγῶν ἐπὶ Μάριον παρὰ θάλατταν. Flor. I 38 *Tripertito agmine in Alpes, id est claustra Italiae, ferebantur. Marius mira statim velocitate occupatis compendiiis praevenit hostem prioresque Teutonas sub ipsis Alpium radicibus adsecutus in loco quem Aquas Sextias vocant quo — fidem numinum — proelio oppressit! — Sublatis funditus Teutonis in Cimbro convertitur. Hi iam — quis crederet? — per hiemem, quae altius Alpes levat, Tridentinis iugis in Italiam provoluti veluti ruina descenderant. — Tertia Tigurinatorum manus, quae quasi in subsidio Noricos insederat Alpium tumulos, in diversa elapsa fuga ignobili et latrociniis evanuit.* Oros. V 16, 13 nomina perturbavit.

De Teutonis et Ambronibus ad Aquas Sextias a. 102 a Mario devictis cf. Plut. Mar. 15—22. App. Gall. fr. 1, 2. Liv. per. 68. Oros. V 16, 9—13. Flor. I 38, 7—10. Eutr. V 1. Obseq. 44. Vell. II 12, 4. Val. Max. VI 1 ext. 3. Frontin. II 4, 6, 7, 12. Fest. p. 17, 2 sqq. Muell.

De Cimbris in campis Raudiis a. 101 deletis cf. Plut. Mar. 24—27. Liv. per. 68. Oros. V 16, 14—22. Flor. I 38, 11—18. Eutr. V 2. Obseq. 44. Vell. II 12, 5. Frontin. I 2, 6. II 2, 8. Ps. Aur. 67, 3. Tac. Germ. 37. Plin. N. H. VIII 143. XVII 2. XXII 11. XXXVI 2. Veget. III 10. Polyaen. VIII 10.

18 sqq. cf. Caes. b. G. II 4 *Plerosque Belgas esse ortos ab Germanis Rhenunquae antiquitus traductos propter loci fertilitatem ibi con-*

φασίν εἰς πεντεκαίδεκα ἔθνη διηρημένους τὰ μεταξὺ τοῦ Ῥή-
 20 νου καὶ τοῦ Λείγηνος παροικούντα τὸν ὠκεανόν, ὥστε μόνους
 ἀντέχειν πρὸς τὴν τῶν Γερμανῶν ἔφοδον, Κιμβρων καὶ Τευ-
 τόνων.

20 παροικούντας codd.: corr. Cor. | ὥστε] οὔτε codd.: corr. Guarin.

*sedisse Gallosque, qui ea loca incolerent, expulisse solosque esse, qui
 patrum nostrorum memoria omni Gallia vexata Teutonos Cimbrosque intra
 fines suos ingredi prohibuerint. Cf. infra fr. 153.*

COMM. Strabonis, Livii, Plutarchi narrationes plurimam partem
 redire ad Posidonium demonstravit Muellenhoff 'Deutsche Altertumsk.' II
 p. 129 sqq.

38

Str. XVII 3, 21 p. 837 Βασιλευθέντες δὲ χρόνους τινὰς (sc.
 οἱ Κυρηναῖοι) εἰς τὴν Ῥωμαίων ἐξουσίαν ἤλθον (a. 96), καὶ
 νῦν ἐστιν ἐπαρχία τῆς Κρήτης συνεξευγμένη.

Cf. Obseq. 49 *Gneo Domitio Caio Cassio coss.* (a. 96) — — *Ptole-
 maeus rex Aegypti Cyrenis mortuus senatum populumque Romanum here-
 dem reliquit.* Cf. Cassiodor. a. 658/96. Hieron. Euseb. chron. can.
 p. 133 Sch. Liv. per. 70. Iust. XXXIX 5. Sall. hist. II fr. 39 (47).

De tempore discrep. App. b. c. I 111 (a. 74). Eutr. VI 11 =
 Hist. misc. VI 10 (a. 67). Hieron. Euseb. chron. can. p. 135 Sch.
 (a. 65). — Fest. 13 = Amm. Marc. XXII 16, 24, qui duos reges Ptole-
 maeos statuunt.

COMM. Cyrenaica a. 96 Ptolemaei Apionis testamento imperio Ro-
 mano accessit, a. 74 provincia facta est, cuius tamen ordo ac status a. 67
 est immutatus. Cum Creta autem haec provincia non ante a. 27 videtur
 fuisse coniuncta. Hinc facile intellegitur, qui factum sit, ut nonnulli scrip-
 tores falso memoriae tradiderint anno 74 demum vel a. 67 Cyrenaicam in
 Romanorum venisse potestatem: cf. Clinton fast. Hell. III p. 394 b, Mar-
 quardt 'Roemische Staatsverwaltung' I² p. 458 sqq.

39

Str. III 5, 11 p. 175/6 Αἱ δὲ Καττιπερίδες δέκα μὲν εἰσι,
 κεῖνται δ' ἑγγὺς ἀλλήλων πρὸς ἄρκτον ἀπὸ τοῦ τῶν Ἀρτά-
 βρων λιμένος πελάγιοι — — Πρώτερον μὲν οὖν Φοίνικες μό-
 νοι τὴν ἔμπορίαν ἔστελλον ταύτην ἐκ τῶν Γαδείρων κρύπτοντες

ἅπασιν τὸν πλοῦν· τῶν δὲ Ῥωμαίων ἐπακολουθούτων ναυ- 5
κλήρω τινί, ὅπως καὶ αὐτοὶ γνοίεν τὰ ἐμπόρια, φθόνῳ ὁ
ναύκληρος ἕκων εἰς τέναγος ἐξέβαλε τὴν ναῦν, ἐπαγαγὼν δ'
εἰς τὸν αὐτὸν ὄλεθρον καὶ τοὺς ἐπομένους αὐτὸς ἐσώθη διὰ
ναυαγίου καὶ ἀπέλαβε δημοσίᾳ τὴν τιμὴν ὣν ἀπέβαλε φορτί-
ων. Οἱ Ῥωμαῖοι δὲ ὅμως πειρώμενοι πολλάκις ἐξέμαθον τὸν 10
πλοῦν· ἐπειδὴ δὲ καὶ Πόπλιος Κράσσος διαβάς ἐπ' αὐτοὺς
ἔγνω τὰ μέταλλα ἐκ μικροῦ βάρους ὀρυττόμενα καὶ τοὺς ἄνδρας
εἰρηναίους, ἐκ περιουσίας ἤδη τὴν θάλατταν ἐργάζεσθαι ταύ-
την τοῖς ἐθέλουσιν ἐπέδειξε, καίπερ οὖσαν πλεῖω τῆς διειρ-
γούσης [εἰς] τὴν Βρεττανικὴν. 15

6 ἔμπορεία codd.: corr. Kram. || 8 αὐτοῖς ABCI: corr. Xyl. || 15 eis del. Cor.

COMM. P. Crassus v. 11 commemoratus est P. Licinius Crassus Dives, pater triumviri, qui post consulatum (a. 97) in Hispania cum Lusitanis bellum gessit, de quibus a. 93 triumphavit: Cic. in Pis. 24, 58 et Ascon. p. 14. Or. Schol. Bob. pro Sest. p. 299 Or. Cic. pro Planc. 13, 32. Plut. Crass. 1. 4. Fast. triumph. a. 661/93. Cf. Drumann 'Geschichte Roms' IV p. 70, 36.

40

Str. V 4, 2 p. 241 Ὑπὲρ δὲ τῆς Πικεντίνης Οὐεστῖνοι τε καὶ 5
Μαρσοὶ καὶ Πελλῖνοι καὶ Μαρρουκῖνοι καὶ Φρεντανοί, Σαννιτι-
κὸν ἔθνος, τὴν ὄρεινὴν κατέχουσιν, ἐφαπτόμενοι μικρὰ τῆς θαλάτ-
της. Ἔστι δὲ τὰ ἔθνη ταῦτα μικρὰ μὲν, ἀνδρικιώτατα δὲ καὶ
πολλάκις τὴν ἀρετὴν ταύτην ἐπιδεδειγμένα Ῥωμαίοις, πρῶτον 5
μὲν, ἠνίκα ἐπολέμουν· δεῦτερον δέ, ὅτε συνεστράτεον· τρίτον
δ', ὅτε δεόμενοι τυχεῖν ἐλευθερίας καὶ πολιτείας μὴ τυγχά-
νοντες ἀπέστησαν καὶ τὸν Μαρσικὸν καλούμενον ἐξῆψαν πό-
λεμον (a. 90—88), Κορφῖνιον, τὴν τῶν Πελλῖνων μητρόπολιν,

1 οὐήσται BCI οὐεστῖνοι nr: corr. Xyl. || 2 φρεττανοί BCI: corr. Xyl.

Cf. Diod. XXXVII fr. 1—2 (2) Ὅτι τὸν Μαρσικὸν ὀνομασθέντα
πόλεμον ἐπὶ τῆς αὐτοῦ ἡλικίας Διδώρος μελῖζονα πάντων τῶν προγε-
γονότων ἀποφαίνεται. Ὄνομάσθαι δὲ φησι Μαρσικὸν ἐκ τῶν ἀρχάντων
τῆς ἀποστάσεως, ἐπεὶ σύμπαντές γε Ἴταλοι κατὰ Ῥωμαίων τοῦτον ἐξή-
νεγκαν τὸν πόλεμον. Αἰτίαν δὲ πρώτην γενέσθαι τοῦ πολέμου τὸ μετα-

- 10 κοινήν ἄπασιν τοῖς Ἰταλιώταις ἀποδείξαντες πόλιν ἀντὶ τῆς
 Ῥώμης, ὀρηκτήριον τοῦ πολέμου, μετονομασθεῖσαν Ἰταλικήν,
 καὶ ἐνταῦθα δὴ τοὺς συνεπομένους ἀθροίσαντες καὶ χειροτο-
 νήσαντες ὑπάτους καὶ στρατηγούς· δύο δ' ἔτι συνέμειναν ἐν
 τῷ πολέμῳ, μέχρι διεπράξαντο τὴν κοινωνίαν, περὶ ἧς ἐπολέ-
 15 μουν. Μαρσικὸν δὲ ὠνόμασαν τὸν πόλεμον ἀπὸ τῶν ἀρξάν-
 των τῆς ἀποστάσεως, καὶ μάλιστα ἀπὸ Πομπαιδίου.

12 δὴ] δὲ codd., quod inclusit Cor.: corr. Kram. || 15 τὸν] αὐτὸν Bl ||
 16 πομπαιδίου codd.: corr. Kram.

πεσεῖν τοὺς Ῥωμαίους ἀπὸ τῆς ἐντάκτου καὶ λιτῆς ἀγωγῆς καὶ ἐγκρα-
 τοῦς, δι' ἧς ἐπὶ τοσοῦτον ᾤξήθησαν, εἰς ὀλέθριον ζῆλον τροφῆς καὶ
 ἀκολασίας. Ἐκ γὰρ τῆς διαφθορᾶς ταύτης στασιάσαντος τοῦ δημοτικοῦ
 πρὸς τὴν σύγκλητον, εἴτα ἐκείνης ἐπικαλεσαμένης τοὺς ἐκ τῆς Ἰταλίας
 ἐπικουρῆσαι καὶ ὑποσχομένης τῆς πολυεράστου Ῥωμαϊκῆς πολιτείας μετα-
 δοῦναι καὶ νόμῳ κρῶσαι, ἐπεὶ οὐδὲν τῶν ὑπεσχημένων τοῖς Ἰταλιώταις
 ἐγένετο, ὃ ἐξ αὐτῶν πόλεμος πρὸς Ῥωμαίους ἐξεκαύθη — — Ἐπολέμουν
 δὲ Ῥωμαίους Σαννίται, Ἀσκολανοί, Λευκανοί, Πικεντῖνοι, Νωλανοί καὶ
 ἕτεραι πόλεις καὶ ἔθνη, ἐν οἷς ἐπισημοτάτη καὶ μεγίστη καὶ κοινὴ πόλις
 ἄρτι συντετελεσμένη τοῖς Ἰταλιώταις τὸ Κορφίνιον ἦν, ἐν ᾗ τὰ τε ἄλλα
 ὅσα μεγάλην πόλιν καὶ ἀρχὴν κρατύνουσι συνεστήσαντο καὶ ἀγορὰν
 εὐμεγέθη καὶ βουλευτήριον, καὶ τὰ ἄλλα τὰ πρὸς πόλεμον ἀφθόνης
 ἅπαντα, καὶ χρημάτων πληθὺς καὶ τροφῆς θαυσιλή χορηγίαν. Συνεστή-
 σαντο δὲ καὶ σύγκλητον κοινήν πεντακοσίων ἀνδρῶν — — Καὶ τούτοις
 ἐπέτρεψαν τὰ κατὰ τὸν πόλεμον διοικεῖν αὐτοκράτορας ποιήσαντες τοὺς
 συνέδρους. Οὗτοι δ' ἐνομοθέτησαν δύο μὲν ὑπάτους κατ' ἐναντιὸν αἰρεῖ-
 σθαι, δώδεκα δὲ στρατηγούς. Καὶ κατεστάθησαν ὑπάτοι μὲν Κόιντος
 Πομπαιδῖος Σίλων, Μάρκος μὲν τὸ γένος, πρωτεύων δὲ τῶν ὁμοεθνῶν,
 καὶ δεύτερος ἐκ τοῦ Σαννιτῶν γένους Γάιος Ἀπώνιος Μότιλος. — —
 Οὕτω πάντα δεξιῶς καὶ κατὰ μίμησιν, τὸ σύνολον φάσαι. τῆς Ῥωμαϊκῆς
 καὶ ἐκ παλαιοῦ τάξεως τὴν ἐναντιῶν ἀρχὴν διαθέμενοι κατὰ τὸ σφοδρό-
 τερον λοιπὸν εἶχοντο καὶ τοῦ ἐφεξῆς πολέμου, τὴν κοινήν πόλιν Ἰταλίαν
 ἐπονομάσαντες. Cf. App. b. c. I 38—51. 53. Plut. Sull. 6. Mar. 32 sq.
 Cat. min. 2. Liv. per. 72—76. Oros. V 18. Flor. II 6. Eutr. V 3. 9.
 Vell. II 15 sqq. Ps. Aur. 75, 5. Frontin. I 5, 17. II 4, 16.

*41

Tertullian. de anima 46 (Mueller FHG III p. 491 fr. 4)

Cf. App. Mithr. 9 Μακεδόνων δὲ οὐ πολὺ ὕστερον ἐς ἀλλήλους
 στασιασάντων Ἀντίγονος μὲν ἤρχε Συρίας Λιουμίδοντα ἐκβαλῶν, Μιθρι-

'Seleuco regnum Asiae Laodice mater nondum eum enixa prodidit, (ut) Euphorion pervulgavit. Mithridatem quoque ex somnio Ponti potitum e Strabone cognosco.'

δάτης δ' αὐτῷ συνῆν, ἀνὴρ γένους βασιλείου Περσικοῦ. Καὶ ὁ Ἀντιγονος ἐνύπνιον ἔδοξε πεδίον σπεῖραι χρυσίω καὶ τὸ χρυσίον ἐκθερσίοντα τὸν Μιθριδάτην ἐς τὸν Πόντον ὀχέσθαι. Καὶ ὁ μὲν αὐτὸν ἐπὶ τῷδε συλλαβῶν ἐβούλετο ἀποκτείνειν κτλ.: cf. ad fr. 42. Plut. Demetr. 4 Μιθριδάτης ὁ Ἀριοβαρζάνου παῖς ἑταῖρος ἦν αὐτοῦ (sc. τοῦ Δημητρίου) καθ' ἡλικίαν καὶ συνήθης, ἐθεράπευε δὲ Ἀντιγονον οὔτε ὦν οὔτε δοκῶν πονηρός, ἐκ δὲ ἐνυπνίου τινὸς ὑποψίαν Ἀντιγόνῳ παρέσχεν. Ἐδόκει γὰρ μέγα καὶ καλὸν πεδίον ἐπιῶν ὁ Ἀντιγονος ψήγματι χρυσοῦ κατασπείρειν· ἐξ αὐτοῦ δὲ πρῶτον μὲν ὑποφύεσθαι θέρους χρυσοῦν, ὀλίγῳ δ' ὕστερον ἐπανελευθῶν ἰδεῖν οὐδὲν ἄλλ' ἢ τετμημένην καλάμην. Ἀνυπόμεινος δὲ καὶ περιπαθῶν ἀκούσαι τινῶν λεγόντων, ὡς ἄρα Μιθριδάτης εἰς Πόντον Ἐϋξείνου ὀχεται τὸ χρυσοῦν θέρους ἐξαμησάμενος. Cf. Plut. apophth. reg. Antig. 18 p. 183 A.

42

Str. XII 3, 41 p. 562 Ἦν δὲ τις καὶ Κιμισσηνῆ, ἐν ἣ τὰ Κιμισατα, φρούριον ἐρμυρόν, ὑποκειμενον τῇ τοῦ Ὀλύσσου ὄρεινῃ· ἣ χρησάμενος δρημητηρίῳ Μιθριδάτης ὁ Κτιστής προσαγορευθεὶς κατέστη τοῦ Πόντου κύριος καὶ οἱ ἀπ' αὐτοῦ τὴν διαδοχὴν ἐφύλαξαν μέχρι τοῦ Εὐπάτορος.

1 κινισσηνῆ codd.: corr. Cor. || 2 τῆς — ὄρεινῆς codd. exc. oz | τοῦ om. 1 || 5 ἐφύλαξαν] ἐδέξαντο 1

Cf. App. Mithr. 9 'Ο δ' (sc. ὁ Μιθριδάτης) ἐξέφυγε σὺν ἱππεῦσιν ἔξ καὶ φραζάμενός τι χωρίον τῆς Καππαδοκίας πολλῶν οἱ προσιόντων ἐν τῷδε τῇ Μακεδόνων ἀσχολίᾳ Καππαδοκίας τε αὐτῆς καὶ τῶν ὁμόρων περὶ τὸν Πόντον ἐθνῶν κατέσχευε, ἐπὶ τε μέγα τὴν ἀρχὴν προαγαγὼν παισὶ παρέδωκεν. Οἱ δ' ἤρχον ἕτερος μεθ' ἕτερον ἕως ἐπὶ τὸν ἕκτον ἀπὸ τοῦ πρώτου Μιθριδάτην, ὃς Ῥωμαίοις ἐπολέμησεν. Plut. Demetr. 4 Ἐκεῖνος (sc. ὁ Μιθριδάτης) ἀπέδρα νυκτὸς εἰς Καππαδοκίαν. Καὶ ταχὺ τὴν Ἀντιγόνῳ γενομένην ὄψιν ὑπάρ αὐτῷ συνετέλει τὸ χρεῶν. Πολλῆς γὰρ καὶ ἀγαθῆς ἐκράτησε χώρας καὶ τὸ τῶν Ποντικῶν βασιλέων γένος ὀγδοῦ καὶ ἀναδοχῇ πανσάμενον ὑπὸ Ῥωμαίων ἐκεῖνος παρέσχε. Cf. apophth. reg. Antig. 18 p. 183 A. Hieron. Card. fr. 3 (Mueller FHG II p. 453 ex Lucian. Macrob. 13) Μιθριδάτης δὲ ὁ Πόντου βασιλεὺς ὁ προσαγορευθεὶς Κτιστὴς Ἀντιγονον τὸν μονόφθαλμον φεύγων ἐπὶ Πόντον ἐτελεύτησε βιώσας ἕτη τέσσαρα καὶ ὀγδοήκοντα, ὡσπερ Ἰερώνυμος ἱστορεῖ καὶ ἄλλοι συγγραφεῖς.

a. Str. X 4, 10 p. 477/8 Δορύλαος γὰρ ἦν ἀνὴρ τακτικός, τῶν Μιθριδάτου τοῦ Εὐεργέτου φίλων· οὗτος διὰ τὴν ἐν τοῖς πολεμικοῖς ἐμπειρίαν ξηρολογεῖν ἀποδειχθεὶς πολὺς ἦν ἐν τῇ Ἑλλάδι καὶ τῇ Θράκῃ, πολὺς δὲ καὶ τοῖς παρὰ τῆς Κρήτης 5 ἰουῖσιν, οὐπω τὴν νῆσον ἐχόντων Ῥωμαίων, συκροῦ δὲ ὄντος ἐν αὐτῇ τοῦ μισθοφορικοῦ καὶ στρατιωτικοῦ πλήθους, ἐξ οὗ καὶ τὰ ληστήρια πληροῦσθαι συνέβαιεν. Ἐπιδημούντος δὲ τοῦ Δορυλάου κατὰ τύχην ἐνέστη πόλεμος τοῖς Κνωσσοῖς πρὸς τοὺς Γορτυνίους· αἰρεθεὶς δὲ στρατηγὸς καὶ κατορθώσας διὰ 10 ταχέων ἤρατο τιμὰς τὰς μεγίστας, καὶ ἐπειδὴ μικρὸν ὕστερον ἐξ ἐπιβουλῆς δολοφονηθέντα ἔγνω τὸν Εὐεργέτην ὑπὸ τῶν φίλων ἐν Σινώπῃ (a. 120), τὴν διαδοχὴν δὲ εἰς γυναῖκα καὶ παιδία ἤκουσαν, ἀπογνοὺς τῶν ἐκεῖ κατέμεινεν ἐν τῇ Κνωσσῷ· τεκνοποιεῖται δ' ἐκ Μακετίδος γυναικός, Στερόπης τοῦνομα, 15 δύο μὲν υἱεῖς, Λαγέταν καὶ Στρατάρχαν, ὧν τὸν Στρατάρχαν ἐσατογόηρων καὶ ἡμεῖς ἤδη εἶδομεν, θυγατέρα δὲ μίαν. Δνεῖν δὲ ὄντων υἱῶν τοῦ Εὐεργέτου διεδέξατο τὴν βασιλείαν Μιθριδάτης ὁ προσαγορευθεὶς Εὐπάτωρ ἑνδεκα ἔτη γεγονώς· τοῦτω σύντροφος ὑπῆρξεν ὁ τοῦ Φιλεταίρου Δορυλάου· ἦν δ' ὁ Φι- 20 λέταιρος ἀδελφὸς τοῦ τακτικοῦ Δορυλάου. Ἄνδρωθεὶς δ' ὁ βασιλεὺς ἐπὶ τοσοῦτο ἤρητο τῇ συντροφίᾳ τῇ πρὸς τὸν Δορύλαον, ὥστ' οὐκ ἐκείνον μόνον εἰς τιμὰς ἤγε τὰς μεγίστας, ἀλλὰ καὶ τῶν συγγενῶν ἐπεμελεῖτο καὶ τοὺς ἐν Κνωσσῷ μετεπέμπετο· ἦσαν δ' οἱ περὶ Λαγέταν, τοῦ μὲν πατρὸς ἴδη τε 25 τελευτηκότος, αὐτοὶ δ' ἠνδρωμένοι, καὶ ἦγον ἀφέντες τὰ ἐν Κνωσσῷ· τοῦ δὲ Λαγέτα θυγάτηρ ἦν ἡ μήτηρ τῆς ἐμῆς μητρός. Εὐτυχοῦντος μὲν δὴ ἐκείνου συνεντυχεῖν καὶ τούτοις συνέβαινε,

7 πληροῦσθαι] πλείστα k ex corr. || 8 Ante τύχην add. τὴν BCklx || 14 μακετίδος Bk μακεδίσσης n. In marg. gv add.: μακεδόσσης, λέγεται γὰρ καὶ οὕτως || 18 ἑνδεκαέτης i || 21 τοσοῦτον Bklnox | ἤρητο] ἤρκειτο Bkno ἤδετο xy || 26 λαγέτου Bk

11 sq. cf. Iust. XXXVII 1, 6 *Mithridates quoque repentina morte interceptus filium, qui et ipse Mithridates dictus est, reliquit.*

18 cf. App. Mithr. 112 Καὶ ὁ Μιθριδάτης ἀπέθνησεν — — ἐβίω δ' ὁκτώ ἢ ἑννέα ἐπὶ τοῖς ἐξήκοντα ἔτεσι, καὶ τούτων ἑπτὰ καὶ πενή-

καταλυθέντος δὲ (ἐρωράθη γὰρ ἀφιστὰς τοῖς Ῥωμαίοις τὴν βασιλείαν, ἐφ' ᾧ αὐτὸς εἰς τὴν ἀρχὴν καταστήσεται) συγκατελύθη καὶ τὰ τοῦτων καὶ ἐταπεινώθησαν. 30

b. Str. XII 3, 33 p. 557 Ἐμνήσθημεν δὲ πρότερον Δορυλάου τε τοῦ τακτικοῦ, ὃς ἦν πρόπαππος τῆς μητρὸς ἡμῶν, καὶ ἄλλου Δορυλάου, ὃς ἦν ἐκείνου ἀδελφιδοῦς, υἱὸς δὲ Φιλιταίρου, καὶ διότι ἐκεῖνος τῶν ἄλλων τιμῶν παρὰ τοῦ Εὐπάτορος τῶν μεγίστων τυχὼν καὶ δὴ καὶ τῆς ἐν Κομάνοις ἱερωσύνης ἐρωράθη τὴν βασιλείαν ἀφιστὰς Ῥωμαίοις· καταλυθέντος δ' ἐκείνου συνδιεβλήθη καὶ τὸ γένος. 35

29 καταστήσαι τε B καταστήσαιτο gl(?)m καταστήσαι Cnox καταστήσαι s || 33 φιλιταίρου codd.

κοντα ἔτειν ἐβασίλευσεν· ἐς γὰρ ὄρφανὸν ὄντα περιήλθεν ἡ ἀρχή. (Undecim igitur vel duodecim annos natus patri in regno successit.) — Discr. Memno 30 (Mueller FHG III p. 541) Τὴν γὰρ ἀρχὴν τρισκαίδεκα ἔτης παραλαβὼν (sc. ὁ Μιθριδάτης) πτλ. Eutr. VI 12 (Mithridates) regnavit annis sexaginta, vixit septuaginta duobus. (Quo decim igitur eum tunc fuisse annorum Livius statuit.) Cf. Oros. VI 5, 7. Sall. hist. II fr. 45 (54).

44

Str. XII 3, 11 p. 545 Εἶτ' αὐτὴ Σινώπη — — ἀξιολογώτατη τῶν ταύτης πόλεων. Ἐκτίσαν μὲν οὖν αὐτὴν Μιλήσιοι· κατασκευασαμένη δὲ ναυτικὸν ἐπῆρχε τῆς ἐντὸς Κυανέων θαλάττης, καὶ ἔξω δὲ πολλῶν ἀγῶνων μετείχε τοῖς Ἕλλησιν· αὐτονομηθεῖσα δὲ πολὺν χρόνον οὐ διὰ τέλους ἐφύλαξε τὴν ἑλευθερίαν, ἀλλ' ἐκ πολιορκίας ἐάλω καὶ ἐδοῦλευσε Φαρνάκη πρῶτον (a. 183), ἔπειτα τοῖς διαδεξαμένοις ἐκείνον μέχρι τοῦ Εὐπάτορος καὶ τῶν καταλυσάντων Ῥωμαίων ἐκείνον. Ὁ δὲ Εὐπάτωρ καὶ ἐγεννήθη ἐκεῖ (a. 131) καὶ ἐτρέφη· διαφερόντως δὲ ἐτίμησεν αὐτὴν μητρόπολιν τε τῆς βασιλείας ὑπέλαβεν. 10

5 οὐ] οὐδὲ codd.: corr. Cor.

Cf. Diod. XIV 31, 2 Ἡ δὲ Σινώπη Μιλησίων μὲν ἦν ἀποικος, κειμένη δ' ἐν τῇ Παφλαγονίᾳ μέγιστον εἶχεν ἀξίωμα τῶν περὶ τοὺς τόπους· ἐν ἧ καθ' ἡμᾶς ἔσχε Μιθριδάτης ὁ πρὸς Ῥωμαίους διαπολεμησας τὰ μέγιστα βασιλεία.

a. Str. VII 4, 3 p. 308/9 Ἄντη δ' (sc. ἡ Χερρόνησος πόλις) ἦν πρότερον αὐτόνομος, πορθουμένη δὲ ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἠναγκάσθη προστάτην ἐλέσθαι Μιθριδάτην τὸν Εὐπάτορα στρατηγῶντα ἐπὶ τοὺς ὑπὲρ τοῦ ἰσθμοῦ μέχρι Βορυσθένους
 5 βαρβάρους [καὶ τοῦ Ἄδριου]· ταῦτα δ' ἦν ἐπὶ Ῥωμαίους παρασκευή. Ἐκεῖνος μὲν οὖν κατὰ ταύτας τὰς ἐλπίδας ἄσμενος πέμψας εἰς τὴν Χερρόνησον στρατιὰν ἅμα πρὸς τε τοὺς Σκύθας ἐπολέμει Σκίλουρον τε καὶ τοὺς Σκίλουρου παῖδας τοὺς περὶ Πάλακον, οὓς Ποσειδώνιος μὲν πεντήκοντά φησιν,
 10 Ἀπολλωνίδης δὲ ὀγδοήκοντα· ἅμα δὲ τοὺς τε ἐχειρώσατο βία καὶ Βοσπόρου κατέστη κύριος παρ' ἐκόντος λαβῶν Παιρισάδου τοῦ κατέχοντος. Ἐξ ἐκεῖνου δὴ τοῦ χρόνου τοῖς τοῦ Βοσπόρου δυνάσταις ἢ τῶν Χερρονησιτῶν πόλις ὑπήκοος μέχρι νῦν ἐστι.

b. Str. VII 4, 4 p. 309/10 Τὸ δὲ Παντικᾶπαιον λόφος ἐστὶ πάντη περιεικόμενος ἐν κύκλῳ σταδίων εἴκοσι· πρὸς ἕω δ' ἔχει λιμένα καὶ νεώρια ὅσον τριάκοντα νεῶν, ἔχει δὲ καὶ ἀκρόπολιν· κτίσμα δ' ἐστὶ Μιλησίων. Ἐμοναρχεῖτο δὲ πολὺν χρόνον ὑπὸ δυναστῶν τῶν περὶ Λεύκινα καὶ Σάτυρον καὶ
 20 Παιρισάδην αὕτη τε καὶ αἱ πλησιόχωροι κατοικίαι πᾶσαι αἱ περὶ τὸ στόμα τῆς Μαιώτιδος ἐκατέρωθεν μέχρι Παιρισάδου τοῦ Μιθριδάτη παραδόκτος τὴν ἀρχήν. Ἐκαλοῦντο δὲ τύραννοι, καίπερ οἱ πλείους ἐπιεικῆς γεγονότες, ἀρξάμενοι ἀπὸ Παιρισάδου καὶ Λεύκωνος. Παιρισάδης δὲ καὶ θεὸς νενόμισται· τούτῳ δὲ ὀμώνυμος καὶ ὁ ὕστατος, ὃς οὐχ οἷός τε ὦν
 25 ἀντέχειν πρὸς τοὺς βαρβάρους φόρον πραττομένους μεῖζω τοῦ πρότερον Μιθριδάτη τῷ Εὐπάτορι παρέδωκε τὴν ἀρχήν· ἐξ ἐκεῖνου δ' ἡ βασιλεία γεγένηται Ῥωμαίους ὑπήκοος.

4 Ante στρατηγῶντα add. καὶ A || 5 Verba καὶ τοῦ Ἄδρια iam Gram. suspecta eiecit Mein., κατὰ τὸ Ῥαῖον <πέλαγος> Muell. || 9 Παλάκιον Cor. || 12 πρισάδου ABC Epit. πρισάδου Ino: corr. Tzsch., Παιρισάδου Kr. || 19 σάγαρον codd.: corr. Cas. || 20 πρισάδην AB παρισάδην codd. rell. hic et infra: corr. Tzsch.

Cf. Iust. XXXVII 3, 1 sq. *Ad regni deinde administrationem cum accessisset (Mithridates), statim non de regendo, sed de augendo regno cogitavit. Itaque Scythas invictos antea — — ingenti felicitate perdo-*

c. Str. VII 4, 7 p. 312 Πρὸς δὲ τοῖς καταριθμηθεῖσι τό-
 πους ἐν τῇ Χερρονήσῳ καὶ τὰ φρούρια ὑπῆρξεν, ἃ κατεσκεύασε 30
 Σκίλουρος καὶ οἱ παῖδες, ὁσπερ καὶ ὀρηθηρείους ἐχρῶντο πρὸς
 τοὺς Μιθριδάτου στρατηγούς, Παλάκιόν τε καὶ Χάβον καὶ
 Νεάπολις· ἦν δὲ καὶ Εὐπατόριόν τι κτίσαντος Διοφάντου τοῦ
 Μιθριδάτη στρατηγούντος. Ἔστι δ' ἄκρα διέχουσα τοῦ τῶν
 Χερρονησιῶν τείχους ὅσον πεντεκαίδεκα σταδίους, κόλπον 35
 ποιούσα εὐμεγέθη νεύοντα πρὸς τὴν πόλιν· τούτου δ' ὑπέρ-
 κειται λιμνοθάλαττα ἀλοπήγιον ἔχουσα· ἐνταῦθα δὲ καὶ ὁ
 Κτενοῦς ἦν. Ἴν' οὖν ἀντέχοιεν, οἱ βασιλικοὶ πολιορκούμενοι
 τῇ τε ἄκρᾳ τῇ λεχθείσῃ φρουρὰν ἐγκατέστησαν τειχίσαντες τὸν
 τόπον, καὶ τὸ στόμα τοῦ κόλπου τὸ μέχρι τῆς πόλεως διέχου- 40
 σαν, ὥστε πεζεύεσθαι ῥαδίως καὶ τρόπον τινὰ μίαν εἶναι πόλιν
 ἐξ ἄμφοιν· ἐκ δὲ τούτου ῥᾶον ἀπεκρούοντο τοὺς Σκύθας. Ἐπεὶ
 δὲ καὶ τῷ διατειχίσματι τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ πρὸς τῷ Κτενοῦντι
 προσέβαλον καὶ τὴν τάφρον ἐνέχουν καλάμῳ, τὸ μεθ' ἡμέραν
 γεφυρωθὲν μέρος νύκτωρ ἐνεπίμπρασαν οἱ βασιλικοὶ καὶ ἀντ- 45
 εἶχον τέως, ἕως ἐπεκράτησαν.

d. Str. VII 3, 17 p. 306 Οἱ δὲ Ῥωξολανοὶ καὶ πρὸς τοὺς
 Μιθριδάτου τοῦ Εὐπάτορος στρατηγούς ἐπολέμουν ἔχοντες
 ἡγεμόνα Τάσιον· ἦκον δὲ Παλάκῳ συμμαχήσοντες τῷ Σκίλου- 50
 ρου, καὶ ἐδόκουν μὲν εἶναι μάχιμοι· πρὸς μέντοι συντεταγ-
 μένην φάλαγγα καὶ ὀπλισμένην καλῶς τὸ βάρβαρον φύλον
 ἀσθενὲς πᾶν ἔστι καὶ τὸ γυμνητικόν. Ἐκεῖνοι γοῦν περὶ πέντε
 μυριάδας πρὸς ἑξακισχιλίους τοὺς Διοφάντῳ, τῷ τοῦ Μιθρι-

29 τὴν καταριθμῆσιν codd.: corr. Villebrun. || 31 σκίλουρος ABCI: corr.
 Xyl. || 33/4 Δ. Μιθριδάτου στρατηγούντος codd., Δ. Μιθριδάτη στρατη-
 γούντος Tzsch., Δ. Μιθριδάτου στρατηγού τινος susp. Kr., Δ. τοῦ Μιθριδά-
 του στρατηγού Mein. || 38 ταῦτ' ἔχοιεν codd.: corr. Cas. || 49 δ' ἐπὶ Πα-
 λάκιον Cor. | σκίλουρα AB(?)CI: corr. Xyl. || 53 ἑξακισχιλίους] ἐξ codd.:
 corr. Tzsch.

μῆτι. Id. XXXVIII 7, 9sq. Pomp. Trog. prol. 37. App. Mithr. 13
 Τῷ δ' αὐτῷ λόγῳ κεκελεγκότων ἡμῶν τοῖς ἐν Ἀσίᾳ βασιλεῦσι τῆς Εὐ-
 ρώπης μηδὲ ἐπιβαίνειν, τὰ πολλὰ Χερρονήσου περιέσπασεν (sc. ὁ Μι-
 θριδάτης). Cf. ib. c. 15. 57. 58. 112. Memn. 30. Plut. Sull. 11. Eutr. V 5.

8sq. 31. 49 De Sciluro cf. Plut. de garrul. 17 p. 511 C Σκίλου-
 ρος δὲ καταλιπὼν ὄγδοήκοντα παῖδας, ὁ Σχυθῶν βασιλεὺς κτλ. Id.
 arophth. reg. p. 174 F. Stob. flor. 84, 16. CIG II 2103.

δάτου στρατηγῶ, συμπαρταξαμένους οὐκ ἀντέσχον, ἀλλ' οἱ
55 πλείους διεφθάρησαν.

e. Str. VII 3, 18 p. 307 *Νεοπτόλεμον δέ φασι, τὸν τοῦ Μιθριδάτου στρατηγόν, ἐν τῷ αὐτῷ πόρῳ* (sc. εἰς Φαναγορίαν ἐκ τοῦ Παντικαπαίου) θέρους μὲν ναυμαχίᾳ περιγενέσθαι τῶν βαρβάρων, χειμῶνος δ' ἵππομαχίᾳ.

60 f. Str. II 1, 16 p. 73 Οἱ δὲ πάγοι παρ' αὐτοῖς τοιοῦτοι τινές εἰσιν ἐπὶ τῷ στόματι τῆς λίμνης τῆς Μαιώτιδος, ὥστ' ἐν χωρίῳ, ἐν ᾧ χειμῶνος ὁ τοῦ Μιθριδάτου στρατηγὸς ἐνίκησε τοὺς βαρβάρους ἵππομαχῶν ἐπὶ τῷ πάγῳ, τοὺς αὐτοὺς καταναυμαχῆσαι θέρους, λυθέντος τοῦ πάγου.

65 g. Str. VII 3, 16 p. 306 Ἐπὶ δὲ τῷ στόματι τοῦ Τύρα πύργος ἐστὶ Νεοπτολέμου καλούμενος.

h. Str. I 2, 1 p. 14 Τὰ δὲ ἐπέκεινα (sc. τοῦ Τύρα ποταμοῦ) μέχρι Μαιωτῶν καὶ τῆς εἰς Κόλχους τελευτώσης παραλλίας Μιθριδάτης ὁ κληθεὶς Εὐπάτωρ ἐποίησε γνώριμα καὶ
70 οἱ ἐκείνου στρατηγοί.

i. Str. VII 4, 6 p. 311 *Ὀρόρον τε ἐτέλουν* (sc. οἱ Χερρονησίται) ὀκτωκαίδεκα μυριάδας μεδίμων Μιθριδάτη, τάλαντα δ' ἄργυριον διακόσια σὺν τοῖς Ἀσιανοῖς χωρίοις τοῖς περὶ τὴν Σινδικήν.

69 ἐπικληθεὶς q || 71 τε] δὲ no || 73 διακοσίαν A

33. 53 Diophantus commemoratur ap. Memn. 34. 37. 43.

56. 66 De Neoptolemo cf. App. Mithr. 17. 18. 19. 34. Plut. Luc. 3. Mar. 34.

COMM. Res a Strabone narratae omnibus partibus egregie confirmantur Cherronesitarum decreto, quo Diophanto, Mithridatis duci, summi honores tribuuntur, edito a Foucart. Bull. de corr. hell. V p. 70, Dittenberger. Syllog. I p. 371, Latyschev. Inscr. antiq. orae septentr. Ponti Eux. I p. 174, quod cum Strabonis narratione contulit Benedictus Niese in mus. Rhen. vol. XLII p. 559 sqq.

a. Str. XII 3, 1 p. 540/1 *Τοῦ δὲ Πόντου καθίστατο μὲν Μιθριδάτης ὁ Εὐπάτωρ βασιλεύς. Εἶχε δὲ τὴν ἀφοριζομένην*

τῷ Ἄλνι μέχρι Τιβαρηνῶν καὶ Ἀρμενίων καὶ τῆς ἐντὸς Ἄλνυος τὰ μέχρι Ἀμάστρεως καὶ τινων τῆς Παφλαγονίας μερῶν. Προσεκτήσατο δ' οὗτος καὶ τὴν μέχρι Ἡρακλείας παραλλίαν ἐπὶ τὰ 5 δυσμικὰ μέρη — ἐπὶ δὲ τὰναντία μέχρι Κολχίδος καὶ τῆς μικρᾶς Ἀρμενίας, ἃ δὴ καὶ προσέθηκε τῷ Πόντῳ.

b. Str. XII 3, 2 p. 541 Ταύτης δὲ τῆς παραλλίας ἀπάσης ἐπῆρξεν Εὐπάτωρ ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς Κολχίδος μέχρι Ἡρακλείας, τὰ δ' ἐπέκεινα τὰ μέχρι τοῦ στόματος καὶ τῆς Χαλκηδόνος τῷ Βιθυνῶν βασιλεῖ συνέμενε.

c. Str. XII 3, 9 p. 544 Τῆς δὲ χώρας ταύτης διηρημένης εἰς τε τὴν μεσόγαιαν καὶ τὴν ἐπὶ θαλάττῃ διατεινούσαν ἀπὸ τοῦ Ἄλνυος μέχρι Βιθυνίας, ἑκατέραν τὴν μὲν παραλλίαν ἕως τῆς Ἡρακλείας εἶχεν ὁ Εὐπάτωρ, τῆς δὲ μεσογαίας τὴν μὲν 15 ἔγγυτάτω ἔσχεν, ἧς τινα καὶ πέραν τοῦ Ἄλνυος διέτεινε.

d. Str. XI 2, 18 p. 498/9 Μετὰ δὲ ταῦτα διαδεξάμενοι βασιλεῖς εἰς σκηπτουχίας διηρημένην ἔχοντες τὴν χώραν (sc. τὴν Κολχίδα) μέσως ἔπραττον· αὐξηθέντος δὲ ἐπὶ πολὺ Μιθριδάτου τοῦ Εὐπάτορος εἰς ἐκείνον ἡ χώρα περιέστη· ἐπέμπετο 20 δ' αἰεὶ τις τῶν φίλων ὑπαρχος καὶ διοικητῆς τῆς χώρας. Τούτων δὲ ἦν καὶ Μοαφέρνης, ὁ τῆς μητρὸς ἡμῶν θεῖος πρὸς πατρός· ἦν δ' ἔνθεν ἡ πλείστη τῷ βασιλεῖ πρὸς τὰς ναυτικὰς δυνάμεις ὑπουργία.

e. Str. XII 3, 28 p. 555 Ὑπὲρ μὲν δὴ τῶν περὶ Φαρακίαν 25 καὶ Τραπεζοῦντα τόπων οἱ Τιβαρηνοὶ καὶ Χαλδαῖοι μέχρι τῆς μικρᾶς Ἀρμενίας εἰσὶν. Αὕτη δ' ἐστὶν εὐδαίμων ἰκανῶς χώρα· δυνάσται δ' αὐτὴν κατείχον αἰεὶ, καθάπερ τὴν Σωφηνήν, τοτὲ μὲν φίλοι τοῖς ἄλλοις Ἀρμενίοις ὄντες, τοτὲ δὲ ἰδιοπραγοῦν-

3 τιβαρηῶν oxz (hic et infra) τιβαρῶν codd. rell. ex. lrw | τῆς τὴν Cas. || 10 Καλχηδόνος Tzsch. || 29 τῆς ἄλλης Ἀρμενίας E

Cf. App. Mithr. 15 Μιθριδάτης βασιλεύει μὲν τῆς πατροφίας ἀρχῆς, ἢ διαμυρίων ἐστὶ σταδίων τὸ μῆκος, προσκέκτηται δὲ πολλὰ περίχωρα καὶ Κόλχους, ἔθνος ἀρειμανές. Cf. Memn. 30. Iust. XXXVIII 7, 10. — Eutr. V 5 Mithridates enim, qui Ponti rex erat atque Armeniam minorem et totum Ponticum mare in circuitu cum Bosphoro tenebat. Cf. Iust. XXXVIII 7, 2. App. Mithr. 17.

30 *τες· ὑπηκόους δ' εἶχον καὶ τοὺς Χαλδαίους καὶ Τιβαρηνοὺς, ὥστε μέχρι Τραπεζοῦντος καὶ Φαρνακίας διατείνειν τὴν ἀρχὴν αὐτῶν. Ἀύξηθεις δὲ Μιθριδάτης ὁ Εὐπάτωρ καὶ τῆς Κολχίδος κατέστη κύριος καὶ τούτων ἀπάντων, Ἀντιπάτρου τοῦ Σίσιδος παραχωρήσαντος αὐτῷ. Ἐπεμελήθη δὲ οὕτω τῶν τό-*
 35 *πων τούτων, ὥστε πέντε καὶ ἑβδομήκοντα φρούρια ἐν αὐτοῖς κατεσκευάσατο, οἷσπερ τὴν πλείστην γάζαν ἐνεχείρισε.*

36 *ἐνεχείρισε* codd. exc. Dh., *ἐνεχώρισε* Cor., *ἐνεσώρευσε* Muell.

47

Str. XII 2, 11 p. 540 *Συνέβη δέ, ἥνίκα πρῶτον Ῥωμαῖοι τὰ κατὰ τὴν Ἀσίαν διώκουν νικήσαντες Ἀντίοχον καὶ φιλίας καὶ συμμαχίας ἐποιοῦντο πρὸς τε τὰ ἔθνη καὶ τοὺς βασιλέας, τοῖς μὲν ἄλλοις βασιλεῦσιν αὐτοῖς καθ' ἑαυτοὺς δοθῆναι τὴν*
 5 *τιμὴν ταύτην, τῷ δὲ Καππαδόκι καὶ αὐτῷ δὲ τῷ ἔθνει κοινή. Ἐκλιπόντος δὲ τοῦ βασιλικοῦ γένους οἱ μὲν Ῥωμαῖοι συνεχώρον αὐτοῖς αὐτονομεῖσθαι κατὰ τὴν συγκειμένην φιλίαν τε καὶ συμμαχίαν πρὸς τὸ ἔθνος, οἱ δὲ πρεσβευσάμενοι τὴν μὲν ἑλευθερίαν παρηγοῦντο (οὐ γὰρ δύνασθαι φέρειν αὐτὴν ἔφα-*
 10 *σαν), βασιλέα δ' ἤξιον αὐτοῖς ἀποδειχθῆναι. Οἱ δὲ θαυμάσαντες, εἴ τινες οὕτως εἰεν ἀπειρηκότες πρὸς τὴν ἑλευθερίαν, . . . ἐπέτρεψαν δ' οὖν αὐτοῖς ἐξ ἑαυτῶν ἐλέσθαι κατὰ χειροτονίαν, ὃν ἂν βούλωνται· καὶ εἴλοντο Ἀριοβαρζάνην.*

6 δα] δῆ codd.: corr. Xyl. || 12 Lacunam indicavit Kr.

Cf. Iust. XXXVIII 2, 6—8 *Sed senatus studio regum intellecto aliena regna falsis nominibus furantium et Mithridati Cappadociam et Nicomedi ad solacium eius Paphlagoniam ademit. Ac ne cum contumelia regum foret ademptum illis, quod daretur aliis, uterque populus libertate donatus est. Sed Cappadoces munus libertatis abnuentes negant vivere gentem sine rege posse. Itaque rex illis a senatu Ariobarzanes statuitur.*

COMM. Ariobarzanem regem creatum esse c. a. 93 statuit Eduardus Meyer 'Geschichte des Koenigreichs Pontos' (Lips. 1879) p. 103.

Str. XII 3, 40 p. 562 *Περίκειται δ' ἰκανῶς χώρα ἀγαθή, ἣ τε Βλαηνή καὶ ἡ Δομανίτις, δι' ἧς Ἄμνιαις ρεῖ ποταμός. Ἐνταῦθα Μιθριδάτης ὁ Εὐπάτωρ τὰς Νικομήδους τοῦ Βιθυνοῦ δυνάμεις ἄρδην ἠφάνισεν, οὐδ' αὐτὸς παρατυχῶν, ἀλλὰ διὰ τῶν στρατηγῶν (α. 88)· καὶ ὁ μὲν φεύγων μετ' ὀλίγων 5 εἰς τὴν οἰκίαν ἐσώθη κάκειθεν εἰς Ἰταλίαν ἔπλευσεν, ὁ δ' ἠχολούθησε καὶ τὴν τε Βιθυνίαν εἶλεν ἐξ ἐφόδου καὶ τὴν Ἀσίαν κατέσχε μέχρι Καρίας καὶ Λυκίας.*

1 περιοικεῖται hi(?)1 || 2 δομανίτις codd.: corr. Tzsch. ex Epit. | ἄμνιαις Epit. || 4 οὐδ' οὐκ Cor.

Cf. App. Mithr. 18—20 (18) *Ἐν δὲ πεδίῳ πλατεῖ παρὰ τὸν Ἄμνιν ποταμὸν κατιδόντες ἀλλήλους ὁ τε Νικομήδης καὶ οἱ τοῦ Μιθριδάτου στρατηγοὶ παρέταττον ἐς μάχην, Νικομήδης μὲν ἅπαντας τοὺς ἑαυτοῦ, Νεοπτόλεμος δὲ καὶ Ἀργέλαος τοὺς εὐζώνους μόνους καὶ οὓς Ἀρκαθίας εἶχεν ἰππέας καὶ τινα τῶν ἁρμάτων — Ὡς δὲ τὸ πλεῖστον ἐπετώκει, Νικομήδης μὲν ἔφευγε μετὰ τῶν ὑπολοιπῶν ἐς Παφλαγονίαν — (20) Ὁ δὲ ὀρμῇ τῆδε μῆ τὴν ἀρχὴν ὅλην τοῦ Νικομήδους ὑπολαβὼν ἐπήγει καὶ καθίστατο τὰς πόλεις — Ὁ μὲν δὴ καὶ Φρυγίας τὰ λοιπὰ καὶ Μυσίαν καὶ Ἀσίαν, ἃ Ῥωμαίοις νεόκτητα ἦν, ἐπέτρεχε καὶ ἐς τὰ περὶ οὐκα περιπέμπων ὑπηγάγετο Λυκίαν τε καὶ Παμφυλίαν καὶ τὰ μέχρι Ἰωνίας. Cf. Memn. 31. Plut. Sull. 11. Liv. per. 76 sqq. Eutr. V 5. Oros. VI 2, 2. Flor. I 40, 6.*

Str. XII 8, 18 p. 579 *Καὶ τῶν ἄλλων δὲ πόλεων Ἀπάμεια μὲν (sc. ἡ τῆς Φρυγίας) καὶ πρὸ τῆς Μιθριδάτου στρατείας ἐσεισθη πολλάκις καὶ ἔδωκεν ἐπελθῶν ὁ βασιλεὺς ἑκατὸν τάλαντα εἰς ἐπανόρθωσιν ὀρῶν ἀνατετραμμένην τὴν πόλιν. Λέγεται δὲ καὶ ἐπ' Ἀλεξάνδρου παραπλήσια συμβῆναι.* 5

Cf. Nic. Dam. fr. 80 (Mueller FHG III p. 416) *Νικόλαος δ' ὁ Δαμασκηνὸς ἐν τῇ τετάρτῃ πρὸς ταῖς ἑκατὸν τῶν ἱστοριῶν Ἰεροῦ Ἀπάμειαν, φησί, τὴν Φρυγιακὴν κατὰ τὰ Μιθριδατικά σεισμῶν γενομένων ἀνεφάνησαν περὶ τὴν χώραν αὐτῶν λίμναι τε [αἱ] πρότερον οὐκ οὔσαι καὶ ποταμοὶ καὶ ἄλλαι πηγαὶ ὑπὸ τῆς κινήσεως ἀνοικθῆσαι· πολλὰ δὲ καὶ ἠφανίσθησαν' κτλ.*

COMM. Mithridates Apameam venit a. 88, cum Phrygiam obiret. Tum eum hanc urbem pecuniis adiuvisse veri simillimum est, ut hac munificentia etiam alias urbes alliceret.

50

Str. XII 8, 16 p. 578 Ἡ δὲ Λαοδικεῖα (sc. ἡ πρὸς τῷ Λύκῳ) μικρὰ πρότερον οὕσα αὖξῃσιν ἔλαβεν ἐφ' ἡμῶν καὶ τῶν ἡμετέρων πατέρων καίτοι κακωθεῖσα ἐκ πολιορκίας ἐπὶ Μιθριδάτου τοῦ Εὐπάτορος (a. 88).

Cf. App. Mithr. 20 Λαοδικεῦσι δὲ ἔτι ἀντέχουσι τοῖς περὶ τὸν Λύκον ποταμὸν (Ῥωμαίων γὰρ τις στρατηγὸς Κόιντος Ὀπίιος — — ἐς τὴν πόλιν ἐσδραμὼν ἐφύλαττεν αὐτήν) κήρυκα ἐπιπέμψας (sc. ὁ Μιθριδάτης) ἐπὶ τὰ τελεῖα λέγειν ἐκέλευσεν, ὅτι βασιλεὺς Μιθριδάτης ὑπέχεται Λαοδικεῦσιν ἄδειαν, εἰ τὸν Ὀπίιον αὐτῷ προσαγάγοιεν κτλ.

51

Str. XIV 1, 23 p. 641 Ἄσυλον δὲ μένει τὸ ἱερὸν (sc. τὸ ἐν Ἐφέσῳ) καὶ νῦν καὶ πρότερον τῆς δ' ἀσουλίας τοὺς ὄρους ἀλλαγῆναι συνέβη πολλάκις, Ἀλεξάνδρου μὲν ἐπὶ στάδιον ἐκτείναντος, Μιθριδάτου δὲ τόξενμα ἀφέντος ἀπὸ τῆς γωνίας 5 τοῦ κεράμου καὶ δόξαντος ὑπερβαλέσθαι μικρὰ τὸ στάδιον.

2 Ante καὶ πρότερον add. ἡ Cor., ὡς πρότερον Kr. || 5 δόξαντα codd. exc. CF

COMM. Etiam hoc a. 88 factum videtur esse, cum ab Ephesiis laete exceptus esset Mithridates (App. Mithr. 21). Nam paulo post a. 86 Ephesii ab eo defecerunt (App. l. 1. 48. Dittenberger syll. inscr. Graec. 253).

52

Str. XIV 1, 42 p. 649 Τυρραννηθῆναι δ' ὀλίγον συνέπεσε χρόνον τὴν πόλιν (sc. τὰς Τράλλεις) ὑπὸ τῶν Κρατίππου παίδων κατὰ τὰ Μιθριδατικά.

2 κρατίσκου Dhi κρατίσκου xz

COMM. Cratippi filii ceteroqui prorsus ignoti inter turbas Mithridatis irruptione cum in aliis urbibus tum Trallibus concitatas (App. Mithr. 23. Cass. Dio. fr. 101) tyrannidem videntur occupasse.

53

Str. XIII 1, 66 p. 614 Ἀνὴρ δὲ Ἀδραμυττηνὸς φήτωρ ἐπιφανὴς γεγένηται Ξενοκλῆς, τοῦ μὲν Ἀσιανοῦ χαρακτηρῶς, ἀγωνιστῆς δὲ εἴ τις ἄλλος καὶ εἰρηκῶς ὑπὲρ τῆς Ἀσίας ἐπὶ τῆς συγκλήτου, καθ' ὃν καιρὸν αἰτίαν εἶχε Μιθριδατισμοῦ.

4 cf. Cic. pro Flacc. 25, 60 sq. App. Mithr. 21. 23.

54

Str. XIII 4, 9 p. 628 Ἄνδρες δ' ἀξιόλογοι γεγόνασι (sc. ἐν Σάρδεσι) τοῦ αὐτοῦ γένους Διόδωροι δύο οἱ ῥήτορες, ὧν ὁ πρεσβύτερος ἐκαλεῖτο Ζωνᾶς, ἀνὴρ πολλοὺς ἀγῶνας ἠγωνισμένος ὑπὲρ τῆς Ἀσίας, κατὰ δὲ τὴν Μιθριδάτου τοῦ βασιλέως ἔφοδον αἰτίαν ἐσχηκώς, ὡς ἀφιστὰς παρ' αὐτοῦ τὰς πόλεις, 5 ἀπελεύσατο τὰς διαβολὰς ἀπολογησάμενος.

5 τὰς παρ' αὐτοῦ πόλεις codd.: corr. Xyl.

*55

Ioseph. A. I. XIV 7, 2 (Mueller FHG III p. 492 fr. 5) Οὐκ ἔστι δὲ ἀμάρτυρον τὸ μέγεθος τῶν προειρημένων χρημάτων (sc. ex templo Hierosolymitano a Crasso ablatorum), οὐδὲ ὑπὸ ἀλαζονείας ἡμετέρας καὶ περιττολογίας ἐπὶ τοσοῦτον ἐξαιρεται 5 πληθος, ἀλλὰ πολλοὶ τε ἄλλοι τῶν συγγραφέων ἡμῖν μαρτυροῦσι καὶ Στράβων ὁ Καππάδοξ οὕτω λέγων· Πέμψας δὲ Μιθριδάτης εἰς Κῶ ἔλαβε τὰ χρήματα, ἅπερ ἔθετο ἐκεῖ Κλεοπάτρα ἢ βασίλισσα, καὶ τὰ τῶν Ἰουδαίων ὀκτακόσια τάλαντα (a. 88).²

Cf. App. Mithr. 23 Μιθριδάτης δὲ ἐς μὲν Κῶ κατέπλευσε Κῶν αὐτὸν ἀσμένως δεχομένων καὶ τὸν Ἀλεξάνδρον παῖδα τοῦ βασιλευόντος Αἰγύπτου σὺν χρήμασι πολλοῖς ὑπὸ τῆς μάμμης Κλεοπάτρας ἐν Κῶ καταλελειμμένον παραλαβὼν ἔτρεφε βασιλικῶς, ἐκ τε τῶν Κλεοπάτρας θησαυρῶν γάζαν πολλὴν καὶ τέχνην καὶ λίθους καὶ κόσμους γυναικείους καὶ χρήματα πολλὰ ἐς τὸν Πόντον ἐπεμψεν. Cf. ib. 115. 117. b. c. I 102. Ios. A. I. XIII 13, 1 Τὰ δὲ πολλὰ τοῦ πλοῦτου αὐτῆς καὶ τοὺς νιωνοὺς καὶ διαθήκας πέμψασα (sc. ἢ Κλεοπάτρα) Κῶσις παρέθετο.

Str. X 5, 4 p. 486 Ἀθηναῖοι τε λαβόντες τὴν νῆσον (sc. τὴν Ἀἴλον) καὶ τῶν ἱερῶν ἅμα καὶ τῶν ἐμπορῶν ἐπεμελοῦντο ἱκανῶς· ἐπελθόντες δ' οἱ τοῦ Μιθριδάτου στρατηγοὶ (a. 87) καὶ ὁ ἀποστήσας τύραννος αὐτὴν διελυμήναντο πάντα, καὶ
 5 παρέλαβον ἐρήμην οἱ Ῥωμαῖοι πάλιν τὴν νῆσον ἀναχωρήσαντος εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ βασιλέως, καὶ διετέλεσε μέχρι νῦν ἐνδεὺς πρᾶττουσα. Ἐχουσι δ' αὐτὴν Ἀθηναῖοι.

Cf. App. Mithr. 28 Ἀρχέλαος ἐπιπλεύσας καὶ σίτη καὶ στόλιμ πολλῶν Ἀθῆλόν τε ἀφισταμένην ἀπὸ Ἀθηναίων καὶ ἄλλα χωρία ἐχειρώσατο βία καὶ κράτει. Κτείνας δ' ἐν αὐτοῖς διαμυρίους ἀνδρας, ὧν οἱ πλέονες ἦσαν Ἰταλοὶ, τὰ χωρία προσεποιεῖτο τοῖς Ἀθηναίοις· καὶ ἀπὸ τοῦδε αὐτοῦ καὶ τὰ ἄλλα κομπάζων περὶ τοῦ Μιθριδάτου καὶ ἐς μέγα ἐπαίρων ἐς φίλαν ὑπεργάγετο. Cf. Flor. I 40, 8. Paus. III 23, 3 sqq.

a. Str. IX 1, 20 p. 398 Ἐπιπεσὼν δ' ὁ Μιθριδατικός πόλεμος τυράννους αὐτοῖς (sc. τοῖς Ἀθηναίοις) κατέστησεν, οὓς ὁ βασιλεὺς ἐβούλετο· τὸν δ' ἰσχύσαντα μάλιστα, τὸν Ἀριστίωνα, καὶ ταύτην βιασάμενον τὴν πόλιν (a. 87) ἐκ πολιορκίας ἔλων (a. 86) Σύλλας ὁ τῶν Ῥωμαίων ἡγεμῶν ἐκόλασε.
 5 τῇ δὲ πόλει συγγνώμην ἔνειμε· καὶ μέχρι νῦν ἐν ἔλευθερίᾳ τέστι καὶ τιμῇ παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις.

Cf. App. Mithr. 28—40 (28) Τὰ τε χρήματα αὐτοῖς (sc. τοῖς Ἀθηναίοις) τὰ ἱερὰ ἐπεμπεν (sc. ὁ Ἀρχέλαος) ἐκ Δήλου δι' Ἀριστίωνος ἀνδρὸς Ἀθηναίου συμπέμφας φυλακὴν τῶν χρημάτων ἐς διαχιλίους ἀνδρας, οἷς ὁ Ἀριστίων συγχρώμενος ἐτυράννησε τῆς πατρίδος, καὶ τῶν Ἀθηναίων τοὺς μὲν εὐθὺς ἐκτείνειν ὡς Ῥωμαῖζοντας, τοὺς δ' ἀνέπεμψεν ἐς Μιθριδάτην, καὶ ταῦτα μέντοι σοφίαν τὴν Ἐπικτοῦρειον ἡσκηκώς. — — (30) Ὁ δ' (sc. Σύλλας) ἐπὶ τὴν Ἀττικὴν ἐχώρει καὶ μέρος τι στρατοῦ ἐς τὸ αὐτὸ περιπέμφας Ἀριστίωνα πολιορκεῖν αὐτός, ἔνθαπερ ἦν Ἀρχέλαος, ἐπὶ τὸν Πειραιᾶ κατῆλθε κατακεκλεισμένων ἐς τὰ τεῖχη τῶν πολεμίων. — — Τὰ τε μακρὰ σκέλη καθήρει λίθους καὶ ξύλα καὶ γῆν ἐς τὸ χῶμα μεταβάλλων. — — (38) Τροπῆς δ' ὡς ἐν ἀσθενέσειν ἀνδράσιν αὐτίκα γενομένης ἐσέπεσεν ἐς τὴν πόλιν, καὶ εὐθὺς ἐν Ἀθήναις σφαγὴ πολλῇ ἦν καὶ ἀηλεής — — Ὀλλγων δ' ἦν ἀσθενής ἐς τὴν ἀκρόπολιν δρόμος· καὶ Ἀριστίων αὐτοῖς συνέφυγεν — — (39) Ὁ δὲ Σύλλας τῇ μὲν

b. Str. IX 1, 15 p. 396 Κατέσπασται δὲ καὶ τὰ μακρὰ τεῖχη Λακεδαιμονίων μὲν καθελόντων πρότερον, Ῥωμαίων δ' ὕστερον, ἦν γὰρ Σύλλας ἐκ πολιορκίας εἶλε καὶ τὸν Πειραιᾶ 10 καὶ τὸ ἄστυ.

c. Str. XIV 2, 9 p. 654 Οὐ συμμένει δ' ὁ Πειραιεὺς κακω-
θρῆς ὑπὸ τε Λακεδαιμονίων πρότερον τῶν τὰ σκέλη καθελόν-
των καὶ ὑπὸ Σύλλα τοῦ Ῥωμαίων ἡγεμόνος.

ἀκροπόλει φρουρὰν ἐπέστησεν, ἣ τὸν Ἀριστίωνα καὶ τοὺς συμπεφευγό-
τας λιμῶ καὶ δίψει πεισθέντας ἐξεῖλεν οὐ μετὰ πολὺ. Καὶ αὐτῶν ὁ
Σύλλας Ἀριστίωνα μὲν καὶ τοὺς ἐκείνῳ δορυφορήσαντας ἢ ἀρχὴν τινα
ἄρξαντας ἢ ὀτιοῦν ἄλλο πράξαντας παρ' ἃ πρότερον ἀλόουσης τῆς Ἑλλά-
δος ὑπὸ Ῥωμαίων [αὐτοῖς] διετέτακτο, ἐκόλασε θανάτῳ, τοῖς δ' ἄλλοις
συνέγνω κτλ. Cf. Plut. Sull. 12—14. Paus. I 20. Memn. 32. Liv.
per. 81. Entr. V 6. Flor. I 40, 10. Oros. VI 2, 4 sq. Obseq. 56.
Vell. II 23. Claud. Quadrig. ap. Gell. XV 1. Gran. Licin. p. 32
A Bonn. Diod. XXXVIII fr. 6. Cass. Dio. fr. 103. Plut. de garr. 7
p. 505 A—C. Num. 9. Luc. 19. praec. ger. reip. 14 p. 809 E. — Discrepat
de Aristionis morte Plut. Sull. 23 Τοὺς ἄλλους Μιθριδάτῃ φίλους, οὓς
εἶχεν αἰχμαλώτους, ἀποδοὺς ὁ Σύλλας Ἀριστίωνα μόνον τὸν τύραννον
ἀνείλε διὰ φαρμάκων (a. 85/4) Ἀρχελάφ διάφορον ὄντα.

COMM. Athenionem, cuius tyrannus describitur a Posidonio fr. 41
(Mueller FHG III p. 266 sqq.), diversum esse ab hoc Aristione rectissime
docuit Niese in Mus. Rhen. vol. XLII p. 574 sqq.

*58

Ios. A. I. XIV 7, 2 (Mueller FHG III p. 492 fr. 6) Μαρ-
τυρεῖ δὲ καὶ ἐν ἑτέρῳ τόπῳ ὁ αὐτὸς Στράβων ὅτι, καθ' ὃν
καιρὸν διέβη Σύλλας εἰς τὴν Ἑλλάδα πολεμήσων Μιθριδάτην
(a. 87), καὶ Λεύκουλλον πέμψαι ἐπὶ τὴν ἐν Κυρήνῃ στάσιν
τοῦ ἔθνους ἡμῶν, ὧν ἡ οἰκουμένη πεπλήρωται, λέγων οὕτως· 5
‘Τέτταρες δ’ ἦσαν ἐν τῇ πόλει τῶν Κυρηναίων, ἣ τε τῶν πο-

2 sqq. cf. Plut. Luc. 2 Ἐκ τούτου τῆς μὲν γῆς ἐπικρατῶν ὁ Σύλ-
λας ἐν ταῖς Ἀθήναις, περικοπτόμενος δὲ τὴν ἀγορὰν ἐκ τῆς θαλάττης
ὑπὸ τῶν πολεμίων ναυκρατούντων ἐξέπεμψεν ἐπ’ Αἰγύπτου καὶ Λιβύης
τὸν Λούκουλλον ἄζοντα ναῦς ἐκείθεν. Ἦν μὲν οὖν ἀκμὴ χειμῶνος —
— Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ Κρήτην κατάρας φκειώσατο καὶ Κυρηναίους κατα-

- λιτῶν καὶ ἡ τῶν γεωργῶν, τρίτη δ' ἡ τῶν μετοίκων καὶ τετάρτη ἡ τῶν Ἰουδαίων. Αὕτη δ' εἰς πᾶσαν πόλιν ἤδη παρεληλύθει, καὶ τόπον οὐκ ἔστι ἑσθίως εὐρεῖν τῆς οἰκουμένης, ὅς οὖν
- 10 παραδέδεκται τοῦτο τὸ φῦλον, μηδ' ἐπικρατεῖται ὑπ' αὐτοῦ. Τὴν δὲ Αἴγυπτον καὶ τὴν Κυρηναίαν, ἅτε τῶν αὐτῶν ἡγεμόνων τυχοῦσαν, τῶν τε ἄλλων συχνὰ ζηλώσαι συνέβη καὶ δὴ τὰ συντάγματα τῶν Ἰουδαίων θρέψαι διαφερόντως καὶ συναξῆσαι χρώμενα τοῖς πατρίοις τῶν Ἰουδαίων νόμοις. Ἐν γοῦν
- 15 Αἴγύπτῳ κατοικία τῶν Ἰουδαίων ἐστὶν ἀποδεδειγμένη, χωρὶς δὲ τῆς τῶν Ἀλεξανδρέων πόλεως ἀφώριστο μέγα μέρος τῷ ἔθνει τούτῳ· καθίσταται δὲ καὶ ἐθνάρχης αὐτῶν, ὅς διοικεῖ τε τὸ ἔθνος καὶ διαιτᾷ κρίσεις καὶ συμβολαίων ἐπιμελεῖται καὶ προσταγμάτων ὡς ἂν πολιτείας ἄρχων αὐτοτελοῦς. Ἐν
- 20 Αἴγύπτῳ μὲν οὖν ἴσχυσε τὸ ἔθνος διὰ τὸ Αἰγυπτίους εἶναι ἐξ ἀρχῆς Ἰουδαίους καὶ διὰ τὸ πλησίον θέσθαι τὴν κατοικίαν τοὺς ἀπελθόντας ἐκείθεν, εἰς δὲ τὴν Κυρηναίαν μετέβη διὰ τὸ καὶ ταύτην δημορον εἶναι τῇ τῶν Αἰγυπτίων ἀρχῇ, καθάπερ τὴν Ἰουδαίαν, μᾶλλον δὲ τῆς ἀρχῆς ἐκείνης πρότερον.
- 25 Στράβων μὲν οὖν ταῦτα λέγει.

λαβὼν ἐκ τυραννίδων συνεχῶν καὶ πολέμων ταραττομένους ἀνέλαβε καὶ κατεστήσατο τὴν πολιτείαν Πλατωνικῆς τινος φωνῆς ἀναμνήσας τὴν πόλιν — — Ὁ καὶ τότε Κυρηναίους νομοθετοῦντι Λονκούλλῳ πρόξενος παρέσχεν. App. Mithr. 33 Ὁ δὲ Σύλλας νεῶν δεόμενος — — Λεύκολον — — ἐκέλευεν εἰς Ἀλεξανδρείαν καὶ Συρίαν λαθόντα διαπλεῦσαι, παρὰ τε τῶν βασιλέων καὶ πόλεων, ὅσαι ναυτικά, στόλον τιὰ ἀγείραντα τὸ Ῥοδίων ναυτικὸν παραπέμψαι.

11 sqq. cf. Ios. c. Ap. II 4 Ὁμοία δὲ Ἀλεξάνδρῳ καὶ Πτολεμαῖος ὁ Δάγον περὶ τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κατοικούντων (sc. Ἰουδαίων) ἐφρόνησε· καὶ γὰρ τὰ κατὰ τὴν Αἴγυπτον αὐτοῖς ἐνεχείρισε φρούρια — — καὶ Κυρήνης ἐγκρατῶς ἄρχειν βουλόμενος καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἐν τῇ Λιβύῃ πόλεων εἰς αὐτὰς μέρος Ἰουδαίων ἐπεμψε κατοικήσον.

Str. IX 2, 37 p. 414 Χαιρώνεια δ' ἐστὶν Ὀρχομενοῦ πλησίον — — περὶ δὲ τοὺς τόπους τοὺς αὐτοὺς καὶ Ῥωμαῖοι

Cf. App. Mithr. 41—45 (42) Ἀναχωροῦντι δ' εἰς Χαλκίδα τῷ Ἀρχελάφ παρακολουθῶν (sc. ὁ Σύλλας) καιρὸν ἐπετήρει καὶ τόπον. Ὡς δὲ

τὰς Μιθριδάτου δυνάμεις πολλῶν μυριάδων κατηγωνίσαντο, ὥστ' ὀλίγους ἐπὶ Θάλατταν σωθέντας φυγεῖν ἐν ταῖς ναυσί, τοὺς δ' ἄλλους τοὺς μὲν ἀπολέσθαι, τοὺς δὲ καὶ ἀλῶναι (a. 86). 5

αὐτὸν εἶδε περὶ Χαιρώνειαν ἐν ἀποκρήμοις στρατοπεδεύομενον — — εὐθὺς ἐπήγεν ὡς καὶ ἄκοντα βιασόμενος ἐς μάχην Ἀρχέλαον — — (14 sq.) Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι — — δρόμῳ τοῖς φεύγουσι συνεσέπιπτον ἐς τὸ στρατόπεδον καὶ τὴν νίκην ἐς τέλος ἐξεργάσαντο. Ἀρχέλαος δὲ καὶ ὅσοι ἄλλοι κατὰ μέρος ἐξέφυγον ἐς Χαλκίδα συνελέγοντο οὐ πολὺ πλείους μυρίων ἐκ δώδεκα μυριάδων γενόμενοι. Plut. Sull. 15—19 (17) Ἀτὸς δὲ (sc. ὁ Σύλλας) παρὰ τὸν Κηφισὸν ἐσφαγιάζετο καὶ τῶν ἱερῶν γενομένων ἐχώρει πρὸς τὴν Χαιρώνειαν — — (19) Πολλοὶ μὲν οὖν ἐν τῷ πεδίῳ τῶν βαρβάρων ἀγγροῦντο, πλείστοι δὲ τῷ χάρακι προσφερόμενοι κατεκόπησαν, ὥστε μυρίους διαπεσεῖν εἰς Χαλκίδα μόνους ἀπὸ τοσοῦτων μυριάδων. Eutr. V 6 *Postea commisso proelio contra Archelaum ita cum vicit, ut ex CXX milibus vix decem Archelao superessent.* Cf. Liv. per. 82. Oros. VI 2, 5. Flor. I 40, 11. Ps. Aur. 75, 7. Paus. I 20, 4. IX 40, 4.

60

Str. XIII 1, 66 p. 614 Ἠτύχησε δὲ τὸ Ἀδραμύτιον ἐν τῷ Μιθριδατικῷ πολέμῳ· τὴν γὰρ βουλὴν ἀπέσφαξε τῶν πολιτῶν Διόδωρος στρατηγὸς χαριζόμενος τῷ βασιλεῖ, προσποιούμενος δ' ἅμα τῶν τε ἐξ Ἀκαδημίας φιλοσόφων εἶναι καὶ δίκας λέγειν καὶ σοφιστεῦειν τὰ ῥητορικά· καὶ δὴ καὶ συναπ- 5 ἦρεν εἰς τὸν Πόντον τῷ βασιλεῖ· καταλυθέντος δὲ τοῦ βασιλέως ἔτισε δίκας τοῖς ἀδικηθεῖσιν· ἐγκλημάτων γὰρ ἔπενεχθέντων ἅμα πολλῶν ἀπεκατέρησεν αἰσχυρῶς οὐ φέρων τὴν δυσφημίαν ἐν τῇ ἡμετέρῃ πόλει (sc. ἐν τῇ Ἀμασειᾷ).

9 βλασφημίας D (sed pr. m. corr.) hi

COMM. Vix potest esse dubium, quin hoc factum sit a. 86, cum post cladem apud Chaeroneam acceptam Asiae urbibus a Mithridate deficientibus rex crudelissime in suspectos saeviret: cf. App. Mithr. 48 Μιθριδάτης δ' ἐπὶ μὲν τὰ ἀφειστηκότα στρατιῶν ἐξέπεμπε καὶ πολλὰ καὶ δεινὰ τοὺς λαμβανομένους ἔδρα — — Ζητητὰς ὁ Μιθριδάτης πανταχοῦ περιέπεμπε, οἳ τοὺς ἐχθροὺς ἐνδεικνύντων ἐκάστων ἔκτειναν ἀμφὶ τοὺς χιλοὺς καὶ ἑξακοσίους ἀνδρας. Ὡν οἱ κατηγορήσαντες οὐ πολὺ ὕστερον οἱ μὲν ὑπὸ Σύλλα ληφθέντες διεφθάρσαν, οἱ δὲ προανείλον ἑαυτοῦς, οἱ δ' ἐς τὸν Πόντον αὐτῷ Μιθριδάτῃ συνέφευγον.

Str. XIII 1, 28 p. 595 Ἡ δὲ Δάρδανος κτίσμα ἀρχαῖον — Ἐνταῦθα δὲ συνῆλθον Σύλλας τε Κορνήλιος, ὁ τῶν Ῥωμαίων ἡγεμῶν, καὶ Μιθριδάτης ὁ κληθεὶς Εὐπάτωρ καὶ συνέβησαν πρὸς ἀλλήλους ἐπὶ καταλύσει τοῦ πολέμου (a. 84).

Cf. Plut. Sull. 24 Συνῆλθον οὖν τῆς Τρωάδος ἐν Δαρδάνῳ — Ἐξελέγξας δὲ (sc. ὁ Σύλλας) τὰ πεπραγμένα πικρῶς ὑπ' αὐτοῦ καὶ κατηγορήσας πάλιν ἠρώτησε, εἰ ποιεῖ τὰ συγκείμενα δι' Ἀρχελαίου. Φήσαντος δὲ ποιεῖν οὕτως ἡσπάσατο καὶ περιλαβὼν ἐφίλησεν αὐτόν. Ἀριοβαζάνην δὲ αὐθις καὶ Νικομήδην τοὺς βασιλεῖς προσαγαγὼν διήλλαξεν. Ὁ μὲν οὖν Μιθριδάτης ἑβδομήκοντα ναῦς παραδούς καὶ τοξότας πεντακισίους εἰς Πόντον ἀπέπλευσεν. App. Mithr. 56 Σύλλας μὲν οὖν ἀπὸ Κυψέλων καὶ Μιθριδάτης ἐκ Περγάμου συνήεσαν αὐθις ἐς λόγους καὶ κατέβαινον ἐς πεδίον ἄμφω σὺν ὄλλοις — ib. 58 Τσσαῦτα τοῦ Σύλλα μετ' ὄργῆς ἔτι λέγοντος μετέπιπτεν ὁ βασιλεὺς καὶ ἐδεδοίκει καὶ ἐς τὰς δι' Ἀρχελαίου γενομένας συνθήκας ἐνεδίδου, τὰς τε ναῦς καὶ τὰ ἄλλα πάντα παραδούς ἐς τὸν Πόντον ἐπὶ τὴν πατρῴαν ἀρχὴν ἐπαγγέει μόνην. Cf. Memn. 35. Cass. Dio. fr. 105, 3 sq. Gran. Lic. p. 34 A 16 sqq. Bonn. Liv. per. 83. Flor. I 40, 12. Eutr. V 7. Vell. II 23.

Str. XIII 1, 27 p. 594 Εἴτ' ἐκάκωσαν αὐτὴν (sc. τὴν τῶν Ἰλιέων πόλιν) πάλιν οἱ μετὰ Φιμβρίου Ῥωμαῖοι λαβόντες ἐκ πολιορκίας ἐν τῷ Μιθριδατικῷ πολέμῳ. Συνεπέμφθη δὲ ὁ Φιμβρίας ὑπάτωρ Οὐαλερίῳ Φλάκκῳ ταμίᾳ προχειρισθέντι
5 ἐπὶ τὸν Μιθριδάτην· καταστασιάσας δὲ καὶ ἀνελὼν τὸν ὑπάτον κατὰ Βιθυνίαν αὐτὸς κατεστάθη κύριος τῆς στρατιᾶς καὶ

3 Ante ὁ add. καὶ F

Cf. App. Mithr. 51—53. 59—60 (51) Κίνας δὲ Φλάκκον ἐλόμενός οἱ συνάρχειν τὴν ὑπάτον ἀρχὴν ἐπεμπεν ἐς τὴν Ἀσίαν μετὰ δύο τελῶν ἀντὶ τοῦ Σύλλα ὡς ἤδη πολέμου γεγονότος τῆς τε Ἀσίας ἀρχεῖν καὶ πολεμεῖν τῷ Μιθριδάτῃ. Ἀπειροπολέμῳ δ' ὄντι τῷ Φλάκκῳ συνεξήλθεν ἑκὼν ἀπὸ τῆς βουλῆς ἀνὴρ πιθανὸς ἐς στρατηγίαν, ὄνομα Φιμβρίας — (52) Καὶ τοῦ Φλάκκου δόντος αὐτῷ διάδοχον ἐς ἃ τότε διψοῖ, φυλάξας αὐτόν ὁ Φιμβρίας ἐς Χαλκηδῶνα διαπλέοντα πρῶτα μὲν Θερμόν τὰς ῥάβδους ἀφείλετο — εἶτα Φλάκκον αὐτόν σὺν ὄργῃ μετ' ὄλλγον ἐπαλόντα ἐδίωκεν, ἕως ὁ μὲν Φλάκκος — ἐς Χαλκηδῶνα πρῶτον καὶ ἀπ'

προελθὼν εἰς Ἴλιον, οὐ δεχομένων αὐτὸν τῶν Ἰλιέων ὡς λησ-
σὴν, βίαν τε προσφέρει καὶ ἑνδεκαταίους αἰρεῖ (α. 85)· καυ-
χωμένον δ' ὅτι, ἦν Ἀγαμέμνων πόλιν δεκάτιν ἔτει μόλις εἶλε
τὸν χιλιόναυν στόλον ἔχων καὶ τὴν σύμπασαν Ἑλλάδα συστρα- 10
τεύουσαν, ταύτην αὐτὸς ἑνδεκάτῃ ἡμέρᾳ χειρώσαιοτο, εἶπέ τις
τῶν Ἰλιέων· 'Οὐ γὰρ ἦν Ἐκτωρ ὁ ὑπερμαχῶν τῆς πόλεως.'
Τοῦτον μὲν οὖν ἐπελθὼν Σύλλας κατέλυσε (α. 84) καὶ τὸν
Μιθριδάτην κατὰ συμβάσεις εἰς τὴν οἰκίαν ἀπέπεμψε, τοὺς
δ' Ἰλιέας παρεμυθήσατο πολλοῖς ἐπανορθώμασι. 15

8 βίαν τε scripsi ex Cas. conii.: μάνται et μάντι h μηχανάς τε i μάχην
rw ἀνάγκην x, spatium vacuum relictum post ληστήν in moz, μάντι codd.
rell.; μάχην μηχανάς τε Palmer., μηχανάς τε Freinshem., βίαν τε καὶ ἀπά-
την Tzsch., ἀπάτην vel οὐ βίαν, ἀλλ' ἀπάτην Grosk. | ἑνδεκαταίᾳ Eust. ad
Il. A 163 p. 459, ἐν ἡμέραις δέκα hic et v. 11 Epit., unde Strab. scripsisse
δεκαταίους et v. 11 δεκάτῃ susp. Cor.

αὐτῆς ἐς Νικομήδειαν ἔφυγε καὶ τὰς πύλας ἀπέκλεισεν, ὁ δὲ Φιμβρίας
αὐτὸν ἐπελθὼν ἔκτεινεν ἐν φρέατι κρηπτόμενον — — καὶ αὐτὸν αὐτο-
κράτορα ἀπέφηνε τοῦ στρατοῦ. — — (53) Ὁ δὲ Φιμβρίας ἐπιὼν τὴν
Ἀσίαν — — τῶν οὐ δεχομένων αὐτὸν τὴν χώραν ἐλεηλάτει. Ἰλιεῖς δὲ
πολιορκούμενοι πρὸς αὐτοῦ κατέφυγον μὲν ἐπὶ Σύλλαν — — πνθόμενος
ὁ Φιμβρίας ἐπήνεσε μὲν ὡς ἦδη Ῥωμαίων φίλους, ἐκέλευσε δὲ καὶ αὐτὸν
ὄντα Ῥωμαῖον ἔσω δέχεσθαι κατεριωνευσάμενός τι καὶ τῆς συγγενείας
τῆς οὐσῆς ἐς Ῥωμαίους Ἰλιεῦσιν. Ἐσελθὼν δὲ τοὺς ἐν ποσὶ πάντας ἔ-
κτεινε καὶ πάντα ἐνεπίμπρη. — — Ἡ μὲν δὴ χειρονα τῶν ἐπὶ Ἀγαμέ-
μνονος παθοῦσα ὑπὸ συγγενοῦς διωλώλει. — — (60) Ὁ Φιμβρίας πάντα
ἀπογνοῦς ἐπὶ τὴν τάφρον προῆλθε καὶ Σύλλαν αὐτῷ παρεκάλει συνελ-
θεῖν ἐς λόγους. Ὁ δὲ ἀνθ' αὐτοῦ Ῥουτίλιον ἔπεμπε — — Ὁ δὲ (sc.
Φιμβρίας) ἐπανῆλθεν ἐς Πέργαμον καὶ ἐς τὸ τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἱερὸν παρ-
ελθὼν ἐχρήσατο τῷ ξίφει. Cf. Plut. Sull. 12. 23. 25. Luc. 3. 7. Diod.
XXXVIII fr. 8, 1—4. Memn. 34. Cass. Dio fr. 104, 1—7. Liv. per.
82 sq. Oros. VI 2, 9 sqq. Vell. II 24. Ps. A. u. 70. O bseq. 56.
Augustin. de civ. dei III 7.

15 cf. App. Mithr. 61 Αὐτὴν δὲ τὴν Ἀσίαν καθιστάμενος (ὁ
Σύλλας) Ἰλιέας μὲν — — ἀμειβόμενος ὧν διὰ προθυμίαν ἐπεπόνθησαν
οὐ ἕνεκα, ἐλευθέρους ἠφει καὶ Ῥωμαίων ἀνέγραφε φίλους.

οὐδ' ἡ Μαγνησία ἐστὶν ἡ ὑπὸ Σιπύλῳ ἑλευθέρα πόλις ὑπὸ Ῥωμαίων κεκρυμμένη (a. 84).

Cf. App. Mithr. 61 *Αὐτὴν δὲ τὴν Ἀσίαν καθιστάμενος (sc. ὁ Σύλλας) Ἰλιέας μὲν καὶ — — Μαγνησίαν καὶ τινὰς ἄλλους ἢ συμμαχίας ἀμειβόμενος ἢ ὧν διὰ προθυμίας ἐπεπόνθησαν οὐ ἕνεκα, ἑλευθέρους ἠφίει καὶ Ῥωμαίων ἀνέγραφε φίλους.* Tac. ann. III 62. Liv. per. 81.

64

Str. XIII 1, 54 p. 608/9 Ἐκ δὲ τῆς Σκήψεως οἱ τε Σωκρατικοὶ γέγονασιν Ἐραστός καὶ Κορίσκος καὶ ὁ τοῦ Κορίσκου υἱὸς Νηλεὺς, ἀνὴρ καὶ Ἀριστοτέλους ἠκροαμένος καὶ Θεοφράστου, διαδεδεγμένοι δὲ τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Θεοφράστου, ἐν 5 ἢ ἦν καὶ ἡ τοῦ Ἀριστοτέλους· ὁ γοῦν Ἀριστοτέλης τὴν ἑαυτοῦ Θεοφράστῳ παρέδωκεν, ὧπερ καὶ τὴν σχολὴν ἀπέλιπε, πρῶτος ὧν ἴσμεν συναγαγὼν βιβλία καὶ διδάξας τοὺς ἐν Αἰγύπτῳ βασιλέας βιβλιοθήκης σύνταξιν. Θεόφραστος δὲ Νηλεῖ παρέδωκεν· ὁ δ' εἰς Σκῆψιν κομίσας τοῖς μετ' αὐτὸν παρέ- 10 δωκεν, ἰδιώταις ἀνθρώποις, οἱ κατάκλειστα εἶχον τὰ βιβλία οὐδ' ἐπιμελῶς κείμενα· ἐπειδὴ δὲ ἥσθοντο τὴν σπουδὴν τῶν Ἀτταλικῶν βασιλέων, ὑφ' οἷς ἦν ἡ πόλις, ζητούντων βιβλία εἰς τὴν κατασκευὴν τῆς ἐν Περγάμῳ βιβλιοθήκης, κατὰ γῆς ἔκρυψαν ἐν διώρυγί τινι· ὑπὸ δὲ νοτίας καὶ σιγῶν κακωθέντα 15 ὁπῆ ποτε ἀπέδοντο οἱ ἀπὸ τοῦ γένους Ἀπελλικῶντι τῷ Τίτῳ

Cf. Plut. Sull. 26 Ἀναχθεῖς δὲ (sc. ὁ Σύλλας) πάσαις ταῖς ναοῖς ἐξ Ἐφέσου τριταῖος ἐν Πειραιεὶ καθωρμίσθη· καὶ μνηθεῖς ἐξείλεν ἑαυτῷ τὴν Ἀπελλικῶνος τοῦ Τηίου βιβλιοθήκην, ἐν ἣ τὰ πλείστα τῶν Ἀριστοτέλους καὶ Θεοφράστου βιβλίων ἦν οὕτω τότε σαφῶς γνωριζόμενα τοῖς πολλοῖς. Λέγεται δὲ κομισθεῖσης αὐτῆς εἰς Ῥώμην Τυραννίωνα τὸν γραμματικὸν ἐνοκειάσασθαι τὰ πολλὰ, καὶ παρ' αὐτοῦ τὸν Ῥόδιον Ἀνδρόνικον εὐπορήσαντα τῶν ἀντιγράφων εἰς μέσον θείναι καὶ ἀναγράψαι τοῖς νῦν φερομένου πινακας. Οἱ δὲ πρεσβύτεροι Περιπατητικοὶ φαίνονται μὲν καθ' ἑαυτοὺς γενόμενοι χαρίεντες καὶ φιλόλογοι, τῶν δὲ Ἀριστοτέλους καὶ Θεοφράστου γραμμάτων οὔτε πολλοῖς οὔτε ἀκριβῶς ἐντετυχηκότες διὰ τὸ τὸν Νηλεῶς τοῦ Σκηψίου κληρὸν, ὧ τὰ βιβλία κατέλιπε Θεόφραστος, εἰς ἀφιλοτίμους καὶ ἰδιώτας ἀνθρώπους περιγενέσθαι. Cf. Suid. s. v. Σύλλας, qui exscripsit Plutarchum.

15 sqq. cf. Posidon. fr. 41 (Mueller FHG III p. 269 B) Ἐκπέμψας

πολλῶν ἀργυρίων τά τε Ἀριστοτέλους καὶ τὰ τοῦ Θεοφράστου βιβλία· ἦν δὲ ὁ Ἀπελλικῶν φιλόβιβλος μᾶλλον ἢ φιλόσοφος· διὸ καὶ ζητῶν ἐπανάρθωσιν τῶν διαβρωμάτων εἰς ἀντίγραφα καινὰ μετήνεγκε τὴν γραφὴν ἀναπληρῶν οὐκ εὖ καὶ ἐξέδωκεν ἁμαρτάδων πλήρη τὰ βιβλία. Συνέβη δὲ τοῖς 20 ἐκ τῶν περιπάτων τοῖς μὲν πάλαι τοῖς μετὰ Θεόφραστον οὐκ ἔχουσιν ὅλως τὰ βιβλία πλήν ὀλίγων, καὶ μάλιστα τῶν ἐξωτερικῶν, μηδὲν ἔχειν φιλοσοφεῖν πραγματικῶς, ἀλλὰ θέσεις ληκυθίζειν· τοῖς δ' ὕστερον, ἀπ' οὗ τὰ βιβλία ταῦτα προήλθεν, ἄμεινον μὲν ἐκεῖνων φιλοσοφεῖν καὶ ἀριστοτελίζειν, ἀναγκάζεσθαι μέντοι τὰ πολλὰ εἰκότα λέγειν διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἁμαρτιῶν. Πολὸν δὲ εἰς τοῦτο καὶ ἡ Ῥώμη προσελάβετο· εὐθὺς γὰρ μετὰ τὴν Ἀπελλικῶντος τελευταίην Σύλλας ἦρε τὴν Ἀπελλικῶντος βιβλιοθήκην (a. 84) ὁ τὰς Ἀθήνας ἑλών, δεῦρο δὲ κομισθεῖσαν Τυραννίων τε ὁ γραμματικὸς διεχειρίσατο φιλαριστοτέλης ὦν, θεραπεύσας τὸν ἐπὶ τῆς βιβλιοθήκης, καὶ βιβλιοπῶλαι τινες γραφεῦσι φαύλοις χρώμενοι καὶ οὐκ ἀντιβάλλοντες, ὅπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων συμβαίνει τῶν εἰς πρᾶσιν γραφομένων βιβλίων καὶ ἐνθάδε καὶ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. 30

28 ἦρε] εἰλε Dhi

γοῦν (sc. ὁ Ἀθηναῖος) εἰς τὴν νῆσον Ἀπελλικῶντα τὸν Τήιον, πολίτην δὲ Ἀθηναίων γενόμενον, ποικιλώτατον τινα καὶ ἀψίκορον ζήσαντα βιον· ὅτε μὲν γὰρ ἐφιλοσόφει [καὶ] τὰ περιπατητικὰ καὶ τὴν Ἀριστοτέλους βιβλιοθήκην καὶ ἄλλας συνηγόραζε συχνάς· ἦν γὰρ πολυχρήματος.

* 65

a. Plut. Sull. 26 (Mueller FHG III p. 492 fr. 7) Σύλλας δὲ διατρέβοντι περὶ τὰς Ἀθήνας (a. 84) ἄλημα ναρκῶδες μετὰ βάρους εἰς τοὺς πόδας ἐπέπεσεν, ὃ φησιν ὁ Στράβων ποδάγρας ψελλισμὸν εἶναι. Διαπλεύσας οὖν εἰς Αἰθήνησιν ἐχρήτο τοῖς θερμοῖς ὕδασι ῥαθυμῶν ἅμα καὶ συνδιημερεύων τοῖς 5 περὶ τὸν Διόνυσον τεχνίταις.

b. Str. X 1, 9 p. 447 Ὑπέρκειται δὲ τῆς τῶν Χαλκιδίων

4 ἄδιφον codd.: corr. Xyl.

πόλεως τὸ Ἀήλαντον καλούμενον πεδίον. Ἐν δὲ τούτῳ Θερμῶν τε ὑδάτων εἰσὶν ἐκβολαὶ πρὸς Θερραπειαν νόσων εὐφρνεῖς, 10 οἷς ἐχρήσατο καὶ Σύλλας Κορνήλιος, ὁ τῶν Ῥωμαίων ἡγεμῶν.

8 Ἰλλαντον BCDhikln Ἰλλαντον os: corr. Xyl. ex Epit. || 9 τε inclusit Cor.

66

a. Str. XVII 1, 11 p. 796 Ἀρχέλαος, ὃς ἦν μὲν Ἀρχελαίου υἱὸς τοῦ πρὸς Σύλλαν διαπολεμηθέντος καὶ μετὰ ταῦτα τιμηθέντος ὑπὸ Ῥωμαίων κτλ.

b. Str. XII 3, 34 p. 558 Ἦν δ' οὗτος Ἀρχέλαος υἱὸς μὲν 5 τοῦ ἐπὶ Σύλλα καὶ τῆς συγκλήτου τιμηθέντος κτλ.

4 μὲν υἱὸς CDhlx

Cf. Plut. Sull. 23 Ἐβάδιζε (sc. ὁ Σύλλας) διὰ Θετταλίας καὶ Μακεδονίας ἐπὶ τὸν Ἑλλήσποντον ἔχων μεθ' αὐτοῦ τὸν Ἀρχέλαον ἐν τιμῇ. Καὶ νοσήσαντος ἐπισφαλῶς περὶ Λάρισσαν ἐπιστήσας τὴν πορείαν ὡς ἐνὸς τῶν ὑπ' αὐτὸν ἡγεμόνων καὶ στρατηγῶν ἐπεμελήθη. Ταῦτά τε δὴ διέβαλλε τὸ περὶ Χαιρώνειαν ἔργον ὡς οὐχὶ καθαρῶς ἀγωνισθὲν — — μάλιστα δ' ἡ δοθεῖσα γῆ τῷ Καππαδόκῳ μυρίων πλέθρων ἐν Εὐβοίᾳ καὶ τὸ Ῥωμαίων φίλον αὐτὸν καὶ σύμμαχον ὑπὸ Σύλλα ἀναγραφῆναι. Περὶ μὲν οὖν τοῦτων αὐτὸς ὁ Σύλλας ἐν τοῖς ὑπομνήμασιν ἀπολογεῖται.

67

Str. XIII 4, 17 p. 631 Ἡὺξήθη δὲ (sc. ἡ Κιβύρα) διὰ τὴν εὐνομίαν, καὶ αἱ κῶμαι παρεξέτειναν ἀπὸ Πισιδίας καὶ τῆς ὁμόρου Μιλυάδος ἕως Λυκίας καὶ τῆς Ῥοδίων περαίας· προσγενομένων δὲ τριῶν πόλεων ὁμόρων, Βουβῶνος, Βαλβούρων, 5 Οἰνοάνδων, τετράπολις τὸ σύστημα ἐκλήθη μίαν ἐκάστης ψῆφον ἐχούσης, δύο δὲ τῆς Κιβύρας· ἔστελλε γὰρ αὕτη πεζῶν μὲν τρεῖς μυριάδας, ἵππεάς δὲ δισχιλίους· ἐτυραννεῖτο δ' αἰεὶ, σωφρόνως δ' ὅμως· ἐπὶ Μοαγέτου δ' ἡ τυραννὶς τέλος ἔσχε καταλίσαντος αὐτὴν Μουρηναῖ καὶ Λυκίοις προσορκίσαντος τὰ 10 Βάλβουρα καὶ τὴν Βουβῶνα (a. 84).

3 μυλιάδος codd.: corr. Tzsch. || 4 βουβούωνων C βουβαίωνων codd. rell.: corr. Tzsch. || 5 οἰνοάνδρον codd.: corr. Tzsch. || 10 τὴν βάρβουραν Di τὴν βάλβουραν codd. rell.

COMM. Cf. Marquardt 'Roem. Staatsverwaltung' I² p. 377 adn. 4.
p. 380 adn. 9.

68

a. Str. VII 5, 6 p. 315 Οὐαρδαίους δ' οἱ ὕστερον ἐκάλεσαν τοὺς Ἀρδιαίους· ἀπέωσαν δ' αὐτοὺς εἰς τὴν μεσόγαιαν ἀπὸ τῆς θαλάττης Ῥωμαῖοι (a. 135?) λυμαινομένους αὐτὴν διὰ τῶν ληστηρίων καὶ ἠνάγκασαν γεωργεῖν. Τραχεῖα δὲ χώρα καὶ λυπρὰ καὶ οὐ γεωργῶν ἀνθρώπων, ὥστ' ἐξέφθαρται τελέως 5
<τὸ ἔθνος>, μικροῦ δὲ καὶ ἐκλέλοιπε. Τοῦτο δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις ἔθνεσι τοῖς ταύτῃ συνέβη· οἱ γὰρ πλείστον δυνάμενοι πρότερον τελέως ἐταπεινώθησαν καὶ ἐξέλιπον, Γαλατῶν μὲν Βόιοι καὶ Σκορδίσται, Ἰλλυριῶν δὲ Ἀνταριάται καὶ Ἀρδιαῖοι καὶ Δαρδάνιοι, Θρακῶν δὲ Τριβαλλοί, ὑπ' ἀλλήλων μὲν ἐξ 10
ἀρχῆς, ὕστερον δ' ὑπὸ Μακεδόνων καὶ Ῥωμαίων ἐκπολεμούμενοι.

b. Str. VII 5, 11 p. 317/8 Ἀνταριάται μὲν οὖν τὸ μέγιστον καὶ ἄριστον τῶν Ἰλλυριῶν ἔθνος ὑπῆρξεν, ὃ πρότερον μὲν πρὸς Ἀρδιαίους συνεχῶς ἐπολέμει περὶ ἁλῶν ἐν μεθορτοῖς πηγνυ- 15
μένων ἐξ ὕδατος ῥέοντος ὑπὸ ἄγκει τοῦ ἕαρος· ἀρυσσάμενοις γὰρ καὶ ἀποθρῖσειν ἡμέρας πέντε ἐξεπήγγυντο οἱ ἄλες. Συνέκειτο δὲ παρὰ μέρος χρῆσθαι τῷ ἀλοπηγίῳ, παραβαίνοντες δὲ τὰ συγκείμενα ἐπολέμουν· καταστρεψάμενοι δὲ ποτε οἱ Ἀνταριάται Τριβαλλοὺς ἀπὸ Ἀγριάνων μέχρι τοῦ Ἰστρου καθί- 20
κοντας ἡμερῶν πεντεκαίδεκα ὁδὸν ἐπῆρξαν καὶ τῶν ἄλλων Θρακῶν τε καὶ Ἰλλυριῶν· κατελύθησαν δ' ὑπὸ Σκορδίσκων

1 οὐαρδαίους codd.: corr. Gronov. || 4 δᾶ] δ' ἢ Cor. || 5 ὥστ' ἐξέφθαρται μικροῦ τελείως τὸ ἔθνος καὶ ἐκλέλοιπε Pleth., τὸ ἔθνος necessario insequendum cum Groek. || 9 Ἀνταριάται edd. ante Kr., Mein. sicut infra v. 13 et 19 || 16 ἄγγι ABCLE: corr. Xyl. ex Epit. || 17 πέντε ἢ ἐξ ἐπήγγυντο E

1 sqq. cf. Liv. per. 56 *Fulvius Flaccus cos.* (a. 135) *Vardeos in Illyrico subegit.* App. III. 10.

23 sq. cf. App. III. 5. 3 (5) Ῥωμαῖοι δ' ἔχοντες ἤδη δεύτερον καὶ τριακοστὸν ἔτος ἀπὸ τῆς πρώτης ἐς Κελτοὺς πείρας καὶ ἐξ ἐκείνου πολεμοῦντες αὐτοῖς ἐκ διαστημάτων ἐπιστρατεύουσι τοῖς Ἰλλυριοῖς — ἡγούμενον Δενκίου Σκιπίωνος — Σκιπίωνα δὲ (φασί) Σκορδίσκων μὲν διαφθεῖραι κτλ.

πρότερον, ὕστερον δ' ὑπὸ Ῥωμαίων, (οἷ) καὶ τοὺς Σκορδίους αὐτοὺς κατεπολέμησαν πολὺν χρόνον ἰσχύσαντας (a. 85/4?).

23 οἷ om. codd.

COMM. De his rebus in Illyrico gestis, quas parum cognitatas habemus, cf. Zippel 'Die roemische Herrschaft in Illyrien bis auf Augustus' (Lips. 1877) p. 132 sqq. 175 sqq.

69

a. Str. V 4, 11 p. 249/50 Σαννίται δὲ πρότερον μὲν καὶ μέχρι τῆς Λατίνης τῆς περὶ Ἀρδέαν ἐξοδίας ποιούμενοι, μετὰ δὲ ταῦτα αὐτὴν τὴν Καμπανίαν πορθοῦντες πολλὴν ἐκέκτηντο δύναμιν· καὶ γὰρ ἄλλως δεσποτικῶς ἄρχεσθαι μεμαθηκότες ταχὺ ὕπoύργουν τοῖς προστάγμασι. Νυνὶ δ' ἐκπεπόνηται τελείως ὑπὸ τε ἄλλων καὶ τὸ τελευταῖον ὑπὸ Σύλλα τοῦ μοναρχήσαντος Ῥωμαίων· ὅς ἐπειδὴ πολλαῖς μάχαις καταλύσας τὴν τῶν Ἰταλιωτῶν ἐπανάστασιν τούτους σχεδόν τι μόνους συμμένοντας ἑώρα καὶ † ὁμοίως ὁμοροῦντας, ὥστε καὶ ἐπ' αὐτὴν τὴν Ῥώμην
10 ἔλθεῖν, συνέστη πρὸ τοῦ τείχους αὐτοῖς (a. 82) καὶ τοὺς μὲν ἐν τῇ μάχῃ κατέκοψε κελεύσας μὴ ζῶγεῖν, τοὺς δὲ θίψαντας τὰ ὄπλα, περὶ τρισχιλλοὺς ἄνδρας ἢ τετρακισχιλλοὺς φασίν, εἰς τὴν δημοσίαν ἔπαυλιν τὴν ἐν τῷ Κάμπῳ καταγαγῶν εἶρξε·

5 ἐκπεπόνηται codd.: corr. Cor. || 9 ὁμοίως ὁμοροῦντας] ὁμοίως χωροῦντας Cor., ὁμοροῦντας idem in notis, ὁμοῦ προχωροῦντας Grosk., οὕτως ὁμοροῦντας vel ὁμοφρονοῦντας Kr., ὁμοίως ὁρμώντας Mein., εὐήμεροῦντας Muell. || 13 Ante Κάμπῳ add. Μαρτίῳ edd. ante Kr.

Cf. Oros. V 20, 9—21, 1 *Sulla deinde cum Camponio Samnitium duce et Carrinatis reliquis copiis ante ipsam Urbem portanque Collinam ad horam diei nonam signa contulit gravissimoque proelio tandem vicit. Octoginta milia hominum ibi fusa dicuntur: duodecim milia sese dederunt, reliquam multitudinem in fugam versam insatiabilis victorum civium ira consumpsit. Sulla mox atque Urbem victor intravit, tria milia hominum, qui se per legatos dederant, contra fas contraque fidem datam inermes securosque interfecit.* Liv. per 68. Flor. II 9, 22—25. Eutr. V 8. Vell. II 27. Ps. Aur. 75, 8. Senec. de benef. V 16, 3. Cass. Dio. fr. 109 sq. App. b. c. I 92 sq. Plut. Sull. 29 sq.

12 cf. Flor. II 9, 23 sqq. *Animadversumque in eos, qui se sponte dederant — — Quattuor milia deditorum inermium civium in villa*

τρισι δὲ ὑστερον ἡμέραις ἐπιπέμψας στρατιώτας ἅπαντας ἀπέσφαξε, προγραφάς τε ποιούμενος οὐκ ἐπαύσατο, πρὶν ἢ 15 πάντας τοὺς ἐν ὀνόματι Σαυριτῶν διέρθειρον ἢ ἐκ τῆς Ἰταλίας ἐξέβαλε· πρὸς δὲ τοὺς αἰτιωμένους τὴν ἐπὶ τοσοῦτον ὀργὴν ἔφη καταμαθεῖν ἐκ τῆς πείρας, ὡς οὐδέποτε ἂν εἰρήνην ἀγάγοι Ῥωμαίων οὐδὲ εἰς, ἕως ἂν συμμένωσι καθ' ἑαυτοὺς Σαυρίται. Καὶ γὰρ τοι νυνὶ κῶμαι γεγόνασιν αἱ πόλεις· 20 ἐνταῦθα δ' ἐκλελοιπασιν τελῶς Βοϊανόν, Αἰσερνία, Πάννα, Τελεσία συνεχῆς Οὐενάφρω καὶ ἄλλαι τοιαῦται. ὧν οὐδεμίαν ἀξιὸν ἠγεῖσθαι πόλιν.

b. Str. V 3, 10 p. 238 Αἰσερνία δὲ καὶ Ἀλλιφαὶ ἤδη Σαυριτικαὶ πόλεις εἰσίν, ἣ μὲν ἀνηρημένη κατὰ τὸν Μαρσικὸν 25 πόλεμον (a. 80?), ἣ δ' ἔτι συμμένουσα.

19 ἀγάγοι εἰρήνην C || 20 τοιγάρτοι Mein. || 21 ἐσερνίνα oodd.: corr. Cas. || 22 οἰεναφρων AC οὐεναφρον B

publica interfici iussit (sc. Sulla). Cf. Oros. l. l. — Discrepant de hominum a Sulla occisorum numero Plut. Sull. 30, qui habet sex milia, Senec. de clem. I 12, 2 et Augustin. de civ. dei III 28 (septem milia), Liv. per. 88 et App. b. c. I 93 (octo milia), Senec. de benef. V 16, 3 (duas legiones), Val. Max. IX 2, 1 (quattuor legiones).

24 sq. cf. Liv. per. 89 *Sylla Aeserniam in Samnio recepit*. (Huius enim oppidi nomen latere in traditis litteris *miam* recte perspexit Mommsen hist. Rom. II^s p. 331 adn.)

70

Str. V 3, 11 p. 238/9 Πολὺ δ' ἐρυμνοτέρα Πραινέστος — πρὸς δὲ τῆ, ἐρυμνότητι καὶ διώρῳξι κρυπταῖς διατέτρηται πανταχόθεν μέχρι τῶν πεδίων, ταῖς μὲν ὑδρείας χάριν, ταῖς δ' ἐξόδων λαθραίων, ὧν ἐν μιᾷ Μάριος πολιορκούμενος ἀπέθανε (a. 82). Ταῖς μὲν οὖν ἄλλαις πόλεσι πλεῖστον τὸ εὐεργές 5 πρὸς ἀγαθοῦ τίθεται, Πραινεστίνους δὲ συμφορὰ γεγένηται

1 Πραινεστός Mein.

Cf. App. b. c. I 87—94 (94) Πραινέστιοι δὲ καὶ τάδε θεώμενοι καὶ τὸν Κάρβωνος στρατὸν ἀπολωλέναι πάντα πυνθανόμενοι αὐτὸν τε Νωρβανὸν ἤδη φυγεῖν ἐξ Ἰταλίας καὶ τὴν ἄλλην Ἰταλίαν καὶ Ῥώμην ἐπ' αὐτῇ Σύλλαν ἐκτενωῶς χειρωῶσθαι, τὴν πόλιν τῷ Λουκρητίῳ παρέδωσαν,

Leipziger Studien. XI. Suppl.

διὰ τὰς Ῥωμαίων στάσεις. Καταφεύγουσι γὰρ ἐκείσε οἱ νεωτε-
 ρισαντες· ἐκπολιορκηθέντων δὲ πρὸς τῇ κακώσει τῆς πόλεως
 10 καὶ τὴν χώραν ἀπαλλοτριουῖσθαι συμβάλει τῆς αἰτίας μετα-
 φερομένης ἐπὶ τοὺς ἀναίτιους.

*Μαρίον καταδύντος ἐς τάφρους ὑπονόμεους καὶ μετὰ βραχὺ καὶ ἀνελόν-
 τος ἑαυτόν. Plut. Sull. 28 sq. Mar. 46. Dio d. XXXVIII fr. 15. —
 Liv. per. 87 sq. (88) C. Marius Praeneste obsessus a Lucretio Ofella,
 Syllanarum partium viro, cum per cuniculum captaret evadere saeptum
 exercitu, mortem conscivit: id est, in ipso cuniculo, cum sentiret se
 evadere non posse, cum Telesino fugae comite stricto utrimque gladio
 concurrui; quem cum occidisset, ipse saucius impetravit a servo, ut se
 occideret. Oros. V 21, 8 sq. Vell. II 27, 4. Val. Max. VI 8, 2. Ps.
 Aur. 68, 4. Eutr. V 8. Plin. N. H. XXXIII 16.*

71

Str. V 2, 6 p. 223 Τῶν δὲ Οὐολατερρανῶν ἡ μὲν χώρα
 κλύζεται τῇ Θαλάττῃ, τὸ δὲ κτίσμα ἐν φάραγγι βαθεῖα λόφος
 ἐστὶν ὑψηλὸς περικρημνὸς πάντῃ τὴν κορυφὴν ἐπίπεδος, ἐφ'
 ἧ ἴδρται τὸ τεῖχος τῆς πόλεως. Ἡ δ' ἐπ' αὐτὴν ἀνάβασις
 5 πεντεκαίδεκα σταδίων ἐστὶν ἀπὸ τῆς βάσεως, ὄξεια πᾶσα καὶ
 χαλεπή. Ἐνταῦθα συνέστησάν τινες τῶν Τυρρηγῶν καὶ τῶν
 προγεγραμμένων ὑπὸ Σύλλα· πληρώσαντες δὲ τέτταρα τάγ-
 ματα στρατιᾶς διετῆ χρόνον ἐπολιορκήθησαν, εἰθ' ὑπόσπονδοι
 παρεχώρησαν τοῦ τόπου (α. 79). Τὸ δὲ Ποπλώνιον ἐπ' ἄκρας
 10 ὑψηλῆς ἴδρται κατεργωγίας εἰς τὴν θάλατταν καὶ χειρρονη-
 σιζούσης, πολιορκίαν καὶ αὐτὸ δεδεγμένον περὶ τοὺς αὐτοὺς
 καιροὺς.

1 οὐλατερρανῶν codd. || 2 βαθεῖα· λόφος edd.: corr. Mein. || 8 στρατιᾶς
 codd.: corr. Cor. || 10 θάλασσαν codd.: corr. Mein.

Cf. Liv. per. 89 *Volaterras, quod oppidum adhuc in armis erat, obsessum in deditionem accepit* (sc. Sulla). Schol. Gronov. ad Cic. Rosc. p. 428 Or. *Volaterrana civitas dicitur, quae praecisis undique lateribus ad omnes † motus alto se monte suspendit. Haec civitas cum Mario senserat. Victis etiam Marianis partibus in eadem constantia perseveravit. Ad ipsam oppugnandum. . . .* Cf. Gran. Lic. p. 38 B 2 sqq. Bonn. Cic. pro Rosc. Am. VII 20. pro dom. 30, 79. pro Caecin. 7, 18. ad Att. I 19, 4.

72

Str. XVII 3, 8 p. 829 Καὶ Τανύσιος δὲ ὁ τῶν Ῥωμαίων συγγραφεὺς οὐκ ἀπέχεται τῆς τερατολογίας τῆς περὶ τὴν Μαυρουσίαν· πρὸς γὰρ τῇ Λυγγί Ἀνταίου μνήμα ἱστορεῖ καὶ σκελετὸν πηχῶν ἐξήκοντα, ὃν Σερτώριον γυμνῶσαι καὶ πάλιν ἐπιβαλεῖν γῆν (a. 81). 5

1 Τανύσιος] γαβίνιος codd. exc. Fw (in hoc τανύσιος). Tanusii nomen restituendum esse rectissime demonstravit Niese in Mus. Rhén. vol. XXXVIII p. 606 sqq. || 2 συγγραφέων codd. || 3 Λυγγί Dmoxz, Τυγγί Tzsch.

Cf. Plut. Sert. 9 Ἀσμένοις δὲ τοῖς Μαυρουσίους ἀφικόμενος (sc. ὁ Σερτώριος) εἶχετο ἔργον καὶ καταμαχεσάμενος τὸν Ἀσκαλιν ἐπολιόρκει. Σύλλα δὲ Πακκιανὸν ἐκπέμψαντος βοηθῆσαι τοῖς περὶ τὸν Ἀσκαλιν μετὰ δυνάμεως συμβαλὼν ὁ Σερτώριος τὸν μὲν Πακκιανὸν ἀπέκτεινε, τὴν δὲ στρατιὰν κρατήσας προσηγάγετο καὶ τὴν Τίγγιν, εἰς ἣν ὁ Ἀσκαλιν συνέφυγε μετὰ τῶν ἀδελφῶν, ἐξεπολιόρκησεν. Ἐνταῦθα τὸν Ἀνταῖον οἱ Ἀιβνες ἱστοροῦσι κεῖσθαι· καὶ τὸν τάφον αὐτοῦ Σερτώριος διέσκαψε τοῖς βαρβάροις ἀπιστῶν διὰ μέγεθος. Ἐντυχῶν δὲ τῷ σώματι πηχῶν ἐξήκοντα μῆκος, ὡς φασί, κατεπλάγη καὶ σφάγιον ἐντεμῶν συνέχωσε τὸ μνήμα καὶ τὴν περὶ αὐτοῦ τιμὴν τε καὶ φήμην συνηύξησε.

73

Str. III 4, 13 p. 162 Καὶ Σεγοβρίγα δ' ἐστὶ τῶν Κελτιβήρων πόλις καὶ Βίλβιλις, περὶ ἃς Μέτελλος καὶ Σερτώριος ἐπολέμησαν.

COMM. Inde ab a. 79 Q. Caecilius Metellus Pius cum Sertorio bellum gessit.

74

a. Str. III 4, 10 p. 161 Συνοικεῖται δὲ ὑπὸ πλειόνων ἐθνῶν ἡ χώρα, γνωριμωτάτου δὲ τοῦ τῶν Ἰακκητανῶν λεγομένου. Τοῦτο δ' ἀρξάμενον ἀπὸ τῆς παρωρείας τῆς κατὰ τὴν Πυρρήνην εἰς τὰ πεδία πλατύνεται καὶ συνάπτει τοῖς περὶ Ἰλέρδαν καὶ Ὅσκαν χωρίοις τοῖς τῶν Ἰλεργετῶν οὐ πολὺ ἄποθεν τοῦ Ἰβη- 5

5 ἰλεόσκαν codd.: corr. Cas. | ἄπωθεν C

ρος. Ἐν δὲ ταῖς πόλεσι ταύταις ἐπολέμει τὸ τελευταῖον Σερ-
τώριος καὶ ἐν Καλαγόρι Οὐασκῶνων πόλει (α. 74) καὶ τῆς
παραλίας ἐν Ταρράκωνι καὶ ἐν τῷ Ἡμεροσκοπεῖω μετὰ τὴν ἐκ
Κελτιβήρων ἔκπτωσιν, ἐτελεύτα δ' ἐν Ὀσκα (α. 72). — — Ἰακ-
10 κητάνοι δ' εἰσὶν, ἐν οἷς τότε μὲν Σερτώριος ἐπολέμει πρὸς
Πομπήριον κτλ.

b. Str. III 4, 6 p. 159 Μεταξὺ μὲν οὖν τοῦ Σούκρωνος καὶ
τῆς Καρχηδόνος τρία πολεμια Μασσαλιωτῶν εἰσὶν οὐ πολλὰ
ἄποθεν τοῦ ποταμοῦ· τούτων δ' ἐστὶ γνωριμώτατον τὸ Ἡμε-
15 ροσκοπεῖον ἔχον ἐπὶ τῇ ἄκρᾳ τῆς Ἐφεσίας Ἀρτέμιδος ἱερὸν
σφόδρα τιμώμενον, ᾧ ἐχρήσατο Σερτώριος ὀρημητηρίῳ κατὰ
θάλατταν· ἐρμυρὸν γάρ ἐστι καὶ ληστρικόν, κάτοπτον δὲ ἐκ
πολλοῦ τοῖς προσπλέουσι, καλεῖται δὲ Διάνιον, οἶον Ἀρτε-
μίσιον.

7 καλαγορε C, Καλαγοῦρε Cor., Καλαγοῦρι Mein. || 9 δ' ἐν Ὀσκα] δι
νόσω codd.: corr. Putean. || 13 ἐστιν Mein. || 14 ἀπόθεν Mein. || 18 δὲ] τε Cor. |
Ante Διάνιον inserit καὶ Grosk.

7 cf. App. b. c. I 112 Σερτώριος δὲ — — τοῖς περὶ τι χωρίον
Καλαγγρον στρατοπεδεύουσιν ἐπιδραμῶν ἔκτεινε τρισχιλίους. Liv. per. 93.

9 cf. Vell. II 30, 1 Tum M. Perpenna praetorius, e proscriptis,
gentis clarioris quam animi, Sertorium inter cenam Oscae interemit.
Plut. Sert. 26. Pomp. 20. App. Hisp. 102. b. c. I 113. Diod. XXXVII
fr. 22^a. Sall. hist. III fr. 4 (3). Liv. per. 96. Oros. V 23, 13. Eutr.
VI 1. Flor. II 10, 9.

14 sq. cf. Cic. Verr. V 56, 164 Quicumque accesserant ad Sici-
liam paulo pleniore, eos Sertorianos milites esse atque a Dianio fugere
dicebat (sc. Verres). Cf. ib. I 34, 87 et Ps. Ascen. ad l. l. p. 183 Or.

75

Str. III 4, 7 p. 159 Μεταξὺ δὲ τῶν τοῦ Ἰβήρος ἐκτροπῶν
καὶ τῶν ἄκρων τῆς Πυρηνῆς, ἐρ' ὧν ἴδρυνται τὰ ἀναθήματα

2 sq. cf. Sall. hist. IV fr. 29 (53) (Pompeius) de victis Hispanis tro-
paea in Pyrenaei iugis constituit. Plin. N. H. VII 96 Statim ad solis
occasum transgressus (sc. Pompeius) excitatis in Pyrenaeo tropaeis op-
pida DCCCLXXVI ab Alpibus ad finis Hispaniae ulterioris in dicionem

τοῦ Πομπηίου (posita a. 71), πρώτη Ταρράκων ἐστὶ πόλις.
Cf. Str. III 4, 1 p. 156; 4, 9 p. 160; IV 1, 3 p. 178.

redacta victoriae suae adscripsit et maiore animo Sertorium tacuit. Id.
ib. III 18. XXXVII 15 sq. Cass. Dio. XLI 24.

76

Str. III 2, 1 p. 141 Πλείστον δ' ἢ τε Κόρδουβα ἠϋξῆται,
Μαρκέλλου κτίσμα, καὶ δόξη καὶ δυνάμει. — — ῥῆκισάν τε
ἐξ ἀρχῆς Ῥωμαίων τε καὶ τῶν ἐπιχωρίων ἄνδρες ἐπίλεκτοι
καὶ δὴ καὶ πρώτην ἀποικίαν ταύτην εἰς τούσδε τοὺς τόπους
ἔστειλαν Ῥωμαῖοι. 5

5 Ante Ῥωμαῖοι add. οἱ Siebenk.

COMM. Quo tempore haec colonia deducta sit, non constat. Certe
ante Caesarem, fortasse a Cn. Pompeio coloniae ius accepit: cf. Huebner
in CIL vol. II p. 306.

77

Str. VII 6, 1 p. 319 Εἰτ' Ἀπολλωνία — — ἀποικος Μι-
λησιῶν, τὸ πλεόν τοῦ κτίσματος ἰδρυμένον ἔχουσα ἐν νησίῳ
τινὶ . . . ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος, ἐξ οὗ Μάρκος Λεύκολλος τὸν
κολοσσὸν ἤρε (a. 72) καὶ ἀνέθηκεν ἐν τῷ Καπετιωλίῳ τὸν τοῦ
Ἀπόλλωνος, Καλάμιδος ἔργον. 5

3 Ante ἱερὸν add. ὅπου Bno; ὅπου Cas., καὶ excidisse susp. Kr.

Cf. App. III. 30 Μυσὸς δὲ Μάρκος μὲν Λεύκολλος, ὁ ἀδελφὸς
Λικινίου Λευκόλλου τοῦ Μιθριδάτῃ πολεμήσαντος, κατέδραμε καὶ ἐς
τὸν ποταμὸν ἐμβαλὼν, ἔνθα εἰσὶν Ἕλληνίδες ἐξ πόλεως Μυσοῦς πάροικοι,
Ἴστρος τε καὶ Διονυσόπολις καὶ Ὀδησσὸς καὶ Μεσημβρία (καὶ Καλλατὶς
καὶ Ἀπολλωνία), ἐξ ἧς [ἐν Ῥώμῃ ἐκ Καλατίδος] μετήνεγκε τὸν μέγαν
Ἀπόλλωνα τὸν ἀνακείμενον ἐν τῷ Παλατίῳ. Plin. N. H. XXXIV 39
*Molis quippe excogitatas videmus statuuarum, quas colossaeas vocant,
turribus parvis. Talis est in Capitolio Apollo tralatus a M. Lucullo ex
Apollonia, Ponti urbe, XXX cubitorum, quingentis talentis factus.* Id.
ib. IV 92. Solin. 19, 1.

78

Str. IX 2, 42 p. 416 Ἱστοροῦσι δὲ τοὺς ἐν τῷ Πόντῳ καλομένους Ἀχαιοὺς ἀποίκους Ὀρχομενίων εἶναι τῶν μετὰ Ἰαλμένου πλανηθέντων ἐκείσε μετὰ τὴν τῆς Τροίας ἄλωσιν.

Cf. App. Mithr. 67 Ἐς δ' Ἀχαιοὺς τοὺς ὑπὲρ Κόλχους ἐσβαλῶν (sc. ὁ Μιθριδάτης), οἳ δοκοῦσιν εἶναι τῶν ἐκ Τροίας κατὰ τὴν ἐπάνοδον πλανηθέντων, δύο μέρη τοῦ στρατοῦ πολέμῳ τε καὶ κρύει καὶ ἐνέδραις ἀποβαλῶν ἐπανήλθε. Id. ib. 102 Ἀχαιοὺς δ' ἐτρέψατο διαώκων (sc. ὁ Μιθριδάτης)· οὓς ἀπὸ Τροίας ἐπανιόντας φασιν ἐς τὸν Πόντον ὑπὸ χειμῶνος ἐκπεσεῖν κτλ. Amm. Marc. XXII 6, 25.

79

Str. XI 5, 4 p. 505 Τὴν δὲ Θεμισκυραν καὶ τὰ περὶ τὸν Θερωδόντα πεδία καὶ τὰ ὑπερκείμενα ὄρη ἅπαντες Ἀμαζόνων καλοῦσι καὶ φασιν ἐξελαθῆναι αὐτὰς ἐνθένδε. Cf. I 3, 7 p. 52. II 5, 24 p. 126. XII 3, 9 p. 544; 3, 14 p. 547.

Cf. App. Mithr. 69 Σύμμαχοι τε αὐτῷ (sc. τῷ Μιθριδάτῃ) προσεγγίνοντο χωρὶς τῆς προτέρας δυνάμεως Χάλυβες — — καὶ ὅσοι περὶ Θερωδόντα ποταμὸν γῆν ἔχουσι τὴν Ἀμαζόνων λεγομένην. Id. ib. 78. Sall. hist. III fr. 49 (46) *Dein campi Themiscyrii, quos habuere Amazones a Tanai flumine incertum quam ob causam digressae.*

80

Str. XII 5, 11 p. 575/6 Ἔστι δὲ νῆσος ἐν τῇ Προποντίδι ἢ Κύζικος συναπτομένη γεφύραις δυοὶ πρὸς τὴν ἠπειρον, ἀρετῇ μὲν κρατίστη, μεγέθει δὲ ὅσον πεντακοσίων σταδίων τὴν περιμετρον· ἔχει δὲ ὁμώνυμον πόλιν πρὸς αὐταῖς ταῖς γεφύραις καὶ λιμένας δύο κλειστοὺς καὶ νεωσοίκους πλείους τῶν διακοσίων· τῆς δὲ πόλεως τὸ μὲν ἔστιν ἐν ἐπιπέδῳ, τὸ δὲ πρὸς ὄρει· καλεῖται δ' Ἄρκτων ὄρος· ὑπέρεκειται δ' ἄλλο

Cf. App. Mithr. 72—76 (72) Παρεστρατοπέδευε (sc. ὁ Λεύκολλος) τῷ Μιθριδάτῃ περὶ Κύζικον. Καὶ δι' αὐτομόλων ἐπιγνοὺς εἶναι τῷ βασιλεῖ στρατιὰν μὲν ἀνδρῶν ἀμφὶ μυριάδας τριάκοντα, ἀγορὰν δὲ εἴ τι σιτολογοῦντες ἢ ἐκ θαλάσσης λάβοιεν, ἔφη πρὸς τοὺς ἀμφ' αὐτὸν ἀμαχὶ λήψεσθαι τοὺς πολεμίους αὐτίκα. — (73) Οἷα δὲ εὐπορῶν στρατοῦ

Δινδυμον μονοφυές, ἱερὸν ἔχον τῆς Δινδυμῆνης μητρὸς θεῶν, ἴδρυμα τῶν Ἀργοναυτῶν. Ἔστι δ' ἐνάμιλλος ταῖς πρώταις τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν ἢ πόλις μεγέθει τε καὶ κάλλει καὶ εὐνο- 10 μίᾳ πρὸς τε εἰρήνην καὶ πόλεμον. — — — Ἐπεδείξαντο δὲ τὴν ἐκ τῆς παρασκευῆς ταύτης ὠφέλειαν ἐν τῷ Μιθριδατικῷ πολέμῳ. Ἐπελθόντος γὰρ αὐτοῖς ἀδοκίμως τοῦ βασιλέως πεντεκαίδεκα μυριάσι καὶ ἕκπῳ πολλῇ (α. 74) καὶ κατασχόντος τὸ ἀντικείμενον ὄρος, ὃ καλοῦσιν Ἀδραστείας, καὶ τὸ προά- 15 στειον, ἔπειτα καὶ διάραντος εἰς τὸν ὑπὲρ τῆς πόλεως ἀνῆνα καὶ προσμαχομένον πεζῇ τε καὶ κατὰ θάλατταν τετρακοσίαις ναυσίν, ἀντέσχον πρὸς ἅπαντα οἱ Κυζικηνοί, ὥστε καὶ ἐγγὺς ἦλθον τοῦ ζωγρία λαβεῖν τὸν βασιλέα ἐν τῇ διώρυγι ἀντιδιορύττοντες, ἀλλ' ἔφθη φυλαξάμενος καὶ ἀναλαβῶν ἐαυτὸν 20 ἔξω τοῦ ὀρύγματος· ὁψὲ δὲ ἴσχυσεν εἰσπέμψαι τινὰς νύκτωρ ἐπικούρους ὃ τῶν Ῥωμαίων στρατηγὸς Λεύκολλος· ὤνησε δὲ

8 τῶν θεῶν υπε || 16 καὶ inclusit Cor. || 19 τὸν ζῶγρια F ζωγρία (addito i supra ei) D ζωγρία et ζῶγρια h ζῶγρια codd. tell. || 22 Verba ὃ τῶν Ῥωμ. στρατηγὸς Λεύκ. ante εἰσπέμψαι v. 21 posita in F

πολλοῦ (sc. ὁ Μιθριδάτης), πᾶσιν ἔργοις ἐπεχειρεῖ τὸν τε σταθμὸν ἀποτειχίζων τείχει διπλῷ καὶ τὰ λοιπὰ τῆς πόλεως ἀποταφρεύων. Χώματά τε ἤγειρε πολλὰ καὶ μηχανὰς ἐπήγγυτο — — κατὰ δὲ τοὺς λιμένας δύο πεντήρεις ἐξευγμέναι πύργον ἕτερον ἔφερον, ἐξ οὗ γέφυρα, ὅποτε προσπελάσειαν ἐς τὸ τεῖχος, ὑπὸ μηχανῆς ἐξήλλετο. — — (74) Ταῖς τε ναυσὶ πῦρ καὶ πύσαν ἐπιχέαντες ἠνάγκασαν πρῶμαν τε κρούσασθαι καὶ ὑποχωρεῖν ὀπίσω μετὰ τοῦ μηχανήματος. Ὡδε μὲν δὴ τῶν κατὰ θάλασσαν ἐπενεχθέντων ἐκράτουν οἱ Κυζικηνοί· τρίτα δ' αὐτοῖς ἐπήγετο τῆς αὐτῆς ἡμέρας τὰ ἐν τῇ γῆ μηχανήματα ὁμοῦ πάντα πονοιούμενοι τε καὶ μεταθέουσι ἐς τὸ αἰεὶ βιαζόμενον. — — — (75) Ὁ δ' — — ἐπὶ τὸ Δινδυμον ὄρος ὑπερκείμενον ἀνῆκε καὶ χῶμα ἀπ' αὐτοῦ ἐς τὴν πόλιν ἔχον πύργους τ' ἐφίστη, καὶ ὑπονόμοις τὸ τεῖχος ἀνεκρήμυη. — — (76) Μιθριδάτου δὲ χειμῶν ἐπιγενόμενος ἀφῆρητο καὶ τὴν ἐκ [τῆς] θαλάττης ἀγορὰν εἴ τις ἦν, ὥστε πάμπαν ὁ στρατὸς ἐλλύωτε, καὶ πολλοὶ μὲν ἀπέθνησκον, εἰσὶ δ' οἱ καὶ σπλάγγων ἐγεύοντο βαρβαρικῶς. — — Διεκαρτέριε δ' ὅμως ὁ Μιθριδάτης ἐλπίζων ἔτι τὴν Κύζικον αἰρήσειν τοῖς χώμασι τοῖς ἀπὸ τοῦ Δινδύμου. Ὡς δὲ καὶ ταῦθ' ὑπεσύροντο οἱ Κυζικηνοὶ καὶ τὰς ἐπ' αὐτῶν μηχανὰς ἐπίμπρασαν καὶ αἰσθήσει τοῦ λιμοῦ πολλάκις ἐπεκθέοντες τοῖς πολεμίοις ἀσθενεστάτοις γεγονόσιν ἐπετίθεντο, δρασμὸν ὁ Μιθριδάτης ἐβούλενε καὶ ἔφευγε νυκτός. Plut. Lud. 9—11 (9) Ἐν τούτῳ δὲ Μιθριδάτης ἐπεβούλενε Κυζικηνοῖς — — καὶ

καὶ λιμὸς τῇ τοσοῦτῃ πλήθει τῆς στρατιᾶς ἐπιπεσών, ὃν οὐ προείδετο ὁ βασιλεὺς, ὡς ἀπῆλθε πολλοὺς ἀποβαλὼν (α. 73).
 25 Ῥωμαῖοι δ' ἐτίμησαν τὴν πόλιν, καὶ ἔστιν ἔλευθ'ερα μέχρι νῦν

23 *λίμας* GDFh (in hoc etiam *λευμας*) ο (add. γρ. *λιμὸς*) uwxx (in hoc a in o post mut.) *λίμνας* l, *λοιμὸς* Xyl. || 24 *ὡς*] ὡς Cor., *ὡστ'* dubitanter Kr.

φθάνει τῆς πόλεως ἀντικρὺς ἅμ' ἡμέρᾳ περὶ τὸ τῆς Ἀδραστείας ὄρος ἰδρῶσας τὴν δύναμιν — — Κυζικηνοὺς δὲ Μιθριδάτης δέκα μὲν ἐκ γῆς στρατοπέδους περιλαβών, ταῖς δὲ ναυσὶν ἐκ θαλάσσης τὸν ἀπὸ τῆς ἡπείρου διείρροντα τὴν πόλιν εὐριπὸν ἐμφοράξας ἐκατέρωθεν ἐπολιόρκει, τὰ μὲν ἄλλα διαχειμένους πρὸς τὸν κίνδυνον εὐθαρσῶς καὶ πᾶν ἔνεκα Ῥωμαίων ἐγνωκότας ἐκδέχεσθαι δυσχερές. — — Τῆς δὲ Δασκυλίτιδος λίμνης πλεομένης ἀκατοῖς ἐπιεικῶς εὐμεγεθέσι τὸ μέγιστον αὐτῶν ὁ Δουκούλλος ἀνελευσάσας καὶ διαγαγὼν ἀμάξῃ πρὸς τὴν θάλατταν ὅσους ἐχώρει στρατιώτας ἐνεβίβασεν. Ἐλαθον δὲ νυκτὸς διαπεράσαντες καὶ παρεισῆλθον εἰς τὴν πόλιν. (11) Μιθριδάτην δέ, ἅχρὶ μὲν ὑπὸ τῶν ἑαυτοῦ στρατηγῶν φενακισόμενος ἤγνόει τὸν ἐν τῷ στρατοπέδῳ λιμὸν, ἤντων Κυζικηνοὶ διαφεύγοντες τὴν πολιορκίαν. Ταχὺ δ' ἐξερρήνῃ τὸ φιλότιμον αὐτοῦ καὶ φιλόνεικον ἐν αἰσθήσει γενομένου τῶν ἀποριῶν, αἷς αἱ στρατιῶται συνέχοντο, καὶ τῶν ἀνθρωποφαγιῶν. — — Ἐκ τούτου Μιθριδάτης μὲν ἔφυγεν ἐπὶ θάλασσαν, οἱ δὲ στρατηγοὶ πῆζοι τὸν στρατὸν ἀπήγαγον. Memn. 40. Sall. hist. III fr. 16 — 28. IV fr. 61 (19), 14. Liv. per. 95. Oros. VI 2, 14. 19. Flor. I 40, 15 — 17. Eutr. VI 6. Vell. II 33. Ps. Aur. 74, 5. Obseq. 60. Frontin. III 13, 6. IV 5, 21. V 13, 6. Cic. de imp. Cn. Pomp. 8, 20. pro Mur. 15, 33. pro Arch. 9, 21.

18 sqq. cf. Diod. XXXVII fr. 22^b Ὅτι ὁ Μιθριδάτης ἐξ ἐπιβουλῆς παρ' ὄλλων ἐκινδύνευσεν ὑποχείριος γενέσθαι τοῖς Κυζικηνοῖς. Συναγωνισόμενος γὰρ τις ἐν ταῖς μεταλλεῖαις Ῥωμαῖος ἑκατόνταρχος ἐπεβάλετο τούτου τελείσαι. Διὰ γὰρ τὰς παρ' ἀμφοτέροις μεταλλείας συνεχῶς γενομένων συμπλοκῶν καὶ συλλόγων εἰς γνώσιν ἦλθε τοῖς τοῦ βασιλέως διὰ τὰς συνεχεῖς πρὸς αὐτοὺς ὀμίλλας. Μονωθεὶς δὲ ποτε κατὰ τὴν ἐν τοῖς ὀρύγμασι φυλακὴν καὶ ὑπὸ τινος τῶν ἐπιστατούντων ἐν τοῖς ἔργοις καταπειραθεὶς περὶ προδοσίας προσεδέξατο τοὺς λόγους προσποιήτως. Ἀνενεχθέντος δὲ τοῦ πράγματος πρὸς τὸν βασιλέα ἐκεῖνος μὲν ἐπιθνῶν κυριεύσαι τῆς πόλεως δωρεὰς ἐπηγγείλατο καὶ συνέθετο καιρὸν, ἐν ᾧ τὸν σύλλογον ἔδει γενέσθαι· τοῦ δὲ Ῥωμαίου πίστει τῶν ἐπαγγελιῶν ζητούντος ἀπέλυσεν ὁ βασιλεὺς τοὺς ὑπὲρ αὐτοῦ συνθησομένους. Ὁ δὲ οὐκ ἔφησεν ἄλλως πιστεύσειν, ἐὰν μὴ παρὰ τοῦ βασιλέως λάβῃ τοὺς ὄρκους. Ὁ δὲ οὐκ ἠγεῖτο βασιλικῆς ἀξίας οἰκείον εἶναι συγκαταβαίνειν εἰς τὰ ὀρύγματα. Ἐπεὶ δὲ ὁ προδότης οὐκ ἔφησεν ἄλλως ὑπακούσεσθαι, ἢ δὲ ἐπίθειαι τοῦ κυριεύσαι τῆς πόλεως συνέιχεν, ἠγαγκάσθη συγκαταθέσθαι τοῖς ἀξιουμένοις ὁ Μιθριδάτης. Κἂν συνέβῃ τὸν βασιλέα γενέ-

καὶ χώραν ἔχει πολλήν, τὴν μὲν ἐκ παλαιοῦ, τὴν δὲ τῶν Ῥωμαίων προσθέντων.

σθαι ὑποχείριον, εἰ μὴ τῶν φίλων τις εὐστόχως καταμαντευσάμενος τὴν ἐπιβουλὴν κατεσκεύασε σύμμετρον μηχανὴν δυναμένην ὀξέως ἀνοίγεσθαι τε καὶ κλείεσθαι· καὶ ταύτης εἰς τὸ ὄργανα τεθείσης καὶ τοῦ Μιθριδάτου μετὰ τῶν φίλων συνεμβάντων ὁ ἑκατόνταρχος τοὺς μέλλοντας μεθ' ἑαυτοῦ τῷ βασιλεῖ τὰς χεῖρας προσφέρειν [εἰς τὰς χεῖρας] . . . τὸ ξίφος σπασάμενος ὤρμησεν ἐπὶ τὸν βασιλέα. Ὁ δὲ φθάσας συνέκλεισε τὴν θύραν καὶ τὸν κίνδυνον ἐξέφυγεν.

25 sqq. cf. Tac. ann. IV 36 (*Cyziceni*) *amisere libertatem, quam bello Mithridatis meruerant circumsessi nec minus sua constantia quam praesidio Lucullī pulso rege.* Suet. Tib. 37.

81

Str. XII 4, 3 p. 564 Πολιτευσάμενοι δὲ πρὸς Ῥωμαίους οἱ Προουσιεῖς εὐνοϊκῶς (a. 73) ἔλευθερίας ἔτυχον.

Cf. App. Mithr. 77 Βάρβας δὲ Προουσιάδα εἶλε τὴν πρὸς τῷ ὄρει — — τῶν Μιθριδάτου φρουρῶν ἐκφυγόντων. Memn. 41 Ἐκεῖθεν ὁ Τριάριος ἐπὶ Προουσιάδα τὴν ἐπιθαλάσσιον μετὰ τῆς δυνάμεως παραγίνεται. — — Παραγεγονότα δὲ ῥαδίως οἱ Προουσιεῖς ἐδέξαντο τοὺς Ποντικὸς διωσάμενοι.

82

Str. XII 3, 30 p. 556 Ἐν δὲ τοῖς Καβείροις τὰ βασιλεία Μιθριδάτου κατεσκευάστο καὶ ὁ ὑδραλέτης καὶ τὰ ζωργεῖα καὶ αἱ πλησίον θῆραι καὶ τὰ μέταλλα.

2 τὰ ζώργια codd. exc. E, unde corr. Cor.

Cf. Plut. Luc. 18 Τὰ δὲ Κάβειρα λαβῶν (sc. ὁ Λούκουλλος a. 72) καὶ τῶν ἄλλων φρουρῶν τὰ πλείστα θησαυροὺς τε μεγάλους εὔρε καὶ δεσμοτήρια κτλ. Memn. 45. App. Mithr. 78.

83

Str. XII, 3, 14 p. 547 Μετὰ δὲ τὴν Γαζηλῶνα ἡ Σαραμηνή καὶ Ἀμισός, πόλις ἀξιόλογος. — — Φησὶ δ' αὐτὴν Θεό-

1 γαδιλῶνα codd.: corr. Grosk.

πομπος (fr. 202 M.) πρώτους Μιλησίους κτίσαι, Καππαδόκων ἄρχοντα, τρίτον δ' ὑπ' Ἀθηνοκλέους καὶ Ἀθηναίων 5 ἐποικισθεῖσαν Πειραιᾶ μετονομασθήναι. Καὶ ταύτην δὲ κατέσχον οἱ βασιλεῖς, ὁ δ' Ἐνπάτωρ ἐκόσμησεν ἱεροῖς καὶ προσέκτισε μέρος. Λεύκολλος δὲ καὶ ταύτην ἐπολιόρησεν (a. 72/1).

3 πρῶτον οὐκ | Ante Καππαδόκων add. καὶ ἰ καὶ εἶτα οὐκ, εἶτα Caa., qui tamen recte susp. plura excidisse || 4 ἀποικισθεῖσαν gxy

Cf. App. Mithr. 78 Λεύκολλος δ' Ἀμισόν — — περικαθήμενος ἐπολιόρκει — — Οἱ δ' ἀμφὶ τὴν Ἀμισόν — — ἐμόχθουν ἀπομαχομένων αὐτοῦς τῶν Ἀμισέων καὶ πολλὰς ἐκθεόντων καὶ ἐς μονομαχίας προκαλουμένων. ib. 83 Λεύκολλος δὲ καὶ Ἀμισόν ἐπὶ τῇ Σινώπῃ συνήκιζεν ἐκφυγόντων μὲν ὁμοίως τῶν Ἀμισέων διὰ θαλάσσης, πυνθανόμενος δ' ὑπ' Ἀθηναίων αὐτοῦς θαλασσοκρατούντων συναρπάσθαι καὶ δημοκρατίᾳ χρῆσαμένους ἐπὶ πολὺ τοῖς Περσικοῖς βασιλεῦσιν ὑπακοῦσαι, ἀναγαγόντος δ' αὐτοῦς ἐς τὴν δημοκρατίαν ἐκ προστάγματος Ἀλεξάνδρου (cf. ib. 8) πάλιν δουλεῦσαι τοῖς Ποντικοῖς κτλ. Plut. Luc. 15 Ὁ Λούκουλλος περὶ τε τὴν Ἀμισόν διέτριψε μαλακῶς τῇ πολιορκίᾳ χρωόμενος καὶ μετὰ χειμῶνα Μουρήναν ἀπολιπὼν ἐπὶ τῆς πολιορκίας ἐβάδιζεν ἐπὶ Μιθριδάτην. ib. 19 Αὐτὸς δ' (sc. ὁ Λούκουλλος) ἦκε πρὸς Ἀμισόν ἔτι πολιορκουμένην. — — Τὰ δὲ πλεῖστα τῶν ἀπολωλότων αὐτὸς ἔτι παρῶν ἀνφοδόμησε καὶ τοὺς φεύγοντας Ἀμισσηνῶν ἐδέξατο — — Ἦν δ' ἡ πόλις Ἀθηναίων ἀποικος ἐν ἐκείνοις ἄρα τοῖς καιροῖς, ἐν οἷς ἤμαζεν ἡ δύναμις αὐτῶν καὶ κατεῖχε τὴν θάλασσαν, οἰκισθεῖσα. Memn. 54. Phlegon fr. 12 (Mueller FHG III p. 606). Sall. hist. IV fr. 42 (1). Eutr. VI 8. Cic. de imp. Cn. Pomp. 8, 21.

84

Str. XII 3, 11 p. 546 Αὐτὴ δ' ἡ πόλις (sc. ἡ Σινώπη) 5 τετελειῖσται καλῶς, καὶ γυμνασίῳ δὲ καὶ ἀγορᾷ καὶ στοαῖς κεκόσμηται λαμπρῶς. Τοιαύτη δὲ οὐσα δις ὅμως ἔάλω, πρότερον μὲν τοῦ Φαρνάκου παρὰ δόξαν αἰφνιδίως ἐπιπεσόντος, 5 ὕστερον δὲ ὑπὸ Λευκόλλου καὶ τοῦ ἐγκαθήμενου τυράννου καὶ

2 δὲ inclusit Cor., τε susp. Kr.

Cf. App. Mithr. 83 Σινώπη δ' ἀντεῖχεν ἔτι καρτερῶς καὶ διενανμάχησεν οὐ κακῶς. Πολιορκούμενοι δὲ τὰς ναῦς τὰς βαρύτερας σφῶν διέπρησαν καὶ ἐς τὰς κουφοτέρας ἐμβάντες ἀπέδρασαν. Λεύκολλος δὲ τὴν πόλιν εὐθὺς ἐλευθέραν ἤφει δι' ἐνύπνιον, ὃ τοιόνδε ἦν· Αὐτόλυκόν

ἐντὸς ἅμα καὶ ἐκτὸς πολιορκουμένη (a. 71)· ὁ γὰρ ἐγκατασταθεὶς ὑπὸ τοῦ βασιλέως φρούραχος Βαχλίδης ὑπονοῶν ἄετινα προδοσίαν ἐκ τῶν ἔνδοθεν καὶ πολλὰς αἰκίας καὶ σφαγὰς ποιῶν ἀπαγορεῦσαι τοὺς ἀνθρώπους ἐποίησε πρὸς ἄμφω, μήτ' ἀμύνασθαι δυναμένους γενναίως μήτε προσθέσθαι κατὰ 10 συμβάσεις. Ἐάλωσαν δ' οὖν· καὶ τὸν μὲν ἄλλον κόσμον τῆς πόλεως διεφύλαξεν ὁ Λεύκολλος, τὴν δὲ τοῦ Βιλλάρου σφαιραν ἦρε καὶ τὸν Αὐτόλυκον, Σθένειδος ἔργον, ὃν ἐκεῖνοι οἰκιστὴν ἐνόμιζον καὶ ἐτίμων ὡς θεόν· ἦν δὲ καὶ μαντεῖον αὐτοῦ· 15 δοκεῖ δὲ τῶν Ἰάσονι συμπλευσάντων εἶναι καὶ κατασχεῖν τοῦτον τὸν τόπον.

13 αὐτόλυκον codd. (sed π postea corr.): corr. Xyl. | δὲ ἔργον h δ' ἔργον i || 15 τῶν] τῶ lo, τῶν τῶ Cas.

φασιν ἐπὶ τὰς Ἀμαζόνας Ἡρακλεῖ συστρατεύοντα ὑπὸ χειμῶνος ἐς Σινώπην καταχθῆναι καὶ τῆς πόλεως κρατῆσαι· ἀνδριάς τε σεβάσμιος τοῖς Σινωπεῦσιν ἔγρα, ὃν οἱ μὲν Σινωπεῖς οὐ φθάσαντες ἐς φυγὴν ἐπαγαγέσθαι ὀθόνας καὶ καλῶδους περιέδησαν· οὐδὲν δ' ὁ Λεύκολλος εἰδὼς οὐδὲ προμαθῶν ἔδοξεν ὑπ' αὐτοῦ κληθεὶς ὄραν αὐτὸν καὶ τῆς ἐπιούσης τὸν ἀνδριάντα τινῶν περιβεβλημένον παραφερόντων ἐκλύσαι κελύσας εἶδεν οἷον ἔδοξε νυκτὸς ἐωρακέναι. Plut. Luc. 23 (Ὁ Λούκουλλος) τοὺς στρατιώτας ἀναλαβὼν ἐπολιόρκει Σινώπην, μᾶλλον δὲ τοὺς κατέχοντας αὐτὴν βασιλικούς Κιλίκας, οἱ πολλοὺς μὲν ἀνελόντες τῶν Σινωπέων, τὴν δὲ πόλιν ἐμπρήσαντες διὰ νυκτὸς ἔφυγον. Αἰσθόμενος δ' ὁ Λούκουλλος καὶ παρελθὼν εἰς τὴν πόλιν ὀκτακισχιλίους αὐτῶν τοὺς ἐγκαταλειφθέντας ἀπέκτεινε, τοῖς δ' ἄλλοις ἀπέδωκε τὰ οἰκεία καὶ τῆς πόλεως ἐπεμελήθη μάλιστα διὰ τὴν τοιαύτην ὄψιν. Ἐδόκει τινὰ κατὰ τοὺς ὕπνους εἰπεῖν παραστάντα· Πρόελθε, Λούκουλλε, μικρόν· ἦκει γὰρ Αὐτόλυκος ἐντυχεῖν σοι βουλόμενος. Ἐξαναστὰς δὲ τὴν μὲν ὄψιν οὐκ εἶχε συμβαλεῖν εἰς ὃ τι φέροι, τὴν δὲ πόλιν εἶλε κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν καὶ τοὺς ἐκπλέοντας τῶν Κιλικῶν διώκων ὄρα παρα τὸν αἰγιαλὸν ἀνδριάντα κείμενον, ὃν ἐκκομίζοντες οἱ Κιλικεῖς οὐκ ἔφθησαν ἐμβαλέσθαι· τὸ δ' ἔργον ἦν Σθένειδος τῶν καλῶν. Φράζει οὖν τις, ὡς Αὐτόλυκον τοῦ κτίσαντος τὴν Σινώπην ὁ ἀνδριάς εἶη. Λέγεται δ' ὁ Αὐτόλυκος γενέσθαι τῶν ἐπὶ τὰς Ἀμαζόνας ἐκ Θετταλίας Ἡρακλεῖ συστρατευσάντων, Δημάχου παῖς· ἐκεῖθεν δ' ἀποπλέων ἅμα Δημολέοντι καὶ Φλογίῳ τὴν μὲν ναῦν ἀπολέσαι περιπεσοῦσαν τῆς Χερρονήσου κατὰ τὸ καλούμενον Πηδάλιον, αὐτὸς δὲ σωθεὶς μετὰ τῶν ὄπλων καὶ τῶν ἐταίρων πρὸς τὴν Σινώπην ἀφελέσθαι τοὺς Σύρους τὴν πόλιν (cf. Apoll. Rhod. II 956 sqq. cum schol.). Mem. n. 53 sq. Oros. VI 3, 2 sq. Eutr. VI 8. Cic. de imp. Cn. Pomp. 8, 21.

Str. XII 3, 39 p. 561 Ἔστι δὲ καὶ ἐρύματα πλείω κατε-
 σακμμένα ἐν τῇ ἡμετέρᾳ χώρᾳ (sc. τῶν Ἀμασέων) καὶ ἔρημος
 γῆ πολλή διὰ τὸν Μιθριδατικὸν πόλεμον (a. 71).

Cf. Memn. 54 Ἐτι δὲ ἡ Ἀμάσεια ἀντείχεν, ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ καὶ
 αὐτὴ προσεχώρησε Ῥωμαίοις.

a. Str. XI 14, 15 p. 531/2 Κατεῖχον τὴν Ἀρμενίαν Πέρ-
 σαι καὶ Μακεδόνες, μετὰ ταῦτα οἱ τὴν Συρίαν ἔχοντες καὶ τὴν
 Μηδίαν· τελευταῖος δ' ἐπῆρξεν Ὀρόντης ἀπόγονος Ὑδάρνου,
 τῶν ἐπτὰ Περσῶν ἐνός· εἶθ' ὑπὸ τῶν Ἀντιόχου τοῦ μεγάλου
 5 στρατηγῶν τοῦ πρὸς Ῥωμαίους πολεμήσαντος διηρέθη δίχα,
 Ἀρταξίου τε καὶ Ζαριάδριος· καὶ ἦρχον οὗτοι τοῦ βασιλέως
 ἐπιτρέψαντος· ἠττηθέντος δ' ἐκείνου προσθήμενοι Ῥωμαίοις
 καθ' αὐτοὺς ἐτάττοντο βασιλεῖς προσαγορευθέντες. Τοῦ μὲν
 οὖν Ἀρταξίου Τιγράνης ἦν ἀπόγονος καὶ εἶχε τὴν ἰδίως λεγο-
 10 μένην Ἀρμενίαν (αὕτη δ' ἦν προσεχῆς τῇ τε Μηδίᾳ καὶ Ἀλ-
 βανοῖς καὶ Ἰβηρσι μέχρι Κολχίδος καὶ τῆς ἐπὶ τῷ Εὐξείνῳ
 Καππαδοκίας), τοῦ δὲ Ζαριάδριος ὁ Σωφηνὸς Ἀρτάνης ἔχων
 τὰ νότια μέρη καὶ τούτων τὰ πρὸς δύσιν μᾶλλον. Κατελύθη
 δ' οὗτος ὑπὸ τοῦ Τιγράνου, καὶ πάντων κατέστη κύριος ἐκει-
 15 νος. Τύχαις δ' ἐχρήσατο ποικίλαις· κατ' ἀρχὰς μὲν γὰρ ὠμή-
 ρευσε παρὰ Πάρθοις, ἔπειτα δι' ἐκείνων ἔνχε καθόδον λα-
 βόντων μισθὸν ἑβδομήκοντα ἀυλῶνας τῆς Ἀρμενίας· αὐξηθεὶς
 δὲ καὶ ταῦτα ἀπέλαβε τὰ χωρία καὶ τὴν ἐκείνων ἐπόρθησε,
 τὴν τε περὶ Νῖνον καὶ τὴν περὶ Ἀρβηλα· ὑπηκόους δ' ἔσχε

12 Ἀρτάνης] Ἀρσάκης Steph. s. v. Σωφηνή || 19 περὶ Νῖνον] περιόνιον
 oodd.: corr. Xyl.

15 sq. cf. Iust. XXXVIII 3, 1 *Erat eo tempore Tigranes rex Ar-
 meniae, obses Parthis ante multum temporis datus nec olim ab eisdem
 in regnum paternum remissus.*

17 sqq. cf. Plut. Luc. 21 *Τιγράνην αὐτοῦ κελουθεὶς (sc. Appius
 Claudius legatus a Lucullo missus) περιμένειν (ἀπὴν γὰρ ἐνίας ἔτι τῶν
 ἐν Φοινίκῃ πόλεων καταστρεφόμενος) πολλοὺς μὲν φκείωσατο τῶν
 ὑπούλας ἀκροωμένων τοῦ Ἀρμενίου δυναστῶν, ὧν εἰς ἣν καὶ Ζαρβι-*

καὶ τὸν Ἀτροπατηνὸν καὶ τὸν Γορδουαῖον, μεθ' ὧν καὶ τὴν 20
λοιπὴν Μεσοποταμίαν, ἔτι δὲ τὴν Συρίαν αὐτὴν (a. 83) καὶ
Φοινίκην διαβάς τὸν Εὐφράτην ἀνὰ κράτος εἶλεν.

b. Str. XI 14, 5 p. 528 Ἱστοροῦσι δὲ τὴν Ἀρμενίαν μικρὰν
πρότερον οὖσαν ἀξήθῆναι διὰ τῶν περὶ Ἀρταξίαν καὶ Ζα- 25
ριάδριν, οἱ πρότερον μὲν ἦσαν Ἀντιόχου τοῦ μεγάλου στρα-
τηγοί, βασιλεύσαντες δ' ὕστερον μετὰ τὴν ἐκείνου ἦτταν, ὁ
μὲν τῆς Σωφηνῆς καὶ τῆς † Ἀκισιηῆς καὶ Ὀδομαντίδος καὶ
ἄλλων τινῶν, ὁ δὲ τῆς περὶ Ἀρτάξατα, συνῆψατο ἐκ τῶν
περικειμένων ἐθνῶν ἀποτεμόμενοι μέρη, ἐκ Μήδων μὲν τὴν 30
τε Κασπιανὴν καὶ Φαννίτιν καὶ Βασοροπέδαν, Ἰβήρων δὲ τὴν
τε παρῶρειαν τοῦ Παρνάδρου καὶ τὴν Χορζηνὴν καὶ Γωγα-
ρηνὴν πέραν οὖσαν τοῦ Κύρου, Χαλύβων δὲ καὶ Μοσυνοίκων
Καρηνίτιν καὶ Ξερξηνήν, ἃ τῇ μικρᾷ Ἀρμενίᾳ ἐστὶν ὄμορα ἣ
καὶ μέρη αὐτῆς ἐστί, Καταόνων δὲ Ἀκισιηνήν καὶ τὴν περὶ
τὸν Ἀντίταυρον, Σύρων δὲ Ταρωνίτιν, ὥστε πάντας ὁμογλώτ- 35
τους εἶναι.

c. Str. XVI 1, 19 p. 745 Τῶν μὲν οὖν Μήδων καὶ τῶν
Βαβυλωνίων ἐπάρχουσι Παρθουαῖοι, τῶν δ' Ἀρμενίων οὐδ'

21 Ante τὴν Συρίαν add. καὶ Ιorwiz || 24/25 Ζαριάδην codd.: corr.
Tyrwhitt || 27 Ἀκισιηνῆς Cas., Ἀμφισσηνῆς e Steph. s. v. susp. Kr., quod
nomen a Strab. scriptum esse Ἀνθισσηνῆς coni. Muell. ex Ptolem. || 29 παρα-
κειμένων οὐκ | μέρος hi || 30 φαννίτην codd.: corr. Tzsch. || 31 Παρνάδρου]
παιάδρου CDhloxz παιάνδρου i: corr. Xyl. | χορζοῆν codd. || 33 Ante Καρη-
νίτιν add. τὴν τς Dhi | καρηνητῆν | καρηνίτην codd. rell. || 34 ἀκισιηνήν
codd.: corr. Tzsch. || 35 ταμωνίτις codd.: corr. Kr.

νός ὁ τῆς Γορδουηῆς βασιλεὺς. — — Ἀρξάμενος γὰρ (ὁ Τιγράνης) ἀπὸ
μικρᾶς καὶ καταφρονουμένης ἐλπίδος ἔθνη πολλὰ κατεστρέψατο καὶ τὴν
Πάρθων ὡς ἄλλος οὐδεὶς δύναμιν ἐταπείνωσεν, Ἑλλήνων δὲ τὴν Μεσο-
ποταμίαν ἐνέπλησε κτλ. Cf. ib. c. 14. Eutr. VI 8, 4 *Susceptus tamen est*
Mithridates post fugam a Tigrae Armeniae rege, qui tum ingenti gloria
imperabat, Persas saepe vicerat, Mesopotamiam occupaverat et Syriam et
Phoenices partem. App. Syr. 48 Καὶ βασιλεὺς Ἀρμενίας Τιγράνης ὁ
Τιγράνους ἔθνη πολλὰ τῶν περιοίκων ἰδίους δυνάσταις χρώμενα ἐλὼν
βασιλεὺς ἀπὸ τοῦδε βασιλέων ἠγεῖτο εἶναι καὶ τοῖς Σελευκίδαις ἐπε-
στράτευσεν οὐκ ἐθέλουσιν ὑπακούειν. Οὐχ ὑποστάντος δ' αὐτὸν Ἀντιόχου
τοῦ εὐσεβοῦς ὁ Τιγράνης ἤρχε Συρίας τῆς μετ' Εὐφράτην, ὅσα γένη
Σύρων μέχρι Αἰγύπτου. Ἦρχε δὲ ὁμοῦ καὶ Κιλικίας (καὶ γὰρ ἦδε τοῖς

Str. IX 2, 42 p. 416 Ἱστοροῦσι δὲ τοὺς ἐν τῷ Πόντῳ καλουμένους Ἀχαιοὺς ἀποίκους Ὀρχομενίων εἶναι τῶν μετὰ Ἰαλμένου πλανηθέντων ἐκείσε μετὰ τῆς Τροίας ἄλωσιν.

Cf. App. Mithr. 67 Ἐς δ' Ἀχαιοὺς τοὺς ὑπὲρ Κόλχους ἐσβαλὼν (sc. ὁ Μιθριδάτης), οἳ δοκοῦσιν εἶναι τῶν ἐκ Τροίας κατὰ τὴν ἐπάνοδον πλανηθέντων, δύο μέρη τοῦ στρατοῦ πολέμῳ τε καὶ κρύει καὶ ἐνέδραις ἀποβαλὼν ἐπανῆλθε. Id. ib. 102 Ἀχαιοὺς δ' ἐτρέψατο διώκων (sc. ὁ Μιθριδάτης) οὓς ἀπὸ Τροίας ἐπανιόντας φασιν ἐς τὸν Πόντον ἐπὶ χειμῶνος ἐκπεσεῖν κτλ. Amm. Marc. XXII 8, 25.

Str. XI 5, 4 p. 505 Τὴν δὲ Θεμισκυραν καὶ τὰ περὶ τὸν Θερμῶδοντα πεδία καὶ τὰ ὑπερκείμενα ὄρη ἅπαντες Ἀμαζόνων καλοῦσι καὶ φασιν ἐξελαθῆναι αὐτὰς ἐνθένδε. Cf. I 3, 7 p. 52. II 5, 24 p. 126. XII 3, 9 p. 544; 3, 14 p. 547.

Cf. App. Mithr. 69 Σύνμαχοι τε αὐτῷ (sc. τῷ Μιθριδάτῳ) προσεγγίνοντο χωρὶς τῆς προτέρας δυνάμεως Χάλυβες — — καὶ ὅσοι περὶ Θερμῶδοντα ποταμὸν γῆν ἔχουσι τὴν Ἀμαζόνων λεγομένην. Id. ib. 78. Sall. hist. III fr. 49 (46) *Dein campi Themiscyrii, quos habuere Amazones a Tunai flumine incertum quam ob causam digressae.*

Str. XII 5, 11 p. 575/6 Ἔστι δὲ νῆσος ἐν τῇ Προποντίδι ἢ Κύζικος συναπτομένη γεφύραις δυοὶ πρὸς τὴν Ἰπείρου, ἀρετῇ μὲν κρατίστη, μεγέθει δὲ ὅσον πεντακοσίων σταδίων τὴν περίμετρον· ἔχει δὲ ὁμώνυμον πόλιν πρὸς αὐταῖς ταῖς γεφύραις καὶ λιμένας δύο κλειστοὺς καὶ νεωσοίκους πλείους τῶν διακοσίων· τῆς δὲ πόλεως τὸ μὲν ἔστιν ἐν ἐπιπέδῳ, τὸ δὲ πρὸς ὄρει· καλεῖται δ' Ἄρχτων ὄρος· ὑπέρεκειται δ' ἄλλο

Cf. App. Mithr. 72—76 (72) Παρεστρατοπέδευε (sc. ὁ Λεῖκολλος) τῷ Μιθριδάτῳ περὶ Κύζικον. Καὶ δι' αὐτομόλων ἐπιγνούς εἶναι τῷ βασιλεῖ στρατιᾶν μὲν ἀνδρῶν ἀμφὶ μυριάδας τριάκοντα, ἀγορὰν δὲ εἴ τι σιτολογοῦντες ἢ ἐκ θαλάσσης λάβοιεν, ἔφη πρὸς τοὺς ἀμφ' αὐτὸν ἀμαχὶ λήψεσθαι τοὺς πολεμίους ἀντίκα. — — (73) Οἷα δὲ εὐπορῶν στρατοῦ

Λινδυμον μονοφυές, ἱερὸν ἔχον τῆς Λινδυμῆνης μητρὸς θεῶν, ἴδρυμα τῶν Ἀργοναυτῶν. Ἔστι δ' ἐνάμιλλος ταῖς πρώταις τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν ἢ πόλις μεγέθει τε καὶ κάλλει καὶ εὐνομία πρὸς τε εἰρήνην καὶ πόλεμον. — — — Ἐπεδειξαντο δὲ τὴν ἐκ τῆς παρασκευῆς ταύτης ὠφέλειαν ἐν τῷ Μιθριδατικῷ πολέμῳ. Ἐπελθόντος γὰρ αὐτοῖς ἀδοκίμως τοῦ βασιλέως πεντεκαίδεκα μυριάσι καὶ ἵππῳ πολλῇ (α. 74) καὶ κατασχόντος τὸ ἀντικείμενον ὄρος, ὃ καλοῦσιν Ἀδραστείας, καὶ τὸ προάστειον, ἔπειτα καὶ διάραντος εἰς τὸν ὑπὲρ τῆς πόλεως αὐχένα καὶ προσμαχομένου πεζῇ τε καὶ κατὰ θάλατταν τετρακοσίαις ναυσίν, ἀντέσχον πρὸς ἅπαντα οἱ Κυζικηνοί, ὥστε καὶ ἐγγὺς ἦλθον τοῦ ζωγρίᾳ λαβεῖν τὸν βασιλέα ἐν τῇ διώρῳι ἀντιδιορῦττοντες, ἀλλ' ἔφθη φυλαξάμενος καὶ ἀναλαβὼν ἑαυτὸν 20 ἔξω τοῦ ὀρύγματος· ὁψὲ δὲ ἴσχυσεν εἰσπέμψαι τινὰς νύκτωρ ἐπικούρους ὃ τῶν Ῥωμαίων στρατηγὸς Λεύκολλος· ὤνησε δὲ

8 τῶν θεῶν υαχ || 16 καὶ inclusit Cor. || 19 τὸν ζωγρία F ζωγρία (addito i supra ei) D ζωγρία et ζωγρία h ζωγρια codd. rell. || 22 Verba ὃ τῶν Ῥωμ. στρατηγὸς Λεύκ. ante εἰσπέμψαι v. 21 posita in F

πολλοῦ (sc. ὁ Μιθριδάτης), πᾶσιν ἔργοις ἐπεχειρεῖ τὸν τε σταθμὸν ἀποτειχίζων τελεῖ διπλῶ καὶ τὰ λοιπὰ τῆς πόλεως ἀποταφρεύων. Χώματά τε ἤγειρε πολλά καὶ μηχανὰς ἐπήγγυτο — κατὰ δὲ τοὺς λιμένας δύο πεντήρεις ἐξευγμέναι πύργον ἕτερον ἔφερον, ἐξ οὗ γέφυρα, ὁπότε προσπελάσειαν ἐς τὸ τεῖχος, ὑπὸ μηχανῆς ἐξήλλετο. — — (74) Ταῖς τε ναυσὶ πῦρ καὶ πῖσσαν ἐπιχέαντες ἠνάγκασαν πρῶμαν τε κρούσασθαι καὶ ὑποχωρεῖν ὀπίσω μετὰ τοῦ μηχανήματος. Ὡδε μὲν δὴ τῶν κατὰ θάλασσαν ἐπενεχθέντων ἐκράτουν οἱ Κυζικηνοί· τρίτα δ' αὐτοῖς ἐπήγετο τῆς αὐτῆς ἡμέρας τὰ ἐν τῇ γῆ μηχανήματα ὁμοῦ πάντα πονοιούμενοι τε καὶ μεταθέουσι ἐς τὸ αἰεὶ βιαζόμενον. — — (75) Ὁ δ' — — ἐπὶ τὸ Λινδυμον ὄρος ὑπερκείμενον ἀνῆει καὶ χῶμα ἀπ' αὐτοῦ ἐς τὴν πόλιν ἔχου πύργους τ' ἐφίστη, καὶ ὑπονόμοις τὸ τεῖχος ἀνεκρήμνη. — — (76) Μιθριδάτου δὲ χειμῶν ἐπιγενόμενος ἀψήρητο καὶ τὴν ἐκ [τῆς] θαλάττης ἀγορὰν εἴ τις ἦν, ὥστε πάμπαν ὁ στρατὸς ἐλιμωττε, καὶ πολλοὶ μὲν ἀπέθνησκον, εἰσὶ δ' οἱ καὶ σπλάγγων ἐγένοντο βαρβαρικῶς. — — Διεκάρτερι δ' ὅμως ὁ Μιθριδάτης ἐλπίζων ἔτι τὴν Κυζικὸν ἀλρήσειν τοῖς χῶμασι τοῖς ἀπὸ τοῦ Λινδύμου. Ὡς δὲ καὶ ταῦθ' ὑπεσύροτο οἱ Κυζικηνοὶ καὶ τὰς ἐπ' αὐτῶν μηχανὰς ἐπίμψασαν καὶ αἰσθήσει τοῦ λιμοῦ πολλακίς ἐπεκθέοντες τοῖς πολεμοῖς ἀσθενεστάτοις γεγονόσιν ἐπέτιθεντο, δρασμὸν ὁ Μιθριδάτης ἐβούλευε καὶ ἔφηνε νυκτός. Plut. Luc. 9—11 (9) Ἐν τούτῳ δὲ Μιθριδάτης ἐπεβούλευε Κυζικηνοῖς — — καὶ

καὶ λιμὸς τῷ τοσοῦτῳ πλήθει τῆς στρατιᾶς ἐπιπεσόντων, ὃν οὐ προείδετο ὁ βασιλεὺς, ὡς ἀπῆλθε πολλοὺς ἀποβαλῶν (α. 73):
 25 Ῥωμαῖοι δ' ἐτίμησαν τὴν πόλιν, καὶ ἔστιν ἔλευθ'ερα μέχρι νῦν

23 λιμας CDFh (in hoc etiam λυμας) ο (add. γρ. λιμὸς) πωxx (in hoc α in ο post mut.) λιμας l, λοιμὸς Xyl. || 24 ὡς] ὡς Cor., ὡστ' dubitanter K.

φθάνει τῆς πόλεως ἀντικρὺς ἅμ' ἡμέρα περὶ τὸ τῆς Ἀδραστείας ὄρος ἰδρῶσας τὴν δύναμιν — — Κυζικηνοὺς δὲ Μιθριδάτης δέκα μὲν ἐκ γῆς στρατοπέδοις περιλαβῶν, ταῖς δὲ ναοὶν ἐκ θαλάσσης τὸν ἀπὸ τῆς ἡπείρου διείροντα τὴν πόλιν εὐριπον ἐμφράξας ἐκατέρωθεν ἐπολιόρκει, τὰ μὲν ἄλλα διακειμένους πρὸς τὸν κίνδυνον εὐθαρσῶς καὶ πᾶν ἕνεκα Ῥωμαίων ἐγνωκότας ἐκδέχεσθαι δυσχερές. — — Τῆς δὲ Δασκυλίτιδος λιμῆς πλεομένης ἀκατοῖς ἐπιεικῶς εὐμεγεθέσι τὸ μέγιστον αὐτῶν ὁ Δοῦκοῦλος ἀνελέσας καὶ διαγαγὼν ἀμάξῃ πρὸς τὴν θάλατταν ὄσους ἐχώρει στρατιώτας ἐνεβίβασεν. Ἐλαθον δὲ νυκτὸς διαπεράσαντες καὶ παρῆλθον εἰς τὴν πόλιν. (11) Μιθριδάτην δέ, ἄχρι μὲν ὑπὸ τῶν ἑαυτοῦ στρατηγῶν φενακιζόμενος ἠγνόει τὸν ἐν τῷ στρατοπέδῳ λιμὸν, ἠγίων Κυζικηνοὶ διαφεύγοντες τὴν πολιορκίαν. Ταχὺ δ' ἐξερρήν τὸ φιλότιμον αὐτοῦ καὶ φιλόνηκον ἐν αἰσθήσει γενομένου τῶν ἀποριῶν, αἷς αἱ στρατιῶται συνείχοντο, καὶ τῶν ἀνθρωποφαγιῶν. — — Ἐκ τούτου Μιθριδάτης μὲν ἔφηνεν ἐπὶ θάλασσαν, οἱ δὲ στρατηγοὶ πεζοὶ τὸν στρατὸν ἀπήγαγον. Memn. 40. Sall. hist. III fr. 16—28. IV fr. 61 (19), 14. Liv. per. 95. Oros. VI 2, 14. 19. Flor. I 40, 15—17. Eutr. VI 6. Vell. II 33. Ps. Aur. 74, 5. Obseq. 60. Frontin. III 13, 6. IV 5, 21. V 13, 6. Cic. de imp. Cn. Pomp. 8, 20. pro Mur. 15, 33. pro Arch. 9, 21.

18 sqq. cf. Diod. XXXVII fr. 22^b Ὅτι ὁ Μιθριδάτης ἐξ ἐπιβουλῆς παρ' ὀλίγον ἐκινδύνευσεν ὑποχείριος γενέσθαι τοῖς Κυζικηνοῖς. Συναγωνιζόμενος γὰρ τις ἐν ταῖς μεταλλεῖαις Ῥωμαῖος ἐκατόνταρχος ἐπεβάλετο τοῦτο τελέσαι. Διὰ γὰρ τὰς παρ' ἀμφοτέρους μεταλλεῖας συνεχῶς γενομένων συμπλοκῶν καὶ συλλόγων εἰς γνῶσιν ἦλθε τοῖς τοῦ βασιλέως διὰ τὰς συνεχεῖς πρὸς αὐτοὺς ὀμίλιας. Μονωθεὶς δὲ ποτε κατὰ τὴν ἐν τοῖς ὀρύγμασι φυλακὴν καὶ ὑπὸ τινος τῶν ἐπιστατούντων ἐν τοῖς ἔργοις καταπειραθεὶς περὶ προδοσίας προσεδέξατο τοὺς λόγους προσποιήτως. Ἀνερχθέντος δὲ τοῦ πράγματος πρὸς τὸν βασιλέα ἐκείνος μὲν ἐπιθνῶν χυριεῦσαι τῆς πόλεως δωρεὰς ἐπηγγείλατο καὶ συνέθετο καιρὸν, ἐν ᾧ τὸν σύλλογον ἔδει γενέσθαι· τοῦ δὲ Ῥωμαίου πιστεῖαι τῶν ἐπαγγελιῶν ζητούντος ἀπέλυσεν ὁ βασιλεὺς τοὺς ὑπὲρ αὐτοῦ συνθησομένους. Ὁ δὲ οὐκ ἔφησεν ἄλλως πιστεύειν, ἐὰν μὴ παρὰ τοῦ βασιλέως λάβῃ τοὺς ὄρκους. Ὁ δὲ οὐκ ἠγείτο βασιλικῆς ἀξίας οἰκείον εἶναι συγκαταβαίνειν εἰς τὰ ὀρύγματα. Ἐπεὶ δὲ ὁ προδότης οὐκ ἔφησεν ἄλλως ὑπακούεσθαι, ἢ δὲ ἐπίθεσις τοῦ χυριεῦσαι τῆς πόλεως συνέιχεν, ἠναγκάσθη συγκαταθέσθαι τοῖς ἀξιουμένοις ὁ Μιθριδάτης. Ἐὰν συνέβῃ τὸν βασιλέα γενέ-

καὶ χώραν ἔχει πολλήν, τὴν μὲν ἐκ παλαιοῦ, τὴν δὲ τῶν Ῥωμαίων προσθέντων.

σθαι ὑποχείριον, εἰ μὴ τῶν φίλων τις εὐστόχως καταμαντευσάμενος τὴν ἐπιβουλὴν κατεσκεύασε σύμμετρον μηχανὴν δυναμένην ὀξέως ἀνοίγεσθαι τε καὶ κλείεσθαι· καὶ ταύτης εἰς τὸ ὄρυγμα τεθείσης καὶ τοῦ Μιθριδάτου μετὰ τῶν φίλων συνεμβάντων ὁ ἑκατόνταρχος τοὺς μέλλοντας μεθ' ἑαυτοῦ τῷ βασιλεῖ τὰς χεῖρας προσφέρειν [εἰς τὰς χεῖρας] . . . τὸ ξίφος σπασάμενος ὤρμησεν ἐπὶ τὸν βασιλέα. Ὁ δὲ φθάσας συνέκλεισε τὴν θύραν καὶ τὸν κίνδυνον ἐξέφυγεν.

25 sqq. cf. Tac. ann. IV 36 (*Cyziceni*) amisere libertatem, quam bello Mithridatis meruerant circumsessi nec minus sua constantia quam praesidio Luculli pulso rege. Suet. Tib. 37.

81

Str. XII 4, 3 p. 564 Πολιτευσάμενοι δὲ πρὸς Ῥωμαίους οἱ Προσιεῖς εὐνοϊκῶς (a. 73) ἔλευθερίας ἔτυχον.

Cf. App. Mithr. 77 Βάρβας δὲ Προσιάδα εἶλε τὴν πρὸς τῷ ὄρει — — τῶν Μιθριδάτου φρουρῶν ἐκφυγόντων. Memn. 41 Ἐκεῖθεν ὁ Τριάριος ἐπὶ Προσιάδα τὴν ἐπιθαλάσσιον μετὰ τῆς δυνάμεως παραγίνεται. — — Παραγεγονότα δὲ ῥαδίως οἱ Προσιεῖς ἐδέξαντο τοὺς Ποντικούς διωσάμενοι.

82

Str. XII 3, 30 p. 556 Ἐν δὲ τοῖς Καβείροις τὰ βασίλεια Μιθριδάτου κατεσκευάστο καὶ ὁ ὑδραλέτης καὶ τὰ ζωργεῖα καὶ αἱ πλησίον θῆραι καὶ τὰ μέταλλα.

2 τὰ ζώργια codd. exc. E, unde corr. Cor.

Cf. Plut. Luc. 18 Τὰ δὲ Κάβειρα λαβὼν (sc. ὁ Δούκουλλος a. 72) καὶ τῶν ἄλλων φρουρίων τὰ πλείστα θησανρούς τε μεγάλους εὖρε καὶ δεσμοτῆρια κτλ. Memn. 45. App. Mithr. 78.

83

Str. XII, 3, 14 p. 547 Μετὰ δὲ τὴν Γαζηλιῶνα ἢ Σαραμηνὴ καὶ Ἀμισός, πόλις ἀξιόλογος. — — Φησὶ δ' αὐτὴν Θεό-

1 γαδιλῶνα codd.: corr. Grosk.

πομπῆς (fr. 242 M.) πρώτους Μιλήσιους πύσαι. . . . Καπαδοκίαν ἄρχοντα, τρίτον δ' ἐπ' Ἀθηναίους καὶ Ἀθηναίων 5 ἐτοιμασθεῖσαν Πειραιᾶ μετονομασθῆναι. Καὶ ταύτην δὲ κατέσχον οἱ βασιλεῖς, ὃ δ' Εἰπάτωρ ἐκόσμησεν ἱεροῖς καὶ προσέταξε μέροσ. Λεϊκόλλος δὲ καὶ ταύτην ἐπολιόρχησεν (a. 72/1).

3 πρώτον οἱ Ἀπτε Καπαδοκίαν καὶ καὶ ἰ καὶ ἄπτε οἱ. ἄπτε Cas. 721 tamēn recte susp. p̄lata excidisse | 4 ἀπομασθῆσαν χτλ

Cf. App. Mithr. 75 Λεϊκόλλος δ' Ἀμισὸν — — περιεσθῆμενος ἐπολιόρχει — — ὅτι δ' ἐμφί τὴν Ἀμισὸν — — ἐμύσθον ἀπομασθόμενων αἰτοῖς τῶν Ἀμισίων καὶ πολλῶν, ἐκθεόττων καὶ ἐς μοιμαχίας προκαλούμενων. Ib. 53 Λεϊκόλλος δὲ καὶ Ἀμισὸν ἐπὶ τῇ Σινώπῃ στυγάζεν ἐκφυγόντων μὲν ὁμοίως τῶν Ἀμισίων καὶ θαλάσσης, πυθθενόμενος δ' ἐπ' Ἀθηναίων αἰτοῖς θαλάσσοκρατοῦντων στυγασθῆναι καὶ δημοκρατίᾳ χρῆσασθαι ἐπὶ πολλῶν τοῖς Περσικοῖς βασιλείων ἵπακοῦσαι, ἀναγαγόντος δ' αὐτοῖς ἐς τὴν δημοκρατίαν ἐκ προστάγματος Ἀλεξάνδρου (cf. Ib. 5) πάλιν δοῦλεσθαι τοῖς Ποντικοῖς κτλ. Plut. Luc. 15 Ὁ Λεϊκόλλος, περὶ τε τὴν Ἀμισὸν διέτριψε μελαχῶς τῇ πολιορκίᾳ χρωόμενος καὶ μετὰ χειμῶνα Μορσῆναν ἀπολιπὼν ἐπὶ τῇ πολιορκίᾳ ἐβράδυσεν ἐπὶ Μιδραδάτην. Ib. 19 Αὐτὸς δ' (sc. ὁ Λεϊκόλλος) ἔχε πρός Ἀμισὸν ἔτι πολιορκουμένην. — — Τὰ δὲ πλείστα τῶν ἀπολιπόντων αὐτὸς ἔτι παρὼν ἀνεκοδόμησε καὶ τους φεγγόντας Ἀμισίων ἐδέξατο — — Ἦν δ' ἡ πόλις Ἀθηναίων ἀποικος ἐν ἐκείνοις ἄρα τοῖς καιροῖς, ἐν οἷς ἤκμασεν ἡ δύναμις αὐτῶν καὶ κατεῖχε τὴν θάλασσαν. οἰκισθεῖσα. Memn. 54. Phlegon fr. 12 (Mueller FHG III p. 606). Sall. hist. IV fr. 42 (1). Eutr. VI 5. Cic. de imp. Cn. Pomp. 5, 21.

54

Str. XII 3, 11 p. 546 Αὐτὴ δ' ἡ πόλις (sc. ἡ Σινώπη) τετειχίσται καλῶς, καὶ γυμνασίῳ δὲ καὶ ἀγορᾷ καὶ στοαῖς κεκόσμηται λαμπρῶς. Τοιαύτη δὲ οὔσα δις ὁμοῦς ἄλλω, πρότερον μὲν τοῦ Φαρνάκου παρὰ δούξαν αἰφνιδίως ἐπιπεσόντος, 5 ἕστερον δὲ ἐπὶ Λεϊκόλλου καὶ τοῦ ἐγκαθήμενου τυράννου καὶ

2 δὲ inclusit Cor., τε susp. Kr.

Cf. App. Mithr. 53 Σινώπη δ' ἀντείχεν ἔτι καρτερῶς καὶ δειναμάχησεν οὐ κακῶς. Πολιορκούμενοι δὲ τὰς καὶ τὰς βαρύτερας σφῶν διέπρησαν καὶ ἐς τὰς κοινοτέρας ἐμψάντες ἀπέδρασαν. Λεϊκόλλος δὲ τὴν πόλιν εὐθὺς ἐλευθέραν ἤγειρε δι' ἐντύχιον, ὃ τοιοῦδος ἦν Ἀτόλυκον

ἐντὸς ἅμα καὶ ἐκτὸς πολιορκουμένη (α. 71)· ὁ γὰρ ἐγκατασταθεὶς ὑπὸ τοῦ βασιλέως φρούραρχος Βαχλίδης ὑπονοῶν ἀεὶ τινα προδοσίαν ἐκ τῶν ἔνδοθεν καὶ πολλὰς αἰκίας καὶ σφαγὰς ποιῶν ἀπαγορεῦσαι τοὺς ἀνθρώπους ἐποίησε πρὸς ἄμφω, μὴτ' ἀμύνασθαι δυναμένους γενναίως μῆτε προσθέσθαι κατὰ 10 συμβάσεις. Ἐάλωσαν δ' οὖν· καὶ τὸν μὲν ἄλλον κόσμον τῆς πόλεως διεφύλαξεν ὁ Λεύκολλος, τὴν δὲ τοῦ Βιλλάρου σφαιραν ἦρε καὶ τὸν Αὐτόλυκον, Σθένιδος ἔργον, ὃν ἐκεῖνοι οἰκιστὴν ἐνόμιζον καὶ ἐτίμων ὡς θεόν· ἦν δὲ καὶ μαντεῖον αὐτοῦ· δοκεῖ δὲ τῶν Ἰάσονι συμπλευσάντων εἶναι καὶ κατασχεῖν τοῦ- 15 τον τὸν τόπον.

13 αὐτόλυκον codd. (sed x postea corr.): corr. Xyl. | δὲ ἔργον h δ' ἔργον i || 15 τῶν] τῷ lo, τῶν τῷ Cas.

φασιν ἐπὶ τὰς Ἀμαζόνας Ἡρακλεῖ συστρατεύοντα ὑπὸ χειμῶνος ἐς Σινωπὴν καταχθῆναι καὶ τῆς πόλεως κρατῆσαι· ἀνδριάς τε σεβάσμιος τοῖς Σινωπεῦσιν ἔχρα, ὃν οἱ μὲν Σινωπεῖς οὐ φθάσαντες ἐς φυγὴν ἐπαγαγέσθαι ὀθόνας καὶ καλωδοὺς περιέδησαν· οὐδὲν δ' ὁ Λεύκολλος εἰδὼς οὐδὲ προμαθῶν ἔδοξεν ὑπ' αὐτοῦ κληθεὶς ὄραν αὐτὸν καὶ τῆς ἐπιούσης τὸν ἀνδριάντα τινῶν περιβεβλημένον παραφερόντων ἐκλῦσαι κελύσας εἶδεν οἶον ἔδοξε νυκτὸς ἔωρακεῖναι. Plut. Luc. 23 (Ὁ Λούκουλλος) τοὺς στρατιώτας ἀναλαβὼν ἐπολιόρκει Σινωπὴν, μᾶλλον δὲ τοὺς κατέχοντας αὐτὴν βασιλικοὺς Κίλικας, οἱ πολλοὺς μὲν ἀνελόντες τῶν Σινωπέων, τὴν δὲ πόλιν ἐμπρήσαντες διὰ νυκτὸς ἔφυγον. Αἰσθόμενος δ' ὁ Λούκουλλος καὶ παρελθὼν εἰς τὴν πόλιν ὀκτακισχιλίους αὐτῶν τοὺς ἐγκαταλειφθέντας ἀπέκτεινε, τοῖς δ' ἄλλοις ἀπέδωκε τὰ οἰκεῖα καὶ τῆς πόλεως ἐπεμελήθη μάλιστα διὰ τὴν τοιαύτην ὄψιν. Ἐδόκει τινὰ κατὰ τοὺς ὕπνους ἐπεῖν παραστάντα· Πρόελθε, Λούκουλλε, μικρόν· ἦκει γὰρ Αὐτόλυκος ἐντυχεῖν σοι βουλόμενος. Ἐξαναστὰς δὲ τὴν μὲν ὄψιν οὐκ εἶχε συμβαλεῖν εἰς ὃ τι φέροι, τὴν δὲ πόλιν εἶλε κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν καὶ τοὺς ἐκπλέοντας τῶν Κιλικῶν διώκων ὄρα παρὰ τὸν αἰγιαλὸν ἀνδριάντα κείμενον, ὃν ἐκκομίζοντες οἱ Κίλικες οὐκ ἔφθησαν ἐμβαλέσθαι· τὸ δ' ἔργον ἦν Σθένιδος τῶν καλῶν. Φράζει οὖν τις, ὡς Αὐτόλυκον τοῦ κτίσαντος τὴν Σινωπὴν ὁ ἀνδριάς εἶη. Λέγεται δ' ὁ Αὐτόλυκος γενέσθαι τῶν ἐπὶ τὰς Ἀμαζόνας ἐκ Θετταλίας Ἡρακλεῖ συστρατευσάντων, Δημίμαχου παῖς· ἐκεῖθεν δ' ἀποπλέων ἅμα Δημόλεον καὶ Φλογίω τὴν μὲν ναῦν ἀπολέσαι περιπεσοῦσαν τῆς Χερρονήσου κατὰ τὸ καλούμενον Πηγάμιον, αὐτὸς δὲ σωθεὶς μετὰ τῶν ὀπλων καὶ τῶν ἐταίρων πρὸς τὴν Σινωπὴν ἀφελέσθαι τοὺς Σύρους τὴν πόλιν (cf. Apoll. Rhod. II 956 sqq. cum schol.). Mem. n. 53 sq. Oros. VI 3, 2 sq. Eutr. VI 8. Cic. de imp. Cn. Pomp. 8, 21.

Str. XII 3, 39 p. 561 Ἔστι δὲ καὶ ἐρύματα πλείω κατε-
 σκαμμένα ἐν τῇ ἡμετέρᾳ χώρᾳ (sc. τῶν Ἀμασέων) καὶ ἔρημος
 γῆ πολλή διὰ τὸν Μιθριδατικὸν πόλεμον (a. 71).

Cf. Memn. 54 Ἔτι δὲ ἡ Ἀμάσεια ἀντείχεν, ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ καὶ
 αὐτὴ προσεχώρησε Ῥωμαίους.

a. Str. XI 14, 15 p. 531/2 Κατεῖχον τὴν Ἀρμενίαν Πέρ-
 σαι καὶ Μακεδόνες, μετὰ ταῦτα οἱ τὴν Συρίαν ἔχοντες καὶ τὴν
 Μηδίαν· τελευταῖος δ' ὑπῆρξεν Ὀρόντης ἀπόγονος Ὑδάρονος,
 τῶν ἑπτὰ Περσῶν ἑνὸς· εἶθ' ὑπὸ τῶν Ἀντιόχου τοῦ μεγάλου
 5 στρατηγῶν τοῦ πρὸς Ῥωμαίους πολεμήσαντος διηρέθη διχα,
 Ἀρταξίου τε καὶ Ζαριάδριος· καὶ ἤρχον οὗτοι τοῦ βασιλέως
 ἐπιτρέψαντος· ἠτηθέντος δ' ἐκείνου προσθήμενοι Ῥωμαίοις
 καθ' αὐτοὺς ἐτάττοντο βασιλεῖς προσαγορευθέντες. Τοῦ μὲν
 οὖν Ἀρταξίου Τιγράνης ἦν ἀπόγονος καὶ εἶχε τὴν ἰδίως λεγο-
 10 μένην Ἀρμενίαν (αὕτη δ' ἦν προσεχῆς τῇ τε Μηδίᾳ καὶ Ἀλ-
 βανοῖς καὶ Ἰβηρσι μέχρι Κολχίδος καὶ τῆς ἐπὶ τῷ Εὐξείνῳ
 Καππαδοκίας), τοῦ δὲ Ζαριάδριος ὁ Σωφηνὸς Ἀρτάνης ἔχων
 τὰ νότια μέρη καὶ τούτων τὰ πρὸς δύσιν μᾶλλον. Κατελύθη
 δ' οὗτος ὑπὸ τοῦ Τιγράνου, καὶ πάντων κατέστη κύριος ἐκεί-
 15 νος. Τύχαις δ' ἐχρήσατο ποικίλαις· κατ' ἀρχὰς μὲν γὰρ ὠμί-
 ρευσε παρὰ Πάρθοις, ἔπειτα δι' ἐκείνων ἔτυχε καθόδου λα-
 βόντων μισθὸν ἑβδομήκοντα ἀλλῶνας τῆς Ἀρμενίας· ἀξήθεις
 δὲ καὶ ταῦτα ἀπέλαβε τὰ χωρία καὶ τὴν ἐκείνων ἐπόρθησε,
 τὴν τε περὶ Νίνον καὶ τὴν περὶ Ἀρβηλα· ὑπηκόους δ' ἔσχε

12 Ἀρτάνης] Ἀρσάκης Steph. s. v. Σωφηνή || 19 περὶ Νίνον] παρίνον
 codd.: corr. Xyl.

15 sq. cf. Iust. XXXVIII 3, 1 *Erat eo tempore Tigranes rex Ar-
 meniae, obses Parthis ante multum temporis datus nec olim ab eisdem
 in regnum paternum remissus.*

17 sqq. cf. Plut. Luc. 21 *Τιγράνην αὐτοῦ κελευσθεὶς (sc. Appius
 Claudius legatus a Lucullo missus) περιμένειν (ἀπὴν γὰρ ἐνίας ἔτι τῶν
 ἐν Φοινίκῃ πόλεων καταστρεφόμενος) πολλοὺς μὲν ψκειώσατο τῶν
 ἱπυύλων ἀκρωμένων τοῦ Ἀρμενίου δυναστῶν, ὧν εἰς ἦν καὶ Ζαρβη-*

καὶ τὸν Ἀτροπατηνὸν καὶ τὸν Γορδυαῖον, μεθ' ὧν καὶ τὴν 20
λοιπὴν Μεσοποταμίαν, ἔτι δὲ τὴν Συρίαν αὐτὴν (a. 83) καὶ
Φοινίκην διαβάς τὸν Εὐφράτην ἀνὰ κράτος εἶλεν.

b. Str. XI 14, 5 p. 528 Ἱστοροῦσι δὲ τὴν Ἀρμενίαν μικρὰν
πρότερον οὖσαν αὐξηθῆναι διὰ τῶν περὶ Ἀρταξίαν καὶ Ζα- 25
ριάδριν, οἳ πρότερον μὲν ἦσαν Ἀντιόχου τοῦ μεγάλου στρα-
τηγοί, βασιλεύσαντες δ' ὕστερον μετὰ τὴν ἐκείνου ἦτταν, ὁ
μὲν τῆς Σωφρηνῆς καὶ τῆς † Ἀκισσηνῆς καὶ Ὀδομαντίδος καὶ
ἄλλων τινῶν, ὁ δὲ τῆς περὶ Ἀρτάξατα, συνηύξησαν ἐκ τῶν
περικειμένων ἐθνῶν ἀποτεμόμενοι μέρη, ἐκ Μήδων μὲν τὴν 30
τε Κασπιανὴν καὶ Φαννίτιν καὶ Βασσοροπέδαν, Ἰβήρων δὲ τὴν
τε παρῶρειαν τοῦ Παρνάδρου καὶ τὴν Χορξηνήν καὶ Γωγα-
ρηνὴν πέραν οὖσαν τοῦ Κύρου, Χαλύβων δὲ καὶ Μοσσυνοίκων
Καρηνίτιν καὶ Ξερξηνήν, ἃ τῇ μικρᾷ Ἀρμενίᾳ ἐστὶν ὅμορα ἢ
καὶ μέρη αὐτῆς ἐστὶ, Καταόων δὲ Ἀκισσηνὴν καὶ τὴν περὶ
τὸν Ἀντίτανρον, Σύρων δὲ Ταρωνίτιν, ὥστε πάντας ὁμογλώτ- 35
τους εἶναι.

c. Str. XVI 1, 19 p. 745 Τῶν μὲν οὖν Μήδων καὶ τῶν
Βαβυλωνίων ἐπάρχουσι Παρθυαῖοι, τῶν δ' Ἀρμενίων οὐδ'

21 Ante τὴν Συρίαν add. καὶ Ιορδανίαν || 24/25 Ζαριάδην codd.: corr.
Tyrwhitt || 27 Ἀκισσηνῆς Cas., Ἀμφισσηνῆς e Steph. s. v. susp. Kr., quod
nomen a Strab. scriptum esse Ἀνθισσηνῆς conji. Muell. ex Ptolem. || 29 παρα-
κειμένων οὐκ | μέρος hi || 30 φαννίτην codd.: corr. Tzsch. || 31 Παρνάδρου]
παιάδρου CDhloxz παιανδρόου i: corr. Xyl. | χορξονήν codd. || 33 Ante Καρη-
νίτιν add. τὴν τε Dhi | καρηνητὴν l καρηνίτην codd. rell. || 34 ἀκισσηνὴν
codd.: corr. Tzsch. || 35 ταμωνίτις codd.: corr. Kr.

νὸς ὁ τῆς Γορδυνῆς βασιλεὺς. — Ἀρξάμενος γὰρ (ὁ Τιγράνης) ἀπὸ
μικρᾶς καὶ καταφρονουμένης ἐλπίδος ἔθνη πολλὰ κατεστρέψατο καὶ τὴν
Πάρθων ὡς ἄλλος οὐδεὶς δύναμιν ἐταπείνωσεν, Ἑλλήνων δὲ τὴν Μεσο-
ποταμίαν ἐνέπλησε κτλ. Cf. ib. c. 14. Eutr. VI 8, 4 *Suscepit tamen est*
Mithridates post fugam a Tigrane Armeniae rege, qui tum ingenti gloria
imperabat, Persas saepe vicerat, Mesopotamiam occupaverat et Syriam et
Phoenicias partem. App. Syr. 48 Καὶ βασιλεὺς Ἀρμενίας Τιγράνης ὁ
Τιγράνου ἐθνη πολλὰ τῶν περιόικων ἰδίους δυνάσταις χρώμενα ἐλὼν
βασιλεὺς ἀπὸ τοῦδε βασιλέων ἠγεῖτο εἶναι καὶ τοῖς Σελευκίδαϊς ἐπε-
στράτευσεν οὐκ ἐθέλουσιν ὑπακούειν. Οὐχ ὑποστάντος δ' αὐτὸν Ἀντιόχου
τοῦ εὐσεβοῦς ὁ Τιγράνης ἤρχε Συρίας τῆς μετ' Εὐφράτην, ὅσα γένη
Σύρων μέχρι Αἰγύπτου. Ἦρχε δὲ ἁμοῦ καὶ Κιλικίας (καὶ γὰρ ἦδε τοῖς

ἀπαξ· ἀλλ' ἔφοδοι μὲν γέγονασι πολλάκις, ἀνὰ κράτος δ' οὐχ
 40 ἐάλωσαν, ἀλλ' ὅ γε Τιγράνης καὶ ἐρρωμένως ἀντεπεκράτησεν,
 ὡς ἐν τοῖς Ἀρμενιοκοῖς εἴρηται.

Σελευκίδαις ὑπήκουε) Μαγαδάτην στρατηγὸν ἐπιτάξας ἅπασιν ἐπὶ ἑτῆ
 τεσσαρεσκαίδεκα. Cf. ib. 70. Iust. XL 1.

87

Str. XIII 1, 55 p. 609/10 Ἐκ δὲ τῆς Σκήψεως καὶ — —
 Μητροδόωρος, ἀνὴρ ἐκ τοῦ φιλοσόφου μεταβελθικῶς ἐπὶ τὸν
 πολιτικὸν βίον καὶ ῥητορεύων τὸ πλεόν ἐν τοῖς συγγράμμα-
 σιν· ἐχρήσατο δὲ φράσεώς τινι χαρακτηρῆι καινῷ καὶ κατε-
 5 πλήξατο πολλοὺς· διὰ δὲ τὴν δόξαν ἐν Χαλκηδόνι γάμου
 λαμπροῦ πένης ὧν ἔτυχε καὶ ἐχρημάτιζε Χαλκηδόσιος· Μιθρι-
 δάτην δὲ θεραπεύσας τὸν Εὐπάτορα συναπῆρεν εἰς τὸν Πόν-
 τον ἐκεῖνῳ μετὰ τῆς γυναικὸς καὶ ἐτιμήθη διαφερόντως
 ταχθεὶς ἐπὶ τῆς δικαιοδοσίας, ἀφ' ἧς οὐκ ἦν τῷ κριθέντι
 10 ἀναβολὴ τῆς δίκης ἐπὶ τὸν βασιλέα. Οὐ μέντοι διηυτίχησεν,
 ἀλλ' ἐμπεσὼν εἰς ἔχθραν ἀδικωτέρων ἀνθρώπων ἀπέστη τοῦ
 βασιλέως κατὰ τὴν πρὸς Τιγράνην τὸν Ἀρμένιον πρεσβείαν·

4 κατεπλήξαντο F κατέπληξε μοσχ, κατέπληξε τοὺς πολλοὺς Cor. ||
 6 ἐχρημάτισε x | καλχηδόσιος Dh || 9 Ante ἐπὶ add. καὶ F | ἀφ'] ἐφ' codd.:
 corr. Cas. | 10 ἀναβολή] βουλή codd.: corr. Cas.

Cf. Plut. Luc. 22 Καὶ δὴ λόγων γενομένων ἀπορρήτων τὰς πρὸς
 ἀλλήλους θεράπευον ὑποψίας (sc. ὁ Τιγράνης καὶ ὁ Μιθριδάτης) ἐπὶ
 κακῷ τῶν φίλων εἰς ἐκεῖνους τὰς αἰτίας τρέποντες. Ὡν ἦν καὶ Μητρο-
 δωρος ὁ Σκήψιος, ἀνὴρ εἰπεῖν οὐκ ἀγῆς καὶ πολυμαθῆς, ἀκμῇ δὲ φίλας
 τοσαύτη χρησάμενος, ὥστε πατὴρ προσαγορεύεσθαι τοῦ βασιλέως. Τοῦ-
 τον, ὡς ἔοικεν, ὁ Τιγράνης πεμφθέντα πρεσβευτὴν ὑπὸ τοῦ Μιθριδάτου
 πρὸς αὐτὸν δεομένου βοηθεῖν ἐπὶ Ῥωμαίων ἤρετο· 'Σὺ δ' αὐτός, ὃ
 Μητροδόωρε, τί μοι περὶ τούτων παραινεῖς;' Κάκεινος, εἴτε πρὸς τὸ Τι-
 γράνον συμφέρον εἴτε Μιθριδάτην σώζεσθαι μὴ βουλόμενος, ὡς μὲν
 πρεσβευτῆς ἔφη κελεύειν, ὡς δὲ σύμβουλος ἀπαγορεύειν. Ταῦτ' ἐξή-
 νεγκεν ὁ Τιγράνης τῷ Μιθριδάτῃ καὶ κατεῖπεν ὡς οὐδὲν ἐργασομένην
 τὸν Μητροδόωρον ἀνήκεστον. Ὁ δ' εὐθὺς ἀνήρητο· καὶ μετάνοια τὸν
 Τιγράνην εἶχεν οὐ παντελῶς ὄντα τῷ Μητροδόωρῳ τῆς συμφορᾶς αἴτιον,
 ἀλλὰ ῥοπήν τινα τῷ πρὸς αὐτὸν ἔχθει τοῦ Μιθριδάτου προσθέντα.
 Πάλαι γὰρ ὑπόουλως εἶχε πρὸς τὸν ἄνδρα κτλ.

ὁ δ' ἄκοντα ἀνέπεμψεν αὐτὸν τῷ Εὐπάτορι φεύγοντι ἢ δὴ τὴν προγονικὴν, κατὰ δὲ τὴν ὁδὸν κατέστρεψε τὸν βίον (a. 70) εἶθ' ὑπὸ τοῦ βασιλέως, εἶθ' ὑπὸ νόσου· λέγεται γὰρ ἀμφοτέρα. 15

*88

Plut. Luc. 28 (Mueller FHG III p. 492sq. fr. 8) Ταύτης τῆς μάχης (sc. ad Tigranocerta commissae a. 69) Ἀντίοχος ὁ φιλόσοφος ἐν τῇ Περὶ Θεῶν γραφῇ μνησθεὶς οὐ φησιν ἄλλην ἐφρωρακῆναι τοιαύτην τὸν ἥλιον. Στράβων δ', ἕτερος φιλόσοφος, ἐν τοῖς ἱστορικοῖς ὑπομνήμασιν λέγει τοὺς 5 Ῥωμαίους αἰσχύνεσθαι καὶ καταγελαῖν ἑαυτῶν ἐπ' ἀνδράποδα τοιαῦτα δεηθέντας δπλων.

4 τοιαύτην ἐφρωρακῆναι cod. Parisin. C

De ipsa pugna cf. App. Mithr. 85. Memn. 57. Phlegon. fr. 12 (Mueller FHG III p. 606). Cass. Dio. XXXVI fr. 3^a. Liv. per. 98. Oros. VI 3, 6sq. Eutr. VI 9. Ps. Aur. 74, 6. Fest. 15. Frontin. II 1, 14. 2, 4.

89

a. Str. XI 14, 15 p. 532 Ἐπὶ τοσοῦτον δ' ἔξαρθεὶς (sc. ἰ Τυγράνης) καὶ πόλιν ἔκτισε πλησίον τῆς † Ἰβηρίας μεταξὺ ταύτης τε καὶ τοῦ κατὰ τὸν Εὐφράτην Ζεύγματος, ἣν ὠνόμασε Τυρανόκερτα, ἐκ δώδεκα ἐρημωθειῶν ὑπ' αὐτοῦ πόλεων Ἑλληνίδων ἀνθρώπους συναγαγών. Ἐφθῆ δ' ἐπελευθῶν 5 Λεύκολλος (a. 69) ὁ τῷ Μιθριδάτῃ πολεμήσας καὶ τοὺς μὲν οὐκίτορας εἰς τὴν οὐκείαν ἐκάστου ἀπέλυσε, τὸ δὲ κτίσμα ἡμιτελὲς ἔτι ὄν κατέσπασε προσβαλὼν καὶ μικρὰν κώμην κατέλιπεν, ἐξήλασε δὲ καὶ τῆς Συρίας αὐτὸν καὶ τῆς Φοινίκης.

2 ἔκτισε CDhir | Ἰβηρίας corruptum, τοῦ Νισίρου Cellar., τῆς Ἀρμενίας Falconer, τῆς Ἀσσυρίας Grosk., τῆς Νισίβιος Kr., τῆς Ὀλιβρίας Muell.

1 sqq. cf. App. Mithr. 84 Μαγκαίφ δὲ Τυρανόκερτα φυλάττειν ἐπέστρεψεν (sc. ὁ Τυγράνης), ἦντινα πόλιν — — ἐπὶ τιμῇ τῇ ἑαυτοῦ βασιλεὺς ἐν ἐκείνῳ γενέσθαι τῷ χωρῷ συνώκισε καὶ τοὺς ἀρίστους ἐς αὐτὴν συνεκάλεε ζῆμιαν ἐπιτιθεὶς ὅσα μὴ μεταφέροιεν δεδημεῦσθαι. — —

- 10 b. Str. XII 2, 9 p. 539 Διέθηκε δὲ φάυλως αὐτοὺς (sc. τοὺς Μαζακηνοὺς) Τιγράνης ὁ Ἀρμένιος, ἥνικα τὴν Καππαδοκίαν κατέδραμεν· ἀπαντας γὰρ ἀναστάτους ἐποίησεν εἰς τὴν Μεσοποταμίαν καὶ τὰ Τιγρανόκερτα ἐκ τούτων συνήκισε τὸ πλεόν· ὕστερον δ' ἐπανήλθον οἱ δυνάμενοι μετὰ τὴν τῶν Τιγρανοκέρτων ἄλλωσιν (a. 69).

c. Str. XVI 1, 24 p. 747 Ἐδοξαν οἱ Γορδουαῖοι διαφερόντως ἀρχιτεκτονικοὶ τινες εἶναι καὶ πολιορκητικῶν ὀργάνων ἔμπειροί· διόπερ αὐτοῖς εἰς ταῦτα ὁ Τιγράνης ἐχρήτο.

10 αὐτοὺς φάυλως C

Μαγκαῖον δὲ Σεξιλιος ἐς Τιγρανόκερτα κατακλείσας τὰ μὲν βασιλεία αὐτίκα ἀτειχίστα ὄντα διήρπασε, τὴν δὲ πόλιν καὶ τὸ φρούριον ἀπετάφρευε καὶ μηχανὰς ἐφίστη καὶ ὑπονόμοις ἀνεκρήμη τὸ τεῖχος. Ib. 96 Γυγνομένην δὲ τὴν ἦτταν ὁ Μαγκαῖος ἐφορῶν ἀπὸ Τιγρανοκέρτων τοὺς Ἕλληνας, οἱ ἐμσοφοροῦν αὐτῷ, πάντας ἐξώπλισεν ὑποπτέων· οἱ σὺλληρην δεδιότες — Ῥωμαίους ἐξωθεν ἐκάλουν τε καὶ ἀναβαλίνοντας ἐδέχοντο. Οὕτω μὲν ἐάλω Τιγρανόκερτα, καὶ πλοῦτος διηρπάζετο πολὺς οἰα πόλεως νεοκατασκευόν, φιλοτιμῶς συνψικισμένης. Plut. Luc. 26 Ἄρας ὁ Λουκούλλος ἐπορεύετο πρὸς Τιγρανόκερτα καὶ περιστρατοπεδεύσας ἐπολιόρχει τὴν πόλιν. Ἦσαν δ' ἐν αὐτῇ πολλοὶ μὲν Ἕλληνες τῶν ἀναστάτων ἐκ Κιλικίας, πολλοὶ δὲ βάρβαροι τοῖς Ἕλλησιν ὅμοια πεπονθότες, Ἀδιαβηνοὶ καὶ Ἀσύριοι καὶ Γορδυηνοὶ καὶ Καππάδοκες, ὧν κατασκάψας τὰς πατρίδας, αὐτοὺς δὲ κομίσας ἐκεῖ κατοικεῖν ἠνάγκασεν κτλ. Ib. 29 Ἐν δὲ τῇ πόλει τοῖς Τιγρανοκέρτοις τῶν Ἑλλήνων πρὸς τοὺς βαρβάρους στασιασάντων καὶ τῷ Λουκούλλῳ τὴν πόλιν ἐνδιδόντων προσβαλὼν εἶλε — — Τοὺς δ' Ἕλληνας εἰς τὰς αὐτῶν πατρίδας ἐπεμψε προσθεῖς ἐφόδια καὶ τῶν βαρβάρων ὁμοίως τοὺς ἠναγκασμένους κατοικεῖν, ὥστε συνέβη μᾶς πόλεως διαλυθείσης πολλὰς ἀνοικτίζεσθαι πάλιν κομιζομένας τοὺς αὐτῶν οἰκῆτορας. Cf. Ib. 14. 21. Cass. Dio. XXXVI fr. 3^a. 4. Eutr. VI 8. Fest. 15. Asin. Quadrat. fr. 14 (Mueller FHG III p. 660).

10sq. cf. App. Mithr. 67 Τιγράνη τὸν γαμβρὸν Μιθριδάτης ἔπεισεν ἐς Καππαδοκίαν ἐμβαλεῖν ὥσπερ ἀφ' ἑαυτοῦ. — — Ὁ δ' Ἀρμένιος Καππαδοκίαν σαγηνέσας ἐς τριάκοντα μυριάδας ἀνθρώπων ἀνασπάστους ἐς Ἀρμενίαν ἐποίησε καὶ συνήκισεν αὐτοὺς μεθ' ἐτέρων ἐς τι χωρίον, ἐνθα πρῶτον Ἀρμενίας τὸ διάδημα αὐτὸς περιεθήκατο, καὶ Τιγρανόκερτα ἀφ' ἑαυτοῦ προσεῖπεν· ὀνάται δ' εἶναι Τιγρανόπολις. Id. Ib. 115 Ἐν δὲ Καππαδοκίᾳ Μάζακα ὑπὸ πολέμου λελυμασμένην ἐς τέλος ἤγειρεν αὐθις (sc. ὁ Πομπήιος). Cf. Plut. Luc. 21. 26.

90

Str. XVI 2, 3 p. 749 Κατὰ τοῦτο δὲ (sc. τὸ ζεύγμα τοῦ Εὐφράτου) Σελεύκεια ἴδρται, φρούριον τῆς Μεσοποταμίας προσωρισμένον ὑπὸ Πομπηίου τῷ Κομμαγηνῷ· ἐν ᾧ τὴν Σελήνην ἐπικληθεῖσαν Κλεοπάτραν Τιγράνης ἀνεῖλε καθείρξας χρόνον τινά, ἤνικα τῆς Συρίας ἐξέπεσεν (a. 69). 5

2 τῆς om. E || 3 τῆ κομμαγηνῆ μοz

3 sq. cf. Ios. A. I. XIII 16, 4.

91

Str. XI 14, 6 p. 528/9 Πόλεις δ' εἰσὶν τῆς Ἀρμενίας Ἀρτάξατά τε, ἣν καὶ Ἀρταξιάσατα καλοῦσιν, Ἀννίβα κτίσαντος Ἀρταξία τῷ βασιλεῖ καὶ Ἀρξάτα, ἀμφοτέραι ἐπὶ τῷ Ἀράξῃ, ἣ μὲν Ἀρξάτα πρὸς τοῖς ὄροις τῆς Ἀτροπατίας, ἣ δὲ Ἀρτάξατα πρὸς τῷ Ἀραξηνῷ πεδίῳ συνφιμισμένη καλῶς 5 καὶ βασιλείον οὖσα τῆς χώρας.

1 τῆς om. Cl || 5 ἀρταξενῷ Dh ἀρταξηνῷ codd. rell.: corr. Salmas.

Cf. Plut. Luc. 31 Ἀναστάς ἐβάδιζεν (sc. ὁ Λούκουλλος a. 68) ἐπ' Ἀρτάξατα τὸ Τιγράνον βασιλείον. — — Λέγεται δ' Ἀννίβαν τὸν Καρχηδόσιον Ἀντιόχου καταπολεμηθέντος ὑπὸ Ῥωμαίων μεταβάντα πρὸς Ἀρτάξαν τὸν Ἀρμένιον ἄλλων τε πολλῶν εἰσηγητῆν καὶ διδάσκαλον αὐτῷ γενέσθαι χρησίμων καὶ τῆς χώρας καταμαθόντα τόπον εὐφρέστατον καὶ ἥδιστον ἀργούντα καὶ παρορώμενον σχῆμα πόλεως ἐν αὐτῷ προῦπογράφασθαι καὶ τὸν Ἀρτάξαν ἐπαγαγόντα δεῖξαι καὶ παρορμήσαι πρὸς τὸν οὐκισμὸν. Ἡσθέντος δὲ τοῦ βασιλέως καὶ δεηθέντος, ὅπως αὐτὸς ἐπιστατήσῃ τοῦ ἔργου, μέγα τι καὶ πάγκαλον χρῆμα πόλεως ἀναστῆναι καὶ γενομένην ἐπώνυμον τοῦ βασιλέως μητρόπολιν ἀποδειχθῆναι τῆς Ἀρμενίας. Cf. ib. 32.

92

Str. XVI 1, 23 p. 747 Ἔστι δ' ἣ μὲν παρόρειος (sc. τῆς Μεσοποταμίας) εὐδαίμων ἰκανῶς· ἔχουσι δ' αὐτῆς τὰ μὲν πρὸς

1 παρόριος Dh παρ' ὄριος codd. rell. exc. E

Cf. Plut. Luc. 32 (Ὁ Λούκουλλος) διελθὼν τὸν Ταῦρον εἰς τὴν λεγομένην Μυθονικήν κατέβαινε (a. 65), χώραν πάμπορον καὶ ἀλλεινήν
Loipzigor Studien. XI. Suppl. 7

τῷ Εὐφράτῃ καὶ τῷ Ζεύγματι — — οἱ Μυγδόνες κατονομα-
σθέντες ὑπὸ τῶν Μακεδόνων· ἐν οἷς ἔστιν ἡ Νίσιβις, ἣν καὶ
5 αὐτὴν Ἀντιόχειαν τὴν ἐν τῇ Μυγδονίᾳ προσηγόρευσαν.

3 Post οἱ add. τε codd.: del. Grosk.

καὶ πόλιν ἐν αὐτῇ μεγάλην καὶ πολάνθρωπον ἔχουσαν, ἣν οἱ μὲν βάρ-
βαροι Νίσιβιν, οἱ δ' Ἕλληνες Ἀντιόχειαν Μυγδονικὴν προσηγόρευον. Cf.
Ios. XX 3, 2. Steph. Byz. s. v.

93

Str. XII 3, 33 p. 557/8 Ὅψὲ δὲ Μοαφέρνης, ὁ θεῖος τῆς
μητρὸς ἡμῶν, ἐς ἐπιφάνειαν ἦλθεν ἤδη πρὸς καταλύσει τῆς
βασιλείας (sc. τῆς Μιθριδάτου), καὶ πάλιν τῷ βασιλεῖ συνη-
τύχησαν καὶ αὐτὸς καὶ οἱ ἐκείνου φίλοι πλὴν εἴ τινες ἔφθη-
5 σαν προαποστάντες αὐτοῦ, καθάπερ ὁ πάππος ἡμῶν ὁ πρὸς
[πατρὸς] αὐτῆς, ὃς ἰδὼν τὰ τοῦ βασιλέως κακῶς φερόμενα ἐν
τῷ πρὸς Λεύκολλον πολέμῳ καὶ ἅμα ἠλλοτριωμένους αὐτοῦ
δι' ὀργήν, ὅτι ἀνέψιον αὐτοῦ Τίβιον καὶ υἱὸν ἐκείνου Θεόφι-
λον ἐτύγχανεν ἀπεικονῶς νεωστί, ὤρμησε τιμωρεῖν ἐκείνοις
10 τε καὶ ἐαυτῷ καὶ λαβὼν παρὰ τοῦ Λευκόλλου πίστεις ἀφί-
στησιν αὐτῷ πεντεκαίδεκα φρούρια, καὶ ἐπαγγελίαι μὲν ἐγέ-
νοντο ἀντὶ τούτων μεγάλαι· ἐπελθὼν δὲ Πομπήσιος ὁ δια-
δεξάμενος τὸν πόλεμον πάντας τοὺς ἐκείνῳ τι χαρισασμένους
ἐχθροὺς ἐπέλαβε διὰ τὴν γενομένην αὐτῷ πρὸς ἐκείνον ἀπέ-
15 χθειαν.

3 συνητύχης oxz || 6 πατρὸς ut dittographiam verbi πρὸς recte del.
Cor., ὁ πρὸς μητρὸς αὐτὸς Grosk.

94

Str. XII 2, 1 p. 535 Ἔστι δὲ φρούριον ἀξιόλογον τῶν
Καππαδόκων ἐν τῇ περαίᾳ (sc. τοῦ Εὐφράτου) Τόμισα· τοῦτο
δ' ἐπράθη μὲν τῷ Σωφρητῷ ταλάντων ἑκατόν, ὕστερον δὲ ἐδώ-
ρησατο Λεύκολλος τῷ Καππαδόκῳ συστρατεύσαντι ἀριστεῖον
5 κατὰ τὸν πρὸς Μιθριδάτην πόλεμον.

5 Ante κατὰ add. τὸν Dhlwz | πρὸς om. oz | Ante Μιθριδάτην add.
τὸν Irw

a. Str. XIV 5, 2 p. 668/9 Τοῖς δὲ Κίλιξιν ἀρχὴν τοῦ τὰ πειρατικά συνίστασθαι Τρύφων αἴτιος κατέστη καὶ ἡ τῶν βασιλέων οὐδένεια τῶν τότε ἐκ διαδοχῆς ἐπιστατούντων τῆς Συρίας ἅμα καὶ τῆς Κιλικίας· τῷ γὰρ ἐκείνου νεωτερισμῷ 5 συνενεωτέρισαν καὶ ἄλλοι, διχιστατούντες τε ἀδελφοὶ πρὸς ἀλλήλους ὑποχείριον ἐποιοῦν τὴν χώραν τοῖς ἐπιτιθεμένοις. Ἡ δὲ τῶν ἀνδραπόδων ἑξαγωγή προὔκαλετο μάλιστα εἰς τὰς κακουργίας ἐπικερδεστάτη γενομένη· καὶ γὰρ ἠλίσκοντο ῥαδίως καὶ τὸ ἐμπόριον οὐ παντελῶς ἄπωθεν ἦν μέγα καὶ πολυχρήματον, ἡ Ἀῆλος, δυναμένη μυριάδας ἀνδραπόδων ἀνθίμερον 10 καὶ δέξασθαι καὶ ἀποπέμψαι, ὥστε καὶ παροιμίαν γενέσθαι διὰ τοῦτο· ‘Ἐμπορε, κατάπλευσον, ἔξελοῦ, πάντα πέπραται.’ Αἴτιον δ’, ὅτι πλούσιοι γεγόμενοι Ῥωμαῖοι μετὰ τὴν Καρχηδόνος καὶ Κορινθοῦ κατασκαφὴν οἰκτεταίς ἐχρῶντο πολλαῖς· ὀρῶντες δὲ τὴν εὐπέτειαν οἱ λησται ταύτην ἐξήνθησαν ἀθρόως, 15 αὐτοὶ καὶ ληιζόμενοι καὶ σωματεμποροῦντες. Συνήγουν δ’ εἰς ταῦτα καὶ οἱ τῆς Κύπρου καὶ τῆς Αἰγύπτου βασιλεῖς ἐχθροὶ τοῖς Σύροις ὄντες· οὐδ’ οἱ Ῥόδιοι δὲ φίλοι ἦσαν αὐτοῖς, ὥστ’ οὐδὲν ἐβοήθουν· ἅμα δὲ καὶ οἱ λησται προσποιούμενοι σωματεμπορεῖν ἄλυτον τὴν κακουργίαν εἶχον. Ἄλλ’ 20 οὐδὲ Ῥωμαῖοι πω τοσοῦτον ἐφρόντιζον τῶν ἔξω τοῦ Ταύρου, ἀλλ’ ἐπεμψαν μὲν καὶ Σιπίωνα τὸν Αἰμιλιανὸν ἐπισκεψόμενον τὰ ἔθνη καὶ τὰς πόλεις καὶ πάλιν ἄλλους τινάς· ἐγνώσαν δὲ κακίᾳ τῶν ἀρχόντων συμβαῖνον τοῦτο, εἰ καὶ τὴν κατὰ γένος διαδοχὴν τὴν ἀπὸ Σελεύκου τοῦ Νικάτορος αὐτοὶ κεκυ- 25 ρωκότες ἠδούντο ἀφαιρεῖσθαι. Τοῦτο δὲ συμβὰν τῆς μὲν χώρας ἐποίησε κυρίως Παρθναίους, οἳ τὰ πέραν τοῦ Εὐφράτου κατέσχον· τὸ τελευταῖον δὲ καὶ Ἀρμενίους, οἳ καὶ τὴν

1 ἀρχὴ codd.: corr. Grosk. || 5 Ante ἄλλοι add. οἱ Dh Cor. | ἀδελφοῖς F || 13/14 καλχηδόνος D || 14 καταστροφὴν moz || 16 σώματ’ ἐμποροῦντες hic et infra v. 20 Tzsch. || 17 Ante τῆς Αἰγύπτου add. οἱ codd. exc. F || 20 ἄλυκτον z ἀλκτον mo || 21 πω| ὑπὸ F || 24 εἰ καὶ τὴν| sic z ex corr. εἰ τὴν x εἰς τὴν codd. rell.

Cf. App. Mithr. 92 sq. Plut. Pomp. 24 sq. Cass. Dio. XXXVI 20—23. Zon. X 3. Flor. I 41, 1—3.

ἐκτὸς τοῦ Ταύρου προσέλαβον μέχρι καὶ Φοινίκης καὶ τοὺς
 30 βασιλέας κατέλυσαν εἰς δύναμιν καὶ τὸ γένος αὐτῶν σύμπαν,
 τὴν δὲ Θάλατταν τοῖς Κίλιξι παρέδωκαν. Ἐἴτ' αὐξήθοντας
 ἠγαγκάσθησαν καταλύειν Ῥωμαῖοι πολέμῳ καὶ μετὰ στρατιᾶς,
 οὓς αὐξομένους οὐκ ἐκώλυσαν. Ὀλιγοῦραν μὲν οὖν αὐτῶν χα-
 λεπὸν καταγνῶναι· πρὸς ἑτέροις δὲ ὄντες τοῖς ἑγγυτέρῳ καὶ
 35 κατὰ χεῖρα μᾶλλον οὐχ οἰοί τε ἦσαν τὰ ἀπιωτέρῳ σκοπεῖν.

b. Str. XIV 3, 2 p. 664 Μετὰ τοίνυν Δαίδαλα τὰ τῶν
 Ῥοδίων ὄρος ἐστὶ τῆς Λυκίας ὁμώνυμον αὐτοῖς Δαίδαλα, ἀφ'
 οὗ λαμβάνει τὴν ἀρχὴν ὁ παράπλους ἅπας ὁ Λυκιακὸς στα-
 δίων μὲν ὧν χιλίων ἑπτακοσίων εἴκοσι, τραχὺς δὲ καὶ χαλε-
 40 πός, ἀλλ' εὐλίμενος σφόδρα καὶ ὑπὸ ἀνθρώπων συνοικούμενος
 σωφρόνων, ἐπεὶ ἢ γε τῆς χώρας φύσις παραπλησία καὶ τοῖς
 Παμφύλοις ἐστὶ καὶ τοῖς Τραχειώταις Κίλιξιν· ἀλλ' ἐκεῖνοι
 μὲν ὀρμητηριοῖς ἐχρήσαντο τοῖς τόποις πρὸς τὰ ληστήρια,
 αὐτοὶ πειρατεύοντες ἢ τοῖς πειραταῖς λαφυροποιῶν καὶ ναύ-
 45 σταθμα παρέχοντες· ἐν Σίδῃ γοῦν πόλει τῆς Παμφυλίας τὰ
 ναπηγία συνίστατο τοῖς Κίλιξιν, ὑπὸ κήρυκά τε ἐπιώλου ἐκεῖ
 τοὺς ἀλόντας ἔλευθέρους ὁμολογοῦντες· Λύκιοι δ' οὕτω πολι-
 τικῶς καὶ σωφρόνως ζῶντες διετέλεσαν, ὥστ' ἐκείνων διὰ τὰς
 εὐτυχίας θαλαττοκρατησάντων μέχρι τῆς Ἰταλίας ὅμως ὑπ'
 50 οὐδενὸς ἐξήρθησαν αἰσχροῦ κέρδους, ἀλλ' ἔμειναν ἐν τῇ πα-
 τρίῳ διοικήσει τοῦ Λυκιακοῦ συστήματος.

29 προσέλαβοντο D), in quo ante hoc verbum rasura decem fere litte-
 rarum || 32 πολέμῳ Ῥωμαῖοι F || 35 τ' ἦσαν F || 36/7 τὰ τῆς Ῥοδίων περὶ αἰῶν
 x || 39 μὲν ὧν om. x ὧν om. moz μὲν οὖν codd. rell. exc. E | δέ] μὲν Cor. ||
 50/1 πατρίῳ F

a. Str. XIV 5, 7 p. 671 Κατὰ δὲ τὰς ἀκρωρείας τοῦ Ταύ-
 ρου τὸ Ζηνηκέτου πειρατήριον ἐστὶν ὁ Ὀλυμπος, ὄρος τε καὶ
 φρούριον ὁμώνυμον, ἀφ' οὗ κατοπτεῖται πᾶσα Λυκία καὶ
 Παμφυλία καὶ Πισιδία καὶ Μιλυάς· ἀλόντος δὲ τοῦ ὄρους

Cf. Eutr. VI 3 *Ad Ciliciam et Pamphyliam missus est P. Servilius
 ex consule, vir strenuus. Is Ciliciam subegit, Lyciae urbes clarissimas
 oppugnavit et cepit, in his Phaselida, Olymum, Corycum [Ciliciae].*

〈ὑπό〉 τοῦ Ἰσαυρικοῦ ἐνέπερσεν ἑαυτὸν πανοίκιον. Τούτου 5
δ' ἦν καὶ ὁ Κώρκος καὶ ἡ Φάσηλις καὶ πολλὰ τῶν Παμφύ-
λων χωρία· πάντα δ' εἶλεν ὁ Ἰσαυρικός (a. 78—75).

b. Str. XII 6, 2 p. 568/9 Τῆς δὲ Λυκαονίας ἐστὶ καὶ ἡ
Ἰσαυρική πρὸς αὐτῷ τῷ Ταύρω ἢ τὰ Ἰσαυρα ἔχουσα, κώμας
δύο ὁμωνύμους, τὴν μὲν Παλαιὰν καλουμένην, 〈τὴν δὲ Νέαν〉, 10
εὐερκῆ· ὑπήκοοι δ' ἦσαν ταύταις καὶ ἄλλαι κώμαι συχναί,
λησιῶν δ' ἅπασαι κατοικίαι. Παρέσχον δὲ καὶ Ῥωμαίοις πράγ-
ματα καὶ τῷ Ἰσαυρικῷ προσαγορευθέντι Πουβλίῳ Σερουιλίῳ,
ὃν ἡμεῖς εἶδομεν, ὃς καὶ ταῦτα ἐπέταξε Ῥωμαίοις καὶ τὰ πολλὰ
τῶν πειρατῶν ἐρύματα ἐξείλε τὰ ἐπὶ τῇ Θαλάττῃ. 15

c. Str. XIV 3, 3 p. 665 Οὕτω δ' εὐνομουμένοις αὐτοῖς
(sc. τοῖς Λυκίοις) συνέβη παρὰ Ῥωμαίοις ἐλευθέρους διατε-
λέσαι τὰ πάτρια νέμουσι, τοὺς δὲ ληστὰς ἐπιδεῖν ἄρδην ἠφρα-
νισμένους, πρότερον μὲν ὑπὸ Σερουιλίου τοῦ Ἰσαυρικοῦ, καθ'
ὃν χρόνον καὶ τὰ Ἰσαυρα ἐκείνος καθεῖλεν, ὕστερον δὲ Πομ- 20
πύλου τοῦ Μάγνου.

5 ὑπό add. Cas. || 6 ἡ κώρκος w | φασίλις codd., Φασήλις Hopp.: corr.
Mein. || 9 ἢ τὰ Ἰσαυρα] εἶτα Ἰσαυρία codd.: corr. Cor., ἢ τὰ Ἰσαυρα καὶ
τὴν Ἰσαυρίαν Grosk.; ἢ τὰ Ἰσαύρα (gen. fem. num. dual.) dubitanter conl.
Mein. || 10 τὴν δὲ Νέαν om. codd. exc. x, in quo τὴν δὲ: corr. Mein. || 13
σερβιλίῳ codd.: correcti collato Dittenbergero in Herm. vol. VI p. 303 || 15
ἐξείλετο oz | τὰ om. x

Isauros quoque adgressus in dicionem redegit atque intra triennium bello finem dedit. Primus omnium Romanorum in Tauro iter fecit. Revertens triumphum accepit et nomen Isaurici meruit. Liv. per. 90. 93. Flor. I 41, 3—6. Oros. V 23, 21 sq. Vell. II 39, 2. Fest. 11 sq. Frontin. III 7, 1. Sall. hist. I fr. 79 sq. App. Mithr. 93. Cic. Verr. I 21, 56 (cum schol. Ps. Ascon. p. 173 Or.). III 90, 211. IV 10, 21. V 26, 66. 30, 79. de leg. agr. I 2, 5. II 19, 50. Amm. Marc. XIV 8, 4.

97

a. Str. XIV 3, 3 p. 665 Οὕτω δ' εὐνομουμένοις αὐτοῖς
(sc. τοῖς Λυκίοις) συνέβη παρὰ Ῥωμαίοις ἐλευθέρους διατε-
λέσαι — — τοὺς δὲ ληστὰς ἐπιδεῖν ἄρδην ἠφρανισμένους,

Cf. App. Mithr. 96 Αὐτὸς δὲ (sc. ὁ Πομπήιος) ἐς Κιλικίαν ἠπέ-
γετο μετὰ ποικίλον στρατοῦ καὶ μηχανημάτων πολλῶν. — — Πρῶτοι

πρότερον μὲν ὑπὸ Σερουιλίου τοῦ Ἰσαυρικοῦ — — ὕστερον
 5 δὲ Πομπηίου τοῦ Μάγνου (a. 67) πλειῶ τῶν χιλίων καὶ τρια-
 κοσίων σαφῶν ἐμπρήσαντος, τὰς δὲ κατοικίας ἐκκόψαντος,
 τῶν δὲ περιγενομένων ἀνθρώπων ἐν ταῖς μάχαις τοὺς μὲν
 καταγαγόντος εἰς Σόλους, ἦν ἐκεῖνος Πομπηϊόπολιν ὠνόμασε,
 τοὺς δ' εἰς Δύμην λειπανδρήσασαν, ἦν νυνὶ Ῥωμαίων ἀποι-
 10 κία νέμεται.

b. Str. XIV 5, 8 p. 671 Μετὰ δὲ Λάμον Σόλοι, πόλις
 ἀξιόλογος, τῆς ἄλλης Κιλικίας ἀρχὴ τῆς περὶ τὸν Ἰσόν,
 Ἀχαιῶν καὶ Ῥοδίων κτίσμα τῶν ἐκ Αἰνδου· εἰς ταύτην λειπ-
 ανδρήσασαν Πομπηῖος Μάγνος κατόπισε τοὺς περιγενομέ-
 15 νους τῶν πειρατῶν, οὓς μάλιστα ἔγνω σωτηρίας καὶ προνοίας
 τινὸς ἀξίους, καὶ μετωνόμασε Πομπηϊόπολιν.

c. Str. VIII 7, 5 p. 387/8 Λέδεκται δ' οἰκήτορας καὶ ἱ
 Δύμη μικρὸν πρὸ ἡμῶν, ἀνθρώπους μιγάδας, οὓς ἀπὸ τοῦ
 πειρατικοῦ πλήθους περιλιπεῖς ἔσχε Πομπηῖος καταλύσας τὰ
 20 ληστήρια καὶ ἰδρύσας τοὺς μὲν ἐν Σόλοις τοῖς Κιλικίοις, τοὺς
 δ' ἄλλοθι καὶ διῆ καὶ ἐνταῦθα.

6 ἐμπλήσαντος D || 8 πομπηϊούπολιν μοxz || 9 θυμήνην CDFhw δυσμέ-
 νην ἢ διδυμήνην μοxsz: corr. Cas. || 11 λάτμον codd.: corr. Tzsch. || 12 τὸν
 om. EF || 16 τινὸς om. DEi | πομπηϊούπολιν E

μὲν, οἱ Κράγον καὶ Ἀντίκραγον εἶχον, φρούρια μέγιστα, μετὰ δ' ἐκεί-
 νους οἱ ὄρειοι Κίλικες καὶ ἐφεξῆς ἅπαντες ἐαυτοὺς ἐνεχείρισαν, ὅπλα τε
 ὁμοῦ πολλὰ τὰ μὲν ἔτοιμα, τὰ δὲ χαλκευόμενα παρέδωκαν καὶ ναῦς
 τὰς μὲν ἔτι πηγνυμένας, τὰς δ' ἤδη πλεούσας — — Τοὺς δὲ πειρατάς,
 οἱ μάλιστα ἐδόκουν οὐχ ὑπὸ μοχθηρίας ἀλλ' ἀπορίᾳ βίον διὰ τὸν πό-
 λεμον ἐπὶ ταῦτα ἐλθεῖν, ἐς Μαλλὸν καὶ Ἄδανα καὶ Ἐπιφάνειαν ἢ εἴ τι
 ἄλλο πόλισμα ἔρημον ἢ ὀλιγάνθρωπον ἦν τῆσδε τῆς τραχείας Κιλικίας,
 συνψέκισε· τοὺς δὲ τινὰς αὐτῶν καὶ ἐς Δύμην τῆς Ἀχαιῶν ἐξέπεμπεν. —
 — Καὶ ναῦς ἔλαβε τὰς μὲν ἀλούσας μίαν καὶ ἑβδομήκοντα, τὰς δὲ ὑπ'
 αὐτῶν παραδοθείσας ἕξ καὶ τριακοσίας, πόλεις δὲ καὶ φρούρια καὶ ὀρη-
 γήρια ἄλλα αὐτῶν ἐς εἴκοσι καὶ ἑκατόν. Λησταὶ δ' ἀνθρώθησαν ἐν ταῖς
 μάχαις ἀμφὶ τοὺς μυρίους. ib. 115 Καὶ ἐτέρας (sc. πόλεις) πολλαχοῦ
 κατενεχθείσας ἢ βεβλαμμένας διωροθούτο περὶ τε τὸν Πόντον — — καὶ
 Κιλικίαν, ἐν ἧ δὴ καὶ μάλιστα τοὺς ληστὰς κατψέκισε, καὶ ἡ πόλις ἡ πάλαι
 Σόλοι νῦν Πομπηϊόπολις ἐστίν. Plut. Pomp. 28 Τὰς δὲ ναῦς πληρώσαν-
 τες αὐτοὶ (sc. οἱ Κίλικες) περὶ τὸ Κορακήσιον τῆς Κιλικίας ἐπιπλέοντα
 τὸν Πομπηϊόν ἐδέξαντο· καὶ μάχης γενομένης νικηθέντες ἐπολιορκούντο.

d. Str. X 4, 9 p. 477 Ὑπὲρ τῆς Κρήτης ὁμολογεῖται, διότι κατὰ τοὺς παλαιοὺς χρόνους ἐτύγγανεν εὐνομούμενη καὶ ζηλωτὰς ἑαυτῆς τοὺς ἀρίστους τῶν Ἑλλήνων ἀπέφηνεν — — Ὑστερον δὲ πρὸς τὸ χεῖρον μετέβαλεν ἐπὶ πλείστον. Μετὰ γὰρ 25 τοὺς Τυρρηνοὺς, οἳ μάλιστα ἐδήλωσαν τὴν καθ' ἡμᾶς θάλατταν, οὗτοί εἰσιν οἱ διαδεξάμενοι τὰ ληστήρια· τούτους δ' ἐπόρθησαν ὕστερον οἱ Κίλικες· κατέλυσαν δὲ πάντας Ῥωμαῖοι τὴν τε Κρήτην ἐκπολεμήσαντες καὶ τὰ πειρατικά τῶν Κιλικῶν φρούρια. 30

26 τυράννους codd.: corr. Meurs.

Τέλος δὲ πέμψαντες ἱκετηρίας παρέδωκαν ἑαυτοὺς καὶ πόλεις καὶ νήσους, ὧν ἐπεκράτουν ἐντειχισάμενοι, χαλεπὰς βιασθῆναι καὶ δυσπροσπελάστοις. — — Ναῦς δὲ πολλὰς μὲν ἄλλας, ἐνενήκοντα δὲ χαλκεμβόλους παρέλαβεν. Αὐτοὺς δὲ δισμυρῶν πλείονας γενομένους ἀνελεῖν μὲν οὐδὲ ἐβουλεύσατο, μεθεῖναι δὲ καὶ περιῶδειν σκεδασθέντας ἢ συστάντας αὐθις ἀπόρους καὶ πολεμικοὺς τοὺς πολλοὺς ὄντας οὐκ ᾤετο καλῶς ἔχειν. Ἐννοήσας οὖν — — — ἔγνω τοὺς ἄνδρας εἰς γῆν μεταφέρειν ἐκ τῆς θαλάσσης καὶ βίον γενεῖν ἐπιεικοῦς συνεθισθέντας ἐν πόλεσιν οἰκεῖν καὶ γεωργεῖν. Ἐνίους μὲν οὖν αἱ μικραὶ καὶ ὑπέρημοι τῶν Κιλικῶν πόλεις ἐδέξαντο καὶ κατέμιξαν ἑαυταῖς χώραν προσλαβοῦσαι, τὴν δὲ Σολίων ἠρημωμένην ἔναγχος ὑπὸ Τυράνου τοῦ Ἀρμενίων βασιλέως ἀναλαβὼν ἴδρυσεν πολλοὺς ἐν αὐτῇ. Τοῖς δὲ πολλοῖς οἰκητήριον ἔδωκε Δύμη τὴν Ἀχαΐδα χηρεύνουσαν ἀνδρῶν τότε, γῆν δὲ πολλὴν καὶ ἀγαθὴν ἔχουσαν. Cf. Zon. X 3. Cass. Dio. XXXVI 37. Steph. Byz. s. v. Σόλοι Liv. per. 99. Flor. I 41, 12—15. Vell. II 32. Oros. VI 4, 1. Eutr. VI 12. Ps. Aur. 77, 4. Cic. de imp. Cn. Pomp. 12, 33—35. Serv. ad Verg. georg. IV 127.

98

St. XI 1, 6 p. 492 Φασὶ γοῦν ἐν Ῥόδῳ γενόμενον τὸν Πομπήιον (α. 67), ἥνικα ἐπὶ τὸν ληστρικὸν πόλεμον ἐξῆλθεν (εὐθὺς δ' ἔμελλε καὶ ἐπὶ Μιθριδάτῃν ὀρμησεῖν καὶ τὰ μέχρι τῆς Κασπίας ἔθνη) παρατυχεῖν διαλεγομένῳ τῇ Ποσειδωνίῳ, ἀπιόντα δ' ἐρέσθαι, εἴ τι προστάττει, τὸν δ' εἰπεῖν· Ἀλλ' ἐν 5 ἀριστεύειν καὶ ὑπείροχον ἔμμεναι ἄλλων.

3 εὐθὺς] αὐθις Cor.

Str. XII 5, 2 p. 567 Ἔχουσι δὲ οἱ μὲν Τρόκμοι τὰ πρὸς τῷ Πόντῳ καὶ τῇ Καππαδοκίᾳ· ταῦτα δ' ἐστὶ τὰ κράτιστα ὧν νέμονται Γαλάται· φρούρια δ' αὐτοῖς τετελειωσται τρία, Ταούιον — — καὶ Μιθριδάτιον — — τρίτον δὲ πῶς Λα-
 5 νάλα, ὅπου τὸν σύλλογον ἐποιήσαντο Πομπηϊός τε καὶ Λεύ-
 κολλος (a. 66), ὁ μὲν ἦκων ἐπὶ τὴν τοῦ πολέμου διαδοχὴν, ὁ
 δὲ παραδιδούς τὴν ἐξουσίαν καὶ ἀπαίρων ἐπὶ τὸν Θριάμβον.

1 τρόκμοι codd., sed κ sup. γ add. E, Τροκμοι Mein. || 4 τὰ οὐτα Clo
 rwiz, Ταούια Tzsch. | πῶ C, inclusit Cor., κόμη Grosk., Πωθανάλα dabi-
 tanter Mein.

Cf. Plut. Luc. 36 Ἔδοξε τοῖς φίλοις συναγαγεῖν αὐτοὺς (sc. τὸν Πομπηϊον καὶ τὸν Λούκουλλον)· καὶ συνῆλθον ἐν κώμῳ τινὶ τῆς Γαλατίας καὶ προσεῖπον ἀλλήλους φιλοφρόνως καὶ συνήσθησαν ἐπὶ τοῖς κατωρθω-
 μένοις ἑκατέρῳ, πρεσβύτερος μὲν ὢν ὁ Λούκουλλος, ἀξίωμα δ' ἦν τὸ Πομπηϊον μείζον ἀπὸ πλειόνων στρατηγιῶν καὶ θυνεῖν θριάμβον. — —
 Ἐκ δὲ τῶν λόγων πρὸς οὐδὲν ἐπεικὲς συνέβησαν, ἀλλ' ἔτι μᾶλλον ἀλλο-
 τριωθέντες πρὸς ἀλλήλους ἀπῆλθον. Id. Pomp. 31. Cass. Dio. XXXVI
 46. XXXVII 49. Vell. II 33, 2.

Str. XII 3, 33 p. 558 Ἐπελθὼν δὲ Πομπηϊος ὁ διαδεξά-
 μενος τὸν πόλεμον (a. 66) πάντας τοὺς ἐκείνῳ (sc. τῷ Λεύ-
 κόλλῳ) τι χαρισαμένους ἐχθροὺς ὑπέλαβε διὰ τὴν γενομένην
 5 αὐτῷ πρὸς ἐκείνον ἀπέχθειαν, διαπολεμίσσας δὲ καὶ ἐπανελ-
 θὼν οἴκαδε ἐξενίκησεν, ὥστε τὰς τιμὰς, ἃς ὑπέσχετο ὁ Λεύ-
 κολλος τῶν Ποντικῶν τισι, μὴ κυρῶσαι τὴν σύγκλητον· ἄδικον

Cf. Plut. Pomp. 31 Ἐπιὼν τε τὴν χώραν (sc. ὁ Πομπηϊος) οὐδὲν ἀκίνητον εἶα τῶν ὑπὸ τοῦ Λευκόλλου γεγονότων, ἀλλὰ καὶ κολάσεις ἀνῆκε πολλοῖς καὶ δωρεὰς ἀφείλετο καὶ πάντα ὅλως ἔπραττεν ἐπιδειξά-
 τὸν ἄνδρα φιλονεικῶς τοῖς θαναμάζουσιν οὐδενὸς ὄντα κύριον. Id. Luc.
 36 Οὔτε γὰρ τιμῆς ὁ Λούκουλλος οὔτε τιμωρίας τῶν ἐν πολέμῳ κύριος
 ὑπῆρχεν, οὐδ' εἶα τινὰ Πομπηϊος βαδίζειν πρὸς αὐτὸν οὐδὲ προσέχειν
 οἷς ἐκεῖνος ἔγραφε καὶ διένεμε μετὰ τῶν δέκα πρέσβων, ἀλλ' ἐκώλυεν
 ἐκτιθεῖς διαγράμματα καὶ φοβερὸς παρῶν ἀπὸ μείζονος δυνάμεως. —
 — Ἐκ δὲ τῶν λόγων πρὸς οὐδὲν ἐπεικὲς συνέβησαν, ἀλλ' ἔτι μᾶλλον

γὰρ εἶναι κατορθώσαντος ἑτέρου τὸν πόλεμον τὰ βραβεῖα ἔπ' ἄλλῃ γενέσθαι καὶ τὴν τῶν ἀριστείων διανομήν.

ἄλλοτριωθέντες πρὸς ἀλλήλους ἀπῆλθον· καὶ τὰς ἐπὶ τοῦ Λουκουλλοῦ γενομένας διατάξεις ἠκίρωσεν ὁ Πομπήιος.

101

Str. XII 3, 28 p. 555 Ἐπεμελήθη δὲ οὕτω (sc. Μιθριδάτης ὁ Εὐπάτωρ) τῶν τόπων τούτων (sc. τῆς μικρᾶς Ἀρμενίας), ὥστε πέντε καὶ ἑβδομήκοντα φρούρια ἐν αὐτοῖς κατεσκευάσατο, οἷσπερ τὴν πλείστην γάζαν ἐνεχείρισε. Τούτων δ' ἦν ἀξιολογώτατα ταῦτα· Ὑδαρὰ καὶ Βασγοιδάριζα καὶ Σινορία, ἐπι- 5 πεφυκὸς τοῖς ὄρεοις τῆς μεγάλης Ἀρμενίας χωρίον, διόπερ Θεοφάνης (fr. 6 M.) Σινορίαν παρωνόμασεν. Ἡ γὰρ τοῦ Παρνάδρου πᾶσα ὄρεινὴ τοιαύτας ἐπιτηδειότητας ἔχει πολλὰς, εὐδρὸς τε οὔσα καὶ ὑλώδης καὶ ἀποτόμοις φάραγξι καὶ κρημνοῖς διειλημμένη πολλαχόθεν· ἐτετελίχιστο γοῦν ἐνταῦθα τὰ 10

4 ἐνεχείρισε codd. exc. Dh. ἐνεχώρισε Cor., ἐνεχώρησε Muell. || 5 βασγοιδάριζα Dhix βασγοιδάριζα oz βασινιδάριζα r, ὠλοτοιδάριζα ex tab. Peuting. conii. Muell. || 10 παντάχοθεν x

Cf. Oros. VI 4, 3—7 *Pompeius postea, successor Luculli, in minore Armenia iuxta montem Dastracum castra regis obsidione conclusit. Rex cum omnibus copiis eruptione per noctem facta insuper etiam persequentem bello repellere statuit. Pompeius fugientes persequi intendit. Itaque bellum nocte commissum est. — Romani veluti inermes postea adgressi sine labore vicerunt. — Rex inter tumultus belli fuga lapsus — evasit relictusque ab omnibus amicis — in quoddam castellum devertit atque inde in Armeniam perrexit. Pompeius regem insecuturus inter duo flumina, quae ab uno monte diversis specubus exoriuntur, hoc est Euphraten et Araxen, urbem Nicopolim senibus, lixis et aegris volentibus condidit.* Plut. Pomp. 32 Καὶ πρῶτον μὲν αὐτοῦ (sc. τοῦ Μιθριδάτου) καρτερὸν ὄρος καὶ ὄσμαχον, ἐν ᾧ στρατοπεδεῖων ἔτυχεν, ὡς ἄνδρον ἐκλιπόντος, αὐτὸ τοῦτο κατασχὼν ὁ Πομπήιος — ἐκέλευσεν ἐκβαλεῖν πανταχοῦ φρέατα. Καὶ μεστὸν ἦν εὐθὺς ὕδατος ἀφθόρου τὸ στρατόπεδον, ὥστε θανάζειν, εἰ τῷ παντὶ χρόνῳ τοῦτο Μιθριδάτης ἠγνόησεν. Ἐπεὶτα περιστρατοπεδεύσας περιετείχιζεν αὐτόν. Ὁ δὲ πέντε καὶ τετταράκοντα πολιορκηθεὶς ἡμέρας ἔλαθεν ἀποδρᾶς μετὰ τῆς ἔρρωμνεστάτης δυνάμεως — — Εἶτα μέντοι περὶ τὸν Εὐφράτην καταλαβὼν αὐτόν ὁ

πλείστα τῶν γαζοφυλακίων, καὶ δὴ καὶ τὸ τελευταῖον εἰς ταύ-
 τας κατέφυγε τὰς ἑσχατίας τῆς Ποντικῆς βασιλείας ὁ Μιθρι-
 δάτης (α. 66) ἐπιόντος Πομπηίου καὶ τῆς Ἀγγολισηνῆς κατὰ
 15 Εὐφράτης ὁ διορίζων τὴν Ἀκισιοσηνὴν ἀπὸ τῆς μικρᾶς Ἀρ-
 μενίας) διέτριψε τέως, ἕως πολιορκούμενος ἠναγκάσθη φυγεῖν

13 Ἀκισιοσηνῆς xx(?) edd.: v. COMM. || 16 Ante τέως add. τε codd. exc.
 x | [ἔως] ἐν x

Πομπήιος παρεστρατοπέδενσε· καὶ δεδιὼς μὴ φθάσῃ περάσας τὸν Εὐ-
 φράτην, ἐκ μέσων νυκτῶν ἐπήγειν ὀπλισμένην τὴν στρατιάν· — — Οἱ
 Ῥωμαῖοι μετὰ κραυγῆς ἐπέδραμον καὶ μηκέτι μένειν τολμῶντας, ἀλλ'
 ἐκπεπληγμένους καὶ φεύγοντας ἔκτεινον, ὥστε πολὺ πλείονας μυρίων
 ἀποθανεῖν, ἀλῶναι δὲ τὸ στρατόπεδον. Αὐτὸς δὲ Μιθριδάτης ἐν ἀρχῇ
 μὲν ὀκτακοσίοις ἵππεῦσι διέκοψε καὶ διεξήλασε τοὺς Ῥωμαίους, ταχὺ δὲ
 τῶν ἄλλων σκεδασθέντων ἀπελείφθη μετὰ τριῶν. — — Ἦκον εἰς χωρίον
 Σίνωρα χρημάτων καὶ κειμηλίων βασιλικῶν μεστόν. Ἐξ οὗ λαβὼν ὁ
 Μιθριδάτης ἐσθῆτας πολυτελεῖς διένειμε τοῖς συνδεδραμηκόσι πρὸς αὐτὸν
 ἐκ τῆς φυγῆς. — — Ἐντεῦθεν ὠρμητο μὲν ἐπ' Ἀρμενίας πρὸς Τιγράνην,
 ἐκεῖνον δὲ ἀπαγορεύοντος — — παραμειψάμενος τὰς πηγὰς τοῦ Εὐφρά-
 του διὰ τῆς Κολχίδος ἔφηνε. Zon. X 4. App. Mithr. 99—101 (99)
 Ἐνοχλούμενος δ' ὑπὸ τῆς ἀπορίας ὁ βασιλεὺς ἄκων ὑπεχώρει καὶ ἐσεδέ-
 χετο Πομπήιον ἐς τὴν ἑαυτοῦ ἐλπίζων καθήμενον ἐν τῇδε τῇ διεφθαρ-
 μένῃ κακοπαθήσειν. Ὁ δὲ ἀγορᾶν μὲν ἑπακτον ἐκ τῶν ὀπισθεν εἶχε,
 περιελθὼν δὲ τὰ πρὸς ἔω τοῦ Μιθριδάτου καὶ φρούρια αὐτῷ καὶ στρα-
 τόπεδα πολλὰ ἐς ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα σταδίους περιθελὶς ἀπετάφρευε
 τοῦ μὴ σιτολογεῖν αὐτὸν ἔτι εὐμαρῶς· — — ἔστε μόλις ἐς πεντήκοντα
 διαρκέσας ἡμέρας νυκτὸς ἀπεδίδρασκε σὺν σιῶπῃ βαθεῖα δι' ὀδῶν δυσγε-
 ρῶν. — — Τῇ δ' ἐπιούσῃ χωρίον κατέλαβε περικρημον, οὗ μία ἐς αὐτὸ
 ἄνοδος ἦν — — (100) Ἄμα δ' ἡμέρα τὸν μὲν στρατὸν αὐτῶν ὀπλιζεν
 ἐκάτερος, οἱ προφύλακες δ' ἀλλήλων κατὰ τὸ πρᾶνὲς ἀπεπειρῶντο· καὶ
 τινες ἵππεῖς τοῦ Μιθριδάτου χωρὶς τε τῶν ἵππων καὶ χωρὶς ἐπαγγέλμα-
 τος ἐβοήθουν τοῖς σφετέροις προφύλαξιν κτλ. — — Οὕτω μὲν ἡ στρατιὰ
 τῷ Μιθριδάτῃ διὰ προπέτειαν τῶν ἄνευ προστάγματος τοῖς προμάχοις
 ἐπικουροῖν ἐλομένῃν θορυβηθεῖσα διεφθαρτο καὶ τὸ λοιπὸν ἔργον εἰκο-
 λον ἦν τῷ Πομπηίῳ — — (101) Μιθριδάτης δὲ μετὰ τῶν ὑπασπιστῶν
 μόνων ὠσάμενος ἐς τὰ κατάκρημνα καὶ διαφγῶν ἐνέτυχέ τισιν ἵππεῦσι
 μισθοφόροις καὶ πεζοῖς ὡς τρισχιλοῖς, οἳ εὐθὺς αὐτῷ συνείποντο ἐς
 Σινόρηγα φρούριον, ἔνθα αὐτῷ χρήματα πολλὰ ἐσεώρυντο· καὶ δωρεᾶν
 καὶ μισθὸν ἐνιαυτοῦ τοῖς συμφυγοῦσι δίδωκεν. Φέρων δ' ἐς ἑξακισχίλια
 τάλαντα ἐπὶ τὰς τοῦ Εὐφράτου πηγὰς ἠπέλυετο, ὡς ἐκεῖθεν ἐς Κολχούς

διὰ τῶν ὄρων εἰς Κολχίδα κάκειθεν εἰς Βόσπορον. Πομπήιος δὲ περὶ τὸν τόπον τοῦτον πόλιν ἔκτισεν ἐν τῇ μικρᾷ Ἀρμενίᾳ Νικόπολιν, (ἧ) καὶ νῦν συμμένει καὶ οἰκεῖται καλῶς.

18 Ante τῆ add. ἀντῆ Cor. || 19 ἦ add. Kr.

περάσων. ib. 105 Ὁ δὲ Πομπήιος ἐκτετέλεσθαι οἱ τὸν πάντα πόλεμον ἡγούμενος ᾤκειζε πόλιν, ἔνθα τὴν μάχην ἐνίκα Μιθριδάτην, ἣ ἀπὸ τοῦ ἔργου Νικόπολις κληῖσεται καὶ ἔστιν Ἀρμενίας τῆς βραχυτέρας λεγομένης. Cf. ib. 115. Cass. Dio. XXXVI 47—50. Liv. per. 101. Flor. I 40, 22—24. Eutr. VI 12. Vell. II 37, 2. Ps. Aur. 76, 7. Fest. 16. Frontin. II 1, 12, 2, 2. Cic. pro Mur. 16, 34.

COMM. De hoc loco cf. Fabricium 'Theophanes v. Mytil. u. Q. Dellius als Quellen der Geogr. des Strab.' (diss. Argentorat. 1888) p. 111—115. — Una in re dissentio a Fabricio. Qui ipse rectissime exposuit (p. 113), id quod nemo potest negare, montem illum, in quo Mithridates a Pompeio obsessus est, situm fuisse in dextra Euphratis fluminis ripa. Nihilo secius v. 13 cum Strabonis inde a Xylandro editoribus scribit τῆς Ἀκιλισιανῆς κατὰ Δάστειρα εὐνδρον ὄρος καταλαβόμενος, quae Armeniae maioris regio patebat in sinistra Euphratis ripa, ut apparet e v. 15 sq. Quae discrepantia ut tolleretur, Fabricius studuit probare Acilienes partem etiam cis Euphratem fuisse sitam (pp. 113. 142). Sed argumentis, quae protulit, mihi quidem non videtur hoc evicisse. Certe e Strabonis (vel potius fontis eius) sententia Acilisene sita erat trans Euphratem in sinistra huius fluminis ripa: cf. praeter v. 15 sq. etiam XI 12, 3 p. 521 (ὁ Εὐφράτης) ἐν δεξιᾷ ἔχων ταύτην (sc. τὴν μικρὰν Ἀρμενίαν), ἐν ἀριστερᾷ δὲ τὴν Ἀκιλισιανῆν et ib. 14, 2 p. 527. Adde quod Strabo v. 11 sq. Mithridatem dicit fugisse εἰς ταύτας τὰς ἐσχατίας τῆς Ποντικῆς βασιλείας; Acilisene autem pars erat regni Tigranis. Quibus de causis v. 13 non scripsi Ἀκιλισιανῆς, sed retinui lectionem in omnibus libris traditam Ἀγγολισιανῆς, sive verum hoc erat Armeniae minoris regionis nomen, sive corruptela latet in hoc vocabulo.

102

Str. XII 3, 18 p. 549 Οἱ δὲ Ἑπτακωμηῆται τρεῖς Πομπηίου σπεύρας κατέκοψαν διεξιούσας τὴν ὄρεινὴν κεράσαντες κρατῆρας ἐν ταῖς ὁδοῖς τοῦ μαινομένου μέλιτος, ὃ φέρουσι οἱ ἀκρεμόνες τῶν δένδρων· πιούσι γὰρ καὶ παρακόψασιν ἐπιθέ-

4 ἀκρέμονες codd.: corr. Kr.

5 *μενοι ἔραδίως διεχειρίσαντο τοὺς ἀνθρώπους. Ἐκαλοῦντο δὲ τούτων τινὲς τῶν βαρβάρων καὶ Βύζηρες.*

COMM. Fabricius 'Theophan. u. Dellius als Quellen d. Geogr. d. Strab.' p. 176 hoc factum esse statuit a. 65, quo anno Pompeium, cum ex Colchide in Armeniam contenderet, ut denuo Albanis bellum inferret, per Heptacometarum fines iter fecisse suspicatur.

103

a. Str. XI 2, 13 p. 496 *Οἱ γοῦν Ἠνίοχοι τέτταρας εἶχον βασιλέας, ἦνίκα Μιθριδάτης ὁ Εἰπάτωρ φεύγων ἐκ τῆς προγονικῆς εἰς Βόσπορον (a. 66—65) διήει τὴν χώραν αὐτῶν· καὶ αὕτη μὲν ἦν πορεύσιμος αὐτῷ, τῆς δὲ τῶν Ζυγῶν ἀπο-
5 γνοὺς διὰ τε δυσχερείας καὶ ἀγριότητος τῇ παραλίᾳ χαλεπῶς ἦει τὰ πολλὰ ἐμβαίνων ἐπὶ τὴν θάλατταν, ἕως ἐπὶ τὴν τῶν Ἀχαιῶν ἤκε· καὶ προσλαβόντων τούτων ἐξετέλεσε τὴν ὁδὸν τὴν ἐκ Φάσιδος οὐ πολὺ τῶν τετρακισχιλίων λείπουσαν σταδίων.*

10 b. Str. XI 2, 12 p. 495/6 *Φασὶ δ' ἀπὸ τῆς Ἰάσονος στρατιᾶς τοὺς μὲν Φθιώτας Ἀχαιοὺς τὴν ἐνθάδε Ἀχαιᾶν οἰκίσαι, Λάκωνας δὲ τὴν Ἠνιοχίαν, ὧν ἦρχον Κρέκας καὶ Ἀμφίστρατος, οἱ τῶν Διοσκούρων ἦνίοχοι, καὶ τοὺς Ἠνιόχους ἀπὸ τούτων εἰκὸς ὠνομάσθαι.*

3 Post προγονικῆς add. γῆς Cor. || 4 Ζυγίων codd.: corr. Cor. || 5 δυσχερείας Cor. || 11/12 οἰκῆσαι codd. exc. h, Eust. ad Dion. 680 || 12 ῥέας w ῥέκας codd. rell.: corr. Vales.

Cf. App. Mithr. 101 sq. *Μιθριδάτης δ' ἐν Διοσκούροις χειμάζων, ἦντινα πόλιν οἱ Κόλχοι σύμβολον ἡγοῦνται τῆς Διοσκούρων σὺν Ἀργοναύταις ἐπιδημίας, οἷδὲν σμικρὸν οὐδ' οἶον ἐν γυγῇ διενοεῖτο, ἀλλὰ τὸν Πόντον ὅλον ἐν κύκλῳ καὶ Σκόθας ἐπὶ τῷ Πόντῳ καὶ τὴν Μαιώτιδα λίμνην ὑπερελθὼν ἐς Βόσπορον ἐμβαλεῖν — (102) Καὶ διώδενεν ἔθνη Σκυθικὰ καὶ πολεμικὰ καὶ ἀλλότρια πείθων ἢ βιαζόμενος· — Ἠνιόχους μὲν οὖν δεχομένους αὐτὸν παρώδενεν, Ἀχαιοὺς δ' ἐτρέφατο διώκων· οὗς ἀπὸ Τροίας ἐπανιόντας φασὶν ἐς τὸν Πόντον ὑπὸ χειμῶνος ἐκπεσεῖν κτλ. Cf. Plut. Pomp. 35. Cass. Dio. XXXVI 50. Liv. per. 101. Cic. pro Mur. 16, 34.*

10 sqq. cf. Amm. Marc. XXII 8, 24 sq. Ps. Plut. de nobilit. 20. Charax fr. 15 (Mueller FHG III p. 639).

c. Str. IX 2, 42 p. 416 Ἱστοροῦσι δὲ τοῖς ἐν τῷ Πόντῳ 15
καλουμένους Ἀχαιοὺς ἀποίκους Ὀρχομενίων εἶναι τῶν μετὰ
Ἰαλμένου πλανηθέντων ἐκείσε μετὰ τὴν τῆς Τροίας ἄλωσιν.

104

Str. XI 2, 14 p. 496/7 Ἀπὸ δὲ τῶν Βατιῶν ὁ μὲν Ἄρτε-
μίδωρος τὴν Κερκετῶν λέγει παραλλίαν — ὅσον ἐπὶ στα-
δίους ὀκτακοσίους καὶ πενήκοντα· εἶτα τὴν τῶν Ἀχαιῶν στα-
δίων πεντακοσίων, εἶτα τὴν τῶν Ἠνιόχων χιλίων, εἶτα τὸν
Πιτυοῦντα τὸν μέγαν τριακοσίων ἐξήκοντα μέχρι Διοσκουριά- 5
δος. Οἱ δὲ τὰ Μιθριδατικά συγγράψαντες, οἷς μάλ-
λον προσεκτέον, Ἀχαιοὺς λέγουσι πρώτους, εἶτα Ζυγούς, εἶτα
Ἠνιόχους, εἶτα Κερκέτας καὶ Μόσχους καὶ Κόλχους καὶ τοὺς
ὑπὲρ τούτων Φθειροφάγους καὶ Σοάνας καὶ ἄλλα μικρὰ ἔθνη 10
τὰ περὶ τὸν Καύκασον.

5 Post τὸν μέγαν exoidisse λιμένα susp. Mein. || 9 Σοάνας CDhilxz
Σοάνας ο χοάνας rw: corr. Cas.

105

Str. XI 14, 10 p. 530 Τοῦ δὲ πλούτου καὶ τῆς δυνάμεως
τῆς χώρας (sc. τῆς Ἀρμενίας) σημεῖον οὐ μικρόν, ὅτι Πομπηίου
Τιγράνης τῷ πατρὶ τῷ Ἀρταουάσδου τάλαντα ἐπιγράψαντος
ἑξακισχίλια ἀργυρίου (a. 66) διένειμεν αὐτίκα ταῖς δυνάμεσι
τῶν Ῥωμαίων στρατιώτῃ μὲν κατ' ἄνδρα πενήκοντα δραχμᾶς 5

3 τοῦ Ἀρταουάσδου sz

Cf. App. Mithr. 104 Ἐξελογεῖτο (sc. ὁ Τιγράνης) περὶ τῶν γεγονό-
των καὶ ἐδίδον Πομπηίῳ μὲν αὐτῷ τάλαντα ἑξακισχίλια, τῇ στρατιᾷ δὲ
δραχμᾶς πενήκοντα ἑκάστῳ καὶ λοχαγῷ χίλιας καὶ χιλιάρχῳ μυρίας.
Plut. Pomp. 33 Τῶν μὲν ἄλλων ἔφησε (sc. ὁ Πομπήιος) δεῖν αἰτιασθαι
Λεύκολλον, ὑπ' ἐκείνου γὰρ ἀφρησθαι Συρίαν, Φοινίκην, Κιλικίαν,
Γαλατίαν, Σωφηνήν· ἃ δὲ ἄχρι ἐαυτοῦ διατετήρηκεν, ἔξειν ἐκτίσαντα
ποινήν ἑξακισχίλια τάλαντα Ῥωμαίοις τῆς ἀδικίας, Σωφηνῆς δὲ βασιλεύ-
σειν τὸν υἱόν. Ἐπὶ τούτοις ὁ μὲν Τιγράνης ἠγάπησε καὶ τῶν Ῥωμαίων
ἀσπασαμένων αὐτὸν βασιλεῖα περιχαρῆς γενόμενος ἐπηγγελάτο στρα-
τιώτῃ μὲν ἡμίμαϊον ἀργυρίου δώσειν, ἑκατοντάρχῳ δὲ μᾶς δέκα, χιλι-
άρχῳ δὲ τάλαντον. Cf. Cass. Dio. XXXVI 53. Suid. s. v. Πομπήιος.
Eutr. VI 13. Vell. II 37, 5.

[καὶ ἑκατόν], ἑκατοντάρχη δὲ χιλίας, ἑπάρχη δὲ καὶ χιλιάρχη
τάλαντον.

6 καὶ ἑκατόν del. Cor. | ἑπάρχη codd.: corr. Du Theil.

106

a. Str. XI 2, 19 p. 499 Πλησίον δὲ καὶ οἱ Σόανες. — —
 Δυναστεύουσι γοῦν τῶν κύκλι τὰ ἄκρα τοῦ Κανκάσου κατέ-
 χοντες τὰ ὑπὲρ τῆς Λιοσκουριάδος· βασιλέα δ' ἔχουσι καὶ
 5 συνέδριον ἀνδρῶν τριακοσίων, συναγοῦσι δ' ὡς φασὶ στρα-
 τῖαν καὶ εἴκοσι μυριάδων· ἅπαν γὰρ ἔστι τὸ πλῆθος μάχιμον,
 οὐ συνεταγμένον (δέ)· παρὰ τοῖτοις δὲ λέγεται καὶ χρυσὸν
 καταφέρειν τοὺς χειμάρρους, ὑποδέχεσθαι δ' αὐτὸν τοὺς βαρ-
 βάρους φάτταις κατατετηρημέναις καὶ μαλλωταῖς δοραῖς· ἀφ'
 οὗ δὴ μεμνηθεῖσθαι καὶ τὸ χρυσόμαλλον δέρος· † εἰ μὴ καὶ
 10 Ἰβήρας ὁμωνύμως τοῖς ἑσπερίοις καλοῦσιν ἀπὸ τῶν ἑκατέρωθε
 χρυσείων.

b. Str. I 3, 21 p. 61 Προστιθέασι δὲ καὶ τὰς ἐκ τῶν μετα-
 στάσεων μεταβολάς· — — ὅλον Ἰβήρων μὲν τῶν ἑσπερίων
 εἰς τοὺς ὑπὲρ τοῦ Πόντου καὶ τῆς Κολχίδος τόποις μετρω-
 15 σμένων.

2 τῶν] τῷ Dhlowicz τὰ C: corr. Cas. || 4/5 στρατεῖαν codd.: corr. Cor. ||
 6 οὐ suspectum Corai; sed probabilius cum Grosk. δέ inserendum censui || 9
 Verba εἰ μὴ καὶ — χρυσείων pro spuris habent Penzel. Luenemann. Tzsch.;
 ἢ δὴ pro εἰ μὴ Cor.; ante εἰ μὴ exidisse ἀλλὰ τοῦτο μὲν οὐ πιθανῶς λέ-
 γεσθαι δοκεῖ putat Grosk.; ἐνιοι pro εἰ μὴ coni. Kr.; fortasse legendum καὶ
 δὴ καὶ || 11 χρυσείων codd. || 12 μεταναστάσεων sec. m. add. in marg. AB,
 unde receperunt not Cor.

6 sqq. cf. App. Mithr. 103 Χρυσογοροῦσι δ' ἐκ τοῦ Κανκάσου
 πηγαὶ πολλὰ ψήγμα ἀφανές· καὶ οἱ περίοικοι κώδια τιθέντες ἐς τὸ
 ῥεῖμα βυθίμαλλα τὸ ψήγμα ἐνισχόμενον αὐτοῖς ἐκλέγουσιν. Καὶ τοιοῦ-
 τον ἦν ἴσως καὶ τὸ χρυσόμαλλον Αἰήτον δέρος.

10 sqq. cf. App. Mithr. 101 Ἰβήρας δὲ τοὺς ἐν Ἀσίᾳ οἱ μὲν προ-
 γόνους, οἱ δ' ἀποκόους ἡγοῦνται τῶν Εὐρωπαϊῶν Ἰβήρων, οἱ δὲ μόνον
 ὁμωνύμους· ἔθος γὰρ οὐδὲν ἦν ὅμοιον ἢ γλῶσσα.

107

a. Str. XI 1, 6 p. 491/2 (Ποσειδώνιος) φίλος Πομπηίου
 γεγονώς τῷ στρατεύσαντι ἐπὶ τοὺς Ἰβήρας καὶ τοὺς Ἀλβα-
 2 τοῖς ante Ἀλβανοῖς om. orw

νοὺς (a. 66) μέχρι τῆς ἐφ' ἐκότερα θαλάττης τῆς τε Κασπίας καὶ τῆς Κολχικῆς.

b. Str. I 3, 21 p. 61 (Ἰβήρες), οὓς ὁ Ἀράξης, ὡς φησιν 5 Ἀπολλόδωρος, ἀπὸ τῆς Ἀρμενίας ὀρίζεται, Κύρος δὲ μᾶλλον καὶ τὰ ὄρη τὰ Μοσχικά.

c. Str. XI 4, 1 p. 501 Οἰκοῖσι δὲ (sc. οἱ Ἀλβανοὶ) μεταξὺ τῶν Ἰβήρων καὶ τῆς Κασπίας θαλάττης πρὸς ἑω μὲν ἀπτόμενοι τῆς θαλάττης, πρὸς δύσιν δὲ ὁμοροῦντες τοῖς Ἰβήρσι. 10

5 οὓς χοράξης ABCI οὓς οὐχ ὁ ἀράξης r, οὓς καὶ ὁ Ἀράξης Cas. | αἰς] ὄν ABCI αἰς in marg. t ex corr. q || 6 ὀρίζεται C || 10 δύσει codd. exc. C Tzsch., qui antea scribit ἐφ.

Cf. Plut. Pomp. 34 Αὐτὸς (sc. ὁ Πομπήιος) ἐβάδιξε διὰ τῶν περιουκούντων τὸν Καύκασον ἔθνων ἀναγκαίως ἐπὶ Μιθριδάτην. Μέγιστα δὲ αὐτῶν ἐστὶν [ἔθνη] Ἀλβανοὶ καὶ Ἰβήρες, Ἰβήρες μὲν ἐπὶ τὰ Μοσχικά ὄρη καὶ τὸν Πόντον καθήκοντες, Ἀλβανοὶ δὲ ἐπὶ τὴν ἑω καὶ τὴν Κασπίαν κεκλιμένοι θάλασσαν. Zon. X 4 P I 477 D.

108

a. Str. XI 3, 2 p. 500 (Ὁ Κύρος) τὴν ἀρχὴν ἔχων ἀπὸ τῆς Ἀρμενίας — — διὰ στενῆς ποταμίας εἰς τὴν Ἀλβανίαν ἐκπίπτει· μεταξὺ δὲ ταύτης τε καὶ τῆς Ἀρμενίας ἐνεχθεῖς πολὺς διὰ πεδίων εὐβοτουμένων σφόδρα, δεξάμενος καὶ πλείους ποταμούς, ὧν ἐστὶν ὁ τε Ἀλαζόνιος καὶ ὁ Σανδοβάνης καὶ ὁ 5 Ῥοιτάκης καὶ Χάνης, πλωτοὶ πάντες, εἰς τὴν Κασπίαν ἐμβάλλει θάλατταν.

b. Str. XI 4, 2 p. 501 Καὶ δὴ καὶ εἰς στόματα δώδεκα φασὶ μεμερίσθαι τὰς ἐκβολάς (sc. τοῦ Κύρου), τὰ μὲν τυφλά, τὰ δὲ παντελῶς † ἐπιγελῶντα μὴδὲ ὕφορμον ἀπολείποντα. — — 10 Πλησίον δὲ καὶ ὁ Ἀράξης ἐμβάλλει τραχὺς ἐκ τῆς Ἀρμενίας

4 Post πλείους add. ἄλλους Cor. || 5 ἀλαζόνιος codd. exc. C Epit. || 6/7 ἐμβάλλουσι codd. exc. oz Epit. || 10 ἐπιγελῶντα h, ἐπίγεια ὄντα Tyrwh., ἐπιπόλαια ὄντα Cor., ἐπίπλευ ὄντα Kr., ἐπίπεδα ὄντα Mein. Muell., qui etiam alteram profert coniecturam ἢ τί γε ἔλη ὄντα vel ἐλάθη | μὴδὲν codd., μὴδὲνα Cor.: corr. Kr.

Cf. Plut. Pomp. 33 Συνήντησε (sc. ὁ νέος Τιγράνης) τῷ Πομπήιω περὶ τὸν Ἀράξην ποταμόν, δὲ ἀνίσχει μὲν ἐκ τῶν αὐτῶν τῷ Εὐφράτῃ

ἐκπίπτων· ἦν δὲ ἐκείνος προωθεῖ χοῦν πορευτὸν ποιῶν τὸ
 ῥέϊθρον, ταύτην ὁ Κύρνος ἀναπληροῖ.

15 c. Str. XI 14, 2 p. 527 Εἰθ' ὁ Ἄβος, ἀφ' οὗ καὶ ὁ Εὐ-
 φράτης ῥεῖ καὶ ὁ Ἀράξις, ὁ μὲν πρὸς δύσιν, ὁ δὲ πρὸς ἀνα-
 τολάς.

τόπων, ἀποτρεπόμενος δὲ πρὸς τὰς ἀνατολάς εἰς τὸ Κάσπιον ἐμβάλλει
 πέλαγος. ib. 34 Ἐπεχείρησαν αὐτοῖς (sc. οἱ Ἄλβανοὶ τοῖς Ῥωμαίοις) δια-
 βάντες τὸν Κύρνον ποταμὸν, ὃς ἐκ τῶν Ἰβηρικῶν ὄρων ἀνιστάμενος
 καὶ δεχόμενος κατιόντα τὸν Ἀράξην ἀπ' Ἀρμενίας ἐξίησι δώδεκα στόμα-
 σιν εἰς τὸ Κάσπιον. Οἱ δὲ οὐ γασί τοῦτω συμφέρεσθαι τὸν Ἀράξην,
 ἀλλὰ καθ' ἑαυτὸν, ἐγγύς δὲ ποιεῖσθαι τὴν ἐκβολὴν εἰς ταῦτο πέλαγος.
 App. Mithr. 103 Ἐλόχων ἀμφὶ τὸν Κύρνον ποταμὸν, ὃς δώδεκα στόμασι
 πλωτοῖς ἐς τὴν Κασπίαν θάλασσαν ἐρεύγεται, πολλῶν ἐς αὐτὸν ἐμβα-
 λόντων ποταμῶν καὶ μεγίστον πάντων Ἀράξου. Cf. Plin. N. H. VI 26.

109

Str. XI 3, 4 sq. p. 500/1 Τέτταρες δ' εἰσὶν εἰς τὴν χώραν
 (sc. τὴν τῶν Ἰβήρων) εἰσβολαί· μία μὲν διὰ Σαραπανῶν, φρο-
 ρίου Κολχικοῦ. — — Ἐκ δὲ τῶν πρὸς ἄρκτον νομάδων ἐπι-
 τρεῖς ἡμέρας ἀνάβασις χαλεπή. — — Ἀπὸ δὲ τῆς Ἀλβανίας
 5 διὰ πέτρας πρῶτον λατομητὴ εἴσοδος. — — Ἀπὸ δὲ τῆς
 Ἀρμενίας τὰ ἐπὶ τῷ Κύρῳ στενὰ καὶ τὰ ἐπὶ τῷ Ἀράγῳ· πρὶν
 γὰρ εἰς ἀλλήλους συμπτεσεῖν, ἔχουσιν ἐπικειμένους πόλεις ἐρι-
 μνὰς ἐπὶ πέτραις διεχοῦσαις ἀλλήλων ὅσον ἑκατὰ σταδί-

5 λατομητῆς τῷ || 6 Ἀράγῳ] nomen corruptum esse putant Du Theil.
 Grosk. Kr., sed. v. Muellerum et Fabricium Theophanes v. Mytil. u. Q. Dellius'
 p. 157 sq. || 8 διεχοῦσας Kaibel. Fabric. l. l.

Cf. Cass. Dio. XXXVII 1 Ὁ Πομπήσιος ἐς τε τὴν χώραν αὐτοῦ
 (sc. Ἀρτώκου τοῦ τῶν Ἰβήρων βασιλέως) προενέβαλε, πρὶν ἰκανῶς τε
 αὐτὸν ἐτοιμάσασθαι καὶ τὴν ἐσβολὴν δυσχερεστάτην οὖσαν προκατα-
 σχεῖν, καὶ ἐφθη καὶ πρὸς τὴν πόλιν τὴν Ἀκρόπολιν ἀνομασμένην προ-
 χωρήσας, πρὶν καὶ αἰσθῆσθαι τὸν Ἀρτώκην ὅτι παρεῖη. Ἦν δὲ ἐπ' αὐ-
 τοῖς τοῖς στενοῖς ἔνθεν μὲν τοῦ Κανκάσου παρατείνοντος . . . οὗ καὶ
 ἐπὶ τῇ φυλακῇ τῶν ἐσβολῶν ὠχύρωτο. — — Κρατήσας οὖν τῶν διόδων
 ὁ Πομπήσιος φρουρὰν τε ἐπ' αὐταῖς κατεστήσατο καὶ ἐκείθεν ὀρμώμε-
 νος πᾶσαν τὴν ἐντὸς τοῦ ποταμοῦ (sc. τοῦ Κύρνου) κατεστρέψατο. Cf.
 Plut. Pomp. 34. Zon. X 4 P I 477 D.

ους, ἐπὶ μὲν τῷ Κύρῳ τὴν Ἀρμοζικὴν, ἐπὶ δὲ Φατέρῳ Σευσάμορα. Ταύταις δὲ ἐχρήσατο ταῖς εἰσβολαῖς πρότερον Πομπήιος ἐκ τῶν Ἀρμενίων ὀρηθρεῖς (a. 65).

110

Str. XI 4, 5 p. 502 Στέλλουσι δὲ (sc. οἱ Ἀλβανοὶ) μείζω τῆς Ἰβήρων στρατιάν. Ὀπλίζουσι γὰρ καὶ ἕξ μυριάδας πεζῶν, ἰππέας δὲ μυρίους καὶ δισχιλίους, ὅσοις πρὸς Πομπήιον διεκινδύνευσαν (a. 65). — Ἀκοντισταὶ δὲ εἰσι καὶ τοξόται Θώρακας ἔχοντες καὶ θυρεοὺς, περικράνα δὲ θήρεια παραπλησίως τοῖς Ἰβηροῖν.

2 στρατιᾶς codd.: corr. Villebrun. | πεζῶν] ἀνδρῶν codd. exo. Eg || 3 δισμυρίους codd.: corr. Cas. | ἐκινδύνευσαν Clorwix

Cf. Plut. Pomp. 35 Ἀλβανοὶ δὲ αὐθις ἀφεστῶτες αὐτῷ (sc. τῷ Πομπήῳ) προσηγέλησαν. — Καὶ κατέλαβε πρὸς Ἄβαντι ποταμῷ παρατεταγμένους ἑξακισμυρίους πεζοὺς καὶ δισχιλίους ἰππεῖς ἐπὶ μυρίοις, ἀπλισμένους δὲ φάυλως καὶ δέσμασι θηρίων τούτους πολλοὺς. Cf. Zon. X 4 P I 478 A. App. Mithr. 103. Cass. Dio. XXXVII 3—5. Suid. s. v. Πομπήιος. Liv. per. 101. Flor. I 40, 28. Oros. VI 4, 8. Entr. VI 14. Ps. Aur. 77, 6. Fest. 16. Vell. II 40. Frontin. II 3, 14.

111

Str. XI 5, 1 sq. p. 503/4 Ἐν δὲ τοῖς ὑπὲρ τῆς Ἀλβανίας ὄρεσι καὶ τὰς Ἀμαζόννας οἰκεῖν φασί. Θεοφάνης μὲν οὖν (fr. 3 M.) ὁ συστρατεύσας τῷ Πομπήῳ καὶ γενόμενος ἐν τοῖς Ἀλβανοῖς μεταξὺ τῶν Ἀμαζόνων καὶ Ἀλβανῶν φησι Γήλας οἰκεῖν καὶ Αἰήγας Σκύθας καὶ ῥεῖν ἐνταῦθα τὸν Μερμάδαλιν ποταμὸν τούτων τε καὶ τῶν Ἀμαζόνων ἀνὰ μέσον. Ἄλλοι δέ, ὧν καὶ ὁ Σκήψιος Μητρόδωρος (fr. 4 M.) καὶ Ὑψικράτης, οὐδὲ αὐτοὶ ἄπειροὶ τῶν τόπων γεγονότες Γαργαρεῦσιν ὁμόρους αὐτὰς

4 φασί Cl

Cf. Plut. Pomp. 35 Ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ (sc. Pompei cum Albania) λέγονται καὶ Ἀμαζόνες συναγωνίσασθαι τοῖς βαρβάροις ἀπὸ τῶν περὶ τὸν Θερμῶδοντα ποταμὸν ὄρων καταβᾶσαι. Μετὰ γὰρ τὴν μάχην σκλεύνοντες οἱ Ῥωμαῖοι τοὺς βαρβάρους πέλταις Ἀμαζονικαῖς καὶ κοθόρνοις

οἰκεῖν φασιν ἐν ταῖς ὑπωρείαις ταῖς πρὸς ἄρκτον τῶν Κανκα-
 10 σίων ὄρων, ἃ καλεῖται Κεραύνια, τὸν μὲν ἄλλον χρόνον καθ' αὐτάς ἀντουργούσας ἕκαστα τὰ τε πρὸς ἄροτον καὶ φυτουρ-
 γίαν καὶ τὰ πρὸς τὰς νομάς καὶ μάλιστα τῶν ἵππων, τὰς δ' ἀλκιμωτάτας [τῶν ἵππων] κνηγεσίαις πλεονάζειν καὶ τὰ πο-
 15 νηπίων, ὥστε εὐπετῶς χρῆσθαι τῇ βραχίονι πρὸς ἑκάστην χρείαν, ἐν δὲ τοῖς πρώτοις πρὸς ἀκοντισμόν· χρῆσθαι δὲ καὶ τόξῳ καὶ σαγάρει καὶ πέλτῃ, δορὰς δὲ θηρίων ποιεῖσθαι περι-
 κρανὰ τε καὶ σκεπάσματα καὶ διαζώματα· δύο δὲ μῆνας ἕξαι-
 ρέτους ἔχειν τοῦ ἔαρος, καθ' οὓς ἀναβαίνουν εἰς τὸ πλεσιόν
 20 ὄρος τὸ διορίζον αὐτάς τε καὶ τοὺς Γαργαρέας. Ἀναβαίνουνσι δὲ κάκεινοι κατὰ ἔθος τι παλαιὸν συνδύοντες τε καὶ συνε-
 σόμενοι ταῖς γυναιξὶ τεκνοποιίας χάριν ἀφανῶς τε καὶ ἐν σκότει ὁ τυχὼν τῇ τυχούσῃ, ἐγκύμονας δὲ ποιήσαντες ἀπο-
 πέμπουσιν· αἱ δ' ὅ τι μὲν ἂν θήλυ τέκνωσι κατέχουσιν αὐταί,
 25 τὰ δ' ἄρρενα κομίζουσιν ἐκείνοις ἐκτρέφειν· ὠκείωται δ' ἕκα-
 στος πρὸς ἕκαστον νομίζων υἱὸν διὰ τὴν ἀγνοίαν. — — —
 — Τοὺς δὲ Γαργαρέας συναναβῆναι μὲν ἐκ Θεμισκύρας φασὶ
 ταῖς Ἀμαζόσιν εἰς τοῦσδε τοὺς τόπους, εἰτ' ἀποστάντας
 αὐτῶν πολεμεῖν μετὰ Θρακῶν καὶ Εὐβοέων τινῶν πλανηθέν-
 30 των μέχρι δεῦρο πρὸς αὐτάς, ἕστερον δὲ καταλυσαμένους
 τὸν πρὸς αὐτάς πόλεμον ἐπὶ τοῖς λεχθεῖσι ποιήσασθαι συμ-
 βάσεις, ὥστε τέκνων συγκοινωνεῖν μόνον, ζῆν δὲ καθ' αὐτοὺς
 ἑκατέρους.

13 τῶν ἵππων del. Kram., ἐφ' ἵππων l(?)oz || 14 μασθὸν Dhi μαζὸν
 rw || 16 ἐν πρώτοις δὲ oz || 17 σαγάρει El(?)orwz σαγάρη z σαγάρι codd. rll. ||
 17 ἐπίκρανα Tzsch. || 21 τὸ ἔθος τὸ παλαιὸν l

ἐνετίγχανον, σῶμα δ' οὐδὲν ὤφθη γυναικεῖον. Νέμονται δὲ τοῦ Κανκά-
 στον τὰ καθήκοντα πρὸς τὴν Ὑρκανίαν θάλασσαν οὐχ ὁμορροῦσαι τοῖς
 Ἀλβανοῖς, ἀλλὰ Γέλαι καὶ Λήγες οἰκοῦσι διὰ μέσον· καὶ τούτοις ἔτους
 ἑκάστου δύο μῆνας εἰς ταὐτὸ φοιτῶσαι περὶ τὸν Θερωμόντα ποταμὸν
 ὁμιλοῦσιν, εἴτα καθ' αὐτάς ἀπαλλαγείσαι βιοτεύουσιν. Zon. X 4 P I
 478 AB, qui Plutarchum exscripsit, sed addit verba, quae fortasse apud
 Plutarchum propter homoeoteleuton exciderunt, haec: τεκοῦσαι δὲ τὰ μὲν
 ἄρρενα κομίσασαι περὶ τὴν τῶν πατέρων ἐκτίθενται γῆν, τὰ δὲ γε θήλεα
 τρέφουσι. Cf. A pp. Mithr. 103.

112

Str. XI 4, 6 p. 503 Φέρει δ' ἡ γῆ (sc. ἡ τῶν Ἀλβανῶν) καὶ τῶν ἔρπετων ἔνια τῶν θανασίμων καὶ σκορπίους καὶ φάλαγγια· τῶν δὲ φαλαγγίων τὰ μὲν ποιεῖ γελῶντας ἀποθνήσκειν, τὰ δὲ κλαίοντας πρόθω τῶν οἰκειῶν.

2 ἐρπόντων 1

Cf. Plut. Pomp. 36 Ὀρμήσας δὲ μετὰ τὴν μάχην (sc. πρὸς τοὺς Ἀλβανούς a. 65) ὁ Πομπήσιος ἐλαύνει ἐπὶ τὴν Ὑγκανίαν καὶ Κασπίαν θάλασσαν ὑπὸ πλήθους ἔρπετων θανασίμων ἀπετραπή τριῶν ὁδῶν ἡμερῶν ἀποσχών.

113

Str. XI 4, 3 p. 502 Τάχα μὲν οὖν τῷ τοιοῦτῳ γένει τῶν ἀνθρώπων οὐδὲν δεῖ θαλάττης· οὐδὲ γὰρ τῇ γῆ χρῶνται (sc. οἱ Ἀλβανοί) κατ' ἀξίαν πάντα μὲν [γὰρ] ἐκφερούση καρπὸν, καὶ τὸν ἡμερώτατον, πᾶν δὲ φυτόν· καὶ γὰρ τὰ ἀειθαλῆ φέρει· τυγγάνει δ' ἐπιμελείας οὐδὲ μικρᾶς, ἄλλα τάγ' ἄσπαρτα 5 καὶ ἀνήροτα πάντα φύονται, καθάπερ οἱ στρατεύσαντές φασὶ Κυκλώπειόν τινα διηγούμενοι βίον· πολλαχοῦ γοῦν σπαρεῖσαν ἅπαξ δις ἐκφέρειν καρπὸν ἢ καὶ τρίς, τὸν δὲ πρῶτον καὶ πεντηκοντάχουν, ἀνάστων καὶ ταῦτα οὐδὲ σιδήρῳ τμηθεῖσαν, ἀλλ' αὐτοξύλῳ ἀρότρῳ.

10

3 γὰρ om. oxx | ἐκφέρουσι Clrw || 4 ἐνθαλῆ 1 || 5 οὐ μικρᾶς ο οὐδεμιᾶς rw | τάγ' | τὰ ἀγαθὰ xx τὰγαθὰ codd. rell.: corr. Xyl. ex Hom. Od. ε 109 || 6 ἀσπαρτα codd.: corr. Xyl. || 7 γοῦν] γὰρ C (in hoc γοῦν sup. add.) 1 || 8 τὸν] τὸ Tyrwhitt || 9 πεντάχουν rw | καὶ ταῦτα ἀνάστων Grosk.

114

Str. XVI 1, 24 p. 747 Πρὸς δὲ τῷ Τίγρει τὰ τῶν Γορδναίων χωρία, οὓς οἱ πάλοι Καρδούχους ἔλεγον, καὶ αἱ πόλεις (αὐτῶν) Σάρεισά τε καὶ Σάταλκα καὶ Πίνακα, κράτιστον ἔρυμα, τρεῖς ἄκρας ἔχουσα, ἐκάστην ἰδίῳ τείχει τετειχισμένην, ὥστε οἶον τρίπολιν εἶναι. Ἀλλ' ὅμως καὶ ὁ Ἀρμένιος εἶχεν ὑπήκοον καὶ οἱ Ῥωμαῖοι βίᾳ παρέλαβον (a. 65), καίπερ ἔδοξαν

1/2 παρθναίων codd.: corr. Wesseling || 3 αὐτῶν] ὧν codd.: corr. Grosk. | σάρισα moz | σάτακα F, Σάταλα susp. Mein.

οἱ Γορδυαῖοι διαφερόντως ἀρχιτεκτονικοὶ τινες εἶναι καὶ πο-
λιοκρητικῶν ὀργάνων ἔμπειροί· διόπερ αὐτοῖς εἰς ταῦτα ὁ
Τιγρᾶνης ἐχρῆτο. Ἐγένετο δὲ καὶ ἡ λοιπὴ † Μεσοποταμία
10 ὑπὸ Ῥωμαίοις. Πομπήιος δ' αὐτῆς τὰ πολλὰ τῷ Τιγρᾶνῃ
προσένειμεν, ὅσα ἦν ἀξιόλογα.

9 Μεσοποταμία certe corruptum, Γορδυαία vel Γορδυνηή Letronn.,
ποταμία Mein.

9 sqq. Cass. Dio. XXXVII 5.

115

Str. XII 3, 31 p. 556/7 Ἐνταῦθα δὲ καὶ τὸ Καινὸν χω-
ρίον προσαγορευθέν, ἐρυμνὴ καὶ ἀπότομος πέτρα διέχουσα
τῶν Καβείρων ἔλαττον ἢ διακοσίους σταδίους· ἔχει δ' ἐπὶ τῇ
κορυφῇ πηγὴν ἀναβάλλουσαν πολὺ ὕδωρ περὶ τε τῇ ῥίζῃ πο-
5 ταμὸν καὶ φάραγγα βαθεῖαν, τὸ δ' ὕψος ἑξαίσιον τῆς πέτρας
ἔστι † τοῦ ἀγένοσ, ὡστ' ἀπολιόρητός ἐστι· τετελιχισται δὲ
Θαυμαστῶς, πλὴν ὅσον οἱ Ῥωμαῖοι κατέσπασαν (a. 65)· οὕτω
δ' ἐστὶν ἅπανα ἡ κύκλῳ κατάδρυμος καὶ ὄρεινὴ καὶ ἄνιδρος,
ὡστ' ἐντὸς ἑκατὸν καὶ εἴκοσι σταδίων μὴ εἶναι δυνατὸν στρα-
10 τοπεδεύσασθαι. Ἐνταῦθα μὲν ἦν τῷ Μιθριδάτῃ τὰ τιμιώ-
τατα τῶν κειμηλίων, ἃ νῦν ἐν τῷ Καπιτωλίῳ κεῖται Πομπηίου
ἀναθήντος.

4 προσ] πρόσ Mein., ἐπί susp. Muell. | τὴν ῥίζαν oz || 6 Ante τοῦ ἀγ-
γένος aliquid videtur exoidisse: ἐκ vel ἀπό vel ἄνω inserendum putat Grosk.,
καὶ Kr., ἐστὶ (χαλεπὴν ἐχούσης τὴν ἀνάβασιν διὰ) τοῦ ἀγένοσ Muell. || 10
μὲν] τε x

Cf. Plut. Pomp. 37 Ἐν δὲ τῷ Καινῷ φρουρίῳ καὶ γράμμασιν ἀπορ-
ρήτοις ὁ Πομπήιος ἐγένεχε τοῦ Μιθριδάτου κτλ.

116

a. Str. XII 3, 1 p. 540/1 Τοῦ δὲ Πόντου καθίστατο μὲν
Μιθριδάτης ὁ Εὐπάτωρ βασιλεύς. Εἶχε δὲ τὴν ἀφοριζομένην

Cf. Plut. Pomp. 38 Ἐντεῦθεν εἰς Ἀμισὸν ἐλθὼν ὁ Πομπήιος —
ὡς δὴ συντετελεσμένων ἀπάντων ἔπραττε ταῦτα (sc. τῷ Λευκόλλῳ)

τῷ Ἀλνὶ μέχρι Τιβαρηνῶν καὶ Ἀρμενίων καὶ τῆς ἐντὸς Ἄλλος τὰ μέχρι Ἀμάστρεως καὶ τινῶν τῆς Παφλαγονίας μερῶν. Προσεκτῆσατο δ' οὗτος καὶ τὴν μέχρι Ἡρακλείας παραλίαν ἐπὶ 5 τὰ δυσμικὰ μέρη — ἐπὶ δὲ τὰναντία μέχρι Κολχίδος καὶ τῆς μικρᾶς Ἀρμενίας, ἃ δὴ καὶ προσέθηκε τῷ Πόντῳ. Καὶ δὴ καὶ Πομπήιος καταλύσας ἐκείνον ἐν τούτοις τοῖς ὅροις οὔσαν τὴν χώραν ταύτην παρέλαβε· τὰ μὲν πρὸς Ἀρμενίαν καὶ τὰ περὶ τὴν Κολχίδα τοῖς συναγωνισαμένοις δυνάσταις 10 κατένειμε, τὰ δὲ λοιπὰ εἰς ἔνδεκα πολιτείας διείλε καὶ τῇ Βιθυνίᾳ προσέθηκεν, ὥστ' ἐξ ἀμφοῖν ἐπαρχίαν γενέσθαι μίαν (a. 65/4). Μεταξὺ τε τῶν Παφλαγόνων τῶν μεσογαίων τινὰς βασιλεύεσθαι παρέδωκε τοῖς ἀπὸ Πυλαιμένους, καθάπερ καὶ τοὺς Γαλάτας τοῖς ἀπὸ γένους τετράρχαις. 15

b. Str. XII 3, 2 p. 541 Ταύτης δὲ τῆς παραλίας ἀπάσης ἐπηρῆξεν Εὐπάτωρ ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς Κολχίδος μέχρι Ἡρακλείας, τὰ δ' ἐπέκεινα τὰ μέχρι τοῦ στόματος καὶ τῆς Χαλικθόνος τῷ Βιθυνῶν βασιλεὶ συνέμενε. Καταλυθέντων δὲ τῶν βασιλέων ἐφύλαξαν οἱ Ῥωμαῖοι τοὺς αὐτοὺς ὅρους, ὥστε τὴν 20 Ἡράκλειαν προσκείσθαι τῷ Πόντῳ, τὰ δ' ἐπέκεινα Βιθυνοῖς προσχωρεῖν.

c. Str. XII 3, 6 p. 543 Ἡ δὲ πόλις (sc. ἡ Ἡράκλεια) ἐστὶ τῆς Ποτικῆς ἐπαρχίας τῆς συντεταγμένης τῇ Βιθυνίᾳ.

d. Str. XII 3, 9 p. 544 Τῆς δὲ χώρας ταύτης (sc. τῆς Παφλαγονίας) διηρημένης εἷς τε τὴν μεσόγαϊαν καὶ τὴν ἐπὶ Θα-

3 τιβαρηνῶν οὐκ τιβαρηνῶν oodd. tell. exo. lrw | τῆς τὴν Cas. || 9 Ante τὰ add. καὶ Cor. | μὲν] μέντοι z Mein., qui μέντοι vel μὲν δὴ coni. || 13 τε om. CDhix (in hoc καὶ ante μεταξὺ add.), δὲ Cas. | Ante τῶν μεσογαίων add. καὶ C || 18 Καλικθόνος Tzsch.

διακοσμῶν τὰς ἐπαρχίας καὶ διανέμων δωρεάς, πολλῶν μὲν ἡγεμόνων καὶ δυναστῶν, βασιλέων δὲ δώδεκα βαρβάρων ἀφικμένων πρὸς αὐτόν. App. Mithr. 114 Τῶν δὲ εἰλημμένων ἔθνῶν τὰ μὲν αὐτόνομα ἠφείε συμμαχίας οὐνεκα, τὰ δὲ ὑπὸ Ῥωμαίοις εὐθὺς ἐγίγνετο, τὰ δ' ἐς βασιλεία διεδίδον. Ib. 121 Πόντον δὲ καὶ Βιθυνίαν πέμπεται τις ἀπὸ τῆς βουλῆς στρατηγὸς ἐτήσιος. Liv. per. 102. Vell. II 38, 6. Fest. 11, 4.

9 sq. 13 sqq. Cf. App. Mithr. 114 Ἐποίη δὲ (sc. ὁ Πομπήιος) καὶ τετράρχαις, Γαλλογαϊκῶν μὲν, οἳ νῦν εἰσι Γαλάται Κακπαδόκαις ὁμοροί, Ἀμιόταρον καὶ ἑτέρον, Παφλαγονίας δὲ Ἄτταλον καὶ Κόλχων Ἀρί-

λάττη διατείνουσαν ἀπὸ τοῦ Ἄλλου μέχρι Βιθυνίας ἑκατέραν τὴν μὲν παραλίαν ἕως τῆς Ἡρακλείας εἶχεν ὁ Εὐπάτωρ, τῆς δὲ μεσογαίας τὴν μὲν ἑγγυτάτω ἔσχεν, ἤς τινα καὶ πέραν τοῦ
 30 Ἄλλου διέτεινε· καὶ μέχρι δεῦρο τοῖς Ῥωμαίοις ἡ Ποντικὴ ἐπαρχία ἀφώρισται· τὰ λοιπὰ δ' ἦν ἐπὶ δυνάσταις καὶ μετὰ τὴν Μιθριδάτου κατάλυσιν.

30 τοῖς Ῥωμαίοις post ἐπαρχία vs. 31 collocat x

σταρχον δυνάστην. Cf. Eutr. VI 14. Fest. 16. Suid. s. v. Πομπήιος. De Galatarum tetrarchis v. infra fr. 131.

COMM. Pontum in provinciae formam a Pompeio redactum esse a. 65 statuunt Drumann hist. Rom. IV p. 450 et Marquardt 'Roemische Staatsverwaltung' I² p. 350 adn. 1, a. 64 ineunte Benedictus Niese in Herm. vol. XIII p. 38 sq. — De his Strabonis locis explicandis commode disseruit idem v. d. in Mus. Rhen. vol. XXXVIII p. 577 sqq.

117

Str. XVI 2, 8 p. 751 Πρὸς Θαλάττη δὲ τούτων ἐστὶν ἡ Σελεύκεια καὶ ἡ Πιερία. — — Ἐκαλεῖτο δ' ἡ Σελεύκεια πρό-
 τερον Ὑδατος ποταμὸς· ἔρμα δὲ ἐστὶν ἀξιόλογον καὶ κρεί-
 τον βίας ἡ πόλις. Διόπερ καὶ ἑλευθέραν αὐτὴν ἔκρινε Πομ-
 5 πῆιος (a. 64) ἀποκλείσας Τιγράνην.

3/4 κρείττων CDhimoxz

Cf. Eutr. VI 14 *Et cum venisset (Pompeius) in Syriam, Seleuciam, vicinam Antiochiae civitatem, libertate donavit, quod regem Tigranem non recepisset.* Plin. N. H. V 79.

COMM. Cf. Marquardt 'Roem. Staatsverwaltung' I² p. 394 adn. 2.

118

Str. XVI 2, 7 p. 751 Πρὸς ἔω δ' ὁ Εὐφράτης ἐστὶ καὶ ἡ Βαμβύκη καὶ ἡ Βέρροια καὶ ἡ Ἡράκλεια τῆς Ἀντιοχείας, πολι-
 χνια τυραννούμενά ποτε ἐπὶ Διονυσίου τοῦ Ἡρακλέωνος.

COMM. De Heracleone cf. Posidon. fr. 36 (Mueller FHG III p. 265). Ioseph. A. I. XIII 13, 4. Pomp. Trog. prol. 39. — Dionysius alias non commemoratur; cuius tyrannide oppida illa liberata esse a Pompeio a. 64, cum res Syriacas componeret, veri simile est.

* 119

Ios. A. I. XIV 3, 1 (Mueller FHG III p. 493 fr. 11) Μετ' οὐ πολὺ δὲ Πομπηίου εἰς Λαμασκὸν ἀρικομένου καὶ Κοίλην Συρίαν ἐπιόντος ἦγον παρ' αὐτὸν πρέσβεις ἐξ ὅλης Συρίας καὶ Αἰγύπτου καὶ ἐκ τῆς Ἰουδαίας. Ἐπεμψε γὰρ αὐτῷ μέγα δῶρον Ἀριστόβουλος, ἄμπελον χρυσῆν ἐκ πεντακοσίων ταλάντων. 5 Μέννηται δὲ τοῦ δώρου καὶ Στράβων ὁ Καππάδοξ λέγων οὕτως· Ἦλθε δὲ καὶ ἐξ Αἰγύπτου πρεσβεία καὶ στέφανος ἐκ χρυσῶν τετρακισχιλίων καὶ ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας εἴτε ἄμπελος εἴτε κῆπος· τερωλὴν ἠνόμαζον τὸ δημιούργημα.

Cf. Zon. V 6 P I 223 A. Plin. N. H. XXXVII 14.

COMM. De hoc fragmento falso loco a Iosepho inserto conferas quae infra disputabo in Quaestionibus Strabonianis. Aristobuli donum non Damasci, sed in Syria Pompeio traditum est.

120

Str. XVI 2, 10 p. 753 Οὐ πόρρω δ' (sc. τῆς Ἀπαμείας) οὐδ' Ἡλιούπολις καὶ Χαλκίς ἢ ὑπὸ Πτολεμαίῳ τῷ Μενναίῳ τῷ τὸν Μασσούαν κατέχοντι καὶ τὴν Ἰουραίων ὄρεινῃν.

3 τὴν] τῶν Cmoxx, τὴν τῶν Cor.

Cf. Ios. A. I. XIV 3, 2 Ὁρμησεν (sc. ὁ Πομπήιος) ἐπὶ τὴν Λαμασκήν (a. 64/3) καὶ τὴν τε ἄκραν ἐν παρόδῳ τὴν ἐν Ἀπαμείᾳ κατέσκαψεν, ἣν ὁ Κυζικηνὸς εἰτείχεσεν Ἀντίοχος, καὶ τὴν Πτολεμαίου τοῦ Μενναίου χώραν κατεπόνησεν, ἀνδρὸς πονηροῦ — Διελθὼν δὲ τὰς πόλεις τὴν τε Ἡλιόπολιν καὶ τὴν Χαλκίδα καὶ τὸ διεύργον ὄρος ὑπερβαλὼν τὴν Κοίλιν προσαγορευομένην Συρίαν ἀπὸ τῆς Πέλλης εἰς Λαμασκὸν ἦκεν.

121

Str. XVI 2, 18 p. 755 Μετὰ δὲ τὸν Μάκραν ἐστὶν ὁ Μασσούας ἔχων τινὰ καὶ ὄρεινά, ἐν οἷς ἢ Χαλκίς, ὡς περ ἀρόπολις τοῦ Μασσούου. — Τὰ μὲν οὖν ὄρεινά ἔχουσι πάντα Ἰουραῖοί τε καὶ Ἀραβες, κακοῦργοι πάντες, οἱ δ' ἐν τοῖς

Cf. Oros. VI 6, 1 M. Tullio Cicerone et C. Antonio consulibus Pompeius occisi Mithridatis nuntio accepto Syriam Coelen et Phoenicem

- 5 πεδίοις γεωργοί· κατούμενοι δ' ἐπ' ἐκείνων ἄλλοτε ἄλλης
βοηθείας δέονται. Ὀρμητηρίοις δ' ἐρμυνοῖς χρῶνται, καθάπερ
οἱ τὸν Λίβανον ἔχοντες ἄνω μὲν ἐν τῷ ὄρει Σιννᾶν καὶ Βορ-
ραμὰ καὶ ἄλλα τοιαῦτα ἔχουσι τεύχη, κάτω δὲ Βότρυν καὶ
Γίγαρτον καὶ τὰ ἐπὶ τῆς Θαλάττης σπήλαια καὶ τὸ ἐπὶ τῷ
10 Θεοῦ προσώπῳ φρούριον ἐπιτεθέν, ἃ κατέσπασε Πομπήιος
(a. 64/63), ἀφ' ὧν τὴν τε Βύβλον κατέτρεχον καὶ τὴν ἐφεξῆς
ταύτῃ Βηριτόν, αἱ μεταξὺ κείνται Σιδῶνος καὶ τοῦ Θεοῦ προ-
σώπου. Ἡ μὲν οὖν Βύβλος, τὸ τοῦ Κινύρου βασιλείον, ἱερά
ἔστι τοῦ Ἀδώνιδος· ἦν τυραννομένην ἴλειθέρωσε Πομπήιος
15 πελεκίσας ἐκείνον.

7/8 Βορραμὰ ex F rec. Mein. βόραμα z βόρραμα codd. rell. cdd. | 9
βόστρυν Dhi βόστρα moxz | 11 κατέτρεχε codd. exc. F | 14 ἴλειθέρωσεν
ἐκείνος ὁ Π. x

bello adgressus Ituracos primum Arabasque perdomuit. Cf. Eutr. VI
14. App. Mithr. 106.

122

Str. XVI 2, 23 p. 757 Οὐχ ἐπὶ τῶν βασιλέων δ' ἐκρίθη-
σαν αὐτόνομοι μόνον (sc. οἱ Τύριοι) μικρὰ ἀναλώσαντες, ἀλλὰ
καὶ ἐπὶ τῶν Ῥωμαίων βεβαιωσάντων τὴν ἐκείνων γνώμην.

2 Verba μικρὰ ἀναλώσαντες in codd. leguntur post τῶν Ῥωμαίων,
transposuit Kram.

COMM. Cf. Marquardt 'Roem. Staatsv.' I² p. 395 adn. 2. — Pom-
peius a. 64/3 Tyriis libertatem confirmavit: cf. Ios. A. I. XV 4, 1.

123

- Str. XVI 2, 34—37 p. 760/1 Ἡ κρατοῦσα μάλιστα φήμη
τῶν περὶ τὸ ἱερόν τὸ ἐν τοῖς Ἱεροσολίμοις πιστενομένων Αἴ-
γυπτίους ἀποφαίνει τοὺς προγόνους τῶν νῦν Ἰουδαίων λεγο-
μένων. (35) Μωσῆς γὰρ τις τῶν Αἰγυπτίων ἱερέων ἔχων τι
5 μέρος τῆς (κάτω) καλουμένης χώρας ἀπήρεν ἐκείσε ἐνθένδε
δυσεχεράνας τὰ καθεστῶτα καὶ συνεξήραν αὐτῷ πολλοὶ τιμῶν-
τες τὸ θεῖον. Ἐφη γὰρ ἐκείνος καὶ ἐδίδασκεν, ὡς οὐκ ὀρθῶς

5 κάτω add. Cor. | ἐκείθεν F

φρονοῖεν οἱ Αἰγύπτιοι θηρίοις εἰκάζοντες καὶ βοσκήμασι τὸ θεῖον, οὐδ' οἱ Αἴβυες· οὐκ εὖ δὲ οὐδ' οἱ Ἕλληνες ἀνθρωπομόρφους τυποῦντες· εἶη γὰρ ἐν τοῦτο μόνον θεὸς τὸ περιέχον ἡμᾶς ἅπαντας καὶ γῆν καὶ θάλατταν, ὃ καλοῦμεν οὐρανὸν καὶ κόσμον καὶ τὴν τῶν ὄντων φύσιν. Τούτου δὴ τίς ἂν εἰκόνα πλάττειν θαρρήσειε νῦν ἔχων ὁμοίαν τινὶ τῶν παρ' ἡμῖν; Ἀλλ' ἔαν δεῖν πᾶσαν ξοανοποιίαν, τέμενος <δ'> ἀφορίσαντας καὶ σηκὸν ἀξιόλογον τιμᾶν ἔδους χωρὶς· ἐγκοιμᾶσθαι δὲ καὶ 15 αὐτοὺς ὑπὲρ ἑαυτῶν καὶ ὑπὲρ τῶν ἄλλων ἄλλους τοὺς εὐονείρους· καὶ προσδοκᾶν δεῖν ἀγαθὸν παρὰ τοῦ θεοῦ καὶ δῶρον αἰεὶ τι καὶ σημεῖον τοὺς σωφρόνως ζῶντας καὶ μετὰ δικαιοσύνης, τοὺς δ' ἄλλους μὴ προσδοκᾶν. (36) Ἐκεῖνος μὲν οὖν τοιαῦτα λέγων ἔπεισεν εὐγνώμονας ἄνδρας οὐκ ὀλίγους καὶ 20 ἀπήγαγεν ἐπὶ τὸν τόπον τοῦτον, ὅπου νῦν ἔστι τὸ ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις κτίσμα. Κατέσχε δὲ ῥαδίως οὐκ ἐπίφθονον ὃν τὸ χωρίον οὐδ' ὑπὲρ οὗ ἂν τις ἐσπουδασμένως μαχέσαιοτο· ἔστι γὰρ πετρῶδες, αὐτὸ μὲν εὐυδρον, τὴν δὲ κύκλω χώραν ἔχον λυγράν καὶ ἀνυδρον, τὴν δ' ἐντὸς ἐξήκοντα σταδίων καὶ 25 ὑπόπετρον. Ἄμα δ' ἀντὶ τῶν ὄπλων τὰ ἱερὰ προὑβάλλετο καὶ τὸ θεῖον ἴδρυσιν τούτου ζητεῖν ἀξιῶν καὶ παραδώσειν ὑπισχνούμενος τοιοῦτον σεβασμὸν καὶ τοιαύτην ἱεροποιίαν, ἣτις οὔτε δαπάναις ὀχλήσει τοὺς χρωμένους οὔτε θεοφορῆαις

8 οἱ om. Tzsch. || 10 τυποῦντες] ποιῶντες r | ἐν] ἐν w ἂν μοxz || 13 τινὰ codd.: corr. Cas. || 14 δεῖ codd.: corr. Cor. | δ' add. Cor. || 15 αἰδούς FD (sed. corr. m. sec.) ἔδους h αἰδους codd. rel. || 19 ἄλλους] ἄλλως Cor. || 29 οὐδὲ δαπάναις codd.: corr. Cor.

Cf. Diod. XL fr. 3 Ἡμεῖς δὲ μέλλοντες ἀναγράφειν τὸν πρὸς Ἰουδαίους πόλεμον (sc. a Pompeio gestum) οἰκείον εἶναι διαλαμβάνομεν προδιελθεῖν ἐν κεφαλαίοις τὴν τε τοῦ ἔθνους τούτου ἐξ ἀρχῆς κτίσιν καὶ τὰ παρ' αὐτοῖς νόμματα. Κατὰ τὴν Αἴγυπτον τὸ παλαιὸν λοιμικῆς περιστάσεως γενομένης ἀνέπεμπον οἱ πολλοὶ τὴν αἰτίαν τῶν κακῶν ἐπὶ τὸ δαιμόνιον· πολλῶν γὰρ καὶ παντοδαπῶν κατοικούντων ξένων καὶ διηλλαγμένων ἔθεσι χρωμένων περὶ τὸ ἱερὸν καὶ τὰς θυσίας καταλεῦσθαι συνέβαινε παρ' αὐτοῖς τὰς πατέρας τῶν θεῶν τιμᾶς. Ὅπερ οἱ τῆς χώρας ἐγγενεῖς ὑπέλαβον, ἔαν μὴ τοὺς ἀλλοφύλους μεταστήσωνται, κρίσιν οὐκ ἔσσεσθαι τῶν κακῶν. Εὐθύς οὖν ξηγηταυμένων τῶν ἄλλοεθνῶν — ὁ πολὺς λεὼς ἐξέπεσεν εἰς τὴν νῦν καλουμένην Ἰουδαίαν, οὐ πόρρω μὲν κειμένην τῆς Αἰγύπτου, παντελῶς δὲ ἔρημον οὖσαν κατ'

30 οὐτε ἄλλαις πραγματείαις ἀτόποις. Οὗτος μὲν οὖν εὐδοκιμή-
 σασ τούτοις συνεστήσατο ἀρχὴν οὐ τὴν τυχοῦσαν ἀπάντων
 προσχωρησάντων ἑαδίως τῶν κύκλω δια τὴν ὀμιλίαν καὶ τὰ
 προτεινόμενα. (37) Οἱ δὲ διαδεξάμενοι χρόνους μὲν τινὰς ἐν
 35 τοῖς αὐτοῖς διέμενον δικαιοπραγούντες καὶ θεοσεβεῖς ὡς ἀλη-
 θῶς ὄντες· ἔπειτ' ἐφισταμένων ἐπὶ τὴν ἱερωσύνην τὸ μὲν
 πρῶτον δεισιδαιμόνων, ἔπειτα τυραννικῶν ἀνθρώπων ἐκ μὲν
 τῆς δεισιδαιμονίας αἱ τῶν βρωμάτων ἀποσχέσεις, ὧν περ καὶ
 νῦν ἔθος ἐστὶν αὐτοῖς ἀπέχεσθαι, καὶ (αἱ) περιτομαὶ καὶ αἱ
 ἔκτομαὶ καὶ εἴ τινα τοιαῦτα ἐνομίσθη, ἐκ δὲ τῶν τυραννίδων
 40 τὰ ληστήρια. Οἱ μὲν γὰρ ἀφιστάμενοι τὴν χώραν ἐκάκουν
 καὶ αὐτὴν καὶ τὴν γειτνιώσαν, οἱ δὲ συμπράττοντες τοῖς ἄρ-
 χουσι καθήρπαζον τὰ ἀλλότρια καὶ τῆς Συρίας κατεστρέφοντο
 καὶ τῆς Φοινίκης πολλήν. Ἦν δ' ὅμως εὐπρέπειά τις περὶ
 τὴν ἀκρόπολιν αὐτῶν, οὐχ ὡς τυραννεῖον βδελυττομένων, ἀλλ'
 45 ὡς ἱερὸν σεμνυνόντων καὶ σεβομένων.

31 Ante ἀρχὴν add. τὴν Dh || 38 αἱ ante περιτομαὶ add. Kr. | αἱ ante ἔκτομαὶ om. F || 39 ἔκτομαὶ codd. exc. Fh || 44 τύραννον CDFh, sed in mg. D et F pr. man. add. τυραννοῖον

ἐκείνους τοὺς χρόνους. Ἠγεῖτο δὲ τῆς ἀποικίας ὁ προσαγορευόμενος Μωσῆς φρονήσει τε καὶ ἀνδρεία πολὺν διαφέρων. Οὗτος δὲ καταλαβόμενος τὴν χώραν ἄλλας τε πόλεις ἔκτισε καὶ τὴν νῦν οὖσαν ἐπιφανεστάτην ὀνομαζομένην Ἱεροσόλυμα. Ἰδρύσατο δὲ καὶ τὸ μάλιστα παρ' αὐτοῖς τιμώμενον ἱερὸν καὶ τὰς τιμὰς καὶ ἀγιστείας τοῦ θεοῦ κατέδειξε καὶ τὰ κατὰ τὴν πολιτείαν ἐνομοθέτησέ τε καὶ διέταξε. — Ἄγαλμα δὲ θεῶν τὸ σύνολον οὐ κατεσκεύασε διὰ τὸ μὴ νομίζειν ἀνθρωπόμορφον εἶναι τὸν θεόν, ἀλλὰ τὸν περιέχοντα τὴν γῆν οὐρανὸν μόνον εἶναι θεὸν καὶ τῶν ὄλων κύριον. — Ἐπιλέξας δὲ τῶν ἀνδρῶν τοὺς χριστατότους καὶ μάλιστα δυνησομένους τοῦ σύμπαντος ἔθνος προΐστασθαι τούτους ἱερεῖς ἀπέδειξε· τὴν δὲ διατριβὴν ἔταξεν αὐτῶν γίνεσθαι περὶ τὸ ἱερὸν καὶ τὰς τοῦ θεοῦ τιμὰς τε καὶ θυσίας. Τούτους δὲ καὶ δικαστὰς ἀπέδειξε τῶν μεγίστων κρίσεων καὶ τὴν τῶν νόμων καὶ τῶν ἐθῶν φυλακὴν τούτοις ἐπέτρεψε· διὸ καὶ βασιλέα μὲν μηδέποτε τῶν Ἰουδαίων, τὴν δὲ τοῦ πλήθους προστασίαν δίδοσθαι διὰ παντὸς τῷ δοκούντι τῶν ἱερέων φρονήσει καὶ ἀρετῇ προέχειν. Τούτων δὲ προσαγορευοῦσαν ἀρχιερέα καὶ νομίζουσαν αὐτοῖς ἀγγελὸν γίνεσθαι τῶν τοῦ θεοῦ προσταγμάτων. — Περὶ μὲν τῶν Ἰουδαίων Ἐκαταῦτος ὁ Μιλῆσιος ταῦτα ἱστορήκεν (immo Abderita: cf. Mueller FHG II p. 393).

*124

a. Str. XVI 2, 40 p. 762/3 Ἦδη δ' οὖν φανερωῶς τυραννομένης τῆς Ἰουδαίας πρῶτος ἀνθ' ἱερέως ἀνέδειξεν ἑαυτὸν βασιλέα Ἀλέξανδρος· τούτου δ' ἦσαν υἱοὶ Ὑρκανός τε καὶ Ἀριστόβουλος· διαφερομένων δὲ περὶ τῆς ἀρχῆς ἐπῆλθε Πομπήσιος (a. 63) καὶ κατέλυσεν αὐτοὺς καὶ τὰ ἐρύματα αὐτῶν κατέσπασε 5 καὶ αὐτὰ ἐν πρῶτοις τὰ Ἱεροσόλυμα βίβη καταλαβῶν· ἦν γὰρ πετρῶδες καὶ εὐεργὲς ἔρυμα, ἐντὸς μὲν εὐνδρον, ἐκτὸς δὲ παντελῶς διψηρόν, τάφρον λατομητὴν ἔχον βάθος μὲν ἐξήκοντα ποδῶν, πλάτος δὲ πενήκοντα καὶ διακοσίων· ἐκ δὲ τοῦ λίθου τοῦ λατομηθέντος ἐπεπύργωτο τὸ τεῖχος τοῦ ἱεροῦ. Κατελάβετο δ' ὡς φασὶ τρησάσας τὴν τῆς νηστείας ἡμέραν, ἥλικα ἀπείχοντο οἱ Ἰουδαῖοι παντὸς ἔργου, πληρώσας τὴν τάφρον καὶ ἐπιβαλὼν τὰς διαβάθρας· κατασπάσαι δ' οὖν ἐκέλευσε τὰ 10 τεῖχη πάντα καὶ ἀνείλεν εἰς δύναμιν τὰ ληστήρια καὶ τὰ γαζοφυλάκια τῶν τυράννων. Ἦν δὲ δύο μὲν τὰ ταῖς εἰσβολαῖς 15 ἐπικείμενα τοῦ Ἱερικοῦντος Θορήξ τε καὶ Ταῦρος, ἄλλα δὲ Ἀλεξάνδριόν τε καὶ Ὑρκανιον καὶ Μαχαιροῦς καὶ Λυσιᾶς καὶ τὰ περὶ τὴν Φιλαδελφίαν καὶ ἡ περὶ Γαλιλαίαν Σκυθόπολις.

1 δ' om. moxz || 6 καταβαλῶν codd.: corr. Cas. || 7 καὶ om. codd. exc. Dh || 17 Post Μαχαιροῦς add. λύδας w, post Λυσιᾶς add. καὶ λύδας F || 18 Φιλαδέλφειαν Cor.

Cf. Ios. A. I. XIV 3, 2 *Εἰς Λαμασκὸν ἦκεν* (sc. ὁ Πομπήσιος), ἔνθα δὴ καὶ τῶν Ἰουδαίων διήκουσε καὶ τῶν ἡγουμένων αὐτῶν, οἱ πρὸς τε ἀλλήλους διεφέροντο, ὃ τε Ὑρκανός καὶ Ἀριστόβουλος, καὶ τὸ ἔθνος πρὸς ἀμφοτέρους, τὸ μὲν οὐκ ἀξιῶν βασιλεύεσθαι· πάτριον γὰρ εἶναι τοῖς ἱερεῦσι τοῦ τιμωμένου παρ' αὐτοῖς θεοῦ κειθαρχεῖν, ὄντας δὲ τούτους ἀπογόνους τῶν ἱερέων εἰς ἄλλην μετὰγειν ἀρχὴν τὸ ἔθνος ζητῆσαι, ὅπως καὶ δοῦλοι γένοιτο. — — (ib. 4) *Λυσανασχετῶν δὲ* (sc. ὁ Ἀριστόβουλος) ἀνεχώρησεν εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ ἐν παρασκευῇ τοῦ πολεμεῖν ἐγένετο. ib. cap. 4 (1) *Ὅργη δ' ἐπὶ τούτοις Πομπήσιον λαμβάνει καὶ τὸν Ἀριστόβουλον ἐν φυλακῇ καταστήσας* αὐτὸς ἐπὶ τὴν πόλιν ἐρχεται, τὰ μὲν ἄλλα πάντα οὐσαν ὄχυράν, μόνῃ δὲ τῇ βορείῃ μέρει φάυλως ἔχουσαν· περιέρχεται γὰρ αὐτὴν φάραγξ εὐρεία τε καὶ βαθεῖα ἐντὸς ἀπολαμβάνουσα τὸ ἱερὸν καρτερῶς πάννυ τετειχισμένον. — — (2) *Τάφρος δὲ ὀρώρυκτο καὶ βαθεῖα περιείχετο φάραγγι* — — καὶ τὸ χῶμα δσημέραι ταλαιπῶρος ἐγήγερτο τεμνόντων τὴν περίεξ ὕλην Ῥωμαίων. Καὶ ἐπειδὴ τοῦτ' εἶχεν ἱκανῶς, μόλις πλησθεισης τῆς τάφρου διὰ βάθος ἀπει-

b. Ioseph. A. I. XIV 4, 3 (Mueller FHG III p. 493 fr. 12^a)

- 20 *Μάθοι δ' ἂν τις ἐντεῦθεν τὴν ὑπερβολὴν ἧς ἔχομεν περὶ τὸν
θεὸν εὐσεβείας καὶ τὴν φυλακὴν τῶν νόμων μηδὲν ὑπὸ τῆς πο-
λιορκίας διὰ φόβον ἐμποδιζομένων πρὸς τὰς ἱερουργίας, ἀλλὰ
δις τῆς ἡμέρας, πρωὶ τε καὶ περὶ ἐνάτην ὥραν, ἱερουργούντων
ἐπὶ τοῦ βωμοῦ καὶ μηδ', εἴ τι περὶ τὰς προσβολὰς δύσκολον
25 εἶη, τὰς θυσίας παριέντων. Καὶ γὰρ ἀλούσης τῆς πόλεως (sc.
τῶν Ἱεροσολύμων) περὶ τρίτον μῆνα τῆ τῆς νηστείας ἡμέρα κατὰ
τὴν ἐνάτην καὶ ἑβδομηκοστὴν καὶ ἑκατοστὴν Ὀλυμπιάδα ὑπα-
τευόντων Γαῖου Ἀντωνίου καὶ Μάρκου Τυλλίου Κικέρωνος οἱ
πολέμιοι μὲν εἰσπεσόντες ἔσφαττον τοὺς ἐν τῷ ἱερῷ, οἱ δὲ πρὸς
30 ταῖς θυσίαις οὐδὲν ἤττον ἱερουργούντες διετέλουν οὔτε ὑπὸ
τοῦ φόβου τοῦ περὶ τῆς ψυχῆς οὔτε ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν
ἤδη φονευομένων ἀναγκασθέντες ἀποδρᾶναι, πᾶν δ' ὁ τι δέοι
παθεῖν τοῦτο παρ' αὐτοῖς ὑπομείναι τοῖς βωμοῖς κρείττον
εἶναι νομίζοντες ἢ παρελθεῖν τι τῶν νομίμων. Ὅτι δὲ οὐ*

ρον προσβαλὼν μηχανὰς καὶ ὄργανα ἐκ Τύρου κομισθέντα ἐπιστήσας
κατήρασε τὸ ἱερόν τοις πετροβόλοις. Εἰ δὲ μὴ πάτριον ἦν ἡμῖν ἀργεῖν
τὰς ἑβδομάδας ἡμέρας, οὐκ ἂν ἠνύσθη τὸ χῶμα. — (3) Καὶ γὰρ ἀλού-
σης τῆς πόλεως περὶ τρίτον μῆνα τῆ τῆς νηστείας ἡμέρα κτλ. v. supra
v. 25 sqq. Cf. Ios. B. I. I 6, 5—7, 5. Zonar. V 6 P I 223—224 B.
Hegesipp. B. I. I 15—17.

Cass. Dio. XXXVII 15 sq. Κἀντεῦθεν ἐπὶ τὴν Συρίαν τὴν Παλαι-
στίνην, ὡς καὶ τὴν Φοινίκην κακώσαντας, ὤρμησεν (sc. ὁ Πομπήιος).
Ἦρχον δὲ αὐτῶν Ὑρκανὸς τε καὶ Ἀριστόβουλος ἀδελφοὶ καὶ ἐτύγγανον
ὑπὲρ τῆς τοῦ σφετέρου θεοῦ, ὅστις ποτὲ οὐτός ἐστιν, ἱερωσύνης (οὔτω
γὰρ τὴν βασιλείαν σφῶν ὠνόμαζον) αὐτοὶ τε διαφερόμενοι καὶ τὰς πό-
λεις στασιάζοντες. Ὁ οὖν Πομπήιος Ὑρκανὸν μὲν — — ἀμαχί ἐνθὺς
προσέθετο, Ἀριστόβουλον δὲ ἐς χωρίον τι κατακλείσας ὁμολογήσαι οἱ
ἠνάγκασε. — — Κἀκ τούτου τοὺς μὲν ἄλλους ῥῆον προσεποιήσατο, τὰ
δὲ Ἱεροσόλυμα πολιορκῶν πράγματα ἔσχε. Τὴν μὲν γὰρ ἄλλην πόλιν
ἐσδεξαμένων αὐτὸν τῶν τὰ τοῦ Ὑρκανοῦ φρονούντων ἀπραγμόνως ἔλα-
βεν, αὐτὸ δὲ τὸ ἱερόν προκατασχόντων τῶν ἐτέρων οὐκ ἀπόνως εἶλεν·
ἐπὶ τε γὰρ μετεωρον ἦν καὶ περιβόλω ἰδίῳ ἠχύρωτο. Καὶ εἴ γε ἐν πά-
σαις ταῖς ἡμέραις ὁμοίως ἡμύνοντο, οὐκ ἂν αὐτὸ ἐχειρώσατο· νῦν δὲ
τὰς τοῦ Κρόνου δὴ ὠνωμασμένας διαλείποντες καὶ οὐδὲν τὸ παράπαν
ἐν αὐταῖς δρῶντες παρέδωκαν τοῖς Ῥωμαίοις καιρὸν ἐν τῷ διακένῳ
τούτῳ τὸ τεῖχος διασεῖσαι. — — Καὶ οὕτως ἐάλωσάν τε ἐν τῇ τοῦ Κρό-
νου ἡμέρᾳ μηδ' ἄμνόμενοι, καὶ πάντα τὰ χρήματα διηρπάσθη. Cf. App.

λόγος ταῦτα μόνον ἔστιν ἐγκώμιον ψευδοῦς εὐσεβείας ἐμφανί- 35
ζων, ἀλλ' ἀλήθεια, μαρτυροῦσι πάντες οἱ τὰς κατὰ Πομπήιον
πράξεις ἀναγράψαντες, ἐν οἷς καὶ Στράβων καὶ Νικόλαος
καὶ πρὸς τοῦτους Τίτος Λιούιος ὁ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἱστορίας
συγγραφεύς.

Mithr. 106. Syr. 50. Plut. Pomp. 39. Zon. X 5 P I 478 D. Suid. s. v.
Πομπήιος. Liv. per. 102. Oros. VI 6, 2 sqq. Flor. I 40, 30. Eutr.
VI 14. Tac. hist. V 9. Euseb. I p. 130, 21 sqq. II p. 134 sq.

3 sqq. cf. Diod. XL fr. 2.

14 sq. cf. Plut. Pomp. 39 Τὴν δὲ Ἰουδαίαν κατεστρέψατο (sc. ὁ
Πομπήιος) καὶ συνέλαβεν Ἀριστόβουλον τὸν βασιλέα. Πόλεις δὲ τὰς
μὲν ἔκτιξε, τὰς δὲ ἠλευθέρου κολάζων τοὺς ἐν αὐταῖς τυράννους.

20 sqq. cf. Plut. de superst. 8 p. 169 C.

125

Str. XVI 2, 41 p. 763 Ἐνταῦθα δ' (sc. ἐν Ἰερικοῦντι) ἔστιν
ὁ φοινικῶν μεμιγμένην ἔχων καὶ ἄλλην ὕλην ἡμέρον καὶ εὐ-
καρπον, πλεονάζων δὲ τῷ φοίνικι ἐπὶ μῆκος σταδίων ἑκατόν,
διάρρητος ἅπας καὶ μεστός κατοικιῶν· ἔστι δ' αὐτοῦ καὶ βασι- 5
λειον καὶ ὁ τοῦ βαλσάμου παράδεισος· ἔστι δὲ τὸ φυτόν
θαμνωδές, κυτίσω ἑοικὸς καὶ τερμίνθῳ, ἀρωματίζον· οὗ τὸν
φλοιὸν ἐπισχίσαντες ὑπολαμβάνουσιν ἀγγελίους τὸν ὀπὸν γλι-
σχωρ γάλακτι παραπλήσιον.

2 εὐκαρπον καὶ ἡμερον ιx || 7 ἀγγεῖα E

Cf. Ios. A. I. XIV 4, 1 Στρατοπεθευσάμενος δὲ (sc. ὁ Πομπήιος)
περὶ Ἰερικοῦντα, οὗ τὸν φοίνικα τρέφεσθαι συμβέβηκε καὶ τὸ ὀποβάλ-
σαμον μύρον ἀκρότατον, ὃ τῶν θάμνων τεμνομένων ὀξεὶ λίθῳ ἀναπι-
θύει ὥσπερ ὀπός, ἔωθεν ἐπὶ Ἰεροσόλυμα ἐχώρει. Id. B. I. I 6, 6 Ἐνθα
(sc. περὶ Ἰερικοῦντα) τὸ τῆς Ἰουδαίας πιότατον φοινικά τε πάμπολον
καὶ βάλαμον τρέφει· τοῦτο λίθοις ὀξέσιν ἐπιτέμνοντες τὰ πρέμνα σπλ-
λέγουσι κατὰ τὰς τομὰς ἐκδακρῶν.

126

Str. XVI 2, 46 p. 764/5 Πομπήιος μὲν οὖν περικόψας

Cf. Ios. A. I. XIV 4, 4 Τὴν ἀρχιερωσύνην ἀπέδωκεν (sc. ὁ Πομ-
πήιος) Ὑρκανῷ. — Ἄς δὲ οἱ ἔνοικοι πρότερον πόλεις ἐχειρώσαντο

τινὰ τῶν ἐξειδιασθέντων ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων κατὰ βίαν ἀπέδειξεν Ὑρκανῶ τὴν ἱερωσύνην (a. 63).

3 Ὑρκανῶ] ἠρώδι F ἠρώδη codd. rell., lacunam et ante et post Ἡρώδη statuit Cas., Ὑρκανῶ recte scr. Cor. Mendum inde ortum, quod statim sequitur Herodis nomen.

τῆς Κοίλης Συρίας ἀφελόμενος ὑπὸ τῷ σφετέρῳ στρατηγῷ ἔταξε καὶ τὸ σίμπαν ἔθνος ἐπὶ μέγα πρότερον αἰρόμενον ἐντὸς τῶν ἰδίων ὄρων συνέστειλεν. Cf. id. B. I. I 7, 6 sq. Zon. V 6 P I 224 B. Hege-sipp. I 17, 2. Cass. Dio. XXXVII 16. Suid. s. v. Πομπήσιος (qui res misere confudit). Flor. I 40, 30. Oros. VI 6, 4. Euseb. I p. 130, 22. II p. 134 sq.

127

Str. XVI 4, 21 p. 779 Πρωτοὶ δ' ὑπὲρ τῆς Συρίας Ναβαταῖοι καὶ Σαβαῖοι τὴν εὐδαίμονα Ἀραβίαν νέμονται καὶ πολυτάλεις κατέτρεχον αὐτῆς, πρὶν ἢ Ῥωμαίων γενέσθαι· νῦν δὲ ἀκάκεινοι Ῥωμαίοις εἰσὶν ὑπήκοοι καὶ Σύροι.

3 ἦ om. Cor. || 4 σύροις Di

COMM. Contra Nabataeos eorumque regem Aretam, qui Syriam populabantur (Cass. Dio. XXXVII 15) Pompeius expeditionem paraverat, antequam in Iudaeam proficisceretur (Ios. A. I. XIV 3, 3 sq.), quo tamen incepto destitit. (In errore versantur Cass. Dio l. l. Oros. VI 6, 1. Eutr. VI 14. Flor. I 40, 29, qui auctore Livio eum usque ad Petram processisse totamque terram subegisse narrant.) Victis autem Iudaeis rex Aretas ultro Pompeio se subiecit et ad omnia se obtemperatum promisit (Plut. Pomp. 41. Zon. X 5 P I 478 D), qua re etiam inter victos reges recensetur apud App. Mithr. 117. Sed etiam M. Aemilio Scauro a. 62 (Ios. A. I. XIV 5, 1. B. I. I 8, 1. Hege-sipp. I 18) eiusque in Syria successoribus (App. Syr. 51) bellum cum Nabataeis erat gerendum.

128

Str. XVI 2, 3 p. 749 Ἡ Κομμαγηνὴ μικρὰ τις ἐστίν· ἔχει δ' ἐρμυνην πόλιν Σαμόσατα, ἐν ἧ τὸ βασιλεῖον ὑπῆρχε. — Ἐνταῦθα δὲ νῦν ἐστὶ τὸ ζεύγμα τοῦ Εὐφράτου· κατὰ τοῦτο

Cf. App. Mithr. 114 Ἀντιόχῳ δὲ τῷ Κομμαγηνῶ Σελεύκειαν ἐπέτρεψε (sc. ὁ Πομπήσιος) καὶ ὅσα τῆς Μεσοποταμίας ἄλλα κατέδραμεν.

δὲ Σελεύκεια ἴδρυνται, φρούριον τῆς Μεσοποταμίας προσωρισμένον ὑπὸ Πομπηίου τῷ Κομμαγηνῷ (a. 63). 5

4 τῆς om. E || 5 τῆ Κομμαγηνῆ μοz

129

Str. XII 1, 4 p. 534/5 Προσεγένετο δ' ὕστερον παρὰ Ῥωμαίων ἐκ τῆς Κιλικίας τοῖς πρὸ Ἀρχελαίου καὶ ἐνδεκάτῃ στρατηγία (sc. εἰς δέκα στρατηγίας διηρημένης τῆς Καππαδοκίας) ἢ περὶ Καστάβαλά τε καὶ Κύβιστρα μέχρι τῆς Ἀντιπάτρου τοῦ ληστοῦ Δέρβης (a. 63). 5

2 τοῖς] τῆς codd. exo. E || 4 καστάβαλλα E | κύδυστρα CDh κύδιστρα E
Erlwz κύδριστρα z κύδρισα o: corr. Xyl.

Cf. App. Mithr. 105 Ἀριοβαρζάνη δ' ἀπεδίδον (sc. ὁ Πομπήιος) βασιλεύειν Καππαδοκίας. — — Ἔδωκε δὲ καὶ τῆς Κιλικίας πόλιν Καστάβαλα καὶ ἄλλας.

130

Str. XIV 5, 18 p. 676 Εἶτ' Ἀμανίδες πύλαι ὕφορμον ἔχουσαι, εἰς αἷς τελευτᾷ τὸ Ἀμανὸν ὄρος ἀπὸ τοῦ Ταύρου καθήκον, ὃ τῆς Κιλικίας ὑπέρχεται κατὰ τὸ πρὸς ἕω μέρος αἰεὶ μὲν ὑπὸ πλειόνων δυναστευόμενον τυράννων ἐχόντων ἐρύματα· καθ' ἡμᾶς δὲ κατέστη κύριος πάντων ἀνὴρ ἀξιόλογος καὶ βασιλεὺς ὑπὸ Ῥωμαίων ὠνομάσθη διὰ τὰς ἀνδραγαθίας Ταρκονδίμοτος καὶ τὴν διαδοχὴν τοῖς μετ' αὐτὸν παρέδωκε. 5

1 εἶθ' ἄμανίδες D σύμενίδης (e sup. η add.) F || 4 ὑπὸ om. F | ἐρύμα F || 5 κύριος om. Dh || 7 ταρκοδίμεντος CF ταρκοδήμεντος codd. rell.: corr. Cas.

COMM. Tarcondimotus rex videtur esse institutus a Pompeio a. 63: cf. Marquardt 'Roem. Staatsverwaltung' I² p. 366. Commemoratur apud Cic. ad fam. XV 1 (a. 51 a. Chr.). Cass. Dionem XLI 63. XLVII 26. L 14. Plut. Ant. 61. De eius filiis cf. Cass. Dio. LI 2. 7. LIV 9.

131

a. Str. XII 5, 1 p. 566/7 Πρὸς νότον τοίνυν εἰσὶ τοῖς Παφλαγόσι Γαλάται· τούτων δ' ἐστὶν ἔθνη τρία, δύο μὲν τῶν ἡγε-

μόνων ἐπώνυμα, Τρόχοι καὶ Τολιστοβῶγοι, τὸ τρίτον δ' ἀπὸ τοῦ ἐν Κέλτικῇ ἔθνοσιν Τεκτοσάγες. Κατέσχον δὲ τὴν
 5 χώραν ταύτην οἱ Γαλάται πλανηθέντες πολὺν χρόνον καὶ κατα-
 δραμόντες τὴν ὑπὸ τοῖς Ἀτταλικοῖς βασιλεῦσι χώραν καὶ τοῖς
 Βιθυνοῖς, ἕως παρ' ἐκόντων ἔλαβον τὴν νῦν Γαλατίαν καὶ
 Γαλλογραικίαν λεγομένην. Ἀρχηγὸς δὲ δοκεῖ μάλιστα τῆς
 περαιώσεως τῆς εἰς τὴν Ἀσίαν γενέσθαι Λεωνόριος. Τριῶν
 10 δὲ ὄντων ἔθνων ὁμογλώττων καὶ κατ' ἄλλο οὐδὲν ἐξηλλαγμέ-
 νων ἕκαστον διελόντες εἰς τέτταρας μερίδας τετραρχίαν ἐκά-
 στην ἐκάλεσαν τετράρχην ἔχουσαν ἴδιον καὶ δικαστὴν ἓνα καὶ
 στρατοφύλακα ἓνα ὑπὸ τῷ τετράρχῃ τεταγμένους, ὑποστρατο-
 φύλακας δὲ δύο. Ἡ δὲ τῶν δώδεκα τετραρχῶν βουλὴ ἄνδρες
 15 ἦσαν τριακόσιοι, συνήγοντο δὲ εἰς τὸν καλούμενον Ἀρνεμέτο.
 Τὰ μὲν οὖν φονικὰ ἢ βουλὴ ἔκρινε, τὰ δὲ ἄλλα οἱ τετράρχαι
 καὶ οἱ δικασταί. Πάλαι μὲν οὖν ἦν τοιαύτη τις ἢ διάταξις,
 καθ' ἡμᾶς δὲ εἰς τρεῖς — — ἡγεμόνας — — ἦκεν ἢ δυνα-
 στεία (a. 63/2).

20 b. Str. XII 3, 1 p. 541 Μεταξὺ τε τῶν Παφλαγόνων τῶν
 μεσογαίων τινὰς βασιλεύεσθαι παρέδωκε (sc. ὁ Πομπήσιος) τοῖς
 ἀπὸ Πυλαιμένοσιν, καθάπερ καὶ τοὺς Γαλάτας τοῖς ἀπὸ γένουσιν
 τετράρχαις.

c. Str. XII 3, 13 p. 547 Ταύτης δὲ τῆς χώρας (sc. τῆς
 25 Γαζτηλωντιδίδος) τὴν μὲν ἔχουσιν Ἀμισηνοί, τὴν δ' ἔδωκε Διιο-
 τάρῳ Πομπήσιος, καθάπερ καὶ τὰ περὶ Φαργακίαν καὶ τὴν Τρα-
 πεζουσίαν μέχρι Κοιλίδος καὶ τῆς μικρᾶς Ἀρμενίας (a. 63/2).
 καὶ τούτων ἀπέδειξεν αὐτὸν βασιλέα ἔχοντα καὶ τὴν πατρίαν

3 τρόχοι CDhilo τρόχοι E, Τροχοί Mein. | τολιστοβῶγοι codd.:
 corr. Kr. || 4 ἐν κελτοῖς E | Τεκτοσάγες Tzsch. || 6 Ἀτταλικοῖς om. E, ἀττι-
 κοῖς codd. rell (sed in z postea corr.) || 9 Λεωνόριος lx Λεων Epit. Λεωννό-
 ριος Memnon 19 || 14 τετραρχῶν x || 15 ἀρνεμέτο CDhilorw δρυναίμετο
 x: corr. Cor. ex z || 20 τς om. CDhix (in hoc καὶ ante μεταξὺ add.), δὲ
 Cas. || 21 Ante τῶν μεσογαίων add. καὶ C || 26 Ante Φαργακίαν add. τὴν
 cdd. ante Kr.

Cf. App. Mithr. 114 Ἐποίει δὲ καὶ τετράρχας (sc. ὁ Πομπήσιος),
 Γαλλογραικῶν μὲν, οἱ νῦν εἰσι Γαλάται Καππαδόκαις ὁμοροί, Δημότα-
 ρον καὶ ἑτέροσιν. ib. 75. Syr. 50 (ubi τέσσαροι iure delevit van Gelder
 'Galatarum res' p. 284 adn. 2). b. c. II 71. E u t r. VI 14 Armeniam
 minorem Deiotaro, Galatiae regi, donavit, quia socius belli Mithridatici

τετραρχίαν τῶν Γαλατῶν, τοὺς Τολιστοβωγίους. Ἀποθανόν-
τος δ' ἐκείνου πολλὰ διαδοχαὶ τῶν ἐκείνου γεγόνασι. 30

fueral. Cf. Suid. s. v. Πομπήιος. Cass. Dio. XLI 63, 3. Auct. bell.
Alexandr. 67. Cic. Phil. II 37, 94. de div. II 37, 79.

COMM. De hoc fragmento cf. Niese in mus. Rhen. vol. XXXVIII
p. 579. 584 sqq., Judeich 'Caesar im Orient' (Lipsiae 1885) p. 150 sqq.,
van Gelder 'Galatarum res in Graecia et Asia gestae' (Amstelaedam. 1888)
p. 189 sqq. 283 sq. Vide etiam infra fr. 189.

132

Str. XII 5, 2 p. 567 Τολιστοβώγιοι δὲ ὄμοροι Βιθυνοῖς
εἰσι καὶ τῇ Ἐπικτήτῃ καλουμένῃ Φρυγίᾳ· φρούρια δ' αὐτῶν
ἔστι τό τε Βλούκιον καὶ τὸ Πήμιον, ὧν τὸ μὲν ἦν βασιλείου
Δηιοτάρου, τὸ δὲ γαζοφυλάκιον.

3 ἐστι] εἰσι x | βλούβιον rw, Λουκήμιον Grosk. conl. ex Cic. pro Deiot.
6, 17 et 7, 21: immo Cicero videtur corrigendus

133

Str. XII 5, 2 p. 567 Ἔχουσι δὲ οἱ μὲν Τρόκμοι τὰ πρὸς
τῷ Πόντῳ καὶ τῇ Καππαδοκίᾳ· ταῦτα δ' ἔστι τὰ κράτιστα
ἧν νέμονται Γαλάται· φρούρια δ' αὐτοῖς τετείχισται τρία,
Ταοῦιον — — καὶ Μιθριδάτιον, ὃ ἔδωκε Πομπήιος Βρογι-
τάρῃ τῆς Ποντικῆς βασιλείας ἀφορίσας, τρίτον δὲ πῶς Δανάλα. 5

1 τρόγμοι codd., sed x sup. γ add. E, Τροκμοι Mein. || 4 τὰ οὐία Clor
wxz, Ταοῦία Tzsch. | βογοδιατάρῳ codd., Μάγνος Δηιοτάρῳ Cor., τῷ Δηιο-
τάρῳ Grosk.: corr. Keil (ubi?) teste Meinekio in praef., Hirschfeld in Herm.
vol. XIV p. 474 ex inscr. et iam antea Drumann hist. Rom. IV p. 469 || 5 πῶ
C, πῶς inclusit Cor., κάμη Grosk., Παδανάλα dubitanter conl. Mein.

COMM. Ad hunc locum cf. Niese in mus. Rhen. vol. XXXVIII
p. 586, v. Gelder l. l. p. 283 sqq.

134

a. Str. XII 3, 32 p. 557 Ὑπὲρ δὲ τῆς Φαναροίας ἔστι τὰ
[τε] Κόμανα τὰ ἐν τῷ Πόντῳ ὁμώνυμα τοῖς ἐν τῇ μεγάλῃ
Καππαδοκίᾳ καὶ τῇ αὐτῇ θεῷ καθιερωμένα, ἀφιδρωθέντα ἐκεί-
θεν, σχεδὸν δὲ τι καὶ τῇ ἀγωγῇ παραπλησίᾳ κεχημένα τῶν

1 φαρνακίας x || 2 τε om. x, recte inclusit Cor. | τοῖς] τῇ E

- 5 τε ἱεροργιῶν καὶ τῶν Θεοφοριῶν καὶ τῆς περὶ τοὺς ἱερέας τιμῆς καὶ μάλιστα ἐπὶ τῶν πρὸ τοῦ βασιλέων, ἡνίκα δις τοῦ ἔτους κατὰ τὰς ἐξόδους λεγομένας τῆς Θεοῦ διάδημα φορῶν ἐτύγγανεν ὁ ἱερεὺς καὶ ἦν δεύτερος κατὰ τιμὴν μετὰ τὸν βασιλέα.
- 10 b. Str. XII 3, 34 p. 558 Ἐπὶ μὲν οὖν τῶν βασιλέων οὔτω τὰ Κόμανα διμικεῖτο, ὡς εἴρηται, παραλαβὼν δὲ Πομπήιος τὴν ἐξουσίαν Ἀρχέλαον ἐπέστησεν ἱερέα καὶ προσώρισεν αὐτῷ χώραν δίσχοινον κύκλῳ (τοῦτο δ' ἐστὶν ἐξήκοντα στάδιοι) πρὸς τῇ ἱερᾷ προστάξας τοῖς ἐνοικοῦσι πειθαρχεῖν αὐτῷ· τούτων
15 μὲν οὖν ἡγεμῶν ἦν καὶ τῶν τὴν πόλιν οἰκούντων ἱεροδοῦλων κύριος πλὴν τοῦ πιπράσκειν· ἦσαν δὲ οὐκ ἐλάττους οὐδ' ἐν ταῦθα τῶν ἑξακισχιλίων. Ἦν δ' οὗτος Ἀρχέλαος υἱὸς μὲν τοῦ ὑπὸ Σύλλα καὶ τῆς συγλήτου τιμηθέντος, φίλος δὲ Γαβιλοῦ τῶν ὑπατικῶν τινος.
- 20 c. Str. XVII 1, 11 p. 796 Ἀρχέλαος, ὃς ἦν μὲν Ἀρχελαίου υἱὸς τοῦ πρὸς Σύλλαν διαπολεμηθέντος καὶ μετὰ ταῦτα τιμηθέντος ὑπὸ Ῥωμαίων, πάμπρος δὲ τοῦ βασιλεύσαντος Καππαδόκων ὑστάτου καθ' ἡμᾶς, ἱερεὺς δὲ τῶν ἐν Πόντῳ Κομάνων.
- 10 βασιλειῶν codd.: corr. Cas. || 17 μὲν υἱὸς CDhlx || 18 γαβηνίου codd.: corr. Xyl.

Cf. App. Mithr. 114 Ἀπέφηγε δὲ (sc. ὁ Πομπήιος) καὶ τῆς ἐν Κομάνοις Θεᾶς Ἀρχέλαον ἱερέα, ὅπερ ἐστὶ δυναστεία βασιλική (cf. Auct. bell. Alex. 66).

Str. XII 3, 30 p. 556 Ἔστι δ' αὐλῶν (sc. ἡ Φανάροια) καὶ μῆκος ἔχων ἀξιόλογον καὶ πλάτος, διαρρεῖ δ' αὐτὴν ἐκ μὲν τῆς Ἀρμενίας ὁ Λίκος, ἐκ δὲ τῶν περὶ Ἀμάσειαν στενῶν ὁ Ἴρις· συμβάλλουσι δ' ἀμφοτέρωι κατὰ μέσον του τὸν αὐλώνα.
5 ἐπὶ τῇ συμβολῇ δ' ἴδρται πόλις, ἣν ὁ μὲν πρῶτος ὑποβεβλημένος Εὐπατορίαν ἀφ' αὐτοῦ προσηγόρευσε, Πομπήιος δ'

6 ἑαντοῦ xz

Cf. App. Mithr. 115 Καὶ πόλις ᾤκισεν (sc. ὁ Πομπήιος) ἐν — — Πόντῳ Εὐπατορίαν, ἣν αὐτὸς μὲν ὁ Εὐπάτωρ Μιθριδάτης ἔκτισε καὶ

ἡμιτελῆ καταλαβόν, προσθεῖς χώραν καὶ οἰκήτορας, Μαγνό-
πολιν προσεῖπεν.

Ἐνπατορίαν ὠνόμασεν ἀφ' ἑαυτοῦ, ὑποδεξαμένην δὲ Ῥωμαίους καθη-
ρήκει, καὶ ὁ Πομπήιος ἐγείρας Μαγνόπολιν ἐκάλει. Cf. ib. 78.

136

Str. XII 3, 31 p. 557 Τὰ δὲ Κάβειρα Πομπηίου σκενά-
σαντος εἰς πόλιν καὶ καλέσαντος Διόσπολιν ἐκείνη (sc. ἡ Πυ-
δοδιωρίς) προσκατεσκεύασε.

1 κατασκευάσαντος oz || 2 διόπολιν codd. exc. i

137

Str. XII 3, 38 p. 560/1 Μετὰ μὲν οὖν τὴν Ἀμισσηνῶν
μέχρι τοῦ Ἄλλος ἢ Φαζημωνίτις ἐστίν, ἣν Πομπήιος Νεαπο-
λίτιν ὠνόμασε, κατὰ Φαζημῶνα κώμην † ἀποδείξας τὴν κατοι-
κίαν καὶ προσαγορεύσας Νεάπολιν. — — Τὸ μὲν οὖν πρὸς
τῇ Παναροίᾳ μέρος τῆς Φαζημωνίτιδος λίμνη κατέχει πελαγία 5
τὸ μέγεθος ἢ Στιφάνη καλουμένη· — — ἐπικείται δ' αὐτῇ
φρούριον ἔρυμνόν, ἔρημον νῦν, Ἰκίζαρι καὶ πλησίον βασιλείου
κατεσκευασμένον. — — Ὑπέρχεται δὲ τῆς τῶν Ἀμασέων — —
τὸ Σαγύλιον ἐπὶ ὄρους ὄρθου καὶ ὑψηλοῦ πρὸς ὄξειαν ἀνα-
τεινοντος ἄκραν ἔρυμα ἰδρυμένον ἔχον καὶ ὕδρειον δαψιλές, 10
ὃ νῦν ὀλιγώρηται· τοῖς δὲ βασιλεῦσιν ἦν χρήσιμον εἰς πολλὰ.
Ἐνταῦθα δὲ ἐάλω καὶ διεφθάρη [ὑπὸ] τῶν Φαρνάκου τοῦ βα-
σιλέως παίδων Ἀρσάκης· — — ἀνέφυγε γὰρ εἰς τὸ ὄρος
παρασκευῆς χωρὶς εἰργόμενος τῶν πεδίων, εὖρε δὲ καὶ τὰ
ὑδρεῖα ἐμπεφραγμένα πέτραις ἡλιβάτοις· οὕτω γὰρ διετέτακτο 15

2 Νεαπολίτιν] μεγαλόπολιν codd.: corr. Cor. || 3 Ante ἀποδείξας certe
lacuna statuenda: ἀποδείξας τινὰ κατοικίαν Cor., τὴν Φ. κώμην ἀποδείξας
(πόλιν καὶ μείζω ποιήσας) τὴν κατοικίαν Grosk., Νεαπ. ὠνόμασε παρὰ Φαζ.
κώμην, (πόλιν) ἀποδείξας τ. κ. Mein. Fort. verba κατὰ Φ. κώμην ponenda
sunt post verba Φαζημωνίτις ἐστίν et ante ἀποδείξας inserendum πόλιν || 7
ικίζαροι Cr ἢ κίζαρι lxx ἢ κίζαρη D ἢ κίζαρη ho: corr. Kram., ἢ Κίθαρις
Muell. || 8 κατασκευασμένον codd: corr. Cor. || 9 ὄρθου C || 11 Post νῦν add.
καὶ l || 12 ὑπὸ inclusi cum Meyero: v. fr. 211 in COMM. || 15 ὑδρεῖα codd.
exc. x | Ante οὕτω lacunam statuit Tzsch.

Πομπήιος κατασπᾶν κελείσας τὰ φρούρια καὶ μὴ ἔᾶν χηρῶσιμα τοῖς ἀναφεύγειν εἰς αὐτὰ βουλομένοις ληστηρίων χάριν. Ἐκεῖνος μὲν οὖν οὕτω διέταξε τὴν Φαζημωνίτιν, οἱ δ' ἕστερον βασιλεύσι καὶ ταύτην ἔνειμαν.

19 διέμειναν i, διένειμαν Cor.

2 sqq. cf. Steph. Byz. s. v. Φαμιζών (e Strabone).

12 sqq. De Arsace cf. ad. fr. 211.

138

a. Str. XI 8, 4 p. 512 Ἔστι δὲ ἱεροδούλων πόλισμα τὸ πλέον (sc. τὰ Ζήλα). Πομπήιος δὲ προσθεῖς χώραν ἀξιόλογον καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ συνοικίσας εἰς τὸ τεῖχος μίαν τῶν πύλων ἀπέφηνεν ὧν διέταξε μετὰ τὴν Μιθριδάτου κατάλοιον.

5 b. Str. XII 3, 37 p. 560 Πομπήιος δὲ πολλὰς ἐπαρχίας προσώρισε τῷ τόπῳ (sc. τοῖς Ζήλοις) καὶ πόλιν ὠνόμασε καὶ ταύτην καὶ τὴν Μεγαλόπολιν συνθεῖς ταύτην τε εἰς ἑτήν τε Κουλουπηρῆν καὶ τὴν Καμισσηνὴν ὁμόρους οὔσας τῇ τε μικρῇ Ἀρμενίᾳ καὶ τῇ Λαουιανσηνῇ, ἔχουσας ὀρεκτοὺς ἄλλας
10 καὶ ἔρμα ἀρχαῖον τὰ Κάμισα νῦν κατεσπασμένον· οἱ δὲ μετὰ ταῦτα ἡγεμόνες τῶν Ῥωμαίων τῶν δευτέρων πολιτευμάτων τούτων τὰ μὲν τοῖς Κομάνων ἱερεῦσι προσένειμαν, τὰ δὲ τῷ Ζήλων ἱερεῖ, τὰ δ' Ἀτεπόριγι, δυνάστη τινὶ τοῦ τετραρχικοῦ γένους τῶν Γαλατῶν ἀνδρὶ· τελευτήσαντος δ' ἐκείνου ταύτην
15 μὲν τὴν μερίδα οὐ πολλὴν οὔσαν ὑπὸ Ῥωμαίοις εἶναι συμβαίνει καλουμένην ἐπαρχίαν (καὶ ἔστι σύστημα καθ' αὐτὸ τὸ πολλύχνιον συνοικισάντων τὰ Κάρανα, ἀφ' οὗ καὶ ἡ χώρα Καρανίτις λέγεται), τὰ δὲ λοιπὰ ἔχει Πυθοδώρις καὶ ὁ Αἰτεντος.

9 λανιασηνῇ CDHlw λανιασηνῇ oxz, Λαουινιασηνῇ Tzsch.: corr. Kr. || 11 δύο i || 13 δὲ τέποριγι codd.: corr. Tzsch. ex sent. Iebbii, Eckhelii d. n. I 3, 184

COMM. Verba inde a v. 10 sqq. quamquam ad posteriora tempora spectant, tamen hic adieci, quoniam quo anno et a quo imperatore haec facta sint nescimus. Niesius in mus. Rhen. vol. XXXVIII p. 599 sq. illum Ateporigem ab Antonio regnum accepisse arbitratur.

139

Str. XII 3, 40 p. 562 Λοιπὴ δ' ἐστὶν ἡ ἐκτὸς Ἄλως χώρα τῆς Ποντικῆς ἐπαρχίας ἢ περὶ τὸν Ὀλγασσον συναφῆς τῇ Σινοπίδι. — — Κάνταυθα δ' ἀπεδείχθη πόλις ἢ Πομπηίου-πολις· ἐν δὲ τῇ πόλει ταύτῃ τὸ σανδαρακουργεῖον οὐ πολὺ ἄπωθεν Πιμωλίσιον, φρουρίου βασιλικοῦ κατεσκευασμένου, ἀφ' οὗ ἡ χώρα ἢ ἐκατέρωθεν τοῦ ποταμοῦ καλεῖται Πιμωλισιηνή.

3 πομπηίουπόλις C Epit. || 4 σανδαρακούργιον codd.: corr. Mein. || 5 ἄποθεν D

3 sq. cf. Steph. Byz. s. v. Πομπηίουπόλις.

140

Str. XIII 2, 3 p. 617/8 Καθ' ἡμᾶς δὲ (sc. ἐγένετο ἐν τῇ Μιτυλήνῃ) — — ὁ συγγραφεὺς Θεοφάνης. Οὗτος δὲ καὶ πολιτικός ἀνὴρ ὑπῆρξε καὶ Πομπηίῳ τῷ Μάγνῳ κατέστη φίλος μάλιστα διὰ τὴν ἀρετὴν ταύτην καὶ πάσας συγκατώρθωσεν αὐτῷ τὰς πράξεις· ἀφ' ὧν τὴν τε πατρίδα ἐκόσμησε τὰ μὲν δι' ἐκεῖνον, τὰ δὲ δι' ἑαυτοῦ καὶ ἑαυτὸν πάντων τῶν Ἑλλήνων ἐπιφανέστατον ἀνέδειξεν· υἱὸν τε ἀπέλιπε Μάρκον Πομπηῖον, ὃν τῆς Ἀσίας ἐπίτροπον κατέστησέ ποτε Καῖσαρ ὁ Σεβαστός, καὶ νῦν ἐν τοῖς πρώτοις ἐξετάζεται τῶν Τιβερίου φίλων.

10

2 καὶ ante πολιτικός om. F || 4 ταύτην] αὐτὴν codd.: corr. Cor. || 6 τῶν om. codd. exc. Dh || 7 υἱανὸν Mein., sed cf. Nipperdey ad Tac. ann. VI 18 | Μάρκον Ryckius ad Tac. l. l., sed v. Kaibelium in Eph. epigr. II p. 19 sq.

1—7 cf. Plut. Pomp. 42 Καὶ γὰρ εἰς Μιτυλήνην ἀφικόμενος (sc. ὁ Πομπηῖος s. 62) τὴν τε πόλιν ἡλευθέρωσε διὰ Θεοφάνη. Vell. II 18. Cic. pro Arch. 10, 24. Val. Max. VIII 14, 3.

7 sqq. cf. Meinekii vindiciar. Strabonian. p. 213 sq., Nipperdey ad Tac. ann. VI 18, Kaibel in Eph. epigr. II p. 19 sqq.

141

Str. XIV 1, 7 p. 635 Ἄνδρες δ' ἄξιοι μνήμης ἐγένοντο ἐν τῇ Μιλήτῳ Θαλῆς τε — — καθ' ἡμᾶς δὲ Αἰσχίνης ὁ

ήτις. ὅς ἐν γιγῆ διετέλει παρρησιασόμενος πέρα τοῦ
μετρίου πρὸς Πομπηίου Μάγνον.

COMM. Aeschinis huius praeterea fit mentio ap. Laert. Diog. II 7. 9.
Cic. Brut. 95, 325. Senec. contron. I 5, 11. 16.

142

Str. XIV 1, 45 p. 650 Ἄνδρες δὲ γέγονασιν ἔνδοξοι Νι-
σαιεῖς Ἀπολλωνίως τε — — καὶ Ἀριστοδήμου. ἐκεῖνοι τίος.
οἱ διηκούσαμεν ἡμεῖς ἰσχυρότερον νέοι παντελῶς ἐν τῇ Νίσι.
καὶ Σώστρατος δέ, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ἀριστοδήμου. καὶ ἄλλοι
Ἀριστοδήμου, ἀνεψιὸς αὐτοῦ, ὁ παιδείας Μάγνον Πομπηίου
ἄξιόλογοι γέγονασιν γραμματικοί· ὁ δ' ἡμέτερος καὶ ἐρριτό-
ρειε· — — ἐν δὲ τῇ Ρώμῃ τῶν Μάγνου παιδῶν ἐπιστατῶν
ἴσχετο τῇ γραμματικῇ σχολῇ.

1 ἔνδοξοι] ἀριστοί x | 4 δὲ om. F | 5 Ἀνε Πομπηίου add. τὸν F

143

Str. XII 3, 33 p. 558 Ἐπελθὼν δὲ Πομπηῖος ὁ διαδεξα-
μενος τὸν πόλεμον πάντας τοὺς ἐκείνῳ (sc. τῷ Λεικόλλῳ) τι
χαρισάμενους ἔχθροὺς ἐπέλαβε διὰ τὴν γενομένην αὐτῷ πρὸς
ἐκείνον ἀπέχθειαν· διαπολεμίσας δὲ καὶ ἐπαελθὼν οἴκαδε
ἔξινιξισεν, ὥστε τὰς τιμὰς, ἃς ἐπέσχετο ὁ Λεικόλλος
τῶν Ποντικῶν τισι, μὴ κερῶσαι τὴν σύγκλιτον· ἄδικον γὰρ
εἶναι κατορθώσαντος ἑτέρου τὸν πόλεμον τὰ βραβεῖα ἐπ'
ἄλλῳ γενέσθαι καὶ τὴν τῶν ἀριστείων διανομήν.

Cf. App. b. c. II 9, 13. Plut. Pomp. 46. 46. Luc. 42. Cat. min. 31.
Cass. Dio. XXXVII 49. XXXVIII 7. Flor. II 13, 9. Vell. II 40. 44.
Suet. Caes. 90.

144

Str. XIV 6, 6 p. 654/5 Πρότερον μὲν οὖν κατὰ πόλεις
ἐτυραννοῦντο οἱ Κύπριοι, ἃς' οὗ δ' οἱ Πτολεμαῖκοὶ βασιλεῖς
κύριοι τῆς Αἰγύπτου κατέστησαν, εἰς ἐκείνους καὶ ἡ Κύπρος
περιέστη συμπρατόντων πολλάκις καὶ τῶν Ῥωμαίων. Ἐπεὶ

4 πολλά Cor.

δ' ὁ τελευταῖος ἄρξας Πτολεμαῖος, ἀδελφὸς τοῦ Κλεοπάτρας 5
πατρὸς τῆς καθ' ἡμᾶς βασιλείσης, ἔδοξε πλημμελὴς τε εἶναι
καὶ ἀχάριστος εἰς τοὺς εὐεργέτας, ἐκείνος μὲν κατελύθη (a. 58),
Ῥωμαῖοι δὲ κατέσχον τὴν νῆσον, καὶ γέγονε στρατηγικὴ ἐπαρ-
χία καθ' αὐτήν. Μάλιστα δ' αἴτιος τοῦ ὀλέθρου κατέστη τῆ
βασιλεῖ Πόπλιος Κλαύδιος Πούλχερ· ἐμπεσὼν γὰρ εἰς τὰ λη- 10
στήρια (a. 67) τῶν Κιλικίων ἀκμαζόντων τότε, λύτρον αἰτού-
μενος ἐπέστειλε τῆ βασιλεῖ δεόμενος πέμψαι καὶ ῥύσασθαι
αὐτόν· ὁ δ' ἔπεμψε μὲν, μικρὸν δὲ τελέως, ὥστε καὶ τοὺς
ληστὰς αἰδεσθῆναι λαβεῖν, ἀλλὰ ἀναπέμψαι πάλιν, τὸν δ'
ἄνευ λύτρων ἀπολύσαι. Σωθεὶς δ' ἐκείνος ἀπεμνημόνευσεν 15
ἀμφοτέροις τὴν χάριν καὶ γενόμενος δήμαρχος ἴσχυσε τοσοῦ-
τον, ὥστε ἐπέμφθη Μάρκος Κάτων ἀφαιρησόμενος τὴν Κύ-
προν τὸν κατέχοντα. Ἐκείνος μὲν οὖν ἔφθη διαχειρισάμενος
αὐτόν, Κάτων δὲ ἐπελθὼν παρέλαβε τὴν Κύπρον καὶ τὴν βα-
σιλικὴν οὐσίαν διέθετο καὶ τὰ χρήματα εἰς τὸ δημόσιον τα- 20

5 ὁ πτολεμαῖος ὁ ἄρξας τελευταῖος Dh

Cf. App. b. c. II 23 Κάτωνα μὲν ἐψηφίστατο (sc. ὁ Πομπήιος),
ἵνα μὴ παρὼν ἐνοχλοῖη, Κύπρον ἀφελῆσθαι Πτολεμαίου βασιλέως νενο-
μοθετημένον ἤδη τοῦτο ὑπὸ Κλωδίου, ὅτι οἱ ποτε ἄλόντι ὑπὸ ληστῶν
ὁ Πτολεμαῖος ἐς λύτρα ὑπὸ σμικρολογίας δύο τάλαντα ἐπεπόμψαι. Κά-
των μὲν δὴ καθίστατο Κύπρον Πτολεμαίου τὰ χρήματα ῥίψαντος ἐς
τὴν θάλασσαν καὶ ἑαυτὸν ἐξαγαγόντος, ἐπεὶ τῶν ἐψηφισμένων ἐπύθετο.
Cass. Dio. XXXVIII 30 Βουληθεὶς ὁ Κλωδῖος τὸν τε Κάτωνα ἐκποδῶν,
ὅπως ῥᾶον ὅσα ἔπραττε κατορθώσῃ, ποιήσασθαι καὶ τὸν Πτολεμαῖον
τότε τὴν Κύπρον ἔχοντα ἀμύνασθαι, ὅτι αὐτὸν παρὰ τῶν καταποντι-
στῶν οὐκ ἔλύσατο, τὴν τε νῆσον ἐδημοσίευσεν καὶ πρὸς τὴν διοίκησιν
αὐτῆς τὸν Κάτωνα καὶ μάλᾳ ἀκοντα ἀπέστειλε. id. XXXIX 22 Ὁ μὲν
γὰρ Πτολεμαῖος ὁ τὴν νῆσον τότε κατέχων ἐπειδὴ τὰ τε ἐψηφισμένα
ἤσθετο καὶ μὴτ' ἀντᾶραι τοῖς Ῥωμαίοις ἐτόλμησεν μὴτ' αὐτὸν στερηθεὶς τῆς
ἀρχῆς ζῆν ὑπέμεινε, φάρμακον πῶν ἀπέθανε, καὶ οἱ Κύπριοι τὸν Κά-
τωνα οὐκ ἀκονίως — ἐσεδέξαντο· ὁ δὲ Κάτων ἐπὶ μὲν τούτοις οὐδὲν
εἶχε σεμνύνεσθαι, ὅτι δὲ δὴ τὰ τε ἄλλα ἄριστα διώκησεν καὶ δούλους καὶ
χρήματα πολλὰ ἐκ τῶν βασιλικῶν ἀθροίσας οὐδὲν ἤτιθέη, ἀλλὰ ἀνεπικλή-
τως πάντα ἀπέδειξεν, ἀνδραγαθίας οὐδὲν ἤττον ἢ εἰ πολέμῳ τιμὴ ἐνενη-
κῆκει μετεποιεῖτο. Cf. Plut. Cat. min. 34—39. 45. Pomp. 48. Liv. per.
104. Flor. I 44. Vell. II 45. Fest. 13. Ps. Aur. 80. Val. Max. VIII
15, 10. IV 1, 14. 3, 2. IX 4 ext. 1. Amm. Marc. XIV 8, 14. Plin. N. H.
XXXIV 92. Cic. pro dom. §§ 20. 52. 65. pro Sest. 57. 59. 64 etc.

μειῖον τῶν Ῥωμαίων ἐκόμισεν· ἐξ ἐκείνου δ' ἐγένετο ἐπαρχία ἡ νῆσος, καθάπερ καὶ νῦν ἔστι, στρατηγική.

21 τῶν Ῥωμαίων om. moz

10 sqq. cf. praeter App. et Cass. Dion. ll. ll. Cass. Dio. XXXVI
19. Cic. de harusp. resp. 20, 42.

*145

Ioseph. A. I. XIV 6, 4 (Mueller FHG III p. 493 fr. 12^b)
Περὶ δὲ τῆς Πομπηίου (a. 63) καὶ Γαβινίου (a. 56) στρατείας
ἐπὶ Ἰουδαίους γράφει Νικόλαος ὁ Ἀμασκηνὸς καὶ Στρα-
βων ὁ Καππάδοξ οὐδὲν ἕτερος ἕτερον καινότερον λέγων.

2 De Pompei expeditione cf. fr. 124—126. — De Gabinii in Iudaeam
expeditione cf. Ios. A. I. XIV 5, 2—6, 4. B. I. I 8, 2—7. Zonar. V
P I 224 C—225 B. Hegesipp. I 19—21. Plut. Ant. 3. Cass. Dio.
XXXIX 56.

146

a. Str. XVII 1, 11 p. 795/6 Πτολεμαῖος γὰρ ὁ Λάγων διε-
δέξατο Ἀλέξανδρον, ἐκείνον δὲ <ὁ> Φιλάδελφος, τοῦτον δὲ ὁ
Εὐεργέτης, εἰθ' ὁ Φιλοπάτωρ ὁ τῆς Ἀγαθοκλείας, εἰθ' ὁ Ἐπι-
φανής, εἰθ' ὁ Φιλομήτωρ, παῖς παρὰ πατρός ἀεὶ διαδεχό-
5 μενος· τοῦτον δ' ἀδελφὸς διεδέξατο ὁ δεύτερος Εὐεργέτης, ὃν
καὶ Φύσκωνα προσαγορεύουσι, τοῦτον δ' ὁ Λάθουρος ἐπικλη-
θεὶς Πτολεμαῖος, τοῦτον δ' ὁ Ἀύλητής ὁ καθ' ἡμᾶς, ὅσπερ
ἦν τῆς Κλεοπάτρας πατήρ. Ἄπαντες μὲν οὖν οἱ μετὰ τὸν
10 τρίτον Πτολεμαῖον ὑπὸ τρυφῆς διεφθαρμένοι χεῖρον ἐπολιτεύ-
σαντο, χεῖριστα δ' ὁ τέταρτος καὶ <ὁ> ἕβδομος καὶ ὁ ἕσχατος.
ὁ Ἀύλητής· ὅς χωρὶς τῆς ἄλλης ἀσελγείας χοραυλεῖν ἤσκησε
καὶ ἐπ' αὐτῷ γε ἐσεμνύνετο τοσοῦτον, ὥστ' οὐκ ὄκνει σιγτε-
λεῖν ἀγῶνας ἐν τοῖς βασιλείοις, εἰς οὓς παρῆι διαμιλλησό-

2 ὁ ante Φιλάδελφος add. Cor. || 10 ὁ ante ἕβδομος add. Cas. || 11 χο-
ραυλεῖν codd. exc. E Epit. || 12 γε] τε codd., om. Cor.: corr. Groak. | ἐπὶ τοσοῦ-
τον Cx

10 sqq. cf. Philoxen. ap. Ath. V 39 p. 206 D. Plut. de adul. et
amic. 12 p. 56 EF.

μενος τοῖς ἀνταγωνισταῖς. Τοῦτον μὲν οὖν οἱ Ἀλεξανδρεῖς ἐξέβαλον (α. 58), τριῶν δ' αὐτῷ θυγατέρων οὐσῶν, ὧν μία γνησία ἢ πρεσβυτάτη, ταύτην ἀνέδειξαν βασιλίссαν· οἱ υἱοὶ δ' αὐτοῦ δύο νήπιοι τῆς τότε χρείας ἐξέπιπτον τελῶς. Τῇ δὲ κατασταθείσῃ μετεπέμψαντο ἄνδρα ἐκ τῆς Συρίας κυβισάκην τινὰ προσποιησάμενον τοῦ γένους εἶναι τῶν Συριακῶν βασιλέων· τοῦτον μὲν οὖν ὀλίγων ἡμερῶν ἀπεστραγγάλισεν ἢ βασίλισσα οὐ φέρουσα τὸ βάνασον (αὐτοῦ) καὶ τὸ ἀνελεύθερον. Ἦκε δ' αὐτ' ἐκεῖνου προσποιησάμενος καὶ αὐτὸς εἶναι Μιθριδάτου υἱὸς τοῦ Εὐπάτορος Ἀρχέλαος, ὃς ἦν μὲν Ἀρχελαίου υἱὸς τοῦ πρὸς Σύλλαν διαπολεμήσαντος καὶ μετὰ ταῦτα τιμηθέντος ὑπὸ Ῥωμαίων, πάμπρος δὲ τοῦ βασιλεύσαντος Καππαδόκων ὑστάτου καθ' ἡμᾶς, ἱερεὺς δὲ τῶν ἐν Πόντῳ Κομάνων. Γαβινίῳ δὲ τότε συνδιέτριψεν ὡς συστρατεύσων ἐπὶ Παρθυαίους, λαθῶν δὲ τοῦτον κομιζεται διὰ τινων εἰς τὴν βασίλισσαν καὶ ἀναδείκνυται βασιλεὺς. Ἐν τούτῳ τὸν Ἀύλητὴν ἀφικόμενον εἰς Ῥώμην δεξάμενος Πομπήιος Μάγνος συνίστησι τῇ συγκλίτῳ καὶ διαπραττεται κάθοδον μὲν τούτῳ, τῶν δὲ πρέσβων τῶν πλείστων, ἑκατὸν ὄντων, ὄλεθρον τῶν καταπρεσβευσάντων αὐτοῦ· τούτων δ' ἦν καὶ Δίωνα ὁ Ἀκαδημαϊκὸς ἀρχιπρεσβευτῆς γεγονώς. Καταχθελὺς οὖν ὑπὸ 16 οἱ om. codd. exc. Dhi || 21 αὐτοῦ iure add. edd. ante Kr.

14 sqq. cf. Cass. Dio. XXXIX 12—14. 55—58 (12) Διέδρα τε (sc. ὁ Πτολεμαῖος) ἐκ τῆς Αἰγύπτου καὶ ἐς τὴν Ῥώμην ἔλθων κατηγορήσέ τε αὐτῶν ὡς καὶ ἐκ τῆς βασιλείας αὐτὸν ἐκβεβληκότων. — (13) Ἐν φ' δὲ ταῦτα . . . οἱ Ἀλεξανδρεῖς τέως μὲν ἀγνοήσαντες, ὅτι ἐς τὴν Ἰταλίαν ἀπηρκῶς ἦν, ἢ τεθνηκέναι αὐτὸν νομίσαντες Βερενίκην τὴν θυγατέρα αὐτοῦ ἐς τὴν βασιλείαν ἀντικατέστησαν, ἔπειτα δὲ τάληθες μαθόντες ἄνδρας ἑκατὸν ἐς τὴν Ῥώμην ἐπεμψαν πρὸς τε τὰ ἐγκλήματα αὐτοῦ ἀπολογησομένους καὶ ἀντικατηγορήσοντας ὅσα ἠδίκητο. Προμαθῶν οὖν ταῦτ' ἐκεῖνος, ἔτι δὲ ἐν τῇ Ῥώμῃ ἦν, ἐνήθρυσεν τοὺς πρέσβεις, πρὶν ἐλθεῖν, ἄλλους ἄλλῃ διαπέμψας καὶ τοὺς μὲν πλείους αὐτῶν κατὰ τὴν ὁδὸν ἐφθειρε, τῶν δὲ λοιπῶν τοὺς μὲν ἐν τῷ ἄστει αὐτῷ ἀπέκτεινε, τοὺς δὲ καὶ καταφοβήσας ἐκ τούτων ἢ χρήμασι διαφείρας ἔπεισε μῆτε ταῖς ἀρχαῖς ὑπὲρ ὧν ἐστάλατο ἐντυχεῖν μήθ' ὅλως μείλαν τινὰ περὶ τῶν ἀπολωλότων ποιήσασθαι. (14) — Καὶ οἱ μὲν (sc. ἡ βουλὴ) τὸν Δίωνα τὸν τῆς πρεσβείας αὐτοκράτορα, περιῆν γάρ, μετεπέμψαντο ὡς καὶ τὴν ἀλήθειαν παρ' αὐτοῦ μαθησόμενοι· οὕτω δὲ ἄρα καὶ τότε ἔθ' ὁ Πτολε-

35 Γαβινίου Πτολεμαῖος (a. 55) τὸν τε Ἀρχέλαον ἀναιρεῖ καὶ τὴν Θυγατέρα, χρόνον δ' οὐ πολὺν τῇ βασιλείᾳ προσθεῖς τελευτᾷ νόσῳ (a. 51) καταλιπὼν δύο μὲν υἱεῖς, δύο δὲ Θυγατέρας, πρεσβυτάτην δὲ Κλεοπάτραν.

b. Str. XII 3, 34 p. 558 Ἐπὶ μὲν οὖν τῶν βασιλείων οὕτω
40 τὰ Κόμανα διωκείτο, ὡς εἴρηται, παραλαβὼν δὲ Πομπήσιος
τὴν ἔξουσίαν Ἀρχέλαον ἐπέστησεν ἱερέα. — — Ἦν δ' οὗτος
Ἀρχέλαος υἱὸς μὲν τοῦ ὑπὸ Σύλλα καὶ τῆς συγκλήτου τιμη-
θέντος, φίλος δὲ Γαβινίου τῶν ὑπατικῶν τινος. Ἐκείνου δὲ
45 πεμφθέντος εἰς Συρίαν ἤκε καὶ αὐτὸς ἐπ' ἑλπίδι τοῦ κοινογι-
σειν αὐτῷ παρασκευαζομένῳ πρὸς τὸν Παρθικὸν πόλεμον, οἷα
ἐπιτροπεύσης δὲ τῆς συγκλήτου ταίτην ἀφείς τὴν ἑλπίδα ἄλλην

35 σαβίνου codd.: corr. Cas. || 38 δὲ] τε codd. exc. x || 39 βασιλειῶν
codd.: corr. Cas. || 42 μὲν υἱὸς CDhlx || 43 γαβηνίου codd.: corr. Xyl.

μαῖος τοῖς χρήμασι κατεκράτει, ὥστε μῆτε τὸν Δίωνα ἐς τὸ συνέδριον
ἐσελθεῖν μῆτε μνήμην τιὰ τοῦ φόνον τῶν τεθνηκότων, ἕως γε καὶ αὐ-
τὸς περιῆν, γενέσθαι. Καὶ μέντοι τοῦ Δίωνος μετὰ ταῦτα δολοφονηθέν-
τος οὐδεμίαν οὐδ' ἐπ' ἐκείνῳ δίκην ἔδωκε· τὰ τε γὰρ ἄλλα καὶ ὁ Πομ-
πήσιος τῇ τε οἰκίᾳ αὐτὸν ὑπεδέδεκτο καὶ ἰσχυρῶς οἱ σιγήρετο. — — (55)
Κατὰ δὲ δὴ τὸν αὐτὸν τοῦτον χρόνον (a. 55) καὶ ὁ Πτολεμαῖος — —
κατήχθη καὶ τὴν βασιλείαν ἐκομίσατο. Ἐπραξαν δὲ τοῦτο ὁ τε Πομ-
πήσιος καὶ ὁ Γαβίνιος. — — (56) Ὁ Γαβίνιος — — τὸ μὲν πρῶτον ἐνόει
καὶ παρεσκευάζετο ὡς καὶ ἐπὶ τοὺς Πάρθους τὸν τε πλοῦτον αὐτῶν
στρατεύσων. — — Ἐπεὶ μέντοι ὁ Πτολεμαῖος μετὰ τῶν τοῦ Πομπησίου
γραμμάτων ἦλθε καὶ πολλὰ μὲν αὐτῷ, πολλὰ δὲ καὶ τῷ στρατῷ χρήματα
τὰ μὲν ἤδη παρέξεν, τὰ δ' ἂν καταχθῆ δώσειν ὑπέσχετο, τὰ τε τῶν
Πάρθων εἶασε καὶ ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον ἤπειλθη, καίπερ ἀπαγορευόντος
μὲν τοῦ νόμου μῆτε ἐς τὴν ὑπερορίαν τοὺς ἄρχοντας τιῶν ἀποδημεῖν
μῆτε πολέμους ἀφ' ἑαυτῶν ἀναιρεῖσθαι, ἀπειρηκότος δὲ καὶ τοῦ δήμου
τῆς τε Σιβύλλης μὴ καταχθῆναι τὸν ἄνδρα. (57) Ἦρχε δὲ τότε τῶν
Αἰγυπτίων ἡ Βερενίκη καὶ ἐπιεικὲς μὲν οὐδὲν πρὸς αὐτὸν — — ἔπραξε.
Σέλεσκον δὲ τινα, ὡς καὶ ἐκ τοῦ βασιλείου γένους τοῦ ποτε ἐν τῇ Συ-
ρια ἀνθίσαντος ὄντα, μεταπέμψασα ἄνδρα τε ἐπεγράψατο καὶ κοινο-
νὸν τῆς τε βασιλείας καὶ τοῦ πολέμου ἐποιήσατο. Ὡς δὲ ἐκείνος ἐν
οὐδενὸς μόλις ᾧ ἐωρᾶτο, τοῦτον μὲν ἀπέκτεινε, Ἀρχέλαον δὲ τὸν τοῦ
Ἀρχελαίου τοῦ πρὸς τὸν Σύλλαν αὐτομολήσαντος, δραστήριόν τε ὄντα
καὶ ἐν τῇ Συρίᾳ τὴν δλαιαν ἔχοντα, ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ἐπιγνάγετο. Ὁ γὰρ
Γαβίνιος ἐδύνατο μὲν ἀρχόμενον τὸ δεινὸν παῦσαι, τὸν γὰρ Ἀρχέλαον
προϋποτοπήσας συνέλαβε — — φοβηθεὶς δὲ μὴ καὶ ἐλάττω διὰ τοῦτο

εὐρατο μείζω. Ἐτύγχανε γὰρ Πτολεμαῖος ὁ τῆς Κλεοπάτρας πατὴρ ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων ἐκβεβλημένος, θυγάτηρ δ' αὐτοῦ κατεῖχε τὴν βασιλείαν, ἀδελφὴ πρεσβυτέρα τῆς Κλεοπάτρας· ταύτῃ ζητούμενος ἀνδρὸς βασιλικοῦ γένους ἐνεχείρισεν ἑαυτὸν 50 τοῖς συμπράττουσι προσποιησάμενος Μιθριδάτου τοῦ Εὐπάτορος υἱὸς (εἶναι) καὶ παραδεχθεὶς ἐβασίλευσεν ἕξ μῆνας. Τοῦτον μὲν οὖν ὁ Γαβίνιος ἀνείλεν ἐν παρατάξει κατάγων τὸν Πτολεμαῖον.

47 εὐρατο C | μείζονα x || 52 εἶναι om. codd. || 53 ταβήνιος Dix γαβήνιος codd. rell.: corr. Xyl.

παρὰ τοῦ Πτολεμαίου τῶν ὁμολογημένων οἱ χρημάτων ὡς οὐδὲν ἀξιόλογον πεποιηκῶς λάβοι — ἐθελοντὴς αὐτὸν ὡς καὶ διαδράντα ἀφήκε. (58) Καὶ οὕτως ἐς μὲν τὸ Πηλούσιον ἀφίκετο μηδενὸς ἐναντιούμενον, προῖων δὲ ἐντεῦθεν διχα διωρημένῳ τῷ στρατῷ τοὺς Αἰγυπτίους ἀπαντήσαντάς οἱ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἐνίκησε καὶ μετὰ τοῦτ' αὐθις ἔν τε τῷ ποταμῷ ναοὶ κἂν τῇ γῆ ἐκράτησεν. — Νικήσας οὖν αὐτοὺς ὁ Γαβίνιος καὶ ἄλλους τε πολλοὺς καὶ τὸν Ἀρχέλαον φονεύσας ἐγκρατὴς τε τῆς Αἰγύπτου πάσης παραχρῆμα ἐγένετο καὶ τῷ Πτολεμαίῳ αὐτὴν παρέδωκε. Καὶ ὁ μὲν τὴν τε θυγατέρα καὶ τῶν ἄλλων τοὺς πρώτους καὶ πλουσιωτάτους, ἅτε καὶ χρημάτων πολλῶν δεόμενος, ἀπέκτεινε. Cf. App. Syr. 51. b. c. V 8. Plut. Ant. 3. Cat. min. 35. Pomp. 49. Ios. A. I. XIV 6, 2. B. I. I 8, 7. Hegesipp. I 2, 1. Euseb. chron. I p. 168, 10 sqq. Philoxen. ap. Ath. V 39 p. 206 D. Liv. per. 104 sq. Val. Max. IX 1 ext. 6. Pomp. Trog. prol. 40. Auct. bell. Alex 3. Cic. pro Rabir. 8, 19 sqq. Phil. II 19, 48. in Pis. 21, 48 sqq.

29 sqq. cf. Cic. pro Cael. 8, 18. 10, 23. 21, 51.

147

Str. XVII 1, 13 p. 798 Τῆς Αἰγύπτου δὲ τὰς προσόδους [ἄς] ἔν τινι λόγῳ Κικέρων φράζει φήσας κατ' ἐνιαυτὸν τῷ τῆς Κλεοπάτρας πατρὶ τῷ Ἀύλητῇ προσφέρεισθαι φόρον ταλάντων μυρίων δισχιλίων πεντακοσίων.

2 ἄς om. E

COMM. Haec sumpta sunt e deperdita Ciceronis 'De rege Alexandrino' oratione a. 56 habita: cf. Ciceronis opp. edd. Baier et Kayser vol. XI p. 33, 8.

Str. V 1, 6 p. 213 Κῶμον· αὕτη δ' ἦν μὲν κατοικία με-
 τρία, Πομπήιος δὲ Στράβων ὁ Μάγνον πατὴρ κακωθεῖσαν
 ὑπὸ τῶν ὑπερκειμένων Ραιτῶν συνήκισε· εἶτα Γάιος Σκιπίων
 τρισχιλίους προσέθηκεν· εἶτα ὁ Θεὸς Καῖσαρ πεντακισχιλίους
 5 ἐπισυνήκισεν (a. 59), ὧν οἱ πεντακόσιοι τῶν Ἑλλήνων ὑπῆρ-
 ξαν οἱ ἐπιφανέστατοι· τοῦτοις δὲ καὶ πολιτείαν ἔδωκε καὶ
 ἐνέγραψεν αὐτοὺς εἰς τοὺς συνηθικούς· † οὐ μέντοι ᾤκησαν
 αὐτόθι, ἀλλὰ καὶ τοῦνομά γε τῷ κτίσματι ἐκείνοι κατέλιπον·
 Νεοκωμῖται γὰρ ἐκλήθησαν ἅπαντες, τοῦτο δὲ μεθερμηνευθὲν
 10 Νοβουκῶμουμ λέγεται.

5 ὑπῆρξαν] ἦσαν no || 7 οὐ μέντοι certe corruptum, καὶ οὐ μόνον συνή-
 κησαν Cor., οὐ μόνον δ' ᾤκησαν Groak., οὐ μόνον τε ᾤκησαν Kr., οὐ μὴ
 ὅτι ᾤκησαν et deinde omisso γε Muell.; num οὐ μόνον ὅτι ᾤκησαν? || 8 γε
 om. Cor. || 9 νεοκωμῖται codd. || 10 Νοβουκῶμουμ Mein.

4 sqq. cf. App. b. c. II 26 Πόλιν δὲ Νεόκωμον ὁ Καῖσαρ ἐς Λα-
 τίον δίκαιον ἐπὶ τῶν Ἄλπεων ᾤκει, ὧν ὅσοι κατ' ἔτος ἤρχον, ἐγι-
 γνοντο Ῥωμαίων πολῖται· τὸδε γὰρ λαχέει τὸ Λάτιον. Cf. Plut. Caes. 29.
 Sueton. Caes. 28. Cic. ad Att. V 11, 2. ad fam. XIII 35.

COMM. Cf. Drumann hist. Rom. III p. 218, Zumpt commentat.
 epigr. I p. 308 sq., Marquardt 'Roem. Staatsverwaltung' I² p. 56 adn. 4.
 Pompeius Strabo a. 89 oppidi incolis ius dedit Latii (Ascon. ad Cic. in
 Pis. 3. Plin. N. H. III 138). Caesar a. 59 coloniam iuris Latini eo de-
 duxit, sed quingentos, qui inter colonos erant, Graecos nobilissimos civi-
 tate donavit.

Str. IV 1, 1 p. 176/7 Οἱ μὲν δὴ τριχῆ διήρουν (sc. τῆν
 ὑπὲρ τῶν Ἄλπεων Κελτικῆν) Ἀκνιτανούς καὶ Βέλγας καλοῦν-
 τες καὶ Κέλτας. — Οὕτω δὲ καὶ ὁ Θεὸς Καῖσαρ ἐν
 τοῖς ὑπομνήμασιν εἴρηκεν.

Cf. Caes. b. G. I 1 Gallia est omnis divisa in partes tres, quarum
 unam incolunt Belgae, aliam Aquitani, tertiam qui ipsorum lingua Celtae,
 nostra Galli appellantur.

Str. IV 3, 2 p. 192 Οἱ δὲ Αἰδοῦοι καὶ συγγενεῖς Ῥωμαίων
 1 ἰδοῦοι codd. et sic semper

ὠνομάζοντο καὶ πρῶτοι τῶν ταύτῃ προσῆλθον πρὸς τὴν γιλιαν καὶ συμμαχίαν. Πέραν δὲ τοῦ Ἄραρος οἰκοῦσιν οἱ Σηκοανοὶ διάφοροι καὶ τοῖς Ῥωμαίοις ἐκ πολλοῦ γεγονότες καὶ τοῖς Αἰδοῦσις, ὅτι πρὸς Γερμανοὺς προσεχώρουν πολλάκις 5 κατὰ τὰς ἐφόδους αὐτῶν τὰς ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν, καὶ ἐπεδείκνυντό γε οὐ τὴν τυχοῦσαν δύναμιν, ἀλλὰ καὶ κοινωοῦντες αὐτοῖς ἐποίουν μεγάλους καὶ ἀφιστάμενοι μικροὺς· πρὸς δὲ τοὺς Αἰδοῦσις καὶ διὰ ταῦτα μὲν, ἀλλ' ἐπέτεινε τὴν ἐχθρὰν ἢ τοῦ ποταμοῦ ἕρις τοῦ διεύργοντος αὐτοὺς ἐκατέρου τοῦ 10 ἔθνος ἴδιον ἀξιοῦντος εἶναι τὸν Ἄραρα καὶ ἐαυτῷ προσήκειν τὰ διαγωγικὰ τέλη· νῦν δ' ὑπὸ τοῖς Ῥωμαίοις ἅπανι' ἐστί.

5 Post Αἰδοῦσις excidisse τοῖς μὲν Ῥωμαίοις putat Grosk. || 8 αὐτοῖς E

Cf. Caes. b. G. I 33, 2 — *Haeduos fratres consanguineosque saepe numero a senatu appellatos in servitute atque in ditione videbat Germanorum teneri (sc. Caesar) eorumque obsides esse apud Ariovistum ac Sequanos intellegebat.* ib. VI 12, 1 sq. *Cum Caesar in Galliam venit, alterius factionis principes erant Haedui, alterius Sequani. Hi cum per se minus valerent, quod summa auctoritas antiquitus erat in Haeduis magnaque eorum erant clientelae, Germanos atque Ariovistum sibi adiunxerant.* Cf. ib. I 31, 3 sqq. 35, 4. 36, 6. 44, 9. App. Gall. fr. 16 Ὅτι Ἀριοῦσιτος, Γερμανῶν βασιλεὺς τῶν ὑπὲρ Ῥήνον, ἐπιβαλῶν τῆς πέραν Αἰδοῦσις ἔτι πρὸ τοῦ Καίσαρος ἐπολέμει φίλοις οὔσι Ῥωμαίων. Cf. Plut. Caes. 26. Tac. ann. XI 25. Cic. ad fam. VII 10.

151

Str. IV 3, 3 p. 193 Φασὶ δὲ καὶ πολυχρῆσους τοὺς Ἐλουητιοὺς μηδὲν μέντοι ἦττον ἐπὶ ληστείαν τραπέσθαι τὰς τῶν Κίμβρων εὐπορίας ἰδόντας· ἀφανισθῆναι δ' αὐτῶν τὰ δύο φύλα, τριῶν ὄντων, κατὰ στρατείας. Ὅμως δ' ἐκ τῶν λοιπῶν [τόπων] τὸ τῶν ἐπιγόνων πλῆθος ἐδήλωσεν ὁ πρὸς Καίσαρα 5

1 δὲ καὶ] δ' εἶναι Mein. | ἔλουητανός codd. Post hanc vocem εἶναι add. Hoppius || 2 τρέπεσθαι codd. || 5 τόπων inclusit Cor.

1 sqq. cf. fr. 37.

5 sqq. cf. Caes. b. G. I 29 *In castris Helvetiorum tabulae repertae sunt litteris Graecis confectae et ad Caesarem relatae, quibus in tabulis nominatim ratio confecta erat, qui numerus domo excisset eorum, qui arma ferre possent, et item separatim pueri senes mulieresque. Quarum*

τὸν Θεὸν πόλεμος (α. 58), ἐν ᾧ περὶ τετταράκοντα μυριάδες
σωμάτων διεφθάρησαν, τοὺς δὲ λοιποὺς σώξασθαι μεθ᾽ ἑκ
εἰς ὀκτακισχιλίους, ὅπως μὴ τοῖς Γερμανοῖς ὁμόροις οἷσιν
ἔρημον τὴν χώραν ἀφῆ.

6 μυριάδας C

omnium rerum summa erat capitum Helvetiorum milia CCLXIII, Tulingorum milia XXXVI, Latobrigorum XIV, Rauracorum XXIII, Boiorum XXXII; ex his, qui arma ferre possent, ad milia nonaginta duo. Summa omnium fuerunt ad milia CCCLXVIII. Eorum, qui domum redierunt, censu habito, ut Caesar imperaverat, repertus est numerus milium C et X. — ib. c. 28 Helvetios, Tulingos, Latobrigos in fines suos, unde erant profecti, reverti iussit — — ipsos oppida vicisque, quos incendebant, restituere iussit. Id ea maxime ratione fecit, quod noluit eum locum, unde Helvetii discesserant, vacare, ne propter bonitatem agrorum Germani, qui trans Rhenum incolunt, e suis finibus in Helvetiorum fines transirent et finitimi Galliae provinciae Allobrogibusque essent. Cf. Plut. Caes. 18. App. Gall. fr. 1, 3; 15. Polyæn. VIII 23, 3. Cass. Dio. XXXVIII 31—33. Zon. X 6 P I 481 B. Liv. per. 103. Oros. VI 7, 3—5. Flor. I 45, 2 sq. Eutr. VI 17.

152

Str. IV 3, 4 p. 193/4 Μετὰ δὲ τοὺς Ἐλουηττίους Σηκοανοὶ
καὶ Μεδιοματρικοὶ κατοικοῦσι τὸν Ῥῆνον, ἐν οἷς ἴδρυται Γερ-
μανικὸν ἔθνος περαιωθὲν ἐκ τῆς οἰκίας, Τριβόχοι. — —
Μετὰ δὲ τοὺς Μεδιοματρικοὺς καὶ Τριβόχοις παροικοῦσι
5 τὸν Ῥῆνον Τρηούριοι.

5 τρηούριοι A τριούριοι BCl: corr. Siebenk.

Cf. Caes. b. G. IV 10 *Rhenus — — longo spatio per fines Nantuatium, Helvetiorum, Sequanorum, Mediomatricum, Tribocorum, Treverorum citatus fertur.* T a c. Germ. 28 *Ipsam Rheni ripam haud dubie Germanorum populi colunt, Vangiones Triboci Nemetes.* Cf. Plin. N. H. IV 106.

COMM. Triboci Rhenum transgressi erant cum Ariovisto, cuius inter copias recensentur a Caesare b. G. I 51. Post victoriam a Germanis a. 58 reportatam Caesar in sedibus, quas cis Rhenum occupaverant, manere eos passus est: cf. Mommsen hist. Rom. III⁷ p. 257 sq. adn.

Str. IV 4, 3 p. 196 Τούτων δὲ (sc. τῶν παρωκεανιτῶν) τοὺς Βέλγας ἀρίστους φασὶν εἰς πεντεκαίδεκα ἔθνη διηρημένους τὰ μετὰ τοῦ Ῥήνου καὶ τοῦ Λείγης παροικούντα τὸν ὠκεανόν, ὥστε μόνους ἀντέχειν πρὸς τὴν τῶν Γερμανῶν ἔφοδον, Κίμβρων καὶ Τευτόνων. Αὐτῶν δὲ τῶν Βελγῶν Βελ-⁵λοάκους ἀρίστους φασί, μετὰ δὲ τοὺτους Σουεσσίωνας. Τῆς δὲ πολυανθρωπίας σημεῖον· εἰς γὰρ τριάκοντα μυριάδας ἐξετάξασθαι φασὶ τῶν Βελγῶν πρότερον τῶν δυναμένων φέρειν ὄπλα.

3 Λίγης Mein. | παροικούντας codd.: corr. Cor. || 4 ὥστε] οὐτε codd.: corr. Guarin. || 6 οὐεσσίωνας codd.: corr. Xyl.

Cf. Caes. b. G. II 4 *Cum ab his (sc. a Remis) quaereret, quae civitates quantaeque in armis essent et quid in bello possent, sic reperiebat: plerosque Belgas esse ortos ab Germanis — — solosque esse, qui patrum nostrorum memoria omni Gallia vexata Teutonos Cimbroisque intra fines suos ingredi prohibuerint; qua ex re fieri, uti earum rerum memoria magnam sibi auctoritatem magnosque spiritus in re militari sumerent. De numero eorum omnia se habere explorata Remi dicebant, propterea quod — — quantam quisque multitudinem in communi Belgarum concilio ad id bellum pollicitus sit, cognoverint. Plurimum inter eos Bellovacos et virtute et auctoritate et hominum numero valere — — Suessiones suos esse finitimos etc.* —

De Caesaris expeditione Belgica a. 57 cf. Caes. b. G. II 1—35. Plut. Caes. 20. App. Gall. fr. 1, 4. Cass. Dio. XXXIX 1—5. Liv. per. 104. Oros. VI 7, 11—16. Flor. I 45, 4.

COMM. Quindecim Belgarum populi a Caesare l. l. enumerantur et quantam quisque multitudinem armatorum pollicitus sit, quorum omnium summa est milia CCXCVI, qui numerus bene congruit cum illo, quem Strabo affert, qui hic, sicut omnino in rebus Gallicis, Caesaris commentariis usus est: cf. Miller 'Strabos Quellen ueber Gallien und Britannien' (progr. Regensburg. Stadthof 1868) p. 27.

Str. IV 4, 1 p. 194/5 Μετὰ δὲ τὰ λεχθέντα ἔθνη τὰ λοιπὰ Βελγῶν ἔστιν ἔθνη τῶν παρωκεανιτῶν, ὧν Οὐένετοι μὲν εἰσιν

Cf. Caes. b. G. III 8. 13 sq. (8) *Naves habent Veneti plurimas, quibus in Britanniam navigare consuerunt — — et omnes fere, qui eo mari uti consuerunt, habent vectigales.* (13) *Ipsorum naves ad hunc mo-*

οἱ ναυμαχίσαντες πρὸς Καίσαρα (a. 56). ἔτοιμοι γὰρ ἦσαν
 κωλύειν τὸν εἰς τὴν Βρεττανικὴν πλοῦν χρώμενοι τῷ ἔμπο-
 5 ρίῳ. Κατεναμάχησε δὲ ἑαδίως οὐκ ἐμβόλοις χρώμενος (ἦν
 γὰρ παχέα τὰ ξύλα), ἀλλ' ἀνέμῳ φερομένων ἐπ' αὐτὸν κατέ-
 σπων οἱ Ῥωμαῖοι τὰ ἰστία δορυδρεπάνοις· ἦν γὰρ σκύτινα
 διὰ τὴν βίαν τῶν ἀνέμων· ἀλύσεις δ' ἔτεινον ἀντὶ κάλων.
 Πλατύπυγα δὲ ποιούσι καὶ ὑψίπρυμνα καὶ ὑσὸπρωρα διὰ
 10 τὰς ἀμπώτεις, δρυϊνῆς ὕλης, ἧς ἔστιν εὐπορία· διόπερ οὐ
 συνάγουσι τὰς ἀρμονίας τῶν σανίδων, ἀλλ' ἀραιώματα κατα-
 λείπουσι· ταῦτα δὲ βρῦοις διανάττουσι τοῦ μὴ κατὰ τὰς νεω-
 κίας καπυροῦσθαι τὴν ὕλην μὴ νοτιζομένην, τοῦ μὲν βρῖου
 νοτιωτέρου ὄντος τῇ φύσει, τῆς δὲ δρυὸς ξηρᾶς καὶ ἀλιποῦς.

4 ἔμπορειῳ Cor. § 8 ἀλύσει C, ἀλύσει Grosk., ancorarum mentionem
 intercidisse susp. Kr., sed cf. quae recte disseruit Miller 'Strabos Quellen
 ueber Gall. und Brit.' p. 26 sq. § 9 Ante ποιούσι exoidisse τὰ πλοῖα susp.
 Grosk. § 13 μῆ] ἦ; eodd.: corr. Cas. § 14 τὴν φύσιν l

*dum factae armataeque erant: carinae aliquanto planiores quam nostrarum navium, quo facilius vada ac decessum aestus excipere possent: prorae admodum erectae atque item puppes ad magnitudinem fluctuum tempestatumque accommodatae; naves totae factae ex robore ad quamvis vim et contumeliam perferendam; — — ancorae pro funibus ferreis catenis revinctae; pelles pro velis alutaeque tenuiter confectae, hae sive propter lini inopiam atque eius usus inscientiam, sive eo, quod est magis verisimile, quod tantas tempestates Oceani tantosque impetus ventorum sustineri ac tanta onera navium regi velis non satis commode posse arbi-
 trabantur. Cum his navibus nostrae classi eiusmodi congressus erat, ut una celeritate et pulsu remorum praestaret, reliqua pro loci natura, pro vi tempestatum illis essent aptiora et accommodatiora. Neque enim his nostrae rostro nocere poterant (tanta in iis erat firmitudo) neque propter altitudinem facile telum adiciebatur — — (14) Una erat magno usui res praeparata a nostris, falces praeacutae insertae affixaeque longurius, non absimili forma muralium falcium. His cum funes, qui antemnas ad malos destinabant, comprehensi adductique erant, navigio remis incitato praerumpabantur. Quibus abscisis antemnae necessario concidebant. Cf. Cass. Dio. XXXIX 40—43. Liv. per. 104. Gros. VI 8, 6—17. Flor. I 45, 4.*

a. Str. IV 5, 3 p. 200 Αἰς δὲ διέβη Καίσαρ εἰς τὴν νῆσον
 (sc. τὴν Βρεττανικὴν) ὁ Θεός (a. 55 et 54), ἐπανήλαθε δὲ διὰ

ταχέων οὐδὲν μέγα διαπραξάμενος οὐδὲ προελθὼν ἐπὶ πολὺ τῆς νῆσου διὰ τε τὰς ἐν τοῖς Κελτοῖς γενομένας στάσεις τῶν τε βαρβάρων καὶ τῶν οἰκείων στρατιωτῶν καὶ διὰ τὸ πολλὰ τῶν πλοίων ἀπολέσθαι κατὰ τὴν πανσέληνον αὐξήσιν λαβου- 5
σῶν τῶν ἀμπώτεων καὶ τῶν πλημμυρίδων. Δύο μέντοι ἦ
τρεις νίκας ἐνίκησε τοὺς Βρεττανούς, καίπερ δύο τάγματα
μόνον περαιώσας τῆς στρατιᾶς, καὶ ἀπήγαγεν ὄμηρά τε καὶ
ἀνδράποδα καὶ τῆς ἄλλης λείας πλῆθος. 10

b. Str. IV 5, 2 p. 199 Τέτταρα δ' ἐστὶ διάρματα, οἷς χρῶν-
ται συνήθως ἐπὶ τὴν νῆσον (sc. τὴν Βρετανικὴν) ἐκ τῆς ἠπει-
ρου, τὰ ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τῶν ποταμῶν τοῦ τε Ῥήνου καὶ τοῦ
Σηκοῦνα καὶ τοῦ Λείγης καὶ (τοῦ) Γαρούνα. Τοῖς δ' ἀπὸ
τῶν περὶ τὸν Ῥήνον τόπων ἀναγομένοις οὐκ ἀπ' αὐτῶν τῶν 15
ἐκβολῶν ὁ πλοῦς ἐστίν, ἀλλὰ ἀπὸ τῶν ὁμορουμένων τοῖς Με-
ναπίοις Μορινῶν, παρ' οἷς ἐστὶ καὶ τὸ Ἴτιον, ᾧ ἐχρήσατο
ναυσταθμῷ Καῖσαρ ὁ Θεὸς διαίρων εἰς τὴν νῆσον· νύκτωρ δ'
ἀνήχθη, καὶ τῇ ὑστεραίᾳ κατῆρε περὶ τετάρτην ὥραν τριαχο-
σίους καὶ εἴκοσι σταδίους τοῦ διάπλου τελείας· κατέλαβε δ' 20
ἐν ἀρούραις τὸν σίτον.

14 Λίγης Mein. | τοῦ ante Γαρούνα add. Kr.

A Strabone hic duae Caesaris expeditiones in Britanniam factae confunduntur, quamquam in pleniore hypomnematorum narratione hanc confusionem sibi certe non indulsit:

1) Prior expeditio anni 55: cf. Caes. b. G. IV 20–38

14 sqq. cf. Caes. l. l. 21, 3 *Ipse (sc. Caesar) cum omnibus copiis in Morinos proficiscitur, quod inde erat brevissimus in Britanniam traiectus.*

8 sq. cf. 22, 3 sq. *Navibus circiter LXXX onerariis coactis contractisque, quot satis esse ad duas transportandas legiones existimabat, quod praelerea navium longarum habebat, quaestori legatis praefectisque distribuit. Huc accedebant XVIII onerariae naves, quae ex eo loco ab milibus passuum octo vento tenebantur, quo minus in eundem portum venire possent: has equitibus distribuit.*

18 sq. cf. 23, 1 sq. *Tertia fere vigilia solvit equitesque in ulterioorem portum progredi et naves conscendere et se sequi iussit. A quibus cum paulo tardius esset administratum, ipse hora circiter diei quarta cum primis navibus Britanniam attigit.*

5 sqq. cf. 29 *Eadem nocte accidit, ut esset luna plena, qui dies maritimos aestus maximos in Oceano efficere consuevit, nostrisque id erat*

c. Str. IV 3, 3 p. 193 *Πρόκειται δ' αὐτῶν (sc. τοῦ Ῥήνου καὶ τοῦ Σηκοάνα) ἡ Βρετανική, τοῦ μὲν Ῥήνου καὶ ἐγγύθεν, ὥστε καθορᾶσθαι τὸ Κάντιον, ὅπερ ἐστὶ τὰ ἐμῶν ἄκρον τῆς*
 25 *νήσου, τοῦ δὲ Σηκοάνα μικρὸν ἀπωτέρω· ἐνταῦθα δὲ καὶ τὸ ναυπήγιον συνεστήσατο Καῖσαρ ὁ Θεὸς πλέων εἰς τὴν Βρετανικήν.*

d. Str. IV 3, 4 p. 193/4 *Δίαιμα δ' ἐστὶν εἰς τὴν Βρετανικήν ἀπὸ τῶν ποταμῶν τῆς Κελτικῆς εἴκοσι καὶ τριακόσιοι στά-*
 30 *διοι· ὑπὸ γὰρ τὴν ἄμπωτιν ἀφ' ἐσπέρας ἀναχθέντες τῇ ὑστεραίᾳ περὶ ὀδόην ὥραν καταλροσιν εἰς τὴν νῆσον.*

29 εἴκοσι] η C ὀπίω B

incognitum. Ita uno tempore et longas naves, quibus Caesar exercitum transportandum curaverat quasque in aridum subduxerat, aestus compleverat et onerarias, quae ad ancoras erant deligatae, tempestus afflictabat. — Compluribus navibus fractis reliquae cum essent funibus, ancoris reliquisque armamentis amissis ad navigandum inutiles, magna — totius exercitus perturbatio facta est.

9 cf. 36, 2 *His (sc. hostium legatis) Caesar numerum obsidum, quem ante imperaverat, duplicavit eosque in continentem adduci iussit.*

2) Altera Caesaris expeditio a. 54: cf. Caes. b. G. V 1 sq. 5—23 25 sq. cf. 1, 1 *Legatis imperat, quos legionibus (in Belgis cf. IV 38) praefecerat, uti quam plurimas possent hieme naves aedificandas veteresque reficiendas curarent.*

17 sqq. cf. 2, 3 *Omnes ad portum Itium convenire iubet, quo ex portu commodissimum in Britanniam traiectum esse cognoverat, circiter milium passuum XXX a continenti. De numero discrepat Strabo v. 19 sq. et 29.*

30 sq. cf. 8, 2. 5 *Ad solis occasum naves solvit et leni Africo provectus media circiter nocte vento intermisso cursum non tenuit et longius delatus aestu orta luce sub sinistra Britanniam relictam conspexit. — Accessum est ad Britanniam omnibus navibus meridiano fere tempore.*

4 cf. 22, 4 *Caesar cum constituisset hiemare in continenti propter repentinos Galliae motus — — obsides imperat.*

9 sq. cf. 23, 1 sq. *Obsidibus acceptis exercitum reducit ad mare, naves invenit refectas. His deductis, quod et captivorum magnum numerum habebat, — — duobus commealibus exercitum reportare instituit.*

Praeterea de his expeditionibus cf. App. Gall. fr. 1, 5; 19. Plut. Caes. 23. Diod. V 21 sq. Polyæn. VIII 23, 5. Cass. Dio. XXXIX 50—52. XL 1—3. Liv. per. 105. Oros. VI 9. Flor. I 45, 16—19. Eutr. VI 17. Vell. II 46 sq. Fest. 6. Val. Max. III 2, 23. Sueton. Caes. 25. 47. Tac. Agr. 13. Senec. cons. ad Marc. 14. Cic. passim (cf. Drumann hist. Rom. III p. 299 sq. adn. 30).

a. Str. IV 3, 4 p. 194 Τρηούριος δὲ συνεχεῖς Νερούιοι, καὶ τοῦτο Γερμανικὸν ἔθνος· τελευταῖοι δὲ Μενάπιοι πλησίον τῶν ἐκβολῶν (sc. τοῦ Ῥήνου) ἐφ' ἑκάτερα τοῦ ποταμοῦ κατοικοῦντες ἔλη καὶ θρυμῶδες οὐχ ὑψηλῆς, ἀλλὰ πυκνῆς ὕλης καὶ ἀκανθώδους.

5

b. Str. IV 3, 5 p. 194 Ἐμφερῆς δ' ἐστὶ τῆ τῶν Μενάπιων ἢ τε τῶν Μορινῶν καὶ ἢ τῶν Ἀτρεβατίων καὶ Ἐβουρώνων· ὕλη γάρ ἐστὶν οὐχ ὑψηλῶν δένδρων πολλῆ μὲν, οὐ τοσαύτη δέ, ὅσην οἱ συγγραφεῖς εἰρήκασι, τετρακισχιλίων σταδίων, καλοῦσι δ' αὐτὴν Ἀρδουένναν· κατὰ δὲ τὰς πολεμικὰς ἐφόδους συμπλέκοντες τὰς τῶν θάμνων λύγους βατιώδεις οὔσας ἀπέφραττον τὰς παρόδους. Ἔστι δ' ὅπου καὶ σκόλοπας κατέπηκτον, αὐτοὶ δὲ κατέδυνον εἰς τὰ βάθη πανοίκιοι νησιδία

10

1 τρηούριος A1 τρηουάριος C τριουάριος B: corr. Siebenk. || 2 πλησίον om. codd. exc. E || 7 Μορινῶν Mein. || 11 συντέμνοντες Im, συντέμνοντες καὶ συμπλέκοντες dubitanter coni. Cas. ex Caes. II 17 | ὄντας codd.: corr. Cas.; τοὺς λύγους — — ὄντας coni. Kr. || 12 ἀπέφραττον codd.: corr. Grosk. | εἰσόδους l

2 sqq. cf. Caes. b. G. VI 5, 4 *Erant Menapii — — perpetuis paludibus silvisque muniti.* ib. 5, 7 *Illi (Menapii) nulla coacta manu loci praesidio freti in silvas paludesque confugiunt suaeque eodem conferunt.* IV 38, 3 *Menapii se omnes in densissimas silvas abdiderant.*

8 sqq. id. VI 29, 4 *Ipsa — — ad bellum Ambiorigis profectus per Arduennam silvam, quae est totius Galliae maxima atque ab ripis Rheni finibusque Treverorum ad Nervios pertinet milibusque amplius quingentis in longitudinem patet.* Cf. ib. V 3, 4. Oros. VI 10, 18.

10 sqq. id. II 17, 4 *Nervi antiquitus — — quo facilius finitimorum equitatum, si praedandi causa ad eos venissent, impedirent, teneris arboribus incisis atque inflexis crebrisque in latitudinem ramis enatis et rubis sentibusque interiectis effecerant, ut instar muri hae sepes munita praerberent, quo non modo non intrari, sed ne perspicere quidem posset.*

13 sq. id. II 28, 1 *Maiores natu (sc. Nerviorum), quos una cum pueris mulieribusque in aestuaria ac paludes coniectos dixeramus (cf. c. 16, 4). VI 31, 2 sq. Quorum (sc. Eburonum) pars in Arduennam silvam, pars in continentes paludes profugit; qui proximi Oceano fuerunt, his insulis sese occultaverunt, quas aestus efficere consueverunt.* III 28 1 sq. *Morini Menapiique supererant, qui in armis essent. — — Continentesque silvas ac paludes habebant, eo se suaeque omnia contulerunt.*

ἔχοντες ἐν τοῖς ἔλεσι· ἐν μὲν οὖν ταῖς ἐπιτομῆσι ἀσφαλεῖς
15 τὰς καταφυγὰς εἶχον, ἐν δὲ τοῖς ἀγχοῖς ἠλίσκοντο ῥαδίως.

14 sq. id. III 29, 2 *Cum iam pecus atque extrema impedimenta ab nostris tenerentur, ipsi densiores silvas peterent, eiusmodi sunt tempestates consecutae, uti opus necessario intermitteretur et continuatione imbrium diutius sub pellibus milites contineri non possent.*

15 id. IV 38, 1 sq. *Caesar — Titum Labienum legatum — — in Morinos, qui rebellionem fecerant, misit. Qui cum propter siccitates paludum, quo se recipere, non haberent, quo superiore anno per fugio fuerant usi, omnes fere in potestatem Labieni pervenerunt.*

157

Str. IV 2, 3 p. 191 Τῆς δυνάμεως δὲ τῆς πρότερον Ἀρου-
ερνοι μέγα τεκμήριον παρέχονται τὸ πολλάκις πολεμῆσαι πρὸς
Ῥωμαίους τότε μὲν μυριάσιν εἴκοσι (cf. fr. 26), πάλιν δὲ διπλα-
σίαις, τσαύταις γὰρ πρὸς Καίσαρα τὸν Θεὸν διηγωνίσαντο
5 μετὰ Οὐερκιγγετόριος (a. 52). — — Πρὸς μὲν οὖν Καίσαρα
περὶ τε Γεργουίαν πόλιν τῶν Ἀρουέρων ἐφ' ὑψηλοῦ ὄρους
κειμένην συνέστησαν οἱ ἀγῶνες, ἐξ ἧς ἦν ὁ Οὐερκιγγετόριξ·
καὶ [ὁ] περὶ Ἀλησίαν πόλιν Μανδουβίων, ἔθρους ὁμόρου τοῖς
8 ὁ om. Cor. | μανδιβούλων codd.: corr. Syl.

Cf. Caes. b. G. VII 1—90

6 sq. cf. 34—54 (36, 1) *Caesar — — Gergoviam pervenit equestrique eo die proelio levi facto perspecto urbis situ, quae posita in altissimo monte omnis aditus difficiles habebat, de expugnatione desperavit.*

7 cf. 4, 1 sq. *Vercingetorix, Celtilli filius, Arvernus, summae potentiae adolescens, — — expellitur ex oppido Gergovia.*

8 sqq. cf. 68—90 (68, 1) *Vercingetorix — — Alesiam, quod est oppidum Mandubiorum, iter facere coepit. (69, 1—4) Ipsum erat oppidum Alesia in colle summo admodum edito loco, ut nisi obsidione expugnari non posse videretur; cuius collis radices duo duabus ex partibus flumina subuebant. Ante id oppidum planicies circiter milia passuum tria in longitudinem patebat: reliquis ex omnibus partibus colles mediocri interiecto spatio pari altitudinis fastigio oppidum cingebant.*

10 sq. cf. 69, 5 *Vercingetorix deditur, arma proiciuntur.*

Praeterea cf. Plut. Caes. 25—27. Cass. Dio. XL 33—41. Diod. IV 19. Polyæn. VIII 23, 9 sqq. Liv. per. 107 sq. Oros. VI 11, 1—11. Flor. I 45, 20—26. Vell. II 47. Sueton. Caes. 25.

Ἄρουέροις, καὶ ταύτην ἐφ' ὑψηλοῦ λόφου κειμένην, περιε-
χομένην δ' ὄρεσι καὶ ποταμοῖς δυσὶν, ἐν ἧ καὶ ἑάλω ὁ ἡγε- 10
μῶν, καὶ ὁ πόλεμος τέλος ἔσχε.

COMM. Strabonis numerum vs. 3 sq. effectum esse ex Caesaris nar-
ratione demonstravit Miller 'Strabos Quellen ueber Gallien u. Britannien'
p. 17 sqq. summam faciens numerorum, quos Caesar praebet in capp. 21. 34.
64. 71. 76, quae est milia CCCXCIII. In hoc autem falsus est, quod Stra-
bonem omnes hos pro Arvernis habuisse putat. Immo probe eum scivisse
hoc numero etiam socios comprehendi Arvernorum apparet e geogr. IV 4, 3
p. 196, ubi ad eum quem tractamus locum respicit verbis hisce: εἴρηται
δὲ καὶ τὸ τῶν Ἐλουητιῶν πλῆθος καὶ τὸ τῶν Ἀρουέρων καὶ τὸ
τῶν συμμαχῶν, ἐξ ὧν ἡ πολυανθρωπία φαίνεται.

158

Str. XI 9, 1 p. 515 Ἱστοροῦσι δὲ περὶ τῶν Ταπύρων, ὅτι
αὐτοῖς εἶη νόμιμον τὰς γυναῖκας ἐκδιδόναι τὰς γαμετὰς ἐτέ-
ροις ἀνδράσι, ἐπειδὴν ἐξ αὐτῶν ἀνέλωνται δύο ἢ τρία τέκνα,

Cf. App. b. c. II 99 Μαρκία γέ τοι τῇ Φιλίππον συνὼν (sc. ὁ
Κάτων) ἐκ παρθένου καὶ ἀρεσκόμενος αὐτῇ μάλιστα καὶ παῖδας ἔχων
ἐξ ἐκείνης ἔδωκεν ὅμως αὐτῇ Ὀρτησίῳ τῶν φίλων τινὶ παιδῶν τε ἐπι-
θυμοῦντι καὶ τεκνοποιῶντι γυναικὸς οὐ τυγχάνοντι, μέχρι κακείνῳ κησα-
σαν ἐς τὸν οἶκον αὐθις ὡς χρήσας ἀνεδέξατο. Plut. Cat. min. 25 Εἶτα
ἔγχευε (sc. ὁ Κάτων) θυγατέρα Φιλίππον Μαρκίαν ἐπιεικῆ δοκοῦσαν
εἶναι γυναῖκα, περὶ ἧς ὁ πλείστος λόγος. — Ἐπράχθη δὲ τοῦτον τὸν
τρόπον, ὡς ἱστορεῖ Θρασέας εἰς Μουνάτιον, ἀνδρα Κάτωνος ἐταῖ-
ρον καὶ συμβιωτὴν, ἀναφέρων τὴν πίστιν. Ἐν πολλοῖς ἐρασταῖς καὶ
θαυμασταῖς τοῦ Κάτωνος ἦσαν ἐτέρων ἕτεροι μᾶλλον ἐκδηλοὶ καὶ δια-
φανεῖς, ὧν καὶ Κόϊντος Ὀρτήσιος. — Ἐπιθυμῶν οὖν τῷ Κάτωνι μὴ
σνήθης εἶναι μῆδε ἐταῖρος μόνος, ἀλλ' ἁμῶς γέ πως εἰς οἰκειότητα
καταμῖξει καὶ κοινωνίαν πάντα τὸν οἶκον καὶ τὸ γένος ἐπεχείρησε συμ-
πεῖθειν, ὅπως τὴν θυγατέρα Πορκίαν Βύβλην συνοικοῦσαν καὶ πεποι-
μένην ἐκείνῳ δύο παῖδας αὐτῷ πάλιν ὡσπερ εὐγενῆ χῶραν ἐντεκνώσα-
σθαι παράσχῃ. — Ἀποκρινάμενον δὲ τοῦ Κάτωνος, ὡς Ὀρτήσιον μὲν
ἀγαπᾷ καὶ δοκιμᾷζει κοινωνὸν οἰκειότητος, ἄτοπον δὲ ἡγεῖται ποιεῖσθαι
λόγον περὶ γάμου θυγατρὸς ἐτέρῳ δεδομένης, μεταβαλὼν ἐκεῖνος οὐκ
ὤκησεν ἀποκαλυψάμενος αἰτεῖν τὴν αὐτοῦ γυναῖκα Κάτωνος, νέαν μὲν
οὔσαν ἐτι πρὸς τὸ τέλειν, ἔχοντος δὲ τοῦ Κάτωνος ἀποχωρῶσαν διαδο-
χῆν. — Ὁ δ' οὖν Κάτων ὁρῶν τὴν τοῦ Ὀρτησίου σπουδὴν καὶ προ-
θυμίαν οὐκ ἀντίειπεν, ἀλλ' ἔφη δεῖν καὶ Φιλίππῳ ταῦτα συνδόξαι τῷ

καθάπερ καὶ Κάτων Ὀρτηρίῳ δευθέντι ἐξέδωκε τὴν Μαρκίαν
5 ἐφ' ἧμῶν κατὰ παλαιὸν Ῥωμαίων ἔθος.

πατρὶ τῆς Μαρκίας. Ὡς οὖν ὁ Φίλιππος ἐτευχθεὶς ἔγνω τὴν συγχώρη-
σιν, οὐκ ἄλλως ἐνεγγήσῃ τὴν Μαρκίαν ἢ παρόντος τοῦ Κάτωνος αὐτοῦ
καὶ συνεγγυῶντος. ib. 52 Τῆς δὲ οὐκίας καὶ τῶν θυγατέρων κηδεμόνος;
δεομένων ἀνέλαβε πάλιν τὴν Μαρκίαν χηρείουσαν ἐπὶ χρήμασι πολλοῖς·
ὁ γὰρ Ὀρτηρίος θνήσκων ἐκείνην ἀπέλαβε κληρονόμον. Cf. Lucan.
Phars. II 326 sqq. Quintil. inst. or. III 5, 11. X 5, 13. Tertull. apolog.
39. Augustin. de fide et op. 7. de bono conī. 19. Hieronym. in
Iorin. I 27.

5 cf. Plut. comp. Lyc. c. Num. 3 Ἄλλ' ὁ Ῥωμαῖος μὲν ἀπὲρ
ικανῶς ἔχων παιδοτροφίας, ὅφ' ἕτερον δὲ πεισθεὶς δεομένον τέκνων ἐξ-
στατο τῆς γυναικὸς ἐκδόσθαι καὶ μετεκδόσθαι κίριος.

COMM. Facta est haec res certe ante annum 50, quo mortuus est
Hortensius.

159

Str. XIV 5, 14 p. 674 Ἄνδρες δ' ἐξ αὐτῆς (sc. τῆς Τάρ-
σου) γεγόνασι τῶν μὲν στωικῶν — — Ἀθηνόδωροι δύο· ὧν
ὁ μὲν Κορδυλίων καλούμενος συνεβίωσε Μάρκῳ Κάτῳ καὶ
ἐτελείτα παρ' ἐκείνῳ.

4 ταλευτῆ codd.: corr. Cor.

Cf. Plut. Cat. min. 10 Πυθόμενος δὲ Ἀθηνόδωρον τὸν ἐπικαλοῦ-
μενον Κορδυλίωνα μεγάλῃν ἔξιν ἐν τοῖς στωικοῖς λόγοις ἔχοντα διατρέ-
βειν περὶ Πέργαμον ἤδη γηραιὸν ὄντα — — ἔχων παρὰ τοῦ νόμου δε-
δομένην ἀποδημίαν δεῖν μηνῶν ἔπλεσεν εἰς τὴν Ἀσίαν ἐπὶ τὸν ἄνδρα
πιστεύων τοῖς ἐν αὐτῷ καλοῖς μὴ ἀτυχήσειν τῆς ἄγρας. Συγγεγόμενος
δὲ καὶ καταγωνισάμενος καὶ μεταστήσας ἐκ τῆς προαιρέσεως αὐτὸν ἦγεν
ἄγων εἰς τὸ στρατόπεδον περιχαρῆς καὶ μεγαλοφρονῶν. ib. 16 Ἐπατέλ-
θων δὲ εἰς Ῥώμην τὸν μὲν ἄλλον χρόνον κατ' οἶκον Ἀθηνόδωρον . . .
ἢ κατ' ἀγορὰν τοῖς φίλοις παριστάμενος διετέλεσεν. Plin. N. H. VII
113. Laert. Diog. VII 1, 29.

160

a. Str. XVI 1, 23 p. 747 Τὰ περὶ Κάρρας καὶ Νικηφόριον
χωρία καὶ Χορδύραζα καὶ Σίννακα, ἐν ἧ Κράσσος διεφθάρη,

Cf. Plut. Crass. 17—32 (27) (Ὁ Κοπώνιος) παρήγγειλεν εὐθὺς ἐξο-
πλιῆσθαι τοὺς στρατιώτας· καὶ ἅμα τῷ πρώτῳ αἰσθέσθαι τὸν Κράσ-

δόλῳ ληρθεῖς ὑπὸ Σουρήνα τοῦ τῶν Παρθυαίων στρατηγοῦ (a. 53).

b. Str. XVI 1, 28 p. 748 Οἱ δὲ Παρθυαῖοι καὶ πρότερον δ

σον ἐν ὁδῷ γεγενημένον ἀπαντήσας ἀνελάμβανε καὶ παρέπεμπε τὴν στρατιὰν εἰς τὴν πόλιν (sc. τὰς Κάρας). (29) Ἐξέχει δὲ νύκτωρ ὁ Κράσσοσ. — — Ὁ Ἀνδρόμαχος ἄλλοτε ἄλλας ὁδοὺς ὑφηγεῖτο καὶ τέλος ἐξέτρεψεν εἰς ἔλη βαθέα καὶ χωρία τάφρων μεστὰ τὴν πορείαν χαλεπὴν καὶ πολυπλανῆ γινομένην τοῖς ἐπισπομένοις. — — Ἄλλοι δὲ χρησάμενοι πιστοῖς ὁδηγοῖς ἐλάβοντο χωρίων ὄρεινῶν, ἃ καλεῖται Σίννακα, καὶ κατέστησαν ἐν ἀσφαλεῖ πρὸ ἡμέρας. Οὗτοι περὶ πεντακισχιλίους ἦσαν ἤγειτο δ' αὐτῶν ἀνήρ ἀγαθὸς Ὀκταούιος. — — (Ὁ δὲ Κράσσοσ) ἐπ' ἄλλον ἀναφεύγει λόφον, οὐχ οὕτω μὲν ἀφιππον οὐδ' ὄχρον, ὑποκείμενον δὲ τοῖς Σιννάκοις καὶ σνηρητημένον ἀνέχεν μακρῶ διὰ μέσον κατατείνοντι τοῦ πεδίου πρὸς τοῦτον. Ἦν οὖν ἐν ὄψει τοῖς περὶ τὸν Ὀκταούιον ὁ κίνδυνος αὐτοῦ. Καὶ πρῶτος Ὀκταούιος ἔξει μετ' ὀλίγων ἀνωθεν ἐπιβοηθῶν, εἶτα οἱ λοιποὶ καχίσαντες ἑαυτοὺς ἐπεφέροντο καὶ προσπεσόντες καὶ ὠσάμενοι τοὺς πολεμίους ἀπὸ τοῦ λόφου περιέσχον ἐν μέσῳ τὸν Κράσσον. — — (30) Ὁρῶν οὖν ὁ Σουρήνας τοὺς τε Πάρθους ἀμβλύτερον ἤδη κινδυνεύοντας καί, ἦν ἢ τε νῆξ ἐπίσχη καὶ τῶν ὄρων οἱ Ῥωμαῖοι λάβωνται, παντάπασιν αὐτοὺς ἐσομένους ἀλήπτους, ἐπῆγε τῷ Κράσσῳ δόλον. — — Μετὰ τῶν ἀρίστων προσελάσας ἀτρέμα τῷ λόφῳ τοῦ μὲν τόξου τὸν τόνον ἀνῆκε, τὴν δὲ δεξιὰν προὔτεινε, ἐκάλει δὲ τὸν Κράσσον ἐπὶ συμβάσει. — — Ὁ δὲ Κράσσοσ οὐδὲν ὅ τι μὴ δι' ἀπάτης ἐσφαλμένος ὑπ' αὐτῶν καὶ τὸ αἰφνίδιον τῆς μεταβολῆς ἄλογον ἠγούμενος οὐχ ὑπήκουεν, ἀλλ' ἐβουλεύετο. — — Ὡς δὲ χαλεπαίνοντες αὐτῷ καὶ τὰ ὄπλα κρούοντες ἠπέιλουν, φοβηθεὶς ἐχώρει. — — (31) Αὐτὸς δὲ (ὁ Σουρήνας) μετὰ τῶν ἀρίστων ἱππότης προσῆει — — καὶ προσαγαγεῖν ἐκέλευσεν ἵππον αὐτῷ. — — Ἄμα δ' ἵππος τε τῷ Κράσσῳ παρέστη χρυσοχάλινος οἱ τε ἀναβολεῖς αὐτὸν ἀράμενοι περιεβίβασαν καὶ παρέλποντο πληγῇ τὸν ἵππον ἐπιταχύνοντες. Ὀκταούιος δὲ πρῶτος ἀντιλαμβάνεται τῶν χαλινῶν καὶ μετ' ἐκείνον εἰς τῶν χιλιάρχων Πετρώιος, εἶτα οἱ λοιποὶ περισταντο τὸν τε ἵππον ἀνακόπτειν πειρωμένοι καὶ τοὺς πιεζοῦντας τὸν Κράσσον ἐξ ἑκατέρου μέρους ἀφέλκοντες. — — Τὸν δὲ Κράσσον ὄνομα Πομαξάθρης Πάρθοσ ἀπέκτεινε. Οἱ δ' οὐ φασιν, ἀλλ' ἕτερον μὲν εἶναι τὸν ἀποκτείναντα, τοῦτον δὲ κεκείμενον τὴν κεφαλὴν ἀποκόψαι καὶ τὴν δεξιάν. Cf. App. b. c. II 18. Cass. Dio. XL 12—27. Polyæn. VII 41. Zosim. III 32. Zon. X 7 P I 482 A. Liv. per. 106. Flor. I 46, 9. Oros. VI 13. Eutr. VI 18. Vell. II 46, 2—4. Obseq. 64. Val. Max. I 6, 11. Fest. 17. Iustin. XLII 4, 4. Caes. b. c. III 31. Cic. de div. I 16, 29 sq. II 9, 24. 40, 84. Tac. Germ. 37. Plin. N. H. II 147. V 86. VI 47. Amm. Marc. XXIII 3, 1. Ovid. fast. VI 465.

μὲν ἐφροντιζόν τῆς πρὸς Ῥωμαίους ἡλίας. τὸν δὲ ἀρξάντα πολέμου Κράσσον ἱμῖναντο.

161

Str. X 2, 13 p. 455 Ἐγ' ἱμῶν δὲ καὶ ἄλλην (sc. πόλιν ἐν τῇ Κεφαλληνίᾳ) προσέκτισε Γάιος Ἀντώνιος, ὁ θεῖος Μάρκου Ἀντωνίου, ἡγίκα φηγὰς γενόμενος (a. 59) μετὰ τὴν ἰτατείαν, ἣν συνῆρξε Κικέρωνι τῷ ὀρίτορι (a. 63), ἐν τῇ Κεφαλλήνῃ διέτριψε καὶ τὴν ὕλην νῆσον ἐπέχουσαν ἔσχεν ὡς ἴδιον κτήμα· οὐκ ἔφηθι, μέντοι σινοικίσας, ἀλλὰ καθόδοι τιχόν πρὸς ἄλλοις μεῖζουσιν ὧν κατέλυσε τὸν βίον.

COMM. C. Antonius a. 59 et de repetundis et quod Catilinae coniurationis fuisset conscius accusatus et, quamquam Cicero pro eo dixerat, damnatus in exilium abiit (Cass. Dio. XXXVIII 10. Cic. pro. Cael. 31, 47. pro Flacc. 2, 5. 35, 95. in Vat. 11, 25. schol. Bob. p. 229 Or. Val. Max. IV 2, 6. Quint. IV 2, 123 sq. IX 3, 55). Revocatus est a Caesare a. 47, ut videtur: cf. Drumann hist. Rom. I p. 535 sqq.

162

Str. III 4, 10 p. 161 Καὶ (περὶ) Ἰλέρδαν ὕστερον Ἀφράνιος καὶ Πετρήσιος οἱ τοῦ Πομπηίου στρατηγοὶ κατεπολεμήθησαν ἐπὶ Καίσαρος τοῦ Θεοῦ (a. 49).

1 πρὸς om. codd., κὰν Ἰλέρδα Mein. | ἰλέρδας ACI

Cf. Caes. b. c. I 38—86. App. b. c. II 42 sq. Plut. Pomp. 65. 67. Caes. 36. Cass. Dio. XLI 20—23. Liv. per. 110. Oros. VI 15, 6. Flor. II 13, 26 sqq. Eutr. VI 20. Vell. II 50. Frontin. I 5, 9. 8, 9. II 1, 11. 5, 36. 13, 6. Sueton. Caes. 34. Cic. ad fam. IX 13, 1. Lucan. IV 17 sqq.

163

Str. IV 1, 5 p. 180/1 Κατὰ δὲ τὴν Πομπηίου πρὸς Καίσαρα στάσιν τῇ κρατηθέντι μέρει προσθήμενοι (sc. οἱ Μασ-

De Massilia a Caesare obsessa cf. Caes. b. c. I 34—36. II 1—16. 22. Cass. Dio. XLI 19. 21. 25. Liv. per. 110. Oros. VI 15, 6 sq. Flor. II 13, 23. Vell. II 50. Frontin. I 7, 4. Lucan. III 298. Sueton. Caes. 34. Vitruv. X 16, 11 sq. Cic. ad Att. X 12^b, 2.

σαλιῶται) τὴν πολλὴν τῆς εὐδαιμονίας ἀπέβαλον (a. 49). —
 — Καὶ ὁ Καῖσαρ δὲ καὶ οἱ μετ' ἐκείνον ἡγεμόνες πρὸς τὰς
 ἐν τῷ πολέμῳ γενηθείσας ἀμαρτίας ἐμετρίασαν μεμνημένοι 5
 τῆς φιλίας καὶ τὴν αὐτονομίαν ἐφύλαξαν, ἣν ἐξ ἀρχῆς εἶχεν
 ἡ πόλις, ὥστε μὴ ὑπακούειν τῶν εἰς τὴν ἐπαρχίαν πεμπομέ-
 νων στρατηγῶν μίτε αὐτὴν μίτε τοὺς ὑπηκόους.

7 ὑπαρχίαν codd.: corr. Cor.

4 sqq. cf. Caes. b. c. II 22 *Massilienses arma tormentaue ex oppido, ut est imperatum, proferunt, navis ex portu navalibusque educunt, pecuniam ex publico tradunt. Quibus rebus confectis Caesar magis eos pro nomine et vetustate quam pro meritis in se civitatis conservans duas ibi legiones praesidio reliquit.* — Cass. Dio. XLI 25 *Τῷ μέντοι Καίσαρι αὐτῷ ἐλθόντι ὡμολόγησαν (sc. οἱ Μασσαλιῶται)· καὶ ὅς ἐκεῖνων τότε μὲν τὰ τε ὄπλα καὶ τὰς ναῦς τὰ τε χρήματα ἀφέλλετο, ὕστερον δὲ καὶ τὰ λοιπὰ πάντα πλὴν τοῦ τῆς ἐλευθερίας ὀνόματος. Cf. Oros. VI 15, 7. Flor. II 13, 25. Cic. Phil. VIII 6, 18 sq.*

164

Str. IV 1, 12 p. 186/7 *Μητρόπολις δὲ τῶν Ἀρηκομισκῶν ἐστὶ Νεμαύσος, κατὰ μὲν τὸν ἀλλότριον ὄχλον καὶ τὸν ἐμπορικὸν πολὺ Νάρβωνος λειπομένη, κατὰ δὲ τὸν πολιτικὸν ὑπερβάλλουσα· ὑπηκόους γὰρ ἔχει κώμας τέτταρας καὶ εἴκοσι τῶν ὁμοειδῶν εὐανδρῶν διαφερούσας συντελούσας εἰς αὐτήν, ἔχουσα 5 καὶ τὸ καλούμενον Λάτιον, ὥστε τοὺς ἀξιωθέντας ἀγορανομίας καὶ ταμείας ἐν Νεμαύσῳ Ῥωμαίους ὑπάρχειν· διὰ δὲ τοῦτο οὐδ' ὑπὸ τοῖς προστάγμασι τῶν ἐκ τῆς Ῥώμης στρατηγῶν ἐστὶ τὸ ἔθνος τοῦτο.*

1 ἀρηκομικῶν Cor. || 5 ἔχούσας ABl ἔχουσαν C (?): corr. Cor. || 6 λάτιον codd || 8 προστάγμασι] πράγμασι codd. exc. o

COMM. Nemausum a Caesare a. 49 agris, quos Massiliensibus ademerat, auctam et iure Latino donatam esse docuit Mommsen hist. Rom. III' p. 553 adn. 2, 'Roem. Muenzwesen' p. 675.

165

Str. XVII 3, 7 p. 828 *Μικρὸν μὲν οὖν πρὸ ἡμῶν οἱ περὶ 1 μικρῶ Dhi || 2 βόγχοι h βόγκον i βόγχοι codd. rell.: corr. Cas.*

Βόγον βασιλείς καὶ Βόκχον κατείχον αὐτὴν (sc. τὴν Μαυρουσίαν) φίλοι Ῥωμαίων ὄντες.

Cf. Cass. Dio. XLI 42 Ἰόβας δὲ πρὸς μὲν τοῦ Πομπηίου τῶν τε ἄλλων τῶν ἐν τῇ Μακεδονίᾳ βουλευτῶν τιμᾶς τε εὔρετο καὶ βασιλεὺς προσηγορεύθη, πρὸς δὲ δὴ τοῦ Καίσαρος τῶν τε ἐν τῇ πόλει αἰτίαν εἶχε καὶ πολέμιος ἀπεδείχθη, ὃ τε Βόκχος καὶ ὁ Βογοῦας βασιλεῖς, ὅτι ἐχθροὶ αὐτῶν ἦσαν, ὠνομάσθησαν.

COMM. Teste Cassio Dione l. 1. Bogo et Boccho a. 49 a populo Romano confirmatum est regnum, quod tamen in parte Mauritaniae iam ante a. 63 obtinuerant, ut apparet ex Strabonis verbis *μικρὸν πρὸς ἡμῶν* (cf. Niese in *mus. Rhen.* vol. XXXVIII p. 574 sq.). Anno 81 ab Orosio V 21, 14 commemoratur '*Bogudes Bocchi, Maurorum regis, filius*', qui fortasse idem est. Bogi etiam XVII 3, 5 p. 827 mentio exstat apud Strabonem, qui tamen locus non videtur esse depromptus ex hypomnematis.

166

Str. XIII 1, 27 p. 594/5 Καθ' ἡμᾶς μέντοι Καίσαρ ὁ Θεὸς πολὺ πλέον αὐτῶν (sc. τῶν Ἰλιέων) προϊόνσησε ζηλώσας ἅμα καὶ Ἀλέξανδρον· ἐκεῖνος γὰρ κατὰ συγγενείας ἀνανέωσιν ὤρμησε προνοεῖν αὐτῶν ἅμα καὶ φιλόμηρος ὢν. — — Ὁ δὲ 5 Καίσαρ καὶ φιλαλέξανδρος ὢν καὶ τῆς πρὸς τοὺς Ἰλιέας συγγενείας γνωριμώτερα ἔχων τεμῆρια ἐπερρώσθη πρὸς τὴν εὐεργεσίαν νεανικῶς· γνωριμώτερα δέ, πρῶτον μὲν ὅτι Ῥωμαῖος· οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τὸν [τ'] Αἰνείαν ἀρχηγέτην ἡγοῦνται· ἔπειτα 10 ὅτι Ἰούλιος ἀπὸ Ἰούλου τινὸς τῶν προγόνων· ἐκεῖνος δ' ἀπὸ Ἰούλου τὴν προσωνυμίαν ἔσχε ταύτην τῶν ἀπογόνων εἰς ὧν τῶν ἀπὸ Αἰνείου. Χώραν τε δὴ προσένειμεν αὐτοῖς καὶ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἀλειτουρησίαν αὐτοῖς συνεφύλαξε, καὶ μέγρι νῦν συμμένουσιν ἐν τούτοις.

6 γνωριμώτατα codd.: corr. Cas. || 8 τ' om. orxz || 9 ὅτι om. x ts codd. rell. exc. i, in quo legitur *ἐπειθ' ὅτι*: corr. Kr. || 10 Ἰούλου edd.: feliciter emendavit C. Wachsmuth o Servio ad Aen. I 267 | *προσηγορίαν* F || 11 *προσένεμεν* CDFhz

COMM. Ilienses his beneficiis affecti sunt a. 48, cum post pugnam Pharsalicam Caesar Pompeium insecuturus in Asiam venisset (Lucan. *Phars.* IX 961 sqq. App. b. c. II 89): cf. Iudeich 'Caesar im Orient' p. 61; Haubold 'De rebus Iliensium' (diss. Lips. 1888) p. 41 sqq.

a. Str. XVII 1, 11 p. 796 Οἱ μὲν οὖν Ἀλεξανδρεῖς ἀπέδειξαν βασιλέας τὸν τε πρεσβύτερον τῶν παίδων (sc. Πτολεμαίου τοῦ Αὐλήτου) καὶ τὴν Κλεοπάτραν, οἱ δὲ συνόντες τῷ παιδὶ καταστασιάσαντες ἐξέβαλον Κλεοπάτραν, καὶ ἀπῆρε μετὰ τῆς ἀδελφῆς εἰς τὴν Συρίαν. Ἐν τούτῳ Πομπήιος Μάγνος ἤκε φεύγων ἐκ Παλαιφαρσάλου πρὸς τὸ Πηλούσιον καὶ τὸ Κάσιον ὄρος· τοῦτον μὲν οὖν δολοφονοῦσιν οἱ μετὰ τοῦ βασιλέως (a. 48).

Cf. Caes. b. c. III 103 sq. (*Pompeius*) *Pelusium pervenit. Ibi casu rex erat Ptolemaeus, puer aetate, magnis copiis cum sorore Cleopatra bellum gerens, quam paucis ante mensibus per suos propinquos atque amicos regno expulerat; castraque Cleopatrae non longo spatio ab eius castris distabant. Ad eum Pompeius misit, ut pro hospitio atque amicitia patris Alexandria reciperetur atque illius opibus in calamitate tegetur.* — *Amici regis, qui propter aetatem eius in curatione erant regni, — his, qui erant ab eo missi, palam liberaliter responderunt eumque ad regem venire iusserunt; ipsi clam consilio invito Achillam, praefectum regium, — et L. Septimium, tribunum militum, ad interficiendum Pompeium miserunt. Ab his liberaliter ipse appellatus et quadam notitia Septimii productus, quod bello praedonum apud eum ordinem duxerat, naviculam parvulam conscendit cum paucis suis: ibi ab Achilla et Septimio interficitur.* App. b. c. II 83—86 (84) Ἄρτι δ' ἐκπεσοῦσης ἀπ' Αἰγύπτου Κλεοπάτρας, ἣ τῷ ἀδελφῷ συνῆρχε, καὶ στρατὸν ἀμφὶ τὴν Συρίαν ἀγειρούσης Πτολεμαῖος ὁ τῆς Κλεοπάτρας ἀδελφὸς ἀμφὶ τὸ Κάσιον τῆς Αἰγύπτου ταῖς Κλεοπάτρας ἐσβολαῖς ἐφήδρευε, καὶ πως κατὰ δαίμονα ἐς τὸ Κάσιον τὸ πνεῦμα τὸν Πομπήιον κατέφευγε. Θεασάμενος δὲ στρατὸν ἐπὶ τῆς γῆς πολὺν ἔσθησε τὸν πλοῦν καὶ εἰκασεν, ὅπερ ἦν, παρεῖναι τὸν βασιλέα. Πέμψας τε ἔφραζε περὶ ἑαυτοῦ καὶ τῆς τοῦ πατρὸς φιλίας. Ὁ δὲ ἦν μὲν ἐπὶ τρισκαίδεκα ἔτη μάλιστα γεγονώς, ἐπετρόπενον δ' αὐτῷ τὴν μὲν στρατιάν Ἀχιλλᾶς, τὰ δὲ χρήματα Ποθεινὸς εὐνοῦχος, οἱ βουλὴν προὔτιθεντο περὶ τοῦ Πομπηίου. — Σκάφος εὐτελες ἐπ' αὐτὸν ἐπέμπετο ὡς τῆς θαλάσσης οὐσης ἀλιτενοῦς καὶ μεγάλας ναυσὶν οὐκ εὐχεροῦς, ὑπηρεταὶ τὲ τινες τῶν βασιλικῶν ἐνέβαινον ἐς τὸ σκάφος. Καὶ Σεμπρώνιος, ἀνήρ Ῥωμαῖος, τότε μὲν τῷ βασιλεῖ, πάλαι δὲ αὐτῷ Πομπηίῳ στρατευσάμενος δεξιὰν ἔφερε παρὰ τοῦ βασιλέως τῷ Πομπηίῳ καὶ ἐκέλευεν ὡς ἐς φίλον τὸν παῖδα διαπλεῦσαι. — (85) Ὁ δὲ Πομπήιος — ἐνίβαιεν ἐς τὸ σκάφος. Καὶ ἐν τῷ διάπλῳ σιωπῶντων ἀπάντων ἔτι μᾶλλον ὑπόπτειν· καὶ τὸν Σεμπρώνιον εἶτε ἐπιγιγνώσκων Ῥωμαίων ὄντα καὶ ἐστρατευμένον ἑαυτῷ, εἶτε

b. Str. XVI 2, 33 p. 760 Ἔστι δὲ τὸ Κάσιον θινώδης τις
 10 λόφος ἀρωτινιάων ἀνδρός, ὅπου τὸ Πομπηϊοῦ τοῦ Μά-
 γνου σῶμα κεῖται καὶ Διὸς ἐστὶν ἱερὸν Κάσιον· πλῆσιον δὲ καὶ
 Ἰσαχίη, ὃ Μίγρος δολογοσιθεὶς ἐπὶ τῶν Αἰγυπτίων.

τοπάζων ἐκ τοῦ μόνου ἐστάναι — ἐπιστραφεῖς ἐς αὐτὸν εἶπεν· ἄρα
 αὖ γινώσκω, σοστρατιώτα;· καὶ ὁ; αὐτίκα μὲν ἐκέντησεν, ἀποστρε-
 φέντα δ' εἰθὺς ἐπάταξε πρῶτος, εἰδ' ἕτεροι. Cf. Plut. Pomp. 74—80.
 Caes. 45. Brut. 33. Camill. 19. Zonar. X 9 P I 456 sq. Cass. Dio.
 XLII 3 sqq. Liv. per. 112. Flor. II 13, 51 sq. Eutr. VI 21. Oros.
 VI 15, 25. Vell. II 53. Ps. Aur. 77, 9—13. Val. Max. I 5, 9. V 1.
 10. 3, 5. Cic. ad Att. XI 6, 5. Plin. N. H. V 65. Solin. 34, 1.

165

Str. XVII 1, 11 p. 796 Ἐπελθὼν δὲ Καῖσαρ (a. 45) τὸν τε
 μειρακίσκον (v. quae antecedunt = fr. 167 a.) διαφθείρει καὶ
 καθίστησι τῆς Αἰγύπτου βασίλισσαν τὴν Κλεοπάτραν μετα-

Cf. Auct. bell. Alex. 1—33 (31) *Constat fugisse ex castris regem
 ipsum (sc. Ptolemaeum) receptumque in navem multitudine eorum, qui ad
 proximas naves adnabant, demerso navigio perisse.* (33) *Caesar Ae-
 gypto atque Alexandria potitus reges constituit, quos Ptolemaeus testa-
 mento scripserat atque obtestatus erat populum Romanum, ne mutarentur.
 Num maiore ex duobus pueris, rege, amisso minori tradidit regnum
 maiorique ex duobus filiis, Cleopatrae, quae manserat in fide praesidiis-
 que eius.* App. b. c. II 59 sq. (90) Τελευταῖον δ' ἀνὰ τὸν Νεῖλον αὐτῷ
 γίγνεται πρὸς τὸν βασιλέα ἀγών, ᾧ δὴ καὶ μάλιστα ἐκράτει. Καὶ ἐς
 ταῦτα διετριφθῆσαν αὐτῷ μῆνες ἐννέα, μέχρι Κλεοπάτραν ἀντὶ τοῦ ἀδελ-
 φοῦ βασιλεύειν ἀπέφηεν Αἰγύπτου. ib. V 9 Πτολεμαῖον τοῦ ἀδελφοῦ
 τῆς Κλεοπάτρας ἀφανοῦς ἐν τῇ πρὸς Καίσαρα κατὰ τὸν Νεῖλον ναυ-
 μαχίᾳ γενομένου. Plut. Caes. 48 sq. (48 extr.) Κράφα τὴν Κλεοπάτραν
 ἀπὸ τῆς χώρας μετεπέμπετο (sc. ὁ Καῖσαρ). (49) Τέλος δὲ τοῦ βασι-
 λέως πρὸς τοὺς πολεμικοὺς ἀποχωρήσαντος ἐπελθὼν καὶ συνάψας μάχην
 ἐνίκησε πολλῶν πεσόντων αὐτοῦ τε τοῦ βασιλέως ἀφανοῦς γενομένου.
 Cf. Zon. X 10 P I 458. Cass. Dio. XLII 7—9. 34—44 (44) Οὕτω μὲν
 τὴν Αἰγύπτου ὁ Καῖσαρ ἐχειρώσατο, οὐ μόντοι καὶ ὑπήκοον αὐτῆν τῶν
 Ῥωμαίων ἐποίησατο, ἀλλὰ τῇ Κλεοπάτρᾳ, ἥσπερ ἕνεκα καὶ ἐπικολομη-
 κει, ἐχαρίσατο. — Τῷ τε ἐτέρῳ ἀδελφῷ συνοικῆσαι δῆθεν αὐτὴν ἐκέ-
 λευσε καὶ τὴν βασιλείαν ἀμφοτέροις σφίσι, ὡς γε καὶ λόγῳ εἴπειν,
 ἔδωκε. Τῷ γὰρ ἔργῳ ἡ Κλεοπάτρα μόνη πᾶν τὸ κράτος σχήσειν ἐμελ-
 λεν· ὃ τε γὰρ ἀνήρ αὐτῆς παιδῶν ἔτι ἦν. Cf. Euseb. chron. I 165,

πεμψάμενος ἐκ τῆς φυγῆς· συμβασιλεύειν δ' ἀπέδειξε τὸν λοιπὸν ἀδελφὸν αὐτῆ ἑὸν παντελῶς ὄντα (a. 47). 5

24 sqq. Liv. per. 112. Oros. VI 16, 1 sq. Eutr. VI 22. Flor. II 13, 56—60. Ps. Aur. 86. Sueton. Caes. 35.

* 169

Joseph. A. I. XIV 8, 3 (Mueller FHG III p. 493 fr. 13)
 Λέγεται δὲ ἐπὶ πολλῶν Ἑρκανὸν ταύτης κοινωνῆσαι τῆς στρα-
 τείας (sc. Caesaris belli Alexandrini a. 48/7) καὶ ἐλθεῖν εἰς
 Αἴγυπτον· μαρτυρεῖ δέ μου τῷ λόγῳ Στράβων ὁ Καππά-
 δοξ λέγων ἐξ Ἀσινίου ὀνόματος οὕτως· Μετὰ δὲ τὸ τὸν 5
 Μιθριδάτην (sc. τὸν Περγαμηνὸν) εἰσβαλεῖν εἰς τὴν Αἴγυπτον
 καὶ Ἑρκανόν, τὸν τῶν Ἰουδαίων ἀρχιερέα. Ὁ δ' αὐτὸς οὗτος
 Στράβων καὶ ἐν ἑτέρῳ πάλιν ἐξ Ὑψικράτους ὀνόματος
 λέγει οὕτως· τὸν μὲν Μιθριδάτην ἐξελεθεῖν μόνον, κληθέντα
 δ' εἰς Ἀσκάλωνα Ἀντίπατρον ὑπ' αὐτοῦ, τὸν τῆς Ἰουδαίου 10
 ἐπιμελητὴν, τρισχιλίους αὐτῷ στρατιώτας συμπαρασκευάσαι
 καὶ τοὺς ἄλλους δυνάστας προτρέψαι, κοινωνῆσαι δὲ τῆς στρα-
 τείας καὶ Ἑρκανόν τὸν ἀρχιερέα.

Cf. Auct. bell. Alex. 26 sqq. (26) *Sub idem tempus Mithridates Pergamenus, magnae nobilitatis domi scientiaeque in bello et virtutis, fidei dignitatisque in amicitia Caesaris, missus in Syriam Ciliciamque initio belli Alexandrini ad auxilia arcessenda cum magnis copiis, quas celeriter et propensissima civitatum voluntate et sua diligentia confecerat, itinere pedestri, quo coniungitur Aegyptus Syriae, Pelusium adducit idque oppidum firmo praesidio occupatum Achillae —, quo die est ag-gressus, in suam rededit potestatem.* Cf. App. Mithr. 121.

170

Str. XVII 1, 6 p. 792 Νῦν δ' ἠρήμωσεν αὐτὴν (sc. Φάρον)

Cf. Auct. bell. Alex. 17—19 (17) *Omni ratione Caesar contendendum existimavit, ut insulam (sc. Pharum) molemque ad insulam pertinentem in suam redigeret potestatem. — Ac primum impetum nostrorum pariter sustinuerunt. Uno enim tempore et ex tectis aedificiorum propugnabant et litora armati defendebant. — Sed ubi primum locis cognitis vadisque pertentatis pauci nostri in litore constituerunt, —*

τὴν νῆσον) ὁ Θεὸς Καῖσαρ ἐν τῷ πρὸς Ἀλεξανδρέας πολέμῳ τεταγμένην μετὰ τῶν βασιλέων (a. 48).

omnes Phariatae terga verterunt. — (18) Multi tamen ex his capti interfecitque sunt; sed numerus captivorum omnino fuit sexcenti. (19) Caesar praeda militibus concessa aedificia diripi iussit. Cf. Caes. b. c. III 112. Plut. Caes. 49. Cass. Dio. XLII 40. Flor. II 13, 59. Oros. VI 15, 33.

171

Str. XII 3, 14 p. 547 Δείκολλος δὲ καὶ ταύτην (sc. τὴν Ἀμισόν) ἐπολιόρησεν· εἶθ' ὕστερον Φαρνάκης ἐκ Βοσπόρου διαβάς (a. 48)· ἐλευθερωθεῖσαν δ' ἐπὶ Καίσαρος τοῦ Θεοῦ (a. 47) παρέδωκεν Ἀντώνιος βασιλεῦσιν.

2 cf. App. Mithr. 120 Φαρνάκης δ' ἐπολιόρκει Φαναγορέας καὶ τὰ περὶοικα τοῦ Βοσπόρου. — — Μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ Σινώπην εἶλε καὶ Ἀμισὸν ἐνθνημιζόμενος καὶ Καλονίῳ στρατηγοῦντι ἐπολέμησεν. ᾧ χρόνῳ Πομπήιος καὶ Καῖσαρ ἐς ἀλλήλους ᾔσαν. b. c. II 91 Ἐπαρθεῖς (ὁ Φαρνάκης) Ἀμισὸν πόλιν ἐν τῷ Πόντῳ ῥωμαΐζουσαν ἐξηδραπόδοστο καὶ τοὺς παῖδας αὐτῶν τομίαις ἐπεποίητο πάντας. Cf. Cass. Dio. XLII 46. Auct. b. Al. 41.

3 cf. Cass. Dio. XLII 48 Τοὺς τε Ἀμισσηνοὺς ἐλευθερὰ ἡμίψατο (sc. ὁ Καῖσαρ).

172

Str. XI 5, 8 p. 506 Ἀβέακος μὲν οὖν ὁ τῶν Σιράκων βασιλεὺς, ἤνικα Φαρνάκης τὸν Βόσπορον εἶχε, δύο μυριάδας ἱππέων ἔστειλε, Σπαδίνης δ' ὁ τῶν Ἀόρσων καὶ εἴκοσιν, οἱ δὲ ἄνω Ἀόρσοι καὶ πλείονας· καὶ γὰρ ἐπεκράτουν πλείονος 5 γῆς καὶ σχεδόν τι τῆς Κασπίων παραλίαις τῆς πλείστης ἦρχον.

3 ἔστειλε Cor. [εἴκοσιν] numerus nimius videtur Meinekio, qui pro κ' scribendum esse coniecit ἢ admodum probabiliter: v. adn. crit. ad fr. 155, 29.

173

Str. XI 2, 11 p. 495 Πολλάκις δ' οἱ τῶν Βοσπορανῶν ἵγμονες καὶ τὰ μέχρι τοῦ Ταναΐδος κατειχον καὶ μάλιστα οἱ ὕστατοι, Φαρνάκης καὶ Ἄσανδρος καὶ Πολέμων. Φαρνάκης

3 κάσανδρος C κάσανδρος codd. rell.: corr. Cas.

δέ ποτε καὶ τὸν Ὑπανν τοῖς Σανδαρίοις ἐπαγαγεῖν λέγεται
διὰ τινος παλαιᾶς διώρυγος ἀνακαθάρας αὐτὴν <καὶ> κατα- 5
κλύσαι τὴν χώραν.

5 διώρυχος πικρ | καὶ add. Cor.

174

Str. XII 3, 35 p. 558 Υἱὸς δ' αὐτοῦ (sc. Ἀρχελαίου v. fr.
134. 146) τὴν ἱερῶσύνην (sc. ἐν Κομάνοις τοῖς ἐν τῷ Πόντῳ)
παρέλαβεν· εἰθ' ὕστερον Λυκομήδης (a. 47), ᾧ καὶ τετρασχο-
νος ἄλλη προσετέθη.

Cf. App. Mithr. 121 Τὰ δ' ἑτέροις ὑπὸ τοῦ Πομπηίου δεδομένα ὁ
μὲν Γάιος (sc. Καίσαρ) — — ἐφύλαξε πλὴν τῆς ἐν Κομάνοις ἱερῶσύν-
νης, ἣν ἐς Λυκομήδην μετένεγκεν ἀπὸ Ἀρχελαίου. Auct. b. A1. 66 (qui
duo Comana confundit: cf. Judeich 'Caesar im Orient' p. 117 sqq.) *Biduum*
Mazacae commoratus (Caesar) Comana, vetustissimum et sanctissimum in
Cappadocia Bellonae templum, quod tanta religione colitur, ut sacerdos
eius deae maiestate, imperio, potentia secundus a rege consensu gentis
illius habeatur, id homini nobilissimo Lycomedii Bithynio adiudicavit; qui
regio Cappadocum genere natus propter adversam fortunam maiorum
suorum mutationemque generis iure minime dubio, vetustate tamen inter-
misso sacerdotium id repebat.

175

a. Str. XIII 4, 3 p. 624 Ἄνδρες δ' ἐγένοντο ἐλλόγιμοι καθ'
ἡμᾶς Περγαμηνοὶ Μιθριδάτης τε <ὁ> Μηνοδότου υἱὸς καὶ
Ἀδοβογιῶνης τοῦ τετραρχικοῦ τῶν Γαλατῶν γένους, ἣν καὶ
παλλακεῦσαι τῷ βασιλεῖ Μιθριδάτῃ φασίν· ὅθεν καὶ τοῦνομα
τῷ παιδί θέσθαι τοὺς ἐπιτηδείους προσποιησαμένους ἐκ τοῦ 5
βασιλέως αὐτὸν γεγονέναι. Οὗτος γοῦν Καίσαρι τῷ Θεῶ γε-
νόμενος φίλος εἰς τοσόνδε προῆλθε τιμῆς, ὥστε καὶ τετραρχῆς
ἀπεδείχθη <ἀπὸ> τοῦ μητρικοῦ γένους καὶ βασιλεὺς ἄλλων τε
καὶ τοῦ Βοσπόρου (a. 47)· κατελύθη δ' ὑπὸ Ἀσάνδρου τοῦ

2 ὁ add. Cas. || 3 sq. καὶ ἀδοβογιῶν ὅς τοῦ τοῦ τετραρχικοῦ τ. Γ. γέ-
νους ἦν καὶ ὃν παλλακεῦσαι κτλ. codd., καὶ Ἀδοβογιῶνος, <ὅς> τοῦ τετρ.
τ. Γ. γένους ἦν, <ἦν> καὶ [ὄν] παλλακεῦσαι κτλ. Cas. Kram., qui praeterea
ante Ἀδοβογ. add. τῆς; καὶ Ἀδοβογιῶνίδος τοῦ τετρ. τ. Γ. γένους, ἦν καὶ
παλλακεῦσαι κτλ. Mein. Nomen ex titulo Lesb. correxit Hirschfeld in Herm.
vol. XIV p. 474 sq. || 5 τῶν ἐπιτηδείων προσποιησαμένων μοz || 8 ἀπὸ
add. Cas. | βασιλεύσας Dhi | Post ἄλλων excidisse χωρίων s. τόπων suspi-
catur Groskurd

10 καὶ τὸν Φαρνάκην ἀνελόντος τὸν βασιλέα (α. 47) καὶ κατασχόντος τὸν Βόσπορον.

b. Str. XI 2, 11 p. 495 = fr. 173.

c. Str. VII 4, 6 p. 311 Οἱ μὲν οὖν Νομάδες πολεμισταὶ μᾶλλον εἰσιν ἢ ληστροικοί, πολεμοῦσι δὲ ὑπὲρ τῶν φόρων.
 15 Ἐπιτρέψαντες γὰρ ἔχειν τὴν γῆν τοῖς ἐθέλουσι γεωργεῖν ἀπὶ ταύτης ἀγαπῶσι φόρους λαμβάνοντες τοὺς συντεταγμένους μετρίους τινὰς οὐκ εἰς περιοσίαν, ἀλλ' εἰς τὰ ἑφήμερα καὶ τὰ ἀναγκαῖα τοῦ βίου· μὴ δίδόντων δέ, αἰτοῖς πολεμοῦσιν.
 — — Οὐκ ἀπευτακτοῦσι δ' οἱ δυνάμει πεποιδότες, ὥστε ἡ
 20 ἀμύνασθαι ῥαδίως ἐπιόντας ἢ κωλύσαι τὴν ἔφοδον· καθάπερ Ἄσανδρον ποιῆσαί φησιν Ὑψικράτης ἀποτεχίσαντα τὸν

14 ὄρων Bl ὄρων C: corr. Xyl. | 19 δ' οἱ no δ' οὐ ABCI, δ' αὖ Tzsch. οὐ om. Xyl.

1 sqq. cf. Auct. b. Al. 78 *Mithridaten Pergamenum*, a quo rem feliciter celeriterque gestam in Aegypto supra scripsimus, regio genere ortum, disciplinis etiam regis educatum (nam Mithridates, rex Asiae totius, propter nobilitatem Pergamo secum parvulum asportaverat in castra multosque tenuerat annos) regem Bospori constituit, † quod sub imperio Pharnacis fuerat. — — Eidem tetrarchian [legibus] Gallograecorum iure gentis et cognationis adiudicavit occupatam et possessam paucis ante annis a Deiotaro. App. Mithr. 120 sq. Ἡττηθεῖς (sc. ὁ Φαρνάκης) ἔφρουγε σὺν χιλλοῖς ἵππεσιν ἐς Σινώπην. — — Καὶ τοὺς ἵππους ἔκτεινε πολλὰ δυσχεραίνοντων τῶν ἵππέων, ναοὶ δ' ἐπιβίς ἐς τὸν Πόντον ἔφρουγε καὶ Σκυθῶν τινὰς καὶ Σαυροματῶν συναγαγῶν Θεοδοσίαν καὶ Παντικαίπαιον κατέλαβεν. Ἐπιθεμένον δ' αὐθις αὐτῷ κατὰ τὸ ἔχθος Ἄσανδρον οἱ μὲν ἵππεῖς ἀπορία τε ἵππων καὶ ἀμαθία πεζομαχίας ἐνικῶντο, αὐτὸς δὲ ὁ Φαρνάκης μόνος ἠγωνίζετο καλῶς, μέχρι κατατρωθεὶς ἀπέθανε πεντηκοντούτης ὧν καὶ βασιλεύσας Βοσπόρον πεντεκαίδεκα ἔτεσιν. (121) Ὡδε μὲν δὴ καὶ Φαρνάκης ἐξέπεσε τῆς ἀρχῆς, καὶ αὐτοῦ τὴν βασιλείαν Γάιος μὲν Καῖσαρ ἔδωκε Μιθριδάτῃ τῷ Περγαμῶν συμμαχήσαντι οἱ προθύμως ἐν Αἰγύπτῳ. Cass. Dio. XLII 46—48 (46) Ἐς τὴν Βιθυνίαν τὴν τε Ἀσίαν ἐπὶ ταῖς αὐταῖς τῷ πατρὶ ἐλίπειν ἠπείγετο (sc. ὁ Φαρνάκης). Κὰν τούτῳ μαθὼν τὸν Ἄσανδρον, ὃν ἐπίτροπον τοῦ Βοσπόρου κατέλελοιπε, νενοχημακότα οὐκέτι περαιτέρω προεχώρησεν· ἐκείνος γάρ, ἐπειδὴ τάχιστα πόρρω τε ὁ Φαρνάκης ἀπ' αὐτοῦ προῖων ἠγγέλθη, — — ἐπανεστῆ αὐτῷ ὡς καὶ τοῖς Ῥωμαίοις τι χαριούμενος τὴν τε δυναστείαν τοῦ Βοσπόρου παρ' αὐτῶν ληψόμενος. (47) Τοῦτ' οὖν ὁ Φαρνάκης ἀκούσας ὤρμησεν ἐπ' αὐτὸν μάτην· τὸν γὰρ

ἰσθμὸν τῆς Χερρονήσου τὸν πρὸς τῇ Μαιώτιδι τριακοσίων ὄντα καὶ ἐξήκοντα σταδίων, ἐπιστήσαντα πύργους καθ' ἑκαστον στάδιον δέκα.

23 ἐπιστήσαντι ABC || 23/24 Turrium numerus cum videretur incredibilis, multa coniecerunt vv. dd.: v. 22/3 τριάκοντα καὶ δεξ coni. Gosselin, καθ' ἑκαστα στάδια δέκα Cor., καθ' ἑκαστον στάδιον ἑνα Grosk.

Καίσαρα ἐν τῷ ὁδῷ εἶναι καὶ ἐς τὴν Ἀρμενίαν ἐπείγεσθαι πυθόμενος ἀνέστρεψε κἀνταῦθα αὐτῷ περὶ Ζέλειαν συνέτυχεν. — — Καὶ ἐκείνον μὲν (sc. Φαρνάκην) ἐκφυγόντα ἐπὶ τὴν θάλασσαν καὶ ἐς τὸν Βόσπορον μετὰ τοῦτο ἐσβιαζόμενον ὁ Ἄσανδρος εἰρξέ τε καὶ ἀπέκτεινε. — (48) Καὶ τῷ Μιθριδάτῃ τῷ Περγαμηνῷ τετραρχίαν τε ἐν Γαλατίᾳ καὶ βασιλείας ὄνομα ἔδωκε (sc. ὁ Καίσαρ) πρὸς τε τὸν Ἄσανδρον πολεμῆσαι ἐπέτρεψεν, ὅπως καὶ τὸν Βόσπορον κρατήσας αὐτοῦ λάβῃ, ὅτι πονηρὸς ἐς τὸν φίλον ἐγένετο. Cf. Cic. de div. II 37, 79. Phil. II 37, 94.

9 sqq. De Asandro cf. praeterea Lucian. macrob. 17. Cass. Dio. LIV 24.

176

Str. XI 2, 17 p. 498 Ὑπέρεκται δὲ τῶν λεχθέντων ποταμῶν (sc. τῆς Κολχίδος) ἐν τῇ Μοσχικῇ τὸ τῆς Λευκοθέας ἱερὸν, Φορῖξου Ἰδρυμα, καὶ μαντεῖον ἐκεῖνον, ὅπου κριὸς οὐ θύεται, πλούσιόν ποτε ὑπάρξαν, σκληθὲν δὲ ὑπὸ Φαρνάκου καθ' ἡμᾶς καὶ μικρὸν ὕστερον ὑπὸ Μιθριδάτου τοῦ Περγαμηνῷ.

177

Str. XVII 3, 20 p. 836 Ἐκ ταύτης τῆς πόλεως (sc. τῆς Βερενίκης) τριακοσταῖος πεδῆ περιώδευσε τὴν Σύρτιν Μάριος

1 Post ταύτης add. δὲ E

In singulis saepius distat Plut. Cat. min. 56 Ἀνάμενος δὲ (sc. Μάριος Κάτων) Διβύης καὶ παραπλίων ἐντυγχάνει Σέξτω τῷ νεωτέρῳ τῶν Πομπηίου παιδῶν ἀγγέλλοντι τὴν ἐπ' Αἰγύπτου τοῦ πατρὸς τελευτήν. Πάντες μὲν οὖν βαρέως ἤνεγκαν, οὐδεὶς δὲ μετὰ Πομπηίου ἤξιον Κάτωνος παρόντος οὐδὲ ἀκούειν ἄλλον ἡγεμόνα. Διο καὶ Κάτων αἰδούμενος καὶ οὐκ ἐπιθυμῶν ἀνδρᾶς ἀγαθοῦ καὶ πίστεως δεδωκότας πείραν ἐπὶ ξένης ἐρήμωνος καὶ ἀπόρου ἀπολιπεῖν ὑπέστη τε τὴν ἀρχὴν καὶ παρήλθεν εἰς Κυρήνην· ἐδέξαντο γὰρ ἐκεῖνον ὀλίγαις ἡμέραις ἔμπροσθεν ἀποκλείσαντες Λαβηρινόν. Ἐνταῦθα πυνθανόμενος Σκληρίωνα τὸν Πομπηίου πενθερὸν ὑπὸ Ἴόβα τοῦ βασιλέως ἀνειληφθαι καὶ Οὐαρὸν Ἄττιον, ὃς ἦν ὑπὸ Πομπηίου

Κάτων (a. 48/7) κατάγων στρατιάν πλειόνων ἢ μυρίων ἀνδρῶν [ὁ] εἰς μέρη διελὼν τῶν ὑδρείων χάριν· ὠδενσε δὲ πεζῶς
 5 ἐν ἄμμῳ βαθεῖα καὶ καίμασι.

3 τὴν στρατιάν C || 4 ὁ] ὁ F καὶ i, om. Xyl. recte

Διβῆς ἀποδεξιγμένος ἡγεμών, εἶναι σὺν αὐτοῖς μετὰ δυνάμεως ἐξώρμησε πεζῇ χειμῶνος ὥρα πολλοὺς μὲν ὄνους ὕδωρ κομίζοντας συναγαγών, πολλὴν δὲ λείαν ἐλαύνων, ἔτι δὲ ἄρματα καὶ τοὺς καλουμένους Ψύλλους ἐπαγόμενος — — Ἡμέρας δὲ συνεχῶς ἐπὶ τῆς πορείας γενομένης πρῶτος ἠγήσατο μήτε ἵππῳ μήτε ἰπποζυγίῳ χρῆσάμενος. — — Ἐν δὲ Διβῆι διαγαγών . . . τοῦ χειμῶνος ἐξήγαγε τὴν στρατιάν· ἦσαν δὲ μυρίων ὀλίγων ἀποδέοντες. Cf. Liv. per. 112. Vell. II 54. Lucan. Phars. IX 371 sqq.

178

a. Str. XVII 3, 12 p. 831 Εἰτ' ἄλλοι ἐπ' ἄλλοις συνέστησαν πόλεμοι, τελευταῖος δὲ ὁ πρὸς Σκιπίωνα Καίσαρι τῇ Θεῷ συστάς (a. 46), ἐν ᾧ καὶ Ἰούβας ἀπέθανε· συνηφανίσθησαν δὲ τοῖς ἡγεμόσι καὶ αἱ πόλεις, Τισιαοῦς τε καὶ Οὐάγα καὶ Θάλα,
 5 ἔτι δὲ καὶ Κάψα, τὸ γαζοφυλάκιον τοῦ Ἰουγούρθα, καὶ Ζάμα καὶ Ζίγχα, καὶ πρὸς αἷς κατεπολέμησε Καῖσαρ Σκιπίωνα ὁ Θεός, πρὸς Ρουσπίνῳ μὲν πρῶτον νικῶν, εἶτα πρὸς Οὐζίτοις, εἶτα πρὸς Θάψῳ καὶ τῇ πλησίον λίμνῃ καὶ ταῖς ἄλλαις· πλησίον δὲ καὶ Ζέλλα καὶ Ἀχόλλα, ἐλεύθεραι πόλεις· εἶλε δ'
 10 ἐξ ἐφόδου Καῖσαρ τὴν <Κέρκινναν> νῆσον καὶ Θέναν, πολίχνην ἐπιθαλαττιδίαν. Τούτων πασῶν αἱ μὲν τελέως ἤφρανι-

2 σκηπίωνα codd. exc. C || 4 οὐάγα codd : corr. Letronn., Οὐάγα Mein. || 5 ζάμμα codd.: corr. Xyl. || 7 ρουσπίνων codd : corr. Cor. || 10 Κέρκινναν add. Cas.

In universum cf. Auct. bell. Afric. 1—98. Cass. Dio. XLII 56—XLIII 13. Plut. Caes. 52—54. Cat. min. 58. Zon. X 10 P I 469 A. App. b. c. II 95—100. Liv. per. 114. Flor. II 13, 64—72. Oros. VI 16, 3—5. Eutr. VI 23. Vell. II 55. Ps. Aur. 78, 8. Sueton. Caes. 35. 4 sqq. cf. fr. 30.

7 cf. Auct. b. Afr. 6 *Castra posuit (Caesar) ad oppidum Ruspinam*. Cf. c. 9. 11. 20. 28. 33 sq. Scipio apud Ruspina vincitur: c. 37—40. Cass. Dio. XLII 58.

7 sq. cf. Auct. b. Afr. 41 *Caesar instructa acie secundum infimas iugi radices propius munitiones accessit leniter. Iamque minus mille passuum ab oppido Uzitta, quod Scipio tenebat, aberant legiones Iulianae,*

σθησαν, αἱ δ' ἡμίσπαστοι κατελείφθησαν· Φαράς δ' οἱ Σκιπίωνος ἱππεῖς ἐνέπρησαν.

b. Str. XVII 3, 9 p. 829 Τὴν δὲ χώραν (sc. τὴν Μασσι-
συλίων) μετὰ Σόφρακα κατέσχε Μασσανάσης, εἶτα Μικίψας, 15
εἶτα καὶ οἱ ἐκείνον διαδεξάμενοι, καθ' ἡμᾶς δὲ Ἰούβας ὁ πα-
τὴρ τοῦ νεωστὶ τελευτήσαντος Ἰούβα· κατέσπασται δὲ καὶ
Ζάμα τὸ τοῦτον βασιλεῖον ὑπὸ Ῥωμαίων.

c. Str. XVII 3, 7 p. 828 Ἰούβας παρέλαβε τὴν ἀρχὴν (sc.
τῆς Μαυρουσίας) — — υἱὸς δ' ἦν Ἰούβα τοῦ πρὸς Καίσαρα 20
τὸν Θεὸν πολεμήσαντος μετὰ Σκιπίωνος.

12 Φαράς] Ταφροῦραν onni. Muell. | 16 καὶ om. xz | 21 σκηπίωνος
codd. exc. CF

cum Scipio veritus, ne oppidum amitteret, — — suppeditas ire contendit
etc. C. 51—53. 56—61. Cf. Cass. Dio. XLIII 4.

8 cf. Auct. b. Afr. 79—86 (79) *Nocte progressus ad Thapsum*
(Caesar) — — *castra ponit oppidumque eo die circummunire coepit.*
(80) *Erat stagnum salinarium, inter quod et mare angustiae quaedam*
non amplius mille et D passus intererant: quas Scipio intrare et Thap-
sitanis auxilium ferre conabatur e. g. s. Cf. Cass. Dio. XLIII 7—9.
Plut. Caes. 53. Cat. min. 58. Liv. per. 114. Flor. II 13, 66. Oros.
VI 16, 3.

9 cf. Auct. b. Afr. 33. 43. 67 (33) *Dum haec ad Ruspnam fiunt,*
legati ex Acilla, civitate libera et immuni, ad Caesarem veniunt seque
paratos, quaecumque imperasset, et libenti animo facturos pollicentur.

10 cf. Auct. b. Afr. 8 C. *Sallustium Crispum praetorem ad Cer-*
cinam insulam versus, quam adversarii tenebant, cum parte navium ire
iubet (Caesar). 34 *Cuius adventu C. Decimius quaestorius, qui ibi cum*
grandi familia praeerat praesidio com meatui, parvulum navigium nactus
conscendit ac se fugae commendat. Sallustius interim praetor a Cercini-
tanis receptus magno numero frumenti invento naves onerarias — —
complet atque in castra ad Caesarem mittit.

179

Str. III 4, 9 p. 160 Φασί δ' οἱ συγγραφεῖς ἔλθειν Καί-
σαρα ἐκ Ῥώμης ἑπτὰ καὶ εἴκοσιν ἡμέραις εἰς τὴν Ὀβούλκωνα

Cf. App. b. c. II 103 Ὁ δὲ Καῖσαρ ἦκε μὲν ἀπὸ Ῥώμης ἑπτὰ καὶ
εἴκοσιν ἡμέραις βαρυντάτῳ στρατῷ μακροτάτην ὁδὸν ἐπελθών. Dis-
crepant: Oros. VI 16, 6 *Continuo in Hispanias contra Pompeios Pom-*

καὶ τὸ στρατόπεδον τὸ ἐνταῖθα, ἤνικα ἔμελλε συναίπειν [εἰς]
τὸν περὶ τὴν Μοῦνδαν πόλεμον (a. 46).

3 *eis* inclus. Cor. | 4 *περὶ τὸν μοῦνδαν* codd., *περὶ τὴν Μοῦνδαν* Ht.
corr. Mein.

pei filios profectus (Caesar) septimo decimo quam egressus ab urbe fuerat die Saguntum pervenit. Sueton. Caes. 56 *Novissimum* (sc. poemma, quod inscribitur 'Iter', fecit Caesar), *dum ab urbe in Hispaniam ulteriorem quarto et vicensimo die pervenit.* — Praeterea cf. Auct. b. Hisp. 2. Cass. Dio. XLIII 32.

150

a. Str. III 2, 2 p. 141 *Μετὰ δὲ ταύτας Ἰτάλικα* — —
ἔτι δὲ ἐν αἰς οἱ Πομπηίου παῖδες κατεπολεμήθησαν (a. 45),
Μοῦνδα καὶ Ἀτέγουα καὶ Οὔρσων καὶ Τοῦκκις καὶ Οὐλλία καὶ
† Αἴγουα· ἅπασαι δ' αὐταὶ Κορδύβης οὐκ ἄπωθεν. Τρόπον
5 *δὲ τινα μητρόπολις κατέστη τοῦ τόπου τούτου Μοῦνδα· διέχει*
δὲ Καρτηρίας ἢ Μοῦνδα σταδίων χιλίους καὶ τετρακοσίους, εἰς
ἣν ἔφυγεν ἡττηθεὶς ὁ Γναῖος· εἴτ' ἐκπλεύσας ἔνθεν καὶ ἐκβὰς

3 *μοῦνδα* codd.: corr. Mein. hic et infra | *ἀτέγουα* codd.: corr. Cas.
ιουλλία codd.: corr. Groek. | 4 *Αἴγουα* oppidum nusquam alibi commemoratur,
Ἐαγουα vel *Ἐσκουα* scribendum esse susp. Cas. | 6 *ἑξαμυχιλίους* BCl, *ἑξή-*
κοντα Palmer, *τριακόντα* coni. Kr., sed cf. Mueller in adn. crit. et in indice
a. v. Munda

3 De pugna Mundensi cf. Auct. b. Hisp. 29–31. App. b. c. II 104 sq. Plut. Caes. 56. Zon. X 10 P I 499 C. Polyæn. VIII 23, 16. Cass. Dio. XLIII 36–39. Liv. per. 115. Oros. VI 16, 7 sq. Flor. II 13, 78–87. Eut. r. VI 24. Vell. II 55. Ps. Aug. 78, 8. 84, 1. Frontin. II 8, 13. Sueton. Caes. 56. Plin. N. H. III 12. XXXVI 134.

3 De Ategua cf. Auct. b. Hisp. 6–19. Cass. Dio. XLIII 33 sq. Frontin. III 14, 1. Val. Max. IX 2, 4.

3 De Ulia cf. Auct. b. Hisp. 3 sq. Cass. Dio. XLIII 31 sq.

6 sqq. cf. App. b. c. II 105 *Πομπήιος δ' αὐτὸς* (sc. ὁ Γναῖος) *διέ-*
φυγε μὲν ἀπὸ τῆς ἡττης σὺν ἑκατὸν καὶ πενήκοντα ἰππεῦσιν ἐπὶ Καρ-
θαίας, ἔνθα αὐτῷ νεῶν στόλος ἦν· — — *ὄρων δὲ καὶ τούτους ἀπο-*
γινώσκοντας ἑαυτῶν ἔδεισε περὶ ἐκδόσεως καὶ ἔφυγεν ἀθις ἐπιβαίνων
σκάφους. Ἐμπλακέντα δ' αὐτοῦ τὸν πόδα καλφθῶν, κόπτων τις τὸ κα-
λφθῖον ἐμφιδῶν, τὸν ταρσὸν ἔτεμεν ἀντὶ τοῦ καλφθῖου τοῦ ποδός· καὶ
διαπλεύσας ἔς τι χωρίον ἔθεραπέυετο. Ζητούμενος δὲ κἀνταῦθα ἔφυγε
διὰ δυσβάτου καὶ ἀκανθώδους ὁδοῦ τὸ τραῦμα περιεικονόμενος, μέτρι

εἰς τινα ὑπερκειμένην θαλάττης ὄρεινὴν διεφθάρη. Ὁ δ' ἀδελφὸς αὐτοῦ Σέξτος ἐκ Κορδύβης σωθεὶς καὶ μικρὸν ἐν τοῖς 10 Ἰβηρσι πολεμήσας χρόνον ἕστερον Σικελίαν ἀπέστησεν.

b. Str. III 4, 10 p. 161 Ἰακκητανοὶ δ' εἰσὶν, ἐν οἷς τότε μὲν Σεργώριος ἐπολέμει πρὸς Πομπήιον, ἕστερον δ' ὁ τοῦ Πομπήιον υἱὸς Σέξτος πρὸς τοὺς Καίσαρος στρατηγούς.

8 & codd.: corr. Mein. || 12 δ' ὁ] δὲ codd.: corr. Cor.

κἀμνων ὑπὸ τι δένδρον ἐκαθέζετο καὶ τῶν ζητητῶν ἐπιπεσόντων οὐκ ἀγεννῶς αὐτοὺς ἀμνόμενος κατεκόπη. Cf. Auct. b. Hisp. 32. 37—39. Cass. Dio. XLIII 40. Plut. Zon. Oros. Eutr. Flor. Vell. ll. ll. Cic. ad Att. XII 37.

8 sqq. cf. Cass. Dio. XLV 10 Ὡς γὰρ τότε ἀπὸ τῆς Κορδούβης ἔφυγε (sc. ὁ Σέξτος), τὸ μὲν πρῶτον ἐς Λακκητανίαν ἔλθων ἐνταῦθα ἐκρύφθη· — ἔπειτα δέ, ἐπειδὴ ὁ τε Καίσαρ ἐς τὴν Ἰταλίαν ἀπῆρε καὶ ἐν τῇ Βαιτικῇ στρατεύμα οὐ πολὺ ὑπελείφθη, συνέστησαν πρὸς αὐτὸν καὶ ἐκεῖνοι καὶ οἱ ἐκ τῆς μάχης διασωθέντες, καὶ οὕτω μετ' αὐτῶν ἐς τε τὴν Βαιτικὴν — — αὐδὶς ἀφίκετο. App. b. c. II 122 Σέξτον τε Πομπήιον — — καλεῖν ἤξιον (sc. Κάσιός τε καὶ Βροῦτος a. 44) πολεμούμενον ἔτι πρὸς τῶν Καίσαρος στρατηγῶν ἐν Ἰβηρίᾳ. Cf. ib. c. 105. III 4. Auct. b. Hisp. 32. Plut. Zon. Liv. Oros. Eutr. Flor. ll. ll. Cic. ad Att. XII 37.

181

Str. III 2, 1 p. 141 Μετὰ δὲ ταύτην (sc. τὴν Κόρδουβαν) καὶ τὴν τῶν Γαδιτανῶν ἣ μὲν Ἰσπαλις ἐπιφανής, καὶ αὐτῇ ἄποικος Ῥωμαίων· νυνὶ δὲ τὸ μὲν ἐμπόριον συμμαίνει, τῇ τιμῇ δὲ καὶ τῇ ἐποικῆσαι νεωστὶ τοὺς Καίσαρος στρατιώτας ἣ τῇ Βαίτις ὑπερέχει, καίπερ οὐ συνοικουμένη λαμπρῶς. 5

2 αὐτῇ edd. ante Kr. || 5 Βαίτις] Baetis oppidum fluvio cognomine a nullo praeterea scriptore commemoratur neque est inter provincias Baeticae colonias novem, quas novimus omnes. Accedit, quod ne in Epit. quidem, in qua urbes hoc loco recensitae ceterae omnes nominatim afferuntur, hoc nomen invenitur. Quae vero de Baete oppido hic narrantur, ad ipsam Hispalim optime quadrare docuit Huebner in CIL vol. II p. 152 sq. Itaque aut Strabo ipse in errore incidit aut locus corruptissimus est iudicandus. Coniecturarum a vv. dd. prolatarum nulla placet.

COMM. Hispalis colonia condita est a Caesare a. 45 post bellum Hispaniense et ab eodem nomen accepit Coloniae Iuliae Romulae: cf. Isidor. XV 1, 71 comp. cum Cass. Dione XLIII 39, 5. Huebner l. l.

182

Str. XII 3, 11 p. 546 *Νυνὶ δὲ καὶ Ῥωμαίων ἀποικίαν δέ-
δεκται (sc. ἡ Σινιόπη) καὶ μέρος τῆς πόλεως καὶ τῆς χώρας
ἐκείνων ἐστί.*

COMM. Sinopam colonia deducta est a Caesare a. 45, a quo dicta
Colonia Iulia Caesarea Felix Sinope: cf. Marquardt 'Roem. Staatsver-
waltung' I² p. 357 adn. 6 et 7 locique ab eo allati.

183

Str. XII 4, 3 p. 564 *Οἱ δ' Ἀπαμεῖς (sc. οἱ τῆς Φρυγίας)
ἀποικίαν ἐδέξαντο Ῥωμαίων.*

1 ἀπαμειῖς codd.: corr. Cor.

COMM. Apamea colonia a Caesare condita est, de tempore non
constat: cf. Marquardt 'Roem. Staatsverwaltung' I² p. 357 adn. 2—5.

184

a. Str. VIII 6, 23 p. 381 *Πολὺν δὲ χρόνον ἐρήμη μείνασα
ἡ Κόρινθος ἀνελήφθη πάλιν ὑπὸ Καίσαρος τοῦ Θεοῦ (a. 44)
διὰ τὴν εὐφροσύνην ἐποίκους πέμψαντος τοῦ ἀπελευθερικῆς γε-
νοῦς πλειστοῦς.*

5 b. Str. XVII 3, 15 p. 833 *Ἡρημωμένης δ' οὖν ἐπὶ πολὺν
χρόνον τῆς Καρχηδόνας καὶ σχεδὸν τι τὸν αὐτὸν χρόνον, ὅνπερ
καὶ Κόρινθος, ἀνελήφθη πάλιν περὶ τοὺς αὐτοὺς πως χρόνους
ὑπὸ Καίσαρος τοῦ Θεοῦ (a. 44) πέμψαντος ἐποίκους Ῥωμαίων
τοὺς προαιρουμένους καὶ τῶν στρατιωτῶν τινὰς καὶ νῦν εἴ
10 τις ἄλλη καλῶς οἰκεῖται τῶν ἐν Λιβύῃ πόλεων.*

10 ἐν τῇ Λιβύῃ edd. ante Kr.

Cf. Plut. Caes. 57 *Ἀνελάμβανε (sc. ὁ Καῖσαρ) τὸν δῆμον ἐστία-
σει καὶ σιτηρεσίαις, τὸ δὲ στρατιωτικὸν ἀποικίας, ὧν ἐπιφανέσταται
Καρχηδὼν καὶ Κόρινθος ἦσαν, αἷς καὶ πρότερον τὴν ἄλωσιν καὶ τότε
τὴν ἀνάληψιν ἅμα καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἀμφοτέρους γενέσθαι
συνέτυχε.* Cf. Dio d. XXXII fr. 27, 1 et 3. Cass. Dio. XLIII 50.
Paus. II 1, 2. V 1, 1. App. Pun. 136. Solin. 27, 11.

COMM. De Corintho cf. Hertzberg 'Geschichte Griechenlands unter
der Herrschaft der Roemer' I p. 461. — De Carthagine cf. Wilmanns in
CIL VIII 1 p. 133.

185

Str. X 4, 9 p. 477 Νῦν δὲ Κνωσσὸς καὶ Ῥωμαίων ἀποικίαν ἔχει.

COMM. Cnossum coloniam veri est simillimum conditam esse a Caesare: cf. Mommsen Res gest. div. Aug. p. 120 sq., Marquardt 'Roem. Staatsverwaltung' I² p. 178 adn. 3.

186

a. Str. VII 3, 11 p. 303/4 Τῶν δὴ Γετῶν τὰ μὲν παλαιὰ ἀφελσθῶ, τὰ δ' εἰς ἡμᾶς ἤδη τοιαῦτα ὑπῆρξε. Βοιρεβίστας, ἀνὴρ Γέτης, ἐπιστὰς ἐπὶ τὴν τοῦ ἔθνους ἐπιστασίαν ἀνέλαβε κεκακωμένους τοὺς ἀνθρώπους ὑπὸ συχῶν πολέμων καὶ τοσοῦτον ἐπῆρεν ἀσκήσει καὶ νήψει καὶ τῷ προσέχειν τοῖς προ- 5 τάγμασιν, ὥστ' ὀλίγων ἐτῶν μεγάλην ἀρχὴν κατεστήσατο καὶ τῶν ὁμόρων τοὺς πλείστους ὑπέταξε τοῖς Γέταις· ἤδη δὲ καὶ Ῥωμαίοις φοβερός ἦν διαβαίνων ἀδεῶς τὸν Ἴστρον καὶ τὴν Θράκην λεηλατῶν μέχρι Μακεδονίας καὶ τῆς Ἰλλυρίδος τοὺς τε Κελτοὺς τοὺς ἀναμειγμένους τοῖς τε Θραξῖ καὶ τοῖς Ἰλλυ- 10 ριοῖς ἐξεπόρθησε, Βοῖους δὲ καὶ ἄρδην ἠφάνισε τοὺς ἐπὶ Κριτασίρῳ καὶ Ταυρίσκους. Πρὸς δὲ τὴν εὐπειθειαν τοῦ ἔθνους συναγωνιστὴν ἔσχε Δεκαίνεον, ἄνδρα γόητα, [καὶ] πεπλανημένον κατὰ τὴν Αἴγυπτον καὶ προσημασίας ἐκμεμαθηκότα τινάς, δι' ὧν ὑπεκρίνετο τὰ θεῖα· καὶ δι' ὀλίγου καθίστατο Θεός, καθάπερ ἔφραμεν περὶ τοῦ Ζαμόλξεως διηγούμενοι. Τῆς δ' εὐπειθείας σημεῖον· ἐπελοθῆσαν γὰρ ἐκκόψαι 15 τὴν ἀμπελον καὶ ζῆν οἴνου χωρὶς. Ὁ μὲν οὖν Βοιρεβίστας ἔφθη καταλυθεὶς ἐπαναστάντων αὐτῷ τινων, πρὶν ἢ Ῥωμαίοις στείλαι στρατεῖαν ἐπ' αὐτόν. 20

b. Str. VII 3, 5 p. 297/8 Λέγεται γάρ τινα τῶν Γετῶν,

5 προστάγμασιν] πράγμασιν BCl || 10 Post Κελτοὺς add. καὶ A || 12 εὐπορίαν codd., sed εὐπειθειαν add. in mg. i || 13 καὶ inclus. Cor. || 15 ὑπεκρίνατο BC(?) || 16 Ζαμόλξιος Cor. || 20 στρατιῶν Cor.

2 sqq. cf. Pomp. Trog. prol. 32 *Incrementa Dacorum per Burobusten regem. Iordan. Get. 11, 67 Dehinc regnante in Gothis Sitalco Boroista Diceneus venit in Gothiam, quo tempore Sylla potitus est principatu: quem Diceneum suscipiens Boroista dedit ei paene regiam pote-*

ὄνομα Ζάμολξιν, δουλεῖσαι Πυθαγόρα καὶ τινὰ τῶν οὐρανίων
 παρ' ἐκείνου μαθεῖν, τὰ δὲ καὶ παρ' Αἰγυπτίων πλανηθέντα
 καὶ μέχρι δεῦρο· ἐπανελθόντα δ' εἰς τὴν οἰκίαν σπουδασθῆ-
 25 ναι παρὰ τοῖς ἡγεμόσι καὶ τῷ ἔθνει προλέγοντα τὰς ἐπιση-
 μασίας· τελευτῶντα δὲ πείσαι τὸν βασιλέα κοινωνὸν τῆς ἀρχῆς
 αὐτὸν λαβεῖν ὡς τὰ παρὰ τῶν θεῶν ἐξαγγέλλειν ἰκανόν· καὶ
 κατ' ἀρχὰς μὲν ἱερέα κατασταθῆναι τοῦ μάλιστα τιμωμένου
 παρ' αὐτοῖς θεοῦ, μετὰ ταῦτα δὲ καὶ Θεὸν προσαγορευθῆναι
 30 καὶ καταλαβόντα ἀντρώδες τι χωρὶον ἄβατον τοῖς ἄλλοις ἐν-
 ταῦθα διαιτᾶσθαι σπάνιον ἐντυγχάνοντα τοῖς ἐκτὸς πλὴν
 τοῦ βασιλέως καὶ τῶν θεραπεόντων· συμπράττειν δὲ τὸν
 βασιλέα ὄρωντα τοὺς ἀνθρώπους προσέχοντας ἑαυτῷ πολὺ
 πλέον ἢ πρότερον ὡς ἐκφέροντι τὰ προστάγματα κατὰ συμ-
 35 βουλήν θεῶν. Τοῦτι δὲ τὸ ἔθος διέτεινεν ἄχρι καὶ εἰς ἡμᾶς
 αἰεὶ τινος εὐρισκομένου τοιούτου τὸ ἦθος, ὃς τῷ μὲν βασιλεῖ
 σύμβουλος ὑπῆρχε, παρὰ δὲ τοῖς Γέταις ὠνομάζετο Θεός· καὶ
 τὸ ὄρος ὑπελήφθη ἱερόν, καὶ προσαγορεύουσιν οὕτως· ὄνομα
 δ' αὐτῷ Κωγαλίονον ὀμώνυμον τῷ παραρρέοντι ποταμῷ. Καὶ
 40 δὴ ὅτε Βυρεβλίστας ἦρχε τῶν Γετῶν, ἐφ' ὃν ἤδη παρεσκευά-
 σαστο Καῖσαρ ὁ Θεὸς στρατεύειν (a. 44), Δεκαίνεος εἶχε ταύ-
 την τὴν τιμὴν.

c. Str. XVI 2, 39 p. 762 Καὶ διὰ τοῦτο καὶ οἱ μάντις
 ἐτιμῶντο, ὥστε καὶ βασιλείας ἀξιουῖσθαι, ὡς τὰ παρὰ τῶν
 45 θεῶν ἡμῖν ἐκφέροντες παραγγέλματα καὶ ἐπανορθώματα καὶ
 ζῶντες καὶ ἀποθανόντες· καθάπερ καὶ ὁ Τειρεσίας — —
 καὶ ὁ παρὰ τοῖς Γέταις Θεός, τὸ μὲν παλαιὸν Ζάμολξιν,
 Πυθαγόρειός τις, καθ' ἡμᾶς δὲ ὁ τῷ Βυρεβλίστα Θεσπίζων
 Δεκαίνεος.

50 d. Str. VII 5, 2 p. 313 Μέρος μὲν δὴ τι τῆς χώρας ταύ-
 της ἡρήμωσαν οἱ Σακοὶ καταπολεμήσαντες Βοῖους καὶ Ταυ-
 ρίσκους, ἔθνη Κελτικὰ τὰ ὑπὸ Κριτασίρω, φάσκοντες εἶναι

23 ἐκείνω AB || 35 τοῦτο Xyl. || 36 τοιούτου παρ' αὐτοῖς Pleth. || 38
 ὑπελήφθη codd. || 40 Βοιρεβλίστας Cor. hic et v. 48 sicut v. 2 || 51 δάκοι BC1
 et sic semper || 52 ἐκροτσιέρω ABl κροτσιέρω B (ex corr.) C: corr. Tisoh. |
 φάσκοντος Al φάσκοντι no

statem. (Quae de regis temporibus tradit, haud recta sunt: cf. Mommsen
 Res gest. div. Aug. p. 129 sq.)

τὴν χώραν σφετέραν, καίπερ ποταμοῦ διείργοντος τοῦ Παρίσου ῥέοντος ἀπὸ τῶν ὄρων ἐπὶ τὸν Ἴστρον κατὰ τοὺς Σκορδίσκους καλουμένους Γαλάτας· καὶ γὰρ οὗτοι τοῖς Ἰλλυρικοῖς 55 ἔθνεσι καὶ τοῖς Θρακίοις ἀναμιξ ῥήσαν· ἀλλ' ἐκείνους μὲν οἱ Λακοὶ κατέλυσαν, τούτοις δὲ καὶ συμμαχοῖς ἐχρήσαντο πολλάκις.

e. Str. V 1, 6 p. 213 Μεταστάντες δ' εἰς τοὺς περὶ τὸν Ἴστρον τόπους (sc. οἱ Βόιοι) μετὰ Ταυρίσκων ῥήκον πολεμούντες πρὸς Λακοὺς, ἕως ἀπώλοντο πανεθνεί.

f. Str. VII 3, 13 p. 305 Ἀβξηθέντες δ' οὖν ἐπὶ κλειστον οἷ τε Γέται οἷ τε Λακοί, ὥστε καὶ εἴκοσι μυριάδας ἐκπέμπειν στρατιᾶς κτλ.

53 Μαρίσου Cas., Μάργου s. Μάρτου Grosk., Παθίσου s. Παρθίσου Muell. || 63/4 μυριάδων — στρατιᾶν no μυριάδας — στρατιᾶς codd. rell., εἰς ante στρατιᾶς exoidisse susp. Kr., εἰκοσιμυριάδας — στρατιᾶς Mein., στρατιᾶς scripsi cum Cor.: cf. V 1, 7 p. 213

40 sq. cf. Sueton. Caes. 44 *Dacos, qui se in Pontum et Thraciam effuderant, coercere: mox Parthis inferre bellum — — talia agentem atque meditantem (Caesarem) mors praevenit.* Cf. eund. Div. Aug. 4. Liv. per. 117. Vell. II 59. App. b. c. II 110. III 25. 32. Illyr. 13.

COMM. De Burebistae aetate cf. Muellenhoff in Erschii et Gruberi encycl. I 64 p. 459, Zippel 'Die roemische Herrschaft in Illyrien bis auf August' (Lips. 1878) p. 217 sqq., Mommsen Res gest. div. Aug. p. 129 sq. De Zamolxi cf. Rhousopoulos 'De Zamolxide', diss. Gotting. 1852.

*187

Plut. Caes. 63 (Mueller FHG III p. 494 fr. 14) Στράβων δὲ ὁ φιλόσοφος ἱστορεῖ (sc. de prodigiis Caesaris necem portendentibus a. 44) πολλοὺς μὲν ἀνθρώπους διαπύρους ἐπιφερομένους φανῆναι, στρατιώτου δὲ ἀνδρὸς οἰκέτην ἐκ τῆς χειρὸς ἐκβαλεῖν πολλὴν φλόγα καὶ δοκεῖν καίεσθαι τοῖς ὄρωσιν, ὡς 5 δὲ ἐπαύσατο, μηδὲν ἔχειν κακὸν τὸν ἀνθρώπον· αὐτῷ δὲ Καί-

3 ἀνθρώπων lect. Vulcobian. (V) | διαπύρους ἀνθρώπους Parisin. C || 4 τῆς om. Paris. C Monac. M || 6 κακὸν ἔχειν Paris. C

6 sqq. cf. App. b. c. II 116 Τῶν ἱερῶν ἦν τῷ Καίσαρι τὸ μὲν πρῶτον ἀνευ καρδίας, ἢ ὡς ἕτεροι λέγουσιν, ἢ κεφαλῇ τοῖς σπλάγχνοις ἔλειπεν. Καὶ τοῦ μάντεως εἰπόντος θανάτου τὸ σημεῖον εἶναι γελάσας ἔφη

σαρι θύοντι τὴν καρδίαν ἀφανῆ γενέσθαι τοῦ ἱερείου καὶ δεινὸν εἶναι τὸ τέρας· οὐ γὰρ ἂν φύσει γε σιστῆναι ζῶων ἀκάρδιον.

8 εἶναι iniuria suspectum nonnullis.

τοιούτων αὐτῶ καὶ περὶ Ἰβηρίαν γενέσθαι. — Reliqui scriptores omnes hoc prodigium alio tempore ac loco narrant: cf. Cic. de div. I 52, 119. II 16, 36 sq. Obseq. 67. Val. Max. I 6, 13. Sueton. Caes. 77. Plin. N. H. XI 186.

188

Str. XIV 2, 15 p. 656 Ἄνδρες δ' ἀξιόλογοι Κνίδιοι πρώτον μὲν Εὐδοξος — — καθ' ἡμᾶς δὲ Θεόπομπος ὁ Καίσαρος τοῦ Θεοῦ φίλος τῶν μέγα δυναμένων καὶ υἱὸς Ἀρτεμίδωρος.

3 μεγάλα codd.: corr. Cor.

2 sq. cf. Plut. Caes. 48 Ἀφάμενος δὲ (sc. ὁ Καῖσαρ) τῆς Ἀσίας (a. 48) Κνιδίους τε Θεοπόμπῃ τῷ συναγαγόντι τοὺς μύθους χαριζόμενος ἤλευθέρωσε. Cic. ad Att. XIII 7.

3 cf. App. b. c. II 116 Ὁ δ' ἐν Κνίδῳ γεγωνὸς αὐτῷ ξένος Ἀρτεμίδωρος ἐς τὸ βουλευτήριον ἐσθραμὼν ἤρην ἄρτι ἀναιρούμενον (sc. τὸν Καίσαρα a. 44). Plut. Caes. 65. Zon. X 11 P I 491 B.

189

Str. XII 5, 1 p. 567 Πάλαι μὲν οὖν ἦν τοιαύτη τις ἢ διάταξις (sc. τῆς Γαλατίας v. fr. 131), καθ' ἡμᾶς δὲ εἰς τρεῖς (a. 63/2), εἴτ' εἰς δύο ἡγεμόνας (a. 47), εἴτα εἰς ἓνα ἦκεν ἢ δυναστεία εἰς Ληϊόταρον (a. 44).

COMM. Tribus tetrarchis Galatia data est a Pompeio a 63/2 (cf. fr. 131), ad duos venit a. 47 per Caesarem, nimirum ad Deiotarum et ad Mithridatem Pergamenum (cf. fr. 175), ad unum denique Deiotarum totum regnum pervenit post Caesaris mortem a. 44, quem in testamento totam Galatiam Deiotaro tribuisse Antonius a rege pecunia corruptus asseverabat (cf. Cic. ad Att. XIV 12, 1. Phil. II 37, 93–95). — De his rebus disserterunt Niese in mus. Rhen. vol. XXXVIII p. 583 sqq. et Judeich 'Caesar im Orient' p. 150 sqq., qui Niesii sententiam ex parte correxit: cf. etiam van Gelder 'Galatarum res' p. 284 adn. 3. 285 sqq., Fabricius 'Theophanes u. Q. Dellius' p. 72.

190

Str. XII 5, 3 p. 568 Γορβεοῦς, τὸ τοῦ Κάστορος βασιλείον τοῦ Σαυκονδαρίου, ἐν ᾧ γαμβρὸν ὄντα τοῦτον ἀπέσφαξε Δηϊόταρος καὶ τὴν θυγατέρα τὴν ἑαυτοῦ· τὸ δὲ φρούριον κατέσπασε καὶ διελυμήνατο τὸ πλεῖστον τῆς κατοικίας.

2 Σαυκονδάρου Palmer, Ταρκονδαρίου susp. Muell.: cf. Niese in mus. Rhen. vol. XXXVIII p. 586 adn. 3

Cf. Suid. s. v. Κάστωρ: — — Γήμας δὲ οὗτος Δηϊοτάρου τοῦ συγκλητικοῦ θυγατέρα ἀνηρέθη ὑπ' αὐτοῦ ἅμα τῇ γαμετῇ, διότι αὐτὸν Καίσαρι διέβαλεν. Cf. Plut. de Stoicor. repugnant. 32 p. 1049 C. Cic. pro Deiot. 11, 30.

COMM. Castor a Deiotaro interfectus est non a. 48/7, ut statuit Niesius in mus. Rhen. vol. XXXVIII p. 591, sed aliquanto post, certe inter annos 47 et 40: cf. Judeich 'Caesar im Orient' p. 153.

191

Str. XVI 2, 10 p. 752/3 Βάσσος τε Καικίλιος μετὰ δυεῖν ταγματῶν ἀποστήσας τὴν Ἀπάμειαν διεκαρτέρησε τοσοῦτον χρόνον πολιορκούμενος ὑπὸ δυεῖν στρατοπέδων μεγάλων Ῥωμαϊκῶν, ὥστ' οὐ πρότερον εἰς τὴν ἔξουσίαν ἦκε, πρὶν ἐκὼν ἐνεχειρίσειν ἑαυτὸν ἐφ' οἷς ἐβεβούλητο (a. 44)· καὶ γὰρ τὴν 5 στρατιὰν ἀπέτρεφεν ἢ χώρα καὶ συμμάχων εὐπόρει τῶν πληθυσίων φυλάρχων ἐχόντων εὐερκεῖ χωρὰ· ὧν ἔστι καὶ ἡ Ἀσισιὰς ὑπὲρ τῆς λίμνης κειμένη τῆς πρὸς Ἀπαμεία καὶ Ἀρέθουσα ἢ Σαμψικεράμου καὶ Ἰαμβλίχου, τοῦ ἐκείνου παιδός, φυλάρχων

1 τε] δὲ codd.: corr. Cor. | καὶ κίλιος ἢ κικίλιος codd. rell. || 6 ἠπόρει Cmoxx || 8 ἀρεθούση codd. exc. E || 9 Ante ἢ add. καὶ μοxx

1 sqq. cf. App. b. c. III 77 sq. Στάτιον Μοῦρκον οἶδε (sc. οἱ περὶ Καικίλιον Βάσσον) μετὰ τριῶν τελῶν ἐπιπεμφθέντα σφίσιν ὑπὸ τοῦ Καίσαρος ἐγκρατῶς ἀπεμάχοντο, ἕως ὃ Μοῦρκος ἐπεκαλεῖτο Μάρκιον Κρίσπον ἡγούμενον Βιθυνίας, καὶ ἀφίκετο αὐτῷ βοηθῶν ὃ Κρίσπος τέλεσιν ἄλλοις τρισίν. Ὡς δὲ ὑπὸ τούτων ἐπολιορκούντο, ὃ Κάσιος σὺν ἐπέλξει καταλαβὼν τὰ τε τοῦ Βάσσου δύο τέλη παρελάμβανε αὐτίκα καὶ τὰ τῶν πολιορκούντων αὐτὸν ἕξ φίλα τε παραδόντων καὶ ὡς ἀνθυπᾶτω κατηκόων γενομένων. ib. IV 58 sq. Cass. Dio. XLVII 27 sq. Ἀποθανόντος δὲ ἐκείνου (sc. τοῦ Σέξτου) τό τε στρατεύμα πᾶν πλὴν ὀλίγων προσηταιρίσατο (sc. ὃ Καικίλιος Βάσσος) — — καὶ ἐς τὴν Σν-

- 10 τοῦ Ἑμισσηῶν ἔθνος· οὐ πόρρω δ' οὐδ' Ἡλιούπολις καὶ Χαλκίς ἢ ὑπὸ Πτολεμαίῳ τῷ Μεγαλοῦ τῷ τὸν Μασσίαν κατέχοντι καὶ τὴν Ἰτουραίων ὄρεινῃν. Τῶν δὲ συμμαχοῦντων τῷ Βάσσῳ ἦν καὶ Ἀλκαίδαμος ὁ τῶν Ῥαμβαίων βασιλεὺς τῶν ἐντὸς τοῦ Εὐφράτου νομάδων· ἦν δὲ φίλος Ῥωμαίων,
- 15 ἀδικεῖσθαι δὲ νομισας ὑπὸ τῶν ἡγεμόνων ἐκπεσὼν εἰς τὴν Μεσοποταμίαν ἔμισθοφόρει τότε τῷ Βάσσῳ.

12 τῆν] τῶν Cmoxx τὴν τῶν Cor.

ρίαν ἐπανελθὼν στρατηγὸς τε ἀνομάσθη καὶ τὴν Ἀπάμειαν ἐκρατόνατο, ὅπως ὀρηγήριον οἱ τοῦ πολέμου γένηται. Τὴν τε ἡλικίαν οὐχ ὅτι τὴν ἐλευθέραν, ἀλλὰ καὶ τὴν τῶν δούλων κατέλεγε καὶ χρήματα ἤθροιζε καὶ ὅπλα κατεσκευάζετο. Πράσσοντα δὲ αὐτὸν ταῦτα Γαίος τις Ἀντίστιος ἐς πολιορκίαν κατέκλεισε. Καὶ μετὰ τοῦτο ἀγχώματα ἀγωνιζόμενοι καὶ μηδέτεροι ἰσχυρὸν τι παραβαλεῖν δυνάμενοι ἀσπόνδῳ διοκωχῇ πρὸς συμμάχων ἐπαγωγὴν διελύθησαν. Καὶ Ἀντιστίῳ μὲν ἐκ τε τῶν περικύριων οἱ τὰ τοῦ Καίσαρος φρονούντες καὶ ἐκ τῆς Ῥώμης στρατιῶται ὑπ' αὐτοῦ πεμφθέντες προσεγένοντο, τῷ δὲ δὴ Βάσσῳ ὁ Ἀλξανδόνιος ὁ Ἀράβιος· οὗτος γὰρ τῷ τε Λουκούλλῳ πρότερον — — ὁμολογήσας (cf. XXXVI 4) καὶ τοῖς Πάρθοις μετὰ τοῦτο κατὰ τοῦ Κράσσου συναράμενος τότε παρεκλήθη μὲν ὑπ' ἀμφοτέρων, ἔλθων δὲ ἐς τὸ μέσον τῆς τε πόλεως καὶ τῶν στρατοπέδων πρὶν τι ἀποκρίνασθαι σφισι τὴν τε συμμαχίαν ἀπεκήρυξε καὶ, ἐπειδὴ ὁ Βάσσος ὑπερέβαλε τοῖς χρήμασιν, ἐπεκούρησέ τε αὐτῷ καὶ ἐν τῇ μάχῃ πολὺ τοῖς τοξέμασιν ἐπεκράτησεν. — Καὶ ὁ μὲν θνηθεὶς τινα χρόνον ἔπειτα ὑπὸ τε Μάρκου Κρίσπου καὶ ἐπὶ Λουκίου Στατίου Μούρκου ἀθίς κατελήχθη. — Τοιούτων δὲ δὴ τῶν πραγμάτων αὐτοῖς ὄντων ὁ Κάσσιος ἐπελθὼν τὰς τε πόλεις πάσας εὐθύς — — ὤκλεισσε καὶ τὰ στρατόπεδα τὰ τε τοῦ Βάσσου καὶ τὰ τῶν ἑτέρων οὐδὲν ἐπιπονήσας προσέθετο. Cf. Ios. A. I. XIV 11, 1 sq. B. I. I 10, 10, 11, 1. Liv. per. 114. 121. Vell. II 69. Cic. ad fam. XII 11, 1. 12, 3 saepius.

9 De Sampsiceramo cf. Strab. XVI 2, 11 p. 753. Diod. XL fr. 1^b. Cic. ad Att. II 14, 1. 16, 2. 17, 2. 23, 3, et de Iamblichō Ios. A. I. XIV 8, 1. B. I. I 9, 3. Cass. Dio. L 13. Cic. ad fam. XV 1, 2. — Marquardt 'Boem. Staatsverwaltung' I² p. 403.

11 De Ptolemaeo Mennaei cf. fr. 120.

Str. XIV 1, 37 p. 646 Ἐνταῦθα (sc. ἐν τῇ Σμύρνῃ) Δολο-

Cf. App. b. c. III 28 Καὶ Τρεβώνιος ὁ τῆς Ἀσίας ἡγούμενος — — Δολοβέλλαν ἐλθόντα οὐκ ἐδέχετο οὔτε Περγάμῳ οὔτε Σμύρνῃ, ἀλλὰ

βέλλας Τρεβώνιον ἐκπολιορκήσας ἀνεΐλεν ἓνα τῶν δολοφονησάντων Καίσαρα τὸν Θεὸν καὶ τῆς πόλεως παρέλυσε πολλὰ μέρη (a. 43).

μόνην ἀγορὰν ἔξω τείχους ὡς ὑπάτω προὔτιθει. Ἐπιχειροῦντος δ' ἐκείνου σὺν ὀργῇ τοῖς τείχεσι καὶ οὐδὲν ἀνύοντος ὁ Τρεβώνιος αὐτὸν ἔφη δέξεσθαι Ἐφέσω καὶ ἐς τὴν Ἐφεσον εὐθὺς ἀπιόντι τοὺς ἐφευρομένους ἐκ διαστήματος ἐπεμπεν, οἱ νυκτὸς ἐπιγενομένης ἀπιόντα τὸν Δολοβέλλαν ὀρῶντες καὶ οὐδὲν ἔτι ὑπονοοῦντες ὀλίγους σφῶν ὑπολιπόντες ἔπεσθαι αὐτῷ ἐς τὴν Σμύρναν ἐπανῆλθον. Καὶ τοὺς ὀλίγους ὁ Δολοβέλλας ἐνεδρεύσας τε καὶ περικλαβῶν ἔκτεινε καὶ ἦλθε τῆς αὐτῆς ἔτι νυκτὸς ἐς Σμύρναν καὶ αὐτὴν ἀφύλακτον εὐρῶν εἶλε διὰ κλιμάκων. Τρεβώνιος δὲ τοῖς συλλαμβάνουσιν αὐτὸν ἔτι εὐναζόμενον ἠγεῖσθαι πρὸς Δολοβέλλαν ἐκέλευεν. — Καὶ τις τῶν λοχαγῶν αὐτὸν ἐπισκώπτων ἡμείψατο· Ἴθι σὺ δεῦρο τὴν κεφαλὴν καταλιπὼν· ἡμῖν γὰρ οὐ σὲ ἀλλὰ τὴν κεφαλὴν ἄγειν προστέτακται. Καὶ τότε εἰπὼν εὐθὺς ἀπέτεμε τὴν κεφαλὴν. — Καὶ πρῶτος ὄδε τῶν φονέων (sc. τῶν Καίσαρος) δίκην τήνδε ἔδεδῶκει. Cf. ib. c. 98. IV 1. 58. 60. Cass. Dio. XLVII 29. Liv. per. 119. Vell. II 69. Oros. VI 18, 6. Cic. Phil. XI c. 2—4. XII 10, 25. XIII 10, 22 sq. 18, 37 sqq. ad fam. XII 12, 1. 14, 5. 15, 4.

193

Str. XVI 2, 9 p. 752 Ἐλύπησε δ' οὐ μετρίως Δολοβέλλας καταφυγῶν εἰς αὐτὴν (sc. τὴν Λαοδίκειαν) καὶ ἐκπολιορκηθεὶς

1 δολοβέλλας μοι δολοβέλλας ex

Cf. App. b. c. IV 60—62 (60) Πυθόμενος δὲ (sc. ὁ Δολοβέλλας) τῆς Κασσίου στρατιᾶς ἐς Λαοδικεῖαν οἰκίως ἔχουσαν οἱ παρήλθεν ἐπὶ τε χειρρονήσου συνακισμένην καὶ τὰ ἐκ τῆς γῆς ὠχυρωμένην καὶ ἐς τὸ πέλαγος ἔχουσαν ὄρμον. — Ὡν αἰσθανόμενος ὁ Κάσσιος καὶ δεδιώς, μὴ αὐτὸν ὁ Δολοβέλλας διαφυγεῖ, τὸν τε ἰσθμὸν ἔχου διστάδιον ὄντα λιθούς καὶ πᾶσαν ὕλην ἐξ ἐπαύλειων καὶ προαστείων καὶ τάφων συμφέρον καὶ ἐπὶ ναῦς περιέπεμπεν. — (61) Ὑπερορώμενος δὲ ὑπὸ τῶν ἄλλων πλὴν Σιδωνίων ἐπανήχηθη τῷ Δολοβέλλᾳ, καὶ κατέδυσαν μὲν ἑκατέρου νῆες ἰκαναί, πέντε δὲ αὐτοῖς ἀνδράσι εἶλεν ὁ Δολοβέλλας. — (62) Ἐτοιμασάμενος σὺν ὁ Κάσσιος αὐθις ἐκ τῶν παρόντων ἐπανήγετο δις τῷ Δολοβέλλᾳ· καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἀγχώμαλοι διεκρίθησαν ἀπ' ἀλλήλων, τῇ δὲ ἐξῆς ναυμαχίᾳ ἠρσάτο ὁ Δολοβέλλας, καὶ ὁ Κάσσιος αἰρομένου τοῦ χώματος ἔκοπτεν αὐτοῦ τὸ τεῖχος ἤδη καὶ εἰσάλευεν. Τὸν τε νυκτοφύλακα αὐτοῦ Μάρσον οὐ δυνηθεὶς διαφθεῖραι διέφθειρε τοὺς ἡμεροφυλακούντας αὐτῷ λοχαγούς καὶ ἀναπαυόμενον τοῦ Μάρσου μεθ' ἡμέραν

ὑπὸ Κασσίου μέχρι θανάτου συνδιαφθείρας ἑαυτῷ καὶ τῆς πόλεως πολλὰ μέρη (a. 43).

ἐσηλθεν ὑπανοιχθεισῶν αὐτῷ πυλῶν κατὰ μέρη πολλῶν. Ἀλούσης δὲ τῆς πόλεως ὁ μὲν Δολοβέλλας προὔτεινε τὴν κεφαλὴν τῷ σωματοφύλακι αὐτοῦ καὶ τεμόντα προσέταξε φέρειν Κασσίῳ σῶστρον ἴδιον· ὁ δὲ τεμῶν ἐπικατέσφαξεν ἑαυτόν. — Ὁ δὲ Κάσιος τὴν μὲν τοῦ Δολοβέλλα στρατιὰν ἐς ἑαυτὸν μεθώρκει, Λαοδικέων δὲ τὰ τε ἱερὰ καὶ τὰ κοινὰ ἐσόλα καὶ τοὺς ἐπιφανεῖς ἐκόλαζε καὶ τοὺς λοιποὺς ἐσφοραῖς βαρυντάις ἐξέτρυνε, μέχρι τὴν πόλιν περιήνεγκεν ἐς ἔσχατον κακοῦ. Cf. c. 52. III 78. V 4. Cass. Dio. XLVII 30. Zon. X 18 P I 504 B. Liv. per. 121. Vell. II 69. Oros. VI 18, 13. Cic. ad fam. XIII 13, 4. XII 14, 4. 15, 7. Gell. N. A. III 9, 4.

194

Str. IV 5, 7 p. 205 Μέχρι μὲν δὴ τῶν νεωστὶ χρόνων τοτὲ μὲν πολεμούμενοι, τοτὲ δὲ καταλυόμενοι τὸν πρὸς τοῖς Ῥωμαίους πόλεμον ἴσχυον ὅμως (sc. οἱ Σαλασσοί) καὶ πολλὰ κατέβλαπτον τοὺς δι' αὐτῶν ὑπερβάλλοντας τὰ ὄρη κατὰ τὸ
 5 ληστρικὸν ἔθος· οἱ γε καὶ Λέκιμον Βροῦτον φρυγόντα ἐκ Μουτίνης ἐπράξαντο δραχημὴν κατ' ἄνδρα (a. 43).

5 φρυγόντα Cor.

5 De Decimi Brutī fuga cf. App. b. c. III 97sq. Cass. Dio. XLVI 53. Plut. Ant. 18. Liv. per. 120. Oros. VI 18, 7. Vell. II 64.

195

Str. IV 3, 2 p. 192 Ἀὐτὸ μὲν δὴ τὸ Λογγόδουνον ἐκτισμένον ὑπὸ Λόφῳ κατὰ τὴν συμβολὴν τοῦ τε Ἄραρος τοῦ ποταμοῦ καὶ τοῦ Ῥοδανοῦ κατέχουσι Ῥωμαῖοι. Εὐάνδρῳ δὲ μάλιστα τῶν ἄλλων πλὴν Νάρβωνος· καὶ γὰρ ἐμπορίῳ χρωτῆται

2 ὑπὸ] ἐπὶ Cor. || 4 ἐμπορίῳ ABI

Cf. Cass. Dio. XLVI 50 Ἐκέλευσαν (sc. οἱ βουλευταὶ) αὐτοῖς (sc. τῷ τε Λεπίδῳ καὶ τῷ Πλάγκῳ) τοὺς ἐκ Οὐιέννης τῆς Ναρβωνησίας ὑπὸ τῶν Ἀλλοβριγῶν ποτὲ ἐκπεσόντας καὶ ἐς τὸ μεταξὺ τοῦ τε Ῥοδανοῦ καὶ τοῦ Ἀράριδος, ἧ συμμίγνυνται ἀλλήλοις, ἰδρυθέντας συνοικίσαι. Καὶ οὕτως ἐκείνοι ὑπομείναντες τὸ Λογγόδουνον μὲν ὀνομασθέν, νῦν δὲ Λογγόδουνον καλούμενον ἔκτισαν (a. 43). Cf. Senec. ep. XIV 3, 14 (91).

καὶ τὸ νόμισμα χαράττουσιν ἐνταῦθα τό τε ἀργυροῦν καὶ τὸ 5
χρυσοῦν οἱ τῶν Ῥωμαίων ἡγεμόνες.

COMM. De Lugduno Romanorum colonia cf. Zumpt comm. epigr. I p. 371 sq. et de officina monetaria ibi constituta cf. Mommsen 'Geschichte des roem. Muenzwesens' p. 685. 747 adn. 23.

196

Str. III 5, 3 p. 169 Πόλιν δὲ κατ' ἀρχαίς μὲν ᾤκουν (sc. οἱ Γαδιτανοί) παντάπασι μικράν, προσέκτισε δ' αὐτοῖς Βάλβος Γαδιτανὸς ὁ Θριαμβεύσας ἄλλην, ἣν Νέαν καλοῦσι, τὴν δ' ἐξ ἀμφοῖν Διδύμην οὐ πλειόνων εἴκοσι σταδίων οὖσαν τὴν περιμετρον οὐδὲ ταύτην στενοχωρουμένην· ὀλίγοι γὰρ οἰκουροῦσιν 5 ἐν αὐτῇ διὰ τὸ πάντας θαλαττεύειν τὸ πλέον, τοὺς δὲ καὶ τὴν περὶ αὐτὴν οἰκεῖν, καὶ μάλιστα τὴν ἐπὶ τῆς προκειμένης νηϊδος διὰ τὴν εὐφυΐαν, ἣν ὥσπερ ἀντιπολιν πεποιήκασιν τῇ Διδύμῃ χαίροντες τῷ τόπῳ. Ὀλίγοι δὲ κατὰ σύγκρισιν καὶ ταύτην οἰκοῦσι καὶ τὸ ἐπίνειον, ὃ κατεσκεύασεν αὐτοῖς Βάλβος ἐν τῇ περὶ αὐτῆς ἡπέλρου.

COMM. L. Cornelius Balbus Gaditanus a. 44—33, cum quaestor esset Asinii Pollionis in Hispania ulteriore, patriam amplificavit: cf. Drumann hist. Rom. II p. 608 sqq. Triumphavit a. 19 a. Chr. de Garamantibus, Africae gente.

197

a. Str. III 2, 2 p. 141 Ὁ δ' ἀδελφὸς αὐτοῦ (sc. Γναίου Πομπηίου) Σέξτος ἐκ Κορδύβης σωθεὶς καὶ μικρὸν ἐν τοῖς Ἰβηρσι πολεμήσας χρόνον ὑστερον Σικελίαν ἀπέστησεν (a. 43).

b. Str. V 4, 4 p. 243 Ἐν δὲ τῷ κόλπῳ τούτῳ (sc. τῷ ἀπὸ τῆς Σινοέσης μέχρι Μισηνοῦ) καὶ ὕλη τις ἐστὶ θαμνώδης 5 ἐπὶ πολλοὺς ἐκτεινομένη σταδίους ἄνδρος καὶ ἀμμώδης, ἣν Γαλλιναρίαν ὕλην καλοῦσιν. Ἐνταῦθα δὴ ληστήρια συνεστή-

7 δῆ] τὰ C(?) edd. ante Kr.

1 sqq. cf. Liv. per 123 *Sex. Pompeius Magni filius collectis ex Epiro proscriptis ac fugitivis cum exercitu diu sine ulla loci cuiusquam possessione praedatus in mari Messanam oppidum in Sicilia primum, deinde totam provinciam occupavit.* Cf. App. b. c. IV 84 sqq. Cass.

σαντο οἱ Πομπηίου Σέξτου ναύαρχοι, καθ' ὃν καιρὸν Σικελίαν ἀπέστησεν ἐκεῖνος.

10 c. Str. VI 2, 3 p. 268 Καὶ μετὰ ταῦτα Πομπήιος ὁ Σέξτος ἐνταῦθα (sc. ἐν τῇ Μεσσήνῃ) συνέιχε τὸ ναυτικὸν πολεμῶν πρὸς τὸν Σεβαστὸν Καίσαρα, ἐντεῦθεν δὲ καὶ τὴν φυγὴν ἐποιήσατο ἐκπεσῶν ἐκ τῆς νήσου.

15 d. Str. VI 1, 6 p. 258 Ἰσχυσε δὲ μέγιστον ἢ τῶν Ῥηγίνων πόλις καὶ περιοικίδας ἔσχε συγχάς, ἐπιτελιχισμὰ τε ὑπεῆρξεν ἀεὶ τῇ νήσῳ καὶ πάλαι καὶ νεωστὶ ἐφ' ἡμῶν, ἥνλικα Σέξτος Πομπήιος ἀπέστησε τὴν Σικελίαν. Cf. etiam fr. 229.

10 ὁ om. C(?) edd ante Kr. || 13 ἐκ om. i || 16 Ante ἐφ' add. καὶ C

Dio. XLVII 12. XLVIII 17sq. Zon. X 17 P I 502 AB. 21 P I 510 B sqq. Oros. VI 18, 19 sqq. Flor. II 18. Eutr. VII 4sq. Vell. II 72 sqq. Ps. Aur. 84.

12 sq. De Sexti fuga cf. fr. 230.

14 sqq. cf. App. b. c. IV 86 Ὁ δὲ Καῖσαρ ἐπελθὼν Ῥηγίνοις μὲν καὶ Ἰππωνεῦσι μεγάλας πίστεις αὐτὸς ἔδωκεν ἀναλύσειν αὐτοὺς ἐκ τῶν ἐπινικίων· ἐδεδίει γὰρ ὄντας ἐπὶ τοῦ πορθμοῦ μάλιστα.

198

Str. VII fr. 41 (cf. etiam ib. fr. 43) Οἱ δὲ Φίλιπποι Κρηνίδες ἐκαλοῦντο πρότερον, κατοικία μικρά· ἠϋξήθη δὲ μετὰ τὴν περὶ Βροῦτον καὶ Κάσσιον ἦνταν (a. 42). E.

1 Φίλιπποι om. codd.

De pugna Philippensi cf. App. b. c. IV 87—138. Plut. Brut. 38—53. Ant. 22. Cass. Dio. XLVII 35—49. Zon. X 19sq. Liv. per. 124. Oros. VI 18, 2. 14 sqq. Flor. II 17. Eutr. VII 3. Vell. II 70 sq. Obscq. 70. Ps. Aur. 83. Val. Max. VI 8, 4. IX 9, 2. Sueton. Div. Aug. 13.

1 sq. cf. App. b. c. IV 105 Οἱ δὲ Φίλιπποι πόλις ἐστίν, ἣ Λάτος ὠνομάζετο πάλαι καὶ Κρηνίδες ἔτι πρὸ Λάτου· κρηναὶ γὰρ εἰσι περὶ τῷ λόφῳ ναμάτων πολλά.

199

Str. V 1, 1 p. 210 Ὅψὲ δὲ ποτε ἀφ' οὗ μετέδωσαν Ῥωμαῖοι τοῖς Ἰταλιώταις τὴν ἰσοπολιτείαν, ἔδοξε καὶ τοῖς ἐντός

2 ἰσοπολιτείας om. artic. E

Ἄλλεων Γαλάταις καὶ Ἑνετοῖς τὴν αὐτὴν ἀπονεῖμαι τιμὴν, προσαγορευῆσαι δὲ καὶ Ἰταλιώτας πάντας καὶ Ῥωμαίους, ἀποικίας τε πολλὰς στείλαι τὰς μὲν πρότερον, τὰς δ' ὕστερον, ὧν οὐ ῥᾶδιον εἰπεῖν ἀμείνους ἐτέρας.

COMM. Galli Cisalpini a Caesare quidem a. 49 iure civium Romanorum donati sunt: cf. Cass. Dio. XLI 36 *Τοῖς Γαλάταις τοῖς ἐντὸς τῶν Ἄλλεων ὑπὲρ τὸν Ἡριδανὸν οἰκοῦσι τὴν πολιτείαν, ἅτε καὶ ἄρξας αὐτῶν, ἀπέδωκε.* Sed cum Italia haec provincia coniuncta est anno demum 42 post bellum Philippense: cf. A p p. b. c. V 3 *Τὴν τε γὰρ Κελτικὴν τὴν ἐντὸς Ἄλλεων ἐδόκει Καίσαρος ἀξιούντος αὐτόνομον ἀφιέμαι γνώμῃ τοῦ προτέρου Καίσαρος.* ib. c. 22. Cass. Dio. XLVIII 12. Marquardt 'Roem. Staatsverwaltung' I² p. 62.

200

Str. XIV 1, 23 p. 641 Ἄσυλον δὲ μένει τὸ ἱερὸν (sc. τὸ ἐν Ἐφέσῳ τὸ τῆς Ἀρτέμιδος) καὶ νῦν ὡς πρότερον· τῆς δ' ἀσυλίας τοὺς ὅρους ἀλλαγῆναι συνέβη πολλάκις Ἀλεξάνδρου μὲν ἐπὶ στάδιον ἐκτειναντος, Μιθριδάτου δὲ τόξευμα ἀφέντος ἀπὸ τῆς γωνίας τοῦ κεράμου καὶ δόξαντος ὑπερβαλέσθαι μὲν κρὰ τὸ στάδιον, Ἀντωνίου δὲ διπλασιάσαντος τοῦτο καὶ συμπεριλαβόντος τῆς ἀσυλίας μέρος τι τῆς πόλεως· ἐφάνη δὲ τοῦτο βλαβερὸν καὶ ἐπὶ τοῖς κακούργοις ποιοῦν τὴν πόλιν, ὥστ' ἠκύρωσεν ὁ Σεβαστὸς Καῖσαρ.

2 ὡς] καὶ codd., ἧ καὶ Cor.: corr. Kr. || 5 δόξαντα codd. exo. CF || 6 πλησιάσαντας τούτῳ codd. exc. CF || 8 ἐπι] ὑπὸ mz

COMM. De toto hoc loco cf. E. Curtius 'Beitr. z. Gesch. u. Topogr. Kleinasiens' p. 29. — Asylum ab Antonio videtur esse amplificatum, cum a. 41 ab Ephesiis laete exceptus (Plut. Ant. 24) in Artemisio sacra faceret (App. b. c. V 4). Cf. Drumann hist. Rom. I p. 389.

201

Str. XIV 1, 41 p. 648 Ἀναξίγορα δὲ τὸν κιθαρωδὸν ἐξῆρε μὲν καὶ τὰ θεάτρα, ἀλλ' ὅτι μάλιστα Ἀντωνίου, ὅς γε καὶ

1 ἐπῆρε dubitanter Mein. || 2 τὰ om. F | ἐτι μάλιστα codd.: corr. Mein., qui tamen etiam coni. ἐτι μάλλον | ὄν codd.: corr. Kr.

Cf. Plut. Ant. 23 sq. Ἀντωνίου δὲ τὰς πρὸς ἑω πάσας ἐπαρχίας ἀργυρολογῆσων διέβαινεν εἰς τὴν Ἑλλάδα. — — (24) Ἐπει δὲ — — εἰς

τετάρων πόλεων ἀπέδειξε ἱερολόγον στρατιώτας αὐτῶ συ-
στήσας (a. 41).

Ἀσίαν διέβη καὶ τῶν ἐκεῖ πλούτων ἦψατο, — — ἀνεκκλείτο τοῖς πάθε-
σιν εἰς τὸν σπηθῆ βλον, Ἀναξήγορες δὲ κιθαροῦδοι καὶ Σοῦθοι χοραῖλαι
καὶ Μητροδώρος τις ὀρχηστῆς καὶ τοιοῦτος ἄλλος Ἀσιανῶν ἀκροαμά-
των θῆσας; — — εἰσερρῆ καὶ διώκει τὴν αὐλήν.

202

Str. XII 2, 5 p. 537 Τὰ Νῶρα, ὃ νῦν καλεῖται Νηροασ-
σός, ἐν ᾧ Εὐμένης πολιορκούμενος ἀντίσχε πολὺν χρόνον·
καθ' ἡμᾶς δὲ Σισίνου ἐπῆρξε χρηματοφυλάκιον τοῦ ἐπιθε-
μένου τῇ Καππαδόκων ἀρχῇ (a. 41). Τούτου δ' ἦν καὶ τὰ
5 Κάδηνα βασίλειον καὶ πόλεως κατασκευὴν ἔχον.

5 καὶ om. oz Cor. in not.: in textu scripsit βασιλείον καὶ

Cf. App. b. c. V 7 Καὶ διὰ τὰ πόλεις καὶ βασιλεῦσιν (sc. ὁ Ἀντώνιος a. 41), ἐν μὲν Καππαδοκίᾳ Ἀριαράθης τε καὶ Σισίνης, ὧν τῶ Σισίνῃ συνέπραξεν ἐς τὴν βασιλείαν καλῆς οἱ φανείσης τῆς μητρὸς τοῦ Σισίνου Γλαφύρας.

COMM. Miror, quod omnes fere vv. dd. secuti Freinshemium (Suppl. Liv. CXXVI 5) hunc Sisinam eundem esse putant atque Archelaum, cui a. 36 ab Antonio Cappadociae regnum traditum est (fr. 219); inter quos est Clinton Fast. Hell. III p. 448 h, Haakh et Hertzberg in Paulyi encycl. I 2 p. 1439. Haec nimirum eos videtur commovisse causa, quod et Sisinæ et Archelai mater perhibetur fuisse Glaphyra. Sed quid impedit, quominus illos fratres ex Glaphyra matre natos fuisse statuamus? Quorum alteri, Sisinæ, Cappadociae regnum affectanti primum favit Antonius a. 41, postea autem a. 36 mutato consilio vel fortasse mortuo interim Sisisa Archelaum fratrem regem fecit.

203

a. Str. XIV 5, 10 p. 672 Ἔτι δ' ὑπερθεν τούτου (sc. τῶν Κυνίδων) τε καὶ τῶν Σόλων ὄρεινῆ ἔστιν, ἐν ἣ Ὀλβη πόλις Διὸς ἱερὸν ἔχουσα, Αἴαντος ἴδριμα τοῦ Τεύκρου· καὶ ὁ ἱερεὺς δυνάστης ἐγένετο τῆς Τραχειώτιδος· εἴτ' ἐπέθετο τῇ χώρᾳ
5 τύραννοι πολλοὶ καὶ συνέστη τὰ ληστήρια. Μετὰ δὲ τὴν τούτων κατάλυσιν ἐφ' ἱμῶν ἴδη τὴν τοῦ Τεύκρου δυναστείαν

1 ὑπερθε CE || 2 ὄλβοι CEFμοz ὄλβος g ἰλβία x || 3 τοῦ] καὶ D

ταύτην ἐκάλου, τὴν δ' αὐτὴν καὶ ἱερωσύνην· καὶ οἱ πλεῖστοί γε τῶν ἱερασαμένων ὠνομάζοντο Τεῦχροι ἢ Ἀΐαντες. Εἰσιούσα δὲ Ἄβα κατ' ἐπιγαμίαν εἰς τὸν οἶκον τοῦτον, ἡ Ζηνοφάνους θυγάτηρ ἑνὸς τῶν τυράννων, αὐτὴ κατέσχε τὴν 10 ἀρχὴν προλαβόντος τοῦ πατρὸς ἐν ἐπιτρόπου σχήματι· ὕστερον δὲ καὶ Ἀντώνιος καὶ Κλεοπάτρα κατεχαρίσαντο ἐκεῖνην Φεραπειλαῖς ἐκλιπαρηθέντες· ἔπειθ' ἡ μὲν κατελύθη, τοῖς δ' ἀπὸ τοῦ γένους διέμεινεν ἡ ἀρχή.

b. Str. XII 6, 1 p. 568 Ἐνταῦθα (sc. ἐν τῇ Λυκαονίᾳ) δὲ 15 που καὶ τὸ Ἰκόνιον ἔστι, πολλῆμιον εὖ συνφιμισμένον καὶ χώραν εὐτυχεστέραν ἔχον τῆς λεχθείσης ὀναγροβότου· τοῦτο δ' εἶχε Πολέμων.

8 ἱερασαμένων F || 9 τούτων Cor. || 11 προσλαβόντος F

COMM. Aba a. 43 Olbae sacerdotium occupavit, quod ei permisit Antonius et Cleopatra fortasse a. 41, cum Tarsi commorarentur. Sed eiecta est Aba iam a. 39, quo anno Polemoni Antonius eius regnum dedit: cf. App. b. c. V 75 Ἰστη δὲ πη καὶ βασιλείας, οὗς δοκιμάσειεν, ἐπὶ φόροις ἀρα τεταγμένοις — — Πολέμωνα μέρους Κιλικίας. Hic est ille Polemo, qui etiam Iconium possidebat. De his rebus accurate disseruit Waddington in rén. numismat. 1866 p. 429 sqq. Cf. Marquardt 'Roem. Staatsverwaltung' I² p. 385.

204

Str. XVI 2, 46 p. 765 Τῶν δ' ἀπὸ γένους τις ὕστερον Ἡρώδης, ἀγὴρ ἐπιχώριος, παραδύς εἰς τὴν ἱερωσύνην (sc. τὴν τῶν Ἰουδαίων) τοσοῦτον διήνεγκε τῶν πρὸ αὐτοῦ καὶ μάλιστα τῇ πρὸς Ῥωμαίους ὀμιλίᾳ καὶ πολιτείᾳ, ὥστε καὶ βασιλεὺς

1 τισὶν codd. exc. hz, in quibus τις ex corr.

1 sqq. cf. Ios. A. I. XIV 14, 4 sq. Συναγαγόντες τε τὴν βουλὴν Μεσάλας καὶ μετ' αὐτὸν Ἀτρατίνος παραστησάμενοι τὸν Ἡρώδη τὰς τε τοῦ πατρὸς αὐτοῦ εὐεργεσίας διεξέεσαν καὶ ἦν αὐτὸς πρὸς Ῥωμαίους εἶχεν εὐνοίαν ὑπεμιμησσκον κατηγοροῦντες ἅμα καὶ πολέμιον ἀποφαίνοντες Ἀντιγονοῦ. — — Τῆς δὲ βουλῆς ἐπὶ τούτοις παρωξυμένης παρελθὼν Ἀντώνιος ἐδίδασκεν αὐτούς, ὡς καὶ πρὸς τὸν κατὰ Πάρθων πόλεμον Ἡρώδη βασιλεύειν συμφέρει. Καὶ δόξαν τοῦτο πᾶσι ψηφίζονται. — — (5) Καὶ ὁ μὲν οὕτω τὴν βασιλείαν παραλαμβάνει τυχὼν αὐτῆς ἐπὶ τῆς ἑκατοστῆς καὶ ὀγδοηκοστῆς καὶ τετάρτης ὀλυμπιάδος ὑπατεύοντος Γαῖου Δομετίου Καλουίνου τὸ δεῦτερον καὶ Γαῖου Ἀσινίου Πωλλίωνος

5 ἐχρημάτισε (a. 40) δόντος τὸ μὲν πρῶτον Ἀντωνίου τὴν ἔξου-
σίαν, ὕστερον δὲ καὶ Καίσαρος τοῦ Σεβαστοῦ.

(a. 41). Cf. ib. XVII 8, 1. B. I. I 14, 4. — Cass. Dio. XLIX 22 Ἐκείνους
μὲν οὖν (sc. τοὺς Ἰουδαίους) Ἡρώδῃ τιμὴ ὁ Ἀντώνιος ἀρχεῖν ἐπέτρεψε
(a. 38 secundum Dionem, sed potius a. 37: cf. Jos. A. I. XIV 16, 4). App.
b. c. V 75.

6 cf. Tacit. hist. V 9 *Regnum ab Antonio Herodi datum victor
Augustus auxit.*

COMM. Herodes rex factus est a senatu auctore Antonio a. 40, sed
accessit ad regnum victo demum Antigono a. 37: cf. Marquardt *Roem.
Staatsverwaltung* I² p. 407.

205

Str. XII 8, 8 sq. p. 574 Ἔστι τοίνυν ὁ Ὀλυμπος κύκλῳ μὲν
εὖ συνοικούμενος, ἐν δὲ τοῖς ὕψει δρυμῶν ἐξαισιόλους ἔχων
καὶ ληστήρια δυναμένους ἐκτρέφειν τόπους εὐερεῖς, ἐν οἷς καὶ
τύραννοι συνίστανται πολλάκις [οἱ] δυνάμενοι συμμεῖναι πολὺν
5 χρόνον, καθάπερ Κλέων ὁ καθ' ἡμᾶς τῶν λησθησίων ἡγημῶν.
Οὗτος δ' ἦν μὲν ἐκ Γορδίου κώμης, ἦν ὕστερον αὐξήσας
ἐποίησε πόλιν καὶ προσηγόρευσεν Ἰουλιόπολιν· λησθησίων δ'
ἐχρήτο καὶ δρυμησίων κατ' ἀρχὰς τῷ καρτερωτάτῳ τῶν χω-
ρίων, ὄνομα Καλλυδίῳ· ὑπεῖρξε δ' Ἀντωνίῳ μὲν χρήσιμος
10 ἐπελθὼν ἐπὶ τοὺς ἀργυρολογούντας Λαβήνῳ, καθ' ὃν χρόνον
ἐκείνος τὴν Ἀσίαν κατέσχε (a. 40—39 cf. fr. 206), καὶ κωλύσας
τὰς παρασκευάς.

2 εὖ] οὐ codd., inclusit Cor.: corr. Mannert || 4 οἱ inclusit Cor. || 6 γόρ-
δου codd. Eust. ad II. B 677: corr. Cor. || 8 χωρῶν codd.: corr. Xyl. || 9 Κα-
λύδιον Eust. l. l. || 10 λαβίνῳ Chi λαβήνῳ codd. rell.: corr. Xyl., Λαβηνήῳ
Mein. hic et fr. 206, 22.

206

Str. XIV 2, 24 p. 659/60 Ἀξιολόγους δ' ἔσχεν ἄνδρας καθ'
ἡμᾶς τὰ Μύλασα δήτορας τε ἅμα καὶ δημαγωγούς τῆς πόλεως
Εὐθύδημόν τε καὶ Ὑβρέαν. Ὁ μὲν οὖν Εὐθύδημος ἐκ προ-
γόνων παραλαβὼν οὐσίαν τε μεγάλην καὶ δόξαν, προσθεῖς καὶ
5 τὴν δεινότητα οὐκ ἐν τῇ πατρίδι μόνον μέγας ἦν, ἀλλὰ καὶ
ἐν τῇ Ἀσίᾳ τῆς πρώτης ἡξιοῦτο τιμῆς· Ὑβρέα δ' ὁ πατήρ,

ὡς αὐτὸς διηγείτο ἐν τῇ σχολῇ καὶ παρὰ τῶν πολιτῶν ὡμολόγητο, ἤμιλονον κατέλιπε ξυλοφοροῦντα καὶ ἤμιονηγόν· διοικούμενος δ' ὑπὸ τούτων ὀλίγον χρόνον, Διοτρέφους τοῦ Ἀντιοχέως ἀκροασάμενος ἐπανήλθε καὶ τῷ ἀγορανομῆ παρέδωκεν αὐτόν· ἐνταῦθα δὲ κυλινηθεὶς καὶ χρηματισάμενος μικρὰ ὤρμησεν ἐπὶ τὸ πολιτεῦσθαι καὶ τοῖς ἀγοραίοις συνακολουθεῖν. Ταχὺ δὲ αὔξησιν ἔσχε καὶ ἐθανμάσθη [μάλιστα] ἔτι μὲν καὶ Εὐθύδημου ζῶντος, ἀλλὰ τελευτήσαντος μάλιστα κύριος γενόμενος τῆς πόλεως. Ζῶν δ' ἐπεκράτει πολὺ ἐκείνος δυνατὸς ὢν ἅμα καὶ χρήσιμος τῇ πόλει, ὥστ', εἰ καὶ τι τυραννικὸν προσῆν, τοῦτ' ἀπελείετο τῷ παρακολουθεῖν τὸ χρησιμον. Ἐπαινοῦσι γοῦν τοῦτο τοῦ Ὑβρέου, ὅπερ δημηγορῶν ἐπὶ τελευτῆς εἶπεν· Εὐθύδημε, κακὸν εἰ τῆς πόλεως ἀναγκαῖον· οὔτε γὰρ μετὰ σοῦ δυνάμεθα ζῆν οὔτ' ἄνευ σοῦ. Αὐξηθεὶς οὖν ἐπὶ πολὺ καὶ δόξας καὶ πολιτῆς ἀγαθὸς εἶναι καὶ ῥήτωρ ἔπταισεν ἐν τῇ πρὸς Λαβιῆνον ἀντιπολιτεία. Οἱ μὲν γὰρ ἄλλοι μεθ' ὅπλων ἐπιόντι καὶ Παρθικῆς συμμαχίας (α. 40), ἤδη τῶν Παρθυαίων τὴν Ἀσίαν ἐχόντων, εἶξαν ἅτε ἄοπλοι καὶ εἰρηνικοί· Ζήνων δ' ὁ Λαοδικεὺς καὶ Ὑβρέας οὐκ εἶξαν, ἀμφοτέροι ῥήτορες, ἀλλὰ ἀπέστησαν τὰς ἑαυτῶν πόλεις· ὁ δ' Ὑβρέας καὶ προσπαρώξυνε φωνῇ τι μειράκιον εὐερέθιστον καὶ ἀνοίας πλήρες. Ἐκείνου γὰρ ἀνειπόντος ἑαυτὸν Παρθικὸν αὐτοκράτορα Οὐκοῦν, ἔφη, κἀγὼ λέγω ἑμαυτὸν Καρικὸν αὐτοκράτορα. Ἐκ τούτου δὲ ἐπὶ τὴν πόλιν ὤρμησε τάγματα ἔχων ἤδη συντεταγμένα Ῥωμαίων τῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ·

7 ὡμολογεῖτο mosz || 9 Ante Διοτρέφους add. καὶ i | διοτρεφοῦς oodd.: corr. Cor. || 11 αὐτόν Dh || 13 μάλιστα reote om. edd. || 14 καὶ post μὲν om. C (?) F || 19 Post ἀναγκαῖον add. μέγα w || 29 λέγω κἀγὼ moz

22 sqq. cf. Cass. Dio. XLVIII 24—26 (24) Ἐπεισε (sc. ὁ Λαβιῆνος) τὸν Πάρθον τοῖς Ῥωμαίοις ἐπιχειρῆσαι. — — (25) Καὶ δύναμιν πολλὴν καὶ τὸν νῆον αὐτοῦ τὸν Πάκορον ἐπετράπη. — — (26) Ὁ μὲν Πάκορος τὴν Συρίαν ἐχειροῦτο. — — Ὁ δὲ δὴ Λαβιῆνος ἐν τούτῳ τὴν τε Κιλικίαν κατέσχε καὶ τῆς Ἀσίας τὰς ἡπειρώτιδας πόλεις — — παρεστήσατο πλὴν Στρατοικίας, τὰ μὲν πλεῖστα ἄνευ πολέμου, Μύλασα δὲ καὶ Ἀλάβανδα διὰ κινδύνων ἐλάν. Οὗτοι γὰρ ἐδέξαντο μὲν παρ' αὐτοῦ φρονούς, φρονεύσαντες δ' αὐτούς ἐν ἑορτῇ τι ἀπέστησαν· καὶ διὰ τοῦτο τοὺς μὲν Ἀλαβανδέας αὐτὸς λαβὼν ἐκόλασε, τὰ δὲ δὴ Μύλασα ἐκλει-

αὐτὸν μὲν οὖν οὐ κατέλαβε παραχωρήσαντα εἰς Ῥόδον, τὴν δ' οἰκίαν αὐτοῦ διελυμήνατο πολυτελεῖς ἔχουσαν κατασκευὰς καὶ διήρπασεν· ὡς δ' αὐτῶς καὶ τὴν πόλιν ὅλην ἐκάκωσεν. Ἐκλι-
 35 πόντος δ' ἐκείνου τὴν Ἀσίαν ἐπανῆλθε καὶ ἀνέλαβεν ἑαυτὸν τε καὶ τὴν πόλιν.

φθέντα κατέσκαψε. — Καὶ ὁ μὲν χρήματά τε ἐπὶ τούτοις ἐπράσσειτο καὶ τὰ ἱερά ἐσύλα αὐτοκράτορά τε αὐτὸν καὶ Παρθικὸν γε ἐκ τοῦ ἐναντιωτάτου τοῖς Ῥωμαίοις ἔθους ὠνόμαζεν. Cf. Zon. X 22 P I 511 B. App. b. c. V 65. Plut. Ant. 28. 30. Liv. per. 127. Iust. XLII 4, 7 sqq. CIG II 2695 b.

207

Str. XIV 2, 19 p. 658 Καὶ καθ' ἡμᾶς (sc. ἐστὶ τῶν ἐνδόξων Κῶος ἀνὴρ) Νικίας ὁ καὶ τυραννήσας Κῶων· — — τὴν δὲ καὶ Θεόμνηστος ὁ ψάλτης ἐν ὀνόματι, ὃς καὶ ἀντεπολιτεύσατο τῷ Νικίᾳ.

2 ἦν δὲ] ἐντεῦθεν δ' ἦν Tzsch.

Cf. Aelian. var. hist. I 29 Λέγουσι Κῶων παῖδες ἐν Κῶ τεκεῖν ἐν τινι ποίμνῃ Νικίῳ τοῦ τυράννου οἶν· τεκεῖν δὲ οὐκ ἄρνα, ἀλλὰ λέοντι. Καὶ οὖν καὶ τὸ σημεῖον τοῦτο τῷ Νικίᾳ τὴν τυραννίδα τὴν μέλλουσαν αὐτῷ μαντεύσασθαι ἰδιώτῃ ἔτι ὄντι.

COMM. De Nicia, Coorum tyranno, nihil praeterea habemus comperitum. Certe vixit post a. 63, id quod cognoscitur ex Strabonis verbis καθ' ἡμᾶς (cf. Niese Herm. XIII p. 38 sqq. Mus. Rhen. XXXVIII p. 567 sqq.), neque procul a vero aberrabimus, si eum inter bellorum civilium turbas tyrannidem occupasse statuemus Euthydemi et Hybreae Mylasensium (cf. fr. 206) fere aequalem: cf. Plass. 'Die Tyrannis in ihren beiden Perioden bei den alten Griechen' (Brem. 1852) p. 189 adn. 2.

208

Str. XVI 2, 8 p. 751 Ὑπέρκειται δ' αὐτῶν (sc. τῶν Παργῶν, χωρίου ἐρμυνοῦ κατὰ τὴν ὑπέρθεσιν τοῦ Ἄμανοῦ τῆν ἐκ τῶν Ἄμανίδων πυλῶν εἰς τὴν Συρίαν κειμένον) λόφος Τραπεζῶν ἀπὸ τῆς ὁμοιότητος καλούμενος, ἐφ' ᾗ Οὐεντίδιος

Cf. Cass. Dio. XLVIII 41 Μετὰ δὲ δὴ τοῦτο ὁ Οὐεντίδιος τὴν τε Κιλικίαν ἐκομίσατο καὶ αὐτὸς μὲν ταύτην καθίστατο, Πονηήδιον δὲ δὴ

πρὸς Φορνακίτην τὸν Παρθυαίων στρατηγὸν ἔσχε τὸν ἀγῶνα 5
(a. 39).

5 Φαρναπάτην Tzsch. ex Dione et Plut., Φαρναπάτην Buerecklein
'Quellen u. Chronologie der roem. parth. Feldzuege in d. J. 713—718 d. St.'
(Berol. 1879) p. 35 adn. 1.

Σίλωνα μεθ' ἰπέων πρὸς τὸν Ἀμανὸν προὔπεμψε. Τοῦτο δὲ τὸ ὄρος
ἐν τε τῇ μεθορία τῆς τε Κιλικίας καὶ τῆς Συρίας ἐστὶ καὶ στενοπορίαν
τοσαύτην δὴ τινα ἔχει, ὥστε καὶ πύλας ποτὲ ἐν αὐτῇ μετὰ τείχους ἐνοι-
κοδομηθῆναι καὶ τὸ γῶρον ἀπ' αὐτῶν ἐπονομασθῆναι. Οὐ μέντοι καὶ
κατασχεῖν αὐτὸ ὁ Σίλων ἠδυνήθη, ἀλλὰ καὶ ἐκινδύνευσεν ὑπὸ Φαρνα-
πάτου ὑπάρχον τε τοῦ Πακόρου ὄντος καὶ τὴν ὁδοὸν φυλάττοντος ἀπο-
λέσθαι. Κἂν ἔπαθε τοῦτο, εἰ μὴ ὁ Οὐεντίδιος μαχομένην αὐτῷ κατὰ
τύχην ἐπιστάς ἐπήμυεν· ἀνεπίστοις τε γὰρ ἅμα καὶ ἐλάττοσι τοῖς βαρ-
βάροις σφῶν οὐσι προσπεσὼν τὸν τε Φαρναπάτην καὶ ἄλλους πολλοὺς
ἔφόνευσε. Cf. Plut. Ant. 33. Ios. A. I. XIV 13, 3. 15, 5. B. I. I 13, 1. 16, 4.
Liv. per. 127. Fest. 18. Frontin. II 5, 37. Oros. VI 18, 23. Flor. II 19.
Eutr. VII 5. Vell. II 78. Gell. N. A. XV 4, 4.

209

a. Str. XVI 2, 8 p. 751 Ἐνταῦθα δ' ἐστὶ πόλις Γίνδαρος,
ἀκρόπολις τῆς Κυρηνητικῆς καὶ λησιτίριον εὐφρές, καὶ Ἡρά-
κλειόν τι καλούμενον πλησίον· περὶ οὓς τόπους ὑπὸ Οὐεντι-
δίου Πάκορος διεφθάρη ὁ πρεσβύτατος τῶν τοῦ Παρθυαίου
παίδων ἐπιστρατεύσας τῇ Συρίᾳ (a. 38). 5

b. Str. XVI 1, 28 p. 748 Οἱ δὲ Παρθυαῖοι καὶ πρότερον
μὲν ἐφρόντιζον τῆς πρὸς Ῥωμαίους φιλίας, τὸν δὲ ἄρξαντα

1 γίνδαρος codd.: corr. Xyl. || 2 κυρηνητικῆς codd. || 3 Post καλούμενον
add. ἱερὸν Dh

Cf. Plut. Ant. 34 Ἐν τούτῳ δὲ Πάκορον τὸν βασιλέως παῖδα με-
γάλῳ στρατῷ Πάρθων ἀδιδίς ἐπὶ Συρίαν ἐλαύνοντα συμπεσὼν Οὐεντίδιος
ἐν τῇ Κυρηνητικῇ τρέπεται καὶ διαφθείρει παντόλλους ἐν πρώτοις
Πακόρου πεσόντος. Τοῦτο τὸ ἔργον ἐν τοῖς ἀοιδιμωτάτοις γεγόμενον
Ῥωμαίοις τε τῶν κατὰ Κράσσον ἀτυχημάτων ἐκπλεω ποιήν παρέσχε
καὶ Πάρθους ἀδιδίς εἰσω Μηδίας καὶ Μεσοποταμίας συνέσταιλε. Cf. id.
Crass. 33. Cass. Dio. XLIX 19—21. Zon. X 26 P I 519 B. Ios. A. I.
XIV 13, 3. 15, 7. B. I. I 13, 1. 16, 5. Suid. s. v. ἀντίρροπον. Liv. per. 128.
Flor. II 19, 5 sqq. Oros. VI 18, 23. Eutr. VII 5. Vell. II 78. Fest. 18.
Frontin I 1, 6. II 2, 5. Val. Max. VI 9, 9. Sueton. ap. Gell. N. A.

πολέμου Κράσσον ἡμύναντο· καὶ αὐτοὶ ἄρξαντες τῆς μάχης τῶν ἴσων ἔτυχον, ἥνίκα ἔπεμψαν ἐπὶ τὴν Ἀσίαν Πάκορον.

XV 4, 4. Iust. XLII 4, 7 sqq. Tac. hist. V 9. Germ. 37. Plin. N. H. VII 135.

210

Str. XII 8, 16 p. 578 Ἡ τῆς χώρας ἀρετὴ καὶ τῶν πολιτῶν τινες εὐτυχίσαντες μεγάλην ἐποίησαν αὐτήν (sc. τὴν Λαοδικεῖαν), Ἰέρων μὲν πρότερον — Ζήνων δὲ ὁ ῥήτωρ ὕστερον καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Πολέμων, ὃς καὶ βασιλείας ἡξιώθη διὰ τὰς ἀνδραγαθίας ὑπ' Ἀντωνίου μὲν πρότερον, ὑπὸ Καίσαρος δὲ τοῦ Σεβαστοῦ μετὰ ταῦτα.

COMM. Polemo inter a. 39 et 36 rex factus est Ponti partis, quae ab eo dicta est Pontus Polemoniacus: cf. Mommsen in eph. epigr. I p. 274, Marquardt 'Roem. Staatsverwaltung' I' p. 359 sq.

211

Str. XII 3, 38 p. 560/1 Ὑπέρεται δὲ τῆς τῶν Ἀμασέων — τὸ Σαγύλιον ἐπὶ ὄρους ὄρθιου καὶ ὑψηλοῦ πρὸς ὄξειαν ἀνατεινόντος ἄκραν ἔρμα ἰδρυμένον ἔχον καὶ ὑδρεῖον δαψιλές, ὃ νῦν ὠλιγόρηται· τοῖς δὲ βασιλεῦσιν ἦν χρήσιμον εἰς πολλὰ.
5 Ἐνταῦθα δὲ ἐάλω καὶ διεφθάρη [ἐπὶ] τῶν Φαρνάκου τοῦ βασιλέως παίδων Ἀρσάκης δυναστεύων καὶ νεωτερίζων ἐπιτρέψαντος οὐδενὸς τῶν ἡγεμόνων· ἐάλω δὲ οὐ βία τοῦ ἐρύματος ληφθέντος ὑπὸ Πολέμωνος καὶ Λυκομήδους, βασιλέων ἀμφοῖν, ἀλλὰ λιμῶ· ἀνέφυγε γὰρ εἰς τὸ ὄρος παρασκευῆς
10 χωρὶς εἰργόμενος τῶν πεδίων, εὔρε δὲ καὶ τὰ ὑδρεῖα ἐμπεφραγμένα πέτραις ἡλιβάτοις· οὕτω γὰρ διετέτακτο Πομπήιος

2 ὄρθου C || 4 Post νῦν add. καὶ l || 5 ὑπὸ inclusi cum Meyero (v. in COMM.), id quod magis placet quam altera eius coniectura, qua εἰς pro ἐπὶ scribendum esse statuit || 10 ὑδρεῖα codd. exc. x || 11 Ante οὕτω lacunam statuit Tzsch.

COMM. Vs. 5 praepositionem ἐπὶ delevi cum Eduardo Meyer 'Geschichte des Koenigreichs Pontus' (Lips. 1879) p. 109 adn. 1. Etenim a quo Arsaces oppressus sit, aperte indicatur v. 8 sq., scilicet a Polemone et Lycomedes (de quo v. fr. 174) regibus, quorum neuter Pharnacis filius

κατασπᾶν κελεύσας τὰ φρούρια καὶ μὴ ἔαν χρήσιμα τοῖς ἀναφρεύγειν εἰς αὐτὰ βουλομένοις λησθηρίων χάριν.

erat. Neque cum Fabricio 'Theophanes u. Q. Dellius' p. 58 licet statuere Arsacem oppugnatum esse et a Pharnacis filii et a Polemone atque Lycomedes. Nam sic satis mire ac paene inepte Strabonem facerem loquentem. Optime autem omnia explicantur, si Arsaces unus ex Pharnacis fuit filiis. Nam Dareus, alter Pharnacis filius, a. 39 ab Antonio rex Ponti erat constitutus (cf. App. b. c. V 75). Sed paulo post inter a. 39 et 36 idem Antonius remoto Dareo ad Polemonem illius transtulit regnum (cf. fr. 210). Quod aegre ferens Arsaces, Darei frater, Ponti partem occupavit, ubi novo regi restitit, donec ab illo in Sagylio monte obsessus interfectus est. Quod factum esse apparet primis Polemonis regni temporibus. — Paulo aliter tempus definivit Fabricius l. l., qui Pharnacis filios una cum Polemone Sagylium expugnasse arbitratus cogitur statuere inter complures tunc Pontum fuisse distributum reges, inter quos et Pharnacis filii et Polemo fuissent, id quod parum videtur probabile. Priusquam igitur totius Ponti regnum Polemo ab Antonio accepisset, Arsacem ab eo esse occisum putat Fabricius.

212

Str. III 1, 8 p. 140 Ἦν δὲ καὶ Ζῆλις τῆς Τίγγιος ἀστυγείτων, ἀλλὰ μετόπισαν ταύτην εἰς τὴν περαιὰν Ῥωμαῖοι καὶ ἐκ τῆς Τίγγιος προσλαβόντες τινάς· ἐπεμψαν δὲ καὶ παρ' ἑαυτῶν ἐποίκους καὶ ὠνόμασαν Ἰουλίαν Ἰοζαν τὴν πόλιν.

1 ζέλις codd.

COMM. Iulia Izoa i. e. Transducta, Hispaniae Baeticae urbs, videtur condita ab Augusto a. 38: cf. Zumpt. comment. epigr. I p. 387 sq.

213

a. Str. IV 3, 4 p. 194 Μετὰ δὲ τοὺς Μεδιοματρικοὺς καὶ Τριβόχους παροικοῦσι τὸν Ῥήνον Τρηνοῖροι, καθ' οὓς πεποιῆται τὸ ζεῦγμα ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων νυνὶ τῶν στρατηγούντων τὸν Γερμανικὸν πόλεμον. Πέραν δὲ ὄκουν Οὐβιοὶ κατὰ τοῦτον τὸν τόπον, οὓς μετήγαγεν Ἀγρίππας ἐκόντας εἰς τὴν 5 ἐντὸς τοῦ Ῥήνου (a. 38). — — Πάσης δ' ὑπέρκεινται τῆς ποταμίας ταύτης οἱ Σόηβοι προσαγορευόμενοι Γερμανοὶ καὶ

2 τρηνοῦργοι Α τριουῦργοι BCl: corr. Siebenk.

δυνάμει καὶ πλήθει διαφέροντες τῶν ἄλλων, ἵψ' ὧν οἱ ἔξε-
λαυνόμενοι κατέφευγον εἰς τὴν ἐντὸς τοῦ Ῥήνου νυνί.

- 10 b. Str. VII 1, 3 p. 290 Ταύτης δὲ (sc. τῆς πέραν τοῦ Ῥήνου ποταμίας) τὰ μὲν εἰς τὴν Κελτικὴν μετήγαγον Ῥωμαῖοι, τὰ δ' ἔφθη μεταστάντα εἰς τὴν ἐν βάρει χώραν.

8 Ante ἐξελαυνόμενοι inserendum Οὔβιοι coni. Cluver || 9 νυνί inclusit Cor., cum sequentibus coniunxit Grosk., <οὐ> νυνί Muell. || 11 Ante τὰ μὲν excidisse τὰ ἔθνη coni. Kr. || 12 μεταναστάντα ald. Cor.

Cf. Cass. Dio. XLVIII 49 Τοὺς γὰρ Γαλάτας αὐτὸν (sc. τὸν Ἀγρίππαν) τοὺς νεωτερίσαντας προσπολεμούμενον, ὅτεπερ καὶ τὸν Ῥήνον δεύτερος δὴ Ῥωμαίων ἐπὶ πολέμῳ διέβη, μετεπέμψατο (sc. ὁ Καίσαρ) καὶ τῇ τε δόσει τῶν νικητηρίων ἐτίμησε κτλ. Tac. ann. XII 27 *Agrrippina, quo vim suam sociis quoque nationibus ostentaret, in oppidum Ubiorum, in quo gentia erat, veteranos coloniamque deduci impetrat; cui nomen inditum e vocabulo ipsius. Ac forte acciderat, ut eam gentem Rhenum transgressam avus Agrippa in fidem acciperet.* Cf. id. Germ. 29. Sueton. Div. Aug. 21 *Ex quibus (sc. Germanis) Suebos et Sigambros dedentis se traduxit in Galliam atque in proximis Rheno agris collocavit.*

*214

- Ios. A. I. XV 1, 2 (Mueller FHG III p. 494 fr. 15) Ἀν-
τώνιος δὲ λαβὼν αἰχμάλωτον τὸν Ἀντίγονον δέσμιον ἔγνω
μέχρι τοῦ Θριάμβου φυλάττειν. Ἐπεὶ δ' ἤκουσε νεωτερίζειν
τὸ ἔθνος κακ τοῦ πρὸς Ἡρώδην μίσους εὖνον Ἀντιγόνῳ δια-
5 μένον, ἔγνω τοῦτον ἐν Ἀντιοχείᾳ πελεκίσαι· σχεδὸν γὰρ οὐ-
δαμῶς ἤρμεῖν ἠδύναντο Ἰουδαῖοι. Μαρτυρεῖ δέ μου τῷ λόγῳ
Στράβων ὁ Καππάδοξ λέγων οὕτως· Ἀντώνιος μὲν Ἀν-
τίγονον τὸν Ἰουδαῖον ἀχθέντα εἰς Ἀντιόχειαν πελεκίξει (a. 37)
καὶ ἔδοξε μὲν οὗτος πρῶτος Ῥωμαίων βασιλέα πελεκίσαι οὐκ
10 οὐληθεῖς ἕτερον τρόπον μεταθεῖναι ἂν τὰς γνώμας τῶν Ἰου-
δαίων, ὥστε δέξασθαι τὸν ἀντ' ἐκείνου καθεσταμένον Ἡρώδην.

Cf. Plut. Ant. 36 Πολλοὺς δ' ἀφῆρειτο (sc. ὁ Ἀντώνιος) βασιλεύσας ὡς Ἀντίγονον τὸν Ἰουδαῖον, ὃν καὶ προαγαγὼν ἐπελέκισεν οὐθένος πρό-
τερον ἕτερον βασιλέως οὕτω κολασθέντος. Cf. Cass. Dio. XLIX 22. — Paulum discrepat Ios. A. I. XIV 16, 4 Σόσιος δὲ — — ἀνέξεν ἄπο Ἱεροσολύμων Ἀντίγονον ἄγων δεσμώτην Ἀντωνίῳ. Δείσας δὲ Ἡρώδης, μὴ φιλαρχεῖς Ἀντίγονος ὑπ' Ἀντωνίου καὶ κομισθεῖς εἰς Ῥώμην ἐπ' αὐτοῦ δικαιολογήσεται πρὸς τὴν σύγκλητον ἐπιδεικνὺς αὐτὸν μὲν ἐκ

Οὐδὲ γὰρ βασανιζόμενοι βασιλέα αὐτὸν ἀναγορεύειν ὑπέμειναν· οὕτω μέγα τι ἐφρόνουσιν περὶ τοῦ πρώτου βασιλέως. Τὴν οὖν ἀτιμίαν ἐνόμισε μειώσκειν τῆς πρὸς αὐτὸν μνήμης, μειώσειν δὲ καὶ τὸ πρὸς Ἡρώδη μίσος. Ταῦτα μὲν ὁ Στράβων. 15

βασιλέων, Ἡρώδη δὲ ἰδιώτην καὶ ὅτι προσῆκεν αὐτοῦ βασιλεύειν τοὺς παῖδας διὰ τὸ γένος, εἰ καὶ αὐτὸς εἰς Ῥωμαίους ἐξήμαρτε, ταῦτα φοβούμενος πολλοῖς χρήμασι πείθει τὸν Ἀντώνιον ἀνελεῖν τὸν Ἀντίγονον. Οὐ γενομένου τοῦ θένος μὲν Ἡρώδης ἀπαλλάσσεται, πάνεταί δ' οὕτως ἢ τοῦ Ἀσσυριανοῦ ἀρχῆ. Cf. B. I. I 18, 3. Z o n. V 11 P I 233 D. Hegesipp. I 31.

COMM. Quod Cassius Dio l. l. has res tribuit anno 38, haud dubie in errore versatur. Nam pertinent ad a. 37: cf. Ios. A. I. XIV 16, 4 init. Drumann hist. Rom. I p. 447 adn. 11.

215

Str. XI 3, 4 sq. p. 500/1 Τέτταρες δ' εἰσὶν εἰς τὴν χώραν (sc. τὴν τῶν Ἰβήρων) εἰσβολαί· μία μὲν διὰ Σαραπανῶν κτλ. (cf. fr. 109) — — Ἀπὸ δὲ τῆς Ἀρμενίας τὰ ἐπὶ τῷ Κύρῳ στενὰ καὶ τὰ ἐπὶ τῇ Ἀράγῳ· πρὶν γὰρ εἰς ἀλλήλους συμπεσεῖν, ἔχουσιν ἐπικειμένας πόλεις ἐρυνμὰς ἐπὶ πέτραις διε- 5 χούσαις ἀλλήλων ὅσον ἑκατάδεκα σταδίους, ἐπὶ μὲν τῷ Κύρῳ τὴν Ἀρμοζικήν, ἐπὶ δὲ Θατέρῳ Σευσάμορα. Ταύταις δὲ ἐχρήσατο ταῖς εἰσβολαῖς πρότερον Πομπτήσιος ἐκ τῶν Ἀρμενίων ὀρηθηθεὶς καὶ μετὰ ταῦτα Κανίδιος (a. 36).

4 Ἀράγω: nomen corruptum esse putant Du Theilius Grosk. Kr., sed vide Muellerum et Fabricium 'Theoph. u. Q. Dellius' p. 157 sq. || 5 διεχούσας Kaibel. Fabric. l. l.

Cf. Cass. Dio. XLIX 24 Ἐν δὲ τῷ λοιπῷ χειμῶνι τοῦ τε Γελλίου καὶ τοῦ Νερούα ἀρχόντων Πούπλιος Κανίδιος Κράσσοις ἐπὶ Ἰβήρας τοὺς ταύτη στρατεύσας μάχῃ τε τὸν βασιλέα αὐτῶν Φαρνάβαζον ἐνίκησε καὶ ἐς συμμαχίαν προσηγάγετο καὶ μετ' αὐτοῦ ἐς τὴν Ἀλβανίδα τὴν ὁμορον ἐμβαλὼν καὶ ἐκείνους τὸν τε βασιλέα αὐτῶν Ζόβηρα κρατήσας ὁμοίως αὐτοὺς φκείωσατο. Cf. Plut. Ant. 34. comp. Demetr. c. Ant. 1.

216

a. Str. XIV 5, 3 p. 669 Μετὰ δὲ τὸ Κορακήσιον † Ἀρσι-
1 Ἀρσινὴ corruptum videtur, Συδρῆ Hopper., Συδρα Tzsch., Ἀνησιν esse, tunc fortasse appellatam Ἀρσινὴν, suspicatur Mueller

νόη πόλις, εἰθ' Ἀμαξία, ἐπὶ βουνοῦ κατοικία τις ὑφορμον
 ἔχουσα, ὅπου κατάγεται ἡ ναυπηγήσιμος ὕλη. Κέδρος δ' ἐστὶν
 ἰ πλείστη, καὶ δοκεῖ ταῦτα τὰ μέρη πλεονεκτεῖν τῇ τοιαύτῃ
 5 ξυλείᾳ· καὶ διὰ τοῦτ' Ἀντώνιος Κλεοπάτρα τὰ χωρία ταῦτα
 προσένειμεν (a. 36) ἐπιτήδεια ὄντα πρὸς τὰς τῶν στόλων
 κατασκευάς (cf. fr. 217 e).

b. Str. XIV 6, 6 p. 685 Ὀλίγον δὲ χρόνον τὸν μεταξὺ Ἀν-
 τώνιος Κλεοπάτρα καὶ τῇ ἀδελφῇ αὐτῆς Ἀρσινόῃ παρέδωκε
 10 (sc. τὴν Κύπρον)· καταλυθέντος δὲ ἐκείνου συγκατελύθησαν
 καὶ αἱ διατάξεις αὐτοῦ πᾶσαι.

Cf. Plut. Ant. 36 Καπίωνα Φοντήιον ἔπεμψεν (sc. Ἀντώνιος)
 ἄξοντα Κλεοπάτραν εἰς Συρίαν. Ἐλθούσῃ δὲ χαρίζεται καὶ προστίθῃσι
 μικρὸν οὐδὲν οὐδ' ὀλίγον, ἀλλὰ Φοινίκην, Κοιλὴν Συρίαν, Κύπρον, Κι-
 λικίας πολλήν. Cf. ib. c. 54. Cass. Dio. XLIX 32. Zon. X 26 P I
 521 A.

217

a. Str. XII 5, 1 p. 567 Εἶτα εἰς ἓνα ἦκεν ἡ δυναστεία
 (sc. ἡ τῆς Γαλατίας) εἰς Δημόταρον, εἶτα ἐκείνον διεδέξατο
 Ἀμύντας (a. 36).

b. Str. XII 5, 4 p. 568 Μετὰ δὲ τὴν Γαλατίαν πρὸς νότον
 5 ἡ τε λίμνη ἐστὶν ἡ Τάττα παρακειμένη τῇ μεγάλῃ Καππα-
 δοκίᾳ τῇ κατὰ τοὺς Μοριμηνοῖς, μέρος δ' οὐσα τῆς μεγάλης
 Φρυγίας καὶ ἡ συνεχὴς ταύτῃ μέχρι τοῦ Ταύρου, ἧς τὴν πλεί-
 στην Ἀμύντας εἶχεν.

c. Str. XII 6, 3 sq. p. 569 Τῆς δ' Ἰσαυρικῆς ἐστὶν ἐν
 10 πλευραῖς ἡ Δέρβη, μάλιστα τῇ Καππαδοκίᾳ ἐπιπεφυκὸς [τὸ]
 τοῦ Ἀντιπάτρου τυραννεῖον τοῦ Δερβήτου· τοῦ δ' ἦν καὶ τὰ
 Λάραnda· ἐφ' ἡμῶν δὲ καὶ τὰ Ἰσαυρα καὶ τὴν Δέρβην Ἀμύν-
 τας εἶχεν ἐπιθέμενος τῷ Δερβήτη καὶ ἀνελὼν αὐτόν, τὰ δ'
 Ἰσαυρα παρὰ τῶν Ῥωμαίων λαβών· — — τὴν γὰρ Ἀντιόχειαν

5 τῇ μεγάλῃ παρακειμένη E || 6 τοῖς om. Eorwz | δ' om. Eoz || 10 το
 incluait Cor.

Cf. Cass. Dio. XLIX 32 Ὁ δ' οὖν Ἀντώνιος — — δυναστείας
 Ἀμόντα μὲν Γαλατίας, καίπερ γραμματεῖ τοῦ Δημοτάρον γενομένῳ, ἔδωκε
 (a. 36) καὶ Ἀνακονίας Παμφυλίας τέ τινα αὐτῷ προσθείς. Cf. Plut.
 Ant. 61. App. b. c. V 75 (a. 39) Ἰστη δὲ πη καὶ βουσιλέας (sc. ὁ Ἀντώ-

ἔχων τὴν πρὸς τῇ Πισιδίᾳ μέχρι Ἀπολλωνιάδος τῆς πρὸς 15
Ἀπαμείᾳ τῇ Κιβωτιῷ καὶ τῆς παρωρείου τινὰ καὶ τὴν Λυ-
καονίαν ἐπειρᾶτο τοὺς ἐκ τοῦ Ταύρου κατατρέχοντας Κίλικας
καὶ Πισίδας τὴν χώραν ταύτην Φρυγῶν οὔσαν καὶ † Κιλικῶν
ἔξαιρεῖν.

d. Str. XII 6, 1 p. 568 Ἀμύντας δ' ὑπὲρ τριακοσίας ἔσχε 20
πολινας ἐν τοῖς τόποις τούτοις (sc. ἐν τοῖς τῶν Λυκαόνων
ὄροσπεδίοις).

e. Str. XIV 5, 6 p. 671 Ἀρχέλαος — — λαβὼν τὴν Τρα-
χειῶτιν Κιλικίαν ὄλην πλὴν Σελευκείας, καθ' ὃν τρόπον καὶ
Ἀμύντας πρότερον εἶχε καὶ ἔτι πρότερον Κλεοπάτρα. 25

18 καὶ Κιλικῶν om. Mein., καὶ Λυκίων eusp. Cor., καὶ Λυκαόνων Kr.

νιος), οὓς δοκιμάσειεν, ἐπὶ φόροις ἄρα τεταγμένοις Πόντον μὲν Λαρεῖον
— — Ἀμύνταν δὲ Πισιδῶν.

11 sqq. De Antipatro Derbeta cf. Strab. XII 1, 4 p. 535 (fr. 129,
4 sq.). XIV 5, 24 p. 679. Cic. ad. fam. XIII 73, 2.

COMM. Ciliciam Asperam Amyntas non tum a. 36, sed post pugnam
Actiacam devicto Antonio ab Augusto videtur accepisse, quoniam ille qui-
dem hanc terram donaverat Cleopatrae a. 36: cf. fr. 216.

218

Str. XII 2, 11 p. 540 Εἰς τριγωνίαν δὲ προελθόντος τοῦ
γένους (sc. Ἀριοβαρζάνου τοῦ τῶν Καππαδόκων βασιλέως)
ἔξέλιπε· κατεστάθη δ' ὁ Ἀρχέλαος οὐδὲν προσήκων αὐτοῖς
Ἄντωνίου καταστήσαντος (a. 36).

1 τριγένειαν Clorwz | προελθὼν τὸ γένος Cor.

Cf. Cass. Dio. XLIX 32 Ὁ δ' οὖν Ἀντώνιος — — δυναστείας
Ἀμύντα μὲν Γαλατίας — — ἔδωκε — — Ἀρχελάφ δὲ Καππαδοκίας
ἐκβαλὼν τὸν Ἀριαράθην. Ὁ δ' Ἀρχέλαος οὗτος πρὸς μὲν πατρός ἐκ
τῶν Ἀρχελάων ἐκείνων τῶν τοῖς Ῥωμαίοις ἀντιπολεμησάντων ἦν, ἐκ δὲ
μητρὸς ἐταίρας Γλαφύρας ἐγεγέννητο.

219

Str. XII 3, 41 p. 562 Ὑστατος δὲ τῆς Παφλαγονίας ἦρξε
Ληϊόταρος, Κάστορος υἱός, ὁ προσαγορευθεὶς Φιλάδελφος

2 καστόρους CDhl καστόρου iorxz: corr. Cas.

το Μορζών βασιλείου ἔχων το Γεργμα. πικισματιον ἕμα κα.
φρουριον.

3 μορζών σουτ. Μορζων. Tzsch. corr. Cas.

COMM. Deiotarus hic Castor patris, qui et Galatiae et Paphlagoniae fuerat rex, successit a. 36, ut videtur, in Paphlagoniae regno; nam Galatia ab Antonio data erat Amyntae (fr. 217); cf. Niese in mus. Rheu. vol. XXXVIII p. 598. In pugna Actiaca Deiotarus Philadelphus ab Antonio transiit ad Octavianum (Plut. Ant. 61. 63. Cass. Dio. L. 18).

220

Str. XII 3, 14 p. 547 Ἐπιθερωθείσας δ' ἰπὸ Κεῖσαρος
τοῦ θεοῦ (sc. τοῦ Αἰσίου) cf. fr. 171) παρέδωκεν Ἀντωνίῳ
βασιλείαν.

COMM. Veri simillimum est a. 36 Amisum regi alicui datam esse ab Antonio, quoniam hoc anno permulta in Asia novavit multosque reges instituit: v. fragmenta antecedentia et Nesium in mus. Rheu. vol. XXXVIII p. 562 adn. 3.

221

Str. XII 3, 35 p. 561 Ἐπίσης μὲν οἶν (sc. ὁ Ποντικός)
v. fr. 137; οἷτω διέταξε τῆς Φασημωτικῆς. αἱ δ' ἕσπερον βα-
σιλείαι καὶ ταύται ἕσπερον.

3 δέσπερον l. δέσπερον C. r.

COMM. Vix potest dubitari, quin hoc quoque factum sit ab Antonio a. 36: cf. comm. ad fr. 220 et Nesium l. ibi l.

222

Str. XII 3, 39 p. 561 Ἐδόθη δὲ καὶ τῆς Ἀμάσεια βασι-
λείαι· νῦν δ' ἐπαρχία ἐστίν.

COMM. Antonius huius rei erat auctor a. 36: cf. comm. ad fr. 220 sq. et Nesium l. ibi l.

223

Str. XI 14, 9 p. 530 Ἀρταουάσθης δὲ Ἀντωνίῳ χωρὶς τῆς

Cf. Plut. Ant. 37 Ἀντὸς δὲ (sc. ὁ Ἀντώνιος) — ἐχώρει δι' Ἀρα-
βίας καὶ Ἀρμενίας, ὅπου συνελθοῦσης αὐτῷ τῆς δυνάμεως καὶ τῶν συμ-

ἄλλης ἰππείας αὐτὴν τὴν κατάφρακτον ἑξακισχιλίαν ἵππων ἑκτάξας ἐπέδειξεν, ἤνικα εἰς τὴν Μηδίαν ἐνέβαλε σὺν αὐτῷ (a. 36).

3 ἀπέδειξεν CEI

μάχων βασιλέων (πάμπολλοι δὲ ἦσαν οὗτοι, μέγιστος δὲ πάντων ὁ τῆς Ἀρμενίας Ἀρταουάσσης ἑξακισχιλίους ἵππεις καὶ πεζοὺς ἑπτακισχιλίους παρέχων) ἐξήτασε τὸν στρατόν.

COMM. Plutarchus hoc loco equitum cataphractorum numerum solum exhibet, sed infra c. 50 etiam ceterorum equitum ab Artavasde adductorum habet rationem, qui fuerunt decem milia: cf. Fabricius 'Theophan. v. Myt. u. Q. Dellius' p. 224sq.

224

a. Str. XI 13, 4 p. 524 Ἀντωνίῳ δὲ χαλεπὴν τὴν στρατείαν (sc. τὴν ἐπὶ Παρθυαίους a. 36) ἐποίησεν οὐχ ἧ τῆς χώρας φύσις, ἀλλ' ὁ τῶν ὁδῶν ἡγεμῶν, ὁ τῶν Ἀρμενίων βασιλεὺς Ἀρταουάσσης, ὃν [εἰκὸς] ἐκεῖνος ἐπιβουλεύοντα αὐτῷ σύμβουλον ἐποιοεῖτο καὶ κύριον τῆς περὶ τοῦ πολέμου γνώμης· 5 ἐτιμωρήσατο μὲν οὖν αὐτόν, ἀλλ' ὀψέ, ἤνικα πολλῶν αἴτιος κατέστη κακῶν Ῥωμαίοις καὶ αὐτὸς καὶ ἐκεῖνος, ὅστις τὴν ἀπὸ τοῦ Ζεύγματος ὁδὸν τοῦ κατὰ τὸν Εὐφράτην μέχρι τοῦ ἄψασθαι τῆς Ἀτροπατηνῆς ὀκτακισχιλίων σταδίων ἐποίησε, πλέον ἢ διπλασίαν τῆς εὐθείας, διὰ ὄρων καὶ ἀνοδιῶν καὶ κυκλο- 10 πορίας.

4 εἰκὸς ortum ex vocab. seq. ἐκεῖνος, om. oz, ὡς εἰκὸς x, εἰκῆ Mein.

Cf. Plut. Ant. 37—39. 50. (37) Αὐτὸς δὲ (sc. ὁ Ἀντώνιος) Κλεοπάτραν εἰς Αἴγυπτον ἀποπέμψας ἐχώρει δι' Ἀραβίας καὶ Ἀρμενίας, ὅπου — ἐξήτασε τὸν στρατόν. — (38) Πρῶτον μὲν οὖν αὐτοῦ δέον ἐν Ἀρμενίᾳ διαχειμάσαι καὶ διαναπαῦσαι τὸν στρατὸν ὀκτακισχιλίων σταδίων ἀποτετρονμένον πορείᾳ καὶ, πρὶν ἢ κινεῖν ἐκ τῶν χειμαδίων Πάρθους, ἕαρος ἀρχῇ Μηδίαν καταλαβεῖν οὐκ ἠνέσχετο τὸν χρόνον, ἀλλ' εὐθύς ἦγεν ἐν ἀριστερᾷ λαβῶν Ἀρμενίαν καὶ τῆς Ἀτροπατηνῆς ἀψάμενος ἐπόρθει τὴν χώραν. — (39) Ὁ δὲ Ἀρμένιος Ἀρταουάσσης ἀπογόνος τὰ Ῥωμαίων (post Statiani cladem) ὤχετο τὴν αὐτοῦ στρατιάν ἀναλαβῶν, καίπερ αἰτιώτατος τοῦ πολέμου γενόμενος. — (50) Ὡς καὶ μάλιστα κατάδηλος ἦν Ἀρταουάσσης ὁ Ἀρμένιος Ἀντώνιον ἐκείνου τοῦ πολέμου τὸ

b. Str. XVI 1, 28 p. 748 Ἀντώνιος δὲ συμβούλω τῷ Ἀρμενίῳ χρώμενος προϋδόθη καὶ κακῶς ἐπολέμησεν.

τέλος ἀφελόμενος. Εἰ γὰρ οὖς ἀπήγαγεν ἐκ Μηδίας ἡπείεις ἔξακισχιλλοὺς καὶ μυροὺς παρήσαν, — οὐκ ἂν ὑπήρξεν αὐτοῖς (sc. τοῖς Πάρθοις) ἡττωμένους ἀναφέρειν καὶ ἀνατολμαῖν τοσαυτάκις.

225

Str. XI 13, 3 p. 523 Βασίλειον δ' αὐτῶν (sc. τῶν Ἀτροπατίων) Θερινὸν μὲν ἐν πεδίῳ ἰδρυμένον Γάζακα, (χειμερινὸν δὲ Φράατα) ἐν φρουρίῳ ἔρμυῳ [Οὐέρα], ὅπερ Ἀντώνιος ἐπο-

1 sqq. Locus valde corruptus in codd. sic legitur: *βασίλειον δ' αὐτῶν Θερινὸν μὲν ἐν πεδίῳ ἰδρυμένον γάζα καὶ ἐν φρουρίῳ ἔρμυῳ οὐέρα (οὐέρα ἢ ex D, ubi ultima littera incerta est) ὅπερ Ἀ. κτλ.* — Ex γάζα καὶ Groskurd recte restituit nomen Γάζακα. Idem v. d. post hoc vocabulum inseruit *χειμάδιον* s. *χειμερινὸν* δὲ, quod posterius recepit Meineke. — Iusto audacius nuper Fabricius 'Theophanus v. Mytil. u. Q. Dellius' p. 127 sqq. nimium tribuens coniecturis satis incertis illorum vv. dd., qui nunc in illis regionibus veterum oppida, ubi fuerint sita, student investigare, locum sic refinxit: *βασίλειον δ' αὐτῶν (χειμερινὸν μὲν), Θερινὸν δὲ ἐν πεδίῳ ἰδρυμένον Γάζακα σὺν φρουρίῳ ἔρμυῳ Οὐέρα, ὅπερ Ἀ. κτλ.* Tribus igitur locis traditas mutavit litteras. Sed multa praeterea eius coniecturae obstant. — Regia illa Medorum ab Antonio oppugnata appellatur apud Plutarchum Φράατα, apud Dionem Πράασπα. Iam statuit Fabr. et Gazaca et Veram et Phraata (Phraaspa) unius eiusdemque urbis esse nomina, vel potius ipsam urbem esse appellatam Gazaca, arcem Phraaspa vel Veram. Sed veterum testimonia adversantur. Nam et ex Ptolemaeo (VI 2, 10) et ex Asinio Quadrato ap. Steph. Byz. s. vv. discimus Gazaca (Zazaca) et Phraaspa duas diversas fuisse urbes. — Porro Fabr. Gazaca vel Phraata aetivam fuisse regiam affirmat, ubi autem per hiemem habitaverint reges fatetur se nescire. Iam vero *βασίλειον* fuisse Phraata testatur Cassius Dio (XLIX 25 τοῖς Πραάσποις τῷ βασιλείῳ αὐτῶν προσπεσῶν) et, cum Antonius urbem obsideret, familiam regiam ibi habitasse apparet ex Plutarcho (c. 38 v. infra). Quoniam autem instante hieme Antonius in Mediam incurrit (Plut. Ant. 39 *πρῶτον μὲν οὖν αὐτοῦ δέον ἐν Ἀρμενίᾳ διαχειμάσαι — καὶ πρὶν ἢ κινεῖν ἐκ τῶν χειμαδίων Πάρθους ἑαρος ἀρχῇ Μηδίαν καταλαβεῖν οὐκ ἠνέσχτο τὸν χρόνον, ἀλλ' εὐθὺς ἦγεν κτλ.*), necessario statuendum est in hibernis tunc fuisse Medos. Hiberna igitur, non aetiva, Phraata erat regia. Hoc autem nomen quin Strabo quoque exhibuerit, eo minus dubito, quod hoc loco ad eundem fontem redit, ad quem Plutarchus et Cassius Dio, nimirum ad Dellium. Itaque post Γάζακα inserenda esse puto verba *χειμερινὸν δὲ Φράατα*, quae propter similem utriusque nominis exitum excoiderunt, cum scribae oculi a Γάζακα statim aberrarent ad Φράατα. Illud autem ΟΥΕΡΑ, quod iam propter ipsam nominis formam videtur suspectum neque ab ullo scriptore commemoratur, nil aliud mihi videtur esse nisi dittographia orta ex litteris sequentibus ΟΠΕΡΑΥΤΑΝΙΟΣ, in quod vitium librarius eo facilius poterat incidere, quod omissis verbis *χειμερινὸν δὲ Φράατα* et vocabulo Γάζακα corrupto in Γάζα καὶ alterius oppidi nomen ipsa sententia flagitabat.

λιόρησε κατὰ τὴν ἐπὶ Παρθυαλοῦ στρατείαν (α. 36). Διέχει δὲ τοῦτο τοῦ Ἀράξου ποταμοῦ τοῦ ὀρίζοντος τὴν τε Ἀρμενίαν 5 καὶ τὴν Ἀτροπατηνὴν σταδίους δισχιλίους καὶ τετρακοσίους, ὡς φησιν ὁ Δέλλιος ὁ τοῦ Ἀντωνίου φίλος συγγράψας τὴν ἐπὶ Παρθυαλοῦ αὐτοῦ στρατείαν, ἐν ἧ παρῆν καὶ αὐτὸς ἡγεμονίαν ἔχων.

7 ὁ Δέλλιος] ἀδελφίος codd.: corr. Cas., φησιν Δέλλιος Fabric. l. l., sed tum debebat scribere φησι.

Cf. Plut. Ant. 38 Αὐτὸς δὲ (sc. ὁ Ἀντώνιος) Φράατα μεγάλην πόλιν, ἐν ἧ καὶ τέκνα καὶ γυναῖκες ἦσαν τοῦ τῆς Μηδίας βασιλέως, ἐπολιόρκει. ib. 49 Ἐκτῆ δὲ ἡμέρα μετὰ τὴν τελευταίαν μάχην ἐπὶ τὸν Ἀράξην ποταμὸν ἦγον ὀρίζοντα Μηδίαν καὶ Ἀρμενίαν. ib. 50 Ὁδευσαν μὲν οὖν ἀπὸ Φραάτων ἡμέρας ἐπτὰ καὶ εἴκοσι. Cf. Cass. Dio. XLIX 25 sq. Liv. per. 130 M. Antonius — — *tarde Mediam ingressus bellum — — intulit et, cum duabus legionibus amissis nulla re prospere cedente retro rediret, insecutis subinde Parthis — — in Armeniam reversus est XXI diebus CCC milia fuga emensus.*

226

Str. XI 14, 15 p. 532 Διαδεξάμενος δ' Ἀρταουάσδης ἐκείνον (sc. τὸν Τιγράνην) τέως μὲν ἠτύχει φίλος ὢν Ῥωμαίοις, Ἀντώνιον δὲ προδιδοῦς Παρθυαλοῖς ἐν τῷ πρὸς αὐτοὺς πολέμῳ (α. 36) δίκας ἔτισεν· ἀναχθεῖς γὰρ εἰς Ἀλεξάνδρειαν ὑπ' αὐτοῦ (α. 34) δέσμιος πομπευθεῖς διὰ τῆς πόλεως τέως 5 μὲν ἐφρουρεῖτο, ἔπειτ' ἀνηρέθη συνάπτοντος τοῦ Ἀκτιακοῦ

2 εὔτυχει lorwix || 4 τίσαι codd.: corr. Xylander || 5 Ante δέσμιος add. καὶ Cor.

4 sq. cf. Plut. Ant. 50 Ἀπαντες οὖν ὀργῇ παρωξύνον ἐπὶ τὴν τιωρίαν τοῦ Ἀρμενίου τὸν Ἀντώνιον. Ὁ δὲ λογισμῷ χρησάμενος οὔτε ἐμέμπατο τὴν προδοσίαν οὔτε ἀφείλε τῆς συνήθους φιλοφροσύνης καὶ τιμῆς πρὸς αὐτὸν ἀσθενῆς τῷ στρατῷ καὶ ἄπορος γεγωνός. Ὑστερον μέντοι πάλιν ἐμβαλὼν εἰς Ἀρμενίαν καὶ πολλαῖς ὑποσχέσεσι καὶ προκλήσει πείσας αὐτὸν ἔλθειν εἰς χεῖρας συνέλαβε καὶ δέσμιον καταγαγὼν εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἐθριάμβευσεν. Ὡς μάλιστα Ῥωμαῖοις ἐλύπησεν, ὡς τὰ κατὰ καὶ σεμνὰ τῆς πατρίδος Αἰγυπτίους διὰ Κλεοπάτραν χαρίζόμενος. Cf. Cass. Dio. XLIX 39 sq. Zon. X 27 P I 521 BD. Ios. A. I. XV 4, 3. B. I. I 18, 5. Liv. per. 131. Oros. VI 19, 3. Vell. II 82, 3. Tac. ann. II 3.

πολέμου. Μετ' ἐκείνον δὲ πλείους ἐβασίλευσαν ὑπὸ Καίσαρι καὶ Ῥωμαίοις ὄντες.

6 cf. Cass. Dio. LI 5 Τὸν τε Ἀρμένιον ἀποκτείνασα (sc. ἡ Κλεοπάτρα α. 30) τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ τῷ Μήδῳ ὡς καὶ ἐπικουρήσουσι σφισι διὰ τοῦτ' ἔπεμψεν. Cf. Tac. I. 1.

227

Str. XI 14, 6 p. 529 Οὐ πολὺ δ' ἄπωθεν [ἔστι] τῆς πόλειώς (sc. Ἀρταξάτων) ἔστι τὰ Τιγράνου καὶ Ἀρταουάσδου γαστροφυλάκια, φρούρια ἔρυμνά, Βάβυρσά τε καὶ Ὀλανή· ἦν δὲ καὶ ἄλλα ἐπὶ τῷ Εὐφράτῃ.

1 ἔστι inclus. Mein. || 2 ἔστι] ἐπι codd., καὶ Xyl.: corr. Mein. ex Kr. conl.

Cf. Cass. Dio. XLIX 39 sq. Τὰ μὲν πρῶτα ἄδρόν τε εἶχε (sc. ὁ Ἀντώνιος τὸν Ἀρταουάσδην α. 34) καὶ κατὰ τὰ φρούρια, ἐν οἷς οἱ θησαυροὶ ἦσαν, περιῆγεν, εἴ πως ἀμαχί σφας λάβοι. — — Ὡς δ' οὔτε οἱ χρυσοφύλακες προσεῖχον αὐτῷ καὶ οἱ τὰ ὄπλα ἔχοντες Ἀρτάξην τὸν πρεσβύτατον τῶν παίδων αὐτοῦ βασιλεῦ ἀνθειλοντο, ἔδησεν αὐτὸν ἀργυραῖς ἀλύσειν. — — (40) Κάκ τούτου τοὺς μὲν ἐθέλοντι τοὺς δὲ καὶ βία λαβὼν πᾶσαν τὴν Ἀρμενίαν κατέσχευ. Cf. Zon. X 27 P I 521 Β Οτος. VI 19, 3.

228

Str. XI 13, 2 p. 523 Ἐχουσι δ' (sc. οἱ Ἀτροπάτιοι) ἰσχυροὺς γείτονας τοὺς Ἀρμενίους καὶ τοὺς Παρθυαίους, ἐφ' ὧν περικόπτονται πολλάκις· ἀντέχουσι δ' ὁμως καὶ ἀπολαμβάνουσι τὰ ἀφαιρεθέντα, καθάπερ τὴν Συμβάκην ἀπέλαβον παρὰ
5 τῶν Ἀρμενίων ὑπὸ Ῥωμαίοις γεγονότων καὶ αὐτοὶ προσελήλυθασι τῇ φιλίᾳ τῇ πρὸς Καίσαρα· θεραπεύουσι δ' ἅμα καὶ τοὺς Παρθυαίους.

COMM. Symbacam ab Antonio redditam esse Atropatenis a. 33 veri simile est: cf. Gutschmid 'Geschichte Irans und seiner Nachbarlaender von Alexander d. Gr. bis z. Untergang d. Arsaciden' p. 101.

229

Str. VI 1, 6 p. 259 Πομπήμιον δ' ἐβαλὼν τῆς Σικελίας <ὁ>

1 ὁ add. Cor.

Σεβαστὸς Καῖσαρ (α. 36) ὄρων λειπανδροῦσαν τὴν πόλιν (sc. τὸ Ῥήγιον) συνοίκους ἔδωκεν αὐτῇ τῶν ἐκ τοῦ στόλου τινάς· καὶ νῦν ἰκανῶς εὐανδρεῖ.

3 ἀντῷ ABCI αὐτοῖς η (ex corr. sec. m.), αὐτῇ k

COMM. Rhegium non colonia facta est ab Augusto, sed mansit municipium, dictum Regium Iulium: cf. Mommsen in CIL X 1 p. 3.

230

Str. III 2, 2 p. 141 Ὁ δ' ἀδελφὸς αὐτοῦ (sc. Γναίου Πομπηίου) Σέξτος — — Σικελίαν ἀπέστησεν, εἴτ' ἐκπεσῶν ἐν-

Cf. A pp. b. c. V 133—144 (133) Πομπήιος δ' ἐκ μὲν Σικελίας ἄκρα Λακινία προσέσχε — — φεύγων ἐς Ἀντώνιον κτλ. — — (140) Ὁ δ' ἔρημος ὢν ἦδη φίλων (sc. Πομπήιος) ἐς τὰ μεσόγεια τῆς Βιθυνίας ἀνεχώρει λεγόμενος ἐς Ἀρμενίους ἐπέλγεσθαι. Καὶ αὐτὸν νυκτὸς ἀναξεύσαντα ἀφανῶς ἐδίωκεν ὃ τε Φούρριος καὶ ὁ Τίτιος καὶ ἐπ' ἐκεῖνοις Ἀμύντας. Συντόνῳ δὲ δρόμῳ περὶ ἐσπέραν καταλαβόντες ἐστρατοπέδουσαν ἕκαστος ἐφ' ἑαυτοῦ περὶ λόφῳ τινὶ ἀνευ τάφρου καὶ χάρακος. — — Ὡς δὲ αὐτοῖς ἔχουσαν ὁ Πομπήιος νυκτὸς ἐπέθετο — — καὶ πολλοὺς ἔπεινε. — — Καὶ οὐδὲν ἐπ' ἔργῳ τοιῶδε πλέον ἢ αὐθις ἐς τὸ μεσόγειον ἐχώρει· οἱ δ' ἄλισθέντες εἰποντο καὶ σιτολογούντα ἠνώχλων, ἕως κινδυνεύων ὑπὸ τῆς ἀπορίας ἤξιωσεν ἐς λόγους ἐλθεῖν. — — (142) Καὶ τοῖς μὲν ἀμφὶ τὸν Φούρριον δόξα ἦν, ὅτι ὁ Πομπήιος ἐξ ἀπορίας τῶν παρόντων ἑαυτὸν ἐς τὴν ἐπιούσαν ἡμέραν ἐκδώσει τῷ Τιτίῳ· ὁ δὲ νυκτὸς — — ἔλαθε μετὰ τῶν εὐζώνων ὑπεξελθὼν τοῦ στρατοπέδου, οἷς οὐδὲ αὐτοῖς προεῖπεν οἱ χωρήσειν ἔμελλεν. Ἐπενόει δ' ἐπὶ θάλασσαν ἐλθὼν ἐμπερῆσαι τὸ τοῦ Τιτίου ναντικόν. Καὶ τάχ' ἂν ἔδρασεν, εἰ μὴ Σκαῦρος αὐτομολήσας ἀπ' αὐτοῦ τὴν μὲν ἔξοδον ἐμήνυσε καὶ τὴν ὁδὸν, ἣν ἐφέρετο, τὴν δ' ἐπινοίαν οὐκ ᾔδει. Τότε δὴ χιλλοῖς καὶ πεντακοσίοις ἰππεῦσιν Ἀμύντας ἐδίωκε τὸν Πομπήιον ἰππέας οὐκ ἔχοντα. Καὶ ἐς τὸν Ἀμύνταν οἱ τοῦ Πομπηίου πλησιάσαντα μετεχώρουν. — — Μονούμενος οὖν ὁ Πομπήιος καὶ δεδιὼς ἦδη τὰ οὐκ εἶα ἑαυτὸν ἀνευ σπονδῶν ἐνεχειρῆσεν Ἀμύντα. — — (144) Καὶ Πομπήιος μὲν — — ἐαλόκει, Τίτιος δὲ τὸν μὲν στρατὸν αὐτοῦ μετεστράτευσεν Ἀντώνιῳ, αὐτὸν δὲ Πομπήιον — — ἐν Μιλῆτῳ κατέκαθεν εἴτε δι' αὐτοῦ — — εἴτε καὶ ἐπιστεῖλαντος Ἀντωνίου κτλ. Cass. Dio. XLIX 17 sq. (18) Τῆς τε κατὰ θάλασσαν σωτηρίας ἀπέγνω καὶ — — ἐς τὴν μεσόγειαν ὤρμησε. Καὶ αὐτὸν ἐπιδιώξαντες ὃ τε Τίτιος καὶ ὁ Φούρριος ἐν τε Μιδαιῳ τῆς Φρυγίας κατέλαβον καὶ περισχόντες ἐξώρμησαν. Μαθὼν δὲ τοῦτο ὁ Ἀντώνιος εὐθὺς μὲν ὑπ' ὀργῆς ἐπέσειλέ σφισιν, ἵνα ἀποθάν αὐθις δ' οὐ πολλῷ ὕστερον

θένδε (a. 36) εἰς τὴν Ἀσίαν, ἀλοὺς ὑπὸ τῶν Ἀντωνίου στρατηγῶν ἐν Μιλήτῳ κατέστρεψε τὸν βίον (a. 35).

4 Μιλήτῳ] Μιδαίῳ Kram. ex Lachmanni schedis e Cass. Dione XLIX 18. Sed traditae lectioni patrocinatur locus Appiani (b. c. V 144), quem illi temere mutaverunt. Et etiamsi verum sit, quod narrat Dio, Midaēi captum esse S. Pompeium, fieri tamen potuit, ut postea interficeretur Mileti.

μετανοήσας, ἵνα σωθῆ. . . . Τοῦ οὖν δευτέρου γραμματοφόρου τὸν πρότερον φθάσαντος ὕστερον τὰ περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ γράμματα ὁ Τίτιος λαβὼν — — τῇ τάξει τῆς κομῆς αὐτῶν, ἀλλ' οὐ τῇ γνώμῃ προσέσχε. Καὶ οὕτως ὁ τε Σέξτος — — ἀπέθανε κτλ. Cf. Zon. X 25 P I 518 C—519 B. Liv. per. 131. Oros. VI 19, 2. Vell. II 79. Flor. II 18, 8. Eutr. VII 6. Ps. Aur. 84.

231

Str. XIV 1, 42 p. 649 Οὗτός <τε> δὴ (sc. Πυθόδωρος) καθ' ἡμᾶς ἤκμασε (sc. ἐν Τράλλεσι) καὶ Μηνόδωρος, ἀνὴρ λόγιος καὶ ἄλλως σεμνὸς καὶ βαρὺς, ἔχων τὴν ἱερωσύνην τοῦ Διὸς τοῦ Λαρισαίου· κατεστασιάσθη δ' ὑπὸ τῶν Δομητίου τοῦ Ἀηνοβάρβου φίλων, καὶ ἀνείλεν αὐτὸν ἐκεῖνος ὡς ἀφιστάντα τὸ ναυτικὸν πιστεύσας τοῖς ἐνδειξαμένοις.

1 τε add. Cas. || 3/4 τοῦ Λαρισαίου διὸς μοι || 4 Λαρισαίου codd.: corr. Kr., qui tamen scribendum susp. Λαρισίου ex IX 5, 19 p. 440 | Δομητίου Tsch.

COMM. Cn. Domitius Ahenobarbus annis 40—32 in Asia fuit. Fortasse res pertinet ad a. 35, cum S. Pompeius in Asiae ora copias et classem colligeret et id ageret, ut Domitium dolo ac proditione caperet (App. b. c. V 137).

232

a. Str. IV 6, 10 p. 207 Οἱ μὲν οὖν Ἰαπόδες πρότερον εὐανδροῦντες καὶ τοῦ ὄρους ἐφ' ἑκάτερον τὴν οἰκῆσιν ἔχοντες καὶ τοῖς ληστηρίοις ἐπικρατοῦντες ἐκπεπὸνῆνται τελέως ὑπὸ

2 ἐκείτῳ Cor.

Cf. App. Ill. 16—21 (16) Ἰαπόδων δὲ τῶν ἐν τῷ Ἰαλίῳ Μοεντίῳ μὲν καὶ Ἀνενδεᾶται προσέθεντο αὐτῷ (sc. Καίσαρι) προσιώντι, Ἀρουκίνοι δ', οἱ πλείστοι καὶ μαχιμώτατοι τῶνδε τῶν Ἰαπόδων εἰσὶν, ἐκ τῶν κωμῶν ἐς τὸ ἄστυ ἀνογκίσαντο καὶ προσιώντος αὐτοῦ ἐς τὰς ὕλας συνέφυ-

τοῦ Σεβαστοῦ Καίσαρος καταπολεμηθέντες (α. 35). Πόλεις δ' αὐτῶν Μέτουλον, Ἄρουπῖνοι, Μονήτιον, Οὐένδων. 5

b. Str. VII 5, 4 p. 314 Οἱ Ἰάποδες, — — ἀρειμάνιοι μὲν, ἐκπεπονημένοι δὲ ὑπὸ τοῦ Σεβαστοῦ τελείως· πόλεις δ' αὐτῶν Μέτουλον, Ἄρουπῖνοι, Μονήτιον, Οὐένδων.

5 ἄρουπῖνοι A (et η sup. ei add. m. sec.) C (sine acc.) ἀρούπῖνον B1: corr. Kt. | οὐένδων codd.: corr. Cor., *Αὐένδων* Cluver || 8 ἀρούπῖνος A ἀρούπῖνος B1 ἀρούπῖνον C(?): corr. Kt. | Μονήτιον Tsch. | *Αὐένδων* Cluver

γον. Ὁ δὲ Καῖσαρ τὸ ἄστυ ἔλων οὐκ ἐνέπρησεν ἐλπίσας ἐνδώσειν αὐτούς· καὶ ἐνδοῦσιν οἰκεῖν ἔδωκεν. (18) Ἰάποδες δὲ οἱ πέραν Ἄλπεων, ἔθνος ἰσχυρόν τε καὶ ἄγριον, δις μὲν ἀπέωσαντο Ῥωμαίους — — Ἀκυλῆραν δ' ἐπέδραμον καὶ Τεργηστὸν Ῥωμαίων ἀποικον ἐσκήλευσαν. Ἐπιόντος δ' αὐτοῖς τοῦ Καίσαρος ὁδὸν ἀνάτη καὶ τραχειαν, οἱ δ' ἔτι μᾶλλον αὐτὴν ἐδυσχέραινον αὐτῷ τὰ δένδρα κόπτοντες. — — Καὶ αὐτὴν (sc. τὴν πόλιν ἢ ὄνομα Τέρπωνος) ὁ Καῖσαρ ἔλων οὐκ ἐνέπρησεν ἐλπίσας καὶ τοῦσδε ἐνδώσειν· καὶ ἐνέδωκεν. (19) Ἐπὶ δ' ἑτέραν πόλιν ἐχώρει Μετούλον, ἣ τῶν Ἰαπόδων ἐστὶ κεφαλὴ. — — (21) Μετούλου δ' ἀλούσης οἱ λοιποὶ τῶν Ἰαπόδων καταπλαγέντες ἑαυτούς ἐπέτρεψαν τῷ Καίσαρι. Ἰάποδες μὲν οὖν οἱ πέραν Ἄλπεων τότε πρῶτον Ῥωμαίων ὑπήκουσαν. Cf. Cass. Dio. XLIX 34 sq. Liv. per. 131. Oros. VI 19, 3. Vell. II 78. Sueton. Aug. 20 sq.

233

a. Str. IV 6, 10 p. 207 Μεθ' οὗς (sc. τοὺς Ἰάποδας) ἡ Σεγεστικὴ πόλις ἐν πεδίῳ, παρ' ἣν ὁ Σαῦος παραρρεῖ ποταμὸς ἐκδιδούς εἰς τὸν Ἰστρον. Κεῖται δὲ ἡ πόλις εὐφυῶς πρὸς τὸν κατὰ τῶν Λακῶν πόλεμον.

2 ὁ Σαῦος] ὁ ῥήνος αὐτὸς codd. αἶνος ἢ ἦνος mg. ο, Νόστος Cas., ὁ Σαῦος latere in (ὁ ῥήν)σαντὸς cognovit Xyl., ex oron Tyrwhitt male effecit ὄλην, quae potius male repetita sunt e litteris antecedentibus; ὁ Σάος Mein. || 4 δάκων codd.: corr. Mein.

Cf. App. Ill. 22—24 (22) Ἐς δὲ τὴν Σεγεστικὴν γῆν οἱ Ῥωμαῖοι δις πρότερον ἐμβalόντες οὔτε ὄμηρον οὔτε ἄλλο τι εἰλήφεσαν· ὅθεν ἦσαν ἐπὶ φρονήματος οἱ Σεγεστανοί. Ὁ δὲ Καῖσαρ αὐτοῖς ἐπέχει διὰ τῆς Παιόνων γῆς, — — ἐς δ' διήλθεν ἐς τὴν Σεγεστανῶν καὶ τήνδε Παιόνων οὖσαν ἐπὶ τοῦ Σάου ποταμοῦ, ἐν ᾧ καὶ πόλις ἐστὶν ἐχυρὰ τῷ τε ποταμῷ καὶ τάφρῳ μεγίστῃ διελημμένη, διὸ καὶ μάλιστα αὐτῆς ἐχρῶσεν ὁ Καῖσαρ ὡς ταμείῳ χρησόμενος ἐς τὸν Λακῶν καὶ Βαστερ-

- 5 b. Str. VII 5, 2 p. 313 Ἡ δὲ Σεγεστική πόλις ἐστὶ Παννονίων ἐν συμβολῇ ποταμῶν πλειόνων ἀπάντων πλωτῶν, εὐφρὲς ὀρηγήριον τῷ πρὸς Λακούς πολέμῳ.

7 δάκους BCl: corr. Kr.

νῶν πόλεμον, οἱ πέραν εἰσὶ τοῦ Ἰστρου. — — ἐμβάλλει δ' ὁ Σάος ἐς τὸν Ἰστρον. — — (24) Οἱ Σεγεστανοὶ δὲ πᾶσαν πολιορκίαν ὑποστάντες ἡμέρᾳ τριακοστῇ κατὰ κράτος ἐλήφθησαν (a. 35). Cf. Cass. Dio. XLIX 36 sq. Zon. X 27 P I 521 BC. Liv. per. 131. Oros. VI 19, 3. Sueton. Aug. 20 sq.

234

- Str. IV 6, 7 p. 205 Μεσσάλας δὲ πλησίον αὐτῶν (sc. τῶν Σαλασσῶν) χειμαδεύων τιμὴν ξύλων κατέβαλε τῶν τε κασιμῶν καὶ τῶν πετελέων ἀκοντισμάτων [καὶ] τῶν γυμναστικῶν. Ἐσύλησαν δὲ ποτε καὶ χρήματα Καίσαρος οἱ ἄνδρες οὗτοι καὶ 5 ἐπέβαλον κρημνοὺς στρατοπέδοις, πρόφρασιν ὡς ὁδοποιοῦντες ἢ γεφυροῦντες ποταμούς.

3 καὶ del. Mein.

COMM. M. Valerius Messala Corvinus a. 35 sub Octaviano imperatore cum Iapodibus, Pannonis, Arupinis bellum gessit (Tibull. IV 1, 107 sqq., Zippel 'Die roemische Herrschaft in Plyrien' p. 235). Anno sequenti idem Salassos domuit (App. Ill. 17. Cass. Dio XLIX 38). Itaque quae Strabo narrat, fortasse facta sunt hieme 35/4, cum Messala in vicinia hiemaret, ut ineunte vere statim contra illos proficisceretur. — Caesar quando ab illis spoliatus sit, omnino ignoramus.

235

- Str. VII 5, 5 p. 315 Εἶτα ἡ τῶν Δαλματέων παραλία καὶ τὸ ἐπίνειον αὐτῶν Σάλων. Ἔστι δὲ τῶν πολλῶν χρόνον πολεμησάντων πρὸς Ῥωμαίους τὸ ἔθνος τοῦτο· κατοικίας δ' ἔσχεν ἀξιολόγους εἰς πενήκοντα, ὧν τινες καὶ πόλεις, Σάλωνά τε

1 εἶτα] καὶ oodd., ἔπειτα Pleth., dehinc Guarin., ἐξῆς δὲ Cas., εἶτα scripsi cum Mein.

Cf. App. Ill. 24—27 (24) Ὁ οὖν Καίσαρ ἐπὶ Δαλμάτας μετέξει, γένος ἕτερον Ἰλλυριῶν Τανλαντιοῦ ὁμορον. (25) Οἱ Δαλμάται δ' ἐξ οὐ τὰς ὑπὸ Γαβινίῳ πέντε τάξεις ἀνηγήκεσαν καὶ τὰ σημεῖα εἰλήφεσαν,

καὶ Πριάμωνα καὶ Νινίαν καὶ Σινώτιον τό τε νέον καὶ τὸ 5
παλαιόν, ἃς ἐνέπρησεν ὁ Σεβαστός (α. 34).

5 Πριάμωνα Schweighs. ad App. Ill. 12

ἐπαρθέντες ἐπὶ τῷδε τὰ ὄπλα οὐκ ἀπετέθειντο ἔτεσιν ἤδη δέκα. Ἀλλὰ
καὶ τοῦ Καίσαρος ἐπιόντος αὐτοῖς συμμαχῆσαι ἀλλήλοις συνείθοντο. —
— Καὶ συμφεύουσιν ἐς τὴν Πρωμόναν. (26) Ὁ δὲ Καίσαρ αὐτὴν τε καὶ
δύο λόφους, οἳ ἔτι ἐκρατοῦντο ὑπὸ τῶν πολεμίων, ὁμοῦ περιτειχίσειε —
— καὶ — τὴν Πρωμόναν εἶλεν οὕτω τῆς περιτειχίσεως τετελεσμένης.
(27) Συνόδιον δ' αἰρουσί πόλιν (sc. οἱ Ῥωμαῖοι) — — Ὁ δὲ τό τε Συνό-
διον ἐνέπρησε καὶ — — αὐτὸς ἦε διὰ τῆς φάραγγος κόπτων τὴν ὕλην
καὶ τὰς πόλεις αἰρῶν καὶ πάντα ἐμπιπράς, ὅσα κατὰ τὴν ὁδὸν ἦρει.
Cf. Cass. Dio. XLIX 38. Liv. per. 132. Flor. II 25. Veil. II 90.
Sueton. Aug. 20.

236

Str. V 3, 8 p. 235 Τοσοῦτον δ' ἔστι τὸ εἰσαγώγιμον ὕδαρ
διὰ τῶν ὕδραγωγείων, ὥστε ποταμοὺς διὰ τῆς πόλεως (sc. τῆς
Ῥώμης) καὶ τῶν ὑπονόμων ρεῖν, ἅπασαν δὲ οἰκίαν σχεδὸν 5
δεξαμενὰς καὶ σίφωνας καὶ κρουνοὺς ἔχειν ἀφθόρους, ὧν πλεί-
στην ἐπιμέλειαν ἐποιήσατο Μάρκος Ἀγρίππας πολλοῖς καὶ
ἄλλοις ἀναθήμασι κοσμήσας τὴν πόλιν (α. 33).

2 ὕδραγωγίων C Mein.

Cf. Frontin. de aq. I 9 *Post . . . Agrippa aedilis post primum
consulatum imperatore Caesare Augusto II L. Volcatio cos. anno post
urbem conditam DCCXIX (a. 33) — — alterius aquae proprias vires col-
legit et Tepulae rivum interceptit. Adquisitae aquae ab inventore nomen
Iuliae datum est. — — Eodem anno Agrippa ductus Appiae, Anionis,
Marciae paeae dilapsos restituit et singulari cura conpluribus salientibus
[aquis] instruxit urbem. ib. 10. Idem cum iam tertio consul fuisset, C.
Sentio Q. Lucretio coss. (a. 19) post annum tertium decimum quam Iuliam
deduxerat, Virginem quoque in agro Lucullano collectam Romam per-
duxit. Cf. Plin. N. H. XXXVI 121. Cass. Dio. XLVIII 32. XLIX 42
(qui tamen aquam Iuliam a. 40 Romam perductam, Marciam a. 34 ab
Agrippa refectam esse tradit).*

237

Str. VIII 4, 3 p. 359 Ἐνταῦθα (sc. ἐν τῇ Μεθώνῃ) Ἀγρίπ-
πας τὸν τῶν Μαυρουσίων βασιλέα τῆς Ἀντωνίου στάσεως

ὄντα Βόγον κατὰ τὸν πόλεμον τὸν Ἀκτιακὸν διέφθειρε (a. 31) λαβῶν ἐξ ἐπίπλου τὸ χωρίον.

Cf. Cass. Dio. L 11 Καὶ ὁ Ἀγρίππας τὴν τε Μεθώνην ἐκ προσβολῆς λαβῶν καὶ τὸν Βογοῦαν ἐν αὐτῇ κτείνας, τὰς τε κατάρσεις τῶν ὀλκάδων ἐπιτηρῶν καὶ ἀποβάσεις ἄλλοτε ἄλλη τῆς Ἑλλάδος ποιούμενος ἰσχυρῶς αὐτὸν (sc. τὸν Ἀντώνιον) ἐτάραττεν. Cf. Zon. X 29 P I 524 C. Gros. VI 19, 6.

238

a. Str. VII 7, 6 p. 325 Ἐφεξῆς δὲ τὸ στόμα τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου. — — Οἰκοῦσι δὲ τὰ μὲν ἐν δεξιῷ εἰσπλέοντι τῶν Ἑλλήνων Ἀκαρνᾶνες, καὶ ἱερὸν τοῦ Ἀκτίου Ἀπόλλωνος ἐνταῦθά ἐστι πλησίον τοῦ στόματος, λόφος τις, ἐφ' ᾧ ὁ νεῶς, 5 καὶ ὑπ' αὐτῷ πεδίον ἄλσος ἔχον καὶ νεώρια, ἐν οἷς ἀνέθηκε Καῖσαρ τὴν δεκαναίαν ἀκροθίνιον ἀπὸ μονοκρότου μέχρι δεκῆρους· ὑπὸ πυρὸς δ' ἠφανίσθαι καὶ οἱ νεώσοικοι λέγονται καὶ τὰ πλοῖα· ἐν ἀριστερᾷ δὲ ἡ Νικόπολις καὶ τῶν Ἡπειρωτῶν οἱ Κασσωπαῖοι μέχρι τοῦ μυχοῦ τοῦ κατὰ Ἀμβρακίαν. 10 — — Ἡντύχει μὲν οὖν καὶ πρότερον ἢ πόλις αὕτη διαφερόντως (τὴν γοῦν ἐπωνυμίαν ἐντεῦθεν ἔσχηκεν ὁ κόλπος), μάλιστα δ' ἐκόσμησεν αὐτὴν Πύρρος βασιλεῖω χρησάμενος τῷ τόπῳ· Μακεδόνες δ' ὕστερον καὶ Ῥωμαῖοι καὶ ταύτην καὶ τὰς ἄλλας κατεπόνησαν τοῖς συνεχέσι πολέμοις διὰ τὴν ἀπει- 15 θειαν, ὥστε τὸ τελευταῖον ὁ Σεβαστὸς ὄρῶν ἐκλελειμμένας τελέως τὰς πόλεις εἰς μίαν συνήκισε τὴν ὑπ' αὐτοῦ κληθεῖσαν Νικόπολιν ἐν τῷ κόλπῳ τούτῳ, ἐκάλεσε δ' ἐπώνυμον τῆς νίκης, ἐν ἣ κατεναυμάχησεν Ἀντώνιον πρὸ τοῦ στόματος τοῦ κόλπου καὶ τὴν Αἰγυπτίων βασίλισσαν Κλεοπάτραν παροῦσαν 20 ἐν τῷ ἀγῶνι καὶ αὐτήν (a. 31). Ἡ μὲν οὖν Νικόπολις εὐανδρεῖ καὶ λαμβάνει καθ' ἡμέραν ἐπίδοσιν χώραν τε ἔχουσα

2 τὰ] τὰς Cl τοῖς B (sed οἱ in litura a sec. m.) E: corr. Kr. ex Pleth. | εἰσπλέοντι Pleth. || 6 δεκαναίαν ABCI τὴν ἰθ' ἀκροθίνιον no δεκαναίων Pleth.: corr. Wesseling (ad Diod. XIV 103) || 10 ἐντύχει Cor.

Cf. Cass. Dio. LI 1 Καὶ ἐπ' αὐτῇ (sc. τῇ πρὸς Ἀντώνιον ναυμαχίᾳ) τῇ τε Ἀπόλλωνι τῷ Ἀκτίῳ τριῆρη τε καὶ τετρήρη τὰ τε ἄλλα τὰ ἐξῆς μέχρι δεκῆρους ἐκ τῶν αἰχμαλώτων νεῶν ἀνέθηκε καὶ ναὸν μελῆω ὑποδόμησεν ἀγῶνά τε τινα καὶ γυμνακὸν καὶ μουσικῆς ἵπποδρο-

πολλήν καὶ τὸν ἐκ τῶν λαφύρων κόσμον τό τε κατασκευασθῆν
τέμενος ἐν τῷ προαστείῳ τὸ μὲν εἰς τὸν ἀγῶνα τὸν πεντε-
τηρικὸν ἐν ἄλλει ἔχοντι γυμνάσιόν τε καὶ στάδιον, τὸ δ' ἐν
τῷ ὑπερκειμένῳ τοῦ ἄλλου ἱερῷ λόφῳ τοῦ Ἀπόλλωνος. 25
Ἀποδέδεικται δ' ὁ ἀγὼν Ὀλύμπιος, τὰ Ἄκτια, ἱερὸς τοῦ
Ἀκτίου Ἀπόλλωνος, τὴν δ' ἐπιμέλειαν ἔχουσιν αὐτοῦ Λακε-
δαιμόνιοι. Αἱ δ' ἄλλαι κατοικίαι περιπόλιοι τῆς Νικοπό-
λεως εἰσιν. Ἦγετο δὲ καὶ πρότερον τὰ Ἄκτια τῷ Θεῷ, στε-
φανίτης ἀγὼν, ὑπὸ τῶν περιολίων· νυνὶ δ' ἐντιμότερον ἐποίη- 30
σεν ὁ Καῖσαρ.

b. Str. VII 7, 5 p. 324 Ὁ Κόμαρος (sc. λιμῆν) ἰσθμὸν
ποιῶν ἑξήκοντα σταδίων πρὸς τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον καὶ
τὸ τοῦ Σεβαστοῦ Καίσαρος κτίσμα τὴν Νικόπολιν.

c. Str. X 2, 2 p. 450 Ἀνακτόριον — ἐπὶ χερρονήσου ἰδρυ- 35
μένον Ἀκτίου πλησίον, ἐμπόριον τῆς νῦν ἐκτισμένης ἐφ' ἡμῶν
Νικοπόλεως.

μίας τε πεντητηρικὸν ἱερὸν (οὕτω γὰρ τοὺς τὴν σίτησιν ἔχοντας ὀνο-
μάζουσι) κατέδειξεν Ἄκτια αὐτὸν προσαγορεύσας. Πόλιν τέ τινα ἐν τῷ
τοῦ στρατοπέδου τόπῳ τοὺς μὲν συναγείρας, τοὺς δ' ἀναστήσας τῶν
πλησιοχώρων συνώκισε Νικόπολιν ὄνομα αὐτῇ δοῦς. Cf. Paus. V 23, 3.
VII 18, 8. X 38, 4. Sueton. Aug. 18. Plin. N. H. IV 5. Euseb. II
p. 140 Sch.

239

a. Str. VIII 7, 5 p. 387 Μετὰ δὲ τούτους Πάτριαι, πόλις
ἀξιόλογος. — Ῥωμαῖοι δὲ νεωστὶ μετὰ τὴν Ἀκτιακὴν νίκην
ἰδρυσαν αὐτόθι τῆς στρατιᾶς μέρος ἀξιόλογον, καὶ διαφερόν-
τως εὐανδρεῖ νῦν ἀποικία Ῥωμαίων οὕσα.

b. Str. X 2, 21 p. 460 Ἔστι δέ τις καὶ πρὸς τῇ Καλυ- 5

3 στρατίας codd.: corr. Cor. | 5 ἔστι δὲ Ὀνθίς πρὸς Palmer ex schol.
ad Nicandr. Ther. 215

COMM. De hac colonia cf. Paus. VII 18, 5. Plin. N. H. IV 11.
Euseb. Hieron. II p. 142 sq. Sch.; Zumpt comm. epigr. I p. 375, Hertz-
berg 'Geschichte Griechenlands unter der Herrschaft der Roemer' I p.
495 sqq., Mommsen in CIL III p. 95 sq. Quo tempore deducta sit haec
colonia, non satis constat.

δῶνι λιμνη μεγάλη καὶ εὐοφος, ἣν ἔχουσιν οἱ ἐν Πάτραις
Ῥωμαῖοι.

6 εὐοφος BCD (sed hic post corr.) ghlnox εὐνοχος k; in marg. v haec
adduntur: τὴν νῦν μάλαιναν καλουμένην, quae in proximis inseruntur in s

240

Str. XIV 3, 3 p. 665 Δύμην — ἣν νυνὶ Ῥωμαίων ἀποικία
νέμεται.

1 δυμήνην CDFhw δυσμένην i διδυμήνην mosis: corr. Cas. | νῦν C

COMM. De hac Augusti, ut videtur, colonia cf. Plin. N. H. IV 13;
Zumpt comm. epigr. I p. 375 sq., Hertzberg 'Gesch. Griechenlands unter
d. Herrschaft d. Roem.' I p. 496 adn. 37^a, Mommsen in CIL III p. 96
et in hist. Rom. V³ p. 238 adn. 3.

241

Str. VII 7, 5 p. 324 Βουθρωτὸν ἐπὶ τῷ στόματι τοῦ Πη-
λώδους καλουμένου λιμένος ἰδρυμένον ἐν τόπῳ χερρονησί-
ζοντι ἐποίκους ἔχον Ῥωμαίους.

2 χερρονησίζοντι C

COMM. Quo anno ab Augusto deducta sit colonia nescitur: cf.
Plin. N. H. IV 4; Zumpt comm. epigr. I p. 376, Hertzberg 'Geschichte
Griechenlands unter d. Herrschaft d. Roem.' I p. 498.

242

Str. XII 3, 14 p. 547 Εἰς ὃ τύραννος Στράτων κακῶς
αὐτὴν (sc. τὴν Ἀμισόν) διέθικεν· εἴτ' ἠλευθερώθη πάλιν μετὰ
τὰ Ἀκτιακά ὑπὸ Καίσαρος τοῦ Σεβαστοῦ καὶ νῦν εὖ συνέ-
στηκεν.

COMM. Cf. Plin. N. H. VI 7. In tempore Strabo videtur errasse,
quia huius urbis aera redit ad a. 33: cf. Marquardt 'Roem. Staatsver-
waltung' I² p. 350 adn. 11.

243

Str. XII 8, 9 p. 574/5 Ἐν δὲ τοῖς Ἀκτιακοῖς (a. 31) ἀπο-
στάς Ἀντωνίου (sc. Κλέων ὁ καθ' ἡμᾶς τῶν ληστηρίων ἡγε-
μῶν v. fr. 205) τοῖς Καίσαρος προσέθετο στρατηγοῖς καὶ ἐτι-

μήθῃ πλέον ἢ κατ' ἄξίαν προσλαβὼν τοῖς παρ' Ἀντωνίου
δοθεῖσι καὶ τὰ παρὰ τοῦ Καίσαρος· ὥστ' ἀντὶ ληστοῦ δυνά- 5
στου περιέκειτο σχῆμα ἱερῆς μὲν ὠν τοῦ Ἀβρετιηνοῦ Διός,
Μυσίου Θεοῦ, μέρος δ' ἔχων ὑπήκοον τῆς Μωρηθῆς (Μυσία
δέ ἐστι καὶ αὕτη καθάπερ ἡ Ἀβρετιηνή), λαβὼν δὲ ὑστατα
καὶ τὴν ἐν τῷ Πόντῳ τῶν Κομάνων ἱερωσύνην, εἰς ἣν κατελ-
θὼν ἐντὸς μηνιαίου χρόνου κατέστρεψε τὸν βλον· νόσος δ' 10
ἐξήγαγεν αὐτὸν ὀξεία εἴτ' ἄλλως ἐπιπεσοῦσα ἐκ τῆς ἄδην
πλησμονῆς, εἶθ', ὡς ἔφασαν οἱ περὶ τὸ ἱερόν, κατὰ μῆνιν τῆς
Θεοῦ· ἐν γὰρ τῷ περιβόλῳ τοῦ τέμενους ἡ οἴκησις ἐστὶν ἡ τε
τοῦ ἱερέως καὶ τῆς ἱερείας, τὸ δὲ τέμενος χωρὶς τῆς ἄλλης
ἀγιστείας διαφανέστατα τῆς τῶν ὑέλων κρεῶν βρώσεως καθα- 15
ρεύει, ὅπου γε καὶ ἡ ὅλη πόλις, οὐδ' εἰσάγεται εἰς αὐτὴν ὕς·
ὁ δ' ἐν τοῖς πρώτοις τὸ ληστικὸν ἦθος ἐπεδείξατο εὐθύς
κατὰ τὴν πρώτην εἴσοδον τῇ παραβάσει τούτου τοῦ ἔθους
ὥσπερ οὐχ ἱερῆς εἰσεληλυθώς, ἀλλὰ διαφθορῆς τῶν ἱερῶν.

4 παραλαβὼν rw || 6 περιέκειτο Dhi | ἀβρετιηνοῦ CDhilrw ἀβρε-
τιανοῦ oz ἀβρετιανῶς ux: oorr. Xyl. || 8 βρετιηνή i βρετιηνή ux βρετιηνή
codd. rell.: oorr. Xyl. || 11 ἄδην F || 16 ὅλη ἡ οὐκ || 19 εἰσελθὼν ux

244

Str. XVII 1, 9 p. 794 Εἶτα τὸ Ποσειδῖον (sc. ἐν τῷ μεγάλῳ
τῆς Ἀλεξανδρείας λιμένι), ἀγκῶν τις ἀπὸ τοῦ Ἐμπορίου
καλουμένου προπεπτωκῶς ἔχων ἱερόν Ποσειδῶνος· ᾧ προσ-
θεῖς χῶμα Ἀντώνιος ἔτι μᾶλλον προνεῦον εἰς μέσον τὸν λι-
μένα ἐπὶ τῷ ἄκρῳ κατεσκεύασε δίαίταν βασιλικήν, ἣν Τιμώ- 5
νειον προσηγόρευσε. Τοῦτο δ' ἔπραξε τὸ τελευταῖον (a. 30),
ἦνίκα προλειφθεὶς ὑπὸ τῶν φίλων ἀπῆρεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν

5 τιμώνιον codd.: oorr. Cobet miscell. orit. p. 202 || 7 ἦνίκα ἀπολει-
φθεὶς Cobet l. l.

Cf. Plat. Ant. 69 Ἀντώνιος δὲ τὴν πόλιν (sc. τὴν Ἀλεξάνδρειαν)
ἐκλιπὼν καὶ τὰς μετὰ τῶν φίλων διατριβὰς οἰκησὶν ἔναλον κατεσκεύαζεν
αὐτῷ περὶ τὴν Φάρον εἰς τὴν θάλασσαν χῶμα προβαλὼν· καὶ διήγεν
αὐτόθι φρυγὰς ἀνθρώπων καὶ τὸν Τιμῶνος ἀγαπᾶν καὶ ζηλοῦν βλον
ἔφασκεν, ὡς δὴ πεπονθὼς ὁμοία· καὶ γὰρ αὐτὸς ἀδικηθεὶς ὑπὸ φίλων
καὶ ἀχαριστηθεὶς διὰ τοῦτο καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ἀπιστεῖν καὶ δυσχε-
ραίνειν. ib. 71 Τῷ δὲ Ἀντωνίῳ Κανιδίῳ τε τῆς ἀποβολῆς τῶν ἐν

μετὰ τὴν ἐν Ἀκτίῳ κακοπραγίαν Τιμώνειον αὐτῷ κρίνας τὸν λοιπὸν βίον, ὃν διάξειν ἔμελλεν ἔρημος τῶν τοσοούτων φίλων.

8 τιμώνιον codd. exo. E

Ἀκτίῳ δυνάμεων αὐτάγγελος ἦλθε. — Οὐ μὴν διετάραξέ τι τούτων αὐτόν, ἀλλὰ ὡσπερ ἄσμενος τὸ ἐλπίζειν ἀποτεθειμένος, ἵνα καὶ τὸ φροντίζειν, τὴν μὲν ἔναλον ἐκείνην δίαιταν, ἣν Τιμώνειον ὠνόμαζεν, ἐξέλιπεν κτλ.

245

a. Str. XVII 1, 11 p. 797 Μετὰ δὲ τὴν Καίσαρος τελευτὴν καὶ τὰ ἐν Φιλίπποις διαβάς Ἀντώνιος εἰς τὴν Ἀσίαν ἐξετίμησεν ἐπὶ πλεόν τὴν Κλεοπάτραν, ὥστε καὶ γυναῖκα ἔκρινε καὶ ἐτεκνοποιήσατο ἐξ αὐτῆς, τὸν τε Ἀκτιακὸν πόλεμον συνή-
5 ρατο ἐκείνη καὶ συνέφυγε· καὶ μετὰ ταῦτα ἐπακολουθήσας ὁ Σεβαστὸς Καίσαρ ἀμφοτέρους κατέλυσε καὶ τὴν Αἴγυπτον ἔπαυσε παροινουμένην (a. 30).

b. Str. XVII 1, 10 p. 795 Διὰ δὲ τοῦ Ἴπποδρόμου διελθόντι ἢ Νικόπολιν ἐστὶν ἔχουσα κατοικίαν ἐπὶ Θαλάττῃ πόλει οὐκ ἐλάττω· τριάκοντα δὲ εἰσὶν ἀπὸ τῆς Ἀλεξανδρείας στά-
10 διοι. Τοῦτον δὲ ἐτίμησεν ὁ Σεβαστὸς Καίσαρ τὸν τόπον, ὅτι ἐνταῦθα ἐνίκα τῇ μάχῃ τοὺς ἐπεξιόντας ἐπ' αὐτόν μετὰ Ἀντωνίου· καὶ λαβὼν ἐξ ἐφόδου τὴν πόλιν ἠνάγκασε τὸν μὲν
15 Ἀντώνιον ἑαυτὸν διαχειρίσασθαι, τὴν δὲ Κλεοπάτραν ζῶσαν ἐλθεῖν εἰς τὴν ἔξουσίαν· μικρὸν δ' ὕστερον κάκεινη ἑαυτὴν

9 ἐπὶ ἐν τῇ Di

In universum cf. Plut. Ant. 74—86. Zon. X 30 sq. Cass. Dio. LI 9—18. Liv. per. 133. Oros. VI 19, 16—18. Flor. II 21, 9—11. Eutr. VII 7. Vell. II 87. Ps. Aur. 85, 5. 86, 3. Sueton. Aug. 17. Euseb. Hieron. II p. 140 sq. Sch.

9 sqq. cf. Cass. Dio. LI 18 Ὁ δ' οὖν Καίσαρ — — καὶ πόλιν καὶ ἐκεῖ ἐν τῷ τῆς μάχης χωρίῳ συνώκισε καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὸν ἀγῶνα αὐτῷ ὁμοίως τῇ προτέρᾳ (sc. Nicopoli in Epiro conditae) δούς.

14 sqq. cf. Cass. Dio. LI 11 Καίσαρ δὲ ἐπεθύμει μὲν καὶ τῶν θησαυρῶν ἐγκρατὴς γενέσθαι καὶ ἐκείνην (sc. τὴν Κλεοπάτραν) ζῶσαν τε συλλαβεῖν καὶ ἐς τὰ νικητήρια ἀναγαγεῖν. — Καὶ διὰ τοῦτ' ἔπεμψε πρὸς αὐτὴν Γάϊον τε Προκουλήμιον ἵππεα καὶ Ἐπαφρόδιτον ἐξελεύθερον ἐντειλάμενός σφισιν, ὅσα καὶ εἰπεῖν καὶ πράξει ἐχρήν. Καὶ οὕτως ἐκένοι συμμίξαντες τῇ Κλεοπάτρᾳ καὶ μέτριά τινα διαλεχθέντες ἔπειτ'

ἐν τῇ φρουρᾷ διεχειρίσατο λάθρα δῆγματι ἀσπίδος ἢ φαρμάκῳ ἐπιχρίστω (λέγεται γὰρ ἀμποτέρωσ), καὶ συνέβη καταλυθῆναι τὴν τῶν Λαγιδῶν ἀρχὴν πολλὰ συμμελινασαν ἔτη.

ἐξαίφνης συνήρπασαν αὐτήν, πρὶν τι ὁμολογηθῆναι. Καὶ τούτου ἐκποδῶν πάντα ἀφ' ὧν ἀποθανεῖν ἐδύνατο ποιησάμενοι ἡμέρας μὲν τινὰς κατὰ χώραν αὐτῇ τὸ τοῦ Ἀντωνίου σῶμα ταριχευούσῃ διατρίψαι ἐπέτρεψαν, ἔπειτα δὲ ἐς τὰ βασίλεια αὐτὴν ἤγαγον. — — ib. 14 Καὶ τὸ μὲν σαφὲς οὐδεὶς οἶδεν, ὃ τρόπον διεφθάρη' — — λέγουσι δὲ οἱ μὲν, ὅτι ἀσπίδα ἐν ὑδρίᾳ ἢ καὶ ἐν ἀνθεσὶ τισιν ἐσκομσθεισάν οἱ προσέθετο, οἱ δὲ, ὅτι βελόνην, ἢ τὰς τρίχας ἀνείρεν, ἰὼ τινι — — χρίσασα τῶσ μὲν αὐτὴν ἐν τῇ κεφαλῇ ἐφόρει ὡσπερ εἰώθει, τότε δὲ προκατανύσσασά τι τὸν βραχίονα ἐς τὸ αἶμα ἐνέβαλεν. Cf. Plut. Ant. 78 sq. 85 sq. Liv. Oros. Flor. Eutr. Vell. Ps. Aur. Suet. Euseb. Hieron. II. II.

246

a. Str. XVII 1, 12 sq. p. 797/8 Ἐπαρχία δὲ νῦν ἐστὶ (sc. ἡ Αἴγυπτος inde ab a. 30) φόρους μὲν τελοῦσα ἀξιολόγους, ὑπὸ σωφρόνων δὲ ἀνδρῶν διοικουμένη τῶν πεμπομένων ἐπαρχῶν αἰεί. Ὁ μὲν οὖν πεμψθεὶς τὴν τοῦ βασιλέως ἔχει τάξιν ὑπ' αὐτῷ δ' ἐστὶν ὁ δικαιოდότης ὁ τῶν πολλῶν κρίσεων κύριος.⁵ ἄλλος δ' ἐστὶν ὁ προσαγορευόμενος ἰδιόλογος, ὃς τῶν ἀδεσπότην καὶ τῶν εἰς Καίσαρα πίπτειν ὀφειλόντων ἐξεταστής ἐστὶ· παρέπονται δὲ τούτοις ἀπελεύθεροι Καίσαρος καὶ οἰκονόμοι μείζω καὶ ἐλάττω πεπιστευμένοι πράγματα. Ἔστι δὲ καὶ στρατιωτικῷ τρία τάγματα, ὧν τὸ ἐν κατὰ τὴν πόλιν ἴδρ-¹⁰ται, τᾶλλα δ' ἐν τῇ χώρᾳ· χωρὶς δὲ τούτων ἐννέα μὲν εἰσι σπεῖραι Ῥωμαίων, τρεῖς μὲν ἐν τῇ πόλει, τρεῖς δ' ἐπὶ τῶν ὄρων τῆς Αἰθιοπίας ἐν Συήνῃ φρουρὰ τοῖς τόποις, τρεῖς δὲ κατὰ τὴν ἄλλην χώραν. Εἰσὶ δὲ καὶ ἑπταρχαὶ τρεῖς ὁ-¹⁵μοίως διατεταγμένοι κατὰ τοὺς ἐπικαιρίους τόπους. Τῶν δ' ἐπιχωρίων ἀρχόντων κατὰ πόλιν μὲν ὅ τε ἐξηγητὴς ἐστὶ πορ-φύραν ἀμπεχόμενος καὶ ἔχων πατρίους τιμὰς καὶ ἐπιμέλειαν

6 ἴδιος λόγος codd., ἰδιολόγος Schneider in lexic. Graec. || 16 κατὰ πόλιν om. mox, sed κατὰ τὴν πόλιν habent post ἐστὶ

Cf. Cass. Dio. LI 17 Ἐκ δὲ τούτου τὴν τε Αἴγυπτον ὑποτελῆ ἐποίησε (sc. ὁ Καίσαρ) καὶ τῷ Γάλλῳ τῷ Κορνηλίῳ ἐπέτρεψε. Cf. Eutr. VII 7. Vell. II 39. Fest. 13. Sueton. Aug. 18. Euseb. Hieron.

τῶν τῇ πόλει χρησίμων καὶ ὁ ὑπομνηματογράφος καὶ (ὁ) ἀρχιδικαστής, τέταρτος δὲ ὁ νυκτερινὸς στρατηγός. Ἴσαν 20 μὲν οὖν καὶ ἐπὶ τῶν βασιλέων αὐταὶ αἱ ἀρχαί, κακῶς δὲ πολιτευομένων τῶν βασιλέων ἠφρανόετο καὶ ἡ τῆς πόλεως εὐκαιρία διὰ τὴν ἀνομίαν. — — (13) Ῥωμαῖοι δ' εἰς δύναμιν, ὡς εἰπεῖν, ἐπηνώρθωσαν τὰ πολλὰ τὴν μὲν πόλιν διατάξαντες, ὡς εἶπον, κατὰ δὲ τὴν χώραν ἐπιστρατήγους τινὰς καὶ 25 νομάρχας καὶ ἐθνάρχας καλουμένους ἀποδείξαντες πραγμάτων οὐ μεγάλων ἐπιστατεῖν ἠξιωμένους.

b. Str. XVII 1, 53 p. 819 Τρισὶ γοῦν σπειραῖς οὐδὲ ταῖταις ἐντελέσιν ἰκανῶς ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἡ χώρα (sc. ἡ Αἰθιοπία) φρουρεῖται· τολμήσασι δὲ τοῖς Αἰθιοπῖν ἐπιθέσθαι 30 κινδυνεύσαι τῇ χώρᾳ συνέπεσε τῇ σφετέρᾳ. Καὶ αἱ λοιπαὶ δὲ δυνάμεις αἱ ἐν Αἰγύπτῳ οὔτε τὸσαῦτα τινὲς εἰσιν οὔτε ἀθρόαις ἐχρήσαντο οὐδ' ἅπαξ Ῥωμαῖοι· οὐ γὰρ εἰσιν οὔτ' αὐτοὶ Αἰγύπτιοι πολεμισταί, καίπερ ὄντες παμπληθεῖς, οὔτε τὰ περίξ ἔθνη.

18 ἐν τῇ Dh | ὁ ante ἀρχιδ. add. Cor. || 22 καὶ Ῥωμαῖοι δὲ codd. exc. Fx || 23 ὡς εἰπεῖν inclus. v. Herwerden in Mnemos. N. S. vol. XV p. 457 || 24 ἐπιστρατηγούς codd. exc. z || 27 γοῦν] γὰρ mavult Mein. || 32 οὔτ' αὐτοὶ γὰρ εἰσιν x οὔτε γὰρ εἰσιν οὔτ' αὐτοὶ codd. rell. exc. F, in quo est οὐ γὰρ εἰσιν οἱ τ' αὐτοὶ || 33 οἱ Αἰγύπτιοι codd. exc. DFx

II p. 140 sq. Sch. Monum. Ancyr. V 24. — Tac. hist. I 11 *Aegyptum copiasque, quibus coerceretur, iam inde a divo Augusto equites Romani obtinent loco regum: ita visum expedire provinciam aditu difficilem, annonae fecundam, superstitione ac lascivia discordem et mobilem, insciam legum, ignaram magistratuum domui retinere.*

COMM. De Aegypto Romanorum provincia ab Octaviano a. 30 constituta cf. Marquardt 'Roem. Staatsverwaltung' I² p. 438 sqq., Mommsen 'Roem. Gesch.' V³ p. 566 sqq., Lumbroso 'ricerche Alessandrine' p. 15 sqq., 'l' Egitto al tempo dei Greci e dei Romani.'

247

Str. XVII 1, 53. p. 819 Γάλλος μὲν γε Κορνήλιος ὁ πρῶτος κατασταθεὶς ἑπαρχὸς τῆς χώρας (sc. τῆς Αἰγύπτου) ἐπὶ

Cf. Euseb. ap. Syncell. 583, 18. (II p. 140 Sch.) Ἀλεξανδρείας ελλημένης πρῶτος ἡγεμὼν Αἰγύπτου πέμπεται Γάλλος Κορνήλιος, ὃς τῶν

Καίσαρος (α. 30) τὴν τε Ἡρώων πόλιν ἀποσταῶσαν ἐπελθὼν δι' ὀλίγων εἶλε στάσις τε γενηθεῖσαν ἐν τῇ Θηβαίδι διὰ τοὺς 5 φόρους ἐν βραχεὶ κατέλυσε.

4 ὀλίγον F

ἀποστάτων Αἰγυπτίων καθεῖλε τὰς πόλεις. Cf. Hieron. ib. p. 141 Sch. Cass. Dio. LI 17. Eutr. VII 7. Fest. 13. Sueton. Aug. 66.

COMM. Cn. Cornelius Gallus praefectus Aegypti fuit a. 30— c. 27: cf. Mommsen res gest. div. Aug. p. 106.

248

Str. XIII 1, 30 p. 595 Εἶτα Ῥοῦτειον πόλιν ἐπὶ λόφῳ κειμένη καὶ τῷ Ῥοῦτειῳ συνεχῆς ἡῶν ἀλιτενῆς, [Αἰάντειον] ἐφ' ἧ μνήμα καὶ ἱερὸν Αἰάντος καὶ ἀνδριάς, ὃν ἄρατος Ἀντωνίου κομισθέντα εἰς Αἴγυπτον ἀπέδωκε τοῖς Ῥοῦτειῦσι πάλιν καθάπερ καὶ ἄλλοις (ἄλλους) ὁ Σεβαστὸς Καῖσαρ (α. 30). Τὰ 5 γὰρ κάλλιστα ἀναθήματα ἐκ τῶν ἐπιφανεστάτων ἱερῶν ὃ μὲν ἦρε τῇ Αἰγυπτίᾳ χαριζόμενος, ὃ δὲ θεοῖς ἀπέδωκε.

1 εἶτα] καὶ ἐφεξῆς moz | ῥύτιον vel ῥούτιον codd. hic et v. 2 exc. E || 2 ἡῶν συνεχῆς moz | Αἰάντειον om. Eust. ad Il. B 648. H 86; delendum aut post ἧ collocandum put. Salmas. || 4 ῥυτιεῖσι codd. || 5 ἄλλους om. codd. exc. x, qui habet ἄλλα: corr. Kr. || 7 ἦρον ἐν τῇ F

Cf. Cass. Dio. LI 17 Χρήματα δὲ πολλὰ μὲν ἐν τῷ βασιλικῷ εὐρέθῃ (sc. ἐν Ἀλεξανδρείᾳ), πάντα γὰρ ὡς εἰπεῖν καὶ τὰ ἐκ τῶν ἀγιοτάτων ἱερῶν ἀναθήματα ἢ Κλεοπάτρα ἀνελομένη συνεπλήθυσεν τὰ λάφυρα τοῖς Ῥωμαίοις. — — Τό τε σύμπαν ἢ τε ἀρχὴ ἢ τῶν Ῥωμαίων ἐπλουτίσθη καὶ τὰ ἱερὰ αὐτῶν ἐκοσμήθη. Monum. Ancyr. IV 49 sqq. (Mommsen res gest. div. Aug. p. 95 sq.) *In templis omnium civitatum pr[ovinci]ae Asiae victor ornamenta reposui, quae spoliatis tem[plis] is] cum quo bellum gesseram privatim possederat.*

249

Str. XIV 1, 14 p. 637 Τὸ Ἡραῖον (sc. τὸ ἐν Σάμῳ) ἀρχαῖον ἱερὸν καὶ νεῶς μέγας· — — τό τε ὑπαιθρον — μεστὸν ἀνδριάντων ἐστὶ τῶν ἀρίστων· ὧν τρία Μύρωνος ἔργα κολοσσικά ἰδρυμένα ἐπὶ μιᾷ βάσει, ἃ ἦρε μὲν Ἀντώνιος, ἀνέθηκε δὲ πάλιν (α. 30) ὁ Σεβαστὸς Καῖσαρ εἰς τὴν αὐτὴν βᾶσιν τὰ δύο 5

4 ἐπι] ἐκ x

τὴν Ἀθηνᾶν καὶ τὸν Ἡρακλέα, τὸν δὲ Λία εἰς τὸ Καπετώλιον μετήνεγκε κατασκευάσας αὐτῷ ναῖσκον.

COMM. De re v. ad fr. 248.

250

Str. XIV 2, 19 p. 657 Ἐν δὲ τῷ προαστείῳ (sc. τῆς τῶν Κρίων πόλεως) τὸ Ἀσκληπιεῖόν ἐστι σφόδρα ἐνδοξον καὶ πολλῶν ἀναθημάτων μεστόν [ιερόν], ἐν οἷς ἐστι καὶ ὁ Ἀπελλοῦ Ἀντίγονος. Ἦν δὲ καὶ ἡ ἀναδυομένη Ἀφροδίτη, ἣ νῦν ἀνάκειται τῷ Θεῷ
5 Καίσαρι ἐν Ῥώμῃ τοῦ Σεβαστοῦ ἀναθέντος τῷ πατρὶ τὴν ἀρχηγέτιν τοῦ γένους αὐτοῦ· φασὶ δὲ τοῖς Κρίοις ἀντὶ τῆς γραφῆς ἑκατὸν ταλάντων ἄφεςιν γενέσθαι τοῦ προσταχθέντος φόρου.

3 ἱερόν om. F recte || 7 ἐπιταχθέντος suspicatur Mein.

Cf. Plin. N. H. XXXV 91 *Venerem exeuntem e mari divos Augustus dicavit in delubro patris Caesaris, quae anadyomene vocatur.*

251

Str. XII 3, 6 p. 542/3 Ἡ μὲν οὖν Ἡράκλεια πόλις ἐστὶν εὐλλόμενος καὶ ἄλλως ἀξιόλογος· — — ἦν τε αὐτόνομος, εἴτ' ἐτυραννήθη χρόνους τινάς, εἴτ' ἤλευθέρωσεν ἑαυτὴν πάλιν. ὕστερον δ' ἐβασιλεύθη γενομένη ὑπὸ τοῖς Ῥωμαίοις· ἐδέξατο
5 δ' ἀποικίαν Ῥωμαίων ἐπὶ μέρει τῆς πόλεως καὶ τῆς χώρας. Λαβῶν δὲ παρ' Ἀντωνίου τὸ μέρος τοῦτο τῆς πόλεως Ἀδιаторίξ ὁ Δομνεκλείου τετράρχου Γαλατῶν υἱός, ὃ κατεῖχον οἱ Ἡρακλειῶται, μικρὸν πρὸ τῶν Ἀκτιακῶν ἐπέθετο νύκτωρ τοῖς Ῥωμαίοις καὶ ἀπέσφαξεν αὐτοὺς ἐπιτρέψαντος, ὡς ἔφασκεν
10 ἐκεῖνος, Ἀντωνίου· θριαμβευθεὶς δὲ μετὰ τὴν ἐν Ἀκτίῳ νίκην ἐσφάγη μεθ' υἱοῦ (a. 29). V. fr. 252.

7 δομνεκλείου hi

COMM. Heracleam colonia deducta est fortasse a Caesare, quae tamen ab Adiatorige deleta non est restituta: cf. Zumpt comm. epigr. I p. 317, Marquardt 'Roem. Staatsverwaltung' I¹ p. 357 adn. 5.

252

Str. XII 3, 35 p. 558/9 Καταλυθέντος δὲ καὶ τούτου (sc. τοῦ *Λυκομήδους*) νῦν ἔχει (sc. τὴν ἐν Κομάνοις ἱερωσύνην) *Δύτευτος*, υἱὸς *Ἀδιατόριγος*, ὃς δοκεῖ ταύτης τυγχάνειν τῆς τιμῆς παρὰ *Καίσαρος* τοῦ *Σεβαστοῦ* δι' ἀρετὴν. Ὁ μὲν γὰρ *Καῖσαρ* θριαμβεύσας τὸν *Ἀδιατόριγα* μετὰ παιδῶν καὶ γυναικῶς (a. 29 5 v. fr. 251) ἔγνω ἀναιρεῖν μετὰ τοῦ πρεσβυτάτου τῶν παιδῶν (ἦν δὲ πρεσβύτατος οὗτος)· τοῦ δὲ δευτέρου τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ φήσαντος εἶναι πρεσβυτάτου πρὸς τοὺς ἀπάγοντας στρατιώτας ἕρις ἦν ἀμφοτέροις πολὺν χρόνον, ἕως οἱ γονεῖς ἐπεισαν τὸν *Δύτευτον* παραχωρῆσαι τῷ νεωτέρῳ τῆς νίκης· αὐτὸν γὰρ ἐν ἡλικίᾳ μᾶλλον ὄντα ἐπιτηδειότερον κηδεμόνα τῇ μητρὶ ἔσεσθαι καὶ τῷ λειπομένῳ ἀδελφῷ· οὕτω δὲ τὸν μὲν συναποθανεῖν τῷ πατρὶ, τοῦτον δὲ σωθῆναι καὶ τυχεῖν τῆς τιμῆς ταύτης. *Αἰαθόμενος* γάρ, ὡς ἔοικε, *Καῖσαρ* ἤδη τῶν ἀνθρώπων ἀνηρημένων ἠχθέσθη καὶ τοὺς γε σωζομένους εὐεργεσίας καὶ ἐπιμελείας ἀξιόους ὑπέλαβε δοῦς αὐτοῖς ταύτην τὴν τιμὴν.

4 δι' ἀρετήν] διὰ τιμὴν hi || 8 ἀνάγοντας codd.: corr. Cor. || 15 γε] τε codd.: corr. Cor.

253

Str. XIV 5, 14 p. 674/5 Ἄνδρες δ' ἐξ αὐτῆς (sc. τῆς *Τάρσου*) γεγόνασι τῶν μὲν στωικῶν — — *Ἀθηνόδωροι* δύο· ὧν ὁ μὲν *Κορδυλίω* καλούμενος συνεβίωσε *Μάρκῳ* *Κάτωνι* καὶ ἐτέλευτα παρ' ἐκείνῳ (cf. fr. 159), ὁ δὲ τοῦ *Σάνδωνος*, ὃν καὶ *Κανανίτην* φασὶν ἀπὸ κώμης τινός, *Καῖσαρος* καθηγήσατο καὶ 5 τιμῆς ἔτυχε μεγάλης· κατιῶν τε εἰς τὴν πατρίδα ἤδη γηραιὸς κατέλυσε τὴν καθεστῶσαν πολιτείαν κακῶς φερομένην ὑπὸ τε ἄλλων καὶ *Βοήθου*, κακοῦ μὲν ποιητοῦ, κακοῦ δὲ πολίτου, δημοσκοπίαις ἰσχύσαντος τὸ πλεόν. Ἐπήρε δ' αὐτὸν καὶ *Ἀντώνιος* κατ' ἀρχὰς ἀποδεξάμενος τὸ γραφὴν εἰς τὴν ἐν *Φιλίππ-* 10

3 τελευτᾷ codd.: corr. Cor. || 6 τε] δὲ D || 8 βοηθοῦ codd.: corr. Mein.

Cf. *Lucian. macrob.* 21 *Ἀθηνόδωρος Σάνδωνος Ταρσεὺς* στωικός, ὃς καὶ διδάσκαλος ἐγένετο *Καῖσαρος Σεβαστοῦ Θεοῦ*, ὃν οὐ ἢ *Ταρσεὺς πόλις* καὶ φόρον ἐκουφίσθη, δύο καὶ ὀγδοήκοντα ἔτη βιωὺς
Leipzigiger Studien. XI. Suppl. 14

ποις νίκην ἔπος καὶ ἔτι μᾶλλον ἢ εὐχέρεια ἢ ἐπιπολάζουσα
 παρὰ τοῖς Ταρσεῦσιν, ὥστ' ἀπαύστως σχεδιάζειν παρὰ χρῆμα
 πρὸς τὴν δεδομένην ὑπόθεσιν· καὶ δὴ καὶ γυμνασιαρχίαν ὑπο-
 σχόμενος Ταρσεῦσι τοῦτον ἀντιγυμνασίαρχον κατέστησε καὶ
 15 τὰ ἀναλώματα ἐπίστευσεν αὐτῷ. Ἐφωράθη δὲ νοσφισάμενος
 τὰ τε ἄλλα καὶ τοῦλαιον· ἐλεγχόμενος δ' ὑπὸ τῶν κατηγόρων
 ἐπὶ τοῦ Ἀντωνίου παρητεῖτο τὴν ὀργὴν σὺν ἄλλοις καὶ ταῦτα
 λέγων, ὅτι ὥσπερ Ὀμηρος ἐξύμνησεν Ἀχιλλέα καὶ Ἀγαμέ-
 μνονα καὶ Ὀδυσσεά, οὕτως ἐγὼ σέ· οὐ δίκαιος οὖν εἰμι εἰς
 20 τοιαύτας ἄγασθαι διαβολὰς ἐπὶ σοῦ.' Παραλαβὼν οὖν ὁ κατή-
 γορος τὸν λόγον ἄλλ' Ὀμηρος μὲν, ἔφη, ἔλαιον [μὲν] Ἀγαμέ-
 μνονος οὐκ ἔκλεψεν, ἀλλ' οὐδὲ Ἀχιλλέως . . ., σὺ δέ· ὥστε δώ-
 σεις δίκην.' Διακροσάμενος δ' οὖν θεραπεύεται τισὶ τὴν ὀργὴν
 οὐδὲν ἦττον διετέλεσεν ἄγων καὶ γέρων τὴν πόλιν μέχρι τῆς
 25 καταστροφῆς τοῦ Ἀντωνίου (a. 30). Τοιαύτην δὲ τὴν πόλιν
 καταλαβὼν ὁ Ἀθηνόδωρος τέως μὲν ἐπεχειρεῖ λόγῳ μετὰγειν
 κἀκείνον καὶ τοῖς συστασιώτας· ὡς δ' οὐκ ἀπέιχοντο ἔβρωτος
 οὐδεμιᾶς, ἐχρήσατο τῇ δοθείσῃ ὑπὸ τοῦ Καίσαρος ἐξουσίᾳ καὶ
 ἐξέβαλεν αὐτοὺς καταγνοῦς φυγῆν. Οἱ δὲ πρῶτον μὲν κατε-
 30 τοιχογράφησαν αὐτοῦ τοιαῦτα· ἔργα νέων, βοῦλαι δὲ μέσων,
 πορδαὶ δὲ γερόντων.' Ἐπεὶ δ' ἐκεῖνος ἐν παιδείᾳ μέρει δεξά-
 μενος ἐκέλευσε παρεπιγράψαι 'βρονταὶ δὲ γερόντων', καταφρο-
 νήσας [δέ] τις τοῦ ἐπιεικοῦς εὐλύτον τὸ κοιλίδιον ἔχων προσ-
 ἔρρανε πολὺ τῇ θύρᾳ καὶ τῷ τοίχῳ νύκτωρ παριῶν τὴν οἰκίαν.
 35 Ὁ δὲ τῆς στάσεως κατηγορῶν ἐν ἐκκλησίᾳ τὴν νόσον τῆς πό-
 λεως, ἔφη, καὶ τὴν καχεξίαν πολλαχόθεν σκοπεῖν ἔξεστι καὶ
 δὴ καὶ ἐκ τῶν διαχωρημάτων.' Οὗτοι μὲν στωικοὶ ἄνδρες·

12 ἀπαιστως σχεδιάζειν Cas., ἀπαντοσχεδιάζειν Cor., αὐτοσχεδιάζειν
 Cobet misc. crit. p. 196 || 14 ἀντί γυμνασιάρχον sw edd.: sed. v. Cobetum l. 1 |
 21 μὲν post ἔλαιον om. mowxz || 22 ἀλλ' om. wxz. Post ἀλλ' exoidisse οὐδ'
 Ὀδυσσεὺς recte susp. Groskurd || 23 δ' om. D || 25 τοιαύτην μὲν Dhi | κατα-
 λαβὼν τὴν πόλιν D || 26 λόγῳ] λέγων Dh || 27 συστρατιώτας Horp. || 31
 ἔπειτ' codd.: corr. Xyl. || 33 δέ inclusit Cor.

ἐτελεύτησεν ἐν τῇ πατρίδι καὶ τιμὰς ὁ Ταρσεῶν δῆμος αὐτῷ κατ' ἔτος
 ἕκαστον ἀπονέμει ὡς ἥρωι. Plut. apophth. Aug. 7 p. 207 D Ἀθηνόδωρος
 δὲ τῷ φιλοσόφῳ διὰ γῆρας εἰς οἶκον ἀφεθῆναι δεηθέντι συνεχώρησεν.
 Ἐπεὶ δὲ ἀσπασάμενος αὐτὸν ὁ Ἀθηνόδωρος εἶπεν· Ὅταν ὀργισθῆς.
 Καίσαρ, μηδὲν εἴπῃς μηδὲ ποιήσῃς πρότερον ἢ τὰ εἰκοσι καὶ τέτταρα

ἀκαδημαϊκὸς δὲ Νέστωρ ὁ καθ' ἡμᾶς ὁ Μαρκέλλου καθηγη-
σάμενος, τοῦ Ὀκταουλίας παιδός, τῆς Καισαρος ἀδελφῆς. Καὶ
οὗτος δὲ προέστη τῆς πολιτείας διαδεξάμενος τὸν Ἀθηνόδωρον 40
καὶ διετέλεσε τιμώμενος παρά τε τοῖς ἡγεμόσι καὶ ἐν τῇ πόλει.

41 ἐν om. Dh

γράμματα διελθεῖν πρὸς ἑαυτὸν', ἐπιλαβόμενος αὐτοῦ τῆς χειρὸς 'ἔτι
σοῦ παρόντος, ἔφη, χρεῖαν ἔχω' καὶ κατέσχευεν αὐτὸν ὅλον ἐνιαυτὸν
εἰπὼν, ὅτι ἔστι καὶ σιγῆς ἀκίνδυνον γέρας. Cf. Cass. Dio in excerpt.
Planud. in edit. Dindorf. vol. V p. 234. Praeterea cf. Cic. ad fam. III
7, 5. Cass. Dio. LII 36. LVI 43. Zon. X 38 P I 544 BC. Zosim. I 6.
Suid. s. v. Aelian. v. h. XII 25. Dio Chrysost. or. XXXIII p. 408.

COMM. De Athenodoro cf. Mueller FHG III p. 485 sqq., de Nestore
ib. p. 485 adn.

254

Str. XIII 4, 3 p. 625 Ἄνδρες δ' ἐγένοντο ἐλλόγιμοι καθ'
ἡμᾶς Περγαμηνοὶ Μιθριδάτης τε — — καὶ Ἀπολλόδωρος ὁ
ρήτωρ ὁ τὰς τέχνας συγγράψας καὶ τὴν Ἀπολλοδώρειον αἵρε-
σιν παραγαγὼν, ἣτις ποτ' ἐστὶ. — — Μάλιστα δὲ ἐξῆρε Ἀπολ-
λόδωρον ἢ τοῦ Καισαρος φίλια τοῦ Σεβαστοῦ διδάσκαλον τῶν 5
λόγων γενόμενον.

3 ἀπολλοδώριον codd. || 4 εἴ τις Tzsch. ex Guarino

Cf. Sueton. Aug. 89 *Ne Graecarum quidem disciplinarum levio-
re studio tenebatur. In quibus et ipsis praestabat largiter magistro dicendi
usus Apollodoro Pergameno, quem iam grandem natu Apolloniam quo-
que secum ab urbe iuvenis adhuc eduxerat.* Cf. Quintil. instit. or. III
1, 17. Lucian. macrob. 23.

255

Str. XIV 5, 4 p. 670 Ἐνταῦθα (sc. ἐν τῇ Σελευκείᾳ τῇ
ἐπὶ τῷ Καλυκάδνῳ) ἐγένοντο καθ' ἡμᾶς ἄνδρες ἀξιόλογοι τῶν
ἐκ τοῦ περιπάτου φιλοσόφων Ἀθηναῖός τε καὶ Ξέναρχος. — —
Ξέναρχος δέ, οὗ ἡκροασάμεθα ἡμεῖς, ἐν οἴκῳ μὲν οὐ πολὺ
διέτριψεν, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ δὲ καὶ Ἀθήνῃσι καὶ τὸ τελευταῖον 5
ἐν Ῥώμῃ τὸν παιδευτικὸν βίον ἐλόμενος' χρησάμενος δὲ καὶ

3 ἀθηναῖος codd.: corr. Tzsch.

τῇ Ἀρείου φίλῃ καὶ μετὰ ταῦτα τῇ Καίσαρος τοῦ Σεβαστοῦ διετέλεσε μέχρι γήρωσ ἐν τιμῇ ἀγόμενος· μικρὸν δὲ πρὸ τῆς τελευτῆς πηρωθεὶς τὴν ὄψιν κατέστρεψε νόσῳ τὸν βίον.

7 ἀρίον codd.: corr. Tzsch. | Ante Καίσαρος add. τοῦ F

256

Str. V 4, 9 p. 248 Αἱ δὲ Καπρῆαι δύο πόλιντας εἶχον τὸ παλαιόν, ὕστερον δὲ μίαν. Νεαπολίται δὲ καὶ ταύτην κατέσχον, πολέμῳ δὲ ἀποβαλόντες τὰς Πιθηκούσας ἀπέλαβον πάλιν δότος αὐτοῖς Καίσαρος τοῦ Σεβαστοῦ, τὰς δὲ Καπρῆας ἴδιον
5 ποιησαμένου κτήμα καὶ κατοικοδομήσαντος (a. 29).

5 κτίσμα codd.: corr. Cluver

Cf. Cass. Dio. LII 43 Καὶ τὴν Καπρίαν παρὰ τῶν Νεαπολιτῶν, ὥνπερ τὸ ἀρχαῖον ἦν, ἀντιδόσει χώρας ἠλλάξατο (sc. ὁ Καῖσαρ). Sueton. Aug. 92 *Apud insulam Capreas veterrimae ilicis demissos iam ad terram languentisque ramos convaluisse adventu suo adeo laetatus est, ut eas cum republica Neapolitanorum permutaverit Aenaria data.*

257

Str. XVII 3, 25 p. 840 Αἱ δ' ἐπαρχίαι διήρηνται ἄλλοιτε μὲν ἄλλως, ἐν δὲ τῷ παρόντι, ὡς Καῖσαρ ὁ Σεβαστὸς διέταξεν (a. 27). Ἐπειδὴ γὰρ ἡ πατρις ἐπέστρεψεν αὐτῷ τὴν προστασίαν τῆς ἡγεμονίας καὶ πολέμου καὶ εἰρήνης κατέστη κύριος διὰ βίον.
5 δίχα διεῖλε πᾶσαν τὴν χώραν καὶ τὴν μὲν ἀπέδειξεν ἑαυτῷ, τὴν δὲ τῷ δήμῳ· ἑαυτῷ μὲν, ὅση στρατιωτικῆς φρουρᾶς ἔχει χρεῖαν (αὕτη δ' ἐστὶν ἡ βάρβαρος καὶ πλησιόχωρος τοῖς μήπω κεχειρωμένοις ἔθνεσιν ἢ λυπρὰ καὶ δυσγεώργητος, ὡσθ' ὑπὸ ἀπορίας τῶν ἄλλων, ἐρυμάτων δ' εὐπορίας ἀφηνιάζειν καὶ
10 ἀπειθεῖν), τῷ δήμῳ δὲ τὴν ἄλλην, ὅση εἰρηνικὴ καὶ χωρὶς

8 ἡ codd.: corr. Cor. || 10 ὅση ἦν codd. exo. F

Cf. Cass. Dio. LIII 11—14 (11) Πολλὰ μὲν καὶ μεταξὺ ἀναγινώσκοντος αὐτοῦ (sc. Καίσαρος ἐν τῇ γερονσίᾳ) διεβῶων, πολλὰ δὲ καὶ μετὰ τοῦτο μοναρχεῖσθαι τε δεόμενοι καὶ πάντα τὰ ἐς τοῦτο φέροντα ἐπιλέγοντες, μέχρι οὐ κατηνάγκασαν δῆθεν αὐτὸν ἀταρξῆσαι. — (12) Τὴν μὲν οὖν ἡγεμονίαν τούτῳ τῷ τρόπῳ καὶ παρὰ τῆς γερονσίας

οπλων ἄρχεσθαι ῥάδια· ἑκατέραν δὲ τὴν μερίδα εἰς ἐπαρχίας διένειμε πλείους, ὧν αἱ μὲν καλοῦνται Καίσαρος, αἱ δὲ τοῦ δήμου. Καὶ εἰς μὲν τὰς Καίσαρος ἡγεμόνας καὶ διοικητὰς Καίσαρ πέμπει διαιρῶν ἄλλοτε ἄλλως τὰς χώρας καὶ πρὸς τοὺς καιροὺς πολιτευόμενος, εἰς δὲ τὰς δημοσίας ὁ δῆμος στρα- 15 τηγοὺς ἢ ὑπάτους· καὶ αὗται δ' εἰς μερισμοὺς ἄγονται διαφοροῦς, ἐπειδὴν κελεύῃ τὸ συμφέρον. Ἄλλ' ἐν ἀρχαῖς γε διέθηκε ποιήσας ὑπατικάς μὲν δύο, Λιβύην τε, ὅση ὑπὸ Ῥωμαίοις ἔξω τῆς ὑπὸ Ἰούβρα μὲν πρότερον, νῦν δὲ Πτολεμαίῳ τῷ ἐκείνου παιδί, καὶ Ἀσίαν τὴν ἐντὸς Ἄλλος καὶ τοῦ Ταύρου πλὴν 20 Γαλατῶν καὶ τῶν ὑπὸ Ἀμύντα γενομένων ἔθνων, ἔτι δὲ Βιθυνίας καὶ τῆς Προποντιδος· δέκα δὲ στρατηγικάς, κατὰ μὲν τὴν Εὐρώπην καὶ τὰς πρὸς αὐτῇ νήσους τὴν τε ἐκτὸς Ἰβηρίαν λεγομένην, ὅση περὶ τὸν Βαίτιν ποταμόν [καὶ τὸν Ἄττακα], καὶ τῆς Κελτικῆς τὴν Ναρβωνίτιν, τρίτην δὲ Σαρδῶ μετὰ Κύρον, 25 καὶ Σικελίαν τετάρτην, πέμπτην δὲ καὶ ἕκτην τῆς Ἰλλυριδος τὴν πρὸς τῇ Ἠπειρῷ καὶ Μακεδονίαν, ἑβδόμην δ' Ἀχαΐαν μέχρι Θετταλίας καὶ Αἰτωλῶν καὶ Ἀχαρνάνων καὶ τιῶν Ἠπειρωτικῶν ἔθνων, ὅσα τῇ Μακεδονίᾳ προσώριστο, ὀγδόην δὲ Κρή-

13 ἡγεμονίας F ἡγεμονίας codd. rell.: corr. Cas. || 17 ἄλλ' ἐν] ἄλλας δ' ἐν F | γε] τε codd.: corr. Cor. || 18 τε] δὲ codd. || 22 στρατηγίας codd.: corr. Cor. || 24 καὶ τὸν ἄττακα recte inclusit Kr., aut τὸν Ἄναν scribendum, aut verba post Κελτικῆς aliqua ratione collocanda esse censet Cas. || 29 προσώρισται Cor.

τοῦ τε δήμου ἐβεβαιώσατο, βουλευθεὶς δὲ δὴ καὶ ὡς δημοτικός τις εἶναι δόξα τὴν μὲν φροντίδα τὴν τε προστασίαν τῶν κοινῶν πᾶσαν ὡς καὶ ἐπιμελείας τινὸς δεομένων ὑπεδέξατο, οὔτε δὲ πάντων αὐτὸς τῶν ἔθνων ἄρξειν, οὔθ' ὅσων ἂν ἄρξῃ, διὰ παντὸς τοῦτο ποιήσειν ἔφη, ἀλλὰ τὰ μὲν ἀσθενέστερα ὡς καὶ εἰρηναῖα καὶ ἀπόλεμα ἀπέδωκε τῇ βουλῇ, τὰ δ' ἰσχυρότερα ὡς καὶ σφαλερὰ καὶ ἐπικινδύνα καὶ ἤτοι πολεμικούς τινὰς προσοίκους ἔχοντα ἢ καὶ αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ μέγα τι νεωτερίσσει δυνάμενα κατέσχε, λόγῳ μὲν ὅπως ἢ μὲν γερονσία ἀδεῶς τὰ κάλλιστα τῆς ἀρχῆς καρπῶται, αὐτὸς δὲ τοὺς τε πόνοους καὶ τοὺς κινδύνους ἔχῃ, ἔργῳ δὲ ἵνα ἐπὶ τῇ προφάσει ταύτῃ ἐκείνοι μὲν καὶ ἀμαχοὶ ᾖσιν, αὐτὸς δὲ δὴ μόνος καὶ ὅπλα ἔχῃ καὶ στρατιώτας τρέφῃ. Καὶ ἐνομίσθη διὰ ταῦτα ἢ μὲν Ἀφρικῇ καὶ ἢ Νομυδίᾳ ἢ τε Ἀσίᾳ καὶ ἢ Ἑλλάδι μετὰ τῆς Ἠπειροῦ, καὶ τὸ Δελματικὸν τό τε Μακεδονικὸν καὶ Σικελία, Κρήτη τε μετὰ Λιβύης τῆς περὶ Κυρήνην καὶ Βιθυνία μετὰ τοῦ προσκεκμένου οἱ Πόντου, Σαρδῶ τε καὶ Βαιτικῇ τοῦ τε δήμου καὶ τῆς γερονσίας εἶναι, τοῦ δὲ δὴ Καίσα-

90 την μετὰ τῆς Κυρηναίας, ἐννάτην δὲ Κύπρον, δεκάτην δὲ Βι-
 θυνίαν μετὰ τῆς Προποντιδίδος καὶ τοῦ Πόντου τινῶν μερῶν·
 τὰς δὲ ἄλλας ἐπαρχίας ἔχει Καίσαρ, ὧν εἰς ἃς μὲν πέμπει
 τοὺς ἐπιμελησομένους ὑπατικούς ἄνδρας, εἰς ἃς δὲ στρατηγι-
 95 καί, εἰς ἃς δὲ καὶ ἱππικούς· καὶ βασιλεῖς δὲ καὶ δυνάσται
 καὶ δεκαρχοὶ τῆς ἐκείνου μερίδος καὶ εἰσὶ καὶ ὑπῆρξαν αἰεί.

34 δυνάμεις μοζ

ρος ἢ τε λοιπῇ Ἰβηρία, ἢ τε περὶ Ταρράκωνα καὶ ἡ Λουσιτανία, καὶ
 Γαλάται πάντες, οἱ τε Ναρβωνῆσιοι καὶ οἱ Λουγδουνηῖσιοι Ἀκκιτανοὶ τε
 καὶ Κελτικοὶ, αὐτοὶ τε καὶ οἱ ἀποικοὶ σφῶν· Κελτῶν γάρ τινες, οἷς δὴ
 Γερμανοὺς καλοῦμεν, πᾶσαν τὴν πρὸς τῷ Ῥήνῳ Κελτικὴν κατασχόντες
 Γερμανίαν ὀνομάζεσθαι ἐποίησαν, τὴν μὲν ἄνω τὴν μετὰ τὰς πο-
 ταμοῦ πηγὰς, τὴν δὲ κάτω τὴν μέχρι τοῦ ὠκεανοῦ τοῦ Βρεττανικοῦ
 οὖσαν. Ταῦτά τε οὖν καὶ ἡ Συρία ἡ κοιλὴ καλουμένη ἢ τε Φοινίκη καὶ
 Κιλικία καὶ Κύπρος καὶ Αἰγύπτιοι ἐν τῇ τοῦ Καίσαρος μερίδι τότε
 ἐγένοντο· ὕστερον γὰρ τὴν μὲν Κύπρον καὶ τὴν Γαλατίαν τὴν περὶ
 Νάρβωνα τῷ δῆμῳ ἀπέδωκεν, αὐτὸς δὲ τὴν Δελματίαν ἀντέλαβε. — —
 (14) Οὕτω μὲν καὶ ἐπὶ τούτοις ἕκ τε τῶν ἐστρατηγηκότων καὶ ἐκ τῶν
 ὑπατευκότων ἄρχοντες ἀμφοτέρωσε πέμπεσθαι ἐνομίσθησαν. Καὶ αὐ-
 τῶν ὁ μὲν αὐτοκράτωρ ὅποι τὲ τινα καὶ ὅποτε ἤθελεν ἔστελλε, καὶ
 πολλοὶ καὶ στρατηγούντες καὶ ὑπατευόντες ἡγεμονίας ἐθνῶν ἔσχον· —
 — τῇ δὲ δὴ βουλῇ ἰδίᾳ μὲν τοῖς τε ὑπατευκόσι τὴν τε Ἀφρικὴν καὶ τὴν
 Ἀσίαν καὶ τοῖς ἐστρατηγηκόσι τὰ λοιπὰ πάντα ἀπένευμε. Cf. Liv. per.
 134. Cassiodor. ad a. 727. Sueton. Aug. 47. Monum. Ancyra. VI
 13 sqq. (cf. Mommsen res gest. div. Aug. p. 144 sqq.).

Strabonis hypomnematorum historicorum ex eiusdem auctoris geographicis satis amplam fecimus fragmentorum messem. Quae si perlustramus, egregie videmus comprobari, quae supra (p. 5 sqq.) de hypomnematorum historicorum indole exposuimus. Nam vel ex his frustulis Strabonis hypomnemata magnum fuisse opus collectaneum manifesto cognoscitur. Quamquam enim in geographicis res historicas non commemoravit nisi in transitu neque eadem qua in hypomnematis diligentia enarravit, sed strictim ac paucis plerumque verbis attigit, tamen saepenumero auctores laudavit, quin etiam nonnullis locis diversas de eadem re scriptorum protulit memorias, velut in fr. 32, ubi de auro Tolosano a Caepione consule rapto et Timagenis et Posidonii relationem tradidit; sed praeter Posidonium etiam alios scriptores, qui idem atque ille narraverant, inspexisse Strabonem apparet e v. 21 sq. (*ὡσπερ ἐκεῖνός τε εἴρηκε καὶ ἄλλοι πλείους*). In fr. 111, ubi de Amazonibus agitur, laudat Theophanem, Metrodorum, Hypsicratem. Sic etiam in fr. 4, 23 sqq. de Arsacis, regni Parthici conditoris, origine duplicem exhibet memoriam. Denique affero fr. 15^b, in quo flumen Oblivionis (*τῆς Ἀλήθειας*) ab aliis Limaeam, ab aliis Belionem, et Baenim ab aliis Minium appellari commemorat. De fr. 169 (= fr. 13 Mueller), ubi de Hyrcano Caesaris in bello Alexandrino socio et Asinium Pollionem et Hypsicratem laudat auctores, iam supra (p. 6) feci mentionem. Omnino autem nihil magis proprium est Strabonis quam haec in materia congerenda diligentia.

Quoniam vero tam multis Strabo, ut erat vir immensae lectionis, usus est auctoribus neque, ut alii rerum scriptores, unum semper fontem exscripsit, sed complures simul adiit

fontes, facile intellegitur rem esse satis difficilem ac lubricam, ad quosnam fontes singulae res a Strabone in hypomnematis historicis narratae redeant, explorare. Hanc quaestionem, quae singulari eget cura, non mihi in animo est hic pertractare: singula quaedam monere satis habeo.

Ac primum quidem nonnulla dicam de Caesaris de bello Gallico commentariis Strabonis hypomnematorum historicorum fonte. Nam hinc utique proficiendum, quoniam hic unus est ex omnibus Strabonis fontibus, cuius scripta ad nos pervenerunt, ut hic quidem facile et certo diiudicari possit, quatenam huic auctori debeat Strabo et quomodo eo sit usus. Caesaris commentarios a se esse adhibitos ipse Strabo dicit in fr. 149, ubi de Gallia in tres partes divisa eum testem profert. Fragmenta autem, quae pertinent ad bella a Caesare in Gallia gesta, in quibus Strabonis cum Caesaris commentariis consensus conspicuus est (fr. 149—157), omnia desumpta sunt ex Strabonis geographicis. Iam vero de Caesare Strabonis geographicorum fonte quaestionem instituit Antonius Miller in progr. Reginensi 'Strabos Quellen ueber Gallien und Britannien' (Stadtahof 1868), ubi Strabonis locos, qui ex Caesare ei videbantur hausti, diligenter collegit atque recensuit. Qui post eum de eadem re nuper disseruit, Hermannus Wilkens¹⁾, Millerum plerumque secutus de his quidem rebus fere nihil novi protulit. Locorum a Millero ad Caesarem relatorum Augustus Vogel in Milleri dissertationis recensione²⁾ haud parvum numerum iusto iure sustulit, quippe qui aut res nimis tritas continerent, quas in quovis alio Strabo potuit invenire fonte, aut parum cum Caesare convenirent. Remotis autem his in eis qui restant locis nihil aliud tractatur nisi res historicae. In ipsa vero Galliae atque Britanniae descriptione geographica Strabo non Caesare, sed aliis auctoribus usus est. Itaque prona est coniectura Strabonem in geographicis conscribendis omnino non adisse ipsos Caesaris commentarios,

1) 'Quaestiones de Strabonis aliorumque rerum Gallicarum auctorum fontibus' (diss. Marburg. 1866) p. 7—22.

2) In Philolog. vol. XLI p. 519 sqq.

sed quaecumque in geographicis ad Caesarem redeunt, petita esse ex hypomnematis historicis. Hoc idem rectissime suspicatus est iam Vogelius l. l. p. 521 sq., sed etiam alia usus ratiocinatione, qua ad eundem finem perducimur.

Etenim locis illis, quamquam mirus inter Strabonem et Caesarem consensus deprehenditur, tamen nonnumquam Strabo a Caesaris memoria discrepat et haud raro singulas quasdam res in ipsam narrationem ex Caesare petitam inseruit, quae desiderantur apud Caesarem¹⁾. Sic in fr. 156, 6 sqq. aperte obloquitur Caesari, cum dicat Arduennam silvam fuisse *ὄ τοσαύτην, ὅσην οἱ συγγραφεῖς εἰρήκασι, τετρακισχιλλῶν σταδίων*. Nam tantundem eam in longitudinem patere dixerat Caesar. Vogelius l. l. ex Asinio Pollione hic Caesarem a Strabone correctum esse suspicatur, sed potnit etiam ipse Strabo, qui Romae commorabatur, verum cognoscere ex viris illustribus Romanis, qui post Caesarem in Gallia versati erant. Itaque huic loco non tantum tribuam. Graviora sunt, quae secuntur.

Etenim in fr. 150, 8 sqq. Strabo veterum inter Haeduos et Sequanos inimicitiarum praeter causam ex Caesare depromptam (quod Sequani Germanis se adiunxissent) etiam aliam affert, quam ex Caesare non discimus, nimirum quod de Arari flumine et de vectigalibus inde redeuntibus magna inter eos fuisset contentio.

Porro in fr. 154 quae v. 10 sqq. de Venetorum navium, quibus pugnam cum Caesare commiserunt, structura singulari Strabo narrat, desunt apud Caesarem, ex quo reliqua omnia hansit.

Saepius in fr. 155 recedit a Caesaris memoria. Nam v. 4 sq. Caesarem dicit ex Britannia celeriter rediisse *διὰ τὰς ἐν τοῖς Κελτοῖς γενομένας στάσεις τῶν τε βαρβάρων καὶ τῶν οἰκείων στρατιωτῶν*, cum Caesar nihil commemoret nisi ipsius Galliae motus; militum seditiones fortasse consulto omisit Caesar; nam eiusmodi res invidiosas silentio solet prae-

1) Cf. de his Vogelium l. l. p. 520 sq.

terire. Deinde (vs. 19sq.) hac in re discrepat a Caesare, quod traiectum a continenti in Britanniam insulam facit stadiorum CCCXX, qui Caesare teste fuit XXX milium passuum (= CCXL stadiorum). Neque veri est simile, id quod statuit Millerus l. l. p. 29, 36, Strabonem in numero afferendo errasse propterea, quod alio loco (in eodem fragm. vs. 29) eundem exhibet numerum. Denique accuratius quam Caesar, qui *meridiano fere tempore* se ad Britanniam appulisse tradit, eum *περὶ ὀγδοῦν ὤραν* (vs. 31) dicit ad insulam accessisse¹⁾.

Nolim tamen cum Vogelio inter hos locos recensere fr. 151, 7 sq., ubi Strabo ceteroquin egregie consentiens cum Caesare Helvetiorum a Caesare in patrias sedes remissorum numerum a Caesaris plane diversum exhibet. Nam secundum Caesarem fuerunt milia CX²⁾, in Strabonis autem libris legitur *ὀκτακισχίλιοι*. Frustra est Millerus, qui hunc numerum a Strabone effectum esse ex Caes. b. G. VII 75 opinatur l. l. p. 23, 17. Neque quidquam lucramur Wilkensii coniectura (l. l. p. 21 sq.), qua Strabonem hoc loco non ipso Caesare, sed alio auctore usum esse putat 'qui quasi primoribus tantum labris gustaverat singula ex Caesaris commentariis'. Neque cum Vogelio statuerim hunc numerum redire ad alium fontem atque ad Caesarem, quoniam is solus de hac re aliquid memoriae poterat prodere, quippe qui ipse ad Helvetiorum relictorum numerum reperiendum censum habuisset (b. G. I 29). Itaque numerum, qui in Strabonis libris legitur, corruptum esse mihi persuasum est, praesertim cum nihil saepius mendis inquinatum esse constet quam ipsos numeros³⁾. Hoc igitur loco praeter Caesarem nullum alium Strabo adiit auctorem.

Reliquis autem locis apparet Caesarem non unicum fuisse Strabonis fontem, sed ex aliis scriptoribus historicis eum et

1) Ad alteram Caesaris in Britanniam expeditionem haec Strabonis verba pertinere recte exposuit Millerus l. l. p. 23, 18.

2) Cf. etiam Plut. Caes. 18. Oros. VI 7, 5.

3) Ipsi hi numeri *αᾶ* (= 110 000) et *η* (= 9000) facile poterant inter se permutari.

nonnulla addidisse et hic illic Caesarem correxisse. Verum haec cum adeo commixta essent cum Caesarianis atque in unum confusa, ut nisi Caesaris commentarii superessent, vix possent dignosci, recte conclusit Vogelius non ipsum Caesarem in geographicis a Strabone esse adhibitum, sed locos illos excerptos esse ex hypomnematis historicis, quo in opere Strabo praeter Caesarem aliis usus erat rerum scriptoribus ad bellum Gallicum describendum. Praeclare igitur id, quod iam saepius monuimus, hoc quoque confirmatur exemplo Strabonem non satis habuisse unum fontem sequi, sed semper quam plurimos adiisse. Unde apparet, magna in Strabonis fontibus investigandis opus esse cautione.

Quam cautionem desidero in dissertatione ceteroqui laude digna, quam nuper de Theophane Strabonis fonte scripsit Guilelmus Fabricius ¹⁾. — Theophanem Mytilenaeum scimus descripsisse bellum a Pompeio cum Mithridate gestum, in quo ipse erat Pompei comes. Ad quod bellum pertinent fr. 99—139. Quae omnia fere ²⁾ ad Theophanem Fabricius rettulit et multos praeterea alios Strabonis geographicorum locos, quo in opere conscribendo rursus eum adiisse Theophanem sane veri simile est ³⁾ propterea, quod ille scriptor terras, quas ipse cum Pompeio visit, accuratissime descripsit, ut apparet ex fragmentis collectis a Muellero FHG vol. III p. 312 sqq. Neque potest dubitari, quin Strabo et in hypomnematis historicis et in geographicis permulta petiverit ex Theophane, quem saepius laudat: cf. fr. 101, 7; 111, 2; geogr. XI 2, 2 p. 493; 14, 4 p. 528; 14, 11 p. 530. Etiam hoc concedo terrarum circa Caucasum montem iacentium, imprimis Albaniae atque Iberiae, descriptiones maximam partem haustas esse ex Theophane, id quod iam ante Fabricium cognovit Ioannes Neumann ⁴⁾. Nam hae terrae antea satis

1) 'Theophanes von Mytilene und Quintus Dellius als Quellen der Geographie des Strabon' diss. Argentorat. 1888.

2) Fr. 97b. 99. 101—113. 115. 116. 129. 131—133. 134b. 135—139.

3) Cf. Fabricium l. l. p. 235.

4) In Fleckeisenii annal. suppl. vol. XIII 1883 p. 320 sqq.

obscurae primum ipsa Pompei expeditione accuratius cognitae sunt, ut ipse dicit Strabo II 5, 12 p. 118. Neque quisquam de populis illis accuratiora poterat docere quam Theophanes, quoniam eo secutus erat Pompeium (cf. fr. 111, 2 sq.). Quamquam vel hic praeter Theophanem etiam aliis auctoribus usum esse Strabonem elucet ex fr. 111, ubi de Amazonum sedibus affert quidem Theophanis sententiam, sed ei opponit Metrodori Scepsii et Hysicratis Amiseni testimonia, quibus se non minus quam Theophani tribuere indicat additis verbis *οὐδὲ αὐτοὶ ἄπειροι τῶν τόπων γερονότες*. In eis autem quae secuntur, Strabo Metrodorum et Hysicratem secutus res mythicas de Amazonibus narrat. Itaque etiam aliae res mythicae, quas de his populis Strabo passim profert¹⁾, utrum ex Theophane sint petitae an ex aliis scriptoribus, ambiguum est. Inde vero, quod Appianus et Plutarchus, quos Theophane usos esse putant, saepe his in rebus cum Strabone consentiunt, nihil licet concludere. Nam non ex Theophane, sed ex ipso Strabonis opere historico eos hausisse infra demonstrabo.

Quae praeterea ad Theophanem rettulit Fabricius, haec plane incerta et ex parte etiam falso ei tributa esse mihi videntur. Sic libri XI caput XIV, in quo Armeniam Strabo describit, totum fere Theophani vindicavit (p. 24 sqq. 116 sqq.) hoc maxime nisus argumento, quod Armenia ante Pompei expeditionem non tam accurate fuisset nota. At iam Lucullus Tigrani regi bellum inferens alte in hanc terram penetraverat et certe iam Alexandri Magni aetate multa de ea innotuerunt, qui in Syspiritidem misit Menonem teste Strabone XI 14, 9 p. 529. Hoc apparet ex Strabonis geogr. XI 14, 12 sq. p. 530/1 (cf. XI 4, 8 p. 503), ubi Cyrsilum Pharsalium et Medium Larissaeum *ἄνδρας συνεστρατευκότας Ἀλεξάνδρῳ* haec dicit narasse: Armeniae nomen derivatum esse ab Armeno Thessalo, qui cum Iasone in Armeniam profectus esset; *τῶν δὲ μετὰ τοῦ Ἀρμένου τοὺς μὲν τὴν Ἀκιλισηγὴν οἰκῆσαι — — τοὺς δὲ ἐν τῇ Συσπιρίτιδι ἕως τῆς Καλαχηγῆς καὶ τῆς Ἀδιαβηγῆς;*

1) Cf. fr. 103 b c. 106 a, 5 sqq. b.

Thessalae autem originis multa exstare indicia; sic etiam Araxem flumen nomen accepisse ab Armeno propter similitudinem, quae ei intercederet cum Peneo, καλεῖσθαι γὰρ Ἀράξην κακείνον διὰ τὸ ἀπαράξαι τὴν Ὀσσαν ἀπὸ τοῦ Ὀλύμπου φήξαντα τὰ Τέμπη. Iam animum advertas ad verba sequentia, quae arte cohaerent cum antecedentibus: καὶ τὸν ἐν Ἀρμενίᾳ δὲ ἀπὸ τῶν ὄρων καταβάντα πλατύνεσθαι φασὶ τὸ παλαιὸν καὶ πελαγίζειν ἐν τοῖς ὑποκειμένοις πεδίοις οὐκ ἔχοντα διέξοδον, Ἰάσονα δὲ μιμησάμενον τὰ Τέμπη ποιῆσαι τὴν διασφάγα, δι' ἧς καταράττει νυκτὶ τὸ ὕδωρ εἰς τὴν Κασπίαν θάλατταν. Deinde addit Strabo probabiliora haec sibi videri quam quae de Araxe dicat Herodotus, quem secutus sit Callisthenes. Fabricius autem (p. 37 sq. 122 sqq.) praefracte negat Cyrсило et Medio Armeniae provinciarum nomina et Araxis fluminis cursum fuisse nota, quae ante Pompei expeditionem nemo potuisset scire. Itaque duos illos locos, quos exscripsimus, non scriptos esse posse a Cyrсило vel Medio, sed haec addita esse a Theophane, ex quo totum locum deprompsisse Strabonem; a Theophane laudatos esse et Cyrsilum et Medium et Herodotum et Callisthenem. — At quomodo Araxes a Cyrсило et Medio poterat comparari cum Peneo (nam hanc comparisonem iam ab eis ut Thessalis esse institutam etiam Fabricius debet concedere: cf. p. 124), nisi fauces illae, per quas Araxes in praeeptis defertur, priusquam in Caspium mare se effundit, illis erant notae? Et si hoc eis erat compertum, cur singularum Armeniae regionum notitiam eis denegemus? — Denique quo iure statuit Fabricius tot fontibus usum esse Theophanem Cyrсило, Medio, Callisthene, Herodoto? Quid Theophani cum Alexandri rerum scriptoribus rei est? Strabonem autem, qui hypomnemata de Alexandri rebus gestis composuit, Callisthene multisque aliis, qui de Alexandro scripserant, auctoribus usum esse constat. Itaque et hic ipsum Strabonem illos scriptores adiisse persuasum habeo et XI 13, 10 p. 526 et XI 7, 2 p. 508/9 et XI 14, 9 p. 529, quos locos omnes Theophani iniuria tribuit Fabricius. Herodoti autem et Ephori et Apollonidis testimonia etiam aliis locis Theo-

phanem subministrasse Straboni contendit parum probabiliter (p. 135. 149. 166. 182. 215). Omnino multos a Theophane adhibitos esse scriptores vix credibile videtur, si nobiscum reputamus, quam brevi tempore totum opus a Theophane sit conscriptum. Nam inter ipsum bellum sane res memoria dignas breviter litteris mandasse putandus est, sed ad opus elaborandum ante belli finem certe non accessit. Cum vero anno 62 a. Chr. Theophanis historia iam in lucem esset emissa (Cic. pro Arch. 10, 24), una hieme (a. 63/2) eam confecit, ut recte exposuit Fabricius l. 1. p. 5. 7. 8.

Quod autem omnes res historicas, imprimis quae pertinent ad rerum ordinem a Pompeio in Ponto, Cappadocia, Galatia constitutum, ex Theophane hausisse Strabonem affirmat, ne hac quidem in re eius sententiam possum amplecti. Nam hoc unum probavit belli Mithridatici Strabonem haec debere scriptori!). Sed quoniam has res Strabo haud dubie desumpsit ex hypomnematis historicis, ubi praeter Theophanem hac in parte etiam alios ab eo adhibitos esse auctores quovis pignore contenderim, ad quem potissimum scriptorem singula redeant, nullo modo potest diiudicari. Ordinem autem a Pompeio in Asia institutum, regnorum donationes, urbium constitutiones num Theophanes in opere suo quasi iam ratas omnino narraverit, priusquam senatus Romanus eas ratas esse iussisset, valde dubito, quia hac re senatum offendisset et Pompeio invidiam conflasset, id quod anxie cavebat.

Iam examinemus, quae in eadem dissertatione Fabricius de Dellio Strabonis fonte disputavit. Ac rectissime quidem demonstravit (p. 220. 235) Dellii librum a Strabone

1) In fr. 99 Fabricius (p. 73. 88 sq.) luculentum Theophaneae originis vestigium sibi videtur deprehendisse. Nam in commemorando colloquio Danalae inter Pompeium et Lucillum habito Strabonem nihil dicere de turpi altercatione inter duos illos imperatores tunc orta. Nimirum Theophanem, quaecumque Pompei gloriae potuissent officere, consulto omisisse. At ex Strabonis silentio plane nihil hic licet concludere. In hypomnematis historicis, unde brevem hanc mentionem petivit, certe etiam rixam illam enarravit (cf. fr. 100).

in geographicis conscribendis non denuo inspectum esse, sed quaecumque ad eum redirent, petita esse ex hypomnematis historicis. Rettulit autem ille ad Dellium (p. 220 sqq.) secutus plerumque Buerckleinius¹⁾ fragmenta haec: 208. 209. 215. 223—228²⁾. Atque quae de Antonii expeditione Parthica Strabo narrat (fr. 223—227), maximam certe partem fluxerunt ex Dellio, Antonii in hoc bello comite, quem ipse Strabo auctorem perhibet fr. 225, 7. In reliquis autem fragmentis, quae non pertinent ad hanc expeditionem et in eis locis, quos Fabricius p. 81 sq. Dellio tribuit, res admodum incerta est. Nihil enim perversius est in auctore, in quo miram fuisse lectionem constat, quam ad unum omnia referre fontem. Adde quod omnino dubium est, num res et ante Antonii expeditionem et post eam gestas Dellius descripserit.

Cum Strabonis autem fragmentis 223—226, quae certe ad Dellium redeunt, mire consentire videmus Plutarchum in Antonii vita, ut aut ipso Dellio aut Strabonis hypomnematis in Antonii bello Parthico enarrando eum usum esse necessario sit statuendum, id quod iam Buerckleinius l. l. p. 15 et ib. adn. 1 recte cognovit. Sed utrum sit verum, diiudicare non audeo.

Reliquos scriptores a Strabone in hypomnematis historicis adhibitos, qui quidem in fragmentis laudati sint, breviter tantum hic enumerabo.

Ac saepissime quidem Strabo usus esse videtur Posidonio, qui laudatur in fr. 21, 1; 27, 12. 17; 32, 12. 21; 37, 1; 45, 9. Praeterea ex Posidonio hausisse Strabonem in fr. 11. 23. 26a adnotavi in commentariis ad hos locos additis. Posidonii historiae uberrimus procul dubio Strabonis erat fons. Sed etiam eiusdem auctoris libros *περὶ ὠκεανῶν*, in quibus multas res historicas ille tractaverat, videtur adhibuisse itemque

1) 'Quellen und Chronologie der roemisch-parthischen Feldzuege in den Jahren 713—718 d. St.' diss. Berol. 1879.

2) Strab. XI 14, 9 p. 530 (de equis Nisaeis), quem locum Dellio tribuit Fabricius p. 226 sq., non est cur ex eo potissimum haustum esse statuamus.

historiam, quam de Pompei rebus gestis scripsit Posidonius teste Strabone in geogr. XI 1, 6 p. 492.

Praeterea in fragmentis laudantur Hypsocrates (fr. 111, 7; 169, 8; 175, 21), Timagenes (fr. 32, 11; 33, 9), Apollodorus Artemitenus ὁ τὰ Παρθια ποιήσας (fr. 5, 6. 13. 24; 6, 6 sq.), Metrodorus Scepsius (fr. 111, 7), Apollonides (fr. 45, 10), Asinius Pollio (fr. 169, 5), Tanusius (fr. 72, 1).

QUAESTIONES STRABONIANAE

Collectis Strabonis hypomnematorum historicorum reliquiis et huius operis indole satis explorata quaeritur, num rerum scriptores, qui post Strabonis aetatem floruerunt et quibus eadem res erant tractandae, in eis enarrandis adhibuerint hunc Strabonis librum. Atque inter auctores recensetur Strabo — ut omittam Tertullianum — a Iosepho et a Plutarcho, quibus nonnulla huius operis debemus fragmenta. Itaque nostrum erit exquirere, quomodo hi auctores usi sint Strabone et numquae praeterea apud illos et omnino apud posterioris aetatis scriptores redeant ad Strabonis hypomnemata.

Inter eos autem scriptores, qui Strabonis servaverunt fragmenta, primum locum obtinet Flavius Iosephus non solum propterea, quod longe plurima tradidit fragmenta, verum etiam quia solus hic est auctor, qui ipsa Strabonis verba integra attulit. Itaque primo loco agatur:

DE STRABONIS QUAE EXSTANT APUD IOSEPHUM RELIQUIIS

Strabonis fragmenta quaecumque Iosephus servavit, inveniuntur in antiquitatum Iudaicarum¹⁾ libris XIII et XIV et primo libri XV initio. Quibus in libris ipsa Strabonis verba exscripsit Iosephus locis hisce: XIII 10, 4 (fr. 34). 11, 3 (fr. 33); XIV 3, 1 (fr. 119). 7, 2 (ubi duos locos affert = fr. 55. 58). 8, 3 (ubi item duo inveniuntur fragmenta = fr. 169); XV 1, 2 (fr. 214). — Praeterea, ut fidem faciat eis, quae narravit, Strabonem testem profert XIII 12, 6 (fr. 35) una cum Nicolao

1) Semel etiam in libris contra Apionem scriptis II 7 (fr. 1) Strabonem una cum multis aliis auctoribus testem citat.

Damasceno, XIV 4, 3 (fr. 124^b) cum Nicolao et Livio, XIV 6, 4 (fr. 145) cum Nicolao.

Atque qui nuper in Iosephi fontes inquisiverunt, Henricus Bloch¹⁾ et Iustus de Destinon²⁾, etiam de Strabone Iosephi fonte nonnulla disputaverunt, sed cum rem non plane expedivisse mihi viderentur et cum etiam de rebus singulis haberem quae vel adderem vel emendarem, hanc quaestionem statui retractare.

Atque proximum est, ut exploretur, utrum ex ipso Strabone Iosephus hauserit, an illos Strabonis locos iam invenerit allatos in fonte illo, ex quo reliquam narrationem totam petivit. — Nam Iustus de Destinon in libello laudato argumentis, quae nihil dubii relinquunt, probavit Iosephum et in hac antiquitatum Iudaicarum parte, ubi Strabonis fragmenta inveniuntur inserta, et in belli Iudaici, quod antea composuerat, libro primo, ubi de eisdem rebus agitur, unum eundemque fontem exscripsisse, illo tantum discrimine interposito, quod in antiquitatibus plenius atque accuratius hunc auctorem expressit, in bello Iudaico eiusdem narrationem magis coartavit. Cum autem testimoniorum illorum, quae in antiquitatibus Iudaicis passim afferuntur non modo ex Strabone, sed etiam ex aliis auctoribus velut ex Polybio, Agatharchide, Nicolao, Livio, in bello Iudaico nullum usquam exstet vestigium, vel inde oritur suspicio ea non ex communi illo antiquitatum bellique Iudaici fluxisse fonte, sed ab ipso Iosepho, cum antiquitates conscriberet, narrationi esse inserta. Huc accedit, quod Iosephus in his testimoniis afferendis eisdem semper utitur formulis sollemnibus velut: *μαρτυρεῖ τοῦτο καὶ Στράβων λέγων οὕτως* vel *μαρτυρεῖ δέ μου τῷ λόγῳ Στράβων* similibus. Sed manifesta fit res eo, quod saepe testimonia illa tantum abest ut ea, quae Iosephus antea narravit, confirment, ut eis maxime repugnent et adversentur, id quod recte demonstravit Destinon l. l. p. 55 sqq.

1) 'Die Quellen des Flavius Iosephus in seiner Archaeologie' (Lips. 1879) p. 93 sq.

2) 'Die Quellen des Flavius Iosephus in der juedischen Archaeologie Buch XII—XVII = jued. Krieg Buch I' (Kiel 1883) p. 53—60.

Ac luculentissimi exempli instar est Ios. A. I. XIII 11, 3 (fr. 33). Hoc loco postquam item atque in bello Iudaico Aristobulum, Iudaeorum regem, descripsit, qui tyrannus tantae fuisset crudelitatis, ut ne eis quidem, qui genere ei erant proximi, parceret, narrationem finit hisce verbis: ταῦτ' εἰπὼν ἐπαποθνήσκει τοῖς λόγοις βασιλεύσας ἐνιαυτὸν, et similiter B. I. I 3, 6: ταῦτ' εἰπὼν εὐθὺς τελευτᾷ βασιλεύσας οὐ πλεῖον ἐνιαυτοῦ. At in antiquitatibus pergit in eodem enuntiato de regis illius moribus plane contrarie iudicans hunc in modum: πολλὰ εὐεργετήσας τὴν πατρίδα — — φύσει δ' ἐπιεικεῖ ἐκέχρητο καὶ σφόδρα ἦν αἰδοῦς ἤτιων, ὡς μαρτυρεῖ τοῦτο καὶ Στράβων ἐκ τοῦ Τιμαγένοῦ ὀνόματος λέγων οὕτως· 'ἐπιεικὴς τε ἐγένετο οὗτος ὁ ἀνὴρ καὶ πολλὰ τοῖς Ἰουδαίοις χεῖριμος κτλ.' Sequens deinde caput rursus cum bello Iudaico bene congruit. Elucet igitur Iosephum rerum diversitate ac repugnantia plane neglecta Strabonis locum in narrationem ex fonte illo, quem solet exscribere, depromptam suo Marte inculcasse ita quidem, ut primum Strabonis sententiam verbis eius leviter submutatis pro sua venderet, cui deinde fidem adderet in testimonium vocatis ipsis Strabonis verbis.

Eodem artificio usum esse Iosephum A. I. XV 1, 2 (fr. 214) sagaciter perspexit Destinon l. l. p. 57. In libro XIV extremo (cap. 16, 4) Iosephus fontem suum secutus narrat Antigono ab Herode ac Sosio capto Herodem, qui ab Antigono metueret, magnis pecuniis ab Antonio impetrasse, ut de illo supplicium sumeretur. Loco autem illo libri XV subito et plane ex abrupto aliam de Antigoni morte exhibet memoriam, cuius auctorem profert Strabonem: ipsum nimirum Antonium, cum Iudaeos prioris regis amore Herodis regnum detrectare videret, suopte consilio usum Antigonom securi percuti iussisse. Hic quoque Iosephus, ut Strabonis testimonium commode posset inserere, loci Straboniani praemisit paraphrasim.

Etiam A. I. XIII 10, 4 (fr. 34) non solum ipse locus ex Strabonis hypomnematis decerptus, sed haud dubie tota paragraphus 4 ad Strabonem est referenda, ut iam Destinon l. l. p. 58 coniecit. Etenim quae de Chelcia et Anania dicitur

Iudaeis, qui tum apud Cleopatram Aegypti reginam magna fuerint in auctoritate, Iosephus ibi exponit, omnino non pertinent ad rem, de qua agitur, sed in fontis narrationem satis moleste sunt inserta, id quod continuo ferit oculos, si initium ac finem spectamus. Nam a fonte, quem quasi ducem sequitur, his digreditur verbis: *καὶ τὰ μὲν περὶ Ὑρκανὸν ἐν τοῦτοις ἦν.* — *Κατὰ δὲ τοῦτον ἔτυχε τὸν καιρὸν κτλ.*, et in § 5 ad fontem illum sic revertitur: *ταῦτα μὲν οὖν ὁ Στράβων φησὶν.* — *Ὑρκανῶ δὲ φθόρον ἐκίνησεν ἢ εὐπραγία παρὰ τῶν Ἰουδαίων:* cf. B. I. I 2, 8 *πρὸς δὲ τὰς εὐπραγίας αὐτοῦ δὲ Ἰωάννον καὶ τῶν παιδῶν φθόρος ἐγείρει στάσιν τῶν ἐπιχωρίων.* Sed qua tandem causa commotus est Iosephus, ut narrationem tam foede interrumperet? En habes causam dignam mediusfidius misello hoc scriptore! Nimirum quia in fonte suo Ioannis Hyrcani *εὐπραγία* erat commemorata, praeclaram doctrinae suae effundendae se nactum esse occasionem arbitratus Strabonis locum, ubi ille duos Iudaeos apud Aegypti reginam in honore fuisse tradiderat, in suum usum convertit, ut inde efficeret tunc non solum Hierosolymis, sed etiam Alexandriae Iudaeos fortuna prospera esse usos (*εὐπραγεῖν*). Conferas enim haec Iosephi verba, quibus hoc satis diserte indicat: *Κατὰ δὲ τοῦτον ἔτυχε τὸν καιρὸν μὴ μόνον τοὺς ἐν Ἱεροσολύμοις καὶ τῇ χώρᾳ Ἰουδαίους εὐπραγεῖν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κατοικοῦντας καὶ ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Κύπρῳ κτλ.*

Eiusdem generis excursus invenitur A. I. XIV 7, 2 (fr. 55. 58), ubi postquam narravit divitias templi Hierosolymitani a Crasso esse exhaustas, cupide arripit occasionem, ut duobus testimoniis ex Strabonis hypomnematis allatis doceat, quantae Iudaeorum sint opes quantaque per totum orbem terrarum potentia¹⁾. Tertia autem paragraphus commode se applicat ad primae finem sicut in B. I. I 8, 8.

1) Post primum testimonium ex Strabone allatum Iosephus interpretis munere infelicissime functus est. Dixerat enim Strabo Mithridatem ex Co insula Cleopatrae divitias et Iudaeorum octingenta talenta abstulisse. Quinam erant hi Iudaei? Iosephus confidenter contendit fuisse

De A. I. XIV 8, 3 (fr. 169), ubi duobus locis Strabonianis Iosephus studet demonstrare non solum Antipatrum, sed etiam Hyrcanum belli Alexandrini a Caesare gesti fuisse socium, nihil habeo quod moneam.

Restat ut de uno loco sententiam meam expromam, qui maioribus intricatus est difficultatibus. A. I. XIV 3, 1 (fr. 119) Iosephus Strabonis locum, quo donum pretiosissimum ab Aristobulo ad Pompeium missum describitur, inseruit narrationi, qua re haec vehementer est perturbata. Nam sicut nunc apud Iosephum res narrantur, earum ordo erat hic: Pompeio, ubi Damascum venit, per Iudaeorum legatos splendidum Aristobuli donum traditur. Paulo post alii legati ab Hyrcano et Aristobulo missi eum adeunt, quos ineunte vere rursus ad se venire iubet. Ipse exercitu ex hibernis educto in agrum Damascenum proficiscitur, eiusque per Apameam, Heliopolim, Chalcidem iter accuratissime a Iosepho describitur. Damasci autem Iudaeorum legati et ipsi fratres regii ei praestolantur. Damasco igitur ex hibernis profectus Damascum contendit Pompeius. At scimus non ante anni 63 a. Chr. ver Pompeium venisse Damascum, hiberna autem a. 64/3 non Damasci, sed in Syria habuisse, fortasse Antiochiae, id quod etiam ex itinere a Iosepho enarrato dilucide apparet.

Itaque Benedictus Niese¹⁾ rem sic explicandam esse existimat: hiberna a Iosepho commemorata esse Syriaca; Strabonis

hanc pecuniam Iudaeorum in Asia habitantium, qui metu Mithridatis in illam insulam sua transtulissent; neque enim veri simile esse eos, qui Iudaeam incolerent, pecunias illic deposuisse, cum urbem munitissimam et templum haberent, neque Iudaeos, qui Alexandriae habitarent, quibus Mithridates non fuisset metuendus. Haec omnia perversissima sunt. Nam stulti hercle fuissent Iudaei in Asia habitantes, si in Co insulam bona sua contulissent, cum Mithridatis classis totum mare teneret atque in Graeciam, quin etiam in Hispaniam ad Sertorium navigaret. Immo, intellegendi sunt Iudaei Alexandrini, qui non sane Mithridatem, sed Ptolemaeum Lathurum a Cleopatra ex Aegypto eiectionem metuebant. Hi enim, imprimis *οἱ ἐκ τῆς Ὀρνίου λεγόμενοι* ducibus Chelcia et Anania, a Cleopatrae partibus stabant, ut ipse Iosephus Strabonem secutus narravit XIII 10, 4. Hi igitur reginae exemplum imitati pecunias in Co insulam miserant.

1) In Herm. vol. XI p. 471.

autem illud de Aristobuli dono Damascum misso testimonium falso loco a Iosepho esse insertum, quod si eiciatur, narrationem esse integram atque omni ex parte perfectam. Itane vero? Immo, aut hic falsus est vir doctissimus aut in eis, quae antea dicit: 'Nimmt man die Zuthaten heraus, so wird die Hauptquelle hergestellt, ohne auch nur die geringste Luecke zu zeigen.' Nam si primam huius capituli paragraphum¹⁾ exterminaremus, narratio inciperet a verbis μετ' οὐ πολὺ δὲ ἤκον πάλιν πρέσβεις πρὸς αὐτόν, ubi neque illud πρὸς αὐτόν haberet, quo referretur, neque vocabulum πάλιν sententiae conveniret. Ex omnibus autem, de quibus disseruimus, locis hoc certissime intellegitur, Iosephum, ubicumque aliena inseruit, fontis sui primarii narrationem numquam mutilasse. Itaque Niesii de hoc loco sententia non potest esse recta.

Sed collatis, quae Iosephus de eadem re disserit in bello Iudaico I 6, 4, verum haud dubie cognoscitur. Ibi nimirum non solum illa de Aristobuli dono narratiuncula, verum etiam Pompei itineris descriptio omnino desideratur et narratio statim incipit a Pompei in urbem Damascenorum adventu, ubi Hyrcanus et Aristobulus ipsi eum adeunt. Quodsi mecum statuis etiam Pompei itineris descriptionem ex Strabone additam esse a Iosepho, omnia iam plana esse contendo. In Iosephi fonte res ante Pompei adventum gestae non erant expositae. Iam apud Strabonem legebat illam de Aristobuli dono narratiunculam, quae ei memoratu videbatur digna. Cum autem Strabo in Syriam missum esse illud donum tradidisset, quo modo haec insereret dubius haerebat bonus Iosephus, quoniam in fonte suo de his nihil inveniebat. Qua igitur ratione ex his angustiis se expedit? Ex fonte suo prima verba deprompsit μετ' οὐ πολὺ δὲ Πομπηίου εἰς Δαμασκὸν ἀφικομένον καὶ Κόλλην Συρίαν ἐπιόντος, quae fere ad verbum consentiunt cum B. I. I 6, 4 καὶ ἐπειδὴ Πομπηίος ἐπιὼν τὴν Συρίαν εἰς Δαμασκὸν ἤκεν; deinde de temporis ac loci ratione plane securus Strabonis testimonium inserit et, ut rursus in gratiam

1) Verba μετ' οὐ πολὺ δὲ Πομπηίου εἰς Δαμασκὸν ἀφικομένον usque ad finem τοῦτο λέγεται πέμψαι τὸν Ἰουδαίων δυνάστην.

redeat cum fonte suo, pergit Strabonem exscribere usque ad Pompei Damascum in urbem adventum i. e. usque ad verba ἀπὸ τῆς Πέλλης εἰς Δαμασκὸν ἦκεν. Iam relicto Strabone ad fontem suum revertitur, cuius quasi in servitium se addixit.

Nec deest indicium, quo demonstretur in illa parte Iosephum non suum fontem secutum esse, sed aliunde hausisse. Iudaeorum enim legati cum Pompeio conqueruntur ut rem notissimam, Gabinium trecentis talentis corruptum esse, cuius rei neque in antiquitatibus neque in bello Iudaico antea fit mentio. Singulae autem res bene cum Strabonis fragmentis conveniunt: de Ptolemaeo, Mennaei filio, a quo Pompeius per Apameam, Heliopolim, Chalcidem profectus poenas repetit, conferas fr. 120, et de Lysiadis praedonum arcis expugnatione cf. fr. 124, 17.

Iam igitur omnibus his locis diligenter examinatis pro certo licet affirmare ipsum Iosephum testimonia ex Strabonis hypomnematis desumpta fontis sui narrationi inseruisse et saepe quidem loco minime idoneo et ratione plane inepta, ut in complurium fontium memoriis complectendis hospes omnino atque tiro sit iudicandus. Similis etiam testimoniorum, quae ex aliis scriptoribus attulit, est ratio. Nimirum, ut recte exposuit Destinon p. 59, Iosephus cum ad antiquitates Iudaicas conscribendas se accingeret, Strabonis, Nicolai Damasceni, aliorum opera perlustravit et cum fontis sui, quem iam in bello Iudaico secutus erat, narratione contulit. In quibus si quid memorabile inveniebat, quod in fonte illo non erat narratum, excerpserit et, ubi aliquo modo poterat fieri, inseruit. Ubi vero illos auctores cum fonte suo videbat consentire, testibus saltem eis usus est praesertim ad rei parum credibilis fidem augendam ¹).

Sed priusquam haec longius persequamur, necessarium erit fontem illum, quem potissimum exscripsit Iosephus, accuratius cognoscere.

Ac Destinon in libello suo demonstravit et in antiquitatum libris XII et XIII et in belli Iudaici libro I unum eundemque a Iosepho expilatum esse fontem, in quo cum rebus Iudaicis

1) Cf. XIII 12, 6 (fr. 35). XIV 4, 3 (fr. 124 b).

iam coniuncta erat rerum Syriacarum atque Aegyptiacarum brevis expositio. Nam formulas illas, quibus Iosephus rerum exterarum narrationem solet praecidere ad res Iudaicas iam transiturus (*ὡς καὶ ἐν ἄλλοις δεδηλώκαμεν* vel *ὡς καὶ ἐν ἄλλοις δεδήλωται*) recte monuit Destinon non Iosephi esse proprias (nam nusquam alibi neque in antiquitatibus neque in bello Iudaico neque in alio opere de his rebus exposuit), sed eas quoque a Iosepho ex fonte suo una cum narratione esse descriptas¹⁾.

Hic Anonymus a Iosepho exscriptus in Iudaicis quidem rebus ex primo Maccabaeorum libro hausit ea, quae tractat Iosephus in A. I. XII—XIII 6, 6 (cf. Destinon p. 60—91), quae in A. I. XIII 7, 1—XIII 16, 6 exposuit, ex fonte Iudaeo satis exili, in quo rerum memoria fabulis immixtis iam erat depravata (cf. Destinon p. 40—45).

Quae vero de rebus Syriacis in libris XII—XIII narrat Iosephus, in his Anonymus ille fontibus usus est Polybio et Posidonio (cf. Destinon p. 45—53).

In libris autem antiquitatum XIV—XVII = B. I. I 6, 1—33, 9 Iosephum putat hausisse ex ipsis Nicolai Damasceni historiis (cf. p. 91—120, imprimis p. 102 sqq.) propterea, quod in hac parte conspiciatur apertum Antipatri eiusque filii Herodis studium, quorum memoriam Nicolaus, Herodis regis amicus, haud dubie maxime celebravit.

Ac de libris XII—XIII quidem rectissime mihi videtur indicasse Destinon, sed quae de librorum XIV—XVII fonte disseruit, cur magnam partem mihi non probentur, iam erit explicandum.

Atque initio certe antiquitatum libri XIV = B. I. I 6, 2 Nicolaum non esse fontem Iosephi manifesto intellegitur ex loco, quem Destinon (p. 103) levi pede transiluit. Nam A. I. XIV 1, 3 dicit Antipatrum fuisse Idumaeum, hominem magnis opibus praeditum, sed natura seditiosum. Sed statim addit haec: *Νικόλαος μέντοι φησὶν ὁ Ἰαμασκηρὸς τοῦτον εἶναι γένος ἐκ τῶν πρώτων Ἰουδαίων τῶν ἐκ Βαβυλῶνος εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἀφικομένων. Ταῦτα δὲ λέγει χαριζόμενος Ἡρώδη*

1) Cf. Destinon p. 19—29 et 39.

τῷ παιδὶ αὐτοῦ κτλ. In bello autem Iudaico I 6, 2 prior illa memoria a Nicolao longe abhorrens sola invenitur. Haec igitur una in communi fonte fuit narrata, alteram Nicolai in antiquitatibus conscribendis postea inseruit Iosephus; quam ob rem nihil certius est quam hoc, praecipuum Iosephi fontem hic non fuisse Nicolaum.

Praeterea hoc Destinonis sententiae repugnat, quod Iosephus in libro XIV Nicolaum saepius una cum Strabone testem profert (XIV 4, 3 et 6, 4) pariter atque in libro XIII (c. 12, 6). Numquam autem Iosephum fontem eum, quem ducem sequitur, hac ratione laudat; sic in ea parte, ubi non potest dubitari, quin Nicolaum exscripserit, nusquam hunc citavit auctorem uno excepto loco (XVI 7, 1), cuius tamen plane alia est ratio. Nam ibi quod minimi pretii fabulam, quae alicunde innotuit Iosepho, silentio praeteriit Nicolaus, hanc occasionem arripit, ut graviter eum accuset atque vituperet.

Adde quod formulae illae, quibus in libris antecedentibus utitur ad rerum exterarum narrationem praecidendam (ὡς καὶ ἐν ἄλλοις δεδήλωται etc.), similiter etiam in libro XIV inveniuntur adhibitae eo tantum intercedente discrimine, quod hic non de rebus Syriacis agitur, sed de rebus Romanis. Atque solis in antiquitatibus hae formulae leguntur XIV 11, 1 et 12, 2. Sed id quod multo gravius est, hic, ubi belli Iudaici aliquanto uberius atque copiosius est rerum expositio, bis etiam fit, ut formulae illae eodem narrationis loco inveniuntur et in antiquitatibus et in bello Iudaico:

B. I. I 8, 8 διαβάς δὲ τὸν Εὐφράτην αὐτὸς τε (sc. ὁ Κράσσιος) ἀπίλετο καὶ ὁ στρατὸς αὐτοῦ, περὶ ὧν οὐ νῦν καίροσ ἴεγειν.

ib. I 8, 9 Κάσσιος δὲ — — ἐπὶ τὸν Εὐφράτην ἐπέστρεψε Πάρθους διαβαίνειν ἀνείρξων, περὶ ὧν ἐν ἑτέροις ἐροῦμεν.

A. I. XIV 7, 3 καὶ αὐτὸς μὲν δὴ σὺν παντὶ διεφθάρη τῷ στρατῷ, ὡς καὶ ἐν ἄλλοις δεδήλωται.

ib. XIV 7, 3 Κάσσιος μὲν σὺν — — ἐπὶ τὸν Εὐφράτην ἠπέλεγτο ὑπαντιάσων τοῖς ἐκεῖθεν ἐπιούσιν, ὡς καὶ ὑπ' ἄλλων δεδήλωται.

Quod casu evenisse non potest, sed recte Niesius ¹⁾ et Destinon ²⁾ inde effecerunt, iam in Iosephi fonte his locis formulas eas fuisse usurpatas.

Quid igitur? Nonne veri est simillimum eum fontem, cuius maxime proprius erat harum formularum usus, quem Iosephus adhibuit in libris XII—XIII, etiam in libro XIV, ubi plane idem deprehenditur scribendi mos, a Iosepho esse exscriptum? Huc accedit, quod libri XIII narratio in libro XIV sicut etiam in bello Iudaico uno tenore continuatur, neque ullum fontis mutati exstat indicium. Itaque Anonymo illo in quarto decimo quoque antiquitatum libro itemque in belli Iudaici parte ea, quae huc pertinet, usum esse Iosephum persuasum habeo.

Iam quaerendum est, num in antiquitatum libris XV—XVII et in B. I. I 18, 4 usque ad primi libri finem ex ipso Nicolao hauserit Iosephus, ut Destinoni videtur. Nam quin aliqua certe ratione ac via ad Nicolaum haec redeant, dubium esse non potest propter insignes Herodis laudes.

Quodsi antiquitatum hac in parte cum belli Iudaici comparamus narrationem, unum statim in propatulo est, scilicet hoc, quod in rerum expositione ceteroqui satis simili magnum inter utriusque operis ordinem intercedit discrimen. In bello enim Iudaico Herodis regis historiae duae magnae distinguuntur partes, quarum in altera res ab eo gestae usque ad mortem deinceps enarrantur (I 18, 4—21), in altera Herodis res domesticae memoriae traduntur (I 22, 1 usque ad libri finem). At vero in antiquitatibus hae duae partes in unum sunt conflatae ita, ut universa Herodis vita secundum temporis ordinem sit disposita ³⁾. Ac Destinon quidem (p. 101) belli Iudaici ordinem statuit esse genuinum, qualem ipse Nicolaus in opere suo historico adhibuerit, in antiquitatibus autem materiam in alium ordinem redegisse Iosephum temporis rationem secutum.

Quae longe mihi videntur abhorrere a vero. Nam primum quidem parum est probabile Nicolaum, qui universam, non

1) In Herm. vol. XI p. 469.

2) L. I. p. 18 et 19 adn. 1.

3) Cf. Destinon l. I. p. 16 et 101.

Iudaeorum separatim scripsit historiam, in ingenti suo opere in Herodis rebus gestis enarrandis singula genera distinxisse neque, id quod naturae maxime est conveniens, temporis ordinem servasse. Qua re non possum adduci, ut ordinem, qualis exstat in bello Iudaico, a Nicolao credam esse institutum.

Verum ut hoc ipsum interim concedam Iosephum apud Nicolaum illum rerum ordinem invenisse, cur tandem in antiquitatibus eum mutavit? Atque hercle omnino nego sine ullo subsidio atque adiumento Iosephum res dissipatas neque certo semper tempori attributas in singulos annos tam apte potuisse digerere, praesertim si nobiscum reputamus, quam hebetis hic scriptor fuerit ingenii, id quod non solum ex eis locis, de quibus supra disseruimus, sed etiam inde luculenter apparet, quod decreta atque senatusconsulta, quae antiquitatibus Iudaicis ipse inseruit, in quibus tempus, ad quod pertinent, accuratissime indicatur, plane nullo ordine ac consilio disposuit¹⁾.

Iam dixerit quispiam, qui in antiquitatibus Iudaicis traditur rerum ordo, fortasse ad Nicolaum Damascenum esse referendum, quem in bello Iudaico ita mutasse Iosephum, ut primum de Herodis rebus gestis, deinde de vita privata ageret. At ne haec quidem ratio videtur probabilis. Nam in bello Iudaico, praesertim sub alterius partis finem (cap. 21) omnia eo redeunt, ut Herodis virtus in caelum efferatur. Quid? Ab ipsone Iosepho hoc ita institutum esse putemus, qui quanto Herodis odio sit inflammatus, satis saepe indicat²⁾? Hoc nemo serio contenderit. Quae cum ita sint, illum Anonymum, quem Iosephus in praecedentibus belli Iudaici capitibus est secutus, etiam Herodis aetatem fonte adhibito Nicolao Damasceno suspicor tractasse, sed temporis ordine, quem ille instituerat, non observato inter duas illas partes singulas res distribuisse. Hunc igitur Anonymum in bello quidem Iudaico Iosephus perrexit exscribere. In antiquitatibus autem Iudaicis inde a libro XV abiecto illo fonte ipsum Nicolaum adiit hac nimirum commotus causa, quod Herodis regis historiam, quae apud Iosephum

1) Cf. Niese in Herm. vol. XI p. 466 sqq.

2) Cf. Destimon l. l. p. 101.

incipit ab ipso libro XV, multo uberius atque accuratius expositam inveniebat apud Nicolaum, qui cum huius regis gratia floreret, singulari cura ac diligentia in opere suo eius memoriam coluisse putandus est. Hae ratione optime explicatur et quod belli Iudaici multis locis cum antiquitatum consentit narratio et quod rerum ordo in utroque opere plane est diversus. Simul autem intellegitur, qui factum sit, ut in antiquitatibus multo plenius quam in bello Iudaico omnia perscripserit Iosephus praesertim Herodis res domesticas¹⁾.

Sed redeamus ad libros XIII et XIV. In his Anonymum illum exscriptum esse a Iosepho supra exposuimus. Sed iam oritur quaestio, quibusnam ex fontibus ille sua hausierit.

Ac primum quidem ad librum XIII animum attendamus.

1) Sic etiam una res facillime expeditur, quae Destinonem vehementer vexavit (p. 113 adn. 1): A. I. XV 3, 5—7. 9 et XV 6, 5; 7, 1—4 leguntur duae narratiunculae, inter quas similitudo quaedam intercedit. Altero loco narratur Herodem, cum a. 35 a. Chr. ad Antonium in Aegyptum esset profecturus, Mariammen uxorem tradidisse Iosepho, Salomae sororis marito, ut illam interficeret, si quid in itinere sibi accidisset; quod iussum quia effutisset, ab Herode eum esse interfectum. Altero loco similiter Herodem egisse exponitur, cum a. 31 a. Chr. ad Octavianum ei iter esset faciendum. Mariammen cum eius matre Alexandrei inclusam in custodiam dat Iosepho quaestori et Soëmo Ituraeo, quibus idem mandat. Cum autem domum revertisset, de Soëmo, qui rem ad feminas detulerat, et de ipsa Mariamme supplicium sumi iussit. — In bello autem Iudaico I 22, 4 sq. altera narratiuncula plane desideratur et Mariammen statim post iter ad Antonium factum necatam esse narratur. Qua re quae posteriore loco in antiquitatibus traditur narratio, nihil aliud esse suspicatur Destinon nisi malam prioris repetitionem, quam ex alio nescioquo fonte inseruisse Iosephum, cum non animadverteret se bis eadem narrare. Quae sententia mihi videtur perversissima. Nam duae illae narratiunculae, ut sint similes, tamen etiam multis in rebus inter se differunt. In Iosephi certe nomine bis commemorato nihil est offensionis, quoniam altero loco est ὁ θεῖος Herodis, altero loco ὁ ταμίης. Fontis autem illius a Destinone ficti nusquam apparet nec vola nec vestigium. — Immo persuasum habeo in bello Iudaico illas narratiunculas in unum coaluisse sive Iosephi, id quod mihi quidem videtur veri simillimum, sive eius auctoris incuria, cuius historia usus est. In antiquitatibus autem Nicolaum secutus suo loco utramque recte tradidit Iosephus. —

Omissis autem rebus Iudaicis solum hoc quaeramus, quibus fontibus usus sit Anonymus in rebus Syriacis et Aegyptiacis enarrandis, quas non ex eodem fonte desumptas esse atque res Iudaicas manifestum est. Atque in Syriacarum quidem, quae his in libris continentur, rerum fontes iam inquisivit Mauricius Nussbaum ¹⁾, cui omnibus fere in rebus astipulatur Destinon (p. 46 sqq.). Ille autem v. d. demonstrat Polybium esse fontem in A. I. XII 3, 1—XIII 4, 8 i. e. inde ab Antiocho Magno usque ad Alexandri Balae et Ptolemaei Philometoris mortem (a. 146 a. Chr.); quae vero de rebus Syriacis exponantur in A. I. XIII 4, 9—XIII 13 i. e. inde a Demetrii Nicatoris regni initio usque ad a. 95 a. Chr., ex Posidonio esse hausta.

Quae mihi quoque in universum recte disputata esse videntur, nisi quod, quae extremo loco Posidonio vindicat, in his ambiguum esse potest iudicium. Atque A. I. XIII 8, 2 sq., ubi, quo modo Hierosolyma ab Antiocho Sideta capta sint, enarratur, veri simillimum est redire eum ad Posidonium propterea, quod haec accurate consentiunt cum Diodori XXXIV fr. 1. Sed A. I. XIII 13, 4 sine causa idonea ad Posidonium rettulit Nussbaumius (p. 39 sq.). Itaque si iam in rebus paulo ante narratis alium ab Anonymo illo adhibitum esse fontem apparuerit, nihil obstat, quin hunc quoque locum ei tribuamus.

Iam vero in cap. 12, ubi Ptolemaei Lathuri, Aegypti regis, expeditio adversus Iudaeos facta describitur, manifestum novi fontis deprehenditur vestigium. Nam in § 5 numerus Iudaeorum in pugna ad Iordanem fluvium commissa occisorum his verbis affertur: *τρισημύριους γούν ἔφασαν αὐτῶν ἀποθάνειν, Τιμαγένης δὲ τετρακισμύριους εἴρηκε*. Quod ne credas ab ipso Iosepho esse adiectum! Is enim, si quid ex alio auctore inserit, plane alia ratione hoc solet indicare. Neque Anonymus ille in his rebus externis, quas non tractat nisi in transitu, ex compluribus fontibus materiam conquisivisse

1) 'Observationes in Flavii Iosephi antiquitat. XII 3—XIII 14' diss. Gotting. 1875.

putandus est. Quem igitur ab eo statuemus adhibitum esse fontem? An Posidonium? At is quidem non poterat laudare Timagenem, qui aetate scripsit aliquanto posterior. Atqui cognitum habemus scriptorem, qui Timagene frequentissime est usus. Nam loco, quo praeterea Timagenis mentionem facit Iosephus, diserte dicit, apud quem auctorem eum inveniit laudatum: XIII 11, 3 (fr. 33) *ὡς μαρτυρεῖ τοῦτο καὶ Στράβων ἐκ τοῦ Τιμαγένοῦς ὀνόματος λέγων οὕτως κτλ.* Ipse vero Strabo Timagenem testem citat fr. 32, 11 et in geogr. XV 1, 57 p. 711. Atque omnino Strabonem in diversorum scriptorum memoriis colligendis multam collocasse operam iam supra demonstravimus p. 5 sqq. 215 sqq. Ad quem igitur potius haec referamus quam ad Strabonem? Quid? quod § 6 extr. cum eis, quae de Ptolemaei crudelitate exposuerit, consentire Strabonem ipse testatur Iosephus, cui non venit in mentem ex ipso illo scriptore fontem suum haec petivisse. At etiam Nicolaus Damascenus a Iosepho testis profertur. Sane quidem, sed mox apparebit in his certe Nicolaum ab Anonymo non esse adhibitum. Iam vero animum advertas, quam praeclare in Strabonem omnia quadrent.

In eiusdem capituli § 4 duplex de Alexandri militum numero traditur memoria, qua in re Strabonis agnoscitur diligentia¹⁾.

Sequenti statim capite (XIII 13, 1 sq.) narratur Cleopatram, Aegypti reginam, Chelciam et Ananiam Iudaeos universo praefecisse exercitui. Deinde Chelciae vitae exitus commemoratur. In § 2 autem quantam Ananias apud Cleopatram habuerit auctoritatem, exemplo illustratur. Quae omnia mirum in modum consentiunt cum eis, quae XIII 10, 4 (fr. 34) ex Strabonis hypomnematis historicis attulit Iosephus (cf. supra p. 227 sq.). Quid? Quod in § 1 Cleopatra Ptolemaei metu res pretiosissimas atque nepotes in Co insulam misisse dicitur, nonne haec ipsa narraverat Strabo, ut intellegitur ex testimonio,

 1) *Συνήθροισε καὶ αὐτὸς περὶ πέντε μυριάδας τῶν ἐπιχωρίων, ὡς δ' ἔνιοι συγγραφεὶς εἰρήκασιν ὀκτώ.*

quod XIV 7, 2 (= fr. 55) ex Strabone Iosephus inseruit (cf. supra p. 228 et ib. adn. 1)?

Porro XIII 16, 4 agitur de Tigranis, Armeniae regis, bello Syriaco. Ptolemais oppidum ab eo obsidetur, cuius incolae iussu Cleopatrae Selenes, Syriae reginae, portas ei clausurant. Sed vix oppidum expugnavit, cum nuntius ad Tigranem affertur Lucillum devicto Mithridate depopulari Armeniam; quibus cognitis statim domum revertitur. De his quoque rebus in hypomnematis accurate exposuisse Strabonem, qui omnino in bellis Mithridaticis enarrandis singularem locavit operam, apparet ex fr. 86, 21 sqq. et 90, 3sq., ubi et Tigranis in Syriam expeditionis et Cleopatrae Selenes a Tigrae captae inicit mentionem.

Quae cum ita sint, quin Strabonis hypomnematis usus sit Anonymus, ubicumque in libri XIII capp. 12—16 exterarum gentium res attinguntur, eo minus dubito, quod etiam in libro XIV, ad quem iam accedamus, idem fons etiam apertius cognoscitur.

Atque initio quidem libri XIV (c. 1—2, 2) res Iudaicae exponuntur, quas unde petiverit Anonymus, hic non quaerimus. Sed c. 2, 3—6, 4, ubi uno tenore Pompei atque Gabinii res in Iudaea gestae describuntur, ex alio fonte fluxerunt. Qua in parte narrationem suam consentire cum Strabone et cum Nicolao Damasceno ipse Iosephus bis testatur: XIV 4, 3 de Iudaeorum, qui in templo Hierosolymitano a Pompeio obsidebantur, constantia ac religione et XIV 6, 4, ubi de tota hac parte affirmat haec: *περὶ δὲ τῆς Πομπηίου καὶ Γαβινίου στρατείας ἐπὶ Ἰουδαίους γράφει Νικόλαος ὁ Λαμασκηνὸς καὶ Στράβων ὁ Καππάδοξ οὐδὲν ἕτερος ἕτερον καινότερον λέγων*. Quae verba si ad amussim exigimus, hoc dicit Iosephus: fontis sui, quem religiose exscripsit, narrationem cum Strabone et Nicolao ita consentire, ut nihil novi ex his auctoribus potuerit adicere. Itaque, ut doctrinam suam ostenderet, nomina saltem eorum protulit. Alterum igitur certe fontem secutus est Anonymus, sed utrum adhibuerit, Strabonem an Nicolaum, difficile videtur esse ad diiudicandum, cum ipse Iosephus dicat *οὐδὲν ἕτερον*

ἑτέρου καινότερον λέγειν. Verumtamen quoniam et in libro XIII vidimus Iosephum compluribus locis cum Strabone consentire et hic etiam minimis in rebus accurate eos inter se congruere videbimus, probabilius utique esse censeo ex Strabone hausisse Anonymum quam ex Nicolao, qui quid de his rebus narraverit, omnino ignoramus. Ceteroquin moneo, ne quis nimium illis Iosephi verbis tribuat, quasi nihil prorsus inter Strabonis ac Nicolai narrationem interfuerit.

Iam autem videamus, quae inter Iosephum et Strabonem conveniant. Qua in re non opus erit totos locos exscribere, sed breviter, quibus in rebus consentiant, indicabo, quoniam ipsos locos iam composui in fragmentis, quae velim inspicias.

Iosephus A. I. XIV 4, 1 sqq. = B. I. I 7, 1 sqq. multis in rebus congruit cum Strabonis fr. 124^a. Uterque narrat templum Hierosolymitanum, quo Iudaei a Pompeio oppugnati confugerant, natura egregie fuisse munitum fossa vel potius voragine ingentis et altitudinis et latitudinis et praeterea muro lapideo admodum firmo. Deinde consentiunt de ratione, qua usus Pompeius templum expugnaverit, per eos dies, quibus Iudaei propter religionem ab omni opere solent abstinere, fossa completa machinisque admotis. De Iudaeorum autem religione, qui ne tum quidem, cum Romani iam irruentes omnia caede implerent, sacra facere destiterint, ipse Iosephus testem citat Strabonem. Sed longe gravissimum illud est, quod uterque tradit Hierosolyma capta esse τῇ τῆς νηστείας ἡμέρᾳ, id quod nusquam alias memoriae traditum est.

Porro conferas Iosephi locos A. I. XIV 4, 4 et B. I. I 7, 6sq. cum Strabonis fr. 126, ubi mire consentientes narrant Pompeium adeptis oppidis quibusdam, quae antea a Iudaeis vi erant subacta, Hyrcanum praefecisse sacerdotio.

Iam venio ad locum satis memorabilem: A. I. XIV 4, 1 = B. I. I 6, 6, ubi Pompeium, antequam Hierosolyma peteret, apud Hierichuntem castra posuisse narrat, quasi praeteriens Iosephus monet illam regionem fertilem esse palmarum et balsami, quod quomodo ex arboribus paretur ab incolis, breviter exponit. Quae eisdem paene verbis etiam apud Strabonem

leguntur in fr. 125. Qui consensus, quo levior est ipsa res, in qua conspicitur, eo maioris mihi videtur momenti esse ad fontem agnoscendum.

Etiam de Nabataeis a Scauro et a Gabinio subactis (A. I. XIV 5, 1; 6, 4) Strabonem in hypomnematis historicis exposuisse colligitur ex fr. 127. Quas autem Gabinius suscepit expeditiones et in Parthos et in Aegyptum, ut Ptolemaeum in regnum restitueret, commemoratas a Iosepho A. I. XIV 6, 2 = B. I. I 8, 7, de his conferas Strabonis fr. 146.

Idcirco iure mihi videor statuere ad Strabonem redire Iosephi A. I. XIV 2, 3—6, 4 quaeque in bello Iudaico his respondent. Iam quaeritur, num etiam ultra hunc terminum Strabone usus sit Anonymus.

Certe post cap. 6 manifesto, ut ita dicam, incisa est narratio. Nam postquam Pompei et Gabinii expeditiones accurate descripsit, iam inde a cap. 7 rebus Romanis breviter tantummodo perstrictis multo diligentius ipsas res Iudaicas tractat. In ultima autem libri XIV parte tam manifestum Herodis eiusque patris Antipatri per totam narrationem conspicitur studium¹⁾, ut non possit dubitari, quin Nicolaum Damascenum secutus sit Anonymus²⁾. Cum vero iam inde a cap. 7 narratio ita sit comparata, ut Antipatri virtus quam maxime eniteat, hic primum relictis aliis fontibus Anonymum totum se dedisse Nicolao veri est simillimum, ex quo etiam, quae de rebus Romanis breviter adnotat, haud dubie petivit.

Ad Strabonem igitur ultra cap. 6 nihil omnino mihi videtur redire apud Anonymum, id quod alia quoque ratione probatur. Nam in cap. 7 § 1 Anonymum secutus in transitu monet Iosephus Crassum ex templo Hierosolymitano duo milia talentum sustulisse et praeterea omne aurum, quod fuisset ad octo milia

1) Cf. A. I. XIV 9, 2 = B. I. I 10, 5. A. I. XIV 11, 4. 12, 1. 13, 1. 13, 8 sq. 14, 1. 15, 8.

2) Cf. Destimon I. I. p. 103 sqq. — Strabonem multo integrius atque incorruptius de Herode iudicasse apparet ex fr. 204 (*παράδῃς εἰς τὴν Ἰερωσύνην*).

laum ab eo esse adhibitum propterea nego, quod eodem fere tempore uterque opus suum composuit. Nam Nicolaus ad scribendam historiam accessit inter annos 16, quo in Asia apud Agrippam versabatur ¹⁾, et 12 a. Chr., quo cum Herode Romam profectus est ²⁾. Quo in opere peramplo, in quo centum quadraginta quattuor libris historia ab eo deducta erat usque ad annum circiter quartum a. Chr. n. ³⁾, per longum tempus desudavit Nicolaus ⁴⁾. Res autem, de quibus hic agitur, in posterioribus narratae erant libris, scilicet inter libros CX, ubi Luculli ex Asia reditus erat commemoratus, et CXIV, ubi de Crasso erat sermo. Itaque Strabonem, quem eodem fere tempore hypomnemata conscripsisse supra demonstravimus p. 12, non veri simile est ex Nicolao sua petivisse.

Quae cum ita sint, horum auctorum consensum ita explicandum esse arbitror, ut eosdem ab eis adhibitos esse fontes statuamus.

Indolis plane diversae et multo maioris quam Iosephus ingenii auctor est Plutarchus, cuius inter fontes fuit etiam Strabo, quem laudat in vitis Sullae c. 26 (fr. 65*), Luculli c. 28 (fr. 88), Caesaris c. 63 (fr. 187.) Qui scriptor cum in vitis, qua erat lectionis ubertate, ex multis fontibus, quidquid ad usum suum idoneum videbatur, collegisset neque fere sine arte inter se contexuisset, difficillimum esset, quae Straboni potissimum deberet, diiudicare, nisi alius auctor servatus esset, inter quem et Plutarchum certa quaedam intercedit ratio, Appianum dico, quem multis in partibus totum pendere ex Strabone videbimus.

Itaque simul quaerendum est:

- 1) Nicol. de vita sua fr. 3 (FHG III p. 350): cf. Ios. A. I. XVI 2, 2.
- 2) Nicol. de vita sua fr. 4. Ios. A. I. XVI 4, 1.
- 3) Cf. Mueller FHG III p. 344 sq. Destinon l. 1. p. 99 sq.
- 4) Nicol. de vita sua fr. 4.

DE STRABONE APPIANI ET PLUTARCHI FONTE

I

De Appiani bellorum civilium libro II et de Plutarchi vitarum
particulis quæ huc pertinent

Appianum in bellorum civilium libro II et Plutarchum in Caesaris maxime ac Pompei vitis sat multis locis et in rebus narratis et in ipsis etiam verbis mirum in modum inter se congruere iam pridem viri docti animadverterunt omnesque in eo consenserunt, communem aliquem utriusque narrationi subesse fontem. Quem esse Asinium Pollionem post Wijnnii librum publici iuris factum ¹⁾ inveteravit opinio, quam primus Paulus Bailleu ²⁾ accuratius definire et argumentis stabilire conatus est. Cuius viri docti cum omnes fere subscripsissent sententiae, Thoureto ³⁾ laudi dandum est, quod falsam eam esse princeps luculentissime demonstravit. Gravissimum autem argumentum inde repetit (p. 333 sq.), quod et Appianus II 82 et Plutarchus in vita Pomp. c. 72 et similiter in vit. Caes. c. 46 — quem locum miror Thouretum plane fugisse — uno eodemque narrationis loco de Pompeianorum in pugna Pharsalica occisorum numero testem citant Asinium Pollionem et ratione quidem prorsus simili:

App. b. c. II 82	Plut. Pomp. 72	Plut. Caes. 46
Ἐκ δὲ τῆς ἄλλης στρα- τιᾶς οἱ μὲν ἐπαίροντές φασι δισμυρίους ἐπὶ πεντακισχιλίους, Ἀσίν-	Στρατιώτας δὲ μό- νους ἑξακισχιλίους φησὶ πεσεῖν Ἀσίν- νιος Πολλίων	Στρατιώτας δὲ μὴ πλείους ἑξα- κισχιλίων πεσεῖν sc. φησὶ Πολλ-

1) 'De fide et auctoritate Appiani in bellis Romanorum civilibus enarrandis exploratis fontibus, quibus usus esse videtur' Groning. 1855.

2) 'Quomodo Appianus in bell. civ. libr. II—V usus sit Asinii Pollionis historiis' diss. Gotting. 1874.

3) 'De Cicerone Asinio Pollione C. Oppio rerum Caesarianarum scriptoribus' in stud. Lips. vol. I 1878 p. 303 sqq.

νιος δὲ Πολλίων ὑπὸ Καίσαρι τῆς μάχης ἐκείνης στρα- τηγῶν ἑξακισχιλλούς ἀναγράφει νεκρούς εἶρε- θῆναι τῶν Πομπηίου.	μεμαχημένους ἐκείνην τὴν μά- χην μετὰ Καί- σαρος.	λίων Ἀσίν- νιος.
--	--	---------------------

Unde efficitur neutrum ex ipso Asinio hausisse, sed in communi utriusque fonte illud Asinii testimonium iam exstitisse.

Qui nuper spretis, non refutatis Thoureti argumentis ad tritam illam ac pervulgatam rediit sententiam, qua Asinium fontem statuunt, Ottonem Basiner¹⁾ non opus est multis refellere, cum iam Iudeichius²⁾ hoc munere strenue functus sit, qui Thoureti causam suscepit et egregie contra Basinerum defendit.

Sed Thouretus non modo negavit Asinio auctore usos esse Appianum et Plutarchum, verum etiam qualis fuisset ille fons, ex quo illi sua hauserunt, diligenter exploravit. Etenim ad Graecum scriptorem utriusque narrationem redire rectissime cognovit. Quod quin iure contenderit, nemini puto fore dubium, qui, quanta inter eorum narrationes intercedat similitudo, animum adverterit, quippe qui saepenumero easdem res eisdem propemodum verbis exponant. Et quamquam iam Paulus Bailieu l. l. p. 9 sqq. multos locos, ubi singularis inter Appianum et Plutarchum deprehenditur consensus, inter se comparavit, tamen, quoniam ille neque omnes attulit neque quos attulit integros excrispsit, operae pretium esse existimo omnes hos locos in unum colligere, ut in uno quasi conspectu ponantur. Ipsa autem verba Graeca cum propter magnam locorum multitudinem non possint apponi, locos saltem quam accuratissime significabo, ut facili negotio possint inveniri; in paginis autem et versibus numerandis sequor editiones Appiani Mendelssohnianam et Plutarchi Sintenisanam minorem:

1) 'De bello civili Caesariano' Quaestiones Caesarianae pars I. Dorpat. 1883.

2) 'Caesar im Orient' (Lipsiae 1885) p. 33 sqq.

App. 8 p. 694, 10 sq. 14 sq. = Plut. Caes. 11 p. 374, 9—11: Caesar ne in Hispaniam profisciscatur, a creditoribus impeditur.

App. 8 p. 694, 24—695, 9 = Plut. Caes. 13 p. 375, 19—29: Caesar dimisso triumpho consulatum petiturus urbem intrat.

App. 10 p. 696, 13—19 = Plut. Caes. 14 p. 376, 18—26: Caesar rogationes a Pompeio et Crasso collaudatas ad populum fert.

App. 12 p. 698, 14—16 = Plut. Caes. 14 p. 377, 12—16: Bibulus per reliquum consulatus sui tempus domi se continet.

App. 13 p. 699, 13—15 = Plut. Caes. 14 p. 377, 18—20: Caesari Gallia citerior ulteriorque in quinquennium cum quattuor legionibus datur.

App. 14 p. 699, 18—700, 2 = Plut. Caes. 14 p. 377, 1—12: Caesar nuptiis Pompeium ac Pisonem sibi devincit: Catonis dictum.

App. 14 p. 700, 3—11 = Plut. Caes. 14 p. 378, 3—7: Clodium tribunum plebis Caesar facit, ut Ciceronem evertat.

App. 17 p. 702, 11—13 = Plut. Caes. 21 p. 385, 22—24. Pomp. 51 p. 242, 17—20: De lictorum senatorumque, qui Lucam ad Caesarem convenerant, numero.

App. 19 p. 704, 11—15 = Plut. Caes. 28 p. 392, 12—15: De rei publicae statu corrupto ac depravato.

App. 20 p. 705, 2—11 = Plut. Caes. 28 p. 392, 21—27: Quasi *φάρμακον* a multis commendatur Pompei dictatura, quam ut adipiscatur, ille omnibus viribus contendit.

App. 23 p. 708, 1—9 = Plut. Caes. 28 p. 392, 27—393, 3: Pompeius Catone auctore consul sine collega creatur duasque accipit provincias.

App. 25 p. 711, 1—6 = Plut. Caes. 29 p. 394, 8—12. Pomp. 58 p. 250, 19—23: Caesar frustra a senatu petit, ut imperium sibi prorogetur; eius dictum.

App. 26 p. 711, 6—15 = Plut. Caes. 29 p. 393, 9—14: Marcellus civem Novi Comi, quod oppidum iure Latii Caesar donaverat, virgis verberatum ad Caesarem mittit.

App. 26 p. 712, 4—10 = Plut. Caes. 29 p. 393, 17—20. Pomp. 58 p. 250, 15—17: Paulum et Curionem Caesar largitione redimit.

App. 27 p. 713, 10—12 = Plut. Caes. 30 p. 394, 21—22: Curio tamquam athleta floribus obrutus a populo deducitur.

App. 29 p. 715, 14—16 = Plut. Caes. 29 p. 393, 25—27: Caesar legionem magnis pecuniis donatam Pompeio remittit.

App. 30 p. 716, 7—17 = Plut. Caes. 30 p. 394, 28—31. Pomp. 58 p. 251, 3—9: Senatus de Caesare et Pompeio sententiae.

App. 31 p. 716, 26—717, 5 = Plut. Pomp. 59 p. 251, 19—24: Claudius et Lentulus Pompeium patriam contra Caesarem defendere iubent.

App. 32 p. 717, 17—19 = Plut. Caes. 32 p. 395, 23—24. Pomp. 60 p. 352, 13—14: De Caesaris copiarum numero.

App. 32 p. 717, 25—718, 3 = Plut. Caes. 31 p. 395, 5—8: *Pacis conditiones a Caesare propositae.*

App. 33 p. 719, 3—16 = Plut. Caes. 31 p. 395, 16—21. Ant. 5 p. 351, 5—11: *Antonius et Curio Cassiusque servorum vestibus induti Roma ad Caesarem fugiunt.*

App. 35 p. 720, 11—721, 2 = Plut. Caes. 32 p. 396, 5—29. Pomp. 60 p. 252, 18—25: *Quomodo Caesar Rubiconem transierit.*

App. 36 p. 721, 9—11 = Plut. Caes. 33 p. 397, 27—28. Pomp. 61 p. 253, 24—25: *Pompeium non sinunt sua uti sententia.*

App. 37 p. 722, 6—8 = Plut. Caes. 33 p. 397, 21—26. Pomp. 60 p. 253, 4—8: *Favonius Pompeium irridet.*

App. 38 p. 723, 16—19 = Plut. Caes. 35 p. 399, 7—9: *Pompeius consules cum exercitus parte Dyrrhachium praemittit.*

App. 40 p. 725, 5 sq. = Plut. Pomp. 62 p. 254, 26: *Pompeius Brundisium διαταραχέει.*

App. 40 p. 725, 22—726, 5 = Plut. Cat. min. 53 p. 87, 1—15: *Cato Asinio Pollioni in Siciliam provinciam misso cedit.*

App. 41 p. 726, 10—12 = Plut. Caes. 35 p. 399, 30—400, 4: *Caesar aerarii claustra effringit Metello reluctanti mortem minatus.*

App. 41 p. 726, 17—19 = Plut. Ant. 6 p. 351, 31—352, 1: *Caesar Lepidum urbi Romae, Antonium Italiae praeficit.*

App. 48 p. 733, 19—25. 734, 5—11 = Plut. Caes. 37 p. 400, 23—30: *Caesaris dictatoris edicta: post undecim dies dictatura se abdicat consulesque facit semet ipsum et Servilium Isauricum.*

App. 49 p. 734, 22—24 = Plut. Pomp. 64 p. 255, 27—30: *Pompeius copias exercens ipse labores subit.*

App. 49 p. 735, 7 sq. = Plut. Pomp. 64 p. 255, 25 sq.: *Equitum VII milia in Pompei sunt exercitu.*

App. 54 p. 739, 14—16 = Plut. Caes. 37 p. 400, 31 sq.: *De numero copiarum, quas Caesar tempore brumali navibus imponit.*

App. 57 p. 742, 13—743, 12 = Plut. Caes. 38 p. 401, 30—402, 17: *Caesar solus navigio infirmo Brundisium traicere conatur.*

App. 61 p. 746, 4—7 = Plut. Caes. 39 p. 402, 27—403, 5: *Caesaris milites pane e radicibus quibusdam cocto vescuntur: Pompei dictum.*

App. 61—62 p. 746, 19—748, 6 = Plut. Caes. 39 p. 403, 8—27. Pomp. 65 p. 257, 20—26: *Proelii descriptio, in quo Caesaris exercitus paene deletur: Caesaris dictum.*

App. 63 p. 748, 7 sq. = Plut. Pomp. 66 p. 257, 27—30: *Pompeius victoriae nuntium omnibus regibus urbibusque mittit.*

App. 64 p. 749, 19—23 = Plut. Caes. 41 p. 405, 15—20: *Gomphis expugnatis Caesaris milites vino fiunt ebrii.*

App. 65 p. 750, 7—15 = Plut. Pomp. 66 p. 258, 16—23: *Afrani consilium a Pompeio repudiatum.*

App. 67 p. 752, 11—16 = Plut. Caes. 41 p. 404, 31—405, 4.
Pomp. 67 p. 259, 11—16: Pompeius a suis per ludibrium vocatur βασι-
λεύς βασιλέων et Agamemno.

App. 68 p. 753, 9—11 = Plut. Caes. 43 p. 406, 26—29. Pomp. 68
p. 260, 27—30: Prodigium ante pugnam Pharsalicam factum: fax caelestis
visa est.

App. 68 p. 753, 17 = Plut. Caes. 43 p. 406, 29—31. Pomp. 68
p. 260, 25 sq.: terror πανικὸς Pompei copiis obicitur.

App. 69 p. 753, 20 sq. = Plut. Pomp. 68 p. 260, 19—22: Pompei
somnia.

App. 69 p. 753, 27—754, 1 = Plut. Caes. 42 p. 405, 26—29. Pomp.
67 p. 260, 4—6: Pompeiani de Caesaris pontificatu inter se pugnant.

App. 70 p. 754, 25—755, 3 = Plut. Caes. 42 p. 406, 1—7. Pomp.
69 p. 262, 16—18: Caesaris et Pompei copiarum numerus.

App. 73 p. 757, 23 sq. = Plut. Pomp. 68 p. 261, 6—8: Caesaris
dictum.

App. 76 p. 760, 17—761, 9 = Plut. Caes. 44 p. 407, 6—20 et 45
p. 408, 17—27. Pomp. 69 p. 261, 15—262, 2: Quomodo utraque acies
instructa sit; Caesar suos equitum Pompeianorum ora ferire iubet.

App. 77 p. 761, 16—22 = Plut. Pomp. 70 p. 262, 25—29: Quibus
in cogitationibus duces ante pugnam certam sint versati.

App. 78 p. 763, 2—11 = Plut. Caes. 45 p. 408, 15—409, 2. Pomp.
71 p. 264, 3—22: Caesariani equitatus hostium impetum quo erant iussi
modo repulsant.

App. 79 p. 763, 11—21 = Plut. Caes. 44 p. 407, 24—31. Pomp.
69 p. 262, 8—16: Pompei pugnae consilium a Caesare in epistolis vitu-
peratum.

App. 81 p. 765, 8—12 = Plut. Caes. 45 p. 409, 2—7. Pomp. 72
p. 264, 23—265, 1: Pompeius mentis iam non compos in tabernaculum se
recipit Aiadis similis.

App. 81 p. 766, 4—7 = Plut. Caes. 45 p. 409, 10—13. Pomp. 72
p. 265, 3—6: Pompei dictum eiusque fuga.

App. 82 p. 766, 22—25 = Plut. Pomp. 72 p. 265, 8—10. Caes. 46
p. 409, 23, 27 sq.: Asinii Pollionis de mortuorum ex Pompei castris numero
testimonium.

App. 82 p. 767, 3—8 = Plut. Caes. 44 p. 407, 31—408, 11. Pomp.
71 p. 263, 19—27: De Crassinii virtute.

App. 85 p. 769, 14—17 = Plut. Pomp. 78 p. 271, 27—31: Pom-
peius citat versus quosdam Sophocleos.

App. 85 p. 769, 22—25 = Plut. Pomp. 79 p. 272, 1—5, 14 sq.:
Pompeius salutem Septimium, a quo primam accipit plagam.

App. 87 p. 771, 16—20 = Plut. Cat. min. 57 p. 91, 11—15: Qua
de causa Cato imperium recusaverit.

App. 91 p. 775, 19 sq. = Plut. Caes. 50 p. 413, 10—13: Caesaris dictum: 'Veni, vidi, vici.'

App. 93 p. 777, 24—778, 1 = Plut. Caes. 51 p. 413, 22 sq.: Caesar milites rebellantes castigat non milites, sed Quirites eos appellans.

App. 95 p. 779, 23—780, 3 = Plut. Caes. 52 p. 415, 5—7: Caesar aquiliferum fugientem retrahit in aciem.

App. 98 p. 781, 22 sq. = Plut. Cat. m. 58 p. 92, 30 sq.: Cladis apud Thapsum acceptae tertio die Uticam affertur nuntius.

App. 98—99 p. 782, 6—783, 19 = Plut. Cat. m. 67—68 p. 101, 5—102, 24; 70 p. 104, 6—20; 73 p. 105, 16 sq.: Catonis mors.

App. 99 p. 784, 5 sq. = Plut. Caes. 54 p. 416, 7 sq. Cat. 72 p. 105, 9—12: Caesaris de Catone mortuo dictum.

App. 99 p. 784, 6—8 = Plut. Caes. 54 p. 416, 16—23: Caesar contra Ciceronis Catonem scripsit Anticatonem.

App. 102 p. 786, 16—21 = Plut. Caes. 55 p. 417, 9—15: Caesar censu habito civium numerum dimidio minorem quam ante bellum civile invenit¹⁾.

App. 104 p. 788, 16—18 = Plut. Caes. 56 p. 417, 28—30: Caesaris de pugna ad Mundam commissa dictum.

App. 107 p. 791, 2—9 = Plut. Caes. 60 p. 421, 28—422, 3: Caesar senatui non assurgit²⁾.

App. 108 p. 792, 1—4 = Plut. Caes. 60 p. 421, 24—27: Caesaris dictum: οὐκ εἰμι βασιλεύς, ἀλλὰ Καῖσαρ.

App. 109 p. 792, 24—793, 3 = Plut. Caes. 57 p. 419, 8—11: Caesaris de corporis stipatoribus dictum.

App. 110 p. 794, 1—3 = Plut. Caes. 60 p. 421, 19—23: Fama Romae divulgatur e libris Sibyllinis Parthos vinci non posse nisi a rege.

App. 112 p. 795, 11—18 = Plut. Caes. 62 p. 423, 30—424, 2. Brut. 7 p. 57, 1—14: Caesaris de Bruto Cassioque dictum.

App. 112 p. 795, 20—24 = Plut. Brut. 5 p. 55, 1—9: Brutus Caesaris ex Servilia filius fuisse dicitur, qua re is in pugna Pharsalica Bruto parcere iussit duces.

App. 112 p. 796, 4—9 = Plut. Brut. 9 p. 59, 9—15: Verba irritantia, quae Bruti antiqui statuis et Bruti praetoris tribunali ascribebantur

1) Hoc loco uterque in eundem incidit errorem a communi fonte haud dubie iam commissum, ut elucet ex Cass. Dione XLIII 21: cf. Thouret l. l. p. 337. Iudeich l. l. p. 34 sqq.

2) Notandum est, quod discrepant a memoria Liviana; nam pro rostris id accidisse tradunt, cum Cassius Dio XLIV 8, Livius per. 116, Suetonius Caes. 78 pro Veneris Genetricis aede Caesarem faciant sedentem: cf. Baillet l. l. p. 23.

App. 113 p. 796, 11—797, 2 = Plut. Brut. 10 p. 59, 28—60, 13: Colloquium inter Brutum et Cassium habitum.

App. 114 p. 798, 12—16 = Plut. Brut. 18, p. 67, 6—13: Brutus Antonium una cum Caesare interfici non sinit.

App. 115 p. 798, 20—25 = Plut. Caes. 63 p. 425, 13—18: Caesaris de optimo mortis genere dictum.

App. 115 p. 799, 5—8 = Plut. Caes. 63—64 p. 426, 7 sqq. 25—27: Decimus Brutus Caesari suadet, ut ipse senatum dimittat.

App. 115 p. 799, 11—26 = Plut. Brut. 14—15 p. 63, 25—64, 23: Brutus et Cassius ante facinus perpetratum e nonnullorum dictis suspicantur rem esse proditam.

App. 116 p. 800, 1—6 = Plut. Caes. 64 p. 426, 28—427, 2: Servus Caesarem, quem ut caveret praemoniturus erat, domi non invenit.

App. 116 p. 800, 7—11 = Plut. Caes. 65 p. 427, 15—17: Artemidorus Cnidius Caesarem praemoniturus sero advenit.

App. 116 p. 800, 11—20 = Plut. Brut. 16 p. 65, 17—66, 3: Populii Laenatis cum Caesare colloquium coniuratis suspectum.

App. 116 p. 800, 22—25 = Plut. Caes. 63 p. 425, 4—6: Caesaris victimae cor defuit, signum letale.

App. 117 p. 801, 10—802, 11 = Plut. Caes. 66 p. 428, 1—429, 6. Brut. 17 p. 66, 11—29: Quomodo Caesar sit interfectus.

App. 149 p. 832, 8—13 et 153 p. 838, 5—9 = Plut. Caes. 63 p. 425, 6—13: Caesar irridet vatem, a quo Idus Martias ut caveret admonitus erat.

App. 149 p. 832, 16 sq. = Plut. Caes. 69 p. 431, 6 sq.: Caesar duodesexagesimo aetatis anno moritur.

In hoc locorum numero invenies qui adeo inter se sint similes, ut eadem narratiunculae apud utrumque scriptorem eadem dubiae fidei nota insignitae sint addito vocabulo *λέγεται* vel *φασίν*: cf. App. 25 extr. = Plut. Caes. 29 extr. Pomp. 58, ubi Appianus utitur verbo *φασί*, Plutarchus verbis *λέγεται* et *ἐλέχθη*; App. 95 extr. = Plut. Caes. 52 extr.; App. 112 = Plut. Caes. 62; App. 112 = Plut. Brut. 5, ubi apud utrumque narratio incohatur a vocabulo *λέγεται*.

Graecum autem statuendum esse fontem, qui locos, quos in unum conguessi, evolverit atque inter se comparaverit, facile concedet. Duo exempla satis habeo attulisse maxime insignia propterea, quod ibi consentiunt in vocabulis haud ita communis monetae: alter locus, quem omnino praeteriit Paulus Bailleur, est de nuptiis, quibus Caesar Pompeium et Pisonem sibi devincit:

App. 14.

— βουώντος Κάτωνος διαμαστροπεύεσθαι γάμοις τὴν ἡγεμονίαν.

Plut. Caes. 14.

— μαρτυρομένου Κάτωνος καὶ βουώντος οὐκ ἀνεκτὸν εἶναι γάμοις διαμαστροπευομένης τῆς ἡγεμονίας.

Altero loco agitur de plausu, quo populus prosequitur Curionem, qui de imperio et Caesari et Pompeio abrogando dixerat sententiam:

App. 27.

— καὶ ποτε καὶ παρέπεμψαν ἀνδροβολοῦντες ὡςπερ ἀθλήτην μεγάλου καὶ δυσχεροῦς ἀγῶνος.

Plut. Caes. 30.

— οἱ δὲ καὶ στεφάνους ἐπ' αὐτὸν ὡςπερ ἀθλήτην ἀνδροβολοῦντες ἤφρισαν.

Porro Graecus auctor manifesto tenetur App. 81 init. = Plut. Pomp. 72 init., ubi Pompeius de rebus suis desperans comparatur cum Aiace medios inter hostes a Iove pavore perculso, qualem descripsit Homerus, cuius versus ipsos laudat Plutarchus¹⁾. An putemus apud Latinum nescioquem scriptorem tale quid invenisse Appianum et Plutarchum?

Ad eundem adducimur finem loco Plutarchi recte explicato, id quod primum contigit Thoureto l. l. p. 336 sqq.²⁾. Plutarchus enim in Caes. c. 46 dicto quodam Caesaris commemorato sic pergit: ταῦτά φησι Πολλῶν Ἀσίνιος τὰ ῥήματα Ῥωμαῖσι μὲν ἀναφθέξασθαι τὸν Καίσαρα παρὰ τὸν τότε καιρὸν, Ἑλληνιστὶ δ' ἐπ' αὐτοῦ γεγράφθαι. Et deinde in eodem pergens enuntiato subnectit Asinii illud de Pompeianis occisis testimonium, quod idem apud Appianum legitur. Quod cum non ex ipso Asinio, sed ex communi fonte petiverit, ut supra vidimus p. 245 sq., eundem fontem etiam antecedentia, quae artissime cum his cohaerent, ei subministrasse consentaneum est, quae ab Appiano omissa sunt. Illud vero ἐπ' αὐτοῦ neque ad Caesarem neque ad Asinium Pollionem posse

1) Cf. Iudeich l. l. p. 37 sq., qui etiam nonnulla alia Graeci fontis indicia addidit.

2) Iudeich l. l. p. 36 sq. Thoureti sententiam merito tuetur.

referri, Thouretus argumentis minime ambiguis demonstravit. Itaque magna cum probabilitate ille quidem statuit totum hunc locum ex Graeco auctore a Plutarcho esse depromptum: qui cum sui excusandi causa dixisset *Ἐλληνιστὶ δ' ἐπ' ἐμοῦ γέγραπται*, Plutarchum in errorem inductum illud *ἐπ' ἐμοῦ* falso rettulisse ad Asinium Pollionem. Hac quidem ratione et omnes difficultates de medio tolluntur et optime confirmatur, quod iam antea cognoveramus, Graecum fuisse illum fontem, ex quo Appiani et Plutarchi manavit narratio.

Sed iam oritur quaestio, quisnam fuerit ille auctor Graecus, ad quam solvendam nihil omnino contulit Thouretus, nec mirum, quippe cui cum uno Asinio res esset. Videndum igitur erit, appareantne apud Appianum et Plutarchum certa quaedam indicia, quibus fons cognoscatur.

Sed priusquam ad hanc rem perquirendam aggrediamur, necesse erit circumspicere, quomodo omnino Appianus et Plutarchus fontibus suis uti soleant. — Atque Appianum quidem miserum fuisse compilatorem, qui unum semper sine proprio iudicio exprimeret auctorem, inter omnes iam constat. Plane alienum a se ille quidem iudicabat complures simul adire fontes et, quae illi narrarent, inter se perpendere et una narratione complecti. Quod optime intellegitur ex eis partibus, ubi Polybio usus est Appianus, quem neglegentissime quidem, sed tanta exscripsit constantia, ut alius fontis nusquam ullum appareat vestigium ¹⁾.

Longe aliter de Plutarchi in fontibus adhibendis ratione iudicandum est. Nam vel consilium eius plane erat diversum, quippe qui non historiam, sed vitas singulorum virorum conscribere sibi proposuisset. Ad hos illustrandos omnia referebat atque, ut eorum virtutes ac mores maxime eniterent, singulas narratiuncululas, in quibus inerat *δήλωσις ἀρετῆς ἢ κακίας*, et facete dicta undique conquirebat ²⁾; qua in re magna litterarum scientia et plurima lectione adiuvabatur. Magna igitur

1) Cf. Nissen 'Kritische Untersuchungen ueber die Quellen der IV. und V. Dekade des Livius' (Berol. 1863) p. 114 sq.

2) Cf. Plut. Alex. 1.

in Plutarchi fontibus explorandis opus est cautione, ne sicubi fontis cuiusdam apud eum deprehenderimus indicium, ex eodem fonte etiam reliqua omnia hausta esse praepropere iudicemus.

Iam videamus, quid inde sequatur ad nostram quaestionem recte instituendam. Quoniam igitur Appianum et Plutarchum ex communi fonte Graeco hausisse satis constat, cuius vestigia haud obscura apud Appianum per capp. 8—117 sparsa agnovimus ita quidem, ut in unoquolibet fere horum capitum singularis inter Appiani et Plutarchi verba consensus inveniatur, praeter hunc ipsum fontem nullum alium hac in parte ab Appiano esse inspectum ex eius consuetudine confidenter licet affirmare, id quod ex eis, quae infra expositurus sum, spero fore etiam manifestius. — Contra de Plutarcho nihil poterit iudicari nisi hoc unum: usum esse eum illo fonte eis ipsis locis, ubi concinit cum Appiano; aliis locis certa quaedam accedant necesse est argumenta.

Quae cum ita sint, in communi illo fonte indagando ab Appiani potissimum capp. 8—117 proficiscendum erit.

Ac de parte quidem horum capitum, scilicet de Appiani capp. 81—91 et de Plutarchi vitarum Caesaris et Pompei capitibus eis, quibus idem tractatur tempus inde a Pompei post pugnam Pharsalicam fuga usque ad belli cum Pharnace gesti finem, iam Iudeichius l. l. p. 38—48 tam diligenter tamque prudenter disseruit, ut plane me habeat assentientem ¹⁾. Neque mihi in animo est, quae ille vir doctus magna sagacitate exposuit, omnia hic repetere, sed ad eius librum delego, qui accuratius volunt scire. — Sed quid novi discimus ex Iudeichii commentatione? Coniecit nimirum ille v. d. in capitibus illis, quae ei erant tractanda, Appianum et Plutarchum hausisse e Strabonis hypomnematis historicis argumentis usus maxime hisce: Strabo ipse, inquit, a Plutarcho laudatur in Caes. c. 63 (= fr. 187); idem in Caes. c. 48 extr. narrat a Cacsare Cleopatram arcessitam esse Alexandriam, id quod

1) De una re, de qua mihi non convenit cum Iudeichio, infra uberius dicam p. 262 sq.

nemo praeterea memoriae prodidit nisi Strabo, qui eadem fere habet verba in fr. 168, 3 sq.; Caesaris erga Graecos, imprimis eos, qui Asiam incolebant, benevolentia ab Appiano et Plutarcho compluribus locis cum voluptate quadam praedicatur; quod Appianus c. 89 init. Asiam appellat *τὴν μεγάλην χειρόνησον*, plane ex Strabonis est more.

Quae argumenta quamquam fortasse non sufficiunt ad rem probandam (neque hercle fieri potest, ut ex paucis illis capitibus res ad liquidum confessumque perducat), tamen coniectando verum assecutum esse Iudeichium nos demonstrabimus tota illa, quam supra p. 254 circumscripsimus, parte diligenter explorata ac pervestigata.

Iam supra p. 245 sq. vidimus Asinium Pollionem et ab Appiano (c. 82) et a Plutarcho (Pomp. 72 Caes. 46) eodem narrationis loco laudari. Similiter etiam Caesarem (*ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς*, ut dicit Appianus) de eadem re testem citant App. c. 79 et Plut. Caes. 44. Pomp. 69. In communi igitur fonte et Asinius et Caesar adhibiti erant. Atque Asinius Pollio certe fuit inter Strabonis fontes, qui laudatur fr. 169, 5 et in geogr. IV 3, 3 p. 192. Caesaris autem de bello Gallico commentariis cum largissime usus sit Strabo (cf. fr. 149 et supra p. 216 sqq.), etiam reliqua Caesaris scripta ei fuisse nota veri est simillimum.

Omnino autem Strabo diligens si quis alius erat in auctoribus laudandis et plurimum operae studiique in hoc maxime locabat, ut varias scriptorum memorias quam plenissime colligeret (cf. supra p. 5 sqq. 215 sqq.) Quae Strabonis in materia congerenda diligentia etiam apud Appianum in capp. 8—117 multis locis apparet, nisi forte quis putat Appianum, auctorem negligentissimum, tantae fuisse doctrinae tantaeque industriae, ut ipse ex tot fontibus materiam multo labore et sudore conquireret.

Age denuo consideremus locum illum Appiani (c. 82), ubi laudat Asinium Pollionem. Nam non solum huius scriptoris, sed etiam aliorum de militum in pugna Pharsalica caesorum numero profert memorias. Ceciderunt enim, inquit, Caesarianorum *τριάκοντα λοχαγοὶ καὶ ὀπλίται διακόσιοι ἦ, ὡς ἐτέ-*

ροῖς δοκεῖ, χίλιοι καὶ διακόσιοι, Pompeianorum autem, praeter senatores et equites, οἱ μὲν ἐπαίροντες φασὶ δισμυρίους ἐπὶ πεντακισχίλοις, Ἀσίνιος δὲ Πολλίων — — ἑξακισχίλους ἀναγράφει κτλ. Asinii testimonium etiam Plutarchum eisdem fere verbis exhibere (Pomp. 72. Caes. 46) vidimus p. 245 sq. Ut igitur hoc non ipse indagavit, sed ex communi fonte exscripsit Appianus, ita haud dubie etiam reliqua apud eundem auctorem iam collecta invenit. Neque mirandum est, quod Plutarchus ceteris omissis unum Asinii attulit testimonium, quippe cuius ut vitarum auctoris minime interesset, ut omnia exhauriret. Sed id potissimum elegit testimonium, cui ab auctore suo maxima tribuebatur fides.

Quod idem etiam ex alio loco prorsus simili licet cognoscere, quem integrum huc apponam, quod ibi Strabonis in diversis memoriis colligendis diligentia manifestissime conspicitur; agitur autem de Caesaris atque Pompei copiarum numeris: App. c. 70 στρατιὰ δ' ἦν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, πολλῶν ἀμφίλογα εἰπόντων ἐπομένῳ μάλιστα Ῥωμαίοις τοῖς τὰ πιθανώτατα γράφουσι περὶ τῶν ἐξ Ἰταλίας ἀνδρῶν, οἷς δὴ καὶ μάλιστα θαρροῦντες τὰ συμμαχικὰ οὐκ ἀκριβοῦσιν οἷδ' ἀναγράφουσιν ὡς ἀλλότρια καὶ ὀλίγην ἐν αὐτοῖς ἐς προσθήκην χώραν ἔχοντα, Καίσαρι μὲν ἐς δισχίλους ἐπὶ δισμυρίους, καὶ τούτων ἵππεις ἦσαν ἀμφὶ τοὺς χίλους, Πομπηίῳ δὲ ὑπὲρ τὸ διπλάσιον, καὶ τούτων ἵππεις ἐς ἑπτακισχίλους. Ὡδε μὲν τοῖς τὰ πιθανώτατα λέγουσι δοκεῖ μυριάδας ἐπὶ ἀνδρῶν Ἰταλῶν συμπεσεῖν ἀλλήλοις ἐς μάχην· οἱ δ' ὀλιγώτερος ἑξακισμυρίων φασίν, οἱ δ' ὑπερπαίροντες τεσσαράκοντα μυριάδας γενέσθαι λέγουσιν. Καὶ τούτων οἱ μὲν ἡμιόλιον, οἱ δὲ ἐκ τριῶν νομίζουσιν ἀμφὶ τὰ δύο τῷ Πομπηίῳ γενέσθαι μέρη. — Quid vero apud Plutarchum legitur (Caes. 42. Pomp. 69)? Ceteris nimirum omnibus neglectis ea sola narrat, quae Appiano teste tradiderant οἱ τὰ πιθανώτατα λέγοντες, in his autem egregie et paene mirifice concinit cum Appiano. Apparet igitur iam in communi fonte, quem esse Strabonem nunc puto patere, e diversis sententiis unam praeter ceteras ut maxime fide dignam fuisse notatam.

Complures a communi fonte adhibitos esse auctores intellegitur etiam ex Appiani c. 48, ubi narrat per undecim tantummodo dies Caesarem fuisse dictatorem, id quod apud Plutarchum quoque legitur (Caes. 37). Appianus autem addidit verba ὡς δὲ γὰρ τισι δοκεῖ.

Duplex memoria apud Appianum exstat praeterea c. 116 de prodigio, quo Caesaris mors portendebatur: τῶν ἱερῶν ἦν τῷ Καίσαρι τὸ μὲν πρῶτον ἀνευ καρδίας ἦ, ὡς ἕτεροι λέγουσιν, ἢ κεφαλῇ τοῖς σπλάγγνοις ἔλειπεν. Quod prodigium invenitur etiam apud Plutarchum (Caes. 63 = fr. 187), qui e Strabone se id desumpsisse disertis verbis profitetur¹⁾. Quae praeterea ex Strabone hoc loco ille attulit portenta, ab Appiano omissa sunt. En rursus habes Strabonem, ad quem undique viae nos ducunt.

Quid? quod aliis quoque locis, ubi Strabo et Appianus inter se possunt conferri, magnus inter eos reperitur consensus?

App. c. 23 et Strabo fr. 144 eodem modo narrant Cyprum insulam misso M. Catone a Romanis Ptolemaeo esse ereptam auctore P. Clodio Pulchro, qui Ptolemaeo graviter irasceret, quod sibi a piratis capto, cum eum orasset, ut se redimeret, pretium vilissimum misisset. Quam rem tradidit quidem etiam Cassius Dio XXXVIII 30, sed paulo aliter, cum diceret nihil omnino fecisse Ptolemaeum, ut Clodium a piratis liberaret.

Porro concinit App. c. 103 cum Strabonis fr. 179, id quod eo est notabilius, quia inter se consentientes cum reliqua memoria discrepant. Nam uterque Caesarem Roma in Hispaniam Baeticam (teste quidem Strabone Obulconem) viginti septem diebus venisse tradit. Alium numerum habet Suetonius Caes. 56: ab urbe in Hispaniam ulteriorem quarto et vicensimo die per-

1) Quod eiusdem portentis mentionem faciunt etiam Cic. de div. I 52, 119. II 16, 36 sq., Val. Max. I 6, 13, Plin. N. H. XI 186, Suet. Caes. 77, Obseq. 67, hi tamen omnes una in re vehementer discrepant ab Appiani memoria, scilicet, quod id accidisse dicunt, quo die primum veste purpurea Caesar processisset et in sella aurea consedisset, cum hic factum memoret ipso die fatali, antequam Caesar curiam intrasset.

venit'. Orosius autem et in numero et in itineris termino differt, cum dicit VI 16, 6: 'septimo decimo quam egressus ab urbe fuerat die Saguntum pervenit.'

Deinde simili ratione narrant, quomodo Cato Marciam uxorem Hortensio tradiderit (App. c. 99 = Strab. fr. 158), cum Plutarchus Cat. min. 25, Thrasea Paeto usus, rem multo uberius et paulo aliter exponat.

Porro magna intercedit similitudo inter App. c. 84 et Strab. fr. 167^a, ubi exponunt, quo statu res Aegyptiacae fuerint, cum Pompeius ad Casium navem appulisset.

Denique conferas, quae uterque habet de Cn. Pompei, Magni filii, fuga (App. c. 105 = Strab. fr. 180) et de Amiso urbe a Pharnace obsessa (App. c. 91 = Strab. fr. 171).

Neque inutile videtur observare, quemadmodum uterque explicet ius Latii:

App. 26.

Πόλιν δὲ Νεόκωμον ὁ Καίσαρ ἐς Λάτιον δίκαιον ἐπὶ τῶν Ἀλπῶν ᾤκισται· ὧν ὅσοι κατ' ἔτος ἤρχον, ἐγγίνοντο Ῥωμαίων πολῖται· τὸδε γὰρ ἰσχύει τὸ Λάτιον.

Strab. fr. 164.

(Νέμανσος) ἔχουσα καὶ τὸ καλούμενον Λάτιον, ὥστε τοῖς ἀξιωθέντας ἀγορανομίας καὶ ταμείας ἐν Νεμαύσῳ Ῥωμαίους ὑπάρχειν.

Memorabilis est etiam ille inter App. c. 101 et Plut. Caes. c. 55 consensus, ubi in Caesaris triumpho Africano enarrando honorificam Iubae minoris iniciunt mentionem:

App.

Ἐνθα καὶ Ἰόβα παῖς Ἰόβας ὁ συγγραφεὺς βρέφος ὧν ἔτι παρεγένετο.

Plut.

Τότε καὶ Ἰόβας υἱὸς ὧν ἐκείνου κομιδῆ νήπιος ἐν τῷ θριάμβῳ παρήχθη μακαριωτάτην ἀλοὺς ἄλωσιν, ἐκ βαρβάρου καὶ Νομάδος Ἑλλήνων τοῖς πολυμαθεστάτοις ἐναρίθμιος γενέσθαι συγγραφεῦσι.

Etiam in his Strabo fons cognoscitur, quem studium singulare Iubae regi navasse inde apparet, quod vel in geographicis saepius eius mentionem facit et eius πρὸς Ῥωμαίους εὔνοιαν

τε καὶ φιλιαν laudat (VI 4, 2 p. 288) eiusque mortem bis commemorat (XVII 3, 7 p. 828. XVII 3, 9 p. 829).

Una praeterea res haec Appiani capita diligenter perscrutantem non potest fugere, quae ad fontem eius investigandum haud parvi est momenti. Nonnullis enim locis mira quaedam in eo comparet doctrina, quae ex Romano certe non fluxit auctore. Nam Graecas enarrat fabulas, quibus πόλεων κτίσεις explicantur, et urbes mariaque unde nomen acceperint exponit.

Sed exemplo res fiet planior! Agedum inspiciamus Appiani c. 39! Toto hoc capite agitur de Dyrrhachio, quod oppidum non idem esse atque Epidamnum uberrime docet: Epidamnum regem urbem prope mare condidisse, quam suo nomine ornasset; cui urbi Dyrrhachum, eius nepotem, navale addidisse de eo appellatum Dyrrhachium. Qui cum a fratribus bello peteretur, Herculem ei auxilium tulisse; quam ob rem Herculem magis quam Dyrrhachum ab incolis conditorem perhiberi. In ea vero pugna Ionium, Dyrrhachi filium, ab Hercule imprudenti interfectum et in mare proiectum huic mari nomen indidisse. Aliquanto post Dyrrhachinos a Brigibus e Phrygia reversis, deinde a Taulantiis et postremo a Liburnis eiectos Corcyraeis in auxilium vocatis patriam recuperasse: his cum Corcyraei admixti essent coloni, ab eis Dyrrhachium navale, quod nomen videretur ominosum, Epidamnum esse appellatum, quo nomine etiam a Thucydide significari. Sed pristinum nomen praevaluisse et tum certe Dyrrhachium esse nominatum¹⁾.

Cuius loci indoles talis est, ut ad nullum auctorem aptius possit referri quam ad Strabonem. Namque ad πόλεων κτίσεις et μετονομασίας Strabo intentum si quis alius habet animum et omnino singularum urbium historiam inde a primordiis usque ad suam aetatem solet persequi, ut ex eius geographicis luculentissime apparet. Quibus rebus cum tantopere delectaretur, etiam in historicis hypomnematis, et in his

1) Cass. Dio XLI 49, qui de eiusdem oppidi nomine quaestionem instituit, plane aliter rem enarrat.

vel magis, singularem curam atque operam in eis posuisse Strabonem consentaneum est. Singulae autem quaedam res, quas Appianus hoc loco commemorat, etiam apud Strabonem inveniuntur. Atque totius capituli quasi summa legitur VII 5, 8 p. 316 *Ἐπίδαμος, Κερκυραίων κτίσμα, ἡ νῦν Δυρράχιον* — *λεγομένη*. Ibidem § 9 p. 317 mare Ionium ab Ionio quodam Illyrio nomen traxisse tradit Theopompum testem laudans. Taulantios et Brygos¹⁾ prope Epidamnum habitantes commemorat VII 7, 8 p. 326. Thucydides autem, qui apud Appianum testis profertur, a Strabone multis geographicorum locis laudatur.

Eandem Strabonis doctrinam agnosco in Appiani c. 20 extr., ubi dicit Lanuvium, quod CL stadia a Roma abesset, a Diomede post Troiam excisam per maria errante primam in Italia conditam esse urbem. Nam fabulas illas, quibus Graecorum duces Troia redeuntes in omnibus litoribus urbes condidisse perhibentur, Strabo bene noverat²⁾.

Denique huc adiungam Appiani locum satis memorabilem in c. 102, ubi fori Caesaris apud Romanos usum explicat simili Persarum instituto; nam eos quoque foro uti ad ius et dicendum et discendum. Quae hausta esse ex auctore, qui populorum mores atque instituta accurate cognoverat, manifestum est. Ipsum autem Strabonem in hypomnematis historicis singulorum populorum *νόμιμα* diligenter descripsisse eius ipsius testimonio scimus (cf. fr. 7).

Gravissimum vero argumentum, quo sententia nostra praeclare confirmatur, praebent Appiani capp. 149–154. Cap. 149 incipit ab his verbis: *οὕτω μὲν δὴ Γάιος Καίσαρ ἐτελεύτησεν* — — *ἀνὴρ ἐπιτυχέστατος ἐς πάντα καὶ δαιμόνιος καὶ μεγαλοπράγμων καὶ εἰκότως ἐξομοιούμενος Ἀλεξάνδρῳ*. Iam in eis, quae secuntur, capitibus comparisonem inter Caesarem et Alexandrum instituit accuratissimam; unde apparet

1) Quos eosdem esse atque Briges demonstravit Zippel 'Die roemische Herrschaft in Illyrien' (Lips. 1877) p. 11 sq.

2) Diomedis per Italiam errores urbesque nonnullas ab eo illic conditas commemorat Strabo in geogr. VI 3, 9 p. 283/4.

Appiani auctorem non solum Caesaris, sed etiam Alexandri Magni historiae fuisse peritissimum; nam mores eius ac res gestas singulas scite cum Caesaris componit. Quid igitur? Nonne Strabonem de Alexandri rebus scimus scripsisse hypomnemata diligentissime composita? Neque ullum praeterea rerum scriptorem, quo quidem uti potuerit Appianus, et Caesaris et Alexandri res gestas memoriae prodidisse compertum habemus. Itaque dubium esse non potest, quin Appianus totam hanc comparisonem debeat Straboni¹⁾, id quod iam Luedeckius acute demonstravit²⁾.

Quodsi haec certe Appiani capita e Strabonis hypomnematis fluxerunt, hinc rursus antecedentibus nova lux affulget. Nam quae hic de Caesare profert, maximam partem iam antea eisdem fere verbis narravit Appianus. Si igitur haec e Strabone manaverunt, procul dubio idem statuendum est de eis, quae cum his ad verbum congruunt. Sic c. 150 eisdem verbis atque c. 57 narratur Caesarem solum navigium conscendisse, c. 150 = c. 90 Caesarem Alexandriae nando mortis periculum effugisse, c. 152 = c. 104 de Caesaris in Hispania cum Pompeio bellum gerentis audacia, c. 153 = c. 116 et c. 149 de vaticiniis a Caesare spreteis.

Quae cum ita sint, Strabonem Appiani in capp. 8—117 et 149—154 ac Plutarchi, ubi cum illo consentit, fuisse fontem satis demonstrasse mihi videor.

Quos vero Strabo ipse in hac hypomnematorum parte adhibuerit auctores et quid cuique debeat, vix potest accuratius cognosci. Iam vidimus laudatum esse ab eo Caesarem, laudatum etiam Asinium Pollionem (p. 255). Ex hoc auctore certe multa Strabo in suum usus convertit. Itaque

1) Strabo quam fuerit propensus ad Caesarem et Alexandrum inter se comparandos, cognoscitur etiam ex geogr. XIII 1, 27 p. 594/5, ubi utriusque viri erga Aegyptios benevolentiam commemorat, Alexandri ut Aecidae, Caesaris ut ab Aenea oriundi (cf. App. c. 151). Et Caesar ab eo dicitur *φιλαλέξανδρος ὢν* (fr. 166, 5) et paulo ante *ζηλώσας ἄμα καὶ Ἀλέξανδρον* (fr. 166, 2 sq.).

2) 'De fontibus quibus usus Arrianus Anabasin composuit' in stud. Lips. vol. XI 1888 p. 49.

ubicumque in rebus gestis enarratis ipse Asinius Pollio agens aut consilii particeps introducit, ubi eius potissimum virtus enitet, velut in Appiani c. 40 et 45 sq. et in Plutarchi Caes. c. 32 et 52, ibi Strabonem usum esse Asinio magna cum probabilitate statuemus: cf. Baillet l. l. p. 27 et 29.

Iam vero Iudeichius l. l. p. 47 suspicatus est etiam Livium a Strabone esse adhibitum, qua in re frustra esse mihi videtur ille vir doctissimus. Livii enim neque in geographicis neque in hypomnematibus fragmentis apparet nec vola nec vestigium. Neque causae, quibus Iudeichius (p. 39 sq.) commotus est, ut hic Livio usum esse Strabonem statueret, sufficere mihi videntur ad id demonstrandum. Nam quod Appianus in paucis quibusdam rebus cum Livii memoria consentit ceteroquin ab ea plane dissentiens, hoc profecto non mirandum est facillimeque ita licet explicari, ut Strabonem fontem, ex quo Livius hausit, hic illic adisse putemus. Plutarchum autem quod nonnumquam propius ad Livii narrationem accedere videmus, causa in promptu est: nam ille quidem praeter Strabonem ipso Livio, ut infra exponemus p. 263 sq., usus est fonte, ex quo eum etiam illis locis, ubi imprimis Strabonem sequitur, multa addidisse, multo plura, quam videtur Iudeichio, persuasum habeo. At in cogitationibus quibusdam, inquit Iudeichius, similitudo inter Appianum Liviumque conspicitur, quas, etiamsi fortasse in fonte repperit Livius, tamen vix inde deprompsit. Sed in altero, quod attulit, exemplo (App. c. 85 = Lucan. Phars. VIII 572 sqq.), ubi uterque narrat Pompeium miratum esse, quod non ipse Ptolemaeus ad se veniret, cur negemus ex fonte, qui Straboni quoque erat notus, Livium id hausisse, non intellego. Neque magis altero exemplo Iudeichii sententia commendatur. Nam quae App. c. 86 et Cass. Dio XLII 5, 1 sqq. Pompei morte enarrata de eius fortuna ac rebus gestis praedicant, tam trita sunt, ut ne necesse quidem sit statuere ex communi hic Strabonem et Livium hausisse fonte.

At propter temporum rationes omnino non veri est simile Livio in hypomnematibus historicis usum esse Strabonem. Nam etiamsi belli civilis libros CIX — CXVI ante opus absolutum

a Livio separatim esse editos concedimus, tamen non multo ante Augusti mortem (a. 14 p. Chr.) publici iuris facti esse possunt, quoniam librum CXXI post excessum Augusti editum esse scimus ex huius libri periochae titulo ¹⁾. Strabo autem, cum annis 18 p. Chr. sqq. iam libris geographicis conscribendis fuisset occupatus ²⁾, illo quo Livius belli civilis libros edidit tempore hypomnemata historica si non ad finem perducta, at certe paene absoluta habuisse censendus est. Aliquantum enim temporis inter duo haec opera maxima intercessisse consentaneum est.

Plutarchum, ubicumque cum Appiani narratione concinit, ad Strabonis hypomnemata vidimus redire. Ubi plura habet quam Appianus, eorum quoque haud pauca e Strabone deprompta esse perquam veri simile est. Nam Strabonem ab Appiano non omni ex parte accurate esse expressum, sed uberimam eius narrationem non modo coartatam atque contractam, verum etiam saepius mutilatam esse ab illo auctore intellegitur ex universa Appiani ratione ³⁾. Quid vero Plutarchus debeat Straboni, quid aliunde desumptum adiecerit, plerumque diiudicari nequit, nisi certis indiciis origo Straboniana cognoscitur velut illis locis, quos Iudeichius Straboni vindicavit, quamquam vel hic haud scio an Plutarchus aliena quaedam intermiscuerit. Etenim versamur in scriptore omni doctrina ac litterarum studiis erudito, qui non sicut Appianus unum semper sequatur auctorem, sed qui in fontibus adhibendis suo utatur iudicio.

Inter Plutarchi autem auctores certe praeter Strabonem numerandus est Livius, quem ipse bis laudat. — In Caes. c. 63 enarrato Calpurniae somnio alteram eiusdem rei memoriam affert, scilicet Livii. Alteram narrationem a Livio discrepantem unde petiverit, utrum ex Strabone, an ex alio fonte, nescio. In Caes. autem c. 47 duo narrat prodigia ad pugnae

1) *Ex libro CXXI qui editus post excessum Augusti dicitur.*

2) Cf. Niese in Herm. vol. XIII p. 33—36.

3) Cf. Nissen 'Kritische Untersuchungen ueber die Quellen der IV. und V. Dekade des Livius' p. 115. Iudeich l. l. p. 48.

Pharsalicae exitum spectantia, quorum alterius testem profert Livium. Sed alterum quoque ex Livio depromptum esse a Plutarcho recte iam perspexit Peterus ¹⁾, nimirum quod haec omina eodem ordine inter se coniuncta etiam a Cassio Dione XLI 61 et ab Obsequente 65 traduntur. Hic locus aptus si quis alius est ad Plutarchi scribendi rationem dispiciendam. Nam postquam Strabonem secutus pugnam Pharsalicam narravit et, quae ille collegerat omina, exposuit in c. 43, iam in c. 47 quasi appendicis loco, quae in altero fonte invenerat prodigia, addit. — Alterius autem ominis narratio incipit a verbo *ιστορεῖται*, et omnino eiusmodi vocabulis velut *λέγεται*, *λέγουσι*, *φασὶ* Plutarchum uti solere, quoties ex Livio aliquid inserit, recte monuit Iudeichius l. l. p. 42 et 45. Quo indicio fretus in Plutarchi Caes. 48 sq. et Pomp. 74—80 nonnulla ad Livium redire aliqua cum probabilitate ille v. d. statuit (p. 45—47 et 42—45).

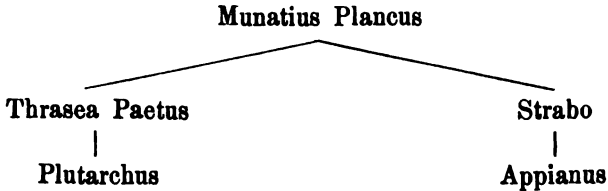
Etiam in vita Catonis minoris Plutarchum usum esse Strabone inde iure videtur effici, quod multis locis (c. 57. 67—73) consentit cum Appiano, ut supra vidimus p. 249 sq. Praeterea Plutarchus in huius vitae c. 56 aliquatenus concinit cum Strabonis fr. 177 de Catonis circa Syrtim itinere, id quod iam a Iudeichio animadversum est l. l. p. 49 et 176 adn. 1. Psylli bestiarum morsus venenatos sanantes, quorum mentionem facit Plutarchus, Straboni quoque bene noti sunt: cf. XVII 1, 44 p. 814. XIII 1, 14 p. 588. Et quod in eodem capite Catonem post cladem Pharsalicam sedentem consuevisse dicit coenare, etiam ab Appiano traditur c. 98, ubi Strabonem exscripsit (cf. Plut. Cat. min. 67).

At inter omnes fere viros doctos convenit unum in tota hac vita a Plutarcho adhibitum esse fontem, Thraseam Paetum, qui Munatii Planci libellum de Catone compositum exscripserat, ut ipse profitetur Plutarchus in Cat. m. 25 et 37 ²⁾. Quodsi saepe numero magna inter Appiani Plutarchique narrationes

1) 'Die Quellen Plutarchs in den Biographien der Roemer' p. 123 sq.

2) Cf. Peter l. l. p. 66 sqq.

deprehenditur concordia, id, simodo vera est illa sententia, non aliter poterit explicari nisi ita, ut ipsum quoque Strabonem, Appiani fontem, ex Munatio Planco hausisse ponamus¹⁾, ut hoc sit fontium stemma:

In hanc quominus abeam sententiam, hac maxime impedior causa, quod duobus diversis interpositis fontibus non credo tantam inter Appianum ac Plutarchum intercedere potuisse similitudinem. Huc accedit, quod uno loco (Plut. Cat. 51) certissime potest demonstrari ipsum Strabonem etiam in hac vita adiasse Plutarchum. Nam illius capitis (51) initium ad Tanusium redire apparet ex vit. Caes. c. 22, ubi de eadem re Tanusium laudat²⁾. Hunc vero auctorem Plutarchum non habuisse cognitum nisi e Strabone infra p. 285 sqq. accuratius docebo. — Itaque mihi non est dubium, quin etiam illis vitae Catonis locis, ubi cum Appiano concinit, Strabonem secutus sit Plutarchus.

Prorsus idem iudico de vitae Bruti locis cum Appiano congruentibus, qui in capp. 5—17 inveniuntur (cf. p. 250 sq.). Wichmannus quidem³⁾ Plutarchum hac in parte Empylo maxime usum esse arbitratus Appiani Plutarchique consensum ita studet explicare, ut alia ex Asinio utrumque petiisse statuat, alia Plutarchum habere ex Empylo, Appianum ex Asinio, cuius auctor fuerit Empylus. Atque Asinium quidem non esse fontem abunde iam demonstratum est. Iste vero Empylus num omnino ab ipso Plutarcho adhibitus sit, ex uno illo loco, ubi

1) Hanc fere sententiam sibi informavit Bailieu l. l. p. 26.

2) Ubi tandem Peterus (l. l. p. 67) in vita Catonis Tanusium inveniit laudatum, scire velim.

3) 'De Plutarchi in vitis Bruti et Antonii fontibus' (diss. Bonn. 1874) p. 9 sq. et 17 sq.

commemoratur (Brut. c. 2), cognosci nequit; et sit licet adhibitus, quo tandem iure unicum illum in his capitibus Plutarchi fuisse fontem contendit Wichmannus? Vides, opinor, quam infirma sit Wichmanni ratioeinatio. — Quoniam autem multi vitae Bruti loci, qui cum Appiano conveniunt, eisdem fere verbis etiam in vita Caesaris leguntur et quoniam ibi certe Strabonem communem Appiani et Plutarchi fontem esse probavimus, etiam in vita Bruti haec ex Strabone esse petita satis probabiliter mihi videor statuere.

Sed redeamus, si placet, ad Appianum. Capita 8—117 et 149—154 tota atque integra ad Strabonis hypomnemata historica rettulimus. Una tamen res videtur esse excipienda, scilicet orationes Caesari et Pompeio tributae, quas Appianus data occasione narrationi inserit capp. 43. 47. 50 sq. 53. 72 sqq. Supra enim p. 7 iam negavimus Strabonem orationes perpolitae exhibuisse. Ipse igitur Appianus illas orationes composuisse putandus est, id quod ingenio eius plane conveniens ac congruens est. Nam omnes isti compilatores ut materiae congerendae et rerum memoriae diligenter perscrutandae minime erant curiosi, ita speciosa ac nitida narratione laudem et gloriam quaerebant. Ac maxime quidem splendidis orationibus narrationi insertis artem suam ostentabant. Qua re fit, ut fere nihil novi ex declamationibus illis discamus, id quod in Appiani quoque cadit orationes, in quibus paulo aliis verbis solet repetere, quae iam antea dixerat. Unum exemplum instar omnium afferam: in c. 69 narrat Pompeium amicorum insolentiam indignatum tacuisse: *κατεσιώπα* — — *ὥσπερ οὐ στρατηγῶν ἔτι, ἀλλὰ στρατηγούμενος*. Eadem sententia bis redit in orationibus ab Appiano insertis; nam c. 72 Pompeium facit dicentem: *ὑμεῖς, ὡς συστρατιῶται, στρατηγεῖτε τοῦ πόνου μᾶλλον ἢ στρατεύετε*, et c. 74 eadem iactat Caesar: *(Πομπήιον), ὃν ἐγὼ πυνθάνομαι δεδιότα καὶ ἄκοντα χωρεῖν ἐπὶ τὸ ἔργον — καὶ οὐδὲ στρατηγούνα ἔτι μᾶλλον ἢ στρατηγούμενον*.

Exceptis igitur his orationibus capp. 8—117 et 149—154 e Strabonis hypomnematis historicis manaverunt. In eis quae restant capitibus, 2—7 et 118—148, Strabonianae originis

nullum certum potui invenire indicium. Et hercle mirum est, quam facili negotio hae particulae salvo rerum conexu a reliquis possint seiungi. Nam capp. 2—7, in quibus coniuratio Catilinae tractatur, quamquam inter se optime cohaerent, tamen plane ex abrupto incoherentur verbis *Γάιος δὲ Κατρίλινας κτλ.*, cum in cap. 1 Appianus de Caesaris et Pompei inimicitii se dicturum esse indicaverit. Item capituli 8 initium cum eis, quae antecedunt, minime cohaeret. Immo hoc caput, quod incipit a verbis *ὁ δὲ Καίσαρ στρατηγὸς ἐς Ἰβηρίαν αἰρεθεὶς ἐπὶ μὲν τι πρὸς τῶν χρηστῶν διεκρατεῖτο ἐν Ρώμῃ*, commode se applicat ad cap. 1 finem, ubi Caesaris mores depinguntur eiusque liberalitas commemoratur, quae tanta fuerit *ὡς ἀγορανομῶν ἔτι καὶ στρατηγῶν εἶναι κατάχρεως*.

Manifestior etiam res est in capp. 117 sqq. Postquam enim c. 117, quomodo Caesar interfectus esset, Appianus exposuit, optime potuit pergere c. 149: *οὕτω μὲν δὴ Γάιος Καίσαρ ἐτελεύτησεν ἐν ἡμέραις αἷς καλοῦσιν Εἰδοῖς Μαρτίαις κτλ.* Haec egregie adnectuntur mortis descriptioni, et hic quidem bene locum habet praeclara illa inter Caesarem et Alexandrum comparatio (c. 149—154), quae interiectis tot capitulis (118—148), in quibus res post Caesaris mortem usque ad coniuratorum fugam gestae enarrantur, minus apta videtur.

Itaque suspicio non abest, quin ex alio fonte narrationi ex Straboni desumptae haec inseruerit Appianus. Quod quominus statuamus, nihil certe obstat. Quamquam enim ex compluribus fontibus narrationem contexere ab Appiani ingenio alienum iudicavimus, tamen si duo ei in promptu erant auctores, alterum ducem secutus ex altero maiores particulas potuit decerpere locoque idoneo infercire. Hanc ad rem non magna opus erat arte. Et profecto harum particularum alia est indoles atque earum quae Straboni debentur.

Appiani de Catilinae coniuratione narrationem (c. 2—7) e Sallustio et ex Ciceronis hypomnemate esse consutam luculenter docuit Carolus Buresch ¹⁾. Ille vero, qui Sallustii atque

¹⁾ Die Quellen zu den vorhandenen Berichten von der Catilinarischen Verschwörung' in commentat. Ribbeck. p. 229 sqq.

Ciceronis narrationes contaminavit, Sallustii verbis non recte intellectis tam foedos commisit errores et rerum ordinem adeo perturbavit ¹⁾, ut neglegentissimus auctor habendus sit. Quae cum ita sint, de Strabone cogitari omnino nequit. Utrum vero ignoto alicui Appiani fonti crimen sit impingendum, an ipse semel praeter suam consuetudinem duorum fontium confundendorum fecerit periculum, diiudicari nequit. Quodsi hoc factum esse putamus, hinc quoque cognoscitur, quam miser Appianus fuerit historicus.

Etiam cap. 118—148 a Strabone videntur esse aliena. Nam longe maxima horum capitum pars impleta est orationibus, quarum parcellissimum fuisse Strabonem demonstravimus. Sed cohibeo iudicium, cum res non satis liqueat.

II

De Appiani bellorum civilium libro IV et de Plutarchi vita Bruti

Misso interim libro III statim accedamus ad Appiani bell. civ. librum IV.

Qui liber in duas magnas divisa est partes, quae ab Appiano clare distinguuntur, quarum in altera (c. 2—51) agitur de Octaviani Antonii Lepidi triumviratu atque de misera proscriptione ab eis instaurata, in altera (c. 57—138) de Bruti Cassiique rebus post Caesaris necem usque ad lugubrem eorum exitum gestis. Inter quas partes media collocata sunt capp. 53—56, quibus bellum cum Cornificio in Africa a Statio gestum describitur.

Atque cum id imprimis hoc libro spectet Appianus, ut Brutus et Cassius quo pacto perierint, enarret (cf. cap. 1 init.), primum de parte extrema, de capp. 57—138, quaestionem instituemus; quorum indoles cum earum libri II partium, quas Straboni vindicavimus, perquam sit similis ac paene gemina, in his quoque e Strabonis hypomnematis Appianum hausisse spero me esse persuasurum.

1) Cf. Buresch l. l. p. 232.

Atque Graecum certe ab Appiano adhibitum esse auctorem vel inde apparet, quod Plutarchus in vita Bruti multis locis mirum quantum cum Appiano conspirat, non solum in rebus, sed in ipsis adeo verbis; qui loci cum fere omnes collecti sint in Wichmanni dissertatione ¹⁾, ubi nonnullos etiam excerptos invenies, et cum postea de singulis accuratius nobis sit dicendum, hic enumerare supersedeo. Multa insuper accedunt indicia, quae mox proferam. Sed vel ea de causa reiicienda est Pauli Bailleu coniectura, qua Asinium Pollionem omnem materiam Appiano etiam hic praebuisse statuit, quamquam ne minimum quidem huius auctoris vestigium potest indagari.

Cum Strabone autem consentit Appianus, ubicumque inter se possunt comparari.

Appianus cap. 58 sq. narrat, quomodo Caecilius Bassus a Statio Murco et a M. Crispo sit obsessus. Conferendum est Strabonis fr. 191, qui quamquam multo plura habet quam Appianus, tamen in rebus gravioribus cum eo conspirat. Congruenter enim tradunt cum duobus tantum legionibus Bassum a duobus maximis exercitibus obsessum diu restitisse, donec ultro se dedidisset. Quod autem Strabonis narrationem tantopere contraxit Appianus et tam multa praeteriit, profecto non mirabimur in auctore tam indiligenti ²⁾. Quid? quod ne oppidi quidem, in quo Bassus obsidebatur, scilicet Apameae, ei libuit commemorare nomen?

Porro quae profert Appianus c. 60—62 de Dolabellae misera sorte, qui Laodiceae a Cassio oppugnatus, oppido capto militi cervices dedit, accuratissime consentiunt cum Strabonis fr. 193. Uterque dicit magnum ex hac obsessione Laodiceam oppidum accepisse damnum: Strab. *ἐλύπησε δ' οὐ μετρίως Λοδοβέλλας καταφυγῶν εἰς αὐτήν — — συνδιαφθείρας ἑαυτῷ καὶ τῆς πόλεως πολλὰ μέρη*; App. c. 62 extr. (*Κάσιος) τὴν πόλιν περιήγαγεν ἐς ἔσχατον κακοῦ*. Qui consensus eo est notabilior, quod plane contrarium legitur apud Cassium

1) 'De Plutarchi in vitis Bruti et Antoni fontibus' (Bonn. 1874) p. 36—39.

2) Cf. Nissen 'Krit. Untersuchungen etc.' p. 115.

Dionem XLVII 30 extr.: οὐ μέντοι οὐδ' οἱ Λαοδικεῖς κακὸν τι πλὴν συντελείας χρημάτων ἔπαθον.

Cap. 84 sq. Appianus exponit, quo pacto Sextus Pompeius ex Hispania profectus Siciliam insulam in suam redegerit potestatem, quae res breviter tangitur a Strabone in fr. 197. Quo in bello Rhegium, quod oppidum Octavianus in suas traxisset partes, magni fuisse momenti uterque monet, App. c. 86 init. et Strab. fr. 197^d.

Multo gravior alius videtur esse inter utrumque auctorem consensus. Appianus in c. 105, ubi de Philippis disserit, pristinum huius oppidi affert nomen, quod erat *Κρηνίδες*, cuius nominis originem explicat hunc in modum: *κρηῆναι γὰρ εἰσι περὶ τῷ λόφῳ ναμάτων πολλαί*. Idem testatur Strabo in fr. 198, ubi etiam cladis a Bruto et Cassio hac in regione acceptae facit mentionem: *οἱ δὲ Φίλιπποι Κρηνίδες ἐκαλοῦντο πρότερον· ἠϋξήθη δὲ μετὰ τὴν περὶ Βρούτου καὶ Κάσσιον ἦταν*. Maxime autem Straboni convenit, quod hic apud Appianum in Graeci nominis etymon inquiritur; nam nominibus explicandis et derivandis Strabo in geographicis sexcentis locis navavit operam.

Luculentum eiusdem rei exemplum praebet Appiani cap. 105 extr., ubi Zygactes flumen unde nomen habeat exponitur sic: *ἐν ᾧ τοῦ Θεοῦ (sc. Αἰδοῦ) περῶντος τὸ ἄρμα τὸν ζυγὸν ἄξαι λέγουσι καὶ τῷ ποταμῷ γενέσθαι τὸ ὄνομα*. Hic tam manifesto Strabonis doctrina cognoscitur, ut ex eo quin tota Appiani fluxerit narratio, nullus dubitem. An vero in Romano auctore, veluti in Asinio Pollione, talia putas invenisse Appianum?

Appiani capp. 105—106 gravissimi omnino sunt momenti ad eius fontem cognoscendum. Etenim bellum Philippense narraturus accuratam illius regionis hic proponit descriptionem. Ipsius oppidi in colle praerupto situs et quae circumiacent loca dilucide describuntur: a septentrione esse saltus, a meridie paludem usque ad mare pertinentem, ad orientem versus Sapaeorum et Corpilorum fauces, versus occidentem latum patere campum ad Murcinum usque Drabiscumque oppida et ad Stry-

monem fluvium declivem; haud procul Philippis alium esse tumultum, ὃν Διονυσίου λέγουσιν, ἐν ᾧ καὶ τὰ χρύσειά ἐστι τὰ Ξύλλα καλούμενα (c. 106); paulo longius duos abesse colles, inter quos quasi per portam transitus sit ex Asia in Europam et ex Europa in Asiam proficiscentibus; quos praeterfluere amnem, cuius nominis duas Appianus profert formas: ὃν Γάγγαν τινές, οἱ δὲ Γαγγλην λέγουσι. — Quae loca quantum inter se distent, diligentissime Appianus adnotat stadiorum usus ratione, nec minus quam sex intervalla in duobus his capitibus hac ratione computantur.

Magnam igitur rerum geographicarum habuisse putandus est notitiam, quicumque haec conscripsit. Fuitne ea in Appiano? Immo vero hic earum rerum plane erat ignarus atque rudis ¹⁾. Ex fonte igitur hanc petivit doctrinam. Quam quis potuit melius ei subministrare quam Strabo, quem pro suo ingenio etiam in opere historico magnam in res geographicas impendisse curam per se intellegitur?

Porro egregie convenit cum Strabonis consuetudine, quod Appianus hoc loco cum rerum geographicarum scientia coniungit insignem veterum illius oppidi rerum notitiam ²⁾. Pristinum enim nomen Crenides mutatum esse docet in Datum, Philippus autem appellatum esse a Philippo, Macedonum rege, qui hunc locum opportunum communivisset adversus Thracas.

Quid? quod etiam res mythologicae, quas Strabo habet in deliciis, ab Appiano hic proferuntur. Nam in campo fertili, quod ad occasum versus patet, Proserpinam, cum flores legeret,

1) Cf. Hannak 'Appian und seine Quellen' (Wien 1869) p. 10. Nonnulla afferam exempla, quorum partem debeo Hannakio. — Hisp. 5. 28. 31. 65. Hannib. 2: Gades oppidum situm esse putat in septentrionali Africae ora. — Hisp. 6: Iberum flumen in Atlanticum, qui dicitur, Oceanum influere tradit. — Hisp. 7: Saguntum inter Pyrenaeum saltum et Iberum flumen esse situm. — Hisp. 12. 19. 72: Saguntum oppidum eversum ab Hannibale ab eodem denuo esse exstructum et appellatum Carthaginem Novam. — B. c. I 39: Lirim et Liternum unum eundemque esse fluvium. — ib. I 109: Padi et Rhodani fontes haud multum inter se distare.

2) Conferas quae diximus supra p. 259.

raptam esse tradit a Plutone; quem, cum Zygactem annem traiceret, currus ingum fregisse.

Ex omnibus igitur his valde fit probabile Strabonis hypomnemata historica Appiani fuisse fontem. Atque hercle dolendum est, quod non tulit aetatem ea potissimum septimi geographicorum libri pars, in qua Macedoniam Strabo descripserat, quam si integram haberemus, certe plura cum Appiano congruere videremus.

Quae vero hic apud Appianum rerum geographicarum et singulorum oppidorum historiae veteris enitet notitia, etiam alias in hac, de qua agitur, libri IV parte saepe comparet. Sic in cap. 88 dicit Appianus Lysimachiam et Cardiam oppida Cherronesi Thraciae isthmum intercipere velut portas. In cap. 102 autem orae circa Serrium promunturium iacentis historiam, sicut Strabonis est mos, ab antiquissimis temporibus usque ad Bruti Cassiique aetatem persequitur; quam regionem fertilissimam diu incultam fuisse, cum Thraces maris imperiti oram vitassent ob metum incursionum: deinde cum ab aliis Graecis, tum a Chalcidensibus occupatam floruisse, quoad Philippus eiectionis incolis eam vastasset, ut nihil nisi templorum ruinae superessent. Etiam hoc animum advertas, quam bene de Rhodiorum rebus Appianus se praebeat instructum c. 66—73: duae in urbe sunt factiones, nobiles, qui bellum cum Cassio detrectant, et plebs ab Alexandro et Mnasea concitata, quae pugnandi cupiditate flagrat; Alexander prytanis creatur, ἡμερ ἐστὶν ἀρχὴ παρ' αὐτοῖς μάλιστα ἀποκράτωρ; Archelaus ad Cassium, cuius olim fuerat praeceptor, legatus mittitur. Commemoratur etiam Rhodios olim Demetrii et Mithridatis classibus fortiter restitisse.

Gravissima vero sunt, quae Appianus c. 76—80 in Xanthi excidio enarrando profert. Atque locorum peritum fuisse eius auctorem inde apparet, quod Sarpedonium in urbe commemoratur (c. 78 et 79) et vetus Oenandensium in Xanthios odium. Sed inspiciamus cap. 80 extr. Postquam narravit Xanthios oppido capto suos omnes interfecisse et succensis rogis, quos in domibus suis exstruxissent, se ipsos voluntaria morte intere-

misse, sic pergit: *Ξάνθιοι μὲν δὴ τρίτον ὑπὸ σφῶν αὐτῶν ἀπώλλυντο ἐλευθερίας οὐνεκα. Καὶ γὰρ ἐπὶ Ἀρπάγου τοῦ Μήδου Κύρω τῇ μεγάλῃ στρατηγοῦντος ὧδε σφᾶς ἀντὶ δουλοσύνης διέφθειραν — — καὶ ἐπὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Φιλίππου φασὶν ὅμοια παθεῖν οὐχ ὑποστάντας οὐδὲ Ἀλεξάνδρῳ μετὰ τοσσηδε γῆς ἀρχὴν ὑπακοῦσαι.* Item Strabo, si qua urbs eandem saepius accepit calamitatem, similiter solet indicare velut in fr. 84, ubi de Sinope dicit haec: *τοιαύτη δὲ οὔσα δις ὅμως ἐάλω, πρότερον μὲν τοῦ Φαρνάκου παρὰ δόξαν αἰφνιδίως ἐπιπεσόντος, ὕστερον δὲ ὑπὸ Λεικόλλου,* et de Amiso cf. fr. 171. Adde quod hoc loco ex Alexandri Magni historia rei cuiusdam mentio inicitur, quam quis melius potuit Appiano tradere quam Strabo, qui de Alexandri quoque rebus gestis hypomnemata ipse composuerat doctrinae plena?

Neque desunt diversae eiusdem rei relationes, quo indicio etiam in Appiani bell. civ. libro II Strabonem fontem agnovimus (cf. supra p. 255sq.). Atque unius quidem loci iam facta est mentio p. 271 in cap. 106, ubi fluvius commemoratur, *ὃν Γάγγαν τινές, οἱ δὲ Γαγγίτην λέγουσι.* Deinde in cap. 101 de duabus aquilis, quae argenteas Romanorum aquilas insederunt, diversa a scriptoribus dicit tradi: *ἐκόλαπτον αὐτοὺς ἢ ὡς ἑτέροις δοκεῖ περιέσκεπον.* De Cassii autem morte in cap. 113 duplicem vel potius triplicem exhibet memoriam: nam nonnullos ait prodidisse Cassium, ubi Brutum victis hostibus castra eorum diripere comperisset, ut ignominiam effugeret, Pindaro armigero auxiliante in gladium incubuisse; *καὶ τισιν οὕτως ἀποθανεῖν δοκεῖ Κάσσιον.* Ἐτεροὶ δὲ αὐτὸν οἶονται Bruti equitibus, ut victoriam nuntiarent, advolantibus hostes eos esse ratum ultro ingulandum se tradidisse Pindaro, ne in hostium manus perveniret. Pindarum autem nusquam postea esse visum; *διὸ καὶ νομιζοῦσιν ὅτι οὐπω κελελευμένον ἐργάσασθαι.*

Denique satis est memorabile, quod Appianus ut librum II, sic etiam librum IV concludit quasi epilogo, quo Bruti Cassii-que res gestas breviter complectitur (c. 132—134), ab eisdem fere verbis exorsus, quibus II 149 de Caesare utitur (cf. p. 260):

ὡδε μὲν δὴ Κάσσιος καὶ Βροῦτος ἐθνησκέτην, ἄνδρε Ῥωμαίων εὐγενεστάτῳ τε καὶ περιφανεστάτῳ κτλ. Atque ut illic comparisonem inter Caesarem et Alexandrum instituit, ita hic inter Brutum et Cassium. Utroque autem loco multus est in prodigiis enarrandis. Quodsi illam comparisonem absque dubio e Strabone hausit Appianus, eundem fontem etiam hic propter rerum similitudinem summa cum probabilitate statuemus.

Si vero omnia, quae adhuc collegimus, comprehenderimus indicia, nemini iam credo fore dubium, quin Appiani libri IV cap. 57—138 e Strabonis hypomnematis fluxerint.

Age nunc consideremus, qui factum sit, ut Plutarchus in vita Bruti tam accurate multis locis cum Appiani narratione consentiat.

Ac rarus quidem consensus in rebus ante bellum Philippense gestis. Unus tamen locus memoratu valde dignus mihi videtur, Plut. Brut. 31 extr., ubi de Xanthiorum interitu sermo est. Atque quae Plutarchus de oppidi expugnatione refert, ab Appiani memoria discrepare recte monuit Wichmannus l. l. p. 32 sq. Nam quae habet Appianus, desiderantur apud Plutarchum, et quae a Plutarcho traduntur, frustra quaerimus in Appiano. Ubi vero de eadem re loquuntur, diversa referunt. Nam Plutarcho teste ignis ab operibus Romanorum incensis vento in domos pulsus oppidi incendium excitat, Appianus ab ipsis incolis de salute desperantibus oppidum dicit esse incensum. E Strabone igitur haec certe non hausit Plutarchus. Eo magis mirandum est, quod cap. 31 extr. subito plane consentit cum Appiano (c. 80). Eundem enim Xanthiorum superstitem exhibet numerum CL et Xanthi pristinae, cum a Persis oppugnaretur, eversionis incit mentionem. Ex alio autem quam reliqua haec a se deprompta esse fonte ipse sat manifesto indicat addito vocabulo *γασί*. Itaque persuasum habeo Plutarchi cap. 31 inde a verbis *γασί δὲ* usque ad finem redire ad Strabonem.

Sed multo saepius multoque accuratius Plutarchus congruit cum Appiano in bello Philippensi describendo (App. c. 101—135 = Plut. Brut. 36—53). Neque tamen potest negari non minus

saepe eorum narrationes inter se discrepare, ut demonstravit Wichmannus l. l. p. 40 sqq. Quae res inter se contrariae qua ratione sint explicandae, iam oritur quaestio subdifficilis.

Ac duos quidem hac in parte Plutarchus laudat auctores, Messalam et Volumnium, qui cum Bruto Cassioque familiaritate coniuncti his pugnis ipsi interfuerant. Atque mirum utique videtur, quod duobus locis, ubi Messala et Volumnius a Plutarcho testes proferuntur, Appianus et in re prorsus consentit et formulis utitur, e quibus apparet, eum in fonte suo, i. e. apud Strabonem, eosdem auctores invenisse laudatos.

Plut. c. 45. init. militum in pugna Philippensi priore occisorum numeri Messalam citat auctorem his verbis: *Μεσσαλάας φησὶν ὄϊεσθαι* (sc. *πεσεῖν*) *κτλ.* Eosdem Appianus c. 112 extr. exhibet numeros haec praeponens verba: *τὸν δ' ἀριθμὸν τῶν ἀποθανόντων εἰκάζουσι κτλ.*

Plut. 51 init. Volumnium laudat, qui testetur Brutum post pugnam commissam citasse versum illum Euripidem: *Ζεῦ, μὴ λάθῃ σε τῶνδ' ὄς αἴτιος κακῶν.* Idem plane cum ipso adeo versu legitur apud Appianum c. 130, qui totam narrationem incipit a vocabulo *φασίν.*

Accedit locus tertius Plut. c. 48, ubi hic ex Volumnio tria profert prodigia, quorum postremum etiam ab Appiano c. 128 narratur.

Iam quaeritur, unde has Messalae atque Volumnii narrationes petiverit Plutarchus. Atque quoniam illos auctores laudat eisdem narrationis locis, quibus etiam Appianus eos in fonte suo inveniebat laudatos, secundum notissimam illam legem statuendum erit Plutarchum non eos ipsos inspexisse, sed deprompsisse haec testimonia ex eodem quo Appianus fonte, i. e. ex Strabone. Sed legem illam ceteroqui rectissimam hic non valere certis argumentis demonstrabo.

Etenim praeter locum supra laudatum Messala bis testis citatur a Plutarcho: c. 40 Cassii dictum ab eo traditum commemorat et c. 42 Messalam dicit victoriam adiudicasse Bruto, quod is tres aquilas multaue hostium signa cepisset, hostes

vero nullum. De his rebus nihil legitur apud Appianum. Sed dixerit fortasse^o quispiam Appiani silentium non ita magni esse momenti; nam fieri potuisse, ut haec, quamquam a Strabone fuissent tradita, omitterentur ab Appiano, qui est sane auctor minime diligens.

At una res vehementer obstat. Illud enim Cassii dictum, quod Plutarchus c. 40 ex Messala affert, spectat ad ea, quae in capite antecedenti narrata sunt, neque omnino intellegi potest sine eis. Nam antea invito Cassio, Bruti potissimum opera et consilio decretum erat, ut postridie pugna cum hostibus committeretur. Qua re sollicitudine affectus Cassius illa verba perhibetur dixisse. Iam vero si cum hac narratione Strabonianam conferimus memoriam, qualem tradidit Appianus c. 109 sqq., toto caelo eam videmus distare. Hic enim dicit pugnae illius committendae omnino non rationem initam esse neque a Bruto neque a Cassio, sed Antonii impetu invitae imperatoribus tamquam casu eam esse ortam. Strabo igitur illud Messalae testimonium omnino non potuit afferre, quod in eius narrationem nullo pacto quadrat. Quae cum ita sint, Plutarchus hoc certe testimonium non potuit haurire e Strabone, sed ipsum Messalam inspexisse putandus est, ex quo et Cassii dictum et narrationem illam a Strabone discrepantem, cum qua arte cohaeret illud dictum, desumpsit. Idem de reliquis locis, ubi Messalam laudat, statui par est.

Quodsi iam constat Plutarchum Messalam ipsum adiisse, quid praeterea ab illo auctore mutuatus sit, est indagandum. En loci, quibus Messalam secutus esse videtur Plutarchus:

Cap. 40 integrum ex Messala fluxisse veri est simillimum. Nam initio capituli diserte laudatur et in fine honorifica de eo fit mentio, cum in dextro cornu cum praestantissima exercitus parte a Cassio eum esse collocatum Plutarchus enarret. Quae media intercedit pars, expletur colloquio inter Brutum et Cassium, antequam pugnam cum hostibus consererent, habito, cuius arbiter haud dubie erat Messala, quippe qui cum utroque imperatore, imprimis autem cum Cassio amicitia fuisset

coniunctus ¹⁾. Horum omnium apud Appianum exstat nec vola nec vestigium; nec mirum, quoniam eius auctor negabat pugnandi consilium a Bruto et Cassio antea esse captum.

Cap. 45 totum Messalae videtur tribuendum, qui in primo capite testis citatur et cuius in lepida illa de punita captivorum insolentia narratione partes sunt praecipuae. Omnino eiusmodi narratiunculae ad Messalae, qui ipse his rebus interfuit, bene videntur quadrare commentariorum indolem. Appianus autem ne de his quidem rebus quidquam tradit.

Eadem de causa cap. 53 initium ad Messalam est referendum, quod hic quoque Messala primas agit partes. Dicitur enim Stratonem adduxisse ad Octavianum et lacrimans his eum commendasse verbis: οὗτός ἐστιν, ὃ Καῖσαρ, ὁ ἀνὴρ ὁ τῶ ἐμῶ Βρούτῳ τὴν τελευταίαν ὑποουρήσας χάριν. Quod si iure contendimus, etiam in cap. 52 extr. verba οἱ δὲ φασιν κτλ. Messalae sunt attribuenda ²⁾ propterea, quod hoc loco Stratonem Bruto mortem oppetenti operam suam commodasse narratur. — Appianus, qui cetera omnino non tradit, hac in re a Plutarcho paulum dissentit: nam dicit (c. 131) Brutum a Stratone gladio esse transfixum, Plutarchus autem Brutum ipsum in gladium, quod a Stratone teneretur, incubuisse.

Volumnium a Plutarcho in c. 48 auctorem laudari supra vidimus p. 275: praeterea cap. 51 et cap. 52 praeter ultima verba οἱ δὲ φασιν κτλ., quae ex Messala hausisse Plutarchum probavimus, ad Volumnium redire mihi persuasum est. Nam c. 51 init. diserte laudatur et in narratione sequenti Volumnius tam saepe commemoratur et ita ad eum omnia referuntur, ut is ipse necessario auctor sit statuendus. Volumnium autem, sicut Messalam, ab ipso Plutarcho fontem esse adhibitum, cum per se satis sit veri simile, etiam hinc apparet, quod Appianus harum rerum nusquam facit mentionem. Et hercle ne conveniunt quidem cum Strabonis narratione. Secundum

1) Cf. Plut. Brut. 40 init. 53 init. Vell. II 71, 1: *Messala, fulgentissimus iuvenis, proximus in illis castris Bruti Cassique auctoritati.*

2) Cf. Peter 'Plutarchs Quellen in d. Biogr. d. Roem.' p. 139. Wichmann l. l. p. 46 sq.

hanc enim (App. c. 131) Brutus cum quattuor fere legionibus e pugna evaserat neque spem bonam abiecerat, priusquam a suis destitueretur. Plutarchus autem cum paucis tantummodo amicis Brutum dicit effugisse et statim ab initio mortem cupide expetivisse.

Haec sola apud Plutarchum magna cum probabilitate ad Messalam et ad Volumnium referuntur. Ex eis autem, quae huc usque exposuimus, luculentissime apparet Plutarchum, ubicumque illos auctores secutus est, a Strabonis memoria, quam praebet Appianus, toto caelo discrepare duobus exceptis locis (Plut. 45 = App. 112 et Plut. 51 = App. 130), ubi tamen Messalam et Volumnium nominatim a Strabone fuisse laudatos ex Appiani verbis intellegitur (cf. p. 275)¹⁾. Unde hoc certissime licet concludere Strabonem in bello Philippensi describendo nec Messalae nec Volumnii commentarios elegisse, quibus potissimum sequeretur, sed narrationi aliunde petitae singulas res ex illis decerptas hic illic inseruisse.

Quae Plutarchus debeat Messalae et Volumnio, supra accurate, quoad eius fieri potest, definire studuimus. Cetera unde sumpserit Plutarchus, si certa desunt indicia, nos nescire confitendum est, praesertim in auctore tantae lectionis, quantae fuit Plutarchus. Itaque praeproperè iudicasse putandi sunt Peterus l. l. p. 137 sqq. et Wichmannus l. l. p. 43 sqq., qui Plutarchum in capp. 38—53, ubi non Volumnium secutus sit, omnia censent debere Messalae, et Appianum, ubicumque cum Plutarcho consentiat, ipsum quoque hausisse ex Messala, quae sententia omni caret fundamento. Immo iam animadvertimus

1) Etiam in cap. 128 (= Plut. c. 48: cf. p. 275) haud scio an Volumnium apud Strabonem laudatum invenerit Appianus. — Ceterum haud ita mirum est, quod duobus illis locis et Strabo et Plutarchus suo quisque Marte auctores suos attulerunt: nam altero loco (Plut. 45 = App. 112) militum caesorum numerus profertur, qua in re omnino scriptores fontis auctoritatem solent afferre, et hic praesertim auctor erat nominandus, quod eum numerum computatione effecerat ipse Messala. Altero autem loco (Plut. 51 = App. 130) agitur de versu a Bruto recitato, qua in re Volumnii eo magis mentio erat facienda, quod is coram ex ipso Bruto affirmaverat se audivisse et hunc versum et alterum, cuius esset oblitus: cf. Plut. l. l.

Plutarchum, ubi re vera Messalam et Volumnium excersipit, non consentire, sed plerumque valde dissentire cum Appiano.

Accedit illud etiam, quod nonnulli loci, ubi Plutarchus et Appianus concinunt, propter argumentum haud commode ad Messalae auctoritatem referuntur.

Appianus c. 110 extr. et Plutarchus c. 41 extr. congruenter narrant Octavianum non fuisse in castris, cum tristi amici somnio perterritus esset, et uterque hac de re ipsius Octaviani ἐν τοῖς ὑπομνήμασιν testimonium affert, unde patet in communi fonte id iam exstitisse. Appianus autem ut reliqua omnia, sic etiam hoc testimonium debet Straboni, qui haud dubie ipse Octaviani commentarios adiit, cum etiam Caesaris commentarios in bello Gallico enarrando adhibuisset (cf. p. 216 sqq.). Quid igitur? Nonne etiam Plutarchum, quem aliis quoque locis in hac vita Strabone usum esse vidimus p. 265 sq. et p. 274, ad eundem atque Appianum fontem hic redire consentaneum est? Cur idem testimonium ex diversis fontibus derivemus?

Item alio loco, ubi cum Appiano mirum in modum consentit Plutarchus, spero me probaturum non Messalam, sed Strabonem eius fuisse fontem. Plut. c. 48 init. narrat nocte ea, quae ultimam pugnam antecedebat, iterum Bruto apparuisse malum eius genium, quae res pertinet ad cap. 36, ubi primum eum se obtulisse Bruto, cum ex Asia in Europam esset transgressurus, Plutarchus tradit¹⁾. Eadem res eisdem fere verbis legitur in vita Caesaris c. 69. Appianus autem (c. 134) non modo in re, sed etiam in ipsis verbis adeo cum Plutarcho consentit, ut eisdem quibus Plutarchus usus vocabulis dubiam reddat memoriam: nam in priore visu describendo utitur oratione obliqua, quae pendet a vocabulo φασί, Plut. c. 36 init. verbo λέγεται, in altero visu apponit φασίν sicut Plut. c. 48. In communi igitur fonte haec res ut λεγόμενον iam erat notata, id quod in Messalam minime convenit; qui cum familiarissime

1) Quod Plut. c. 36 ad Bibulum redire dicit Wichmannus l. l. p. 34, mera est hariolatio. Hoc caput et cap. 48 init. ex eodem hausta esse fonte liquet.

uteretur Bruto et Cassio (v. p. 277 adn. 1), rem aut certo habuit compertam, aut si erat falsa, omnino non narravit. Omnia autem plana sunt, si e Strabone hanc narrationem deprompsisse Plutarohum existimamus.

Quae si recte disputavimus, etiam ceteris locis, ubi consensus inter Appianum, qui ipse certe omnia sua debet Straboni, et Plutarchumprehenditur, Strabonem multo maiore cum probabilitate Plutarchi fontem statuemus quam Messalam. Duos tantum locos, qui ad exemplum illorum, quos supra p. 275 recensuimus, comparati sunt, aut ad Messalam aut ad Volumnium redire fortasse licet conicere.

Plut. c. 46 init. et App. c. 118 extr. similiter narrant Brutum esse pollicitum militibus Thessalonicam et Lacedaemonem urbes diripiendas se daturum. Quae ex fonte secundo petita esse a Strabone patet ex verbis, quibus Appianus narrationem incipit, *δοκεῖ δὲ τισι*. Plutarchus autem rem simpliciter refert et Brutum, quantum fieri potest, culpa studet liberare.

Idem poterit cogitari simili loco, ubi Appianus (c. 113) duas de morte Cassii profert relationes, quarum altera, quae incipit a verbis *ἕτεροι δὲ αὐτὸν οἴονται*, eisdem fere verbis legitur etiam apud Plutarchum in c. 43 et haec quidem sola. Itaque licet suspicari Appiani verbis *ἕτεροι δὲ* significari aut Messalam aut Volumnium, quo ipso hic usum esse Plutarchum.

Haec quamquam pro certo affirmari non posse bene intellego, tamen aliquam certe habent probabilitatem. Omnibus autem reliquis locis, ubi Plutarchus cum Appiano consentit, ex eodem quo ille auctore hauserit, id est e Strabone.

Sic Straboni debet Plutarchus totum cap. 50, ubi cum Appiano (c. 129) accuratissime conspirans lepidam illam de Lucilii fidelitate tradit narratiunculam, quae ita apud Plutarchum orationi inserta est, ut salvo rerum conexu facillime possit a reliquis separari ¹⁾ et ad alium fontem referri.

1) Nam plane ex abrupto incipit a verbis: *ἦν δὲ τις Λουκίλλιος ἀνὴρ ἀγαθὸς ἐν τοῖς ἑταίροις κτλ.*

Praeterea multa prodigia, in quibus enarrandis mire consentit cum Appiano, Plutarchum existimo sumpsisse e Strabonis hypomnematis, qui omnino prodigia et omina diligenter videtur collegisse¹⁾. Haec igitur prodigia Strabonem et Appiano et Plutarcho praebuisse dico:

Plut. c. 37 extr. et App. c. 101 extr. narrant duas aquilas argenteas signiferorum aquilas insedissee et exercitum esse comitatas, sed pridie, quam pugna committeretur, avolasse.

Plut. c. 39 et App. c. 134 quattuor prodigia, quibus Cassius praemonetur, eodem plane proferunt ordine. Quae res eo est memorabilior, quod omen secundo loco ab utroque recensitum, si tempus spectamus, antecedit illud, quod primo loco commemoratur²⁾. Cassius Dio XLVII 10 et Obsequens 70 eadem afferunt prodigia, sed ordine plane diverso, qualem in communi suo fonte, quem constat fuisse Livium, invenerunt.

Plut. c. 48 nihil est nisi prodigiorum congeries. Ac primum quidem prodigium, quod etiam apud Appianum legitur in c. 134, iam supra p. 279 sq. ad Strabonem rettulimus. Quod vero in capite extremo narrat Aethiopa exeunti exercitui obviam factum a militibus esse occisum, idem in Appiani capite laudato statim subsequitur prodigium illud antea commemoratum. Itaque non est dubium, quin hoc quoque ostentum e Strabone petita sit a Plutarcho. Quae autem media interposuit prodigia, ex Volumnio se inseruisse ipse apertis verbis profitetur.

In eodem capite (134) Appianus Strabonem secutus Brutum tradit diem natalem celebrantem sine ulla causa versum pronuntiasse ominosum: ἀλλά με μοῖρ' ὀλοή και Αἰητοῦς ἔκτα-
 νεν νιός. Quae cum simillime enarret Plutarchus c. 24, qui ipsum adeo hunc versum eadem affert forma, etiam eum hic Strabone esse usum coniecero, quamquam quo errore factum

1) Cf. Strab. fr. 187 et quae App. b. c. II 152 sq. narrantur prodigia, quae ad Strabonem rettulimus.

2) Cf. Plutarchi verba, quibus secundi prodigii descriptionem incipit, λέγεται δὲ και πρότερον κτλ.

sit, ut Appianus Sami, Plutarchus Carysti rem accidissee dicat, nescio. —

Appiani libri IV alteram partem (c. 57—138) adhuc solam tractavi, quam e Strabonis hypomnematis fluxisse docui. — Altera pars, quae clare distincta est, complectitur capp. 2—51 (v. p. 268), in quibus agitur de altero, qui dicitur, triumviratu et de proscriptionibus. Quae unde hausta sint, in dubio est relinquendum, cum certis indiciis destituti simus. Neque hoc potest diiudicari, capp. 52—56, quibus bellum a Statio in Africa gestum enarratur, utrum ad Strabonem, an ad alium quandam fontem redeant.

Memoratu autem videtur dignum, quod in c. 57, inde a quo capite certe Strabone usus est Appianus, narratio ab eo incipit temporis vestigio, ad quod in libri II particulis eis, quas certo iudicio ad Strabonem rettulimus, erat deducta, nimirum a morte Caesaris.

III

De Appiani bellorum civilium libro III

Appiani librum tertium supra transeundum putavimus non sine causa: nam si quaerimus, quosnam in his rebus conscribendis Appianus adhibuerit auctores, tantis hanc quaestionem videmus involutam tenebris, ut vix certi quidquam possit erui.

Nos, qui id unum agimus, ut Strabo ubi apud Appianum fons lateat investigemus, etiam in hoc libro uno certe loco hunc auctorem agnoscimus. Si enim libri IV cap. 58 sq. iure ad Strabonem rettulimus (v. p. 269), necessario statuendum est etiam libri III capp. 77—78 ex eodem fluxisse fonte; nam quae illo loco de Caecilii Bassi obsidione exponit Appianus, hic eisdem paene verbis, sed etiam accuratius enarrata legimus. Atque ex eis ipsis, quae hic accuratiora profert Appianus, etiam evidentius Strabo fons cognoscitur. Duas enim in c. 77 Appianus de Caecilio Basso affert relationes et alterius insuper auctorem nominatim citat. Quis non agnoscit Strabonis, quam

iam saepius laudavimus, in fontibus adhibendis diligentiam? Atque secundum alteram quidem relationem, quam IV 58 solam praebet Appianus, nulla Caecilii culpa factum est, ut Sextus interficeretur. Iam sic pergit Appianus: ὃ δὲ μὲν τισι περὶ τοῦ Βάσσου δοκεῖ· Αἰβωνι δ' ὅτι — — διέφθαιρέ τινὰς τοῦ τέλους, καὶ διερχήσαντο τὸν Σέξτον καὶ τῷ Βάσσῳ σφᾶς ἐνεχείρισαν. — Perizonius, quem secutus est Peterus hist. Rom. rell. p. CCCLXVI, Αἰβωνι, quod nomen in omnibus Appiani libris manuscriptis traditur, mutare voluit in Αἰβίῳ nulla alia commotus causa nisi, quod apud Livium hanc ipsam exstitisse memoriam e perioch. 114 et e Cass. Dione XLVII 26 sq. cognoscitur. Sed ut hoc taceam non veri esse simile notissimum Livii nomen corruptum esse in obscurum Libonis, non est omnino, cur librorum lectionem sollicitemus. Neque enim quidquam obstat, quominus in L. Scribonii Libonis annalibus rem fuisse narratam credamus, ut ipse Peterus l. l. p. CCCLXV extr. concedit, ubi de illo historico accurate disputat. Strabonem autem, cui Appianus haec debet, Livio omnino non esse usum supra docui p. 262 sq.

Haec igitur capita cum ad Strabonem magna cum probabilitate referantur, tamen de reliqua huius libri parte nihil inde licet concludere. Facillime enim a finitimis capitibus possunt separari ac disiungi, cum sicut excursus narrationi sint inclusa. Nam c. 77 ab his incipit verbis: τῷ δ' αὐτῷ χρόνῳ περὶ τε Συρίαν καὶ Μακεδονίαν τοιαῦτα ἐγίνετο κτλ. et c. 80 init., unde egressus est, eo revertitur Appianus eisdem fere verbis: τοιαῦτα μὲν δὴ καὶ τὰ περὶ Συρίαν καὶ Μακεδονίαν ἦν· ἐν δὲ τῇ Ἰταλίᾳ κτλ.

Similiter res se habet in c. 26, ubi Appianus narrat, quo modo Trebonius Smyrnae a Dolabella sit interfectus, quam rem etiam a Strabone in hypomnematis fuisse descriptam apparet e fr. 192. Sed hoc quoque loco, si Appianus fortasse Strabonem adhibuit, idcirco non necesse est etiam, quae antecedunt vel quae secuntur, eidem auctori vindicare. Nam hoc quoque caput ita insertum est narrationi, ut nullo negotio possit eximi (ὃ δὲ μὲν εἶχε τὰ ἐν Ῥώμῃ. — Κάσσιος δὲ καὶ Βροῦτος κτλ.)

Haec habui, quae de libro III proferrem: reliquam huius libri partem longe maximam ipsam quoque e Strabonis hypomnematis fluxisse, cum certa desint indicia, neque affirmari potest neque negari.

Eadem de causa etiam de quinto bellorum civilium libro cohibeo iudicium, quamquam uno certe loco manifesta Strabonianae originis indicia deprehenduntur. Nam quod in cap. 144 Sextum Pompeium a ducibus Antonianis captum Mileti interfectum esse narrat Appianus, hoc nusquam praeterea legitur nisi in Strabonis fr. 230, ubi velim inspicias, quae dixi in adnot. crit. ad v. 4. — Huc accedit, quod magnam in hoc capite diversissimarum de Pompei morte relationum Appianus praebet congeriem¹⁾. Haec igitur quin Straboni debeat Appianus, nullus dubito. In reliquis autem quatenus hoc auctore usus sit, nos nescire fatendum est.

Neque certiora de Appiani bellorum civilium libro I licet affirmare. Multi quidem viri docti nonnullas Appiani particulas ad Posidonium redire suspicati sunt — et exstant sane quaedam Graeci fontis in hoc libro indicia — et facilis esset coniectura Strabonem Posidonii memoriam subministrasse Appiano²⁾. Sed res mihi tam dubia tamque impedita videtur, ut satius esse existimem haec omittere, ne certa incertis miscentes rem obscuremus.

1) *Τίτιος δὲ — — Πομπήιον ἐν Μιλήτῳ κατέκτανεν εἴτε δι' αὐτοῦ — — εἴτε καὶ ἐπιστελλαντος Ἀντωνίου. Εἰσι δ' οἱ Πλάγκον, οἱκ' Ἀντώνιον λέγοντες ἐπιστεῖλαι. — — Καὶ Πλάγκον δὲ γράψαι νομίζουσιν οἱ μὲν σννειδότος Ἀντωνίου — — οἱ δὲ αὐτὸν ἐφ' ἑαυτοῦ Πλάγκον.*

2) Sic nuperrime Benedictus Niese in *Herm.* vol. XXIII 1888 p. 413 adn. 2 Appiani c. 7 sq. et Plutarchi Tib. Gracch. c. 8 e Posidonio fluxisse statuit ita quidem, ut illi fortasse haurirent ex hypomnematis Strabonis, qui ipse adiisset Posidonium.

IV

De Appiani libro Gallico et de Plutarchi vit. Caes. c. 15—27

Appiani *Κελτικῆ* quamquam temporum iniuria maximam partem amissa est, tamen vel ex perpaucis, quae servata sunt, excerptis cognoscitur similem inter hunc Appiani librum et Plutarchi Caes. capp. 15—27 intercessisse rationem atque inter bell. civ. libr. II et IV et Plutarchi vitas Caesaris, Pompei, aliorum. Nam in paucis illis fragmentis, quae sunt de Caesaris expeditionibus Gallicis, tam accurate cum Plutarcho consentit, ut quin communis ab utroque fons sit adhibitus, dubitari nequeat. Et quoniam illic e Strabonis hypomnematis eos hausisse demonstravimus, suspicio non abest, quin hic quoque eundem auctorem adierint. Quae suspicio, si singula perscrutamur, egregie confirmatur.

Inter locos illos, quibus consensus inter Appianum et Plutarchum deprehenditur, unus ad fontem indagandum gravissimi est momenti, App. Gall. 18 = Plut. Caes. 22, ubi non solum in rebus et verbis mirum quantum concinunt, verum etiam eosdem auctores de eisdem rebus laudant. Agitur autem de ingenti Usipetum et Tencterorum caede, quam fecerat Caesar. De qua ipsum Caesarem *ἐν ταῖς ἡμετέροις*, ut dicit Plutarchus, vel — quae sunt Appiani verba — *ἐν ταῖς ἰδίαις ἀναγραφαῖς τῶν ἡμετέρων ἔργων*¹⁾ haec memoriae tradidisse: illos missis legatis per indutias octingentis equitibus suum equitatum aggressos in fugam vertisse; itaque cum iterum legatos ad se misissent, his retentis in illos exercitum se duxisse, cum tam perfidos se praebuissent. Contra hanc Caesaris sententiam uterque profert testimonium *Tanusi*²⁾, qui narret Catonem in senatu sententiam dixisse deden-

1) Haec lectio, quam omnes Appiani libri exhibent, non est sollicitanda. Neque de alio nescioquo Caesaris opere cogites, sed referas ad belli Gallici commentarios (IV 11—13), qui etiam apud Symmachum et Sidonium Apollinarem et in nonnullis libris manuscriptis dicuntur *ephemerides*: cf. Nipperdey 'Quaest. Caesarianae' (quas praemisit editioni Lips. 1847) p. 5.

2) Appianus nomine, sicut solet, omisso dicit *τῶν τις συγγραφέων*.

dum esse barbaris Caesarem, quippe qui sancta foedera nefarie violasset. —

Quis igitur fuit ille auctor, qui haec testimonia et Appiano et Plutarcho praebuit? Atque uno iam loco, ubi Caesar et apud Appianum et apud Plutarchum laudatus invenitur, Strabonem communem fuisse fontem vidimus p. 255, qui omnino in bellis Gallicis enarrandis Caesarem fontem secutus est v. p. 216 sqq.

Tanusius autem quis fuit? Ac Sonnenburgius ¹⁾ quidem luculentissime demonstravit Tanusii Gemini annales non eosdem esse atque 'annales Volusi' a Catullo irrisos, id quod vulgo credebatur. Tanusius autem hic nusquam praeterea commemoratur nisi apud Suetonium et in Senecae epistula quadam et — apud Strabonem. Tanusii enim nomen in fr. 72, 1 rectissime ex optimo codice Vaticano F restituit Niesius ²⁾ pro Gabinii, quae lectio deteriorum codicum nititur auctoritate et vel hanc ob causam est reiicienda. Sed accedit, quod Gabinius historicus prorsus est ignotus ³⁾. Quid igitur? Nonne veri est simillimum etiam illud Tanusii testimonium, quod

1) 'Der Historiker Tanusius Geminus und die annales Volusi' in 'Historische Untersuchungen A. Schaefer gewidmet' (Bonn. 1882) p. 158 sqq.

2) In mus. Rhen. vol. XXXVIII p. 601.

3) Cum hoc Strabonis fragmento quoniam accuratissime conveniunt, quae Plutarchus Sertor. c. 9 § 5 exponit de Antaei ossibus a Sertorio effossis, necessario statuendum est haec quoque redire ad Tanusium. Sed ut illo vitae Caesaris loco non ipse Plutarchus Tanusium adiit, sic etiam hic e Strabonis hypomnematis Tanusii verba eum desumpsisse consentaneum est, id quod Niesius l. l. p. 601 sq. acute cognovit. Cum his artisime cohaerent, quae in §§ 6—7 adicit Plutarchus: *Τιγγενῖται δὲ μυθολογοῦσιν Ἀνταλον τελευτήσαντος τὴν γυναῖκα Πίγγην Ἡρακλεῖ σινελαθεῖν, Σόφακος δ' ἐξ αὐτῶν γερόμενον βασιλεύσαι τῆς χώρας καὶ πόλιν ἐπιώνμον τῆς μητρὸς ἀποδείξει, Σόφακος δὲ παῖδα γενέσθαι Διοδώρον — — Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἀνακείσθω τῇ Ἰόβα χάριτι τοῦ πάντων ιστορικωτάτου βασιλέων· ἐκείνον γὰρ ιστοροῦσι τοὺς προγόνους Διοδώρον καὶ Σόφακος ἀπογόνους εἶναι.* Quae utrum Tanusio an Straboni an ipsi Plutarcho tribuenda sint, dubium videtur. Ac Niesius quidem magis eo inclinatur, ut haec quoque Tanusii esse arbitretur, quamquam etiam Strabonem auctorem esse posse concedit. At Tanusium Iubae tempora vidisse non est, cur

Appiano commune est cum Plutarcho, a Strabone his esse subministratum, praesertim cum Tanusius a paucis tantum scriptoribus adhibitus esse videatur?

Haec omnia si nobiscum reputaverimus et si insuper consideraverimus tam accuratam diversorum fontium collationem Strabonis maxime esse propriam, vix hercle poterit dubitari, quin Strabo communis Appiani et Plutarchi fuerit fons.

Ad alium vero finem pervenit Thouretus in dissertatione iam saepius laudata (in stud. Lips. vol I p. 350 sqq.). Hic enim v. d. C. Oppio fonte usos esse Appianum et Plutarchum suspicatur. Sed si accuratius eius argumenta perpenderit, satis infirma ea esse intellegemus.

Ac maxime quidem nititur (p. 355 sq.) Plut. Caes. cap. 17, ubi semel Oppius testis laudatur et deinde duae secuntur narrationes, quarum altera teste Suetonio ex Oppio hausta est, altera eidem sine dubio tribuenda est auctori, quippe in qua primas partes agat Oppius. Haec sane rectissima sunt. Neque tamen inde licet concludere etiam in sequentibus capitibus ex Oppio sua hausisse Plutarchum, immo plane contrarium. Nam ex alio fonte vel ex aliis fontibus narrationi inserta esse capp. 16—17 manifestum est, in quibus militum erga Caesarem studium ac benevolentia et ipsius Caesaris virtus singulis exemplis undique collectis illustrantur. Iam cap. 18 verbis ἀλλὰ γὰρ redit ad propositum et ad fontem primum. Aptissime autem cap. 18 se applicat ad cap. 15, ubi de Caesaris bellis Gallicis in universum dixerat; nam hoc capite ad primum bellum accuratius enarrandum accedit.

Quae praeterea Thouretus attulit indicia (p. 357 sq.) levioris statuamus: immo ex eius fragmentorum argumentis superioribus temporibus videtur assignandus. Contra in Strabonem haec eximie quadrant, qui quanti Iubam aestimaverit, iam supra exposuimus p. 259 sq. Itaque quin haec non minus quam antecedentia Straboni debeat Plutarchus, non dubito. — Etiam quae in cap. 8 Plutarchus de beatorum insulis exponit, ex Graeco derivata sunt auctore et mire concinunt cum Strab. geogr. I 1, 4 sq. p. 213 et III 2, 13 p. 224, qui affert ipsos illos Homeri versus (δ 563 sqq.), quos prosa oratione Plutarchus in insulis illis describendis expressit. Quae haec quoque ad Strabonem mihi videntur referenda.

sunt momenti et per se nihil valent. De communi Appiani et Plutarchi fonte inde certe nihil colligendum est.

Porro non possum adduci, ut credam Oppium, Caesaris amicum familiarissimum, illud Tanusii testimonium Caesaris odio plenum in opus suum recepisse, quo nihil aliud agebat, nisi ut Caesaris gloriae ac famae serviret. Nam quod Thouretus opinatur Oppium hac re voluisse irridere Catonem et ironiam quandam in his verbis latere putat, hanc nusquam video ironiam. Immo Tanusii testimonium ipsius Caesaris relationi in aequo ponitur. Et si omnino Catonem perstringere volebat Oppius, quid erat, cur tam religiose Tanusium testem citaret?

Itaque refutata Thoureti sententia teneo meam, qua Strabonem pro communi fonte habeo. Atque Appianus quidem pro sua consuetudine in Caesaris bellis Gallicis describendis unum Strabonem secutus esse putandus est, Plutarchus, ubique cum Appiano consentit.

Qui consensus eo notabilior est, quod non solum in rebus ex Caesaris commentariis depromptis, sed etiam in rebus alioquin ignotis concinunt. Iam supra autem p. 217 sqq. demonstravi Strabonem in bellis Gallicis enarrandis praeter Caesarem etiam aliis scriptoribus usum esse, unde haec res optime explicatur. Iam breviter recensebo locos, ubi Plutarchus et Appianus consentientes conspiciuntur.

Non leguntur apud Caesarem, quae congruenter narrant Plut. c. 15 extr. et App. fr. 1, 2 Caesarem decem illis annis, per quos Galliam provinciam administravit, expugnasse plus quam DCCC urbes, gentes subegisse CCCC (apud Plutarchum legitur CCC), cum CCCC hostium *μυριάσι* (apud Plutarchum CCC) manum conseruisse, quarum C in acie occidisset, totidem cepisset. Quod in Plutarchi codicibus bis legitur *τριακόσια*, cum Appianus habeat *τετρακόσια*¹⁾, librariorum procul dubio

1) Etiam b. c. II 150 Appianus affirmat CCCC Gallorum gentes a Caesare esse perdomitas. Quo loco cum Strabonem adhibitum esse ab Appiano iam demonstratum sit, vide quam praeclare sententia nostra hac re confirmetur.

incuria factum est¹⁾. Omnino constat nihil saepius nihilque foedius a librariis corruptum esse quam numeros, qua re ne numerorum differentiis nimium tribuamus, cavendum est. Ceteroqui numerum ab Appiano traditum verum esse patet, quod idem alio loco exstat²⁾.

Deinde conferas, quae de bello cum Helvetiis gesto narant Plut. c. 18 et App. fr. 1, 3 et 15: etiam numerum eorum, qui arma ferre poterant, eundem tradunt (Plut. *εἴκοσι μυριάδας μιᾶς δέουσαι*, App. *ἀμφὶ τὰς εἴκοσι μυριάδας*). Cum Plutarchi narratione plane consentit Strabo in fr. 151, si numeros non respicias, de quibus quid iudicem, supra exposui p. 218.

Plut. c. 19 = App. fr. 16—17: Ariovistum a Caesare consule amicum populi Romani appellatum esse: cf. Caes. b. G. I 35.

Plut. c. 19 extr. = App. fr. 1, 3: ex Ariovisti exercitu LXXX milia hominum esse occisa. Cum autem in Caesaris commentariis Germanorum, qui in pugna perierunt, numerus omnino non traditus sit, ex alio fonte Strabonem eum petivisse apparet, id quod Plutarchi verbis comprobatur, qui addito vocabulo *λέγουσι* hanc memoriam aliunde esse derivatam significat.

Plut. c. 20 = App. fr. 1, 4: Appianus dicit, cum Belgae flumen transituri essent, tantam eorum caedem fecisse Caesarem, *ὡς τὸν ποταμὸν γεφυρωθέντα τοῖς σώμασι περᾶσαι*. Plutarchus rem auxit et amplificavit, cum ex uno flumine *λίμνας καὶ ποταμοὺς βαθεῖς* effinxisset. Sed vel sic communis error subest³⁾; nam teste Caesare (b. G. II 10) non Romani hoc modo flumen transgressi sunt, sed Belgae per corpora suorum transire conabantur. Qui error utrum iam a Strabone sit admixtus, an fortasse ambiguus Strabonis verbis uterque in eundem errorem adductus sit, diiudicari nequit.

Plut. c. 20 = App. fr. 1, 4: de pugna cum Nerviiis commissa mire conspirant: cf. Caes. b. G. II 28.

1) Cf. Peter 'Die Quellen Plutarchs in d. Biogr. d. Roem.' p. 126.

2) Conferas supra p. 289 adn. 1.

3) Cf. Thouret l. l. p. 352.

breviter enarrat. Similem autem *προπαρσκεινῆν* Strabonem quoque bellorum Mithridaticorum descriptioni praemisisse colligitur e fr. 41—42. Ipsa vero haec fragmenta et ea, quae de eisdem rebus habet Appianus, praeclare et paene mirandum in modum concinunt.

Sic quod Appianus c. 9 narrat Mithridatis, qui postea *Κιλικίης* cognominabatur, fugam regniue Pontici occupationem somnio indicatam esse Antigono, hoc idem legitur in Strabonis fr. 41. Quod somnium eisdem fere verbis quibus Appianus exponit Plutarchus in vita Demetrii c. 4. Qui cum in priore huius vitae parte usus sit imprimis Hieronymi Cardiani historiis¹⁾ et cum in Hieronymi fr. 3 Mithridatis fugae fiat mentio, vix poterit dubitari, quin etiam illam de Antigoni somnio narratiunculam Hieronymo debeat Plutarchus. Neque alio auctore Strabo hic videtur esse usus, cui quam notus fuerit Hieronymus apparet ex geographicis, ubi ter eum laudat²⁾. Quid? quod Appianus c. 8 eundem hunc Hieronymum praeter morem suum testem profert? Neque solam Hieronymi affert memoriam, verum etiam aliam plane contrariam. Iam vero identidem monuimus neminem in diversis memoriis congerendis diligentiolem fuisse quam Strabonem. Adde quod ipsa res, de qua hic agitur apud Appianum, ad Alexandri Magni spectat res gestas, quas in peculiari opere copiosissime exposuerat Strabo. Dicit enim Appianus Alexandrum sibi videri (*μοὶ δοκεῖ*) Cappadociae civitates stipendiarias fecisse, cum contra Dareum proficisceretur, et Amisum, Ponti urbem Atticae originis, libertate donasse: Hieronymi autem sententia Alexandrum ne attigisse quidem illas gentes, sed Ciliciae et Pamphyliae oram secutum contra Dareum profectum esse.

Porro Appianus c. 9 mirum quantum consentit cum Strabonis fr. 42. Uterque enim narrat Mithridatem illum *Κιλικίην*, postquam Antigonom effugisset, castellum quoddam occupasse,

1) Cf. Brueckner 'De usu qui Hieronymi historiarum fuerit apud posterioris aevi scriptores' in Zeitschrift f. Altertumswissensch. 1842 p. 262 sqq.

2) Vide Hieron. fr. 5. 11. 12 apud Muellerum FHG vol. II p. 453 sqq.

unde totam Cappadociam et Pontum expugnasset: a quo ortos reliquos Mithridates continua serie regnasse usque ad Eupatorem.

Accedunt alia eiusdem fontis in his Appiani capitibus indicia. Etenim quae in capp. 2—7 de Prusiae, Bithyniae regis, rebus gestis narrat, magnam partem fere ad verbum consentiunt cum Polybio¹⁾. Ut vero Hieronymum non ipse inspexit Appianus, ita haud dubie ne Polybio quidem ipso usus est, praesertim cum in c. 7 extr. etiam de Nicomede II et de Nicomede III Philopatore ageret, de quibus nihil poterat invenire apud Polybium. Quoniam igitur nihilo minus vel in minimis convenit cum Polybio, hausisse statuendus est e scriptore Graeco, qui Polybii historias continuavit. Itaque hinc quoque ad Strabonem fontem ducimur.

Quid? Nonne statim primum Appiani caput Strabonis redolet doctrinam? Etenim de Bithyniae nominis origine tres diversae scriptorum sententiae sollemnibus illis formulis²⁾ proferuntur, qua in re Appianus plane ex more Straboniano ab Homeri carminibus orditur: docet nimirum Thraces, qui cum Rheso Troiam venissent, rege per Diomedem interfecto, ut narratum esset apud Homerum, ad Ponti ostium fugisse et occupata Bebrycia hanc terram appellasse Bithyniam. Adde quod ipse Strabo in geographicis (XII 3, 3 p. 541) similiter exponit Bebryces, qui antiquitus illam regionem tenuissent, eiectos esse a Bithynis Thracibus, qui suum nomen terrae indidissent.

Quodsi Appiani libri Mithridatici prooemium certissime e Strabone fluxit, iam per se veri est simillimum etiam ipsam bellorum descriptionem ex eodem auctore ab Appiano esse petitam; potius mirum esset, si res aliter se haberet. Atque

1) App. 2 = Pol. XXX 19 (Hultsch); App. 3 = Pol. XXXII 27. XXXIII 9. 12—13; App. 6 = Pol. XXXVII 6: cf. Jordan 'De fontibus Appiani in bellis Mithridaticis enarrandis' (diss. Gotting. 1872) p. 24 sqq., qui locos exscripsit.

2) Θραῦκας "Ἕλληνας ἡγοῦνται — — οἱ μὲν — — οἱ δὲ κτλ. Ἰσθμὸς μὲν ἔνιοι νομίζουσιν· ἔτεροι δὲ κτλ.

Graecum certe fontem per totum librum Appiani subesse narrationi iam Arnoldus l. l. p. 80 sq. 116 recte demonstravit e Graecis quibusdam artis vocabulis, quae ex Latino scriptore non possunt esse recepta. Exempla autem ab illo v. d. ex Appiano allata facili negotio possunt augeri. Idem inde quoque necessario sequitur, quod Appianus saepius in ipsis adeo vocabulis cum Plutarcho consentit, quae res non aliter licet explicari nisi ita, ut ex communi utrumque fonte et illo quidem Graeco hausisse statuamus. Sed comparatis inter se et Appiani narratione et Strabonis fragmentis, quae pertinent ad bella Mithridatica, tam mirus inter eos deprehenditur consensus, ut dubitari non possit, quin ipsa Strabonis hypomnemata unicus Appiani fuerit fons.

Atque unum maxime ex magna locorum copia eligam consensum, qui mihi videtur esse inter gravissimos. Appianus c. 67 et 102 Achaeos Ponticos dicit esse ortos ab Achaeis, qui Troia deleta in patriam redituri tempestatibus ad illam oram delati essent. Prorsus eadem traduntur in Strabonis fr. 78, ubi postquam de Orchomeno, Boeotiae urbe, exposuit, sic pergit: *ἱστοροῦσι δὲ τοὺς ἐν τῇ Πόντῳ καλουμένους Ἀχαιοὺς ἀποίκους Ὀρχομενίων εἶναι τῶν μετὰ Ἰαλμένου πλανηθέντων ἐκεῖσε μετὰ τὴν τῆς Τροίας ἄλωσιν. Καὶ περὶ Κάρυστον δ' ἦν τις Ὀρχομενός. Εὐὲν γὰρ τὴν τοιαύτην ἕλην ὑποβεβλήκασιν ἡμῖν οἱ τὰ περὶ τῶν νεῶν συγγράψαντες κτλ.* Quibus verbis Apollodori in Homeri navium catalogum a Strabone significari commentarium demonstravit Benedictus Niese¹⁾. Nec solum quae de duabus Orchomenis affert, sed etiam quae de Achaeorum origine dicit, huic Apollodoro debet Strabo, ut idem Niesius l. l. recte docuit. Apollodori autem libro illo praeter Strabonem etiam alios, qui quidem ut Appiani fontes in censum possunt venire, usos esse rerum scriptores vix credibile est. Itaque hic Strabonem adhibitum esse ab Appiano necessario est statuendum²⁾.

1) In mus. Rhen. vol. XXXII p. 274.

2) Strabo fr. 103 b alium fontem secutus Achaeos Ponticos dicit originem ducere a Phthiotis Achaeis, qui cum Iasone illuc venerint. In

Reliquos locos, ubi Appianus et Strabo inter se consentientes inveniuntur, quam brevissime hic recenseam ceterum relegans ad Strabonis fragmenta a me collecta, ubi et Strabonis et Appiani locos invenis exscriptos. De eis tantummodo rebus accuratius disseram, quaecumque aliqua de causa memoratu sunt dignae.

Ac primum quidem agitur de bello Mithridatico primo.

App. c. 18 et 20 = Strab. fr. 48: de pugna ad Amniam flumen commissa. Uterque diserte dicit non ipsum Mithridatem huic pugnae interfuisse, sed per duces eius Nicomedem esse devictum, ut cum paucis tantum ex hostium manibus evaderet. Quo facto Mithridatem uno impetu et Bithyniam et totam Asiam usque ad Lyciam occupasse.

App. c. 23 extr. = fr. 55: de thesauris, quos Cleopatra in Coo insula deposuerat, a Mithridate asportatis, cuius rei apud nullum alium auctorem exstat mentio¹⁾. Ab Appiano autem illi Cleopatrae thesauri commemorantur praeterea in c. 115 et 117.

App. c. 28 = fr. 56: de Delo insula per Mithridatis duces devastata. Hoc loco Appiani verba egregie explicantur et illustrantur ipso Strabonis fragmento. Nam quod Appianus narrat Archelaum, Mithridatis legatum, vi et armis subegisse Delum insulam ἀφισταμένην ἀπὸ Ἀθηναίων, hoc aliunde non notum est. Ac Niesius²⁾ quidem Appiani verba studet explicare e Posidonii fr. 41, ubi haec fere narrantur: Athenionem³⁾, qui belli Mithridatici initio Athenis tyrannidem occupaverat, multis civibus interfectis, quorum fortunas diripisset, etiam thesauros Deliacos appetivisse. Quos ut Athenas transportaret, historico igitur opere duas de hac re videtur protulisse memorias, quarum alteram tantum servavit Appianus.

1) Nam Iosephus A. I. XIII 13, 1 ad Strabonem redit: vide supra p. 238 sq.

2) In mus. Rhen. vol. XLII p. 576 sq.

3) Hunc non, ut vulgo credebatur, eundem esse atque Aristionem, qui a Strabone et Appiano commemoratur, rectissime exposuit Niesius l. l. p. 574 sqq.

missum esse Apellicontem, quem tamen ab Orbio, Romanorum legato, qui noctu navibus ad insulam accessisset, oppressum copiis deletis vix ipsum se servasse. At haec non poterat dici Deliorum defectio! Iam vero comparato Strabonis loco statim Appiani verbis nova lux affulgebit. Apud hunc enim l. l. leguntur haec: *ἐπελθόντες δ' οἱ τοῦ Μιθριδάτου στρατηγοὶ καὶ ὁ ἀποστήσας τύραννος αὐτὴν* (sc. τὴν *Ἀἴλον*) *διελευμήσαντο πάντα*. Ad vocabulum *ἀποστήσας* autem ex eis, quae antecedunt, nihil aliud licet supplere nisi *ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων*. Itaque necessario statuendum est, ut Athenis Athenionem et Aristionem, Trallibus Cratippi filios (Strab. fr. 52), ita etiam Deli post illam Apellicontis expeditionem inter turbas bello Mithridatico concitatas tyrannum quendam exstitisse, qui insulam ab Atheniensibus abalienasset. Hic, ut Athenio et ut omnino erat tyrannorum, viris strenuis de medio sublatis et civium divitum bonis direptis putandus est *διαλυμήσθαι πάντα*, ut ait Strabo. Nec minus postea insulam affixerunt Mithridatis legati, qui tyranno illo exstincto eam vastam ac desertam Atheniensibus reddiderunt.

App. c. 30 = fr. 57^b: Uterque auctor narrat longos muros, quibus urbs cum Piraeo erat coniuncta, deiectos esse a Sulla. Qui consensus eo est notabilior, quod res non ita est, ut dicunt. Nam muri illi iam anno 200 a. Chr. n. erant semirutii¹⁾. Itaque hi Sullae non erant diruendi, sed eorum ruinis ac lapidibus dispersis usus est ad aggerem exstruendum. Nonnulli etiam praeterea in hoc Appiani capite deprehenduntur errores. Etenim Piraei murorum altitudinem dicit fuisse quadraginta fere cubitorum et ipsos hos muros a Pericle esse aedificatos. Apparet igitur fontem minus bonum his in rebus enarrandis adhibitum esse a Strabone²⁾.

1) Liv. XXXI 26: cf. Arnold l. l. p. 137.

2) Ceterum quam ignari vel potius quam negligentes fuerint harum rerum vel ipsi Athenienses intellegitur ex Andocid. III 4 et Aeschin. II 172, qui et Piraei muros et *τὸ μακρὸν τεῖχος τὸ βόρειον* exstructos esse docent per indutias quinque annorum factas a Cimone a. 450/49!

App. c. 33 = fr. 58: Lucillum a Sulla Athenas obsidente missum esse in Aegyptum et Cyrenen.

App. c. 39 = fr. 57^a: accuratissime congruunt Sullam Aristionem tyrannum supplicio affecisse, ceteris autem Atheniensibus veniam dedisse narrantes.

App. c. 45 = fr. 59: de pugna ad Chaeroneam commissa. Uterque diserte monet ex infinita militum Ponticorum multitudine vix paucos navibus Chalcidem effugisse.

App. c. 51—53 = fr. 62: Flaccum in Bithynia occisum esse a Fimbria, et quomodo Ilium oppidum a Fimbria sit captum.

App. c. 59 sq. = fr. 62: Fimbria a Sulla interimitur.

App. c. 61 = fr. 62. 63: Ilium et Magnesia ad Sipylum sita libertate a Sulla donantur.

Iam videamus, quibus in rebus Appianus et Strabo consentiant in enarrando bello a Lucullo cum Mithridate gesto.

Ac de Appiani c. 67, ubi de Achaeorum Ponticorum origine disserit secutus Strabonem, iam supra diximus p. 294. In eodem capite¹⁾ plane congruenter cum Strabonis fr. 89^b tradit Mazacenos Cappadoces a Tigrane, cum Cappadociam incursionibus depopularetur, e suis sedibus abductos esse in Mesopotamiam et ex his maxime ab eo conditam esse Tigranocerta urbem. Atque hic quoque notatu est dignum, quod praeter Strabonem et Appianum nullus alius auctor hanc rem memoriae prodidit.

App. c. 69 = fr. 79: de campis Themiscyriis ad Thermo-dontem fluvium sitis, Amazonum olim sede.

App. c. 72—76 = fr. 80: Cyzici urbis obsidio simillime ab utroque narratur, quamquam apparet Appianum Strabonis narrationem accuratissimam valde contraxisse multaque plane omisisse. Atque ad hoc maxime animum advertas, quod uterque dicit Mithridatem terra marique Cyzicum oppugnasse et postea etiam Dindymum occupasse montem urbi imminentem,

1) Conferas etiam App. c. 115.

qua in re conspicitur Strabonis locorum peritia. Etiam cuniculi a Mithridate contra urbem et a Cyzicenis contra Mithridatis aggerem acti et ab Appiano ¹⁾ et a Strabone ²⁾ commemorantur, nec minus fames, qua maxima exercitus Pontici pars periit et qua ipse ab urbe depulsus est.

App. c. 78 = fr. 135: de Eupatoria a Mithridate condita atque cognominata.

App. c. 83 = fr. 84: de Sinopa a Lucullo expugnata Appianus mirum quantum cum Strabone congruit. Atque ipsam quidem urbis obsidionem paucissimis verbis Appianus decidit: eo diligentius autem fabulas a Strabone prolatas exponit. Apud utrumque magni momenti est Autolycei statua, quam Lucullus visu nocturno commotus secum aufert. Hunc Autolycum inter Herculis ³⁾ contra Amazones proficiscentis fuisse comites et tempestate in illam oram deiectum Sinopam urbem condidisse. Qua re divinos ei apud incolas haberi honores eiusque in urbe esse oraculum. Qui consensus profecto tam egregius est, ut nihil veri similis sit quam ipsum Strabonem ab Appiano esse adhibitum.

App. c. 78 et 83 = fr. 83: de Amiso urbe a Lucullo obessa. Uterque hoc loco monet Amisum Atheniensium fuisse coloniam, quam rem apud Theopompum invenit Strabo, ut ipse testatur. Adde quod hic, ut in c. 8, Appianus narrat Amisum, quae urbs in regum Persarum venerat potestatem, ab Alexandro Magno libertate esse donatam.

Tertio loco dicendum est de bello piratico et de bello Mithridatico a Pompeio gesto.

1) Cf. c. 75 et 76.

2) Cf. fr. 80, 19 sq.

3) Sic Appianus et Plutarchus unum eundemque auctorem, i. e. Strabonem, secuti perhibent. Quodsi Strabo in geographicis non Herculis, sed Iasonis comitem dicit Autolycum, aut per errorem lapsus est aut alteram hic attulit relationem (sicut de Achaëis Ponticis diversis locis diversa tradidit: vide fr. 103 b et c et supra p. 294 adn. 2) aut diversas fabulas confudit: nam Autolycus ille postea a Sinopa urbe cum Iasone dicitur in Graeciam rediisse: cf. Apoll. Rhod. II 955 aqq. cum scholio.

App. c. 96 et 115 = fr. 97: de piratarum reliquiis a Pompeio partim Solis, quae ab eo appellata est Pompeiopolis, partim Dymae aliisque in oppidis collocatis.

App. c. 101 = fr. 106: Appianus hoc loco tres de Iberum ad Caucasum habitantium nomine profert sententias, quarum duae etiam apud Strabonem inveniuntur: nam colonos eos esse Iberum occidentalium dicit fr. 106^b; sed in fr. 106^a extr. eos suspicatur *ὁμωνύμως τοῖς ἑσπερίοις καλεῖσθαι ἀπὸ τῶν ἑκατέρωθεν χρυσείων.*

App. c. 102 = fr. 103: de Mithridatis per Heniochorum et Achaeorum fines fuga; quod de Achaeorum origine eadem tradunt, de hac re iam supra p. 294 monuimus. Sed hoc quoque notandum, quod uterque Dioscuros cum Argonautis has regiones adiisse narrat.

App. c. 103 = fr. 106^a: hoc loco Appianus fere ad verbum transscripsit, quae Strabo dixit de Caspasi fluminibus aurum deferentibus, unde ortam esse pellis aureae fabulam.

App. c. 103 = fr. 108: Cyrus flumen ab utroque eodem modo describitur, quem amnem multis exceptis fluviis duodecim ostiis in mare Caspium exire¹⁾. At una in re a Strabone vehementer videtur discrepare Appianus, nimirum quod Araxem in ipsum Cyrum tradit influere, cum Strabo eum dicat haud procul a Cyro in mare Caspium erumpere. Quae discrepantia quomodo sit explicanda, elucebit comparato Plutarcho. Qui auctor in vita Pompei c. 33 ut Strabo in mare Caspium Araxem facit influentem. In c. 34 autem primum quidem narrat ut Appianus Araxem in Cyrum infundi, sed statim addit haec: *οἱ δὲ οὖ φασὶ τοῦτω συμφέρεσθαι τὸν Ἀράξην, ἀλλὰ καθ' ἑαυτὸν, ἕγγυς δὲ ποιεῖσθαι τὴν ἐκβολὴν εἰς ταὐτὸ πέλαγος.* Iam vero Plutarchus his locis adeo consentit et cum

1) Quanta Appianus in excerpto usus sit negligentia, hic locus egregie si quis alius demonstrat: nam e Strabonis ostiis caecis et limosis ille effecit *δώδεκα στόματα πλωτά*, quod Strabo de fluviis in Cyrum influentibus praedicaverat, eo male translato ad duodecim ostia: cf. Ioann. Neumann in Fleckeisenii annal. vol. suppl. XIII p. 346 adn. 240; Guil. Fabricius 'Theophanes v. Mytil. u. Q. Dellius etc.' p. 198.

Appiano et cum Strabone, ut e Strabone eum hausisse necessario sit statuendum. Itaque veri simillimum est ipsum Strabonem in amplo opere historico duas de Araxe attulisse memorias, quarum alteram solam in geographica recepit, fortasse eam, quae ei videbatur verior. Sic omnia facillime explicantur. — Aliter de hac re iudicavit Neumannus l. l. et, qui eum sequitur, Fabricius. Neumannus Theophanem et Strabonis et Appiani et Plutarchi communem esse fontem arbitratus sic fere ratiocinatur. Theophanem, quippe qui ipse illas regiones adisset et Cyrum haud longe ab eius ostio cum Pompeio transgressus esse videretur, non, ut Plutarchum, rem in dubio relinquere potuisset, sed quae ipse oculis suis vidisset, ea haud dubie memoriae tradidisset. Quoniam vero Plutarchus loco priore id unum doceat Araxem in mare Caspium effundi, valde probabile esse Theophanem huius sententiae esse auctorem. Plutarchum autem et Appianum hic suo utrumque Marte ex auctoribus recentioribus fontem suum correxisse¹⁾. — Quam sententiam plane a vero abhorrere facile est ad demonstrandum. Nihil enim minus videtur credible quam duos scriptores eodem narrationis loco sua sponte a fontis, quem ceteroquin usque quaque secuntur, recessisse memoria, praesertim cum constet, quam ignarus rerum maxime geographicarum fuerit Appianus. — Itaque teneo meam sententiam. Neque quidquam impedit, quominus iam Theophanem statuamus tradidisse in Cyrum influere Araxem; Strabo autem ex fonte vetustiore, ut solet, alteram in hypomnematis historicis addidit de Araxis cursu memoriam et hanc etiam potiore, ut videtur, habuit quam Theophanis. Neque plus valuisse apud Strabonem Theophanis auctoritatem quam aliorum auctorum apparet ex geogr. XI 5, 1 p. 503/4 = fr. 111.

App. c. 104 = fr. 105: Tigranem a Pompeio sex milibus

1) Constat enim Araxem olim re vera in mare Caspium se effundisse, postea cursu mutato in Cyrum flumen influxisse, in quod usque ad hunc diem defertur. Ac Theophanis quidem aetate in mare exiisse Araxem statuit Neumannus, mutatum esse alveum certe ante Plinii tempora (cf. N. H. VI 26).

talentum multatum statim magnas militibus largitum esse pecunias. Quid cuique donaverit, hoc mire inter utrumque auctorem convenit.

App. c. 105 = fr. 101: de Nicopoli urbe in Armenia minore a Pompeio condita.

App. c. 105 = fr. 129: Cappadocum regi Castabala aliaque Ciliciae oppida a Pompeio esse data.

App. c. 112 Mithridatem narrat LXVIII vel LXIX annos vixisse, regnasse annos LVII. Pervenit igitur ad regnum undecim annos natus, id quod egregie convenit cum Strabonis fr. 43, 18, cum omnes ceteri scriptores dissentiant¹⁾. Totum autem hoc Appiani caput omnino originem Strabonianam aperte prodit. Enarrato enim Mithridatis vitae exitu hic eius res gestas quasi uno in conspectu ponit moresque eius describit similiter atque in bell. civ. libr. II et IV fine Caesaris et Bruti Cassiique vitarum imagines expressit, ubi Strabone eum usum esse supra demonstravimus p. 260 sq. et 273 sq.

Porro mirandum est, quam accurate Appianus in capp. 114 sq. exponat, quo modo Pompeius Asiam constituerit, quibus regibus singula regna dederit, quas urbes ipse condiderit. Quid? Nonne his agnoscitur Strabo, cui ut ex Ponte oriundo hae res maxime erant cordi? Atque quantam ille his potissimum rebus navaverit operam, vel ex geographicis apparet, ubi multus est in eis, quae Pompeius in Asia novavit, enarrandis. Sic inter Appianum et Strabonem conveniunt haec:

App. c. 105 = fr. 129: Ariobarzani Castabala aliaque Ciliciae oppida donantur.

App. c. 114 = fr. 128: Antiocho Commageno Seleucia Mesopotamiae a Pompeio datur.

App. c. 114 = fr. 131: de Galatia inter tetrarchas a Pompeio distributa, quorum unus erat Deiotarus.

App. c. 114 = fr. 134: Archelaum Pompeius praeficit Coenorum sacerdotio, quae dignitas post regiam erat summa.

1) Memno c. 30 τὴν ἀρχὴν τρισκαιδεκαετῆς παραλαβών; Livius apud Eutr. VI 12 et Oros. VI 5, 7 dicit eum vixisse annos LXXII, regnasse LX.

App. c. 115 = fr. 101: Nicopolis in Armenia minore a Pompeio conditur.

App. c. 115 = fr. 135: Eupatoria a Mithridate condita amplificatur a Pompeio et appellatur Magnopolis ¹⁾).

App. c. 115 = fr. 89^b: Mazaca oppidum bello devastatum restituitur.

App. c. 115 = fr. 97: Soli, Ciliciae urbs, a Pompeio appellatur Pompeiopolis.

In duobus ultimis capitibus (120 sq.) Appianus quasi appendicis loco rerum Ponticarum per sequentia tempora historiam breviter exponit. Neque quidquam fere hac in parte legitur apud Appianum, quod non apud Strabonem quoque eodem modo inveniatur narratum. Haec enim velim inter se conferas:

App. c. 120 = fr. 171: de Amiso urbe a Pharnace expugnata.

App. c. 120 = fr. 175^a: Pharnaces rex ab Asandro interficitur.

App. c. 121 = fr. 175^a: Mithridates Pergamenus a Caesare rex Borpori constituitur.

App. c. 121 = fr. 169: de Mithridate Pergameno Caesaris in bello Alexandrino socio.

App. c. 121 = fr. 116: Pontus Romanorum est provincia coniuncta cum Bithynia.

App. c. 121 = fr. 174: Lycomedes Comanorum fit sacerdos.

App. c. 121 = fr. 38: Cyrene Ptolemaei Apionis testamento populo Romano obvenit.

Quodsi, quae hucusque disputavimus breviter complectimur, hoc iam constat Appiani prooemium certe fluxisse e

1) Una in re videntur paulum inter se differre: nam Strabo dicit urbem a Mithridate conditam fuisse aemipfectam (*ἡμιτελή*), Appianus ab ipso Mithridate, cum Romanos recepisset, eam esse deletam. Fortasse utrumque verum est: urbs nondum perfecta erat, cum a Romanis caperetur (cf. App. c. 78); Mithridates autem regno recuperato eam non modo non perfecit, sed etiam incolis iratus partem eius destruit. Strabo in geographicis res historicas saepe parum accurate narrat.

Strabonis hypomnematis, per totum autem libellum praeclarum atque saepe etiam singularem inter utrumque auctorem esse consensum. Si praeterea recordamur, quomodo alioquin Appianus fontibus uti consuerit, iam pro certo licet affirmare Strabonis hypomnemata unicum Appiani in bellis Mithridaticis enarrandis fuisse fontem. Quae sententia multis rebus egregie confirmatur.

Iam saepius monuimus Strabonem, utpote qui peculiare opus de Alexandri Magni rebus gestis summa diligentia condidisset, etiam in historicis hypomnematis, ut est consentaneum, haud raro oblata occasione earum rerum iniecisse mentionem. Quod hic quoque, ubi Strabone usus est Appianus, videmus factum in c. 8 et c. 83, in quibus sermo est de Amiso urbe ab Alexandro in libertatem restituta, ut iam supra memoravimus. Huc accedunt duo loci, quibus insignis rerum ad Alexandrum pertinentium apparet notitia. Nam in c. 20 narratur Mithridatem, cum Phrygiam invaderet, devertisse ἐς τὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου πανδοκεῖον αἰσιούμενον ἄρα, ἐνθαπερ Ἀλέξανδρος ἀνεπαύσατο, καὶ Μιθριδάτην σταθμεῦσαι. Alter locus est in c. 89, ubi haec dicit Appianus: Mithridatem, dum Romanos fugientes persequeretur, a centurione graviter vulneratum a suis ex acie esse ablatum; qua re sollicitus cum exercitus Ponticus trepidaret, Timotheum medicum, ut animis sollicitudinem eximeret, cohibito sanguine sublimem eis regem ostendisse, οὐδὲν τι καὶ Μακεδόσιν ἐν Ἰνδοῖς ὑπερ Ἀλεξάνδρου δεδιόσιν ὃ Ἀλέξανδρος αὐτὸν ἐπὶ νεῶς θεραπεύόμενον ἐπέδειξεν ¹⁾.

Porro Strabonem in hypomnematis historicis, cum res imprimis memorabiles ei erant exponendae, interdum addidisse, quam olympiade ea, quae modo narravit, essent facta, vidimus supra p. 242: cf. fr. 124, 27. Idem mos in Appiani Mithridaticis conspicuus est. Nam in c. 17 extr. totius belli initium cum gravitate quadam indicatur his verbis: τοσαύτη μὲν ἦν ἑκατέροις ἢ παρασκευή, ὅτε πρῶτον ἦσαν ἐς ἀλλήλους Ῥωμαῖοι

1) De qua re cf. Arrian. anab. VI 13. Plut. Alex. 63.

Haec insignis rerum Asiaticarum notitia per totum Appiani librum enitet. Quae ad quem potius referenda est auctorem quam ad Strabonem, qui ipse ex Ponto oriundus et loca et mores et instituta illorum populorum pariter cognita habebat? Sic in c. 19 singula loca accuratissime commemorantur: Mithridates Scorobam montem ascendit, ὃ τέλος ἐστὶ Βιθυνῶν καὶ τῆς Ποντικῆς ἀρχῆς; Manius a Mithridatis legatis vincitur ἀμφὶ τὸ πρῶτον Πάχιον χωρίον; Cassius et Nicomedes castra movent ἐς Λεόντων κεφαλὴν, ὃ τῆς Θρυγίας ἐστὶν ὄχυρώτατον χωρίον. In c. 26 sq. rerum Rhodiarum se praebet gnarissimum: nam mentionem facit montis cuiusdam, in quo fuerit Iovis Atabyrii templum, de qua re conferas Strabonem XIV 2, 12 p. 655, praeterea Isidis in Rhodo urbe templi et Latonae Patarensis lucus. In c. 61—63 urbium Asiaticarum miseriae, in quas bello Mithridatico inciderant, magna cura et non sine dolore quodam enarrantur. In c. 64 extr. Comana oppidum breviter describitur: cf. Strab. fr. 134*. Gravissimi momenti est etiam locus in c. 66, ubi accuratissime Appianus exponit de sacris sollemnibus a Mithridate in Cappadocia Iovi Στρατιῶ factis, quorum ritus confert cum regum Persarum sacrificiis, quae Pasargadis fiant!). Quae vero hic profert Appianus multis in rebus egregie consentiunt cum eis, quae Strabo de Persarum sacris narrat XV 3, 13 sq. p. 732/3. In § 15 autem Strabo diserte dicit etiam in Cappadocia esse πολλὰ τῶν Περσικῶν θεῶν ἱερά, quae ipse suis oculis viderit. In c. 70 ineunte eiusdem Iovis sacrum commemoratur et praeterea Neptuni, cui Mithridates quadrigas equorum alborum in mare demittit. Porro in c. 77 narratur Lemni etiamtum superfuisse Philoctetae calamitatis monumenta, aram huius herois et serpentem aëneum et arcum thoracemque fasciis revinctum. In c. 84 Tigranocerta urbs a Tigrane condita satis accurate describitur. Denique quae Appianus c. 107 init. et c. 108 init. dicit de Panticapaeo et Phanagoria emporiis, congruunt cum Strabone XI 2, 10 p. 495.

1) Οἷόν τι καὶ ἐν Πασαργάδαις ἐστὶ τοῖς Περσῶν βασιλεῦσι θυσίας γένος.

Etiam fabulas et *alia* plane ut Strabo saepe citare proferat. Appianus, velut in c. 75. ubi eam rem, quod Cyziceni Proserpinam imprimis colunt, inde explicat, quod Cyzicus urbs in dotem huic deae data sit a Iove. In c. 75 Themiscyram urbem ad Thermodontem sitam illud nomen accepisse docet ab una ex Amazonibus. In c. 101 Dioscuridum oppidum ex Colchiorum sententia conditum esse dicit a Dioscuris. Argonautarum comitibus, et Bosphorum nomen maxime ab Ione, quae a Iunone in bovem mutata frenum illud transisset. In c. 102 ubi de Achaëis Ponticis cum Strabone consentit, alias praeterea res fabulosas de eis narrat explicare studens, cur illi *Grassos* illuc delictos immolare soleant.

Strabo, ut supra exposui p. 261, certis de causis singularem curam et studium haud mediocre in ipsum Mithridatem regem contulit. Itaque mirum non est, quod etiam apud Appianum, qui totus pendet e Strabone, insigne Mithridatis studiumprehenditur. Nam Mithridatis potissimum res accuratissime exponuntur, multo accuratius quam Romanorum, et multa de ipso Mithridate narrantur, quae apud nullum alium auctorem leguntur.

Statim hoc notandum est, quod apud Appianum magna diligentia Mithridatis duces semper nominatim appellantur, apud reliquos scriptores vix commemorantur. Praeterea nonnullas res afferam imprimis memorabiles. In c. 21 narrat Mithridatem Stratonicea oppido expugnato Monimam, Philopoemenis filiam, inter uxores recepiisse. In c. 46—48 fuse exponitur, quomodo Mithridates Galatarum tetrarchas necaverit et Chios castigaverit, quomodo Zenobius ab Ephesiis interceptus sit, denique quomodo Mithridates coniurationem oppresserit, qua in re hoc maxime notandum est, quod coniuratorum

1) Cap. 17 extr. Neoptolemus, Archelaus, Archathias, Dorylaus, Craterus; 18 sq. eadem et Nemanus; 27 Pelopidas, Archelaus; 29 Metrophanes; 32 Dromichaetes; 41 Archathias; 46 Eumachus, Zenobius; 49 Dorylaus, Diogenes, Archelai filius; 65 Gordius; 70 Taxiles, Hermocrates; 75 Eumachus; 76 sq. Varius, Alexander Paphlago, Dionysius; 78 Diocles; 79 Phoenix; 84 Mithrobarzanes, Mancaeus.

nomina et, quae cuiusque fuerit patria, curiose indicatur. In c. 66 extr. describitur convivium, quod Mithridates altero bello finito omnibus cum Ponticis tum Romanis praebuit, cum certaminibus coniunctum praemio eis proposito, qui vel bibacitate vel edacitate vel dicacitate vel cantu vel aliis eiusmodi artibus vincerent ¹⁾). In c. 69 magnus invenitur index populorum, quicumque Mithridati copias miserunt. In c. 79 praeter consilium interficiendi Luculli ab Olcaba Scythia initum narratur hunc, ubi ad Mithridatem rediisset, alium Scytham, nomine Sobadacum, Mithridati suspectum reddidisse. Alia coniuratio in Mithridatis caput facta, cuius princeps erat Attidius quidam, senator Romanus, enarratur in c. 90. In c. 88 traditur regem saucium curatum esse ab Agaris, quae erat gens Scythica, *λοις ὄφρων ἐς τὰς Θερραπέλας χρώμενοι καὶ ἐπὶ τῷδε ἀεὶ βασιλεῖ συνόντες*, et in capite sequenti regis medicus nomine Timotheus commemoratur. Porro animum advertas, quanta diligentia in c. 104 Mithridatis nepotum, filiorum Tigranis, descriptae sint sortes variae. Non minus accurate Mithridatis e regno suo fuga et, quae vel fugiens molitus sit, in c. 101 sq. exponuntur. Maxime autem in c. 107—111 illud Mithridatis studium conspicuum est, in quibus uberrime agitur de ultimis Mithridatis casibus et de eius vitae exitu: hoc unum moneo, quam diligenter in c. 108 Mithridatis filii filiaeque enumerentur, quorum vel aetas memoriae traditur. Hoc quoque notabile est, quam saepe et in ipsis his capitibus et in antecedentibus eunuchorum fiat mentio, qui plurimum apud Mithridatem valebant, id quod aegre ferebant Pontici ²⁾). Sic in c. 76 inter Mithridatis legatos commemoratur Dionysius eunuchus, cuius mors in c. 77 enarratur. Bacchus eunuchus mittitur ad regis sorores, uxores pelicesque interficiendas (c. 82). Mithridates cum morbo faciei ulceroso laboret, a tribus eunuchis curatur (c. 107 extr.). Castor Phanagorensis Tryphonem, regis eunuchum, a quo

1) Hoc quoque notandum, quod Appianus dicit Mithridatem hos agonas instituisse *ὡσπερ εὐθείαι*.

2) Cf. App. c. 108 *ἀεὶ πρὸς ἐννόχους κρατοῦντας τοῦ Μιθριδάτου πεπολεμημένοι*.

contumeliam acceperat, occidit (c. 105). Mithridates filias ad Scytharum reges mittit per eunuchos, qui a militibus Ponticis interimuntur (c. 105).

Sic omnia optime videmus convenire in Strabonem, quem unicum Appiani in libro Mithridatico conscribendo fuisse fontem tot argumentis certissimis atque indiciiis minime fallacibus collectis pro certo licet affirmare. Neque opus est sententias ab aliis viris doctis prolatas multis refellere velut Reinhardi Iordan¹⁾, qui Appianum nullum alium auctorem adhibuisse nisi Livium studuit probare locis quibusdam, quibus Appiani Liviique memoria congruit, in unum collectis, sed plane neglectis discrepantiis. Quam sententiam iam Francinus Arnold l. l. p. 79 sqq. in universum recte redarguit.

Ipsae autem hic vir doctus partem veri iam cognovit, cum Appiani fontes inter Graecos scriptores esse quaerendos rectissime demonstrasset. Sed quos ipse statuit Appiani fontes, hos ab ipso Appiano inspectos esse praefracte nego.

Atque in tertio bello Mithridatico enarrando, quod primum Lucullo, deinde Pompeio duce gestum est, omnia ex Theophane hausisse Appianum existimat. Unde hoc conclusit Arnoldus? Nimirum inde, quod Appianus multis in rebus consentit cum Strabonis geographicis, quem putat hac in parte omnia fere petivisse ex Theophane. At hanc sententiam non esse veram iam supra exposui p. 219 sqq. Nam multas res historicas ex hypomnematis suis historicis desumpsit, ubi praeter Theophanem etiam aliis usus est rerum scriptoribus.

Certissime autem potest demonstrari Theophanem ipsum neque ab Appiano neque a Plutarcho esse adhibitum, sed eorum narrationes redire ad Strabonem, qui ipse cum aliis fontes, tum Theophanem adiit. Atque luculentissime hoc apparet e loco, quo maxime nititur ipse Arnoldus. Nimirum in c. 103 extr. Appianus narrat pugnae a Pompeio cum Albanis factae etiam Amazones interfuisse; multas enim post proelium

1) In dissertatione iam saepius laudata, quae inscribitur 'De fontibus Appiani in bellis Mithridaticis enarrandis' Gotting. 1872.

inventas esse mulieres non minoribus quam viros oneratas vulneribus. Eandem rem memoriae tradidit Plutarchus in vitae Pompei c. 35, neque potest dubitari, quin ex eodem fonte fluxerit utriusque auctoris narratio ¹⁾. In eodem fonte uterque etiam de Amazonum sedibus nonnulla invenit, quae misere mutilata apud Appianum accuratius exponuntur a Plutarcho. Iam vero recte animadvertit Arnoldus p. 84, quae Plutarchus de Amazonum sedibus proferat, accuratissime consentire cum Theophanis verbis a Strabone in fr. 111 allatis. Itaque Theophanem Plutarchi et Appiani fontem esse statuit: cautius debebat dicere: Theophanem aut alium auctorem, qui Theophanem adhibuit. Post verba autem illa, quae concinunt cum Theophanis fragmento, sic pergit Plutarchus: *καὶ ταύτοις* (sc. cum accolis suis) *ἔτους ἐκάστου δύο μῆνας εἰς τὰ τὸ φοιτῶσαι περὶ τὸν Θερμῶδοντα ποταμὸν ὁμιλοῦσιν, εἶτα καθ' αὐτὰς ἀπαλλαγῆσαι βιοτεύουσιν*. Quid? Etiamne haec hausta sunt ex Theophane? Haud vidi magis. Etenim Strabo l. 1., sicut eius est mos, non uno contentus fonte Theophanis sententiae opponit Metrodori Scepsii et Hypsicratis, qui Amazonas Gargarensium vicinas esse tradiderint, et ex Metrodoro et Hypsicrate, non ex Theophane, consuetudinem illam, quae Amazonibus cum finitimis suis intercesserit, describit eisdem fere quibus Plutarchus verbis usus. Necessario igitur sequitur Plutarchum non ipsum Theophanem adhibuisse, sed Strabonis hypomnemata, ubi et Theophanis et Metrodori Hypsicratisque memorias invenit allatas, quas ipse conflavit et inter se confudit. Qua ratione etiam error, quem commisit Plutarchus, optime explicatur. Nam Amazonas dicit Albanis auxilio venisse *ἀπὸ τῶν περὶ τὸν Θερμῶδοντα ποταμὸν ὄρων καταβάσας* et cum finitimis eas conventus habere *περὶ τὸν Θερμῶδοντα ποταμὸν*. At gentes illae et ipsae Amazones in Caucaso monte habitabant; Thermodon autem flumen, quod Themiscyram

1) Quod Plutarchus peltas Amazonicas et cothurnos reperta esse dicit, non ipsa Amazonum corpora, sicut Appianus testatur, hinc, ut ex multis aliis exemplis, cognoscitur, quam incuriose et parum diligenter Appianus fontem expresserit.

praesentibus, longe distat. Numquam Pharsaliae fuisse res inter se viciniae, nam Strabo L L § 2 Metropolim et Hypocorinthiam vicinias vocat. Ceterumque illis cum Euboea viciniam Thermoopyas et Thermoconium fuisse. Quibus cum eis in Cassopiam montem immigrasse et ibi per omnes menses cum eis viciniam perinde praesentibus causa commemorata. Hinc in locis, ubi dicitur tempore illorum gentium essent socii Pharsaliae commiserunt.

Hoc autem praesertim solum demonstratur Theophrastum non esse Appiani neque Pharsaliae fuisse. — Appianus e. 101 et Pharsaliae Pomp. e. 32 castellum illud, in quo Mithridates fugiens peritum dixerat, non *Σινοπίας* appellat, quae nimirum forma Theophrastae erat propria teste Strabone in fr. 31. sed *Σινοπία*, sicut Strabo L L. — Porro Arnobius p. 53 ante comparatur Pharsalia (Pomp. e. 48) verbis *αἱ αὖτ' οὐ καὶ κατὰ πύργον τῆς Αἰγύπτου παραβάλλονται; αἱ τὸν καὶ ἐν Πλουκίῳ, καὶ ἀποβιβάζοντες ἀξίως* significari ipsam Theophrastem. Atqui neque apud Appianum neque apud Pharsaliae praesentibus *παντα* illa loca ab Arnobio L L allatae hoc stadium, quo Theophrastae erat insignis, usquam manifesto conspicitur. Manserunt igitur non ex ipso Theophraste, sed e Strabone, qui sane unus est Theophraste, sed qui huius auctoris vitia bene peraspererat et nonnumquam etiam notabat, ut ex illis Pharsaliae verbis elucet.

Valde memorabilis est etiam Appiani locus in e. 104, ubi narrat Tigranem regem, cum ad Pompeium proficisceretur, ut in eius potentatem se permitteret, honorifice ab eo esse exceptum, qui tribunos et praefectos equitum honoris causa regi obviam misisset. Deinde pergit: *εἰσὶ δ' οἱ λέγουσιν ὑπὸ βασιλέως αὐτὸν ἀγῆνα μεταπεμπτον ὑπὸ τοῦ Πομπηίου γυρόμενον*. Quid? Theophrastes, qui semper erat inter Pompei comites et quem ille in consilia omnia adhibebat, ignorabat, quomodo Tigranes a Pompeio esset exceptus? Qua re quid

1) Formae *Σινοπία*, quam habet Appianus, et *Σινωρα*, quae legitur apud Pharsaliae, corruptae sunt ex vera scriptura *Σινοπία*.

potest dici absurdus? Theophanes absque dubio unam tantummodo tradidit narrationem, Strabo autem, qui diligentissimus erat in diversis memoriis congerendis, alteram ex alio fonte addidit.

Denique ordinem a Pompeio in Asia constitutum, quem Appianus ultimis capitibus exponit, a Theophane omnino non esse enarratum iam supra p. 222 probavi.

Quod vero etiam in bello, quod Lucullus cum Mithridate gessit, Theophanem Appiani fontem esse Arnoldus contendit, haec vana est ariolatio, ut iam Fabricius ¹⁾ recte demonstravit. Nam Theophanes semper inter Pompei rerum scriptores recensetur et Luculli res gestas, si omnino eas commemoravit, in praefatione breviter tantum perstrinxisse putandus est.

In primo autem bello Mithridatico enarrando duos Arnoldus statuit Appianum adiisse fontes: Posidonium, ex quo longe plurima fluxerint; praeterea agnoscere sibi videtur auctorem Romanum, qui usus sit Sullae commentariis, annalium scriptore (fortasse Claudio Quadrigario), aliis: hunc esse Livium, qui etiam Posidonii narrationem partim subministraverit. Livii autem memoriam Appiano traditam esse per Strabonem ²⁾.

Ac statim hoc moneo non esse, quod Appianum praeter Strabonem etiam ipso Posidonio usum esse statuamus, quoniam Strabo in hypomnematis haud dubie Posidonium maxime secutus est. In summa igitur fere convenit res inter me et Arnoldum; in singulis rebus magnopere ab eo dissentio. Etenim quod Livii memoriam per Strabonem in Appianum putat mansisse, hoc prorsus nego; nam supra p. 262sq. probavi Livium a Strabone omnino non esse adhibitum. Immo ipse Strabo ex diversis fontibus summa diligentia omnem materiam congescit. Quos fontes ultimos in singulis rebus investigare perdifficile est ac ne Arnoldo quidem hoc puto contigisse, qui singula Appiani capita inter diversos fontes distribuit.

1) 'Theophanes v. Mytil. u. Q. Dellius' p. 5 sqq.

2) Vide Arnoldum p. 145 sqq.

Consentaneum est Strabonem praeter ceteros Posidonium adiisse fontem, in quo laudando multus est in geographicis. Atque sagaciter Arnoldus (p. 114sq.) mihi videtur perspexisse, quae Appianus de Rhodiorum a Mithridate obsessorum rebus narrat, redire ad Posidonium. Etiam Appiani c. 18 locum cum probabilitate quadam ad Posidonium rettulit idem (p. 120) propterea, quod mire consentit cum Diodori libr. XXXVII fr. 26. Quae vero praeterea Posidonio tribuit ille v. d., desidero causas idoneas, cur huic potissimum adiudicentur auctori; nam quae affert argumenta, non satis firma sunt ad probandum. Neque magis hoc mihi persuasit Arnoldus, quod in Piraei obsidione enarranda annalium scriptorem (Claudium Quadrigarium) putat esse adhibitum (p. 139. 146).

Mirum esset, nisi Strabo Sullae commentarios adisset. Et manifesto tenetur hic auctor in Appiani c. 45 initio, quod egregie concinit cum Sullae fr. 15 Peter¹). Ad eundem fontem Arnoldus (p. 140 sq.) certis nisus indiciis Appiani c. 42—45 init. et 49—50 iusto iure rettulit. Quae in capitibus sequentibus de Fimbria narrat Appianus, num ex Sulla hauserit Strabo, ut videtur Arnoldo, diiudicari nequit. — Haec sunt quae de Strabonis hac in parte fontibus pro certo possunt affirmari.

Vidimus ergo totum Appiani librum ex uno fonte fluxisse, e Strabonis hypomnematis historicis, quae ille pro suo more neglegenter excerptis. Contra hanc sententiam Arnoldus initio commentationis nonnulla protulit argumenta satis imbecilla, quae paucis verbis possunt refelli. — Ac primum quidem Appiani narrationem ex uno fonte haustam esse negat (p. 82) propterea, quod discrepantia sit inter Appiani capita 24 et 112. Nam in c. 112 tradit L. Cassium a Mithridate captum postea Sullae iussu ab eo esse redditum, in c. 24 autem hunc Cassium dicit Rhodum confugisse, quam urbem Mithridates non poterat expugnare. Concedamus interim haec inter se pugnare! Num inde sequitur Appianum diversis in partibus diversos adhibuisse fontes? Nonne constat Strabonem in diversis memoriis

1) Ex Plut. Sull. c. 19: cf. Arnold p. 121.

colligendis fuisse diligentissimum? At omnino non est, quod illa capita inter se pugnare statuamus. Nam quid impedit, quominus L. Cassium postea aliquo modo in hostium manus incidisse credamus?

Non probabiliores sunt causae, quibus commotus Arnoldus p. 89 sq. Appianum in tertio bello Mithridatico enarrando negat usum esse Strabone. Etiam hic discrepantiam sibi videtur deprehendisse inter Appiani c. 85 sq. et Strabonis fr. 88. Age inspiciamus, si placet, hos locos. Appianus l. l. pugnam ad Tigranocerta commissam sic describit: Tigranes cum ingenti exercitu Romanos numero multo inferiores aggreditur; Lucullus equites hostibus opponit et eos fugam simulare iubet; ipse cum peditibus tumulo, qui a tergo erat hostium, occupato inde impetum facit in Armenios, qui equites Romanos persecuntur; *τροπή τε ἦν εὐθὺς ὀλοσχερής*: barbari quamquam multitudine longe superant, ne resistere quidem audent, sed summa ignavia praecipites fugae se mandant et a Romanis persequentibus trucidantur. Quibus narratis nonne aptissime poterat addere Strabo Romanos post pugnam *αἰσχύνεσθαι καὶ καταγελαῖν ἑαυτῶν ἐπ' ἀνδράποδα τοιαῦτα δεηθέντας ὄπλων*? Equidem non video, quomodo haec inter se pugnent.

Denique Arnoldus duos affert locos, ubi tam falsa memoriae tradiderit Appianus, ut e Strabonis, scriptoris diligentissimi, ea hausta esse opere non sit credibile. Nimirum in c. 117 dicit Appianus captivos in triumpho ductos a Pompeio in patrias esse remissos exceptis regiis. Ad quae Arnoldus adnotat haec: 'Dies ist nicht richtig. Vielmehr blieben viele Juden, die von Pompeius freigelassen wurden, in Rom und bildeten den Grundstock der dortigen Gemeinde.' Mirum profecto est, quam sagax sit Arnoldus ad discrepantias odorandas, ubi re vera nullae sunt. Quasi hac re ea, quae narrat Appianus, irrita fiant! Captivorum Pompeius ingentem numerum Romam duxerat ¹⁾, quorum Iudaei erant pars minima; et hi quidem haud dubie ultro Romae manserunt, non coacti. —

1) Cf. App. c. 116 extr.

τε καὶ Μιθριδάτης ἀμφὶ τὰς ἑκατὸν καὶ ἑβδομήκοντα τρεῖς ὀλυμπιάδας. Et in c. 53 extr., ut Strabo apud Iosephum A. I. XIV 16, 4 de Hierosolymis iterum captis, ita Appianus Ilii per Fimbriam excidio enarrato dicit haec: τὰδε μὲν δὴ Φιμβρίας ἐς Ἴλιον εἰργάζετο ληγούσης ἄρτι τῆς τρίτης ἑβδομηκοστῆς καὶ ἑκατοστῆς ὀλυμπιάδος. Καὶ τινες ἡγοῦνται τὸ πάθος αὐτῇ τόδε μετὰ Ἀγαμέμνονα χιλίοις καὶ πενήκοντα ¹⁾ ἔτεσι γενέσθαι μάλιστα.

Manifesto etiam Strabo fons agnoscitur eo c. 76 extremi loco, ubi Appianus narrat Cyzicenos a Lucullo obsidione liberatos gratos ei se praestitisse ἀγωνά τε αὐτῷ θέμενοι μέχρι νῦν τελοῦσι τὰ Λευκόλλεια καλούμενα. Mira ac paene inaudita hercle haec in Appiano diligentia! Haud dubie igitur e viris rerum Asiaticarum peritis percontatus est, num ludi illi sollemnes etiamtum celebrarentur. Credat Iudaeus Apella! Nam ut taceam hoc plane ab Appiani consuetudine abhorrere, omnino non credibile est ludos illos usque ad Appiani tempora permansisse. Libertatem enim, quam fortitudine sua in bello Mithridatico Lucullo auctore acceperant et quae iam ab Augusto eis per quinquennium erat adempta ²⁾, plane amiserrunt Cyziceni per Tiberium a. 24 p. Chr. n. ³⁾. Atque una cum libertate etiam ludos illos interiisse consentaneum est. Itaque verba illa μέχρι νῦν τελοῦσι ab Appiano e fonte suo descripta sunt. Atque hic auctor statuendus est scripsisse aliquanto post bella Mithridatica et res Asiaticas bene habuisse cognitatas. Quid? Nonne haec optime cadunt in Strabonem? Quid? Si ex ipso Strabone locum afferam plane gemellum? Nam perlegas velim, quae narrat Strabo XI 8, 4 p. 512: ἀπέδειξάν τε (sc. οἱ Πέρσαι) πανήγυριν κατ' ἔτος ἱερὰν τὰ Σάκαια, ἣν μέχρι νῦν ἐπιτελοῦσιν οἱ τὰ Ζῆλα ἔχοντες, unde apparet eum talibus rebus intentum habuisse animum.

1) Numerus hic utrum recte se habeat an vitium traxerit, diiudicari nequit: cf. Iordan l. 1. p. 50 adn. 3.

2) Cf. Cass. Dio LIV 7. 23.

3) Cf. Cass. Dio LVII 24. Suet. Tib. 37. Tac. ann. IV 36.

Haec insignis rerum Asiaticarum notitia per totum Appiani librum enitet. Quae ad quem potius referenda est auctorem quam ad Strabonem, qui ipse ex Ponto oriundus et loca et mores et instituta illorum populorum pariter cognita habebat? Sic in c. 19 singula loca accuratissime commemorantur: Mithridates Scorobam montem ascendit, ὃ τέλος ἐστὶ Βιθυνῶν καὶ τῆς Ποντικῆς ἀρχῆς; Manius a Mithridatis legatis vincitur ἀμφὶ τὸ πρῶτον Πάχιον χωρίον; Cassius et Nicomedes castra movent ἐς Λεόντων κεφαλὴν, ὃ τῆς Φρυγίας ἐστὶν ὀχυρώτατον χωρίον. In c. 26 sq. rerum Rhodiarum se praebet gnarissimum: nam mentionem facit montis cuiusdam, in quo fuerit Iovis Atabyrii templum, de qua re conferas Strabonem XIV 2, 12 p. 655, praeterea Isidis in Rhodo urbe templi et Latonae Patarensis lucus. In c. 61—63 urbium Asiaticarum miseriae, in quas bello Mithridatico inciderant, magna cura et non sine dolore quodam enarrantur. In c. 64 extr. Comana oppidum breviter describitur: cf. Strab. fr. 131^a. Gravissimi momenti est etiam locus in c. 66, ubi accuratissime Appianus exponit de sacris sollemnibus a Mithridate in Cappadocia Iovi Στρατιῶ factis, quorum ritus confert cum regum Persarum sacrificiis, quae Pasargadis fiant¹). Quae vero hic profert Appianus multis in rebus egregie consentiunt cum eis, quae Strabo de Persarum sacris narrat XV 3, 13 sq. p. 732/3. In § 15 autem Strabo diserte dicit etiam in Cappadocia esse πολλὰ τῶν Περσικῶν θεῶν ἱερά, quae ipse suis oculis viderit. In c. 70 ineunte eiusdem Iovis sacrum commemoratur et praeterea Neptuni, cui Mithridates quadrigas equorum alborum in mare demittit. Porro in c. 77 narratur Lemni etiamtum superfuisse Philoctetae calamitatis monumenta, aram huius herois et serpentem aëneum et arcum thoracemque fasciis revinctum. In c. 84 Tigranocerta urbs a Tigrane condita satis accurate describitur. Denique quae Appianus c. 107 init. et c. 108 init. dicit de Panticapaeo et Phanagoria emporiis, congruunt cum Strabone XI 2, 10 p. 495.

1) Οἶόν τι καὶ ἐν Πασαργάδαις ἐστὶ τοῖς Περσῶν βασιλεῦσι θυσίας γένος.

Etiam fabulas et *alia* plane ut Strabo saepenumero profert Appianus, velut in c. 75, ubi eam rem, quod Cyziceni Proserpinam imprimis colunt, inde explicat, quod Cyzicus urbs in dotem huic deae data sit a Iove. In c. 78 Themiscyram urbem ad Thermodontem sitam illud nomen accepisse docet ab una ex Amazonibus. In c. 101 Dioscuriadem oppidum ex Colchorum sententia conditum esse dicit a Dioscuris, Argonautarum comitibus, et Bosporum nomen traxisse ab Ione, quae a Iunone in bovem mutata fretum illud transnasset. In c. 102, ubi de Achaeis Ponticis cum Strabone consentit, alias praeterea res fabulosas de eis narrat explicare studens, cur illi Graecos illuc delatos immolare soleant.

Strabo, ut supra exposui p. 291, certis de causis singularem curam et studium haud mediocre in ipsum Mithridatem regem contulit. Itaque mirum non est, quod etiam apud Appianum, qui totus pendet e Strabone, insigne Mithridatis studium deprehenditur. Nam Mithridatis potissimum res accuratissime exponuntur, multo accuratius quam Romanorum, et multa de ipso Mithridate narrantur, quae apud nullum alium auctorem leguntur.

Statim hoc notandum est, quod apud Appianum magna diligentia Mithridatis duces semper nominatim appellantur¹⁾, apud reliquos scriptores vix commemorantur. Praeterea nonnullas res afferam imprimis memorabiles. In c. 21 narrat Mithridatem Stratonicea oppido expugnato Monimam, Philopoemenis filiam, inter uxores recepisse. In c. 46—48 fuse exponitur, quomodo Mithridates Galatarum tetrarchas necaverit et Chios castigaverit, quomodo Zenobius ab Ephesiis interfectus sit, denique quomodo Mithridates coniurationem oppreserit, qua in re hoc maxime notandum est, quod coniuratorum

1) Cap. 17 extr. Neoptolemus, Archelaus, Arcathias, Dorylaus, Craterus; 18 sq. eidem et Nemanus; 27 Pelopidas, Archelaus; 29 Metrophanes; 32 Dromichaetes; 41 Arcathias; 46 Eumachus, Zenobius; 49 Dorylaus, Diogenes, Archelai filius; 65 Gordius; 70 Taxiles, Hermocrates; 75 Eumachus; 76 sq. Varius, Alexander Paphlago, Dionysius; 78 Diocles; 79 Phoenix; 84 Mithrobarzanes, Mancaeus.

nomina et, quae cuiusque fuerit patria, curiose indicatur. In c. 66 extr. describitur convivium, quod Mithridates altero bello finito omnibus cum Ponticis tum Romanis praebuit, cum certaminibus coniunctum praemio eis proposito, qui vel bibacitate vel edacitate vel dicacitate vel cantu vel aliis eiusmodi artibus vincerent ¹⁾). In c. 69 magnus invenitur index populorum, quicumque Mithridati copias miserunt. In c. 79 praeter consilium interficiendi Luculli ab Olcaba Scythia initum narratur hunc, ubi ad Mithridatem rediisset, alium Scytham, nomine Sobadacum, Mithridati suspectum reddidisse. Alia coniuratio in Mithridatis caput facta, cuius princeps erat Attidius quidam, senator Romanus, enarratur in c. 90. In c. 88 traditur regem saucium curatum esse ab Agaris, quae erat gens Scythica, *λοις ὄφρων ἐς τὰς θερραπέας χρώμενοι καὶ ἐπὶ τῷδε ἀεὶ βασιλεῖ συνόντες*, et in capite sequenti regis medicus nomine Timotheus commemoratur. Porro animum advertas, quanta diligentia in c. 104 Mithridatis nepotum, filiorum Tigranis, descriptae sint sortes variae. Non minus accurate Mithridatis e regno suo fuga et, quae vel fugiens molitus sit, in c. 101 sq. exponuntur. Maxime autem in c. 107—111 illud Mithridatis studium conspicuum est, in quibus uberrime agitur de ultimis Mithridatis casibus et de eius vitae exitu: hoc unum moneo, quam diligenter in c. 108 Mithridatis filii filiaeque enumerentur, quorum vel aetas memoriae traditur. Hoc quoque notabile est, quam saepe et in ipsis his capitibus et in antecedentibus eunuchorum fiat mentio, qui plurimum apud Mithridatem valebant, id quod aegre ferebant Pontici ²⁾). Sic in c. 76 inter Mithridatis legatos commemoratur Dionysius eunuchus, cuius mors in c. 77 enarratur. Bacchus eunuchus mittitur ad regis sorores, uxores pelicesque interficiendas (c. 82). Mithridates cum morbo faciei ulceroso laboret, a tribus eunuchis curatur (c. 107 extr.). Castor Phanagorensis Tryphonem, regis eunuchum, a quo

1) Hoc quoque notandum, quod Appianus dicit Mithridatem hos *agonas* instituisse ὡσπερ εὐώθει.

2) Cf. App. c. 108 ἀεὶ πρὸς εὐνόχους κρατοῦντας τοῦ Μιθριδάτου πεπολεμημένοι.

contumeliam acceperat, occidit (c. 108). Mithridates filias ad Scytharum reges mittit per eunuchos, qui a militibus Ponticis interimuntur (c. 108).

Sic omnia optime videmus convenire in Strabonem, quem unicum Appiani in libro Mithridatico conscribendo fuisse fontem tot argumentis certissimis atque indiciis minime fallacibus collectis pro certo licet affirmare. Neque opus est sententias ab aliis viris doctis prolatas multis refellere velut Reinhardi Iordan¹⁾, qui Appianum nullum alium auctorem adhibuisse nisi Livium studuit probare locis quibusdam, quibus Appiani Liviique memoria congruit, in unum collectis, sed plane neglectis discrepantiis. Quam sententiam iam Francinus Arnold l. l. p. 79 sqq. in universum recte redarguit.

Ipsae autem hic vir doctus partem veri iam cognovit, cum Appiani fontes inter Graecos scriptores esse quaerendos rectissime demonstrasset. Sed quos ipse statuit Appiani fontes, hos ab ipso Appiano inspectos esse praefracte nego.

Atque in tertio bello Mithridatico enarrando, quod primum Lucullo, deinde Pompeio duce gestum est, omnia ex Theophane hausisse Appianum existimat. Unde hoc conclusit Arnoldus? Nimirum inde, quod Appianus multis in rebus consentit cum Strabonis geographicis, quem putat hac in parte omnia fere petivisse ex Theophane. At hanc sententiam non esse veram iam supra exposui p. 219 sqq. Nam multas res historicas ex hypomnematis suis historicis desumpsit, ubi praeter Theophanem etiam aliis usus est rerum scriptoribus.

Certissime autem potest demonstrari Theophanem ipsum neque ab Appiano neque a Plutarcho esse adhibitum, sed eorum narrationes redire ad Strabonem, qui ipse cum aliis fontes, tum Theophanem adiit. Atque luculentissime hoc apparet e loco, quo maxime nititur ipse Arnoldus. Nimirum in c. 103 extr. Appianus narrat pugnae a Pompeio cum Albanis factae etiam Amazones interfuisse; multas enim post proelium

1) In dissertatione iam saepius laudata, quae inscribitur 'De fontibus Appiani in bellis Mithridaticis enarrandis' Gotting. 1872.

inventas esse mulieres non minoribus quam viros oneratas vulneribus. Eandem rem memoriae tradidit Plutarchus in vitae Pompei c. 35, neque potest dubitari, quin ex eodem fonte fluxerit utriusque auctoris narratio¹⁾. In eodem fonte uterque etiam de Amazonum sedibus nonnulla invenit, quae misere mutilata apud Appianum accuratius exponuntur a Plutarcho. Iam vero recte animadvertit Arnoldus p. 84, quae Plutarchus de Amazonum sedibus proferat, accuratissime consentire cum Theophanis verbis a Strabone in fr. 111 allatis. Itaque Theophanem Plutarchi et Appiani fontem esse statuit: cautius debebat dicere: Theophanem aut alium auctorem, qui Theophanem adhibuit. Post verba autem illa, quae concinunt cum Theophanis fragmento, sic pergit Plutarchus: *καὶ τούτοις* (sc. cum accolis suis) *ἔτους ἐκάστου δύο μῆνας εἰς τὰ τὸ φοιτῶσαι περὶ τὸν Θερμῶδοντα ποταμὸν ὁμιλοῦσιν, εἶτα καθ' αὐτὰς ἀπαλλαγῆσαι βιοτεύουσιν*. Quid? Etiamne haec hausta sunt ex Theophane? Haud vidi magis. Etenim Strabo l. 1., sicut eius est mos, non uno contentus fonte Theophanis sententiae opponit Metrodori Scepsii et Hypsicratis, qui Amazonas Gargarensium vicinas esse tradiderint, et ex Metrodoro et Hypsicrate, non ex Theophane, consuetudinem illam, quae Amazonibus cum finitimis suis intercesserit, describit eisdem fere quibus Plutarchus verbis usus. Necessario igitur sequitur Plutarchum non ipsum Theophanem adhibuisse, sed Strabonis hypomnemata, ubi et Theophanis et Metrodori Hypsicratisque memorias invenit allatas, quas ipse conflavit et inter se confudit. Qua ratione etiam error, quem commisit Plutarchus, optime explicatur. Nam Amazonas dicit Albanis auxilio venisse *ἀπὸ τῶν περὶ τὸν Θερμῶδοντα ποταμὸν ὄρων καταβάσας* et cum finitimis eas conventus habere *περὶ τὸν Θερμῶδοντα ποταμὸν*. At gentes illae et ipsae Amazones in Caucaso monte habitabant; Thermodon autem flumen, quod Themiscyram

1) Quod Plutarchus peltas Amazonicas et cothurnos reperta esse dicit, non ipsa Amazonum corpora, sicut Appianus testatur, hinc, ut ex multis aliis exemplis, cognoscitur, quam incuriose et parum diligenter Appianus fontem expresserit.

praeterfuit, longe distat. Nimirum Plutarchus duas res inter se confudit; nam Strabo l. 1. § 2 Metrodorum et Hypsicratem secutus narrat Gargarenses olim cum Amazonibus habitasse Themiscyrae ad Thermodontem flumen, deinde cum eis in Caucasum montem commigrasse et ibi per duos menses cum eis quotannis proles procreandae causa consuescere. Haec duo loca, ubi diversis temporibus illarum gentium erant sedes, Plutarchus commiscuit.

Sed multis praeterea rebus demonstratur Theophanem non esse Appiani neque Plutarchi fontem. — Appianus c. 101 et Plutarchus Pomp. c. 32 castellum illud, in quod Mithridates fugiens primum devertit, non *Συνορίαν* appellant, quae nominis forma Theophanis erat propria teste Strabone in fr. 101, sed *Συνορίαν*, sicut Strabo l. 1.¹⁾ — Porro Arnoldus p. 83 scite suspicatur Plutarchi (Pomp. c. 46) verbis *ὡς μὲν οἱ κατὰ πάντα τῷ Ἀλεξάνδρῳ παραβάλλοντες αὐτὸν* (sc. τὸν Πομπήϊον) καὶ προσβιβάζοντες ἀξιοῦσι significari ipsum Theophanem. Atqui neque apud Appianum neque apud Plutarchum praeter paucos illos locos ab Arnaldo l. 1. allatos hoc studium, quo Theophanes erat insignis, usquam manifesto conspicitur. Hauserunt igitur non ex ipso Theophane, sed e Strabone, qui sane usus est Theophane, sed qui huius auctoris vitia bene perspexerat et nonnumquam etiam notabat, ut ex illis Plutarchi verbis elucet.

Valde memorabilis est etiam Appiani locus in c. 104, ubi narrat Tigranem regem, cum ad Pompeium proficisceretur, ut in eius potestatem se permetteret, honorifice ab eo esse exceptum, qui tribunos et praefectos equitum honoris causa regi obviam misisset. Deinde pergit: *εἰσὶ δ' οἱ λέγουσιν ὑπὸ βαβδούχοις αὐτὸν ἀχθῆναι μετὰ κερπτον ὑπὸ τοῦ Πομπηίου γινόμενον*. Quid? Theophanes, qui semper erat inter Pompei comites et quem ille in consilia omnia adhibebat, ignorabat, quomodo Tigranes a Pompeio esset exceptus? Qua re quid

1) Formae *Σινόρηγα*, quam habet Appianus, et *Σίνωρα*, quae legitur apud Plutarchum, corruptae sunt ex vera scriptura *Συνορίαν*.

potest dici absurdius? Theophanes absque dubio unam tantummodo tradidit narrationem, Strabo autem, qui diligentissimus erat in diversis memoriis congerendis, alteram ex alio fonte addidit.

Denique ordinem a Pompeio in Asia constitutum, quem Appianus ultimis capitibus exponit, a Theophane omnino non esse enarratum iam supra p. 222 probavi.

Quod vero etiam in bello, quod Lucullus cum Mithridate gessit, Theophanem Appiani fontem esse Arnoldus contendit, haec vana est ariolatio, ut iam Fabricius ¹⁾ recte demonstravit. Nam Theophanes semper inter Pompei rerum scriptores recensetur et Luculli res gestas, si omnino eas commemoravit, in praefatione breviter tantum perstrinxisse putandus est.

In primo autem bello Mithridatico enarrando duos Arnoldus statuit Appianum adiisse fontes: Posidonium, ex quo longe plurima fluxerint; praeterea agnoscere sibi videtur auctorem Romanum, qui usus sit Sullae commentariis, annalium scriptore (fortasse Claudio Quadrigario), aliis: hunc esse Livium, qui etiam Posidonii narrationem partim subministraverit. Livii autem memoriam Appiano traditam esse per Strabonem ²⁾.

Ac statim hoc moneo non esse, quod Appianum praeter Strabonem etiam ipso Posidonio usum esse statuamus, quoniam Strabo in hypomnematis haud dubie Posidonium maxime secutus est. In summa igitur fere convenit res inter me et Arnoldum; in singulis rebus magnopere ab eo dissentio. Etenim quod Livii memoriam per Strabonem in Appianum putat manasse, hoc prorsus nego; nam supra p. 262 sq. probavi Livium a Strabone omnino non esse adhibitum. Immo ipse Strabo ex diversis fontibus summa diligentia omnem materiam congessit. Quos fontes ultimos in singulis rebus investigare perdifficile est ac ne Arnoldo quidem hoc puto contigisse, qui singula Appiani capita inter diversos fontes distribuit.

1) 'Theophanes v. Mytil. u. Q. Dellius' p. 5 sqq.

2) Vide Arnoldum p. 145 sqq.

Consentaneum est Strabonem praeter ceteros Posidonium adiisse fontem, in quo laudando multus est in geographicis. Atque sagaciter Arnoldus (p. 114sq.) mihi videtur perspexisse, quae Appianus de Rhodiorum a Mithridate obsessorum rebus narrat, redire ad Posidonium. Etiam Appiani c. 18 locum cum probabilitate quadam ad Posidonium rettulit idem (p. 120) propterea, quod mire consentit cum Diodori libr. XXXVII fr. 26. Quae vero praeterea Posidonio tribuit ille v. d., desidero causas idoneas, cur huic potissimum adiudicentur auctori; nam quae affert argumenta, non satis firma sunt ad probandum. Neque magis hoc mihi persuasit Arnoldus, quod in Piraei obsidione enarranda annalium scriptorem (Claudium Quadrigarium) putat esse adhibitum (p. 139. 146).

Mirum esset, nisi Strabo Sullae commentarios adiisset. Et manifesto tenetur hic auctor in Appiani c. 45 initio, quod egregie concinit cum Sullae fr. 15 Peter¹). Ad eundem fontem Arnoldus (p. 140 sq.) certis nisus indiciis Appiani c. 42—45 init. et 49—50 iusto iure rettulit. Quae in capitibus sequentibus de Fimbria narrat Appianus, num ex Sulla hauserit Strabo, ut videtur Arnoldo, diiudicari nequit. — Haec sunt quae de Strabonis hac in parte fontibus pro certo possunt affirmari.

Vidimus ergo totum Appiani librum ex uno fonte fluxisse, e Strabonis hypomnematis historicis, quae ille pro suo more neglegenter excerpserit. Contra hanc sententiam Arnoldus initio commentationis nonnulla protulit argumenta satis imbecilla, quae paucis verbis possunt refelli. — Ac primum quidem Appiani narrationem ex uno fonte haustam esse negat (p. 82) propterea, quod discrepantia sit inter Appiani capita 24 et 112. Nam in c. 112 tradit L. Cassium a Mithridate captum postea Sullae iussu ab eo esse redditum, in c. 24 autem hunc Cassium dicit Rhodum confugisse, quam urbem Mithridates non poterat expugnare. Concedamus interim haec inter se pugnare! Num inde sequitur Appianum diversis in partibus diversos adhibuisse fontes? Nonne constat Strabonem in diversis memoriis

1) Ex Plut. Sull. c. 19: cf. Arnold p. 121.

colligendis fuisse diligentissimum? At omnino non est, quod illa capita inter se pugnare statuamus. Nam quid impedit, quominus L. Cassium postea aliquo modo in hostium manus incidisse credamus?

Non probabiliores sunt causae, quibus commotus Arnoldus p. 89 sq. Appianum in tertio bello Mithridatico enarrando negat usum esse Strabone. Etiam hic discrepantiam sibi videtur deprehendisse inter Appiani c. 85 sq. et Strabonis fr. 88. Age inspiciamus, si placet, hos locos. Appianus l. l. pugnam ad Tigranocerta commissam sic describit: Tigranes cum ingenti exercitu Romanos numero multo inferiores aggreditur; Lucullus equites hostibus opponit et eos fugam simulare iubet; ipse cum peditibus tumulo, qui a tergo erat hostium, occupato inde impetum facit in Armenios, qui equites Romanos persecuntur; τροπή τε ἦν εὐθὺς ὀλοσχερής: barbari quamquam multitudine longe superant, ne resistere quidem audent, sed summa ignavia praecipites fugae se mandant et a Romanis persequentibus trucidantur. Quibus narratis nonne aptissime poterat addere Strabo Romanos post pugnam αἰσχύνεσθαι καὶ καταγελαῖν ἐαυτῶν ἐκ' ἀνδράποδα τοιαῦτα δεηθέντας ὅπλων? Equidem non video, quomodo haec inter se pugnent.

Denique Arnoldus duos affert locos, ubi tam falsa memoriae tradiderit Appianus, ut e Strabonis, scriptoris diligentissimi, ea hausta esse opere non sit credibile. Nimirum in c. 117 dicit Appianus captivos in triumpho ductos a Pompeio in patrias esse remissos exceptis regiis. Ad quae Arnoldus adnotat haec: 'Dies ist nicht richtig. Vielmehr blieben viele Juden, die von Pompeius freigelassen wurden, in Rom und bildeten den Grundstock der dortigen Gemeinde.' Mirum profecto est, quam sagax sit Arnoldus ad discrepantias odorandas, ubi re vera nullae sunt. Quasi hac re ea, quae narrat Appianus, irrita fiant! Captivorum Pompeius ingentem numerum Romam duxerat¹⁾, quorum Iudaei erant pars minima; et hi quidem haud dubie ultro Romae manserunt, non coacti. —

1) Cf. App. c. 116 extr.

Alter locus est in eodem capite, ubi dicit Appianus Aristobulum statim post triumphum interfectum esse, id quod sane falsum est. Scimus enim Aristobulum clam Roma fugisse et aliquanto post a Pompeianis veneno esse interemptum. Sed hic Appianum excerptendo rem confudisse veri est simile. Nam cur hunc errorem manifestum fonti eius potius impingamus, quam ipsi Appiano, quem constat negligentia multum peccasse ¹⁾?

Postquam demonstratum est Strabonis hypomnemata historica Appiani narrationi subesse, iure sperare possumus hoc fundamento nisis nunc melius rem esse successuram nobis quaerentibus, quatenus Plutarchus in bellis Mithridaticis enarrandis debeat Straboni.

Ac primum quidem agitur de vita Sullae Plutarchea. Qua in vita Plutarchum longe plurima petiisse ex ipsius Sullae commentariis, quos saepissime laudat, inter omnes viros doctos constat ²⁾. Qui fons cum etiam a Strabone passim adhibitus sit, cavendum est, ne, ubi Plutarchus cum Appiano consentit, e Strabone eum hausisse praepropere statuamus. Praeterea multa Plutarchus hac in vita narrat sermone hominum memoriae tradita, quae auditione accepit, cum in ea regione natus esset, ubi tum maxime pugnatum est ³⁾.

Strabo semel laudatur in c. 26 (v. fr. 65) de Sulla podagrae doloribus cruciato, qui Aedepsi thermis utitur. Sed etiam ea, quae proxime antecedunt, deprompta esse e Strabone, optime demonstravit Arnoldus p. 124 sqq. Nam quod ibi narrat Sullam, cum Athenas rediisset, sibi sumpsisse Apellicontis Teii

1) Vide etiam supra p. 299 adn. 1.

2) Cf. Peter 'Die Quellen Plutarchs in den Biographien der Roemer' p. 57 sqq.; Arnold l. l. p. 123 saepius.

3) Cf. c. 14 *ὡς Ἀθηναίων οἱ πρεσβύτατοι διεμνημόνεον*; ib. *ὥστε ἀριθμὸν μηδένα γενέσθαι τῶν ἀποσφαγέντων, ἀλλὰ τῷ τόπῳ τοῦ θνέοντος αἵματος ἔτι νῦν μετρεῖσθαι τὸ πλῆθος*; c. 17 *περὶ ὧν οἱ μὲν ἐπιχώριοι πλείονα λέγουσιν*; ib. *ὁ μέντοι τόπος, ἐν ᾧ κατεσχίνωσεν* (sc. ὁ Ἀρχέλαος), *ἄχρι νῦν Ἀρχέλαος ἀπ' ἐκείνου καλεῖται*; ib. *ὄρος δὲ καλοῦμεν Ὀρθόπαγον κτλ.*; c. 19 de Sullae tropaeis etc.

bibliothecam, in qua Aristotelis et Theophrasti libri fuissent, quos Romam translatos primus Tyrannio tractasset, haec accuratissime conveniunt cum Strabonis fr. 64. Totum igitur caput 26 excepta parte extrema, quae unde hausta sit nescimus, ad Strabonem redit. — Eidem auctori videntur esse tribuenda ultima c. 14 verba, ubi dicit Plutarchus Piraeum a Sulla igne esse deletum cum ipsa hoplotheca, clarissimo Philonis opere. Quae a Sulla, qui operum et artificiorum conservatorem se iactabat, tradita esse non posse commode monuit Arnoldus p. 136; bene autem haec congruunt cum Appiani c. 41¹⁾, qui Strabone usus est. — Denique ad Strabonem referendum esse Plutarchi c. 12 medium et c. 19 extr. idem Arnoldus rectissime cognovit p. 130 sq. Etenim quae illis locis narrat Plutarchus de Epidauri, Olympiae, Delphorum sacris thesauris a Sulla direptis, fere ad verbum consentiunt et cum Appiani c. 54 et cum Diodori l. XXXVIII fr. 7. Diodorus autem Posidonio fonte usus est, unde per Strabonem haec et in Appianum et in Plutarchum venerunt. His addendum est etiam proxime antecedentia Plutarchi verba²⁾ ex eodem fonte esse petita, quippe quae propter eandem causam, quam supra attuli, e Sulla hausta esse non possint et quae concinant cum Appiani c. 30 extr. — Haec in Sullae vita Straboni sunt attribuenda.

Transeamus nunc ad vitam Luculli, ubi in c. 6—37 agitur de bello Mithridatico. Quibus in capitibus Sallustii historiis, quae laudantur c. 11 et c. 33, Plutarchum maxime usum esse optimo iure contendit Peterus l. l. p. 106 sqq., quae sententia omnibus viris doctis placuit. Cognoscitur hoc et e ratione, qua Sallustius laudatur, et inde, quod cum Sallustii fragmentis Plutarchi verba saepe conveniunt et quod Plutarchi de Luculli rebus gestis iudicium plane e Sallustii est sententia. Sed unum argumentum gravissimum, quo Peteri coniectura praeclare confirmatur, nemo adhuc vidit. — In c. 33 Plutarchus

1) Cf. Arnold p. 132.

2) Ἐπιλειπούσης δὲ τῆς ὕλης — — ἐπεχείρησε (sc. ὁ Σύλλας) τοῖς ἱεροῦς ἄλσεσι καὶ τὴν τε Ἀκαδημειαν ἔκειρε δενδροφορωτάτην προαστείων οὖσαν καὶ τὸ Λύκειον.

Luculli mores accuratissime describit haud dubie Sallustium secutus, qui hac in arte maxime excellit et cuius fr. V 6 (IV 8) optime consentit cum Plutarchi descriptione. Luculli autem mores non minimam dicit fuisse causam, cur milites in Gordyena recusassent, quominus longius contra hostes procederent. Deinde pergit: *Σαλούστιος μὲν οὖν φησι χαλεπῶς διατεθῆναι τοὺς στρατιώτας πρὸς αὐτὸν εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τοῦ πολέμου πρὸς Κυζίκῳ καὶ πάλιν πρὸς Ἀμισῶν*. Itaque quod tam diserte Sallustium huius rei auctorem profert, hoc Sallustii proprium fuisse videtur. Et sane, si Appiani narrationem perlustramus, nusquam legimus milites infenso fuisse in Lucillum animo aut imperata detrectasse neque apud Cyzicum neque apud Amisum neque in Gordyena: hoc unum narrat in c. 90, postquam iam in Pontum rediisset Lucullus, cum per praecones nuntiatum esset senatum Luculli exercitum missum facere, milites statim imperatorem suum deseruisse. Plutarchus autem quomodo rem enarravit? Nimirum plane ut Sallustius a belli statim initio milites facit frementes et per totam huius belli narrationem etiam atque etiam militum male parentium inicit mentionem. Omnibus igitur his locis e Sallustio eum hausisse consentaneum est; sunt autem hi. In c. 8, cum Lucullus Cottae Chalcedone obsessio auxilium esset laturus, milites dicit esse indignatos, quod non statim in Pontum se duceret ¹). Qua in re notandum est, quod et militum et Luculli ipsa verba afferuntur ²), ut Sallustii mos est, qui orationibus insertis narrationem solet ornare atque distinguere. Etiam dictum illud Luculli, quod in eodem capite profert Plutarchus, *οὐκ ἔφη δειλότερος εἶναι τῶν κυνηγῶν, ὥστε τὰ θηρία παρελθὼν ἐπὶ κενοῖς αὐτῶν τοὺς φωλεοὺς βαδίζειν* haud dubie petitum est e Sallustio, qui dicteris aliisque orationis ornamentis valde gaudebat. Deinde in c. 14 apud Amisum milites eadem Lucullo facit exprobrantes, quae in c. 33 e Sallustio

1) Etiam Livius hic ex Sallustio hausisse videtur: cf. per. 94 *Po-scentesque pugnam milites a seditione inhibuit (Lucullus)*.

2) *Τῶν στρατιωτῶν οὗτος ἦν ὁ λόγος ἀναγκαστικῶν κτλ.* — *Λοῖκουλλος δὲ πρὸς μὲν τούτους δημηγορῶν εἶπεν κτλ.*

affert; et hic quoque ipsas militum voces contumeliosas exhibet et Luculli longam orationem, quae artis Sallustianae est specimen. Etiam in Amisi urbis expugnatione (c. 19), in qua enarranda Sallustium adhibuit¹⁾, militum contumaciam commemorat, qui contra Luculli iussum urbem diripiunt et igne delent. Et ne hic quidem Sallustius praetermisit occasionem dicti cuiusdam Luculli inserendi. Porro in c. 24, cum Lucullus ad Euphratem versus proficisceretur, Plutarchus dicit *τοῖς στρατιώταις, οὐδ' ἄλλως ὄντας εὐτάκτους, ἄκοντας ἐπεσθαι καὶ ζυγομαχοῦντας*. Ceterum etiam in hoc capite extremo Luculli habes dictum! Sallustii autem narrandi ars hinc maxime cognoscitur, quod militum indignationem ac contumaciam paulatim facit ingravescentem. In c. 30 tradit Plutarchus milites in Ponto relictos Sornatii imperia detrectasse, quibus compertis etiam Luculli milites seditiosis increpuisse imperatorem vocibus, quas oratione obliqua exponit. In c. 32 militum tumultum semper crescentem²⁾ et Luculli preces irritas accuratissime describit. De c. 33 iam supra diximus. Etiam c. 34 totum ad Sallustium auctorem est revocandum, in quo fuse exponitur, quomodo P. Clodius, cuius mores breviter adumbrantur, Luculli milites orationibus seditiosis ad defectionem sollicitaverit. Denique in c. 35 Lucillum a militibus, a quibus aegre impetrasset, ut in castris manerent, ad postremum male ludibrio habitum solum relictum esse narratur. Haec omnia colorem Sallustianum manifesto prae se ferunt.

Neque tamen unicus Plutarchi fons est Sallustius, ut recte monuit Arnoldus p. 88 sqq., qui nonnullis locis etiam Graecum ab eo adhibitum esse fontem demonstravit. Ipse Plutarchus praeter Sallustium laudat Livium bis (c. 28 et c. 31) et semel Strabonem (c. 28)³⁾. Plutarchus igitur hic quoque pro sua

1) Cf. Sall. IV fr. 43 (69).

2) *Πρῶτον δεόμενοι καὶ τοὺς χιλιάρχους προσπέμποντες, ἔπειτα θορυβωδέστερον σννιστάμενοι καὶ κατὰ σκηνὰς νυκτὸς ἀλαλάζοντες, ὅπερ εἶναι δοκεῖ σύμβολον ἀποστατικῆς ἐχούσης στρατιᾶς.*

3) Antiochum philosophum, quem eodem loco citat, praeterea non videtur adhibuisse.

consuetudine ex variis fontibus, quae memoratu digna ei videbantur, collegit et loco idoneo inseruit narrationi e Sallustio petitae.

Ac Livium quidem praeter duos illos locos passim a Plutarcho adhibitum esse certo potest demonstrari. Ad eum referenda sunt duo prodigia in c. 10 enarrata. Totum hoc caput nihil continet nisi portenta et hanc ipsam ob causam alienum est a Sallustio, qui ut erat omnis superstitionis expertus, talia contemnebat¹⁾. Atque in primo prodigio describendo mire consentit cum Obsequentis c. 60, discrepat multis in rebus ab Appiano, qui in c. 75 idem prodigium aliter narrat; in altero portento ita congruit cum Obsequente l. 1., ut paronomasiam Latinam (*tubicinem* — *tibicinem*) vertendo corruerit (*σαλπικτήν* — *αύλητήν*). Nihil igitur certius quam Plutarchum haec deprompsisse e Livio. Quod tertio loco profert prodigium²⁾, Graeco videtur debere scriptori, ex quo etiam simile prodigium in c. 12 init. narratum ab eo petitum esse veri simile est; nam hoc quoque in Troade factum esse fertur, et Graeco hexametro Venus Lucillum alloquitur. — Deinde in c. 11 extr. haud dubie ad Livium referenda sunt verba *λέγονται δ' ἐκ τοῦ παντός ἀκολούθων τε καὶ μαχίμων ὄχλου μυριάδες οὐ πολὺ δὴ τῶν τριάκοντα λείπουσαι διαφθαρήναι*, quibuscum conferas Orosii VI 2, 19. Livius enim hostium caesorum numerum solet incredibile quantum augere, Romanorum quam maxime imminere. Vocabulo autem *λέγονται* vel *λέγεται* Plutarchum omnino uti solere, cum ex alio fonte, praesertim e Livio, aliquid inserit, iam saepius vidimus. Easdem ob causas Livio tribuo, quod in c. 17 Plutarchus narrat: *οὔτοι πάντες* (sc. *οἱ Ποντικοί*), *ὡς λέγεται, πλὴν δυοῖν κατεκόπησαν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων*. Atque etiam manifestius Livius agnoscitur in c. 28, ubi Plutarchus tradit haec de militibus in pugna ad Tigranocerta commissa occisis: *λέγεται δὲ τῶν μὲν πεζῶν ὑπὲρ δέκα μυριάδας διαφθαρήναι, τῶν δ' ἱππέων*

1) Cf. Sall. Catil. 30.

2) Ἰστορεῖται δὲ τῶν ἐν Ἰλίῳ πολλοῖς καθ' ἕν ὄφθῆναι τὴν Ἀθηνᾶν κτλ.

ὀλίγους παντάπασι διαφρυγῆν. Ῥωμαίων δ' ἑκατὸν ἐτρώθησαν, ἔπεσον δὲ πέντε. Haec nolo nunc longius persequi, quamquam multis praeterea locis Livium vel certe Romanum auctorem subesse potest probari.

Veniamus tandem aliquando ad Strabonem Plutarchi fontem, qui semel ab eo nominatim citatur in c. 28 de pugna ad Tigranocerta commissa. In ipsa vero hac pugna describenda Strabonem non secutus est; multa enim fontis Romani apparent vestigia. Neque hoc magni videtur esse momenti, quod in c. 27 Tigranis dictum¹⁾ narrat, quod idem legitur apud Appianum (c. 85), qui e Strabone sine dubio desumpsit. Nam dictum illud erat notissimum, quippe quod commemoraretur etiam a Cassio Dione XXXVI fr. 3^a et a Memnone c. 57; et ipse Plutarchus dicit: *Τυγράνης — — εἶπε τὸ θρυλούμενον.* — Plutarchus igitur Strabone, sicut Livio, fonte subsidiario, ut ita dicam, usus est, ex quo res memorabiles hic illic in narrationem Sallustianam insereret. Itaque quaeritur, quae praeterea Plutarchus debeat Straboni.

Quae in c. 9 extr. narrantur de Demonacte nuntio et de militibus navigio e Dascylitide lacu apportato in Cyzicum urbem noctu a Lucullo immissis, non e Sallustio, sed ex Graeco auctore hausta esse rectissime exposuit Arnoldus p. 89. Strabonem autem hunc esse fontem inde apparet, quod hic quoque (fr. 80), ut Plutarchus, tradit ad postremum Lucullo contigisse, ut noctu insciis hostibus paucos milites auxilios in urbem mitteret, id quod apud nullum praeterea scriptorem legitur. — Porro in c. 11 med. quae narrat de Ponticorum ad Rhyndacum flumen captorum numero, e Strabone videtur hausisse, quia in his accuratissime consentit cum Appiani c. 75. Mirus etiam est consensus inter Appiani c. 78 et Plutarchi c. 14 init., ubi eisdem verbis narrant Luculli milites in regnum Ponticum incurrentes adeo praeda abundasse, ὥστε τὸν μὲν βοῦν ἐν στρατοπέδῳ δραχμῆς, τὸ δ' ἀνδράποδον τεττάρων ὄνιον εἶναι,

1) *Εἰ μὲν ὡς πρᾶσβενται, πολλοὶ πάρεσιν (sc. οἱ Ῥωμαῖοι), εἰ δ' ὡς στρατιῶται, ὀλίγοι.*

τῆν δ' ἄλλην λείαν ἐν οὐδενὶ λόγῳ τοὺς μὲν ἀπολείπειν, τοὺς δ' ἀναλίσκειν· διάθεσις γὰρ ἦν οὐδενὸς πρὸς οὐδένα πάντων εὐπορούντων, ut ait Plutarchus. Quae e Strabone addita esse a Plutarcho, cum per se satis veri simile sit, etiam eo confirmatur, quod haec vehementer pugnant cum eis, quae continuo secuntur. Nam statim in proximo enuntiato Sallustium, ut supra demonstratum est, secutus dicit Plutarchus milites graviter accusasse Lucillum, quod praeter omnia oppida se transduceret οὐδὲ παρέσχηκεν αὐτοῖς ὠφελήσῃναι διαρπάσασιν, eosdem videlicet milites, qui modo adeo affluebant opibus, ut praedam viliores fastidirent! Inde autem, quod initio huius capituli Sallustium reliquit Plutarchus, etiam factum est, ut a rerum contextu abductus, cum ad eundem fontem rediret, nonnulla omitteret. Nam milites facit imperatorem vituperantes, quod Amisi urbis oppugnatione desistere statuerit, quamquam antea non narravit Lucillum ad eam urbem accessisse eamque obsidione cinxisse. Porro capituli 15 pars media inde a verbis ἐξάδιζεν ἐπὶ Μιθριδάτην ad Strabonem est referenda propterea quod in ipsis verbis Graecis congruit cum Appiano¹⁾. Capituli autem initium sumptum est e Sallustio, ad quem deinde revertitur verbis ἔλαφον δὲ λέγεται κτλ.²⁾ — Sequens caput 16, in quo agitur de Olthaco Scytha, qui Luculli interficiendi consilium inierat, velut embolium narrationi insertum est. Nam incipit plane ex abrupto a verbis ἦν δὲ τις ἐν τῷ Μιθριδάτου στρατοπέδῳ Δανδαρίων δυνάστης Ὀλθακός; c. 17 autem excipit narrationem, quae c. 15 extr. abruptum. Quae vero de Olthaco exponit Plutarchus, cum similiter legantur apud Appianum in c. 79, dubium esse nequit, quin Strabonem in his enarrandis secutus sit³⁾. — Minus certa res est in c. 17 sq.,

1) De Mithridatis copiarum multitudine cf. App. 78 extr.; de proelio equestri et de Pompei dicto cf. c. 79; de Artemidoro in specu capto itineris duce cf. c. 80.

2) Cf. Arnold p. 88 et 92.

3) Huius fontis indicium latet etiam in Plutarcho hisce: γένος δ' εἶσιν οἱ Δανδαῖοι βαρβάρων τῶν περὶ τὴν Μαιώτιν οἰκούντων, quibuscum conferas Strab. XI 2, 11 p. 495 τῶν Μαιωτῶν δ' εἶσιν αὐτοὶ τε οἱ Σινδοὶ καὶ Δανδαῖοι.

quod Appianus, qui in c. 81 sq. eadem tractat, hic Strabonis narrationem valde amputavit. Attamen capituli 17 posteriorem certe partem inde a verbis *δπον καὶ Δορύλαος στρατηγός* — *ἀπώλετο κτλ.* et cap. 18 totum ad Strabonem redire perquam mihi videtur veri simile esse. Nam quod Plutarchus in c. 17 tradit Mithridatem paene captum esse a Romanis, nisi hi in persequendo incidissent in mulum auro onustum, in his consentit cum Appiani c. 82. Praeterea hoc Strabonianae originis est indicium, quod hic multo fusius res Ponticas enarrat quam res Romanas. Commemorat enim occisos esse e Mithridatis castris Dorylaum ducem, Hermaeum sacerdotem, Callistratum *τὸν ἐπὶ τῶν ἀπορρήτων τοῦ βασιλέως ὄντα*; Mithridatem vero in fuga adiutum esse a Ptolemaeo eunucho. Idem dicendum est de c. 18, in quo, sicut Appianus in c. 82, narrat, quomodo Mithridatis sorores et uxores per Bacchidem eunuchum perierint, sed quod ille breviter significat verbis *ξίφρσι καὶ φαρμάκοις καὶ βρόχοις*, accuratissime exponit. Quae num apud Sallustium invenerit, valde dubito. — In c. 19 deinde ad Sallustium fontem revertitur, quem secutus est in Amisi expugnatione describenda. Sed hic quoque e Strabone aliquid inseruit, scilicet ea, quae de urbe ab Atheniensibus condita et a Lucullo instaurata dicit, quae eisdem fere verbis narrat Appianus c. 83 (cf. Strab. fr. 83). Fortasse etiam quae Plutarchus de Tyrannione grammatico Amisi capto in extremo hoc capite addit, manaverunt e Strabone, quem scimus Tyrannione usum esse magistro¹⁾: certe Stoicam doctrinam Plutarchi verba aperte produunt. — Proximus locus²⁾, ubi manifesto tenetur Strabo,

1) Cf. Strab. XII 3, 16 p. 548.

2) Quae in c. 22 Plutarchus tradit de Metrodori Scepsii morte, quamquam nonnullis in rebus conveniunt cum Strabonis fr. 87, tamen in summa ita ab eo discrepant, ut ex alio auctore a Plutarcho hausta esse statuenda sint, fortasse e Sallustio. Certe non e Sallustio fluxerunt, quae in capite extremo narrat de Amphicratis rhetoris morte, id quod vel inde apparet, quod haec ad antecedentia adiungit verbis *εἰ δεῖ καὶ τοῦτον μνήμην τινὰ γενέσθαι διὰ τὰς Ἀθήνας*. Graecum subesse fontem elucet e verbis *ὡς οὐδὲ λεκάνη δελφῖνα χωροῖη*, quae Amphicrates Seleucensibus respondisse fertur. Quis autem fuerit auctor, cognosci nequit.

est in c. 23. Nam quae ibi memoriae prodit de Sinopa urbe capta, de Luculli somnio, de Autolyçi statua a Sthenide facta, de urbe ab Autolyco condita, mirum quantum consentiunt et cum Appiani c. 83 et cum Strabonis fr. 84. Huic auctori Plutarchus debet etiam fabulas, quas narrat de Autolyçi adventu et de Syris, quibus Sinopam ille fertur eripuisse. Quod vero his expositis pergit Plutarchus: *ταῦτ' ἀκούων ὁ Λούκουλλος ἀνεμνησκειτο τῆς Σύλλα παραινέσεως κτλ.*, hoc de suo addidit e vita Sullae c. 6.

Inde a c. 24 rarius videtur usus esse Strabone. Tribus tantum locis hic fons manifesto deprehenditur¹⁾. In c. 31 narrationi e Sallustio haustae verbis *λέγεται δ' Ἀννίβαν κτλ.* inseruit fabulam e Strabone petitam (cf. fr. 91), qua Artaxata urbs ab Hannibale condita esse dicitur. — Deinde in c. 32 haud dubie e Strabone addidit Mygdoniae, regionis fertilissimae, caput a barbaris Nisibin, a Graecis Antiochiam Mygdonicam nominari: cf. Strabonis fr. 92. — Denique in c. 35 init. ad Strabonem revocanda sunt verba haec: *Τριάριος δ' ὡς ἔτοιμον ἀρπάσαι τὸ νίκημα, πρὶν ἐπελθεῖν Λούκουλλον ἐγγὺς ὄντα, φιλοτιμούμενος ἠτᾶται μάχῃ μεγάλη. Λέγονται γὰρ ὑπὲρ ἑπτακισχιλοῦς Ῥωμαίων ἀποθανεῖν, ἐν οἷς ἑκατόνταρχοι μὲν ἑκατὸν πεντήκοντα, χιλιάρχοι δ' εἴκοσι καὶ τέσσαρες· τὸ δὲ στρατόπεδον εἶλε Μιθριδάτης*, quae accuratissime consentiunt cum Appiani c. 89. Quam rem plane aliter narratam esse a Livio, qui in Luculli rebus gestis describendis secutus est Sallustium²⁾, apparet e Cassio Dione XXXVI 14. Nam cum Appianus et Plutarchus Triarium Lucullo victoriae gloriam praeripere cupientem temere pugnam cum Mithridate conseruisse tradant, hic narrat Triarium, quamquam omni modo a Mithridate ad proelium esset provocatus, tamen in castris se

1) Quae Plutarchus in c. 26 init. et in c. 29 med. tradit de Tigranocertis urbe, sane eodem modo narrantur a Strabone et ab Appiano (de incolis a Tigrane undique coactis, a Lucullo in patrias remissis cf. Strab. fr. 89, de urbis divitiis cf. App. c. 86 extr.). Verum haud scio an Sallustius ipse quoque similiter de his exposuerit.

2) Cf. Arnold p. 89 et quae supra dixi p. 316 adn. 1.

continuisse, ut Lucullum advenientem exspectaret, donec invitus ad pugnam coactus esset.

Explorata Luculli vita nunc accedamus ad vitam Pompei.

Atque in bello quidem piratico (c. 24—29) quin Romanum maxime Plutarchus adhibuerit scriptorem, non potest dubitari; ex multis autem indiciis Peterus l. l. p. 114 optimo iure collegit e Sallustii historiis fluxisse Plutarchi narrationem. Haec etiam est causa, quod cum eis, quae Appianus de bello piratico exponit, paucis tantum in rebus convenit neque eis tam gravibus, ut e Strabone eas depromptas esse necessario statuendum sit ¹⁾.

Deinde in capp. 30—42 describit bellum, quod Pompeius cum Mithridate gessit. Qua in parte nonnulla sane redeunt ad Theophanem, verum Theophanem ipsum Plutarchus non inspexit, sed eius memoriam una cum aliorum scriptorum memoriis petivit e Strabonis hypomnematis historicis, ut supra p. 309sq. demonstravi, ubi quae Plutarchus in c. 35 extr. de Amazonibus, Albanorum sociis, narrat, hausta esse docuimus e Strabone, qui diversas Theophanis, Metrodori, Hypsicratis attulerat memorias, quas in unum contraxit Plutarchus. Itaque etiam capituli 46 initium, ubi verbis *οἱ κατὰ πάντα τῷ Ἀλεξάνδρῳ παραβάλλοντες αὐτὸν* Theophanem significari supra vidimus p. 310, ad Strabonem est revocandum. Idem Theophanes semel etiam nominatim laudatur in Plutarchi c. 37, ubi narrat in Novo castello (*ἐν τῷ Καινῷ φρουρίῳ*) a Romanis expugnato secretas Mithridatis repertas esse litteras; *Θεοφάνης δὲ καὶ Ρουτίλλου λόγον εὔρεθῆναι φησι παροξυντικὸν ἐπὶ τῆν ἀναίρεσιν τῶν ἐν Ἀσίᾳ Ῥωμαίων*. Quodsi ex eis, quos tractavimus, locis apparet ipsum Theophanem a Plutarcho non esse adhibitum, hoc quoque loco eum Theophanis memoriam eidem debere fonti, unde reliquis locis eam petivit, consentaneum est, nimirum Straboni, quem in hypomnematis de Novi castelli,

¹⁾ Cf. imprimis Plut. c. 28 extr. = App. c. 96 et 115 = Strab. fr. 97 de piratarum reliquiis Solis aliisque Ciliciae in oppidis et Dymae a Pompeio collocatis.

quod apud nullum praeterea scriptorem commemoratur, egisse expugnatione elucet e fr. 115. Quae sententia etiam alia re egregie confirmatur. Etenim Plutarchus non satis habet Theophanis memoriam simpliciter referre, sed vehementer eam impugnat verbis hisce: ὁ καλῶς εἰκάζουσιν οἱ πλείστοι κακοήθευμα τοῦ Θεοφάνους εἶναι τάχα μὲν οὐδὲν αὐτῷ τὸν Ῥουτίλιον εἰκότα μισοῦντος, εἰκὸς δὲ καὶ διὰ Πομπήιον, οὗ τὸν πατέρα παμπόνηρον ἀπέδειξεν ὁ Ῥουτίλιος ἐν ταῖς ἱστορίαις. Quid? Nonne hic locus simillimus est illi de Amazonibus¹⁾, ubi Theophanis sententiae Strabo opponit Metrodori Hyspiceratisque? Illi vero, qui a Plutarcho dicuntur οἱ πλείστοι, quinam sunt? Peterus l. l. p. 115 Timagenem huius sententiae esse auctorem probabiliter coniecit comparato loco in c. 49 extr., ubi Timagenis laudantur verba, e quibus apparet eum Theophanis malitiam bene perspexisse et libere notasse²⁾. Atqui nusquam praeter hunc locum Timagenes a Plutarcho citatur nec fuit hercle auctor idoneus, quo Plutarchus in vitis conscribendis uteretur³⁾. A Strabone autem Timagenem saepissime adhibitum esse certis testimoniis constat⁴⁾. Itaque veri simillimum est Plutarchum hoc loco ut Theophanis, ita etiam Timagenis memoriam e Strabone petivisse. Qua ratione etiam una res optime explicatur, quae aliter iudicanti haud mediocre affert difficultatem. Nam si Plutarchus ipsum Timagenem inspexit, quomodo de hoc uno scriptore potuit dicere εἰκάζουσιν οἱ πλείστοι? Nimirum Timagenes et Strabo, qui Timagenis amplexus erat sententiam, Plutarcho sunt οἱ πλείστοι. Quae si recte disputavimus, etiam c. 49 extremum fluxit e Strabonis hypomnematis.

1) Plut. c. 35 extr. = Strab. fr. 111.

2) Τιμαγένης δὲ καὶ ἄλλως τὸν Πτολεμαῖον οὐκ οὔσης ἀνάγκης ἀπελθεῖν φησι καὶ καταλιπεῖν Ἀγγυπτον ὑπὸ Θεοφάνους πεισθέντα πρᾶκτοντος Πομπηῶ χρηματισμοῦς καὶ στρατηγίας καινῆς ὑπόθεσιν. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν οὐχ οὕτως ἢ Θεοφάνους μοχθηρία πεποίηκε πιθανὸν ὡς ἀπιστον ἢ Πομπηίου φύσις κτλ.

3) Cf. Peter l. l. p. 116.

4) Vide supra p. 224. 238.

Neque tamen Strabo in his capitibus præcipuus fuit Plutarchi fons, nedum unicus. Nam si Plutarchum comparamus cum Strabonis fragmentis et cum Appiani narratione, satis raro eum videmus consentientem cum illis. Immo ex Livio potius longe plurima videtur hausisse propterea, quod sæpe, ubi discrepat ab Appiano, consentit cum Cassio Dione, Orosio, aliis scriptoribus, qui Livii historias exscripserunt. Sæpe etiam in ambiguo res est. Itaque iam singula capita perlustremus, ut quoad fieri poterit, investigemus, quæ redeant ad Strabonem.

Capita 30 et 31 maximam certe partem e Livio videntur fluxisse¹⁾, ac ne capitibus 31 initium quidem, ubi de Luculli in Asia constitutionibus a Pompeio ad irritum redactis consentit cum Strabonis fr. 100, ad hunc auctorem rettulerim, quoniam Livius quoque haud dubie similiter de his exposuit²⁾.

In c. 32, quo pugnam ad Nicopolim commissam describit Plutarchus, multis in rebus congruit cum Appiano; narrat enim Mithridatem a Pompeio undique circumvallatum quadraginta quinque dies restitisse, donec inopia laborans fugisset (cf. App. c. 99); deinde Pompeium ad Euphratem aggressum esse Mithridatem in castris (cf. App. c. 99 sq.), non in itinere, ut tradit Cassius Dio XXXVI 48; Mithridatis autem castra esse capta et occisos esse *πολὸν πλεονας μυρίων* (cf. App. c. 100 *ἐς μυρίους*), cum Livius tradidisset periisse quadraginta milia (cf. Entr. VI 12. Oros. VI 4, 5). In ipsa vero pugna enarranda Plutarchus mire consentit cum memoria Liviana; nam ut Cassius Dio l. l. c. 49 et Orosius VI 4, 4 noctu pugnam commissam esse dicit et Ponticos deceptos esse Romanorum umbris, cum luna eis a tergo fuisset³⁾; contra Appianus c. 100 proelium consertum esse narrat *ἅμα ἡμέρα*. Quæ cum ita sint,

1) Cap. 30 extr. de Pompei dicto cf. Cass. Dion. XXXVI 45; c. 31 de conviciis a Lucullo et Pompeio sibi invicem ingestis cf. Cass. Dion. ib. 46. Vell. II 33.

2) Vide Cassium Dionem l. l. c. 46.

3) In hac una re paulum discrepant, quod Plutarchus ad occasum vergentem, Cassius Dio et Orosius orientem faciunt lunam.

Plutarchum e Strabone et e Livio hic narrationem contexuisse manifestum est. Quae in eodem capite Plutarchus de Mithridatis fuga narrat, haud dubie sumpta sunt e Livio; etenim cum Appianus c. 101 Mithridatem cum hypaspistis et tribus milibus peditum nonnullisque equitibus Sinoriam fugisse memoriae prodat, Plutarcho teste Hypsicratia uxor et duo tantum comites regem secuti sunt, quod idem tradunt Eutropius VI 12, Rufus Festus 16, Valerius Maximus IV 6 ext. 2.

In capite sequenti (33) agitur de Tigranis deditio. Quo in capite duae res certissime ad Strabonis referendae sunt auctoritatem, primum quae initio capituli exponit Plutarchus de Araxis fluminis cursu, quibuscum conferas Strabonis fr. 105 et Appiani c. 103, de qua re iam supra verba fecimus p. 299sq. Praeterea e Strabone petita sunt verba haec: *ἐπὶ τούτοις ὁ μὲν Τιγράνης ἠγάπησε καὶ τῶν Ῥωμαίων ἀσπασαμένων αὐτὸν βασιλέα περιχαρῆς γενόμενος ἐπηγγελάτο στρατιώτῃ μὲν ἡμίμυιοι ἀργυρίου δώσειν, ἑκατοντάρχη δὲ μνᾶς δέκα, χιλιάρχῳ δὲ τάλαντον*, quae accuratissime conveniunt et cum Strabonis fr. 105 et cum Appiani c. 104. In reliquis autem rebus omnibus ab Appiano discrepans adeo consentit cum Cassio Dione XXXVI 51—53, ut dubitari non possit, quin in his Livio usus sit fonte.

Alia ratio est capitulum 34—36, quibus describuntur Pompei in Albanos Iberesque expeditiones, ubi nihil non e Strabone videtur esse petatum. Etenim in c. 34 quae dicit Plutarchus de Iberum et Albanorum sedibus, leguntur in Strabonis fr. 107. Quae ibidem exponit de Cyro et Araxe fluminibus, accuratissime congruunt cum Strabonis fr. 108¹⁾. Denique extrema huius capituli verba Strabonianae originis praebent indicium, ubi Iberes gentem bellicosissimam fuisse narrat: *οὔτε γὰρ Μήδοις οὔτε Πέρσαις ὑπήκουσαν Ἴβηρες, διέφυγον δὲ καὶ τὴν Μακεδόνων ἀρχὴν Ἀλεξάνδρου διὰ ταχέων ἐκ τῆς Ὑρκανίας ἀπάραντος*. — Deinde in c. 35 tradit Albanos Pompeio obviam processisse cum LX milibus peditum et XII milibus

1) Vide supra p. 299.

equitum, sed male armatis pellibus ferarum. Quae egregie congruunt cum Strabonis fr. 110. Quae vero in extremo capite de Amazonibus dicit, iam supra vidimus (p. 309) deprompta esse e Strabonis hypomnematis (cf. fr. 111. App. c. 103). Denique quod in c. 36 init. narrat in Albania serpentium venentiarum multitudine Pompeium prohibitum esse, quominus ultra procederet, de his conferas Strabonis fr. 112. Omnia igitur haec e Strabone hausit Plutarchus. Unde vere petiverit, quae in c. 36 copiosissime narrat de Stratonica, Mithridatis uxore, nescio.

Totum deinde caput 37 e Strabone desumptum esse supra p. 323 sq. exposui.

In eis autem, quae reliqua sunt, capitibus (38—42) certum Strabonis indicium nusquam potui investigare; nonnullis locis Livius manifesto tenetur, quem auctorem in hac parte Plutarchus maxime videtur esse secutus.

ADDENDA ET CORRIGENDA

- pag. 25** in *adn. crit. ad fr. 5, 28* *adde*: προσανακαλύπτει (κρείττον) τῶν πρ. ἐγνωσμένων Piccolos in *Philol.* vol. XVI p. 729, (πλείον) τ. πρ. ἐγν. optime Miller 'Blætter f. bayr. Gymn.' vol. X 1874 p. 146.
- p. 25** in *adn. crit. ad fr. 6, 7* *adde*: πολλῶ ἐκείνοι μάλλον *Madvig* *advers. crit.* vol. I p. 529.
- p. 26** in *adn. crit. ad fr. 9, 10* *adde*: ἀπειλοῦντας *van Herwerden* in *Mnemosyn.* N. S. vol. XV p. 454.
- p. 34** in *adn. crit. ad fr. 16, 5* *adde*: λιμῶ διεφάρησαν *Cobet* *miscell. crit.* p. 120, διεκαρτέρησαν (ἕως οἱ πλείστοι vel πάντες λιμῶ διεφάρησαν) πλὴν ὀλίγων *Bernardakis* *symbolae crit. in Strab.* (Lips. 1877) p. 27 sq.
- p. 35** in *fr. 17, 21* *lege* ἐπελθῶν *pro* ἐπελθῶν.
- p. 38** *fr. 19* in *testimon. vs. 2* *lege* εὐροοῦντων *pro* εὐροοῦντων.
- p. 41** in *adn. crit. ad fr. 23, 11* *adde*: διὰ δὲ αὐτὴν τὴν ἀρετὴν *v. Herwerden* l. 1. p. 436.
- p. 42** in *fr. 25, 4* *lege* ἀναμῆ *pro* ἀναμῆ.
- p. 43** in *adn. crit. ad fr. 25, 33* *adde*: ὁμώνυμον] ἐπώνυμον *Cobet* l. 1. p. 122.
- p. 46** *fr. 26* in *testimon. vs. 12* *lege* ταῖς *pro* ταῖς.
- p. 46** in *adn. crit. ad fr. 27, 2* *adde*: ἀπιθανότητος *Cobet* l. 1. p. 135 sq.; *sed v. Bernardakis* l. 1. p. 37 sq. — *Ibid. ad vs. 6* *adde*: τὸ φυσικῶ καὶ αἰωνίῳ πάθει — — προσοργισθέντας ἀπελθεῖν *Niese* *emendat.* *Strab.* (ind. lect. *Marburg.* 1878) p. 9.
- p. 47** in *adn. crit. ad fr. 27, 49* *adde*: κατὰ θαλάττης ἔφοδον οὐ κατὰ τὸ εἰωθὸς ἀλλ' ἀθρόαν συμβᾶσαν *Cobet* l. 1. p. 114, οὐκ *delevit* *Vogel* in *Philol.* vol. XXXIX p. 348, neuter prospere; *cf. Bernardakis* l. 1. p. 22 sqq.
- p. 48** in *adn. crit. ad fr. 28, 5* *et p. 54* in *adn. crit. ad fr. 37, 5* *adde*: μεταβῆναι *Cobet* l. 1. p. 136; *sed v. Bernardakis* l. 1. p. 39.
- p. 50** in *adn. crit. ad fr. 31, 6* *adde*: πέρα τοῦ μετροῦ *Cobet* l. 1. p. 127.
- p. 52** in *adn. crit. ad fr. 32, 28* *adde*: καὶ τι ἱερὸν *v. Herwerden* l. 1. p. 436.

p. 60 in *adn. crit. ad fr. 43, 4 adde*: παρα τοῖς <ἐκ> τῆς Κορήτης
λοῦσιν v. Herwerden l. l. p. 446. — *Ibid. ad vs. 10 adde*: ἤρατο] εὔρετο
Cobet l. l. p. 183; sed v. Bernardakis l. l. p. 49.

p. 66 in *adn. crit. ad fr. 47, 10 sqq. adde*: οἱ δ' ἐθανύμασαν — —
ἐπέτρεψαν δ' οὖν Cobet l. l. p. 186, δ' ἐθανύμασαν μὲν — — ἐπέτρ. δ'
οὖν Vogel l. l. p. 350, οἱ δὲ θαναμάσαντες — — ἐπέτρ. ὅμως Bernardakis
l. l. p. 50.

p. 70 in *adn. crit. ad fr. 56, 4 adde*: καὶ ἀποστήσαντες τυράννοις
αὐτήν Madvig l. l. p. 558.

p. 75 in *adn. crit. ad fr. 62, 12 adde*: οὐ γὰρ ἦν Ἐκτωρ τάδε
(Eurip. *Andromach.* 168), verbis ὁ ὑπερμαχῶν τῆς πόλεως ut glossemate
eiectis, Cobet l. l. p. 190 (cf. var. lect. 1873² p. 360); sed v. Bernardakis
l. l. p. 52.

p. 77 in *adn. crit. ad fr. 64, 29 adde*: ὁ delet v. Herwerden l. l.
p. 449.

p. 78 in *adn. crit. ad fr. 66, 4 et p. 180 in adn. crit. ad fr. 134,
17 et p. 188 in adn. crit. ad fr. 146, 42 adde*: οὗτος ὁ Ἀρχέλαος vel
Ἀρχέλαος v. Herwerden l. l. p. 448.

p. 80 in *adn. crit. ad fr. 69, 9 adde*: οὕτως εὐροοῦντας Meltzer in
Fleckeisenii annal. 1875 p. 193, ὁμοίως θαρροῦντας Bernardakis in eis-
dem annal. 1876 p. 504 et Cobet l. l. p. 129.

p. 81 in *adn. crit. ad fr. 70, 5 adde*: πλειστον delevit Cobet l. l.
p. 129.

p. 83 in *adn. crit. ad fr. 72, 1 vs. 3 lege* p. 600 sqq. pro p. 606 sqq.

p. 84 in *adn. crit. ad fr. 75, 1 adde*: ἐκτροπῶν] ἐκροῶν Madvig l. l.
p. 534.

p. 99 in *adn. crit. ad fr. 95, 20 adde*: ἄλυτον] ἀκώλυτον Cobet l. l.
p. 196; sic vel ἄνετον legendum esse putat etiam Bernardakis symb.
crit. p. 53.

p. 100/1 in *adn. crit. ad fr. 96, 4 sq. adde*: ἐλόντος δὲ τὸ ὄρος τοῦ
Ἰσανορικοῦ et deinde πανοικὶ Cobet l. l. p. 196; sed v. Bernardakis l. l.
p. 54.

p. 110 in *adn. crit. ad fr. 106, 9 adde*: quod conieci scribendum
esse καὶ ὁ γὰρ καὶ, video iam Vogelium l. l. p. 334 proposuisse.

p. 127 in *adn. crit. ad fr. 130, 5 adde*: ἀνὴρ ἀξιόλογος <ὁς> καὶ
Cobet l. l. p. 197; sed v. Bernardakis l. l. p. 54.

p. 135 in *adn. crit. ad fr. 144, 12 adde*: ῥύσασθαι] λύσασθαι Cobet
l. l. p. 197.

p. 140 in *adn. crit. ad fr. 148, 7 adde*: sed v. Madvigium l. l. p.
540, qui servata hic codicum memoria deinde pro καὶ τοῦνομά γε scribit
καινοὺν τοῦνομά γε.

p. 140 in *adn. crit. ad fr. 150, 1 adde*: Αἰθιοιοὶ <ἀδελφοὶ> καὶ συγ-
γενεῖς Miller 'Blaetter f. bayr. Gymn.' XIV 1878.

p. 142 in *adn. crit. ad fr. 152, 2 adde: κατοικοῦσι] παροικοῦσι*. Madvig l. l. p. 537.

p. 150 in *adn. crit. ad fr. 158, 5 adde: κατά <τι> παλαιον Πρωμαίων ἔθους* Cobet l. l. p. 185; sed v. Bernardakis l. l. p. 49 sq.

p. 162 in *adn. crit. ad fr. 178, 8 adde: ταῖς ἄλλαις] ταῖς ἄλις* (i. e. salinis) Madvig l. l. p. 137 sq.

p. 167 in *adn. crit. ad fr. 186, 3 adde: ἐπιστάς ἐπὶ τὴν — — προστασίαν* v. Herwerden l. l. p. 442. — *Ibid. ad vs. 5 adde: πράγμασι δεφενδί* Cobet l. l. p. 123 sq., *idem vs. 6 pro κατεστήσατο scribit κατετίσατο*; sed v. Bernardakis l. l. p. 29 sq.

p. 174 in *fr. 194, 1 lege IV 6, 7 pro IV 5, 7.*

p. 181 in *adn. crit. ad fr. 206, 30 sq. adde: ὠρμησε <πέντε = ε'> τάγματα ἔχων* Cobet l. l. p. 195; sed v. Millerum 'Bl. f. bayr. Gymn.' XIV 167b.

CONSPECTUS FRAGMENTORUM *)

Strab. geogr.	fr.	Strab. geogr.	fr.
I 2, 1 p. 14	6 ^a . 45 ^b	IV 3, 2 p. 192	150 (p. 217). 195
3, 21 p. 61	106 ^b (p. 299). 107 ^b	3 p. 193	37 ^b . 151 (p. 218. 289). 155 ^c
	(p. 326)		
II 1, 16 p. 73	45 ^f	4 p. 193/4	152. 155 ^d (p. 218)
3, 6 p. 102	27 ^b	4 p. 194	156 ^a . 213 ^a
5, 12 p. 118	6 ^b	5 p. 194	156 ^b (p. 217)
III 1, 6 p. 139	13 ^c	4, 1 p. 194/5	154 (p. 217)
8 p. 140	212	3 p. 196	37 ^c . 153
2, 1 p. 141	76. 181	5, 2 p. 199	155 ^b (p. 218)
2 p. 141	180 ^a (p. 258). 197 ^a	3 p. 200	155 ^a (p. 217)
	230 (p. 284)	6, 3 p. 203	25 ^a
3, 1 p. 152	15 ^a	7 p. 205	12. 194. 234
2 p. 152	15 ^d	10 p. 207	232 ^a . 233 ^a
3 p. 152	13 ^a	V 1, 1 p. 210	199
4 p. 153	15 ^b (p. 215. 219 sq.)	6 p. 213	148. 186 ^e
5 p. 154	13 ^b	8 p. 214	28 ^b
7 p. 155	15 ^c	11 p. 217	31
4, 5 p. 158	14 ^a	2, 6 p. 223	71
6 p. 159	74 ^b	3, 8 p. 235	236
7 p. 159	75	10 p. 237	22
9 p. 160	179 (p. 257)	10 p. 238	69 ^b
10 p. 161	74 ^a . 162. 180 ^b (p. 258)	11 p. 238/9	70
	258)	4, 2 p. 241	40
13 p. 162	16. 73	4 p. 243	197 ^b
5, 1 p. 167/8	23	9 p. 248	256
3 p. 169	196	11 p. 249/50	69 ^a
11 p. 175/6	39	VI 1, 6 p. 258	197 ^d (p. 270)
IV 1, 1 p. 176/7	149 (p. 216. 255)	6 p. 259	229
5 p. 180	25 ^b	2, 3 p. 268	197 ^c
5 p. 180/1	163	6 p. 272/3	19
8 p. 183	36	11 p. 277	21
11 p. 185	26 ^b	3, 4 p. 281	24
11 p. 186	26 ^c	4, 2 p. 287	14 ^b
12 p. 186/7	164 (p. 258)	VII 1, 3 p. 290	213 ^b
13 p. 188	32 (p. 215. 238)	2, 1 sq. p. 292/3	27 ^a
2, 3 p. 191	26 ^a . 157	2 p. 293	28 ^a

*) Numeris cancellis inclusis indicantur paginae, ubi de singulis fragmentis agitur.

Strab. geogr.	fr.	Strab. geogr.	fr.
XII 3,35 p. 558/9	252	XIV 5, 2 p. 668/9	95 ^a
37 p. 560	138 ^b	3 p. 669	216 ^a
38 p. 560/1	137. 211	4 p. 670	255
38 p. 561	221	6 p. 671	217 ^a
39 p. 561	85. 222	7 p. 671	96 ^a
40 p. 562 . 48 (p. 295). 139		8 p. 671 97 ^b (p. 299. 302)	
41 p. 562 . 42 (p. 292). 219		10 p. 672	203 ^a
4, 3 p. 564	81. 183	14 p. 674	159
5, 1 p. 566/7 . . 131 ^a (p. 301)		14 p. 674/5 . . . 253 (p. 16)	
1 p. 567	189. 217 ^a	18 p. 676	130
2 p. 567 99 (p. 220 adn. 1).		6, 6 p. 684/5 . . 144 (p. 257)	
	132. 133	XV 1, 3 p. 685/6	5 ^b
3 p. 568	190	XVI 1,16 p. 743	8
4 p. 568	217 ^b	18 p. 744	9
6, 1 p. 568	203 ^b . 217 ^d	19 p. 745	86 ^c
2 p. 568/9	96 ^b	23 p. 747 92 (p. 322). 160 ^a	
3sq. p. 569	217 ^c	24 p. 747	89 ^c . 114
8, 8sq. p. 574	205	28 p. 748 160 ^b . 209 ^b . 224 ^b	
9 p. 574/5	243		(p. 223)
11 p. 575/6 80 (p. 297. 319)		2, 3 p. 749 90 (p. 239). 128	
16 p. 578	50. 210		(p. 301)
18 p. 579	49	7 p. 751	118
XIII 1,27 p. 594	62 (p. 297)	8 p. 751 117. 208. 209 ^a (p. 223)	
27 p. 594/b 166 (p. 261 adn. 1)		9 p. 752 . . 193 (p. 269 sq.)	
28 p. 595	61	10 p. 752	10 ^a
30 p. 595	248	10 p. 752/3	191 (p. 269)
54 p. 608/9	64 (p. 315)	10 p. 753	120 (p. 231)
55 p. 609/10 87 (p. 321 adn. 2)		18 p. 755	121
66 p. 614	53. 60	19 p. 755	10 ^c
2, 3 p. 617/8	140	23 p. 757	122
3, 5 p. 621	63 (p. 297)	26 p. 758	11
4, 1sq. p. 623/4	17	33 p. 760	167 ^b
3 p. 624	175 ^a (p. 302)	34 p. 760	20
3 p. 625	254	34—37 p. 760/1	123
9 p. 628	54	39 p. 762	186 ^c
17 p. 631	67	40 p. 762/3 124 ^a (p. 14. 231.	
XIV 1, 7 p. 635	141		240)
14 p. 637	249	41 p. 763	125 (p. 241)
23 p. 641	51. 200	46 p. 764/5	126 (p. 240)
37 p. 646	192 (p. 283)	46 p. 765	204
38 p. 646	18	4,21 p. 779	127 (p. 241)
41 p. 648	201	XVII 1, 6 p. 792	170
42 p. 649 . . 52 (p. 296) 231		9 p. 794	244
48 p. 650	142	10 p. 795	245 ^b
2, 9 p. 654	57 ^c	11 p. 795/6	146 ^a (p. 241)
15 p. 655	188	11 p. 796 66 ^a . 134 ^c (p. 301).	
19 p. 657	250		167 ^a (p. 258). 168
19 p. 658	207		(p. 255)
24 p. 659/60	206	11 p. 797	245 ^a
3, 2 p. 664	95 ^b	12sq. p. 797/8	246 ^a
3 p. 665 96 ^c . 97 ^a (p. 299.		13 p. 798	147
	302). 240	53 p. 819	246 ^b . 247
5, 2 p. 668	10 ^b	3, 7 p. 828	165. 178 ^c

Strab. geogr.	fr.	Strab. geogr.	fr.
XVII 3, 8 p. 829 . . .	72 (p. 286)	XVII 3, 15 p. 833 . . .	29 ^a . 184 ^b
9 p. 829 . . .	29 ^b . 179 ^b	20 p. 836 . . .	177. (p. 264)
12 p. 831 . . .	30. 179 ^a	21 p. 837 . . .	38 (p. 302)
13 p. 832 . . .	2. 29 ^c	25 p. 840 . . .	257 (p. 13)

Mueller FHG

fr. 1 ex Ios. c. Ap. II 7 . . .	1
2 ex Strab. geogr. XI 9, 3 p. 515	7 (p. 7 sq. 17 sq.)
3 ex Ios. A. I. XIII 10, 4 . . .	34 (p. 227. 238)
4 ex Tertull. de anim. 46 . . .	41 (p. 292)
5 ex Ios. A. I. XIV 7, 2 . . .	55 (p. 225. 239. 295)
6 ex Ios. A. I. XIV 7, 2 . . .	58 (p. 228. 297)
7 ex Plut. Sull. 28 . . .	65 ^a (p. 14. 314)
8 ex Plut. Luc. 28 . . .	88 (p. 313)
9 ex Ios. A. I. XIII 11, 3 . . .	33 (p. 6. 227. 238)
10 ex Ios. A. I. XIII 12, 6 . . .	35 (p. 231 adn. 1)
11 ex Ios. A. I. XIV 3, 1 . . .	119 (p. 229)
12 ^a ex Ios. A. I. XIV 4, 3 . . .	124 ^b (p. 14. 231 adn. 1. 242. 243 adn. 1. 303)
12 ^b ex Ios. A. I. XIV 6, 4 . . .	145 (p. 239 sq.)
13 ex Ios. A. I. XIV 8, 3 . . .	169 (p. 6. 215. 229. 302)
14 ex Plut. Caes. 63 . . .	187 (p. 254. 257. 251 adn. 1)
15 ex Ios. A. I. XV 1, 2 . . .	214 (p. 227)

INDEX NOMINUM

QUAE IN FRAGMENTIS INVENIUNTUR

- Aba Olbae regina** 203, 9.
Abeacus Siracum rex 172, 1.
Abrettene Mysiae regio 243, 8.
Abrettenus 243, 6.
Abus Armeniae m. 108, 15.
Academia 60, 4.
Acarnanes 238, 3; 257, 28.
Achaei 97, 13; 103, 11; Pontici 78, 2; 103, 7, 16; 104, 3, 7.
Achaia 257, 27; Pontica 103, 11.
Achilles 253, 18, 22.
Acholla Africae opp. 178, 9.
Acilisene Armeniae regio 86, 34; 101, 15.
Acisena? Armeniae regio 86, 27.
Actia certamen quinquennale 238, 26, 29.
Actiacus 226, 6; 237, 3; 239, 2; 242, 3; 243, 1; 245, 4; 251, 8.
Actium 238, 36; 244, 8; 251, 10.
Adherbal 30, 5.
Adiatorix 251, 6; 252, 3, 5.
Adobogione Mithridatis Pergameni mater 175, 3.
Adonis 121, 14.
Adramytenus sinus 17, 46; orator 53, 1.
Adramyttium 60, 1.
Adrapsa opp. Bactriae 5, 18.
Adrasteae mons prope Cyzicum 80, 15.
Aedepsus opp. Euboeae 65, 4.
Aedui pop. Galliae 150, 1, 5, 9.
Aegua? opp. Hispaniae 180, 3.
Aegyptii 58, 20, 23; 123, 2, 4, 8; 146, 48; 167, 12; 186, 23; 238, 19; 246, 33.
Aegyptus 58, 11, 15, 20; 64, 8; 95, 17; 119, 4, 7; 144, 3; 147, 1; 168, 3; 169, 4, 6; 186, 14; 245, 6; 246, 2, 31; 247, 2; 248, 4, 7.
Aemilia via 31, 7.
Aeneas 166, 8, 11.
Aeschines Milesius 141, 2.
Aesculapii aedes in Co ina. 250, 2.
Aesernia opp. Samnitium 69, 21, 24.
Aethiopes 246, 29.
Aethiopia 246, 13, 28.
Aetoli 257, 28.
Afranius (L.) 162, 1.
Agamemno 62, 9; 253, 18, 21.
Agathoclea Ptolemaei Philopat. mater 146, 3.
Agathocles Lysimachi p. 17, 6.
Agathocles Lysimachi f. 17, 20.
Agrianes Thraeces 68, 20.
Agrippa (M. Vipsanius) 213, 5; 236, 5; 237, 1.
Ajax Telamonius 248, 3.
Ajax Teucri f. 203, 3, 8.
Alazonius fl. Albaniae 108, 5.
Albani 86, 10; 107, 2, 8; 110, 1; 111, 3 a.; 112, 1; 113, 3.
Albania 108, 2; 109, 4; 111, 1.
Alchaedamnus rex 191, 13.
Alesia opp. Mandubiorum 157, 8.
Alexander Magnus 5, 7; 17, 7; 49, 5; 51, 3; 146, 2; 166, 3; 200, 3.
Alexander Bala 17, 56.
Alexander Hyrcani f. 35, 2; 124, 3.
Alexandria 64, 34; 226, 4; 244, 2, 7; 245, 10; 255, 5.
Alexandrini 58, 16; 146, 14; 167, 1; 169, 2.
Alexandrinum bellum 169, 3.
Alexandrium cast. Iudaeae 124, 17.
Allifae opp. Samnii 69, 24.

- Allobroges Galli 24, 31.
 Alpes m. 25, 3, 25; 26, 21, 33; 26, 5; 37, 121; 199, 3.
 Amanides portae 130, 1; 205, 3.
 Amanus m. 130, 2; 205, 2.
 Amaseus 53, 2; 137, 5; 211, 1.
 Amasia opp. Ponti 60, 7; 135, 3; 222, 1.
 Amastris u. Paphlagoniae 46, 4; 116, 4.
 Amazonas 79, 2; 111, 2, 4, 6, 25.
 Ambracia 235, 9.
 Ambracicus sinus 235, 1, 33.
 Ambroces Galli 36, 3.
 Amisani 131, 25; 137, 1.
 Amisus u. Ponti 53, 2; 171, 2; 220, 2; 242, 2.
 Amnias fl. Paphlagoniae 45, 2.
 Amphistratus auriga 103, 12.
 Amyntas rex Galatiae 217, 3, 9, 12, 20, 25; 257, 21.
 Anaetorium opp. Acarnaniae 236, 35.
 Ananias Iudaeus 34, 4, 13.
 Anas fl. Hispaniae 13, 22.
 Anaxenor citharoedus 201, 1.
 Angolisene regio Armeniae min. 101, 13.
 Antaeus gigas 72, 3.
 Antigonus rex Iudaeorum 214, 2, 4, 7.
 Antigonus ab Apelle pictus 250, 3.
 Antiochia u. Mygdoniae 92, 5.
 Antiochia ἡ πρὸς τῇ Πρωδίᾳ 217, 15.
 Antiochia ad Daphnen 115, 2; 214, 5, 9.
 Antiochis Achaei filia 17, 33.
 Antiochus (Soter) Seleuci f. 17, 31.
 Antiochus Magnus 9, 6; 17, 42 s.; 47, 2; 56, 4, 25.
 Antiochus Epiphanes 1, 5, 7, 14; 17, 56.
 Antiochus Demetrii f. (Sidetes) 10, 17.
 Antipater Derbetes 129, 4; 217, 11, 13.
 Antipater Sisidis f. 46, 33.
 Antipater procurator Iudaeae 169, 10.
 Antipolis opp. Galliae 25, 24.
 Antitaurus m. 86, 35.
 Antonius, C. 124, 28; 161, 2.
 Antonius, M. 161, 2 s.; 171, 4; 200, 6; 201, 2; 203, 12; 204, 5; 205, 9, 210, 5; 214, 1, 7; 216, 5, 8; 218, 4, 220, 2; 223, 1; 224, 1, 12; 225, 3, 7; 226, 3; 230, 3; 237, 2; 238, 18; 243, 2, 4; 244, 4; 245, 2, 13 s.; 248, 3; 249, 4; 251, 6, 10; 253, 9, 17, 25.
 Aorsi pop. Asiae 172, 3 s.
 Apamea u. Syriae 10, 2, 3, 9; 124, 1; 191, 2, 5.
 Apamea (Cibocus) u. Phrygiae 43, 1; 153, 1; 217, 16.
 Apelles pictor 250, 3.
 Apellicon Teius 61, 15, 17, 25.
 Apollo 77, 3, 5; Actium 235, 3, 25, 27.
 Apollodorus Artemitenus 3, 6, 24; 6, 6.
 Apollodorus Atheniensis 107, 6.
 Apollodorus Pergamensis 254, 2, 4; Apollodorus secta 254, 3.
 Apollonia u. ad Pontum 77, 1.
 Apollonia u. Syriae 10, 9.
 Apollonias opp. Phrygiae 217, 15.
 Apollonides scriptor 45, 10.
 Apollonis Cyzicena Attali uxor 17, 38.
 Apollonis opp. Lydiae 18, 9.
 Apollonius Nysaensis 142, 2.
 Aquilina, M. 15, 19.
 Aquitani 149, 2.
 Arabes 121, 4.
 Arabia felix 127, 2.
 Aragus fl. Iberiae 109, 6; 215, 4.
 Arar fl. Galliae 150, 3, 11; 195, 2.
 Araxenus campus 91, 5.
 Araxes fl. Armeniae 91, 4; 107, 5; 108, 11, 16; 225, 5.
 Arbela opp. Assyriae 56, 19.
 Archelaus Mithridatis dux 66, 1, 5; 134, 18, 20; 146, 24, 42.
 Archelaus eius filius 66, 1, 4; 134, 12, 17, 20; 146, 23, 35, 41 s.; 174, 1.
 Archelaus rex Cappadociae 129, 2; 134, 22; 146, 25 s.; 217, 23; 218, 3.
 Arcton m. prope Cyzicum 80, 7.
 Ardea opp. Latii 69, 2.
 Ardiaei pop. Dalmatiae 65, 2, 9, 15.
 Arduenna silva 156, 10.
 Arecomisci pop. Galliae 164, 1.
 Arethusa opp. Syriae 191, 8.
 Argonautae 50, 9.
 Aria regio Persidis 5, 2.
 Ariana 5, 5, 14.
 Ariarathes rex Cappadociae 17, 51.
 Ariobarzanes rex Capp. 47, 14; 218, 2.
 Aristio tyrannus Athenarum 57, 3.
 Aristobulus Hyrcani f. 33, 2.
 Aristobulus Alexandri f. 119, 5; 124, 3.
 Aristodemus Nysaensis Pompei magister 142, 5.
 Aristodemus Nysaensis Pompei liberorum magister 142, 2 s.

- Aristonicus Pergamenus 18, 2. 15.
 Aristoteles Stagirita 64, 3. 5. 16.
 Arius Augusti amicus 255, 7.
 Armenia magna 86, 1. 10. 17. 23;
 91, 1; 101, 6; 105, 2; 107, 6; 108,
 2. 3. 11; 109, 6; 215, 3; 225, 5.
 Armenia minor 46, 7. 27; 86, 33;
 101, 2. 15. 18; 116, 7. 9; 131, 27;
 135, 3; 138, 9.
 Armenii 46, 3. 29; 86, 38; 87, 12;
 89, 11; 95, 28; 109, 11; 114, 5;
 116, 3; 215, 8; 224, 3. 12; 228, 2. 5.
 Arsaces I rex Parthorum 4, 5. 24.
 Arsaces Pharnacis f. 137, 13; 211, 6.
 Arsinoë Lysimachi uxor 17, 17.
 Arsinoë Cleopatrae soror 216, 9.
 Arsinoë opp. Ciliciae 216, 1.
 Artabri pop. Lusitaniae 13, 5; 39, 2.
 Artanes Sophenus 86, 12.
 Artavasdes rex Armeniae 105, 3;
 223, 1; 224, 4; 226, 1; 227, 2.
 Artaxata opp. Armeniae 86, 28; 91,
 2. 5; 227, 2.
 Artaxias rex Armeniae 86, 6. 9. 24;
 91, 3.
 Artaxiasata = Artaxata 91, 2.
 Artemidorus Ephesius 104, 1.
 Artemidorus Cnidius 189, 3.
 Aruaci pop. Hispaniae 16, 1.
 Arupini opp. Iapodum 232, 5. 8.
 Arverni Galli 26, 2. 11; 157, 1. 6. 9.
 Arxata opp. Armeniae 91, 3s.
 Asander rex Bospori 173, 3; 175, 9.
 21.
 Ascalon opp. Iudaeae 169, 10.
 Asia 17, 63; 47, 2; 48, 8; 53, 3;
 54, 4; 80, 10; 131, 9; 140, 8; 205,
 11; 206, 6. 24. 31. 35; 209, 9;
 230, 3; 245, 2; 257, 20.
 Asianus 45, 73; 53, 2.
 Asinius (C. Pollio) 169, 5.
 Aspionae satrapia 5, 20.
 Ategua opp. Hispaniae 180, 3.
 Ateporix 138, 13.
 Athenae 64, 29; 65, 2; 255, 5.
 Athenaeus Attali I f. 17, 39.
 Athenaeus Seleucensis 255, 3.
 Athenienses 56, 1. 7; 57, 2; 83, 4.
 Athenocles Atheniensis 83, 4.
 Athenodorus Cordylio 159, 2s.; 253, 3.
 Athenodorus Cananites Sandonis f.
 253, 4. 26. 40.
 Atrebatii Galli 156, 7.
 Atropatene 91, 4; 224, 9; 225, 6.
- Atropateni 86, 20; 225, 1; 228, 1.
 Attalicus 17, 3; 64, 12; 131, 6.
 Attalus Attali I pater 17, 28. 33.
 Attalus I 17, 33.
 Attalus II 17, 39. 53.
 Attalus III Philometor 17, 50. 60;
 18, 2.
 Augustus imperator 140, 8; 197, 12;
 200, 9; 204, 6; 210, 5; 226, 7;
 228, 6; 229, 2; 232, 4. 7; 235, 6;
 238, 15. 31. 34; 242, 3; 243, 3. 5;
 245, 6. 11; 246, 7s.; 247, 3; 248,
 5; 249, 5; 250, 5; 252, 4. 14; 253,
 5. 28. 39; 254, 5; 255, 7; 256, 4;
 257, 2. 12ss. 32.
 Autariatae Illyrii 68, 9. 13. 19.
 Autolytus 84, 13.
 Azara opp. Elymaidis 9, 12.
- Babylonii 86, 38.
 Babyrsa cast. Armeniae 227, 3.
 Bacchides dux Mithridatis 84, 7.
 Bactra opp. Bactriae 5, 16.
 Bactria 5, 1.
 Bactriana 4, 4. 13; 5, 14. 23. 25; 6,
 2. 8.
 Bactriani 4, 24; 5, 11.
 Baenis fl. Lusitaniae 15, 12.
 Baetis fl. Hispaniae 257, 24.
 Baetis? opp. Hispaniae 181, 5.
 Balbura opp. Lyciae 67, 4. 10.
 Balbus Gaditanus (L. Cornelius) 196,
 2s. 10.
 Balearides insulae 23, 3.
 Bambyce opp. Syriae 118, 2.
 Basgoedariza cast. Armeniae 101, 5.
 Basoropeda regio Armeniae 86, 30.
 Bata opp. Ponti 104, 1.
 Belgae 37, 18; 149, 2; 153, 2. 5. 8;
 154, 2.
 Belio fl. Lusitaniae 15, 11.
 Bellovacii Galli 153, 5.
 Belus 9, 7.
 Berenice opp. Cyrenicae 177, 2.
 Beroea opp. Syriae 118, 2.
 Berytus opp. Phoenices 10, 23; 121,
 12.
 Bilbilis opp. Celtiberorum 73, 2.
 Billarus artifex 84, 12.
 Bithyni 46, 11; 48, 3; 116, 19. 21;
 131, 7; 132, 1.
 Bithynia 46, 14; 48, 7; 62, 6; 116,
 12. 24. 27; 257, 21. 30.
 Bituitus rex Arvernorum 26, 13.

- Chalcedon opp. Bithyniae 46, 10; 87, 5; 116, 15.
 Chalcidenses in Euboea 65, 7.
 Chalcis opp. Syriae 120, 2; 121, 2; 191, 11.
 Chaldaei Pontici 46, 26. 30.
 Chalybes Pontici 86, 32.
 Chanes fl. Albaniae 108, 6.
 Chelcias Iudaeus 34, 3. 13.
 Cherronesitae 45, 13. 35. 71.
 Cherroneus (Taurica) 45, 30; 175, 22.
 Cherronesus opp. 45, 1. 7.
 Chordiraza opp. Mesopotamiae 160, 2.
 Chorzene regio Armeniae 56, 31.
 Cibyra opp. Pisidiæ 67, 1. 6.
 Cicero, M. Tullius 124, 28; 147, 2; 161, 4.
 Cilices 10, 12. 18; 95, 1. 31. 46; 97, 28 s.; 144, 11; 217, 17 s. Tracheotae 95, 42.
 Cilicia 10, 21; 95, 4; 97, 12; 129, 2; 130, 3. Tracheotis 203, 4; 217, 23 s.
 Cimbrj 27, 1. 13. 16. 18; 28, 3. 10; 37, 3. 11. 16. 21; 151, 3; 153, 5.
 Cimiata cast. Paphlagoniae 42, 2.
 Cimiatene 42, 1.
 Cimmericus Bosphorus 27, 15.
 Cimmerij 27, 15.
 Cinyras tyrannus Bybli 121, 13.
 Cirta opp. Numidia 29, 11.
 Cleo latro 205, 5; 243, 2.
 Cleopatra Ptol. Lathuri mater 34, 2. 6. 10; 55, 5.
 Cleopatra Selene 90, 4.
 Cleopatra Ptol. Auletæ filia 144, 5; 146, 8. 38. 47. 49; 147, 3; 167, 3 s.; 168, 3; 203, 12; 216, 5. 9; 217, 25; 238, 19; 215, 3. 14.
 Clodius, P. Pulcher 144, 10.
 Cnossii in Creta 43, 5.
 Cnossus 43, 13. 23. 26; 155, 1.
 Coelesyria 119, 2.
 Cogaonus m. et fl. in Getis 156, 39.
 Coi 207, 2; 250, 1. 6.
 Colchi 45, 68; 104, 8.
 Colchicus 107, 4; 109, 3.
 Colchis 46, 6. 9. 19. 32; 56, 11; 101, 17; 106, 14; 116, 6. 10. 17; 131, 27; 176, 2.
 Comana opp. Ponti 43, 35; 134, 2. 11. 23; 138, 12; 146, 27. 40; 174, 2; 243, 9; 252, 2.
 Comarus portus Epiri 238, 32.
 Commagene regio Syriae 128, 1.
 Commagenus 90, 3; 128, 5.
 Comum opp. Galliae Cisalp. 148, 1.
 Coracesium opp. Ciliciae 10, 13; 216, 1.
 Corduba opp. Hispaniae 76, 1; 180, 4. 9; 161, 1; 197, 2.
 Corfinium opp. 40, 9.
 Corinthus 3, 3; 95, 14; 184, 2. 7.
 Coriscus Scepsius philos. 64, 2.
 Corsica 257, 25.
 Corycus prom. Ciliciae 96, 6.
 Cos insula 55, 7.
 Crassus (P. Licinius) 18, 14. 18.
 Crassus (P. Licinius) 39, 11.
 Crassus (M. Licinius) 55, 3; 160, 2. 7; 209, 8.
 Cratippus Trallianus 52, 2.
 Creca auriga 103, 12.
 Crenides = Philippi 198, 1.
 Creta 38, 3; 43, 4; 97, 22. 29; 257, 29.
 Critasirus rex Boiorum 186, 12. 52.
 Ctenus portus Cherronesi T. 45, 38. 43.
 Ctesipho opp. Assyriae 8, 2.
 Culupene regio Ponti 138, 8.
 Cyanae insulae 44, 3.
 Cybistra opp. Cataoniae 129, 4.
 Cyme opp. Aeolidis 18, 5.
 Cyprii 144, 2.
 Cyprus 34, 10; 95, 17; 144, 3. 17. 19; 216, 10; 257, 30.
 Cyrenaei 38, 2; 58, 6.
 Cyrene 58, 4. 11. 22; 257, 30.
 Cyrrestica pars Syriae 209, 2.
 Cyrus fl. Iberiae et Albaniae 86, 32; 107, 6; 108, 1. 9. 14; 109, 6. 9; 215, 3. 6.
 Cyziceni 50, 18.
 Cyzicus 50, 2.
D
 Daae Scythae 4, 6. 20 ss.
 Daci 186, 51. 57. 61. 63; 233, 4. 7.
 Daedala opp. Cariae 95, 36.
 Daedala m. Lyciae 95, 37.
 Dalmatae 235, 1.
 Damascus opp. 119, 2.
 Danala cast. Galatiae 99, 4; 133, 5.
 Dandarii Scythae 173, 4.
 Dardanii Illyrii 68, 10.
 Dardanus opp. Troadis 61, 1.
 Dastira opp. Armeniae min. 101, 14

- Decaeneus vates Getarum 189. 1.
 4. 1.
 Deiotarus rex Galatiae 131. 25; 132.
 2; 181. 4; 196. 2; 217. 2.
 Deiotarus Philadelphus rex Paphla-
 goniae 201. 2.
 Deiotarus Q. historicus 226. 7.
 Deipn. 82. 2. 10. 20.
 Deius 50. 2; 85. 10.
 Demetrius (Soter) II. 15; 17. 35.
 Demetrius Euthydem 1. 7. 30.
 Demus opp. Lyconiae 229. 5; 217.
 1. 2.
 Deriona opp. Italiae 11. 8.
 Diana 1. 2; Epuesia 74. 5; 200. 2.
 Dianium opp. Hispania 74. 18.
 Diagylis rex Caenorum 17. 57.
 Diogenes mater teorum 80. 2.
 Diogenes n. prop. Lycicum 80. 8.
 Di. Scatemenus 190. 30.
 Diotorus Zonas 54. 2.
 Diotorus Zaramytenus 60. 3.
 Diocotus rex Bactriae 4. 25.
 Diocotus Trypan 10. 2; 14. 18; 23.
 30. 2.
 Dioryctus Hieracicon 1. 1. 8. 3.
 Diopantus aux. Mardaitae 48. 31.
 15.
 Dioscor. 103. 12.
 Dioscuriae opp. Coloenia 104. 3;
 101. 3.
 Diopatra — Castra 154. 2.
 Diopatra Antiochensis 206. 8.
 Domadia P. Corneilius 192. 1; 193. 1.
 Domadia regio Paphlagoniae 48. 2.
 Domitius, Cl. Aeneobarbus 25. 6. 5.
 14. 25.
 Domitius Cl. Aeneobarbus 251. 4.
 Domitius tetrarcha Galatae 251. 7.
 Dorylae tacticus 43. 1. 8. 29. 31.
 Dorylae eius frater 1. 43; 19. 21. 33.
 Druentia fl. Galliae 26. 19.
 Drynemeton in Galatia 131. 15.
 Dura fl. Italiae 12. 4.
 Dorius fl. Hispaniae 15. 9.
 Dyne opp. Achaiae 37. 9. 18; 240. 1.
 Dyentus Adiatoris f. 135. 15; 252.
 2. 19.
 Eburones Galli 156. 7.
 Ebusus una de Pityussis ins. 23. 7.
 Ecbatana 8. 10.
 Elaticus sinus 17. 45.
 Elymas 9. 1.
 Emisen. byr. 191. 1.
 Emporium Alexandriae 244. 1.
 Emma opp. Sicilia 19. 2. 14.
 Epuesi 18. 6.
 Epuesus 74. 2; 200. 2.
 Epirotae 236. 8; 257. 25.
 Epirus 257. 27.
 Erastus Scepaus pilios 19. 1.
 Etruria 31. 5.
 Etrusc. 71. 6; 87. 20.
 Euboense. 1. 21.
 Eucratius rex Bactriae 4. 24; 3. 2.
 30.
 Eucratidis opp. Bactriae 3. 18.
 Euxoxus Smithus 185. 2.
 Eumenes Eumenes I. p. 17. 27.
 Eumenes I. 17. 29.
 Eumenes II. 17. 31. 2.
 Eumenes Cardianus 202. 2.
 Eunus servorum aux. 19. 1. 15.
 Euorymus in. Liparaeorum 21. 3.
 Eupatoria opp. Pont. 135. 1.
 Eupatorius opp. Chersonesus 2. 45. 3.
 Eupurates 4. 12; 80. 22; 85. 1; 90.
 2; 92. 3; 94. 2; 95. 27; 101. 1.
 108. 10; 115. 1; 124. 3; 191. 15.
 224. 8; 227. 4.
 Europa 257. 25.
 Euthydemus rex Bactriae 4. 5; 5. 10.
 Euthydemus Myiasensis 206. 8; 14. 18.
 Euxinus Pontus 80. 11.
 Fabius Q. Maximus Aemilianus 2.
 5. 7. 14. 27.
 Fimbria (C.) 12. 2. 4.
 Flaccus L. Valerius 62. 4.
 Flaminius T. 21. 11.
 Fortuna 3. 6.
 Fregellae opp. Latii 22. 1.
 Frestani pop. Italiae 40. 2.
 Gabinus A. 134. 15; 145. 2; 148.
 27. 35. 43. 53.
 Gades 39. 4; Nova 196. 3; Ithöyma
 196. 4. 9.
 Gaudiani 181. 2; 196. 2.
 Galatae 17. 35; 99. 3; 114. 15; 131.
 2. 5. 22. 29; 133. 3; 138. 14; 175.
 3; 251. 7; 257. 21.
 Galatia 131. 7; 159. 2; 217. 2. 4.
 Galilaea 124. 18.
 Galli 25. 11; 26. 25. 25; 28. 4. 6;
 37. 4. 6; 65. 6; 155. 4; 156. 10.
 55; 199. 3.

- Gallia 131, 4; 155, 29; 213, 11; Transalpina 149, 2; Narbonensis 257, 25.
 Gallici populi 156, 52.
 Gallinaria silva in Campania 197, 7.
 Gallograecia = Galatia 131, 8.
 Gallus, Cn. Cornelius 247, 1.
 Gangra opp. Paphlagoniae 219, 3.
 Gargarenses pop. Caucasi 111, 3. 20. 27.
 Garumna fl. Galliae 155, 14.
 Gazaca opp. Mediae 225, 2.
 Gazelon opp. Ponti 83, 1.
 Gazelonitis 131, 25.
 Gelae Scythae 111, 4.
 Gergovia opp. Arvernorum 157, 6.
 Germani 37, 21; 150, 5; 151, 8; 153, 4; 213, 7.
 Germanici populi 152, 2; 156, 2; bellum 213, 4.
 Getae 186, 1. 3. 7. 21. 37. 40. 47. 63.
 Gigartum cast. Syriae 121, 9.
 Gindarus opp. Syriae 209, 1.
 Gogarene regio Armeniae 86, 31.
 Gorgeus opp. Phrygiae 190, 1.
 Gordium opp. Phrygiae 205, 6.
 Gordyaei pop. Mesopotamiae 86, 20; 59, 16; 114, 1. 7.
 Gortynii in Creta 43, 9.
 Graeci 5, 4. 19. 26; 25, 4 s.; 27, 16; 29, 14; 44, 4; 97, 24; 123, 9; 140, 6; 148, 5; 238, 3.
 Graecia 43, 4; 58, 3; 62, 10.
 Graecus (adi.) 89, 5.
 Gymnesiae insulae 23, 2. 4.
Halys fl. 46, 3. 14. 16; 116, 3. 27. 30; 137, 2; 139, 1; 257, 20.
 Hamaxia opp. Ciliciae 216, 2.
 Hannibal 31, 2; 91, 2.
 Hannibalicum bellum 24, 1.
 Harmozica opp. Iberiae 109, 9; 215, 7.
 Hector 62, 12.
 Hedypho fl. Babyloniae 9, 13.
 Heliopolis opp. Syriae 120, 2; 191, 10.
 Heliopolitae 18, 8.
 Heliopolites pagus 34, 5.
 Helvetii 37, 6. 8. 15; 151, 1; 152, 1.
 Hemeroscopium opp. Hispaniae 74, 8. 14.
 Heniochi pop. Asiae 103, 1. 13; 104, 4. 8.
 Heniochia 103, 12.
 Heptacometae pop. Ponti 102, 1.
 Heraclea opp. Ponti 46, 5. 9. 15; 116, 5. 17. 21. 23. 28; 251, 1.
 Heraclea opp. Syriae 118, 2.
 Heracleo Dionysii p. 118, 3.
 Heracleotae Pontici 251, 8.
 Heracleum cast. Syriae 209, 2.
 Heraeum Sami 249, 1.
 Hercules 26, 30; 249, 6.
 Hercynia silva 28, 2; 37, 2.
 Herodes rex 204, 2; 214, 4. 11. 15.
 Heroum urbs in Aegypto 247, 3.
 Hiera insula 21, 3.
 Hiericho opp. Iudaeae 124, 16; 125, 1.
 Hiero Laodicenus 210, 3.
 Hierosolyma 34, 5; 123, 2. 22; 124, 6. 26.
 Hierosolymitanum templum 1, 2; 55, 3.
 Hispalis opp. Hispaniae 181, 2.
 Hispani 14, 2; 25, 23; 106, 13; 180, 10; 197, 3.
 Hispania 14, 5; 23, 1. 25; 25, 12. 23; H. ulterior 257, 23.
 Hispanici populi 13, 2.
 Homerus 253, 18. 21.
 Hortensius (Q. Hortalus) 158, 4.
 Hybreae Mylasensis 206, 3. 6. 18. 25. 27.
 Hydara cast. Armeniae 101, 5.
 Hydarnes Persa 86, 3.
 "Υδατος ποταμοί = Seleucia Pieriae 117, 3.
 Hypanis fl. Indiae 5, 8.
 Hypanis fl. Sarmatiae 173, 4.
 Hypsicrates historicus 111, 7; 169, 8; 175, 21.
 Hyrcania 6, 1. 8; 8, 10.
 Hyrcanium cast. Iudaeae 124, 17.
 Hyrcanus rex 124, 3; 126, 3; 169, 2. 7. 13.
Iaccretani Hispani 74, 2. 9; 180, 11.
 Ialmenus Orchomenius 78, 2; 103, 17.
 Iamblichus rex Emisenorum 191, 9.
 Iapodes Illyrii 232, 1. 6; 233, 1.
 Iason 84, 15; 103, 10.
 Iberes pop. Caucasi 86, 11. 30; 106, 10; 107, 2. 5. 9 s.; 109, 2; 110, 2. 6; 215, 2.
 Iberus fl. Hispaniae 74, 5; 75, 1.
 Ibizari cast. Ponti 137, 7.
 Iconium opp. Lycaoniae 203, 16.
 Idumaei 20, 2 s.

- Magnopolis opp. Ponti 135, 7.
 Mandubii Galli 157, 8.
 Marcellus (M. Claudius) 76, 2.
 Marcellus (M. Claudius) Octaviae f. 253, 39.
 Marcia Catonis uxor 158, 4.
 Marius, C. 36, 1.
 Marius (C.) eius filius 70, 4.
 Marrucini 40, 2.
 Mars 26, 30.
 Marsi 40, 2.
 Marsicum bellum 40, 8. 15; 69, 25.
 Masaesylii Numidae 29, 8; 178, 14.
 Masinissa rex 29, 3. 5. 9. 12; 178, 15.
 Massilia opp. 25, 2. 32. 36; 26, 12.
 Massilienses 25, 6. 21. 37. 41; 36, 4; 71, 13; 163, 2.
 Massyas campus Syriae 120, 3; 121, 1. 3; 191, 11.
 Masylienses Numidae 30, 3.
 Mauritani 237, 2.
 Mauritania 30, 1; 72, 3; 165, 2; 178, 20.
 Mazaceni Cappadoces 89, 11.
 Media 86, 29. 37.
 Media 4, 3; 86, 3. 10; 223, 3.
 Mediomatrici Galli 152, 2. 4; 213, 1.
 Megalopolis opp. Ponti 138, 7.
 Megara opp. Syriae 10, 8.
 Menander rex Bactriae 5, 7.
 Menapii Galli 155, 16; 156, 2. 6.
 Menodorus Trallianus 231, 2.
 Menodotus Pergamenus 175, 2.
 Mermadalis fl. apud Amazones 111, 5.
 Mesopotamia 86, 21; 89, 13; 90, 2; 92, 2; 114, 9; 128, 4; 191, 16.
 Messala (M. Valerius Corvinus) 234, 1.
 Messana opp. Siciliae 197, 11.
 Metellus (Q. Caecilius) Balearicus 23, 9. 23.
 Metellus (Q. Caecilius Pius) 73, 2.
 Methone opp. Messeniae 237, 1.
 Metrodorus Scepsius 57, 2; 111, 7.
 Metulum opp. Iapodum 232, 5. 8.
 Micipsa 29, 4. 9. 14; 178, 15.
 Milesii 44, 2; 45, 18; 77, 1; 83, 3.
 Miletus 141, 2; 230, 4.
 Milyas regio Asiae 67, 3; 96, 4.
 Minerva 9, 11; 249, 6.
 Minus fl. Hispaniae 15, 13.
 Minturnae opp. Latii 22, 2.
 Misenum prom. Campaniae 197, 5.
 Mithridates Ctistes 41, 3; 42, 3.
 Mithridates Euergetes 43, 2. 11. 17.
 Mithridates Eupator 42, 5; 43, 17. 34; 44, 8 s.; 45, 3. 22. 27. 32. 34. 48. 53. 56. 62. 69. 72; 46, 2. 9. 15. 19. 32; 48, 3; 49, 2; 50, 4; 51, 4; 54, 4; 55, 7; 56, 3; 58, 3; 59, 3; 61, 3; 62, 5. 14; 82, 2; 83, 6; 87, 6. 13; 89, 6; 93, 3; 94, 5; 98, 3; 101, 1. 12; 103, 2; 115, 10; 116, 2. 17. 28. 32; 138, 4; 146, 23. 51; 175, 4; 200, 4.
 Mithridates Pergamenus 169, 6. 9; 175, 2; 176, 5; 254, 2.
 Mithridatica bella 52, 3; 57, 1; 60, 2; 62, 3; 50, 12; 85, 3; 104, 6.
Mithridaticus 53, 4.
 Mithridatium cast. Galatiae 99, 4; 133, 4.
 Moagetes tyrannus Cibrae 67, 8.
 Moaphernes praefectus Colchidis 46, 22; 93, 1.
 Monetium opp. Iapodum 232, 5. 8.
 Monoeci portus Liguriae 25, 2.
 Morene regio Mysiae 243, 7.
 Morimene regio Cappadociae 217, 6.
 Morini Galli 155, 17; 156, 7.
 Moron opp. Lusitaniae 15, 1.
 Morzeus 219, 3.
 Moschi 104, 8.
 Moschica regio Colchidis 176, 2; Moschici montes 107, 7.
 Moses 123, 4.
 Mosynoeci Pontici 86, 32.
 Mummius (L.) 3, 5. 8.
 Munda opp. Hispaniae 179, 4; 180, 3, 5 s.
 Mundas fl. Lusitaniae 15, 9.
 Murena (L.) 67, 9.
 Mutina opp. Italiae 194, 5.
 Mygdones pop. Mesopotamiae 92, 3.
 Mygdonia 92, 5.
 Mylasa opp. Cariae 206, 2.
 Myro statuarius 240, 3.
 Mysia 243, 7.
 Mysius 243, 7.
 Mytilene 140, 2.
 Nabataei Arabes 20, 3; 127, 1.
 Narbo opp. Galliae 26, 12; 164, 3; 195, 4.
 Neapolis opp. Cherronesi T. 45, 33.
 Neapolis = Phazemon 137, 4; Neapolis = Phazemonitis 137, 2.
 Neapolitani in Italia 256, 2.
 Neleus Corisci f. 61, 3. 8.

- Pharus ins. prope Alexandriam 170, 1.
 Phaselis opp. Lyciae 96, 6.
 Phasis opp. Colchidis 103, 8.
 Phaunitis regio Armeniae 86, 30.
 Phazemon opp. Ponti 137, 3.
 Phazemonitis 137, 2. 5. 18; 221, 2.
 Philadelphia opp. Iudaeae 124, 18.
 Philetaerus Tianus 17, 11. 13.
 Philetaerus Attali I f. 17, 39.
 Philtaerus Dorylai frater 43, 19. 33.
 Philippi opp. Macedoniae 199, 1;
 245, 2; 253, 10.
 Philippus V rex Macedonum 17, 36.
 Phocenses 32, 17.
 Phoenice 86, 22; 89, 9; 95, 29; 123,
 34.
 Phoenices 23, 13; 39, 3.
 Phraata opp. Mediae 225, 3.
 Phranicates dux Parthorum 208, 5.
 Phrixus 176, 3.
 Phryges 217, 18.
 Phrygia Magna 217, 7; Epictetus
 132, 2.
 Phrynae pop. Indiae 5, 15.
 Phthiotac Achaee 103, 11.
 Phthiropagi pop. Caucasi 104, 9.
 Picenum 40, 1.
 Pieria regio Syriae 117, 2.
 Pimolisa cast. Ponti 139, 5.
 Pimolisene 139, 6.
 Pinaca opp. Mesopotamiae 114, 3.
 Piraeus portus 57, 10. 12.
 Piraeus = Amisus 83, 5.
 Pisae opp. Etruriae 31, 8.
 Pisidae 217, 18.
 Pisidia 67, 2; 96, 4.
 Pithecussae insulae 256, 3.
 Pityus magnus portus Colchidis 104, 5.
 Pityussae insulae 23, 2.
 Placentia opp. Galliae Cisalp. 31, 4.
 Polemo rex Ponti et Bospori 173, 3;
 210, 4; 211, 8.
 Polemo rex Olbae 203, 18.
 Pollentia opp. Balearidum 23, 5.
 Polybius historicus 7, 3.
 Pompeadius dux Marsorum 40, 16.
 Pompeiopolis opp. Ponti 139, 3.
 Pompeiopolis = Soli 97, 8. 16.
 Pompeius Strabo (Cn.) 148, 2.
 Pompeius (Cn. Magnus) 74, 11; 75,
 3; 90, 3; 93, 12; 96, 20s.; 97, 5.
 14. 19; 98, 2; 99, 5; 100, 1; 101,
 13. 17; 102, 1; 105, 2; 107, 1;
 109, 10; 110, 3; 111, 3; 114, 10;
 115, 11; 116, 8; 117, 4; 119, 2;
 121, 10. 14; 124, 4. 36; 126, 1;
 128, 5; 131, 21. 26; 133, 4; 134,
 11; 135, 6; 136, 1; 137, 2. 16;
 138, 2. 5; 140, 3; 141, 4; 142, 5.
 7; 143, 1; 145, 2; 146, 30. 40;
 148, 2; 162, 2; 163, 1; 167, 5. 10.
 12; 180. 2 12s.; 211, 11; 215, 8;
 221, 1.
 Pompeius, Cn., Magni filius 180, 7;
 197, 1; 230, 1.
 Pompeius, S., Magni filius 160, 9.
 13; 197, 2. 8. 10. 16; 229, 1;
 230, 2.
 Pompeius, M., Theophanis filius
 140, 7.
 Pontici 100, 6; 143, 6.
 Ponticum regnum 101, 12; 133, 5;
 Pontica provincia 116, 24. 30;
 139, 2.
 Pontus 41, 4; 42, 4; 46, 1. 7; 60, 6;
 78, 1; 87, 7; 99, 2; 103, 15; 106,
 14; 116, 1. 7. 21; 133, 2; 134, 2.
 23; 146, 26; 174, 2; 243, 9; 257, 31.
 Populonium opp. Etruriae 71, 9.
 Posidium prom. Aegypti 244, 1.
 Posidonius 7, 6; 21, 1; 27, 12. 17;
 28, 1; 32, 12; 37, 1; 45, 9; 98, 4;
 107, 1.
 Praeneste 70, 1.
 Praenestini 70, 6.
 Priamon opp. Dalmatiae 235, 5.
 Propontis 80, 1; 257, 22. 31.
 Prusias rex Bithyniae 17, 58.
 Prusienses Bithyni 81, 2.
 Pseudophilippus 17, 57.
 Ptolemaenses in Phoenicia 11, 3.
 Ptolemais opp. Phoeniciae 11, 3.
 Ptolemaei Aegypti reges 144, 2.
 Ptolemaeus Lagi 146, 1.
 Ptolemaeus Philadelphus 146, 2.
 Ptolemaeus Euergetes 146, 3. 9.
 Ptolemaeus Philopator 146, 3. 10.
 Ptolemaeus Epiphanes 146, 3.
 Ptolemaeus Philometor 146, 4.
 Ptolemaeus Euergetes II Physcon
 146, 5s. 10.
 Ptolemaeus Lathurus 34, 2. 11;
 35, 1; 146, 6.
 Ptolemaeus Auletes 146, 7. 11. 30.
 35. 47. 54; 147, 3; 167, 2.
 Ptolemaeus Auletæ frater, Cypri
 rex 144, 5ss.
 Ptolemaeus Ceraunus 17, 22.

- Pyraeana* *Munzii* f. *181*, 2; 171.
Pyraeana *labae* f. *187*, 19.
Pyraeones *rex* *Papalagrum* 114.
 14, 11; 22.
Pyrene m. *22*, 11; 74, 3; 75, 2.
Pyrrina *rex* *Epiri* 125, 12.
Pythagoras 155, 22.
Pythagoras 155, 24.
Pythocora *regina* *Pontis* 139, 2; 138, 13.
Pythocora *Trachina* 231, 1.
Quinca *cast.* *Cilicidae* 293, 2.
Rhaeti 144, 3.
Rhancosi *pop.* *Syriae* 131, 13.
Rhegini 137, 14.
Rhegium 227, 3.
Rhenus f. *26*, 13; 37, 13; 152, 2, 5;
 153, 3; 155, 13; 156, 22a; 156, 3;
 213, 2, 6, 9a.
Rhodanus f. *25*, 5; 29, 5ss. 22ss.
 26; 36, 2; 195, 3.
Rhodii 17, 36; 67, 3; 95, 15; 37;
 97, 13.
Rhodus 94, 1; 166, 32.
Rhoetaces f. *Albaniae* 195, 6.
Rhoeteenses 214, 4.
Rhoeteum *opp.* *Troadis* 217, 1s.
Roma 3, 2, 4; 15, 16; 40, 11; 64,
 27; 69, 9; 142, 1; 146, 30; 161, 5;
 179, 2; 236, 3; 250, 5; 255, 6.
Romani 2, 3; 4, 6; 12, 12, 16; 13,
 3, 11, 24; 1, 6, 16, 3, 7; 17, 35,
 32s. 56, 62, 18, 13; 19, 5, 8; 22,
 3; 23, 25; 24, 2, 25, 10, 29, 35;
 26, 3; 29, 2; 30, 6; 32, 4, 26; 37,
 10; 38, 2; 39, 5, 10; 40, 5; 43, 5,
 28, 36; 44, 5; 45, 5, 28; 47,
 6; 56, 5; 57, 5, 7, 9, 14; 59, 2,
 61, 2; 62, 2; 63, 3; 65, 10; 65, 3,
 11, 23; 69, 7, 19; 70, 6; 72,
 76, 3, 5; 80, 22, 25s.; 81, 1; 86,
 5, 7; 88, 6; 95, 13, 21, 32; 96, 2,
 14, 17; 97, 2, 9, 28; 105, 5; 114,
 6, 10; 115, 7; 116, 20, 30; 122, 3;
 127, 3s.; 129, 1; 130, 6; 134, 22;
 139, 11, 15; 144, 4, 8, 21; 146,
 25; 150, 1, 4, 12; 154, 7; 157, 3;
 158, 5; 160, 6; 164, 7; 165, 3;
 166, 7a.; 178, 18; 181, 3; 182, 1;
 183, 2; 184, 5; 185, 1; 186, 5, 19;
- 191, 14; 194, 2; 195, 1, 4; 196,
 1, 4; 204, 4; 208, 11; 209, 7; 212,
 2; 214, 1; 215, 24; 217, 14;
 224, 7; 226, 2, 5; 228, 3; 233, 1;
 238, 11; 239, 2, 4, 7; 241, 1; 241,
 3; 242, 11, 21, 28, 32; 251, 43;
 257, 15.
Romana *castra* 171, 1.
Rosolani *pop.* *Sarmatiae* 45, 47.
Rusipium *opp.* *Numbinae* 178, 7.
Sabaei *Arabes* 137, 2.
Sabana *opp.* *Liguriae* 31, 5.
Saayim *cast.* *Pontis* 137, 9; 138, 2.
Saassi *Gallii* 12, 18, 11; 124, 1;
 234, 2.
Sabon *opp.* *Dalmatiae* 115, 2, 4.
Sages *Gallii* 25, 3, 5, 25, 31.
Salmates 64, 1, 16, 29.
Sarmaticus 49, 2; 59, 24.
Samosata *opp.* *Syriae* 155, 2.
Sampsicoeratus *rex* *Emisenorum* 161,
 3.
Sarnis 219, 1.
Sardobanes f. *Albaniae* 195, 5.
Sardon Athenodori p. 253, 4.
Sarmene regio *Pontis* 83, 1.
Saragostus *rex* *Indiae* 5, 12.
Sarapanae *cast.* *Colchidis* 169, 2;
 215, 2.
Sardes *opp.* *Lydiae* 17, 31; 51, 2.
Sardinia 257, 25.
Sarisa *opp.* *Gordyena* 114, 3.
Sarpedon *dux* *Syrorum* 11, 4.
Satalca *opp.* *Mesopotamiae* 114, 3.
Satyrus *rex* *Bospori* 45, 19.
Savus f. *Pannoniae* 233, 2.
Scaurus (M. Aemilius) 31, 3, 7.
Scepsis *opp.* *Troadis* 64, 1, 9; 57, 1.
Scilurus *rex* *Scytharum* 45, 5, 31, 49.
Scipio Aemilianus 95, 22.
Scipio, C. 145, 3.
Scipio (Q. Caecilius Metellus) 178, 2,
 6, 12, 21.
Scordisci Galatae 25, 4; 37, 4; 68,
 22 s.; 156, 54.
Scordistae = *Scordisci* 68, 9.
Scythae 4, 5, 14, 23; 6, 2; 45, 7, 42;
 111, 5.
Scythicus 4, 15; 8, 4.
Scythopolis *opp.* *Galilaeae* 124, 15.
Segestica *opp.* *Pannoniae* 233, 2, 5.
Segobriga *opp.* *Celtiberiae* 73, 1.
Seleucia *opp.* *ad Hedyphontem* 9, 13.

- Seleucia opp. ad Calycadnum 217, 24; 255, 1.
 Seleucia opp. Pieriae 117, 2.
 Seleucia opp. ad Tigrim 8, 1. 3.
 Seleucia cast. Mesopotamiae 90, 2; 128, 4.
 Seleucus Nicator 5, 27; 17, 20. 31; 95, 25.
 Seleucus (Philopator) 17, 55.
 Sequana fl. Galliae 155, 14. 23. 25.
 Sequani Galli 150, 3; 152, 1.
 Seros Indi 5, 15.
 Sertorius 14, 8; 72, 4; 73, 2; 74, 6. 10. 16; 150, 12.
 Servilius Isauricus (P.) 96, 5. 7. 13. 19; 97, 4.
 Sesusamora opp. Iberiae 109, 9; 215, 7.
 Sextius (C.) 25, 31.
 Sicilia 19, 1; 21, 14; 180, 10; 197, 3. 5. 17; 229, 1; 230, 2; 257, 26.
 Side opp. Pamphyliæ 95, 45.
 Sigerdis rex Indiae 5, 13.
 Sindice regio ad Bosporum Cimm. 45, 74.
 Sinnaca opp. Mygdoniae 160, 2.
 Sinnas cast. Libani 121, 7.
 Sinope opp. Ponti 43, 12; 44, 1; 84, 1; 182, 2.
 Sinopis 139, 3.
 Sinoria cast. Armeniae min. 101, 5.
 Sinotium opp. Dalmatiae 235, 5.
 Sinuessæ opp. Latii 197, 5.
 Siraces pop. Caucasi 172, 1.
 Sisines rex Cappadocum 202, 3.
 Sisis Antipatri pater 46, 34.
 Smyrna 18, 1; 192, 1.
 Soanes pop. Caucasi 104, 9; 106, 1.
 Socraticus 61, 1.
 Sogdiana 5, 22.
 Soli opp. Ciliciae 97, 8. 11. 20; 203, 2.
 Soloce opp. Elymaeorum 9, 14.
 Sophax rex 29, 9; 178, 15.
 Sophene regio Armeniae 46, 28; 86, 27.
 Sopheus 86, 12; 94, 3.
 Sostratus Nysaënsis 142, 4.
 Spadines rex Aororum 172, 3.
 Steropa uxor Dorylai tactici 43, 14.
 Sthenis statuarus 84, 13.
 Stiphane lacus Ponti 137, 6.
 Stratarchas 43, 15.
 Strato tyrannus 242, 1.
 Stratonice uxor Eumenis 17, 51.
 Sucro opp. Hispaniae 23, 4; 74, 12.
 Suesiones Galli 153, 6.
 Suevi Germani 213, 7.
 Sulgas fl. Hispaniae 26, 10. 23.
 Sulla (L. Cornelius) 57, 5. 10. 14; 58, 3; 61, 2; 62, 13; 64, 28; 65, 1. 10; 69, 6; 71, 7; 134, 18. 21; 146, 24. 42.
 Surenas dux Parthorum 160, 3.
 Syene opp. Aegypti 246, 13.
 Symbace opp. Mediae 228, 4.
 Synoria = Sinoria 101, 7.
 Syri 5, 26; 10, 3; 86, 35; 95, 18; 127, 4.
 Syria 4, 2; 9, 6; 10, 15. 21; 86, 2. 21; 89, 9; 90, 5; 95, 4; 119, 3; 123, 42; 127, 1; 146, 18. 44; 167, 5; 209, 5.
 Syriaci reges 146, 19.
 Syrtis 177, 2.
 Tagus fl. Hispaniae 13, 1. 5. 10. 20. 24; 15, 4. 6. 9.
 Tanais fl. 173, 2.
 Tanusius historicus 72, 1.
 Tapyri pop. Asiae 158, 1.
 Tarcondimotus rex Ciliciae 130, 7.
 Tarentini 24, 2.
 Taronitis regio Armeniae 86, 35.
 Tarraco opp. Hispaniae 23, 3; 74, 8; 75, 3.
 Tarsenses 253, 12. 14.
 Tarsus opp. Ciliciae 159, 1; 253, 1.
 Tasius dux Roxolanorum 45, 49.
 Tatta lacus Phrygiae 217, 5.
 Taurisci Galli 25, 5; 37, 5; 196, 12. 51. 60.
 Tauroëntium opp. Galliae 25, 24.
 Tauromentiae in Sicilia 19, 6.
 Taurus mons 4, 2; 17, 44; 95, 21. 29; 96, 1; 130, 2; 217, 7. 17; 257, 20.
 Taurus cast. Iudaeae 124, 16.
 Tavium cast. Galatiae 99, 4; 133, 4.
 Tectosages Galatae 32, 1; 131, 4.
 Telesia opp. Samnii 69, 21.
 Teucer 203, 3. 6. 8.
 Teuristae Galli 28, 5; 37, 5.
 Teutones 37, 21; 153, 5.
 Thala opp. Numidiae 30, 8; 178, 4.
 Thales Milesius 141, 2.
 Thapsus opp. Africae 178, 8.
 Thebais regio Aegypti 247, 4.
 Themiscyra opp. Ponti 79, 1; 111, 27.
 Thena opp. Africae 178, 10.

